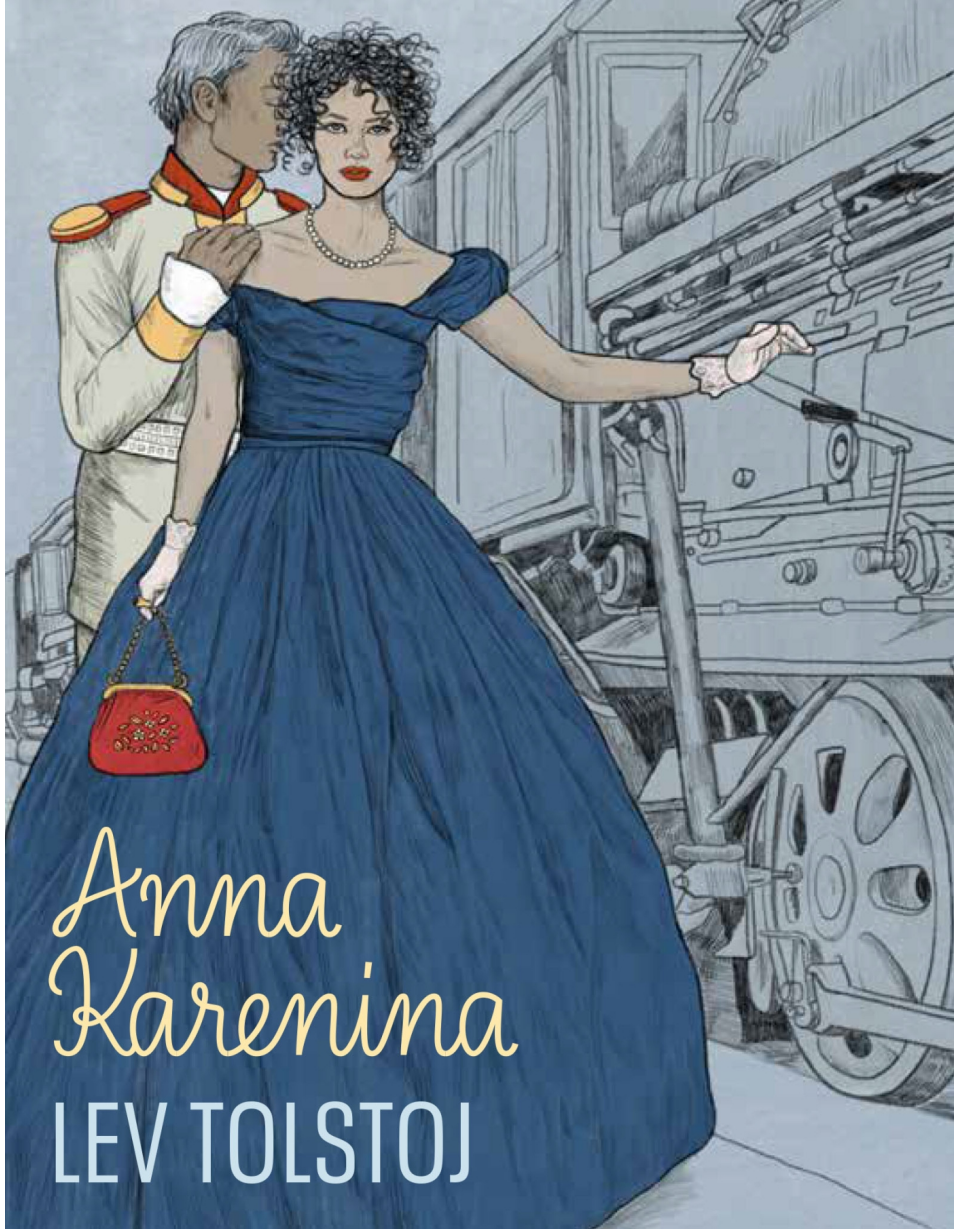


LJ VEEN KLASSIEK
romance



Anna
Karenina
LEV TOLSTOJ

Dit e-book is zichtbaar en onzichtbaar beveiligd tegen illegale verspreiding. Dit bestand is op 23-12-2025 gedeeld door Bruna.nl ten behoeve van order 0131899233_2. Bij constatering van misbruik worden de bevoegde instanties ingelicht.

Anna is een mooie, jonge vrouw met een drang naar vrijheid. Ze voelt zich opgesloten in haar huwelijk met de twintig jaar oudere Aleksej Karenin en raakt verstrikt in een turbulente liefdesaffaire met de roekeloze officier graaf Vronski. Wanneer Anna haar gezin voor Vronski verlaat, beginnen gevoelens van schuld en schaamte haar leven te beheersen. Ze moet vechten voor haar zoon, haar eigenwaarde en haar plek in de maatschappij.

‘Je leest Tolstoj, omdat je er niet meer mee op kunt houden.’ – Vladimir Nabokov, de schrijver van *Lolita*

‘*Anna Karenina* als zelfhulpboek voor de moderne mens.’ – *Trouw*

‘Je wordt verliefd op de personages; je groeit met ze op.’ – Jennifer Lawrence

LEV TOLSTOJ

Anna
Karenina

ROMAN IN ACHT DELEN

VERTAALD EN VAN EEN NAWOORD
VOORZIEN DOOR LOURENS REEDIJK

LJ VEEN KLASSIEK
AMSTERDAM/ANTWERPEN

L.J. Veen Klassiek is onderdeel van *Uitgeverij* Atlas Contact

Eerste druk 1990

Eenentwintigste druk juni 2024

© 2012 Nederlandse vertaling *Uitgeverij* Atlas Contact en Lourens Reedijk

Omslagontwerp Marinka Reuten

Omslagillustratie Ted Struwer

E-Book X-CAGO

ISBN 978 90 204 1775 3

D/2024/0108/555

NUR 302

www.atlascontact.nl

Dit e-book werd gemaakt op basis van de eenentwintigste druk, 2024, ISBN
978 90 204 1761 6

Van Mij is de wrake en de vergelding

EERSTE DEEL

Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze.

In het huis van de Oblonski's liep alles in het honderd. De vrouw des huizes was te weten gekomen dat haar man een verhouding had met hun voormalige Franse gouvernante en verklaarde niet langer met hem onder één dak te kunnen leven. Deze toestand duurde nu reeds drie dagen en werd niet slechts door de echtelieden maar ook door alle leden van het gezin en het personeel als een kwelling ervaren. Alle leden van het gezin en het personeel voelden dat hun samenleving zinloos was en dat in elke herberg de daar toevallig bij elkaar gekomen gasten een hechtere onderlinge band hadden dan zij, leden van het gezin en het personeel van de familie Oblonski. Mevrouw verliet haar kamers niet en mijnheer verbleef al drie dagen buitenshuis. De kinderen liepen schaloos rond; de Engelse gouvernante had ruzie met de huishoudster en had een brief aan een vriendin geschreven met het verzoek om voor haar naar een andere betrekking uit te zien; de kok had reeds de dag tevoren tijdens de maaltijd het huis verlaten; de keukenmeid en de koetsier wilden afrekenen.

Op de derde dag na de twist ontwaakte Stepan Arkadjitsj Oblonski, Stiva zoals hij in de kringen waar hij verkeerde werd genoemd, op de gewone tijd, dat wil zeggen om acht uur in de morgen, niet in de slaapkamer van zijn vrouw maar op de saffiaanleren sofa van zijn eigen werkkamer. Hij draaide zijn volle, gesoigneerde lichaam op de veren van de sofa om, alsof hij weer langdurig in wilde slapen, pakte zijn kussen van de andere kant stevig in zijn armen en drukte zijn wang ertegenaan; maar plotseling veerde hij op, ging rechtop op de sofa zitten en opende zijn ogen.

Ja, hoe was het ook alweer? dacht hij terwijl hij zijn droom in zijn herinnering terug trachtte te roepen. Ja, hoe was het ook alweer? Ja! Alabin gaf een diner in Darmstadt; nee, niet in Darmstadt maar iets Amerikaans. Ja, maar Darmstadt lag in mijn droom in Amerika. Ja, Alabin gaf een diner op glazen tafels, ja, en de tafels zongen: *Il mio tesoro*, nee, niet *Il mio tesoro*, iets mooiers, en dan waren er nog van die kleine karafjes en dat waren vrouwen, herinnerde hij zich.

Stepan Arkadjitsj' ogen begonnen vrolijk te glanzen en glimlachend mijmerde hij weg. Ja, dat was mooi, heel erg mooi. Er zaten nog veel meer prachtige dingen in die droom maar dat kan je niet onder woorden brengen en als je wakker bent, valt zoiets zelfs niet te bedenken.

En toen hij de streep licht zag die schuin door de lakense overgordijnen viel, liet hij zijn benen blijmoedig van de sofa zakken, vond met zijn voeten de saffiaanleren pantoffels die zijn vrouw (een verjaardagsgeschenk van vorig jaar) voor hem met gouddraad had bestikt en strekte, zoals hij dat nu al negen jaar gewend was, zonder op te staan zijn hand uit naar de plaats waar in de slaapkamer zijn ochtendjas hing. En op dat moment herinnerde hij zich plotseling waarom hij niet in de slaapkamer van zijn vrouw maar in zijn werkkamer sliep; de glimlach verdween van zijn gezicht en zijn voorhoofd trok in rimpels.

‘Ach, ach, ach! Aa...!’ kreunde hij terwijl hij zich alles herinnerde wat er was gebeurd. En elk detail van de ruzie met zijn vrouw, heel het uitzichtloze van zijn toestand, en het pijnlijkste van alles, zijn eigen schuld, stond hem weer duidelijk voor de geest.

Ja! Ze vergeeft het me niet en ze kan het me ook niet vergeven. En het vreselijkste is dat ik de schuld ben van alles, ik ben wel de schuld maar schuldig ben ik niet. Daarin schuilt de hele tragiek! ‘Ach, ach, ach!’ zuchtte hij wanhopig terwijl hij terugdacht aan die momenten van de twist die hij als het pijnlijkst had ervaren.

Het onaangenaamst van alles was dat eerste ogenblik dat hij vrolijk en voldaan, met een enorme peer voor zijn vrouw in zijn hand, uit de schouwburg thuiskwam en haar niet in de salon aantrof; tot zijn verbazing vond hij haar ook niet in zijn werkkamer en ten slotte zag hij haar in de slaapkamer met dat ongelukkige briefje dat alles had verraden, in haar hand.

Zij, de altijd even zorgzame en bezorgde en naar zijn mening wat bekrompen Dolly, zat bewegingloos met het briefje in haar hand en keek hem aan met een uitdrukking van afgrijzen, wanhoop en woede.

‘Wat is dit? Dit?’ vroeg ze terwijl ze op het briefje wees.

En bij deze herinnering werd Stepan Arkadjitsj, zoals dat zo vaak gaat, niet zozeer gepijnigd door datgene wat er was gebeurd als wel door zijn reactie op de woorden van zijn vrouw.

Hem overkwam op dat moment wat mensen overkomt die onverwacht op iets betrapt worden dat heel beschamend is. Hij wist zijn gezicht niet de uitdrukking te geven die paste bij de veranderde relatie waarin hij door de ontdekking van zijn schuld tegenover zijn vrouw was komen te verkeren. In plaats van zich gekwetst te voelen, te ontkennen, zich te rechtvaardigen, vergiffenis te vragen, zelfs onbewogen te blijven (alles was beter geweest dan wat hij deed!) vertrok zijn gezicht plotseling volkomen buiten zijn wil om (reflexen van de hersenzenuwen, bedacht Stepan Arkadjitsj die zich voor fysiologie interesseerde) volkomen buiten zijn wil om tot een glimlach, die gewone, goedhartige en daardoor zo domme glimlach.

Deze domme glimlach kon hij zichzelf niet vergeven. Bij het zien van die glimlach beefde Dolly als door een fysieke pijn, ze barstte met de haar eigen heftigheid in een stroom van harde woorden los en rende de kamer uit. Sindsdien wilde ze haar man niet meer zien.

Die domme glimlach is de schuld van alles, dacht Stepan Arkaditsj.

Maar wat kan ik eraan doen? Wat kan ik doen? zei hij wanhopig tot zichzelf en hij vond geen antwoord.

Stepan Arkadjitsj was eerlijk tegen zichzelf. Hij kon zichzelf niet bedriegen en wijsmaken dat hij zijn daad berouwde. Hij kon er nu geen berouw van hebben dat hij, een knap en temperamentvol man van vierendertig jaar, niet verliefd was op zijn vrouw die moeder was van zeven kinderen waarvan er twee gestorven waren, en die slechts een jaar jonger was dan hij. Het speet hem slechts dat hij het niet beter voor zijn vrouw verborgen had weten te houden. Hij was zich echter volledig van het pijnlijke van zijn toestand bewust en had medelijden met zijn vrouw, zijn kinderen en zichzelf. Misschien dat hij zijn zonden wel beter voor zijn vrouw verborgen had gehouden als hij voorzien had dat deze wetenschap haar zo aan zou grijpen. Hij had over dit vraagstuk nog nooit goed nagedacht maar bevroedde slechts vaag dat zijn vrouw al lang begreep dat hij haar ontrouw was, maar dat ze het door de vingers zag. Hij verkeerde zelfs in de waan dat zij, een vermoeide, ouwelijke en niet meer mooie vrouw, een kleurloze, simpele, alleen maar goede huismoeder, uit een gevoel van rechtvaardigheid meegaand moest zijn. Maar niets bleek minder waar.

Ach, wat vreselijk! Aj, aj, aj! wat vreselijk! bleef Stepan Arkadjitsj maar voor zichzelf herhalen zonder dat hij iets redelijks wist te bedenken. En wat ging alles toch goed en wat leefden we goed! Ze was tevreden en gelukkig met de kinderen, ik legde haar niets in de weg en ze kon met het huishouden en de kinderen doen wat ze wilde. Ja, het was fout dat *zij* gouvernante bij ons was geweest. Fout! Het heeft iets banaals en minderwaardigs om de eigen gouvernante het hof te maken. Maar wat voor gouvernante! (Hij zag de zwarte, schalkse ogen en de glimlach van mademoiselle Roland weer levendig voor zich.) Maar zolang ze bij ons in huis was, heb ik me immers nooit iets ten opzichte van haar veroorloofd. En het ergste is dat ze al... Alsof er opzet in het spel is! Aj, aj, aj! Maar wat moet ik doen, wat moet ik doen?

Er was geen antwoord behalve dat algemene antwoord dat het leven zelf op de meest ingewikkelde en onoplosbare vraagstukken geeft. Dit antwoord luidt: over te gaan tot de dingen van de dag, dat wil zeggen, trachten te vergeten. De vergetelheid van de slaap zoeken kon niet meer, tenminste niet tot de avond, hij kon niet meer terugkeren naar het gezang van de karafvrouw-tjes; hij moest dus vergetelheid vinden in de roes van het leven.

Daar zien we wel verder, zei Stepan Arkadjitsj tot zichzelf. Hij stond op, trok zijn grijze, met lichtblauwe zijde gevoerde ochtendjas aan, sloeg de kwasten over

elkaar, zoog zijn brede borstkas vol, stapte met de gewone, montere tred van zijn wat kromme benen die zijn zware lichaam zo licht droegen, naar het raam, trok het gordijn op en schelde luid. Onmiddellijk kwam zijn oude vriend, de kamerdienaar Matvej, met kleding, laarzen en een telegram de kamer binnen. Hij werd op de voet gevolgd door de barbier met het scheergerei.

‘Zijn er nog stukken van kantoor?’ vroeg Stepan Arkadjitsj terwijl hij het telegram aanpakte en voor de spiegel ging zitten.

‘Op tafel,’ antwoordde Matvej. Hij wierp een vragende, medelijdende blik op zijn meester en na een ogenblik gewacht te hebben, voegde hij er met een sluw glimlachje aan toe: ‘Er was iemand van de stalhouderij.’

Stepan Arkadjitsj gaf geen antwoord en keek Matvej in de spiegel alleen maar aan; de blik waarmee ze elkaar aankeken, liet zien dat ze elkaar begrepen. Stepan Arkadjitsj’ ogen leken te vragen: Waarom zeg je dat nou? Je weet het toch?

Matvej stak zijn handen in de zakken van zijn jacquet, plaatste zijn voeten wat uiteen en zonder iets te zeggen keek hij goedmoedig en met een zweem van een glimlach naar zijn meester.

‘Ik heb gezegd dat hij de volgende zondag terug moet komen en dat hij u en zichzelf tot die tijd niet nodeloos lastig moet vallen,’ zei hij met een kennelijk van tevoren uit zijn hoofd geleerde zin.

Stepan Arkadjitsj begreep dat Matvej grappig wilde zijn en de aandacht wilde trekken. Nadat hij het telegram had opengescheurd, begon hij te lezen. Terwijl hij op de gis de altijd weer verminkte woorden verbeterde, begon zijn gezicht te stralen.

‘Matvej, mijn zuster Anna Arkadjevna komt morgen,’ zei hij terwijl hij even de glimmende, mollige hand van de barbier tegenhield die het roze pad tussen zijn lange, krullende bakkebaarden reinigde.

‘Goddank,’ zei Matvej die door dit antwoord blijk gaf dat hij evenals zijn meester de betekenis van dit bezoek begreep, namelijk dat Anna Arkadjevna, de geliefde zuster van Stepan Arkadjitsj, een verzoening tussen man en vrouw teweeg zou kunnen brengen.

‘Komt mevrouw alleen of met haar echtgenoot?’ vroeg Matvej.

Stepan Arkadjitsj kon niet antwoorden omdat de barbier met zijn bovenlip bezig was en stak één vinger omhoog.

‘Alleen. Zal ik boven een kamer voor mevrouw klaar laten maken?’

‘Zeg het Darja Aleksandrovna en vraag waar zij het wil.’

‘Darja Aleksandrovna?’ herhaalde Matvej, aarzelend naar het leek.

‘Ja, ga het maar zeggen. Hier heb je het telegram, geef het haar en kijk wat ze zegt.’

U wilt het nog eens proberen, begreep Matvej maar hij zei slechts: ‘Tot uw dienst, mijnheer.’

Stepan Arkadjitsj was al gewassen en gekapt en stond op het punt zich aan te kleden toen Matvej met trage stappen op zijn krakende laarzen met het telegram in de hand de kamer binnenkwam. De barbier was al weg.

‘Darja Aleksandrovna laat zeggen dat zij vertrekt. Laat hij maar doen wat hem, dat bent u dus, goeddunkt,’ zei hij terwijl alleen zijn ogen lachten en hij met zijn handen in zijn zakken en zijn hoofd wat opzij gebogen zijn meester aankeek.

Stepan Arkadjitsj zweeg even. Daarna verscheen er een goedig en wat zielig glimlachje op zijn knappe gezicht.

‘En? Matvej?’ vroeg hij hoofdschuddend.

‘Ach, mijnheer, het komt wel voor elkaar,’ zei Matvej.

‘Komt het voor elkaar?’

‘Ja, zeker wel.’

‘Zou je denken? Wie is daar?’ vroeg Stepan Arkadjitsj toen hij achter de deur het ruisen van een japon hoorde.

‘Ik ben het,’ zei een krachtige, prettige vrouwenstem en in de deur verscheen het strenge pokdalige gezicht van Matrjona Filimonovna, de kinderjuffrouw.

‘Wat is er, Matrjosja?’ vroeg Stepan Arkadjitsj terwijl hij naar haar toeliep.

Hoewel Stepan Arkadjitsj de schuld van alles was en dit zelf maar al te goed beseftte, stond bijna iedereen in huis, zelfs de kinderjuffrouw, Darja Aleksandrovna’s voornaamste vriendin, aan zijn kant.

‘Wat is er?’ vroeg hij moedeloos.

‘Gaat u nog een keer vergiffenis vragen, mijnheer. Misschien, met Gods hulp. Ze heeft het zo moeilijk, het is zielig om te zien en alles in huis loopt in het honderd. Heeft u toch medelijden met de kinderen, mijnheer. Vraagt vergiffenis, mijnheer. Er zit niets anders op! Wie graag uit rijden gaat...’

‘Maar ze wil me immers niet zien...’

‘Maar doet u het uwe eraan. God is barmhartig, bidt tot God, mijnheer, bidt tot God.’

‘Ja goed, ga maar,’ zei Stepan Arkadjitsj die plotseling rood werd. ‘Nou, dan maar vlug aankleden,’ wendde hij zich tot Matvej en hij wierp resoluut zijn ochtendjas van zich af.

Matvej hield het hemd reeds als een haam omhoog, blies er een onzichtbaar stofje af en spande het zichtbaar tevreden om het gesoigneerde lichaam van zijn meester.

Stepan Arkadjitsj kleepte zich, besprenkelde zich met parfum, schikte zijn manchetten, verdeelde met een gewoontegebaar sigaretten, portefeuille, lucifers en het horloge met dubbele ketting en hangertjes over zijn zakken, sloeg zijn zakdoek uit en toen hij daarna, wat trekkend met allebei zijn benen, de salon betrad waar de koffie met daarnaast de brieven en stukken van kantoor al op hem wachtte, voelde hij zich ondanks zijn tegenspoed schoon, welriekend, gezond en lichamelijk opgewekt.

Hij las de brieven. Een ervan was heel onplezierig – die van de koopman die het bos op het landgoed van zijn vrouw wilde kopen. De verkoop van dit bos was onvermijdelijk; maar er kon nu, zolang hij zich niet met zijn vrouw verzoend had, geen sprake van zijn. Het onaangenaamste hierbij was wel dat er nu bij de verzoening die met zijn vrouw tot stand moest komen, ook een geldelijk belang in het spel was. En de gedachte dat hij zich zou laten leiden door dit belang, dat hij ter wille van de verkoop van dit bos zou trachten zich met zijn vrouw te verzoenen, deze gedachte stuitte hem tegen de borst.

Na het lezen van de brieven, schoof Stepan Arkadjitsj de stukken van kantoor naar zich toe, bladerde snel twee dossiers door, maakte met een groot potlood enkele aantekeningen en na de zaken van zich af te hebben geschoven, zette hij zich aan het ontbijt. Onder het eten vouwde hij het nog vochtige ochtendblad open en begon te lezen.

Stepan Arkadjitsj was abonnee en lezer van een liberale krant, niet radicaal maar van die richting waartoe de meerderheid behoorde. En ofschoon hij geen wezenlijke belangstelling had voor wetenschap, kunst en politiek hield hij zich toch onverdroten aan die inzichten over al die onderwerpen waar de meerderheid en zijn krant zich aan hielden en hij veranderde zijn inzichten slechts wanneer de meerderheid die ook veranderde of beter gezegd hij veranderde ze niet maar zij veranderden zelf ongemerkt in hem.

Stepan Arkadjitsj koos richtingen noch meningen maar deze richtingen en meningen kwamen vanzelf, precies zoals hij ook het model van een hoed of een geklede jas niet koos maar nam wat in de mode was. En voor hem, die in een bepaald milieu verkeerde en behoefte had aan een denkwereld zoals die zich meestal op rijpere leeftijd ontwikkelt, was het hebben van inzichten even onontbeerlijk als het hebben van een hoed. Zo er al een reden mocht zijn waarom hij de voorkeur gaf aan de liberale richting boven de conservatieve die

toch ook door velen van zijn kring werd aangehangen, dan was die niet dat hij de liberale richting redelijker vond maar omdat ze meer bij zijn levenswijze paste. De liberale partij zei dat alles in Rusland verkeerd was, en inderdaad, Stepan Arkadjitsj had vele schulden en beslist te weinig geld. De liberale partij zei dat het huwelijk een verouderde instelling was die noodzakelijk aan herziening toe was, en inderdaad, het gezinsleven verschaft Stepan Arkadjitsj weinig voldoening en noodzaakte hem te liegen en te veinzen, iets dat zo tegen zijn natuur indruiste. De liberale partij zei, of liever, ze liet doorschemeren dat godsdienst slechts diende voor het in toom houden van het onbeschaafde gedeelte van de bevolking, en inderdaad, Stepan Arkadjitsj kon zelfs geen korte kerkdienst uithouden zonder pijn in zijn benen te krijgen en hij kon maar niet begrijpen waar die vreselijke en hoogdravende woorden over de andere wereld goed voor waren als het op deze wereld toch erg plezierig was om te leven. Daarbij kwam dat Stepan Arkadjitsj, die wel van een goede grap hield, er soms aardigheid in had om volgzame lieden van de wijs te brengen door op te merken dat het geen pas gaf dat mensen die trots waren op hun afstamming, niet verder gingen dan Rurik en de eerste stamvader, de aap, verloochenden. Aldus was de liberale richting voor Stepan Arkadjitsj tot gewoonte geworden en van zijn krant hield hij als van zijn sigaar na de maaltijd, omdat hij er lichtelijk door beneveld werd. Hij las het hoofdartikel waarin getracht werd uiteen te zetten dat de ophef die er in onze tijd gemaakt werd als zou het radicalisme alle conservatieve elementen dreigen te verstikken en als zou de regering verplicht zijn om maatregelen te nemen om de hydra der revolutie de kop in te drukken, volkomen ongegrond was, dat integendeel 'naar onze mening het gevaar niet in die vermeende hydra der revolutie schuilt maar in de koppigheid van de traditie die elke vooruitgang belemmert,' enzovoort. Hij las nog een financieel artikel waarin gewag werd gemaakt van Bentham en Mill en waarin het ministerie steken onder water kreeg. Daar hij vlug van begrip was, begreep hij de betekenis van elke steek onder water: van wie, voor wie, waar hij op sloeg, en dat verschaft hem zoals altijd enige voldoening. Maar vandaag werd deze voldoening vergald doordat hij zich de raadgevingen van Matrjona Filimonovna herinnerde en doordat het zo slecht ging in huis. Hij las ook dat graaf Beust, naar verluidt, voor enige tijd naar Wiesbaden vertrokken was, en ook dat er geen grijze haren meer waren, en over de verkoop van een licht rijtuig, en een jongmens dat een betrekking zocht; maar deze kennis verschaft hem niet het licht-ironische genoegen van voorheen.

Toen hij klaar was met de krant, een tweede kopje koffie en een broodje met boter, stond hij op, schudde de broodkruimels van zijn vest, spande zijn brede borst en glimlachte blij. En niet omdat hij zich nu zo bijzonder prettig voelde; nee, die blijde glimlach was het gevolg van een goede spijsvertering.

Maar door deze blijde glimlach herinnerde hij zich plotseling weer alles en hij verzonk in gepeins.

Achter de deur hoorde hij twee kinderstemmen. Stepan Arkaditsj herkende de stemmen van Grisja, zijn jongste zoontje, en van Tanja, het oudste meisje. Ze vervoerden iets wat was gevallen.

‘Ik heb toch gezegd dat er geen passagiers op het dak mogen zitten,’ riep het meisje in het Engels, ‘raap ze nu op!’

Alles loopt in ’t honderd, dacht Stepan Arkaditsj, de kinderen lopen schaloos. Hij liep naar de deur en riep hen. Ze lieten het kistje dat een trein moest voorstellen, staan en kwamen de kamer van hun vader binnen.

Het meisje, het lievelingetje van haar vader, rende onbevreesd naar binnen, omhelsde hem en bleef lachend aan zijn hals hangen waar ze zoals altijd genoot van de vertrouwde parfumgeur die van zijn bakkebaarden kwam. Toen het meisje eindelijk zijn gezicht had gekust dat rood werd van het bukken en straalde van tederheid, liet ze hem los en wilde wegrekken; haar vader hield haar echter tegen.

‘Wat doet mama?’ vroeg hij terwijl hij met zijn hand over het gladde, tere nekje van zijn dochttertje streekte. ‘Dag,’ zei hij glimlachend tegen de jongen die hem begroette.

Hij was zich ervan bewust dat hij minder van de jongen hield en deed altijd zijn best om geen verschil te maken; maar de jongen voelde dat en hij beantwoordde zijn vaders koele glimlach niet.

‘Mama? Die is opgestaan,’ antwoordde het meisje.

Stepan Arkaditsj zuchtte. Dan heeft ze dus weer de hele nacht niet geslapen, dacht hij.

‘Wel, heeft ze een goede bui?’

Het meisje wist dat er onenigheid bestond tussen haar vader en moeder, dat haar moeder geen goede bui kon hebben, dat haar vader dat moest weten en dat hij huichelde door daar zo luchtigjes naar te informeren. En ze bloosde voor haar vader. Hij begreep dit meteen en ook hij bloosde.

‘Ik weet het niet,’ zei ze. ‘Ze heeft gezegd dat we geen les krijgen maar dat we met miss Hull naar grootmoeder gaan.’

‘Nou, ga dan maar, Tantsjoerotsjka van me. Ach ja, wacht even,’ zei hij terwijl hij haar toch nog even tegenhield en haar tere handje streekte.

Hij pakte een doosje bonbons van de schoorsteenmantel waar hij het de vorige avond had neergezet en gaf er haar twee van. Hij had haar lievelingsbonbons uitgezocht, chocolade en fondant.

‘Voor Grisja?’ zei het meisje terwijl ze op de chocolade wees.

‘Jaja.’ En na haar nog eens over haar schoudertje te hebben gestreeld, drukte hij een kus in haar haar en haar hals en liet haar gaan.

‘Uw rijtuig staat gereed,’ zei Matvej. ‘En er is een dame met een verzoekschrift,’ voegde hij eraan toe.

‘Is zij allang hier?’ vroeg Stepan Arkadjitsj.

‘Een halfuurtje.’

‘Hoe vaak heb ik je nu al gezegd om onmiddellijk aan te dienen!’

‘U moest toch eerst ontbijten,’ zei Matvej op die vriendelijke, ruwe toon waardoor je onmogelijk kwaad kon worden.

‘Nou, laat haar onmiddellijk binnenkomen,’ zei Oblonski met een van ergernis vertrokken gezicht.

De vrouw, de echtgenote van stafkapitein Kalinin, had een onmogelijk en onzinnig verzoek; Stepan Arkadjitsj liet haar echter zoals hij dat gewoon was, plaats nemen, hoorde haar aandachtig en zonder haar te onderbreken aan en gaf haar omstandig raad tot wie zij zich moest wenden en hoe; hij schreef zelfs vaardig en vlot in zijn grote, sierlijke en duidelijke handschrift een kattedelletje voor de persoon die haar zou kunnen helpen. Nadat hij de vrouw van de stafkapitein uitgeleide had gedaan, pakte Stepan Arkadjitsj zijn hoed en bleef een ogenblik na staan denken of hij niets vergeten was. Hij bleek niets te zijn vergeten behalve datgene wat hij wilde vergeten – zijn vrouw.

Ach ja! Hij liet het hoofd hangen en zijn knappe gezicht kreeg een trieste uitdrukking. Gaan of niet gaan? zei hij tot zichzelf. En een stem in hem zei dat hij beter niet kon gaan, dat het allemaal maar gehuichel was, dat het onmogelijk was om het weer goed te maken, om hun relatie te herstellen, omdat het niet mogelijk was om van haar weer een aantrekkelijke, begerenswaardige vrouw te maken of zelf een oude man te worden die niet meer lief kon hebben. Het enige wat hem nu te wachten stond, was gehuichel en leugens; en huichelen en liegen druisten tegen zijn natuur in.

Maar het zal toch eens moeten gebeuren want zo kan het niet langer, zei hij tot zichzelf om zich moed in te spreken. Hij strekte zijn rug, pakte een sigaret, stak hem aan, wierp hem na twee trekjes in de paarlemoeren asbak, liep met vlugge schreden door de donkere salon en opende de deur van de slaapkamer van zijn vrouw.

Darja Aleksandrovna stond in haar nachtjapon voor de linnenkast te midden van door de kamer in het rond geworpen spullen en zocht daar iets. Ze droeg haar vroeger zo dikke, prachtige haar opgestoken in reeds dun geworden vlechten en in haar ingevallen gezicht keken grote verschrikte ogen die door de magerte leken uit te puilen. Bij het horen van de voetstappen van haar man, bleef ze met haar ogen op de deur gericht staan en deed haar uiterste best om streng en minachtend te kijken. Ze voelde dat ze bang voor hem was en bang voor het gesprek dat nu moest komen. Ze probeerde zojuist te doen wat ze al tien keer gedurende deze laatste drie dagen had proberen te doen: haar eigen bagage en die van haar kinderen bijeenzoeken om die naar haar moeder te brengen, maar ze had er weer niet toe kunnen besluiten. Zoals alle voorgaande keren zei ze ook nu tegen zichzelf dat dit zo niet kon blijven, dat ze iets moest ondernemen, hem straffen, te schande zetten, wraak op hem nemen, al was het maar met een klein deel van het leed dat hij haar had aangedaan. Nog steeds zei ze dat ze hem ging verlaten maar ze voelde dat dit onmogelijk was, omdat ze zich niet van de gewoonte los kon maken om hem als haar man te beschouwen en van hem te houden. Bovendien beseftte ze dat als het haar hier in haar eigen huis ternauwernood lukte om voor haar vijf kinderen te zorgen, dat die het daar waar ze met hen allen heen wilde gaan, nog slechter zouden krijgen. En dan was gedurende deze drie dagen de kleinste ook nog ziek geworden omdat ze hem slechte bouillon gegeven hadden en de rest had gisteren nauwelijks warm eten gehad. Ze voelde dat het onmogelijk was om weg te gaan maar ze bedroog zichzelf, ging toch door met pakken en deed alsof ze vertrok.

Toen ze haar man zag, liet ze haar handen in een la van de kast verdwijnen alsof ze iets zocht en ze keek pas naar hem toen hij heel dicht bij haar stond. Haar gezicht dat ze een strenge en vastberaden uitdrukking had willen geven, drukte slechts verslagenheid en leed uit.

‘Dolly!’ zei hij met zachte, schuchtere stem. Hij trok zijn hoofd tussen zijn schouders in een poging er zielig en deemoedig uit te zien maar desondanks blaakte hij van gezondheid en levenslust.

Met een snelle blik monsterde ze zijn gestalte die van top tot teen blaakte van gezondheid en levenslust. Ja, hij is gelukkig en tevreden! dacht ze, maar ik...? En dan die weerzinwekkende goedheid van hem waardoor iedereen van hem houdt en hem prijst, dacht ze. Ze klenide haar lippen op elkaar en een spier van haar

wang trilde aan de rechterkant van haar bleke nerveuze gezicht.

‘Wat wil je?’ sprak ze snel met een onnatuurlijke, zware stem.

‘Dolly!’ herhaalde hij met een trilling in zijn stem. ‘Anna komt vandaag.’

‘Wat gaat mij dat aan? Ik kan haar niet ontvangen!’ schreeuwde ze.

‘Maar Dolly, dat moet toch...’

‘Ga weg, ga weg, ga weg!’ schreeuwde ze zonder naar hem te kijken en het was of die schreeuw door fysieke pijn veroorzaakt werd.

Stepan Arkadjitsj had in alle rust aan zijn vrouw kunnen denken, hij had kunnen hopen dat alles wel *weer voor elkaar zou komen* om met de woorden van Matvej te spreken, hij had rustig zijn krant kunnen lezen en zijn koffie kunnen drinken; maar bij het zien van haar gekwelde martelaarsgezicht, bij het horen van die lijdzame, wanhopige klank in haar stem, werd zijn adem afgesneden, hij kreeg een brok in zijn keel en tranen glinsterden in zijn ogen.

‘Mijn god, wat heb ik gedaan! Dolly! Om gods wil...! Ik heb immers...’ Meer kon hij niet zeggen want hij stikte in zijn tranen.

Ze sloeg de kast dicht en keek hem aan.

‘Dolly, wat kan ik zeggen? Alleen maar: vergeef me, vergeef me... Bedenk toch, zouden negen jaren die enkele ogenblikken niet kunnen vergelden, die ogenblikken...’

Ze sloeg haar ogen neer en luisterde in afwachting van wat hij zou zeggen, ze leek hem te smeken haar te doen geloven dat het niet waar was.

‘Die ogenblikken van vervoering...’ sprak hij en hij wilde verder gaan maar bij dit laatste woord perste ze haar lippen weer op elkaar als door lichamelijke pijn en de spier van haar rechterwang begon weer te trillen. ‘Ga weg, ga hier vandaan!’ gilte ze nog doordringender, ‘en praat me niet van je vervoering en je viezigheid!’

Ze wilde weggaan maar wankelde en om niet te vallen moest ze zich vastgrijpen aan een stoelleuning. Zijn gezicht werd week, zijn lippen zwollen en zijn ogen vulden zich met tranen.

‘Dolly!’ zei hij snikkend. ‘In godsnaam, denk aan de kinderen, zij zijn niet schuldig. Ik ben schuldig, straf mij en laat mij boeten voor mijn schuld. Ik wil alles doen wat ik kan! Ik ben schuldig, woorden schieten te kort om te zeggen hoe schuldig ik ben! Maar vergeef me, Dolly, vergeef me!’

Ze ging zitten. Hij hoorde haar moeilijke, luide ademhaling en hij had onuitsprekelijk met haar te doen. Een paar maal wilde ze wat zeggen maar ze kon niet. Hij wachtte.

‘Jij denkt aan je kinderen om met hen te kunnen spelen maar ik denk aan hen en weet dat ze nu verloren zijn.’ Dit was blijkbaar een van de zinnen die ze gedurende de laatste drie dagen meer dan eens voor zichzelf had herhaald.

Je kinderen had ze tegen hem gezegd, hij keek haar vol dankbaarheid aan en

wilde haar hand pakken maar ze wendde zich vol afkeer van hem af.

‘Ik denk aan de kinderen en daarom zou ik alles ter wereld willen doen om hen te redden, maar ik weet zelf niet hoe: door ze bij hun vader weg te halen of door ze bij een verdorven vader achter te laten... Maar zeg zelf, hoe zouden we na dat... wat er gebeurd is, nog samen kunnen leven? Hoe zou dat kunnen? Zeg zelf, hoe zou dat kunnen?’ bleef ze steeds luider herhalen. ‘Nadat mijn man, de vader van mijn kinderen, een liefdesrelatie met de gouvernante van zijn kinderen is aangegaan...’

‘Maar wat moet ik doen? Wat moet ik doen?’ sprak hij klaaglijk zonder zelf te weten wat hij zei en hij liet zijn hoofd steeds dieper zakken.

‘Ik vind je vies, weerzinwekkend!’ begon ze steeds heftiger te schreeuwen. ‘Spaar me je tranen, water is het! Nooit heb je van me gehouden; je hebt geen hart en geen eergevoel! Ik vind je smerig, vies, een vreemde, ja, een volslagen vreemde!’ Dat voor haar zo vreselijke woord *vreemde* kwam met woede en pijn over haar lippen.

Hij keek naar haar en de woede op haar gezicht maakte hem bang en verwonderde hem. Hij begreep niet dat het zijn medelijden voor haar was dat haar woedend maakte. Wat ze bij hem zag, was medelijden voor haar maar geen liefde. Nee, ze haat me. Ze zal het me niet vergeven, dacht hij.

En hij mompelde: ‘Dit is vreselijk! Vreselijk!’

Op dat moment begon er in de andere kamer een kind te huilen dat waarschijnlijk gevallen was; Darja Aleksandrovna luisterde en haar gezicht kreeg plotseling een mildere uitdrukking.

Ze moest kennelijk even tot zichzelf komen alsof ze niet wist waar ze was en wat ze moest doen maar toen stond ze snel op en liep naar de deur.

Maar ze houdt van mijn kind, dacht hij toen hij haar gezicht zag veranderen bij het huilen van het kind, *mijn* kind, hoe zou ze mij dan kunnen haten?

‘Dolly, nog één woord,’ zei hij terwijl hij achter haar aanliep.

‘Als je achter me aankomt, roep ik het personeel en de kinderen! Laat ze allemaal maar weten dat je een smeerlap bent! Ik vertrek vandaag nog en ga jij hier maar met je minnares wonen!’

En ze ging de kamer uit en sloeg de deur met een klap achter zich dicht.

Stepan Arkadjitsj zuchtte, veegde zijn gezicht af en verliet zachtjes de kamer. Matvej zegt dat het wel weer voor elkaar komt, maar hoe? Ik zou niet weten hoe. Ach, ach, wat vreselijk! En wat schreeuwde ze ordinair, zo sprak hij tot zichzelf terwijl hij terugdacht aan haar geschreeuw en de woorden: *smeerlap* en *minnares*. Misschien hebben de meiden het ook gehoord! Wat vreselijk ordinair, vreselijk. Stepan Arkadjitsj bleef nog even alleen staan, wreef in zijn ogen, zuchtte, strekte zijn rug en verliet de kamer.

Het was vrijdag en de Duitse klokkenmaker was bezig de klok in de eetkamer

op te winden. Stepan Arkaditsj herinnerde zich zijn grapje over deze accurate, kaalhoofdige klokkenmaker, dat 'de Duitser zelf voor heel het leven was opgewonden om klokken op te winden' en hij moest glimlachen. Stepan Arkaditsj hield van een goede grap. Maar misschien komt het wel voor elkaar! Een mooie uitspraak: *het komt wel voor elkaar*, dacht hij. Die moet ik vertellen.

'Matvej!' riep hij. 'Zorg jij er met Marja voor dat alles in de rustkamer voor Anna Arkadjevna in gereedheid wordt gebracht,' zei hij toen Matvej verscheen.

'Tot uw dienst, mijnheer.'

Stepan Arkaditsj trok zijn bontjas aan en liep het bordes op.

'Komt u niet thuis eten?' zei Matvej die met hem meeliep.

'Misschien. Hier is wat geld voor onkosten,' zei hij terwijl hij tien roebel uit zijn portefeuille haalde. 'Zou het genoeg zijn?'

'Genoeg of niet, we zullen het ermee moeten stellen,' zei Matvej terwijl hij het portier dichtsloeg en terugliep naar het bordes.

Ondertussen keerde Darja Aleksandrovna die haar kind tot bedaren had gebracht en aan het rijtuig hoorde dat hij weg was, naar haar slaapkamer terug. Alleen daar voelde ze zich vrij van de huiselijke beslommingen die haar omringden zodra zij haar kamer verliet. De Engelse gouvernante en Matrjona Filimonovna hadden zelfs nu terwijl ze maar even in de kinderkamer was, kans gezien haar enkele dingen te vragen die geen uitstel gedoogden en waar alleen zij het antwoord op kon geven: wat de kinderen aan moesten voor de wandeling? Of ze melk mochten drinken? Of er geen andere kok moest worden gehaald?

'Ach, laat me toch, laat me toch!' zei ze en ze ging in haar slaapkamer op dezelfde plek zitten waar zij met haar man gesproken had. Ze balde haar vermagerde handen met ringen die van de knokige vingers gleden, en begon zich heel hun gesprek weer voor de geest te halen. Hij is weg! Maar hoe heeft hij het met *haar* uitgemaakt? dacht ze. Zou hij haar nog zien? Waarom heb ik hem daar niet naar gevraagd? Nee, nee, een verzoening is onmogelijk. En als we onder één dak blijven, dan als vreemden voor elkaar. Voor altijd vreemden voor elkaar! En weer legde ze een bijzondere nadruk op dat woord dat ze zo vreselijk vond. En wat hield ik van hem, mijn god, wat hield ik van hem...! Wat hield ik van hem! Maar nu, houd ik dan nu niet meer van hem? Houd ik misschien nog meer van hem dan vroeger? Vreselijk, het ergste is dat... begon ze, maar ze kon haar gedachte niet verder afmaken omdat Matrjona Filimonovna haar hoofd om de deur stak.

'Geeft u toch opdracht om mijn broer te laten halen,' zei ze, 'dan zorgt die tenminste voor het eten. Anders gaat het net als gisteren en hebben de kinderen om zes uur nog niet gegeten.'

'Ja goed dan, ik kom direct om alles te regelen. Is er al verse melk gehaald?'

En Darja Aleksandrovna dompelde zich weer onder in de dagelijkse

beslommeringen en liet haar verdriet er voor een tijdje in wegzinken.

Hoewel Stepan Arkadjitsj dank zij zijn goede verstand op school goed had kunnen leren, eindigde hij door zijn luiheid en zijn kwajongensgedrag als een der laatsten: maar ondanks zijn voortdurend losbandige leven, de lagere rangen en zijn nog jonge jaren bekleedde hij toch reeds de eervolle en goed bezoldigde betrekking van chef op een van de Moskouse staatskantoren. Hij had deze betrekking gekregen door bemiddeling van de man van zijn zuster Anna, Aleksej Aleksandrovitsj Karenin, die een van de belangrijkste posten bezette op het ministerie waaronder ook zijn kantoor ressorteerde. Maar als Karenin er niet was geweest om zijn zwager deze betrekking te bezorgen, dan zou Stepan Arkadjitsj toch door bemiddeling van een honderdtal andere personen, broers, zusters, neven, ooms, tantes, deze zelfde of een soortgelijke betrekking hebben gekregen met een inkomen van zo'n zesduizend roebel dat hij nodig had omdat zijn financiële toestand, ondanks het aanzienlijke vermogen van zijn vrouw, verre van rooskleurig was.

Half Moskou en Petersburg was bevriend of verwant met Stepan Arkadjitsj. Hij was te midden van die mensen geboren die tot de machtigen van zijn wereld behoorden of zouden gaan behoren. Een derde deel van de regeringsfunctionarissen, oudere heren, waren zijn vaders vrienden die hem nog als kleutertje hadden gekend; een derde werd door hem getutoyeerd en het laatste derde deel bestond uit goede bekenden. Dientengevolge waren zij die het goede der aarde zoals betrekkingen, pachten, concessies en dergelijke verdeelden, allemaal zijn vrienden en zij konden een der hunnen niet passeren. Het had Oblonski dan ook weinig moeite gekost om zich een gunstige betrekking te verwerven. Het enige dat hij moest doen, was niet weigeren, niet afgunstig zijn, geen ruzie zoeken, zich niet beledigd voelen, en dit waren allemaal zaken die hem door zijn aangeboren goedhartigheid vreemd waren. Hij zou het belachelijk hebben gevonden als men tegen hem zou zeggen dat hij geen betrekking zou krijgen met het salaris dat hij nodig had, te meer omdat hij geen al te hoge eisen stelde; hij verlangde slechts wat zijn leeftijdsgenoten kregen en hij zou een dergelijk ambt niet slechter vervullen dan ieder ander.

Zij die Stepan Arkadjitsj kenden, hielden niet slechts van hem om zijn blijmoedige aard en zijn boven alle twijfel verheven eerlijkheid maar ook hadden zijn fraaie, opgewekte verschijning, zijn stralende ogen, zijn zwarte wenkbrauwen en haren, zijn blanke, blozende gezicht, iets dat mensen met wie

hij in aanraking kwam, fysiek beïnvloedde, hen vrolijk en vriendelijk stemde. ‘Ha! Stiva! Oblonski! Daar heb je hem!’ werd er vrijwel altijd met een blijde glimlach gezegd wanneer men hem ontmoette. En als het soms zo uitpakte dat na een gesprek met hem bleek dat er helemaal niets leuks was gebeurd, dan was men de volgende dag of de dag daarop weer even blij om hem tegen te komen.

Stepan Arkadjitsj, die nu al drie jaar chef op een van de staatskantoren in Moskou was, had behalve de genegenheid, ook de achting verworven van zijn collega’s, ondergeschikten, meerderen en allen die met hem te maken hadden. De voornaamste eigenschappen van Stepan Arkadjitsj die hem deze algemene achting in de dienst hadden bezorgd, waren ten eerste dat hij zo buitengewoon tolerant was voor de mensen, een tolerantie die voortkwam uit het besef van zijn eigen tekortkomingen; en ten tweede zijn uitgesproken liberalisme, niet dat waarover hij in de kranten las, maar dat wat hem in het bloed zat en dat maakte dat hij alle mensen, van welke rang en stand ook, gelijk behandelde, en ten derde, het belangrijkste, de volkomen onverschilligheid voor de zaken waar hij zich mee bezighield zodat hij zich nooit door enthousiasme mee liet slepen en fouten maakte.

Nadat Stepan Arkadjitsj bij zijn kantoor was aangekomen, liep hij, begeleid door de eerbiedige portier, met zijn aktentas naar zijn kleine werkkamer, trok zijn uniformjas aan en ging de vergaderzaal binnen. De klerken en ambtenaren stonden allen op en begroetten hem blij en eerbiedig. Stepan Arkadjitsj liep zoals altijd haastig door naar zijn plaats, gaf de leden van zijn bureau een hand en ging zitten. Hij maakte een grapje en een praatje precies voor zover dat gepast was en ging aan het werk. Er was niemand die beter dan Stepan Arkadjitsj de grens wist te vinden tussen vrijheid, eenvoud en formele houding die zo nodig is voor een plezierige werksfeer. De secretaris kwam blijmoedig en eerbiedig zoals iedereen op het kantoor van Stepan Arkadjitsj, met de stukken naar hem toe en zei op de ongedwongen liberale toon die door Stepan Arkadjitsj was ingevoerd: ‘We hebben de inlichtingen van het gouvernementsbestuur van Penza toch gekregen. Zoudt u er misschien...’

‘Heeft u ze eindelijk ontvangen?’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij zijn vinger op het document legde. ‘Wel, mijne heren...’ En de zitting begon.

Als ze eens wisten, dacht hij terwijl hij bij het luisteren naar het rapport zijn hoofd gewichtig vooroverboog, welk een schuldbewuste kwajongen hun voorzitter een halfuur geleden nog was! En zijn ogen lachten tijdens het voorlezen van het rapport. Het werk zou ononderbroken tot twee uur door moeten gaan, om twee uur was er lunchpauze.

Het was nog geen twee uur toen de grote glazen deur van de zaal van het kantoor plotseling openging en iemand binnenkwam. Alle leden onder het portret en achter het embleem waren blij met wat afleiding en keken naar de

deur; maar de suppoost verwijderde de binnenkomer onmiddellijk en sloot de glazen deur achter hem.

Toen het stuk doorgenomen was, stond Stepan Arkadjitsj op, rekte zich uit, haalde in overeenstemming met de liberale tijdgeest nog in de zaal een sigaret te voorschijn en ging naar zijn werkkamer. Twee van zijn collega's, de oude rot in het vak Nikitin en de kamerjonker Grinjevitsj liepen met hem mee.

'Na de lunch krijgen we het wel klaar!' zei Stepan Arkadjitsj.

'Zeker wel!' zei Nikitin.

'Maar die Fomin moet wel een aartsoplichter zijn,' zei Grinjevitsj over een van de personen die bij de onderhavige zaak betrokken waren.

Stepan Arkadjitsj fronste zijn voorhoofd bij deze woorden van Grinjevitsj om hem te laten voelen dat het onbehoorlijk was voortijdig een oordeel te vellen en gaf hem geen antwoord.

'Wie kwam er zoëven naar binnen?' vroeg hij aan de suppoost.

'Ik weet het niet, excellentie. Hij kwam zomaar zonder vragen naar binnen zodra ik me even omkeerde. Hij vroeg naar u. Ik zei: Als de leden naar buiten komen, dan...'

'Waar is hij?'

'Hij is naar de vestibule gegaan maar hij kwam hier steeds weer naar toe. Die daar,' zei de suppoost en hij wees naar een forse, breedgeschouderde man met een krullende baard die zonder zijn muts van schapebont af te nemen snel en lichtvoetig langs de uitgesleten treden van de stenen trap omhoogrende. Een van degenen die de trap afliepen, een schrale ambtenaar met een aktentas, bleef even staan en keek misprijzend naar de voeten van de rennende man en wierp vervolgens een vragende blik op Oblonski.

Stepan Arkadjitsj stond boven aan de trap. Zijn goedhartig stralende gezicht begon boven de geborduurde kraag van zijn uniformjas nog meer te stralen toen hij de man herkende die naar hem toe kwam rennen.

'Hij is het echt! Levin, eindelijk!' sprak hij met een vriendelijke, spottende glimlach terwijl hij de naderende Levin bezag. 'Je vond het dus niet beneden je waardigheid om me hier in dit *rovershol* op te komen zoeken?' zei Stepan Arkadjitsj die geen genoeg nam met een handdruk en zijn vriend op beide wangen kuste. 'Ben je allang hier?'

'Ik ben zojuist aangekomen en wilde je erg graag zien,' antwoordde Levin terwijl hij schuw maar tegelijk ook kwaad en nerveus om zich heen keek.

'Kom, laat ons naar mijn werkkamer gaan,' zei Stepan Arkadjitsj die de eierzuchtige en nijldige schuwheid van zijn vriend kende; hij pakte zijn arm en voerde hem met zich mee alsof hij hem door een gevarenzone loodste.

Stepan Arkadjitsj tutoyeerde bijna al zijn kennissen of het nu oudere heren van zestig, jongelui van twintig, acteurs, ministers, kooplieden of generaal-

adjudanten waren, zodat zeer velen van hen die hij tutoyeerde, zich op de twee uitersten van de maatschappelijke ladder bevonden en die lieden zouden zich ten zeerste hebben verwonderd indien men hun gezegd zou hebben dat ze via Oblonski iets gemeen hadden. Hij tutoyeerde iedereen waar hij champagne mee dronk en champagne dronk hij met iedereen; daarom wist hij, wanneer hij in aanwezigheid van zijn ondergeschikten zijn *schandelijke jij-kornuiten* zoals hij veel van zijn vrienden schertsend betitelde, ontmoette, met zijn aangeboren tact de onaangename indruk die dit op zijn ondergeschikten maakte, te verzachten. Levin was geen schandelijke jij-kornuit maar Oblonski voelde met zijn tact dat Levin dacht dat hij in het bijzijn van zijn ondergeschikten misschien niet wilde laten blijken dat hij met hem op intieme voet verkeerde en dat hij zich daarom haastte om hem mee te nemen naar zijn werkkamer.

Levin was bijna even oud als Oblonski en het kwam niet slechts door de champagne dat hij hem tutoyeerde. Levin was reeds in hun prille jeugd zijn vriend en kameraad. Ondanks de verschillen in karakter en smaak hielden ze van elkaar zoals jeugdvrienden van elkaar houden. Maar dit nam niet weg dat, zoals dat zo vaak voorkomt bij mensen die een verschillende carrière hebben gekozen, ze diep in hun hart verachting koesterden voor het werk van de ander hoewel ze er bij goed nadenken niets tegen in konden brengen. Allebei waren ze van mening dat ze zelf het echte leven leidden en dat het leven van hun vriend slechts een schijnvertoning was. Oblonski kon een spottend glimlachje niet weerhouden toen hij naar Levin keek. Hoe vaak had hij hem nu al van het platteland naar Moskou zien komen. Hij deed daar iets op het land maar wat precies dat kon Stepan Arkaditsj nooit helemaal goed begrijpen en het interesseerde hem ook niet. Als Levin naar Moskou kwam, was hij altijd opgewonden, gehaast, ietwat verlegen, geïrriteerd door die verlegenheid en meestal met een volkomen nieuwe en onverwachte kijk op de dingen. Stepan Arkaditsj lachte erom en hield ervan. Precies zo had ook Levin in zijn hart verachting voor de steedse levenswijze van zijn vriend en voor diens werk dat hij als onbenullig beschouwde en waar hij de draak mee stak. Het verschil was echter dat Oblonski zoals ieder ander zelfverzekerd en goedmoedig spotte terwijl Levins spot onzeker was en soms zelfs kwaadaardig.

‘We hadden je allang verwacht,’ zei Stepan Arkaditsj terwijl hij zijn werkkamer binnenging en Levins arm losliet als wilde hij daarmee te kennen geven dat hier het gevaar geweken was.

‘Ik ben zo blij je te zien,’ vervolgde hij. ‘Nou, hoe is het met je? Hoe gaat het? Wanneer ben je aangekomen?’

Levin zweeg terwijl hij naar de hem onbekende gezichten van de twee collega's van Oblonski keek en vooral naar de hand van de elegante Grinjevitsj met van die witte lange vingers, met van die lange gele aan het eind gebogen

nagels en van die enorme glimmende manchetknopen waardoor die handen blijkbaar al zijn aandacht opslokten en hem het denken onmogelijk maakten. Oblonski merkte dit meteen en glimlachte.

‘Ach ja, mag ik jullie aan elkaar voorstellen,’ zei hij. ‘Mijn collega’s: Filipp Ivanytsj Nikitin, Michail Stanislavitsj Grinjevitsj,’ en zich naar Levin kerend: ‘Bestuurder en nieuwe medewerker van de Zemstvo, een gymnast die met één hand een mud aardappelen op kan tillen, een veefokker en jager en vriend van me, Konstantin Dmitritsj Levin, een broer van Sergej Ivanytsj Kosnysjov.’

‘Heel aangenaam,’ zei de oude man.

‘Ik heb de eer uw broer, Sergej Ivanytsj, te kennen,’ zei Grinjevitsj terwijl hij zijn slanke hand met de lange nagels uitstak.

Levin trok een nors gezicht, gaf hem koel een hand en wendde zich onmiddellijk weer tot Oblonski. Hoewel hij zijn halfbroer, een schrijver die iedereen in Rusland kende, hooglijk waardeerde, had hij er toch een hekel aan als men hem niet als Konstantin Levin maar als de broer van de beroemde Koznysjov zag.

‘Nee, ik zit niet meer in het bestuur van de Zemstvo. Ik heb met iedereen ruzie gehad en ik ga niet meer naar de vergaderingen,’ zei hij tegen Oblonski.

‘Dat is al gauw!’ zei Oblonski met een glimlach. ‘Hoe komt dat en waarom?’

‘Dat is een lange geschiedenis die ik je later wel eens vertel,’ zei Levin maar hij begon meteen te vertellen. ‘Wel, om kort te gaan, ik ben tot de overtuiging gekomen dat die hele Zemstvo absoluut niets uithaalt en dat ook nooit zal doen,’ zei hij alsof iemand hem zojuist beledigd had. ‘Enerzijds is het een spelletje, ze spelen parlement en ik ben niet jong en niet oud genoeg om me met spelletjes te vermaken; en anderzijds (hij hakkelde) is het een middel voor de *côterie* van het district om hun zakken te vullen. Vroeger had je de voogdij en de rechtbank maar tegenwoordig heb je de Zemstvo, en ik heb het niet over steekpenningen maar over onverdiend salaris,’ zei hij zo opgewonden alsof iemand van de aanwezigen zijn mening bestreed.

‘Wel wel! Ik zie dat je weer in een nieuwe fase zit, in de conservatieve,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Maar, trouwens, laten we daar later over praten.’

‘Ja goed. Maar ik moet je even spreken,’ zei Levin terwijl hij vol haat naar de hand van Grinjevitsj keek.

Stepan Arkadjitsj glimlachte nauwelijks merkbaar.

‘Hoe kon je zeggen dat je nooit meer Europees gekleed zou gaan?’ zei hij terwijl hij naar Levins nieuwe kostuum keek dat klaarblijkelijk van een Franse kleermaker kwam. ‘Jaja! ik zie het: een nieuwe fase.’

Levin moest plotseling blozen maar niet als een volwassene, heel licht en zonder het zelf te merken, maar zoals jongens blozen die voelen dat ze zich met hun verlegenheid belachelijk maken, die zich daardoor nog meer schamen en

nog heviger blozen, bijna tot huilens toe. En het was zo vreemd om dit verstandige, mannelijke gezicht zo kinderlijk te zien blozen dat Oblonski een andere kant uit keek.

‘En waar kunnen we elkaar dan ontmoeten? Ik moet echt heel erg dringend met je spreken,’ zei Levin.

Oblonski leek even na te denken.

‘Weet je wat: laten we bij Goerin gaan lunchen, dan kunnen we daar met elkaar praten. Ik ben tot drie uur vrij.’

‘Nee,’ antwoordde Levin die even had nagedacht, ‘ik moet nog ergens heen.’

‘Nou goed, dan gaan we samen dineren.’

‘Dineren? Maar het is immers niets bijzonders, een paar woorden, wat vragen en daarna kunnen we praten.’

‘Nou zeg die paar woorden dan nu en dan praten we onder het eten.’

‘Die paar woorden zijn...’ zei Levin. ‘Trouwens, het is niets bijzonders.’

Er vloog plotseling een kwade trek over zijn gezicht door de inspanning die het hem kostte zijn verlegenheid te overwinnen.

‘Hoe gaat het bij de familie Sjtsjebatski? Is alles nog bij het oude?’ zei hij.

Stepan Arkadjitsj die allang wist dat Levin verliefd was op zijn schoonzuster Kitty, glimlachte nauwelijks merkbaar en zijn ogen begonnen vrolijk te schitteren.

‘Jij hebt je paar woorden gezegd maar ik kan je niet in een paar woorden antwoorden omdat... Een ogenblikje...’

De secretaris was binnengekomen met een familiaar eerbiedige houding en met enig bescheiden superioriteitsgevoel ten opzichte van zijn chef waar het kennis van de stukken betrof, iets wat alle secretarissen gemeen hebben. Hij ging met zijn stukken naar Oblonski en begon als wilde hij hem iets vragen, een of ander probleem uit te leggen. Stepan Arkadjitsj legde zonder tot het einde te luisteren beminnelijk zijn hand op de mouw van de secretaris.

‘Nee, doet u het nu zoals ik heb gezegd,’ zei hij terwijl hij met een glimlach zijn opmerking trachtte te verzachten en na in het kort te hebben uitgelegd hoe hij de zaak zag, schoof hij de stukken weg en zei: ‘Doet u het alstublieft zo, Zachar Nikititsj, doet u dat.’

De van zijn stuk gebrachte secretaris verwijderde zich. Levin die zich tijdens het onderhoud met de secretaris weer helemaal van zijn verlegenheid had hersteld, stond met allebei zijn handen op een stoel geleund en keek met spotzieke belangstelling naar Oblonski.

‘Ik begrijp het niet, ik begrijp het niet,’ zei hij.

‘Wat begrijp je niet?’ zei Oblonski die nog even vrolijk glimlachte en een sigaret te voorschijn haalde. Hij verwachtte van Levin weer een of andere zonderlinge conclusie.

‘Ik begrijp niet wat jullie doen,’ zei Levin terwijl hij zijn schouders ophaalde.
‘Hoe kan je zoiets in ernst doen?’

‘Hoezo?’

‘Wel, omdat er niets te doen is.’

‘Dat denk jij maar wij zitten tot over onze oren in het werk.’

‘Papieren werk. Nou ja, jij hebt daar aanleg voor,’ voegde Levin er nog aan toe.

‘Dus jij denkt dat mij iets mankeert?’

‘Misschien wel, ja,’ zei Levin. ‘Maar evengoed heb ik bewondering voor je importantie en ik ben er trots op zo’n groot man mijn vriend te mogen noemen. Maar je hebt me nog geen antwoord gegeven op mijn vraag,’ voegde hij eraan toe terwijl hij zich wanhopig inspande om Oblonski recht in zijn ogen te kijken.

‘Ja, goed, goed. Wacht maar, jouw tijd komt nog. Jij hebt mooi praten met je drieduizend hectaren in het district van Karazin, met zulke spieren en de frisheid van een twaalfjarig meisje, maar ook jij komt bij ons terecht. Ja, en wat je vraag betreft: er is niets veranderd, het is alleen jammer dat je zo lang niet bent geweest.’

‘Hoezo?’ vroeg Levin geschrokken.

‘Ach, niets,’ antwoordde Oblonski. ‘We praten er nog wel over. Maar waarom ben je eigenlijk gekomen?’

‘Ach, daar praten we ook nog wel over,’ zei Levin terwijl hij weer tot achter zijn oren bloosde.

‘Goed. Ik begrijp het,’ zei Stepan Arkaditsj. ‘Ja, zie je, ik zou je graag bij mij thuis uitnodigen maar mijn vrouw voelt zich niet zo goed. Maar weet je wat: als je hen wilt zien, ze zijn waarschijnlijk vandaag van vier tot vijf in de dierentuin. Kitty schaatst. Ga jij daar alvast naar toe, dan kom ik ook en daarna gaan we samen ergens eten.’

‘Uitstekend! Tot ziens dan.’

‘Pas op hè, ik ken je, je bent immers in staat alles te vergeten en weer plotseling naar het land te vertrekken!’ riep Stepan Arkaditsj hem lachend na.

‘Nee, heus.’

Levin verliet de werkkamer en dacht er pas bij de buitendeur aan dat hij vergeten was de collega’s van Oblonski te groeten.

‘Dat moet een energiek man zijn,’ zei Grinjevitsj toen Levin weg was.

‘Ja, beste man,’ zei Stepan Arkaditsj hoofdschuddend, ‘dat is een geluksvogel! Drieduizend hectaren in het district Karazin, nog alles voor zich en wat een frisheid! Heel wat anders dan wij.’

‘U mag ook niet klagen, Stepan Arkaditsj?’

‘Jawel, met mij gaat het slecht, heel slecht,’ zei Stepan Arkaditsj en hij slaakte een diepe zucht.

Toen Oblonski aan Levin vroeg waarom hij eigenlijk gekomen was, bloosde Levin en dat blozen maakte hem kwaad op zichzelf omdat hij hem niet kon antwoorden: 'Ik ben gekomen om je schoonzuster een aanzoek te doen,' terwijl dat de enige reden was van zijn komst.

De families Levin en Sjtsjerbatski behoorden beide tot de oude Moskouse adel en hadden onderling altijd intieme en vriendschappelijke betrekkingen onderhouden. Deze band was tijdens de studententijd van Levin nog hechter geworden. Hij had zich samen met de jonge vorst Sjtsjerbatski, de broer van Dolly en Kitty, op de examens voorbereid en hij was samen met hem naar de universiteit gegaan. In die tijd verbleef Levin vaak in het huis van de familie Sjtsjerbatski en hij was verliefd geworden op hun huis. Hoe vreemd dit ook mag lijken, Konstantin Levin was werkelijk verliefd geworden op het huis, op het gezin en vooral op de vrouwelijke helft van het gezin Sjtsjerbatski. Levin kon zich zijn moeder niet meer herinneren en zijn enige zuster was ouder dan hij zodat hij in het huis van de familie Sjtsjerbatski voor het eerst kennis maakte met het echte milieu van een beschaafd en rechtschapen gezin van oude adel, een milieu dat hij door de vroegtijdige dood van zijn ouders had moeten ontberen. Het scheen hem dat alle leden van dit gezin en in het bijzonder de vrouwelijke helft gehuld gingen in een mysterieus, poëtisch waas en hij zag niet slechts geen enkele tekortkoming in hen, maar veronderstelde onder dit poëtische waas dat hen omhulde de meest verheven gevoelens en allerlei volmaaktheden. Waarom deze drie juffrouwen om de dag Frans en Engels moesten spreken; waarom zij op vastgestelde tijden om beurten piano speelden waarvan de klanken doordrongen naar boven naar de kamer van hun broer waar de studenten zaten te werken; waarom er steeds leraren Franse literatuur, muziek, tekenen en dansen over de vloer kwamen; waarom alledrie de juffrouwen op vastgestelde tijden met mademoiselle Linon in hun satijnen bontmantels met het rijtuig een ritje maakten naar de Tverskoj-boulevard, Dolly in een lange, Natalie in een halflange terwijl die van Kitty heel kort was zodat iedereen haar welgevormde benen in de strakke kousen goed kon zien; waarom ze, begeleid door een bediende met een gouden kokarde op zijn muts, langs de Tverskoj-boulevard moesten wandelen, dat alles en nog veel meer dat in hun geheimzinnige wereld gebeurde, begreep hij niet maar hij wist dat alles prachtig was wat daar gebeurde en hij was juist verliefd op al dat mysterieuze dat zich daar voltrok.

In zijn studententijd scheelde het niet veel of hij was op Dolly, de oudste dochter, verliefd geworden maar zij werd al spoedig uitgehuwelijkt aan Oblonski. Toen begon hij op de tweede verliefd te worden. Het leek of hij het gevoel had dat hij op een van de zusters verliefd moest worden maar niet goed wist op welke. Maar ook Natalie had nog maar nauwelijks haar intrede in de wereld gedaan of ze trouwde met de diplomaat Lvov. Kitty was nog een kind toen Levin van de universiteit kwam. De jonge Sjtsjerbatski die dienst had genomen bij de marine, verdronk in de Oostzee en ondanks Levins vriendschap met Oblonski verminderde zijn omgang met de familie Sjtsjerbatski. Maar toen Levin dit jaar bij de aanvang van de winter na een jaar op het land naar Moskou kwam en de familie Sjtsjerbatski bezocht, begreep hij op wie van de drie hij werkelijk voorbestemd was verliefd te worden.

Niets scheen eenvoudiger dan dat hij, een eerder rijk dan arm man van tweeëndertig jaar uit een goed geslacht, prinses Sjtsjerbatskaja een aanzoek zou doen; men zou hem naar alle waarschijnlijkheid onmiddellijk als een goede partij beschouwen. Maar Levin was verliefd en daarom leek het hem dat Kitty in alle opzichten zo volmaakt was, een zo boven al het aardse verheven schepsel en hijzelf zo'n aards en onbeduidend schepsel dat er zelfs niet aan gedacht kon worden dat anderen en zijzelf hem ooit als een partij zouden beschouwen die haar waardig was.

Nadat Levin twee maanden als in een roes in Moskou had doorgebracht waar hij Kitty bijna dagelijks zag in de uitgaanswereld waar hij zich was gaan bewegen om haar te ontmoeten, kwam hij plotseling tot de conclusie dat dit onmogelijk was en vertrok naar zijn landgoed.

Levins overtuiging dat het onmogelijk was, was erop gebaseerd dat hij in de ogen der familie een onvoordelige, onwaardige partij voor de bekoorlijke Kitty was en dat Kitty zelf hem niet lief kon hebben. In de ogen van haar familie had hij geen gewoon, specifiek beroep of een positie in de wereld terwijl vrienden van zijn leeftijd het nu al ver gebracht hadden, sommigen waren kolonel en vleugeladjudant, anderen waren professor, directeur van een bank of de spoorwegen of, zoals Oblonski, directeur van een staatskantoor; maar hij (hij wist heel goed hoe anderen hem moesten zien) was een landeigenaar die zich bezighield met de veeteelt, met het jagen op snippen en met bouwen, dus een aardige kerel zonder talent, van wie je niets kon verwachten en die volgens maatschappelijke opvattingen hetzelfde deed als mensen die nergens voor deugden.

Zijzelf, die mysterieuze verrukkelijke Kitty zou nooit van zo'n lelijke man, zoals hij zichzelf beschouwde, kunnen houden en zeker niet van zo'n gewone man die nergens in uitblonk. Bovendien leek zijn vroegere omgang met Kitty (de omgang van een volwassene met een kind die het gevolg was geweest van zijn

vriendschap met haar broer) hem ook nog een nieuw obstakel voor hun liefde. Hij veronderstelde dat je van een lelijke goedgezindheid zoals hij zichzelf zag, wel kon houden als van een vriend maar om bemind te worden met een liefde zoals hij zelf voor Kitty voelde, moest je een knappe kerel en vooral – een bijzonder mens zijn.

Hij had eens gehoord dat vrouwen vaak van lelijke, gewone mannen houden maar daar geloofde hij niet in daar hij van zichzelf wist dat hij slechts van mooie, mysterieuze en bijzondere vrouwen kon houden.

Nadat hij echter twee maanden alleen op het land had doorgebracht, was hij tot de overtuiging gekomen dat dit niet een van die verliefdheden was zoals hij die in zijn jonge jaren had gekend, dat dit gevoel hem geen ogenblik met rust liet, dat hij niet kon leven als hij geen antwoord kreeg op de vraag of zij al of niet zijn vrouw zou worden, en dat zijn wanhoop slechts het gevolg was van zaken die hij zich inbeelde en dat hij er geen enkel bewijs van had dat hij zou worden afgewezen. En hij was nu met het vaste voornemen naar Moskou gekomen om een aanzoek te doen en te trouwen als het aanzoek werd aanvaard. Of... hij durfde er niet aan denken wat er van hem zou worden als hij werd afgewezen.

Levin, die met de ochtendtrein in Moskou aangekomen was, nam zijn intrek bij zijn oudste stiefbroer van moeders zijde, Koznysjov, en ging, na zich verkleed te hebben, diens studeerkamer in met de bedoeling hem direct te vertellen waarom hij gekomen was en zijn advies te vragen; zijn broer was echter niet alleen. Hij had een bekende professor in de filosofie op bezoek die speciaal uit Charkov hierheen was gekomen om een misverstand dat tussen hen over een heel belangrijk filosofisch vraagstuk gerezen was, uit de wereld te helpen. De professor voerde een vurige polemiek tegen de materialisten en Sergej Koznysjov die deze polemiek met belangstelling volgde, had na lezing van het laatste artikel van de professor hem in een brief zijn bedenkingen geschreven: hij maakte de professor het verwijt dat hij te grote concessies aan de materialisten had gedaan. En de professor was onmiddellijk overgekomen om het verschil van mening tussen hen uit de weg te ruimen. Het gesprek ging over een vraagstuk dat in de mode was: ligt er in het menselijke handelen een grens tussen psychische en fysiologische verschijnselen en waar ligt die grens?

Sergej Ivanovitsj begroette zijn broer met zijn gebruikelijke, minzaam koele glimlach die hij voor iedereen in petto had, stelde hem voor aan de professor en ging verder met het gesprek.

Het vaalbleke, gebrilde mannetje met zijn smalle voorhoofd onderbrak het gesprek een kort moment voor de begroeting en sprak toen door zonder verdere aandacht aan Levin te schenken. Levin ging zitten om het vertrek van de professor af te wachten maar al spoedig begon het onderwerp van het gesprek hem te interesseren.

Levin was de artikelen waar het gesprek over ging, in tijdschriften tegengekomen en had ze gelezen omdat hij, als man die natuurwetenschappen gestudeerd had, zich voor de ontwikkeling van de hem bekende basisgedachten van de kennis der natuur interesseerde. Nooit echter had hij de wetenschappelijke conclusies over de oorsprong van de mens als dier, over reflexen, over biologie en sociologie in verband gebracht met de vraagstukken over de betekenis van leven en dood voor zichzelf zoals die hem de laatste tijd steeds meer bezighielden.

Terwijl hij naar het gesprek van zijn broer met de professor luisterde, merkte hij dat zij probeerden een verband te leggen tussen wetenschappelijke en meer persoonlijke vraagstukken. Enkele malen kwamen ze bijna bij deze vraagstukken

maar elke keer als zij, naar het hem leek, het allerbelangrijkste dicht naderden, trokken zij zich onmiddellijk haastig terug en verdiepten zich weer in een gebied van fijne nuances, condities, citaten, toespelingen en verwijzingen naar autoriteiten, en begreep hij ternauwernood waarover het ging.

‘Ik kan niet annemen,’ zei Sergej Ivanovitsj met zijn gebruikelijke helderheid, zijn exacte wijze van formuleren en zijn fraaie dictie, ‘ik kan me in geen enkel opzicht met Keisz’ theorie verenigen dat mijn gehele voorstelling van de wereld voortvloeit uit indrukken. Mijn meest fundamentele begrip van het *zijn* heb ik niet door gewaarwording verkregen want er is geen speciaal orgaan voor overdracht van dat begrip.’

‘Ja, maar zij, Wurst, Knaust en Pripasov, zullen u antwoorden dat uw besef van het zijn voortvloeit uit het totaal van uw gewaarwordingen, dat dit besef van het zijn het resultaat is van gewaarwordingen. Wurst zegt zelfs uitdrukkelijk dat het besef van het zijn zonder gewaarwordingen ophoudt te bestaan.’

‘Ik zou zeggen, integendeel,’ begon Sergej Ivanovitsj...

Maar op dat ogenblik vond Levin dat ze weer afdwaalden terwijl ze aan het meest belangrijke toekwamen en hij besloot de professor een vraag te stellen.

‘Dus als mijn zintuigen vernietigd worden en mijn lichaam sterft, is er geen enkele vorm van bestaan meer mogelijk?’ vroeg hij.

De professor keek geërgerd en alsof de onderbreking hem geestelijk pijn deed naar de vreemde vrager die meer op een jager van schepen dan op een filosoof leek en richtte zijn blik op Sergej Ivanovitsj alsof hij hem vroeg: wat moet ik hier nu op antwoorden? Maar Sergej Ivanovitsj die het gesprek veel minder fel en eenzijdig voerde dan de professor en flexibel genoeg was om zowel de professor te antwoorden als ook tegelijkertijd die eenvoudige en natuurlijke zienswijze die aan de vraag ten grondslag lag, te begrijpen, glimlachte en zei:

‘We hebben nog niet het recht te pogen dit vraagstuk op te lossen...’

‘We beschikken niet over de gegevens,’ bevestigde de professor en hij vervolgde zijn argumentatie. ‘Nee,’ zei hij, ‘ik wijs erop dat indien, zoals Pripasov uitdrukkelijk zegt, de gewaarwording ook gebaseerd is op indrukken dat we die twee begrippen streng moeten scheiden.’

Levin luisterde niet verder en wachtte op het vertrek van de professor.

Toen de professor weg was, wendde Sergej Ivanovitsj zich tot zijn broer:

‘Ik ben erg blij dat je gekomen bent. Blijf je lang? Hoe staat het met het landgoed?’

Levin wist dat zijn oudste broer weinig belangstelling voor het landgoed had en er slechts uit vriendelijkheid naar informeerde, en daarom zei hij alleen maar iets over de verkoop van de tarwe en over geldzaken.

Levin was hier met het vaste voornemen heengekomen om zijn broer deelgenoot te maken van zijn huwelijksplannen en zijn raadgevingen; toen hij zijn broer echter had gezien en zijn gesprek met de professor had beluisterd, toen hij vervolgens dat onwillekeurig beschermende toontje hoorde waarmee zijn broer naar de zaken van het landgoed informeerde (het landgoed van hun moeder was onverdeeld en Levin beheerde beide delen), voelde Levin dat het hem onmogelijk was om met zijn broer over zijn trouwplannen te spreken. Hij voelde dat zijn broer het anders zou zien dan hij zou willen.

‘Wel, en hoe staat het bij jullie met de Zemstvo? vroeg Sergej Ivanovitsj die grote belangstelling voor de Zemstvo had en er veel betekenis aan hechtte.

‘Ik zou het echt niet weten...’

‘Hoe nu? Je bent toch bestuurslid?’

‘Nee, ik ben geen lid meer; ik ben eruit gegaan,’ antwoordde Konstantin Levin, ‘en ik ga niet meer naar de vergaderingen.’

‘Jammer!’ sprak Sergej Ivanovitsj terwijl hij zijn voorhoofd fronste.

Om zich te rechtvaardigen begon Levin te vertellen wat er op de vergaderingen in zijn district gebeurde.

‘Zo gaat het nu altijd!’ viel Sergej Ivanovitsj hem in de rede. ‘Het is altijd hetzelfde met ons Russen. Misschien is dit ook wel een goede trek van ons: het vermogen om onze eigen gebreken te zien, maar we slaan door, we zoeken onze troost in de ironie waar we altijd de mond vol van hebben. Ik wil je slechts dit zeggen: je zou deze rechten zoals onze instellingen van de Zemstvo aan een ander Europees volk moeten geven. Duitsers en Engelsen zouden er de vrijheid mee bewerkstelligen maar wij moeten er zo nodig de spot mee drijven.’

‘Maar wat doe je eraan?’ zei Levin schuldbevangen. ‘Dit was mijn laatste poging. Ik heb het met hart en ziel geprobeerd. Ik kan het niet. Ik ben er ongeschikt voor.’

‘Niet ongeschikt,’ zei Sergej Ivanovitsj, ‘je bekijkt het verkeerd.’

‘Misschien,’ antwoordde Levin neerslachtig.

‘Maar wist jij dat Nikolaj hier weer is?’

Nikolaj was de oudste broer van Konstantin Levin, een halfbroer van Sergej Ivanovitsj. Hij was een verloren mens, had het grootste deel van zijn vermogen erdoor gejaagd, bewoog zich in het vreemdste en slechtste gezelschap en had ruzie met zijn broers.

‘Wat zeg je?’ riep Levin geschrokken. ‘Hoe weet je dat?’

‘Prokofi heeft hem op straat gezien.’

‘Hier, in Moskou? Waar is hij? Weet je dat ook?’ Levin stond van zijn stoel op alsof hij van plan was er onmiddellijk heen te gaan.

‘Het spijt me dat ik je dit heb gezegd,’ zei Sergej Ivanovitsj terwijl hij zijn hoofd schudde vanwege de opwinding van zijn jongste broer. ‘Ik heb uit laten zoeken waar hij woont en ik heb zijn schuldbekentenis aan Troebin die ik betaald heb, teruggestuurd. Ziehier zijn antwoord.’

Sergej Ivanovitsj haalde een briefje onder een pressepapier vandaan en gaf het aan zijn broer.

Levin las wat er in dat vreemde, hem zo vertrouwde handschrift geschreven stond: Ik verzoek je beleefd mij met rust te laten. Dat is het enige wat ik van mijn lieve broertjes verlang. Nikolaj Levin.

Toen Levin dit gelezen had, bleef hij zonder op te kijken met het briefje in zijn handen voor Sergej Ivanovitsj staan.

In zijn hart streed de wens om zijn ongelukkige broer nu te vergeten met het besef dat dit verkeerd zou zijn.

‘Hij wil me blijkbaar beledigen,’ vervolgde Sergej Ivanovitsj, ‘maar hij kan mij niet beledigen en ik zou hem van ganser harte willen helpen maar ik weet dat dat onmogelijk is.’

‘Ja, ja,’ herhaalde Levin. ‘Ik heb begrip en waardering voor jouw houding maar ik ga naar hem toe.’

‘Als je dat wilt, moet je dat doen, maar ik raad het je af,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘Wat mezelf betreft ben ik er niet bang voor, hij zal ons geen ruzie bezorgen; maar het is voor je eigen bestwil dat ik je aanraad om liever niet te gaan. Je kunt hem toch niet helpen. Trouwens, doe maar wat je wilt.’

‘Misschien dat ik niet kan helpen maar ik voel nu op dit moment, nou ja dat is iets anders, ik voel dat ik geen rust zal hebben.’

‘Neem me niet kwalijk, maar dat begrijp ik niet,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘Er is één ding dat ik wel begrijp,’ voegde hij eraan toe, ‘dit is een les in ootmoed. Nadat mijn broer Nikolaj geworden is zoals hij nu is, ben ik datgene wat men laaghartigheid pleegt te noemen, met andere ogen en toegeeflijker gaan beschouwen... Je weet wat hij gedaan heeft...’

‘Ach, dit is vreselijk, vreselijk!’ herhaalde Levin.

Nadat Levin van de bediende van Sergej Ivanovitsj het adres van zijn broer

had gekregen, wilde hij onmiddellijk naar hem toegaan; hij bedacht zich echter en besloot zijn bezoek tot de avond uit te stellen. Om geestelijke rust te krijgen moest hij voor alles datgene waarvoor hij naar Moskou gekomen was, tot een oplossing brengen. Levin reed van zijn broer naar het kantoor van Oblonski en nadat die hem over de familie Sjtsjerbatski had ingelicht, vertrok hij daarheen waar hij volgens zeggen Kitty aan kon treffen.

Om vier uur stapte Levin, die zijn hart voelde bonzen, bij de dierentuin uit een huurkoets en volgde het pad naar de heuvels en de ijsbaan. Hij wist zeker dat hij haar daar zou vinden omdat hij bij de oprit het rijtuig van de Sjtsjerbatski's had gezien.

Het was een mooie winterse dag. Bij de oprit stonden rijen rijtuigen, sleden, aapjeskoetsiers en gendarmen. Het pronte volk verdrong zich met mutsen die blonken in de heldere zon bij de ingang en op de paden tussen kleine Russische huisjes met bewerkte nokbalken; het leek of de oude, krullende berken van het park die al hun takken onder een vracht van sneeuw naar beneden bogen, in nieuwe feestelijke gewaden gestoken waren.

Hij volgde het pad naar de ijsbaan en zei tegen zichzelf: Je moet je niet opwinden. Je moet rustig worden. Wat wil je? Wat heb je? Zwijg toch, domoor, sprak hij tegen zijn hart. Maar hoe meer hij zijn best deed om zichzelf te kalmeren, hoe moeilijker het hem werd om adem te halen. Hij kwam een bekende tegen die zijn naam riep maar Levin herkende zelfs niet wie het was. Hij naderde de heuvels waar de kettingen rammelden van sleeën die naar boven of beneden getrokken werden, waar het gesuis van glijdende sleeën weerklonk en het geluid van blijde stemmen. Hij deed nog een paar stappen. Daar lag de ijsbaan voor hem en onmiddellijk herkende hij haar tussen alle andere schaatser.

Door de vreugde en de angst die hij in zijn hart voelde, wist hij dat ze hier was. Ze stond aan het andere eind van de ijsbaan met een dame te praten. Er was ogenschijnlijk niets bijzonders aan haar kleding of haar houding, voor Levin was het echter even eenvoudig om haar in deze menigte te ontdekken als een roos tussen de brandnetels. Alles werd door haar verlicht. Zij was een glimlach die alles om haar heen bescheen. Zou ik daar echt heen kunnen gaan, zou ik echt over het ijs naar haar toe kunnen gaan? dacht hij. De plaats waar zij stond, leek hem een ontoegankelijk heiligdom en even had het maar weinig gescheeld of hij was weer weggegaan: zo bang werd hij. Hij moest zijn uiterste best doen om zichzelf te beheersen en te bedenken dat er allerlei mensen om haar heen liepen en dat ook hijzelf daar schaatsend heen zou kunnen gaan. Hij ging naar beneden en vermeed, precies als naar de zon, om lang naar haar te kijken maar hij zag haar toch zoals hij ook de zon zag zonder dat hij keek.

Op deze dag van de week en op dit uur van de dag plachten mensen uit

dezelfde kringen elkaar op het ijs te ontmoeten, allemaal mensen die elkaar kenden. Er waren hier zowel meesters op de schaats die pronkten met hun vaardigheid, als ook beginners die met schuchtere, onhandige bewegingen achter een stoel oefenden, zowel jongens als ook oude mensen die voor hun gezondheid schaatsten. Levin vond hen allemaal uitverkorenen van het geluk omdat zij hier, in haar nabijheid mochten zijn. Het leek of al die schaatsers volkomen onverschillig naar haar toe en langs haar heen reden. Ze spraken zelfs met haar, maakten onafhankelijk van haar plezier en genoten van het schitterende ijs en het prachtige weer.

Nikolaj Sjtsjerbatski, een neef van Kitty, zat in een kort jasje en een nauwe broek met zijn schaatsen onder op een bankje en riep toen hij Levin zag: 'Hé, Russische schaatskampioen! Ben je hier allang? Schitterend ijs, bind je schaatsen onder.'

'Ik heb geen schaatsen bij me,' antwoordde Levin die zich verbaasde hoe iemand in haar aanwezigheid zo moedig en ontspannen kon zijn, en die zonder te kijken haar geen ogenblik uit het oog verloor. Hij voelde dat de zon hem naderde. Ze stond in een hoek en schaatste, haar slanke voetjes in de hoge laarsjes onhandig neerzettend, zichtbaar verlegen naar hem toe. Een jongen in een Russisch hemd reed haar voorovergebogen en wild met zijn armen zwaaiend voorbij. Ze stond nog niet helemaal vast op de schaats. Ze haalde haar handen voor alle zekerheid uit de kleine mof die aan een koordje hing, en terwijl ze naar Levin keek die zij had herkend, glimlachte ze, zowel tegen hem als om haar eigen angst. Aan het einde van de bocht gaf ze zichzelf een afzet met haar lenige voetje en reed recht op Sjtsjerbatski af; ze greep zich aan zijn arm vast en knikte glimlachend naar Levin. Ze was nog mooier dan hij zich had voorgesteld.

Wanneer hij aan haar dacht, stond heel haar beeld hem levendig voor ogen, vooral de bekoorlijkheid van het kleine blonde hoofdje dat zo frank en vrij op haar fraaie meisjesschouders rustte en kinderlijke openheid en goedheid uitstraalde. De kinderlijke expressie van haar gezicht vormde samen met de tere schoonheid van haar slanke figuurtje haar bijzondere bekooring die hij zich nog goed herinnerde. Maar iets wat altijd, als was het iets onverwachts, aan haar opviel, was die zachte, kalme en eerlijke blik in haar ogen en vooral ook de glimlach die Levin altijd meevoerde naar een sprookjesland waar hij zich zo vertederd en weekhartig voelde als hij volgens zijn herinnering slechts in de zeldzame dagen van zijn vroege jeugd was geweest.

'Bent u allang hier?' vroeg ze terwijl ze hem haar hand toestak. 'Dank u wel,' zei ze er nog bij toen hij het zakdoekje opraapte dat uit haar mof gevallen was.

'Ik? Ik ben er pas, ik ben gisteren... dat wil zeggen vandaag... aangekomen,' antwoordde Levin die zo opgewonden was dat hij haar vraag niet onmiddellijk begreep. 'Ik wilde naar u toekomen,' zei hij en toen hij eraan dacht waarom hij

haar op wilde zoeken, raakte hij plotseling in verwarring en kreeg een kleur. 'Ik wist niet dat u kon schaatsen, en u schaatst zo goed.'

Ze keek hem onderzoekend aan alsof ze de oorzaak van zijn verwarring wilde begrijpen.

'Ik moet wel waarde hechten aan uw compliment. De overlevering hier wil dat u de beste schaatsrijder bent,' zei ze terwijl haar kleine handje in de zwarte handschoen wat rijpnaaldjes wegklopte die op haar mof gevallen waren.

'Ja, ik ben vroeger een hartstochtelijk schaatser geweest; ik wilde de top bereiken.'

'U doet, geloof ik, alles met hartstocht,' zei ze glimlachend. 'Ik wil zo graag zien hoe u schaatst. Trek toch schaatsen aan, dan kunnen we samen rijden.'

Samen rijden! Zou dat werkelijk kunnen? dacht Levin terwijl hij naar haar keek.

'Ik trek ze meteen aan,' zei hij.

En hij ging weg om schaatsen aan te trekken.

'Dat is een tijd geleden, mijnheer,' zei de schaatsenverhuurder terwijl hij zijn been steunde om de hak vast te draaien. 'Er is na u niemand van de heren geweest die zo goed schaatste. Zou het zo gaan?' vroeg hij terwijl hij de riem aantrok.

'Ja, al goed, schiet op alsjeblieft,' antwoordde Levin die met moeite de glimlach van geluk die onwillekeurig om zijn lippen speelde, kon bedwingen. Ja, dacht hij, dit is het leven, dit is het geluk! *Samen*, zei ze, *dan kunnen we samen rijden*. Zal ik het haar nu zeggen? Maar ik ben immers bang om het nu te zeggen omdat ik nu gelukkig ben, gelukkig omdat ik nog hoop... Maar dan...? Maar het moet toch! Het moet, het moet! Wees toch flink!

Levin stond op, deed zijn jas uit, nam een aanloopje op het slechte, bij het huisje stukgereden ijs en gleed moeiteloos alsof hij alleen al door zijn wil versnelde, stuurde en zijn weg bekortte, het gladde ijs op. Hij kwam verlegen naar haar toe maar weer stelde haar glimlach hem gerust.

Ze reikte hem haar hand en zij aan zij reden ze weg, steeds sneller, en hoe sneller ze gingen hoe steviger ze zijn hand vasthield.

'Met u zou ik het snel geleerd hebben. Ik heb vertrouwen in u,' zei ze tegen hem.

'En ik heb vertrouwen in mezelf als u op mij steunt,' zei hij, maar onmiddellijk schrok hij van zijn eigen woorden en hij bloosde. En inderdaad, zodra hij die woorden had uitgesproken, verloor haar gezicht plotseling zijn mildheid alsof de zon achter de wolken verdween. Levin herkende de bekende trek van haar gezicht die op nadenken wees: de rimpel die zich op haar gladde voorhoofd vormde.

'Er is toch niets onaangenaams? Trouwens, ik heb niet het recht dat te vragen,'

sprak hij snel.

‘Waarom, er is niets onaangenaams,’ antwoordde ze koel en ze voegde er meteen aan toe: ‘Heeft u *mademoiselle Linon* al gezien?’

‘Nee, nog niet.’

‘Gaat u dan naar haar toe, ze is heel erg op u gesteld.’

Wat heb ik gedaan? Ik heb haar gekwetst. God, sta me bij! dacht Levin en hij ging naar de oude Française met haar grijze krullen die op een bankje zat. Glimlachend en met al haar valse tanden bloot begroette ze hem als een oude vriend.

‘Ja, wat worden we al groot,’ zei ze tegen hem terwijl ze met haar ogen naar Kitty wees, ‘en oud. *Tiny bear* is ook al groot geworden!’ vervolgde ze lachend en ze herinnerde hem aan zijn grapje over de drie zusters die hij de drie beren uit een Engels sprookje noemde. ‘Dat zei u soms, weet u nog.’

Hij kon het zich met geen mogelijkheid herinneren maar zij was dol op dat grapje en lachte er nu al tien jaar om.

‘Nu, gaat u maar, gaat u maar schaatsen. Wat schaatst onze Kitty al goed, niet waar?’

Toen Levin weer naar Kitty toereed, keek ze niet meer zo streng. Ze had weer dezelfde vriendelijke en eerlijke oogopslag maar het leek Levin dat in haar vriendelijkheid een speciale, opgelegde rust lag. En hij werd verdrietig. Nadat ze over haar oude gouvernante met haar eigenaardigheden had gesproken, vroeg ze hem naar het leven dat hij leidde.

‘Verveelt u zich in de winter niet op het land?’ zei ze.

‘Nee, ik verveel me niet, ik heb het erg druk,’ antwoordde hij. Hij voelde dat zij hem dwong zich aan haar kalme toon te onderwerpen en dat hij ook nu, evenmin als in het begin van de winter, bij machte zou zijn zich daaraan te onttrekken.

‘Blijft u lang?’ vroeg Kitty.

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde hij zonder over zijn woorden na te denken. Hij bedacht dat hij weer zonder beslissing naar huis terug zou keren als hij zich aan die rustige, vriendschappelijke toon overleverde en hij besloot te muiten.

‘Hoezo weet u dat niet?’

‘Ik weet het niet. Dat hangt van u af,’ zei hij en onmiddellijk schrok hij van zijn eigen woorden.

Of ze zijn woorden nu niet gehoord had of ze niet wilde horen, maar het was of ze struikelde. Ze zette zich twee maal af en reed haastig bij hem weg. Ze schaatste naar *mademoiselle Linon*, zei iets tegen haar en ging toen naar het huisje waar de dames haar schaatsen afdeden.

Mijn God, wat heb ik gedaan! O, Heer mijn God! Sta me bij, leer me wat ik moet doen, zei Levin biddend maar tegelijkertijd kreeg hij het verlangen om

krachtige bewegingen te maken. Hij zette vaart en begon cirkels naar binnen en naar buiten te draaien.

Op dat moment kwam een jongeman, de beste van de nieuwe schaatsers, met een sigaret tussen zijn lippen op zijn schaatsen uit het koffiehuisje. Hij nam een aanloop, ging met sprongen, met kletterende schaatsen en met zijn armen losjes in dezelfde stand langs de treden naar beneden en schoot het ijs op.

‘Ha, een nieuw kunstje!’ zei Levin en hij rende meteen naar boven om dat nieuwe kunstje na te doen.

‘Breek je nek niet, dat moet je gewend zijn!’ riep Nikolaj Sjtsjerbatski.

Levin liep het terras op, nam boven een zo groot mogelijke aanloop, begon terwijl hij tijdens de ongewone bewegingen met zijn armen zijn evenwicht trachtte te bewaren, af te dalen. Hij struikelde op de laatste trede, raakte heel even het ijs met zijn hand, herstelde zich met een krachtige beweging en reed lachend verder.

Wat een aardige jongen, dacht Kitty die op dat moment met *mademoiselle Linon* uit het huisje kwam en met een stille glimlach vol warme genegenheid naar hem keek als naar een lievelingsbroer. Maar ik draag toch geen schuld, ik heb toch niets verkeerd gedaan? Koketterie noemt men dat. Ik weet dat ik niet van hem houd; maar toch ben ik vrolijk als ik bij hem ben en hij is zo aardig. Maar waarom zei hij dat toch? dacht ze.

Toen Levin zag dat Kitty wegging en haar moeder haar op de trap tegemoetkwam, bleef hij na het snelle bewegen roodaangelopen staan en dacht even na. Hij trok zijn schaatsen uit en haalde moeder en dochter bij de uitgang van het park in.

‘Ik ben erg blij u te zien,’ zei de vorstin. ‘Wij ontvangen nog steeds op donderdag.’

‘Vandaag dus?’

‘Het zal ons genoegen doen u te mogen ontvangen,’ antwoordde de vorstin stroef.

Kitty voelde zich gekwetst door deze stroefheid en ze kon het niet laten om haar moeders koelheid goed te maken. Ze keerde haar hoofd naar hem toe en zei glimlachend: ‘Tot ziens.’

Op dat moment kwam Stepan Arkadjitsj met zijn hoed scheef op het hoofd, met stralend gezicht en ogen als een blijde overwinnaar het park in. Toen hij echter bij zijn schoonmoeder stond, beantwoordde hij met een verdrietig, schuldbevestigend gezicht haar vragen naar de gezondheid van Dolly. Na even zacht en terneergeslagen met zijn schoonmoeder te hebben gepraat, strekte hij zijn rug en nam Levin bij de arm.

‘Wat zeg je? Zullen we gaan?’ vroeg hij. ‘Ik heb voortdurend aan je gedacht en ik ben erg, erg blij dat je gekomen bent,’ zei hij terwijl hij hem met een

veelbetekenende blik aankeek.

‘Ja, laten we gaan,’ antwoordde de gelukkige Levin die steeds het geluid van haar stem hoorde die zei: ‘Tot ziens,’ en de glimlach zag waarmee het werd gezegd.

‘Naar Engeland of naar de Hermitage?’

‘Het maakt me niets uit.’

‘Naar Engeland dan maar,’ zei Stepan Arkadjitsj die Engeland verkoos omdat hij daar meer in het krijt stond dan bij de Hermitage. Daarom beschouwde hij het als onjuist om dat hotel te mijden. ‘Heb jij een huurkoets? Dat komt goed uit want ik heb mijn koets weggestuurd.’

Beide vrienden zwegen gedurende de hele weg. Levin dacht na over de betekenis van de veranderde uitdrukking op Kitty’s gezicht. Nu eens probeerde hij zichzelf te overtuigen dat er hoop was, dan weer werd hij wanhopig en zag duidelijk dat zijn hoop op dwaasheid berustte, maar ondertussen voelde hij dat hij een heel ander mens was dan voor haar glimlach en haar woorden: *tot ziens*.

Stepan Arkadjitsj stelde onderweg *het menu* samen.

‘Je houdt toch wel van tarbot?’ vroeg hij aan Levin toen ze er bijna waren.

‘Wat?’ vroeg Levin. ‘Tarbot? Ja, ik houd *vreselijk* veel van tarbot.’

Toen Levin met Oblonski het hotel binnenging, moest hem die vreemde verandering in het gezicht en heel de gestalte van Stepan Arkadjitsj wel opvallen, het was iets dat op een beheerste uitstraling leek. Oblonski deed zijn jas uit en liep met zijn hoed scheef op het hoofd door naar de eetzaal terwijl hij aanwijzigingen gaf aan de Tataarse kelners in frak en met servet die zich om hem verdrongen. Terwijl hij naar links en naar rechts buigingen voor kennissen maakte die hier, zoals ook elders, blij waren hem te zien, liep hij naar het buffet, nam een glaasje vodka met een visje erbij en zei iets tegen het geschminkte Françaisetje dat met linten, kant en krulletjes achter de kassa zat zodat zelfs dit Françaisetje hartelijk moest lachen. De enige reden dat Levin geen vodka wilde drinken was dat hij dit Françaisetje dat uit niets dan vals haar, *poudre de riz* en *vinaigre de toilette* leek te bestaan, kwetsend vond. Hij ging haastig uit haar buurt alsof het een vieze plek was. Zijn hart was nog helemaal vol van Kitty en uit zijn ogen straalde een gelukkige en triomfantelijke glimlach.

‘Hierheen alstublieft, excellentie, hier wordt u niet gestoord, uwe excellentie,’ zei een bijzonder opdringerige oude Tataar met witte haren en met zulke brede heupen dat de panden van zijn frak wijd uiteenstonden. ‘Alstublieft, uwe excellentie,’ zei hij tegen Levin omdat hij als eerbewijs aan Stepan Arkadjitsj ook goed voor diens gast wilde zorgen.

In een oogwenk spreidde hij onder een bronzen wandlamp een schoon tafellaken over een ronde tafel waar reeds een tafellaken op lag, schoof de met fluweel beklede stoelen aan en bleef met het servet en de kaart in zijn handen in afwachting van de bestelling voor Stepan Arkadjitsj staan.

‘Indien u het wenst, uwe excellentie, er komt zo meteen een aparte kamer vrij: vorst Golitsyn met dame. We hebben verse oesters binnengekregen.’

‘Ha! Oesters.’

Stepan Arkadjitsj dacht even na.

‘Zullen we ons plan veranderen, Levin?’ zei hij met zijn vinger op de kaart. En zijn gezicht drukte ernstige twijfel uit. ‘Zijn de oesters goed? Pas op, hè!’

‘Flensburgse, uwe excellentie, er zijn geen oesters van Ostende.’

‘Goed, Flensburgse dan, maar zijn ze vers?’

‘Gisteren gekomen, mijnheer.’

‘Ja? Zullen we dan maar met oesters beginnen en daarna het hele plan omgooien? Wat denk je?’

‘Het maakt me niets uit. Het liefst had ik vissoep en gruttenbrij; maar dat hebben ze hier natuurlijk niet.’

‘Wenst u kasja à la russe?’ vroeg de Tataar terwijl hij zich over Levin heenboog als een kinderjuffrouw over een kind.

‘Nee, zonder gekheid, ik vind alles goed wat je kiest. Ik heb honger gekregen van het schaatsen. En denk maar niet,’ voegde hij eraan toe toen hij de ontevreden trek op Oblonski’s gezicht zag, ‘dat ik geen waardering voor jouw keuze heb. Ik zal met genoeg eens goed eten.’

‘Natuurlijk! Dat is immers een van de geneugten van het leven,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Wel, mijn beste man, breng jij ons twintig oesters, nee, dat is te weinig, maak er maar dertig van, wortelsoep...’

‘Printanière!’ herhaalde de Tataar. Maar Stepan Arkadjitsj wilde hem kennelijk niet het genoeg doen om de gerechten bij hun Franse naam te noemen.

‘Met wortels, begrijp je? Daarna tarbot met gebonden saus, daarna... rosbief; en pas op dat het goed is. En kapoenen, ja hè, wel en dan ingelegd fruit.’

De Tataar die zich de gewoonte van Stepan Arkadjitsj herinnerde om de gerechten niet volgens de Franse kaart te noemen, herhaalde hem niet meer maar kon zichzelf toch het genoeg niet ontzeggen om heel de bestelling volgens de kaart te herhalen: Soupe printanière, tarbot sauce Beaumarchais, poularde à l’estragon, macédoine de fruits... En meteen legde hij, als een duveltje uit een doosje, de ene kaart in de map, greep een andere, de wijnkaart, en gaf die aan Stepan Arkadjitsj.

‘Wat zullen we drinken?’

‘Wat je wilt, als het maar niet te veel is; champagne,’ zei Levin.

‘Wat? Om mee te beginnen? Nou ja, waarom ook niet? Houd je van wit zegel?’

‘Cachet blanc?’ herhaalde de Tataar.

‘Ja, doe dat merk maar bij de oesters en daarna zien we wel verder.’

‘Tot uw dienst. Welke tafelvijn wenst u?’

‘Geef maar Nuits. Nee, toch maar liever een klassieke Chablis.’

‘Tot uw dienst. Wenst u *uw eigen* kaas?’

‘Ja goed, Parmezaanse. Of heb jij liever andere?’

‘Nee, het maakt me niets uit,’ zei Levin die onwillekeurig moest glimlachen.

En de Tataar verliet hen met wapperende rokpanden en stevende vijf minuten later weer naar binnen met een schaal met oesters in open paarlemoeren schelpen en met een fles tussen zijn vingers.

Stepan Arkadjitsj verfrommelde een gesteven servet, stopte een punt achter zijn vest, maakte het zich gemakkelijk en begon aan de oesters.

‘Niet slecht,’ zei hij terwijl hij de weke oesters die hij met een zilveren vorkje uit de paarlemoeren schelpen haalde, één voor één doorslikte. ‘Niet slecht,’

herhaalde hij terwijl hij zijn vochtige en glanzende ogen nu eens op Levin en dan weer op de Tataar richtte.

Levin at ook van de oesters hoewel wittebrood met kaas hem liever was geweest. Maar hij genoot van Oblonski. Zelfs de Tataar die de champagne ontkurkte en de mousserende wijn in de fijne kristallen glazen schonk, keek glimlachend en met zichtbaar genoegen naar Stepan Arkadjitsj terwijl hij zijn witte das schikte.

‘Jij bent niet zo gek op oesters, hè?’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij zijn glas leegdrank, ‘of heb je zorgen? Hè?’

Hij had Levin graag vrolijk gezien. Levin was echter niet somber, hij voelde zich bedrukt. Datgene waar zijn hart vol van was, maakte dat hij zich onbehaaglijk en niet op zijn gemak voelde in het restaurant te midden van die kamertjes waar men met dames dineerde, te midden van dat gedraaf en al dat drukke gedoe; dat brons, die spiegels, het gaslicht, de Tataren, heel dat etablissement vond hij ergerlijk. Hij was bang om datgene waar zijn hart zo vol van was, te bezoedelen.

‘Ik? Ja, ik maak me ergens zorgen over; maar bovendien benauwt dit alles me,’ zei hij. ‘Je kunt je niet voorstellen hoe absurd dit alles voor mij, plattelander, is, net als die nagels van dat heerschap dat ik bij jou heb ontmoet...’

‘Ja, ik zag dat de nagels van die arme Grinjevistsj je heel erg interesseerden,’ zei Stepan Arkadjitsj lachend.

‘Ik kan niet anders,’ zei Levin. ‘Probeer het maar eens vanuit mijn standpunt van plattelander te zien. Op het land proberen we onze handen geschikt te maken om er goed mee te kunnen werken; daarom knippen we onze nagels af en stropen we soms onze mouwen op. Maar hier laten de mensen opzettelijk hun nagels zo lang mogelijk worden en steken ze manchetknopen als schotels in hun mouwen om maar niets met hun handen te hoeven doen.’

Stepan Arkadjitsj lachte vrolijk.

‘Ja, dat is een teken dat hij geen ruw werk hoeft te doen. Hij werkt met zijn verstand...’

‘Misschien. Maar ik vind het absurd, even absurd als ik het nu vind dat terwijl wij, mensen van het land, ons best doen om zo vlug mogelijk verzadigd te worden om ons werk goed te kunnen doen, jij en ik ons best doen om dat zo lang mogelijk te rekken en daarom oesters eten.’

‘Ja, vanzelf,’ antwoordde Stepan Arkadjitsj. ‘Maar dat is ook het doel van de beschaving: alles tot genot te maken.’

‘Nou, als dat het doel is dan blijf ik liever een wilde.’

‘Dat ben je toch al. Alle Levins zijn wilden.’

Levin zuchtte. Hij moest aan zijn broer Nikolaj denken. Hij voelde schaamte en pijn en zijn gezicht betrok. Oblonski begon echter over iets anders waardoor

hij meteen werd afgeleid.

‘Nou, hoe zit het, ga je vanavond nog naar onze familie, naar de Sjtsjerbatski’s?’ vroeg hij terwijl hij de lege, ruwe oesterschelpen van zich afschoof, de kaas naar zich toehaalde en hem met glinsterende ogen veelbetekenend aankeek.

‘Ja, ik ga er beslist heen,’ antwoordde Levin. ‘Hoewel ik de indruk kreeg dat de vorstin me met tegenzin uitnodigde.’

‘Ach kom! Wat een onzin! Dat is nu eenmaal haar manier van doen... Wel, beste man, breng jij de soep maar...! Dat is zo haar manier van *grande dame*,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Ik kom ook, maar ik moet eerst naar een zangrepetitie bij gravin Bonina. Waarom zou jij geen wilde zijn? Hoe verklaar je anders dat je zo plotseling uit Moskou verdween? De Sjtsjerbatski’s vroegen voortdurend naar je alsof ik het moest weten. Maar het enige dat ik weet is dat jij altijd weer wat anders doet dan een ander.’

‘Ja,’ zei Levin traag en nerveus. ‘Je hebt gelijk, ik ben een wilde. Maar dat blijkt niet uit mijn vertrek maar uit het feit dat ik nu ben gekomen. Ik ben nu gekomen...’

‘O, wat ben jij een geluksvogel!’ zei Stepan Arkadjitsj plotseling terwijl hij in Levins ogen keek.

‘Hoezo?’

‘Het raspaard herken ik aan zijn brandmerk, de verliefde jongeling aan zijn ogen,’ declameerde Stepan Arkadjitsj. ‘Jij hebt alles nog voor je.’

‘Ligt bij jou dan alles al achter je?’

‘Nee, dat niet echt, maar jij hebt de toekomst en ik heb het heden, een heden met wat al te veel van het goede.’

‘Wat is er dan?’

‘Het is niet zo best. Maar laat ik niet over mezelf praten en bovendien, ik kan het toch niet allemaal uitleggen,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Vertel me maar eens waarom je naar Moskou gekomen bent...? Hé, afruimen!’ riep hij naar de Tataar.

‘Kan je dat niet raden?’ antwoordde Levin en hij hield zijn ogen waarin een diepe glans lag, strak op Stepan Arkadjitsj gericht.

‘Ik denk het wel maar ik kan daar toch niet over beginnen. En nu kan jij zien of ik goed of verkeerd geraden heb,’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij Levin met een fijn glimlachje aankeek.

‘En wat denk jij ervan?’ zei Levin. Zijn stem beefde en hij voelde hoe alle spieren op zijn gezicht trilden. ‘Hoe kijk jij daartegenaan?’

Stepan Arkadjitsj dronk langzaam zijn glas Chablis leeg terwijl hij zijn blik op Levin gericht hield.

‘Ik?’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Het is mijn liefste wens. Het is het mooiste dat er kan gebeuren.’

‘Maar vergis je je niet? Je weet toch waar we het over hebben?’ vroeg Levin terwijl hij zijn vriend strak aan bleef kijken. ‘Geloof jij dat het mogelijk is?’

‘Ik denk van wel. Waarom zou het niet mogelijk zijn?’

‘Nee, denk je echt dat het mogelijk is? Nee, je moet alles zeggen wat je denkt! Maar, als ik, als ik word afgewezen...? En ik ben er zelfs van overtuigd...’

‘Waarom geloof je dat?’ zei Stepan Arkadjitsj die moest glimlachen om Levins opwindend.

‘Ja, dat denk ik soms. Dat zou immers zowel voor mij als voor haar vreselijk zijn.’

‘Welnee, voor een meisje is daar helemaal niets vreselijks aan. Elk meisje is trots op een aanzoek.’

‘Ja, elk meisje maar zij niet.’

Stepan Arkadjitsj glimlachte. Hij kende dat gevoel van Levin zo goed, hij wist dat voor hem alle meisjes in de wereld in twee categorieën uiteenvielen: tot de ene categorie behoorden alle meisjes van de wereld behalve zij, en die meisjes hadden alle menselijke zwakheden en waren heel gewone meisjes; tot de andere categorie behoorde zij alleen, helemaal zonder zwakheden en boven al het menselijke verheven.

‘Wacht, neem wat saus,’ zei hij terwijl hij Levins hand tegenhield die de saus van zich afschoof.

Levin schepte gehoorzaam wat saus op zijn bord maar hij gaf Stepan Arkadjitsj geen kans om te eten.

‘Nee, wacht even, je moet even wachten,’ zei hij. ‘Je moet wel begrijpen dat dit voor mij een kwestie van leven en dood is. Ik heb hier nog nooit met iemand over gesproken. En ik kan hier met niemand over spreken zoals met jou. We zijn in alle opzichten anders; andere smaak, andere opvattingen, alles; maar ik weet dat je van me houdt en dat je me begrijpt en daarom houd ik zo vreselijk veel van je. Maar om godswil, je moet helemaal eerlijk tegen me zijn.’

‘Ik zal je zeggen wat ik denk,’ zei Stepan Arkadjitsj met een glimlach. ‘Maar ik zeg je nog meer: mijn vrouw is een heel bijzondere vrouw...’

Stepan Arkadjitsj zuchtte omdat hij zich hun gespannen verhouding herinnerde, maar na een ogenblik te hebben gezwegen, vervolgde hij: ‘Ze heeft een voorspellende geest. Ze kijkt dwars door mensen heen. Maar dat is nog niets, ze kan de toekomst voorspellen, speciaal waar het huwelijken betreft. Zo heeft ze bijvoorbeeld voorspeld dat Tsjachovskaja met Brenteln zou gaan trouwen. Er was niemand die het wilde geloven maar het kwam wel uit. En zij... ze staat aan jouw kant.’

‘Hoe bedoel je dat?’

‘Nou, dat ze niet alleen van je houdt maar dat ze ook zegt dat Kitty beslist jouw vrouw zal worden.’

Bij die woorden gleed plotseling een stralende glimlach over Levins gezicht, een glimlach grenzend aan tranen van ontroering.

‘Zegt ze dat!’ riep Levin uit. ‘Ik heb altijd gezegd dat jouw vrouw een prachtvrouw is. Maar genoeg hierover, laat ons hierover ophouden,’ zei hij terwijl hij opstond.

‘Goed, maar ga toch zitten.’

Maar Levin kon niet blijven zitten. Twee keer liep hij met zijn forse stappen door het kleine kamertje waarbij hij met zijn ogen knipperde opdat men zijn tranen niet zou zien, pas daarna ging hij weer aan tafel zitten.

‘Je moet begrijpen,’ zei hij, ‘dat dit geen verliefdheid is. Verliefd ben ik geweest maar dit is iets anders. Dit is niet mijn gevoel maar een of andere uitwendige kracht die mij in haar macht heeft. Ik ben immers vertrokken omdat ik tot de overtuiging kwam dat dit onmogelijk was, begrijp je, als een geluk dat op aarde niet kan bestaan: maar na een innerlijke strijd heb ik ingezien dat ik zonder dit niet leven kan. En er moet een beslissing komen...’

‘Waarom ben je dan weggegaan?’

‘Ach, wacht toch even! Ach, er gaan zoveel gedachten door mijn hoofd! Ik moet zoveel vragen! Luister. Je kunt je immers niet voorstellen wat je voor mij gedaan hebt door datgene wat je hebt gezegd. Ik ben zo gelukkig dat ik zelfs een afschuwelijk mens ben geworden; ik vergeet alles... Ik hoorde vandaag dat mijn broer Nikolaj... weet je, hij is hier... en ik ben hem ook vergeten. Het lijkt net of hij ook gelukkig is. Dat is een soort van waanzin. Maar één ding is vreselijk... Wel, jij bent getrouwd, jij kent dat gevoel... Het is vreselijk dat wij, die al wat ouder zijn en al een verleden hebben... geen liefde maar zonden... plotseling met zo’n rein, onschuldig wezen in aanraking komen. Dat is weerzinwekkend en daardoor is het onmogelijk jezelf niet onwaardig te voelen.’

‘Nou, jij hebt niet veel zonden.’

‘Ach, toch wel,’ zei Levin, ‘toch wel, “met weerzin bezie ik mijn leven, ik beef en vloek en bitter is mijn beklag...” Ja.’

‘Wat doe je eraan, zo is de wereld nu eenmaal,’ zei Stepan Arkaditsj.

‘Er is één troost zoals in dat gebed waar ik altijd van hield en dat zegt dat mij niet om mijn verdiensten maar uit barmhartigheid vergiffenis zal worden geschonken. Slechts zo kan ze mij vergiffenis schenken.’

Levin dronk zijn glas leeg en ze zwegen.

‘Er is nog één ding dat ik je moet zeggen. Ken jij Vronski?’ vroeg Stepan Arkadjitsj aan Levin.

‘Nee. Waarom vraag je dat?’

‘Breng er nog één,’ zei Stepan Arkadjitsj tegen de Tataar die de glazen volschonk en juist als hij niet nodig was om hen heen bleef draaien.

‘Waarom zou ik Vronski moeten kennen?’

‘Jij moet Vronski kennen omdat hij een van je rivalen is.’

‘Wie is die Vronski?’ vroeg Levin en zijn kinderlijk geestdriftige gelaatsuitdrukking die Oblonski zo bewonderd had, werd plotseling nors en onvriendelijk.

‘Vronski is een van de zonen van graaf Kirill Ivanovitsj Vronski en een der beste voorbeelden van de gouden jeugd van Petersburg. Ik heb hem in Tverj leren kennen toen ik daar in dienst was en hij rekruten kwam werven. Schatrijk, knap, belangrijke relaties, vleugeladjutant en bovendien is hij een heel beminnelijke, aardige kerel. Maar hij is meer dan alleen maar een aardige kerel. Ik heb hem hier leren kennen als een ontwikkeld man met een goed verstand; hij is iemand die het ver zal brengen.’

Levins gezicht betrok en hij zei niets.

‘Wel, hij verscheen hier kort na jouw vertrek en voor zover ik kan zien, is hij tot over zijn oren verliefd op Kitty, en je begrijpt dat haar moeder...’

‘Neem mij niet kwalijk maar ik begrijp niets,’ zei Levin met somber gefronste wenkbrauwen. En op hetzelfde moment herinnerde hij zich zijn broer Nikolaj en hoe afschuwelijk het van hem was dat hij hem had kunnen vergeten.

‘Wacht nou toch even,’ zei Stepan Arkadjitsj met een glimlach terwijl hij zijn arm aanraakte. ‘Ik heb je gezegd wat ik weet en ik herhaal dat in deze delicate hartsaangelegenheid het geluk volgens mij aan jouw kant staat.’

Levin leunde achterover in zijn stoel, zijn gezicht was bleek geworden.

‘Maar ik zou je aanraden deze kwestie zo gauw mogelijk te beslissen,’ vervolgde Oblonski terwijl hij Levins glas bij schonk.

‘Nee, dank je, ik kan niet meer drinken,’ zei Levin terwijl hij zijn glas wegschoof. ‘Dan word ik dronken... Wel, hoe gaat het met jou?’ vervolgde hij met de duidelijke wens van onderwerp te veranderen.

‘Nog even: ik raad je in elk geval aan om de kwestie zo snel mogelijk te

beslissen. Maar ik zou er vandaag nog niet over beginnen,' zei Stepan Arkaditsj. 'Ga er morgen vroeg heen om op de klassieke manier een aanzoek te doen en moge Gods zegen met je zijn...'

'Zeg, heb je nog steeds zin om bij me te komen jagen? Kom dan in het voorjaar,' zei Levin.

Hij had er nu bitter berouw van dat hij dit gesprek met Stepan Arkaditsj was begonnen. Zijn *bijzondere* gevoelens waren bezoedeld door het gesprek over de concurrentie van een of andere Petersburgse officier, door de voorstellen en de raadgevingen van Stepan Arkaditsj.

Stepan Arkaditsj glimlachte. Hij begreep wat er in Levin omging.

'Ik kom wel eens,' zei hij. 'Ja, mijn beste, vrouwen zijn de spil waar alles om draait. Bij mij staat het er ook slecht voor, erg slecht. En dat allemaal door vrouwen. Je moet me eens eerlijk zeggen,' vervolgde hij terwijl hij een sigaar pakte en met zijn andere hand zijn glas vasthield, 'je moet me raad geven.'

'Maar waarover dan?'

'Dat zal ik je zeggen. Veronderstel, je bent getrouwd, je houdt van je vrouw maar je voelt je tot een andere vrouw aangetrokken...'

'Neem me niet kwalijk maar daar begrijp ik niets van, zoals... ik ook niet zou begrijpen dat ik nu, na genoeg gegeten te hebben, langs een broodjeswinkel liep en een broodje stal.'

Stepan Arkaditsj' ogen glinsterden nog meer dan gewoonlijk.

'Waarom? Een broodje kan soms zo verrukkelijk geuren dat je de verleiding niet kan weerstaan.'

Himmlisch ist's, wenn ich bezwungen

Meine irdische Begier;

Aber noch wenn's nicht gelungen,

Hatt ich auch recht hübsch Plaisir!

Stepan Arkaditsj glimlachte fijntjes bij deze woorden en ook Levin moest glimlachen.

'Ja, maar zonder grapjes,' vervolgde Oblonski. 'Stel je een vrouw voor, een lief, zachtvaardig, aanhankelijk wezen, een arme, eenzame vrouw die alles heeft opgeofferd. En nu het kwaad is geschied, stel je voor, moet je haar dan in de steek laten? Goed, je moet met haar breken om het gezinsleven niet te verstoren; maar mag je dan geen medelijden met haar hebben, voor haar zorgen, het leed verzachten?'

'Wel, je moet het mij niet kwalijk nemen. Je weet dat voor mij alle vrouwen in twee categorieën uiteenvallen... nee dat is niet zo... beter gezegd: er zijn vrouwen en er zijn... Prachtige gevallen schepsels heb ik nog nooit gezien en die

zal ik ook nooit zien, maar zulke als dat geschminkte Françasetje met haar krulletjes achter die kassa, dat zijn voor mij vieze wijven net als alle gevallen vrouwen.'

'En die van het evangelie?'

'Ach, houd toch op! Christus zou die woorden nooit gesproken hebben als hij geweten had hoe ze misbruikt zouden worden. Dat zijn de enige woorden die men zich uit heel het evangelie weet te herinneren. Ik zeg trouwens niet wat ik denk maar wat ik voel. Ik heb een afkeer van gevallen vrouwen. Jij bent bang voor spinnen maar ik ben bang voor die vieze wijven. Jij hebt vast en zeker ook geen studie gemaakt van spinnen en je kent hun gewoonten niet: met mij is het net zo.'

'Jij hebt makkelijk praten; jij doet hetzelfde als die mijnheer bij Dickens die alle lastige problemen met zijn linkerhand over zijn rechterschouder wierp. Maar je ogen voor iets sluiten betekent nog geen antwoord. Wat moet ik doen, zeg me dat eens, wat moet ik doen? Je vrouw veroudert maar zelf zit je nog vol leven. Je komt nog maar net kijken of je bemerkt al dat het geen liefde is dat je voor je vrouw voelt, hoeveel achting je haar ook toedraagt. En dan komt plotseling de liefde op je pad en je bent verloren, verloren!' sprak Stepan Arkadjitsj verdrietig en wanhopig.

Levin grinnikte.

'Ja, verloren,' herhaalde Oblonski. 'Maar wat moet ik doen?'

'Geen broodjes stelen.'

Stepan Arkadjitsj schoot in de lach.

'O, moralist! Maar je moet begrijpen dat er twee vrouwen zijn: de ene vrouw staat alleen maar op haar rechten en die rechten zijn jouw liefde die je haar niet meer kan geven; en de andere offert alles voor je op en vraagt er niets voor terug. Wat moet je dan doen? Hoe te handelen? Dat is een vreselijk drama.'

'Als je mijn eerlijke mening hierover wilt horen dan moet ik je zeggen dat ik niet geloof dat dit een drama is. Ik zal je zeggen waarom. Volgens mij is de liefde... zijn de beide liefdes die Plato, zoals je weet, in zijn *Feestmaal* onderscheidt, zijn die beide liefdes een toetssteen voor de mensen. En zij die slechts de niet-platonische liefde begrijpen, spreken ten onrechte over een drama. Bij zo'n liefde kan er geen sprake zijn van een drama. Ik heet u dank voor het genotene en heb de eer u te groeten, uw dienstwillige, daar heb je heel het drama. En bij platonische liefde kan er geen sprake zijn van een drama omdat bij zo'n liefde alles helder en zuiver is, omdat...'

Op dat moment moest Levin aan zijn eigen zonden terugdenken en aan zijn innerlijke strijd. En onverwacht voegde hij eraan toe:

'Trouwens, misschien heb je ook wel gelijk. Dat is heel goed mogelijk... Maar ik weet het niet, ik weet het beslist niet.'

‘Ja, zie je,’ zei Stepan Arkadjitsj, ‘jij bent een doelgericht mens. Dat is een goede eigenschap van je maar ook een gebrek. Je bent zelf doelgericht van aard en je wilt dat heel het leven uit doelgerichte verschijnselen bestaat, maar dat is niet zo. Je hebt minachting voor de maatschappelijke dienstverlening omdat je wilt dat werk altijd aan het doel moet beantwoorden, maar zo gaat dat niet. Jij wilt ook dat datgene wat iemand doet, altijd een doel heeft, dat liefde en gezinsleven altijd samenvallen. Maar dat is niet zo. Heel de afwisseling, heel de bekoring, heel de schoonheid van het leven bestaat uit licht en uit schaduw.’

Levin zuchtte en gaf geen antwoord. Hij was verdiept in zijn eigen gedachten en luisterde niet naar Oblonski.

En hoewel ze vrienden waren, hoewel ze samen aten en wijn dronken die hen nog nader tot elkaar zou moeten brengen, voelden beiden plotseling dat elk van hen over zijn eigen problemen nadacht en geen belangstelling voor de ander had. Oblonski had na een diner al meer dan eens zo’n grote verwijdering in plaats van een toenadering meegemaakt en wist wat hem in zulke gevallen te doen stond.

‘De rekening!’ riep hij en hij ging een aangrenzende zaal binnen waar hij onmiddellijk met een adjudant die hij kende, in een geanimeerd gesprek raakte over een actrice en haar beschermer. En dat gesprek met de adjudant bezorgde Oblonski onmiddellijk een gevoel van opluchting en verademing na het gesprek met Levin die hem altijd tot een te grote verstandelijke en geestelijke inspanning dwong.

Toen de Tataar met een rekening van zesentwintig roebel en nog wat kopeken en daarbij nog fooi verscheen, schonk Levin, die op een ander tijdstip als man van buiten hevig geschrokken zou zijn voor zijn aandeel van veertien roebel in de rekening, daar nu geen aandacht aan, hij rekende af en begaf zich naar huis om zich te verkleden en naar de Sjtsjerbatski’s te gaan waar zijn lot beslist zou worden.

Prinses Kitty Sjtsjerbatskaja was achttien jaar. Dit was haar eerste winter in de uitgaanswereld en haar successen waren groter dan die van haar beide oudere zusters waren geweest, zelfs groter dan de vorstin had verwacht. Het was niet slechts dat bijna alle jongemannen die de Moskouse bals bezochten, verliefd op Kitty waren, maar ook verschenen er reeds in de eerste winter twee serieuze huwelijkskandidaten: Levin en direct na zijn vertrek, graaf Vronski.

De komst van Levin in het begin van de winter, zijn veelvuldige bezoeken en zijn openlijke liefde voor Kitty vormden de aanleiding tot de eerste ernstige gesprekken tussen Kitty's ouders aangaande haar toekomst en tot ruzies tussen de vorst en de vorstin. De vorst was op Levins hand en zei niets beters voor Kitty te wensen. De vorstin zei echter, met de typisch vrouwelijke eigenschap om een vraagstuk te omzeilen, dat Kitty te jong was, dat Levin in niets liet blijken dat hij serieuze bedoelingen had, dat Kitty zich niet tot hem aangetrokken voelde en wat dies meer zij; maar over het voornaamste zweeg ze, namelijk dat zij een betere partij voor haar dochter verwachtte, dat ze Levin niet sympathiek vond en dat ze hem niet begreep. Na Levins plotselinge vertrek was de vorstin dan ook blij en zei met trots tegen haar man: 'Zie je wel dat ik gelijk had.' Maar nog groter was haar vreugde toen Vronski ten tonele verscheen en ze voelde zich gesterkt in haar overtuiging dat Kitty niet slechts een goede maar zelfs een briljante partij zou doen.

In de ogen van de moeder waren Vronski en Levin niet met elkaar te vergelijken. Wat haar in Levin mishaagde, waren zijn vreemde en scherpe uitspraken, zijn lompe gedrag dat volgens haar gebaseerd was op trots, en zijn, volgens haar opvattingen, onbeschaafde buitenleven met vee en met boeren. Wat haar ook niet erg beviel was dat hij, verliefd op haar dochter, anderhalve maand lang hun huis bezocht, ergens op leek te wachten, de kat uit de boom keek alsof hij bang was dat het een te grote eer zou zijn als hij een aanzoek deed en niet begreep dat men zich behoorde uit te spreken als men een huis met een huwbaar meisje bezocht. En plotseling vertrok hij zonder zich uit te spreken. Gelukkig is hij zo onaantrekkelijk dat Kitty niet verliefd op hem is geworden, dacht de moeder.

Vronski voldeed aan alle wensen van de moeder. Hij was heel erg rijk, intelligent, van aanzien en op weg naar een briljante, militaire carrière aan het hof. Men kon zich niet beter wensen.

Vronski maakte Kitty op de bals openlijk het hof, danste met haar en bezocht hun huis. Er kon niet aan de ernst van zijn bedoelingen worden getwijfeld. Maar niettemin verkeerde de moeder heel deze winter in een toestand van verschrikkelijke onrust en opwinding.

De vorstin was zelf dertig jaar geleden via bemiddeling van een tante getrouwd. De bruidegom over wie men reeds van tevoren alles wist, kwam, zag de bruid en men zag hem. De koppellende tante vernam welke indruk er wederzijds was gemaakt en gaf die door: de indruk was goed. Daarna werd op een van tevoren vastgesteld tijdstip aan de ouders het te verwachten aanzoek gedaan en aanvaard. Alles verliep heel gemakkelijk en eenvoudig. Tenminste dat vond de vorstin. Maar bij haar eigen dochters ervoer ze dat dit zo gewoon lijkende uithuwelijken van dochters helemaal niet zo gemakkelijk en eenvoudig was. Wat een angsten had ze doorstaan; wat had ze zich een zorgen gemaakt; wat een geld was er verspild en wat waren er een botsingen met haar man geweest bij het uithuwelijken van haar oudste dochters, Darja en Natalja! Nu de jongste haar intrede deed, waren er weer diezelfde angsten en twijfels terwijl de ruzies met haar man nog heftiger waren dan ten tijde van hun oudste dochters. Zoals alle vaders was ook de oude vorst bijzonder bezorgd voor de eer en de kuisheid van zijn dochters. Hij was onredelijk jaloers waar het zijn dochters en vooral Kitty, zijn lievelingsdochter, betrof en om de haverklap maakte hij scènes met de vorstin omdat ze haar dochter compromitteerde. De vorstin was daar reeds aan gewend geraakt in de tijd dat haar oudere dochters werden uitgehuwelijkt maar ze voelde dat er nu meer redenen waren voor de bezorgdheid van de vorst. Ze zag dat maatschappelijke omgangsvormen gedurende de laatste tijd sterk veranderd waren en dat moederlijke plichten nog zwaarder wogen. Ze zag dat meisjes van Kitty's leeftijd zich maatschappelijk groepeerden, dat ze cursussen volgden, dat ze vrij met mannen omgingen, dat ze alleen over straat reden, dat velen van hen geen revérence meer maakten en vooral dat ze er allemaal vast van overtuigd waren dat de keuze van een man hun zaak was en niet die van hun ouders. Er wordt tegenwoordig niet meer uitgehuwelijkt als vroeger, dachten en zeiden al deze jonge meisjes en zelfs alle ouderen. Maar er was niemand die de vorstin vertellen kon hoe men tegenwoordig dan wel uithuwelijkte. De Franse gewoonte dat ouders over het lot van hun kinderen moesten beslissen, werd niet aanvaard en veroordeeld. De Engelse gewoonte, de volle vrijheid voor het meisje, werd ook niet aanvaard en was onmogelijk in de Russische maatschappij. De Russische gewoonte om te koppelen werd als achterlijk beschouwd en iedereen, de vorstin inclusief, moest erom lachen. Maar hoe men moest trouwen en uithuwelijken, dat wist niemand. Een ieder met wie de vorstin over dit onderwerp placht te spreken, zei hetzelfde: Mijn hemel, het wordt hoog tijd om die ouderwetse gebruiken achterwege te laten. Het zijn immers de jonge mensen

die in het huwelijk treden en niet de ouders; je moet jonge mensen dus naar hun eigen opvattingen vorm aan hun leven laten geven. Iemand zonder dochters had gemakkelijk praten maar zij, de vorstin, wist dat er gevaar bestond dat haar dochter bij vrije omgang verliefd zou kunnen worden, en dat ze verliefd zou kunnen worden op iemand die niet wilde trouwen of op iemand die niet geschikt was om haar man te worden. En hoe vaak men ook tegen de vorstin zei dat jonge mensen in onze tijd zelf over hun lot moeten beslissen, ze wilde dit niet geloven evenmin als ze geloven kon dat het beste speelgoed voor vijfjarige kinderen in wat voor tijd dan ook een geladen revolver behoorde te zijn. En daarom maakte de vorstin zich nu veel meer zorgen over Kitty dan voorheen over haar oudere dochters.

Zo was ze nu weer bang dat Vronski haar dochter het hof zou maken en het daarbij zou laten. Ze zag dat haar dochter reeds verliefd op hem was maar ze troostte zich met de gedachte dat hij een rechtschapen man was en dit niet zou doen. Maar ze wist ook dat het hoofd van een meisje bij de tegenwoordige vrije omgangsvormen gemakkelijk op hol raakte en dat mannen zich over het algemeen maar weinig van deze verplichting aantrokken. De week tevoren had Kitty haar moeder echter iets verteld over een gesprek dat ze tijdens de mazurka met Vronski gevoerd had en dit gesprek had de vorstin weer ten dele gerustgesteld. Vronski had tegen Kitty gezegd dat zowel hij als zijn broer zo gewend waren om zich in alles naar hun moeder te schikken dat ze nooit iets belangrijks zouden ondernemen zonder haar eerst te raadplegen. En nu prijs ik me bijzonder gelukkig dat ik mijn moeder uit Petersburg mag verwachten, had hij gezegd.

Kitty vertelde dit aan haar moeder zonder enige betekenis aan deze woorden te hechten maar haar moeder dacht daar anders over. Ze wist dat de oude dame elke dag verwacht werd, dat de oude dame blij zou zijn met de keuze van haar zoon, en daarom bevreesdde het haar dat hij, uit angst zijn moeder te kwetsen, geen aanzoek zou doen. Haar verlangen naar dit huwelijk en meer nog naar het einde van haar zorgen was echter zo sterk dat ze hier geloof aan hechtte. Hoe bitter het ongeluk van haar oudste dochter Dolly, die van plan was haar man te verlaten, nu voor de vorstin was, de opwindung over het lot van haar jongste dochter dat elk ogenblik beslist kon worden, eiste haar geheel op. Vandaag had ze er met de komst van Levin weer een nieuwe zorg bijgekregen. Ze was bang dat haar dochter uit overdreven rechtschapenheid, omdat ze vroeger naar ze meende iets voor Levin voelde, Vronski af zou kunnen wijzen en dat Levins komst in het algemeen voor verwarring zou kunnen zorgen en de op handen zijnde ontknoping in de weg zou kunnen staan.

‘Wat moet hij, is hij hier allang?’ informeerde de vorstin naar Levin toen ze naar huis terugreden.

‘Hij is vandaag aangekomen, *maman*.’

‘Ik moet je één ding zeggen,’ begon de vorstin en Kitty kon van haar ernstig opgewonden gezicht aflezen wat ze wilde zeggen.

‘Mama,’ zei ze terwijl ze een kleur als vuur kreeg en zich snel tot haar wendde, ‘alstublieft, alstublieft, zegt u daar niets over. Ik weet het, ik weet alles.’

Zij wenste hetzelfde wat haar moeder wenste maar ze vond haar moeders motieven kwetsend.

‘Ik wil alleen zeggen dat, wanneer je bij de één verwachtingen hebt gewekt...’

‘Mama, lieve mama, zwijg toch om gods wil. Het is zo vreselijk om hierover te praten.’

‘Goed, goed, ik zwijg al,’ zei de moeder toen ze de tranen in haar dochters ogen zag, ‘maar één ding, lieveling: je hebt me beloofd dat je geen geheimen voor me zult hebben. Zal je die belofte houden?’

‘Ja, mama, altijd,’ antwoordde Kitty blozend terwijl ze haar moeder recht in de ogen keek. ‘Maar ik heb nu echt niets te zeggen. Ik... ik... al wilde ik nog zo graag, ik weet niet wat ik zou moeten zeggen en hoe... Ik weet niet...’

Nee, met zulke ogen kan ze geen onwaarheid vertellen, dacht de moeder die glimlachte om de opwindning en het geluk van haar dochter. De vorstin glimlachte bij de gedachte hoe geweldig en belangrijk haar, dat arme kind, datgene moest lijken dat zich nu in haar ziel afspeelde.

Kitty had na het middagmaal en voordat de avond begon hetzelfde gevoel dat een jonge man voor de veldslag heeft. Haar hart bonsde hevig en ze kon haar gedachten nergens bij houden.

Ze voelde dat deze avond waarop de twee elkaar voor het eerst zouden ontmoeten, beslissend moest zijn voor haar verdere leven. En voortdurend stelde ze zich hen voor, nu eens afzonderlijk, dan weer te zamen. Wanneer ze aan het verleden dacht, verwijlde ze met voldoening en tederheid bij de herinnering aan haar vriendschap met Levin. Haar jeugdherinneringen en de herinnering aan Levins vriendschap met haar gestorven broer verleende een bijzondere poëtische bekoring aan wat tussen hen was geweest. Zijn liefde voor haar waaraan ze niet twijfelde, vleide haar en maakte haar blij. En het viel haar licht om aan Levin te denken. Maar haar gedachten aan Vronski gingen altijd gepaard met een zeker gevoel van onbehagen hoewel hij toch een in hoge mate rustig en werelds man was. Alsof iets onecht was, niet in hem, hij was heel lief en heel eenvoudig, maar in haarzelf, en dat terwijl ze zich in gezelschap van Levin heel gewoon en zeker voelde. Zodra ze echter aan een toekomst met Vronski dacht, zag ze een schitterend, gelukkig perspectief voor zich; van een toekomst met Levin kon ze zich slechts een vage voorstelling vormen.

Toen ze boven was om zich voor de avond te kleden en een blik in de spiegel wierp, merkte ze vol vreugde dat ze in een van haar goede dagen en vol zelfbeheersing was, iets wat ze voor hetgeen haar wachtte, zo hard nodig had: ze voelde haar uiterlijke kalmte en de natuurlijke gratie van haar bewegingen.

Om half acht toen ze nog maar net in de salon was, diende de bediende aan: Konstantin Dmitritsj Levin. De vorstin was nog in haar kamer en de vorst was ook nog niet beneden. Het zij zo, dacht Kitty en al het bloed stroomde naar haar hart. Ze schrok van haar bleke kleur toen ze in de spiegel keek.

Ze wist nu zeker dat hij zo vroeg gekomen was om haar alleen te treffen en een aanzoek te doen. En pas nu bezag ze alles voor de eerste maal van een heel andere, nieuwe kant. Nu pas begreep ze dat de vraag, met wie ze gelukkig zou worden en van wie ze zou houden, niet slechts haar betrof maar dat ze op dit moment iemand moest kwetsen waarvan ze hield. En wreed moest kwetsen... En waarom? Omdat hij, die lieve man, van haar hield, verliefd op haar was. Er was echter niets aan te doen, het moest zo zijn, het kon niet anders.

Mijn god, moet ik dat heus zelf tegen hem zeggen? dacht ze. Maar wat zal ik

tegen hem zeggen? Zal ik dan werkelijk tegen hem zeggen dat ik niet van hem houd? Dat zou een leugen zijn. Wat moet ik dan tegen hem zeggen? Moet ik zeggen dat ik van een ander houd? Nee, dat is onmogelijk. Ik ga weg, ik ga weg.

Ze was al bij deur toen ze zijn schreden hoorde. Nee! dat is niet eerlijk. Waar moet ik bang voor zijn? Ik heb niets onbehoorlijks gedaan. Er moet gebeuren wat gebeuren moet! Ik zal de waarheid zeggen. En bij hem kan ik me niet op mijn ongemak voelen. Daar is hij, zei ze tot zichzelf toen ze zijn sterke en bedeesde gestalte zag en zijn schitterende, op haar gerichte ogen. Ze keek hem in het gezicht alsof ze hem om genade smeekte en gaf hem een hand.

'Ik geloof dat ik ongelegen kom, dat ik te vroeg ben,' zei hij terwijl hij zijn blik door de lege salon liet dwalen. Toen hij zag dat alles was zoals hij had gehoopt en niets zijn aanzoek in de weg stond, versomberde zijn gezicht.

'Nee, hoor,' zei Kitty en ze ging bij de tafel zitten.

'Maar het was juist mijn bedoeling om u alleen te treffen,' begon hij zonder te gaan zitten en zonder haar aan te kijken om de moed niet te verliezen.

'Mama komt zo. Ze is gisteren erg moe geworden. Gisteren...'

Ze sprak zonder zelf te weten wat haar lippen zeiden en zonder dat haar smekende en strelende ogen hem loslieten.

Hij keek haar aan; ze bloosde en zweeg.

'Ik zei u dat ik niet wist of ik hier lang zou blijven... dat dat van u afhing...'

Ze boog haar hoofd steeds dieper en dieper zonder zelf te weten wat haar antwoord zou zijn op datgene wat naderbij kwam.

'Dat dat van u afhing,' herhaalde hij. 'Ik wilde zeggen... Ik wilde zeggen... De reden van mijn komst is... dat... wordt mijn vrouw!' zei hij zonder zelf te weten wat hij zei; maar toen hij voelde dat het allerergste gezegd was, stopte hij en keek haar aan.

Ze haalde zwaar adem zonder hem aan te kijken. Het was geestdrift wat ze voelde. Haar hart liep over van geluk. Ze had nooit gedacht dat zijn liefdesverklaring zo'n diepe indruk op haar zou maken. Maar dit duurde slechts een moment. Ze dacht aan Vronski. Ze keek met haar lichte, eerlijke ogen naar Levin en toen ze zijn wanhopige gezicht zag, antwoordde ze haastig: 'Het kan niet... vergeef me...'

Hoe na was ze hem een ogenblik geleden nog geweest, hoe belangrijk voor zijn leven! En hoe ver en vreemd was ze nu voor hem geworden!

'Dit kon niet anders,' zei hij zonder haar aan te kijken.

Hij maakte een buiging en wilde gaan.

Maar juist op dat moment verscheen de vorstin. Ze keek geschrokken toen ze hen daar zo alleen en in verwarring aantrof. Levin boog voor haar en zei niets. Kitty zweeg zonder op te kijken. Goddank, ze heeft hem afgewezen, dacht de moeder en op haar gezicht brak de gebruikelijke, stralende glimlach door waarmee ze op donderdagen haar gasten begroette. Ze ging zitten en begon Levin vragen te stellen over zijn leven op het land. Hij ging in afwachting van de komst van de andere gasten weer zitten om dan ongemerkt te kunnen verdwijnen.

Na vijf minuten kwam gravin Nordstone binnen, een vriendin van Kitty, die de winter daarvoor in het huwelijk was getreden.

Het was een schrale, ziekelijke en nerveuze vrouw met een gelige huidkleur en glinsterende zwarte ogen. Ze hield van Kitty, en haar liefde, zoals dat altijd gaat bij de liefde van gehuwde vrouwen voor jonge meisjes, kwam tot uiting in haar verlangen om Kitty een huwelijk te laten sluiten dat aan haar ideaal van huwelijksgeluk beantwoordde en daarom wilde ze haar aan Vronski uithuwelijken. Ze had Levin die ze in het begin van de winter vaak bij hen ontmoette, nooit gemogen. Het was altijd een geliefde bezigheid van haar geweest om hem voor de gek te houden wanneer ze hem ontmoette.

'Ik vind het enig wanneer hij vanuit de hoogte van zijn grootheid op me neerkijkt: of hij breekt zijn geleerde gesprek met mij af omdat ik te dom ben of hij verwaardigt zich tot mijn niveau af te dalen. Ik vind dat enig als hij afdaalt! Ik ben erg blij dat hij me niet kan verdragen,' placht ze over hem te zeggen.

Ze had gelijk. Levin kon haar inderdaad niet verdragen en hij minachtte haar om datgene waar ze zelf zo trots op was en dat ze zich als een verdienste aanrekende, om haar nerveusheid, om haar verfijnde minachting en om haar onverschilligheid voor al wat ruw en alledaags was.

Tussen Nordstone en Levin was een verhouding ontstaan zoals je die wel meer aantreft in de uitgaanswereld wanneer twee mensen uiterlijk op goede voet met elkaar verkeren maar elkaar zozeer verachten dat ze zelfs niet serieus met elkaar kunnen praten en elkaar zelfs niet kunnen beledigen.

Gravin Nordstone nam Levin meteen onder vuur.

'A! Konstantin Levin! Bent u weer in ons verdorven Babylon,' zei ze terwijl ze hem haar kleine gelige handje toestak en hem met deze woorden eraan herinnerde dat hij in het begin van de winter gezegd had dat Moskou een

Babylon was.

‘En, heeft Babylon zich bekeerd of bent u slecht geworden?’ voegde ze eraan toe terwijl ze met een spottend glimlachje naar Kitty keek.

‘Ik ben erg geveleid, gravin, dat u mijn woorden zo goed heeft onthouden,’ antwoordde Levin die kans gezien had zich te herstellen en zich nu zoals gebruikelijk mee liet slepen in het spottend vijandige woordenspel met gravin Nordstone. ‘Ze hebben blijkbaar diepe indruk op u gemaakt.’

‘Nou en of! Ik noteer alles. Wel, Kitty, heb je weer geschaatst...?’

En ze begon een gesprek met Kitty. Hoe onbeleefd Levin het ook vond om nu te vertrekken, het viel hem lichter deze onbeleefdheid te begaan dan de hele avond te blijven en Kitty te zien die af en toe naar hem keek maar zijn blik vermeed. Hij wilde opstaan maar de vorstin die merkte dat hij niets zei, wendde zich tot hem: ‘Blijft u lang in Moskou? Ik geloof dat u bij het vredesgerecht van de Zemstvo werkt en u zult dus wel niet zo lang kunnen blijven.’

‘Nee, vorstin, ik werk niet meer bij de Zemstvo,’ zei hij. ‘Ik ben hier slechts voor enkele dagen.’

Er is iets vreemds met hem, dacht gravin Nordstone terwijl ze naar zijn strakke, ernstige gezicht keek. Hij laat zich niet meeslepen door zijn gebruikelijke tirades. Maar ik krijg hem wel zo ver. Ik vind het heerlijk om hem in Kitty’s bijzijn voor gek te zetten en dat zal ik doen ook.

‘Konstantin Dmitritsj,’ zei ze tegen hem, ‘zoudt u mij een verklaring kunnen geven, alstublieft, wat het betekent, u weet dat alles, dat bij ons in het dorp Kaloega alle boeren en alle vrouwen alles verdrongen hebben wat ze hadden en dat ze ons nu niets betalen. Hoe komt dat toch? U bent altijd zo vol lof over de boeren.’

Op dat moment kwam er nog een dame de kamer binnen en Levin stond op.

‘Neemt u mij niet kwalijk, gravin, ik weet daar werkelijk niets van en ik zou u niets kunnen zeggen,’ zei hij terwijl hij naar de officier keek die na de dame binnentrad.

Dat moet Vronski zijn, dacht Levin en om zekerheid te krijgen keek hij naar Kitty. Ze had Vronski al gezien en wierp een snelle blik op Levin. En alleen al door deze blik van haar onwillekeurig stralende ogen wist Levin dat ze verliefd was op deze man. Hij wist het even zeker als wanneer zij het met zoveel woorden tegen hem had gezegd. Wat was dit echter voor een man?

Of Levin er goed of slecht aan deed, hij kon nu niet anders doen dan blijven. Hij moest en zou weten wat het voor een man was van wie ze hield.

Er zijn mensen die niets dan slechts willen zien als er een mededinger op hun pad komt die op welk gebied dan ook meer geluk heeft dan zij, en die hun ogen sluiten voor al het goede in hem. Er zijn daarentegen ook mensen die voor alles in deze gelukkige mededinger die kwaliteiten wensen te ontdekken waardoor hij

hen heeft overwonnen en die met een hart dat krimpt van pijn slechts het goede in hem zoeken. Levin behoorde tot deze mensen. Het kostte hem echter geen moeite om goede en aantrekkelijke eigenschappen in Vronski te ontdekken. Die vielen onmiddellijk in het oog. Vronski was niet lang, hij was stevig gebouwd, had donkerblond haar en een goedgehartig knap gezicht dat een bijzondere rust en vastberadenheid uitstraalde. Alles aan hem, aan zijn gezicht en zijn lichaam, van zijn kortgeknipte zwarte haar en zijn gladgeschoren kin tot zijn ruime onberispelijke nieuwe uniform, was eenvoudig en tegelijkertijd elegant. Nadat Vronski de dame die binnenkwam, voor had laten gaan, ging hij naar de vorstin en vervolgens naar Kitty.

Terwijl hij naar haar toeliep, kregen zijn mooie ogen een heel tedere lieve glans en met een nauwelijks merkbaar, gelukkig en verlegen triomfantelijk glimlachje (naar het Levin leek), maakte hij een eerbiedige en behoedzame buiging voor haar en reikte haar zijn kleine maar brede hand.

Na met iedereen een groet en enige woorden te hebben gewisseld, ging hij zitten zonder ook maar één keer naar Levin die hem geen ogenblik uit het oog verloor, gekeken te hebben.

‘Sta mij toe dat ik u aan elkaar voorstel,’ zei de vorstin terwijl ze op Levin wees. ‘Konstantin Dmitritsj Levin. Graaf Aleksej Kirrilovitsj Vronski.’

Vronski stond op en drukte Levin de hand terwijl hij hem vriendelijk aankeek.

‘Ik zou deze winter, geloof ik, met u dineren,’ zei hij met zijn eenvoudige en open glimlach, ‘maar u bent toen onverwacht naar uw landgoed vertrokken.’

‘Konstantin Dmitritsj veracht en haat de stad en ons, haar bewoners,’ zei gravin Nordstone.

‘Mijn woorden moeten diepe indruk op u hebben gemaakt dat u ze zo goed heeft onthouden,’ zei Levin en hij bloosde omdat hij zich herinnerde dat hij reeds hetzelfde had gezegd.

Vronski keek naar Levin en gravin Nordstone en glimlachte.

‘Maar woont u altijd buiten?’ vroeg hij. ‘Ik denk dat dat in de winter saai is.’

‘Als men werk heeft, is het niet saai en op zichzelf zijn is ook niet saai,’ antwoordde Levin kortaf.

‘Ik houd van het land,’ zei Vronski die deed alsof hij de toon van Levin niet opmerkte.

‘Ik hoop echter, graaf, dat u er niet in toe zou stemmen om altijd op het land te wonen,’ zei gravin Nordstone.

‘Ik weet het niet, ik heb het nooit lang geprobeerd. Ik heb een vreemd gevoel gehad,’ vervolgde hij. ‘Ik heb nergens zo’n heimwee naar het platteland, naar het Russische dorp met zijn bast schoenen en zijn boeren gehad als toen ik met mijn moeder de winter in Nice doorbracht. Nice is op zichzelf een saaie stad, zoals u

weet. Ja, en Napels en Sorrento zijn slechts goed voor korte tijd. En juist daar wordt men levendig aan Rusland herinnerd, en juist aan het platteland. Die steden zijn precies...'

Hij sprak zowel tegen Kitty als tegen Levin en terwijl hij zijn kalme en beminnelijke blik nu eens op de een en dan weer op de ander richtte, zei hij blijkbaar wat hem voor de geest kwam.

Toen hij merkte dat gravin Nordstone iets wilde zeggen, hield hij midden in een zin op en luisterde aandachtig naar haar.

Het gesprek verstomde geen moment zodat de oude vorstin die altijd haar twee zware stukken geschut, de klassieke en de moderne opleiding en de algemene dienstplicht, in voorraad had voor het geval de onderwerpen waren uitgeput, deze niet in stelling hoefde te brengen en ook gravin Nordstone kreeg geen gelegenheid om Levin te plagen.

Levin wilde aan het algemene gesprek deelnemen maar hij kon niet. Elk ogenblik zei hij tegen zichzelf: nu moet je gaan. Maar hij ging niet en het was alsof hij ergens op wachtte.

Het gesprek kwam op dansende tafels en geesten en gravin Nordstone die in spiritisme geloofde, begon over wonderen te vertellen die ze had gezien.

'Ach, gravin, u moet me beslist eens meenemen, om gods wil, neemt u mij eens mee! Ik heb nog nooit iets ongewoons gezien hoewel ik er overal naar zoek,' zei Vronski glimlachend.

'Goed, volgende zaterdag,' antwoordde gravin Nordstone. 'En u, Konstantin Dmitristj, gelooft u erin?' vroeg ze aan Levin.

'Waarom vraagt u mij dat? U weet toch wat ik zeggen zal.'

'Maar ik wil uw mening horen.'

'Ik ben alleen maar van mening,' antwoordde Levin, 'dat die dansende tafels bewijzen dat mensen van de zogenaamde beschaafde kringen niet hoger staan dan boeren. Zij geloven aan het boze oog, aan hekserij en aan liefdesdrankjes maar wij...'

'Hoe nu, u gelooft het niet?'

'Ik kan het niet geloven, gravin.'

'Maar als ik het nu zelf heb gezien?'

'Ook de boerenvrouwen vertellen dat ze de huisgeesten zelf gezien hebben.'

'U denkt dus dat ik onwaarheid spreek?'

En ze lachte triest.

'Welnee, Masja, Konstantin Dmitristj zegt dat hij het niet kan geloven,' zei Kitty die om Levin moest blozen. En Levin begreep dit. Hij raakte nog meer geprikkeld en had zijn antwoord al klaar maar Vronski, met zijn open, blijde glimlach, redde onmiddellijk het gesprek dat pijnlijk dreigde te worden.

'Sluit u elke mogelijkheid uit?' vroeg hij. 'Waarom toch? We aanvaarden het

bestaan van elektriciteit die we niet kennen; waarom zou er geen nieuwe kracht kunnen zijn die we nog niet kennen, die...'

'Toen de elektriciteit werd uitgevonden,' viel Levin hem snel in de rede, 'was slechts het verschijnsel bekend, men wist niets van de herkomst en de uitwerking van de elektriciteit en er waren eeuwen voorbijgegaan voordat men aan toepassing dacht. Spiritisten echter begonnen met het laten schrijven van tafeltjes en het oproepen van geesten en pas daarna zeiden ze dat dit een onbekende kracht was.'

Vronski luisterde met aandacht naar Levin zoals hij altijd luisterde en hij stelde kennelijk belang in diens woorden.

'Ja, maar de spiritisten zeggen: we weten nu nog niet wat voor kracht dit is, maar ze is er wel en dit zijn de voorwaarden waarbij ze in werking treedt. En de geleerden moeten maar ontdekken waaruit die kracht bestaat. Nee, ik zie niet in waarom dit geen nieuwe kracht zou kunnen zijn indien zij...'

'Omdat,' viel Levin hem weer in de rede, 'omdat bij elektriciteit telkens wanneer u hars en wol tegen elkaar wrijft, een bekend verschijnsel optreedt terwijl dat hier niet telkens gebeurt, dus is dit geen natuurverschijnsel.'

Waarschijnlijk voelde Vronski dat het gesprek voor een salon een al te serieuze wending aannam. Hij gaf geen weerwoord maar wendde zich in een poging het onderwerp van het gesprek te veranderen met een vrolijke glimlach tot de dames.

'Laten we het nu meteen proberen, gravin,' begon hij, maar Levin wilde zijn gedachte verder uitspreken.

'Volgens mij,' zo ging hij door, 'heeft deze poging van de spiritisten om hun wonderen door middel van een nieuwe kracht te verklaren, geen enkele kans van slagen. Terwijl ze zelf over een kracht van de geest spreken, willen ze die toch aan de wetten van de materie onderhevig maken.'

Iedereen wachtte tot hij uitgesproken was en dat voelde hij.

'En ik denk dat u een uitstekend medium zou zijn,' zei gravin Nordstone, 'u heeft iets geestdriftigs.'

Levin deed zijn mond open om iets te zeggen maar hij kreeg een kleur en deed er het zwijgen toe.

'Prinses, laat ons nu meteen de tafels proberen, alstublieft,' zei Vronski. 'Vindt u het goed, vorstin?'

En Vronski stond op en keek om zich heen naar een tafeltje.

Kitty stond op om een tafeltje te gaan halen en in het voorbijgaan ontmoetten haar ogen die van Levin. Ze had zielsmedelijden met hem en vooral om zijn verdriet waarvan zij zelf de oorzaak was. Indien u mij kunt vergeven, vergeef me dan, zeiden haar ogen, ik ben zo gelukkig.

Iedereen haat ik, ook u en mezelf, antwoordden zijn ogen en hij greep naar

zijn hoed. Maar het was hem niet gegeven om weg te kunnen gaan. Op het moment dat men om het tafeltje wilde gaan zitten en Levin weg wilde gaan, kwam de oude vorst binnen die zich, na de dames te hebben begroet, tot Levin wendde.

‘Ha!’ riep hij verheugd uit. ‘Ben je er allang? Ik wist niet dat je hier was. Ik ben erg blij u te zien.’

De oude vorst sprak Levin nu eens met ‘jij’ en dan weer met ‘u’ aan. Hij omhelsde hem en terwijl hij met hem sprak, zag hij Vronski niet die op was gestaan en rustig wachtte tot de vorst zich tot hem zou wenden.

Kitty voelde dat haar vaders vriendelijkheid Levin na het voorgevallene bezwaarde. Ze zag ook hoe koel haar vader uiteindelijk de groet van Vronski beantwoordde, hoe Vronski met vriendelijk onbegrip naar haar vader keek in een tevergeefse poging te begrijpen waarom men hem niet aardig vond en ze bloosde.

‘Vorst, laat u Konstantin Dmitritsj bij ons komen,’ zei gravin Nordstone. ‘We willen een proef nemen.’

‘Wat voor proef? Tafels laten dansen? Wel, dames en heren, u moet het mij niet kwalijk nemen maar dan vind ik ringwerpen leuker,’ zei de oude vorst terwijl hij naar Vronski keek die hij als de aanstichter van dit plan beschouwde. ‘Dat heeft tenminste nog zin.’

Vronski keek met zijn rustige ogen vol verbazing naar de vorst en na een nauwelijks merkbaar glimlachje begon hij onmiddellijk een gesprek met gravin Nordstone over het grote bal dat voor de volgende week op het programma stond.

‘Ik hoop dat u ook zult komen?’ wendde hij zich tot Kitty.

Zodra de oude vorst hem alleen liet, vertrok Levin ongemerkt en de laatste indruk die hij van deze avond met zich meevoerde, was de gelukkige glimlach waarmee Kitty Vronski’s vraag over het bal beantwoordde.

Na afloop van de avond vertelde Kitty haar moeder wat er tussen haar en Levin besproken was en ondanks het medelijden dat ze voor Levin voelde, was ze toch blij met de gedachte dat haar een *aanzoek* was gedaan. Ze twijfelde er niet aan dat ze juist had gehandeld. Maar toen ze in bed lag, duurde het heel lang voor ze de slaap kon vatten. Eén indruk liet haar niet los. Dat was Levins gezicht met de gefronste wenkbrauwen en de somber-verdrietige blik in zijn goedige ogen terwijl hij naar haar vader stond te luisteren en naar haar en Vronski stond te kijken. En ze had zo'n medelijden met hem dat er tranen in haar ogen kwamen. Maar meteen moest ze aan diegene denken die ze voor hem in de plaats had genomen. Ze zag zijn mannelijke, vastberaden gezicht, zijn aristocratische kalmte en zijn in alles flonkerende goedhartigheid jegens iedereen weer levendig voor zich. Ze dacht aan de liefde die de man die zij liefhad, voor haar voelde. Haar hart sprong weer op van vreugde en met een gelukzalige glimlach legde ze haar hoofd op haar kussen. Het is triest, erg triest, maar wat kan ik eraan doen? Ik draag geen schuld, zei ze tot zichzelf, maar een inwendige stem vertelde haar iets anders. Of ze er nu spijt van had dat ze Levin had aangemoedigd of dat het haar speet dat ze hem had afgewezen, ze wist het niet. Maar twijfel knaagde aan haar geluk. Heer, heb erbarmen, Heer, heb erbarmen, Heer, heb erbarmen! prevelden haar lippen tot ze in slaap viel.

Terzelfder tijd speelde zich beneden in de kleine werkkamer van de vorst weer een van de zich zo vaak herhalende scènes tussen de ouders af over hun lievelingsdochter.

‘Wat of er is? Dat zal ik je vertellen!’ schreeuwde de vorst terwijl hij met zijn armen zwaaide en direct daarop zijn met eekhoornbont gevoerde kamerjas weer dichtsloeg. ‘Dat je geen trots, geen waardigheid bezit, dat je je dochter te schande zet, te gronde richt met die schaamteloze idiote koppelarij van je!’

‘Maar mijn hemel, om gods wil, vorst, wat heb ik dan gedaan?’ zei de vorstin bijna huilend.

Na het gesprek met haar dochter was ze gelukkig en voldaan naar de vorst gekomen om hem zoals gewoonlijk een goede nacht te wensen en hoewel ze niet van plan was geweest om met hem over het aanzoek van Levin en de afwijzing door Kitty te spreken, had ze er tegen haar man toch op gezinspeeld dat volgens haar alles met Vronski nu in orde was en dat na aankomst van zijn moeder het beslissende woord gesproken zou worden. Maar nadat ze dat verteld had, werd

de vorst woedend en begon in onfatsoenlijke bewoordingen tegen haar uit te varen.

‘Wat jij gedaan hebt? Dat zal ik je zeggen: ten eerste lok je een huwelijkskandidaat naar binnen en heel Moskou begint te praten, en terecht. Als je ’s avonds wilt ontvangen dan moet je iedereen uitnodigen en niet alleen van die uitgezochte huwelijkskandidaatjes. Nodig al die *melkmuilen* (zo noemde de vorst de jongemannen van Moskou) uit, neem een pianist en laat ze dansen, maar niet zoals vandaag, alleen maar huwelijkskandidaatjes en dan maar koppelen. Ik vind het een walgelijk schouwspel, walgelijk, en jullie hebben het ook nog voor elkaar gekregen, jullie hebben dat arme kind het hoofd op hol gebracht. Levin is een duizendmaal beter mens. En die Petersburgse kwast, op de machine worden ze gemaakt, het is allemaal één pot nat en allemaal waardeloos afval. En al was hij een prins van den bloede, mijn dochter heeft niemand nodig!’

‘Maar wat heb ik dan gedaan?’

‘Dat...’ riep de vorst woedend uit.

‘Maar als we jouw zin deden,’ viel de vorstin hem in de rede, ‘zou onze dochter nooit een man krijgen. Dan konden we maar beter op het land gaan wonen.’

‘Dat zou ook beter zijn.’

‘Kom nu toch. Probeer ik hem soms te strikken? Dat doe ik helemaal niet. Maar er is een jongeman, en een voortreffelijke jongeman, verliefd geworden en ik geloof dat zij...’

‘Ja, dat geloof jij! Maar als zij nu inderdaad verliefd is en hij net zomin aan trouwen denkt als ik...? Ach! dat mijn ogen dat moesten zien...! Ach, spiritisme, ach, Nice, ach, op het bal...’ En de vorst die zijn vrouw probeerde na te doen, maakte bij elk woord een lichte buiging. ‘En zo maken we onze Kitty ongelukkig zodat ze zich nog echt in het hoofd zal halen...’

‘Maar waarom denk je dat?’

‘Dat denk ik niet, dat weet ik; daar hebben wij oog voor en jullie vrouwen niet. Ik zie iemand die serieuze bedoelingen heeft en dat is Levin; en ik zie een flierefluiter zoals dat stuk onbenul, die zich alleen maar wil vermaken.’

‘Ja, maar jij haalt je van alles in je hoofd...’

‘Je zult nog wel eens aan mijn woorden denken als het te laat is, zoals met Dasjenka.’

‘Goed, goed, laten we er maar over ophouden,’ legde de vorstin hem het zwijgen op toen ze aan de ongelukkige Dolly dacht.

‘Uitstekend, en welterusten.’

Na elkaar bekruipt en gekust te hebben, gingen de echtelieden in het besef dat elk van hen aan zijn eigen mening vasthield, uiteen.

De vorstin die er eerst vast van overtuigd was dat deze avond beslissend was

geweest voor Kitty's toekomst en dat er niet aan Vronski's bedoelingen getwijfeld kon worden, was door de woorden van haar man in verwarring gebracht en toen ze weer op haar kamer was, deed ze precies als Kitty. Uit angst voor de ongewisse toekomst herhaalde ze enige malen in stilte voor zichzelf: Heer, heb erbarmen, Heer, heb erbarmen, Heer, heb erbarmen!

Vronski had nooit een huiselijk leven gekend. Zijn moeder was in haar jonge jaren een gevierde mondaine vrouw geweest die tijdens haar huwelijk en vooral daarna vele romances kende waar heel de wereld van wist. Zijn vader kon hij zich nauwelijks herinneren en hij was opgevoed in het Pagecorps.

Toen hij het corps als zeer jong en veelbelovend officier verliet, behoorde hij meteen al tot de klasse der rijke Petersburgse militairen. Hoewel hij zich ook wel eens in de Petersburgse kringen bewoog, placht hij al zijn liefdesavonturen toch buiten die kringen te zoeken.

Nu was hij na het luxueuze en ruwe leven van Petersburg hier in Moskou voor het eerst onder de beking gekomen van het contact met een lief en onschuldig meisje uit de hogere kringen dat verliefd op hem was geworden. Het kwam niet in zijn hoofd op dat er iets verkeerd zou kunnen zijn aan zijn omgang met Kitty. Op bals danste hij overwegend met haar en hij bezocht hun huis. Hij praatte met haar over datgene waarover men gewoonlijk in die kringen praat, allerlei onzin, maar onzin waarin hij toch onwillekeurig een bijzondere betekenis voor haar wist te leggen. Ofschoon hij nooit iets tegen haar zei dat ten overstaan van anderen niet gezegd kon worden, voelde hij toch dat ze steeds meer in zijn ban begon te raken en hoe sterker hij dat voelde, hoe prettiger hij dat vond en zijn gevoelens voor haar begonnen inniger te worden. Hij wist niet dat er voor de wijze waarop hij zich tegenover Kitty gedroeg een speciale naam bestond, dat dit het verleiden van meisjes was zonder de intentie te trouwen, en een van de ergste wandaden die onder veelbelovende jongemannen zoals hij in zwang waren. Hij meende dat hij de eerste was die dit genoeg ontdekte en hij genoot van zijn ontdekking.

Indien hij had kunnen horen wat haar ouders die avond zeiden, indien hij zich in de zinswijze van de familie had kunnen verplaatsen en gehoord zou hebben dat Kitty ongelukkig zou worden indien hij niet met haar trouwde, zou hij zich ten zeerste verbaasd hebben en hij zou dit niet hebben geloofd. Hij kon niet geloven dat iets dat hem en vooral haar zoveel plezier verschaft, verkeerd kon zijn. En nog minder kon hij geloven dat hij zou moeten trouwen.

Hij had zelfs nog nooit aan de mogelijkheid van een huwelijk gedacht. Niet alleen dat het huwelijksleven hem niet aantrok maar hij zag het gezin en speciaal de getrouwde man, volgens de gangbare opvatting van de vrijgezellenwereld waarin hij leefde, als iets dat vreemd, vijandig en vooral belachelijk was. Maar

ofschoon Vronski er zelfs geen vermoeden van had waarover haar ouders spraken, voelde hij die avond toen hij het huis van de Sjtsjerbatski's verliet dat die mysterieuze geestelijke band die tussen hem en Kitty bestond, die avond heel wat sterker was geworden en dat er iets gebeuren moest. Maar wat er moest en behoorde te gebeuren, daar kon hij zich geen idee van vormen.

Het is zo verrukkelijk, dacht hij toen hij zoals altijd met hetzelfde prettige gevoel van zuiverheid en frisheid van de Sjtsjerbatski's terugkeerde, een gevoel dat ten dele veroorzaakt werd doordat hij de hele avond niet had geroookt en ook door dat nieuwe gevoel van vertedering door haar liefde voor hem. Het is zo heerlijk dat er niets gezegd is, noch door haar noch door mij, maar dat we elkaar met de onzichtbare taal van onze ogen en de intonatie van onze stemmen zo goed begrijpen en dat ze vandaag daarmee duidelijker dan ooit te kennen gaf dat ze van me houdt. En wat is ze lief, eenvoudig en vooral zo vol vertrouwen! Ik voel me beter, zuiverder. Ik voel dat ik een hart heb en dat er veel goeds in mij schuilt. O, die lieve, verliefde ogen! Toen ze *heel graag...* zei.

Ja, en wat nu? Gewoon niets. We hebben het allebei, zij zowel als ik, goed naar ons zin. Hij overwoog hoe hij de avond zou besluiten.

In gedachten opperde hij de plaatsen waar hij heen zou kunnen gaan. De sociëteit? Een partijtje bésigue, champagne bij Ignatov? Nee, daar ga ik niet heen. *Chateau des fleurs*, daar vind ik Oblonski, chansons en de cancan. Nee, dat is vervelend. Dat is het nu waarom ik zo van de Sjtsjerbatski's houd, ze maken een beter mens van me. Ik ga naar huis. Hij ging rechtstreeks naar zijn hotelkamer bij Dussaut, liet het souper brengen, kleeedde zich uit en zijn hoofd had nog maar nauwelijks het kussen geraakt of hij zonk weg in een, zoals altijd, vaste, droomloze slaap.

De volgende morgen reed Vronski om elf uur naar het station van de spoorlijn uit Petersburg om zijn moeder af te halen. De eerste die hij op de brede trap tegen het lijf liep, was Oblonski die zijn zuster met dezelfde trein verwachtte.

‘Hé! Uwe excellentie!’ riep Oblonski. ‘Voor wie kom jij?’

‘Voor mijn moeder,’ antwoordde Vronski glimlachend zoals iedereen glimlachte die Oblonski ontmoette. Hij gaf hem een hand en samen liepen ze de trap op. ‘Ze moet vandaag uit Petersburg komen.’

‘Ik heb vannacht tot twee uur op je gewacht. Waar ben je na de Sjtsjerbatski’s heen gegaan?’

‘Naar huis,’ antwoordde Vronski. ‘Eerlijk gezegd voelde ik me gisteren na het bezoek aan de Sjtsjerbatski’s zo prettig dat ik nergens meer heen wilde.’

‘Het raspaard herken ik aan zijn brandmerk, de verliefde jongeling aan zijn ogen,’ declameerde Stepan Arkadjitsj precies zo als de dag tevoren tegen Levin.

Vronski glimlachte alsof hij het niet wilde ontkennen, maar veranderde onmiddellijk van onderwerp.

‘En wie kom jij afhalen?’ informeerde hij.

‘Ik? Een heel mooie vrouw,’ zei Oblonski.

‘Kijk eens aan!’

‘*Honni soit qui mal y pense!* Mijn zuster Anna.’

‘Ach, is dat mevrouw Karenina?’ vroeg Vronski.

‘Je kent haar toch wel?’

‘Ik meen van wel. Of nee... Ik herinner het me echt niet meer,’ antwoordde Vronski verstrooid. De naam Karenina riep bij hem een vage voorstelling op van iets dat preuts en saai was.

‘Maar Aleksej Aleksandrovitsj, mijn beroemde zwager, ken je toch wel. Iedereen kent hem.’

‘Dat wil zeggen, zijn reputatie ken ik en ik ken hem van gezicht. Ik weet dat hij een verstandig, geleerd en godvruchtig man is... Maar zoals je weet dat is... *not in my line*,’ zei Vronski.

‘Ja, hij is een heel bijzonder mens; een tikje conservatief maar een prima kerel,’ merkte Stepan Arkadjitsj op, ‘een prima kerel.’

‘Wel, des te beter voor hem,’ zei Vronski met een glimlach. ‘Ha, ben je daar,’ wendde hij zich tot de oude, lange bediende van zijn moeder die bij de deur stond, ‘kom mee naar binnen.’

Afgezien van de charme die Stepan Arkadjitsj iedereen toonde, voelde Vronski zich de laatste tijd bovendien tot hem aangetrokken doordat hij hem in gedachten in verband bracht met Kitty.

‘Wel, wat vind jij, zullen we zondag voor de *diva* een souper geven?’ vroeg hij terwijl hij hem glimlachend bij de arm nam.

‘Beslist. Ik stel de lijst samen. Zeg, heb jij gisteren nog kennis gemaakt met mijn vriend Levin?’ vroeg Stepan Arkadjitsj.

‘Zeker. Maar hij was zo gauw verdwenen.’

‘Een geschikte kerel,’ vervolgde Oblonski. ‘Niet waar?’

‘Ik weet niet hoe het komt,’ antwoordde Vronski, ‘maar alle Moskovieten, degenen met wie ik spreek natuurlijk uitgezonderd,’ voegde hij er schertsend aan toe, ‘zijn zo kort aangebonden. Ze staan altijd op hun achterste benen en ze doen zo nijdig alsof ze je voortdurend iets onder je neus willen wrijven...’

‘Ja, daar heb je gelijk aan...’ zei Stepan Arkadjitsj vrolijk lachend.

‘Wel, komt hij bijna?’ vroeg Vronski aan iemand van de spoorwegen.

‘De trein loopt binnen,’ antwoordde de beambte.

Aan de bedrijvige drukte op het station, aan het heen en weer lopen van kruiers, aan het te voorschijn komen van gendarmes en spoorwegbeambten en aan de komst van mensen die iemand af kwamen halen, werd steeds duidelijker merkbaar dat de trein in aantocht was. Door de vriesnevel zag men hoe arbeiders in bontjekkens en zachte viltlaarzen over de rails van het gebogen spoor liepen. In de verte hoorde men het gefluit van een locomotief en het voortbewegen van iets zwaars langs de spoorlijn.

‘Nee,’ zei Stepan Arkadjitsj die Vronski dolgraag over Levins plannen ten aanzien van Kitty wilde vertellen. ‘Nee, jij beoordeelt mijn Levin verkeerd. Hij is een erg nerveus man en inderdaad soms zelfs wat onaangenaam maar daar staat tegenover dat hij ook heel aardig kan zijn. Het is zo’n eerlijk, rechtschapen mens en hij heeft een hart van goud. Maar gisteren was er een speciale aanleiding,’ vervolgde Stepan Arkadjitsj met een veelbetekenend glimlachje terwijl hij de waarachtige sympathie die hij gisteren voor zijn vriend voelde, helemaal vergat en nu hetzelfde slechts voor Vronski voelde. ‘Ja, er was een aanleiding waardoor hij of erg gelukkig of erg ongelukkig kon zijn.’

Vronski bleef staan en vroeg recht op de man af: ‘Wat bedoel je? Of heeft hij jouw *belle soeur* gisteren ten huwelijk gevraagd...?’

‘Misschien,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Ik kreeg gisteren wel de indruk. Ja, als hij vroeg is weggegaan en ook nog uit zijn humeur was, dan moet dat wel... Hij is al zo lang verliefd en ik heb erg met hem te doen.’

‘Zo zit dat...! Ik denk trouwens dat ze wel op een betere partij mag rekenen,’ zei Vronski. Hij strekte zijn rug en liep weer verder. ‘Ik ken hem trouwens niet,’ voegde hij eraan toe. ‘Ja, dat is een pijnlijke situatie! Daarom geeft de

meerderheid de voorkeur aan de omgang met de Clara's. Een blauwtje betekent daar slechts dat je geen geld genoeg hebt maar hier ligt je waardigheid op een weegschaal. Maar daar komt de trein.'

Inderdaad, in de verte klonk reeds het gefluit van de locomotief. Enkele minuten later trilde het perron terwijl de locomotief voorreed. De afgeblazen stoom werd door de vorst naar beneden gedrukt, de drijfstang van het middelste wiel boog en strekte zich langzaam en gelijkmatig en de berijpte, dik ingepakte machinist stak zijn hand op. Achter de tender kwam een steeds langzamer rijdende wagon die het perron steeds heviger deed schudden, met de bagage en een jankende hond; ten slotte reden de passagiersrijtuigen voor het perron en kwamen schokkend tot stilstand.

Een kloeke conducteur die onder het rijden op zijn fluitje blies, sprong van de trein en na hem kwamen de ongeduldige passagiers de een na de ander naar buiten: een stramme gardeofficier die streng om zich heen keek, een vrolijk lachende, kwieke koopman met een tas, een boer met een zak over zijn schouder.

Vronski stond naast Oblonski, keek naar de rijtuigen en de mensen die uitstapten, en was zijn moeder helemaal vergeten. Hij voelde zich opgewonden en blij door wat hij zojuist over Kitty had gehoord. Onwillekeurig werd zijn rug nog rechter en zijn ogen glansden. Hij voelde zich een overwinnaar.

'Gravin Vronskaja zit in deze coupé,' zei de kloeke conducteur terwijl hij naar Vronski toeliep.

De woorden van de conducteur wekten hem uit zijn mijmering en dwongen hem zijn gedachten bij zijn moeder en het naderende weerzien met haar te bepalen. In zijn hart had hij geen respect voor zijn moeder en hij hield niet van haar, zonder dat hij zich daar rekenschap van gaf. Maar toch kon hij zich, in overeenstemming met de opvattingen van de kringen waarin hij verkeerde en door zijn opvoeding, de relatie met zijn moeder slechts als uiterst onderdanig en eerbiedig voorstellen en hoe groter dat uiterlijk vertoon van onderdanigheid en eerbiedigheid was, des te minder hij in zijn hart van haar hield en haar respecteerde.

Vronski ging achter de conducteur het rijtuig in en bleef bij de coupédeur staan om plaats te maken voor een dame die uit wilde stappen. Met de gebruikelijke tact van man van de wereld was één blik op het uiterlijk van deze dame voor Vronski voldoende om vast te stellen dat ze tot de hogere kringen behoorde. Hij verontschuldigde zich en wilde het rijtuig al binnengaan. Hij voelde echter een onbedwingbaar verlangen om nog een keer naar haar te kijken, niet vanwege haar schoonheid, niet vanwege de charme en de bescheiden gratie die heel haar wezen uitstraalde maar omdat haar lieve gezicht bij het passeren zoveel vriendelijkheid en tederheid uitdrukte. Toen hij omkeek, wendde ook zij haar hoofd om. Haar glanzende, grijze ogen die donker leken door haar volle wimpers, keken vriendelijk en met aandacht naar zijn gezicht alsof ze hem meende te herkennen, maar meteen richtte ze haar blik op de toestromende menigte alsof ze iemand zocht. In die korte oogopslag had Vronski de ingetoomde levenslust kunnen zien die op haar gezicht speelde, tussen haar glanzende ogen zweefde en met een nauwelijks merkbaar glimlachje haar rode lippen krulde. Het was of heel haar wezen zo vol was van een overvloed dat die buiten haar wil om tot uitdrukking kwam in de glans van haar ogen en in haar glimlach. Ze trachtte bewust de gloed in haar ogen te temperen maar die gloed brak tegen haar wil door in de nauwelijks merkbare glimlach.

Vronski ging het rijtuig binnen. Zijn moeder was een schrale, oude vrouw met zwarte ogen en pijpekrullen. Van onder haar half toegeknepen oogleden keek ze naar haar zoon terwijl haar dunne lippen zachtjes glimlachten. Nadat ze van het bankje was opgestaan en haar tas aan het kamermeisje had gegeven, liet ze haar zoon haar kleine schrale hand kussen. Vervolgens richtte ze zijn voorovergebogen hoofd op en kuste hem op de wang.

‘Heb je het telegram gekregen? Ben je gezond? God zij dank.’

‘Hebt u een goede reis gehad?’ vroeg haar zoon terwijl hij naast haar ging zitten en onwillekeurig naar de vrouwenstem buiten de deur luisterde. Hij wist dat dit de stem van de dame was die hij bij het instappen had gezien.

‘En toch ben ik het niet met u eens,’ zei de stem van de dame.

‘Een Petersburgse zienswijze, mevrouw.’

‘Geen Petersburgse maar gewoon een vrouwelijke zienswijze,’ antwoordde ze.

‘Maar staat u me toe dat ik u de hand kus.’

‘Tot ziens, Ivan Petrovitsj. Ja, en kijkt u even of mijn broer er is en stuurt u

hem dan naar mij toe,' zei de dame die bij de deur stond en het compartiment weer binnencwam.

'En, heeft u uw broer gevonden?' zei gravin Vronskaja tegen de dame.

Nu begreep Vronski dat dit mevrouw Karenina moest zijn.

'Uw broer is hier,' zei hij terwijl hij opstond. 'Neemt u me niet kwalijk dat ik u niet herkende, maar onze kennismaking is zo kort geweest,' zei Vronski met een lichte buiging, 'dat u zich mij wel niet meer zult herinneren.'

'Zeker wel,' zei ze, 'ik zou u herkend hebben omdat uw moeder en ik, geloof ik, de hele weg slechts over u gesproken hebben,' en eindelijk liet ze haar sprankelende levenslust de vrije loop in haar glimlach. 'Maar mijn broer is er nog steeds niet.'

'Roep hem even, Aljosja,' zei de oude gravin.

Vronski ging het perron op en riep:

'Oblonski! Hier!'

Mevrouw Karenina wachtte de komst van haar broer echter niet af maar stapte, zodra ze hem zag, lenig en resoluut het rijtuig uit. En zodra haar broer bij haar was, sloeg ze met een gebaar dat Vronski trof door zijn zekerheid en gratie, haar linkerarm om zijn hals, trok hem snel naar zich toe en gaf hem een stevige zoen. Vronski verloor haar geen ogenblik uit het oog en terwijl hij naar haar keek, glimlachte hij zonder zelf te weten waarom. Maar toen bedacht hij dat zijn moeder op hem wachtte en ging de coupé weer binnen.

'Ze is allerliefst, nietwaar?' zei de gravin over mevrouw Karenina. 'Haar man heeft haar bij mij neergezet en daar was ik erg blij om. We hebben de hele reis met elkaar gepraat. Wel, en ik heb gehoord dat jij... *vous filez le parfait amour. Tant mieux, mon cher, tant mieux.*'

'Ik weet niet waar u op doelt, *maman*,' antwoordde haar zoon koel. 'Wel, *maman*, zullen we gaan?'

Mevrouw Karenina kwam weer in de coupé om afscheid van de gravin te nemen.

'Wel, gravin, u heeft uw zoon gevonden en ik mijn broer,' zei ze vrolijk. 'En mijn verhalen zijn allemaal uitgeput; er zou verder niets meer te vertellen zijn.'

'Welnee,' zei de gravin terwijl ze haar hand vastpakte, 'met u zou ik zonder me te vervelen om de wereld kunnen reizen. U bent een van die aardige vrouwen waarmee zowel het spreken als het zwijgen prettig is. En maakt u zich alstublieft geen zorgen over uw zoon: het is immers onmogelijk nooit van elkaar te scheiden.'

Mevrouw Karenina stond stil, zeer statig en haar ogen glimlachten.

'Anna Arkadjevna,' gaf de gravin uitleg aan haar zoon, 'heeft een zoontje van, naar ik meen, een jaar of acht, ze is nog nooit bij hem weg geweest en nu kwelt ze zichzelf voortdurend omdat ze hem alleen heeft gelaten.'

‘Ja, de gravin en ik hebben voortdurend gepraat, ik over mijn zoon en zij over de hare,’ zei mevrouw Karenina en weer verlichtte een glimlach haar gezicht, een lieve voor hem bestemde glimlach.

‘Dan moet u zich wel erg hebben verveeld,’ zei hij, de bal der koketterie die zij hem toespeelde, onmiddellijk in de vlucht opvangend. Maar ze wilde het gesprek kennelijk niet op deze toon voortzetten en wendde zich tot de oude gravin:

‘Ik ben u erg dankbaar. De tijd is gisteren omgevlogen. Tot ziens, gravin.’

‘Vaarwel, mijn lieve,’ antwoordde de gravin. ‘Laat me je mooie gezichtje kussen. Als oude vrouw zeg ik je eerlijk en ronduit dat ik van je ben gaan houden.’

Hoe formeel deze frase ook mocht zijn, het was duidelijk dat mevrouw Karenina er van harte in geloofde en er blij mee was. Ze bloosde, maakte een revérence, neigde haar gezicht naar de lippen van de gravin, ging weer rechtop staan en gaf Vronski met diezelfde glimlach die tussen haar lippen en haar ogen speelde, een hand. Hij drukte de kleine, hem toegestoken hand en verheugde zich, als over iets bijzonders, over de energieke wijze waarop ze stevig en moedig zijn hand drukte. Ze verwijderde zich met snelle passen en met een souplesse die vreemd aandeed bij haar nogal volle lichaam.

‘Ze is allerliefst,’ zei de oude vrouw.

Haar zoon dacht er net zo over. Glimlachend keek hij haar na tot haar sierlijke gestalte uit het gezicht verdween. Door het raam zag hij hoe ze naar haar broer liep, hem een arm gaf en een levendig gesprek begon, klaarblijkelijk over iets dat met hem, Vronski, niets gemeen had en dat vond hij jammer.

‘Wel, *maman*, bent u helemaal gezond?’ vroeg hij nogmaals aan zijn moeder.

‘Heel goed, uitstekend. Alexandre was heel aardig. En Marie is heel knap geworden. Ze is heel interessant.’

En weer begon ze te vertellen over wat haar het meest bezighield, over de doop van haar kleinzoon waarvoor ze naar Petersburg was gegaan en over de bijzondere gunst van de keizer voor haar oudste zoon.

‘Daar is Lavrenti,’ zei Vronski die naar buiten keek, ‘laat ons nu gaan, indien het u behaagt.’

De oude knecht die met de gravin reisde, verscheen in de coupé om te melden dat alles klaar was en de gravin stond op om te gaan.

‘Laat ons gaan, er is nu weinig publiek,’ zei Vronski.

Het meisje nam de tas en het hondje, de knecht en de kruier droegen de overige bagage. Vronski nam zijn moeder bij de arm. Maar bij het uitstappen renden plotseling enige mannen met geschrokken gezichten voor hen langs. Ook de stationschef met zijn vreemdkleurige uniformpet kwam langsgierend. Er was blijkbaar iets bijzonders gebeurd. De mensen uit de trein kwamen snel terug.

‘Wat...? Wat...? Waar...? Hij heeft zich voor de trein geworpen...! Hij is

doodgedrukt...!’ klonk het onder de voorbijgangers.

Ook Stepan Arkadjitsj kwam met zijn zuster aan zijn arm terug. Met geschrokken gezichten bleven ze bij het portier van de coupé staan om het gedrang te vermijden.

De dames stapten weer in maar Vronski en Stepan Arkadjitsj volgden de menigte om meer bijzonderheden over het ongeluk te vernemen.

Een baanwachter, misschien dat hij dronken was maar misschien ook te dik ingepakt vanwege de strenge vorst, had niet gehoord dat de trein achteruitreed en was verpletterd.

Nog voordat Vronski en Stepan Arkadjitsj terug waren, hadden de dames deze bijzonderheden al van de knecht gehoord.

Vronski en Stepan Arkadjitsj hadden allebei het verminkte lijk gezien. Oblonski was zichtbaar ontsteld. Zijn gezicht trok in rimpels en het leek of hij elk ogenblik in tranen uit zou barsten.

‘Ach, wat verschrikkelijk! Ach, Anna, als je dat gezien had! Ach, wat verschrikkelijk!’ bleef hij herhalen.

Vronski zweeg en zijn knappe gezicht stond ernstig maar volkomen kalm.

‘Ach, gravin, als u dat gezien had,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘En zijn vrouw is hier ook... Het is verschrikkelijk om haar te zien... Ze wierp zich op het lichaam. Er wordt gezegd dat hij de enige kostwinner van een heel groot gezin was. Wat vreselijk!’

‘Kan er niets voor haar gedaan worden?’ fluisterde mevrouw Karenina opgewonden.

Vronski wierp een vluchtige blik op haar en verliet onmiddellijk het rijtuig.

‘Ik kom zo terug, *maman*,’ zei hij zich bij de deur omwendend.

Toen hij na enige ogenblikken terugkeerde, praatte Stepan Arkadjitsj alweer met de gravin over een nieuwe danseres terwijl de gravin in afwachting van haar zoon ongeduldig naar de deur bleef kijken.

‘Laat ons nu gaan,’ zei Vronski toen hij weer was ingestapt.

Ze stapten samen uit. Vronski liep vooraan met zijn moeder. Achter hen volgde mevrouw Karenina met haar broer. Bij de uitgang werd Vronski ingehaald door de stationschef die op hem toetrad.

‘U heeft mijn assistent tweehonderd roebel gegeven. Wilt u zo goed zijn te zeggen voor wie dat geld bestemd is?’

‘Voor de weduwe,’ zei Vronski en hij haalde zijn schouders op. ‘Ik begrijp niet dat dat nog gevraagd moet worden.’

‘Heb jij dat gegeven?’ riep Oblonski achter hem en terwijl hij de arm van zijn zuster drukte, voegde hij eraan toe: ‘Dat is heel erg aardig, heel erg aardig! Vind je het geen beste kerel? Vaarwel, gravin.’

En hij bleef samen met zijn zuster staan om naar haar kamermeisje uit te zien.

Toen ze het station uitkwamen, was het rijtuig van de Vronski's reeds weg. Naar buiten komende mensen spraken nog steeds over wat er was gebeurd.

'Wat een verschrikkelijke dood!' zei een heer die langs liep. 'Men zegt dat hij in twee stukken lag.'

'Ik denk daarentegen dat op slag doodgaan de gemakkelijkste dood is,' merkte een tweede op.

'Dat men geen maatregelen neemt,' zei een derde.

Mevrouw Karenina stapte in het rijtuig en Stepan Arkadjitsj zag met verwondering dat haar lippen trilden en dat ze met moeite haar tranen beheerste.

'Wat is er met je, Anna?' vroeg hij toen ze al een paar honderd meter van het station verwijderd waren.

'Een slecht voorteken,' zei ze.

'Wat een onzin,' zei Stepan Arkadjitsj. 'Je bent er en dat is het belangrijkste. Je weet niet hoe zeer ik mijn hoop op jou gevestigd heb.'

'Ken je Vronski allang?' vroeg ze.

'Ja. Weet je, we hopen dat hij met Kitty gaat trouwen.'

'Ja?' zei Anna zachtjes. 'Wel, laten we het nu over jou hebben,' voegde ze eraan toe en ze schudde met haar hoofd alsof ze iets dat fysiek overmatig en hinderlijk was, wilde verdrijven. 'Laten we het over jouw problemen hebben. Ik heb je brief gekregen en hier ben ik.'

'Ja, ik heb al mijn hoop op jou gevestigd,' zei Stepan Arkadjitsj.

'Goed, vertel me alles.'

En Stepan Arkadjitsj begon te vertellen.

Toen ze bij het huis waren aangekomen, hielp Oblonski zijn zuster met uitstappen. Daarna zuchtte hij, gaf haar een hand en ging naar kantoor.

Toen Anna de kamer binnenkwam, zat Dolly in de kleine salon en was bezig een blond, mollig jongetje, dat nu al op zijn vader leek, Frans te overhoren. Terwijl de jongen las, draaide en rukte hij aan een knoop van zijn jasje die bijna los hing. Zijn moeder haalde zijn hand een paar maal weg maar het mollige knuistje greep telkens weer naar de knoop. Ten slotte trok ze de knoop los en stopte hem in haar zak.

‘Houd je handen stil, Grisja,’ zei ze en ze ging rustig verder met haar spreij, een werkje waar ze allang mee bezig was en dat ze altijd ter hand nam als ze het ergens te kwaad mee had. Ook nu haakte ze nerveus terwijl ze met haar vinger de steken doorstak en telde. Hoewel ze de vorige dag tegen haar man had laten zeggen dat ze er niets mee te maken had of zijn zuster al of niet kwam, had ze nu toch alle voorbereidingen voor haar komst getroffen en wachtte ze in nerveuze spanning op haar schoonzuster.

Dolly was verpletterd door haar verdriet en ging er helemaal in op. Maar ze vergat niet dat Anna, haar schoonzuster, de vrouw van een van de belangrijkste mannen van Petersburg en een Petersburgse *grande dame* was. Dit was dan ook de reden waarom ze niet gedaan had wat ze tegen haar man had gezegd. Ze had de komst van haar schoonzuster niet genegeerd. Tenslotte draagt Anna geen enkele schuld, dacht Dolly. Ik weet niets dan goeds van haar en ze is tegen mij nooit anders dan lief en vriendelijk geweest. Weliswaar had ze, voor zover ze zich haar indrukken bij de Karenins in Petersburg nog wist te herinneren, het niet prettig gevonden in hun huis; er was iets onwaarachtigs in heel hun manier van samenleven. Maar waarom zou ik haar niet ontvangen? Als ze het maar niet in haar hoofd haalt om me te troosten! dacht Dolly. Al die troostende woorden en vermaningen en christelijke vergevingsgezindheid zijn me al duizend keer door het hoofd gegaan en het is allemaal niets waard.

Dolly was al die dagen alleen met de kinderen geweest. Over haar verdriet wilde ze niet praten maar met dat verdriet in haar hart kon ze ook niet over iets anders praten. Ze wist dat ze Anna op de een of andere manier toch alles zou vertellen en de gedachte dat het onvermijdelijk was dat ze met haar, zijn zuster, over haar vernedering moest praten en van haar de clichés van vermaning en troost aan zou moeten horen, maakte haar nu eens blij en dan weer woedend.

Hoewel ze haar schoonzuster elk ogenblik verwachtte en steeds naar de klok keek, miste ze, zoals dat vaak gebeurt, juist het moment van haar aankomst

doordat ze de bel niet hoorde.

Ze keek pas op toen ze bij de deur het geruis van een japon en lichte voetstappen hoorde en haar afgetobde gezicht drukte onwillekeurig geen blijdschap maar verbazing uit. Ze stond op en omhelsde haar schoonzusje.

‘Wat, je bent er al?’ zei ze terwijl ze haar kuste.

‘Dolly, wat ben ik blij je te zien!’

‘Ik ben ook blij,’ zei Dolly terwijl ze zwakjes glimlachte en van Anna’s gezicht trachtte af te lezen of ze het wist of niet. Ze weet het vast, dacht ze toen ze medelijden op Anna’s gezicht zag. ‘Maar kom, ik zal je naar je kamer brengen,’ ging ze verder in een poging het moment van haar ontboezemingen zo lang mogelijk uit te stellen.

‘Is dat Grisja? Lieve hemel, wat is die groot geworden!’ zei Anna. Ze kuste hem en bleef zonder Dolly uit het oog te verliezen blozend staan. ‘Nee, laten we liever hier blijven.’

Ze ontdeed zich van sjaal en hoed. Een lok van haar zwarte haar dat overal krulde haakte aan haar hoed en met een draaiende beweging van haar hoofd schudde ze haar haren los.

‘Maar jij straalt van geluk en gezondheid!’ zei Dolly bijna afgunstig.

‘Ik...? Ja,’ zei Anna. ‘Lieve hemel, daar heb je Tanja! Die is even oud als mijn Serjozja,’ voegde ze eraan toe terwijl ze zich naar het meisje keerde dat de kamer binnenrende. Ze nam haar op haar armen en kuste haar. ‘Wat een schat van een meisje, wat een schat! Ik wil ze allemaal zien.’

Ze noemde hen bij de naam en niet alleen de namen herinnerde ze zich maar ook het jaar en de maand van hun geboorte, de karakters en welke ziekten alle kinderen hadden gehad en Dolly moest daar wel waardering voor hebben.

‘Goed, dan gaan we naar de kinderen,’ zei ze. ‘Maar Vasja slaapt nu, dat is jammer.’

Na het bezoek aan de kinderen dronken ze, nu alleen, koffie in de salon. Anna pakte het dienblad maar schoof het weer van zich af.

‘Dolly,’ zei ze, ‘hij heeft het me verteld.’

Dolly keek haar koel aan. Ze verwachtte nu de frasen van geveinsd medelijden maar Anna zei niets wat daarop leek.

‘Dolly, lieveling!’ zei ze, ‘ik wil niets tegen je zeggen om hem te verdedigen of jou te troosten; dat kan niet. Maar lieveling, ik vind het alleen zo erg voor je, ik vind het zo vreselijk erg voor je!’

En haar glanzende ogen achter de volle wimpers vulden zich plotseling met tranen. Ze ging dichterbij haar schoonzuster zitten en met haar kleine stevige hand pakte ze Dolly’s hand vast. Dolly trok haar hand niet weg maar haar gezicht bleef even uitdrukingsloos als voorheen. Ze zei:

‘Je kan me niet troosten. Alles is verloren na wat er is gebeurd, alles is

voorbij!

Maar zodra ze dit gezegd had, kreeg haar gezicht plotseling een mildere uitdrukking. Anna bracht Dolly's dorre, magere hand naar haar lippen, drukte er een kus op en zei: 'Maar Dolly, wat moet je doen, wat moet je doen? Wat kan je het beste doen in deze vreselijke situatie? Dáár moet je over nadenken.'

'Alles is afgelopen en verder niets,' zei Dolly. 'Maar het ergste van alles is, weet je, dat ik niet bij hem weg kan gaan; de kinderen, ik ben gebonden. Maar met hem kan ik niet verder leven, het is een kwelling voor me om hem te zien.'

'Dolly, lieveling, hij heeft het mij verteld, maar ik wil het van jou horen, vertel me alles.'

Dolly keek haar onderzoekend aan.

En ze zag dat Anna's gezicht oprecht medelijden en oprechte liefde uitdrukte.

'Goed dan,' zei ze plotseling. 'Maar ik wil bij het begin beginnen. Je weet hoe ik getrouwd ben. Door *mamans* opvoeding was ik niet alleen onschuldig maar ook dom. Ik wist niets. Ik weet wel dat men zegt dat mannen hun vrouw alles over hun verleden vertellen, maar Stiva... Stepan Arkaditsj,' verbeterde ze, 'heeft niets tegen mij gezegd. Je zult het niet geloven maar ik dacht nog steeds dat ik de enige vrouw in zijn leven was. Zo leefde ik acht jaar lang. Weet je, de gedachte aan ontrouw kwam niet bij me op, en dat niet alleen, ik beschouwde zoiets als onmogelijk, en dan ineens met zulke ideeën, stel je voor, heel die verschrikking, die hele smeerbeel te ontdekken... Denk je dat eens in. Je bent helemaal overtuigd van je geluk en dan ineens...' vervolgde Dolly die zich moest beheersen om niet in tranen uit te barsten, 'krijg je een brief in handen... een brief van hem aan zijn minnares, aan mijn gouvernante. Nee, dat is te erg!' Ze pakte haastig haar zakdoek en hield die voor haar gezicht. 'Ik kan nog begrijpen dat iemand in de verleiding komt,' vervolgde ze na even te hebben gezwegen, 'maar om mij opzettelijk en arglistig te bedriegen... en met wie...? En om dan mijn man te blijven terwijl hij met haar... dat is vreselijk! Je kunt niet begrijpen...'

'Jawel, ik begrijp het! Ik begrijp het, lieve Dolly, ik begrijp het,' zei Anna terwijl ze haar hand drukte.

'En denk je dat hij enig begrip heeft voor het vreselijke van mijn toestand?' vervolgde Dolly. 'Absoluut niet! Hij is gelukkig en tevreden.'

'O nee,' viel Anna haar snel in de rede. 'Hij is zo zielig, hij wordt verteerd door berouw...'

'Is hij wel in staat om berouw te voelen?' viel Dolly haar in de rede terwijl ze onderzoekend naar het gezicht van haar schoonzuster keek.

'Ja, ik ken hem. Ik kon niet zonder medelijden naar hem kijken. Wij kennen hem allebei. Hij is een goed mens maar hij is trots en hij is zo vernederd. Wat mij vooral trof (en Anna trachtte te raden wat Dolly vooral zou treffen) was dat twee

dingen hem pijn deden: dat hij zich voor zijn kinderen schaamt en dat hij terwijl hij van jou houdt... ja, ja, meer dan van wat ook ter wereld,' zei ze haastig omdat Dolly haar tegen wilde spreken, 'dat hij jou pijn heeft gedaan, dat hij jou heeft gekwetst. "Nee, nee, ze vergeeft het me nooit," blijft hij maar steeds zeggen.'

Dolly's ogen starden peinzend in het niets terwijl ze naar de woorden van haar schoonzuster luisterde.

'Ja, ik begrijp dat hij in een vreselijke situatie verkeert; voor een schuldige is het erger dan voor een onschuldige,' zei ze, 'indien hij beseft dat hij de schuld is van al dat leed. Maar hoe kan ik het vergeven, hoe zou ik na haar weer zijn vrouw kunnen worden? Het leven met hem zou nu een kwelling voor me zijn, juist omdat ik zo gelukkig was met mijn voorbije liefde voor hem...'

En snikken beletten haar om verder te spreken.

Het leek wel opzettelijk want ze begon elke keer als ze weer wat milder was gestemd, over wat haar het meest had gekwetst.

'Zij is immers jong, zij is immers knap,' vervolgde ze. 'Je begrijpt toch, Anna, wie mijn jeugd en mijn schoonheid genomen hebben? Hij en zijn kinderen. Ik ben voor hem uitgediend maar in die dienst ben ik alles kwijtgeraakt en nu heeft hij natuurlijk liever zo'n jong verdorven schepsel. Ze hebben vast en zeker met elkaar over mij gepraat of, nog erger, over mij gezwezen, begrijp je het?' Weer brandde er haat in haar ogen. 'En hij zal hierna weer tegen me zeggen... En dan, zal ik hem geloven? Nooit. Nee, alles is afgelopen, alles, alles wat de troost en de beloning vormde voor mijn werk, voor al mijn moeite... Geloof je me? Ik gaf zoëven les aan Grisja; vroeger was dat een vreugde maar nu is het een kwelling. Waarom doe ik mijn best, waarom tob ik me af? Waarom heb ik kinderen? Het is vreselijk zoals in mijn ziel alles plotseling is omgedraaid en dat ik in plaats van liefde en genegenheid alleen maar haat voor hem voel, ja haat. Ik zou hem kunnen vermoorden en...'

'Lieveling, Dolly, ik begrijp het maar plaag jezelf niet zo. Je bent zo gekwetst, zo opgewonden dat je veel dingen verkeerd ziet.'

Dolly zei niets en beiden zwegen enige ogenblikken.

'Wat moet ik doen, Anna, bedenk toch iets, help me. Ik heb van alles bedacht maar ik zie geen uitweg.'

Anna wist niets te bedenken maar haar hart antwoordde rechtstreeks op elk woord en op elke gelaatsuitdrukking van haar schoonzuster.

'Ik wil je alleen zeggen,' begon Anna, 'ik ben zijn zuster, ik ken zijn karakter, die eigenschap om alles, alles te vergeten (ze maakte een gebaar voor haar voorhoofd), die eigenschap om zich helemaal te laten gaan maar daarentegen ook dat diepe berouw. Hij kan nu niet geloven, niet begrijpen hoe hij ooit heeft kunnen doen wat hij deed.'

'Hij begrijpt het wel. Hij heeft het wel begrepen!' viel Dolly haar in de rede.

‘Maar ik... mij vergeet je... maakt dat het voor mij soms gemakkelijker?’

‘Stil even. Toen hij het me vertelde, besepte ik, dat geef ik toe, nog niet helemaal in wat voor vreselijke toestand jij je bevond. Ik dacht alleen aan hem en aan jullie ontwrichte gezinsleven. Ik had medelijden met hem maar nu ik met jou heb gepraat, zie ik als vrouw iets anders: ik zie jouw leed en ik kan je niet zeggen hoe ik met je te doen heb! Maar Dolly, lieveling, hoewel ik je leed helemaal begrijp, is er toch iets wat ik niet weet: ik weet niet... ik weet niet... hoeveel liefde er voor hem nog in je leeft. Alleen jij weet of er nog voldoende is om hem vergiffenis te schenken. Indien het er is, schenk hem dan vergiffenis!’

‘Nee,’ begon Dolly, maar Anna legde haar het zwijgen op en kuste nogmaals haar hand.

‘Ik ken de wereld beter dan jij,’ zei ze. ‘Ik weet hoe zulke mensen als Stiva hiertegenover staan. Jij zegt dat hij met *haar* over jou gesproken heeft. Dat heeft hij niet. Deze mensen begaan ontrouw maar hun huiselijke haard en hun vrouw, dat zijn heiligdommen voor hen. Op de een of andere manier hebben ze toch verachting voor die vrouwen en ze vormen geen gevaar voor het gezin. Ze trekken tussen die vrouwen en hun gezin een bepaalde lijn die niet overschreden mag worden. Ik begrijp het niet maar het is wel zo.’

‘Ja, maar hij heeft haar gekust...’

‘Dolly, lieveling, houd toch op. Ik heb Stiva gezien toen hij verliefd op jou was. Ik herinner me de tijd dat hij bij me kwam en hilde als hij over jou sprak en vertelde hoe poëtisch en verheven je voor hem was. En ik weet ook dat hij je, naarmate hij langer met je samenleefde, steeds meer is gaan waarderen. Het gebeurde immers wel dat we hem voor de gek hielden omdat hij achter elke zin zei: Dolly is een prachtvrouw. Je was en bent een godin voor hem en in zijn hart is hij je nooit ontrouw geweest...’

‘Maar als het nu weer gebeurt?’

‘Ik geloof niet dat dat kan...’

‘Maar zou jij hem dan vergiffenis schenken?’

‘Dat weet ik niet, daar kan ik niet over oordelen... Ja, dat kan ik,’ zei Anna nadat ze even had nagedacht. En na zich terdege in de situatie te hebben verdiept en na alles op een inwendig goudschaaltje te hebben gewogen, voegde ze eraan toe: ‘Ja, dat kan ik, dat kan ik, dat kan ik. Ja, ik zou het hem vergeven. Ik zou nooit meer dezelfde zijn, ja, maar ik zou het hem vergeven en ik zou hem zo vergeven alsof dit niet was gebeurd, helemaal niet was gebeurd.’

‘Ja, dat spreekt vanzelf,’ viel Dolly haar snel in de rede alsof ze iets gezegd had waar Dolly meer dan eens aan had gedacht, ‘anders zou het geen vergiffenis zijn. Als je vergiffenis schenkt, dan ook helemaal, helemaal. Maar kom, ik zal je naar je kamer brengen,’ zei ze terwijl ze opstond en onderweg naar de kamer omhelsde ze Anna. ‘O, mijn lieveling, wat ben ik blij dat je gekomen bent. Ik voel

me zoveel beter, zo ontzettend veel beter.'

Anna bracht heel deze dag thuis door, dat wil zeggen bij de Oblonski's, en ze ontving niemand hoewel er enige van haar kennissen die reeds van haar komst op de hoogte waren, haar die dag toch al een bezoek wilden brengen. Anna bleef heel de ochtend bij Dolly en de kinderen. Wel stuurde ze een briefje aan haar broer dat hij beslist thuis moest komen eten. 'Kom, God heeft erbarmen,' schreef ze.

Oblonski dineerde thuis. Iedereen nam deel aan het gesprek en zijn vrouw praatte weer met hem en noemde hem voor het eerst weer Stiva. Ze deden nog even afstandelijk tegen elkaar maar er was al geen sprake meer van scheiding en Stepan Arkaditsj zag weer een mogelijkheid tot uitleg en verzoening.

Direct na het diner kwam Kitty. Ze kende Anna Arkadjevna nauwelijks en het was niet zonder schroom dat ze nu bij haar zuster op bezoek kwam omdat ze niet wist hoe die Petersburgse dame waar iedereen zo vol lof over sprak, haar zou ontvangen. Anna Arkadjevna vond haar echter heel aardig, dat zag ze meteen. Het was duidelijk dat Anna haar schoonheid en haar jeugd bewonderde. Voordat Kitty het wist, raakte ze in de ban van Anna en werd ze verliefd op haar zoals jonge meisjes verliefd kunnen worden op getrouwde en oudere dames. Anna leek in het geheel niet op een wereldse dame of op de moeder van een zoontje van acht maar door haar soepele wijze van bewegen, haar frisheid en de levenslust van haar gezicht die nu eens in een glimlach en dan weer in haar oogopslag doorbrak, leek zij, wanneer haar ogen niet die ernstige en soms verdrietige uitdrukking aannamen die Kitty zo bijzonder en aantrekkelijk vond, meer op een twintigjarig meisje. Kitty voelde dat Anna heel eenvoudig was en niets verborgen hield maar dat er een andere hogere wereld in haar leefde met gecompliceerde en poëtische interesses die voor haar, Kitty, ontoegankelijk waren.

Toen Dolly na het eten naar haar kamer ging, stond Anna snel op en liep naar haar broer die juist een sigaar op wilde steken.

'Stiva,' zei ze met een vrolijke knipoog terwijl ze een kruisteken boven hem maakte en met haar ogen naar de deur wees. 'Ga, en moge God je bijstaan!'

Hij begreep haar, legde zijn sigaar neer en verdween achter de deur.

Toen Stepan Arkaditsj weg was, ging ze weer naar de sofa waar ze met alle kinderen om zich heen gezeten had. Of het nu kwam omdat de kinderen zagen dat hun moeder van deze tante hield of dat ze zelf haar bijzondere uitstraling voelden, in ieder geval plakten de oudste twee en daarna de kleintjes zoals dat

vaak met kinderen gaat, voor het eten al aan de nieuwe tante en ze waren niet meer bij haar weg te slaan. Het werd een spelletje wie het dichtst bij de tante mocht zitten, aan haar mocht komen, haar kleine hand vast mocht houden en kussen, met haar ring mocht spelen of op zijn minst de plooiën van haar japon aan mocht raken.

‘Kom dan, net als zoëven,’ zei Anna Arkadjevna terwijl ze op haar plaats ging zitten.

En weer stak Grisja zijn hoofd onder haar arm, vlijde zijn hoofd tegen haar japon en begon te stralen van trots en geluk.

‘En wanneer is het bal nu?’ vroeg ze aan Kitty.

‘Volgende week. Het wordt een schitterend bal. Een van die bals waar het altijd leuk is.’

‘Zijn die er echt, bals waar het altijd leuk is?’ vroeg Anna met lichte ironie.

‘Ja, vreemd genoeg wel. Bij de Bobrisjtsjovs is het altijd leuk, bij de Nikitins ook maar bij de Mezjkovs is het altijd saai. Is u dat nooit opgevallen?’

‘Nee, mijn hartje, voor mij zijn er geen bals meer waar het leuk is,’ zei Anna en Kitty zag in haar ogen die bijzondere wereld waar zij nog geen toegang toe had. ‘Voor mij bestaan er slechts bals die me minder zwaar vallen en waar het minder saai is.’

‘Hoe kan het voor *u* op een bal nu saai zijn?’

‘Waarom zou het voor *mij* op een bal niet saai kunnen zijn?’ vroeg Anna.

Kitty zag dat Anna wist wat voor antwoord er zou volgen.

‘Omdat u altijd de mooiste bent.’

Anna kon nog blozen. Ze bloosde en zei:

‘In de eerste plaats is dat nooit zo; en in de tweede plaats, als het wel zo was, wat zou ik eraan hebben?’

‘Komt u naar het bal?’ vroeg Kitty.

‘Ik denk dat ik niet anders kan. Neem het maar,’ zei ze tegen Tanja die aan een ring trok die gemakkelijk van haar blanke, spits toelopende vinger gleed.

‘Ik zou het heerlijk vinden als u ging. Ik zou u zo graag op een bal willen zien.’

‘Als het dan toch moet, kan ik tenminste troost vinden in de gedachte dat ik jou er een plezier mee doe... Grisja, niet aan mijn haar trekken, alsjeblieft. Het zit toch al zo in de war,’ zei ze terwijl ze de haarlok schikte waar Grisja mee speelde.

‘In gedachten zie ik u in lila op het bal.’

‘Waarom juist in lila?’ vroeg Anna glimlachend. ‘Kom, kinderen, schiet op. Horen jullie het niet? Miss Hull roept jullie voor de thee,’ zei ze terwijl ze de kinderen van zich afplukte en naar de salon stuurde.

‘Maar ik weet wel waarom je me graag naar dat bal ziet komen. Je verwacht veel van dat bal en je wilt dat iedereen er zal zijn en mee zal leven.’

‘Ja, maar hoe weet u dat?’

‘O! Wat hebben jullie een heerlijke leeftijd,’ vervolgde Anna. ‘Ik weet me dat blauwe waas nog te herinneren, dat zo op de nevel lijkt die in Zwitserland over de bergen hangt. Dat waas dat in die gelukzalige tijd kort na onze kinderjaren alles omhelst. Vanuit die grote kring van geluk en vreugde leidt een pad dat steeds maar smaller wordt en het maakt je blij en bang tegelijk om die galerij van zalen binnen te gaan, hoe licht en prachtig die ook schijnt... Wie is die weg niet gegaan?’

Kitty zweeg glimlachend. Hoe zou zij die weg gegaan zijn? Wat zou ik heel haar roman graag willen kennen, dacht Kitty terwijl ze aan het prozaïsche uiterlijk van Anna's man, Aleksej Aleksandrovitsj, moest denken.

‘Ik weet wel iets. Stiva heeft het me verteld en ik wens je geluk want ik vind hem heel erg aardig,’ vervolgde Anna. ‘Ik heb Vronski op het station ontmoet.’

‘Ach, was hij daar?’ vroeg Kitty blozend. ‘Wat heeft Stiva u verteld?’

‘Stiva heeft alles verklapt. Ik zou er erg blij om zijn. Ik reisde gisteren met de moeder van Vronski,’ vertelde ze verder. ‘Zijn moeder heeft aan één stuk door over hem gepraat; hij is haar lieveling. Ik weet dat moeders niet objectief zijn maar...’

‘Wat heeft zijn moeder u dan verteld?’

‘Ach, zo veel! En hoewel ik besef dat hij haar lieveling is, is het toch duidelijk dat hij een ridderlijk man is... Zo vertelde ze bijvoorbeeld dat hij heel het vermogen aan zijn broer af wilde staan en dat hij in zijn jeugd al iets bijzonders deed door een vrouw uit het water te redden. Kortom, een held,’ zei Anna met een glimlach terwijl ze aan de tweehonderd roebel dacht die hij op het station had weggegeven.

Maar dat van die tweehonderd roebel vertelde ze niet. Iets maakte dat ze het niet prettig vond om daaraan terug te denken. Ze voelde dat hierin iets school dat met haar te maken had en iets wat niet had mogen zijn.

‘Ze heeft me met klem uitgenodigd haar te bezoeken,’ ging Anna verder. ‘Ik verheug me de oude dame weer te zien en morgen ga ik naar haar toe. Maar Stiva blijft god zij dank lang bij Dolly,’ voegde ze eraan toe om van onderwerp te veranderen. Ze stond op en het leek Kitty dat ze ergens ontevreden over was.

‘Nee, ik eerst! Nee, ik!’ riepen de kinderen die thee hadden gedronken en naar hun tante Anna renden.

‘Allemaal tegelijk!’ zei Anna terwijl ze hen lachend tegemoetging en de hele troep krioelende en van geestdrift gillende kinderen omarmde en tegen de grond duwde.

Toen de volwassenen aan de thee zaten, kwam Dolly uit haar kamer. Stepan Arkadjitsj kwam nog niet te voorschijn. Hij had de kamer van zijn vrouw waarschijnlijk door de deur aan de achterkant verlaten.

‘Ik vrees dat het boven te koud voor je zal zijn,’ zei Dolly tegen Anna. ‘Ik zou je graag beneden hebben, dan zijn we dicht bij elkaar.’

‘Ach, welnee, doe voor mij geen moeite,’ antwoordde Anna terwijl ze naar Dolly’s gezicht keek en trachtte te raden of ze zich al of niet verzoend hadden.

‘Je zult hier meer licht hebben,’ antwoordde haar schoonzuster.

‘Ik verzeker je dat ik altijd en overal slaap als een blok.’

‘Waar gaat het over?’ vroeg Stepan Arkadjitsj die uit zijn werkkamer kwam, aan zijn vrouw.

Aan zijn stem hoorden Anna en Kitty onmiddellijk dat de verzoening plaatsgevonden had.

‘Ik wil Anna een kamer beneden geven maar de gordijnen moeten nog verhangen worden. Er is niemand die dat kan doen, ik zal het zelf moeten doen,’ antwoordde Dolly, zich tot hem wendend.

Zouden ze zich helemaal verzoend hebben? God mag het weten! dacht Anna toen ze hoorde hoe koel en rustig haar stem klonk.

‘Ach, houd toch op Dolly, maak toch niet overal een probleem van,’ zei haar man. ‘Als je wilt, doe ik alles...’

Ja, ze hebben zich vast verzoend, dacht Anna.

‘Ja, dat ken ik, dat alles doen van jou,’ antwoordde Dolly. ‘Je geeft Matvej een verkeerde opdracht, dan ga je zelf de deur uit en hij maakt er een chaos van,’ en terwijl ze dit zei, plooidde haar gewone spottende glimlach Dolly’s mondhoeken.

Ja, ze hebben zich helemaal verzoend, helemaal, helemaal, dacht Anna, god zij dank! En blij, omdat zij de aanleiding van de verzoening was, ging ze naar Dolly en kuste haar.

‘Helemaal niet, waarom heb je toch altijd zoveel op Matvej en mij aan te merken?’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij nauwelijks merkbaar glimlachte en zich tot zijn vrouw wendde.

Heel die avond deed Dolly weer zoals altijd licht spottend tegen haar man terwijl Stepan Arkadjitsj zich vrolijk en voldaan gedroeg maar toch wel zo dat hij, ondanks de vergiffenis die hem geschonken was, toonde zich nog van zijn schuld bewust te zijn.

Om halftien werd het bijzonder geanimeerde en gezellige gesprek dat die avond aan de thee in huize Oblonski werd gevoerd, verstoord door een zo op het oog heel gewone gebeurtenis die echter toch iets had waardoor iedereen het vreemd vond. Het gesprek ging over gemeenschappelijke kennissen in Petersburg en Anna stond vlug op.

‘Ik heb een foto van haar in mijn album,’ zei ze. ‘Dan kunnen jullie meteen ook mijn kleine Serjozja zien,’ voegde ze er met een trotse moederlijke glimlach aan toe.

Zo tegen tien, het tijdstip waarop ze gewoonlijk haar zoon welterusten wenste en hem vaak zelf, alvorens naar een bal te gaan, naar bed bracht, voelde ze zich verdrietig omdat ze zo ver bij hem vandaan was; en waarover men ook sprak, steeds dwaalden haar gedachten af naar haar krullebol Serjozja. Ze wilde naar zijn foto kijken en over hem praten. Daarom maakte ze nu van de eerste de beste gelegenheid gebruik om op te staan en met haar lichte, resolute tred het album te gaan halen. De trap die naar haar kamer boven leidde, kwam uit op de overloop van de grote verwarmde trap naar de hoofdingang.

Op het moment dat ze de salon verliet, klonk de bel in het portaal.

‘Wie kan dat nu zijn?’ zei Dolly.

‘Om mij te halen is het te vroeg en voor iemand anders te laat,’ merkte Kitty op.

‘Zeker iemand met papieren,’ voegde Stepan Arkadjitsj eraan toe maar toen Anna langs de trap liep, zag ze dat de bediende zich naar boven haastte om een bezoeker aan te kondigen en dat de bezoeker zelf bij de lamp bleef staan. Anna keek even naar beneden en onmiddellijk herkende ze Vronski. Een vreemde mengeling van voldoening en ook van angst deed haar hart plotseling sneller kloppen. Hij stond met zijn jas aan en haalde iets uit zijn zak. Op het moment dat ze midden op de trap gekomen was, keek hij omhoog. Hij zag haar en zijn gezicht kreeg een wat beschaamde en geschrokken uitdrukking. Ze knikte even en liep door. Direct daarna hoorde ze de luide stem van Stepan Arkadjitsj die hem uitnodigde om binnen te komen en de zachte, rustige stem van Vronski die de uitnodiging afsloeg.

Toen Anna met het album terugkwam, was hij al weg en Stepan Arkadjitsj vertelde dat hij gekomen was om naar het diner te informeren dat ze de volgende dag voor een hoge bezoeker zouden geven.

‘Hij wilde beslist niet binnenkomen. Wat is het toch een vreemde kerel,’ zei Stepan Arkadjitsj nog.

Kitty kreeg een kleur. Ze dacht dat alleen zij wist waarom hij gekomen was en niet binnen wilde komen. Hij is natuurlijk bij ons geweest, dacht ze, en omdat ik niet thuis was, verwachtte hij me hier te vinden. Hij is echter niet binnengekomen omdat hij het te laat vond en omdat Anna hier was.

Er werden blikken gewisseld en zonder verder iets te zeggen begon men het album van Anna te bekijken.

Er lag niets vreemds of ongebruikelijks in het feit dat iemand om halftien zonder binnen te willen komen even bij een vriend langsliep om naar de bijzonderheden van een afgesproken diner te informeren; maar toch vond iedereen het vreemd. Vooral Anna vond het vreemd en verkeerd.

Het bal was juist begonnen toen Kitty en haar moeder de grote, in het licht badende trap beklommen met ter weerszijden bloemen, en bedienden met rood livrei en poederpruiken. Vanuit de zalen klonk als uit een bijenkorf het gelijkmatige geruis van ritselende bewegingen en op het moment dat ze op de overloop tussen de planten voor een spiegel hun haar en kleding schikten, vloeiden uit de danszaal de behoedzaam heldere klanken van de violen van het orkest dat de eerste wals inzette. Een oude heer in burger die zijn bakkebaarden voor een andere spiegel gladgestreken had en die in een wolk van parfum gehuld ging, kwam gelijk met hen de trap op en keek, na een stap opzij, met zichtbare bewondering naar de hem onbekende Kitty. Een baardeloze jongeman met een diep uitgesneden vest, een van die balzaalbezoekers die de oude vorst Sjtsjerbatski *melkmuilen* placht te noemen, trok al lopend zijn witte das recht, boog in het voorbijgaan voor hen en keerde even later op zijn schreden terug om Kitty voor de quadrille te vragen. De eerste quadrille had ze al aan Vronski beloofd en daarom moest ze deze jonge man de tweede geven. Een officier die zijn handschoenen dichtknoopte, maakte wat ruimte bij de deur en wierp al draaiend aan zijn snor bewonderende blikken op Kitty die in roze gekleed ging.

Hoewel haar toilet, haar kapsel en alle voorbereidselen Kitty veel moeite en hoofdbrekens hadden gekost, kwam ze in haar gecompliceerde tule japon op een roze onderjurk nu even natuurlijk en eenvoudig de balzaal binnen alsof zij en haar huisgenoten aan al die rozetjes en stroken kant, aan al die details van haar toilet nauwelijks enige aandacht hadden besteed, alsof ze met deze tule, kant en met dit hoge kapsel waarop een roos met twee blaadjes prijkte, geboren was.

Toen de oude vorstin voor het betreden van de zaal nog even een lint van Kitty's ceintuur dat gedraaid zat, recht wilde trekken, boog Kitty van haar weg. Ze had het gevoel dat alles aan haar vanzelf mooi en gracieus moest zijn en dat er niets meer verbeterd diende te worden.

Kitty was in een van haar gelukkige dagen. Haar japon zat nergens strak, de kanten stroken lieten nergens los, de rozetten waren niet gekreukt of losgegaan. Haar roze schoentjes op de hoge gebogen hakken knelden niet maar waren een vreugde voor haar voetjes. Het zware diadeem van blonde vlechten lag volmaakt natuurlijk om haar kleine hoofd. De drie knopen aan haar lange handschoenen die als gegoten om haar armen zaten, waren dichtgeknoopt zonder los te laten. Het zwarte fluweel van het medaillon sloot bijzonder teer om haar hals. Dit

fluweel was prachtig en toen Kitty thuis in de spiegel haar hals bekeek, voelde ze de bekoring die ervan uitging. Aan al het andere zou nog getwijfeld kunnen worden maar dit fluweel was voorbeeldig. Ook hier op het bal had Kitty geglimlacht toen ze er in de spiegel naar keek. Haar blote schouders en armen voelden als koel marmer aan, heerlijk vond ze dat gevoel. Haar ogen straalden en haar rode lippen konden niet anders dan glimlachen omdat ze beseftte hoe aantrekkelijk ze was. Nog voor ze in de balzaal was en de kleurrijke groep tulelinten-kant-dames had bereikt die daar stond tot ze gevraagd zouden worden (Kitty bleef nooit in deze groep staan) vroeg men haar al ten dans en degene die haar uitnodigde was de beste cavalier, de belangrijkste cavalier in de hiërarchie van het bal, de bekende dans- en ceremoniemeester, de getrouwde, knappe en rijzige Jegoroeskja Korsoenski. Hij had de jonge gravin Banina met wie hij de eerste ronde walste, verlaten en na zijn gevolg overzien te hebben, dat wil zeggen de enkele paren die reeds dansten, ontwaarde hij Kitty die binnenkwam en hij haastte zich naar haar toe met die bijzonder ongedwongen manier van lopen die alleen dansmeesters hebben en na een lichte buiging hief hij, zonder te vragen of ze wel wilde, zijn arm op om die om haar slanke leest te leggen. Zij keek om zich heen aan wie ze haar waaier af zou kunnen geven en de gastvrouw pakte hem glimlachend van haar aan.

‘Wat prettig dat u op tijd bent gekomen,’ zei hij terwijl hij zijn arm om haar taille legde. ‘Het lijkt toch nergens op om te laat te komen.’

Ze boog wat door in haar middel, legde haar linkerhand op zijn schouder en haar kleine voetjes in de roze schoentjes begonnen licht en ritmisch op de maat van de muziek over het gladde parket te bewegen.

‘Dansen met u is een verademing,’ zei hij tegen haar bij de eerste langzame passen van de wals. ‘Heerlijk, wat licht, en welk een *précision*.’ Het waren woorden die hij tegen vrijwel alle goede kennissen gebruikte.

Ze glimlachte vanwege zijn compliment en bleef over zijn schouder de zaal rondkijken. Ze was geen nieuwkomer meer voor wie op een bal alle gezichten samenvloeien tot één enkel betoverend waas. Ze was ook geen blasé meisje dat iedereen op het bal tot vervelens toe kende. Ze bevond zich daartussenin, ze voelde wel opwinding maar ze beheerste zich toch weer zo goed dat niets haar ontging. Ze zag hoe de elite van het gezelschap zich in de linkerhoek van de zaal had gegroepeerd. Daar was de knappe Lidy, de vrouw van Korsoenski, met een onmogelijk laag décolleté. Daar was ook de gastvrouw, daar schitterde de kale schedel van Krivin die altijd daar te vinden was waar de elite zich bevond. De jongemannen keken die kant op zonder naderbij te durven komen. Eerst ontdekte ze Stiva in die hoek en daarna zag ze het prachtige figuur en het hoofd van Anna die een zwarte fluwelen japon droeg. En ook *hij* was daar. Kitty had hem sinds de avond dat ze Levin had afgewezen, niet meer gezien. Ze ontdekte

hem onmiddellijk met haar scherpe ogen en ze zag zelfs dat hij naar haar keek.

‘Wilt u nog een tour? Bent u niet moe?’ vroeg Korsoenski die lichtelijk hijgde.

‘Nee, dank u wel.’

‘Waar zal ik u brengen?’

‘Ik geloof dat mevrouw Karenina er is... brengt u mij bij haar.’

‘Zoals u wilt.’

En Korsoenski walste langzaam en recht naar de groep in de linkerhoek van de zaal terwijl hij steeds herhaalde: ‘*Pardon, mesdames, pardon, pardon, mesdames,*’ en laverend te midden van een zee van kantstroken, van tule en van linten draaide hij, zonder ook maar aan een veertje te blijven haken, zijn dame met verve rond zodat haar slanke benen in de ajouren kousen zichtbaar werden en haar sleep zich als een waaier uitspreidde en Krivins knieën bedekte. Korsoenski maakte een sierlijke buiging, stak zijn borst in het diep uitgesneden vest naar voren en boog zijn arm om haar naar Anna Arkadjevna te brengen. Kitty nam blozend haar sleep van Krivins knieën en keek nog wat draaierig om zich heen om te kijken waar Anna was. Anna was niet in het lila zoals Kitty dat beslist wilde maar in een laag uitgesneden zwartfluwelen japon die haar volle schouders en hals, die uit oud ivoor gepolijst schenen, als ook haar fraaie armen met de fijne polsen vrijliet. De gehele japon was afgezet met Venetiaanse kant. Op het zwarte haar dat allemaal van haarzelf was, stak een kleine guirlande van driekleurige viooltjes en een zelfde guirlande bevond zich tussen de kanten stroken aan het zwarte lint van haar ceintuur. Haar kapsel was onopvallend. Het enige dat eraan opviel en dat haar zo mooi maakte, waren de eigenzinnige korte ringetjes van krullend haar die in haar nek en aan haar slapen steeds opwipten. Om haar sierlijke sterke hals droeg ze een parelsnoer.

Kitty had Anna dagelijks ontmoet. Ze was van haar gaan houden en verkeerde in de veronderstelling dat ze beslist in lila zou komen. Maar nu ze haar in het zwart zag, besepte ze dat ze Anna nog niet in haar volle schoonheid had gezien. Ze zag haar nu nieuw en verrassend anders. Nu besepte ze dat Anna geen lila kon dragen en dat haar charme eruit bestond dat zij opviel in haar kleding en dat haar kleding nooit op zou vallen. Ook haar zwarte japon met weelderig kant viel niet op; het was slechts de omlijsting, alleen zij viel op, eenvoudig, natuurlijk, elegant en terzelfder tijd vrolijk en vol levenslust.

Toen Kitty het groepje naderde, stond Anna zoals altijd statig recht en ze hield haar hoofd licht naar de gastheer toegebogen met wie ze in gesprek was.

‘Nee, ik zal de steen niet werpen,’ was haar antwoord op iets, ‘ofschoon ik het niet begrijp,’ voegde ze er schouderophalend aan toe en meteen wendde ze zich met een lieve beschermende glimlach tot Kitty. Ze wierp een vluchtige vrouwelijke blik op Kitty’s toilet en met een nauwelijks merkbaar maar voor Kitty verstaanbaar knikje uitte ze haar waardering voor haar toilet en haar charme. ‘Je

bent zelfs dansend de zaal binnengekomen,' zei ze er nog bij.

'Ze is een van mijn trouwste helpsters,' zei Korsoenski terwijl hij een buiging voor Anna Arkadjevna maakte. 'De prinses helpt mij altijd om een bal vrolijk en luisterrijk te maken. Mag ik deze wals van u, Anna Arkadjevna,' zei hij met een buiging.

'U kent elkaar?' vroeg de gastheer.

'Wie kent ons niet? Mijn vrouw en ik zijn als witte wolven, ons kent iedereen,' antwoordde Korsoenski. 'Een wals, Anna Arkadjevna.'

'Als het enigszins kan, dans ik niet,' zei ze.

'Maar nu kan het niet anders,' zei Korsoenski.

Op dat moment kwam Vronski op hen af.

'Nu, als het vandaag niet anders kan, vooruit dan maar,' zei ze en ze legde, zonder acht te slaan op Vronski's buiging, snel haar hand op Korsoenski's schouder.

Waarom zou ze kwaad op hem zijn? dacht Kitty die gezien had hoe Anna Vronski's buiging opzettelijk niet beantwoordde. Vronski kwam naar Kitty toe, herinnerde haar aan de eerste quadrille en zei dat het hem speet dat hij al die tijd het genoeg had moeten ontberen haar te zien. Terwijl Kitty naar hem luisterde, keek ze bewonderend naar de walsende Anna. Ze verwachtte dat hij haar voor de wals zou vragen maar hij deed het niet en ze keek hem verbaasd aan. Hij kreeg een kleur en haastte zich haar te vragen maar nauwelijks had hij zijn arm om haar slanke leest gelegd en de eerste danspassen gezet of de muziek stopte abrupt. Kitty keek naar zijn gezicht dat zo dicht bij haar was en nog lang daarna, jaren later, kromp haar hart ineen van pijn en schaamte om die blik vol liefde waarmee zij hem toen aankeek en die hij onbeantwoord liet.

'*Pardon, pardon!* De wals, de wals!' riep Korsoenski aan de andere kant van de zaal om daarna het eerste meisje dat op zijn weg kwam vast te pakken en zelf te gaan dansen.

Vronski walste enige malen met Kitty de zaal rond. Na de wals ging ze naar haar moeder en ze had nog maar nauwelijks een paar woorden met gravin Nordstone kunnen wisselen of Vronski kwam haar reeds voor de eerste quadrille halen. Tijdens de quadrille werd over niets bijzonders gesproken, wat losse opmerkingen, nu eens over de heer en mevrouw Korsoenski die hij vermakelijk beschreef als aardige, veertigjarige kinderen, dan over de toekomstige publieke schouwburg en slechts eenmaal raakte het gesprek haar omdat het persoonlijk werd; hij informeerde naar Levin, vroeg of hij hier ook was en voegde eraan toe dat hij hem erg sympathiek vond. Maar Kitty had verder ook geen verwachtingen van de quadrille. Ze wachtte met bevend hart op de mazurka. Ze meende dat tijdens de mazurka alles beslist zou worden. En dat hij haar tijdens de quadrille niet voor de mazurka had gevraagd, verontrustte haar niet. Ze was ervan overtuigd dat ze, evenals op alle vroegere bals de mazurka met hem zou dansen en ze had al vijf uitnodigingen afgeslagen, zeggend dat zij de mazurka al danste. Tot aan de laatste quadrille was heel het bal voor Kitty een betoverende droom van blijde kleuren, klanken en bewegingen. De enige momenten waarop ze niet danste, waren wanneer ze te moe werd en even uit moest rusten. Terwijl ze echter met een saai jongmens dat ze niet had kunnen weigeren, de laatste quadrille danste, kwam ze *vis-à-vis* tegenover Vronski en Anna te staan. Ze had Anna na het allereerste begin niet meer gezien en nu zag ze haar plotseling weer helemaal nieuw en anders. Van Anna's gezicht las ze die opwindende door succes die ze zo goed van zichzelf kende. Ze zag dat Anna dronken was door de bewondering die zij oogstte. Ze kende dit gevoel en ook de uiterlijke kenmerken die ze nu bij Anna waarnam: ze zag het flonkeren van haar ogen, de glimlach van geluk en extase die onwillekeurig haar lippen deed krullen en de opvallende gratie, zekerheid en souplesse van haar bewegingen.

Wie zou het zijn? vroeg ze zichzelf af. Allen of één? En terwijl ze niets deed om haar zwoegende danspartner te helpen bij het weer opnemen van de verloren draad van het gesprek, terwijl ze zich uiterlijk schikte naar de vrolijke luide bevelen van Korsoenski die de dansers nu eens *une grande ronde* en dan weer *une chaîne* liet maken, bleef ze Anna gadeslaan en haar hart kromp steeds meer ineen. Nee, het is niet de bewondering van allen die haar bedwelmt, het is de bewondering van één. En die ene? Dat kan hij toch niet zijn? Telkens als hij met Anna sprak, sprankelden haar ogen van blijdschap en glimlachten haar rode

lippen van geluk. Het was of ze moeite deed om deze uitingen van vreugde te onderdrukken maar ze verschenen vanzelf op haar gezicht. Maar wat doet hij? Ze keek naar hem en schrok. Wat Anna's gezicht volgens Kitty zo duidelijk weerspiegeld had, las ze nu op zijn gezicht. Waar was zijn altijd zo rustige, zelfverzekerde houding en de zorgeloze, rustige uitdrukking van zijn gezicht? Nee, nu boog hij telkens als hij iets tegen Anna zei, zijn hoofd alsof hij zich aan haar voeten wilde werpen en zijn blik drukte slechts onderdanigheid en angst uit. Ik wil u niet kwetsen, scheen zijn blik telkens te zeggen, maar ik wil mezelf redden en ik weet niet hoe. Ze had nooit eerder zo'n uitdrukking op zijn gezicht gezien.

Ze spraken over gemeenschappelijke kennissen en hun gesprek was zonder enige inhoud maar toch leek het Kitty of elk woord dat ze zeiden, over haar en hun lot besliste. En het vreemde was dat, hoewel hun gesprek inderdaad over Ivan Ivanovitsj ging die zich met zijn Frans belachelijk maakte en over Jeletsjaja voor wie wel een betere partij te vinden zou zijn, die woorden toch een betekenis voor hen hadden en ze voelden dit even duidelijk als Kitty. Het hele bal, de hele wereld, alles verdween in Kitty's ziel in een dichte mist. Slechts de strenge leerschool der opvoeding die zij doorlopen had, hield haar op de been en dwong haar te doen wat van haar werd verlangd, en wel om te dansen, om op vragen te antwoorden, om te praten, zelfs om te glimlachen. Maar voor het begin van de mazurka, toen de stoelen al werden klaargezet en enige paren zich vanuit de kleine zalen naar de grote balzaal begaven, kwam voor Kitty het moment van wanhoop en verbijstering. Vijf jongemannen had ze afgewezen en nu zou ze de mazurka niet dansen. En juist door haar al te grote succes in de uitgaanswereld was er geen enkele hoop meer dat ze gevraagd zou worden omdat niemand op de gedachte zou komen dat ze nog vrij kon zijn. Ze moest tegen haar moeder zeggen dat ze ziek was en naar huis gaan maar daar had ze de kracht niet voor. Ze voelde zich gebroken.

Ze liep tot achter in de kleine salon en liet zich daar in een armstoel vallen. De luchtige rok van haar japon steeg omhoog en legde zich als een wolk om haar slanke taille; haar ranke, naakte meisjesarm die krachteloos naar beneden hing, verdween in de plooien van haar roze japon; in de andere hand hield ze een waaier waarmee ze met vlugge, korte gebaren haar gloeiende gezicht koelte toewuifde. Maar al leek ze dan ook op een vlinder die zich even aan een grashalm heeft vastgeklampt om elk moment weer weg te kunnen fladderen en zijn kleurige vleugels uit te kunnen slaan, haar hart kromp ineen door vreselijke wanhoop.

Maar vergis ik me misschien, is het misschien niet waar?

En ze probeerde zich weer alles te herinneren wat ze had gezien.

'Kitty, wat is dat nu?' zei gravin Nordstone die over het dikke tapijt geruisloos

naderbij gekomen was. 'Ik begrijp dit niet.'

Kitty's onderlip trilde en ze stond snel op.

'Kitty, dans je de mazurka niet?'

'Nee, nee,' zei Kitty met een door tranen trillende stem.

'Ik stond erbij toen hij haar voor de mazurka vroeg,' zei gravin Nordstone die er niet aan twijfelde dat Kitty begreep wie ze met hij en wie ze met zij bedoelde. 'Ze zei: "Maar danst u dan niet met prinses Sjtsjerbatskaja?"'

'Ach, het kan me niets schelen!' antwoordde Kitty.

Niemand, alleen zij, begreep wat dit betekende. Niemand wist dat ze gisteren een man had afgewezen waar ze mogelijk van hield omdat ze op een ander vertrouwde.

Gravin Nordstone zocht Korsoenski op met wie zij de mazurka zou dansen en zei dat hij Kitty moest vragen.

Kitty en Korsoenski dansten als eerste paar en tot haar geluk hoefde ze niets te zeggen omdat Korsoenski voortdurend af en aan liep om zijn gezelschap aanwijzingen te geven. Vronski en Anna zaten schuin tegenover haar. Ze zag hen met haar allesziende ogen. Ze zag hen ook van nabij wanneer de paren haast op elkaar botsten en hoe vaker ze hen zag, hoe vaster haar overtuiging werd dat haar noodlot zich voltrokken had. Ze zag dat ze zich voelden alsof ze alleen in deze volle zaal waren. Ook zag ze op Vronski's altijd zo zelfverzekerde en onafhankelijke gezicht weer die schuchtere onderdanige uitdrukking die haar zo getroffen had en die deed denken aan het schuldbewuste kijken van een schrandere hond.

Hij glimlachte wanneer Anna glimlachte en als zij in gepeins verzonk, werd ook hij ernstig. Het leek of Kitty's ogen door een bovennatuurlijke kracht naar Anna's gezicht werden getrokken. Ze was prachtig in haar eenvoudige zwarte japon, prachtig waren haar volle armen met de armbanden, prachtig was de sterke hals met het parelsnoer, prachtig de weerbarstige krullen, prachtig de gracieuze lichte bewegingen van haar kleine voeten en handen, prachtig het knappe gezicht vol levenslust. Er was echter iets in haar pracht dat verschrikkelijk en hard was.

Kitty bewonderde haar nu nog meer dan voorheen, en de pijn die ze voelde, werd steeds heviger. Ze was doodongelukkig en dat lag op haar gezicht te lezen. Toen Vronski haar in de mazurka tegenover zich zag, herkende hij haar eerst niet, zo was ze veranderd.

'Een schitterend bal!' zei hij tegen haar om toch maar iets te zeggen.

'Ja,' antwoordde ze.

Toen ze halverwege de mazurka een ingewikkelde figuur herhaalden die weer door Korsoenski was bedacht, moest Anna in de kring komen en twee heren en twee dames uitkiezen. Ze koos Kitty. Kitty keek haar geschrokken aan terwijl ze

naderbij kwam. Anna keek met halftoegeknepen ogen naar Kitty en drukte glimlachend haar hand. Toen ze echter zag dat Kitty's gezicht als antwoord slechts wanhoop en verbazing uitdrukte, draaide ze zich om en begon een opgewekt gesprek met de andere dame.

'Ja,' zei Kitty tot zichzelf, 'ze heeft iets vreemds, demonisch en bekoorlijks.'

Anna wilde niet voor het souper blijven maar de gastheer trachtte haar te overreden.

'Kom nu, Anna Arkadjevna,' zei Korsoenski terwijl hij haar naakte arm onder de mouw van zijn frak nam. 'Ik heb zo'n geweldig idee voor de cotillon! *Un bijou!*'

En hij maakte alvast een lichte beweging in de hoop dat ze mee zou gaan. De gastheer keek met een bemoedigend glimlachje toe.

'Nee, ik blijf niet,' zei Anna glimlachend maar ondanks die glimlach klonk haar antwoord zo resoluut dat Korsoenski en de gastheer begrepen dat ze inderdaad niet zou blijven.

'Nee, ik heb alleen op dit bal bij u in Moskou al meer gedanst dan gedurende de hele winter in Petersburg,' zei Anna en ze keek naar Vronski die naast haar stond. 'Ik wil nog wat uitrusten alvorens op reis te gaan.'

'Moet u echt morgen weg?' vroeg Vronski.

'Ja, dat lijkt me wel,' antwoordde Anna die deed alsof ze zich over het gedurfde van zijn vraag verbaasde. Maar terwijl ze dit zei werd hij door het onweerstaanbare sprankelen van haar ogen en haar glimlach in vuur en vlam gezet.

Anna Arkadjevna bleef niet souperen en vertrok.

Ja, er moet iets weerzinwekkends, iets afstotends aan mij zijn, dacht Levin toen hij na zijn vertrek bij de Sjtsjerbatski's te voet op weg ging naar zijn broer. En ik deug niet voor andere mensen. Trots, zeggen ze. Maar daar is geen sprake van want als ik trots zou zijn, was ik nooit in zo'n situatie terechtgekomen. En hij dacht aan de gelukkige, goedhartige, verstandige en rustige Vronski die vast en zeker nog nooit in zo'n verschrikkelijke situatie was geweest als waarin hij deze avond had verkeerd. Ja, zij moest hem wel kiezen. Hoe kon het ook anders? Ik kan me over niets en niemand beklagen. Welk recht had ik om te kunnen denken dat ze met mij door het leven wilde gaan? Wie ben ik? En wat ben ik? Een onbenul die niemand nodig heeft. Hij moest aan zijn broer Nikolaj denken en verwijlde met vreugde bij deze herinnering. Hij heeft misschien wel gelijk dat alles op de wereld slecht en smerig is? En wat is ons oordeel over onze broer Nikolaj toch altijd onrechtvaardig geweest. Natuurlijk, vanuit het oogpunt van Prokofi die hem in een gescheurde jas dronken over straat zag lopen, is hij een verachtelijk mens, maar ik ken hem anders. Ik ken zijn ziel en ik weet dat we op elkaar lijken. Maar in plaats van hem op te zoeken ben ik gaan dineren en toen hierheen. Levin liep naar een lantaarn, las het adres van zijn broer dat in zijn portefeuille zat en riep een koetsier. Gedurende heel de lange rit naar zijn broer kwamen alle bekende gebeurtenissen uit diens leven hem weer levendig voor de geest. Hij herinnerde zich hoe zijn broer op de universiteit en nog een jaar daarna ondanks de spot van zijn vrienden als een monnik geleefd had, hoe hij zich streng aan alle godsdienstige regels, kerkdiensten en vasten had gehouden en hoe hij zich ver van alle genoegens en vooral van vrouwen hield; en hoe hij daarna plotseling losbrak, contact zocht met de grootste smeerlappen en zich te buiten ging aan de meest liederlijke braspartijen. Daarna herinnerde hij zich de geschiedenis met de jongen die zijn broer van het land had meegenomen om hem een goede opvoeding te geven en die hij in een driftaanval zo had geslagen dat er een proces wegens mishandeling op volgde. Vervolgens herinnerde hij zich de geschiedenis met de valsspeler aan wie hij zijn geld verloren had, een schuldbekentenis had gegeven en tegen wie hij een klacht had ingediend om te bewijzen dat hij hem bedrogen had. (Dit was het geld dat Sergej Ivanytsj hem betaalde.) Daarna herinnerde hij zich hoe zijn broer wegens wangedrag een nacht op het politiebureau door moest brengen. Hij herinnerde zich het beschamende proces dat hij tegen Sergej Ivanytsj had aangespannen omdat deze

hem zogenaamd zijn moeders erfdeel niet uitbetaald zou hebben; en als laatste affaire hoe hij in een van de westelijke gouvernementen een kantoorbaan kreeg en daar voor de rechter moest verschijnen omdat hij een dorpsoudste een pak slaag had gegeven... Hoe erg dit allemaal ook was, Levin vond het lang zo erg niet als het voor mensen die Nikolaj Levin met zijn hele voorgeschiedenis en zijn goede hart niet kenden, wel moest lijken.

Levin herinnerde zich hoe Nikolaj in zijn vrome periode van vasten, monniken en kerkdiensten, toen hij in de godsdienst steun en beteugeling van zijn hartstochtelijke natuur zocht, niet slechts door niemand geholpen werd maar dat iedereen en ook hij, Levin, hem voor de gek had gehouden. Hij werd spottend Noach genoemd, en de monnik; en ook toen hij losbrak hielp niemand hem en keerde iedereen zich vol schrik en afkeer van hem af.

Levin voelde dat zijn broer Nikolaj ondanks zijn schandelijke levenswijze diep in zijn hart, in het allerdiepst van zijn ziel, niet meer onrecht beging dan zij die hem verachtten. Het was zijn schuld niet dat hij met zo'n onstuimige aard en met een enigszins bekrompen geest geboren was. Maar hij wilde altijd een goed mens zijn. Ik zal hem alles vertellen, en ik zal hem dwingen om ook mij alles eerlijk te vertellen en ik zal hem laten zien dat ik van hem houd en hem daarom begrijp, nam Levin zich voor toen hij om elf uur bij het opgegeven adres arriveerde.

‘Boven, kamer twaalf en dertien,’ antwoordde de portier op Levins vraag.

‘Is hij thuis?’

‘Dat moet wel.’

De deur van kamer twaalf stond half open. In het licht dat naar buiten viel, walmde dichte rook van slechte, goedkope tabak en Levin hoorde een hem onbekende stem. Levin wist echter onmiddellijk dat zijn broer hier was; hij hoorde zijn kuchje.

Terwijl hij binnenkwam, zei de onbekende stem: ‘Het hangt er allemaal van af hoe verstandig en degelijk de zaak wordt aangepakt.’

Konstantin Levin keek naar binnen en zag dat een jongeman met een geweldige haardos en een getailleerde geplooid jas aan het woord was terwijl een jonge pokdalige vrouw in een wollen japon zonder kraag en manchetten op een sofa zat. Zijn broer kon hij niet zien. Konstantins hart kromp ineen bij de gedachte dat zijn broer met zulk vreemd volk omging. Er was niemand die hem hoorde en terwijl Konstantin zijn overschoenen uittrok, luisterde hij naar wat de man in de jas zei. Hij had het over een of andere onderneming.

‘Naar de hel met die bevoorrechte klassen,’ hoorde hij zijn broer kuchend zeggen. ‘Masja! Haal wat te eten voor ons en geef ons wat wijn als er nog is en laat anders wat halen.’

De vrouw stond op, kwam achter het schot vandaan en zag Konstantin.

‘Er is een heer, Nikolaj Dmitritsj,’ zei ze.

‘Voor wie?’ klonk de kwade stem van Nikolaj Levin.

‘Ik ben het,’ antwoordde Konstantin Levin en hij ging in het licht staan.

‘Welke *ik*?’ klonk de stem van Nikolaj nog kwader. Levin hoorde hoe hij snel opstond, ergens over struikelde en zag toen in de deuropening de zo bekende, kolossale, gebochelde gedaante van zijn broer die hem met grote angstogen aankeek en die hem toch nog trof door zijn verwilderde, ziekelijke uiterlijk.

Hij was nog magerder dan drie jaar daarvoor toen Konstantin Levin hem voor het laatst had gezien. Hij had een kort jasje aan waardoor zijn handen en zijn grove botten nog kolossaler leken. Zijn haar was dunner geworden maar dezelfde rechte snorpunten hingen over zijn lippen en dezelfde ogen keken vreemd en naïef naar de bezoeker.

‘Ach, Kostja!’ riep hij plotseling toen hij zijn broer herkende en zijn ogen begonnen van blijdschap te glanzen. Op hetzelfde ogenblik keek hij echter om naar de jongeman en weer trok hij met zijn hoofd en zijn hals alsof zijn das te krap zat, een zenuwtrekje dat Konstantin zo goed kende. Zijn uitgemergelde gezicht werd heel anders en kreeg een verwilderde, wrede en lijdende uitdrukking.

‘Ik heb jou en Sergej Ivanytsj toch geschreven dat jullie niet meer voor me bestaan. Wat is er, wat moet je van me?’

Hij was heel anders dan Konstantin zich had voorgesteld. Konstantin Levin was die hinderlijke karaktertrek die de omgang met zijn broer zo moeilijk maakte, vergeten, maar nu hij zijn gezicht weer zag, en vooral dat krampachtige trekken met zijn hoofd, herinnerde hij zich dit alles weer.

‘Er is geen enkele reden voor mijn bezoek,’ antwoordde hij schuchter. ‘Ik ben gewoon gekomen om je te zien.’

De schuchterheid van zijn broer stemde Nikolaj kennelijk wat milder. Zijn lippen trilden even.

‘O, kom je zomaar?’ zei hij. ‘Kom dan maar binnen en neem een stoel. Wil je wat eten? Masja, haal maar drie porties. Of nee, wacht even. Weet je wie dit is?’ wendde hij zich weer tot zijn broer terwijl hij naar de man in de jas wees. ‘Dit is de heer Kritski die reeds in Kiev mijn vriend was, een heel bijzonder mens. Hij is geen schurk en het is dus vanzelfsprekend dat de politie achter hem aan zit.’

En hij keek zoals hij gewend was, naar iedereen die zich in de kamer bevond. Toen hij zag dat de vrouw bij de deur weg wilde gaan, schreeuwde hij: ‘Even wachten, heb ik gezegd.’ En terwijl hij iedereen weer aankeek, begon hij met zijn onhandige, met zijn onsamenhangende manier van praten die Konstantin zo goed kende, over Kritski te vertellen: hoe hij weggejaagd was van de universiteit omdat hij zondagsscholen en een steunfonds voor armlastige studenten had opgericht, hoe hij daarna leraar werd op een volksschool maar ook daar weer werd weggejaagd en hoe hij vervolgens voor het een of ander werd veroordeeld.

‘Heeft u in Kiev gestudeerd?’ vroeg Konstantin Levin aan Kritski om de ontstane pijnlijke stilte te verbreken.

‘Ja, in Kiev,’ antwoordde Kritski somber en nors.

‘En deze vrouw,’ viel Nikolaj Levin hem in de rede terwijl hij naar haar wees, ‘is mijn levensvriendin, Marja Nikolajevna. Ik heb haar uit een huis gehaald,’ en hij trok met zijn hals terwijl hij dit zei. ‘Maar ik houd van haar en ik respecteer haar en een ieder die met mij om wil gaan,’ voegde hij eraan toe terwijl zijn stem hoger klonk en hij zijn voorhoofd fronste, ‘verzoek ik van haar te houden en haar te respecteren. Het is precies alsof ze mijn vrouw is, het maakt geen enkel verschil. Zo, dan weet je tenminste met wie je te maken hebt. En als je denkt dat ze beneden je stand zijn dan is daar het gat van de deur.’

En weer gingen zijn ogen vragend rond.

‘Wel, Masja, laat nu het eten maar brengen: drie porties, en vodka en wijn... Nee, wacht even... Nee, dat hoeft niet... Ga maar.’

‘Ja, zie je,’ vervolgde Nikolaj Levin met zijn zenuwtrekje en een krampachtige rimpel in zijn voorhoofd. Het kostte hem duidelijk moeite om te bedenken wat hij moest zeggen en wat hij moest doen. ‘Zie je dat daar...’ Hij wees naar een paar staven in de hoek van de kamer die met wat eindjes touw bij elkaar gebonden waren. ‘Zie je dat? Dat is het begin van een nieuw werk dat we gaan beginnen. Een produktiegilde...’

Konstantin luisterde nauwelijks. Hij keek naar het ziekelijke teringlijdersgezicht, kreeg steeds meer medelijden met zijn broer en kon zich er niet toe dwingen om naar diens verhaal over het gilde te luisteren. Hij begreep dat dit gilde slechts het laatste plechtanker was om zijn zelfrespect niet te verliezen. Nikolaj Levin praatte door: ‘Je weet dat het kapitaal de arbeider onderdrukt. Onze arbeiders, de boeren, torsen de hele last van het werk maar ze zijn in zo’n positie dat al werken ze nog zo hard, ze toch nooit los zullen komen van hun beestenbestaan. De hele opbrengst van hun werk, waarmee ze hun situatie zouden kunnen verbeteren zodat ze wat vrije tijd en dientengevolge ook een betere opleiding zouden kunnen krijgen, alles wat er overblijft, pakken de kapitalisten hun af. En de maatschappij zit zo in elkaar dat hoe harder zij werken, hoe meer de kooplui en grootgrondbezitters verdienen terwijl zij toch altijd werkvee zullen blijven. En die orde moet veranderd worden,’ zei hij tot besluit en hij keek zijn broer vragend aan.

‘Ja, dat spreekt vanzelf,’ zei Konstantin terwijl hij naar de bos op de uitstekende jukbeenderen van zijn broer keek.

‘En nu willen wij een metaalwerkersgilde opzetten waarin de totale produktie, en de opbrengst, en vooral de produktiemiddelen gemeenschappelijk bezit worden.’

‘Waar komt dat gilde?’ vroeg Konstantin Levin.

‘In het dorp Vozdremo, in het gouvernement Kazan.’

‘Maar waarom juist in een dorp? Het lijkt me dat er in de dorpen genoeg te doen is. Waarom een metaalwerkersgilde op het land?’

‘Wel, omdat de boeren nog net zulke slaven zijn als vroeger en dat is dan ook de reden dat jullie, Sergej Ivanytsj en jij, er een hekel aan hebben dat ze uit dat slavenbestaan worden gehaald,’ zei Nikolaj Levin geprikkeld door deze opmerking.

Konstantin Levin zuchtte op dit moment terwijl hij de sombere en smerige

kamer rondkeek. En dat gezocht leek Nikolaj nog meer te irriteren.

‘Ik ken die aristocratische opvattingen van Sergej Ivanytsj en jou. En ik weet dat hij al zijn intellectuele vermogens gebruikt om dat bestaande onrecht goed te praten.’

‘Dat is niet zo, maar waarom praat je toch steeds over Sergej Ivanytsj?’ vroeg Levin glimlachend.

‘Over Sergej Ivanytsj? Dat zal ik je zeggen!’ Nikolaj Levin begon bij het uitspreken van de naam Sergej Ivanytsj plotseling te schreeuwen. ‘Dat zal ik je zeggen... Ach, waarom zou ik? Alleen... Waarom ben je hierheen gekomen? Je hebt hier niets dan minachting voor en dat is prachtig, maar verdwij in godsnaam, verdwij!’ schreeuwde hij terwijl hij uit zijn stoel kwam, ‘verdwij, verdwij!’

‘Ik heb er helemaal geen minachting voor,’ zei Konstantin schuchter. ‘Ik heb er zelfs niets op aan te merken.’

Op dat moment kwam Marja Nikolajevna terug. Nikolaj Levin keek haar kwaad aan. Ze ging vlug naar hem toe en fluisterde iets.

‘Ik voel me niet goed en daardoor ben ik geprikkeld,’ zei Nikolaj Levin die weer wat gekalmeerd was maar nog hijgde, ‘en dan praat jij me over Sergej Ivanytsj en dat artikel van hem. Dat is zo’n onzin, zo’n leugenarij, zo’n zelfbedrog. Wat kan iemand nu over de rechtvaardigheid schrijven als hij zelf niet weet wat dat is? Heb jij zijn artikel gelezen?’ wendde hij zich tot Kritski die weer aan tafel was gaan zitten en de half opgerookte sigaretten wegschoof om een plaatsje vrij te maken.

‘Ik heb het niet gelezen,’ antwoordde Kritski somber. Hij had kennelijk geen zin om mee te praten.

‘Waarom niet?’ vroeg Nikolaj Levin nu geërgerd aan Kritski.

‘Omdat ik het niet nodig vind om daar mijn tijd aan te verspillen.’

‘Goed, maar met permissie, hoe kan je dan weten dat het tijdverspilling is? Een heleboel mensen kunnen dat artikel niet lezen omdat het hun verstand te boven gaat. Maar met mij is het wat anders. Ik doorzie zijn denkbbeelden en daardoor weet ik dat het een slecht artikel is.’

Er werd niets meer gezegd. Kritski kwam langzaam overeind en pakte zijn hoed.

‘Blijf je niet eten? Goed, tot ziens! Kom morgen met die ijzerwerker.’

Kritski was nauwelijks weg of Nikolaj Levin glimlachte en knipoogde.

‘Ook niet best,’ zei hij. ‘Ik zie wel...’

Maar op dat moment werd hij geroepen door Kritski, die bij de deur stond.

‘Is er nog iets?’ vroeg Nikolaj en hij ging de gang op. Toen Levin alleen met Marja Nikolajevna achtergebleven was, begon hij een gesprek met haar.

‘Bent u al lang bij mijn broer?’ zei hij tegen haar.

‘Ja, al voor het tweede jaar. Mijnheer zijn gezondheid gaat hard achteruit. Hij drinkt te veel.’

‘Hoe te veel?’

‘Hij drinkt vodka en dat is slecht voor hem.’

‘Drinkt hij echt zoveel?’ fluisterde Levin.

‘Ja,’ zei ze schuchter omdat Nikolaj Levin net binnenkwam.

‘Waar praten jullie over?’ zei hij terwijl hij zijn voorhoofd fronste en van de een naar de ander keek. ‘Waarover?’

‘Nergens over,’ antwoordde Konstantin, in verlegenheid gebracht.

‘Je hoeft het niet te zeggen als je niet wilt. Maar jij behoort niet met haar te praten. Zij is een straatmeid en jij bent een heer,’ zei hij met een zenuwtrek in zijn hals.

‘Ik zie toch dat je alles begrepen hebt, dat je er het jouwe van denkt en dat je mijn dwalingen betreurt,’ begon hij weer met stemverheffing.

‘Nikolaj Dmitritsj, Nikolaj Dmitritsj,’ fluisterde Marja Nikolajevna weer terwijl ze naar hem toeging.

‘Al goed, al goed...! Maar hoe staat het met het eten? Ha, daar heb je hem,’ zei hij toen hij de kelner met het dienblad zag. ‘Hier, zet het hier maar neer,’ zei hij kwaad en hij greep meteen naar de vodka, schonk een glas vol en dronk het gulzig leeg. ‘Wil je ook wat drinken?’ wendde hij zich nu plotseling heel wat vrolijker tot zijn broer. ‘Nou, genoeg over Sergej Ivanytsj. Ik ben toch blij je te zien. We zijn per slot van rekening immers geen vreemden voor elkaar. Kom, drink wat. Vertel eens wat je zoal doet?’ vervolgde hij terwijl hij gretig op een stuk brood kauwde en nog een glas inschonk. ‘Hoe staat het leven?’

‘Ik woon op het land en ik leef net als vroeger. Ik zorg voor het landgoed,’ antwoordde Konstantin terwijl hij met afgrijzen naar de gulzigheid keek waarmee zijn broer at en dronk en probeerde te verbergen dat hij op hem lette.

‘Waarom trouw je niet?’

‘Dat is voor mij niet weggelegd,’ antwoordde Konstantin blozend.

‘Waarom niet? Voor mij is het afgelopen! Ik heb mijn leven verknoeid. Ik heb het al eens gezegd en ik blijf het zeggen dat mijn leven heel anders geweest zou zijn als ik mijn erfdeel gekregen had toen ik dat nodig had.’

Konstantin Dmitritsj haastte zich om het gesprek een andere wending te geven.

‘Maar weet jij al dat jouw Vanjoesjka bij mij in Pokrovskoje op kantoor zit?’ zei hij.

Nikolaj schokte met zijn hals en verzonk even in gepeins.

‘Vertel me eens hoe het in Pokrovskoje gaat? Staat het huis er nog, en de berkebomen, en ons leslokaal? En Filipp de tuinman, leeft die nog? Het prieel met de sofa zie ik nog zo voor me! Zorg ervoor dat je niets in het huis verandert.

Trouw maar snel en maak weer alles als vanouds. Dan kom ik wel naar je toe als je vrouw aardig is.'

'Waarom kom je nu niet,' zei Levin. 'We zouden het goed hebben!'

'Ik zou wel komen als ik zeker wist dat ik Sergej Ivanytsj niet tegen het lijf liep.'

'Dat gebeurt niet. We zien elkaar nooit.'

'Ja, we kunnen er kort of lang over praten, maar je zult toch tussen hem en mij moeten kiezen,' zei Nikolaj terwijl hij zijn broer schuchter aankeek. Deze schuchterheid ontroerde Konstantin.

'Als je wilt weten hoe ik erover denk dan moet ik je zeggen dat ik geen partij kies in jouw ruzie met Sergej Ivanytsj; noch voor jou, noch voor hem. Jullie hebben allebei ongelijk. Jij hebt meer ongelijk naar de letter en hij heeft meer ongelijk naar de geest.'

'Ja! Dat heb je dus begrepen, dat heb je begrepen?' riep Nikolaj blij uit.

'Wel, eerlijk gezegd, hecht ik meer waarde aan mijn vriendschap met jou omdat...'

'Waarom, waarom?'

Konstantin kon hem niet zeggen dat hij er meer waarde aan hechtte omdat Nikolaj ongelukkig was en vriendschap nodig had. Maar Nikolaj begreep wat hij wilde zeggen en met een somber gezicht greep hij weer naar de vodka.

'Drink niet meer!' zei Marja Nikolajevna terwijl ze haar gevulde naakte arm naar de karaf uitstreekte.

'Afblijven! Laat me met rust of ik sla je!' schreeuwde hij.

Marja Nikolajevna glimlachte lief en bedeesd waardoor Nikolaj ook moest glimlachen en ze pakte de vodka.

'En jij denkt dat ze niets begrijpt?' zei Nikolaj. 'Zij begrijpt het allemaal beter dan jij en ik bij elkaar. Vind je ook niet dat ze iets moois, iets liefs in haar gezicht heeft?'

'Bent u nooit eerder in Moskou geweest?' zei Konstantin om toch maar iets te zeggen.

'Zeg toch geen *u* tegen haar. Dan maak je haar bang. De vrederechter die haar veroordeelde omdat ze uit het bordeel wilde ontsnappen, is de enige die ooit *u* tegen haar heeft gezegd. Mijn god, wat is er toch een onzin op de wereld!' schreeuwde hij plotseling. 'Die nieuwe instellingen, die vrederechters, de Zemstvo, wat een wangedrochten!'

En hij begon uit te weiden over zijn botsingen met de nieuwe instellingen.

Konstantin Levin luisterde naar hem maar hij vond het niet prettig om het negatieve oordeel over de zin van al die maatschappelijke instellingen dat hij met zijn broer deelde en vaak zelf verkondigde, nu uit diens mond te horen.

'In het hiernamaals zullen we dat alles begrijpen,' zei hij schertsend.

‘In het hiernamaals? Ach, wat heb ik een hekel aan het hiernamaals! Ik haat het,’ zei Nikolaj terwijl hij met wilde angstogen naar zijn broer staarde. ‘Het lijkt goed om die hele smeerboel, heel die chaos, die van jezelf en van een ander, achter te laten maar ik ben bang voor de dood. Ik ben vreselijk bang voor de dood.’ Hij huiverde. ‘Drink toch wat. Wil je champagne? Of zullen we ergens heengaan? Laten we naar de zigeuners gaan! Weet je, ik ben verzot op zigeuners en op Russische liedjes.’

Zijn tong werd zwaar en hij begon van de hak op de tak te springen. Met Masja's hulp wist Konstantin hem te overreden nergens heen te gaan en hij was stomdronken toen Konstantin hem in bed stopte.

Masja beloofde dat ze Konstantin in geval van nood zou schrijven en dat ze zou proberen Nikolaj Levin over te halen om bij zijn broer te komen wonen.

De volgende ochtend vertrok Konstantin Levin uit Moskou en bij het vallen van de avond kwam hij thuis. Onderweg maakte hij met mensen in zijn coupé een praatje over de politiek, over de nieuwe spoorlijnen en precies als in Moskou werd hij bezocht door verwarde denkbeelden, door onvrede met zichzelf en door een gevoel van schaamte. Maar toen hij bij zijn eigen station uitstapte en zijn manke koetsier Ignat met de opstaande kraag van zijn kaftan herkende, toen hij in het vage licht dat uit de ramen van het station viel, zijn beklede slee, zijn paarden met de opgebonden staarten en hun tuig met ringen en franje zag, toen de koetsier Ignat al tijdens het inpakken hem de laatste dorpsnieuwttjes vertelde, over de komst van de aannemer en dat Pava gekalfd had, toen voelde hij dat er langzaam wat klaarheid in de chaos kwam en dat de schaamte en de onvrede met zichzelf verdwenen. Het was al begonnen toen hij Ignat en de paarden zag. Nu hij echter met zijn jas van schapebont die Ignat voor hem had meegenomen, warm ingepakt in de slee zat en nadacht over alles wat er op het landgoed moest gebeuren, terwijl hij naar het bijdehandse paard keek, vroeger een rijpaard dat van de Don kwam en dat hoewel het zijn tijd had gehad toch nog pittig mee kon; nu begon hij alles wat hij had meegemaakt heel anders te zien. Hij voelde dat hij zichzelf weer was en hij wilde geen ander zijn. Hij wilde nu slechts beter worden dan hij vroeger was geweest. Ten eerste besloot hij om vanaf deze dag niet meer te rekenen op het bijzondere geluk dat het huwelijk hem moest schenken en aldus het heden niet meer zo te verwaarlozen. Ten tweede zou hij zichzelf nooit meer toestaan om zich mee te laten slepen door lage hartstochten omdat de herinnering daaraan hem zo geplaagd had toen hij een aanzoek wilde doen. En daarna besloot hij, toen hij aan zijn broer dacht, dat hij hem nooit meer mocht vergeten, dat hij op hem zou letten en niet uit het oog zou verliezen zodat hij hem direct te hulp kon komen als het slecht met hem zou gaan. En hij besepte dat het spoedig zo ver zou zijn. En daarna dwong ook het gesprek van zijn broer over het communisme waar hij zo achteloos naar had geluisterd, hem nu tot nadenken. Hij vond het onzin om het economische systeem te wijzigen maar hij had zijn eigen welvaart altijd als een onrechtvaardigheid gevoeld ten opzichte van de armoede van de boeren. Hoewel hij voordien hard werkte en sober leefde, nam hij zich nu, alleen maar om zichzelf als een rechtvaardig mens te kunnen zien, voor om nog harder te werken en zich nog minder luxe te veroorloven. En het leek hem zo eenvoudig om dit alles te volbrengen dat heel de verdere reis met

aangename dromen verstreek. Vol montere verwachtingen voor een nieuw en beter leven reed hij kort na achten het erf van zijn huis op.

Uit de ramen van de kamer van Agafja Michajlovna, de oude kikkermeid die nu bij hem in huis de taak van huishoudster vervulde, viel licht op het besneeuwde pleintje voor het huis.

Ze sliep nog niet. Ze had Koezma gewekt en die kwam nu slaperig en op blote voeten haastig het bordes op. De teef Laska stoof ook naar buiten en liep Koezma bijna omver. Ze jankte, schuurde langs Levins knieën, sprong omhoog en wilde graag haar voorpoten tegen zijn borst zetten maar durfde niet.

‘Wat bent u vlug terug, vaders,’ zei Agafja Michajlovna.

‘Ik verveelde me, Agafja Michajlovna. Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens,’ antwoordde hij en hij liep door naar zijn werkkamer.

De kaars die hij meegenomen had, verlichtte langzaam de vertrouwde voorwerpen van zijn werkkamer: het hertegewei, de planken met boeken, de kachelplaat met de luchtklep die allang gerepareerd had moeten worden, de sofa van zijn vader, de grote tafel met daarop een opengeslagen boek, de kapotte asbak, het cahier met zijn handschrift. Toen hij dit alles zag, werd hij een moment door twijfel bevangen of het wel mogelijk zou zijn om het nieuwe leven te beginnen waarvan hij onderweg had gedroomd. Al deze sporen van zijn leven leken bezit van hem te nemen en te zeggen: Nee, ons ontloop je niet en je zult niet anders worden maar je zult precies dezelfde zijn als voorheen: met je twijfel, met die eeuwige ontevredenheid over jezelf, met je vergeefse pogingen om een beter mens te worden, met je depressies en met dat eeuwige hopen op geluk dat voor jou onmogelijk en onbereikbaar is.

Dat was wat de dingen tegen hem zeiden, maar een andere stem in hem zei dat hij geen slaaf van het verleden moest zijn en dat hij nog van alles met zichzelf kon doen. En terwijl hij naar die stem luisterde, liep hij naar de hoek waar zijn halter van dertig kilo stond en begon gewicht te heffen in een poging zichzelf wat op te beuren. Op de gang klonk het gekraak van voetstappen. Hij zette de halter haastig neer.

De opzichter kwam binnen en zei dat alles goddank goed verlopen was. Maar wel meldde hij dat de boekweit in de nieuwe droogoven was verbrand. Levin luisterde geërgerd naar dit nieuws. De nieuwe droogoven was door Levin gebouwd en deels ook door hem bedacht. De opzichter was altijd een tegenstander van deze droogoven geweest en nu verkondigde hij met een heimelijke triomf dat de boekweit was verbrand. Levin was er vast van overtuigd dat de boekweit alleen maar kon verbranden doordat die voorzorgsmaatregelen waar hij wel honderdmaal opdracht voor had gegeven, achterwege waren gelaten. Hij werd kwaad en gaf de opzichter een fikse uitbrander. Maar er was een belangrijke en blijde gebeurtenis: Pava, zijn beste en duurste koe die hij op een

expositie had gekocht, had gekalfd.

‘Koezma, haal mijn pels. En laat u een lantaarn brengen want ik wil gaan kijken,’ zei hij tegen de opzichter.

De stal voor het dure vee was direct achter het huis. Hij liep over het erf langs de sneeuwhoop bij de siringeboom en kwam bij de stal. Toen de deur openging, kwam de geur van warme, rokende mest hem tegemoet en de koeien begonnen zich, verbaasd over het ongewone licht van de lantaarn, onrustig op het verse stro te bewegen. De gladde brede rug van de zwartbonte Hollandse koe lichtte even op. De stier Berkoet lag met een ring door zijn neus en wilde opstaan maar hij bedacht zich en snoof slechts een paar maal toen de mannen langs hem liepen. De rode schoonheid Pava ging, kolossaal als een nijlpaard, met haar kont naar hen toe voor het kalf staan en begon het te besnuffelen.

Levin ging het hok binnen, bekeek Pava en zette het roodbonte kalf op zijn wankle lange poten. De nerveuze Pava wilde gaan loeien maar ze werd weer rustig toen Levin het kalf naar haar toeduwde, en begon het met een diepe zucht met haar ruwe tong af te likken. Het kalfje stootte met zijn snuit zoekend in de buik van zijn moeder en draaide met zijn staartje.

‘Licht eens bij, Fjodor, kom eens hier met die lantaarn,’ zei Levin terwijl hij het kalf bekeek. ‘Sprekend de moeder! Hoewel het de kleur van de vader heeft. Heel mooi! Lang met een zwaar achterlijf. Vasili Fjodorovitsj, is het geen mooi beest?’ zei hij tegen de opzichter. Hij was zo blij met het kalf dat de zonde van de boekweit vergeven en vergeten was.

‘Van wie zou het wat slechts moeten hebben? En de aannemer Semjon is de dag na uw vertrek gekomen. U moest maar een contract met hem sluiten, Konstantin Dmitritsj,’ zei de opzichter. ‘Dat van de machine heb ik u al verteld.’

Dit vraagstuk alleen al maakte dat Levin weer helemaal opging in alle details van de grote en ingewikkelde bedrijfsvoering van het landgoed. Van de koestal ging hij regelrecht naar het kantoor en na een gesprek met de opzichter en de aannemer Semjon ging hij weer naar huis en liep regelrecht door naar de salon.

Het huis was groot en ouderwets, en hoewel Levin er alleen in woonde, gebruikte en verwarmde hij het helemaal. Hij wist dat dit dom was, hij wist dat dit zelfs verkeerd en in tegenspraak was met zijn nieuwe plannen maar dit huis was heel zijn wereld. Dit was de wereld waar zijn vader en zijn moeder in hadden geleefd en waarin ze gestorven waren. Levin vond het leven dat zij geleid hadden zo'n ideaal van volmaaktheid dat hij ervan droomde een zelfde leven met zijn vrouw en zijn gezin te gaan leiden.

Levin wist zich zijn moeder nauwelijks te herinneren. Maar die herinnering was hem heilig en in zijn verbeelding moest zijn toekomstige vrouw het evenbeeld zijn van dat prachtige, heilige ideaal van een vrouw dat zijn moeder voor hem was geweest.

Zonder huwelijk kon hij zich de liefde voor een vrouw niet voorstellen maar daar kwam nog bij dat zijn gedachten in de eerste plaats uitgingen naar een gezin en daarna pas naar de vrouw die hem dat gezin zou schenken. Daardoor strookten zijn opvattingen over het huwelijk niet met de opvattingen van de meeste van zijn bekenden voor wie het huwelijk een van de vele alledaagse dingen van het leven was. Voor Levin was het huwelijk het belangrijkste want daar hing alle levensgeluk vanaf. En nu moest hij zich dit geluk ontzeggen!

Toen hij de kleine salon binnenkwam waar hij altijd thee dronk en zich met een boek in zijn eigen gemakkelijke stoel neervlijde, en Agafja Michajlovna hem thee had gebracht en met haar gebruikelijke: 'Ik kom er ook maar even bij zitten, vadertje', op de stoel bij het raam was gaan zitten, voelde hij dat hij, hoe vreemd dit ook was, geen afstand van zijn dromen had genomen en dat hij zonder die dromen niet leven kon. Of het nu met haar of met een andere vrouw zou zijn, het zou werkelijkheid worden. Hij las in zijn boek, dacht na over wat hij las en hield op met lezen om naar Agafja Michajlovna te luisteren die onvermoeibaar doorbabbelde. Maar tegelijkertijd drongen zich allerlei onsamenhangende beelden over het landgoed en over zijn toekomstige gezin aan zijn verbeelding op. Hij voelde hoe diep in hem iets tot rust kwam, afstierf en werd weggestopt.

Hij luisterde naar Agafja Michajlovna die hem vertelde hoe de godvergeten Prochor van het geld dat Levin hem had gegeven om een paard te kopen, constant lazarus was geweest en zijn vrouw bijna doodgeslagen had. Hij luisterde, las het boek en herinnerde zich alle gedachten die tijdens het lezen door zijn hoofd hadden gespeeld. Het was het boek van Tyndall over de warmte.

Hij herinnerde zich zijn bezwaren tegen Tyndall vanwege diens zelfgenoegzaamheid bij zijn vlotte manier van proeven nemen en vanwege zijn gebrek aan filosofisch inzicht. En dan plotseling dreef daar een blijde gedachte naar boven: Over twee jaar zal ik twee Hollandse koeien in mijn kudde hebben. Pava zal misschien zelf ook nog leven. Twaalf jonge dochters van Berkoet, en in het gunstigste geval met die drie erbij... schitterend! En hij ging weer verder met zijn boek.

Akkoord, elektriciteit is hetzelfde als warmte, maar kan je een vergelijking oplossen door de ene grootheid door de andere te vervangen? Nee. Maar wat dan? Je voelt instinctief dat er een verband tussen alle natuurkrachten bestaat... Wat zal het heerlijk zijn als die dochter van Pava al een roodbonte koe is en dan heel de kudde met die drie erbij... Schitterend! Met mijn vrouw en de gasten naar buiten en dan die kudde tegemoet... En mijn vrouw zal zeggen: 'Kostja en ik hebben dat kalf als een kind verzorgd.' 'Hoe kan dat u zo interesseren?' zal een der gasten zeggen. 'Alles wat hem interesseert, interesseert mij ook.' Maar wie is zij? En hij herinnerde zich wat er in Moskou was voorgevallen... Wat kan ik eraan doen? Ik draag geen schuld. Maar alles wordt nu anders. Het is onzin dat het leven het niet toestaat, dat het verleden het niet toe zou staan. Ik moet vechten om beter, veel beter te gaan leven... Hij keek op en zonk weg in gepeins. De oude Laska die haar blijdschap over zijn thuiskomst nog niet had verwerkt en het erf op was gerend om buiten te kunnen blaffen, kwam kwispelend en met de frisse geur van buitenlucht naar binnen. Ze kwam naar hem toe, duwde haar kop onder zijn hand en bedelde zielig jankend om een aai.

'Ze praat niet en dat is dan ook het enige,' zei Agafja Michajlovna. 'Maar die hond... Die begrijpt heus wel dat zijn baas terug is en verdriet heeft.'

'Hoezo verdriet?'

'Ach vadertje, alsof ik dat niet zou zien? Ik ken de heren lang genoeg. Ik ben van kind af aan met de heren opgegroeid. Het komt wel goed, vadertje. Als je maar gezond bent en een zuiver geweten hebt.'

Levin keek haar aandachtig aan en hij was verbaasd dat ze begreep wat er in hem omging.

'Zal ik nog wat thee brengen?' vroeg ze en ze ging met zijn kopje de kamer uit.

Laska duwde steeds met haar kop onder zijn hand. Hij streelde haar en ze rolde zich onmiddellijk aan zijn voeten op met haar kop op een uitstekende achterpoot. En ten teken dat nu alles goed en wel was, opende ze haar bek een beetje, smakte, voegde haar plakkerige lippen om haar oude tanden en zonk weg in een gelukzalige rust. Levin keek met aandacht naar die laatste beweging van haar.

Ja, zo doe ik het ook! zei hij bij zichzelf, zo doe ik het ook! Het gaat best... Het komt allemaal wel goed.

Anna Arkadjevna zond haar man op de vroege ochtend na het bal een telegram om hem mee te delen dat ze nog diezelfde dag uit Moskou zou vertrekken.

‘Nee, ik moet echt, echt weg,’ sprak ze tegen haar schoonzuster over de wijziging van haar plan op een toon alsof ze zich zoveel zaken herinnerde dat het te veel was om op te noemen. ‘Nee, het is beter dat ik vandaag nog vertrek!’

Stepan Arkadjitsj kwam niet thuis om te eten maar had beloofd op tijd te komen om zijn zuster om zeven uur weg te brengen.

Kitty kwam ook niet. Ze stuurde een briefje dat ze hoofdpijn had. Dolly en Anna aten alleen met de kinderen en de Engelse gouvernante. Of het nu kwam omdat de kinderen ongedurig waren of omdat ze heel goed voelden dat Anna die dag heel anders was dan toen ze haar zo lief vonden en dat ze geen aandacht meer voor hen had; aan het spelen met de tante en aan hun liefde voor haar was in ieder geval plotseling een einde gekomen en het interesseerde hen absoluut niet dat ze vertrok. Anna was de hele morgen bezig met voorbereidingen voor de reis. Ze schreef briefjes aan bekenden in Moskou, noteerde haar uitgaven en pakte haar bagage. Dolly vond trouwens dat Anna iets onrustigs had, een zorgelijke stemming die Dolly zo goed van zichzelf kende, die nooit zonder reden komt en waarachter meestal onvrede met zichzelf schuilgaat. Na het eten ging Anna naar haar kamer om zich te kleden en Dolly kwam achter haar aan.

‘Wat doe je vandaag vreemd!’ zei Dolly tegen haar.

‘Ik? Vind je? Ik doe niet vreemd maar ik voel me niet goed. Dat heb ik soms. Ik zou steeds willen huilen. Het is dwaas maar het gaat wel weer over,’ zei Anna vlug en ze boog haar blozende gezicht naar het piepkleine zakje waarin ze haar nachtmutsje en haar batisten zakdoekjes stopte. Er lag een vreemde glans in haar ogen en ze waren voortdurend nat van de tranen. ‘Eerst wilde ik niet weg uit Petersburg en nu wil ik hier niet vandaan.’

‘Je kwam hierheen en je hebt een goed werk verricht,’ zei Dolly terwijl ze haar onderzoekend aankeek.

Anna keek haar met betraande ogen aan.

‘Zeg dat niet, Dolly. Ik heb niets gedaan en ik kon niets doen. Ik verbaas me er zo vaak over waarom iedereen me toch altijd zo wil verwennen. Wat heb ik gedaan en wat kon ik doen? Jij was het die nog genoeg liefde in je hart vond om hem te vergeven...’

‘God weet wat er zonder jou gebeurd zou zijn! Wat ben jij toch gelukkig,

Anna!’ zei Dolly. ‘Alles in jouw ziel is zo zuiver en zo goed.’

‘Een ieder heeft in zijn ziel zijn eigen *skeletons*, zoals de Engelsen zeggen.’

‘Wat zou jij nu voor *skeletons* kunnen hebben? Alles is zo zuiver bij jou.’

‘Toch!’ zei Anna plotseling en na haar tranen speelde er onverwacht een sluw, spottend glimlachje om haar lippen.

‘Nou, die *skeletons* van jou zullen wel belachelijk en niet duister zijn,’ zei Dolly met een glimlach.

‘Nee, die zijn duister. Weet je waarom ik vandaag vertrek in plaats van morgen? Ik wil je iets bekennen dat me erg bezwaart,’ zei Anna terwijl ze resoluut in haar stoel achteroverleunde en Dolly recht in de ogen keek.

En tot haar verbazing zag Dolly dat Anna tot haar oren bloosde; ze bloosde tot aan de zwarte krulletjes in haar hals.

‘Ja,’ vervolgde Anna. ‘Weet jij waarom Kitty niet is komen eten? Uit jaloezie. Ik heb alles voor haar bedorven... Door mij is het bal in plaats van een vreugde een kwelling voor haar geworden. Maar heus, heus waar, ik ben niet schuldig of maar een heel klein beetje,’ zei ze en dat laatste woord ‘beetje’ hield ze met een hoge stem wat aan.

‘O, wat lijkt je op Stiva zoals je dat zegt!’ zei Dolly lachend.

Anna voelde zich gekwetst.

‘O, nee, o, nee! Ik ben geen Stiva,’ zei ze met een sombere blik. ‘Ik zeg dit omdat ik mezelf geen ogenblik van twijfel toe zou staan,’ zei Anna.

Maar op het moment dat ze dit zei, wist ze dat het niet waar was. Ze twijfelde niet slechts aan zichzelf maar alleen al de gedachte aan Vronski maakte haar opgewonden en zij vertrok sneller dan ze van plan was om hem niet meer te hoeven ontmoeten.

‘Ja, Stiva heeft me verteld dat je de mazurka met hem hebt gedanst en dat hij...’

‘Je kunt je niet voorstellen hoe belachelijk dat ging. Ik dacht er alleen maar aan om ze bij elkaar te brengen en toen is het ineens heel anders gelopen. Misschien dat ik ongewild...’

Ze bloosde en zweeg.

‘O, dat merken ze meteen!’ zei Dolly.

‘Maar ik zou wanhopig zijn als zijn bedoelingen ook maar enigszins serieus waren,’ viel Anna haar in de rede. ‘En ik ben ervan overtuigd dat alles weer gauw vergeven en vergeten wordt en dat Kitty me niet meer zal haten.’

‘Trouwens, om je de waarheid te zeggen, Anna, ik zou niet graag willen dat Kitty met hem in het huwelijk trad. En het is maar beter dat er een eind aan komt als Vronski al na een dag verliefd op jou kan worden.’

‘Ach, mijn god, wat zou dat dwaas zijn!’ zei Anna en weer kwam er een diepe blos van voldoening op haar gezicht toen de gedachte die haar bezighield door

een ander onder woorden werd gebracht. ‘Zo zie je, nu vertrek ik terwijl ik Kitty waar ik zoveel van ben gaan houden, tot mijn vijand heb gemaakt. Ach, wat is zij lief! Maar jij maakt het toch weer goed, hè, Dolly? Ja, toch?’

Dolly kon maar net een glimlach onderdrukken. Ze hield van Anna maar toch zag ze met plezier dat ook zij haar zwakheden had.

‘Jouw vijand? Dat kan niet.’

‘Ik zou zo graag willen dat jullie allemaal evenveel van mij hielden als ik van jullie houd. En ik ben nu nog meer van jullie gaan houden,’ zei Anna met tranen in haar ogen. ‘Ach, wat ben ik toch dwaas vandaag!’

Ze wreef met haar zakdoek over haar gezicht en begon zich te kleden.

Stepan Arkadjitsj had zich verlaat en kwam met een rood, vrolijk gezicht en de geur van wijn en sigaren op het laatste nippertje aanzetten.

De overgevoelige stemming van Anna was nu ook op Dolly overgegaan en toen ze haar schoonzusje voor de laatste maal omhelsde, fluisterde ze: ‘Weet wel, Anna: nooit zal ik datgene vergeten wat jij voor mij hebt gedaan. En bedenken dat ik van je houd en altijd van je zal blijven houden als van mijn allerliefste vriendin!’

‘Ik begrijp niet waarom,’ zei Anna terwijl ze Dolly kuste en haar tranen trachtte te verbergen.

‘Jij hebt mij begrepen en begrijpt me. Vaarwel, mijn schat!’

‘Zo, alles is voorbij, god zij dank!’ was Anna’s eerste gedachte toen ze voor de laatste maal afscheid had genomen van haar broer die haar tot de derde bel belette het rijtuig in te gaan. Ze ging naast Annoesjka op het bankje zitten en keek rond in het halfduister van de slaapwagon. Goddank, morgen zie ik Serjozja en Aleksej Aleksandrovitsj en dan neemt mijn leven weer zijn oude vertrouwde loop.

Anna, die nog steeds in dezelfde zorgelijke stemming van heel deze dag verkeerde, begon zich behaaglijk en vol zorg voor de reis te installeren. Met haar kleine vlugge handen opende en sloot zij een rood zakje, haalde er een kussentje uit en legde dat op haar schoot. Daarna wikkelde ze haar benen zorgvuldig in een plaid en ging rustig en gemakkelijk zitten. Een zieke dame was al gaan liggen. Twee andere dames begonnen tegen Anna te praten en een dikke oude mevrouw stopte haar benen in en zei iets over de verwarming. Anna antwoordde de dames met enkele woorden maar omdat ze weinig van het gesprek verwachtte, vroeg ze Annoesjka om een lantaarntje te halen. Ze haakte het aan haar stoelleuning vast en haalde een papiermesje en een Engelse roman uit haar tasje. In het begin wilde het lezen niet lukken omdat het gedraai en geloop haar hinderde. Toen daarna de trein begon te rijden, moest ze wel naar de geluiden luisteren; er was de sneeuw die links tegen het raam sloeg en aan het vensterglas bleef plakken, en de dik ingepakte conducteur die langskwam en aan één kant helemaal besneeuwd was, en vervolgens werd haar aandacht weer afgeleid door de gesprekken over de vreselijke sneeuwstorm die nu buiten woedde. En verder was alles steeds maar hetzelfde: hetzelfde schudden en schokken, dezelfde sneeuw tegen het raam, dezelfde snelle wisselingen door de stoomhitte van koud naar warm en omgekeerd, steeds weer hetzelfde oplichten in het halfduister van dezelfde gezichten en flarden van zinnen door dezelfde stemmen. Anna begon te lezen en te begrijpen wat ze las. Annoesjka was al ingedut en hield het rode zakje op haar schoot vast met haar brede handen in handschoenen waarvan er één kapot was. Anna Arkadjevna las en begreep wel wat ze las maar vond het niet prettig om te lezen, om zich in het leven van andere mensen te verdiepen. Ze wilde veel te graag zelf leven. Als ze las dat de heldin van de roman voor een zieke zorgde dan wilde ze zelf geruisloos door de kamer van de zieke lopen; als ze las dat een lid van het parlement een redevoering hield dan wilde ze zelf die redevoering houden; als ze las dat lady Mary te paard achter wild aanjoeg, haar

schoonzuster plaagde en iedereen versteld deed staan vanwege haar roekeloosheid dan wilde ze dat zelf doen. Maar er viel niets te doen en terwijl haar kleine handen met het gladde papiermesje speelden, dwong ze zich om verder te lezen.

Het Engelse geluk begon voor de held van de roman al aan te breken: hij werd baron en bezitter van een landgoed en Anna wilde al samen met hem naar het landgoed reizen toen ze plotseling voelde dat hij zich moest schamen en dat zij zich om dezelfde reden schaamde. 'Maar waar moet hij zich voor schamen? En waar moet ik me voor schamen?' vroeg ze zich gekwetst en verbaasd af. Ze hield op met lezen en leunde met allebei haar handen om het papiermesje geklemd achterover. Er was niets beschamends. Ze haalde zich alles wat in Moskou was gebeurd weer voor de geest. Het waren allemaal prettige, goede herinneringen. Ze dacht weer aan het bal, aan Vronski en aan zijn verliefde, deemoedige gezicht. Ze herinnerde zich alles wat er tussen hen gebeurd was: er was niets beschamends. Maar toch werd het gevoel van schaamte bij deze herinneringen sterker, het was alsof een inwendige stem, juist wanneer ze aan Vronski dacht, tegen haar zei: 'Warm, erg warm, heet.' 'Hoe kan dat toch?' vroeg ze zich resoluut af terwijl ze probeerde om anders te gaan zitten. 'Wat betekent dat? Ben ik dan bang om het eerlijk onder ogen te zien? Hoe kan dat toch? Zou er dan werkelijk tussen dat jonge officiertje en mij een andere verhouding bestaan en kunnen bestaan dan tussen mij en elke andere bekende?' Ze lachte schamper en begon weer in haar boek te lezen maar ze kon nu helemaal niet meer begrijpen wat ze las. Ze streek met het mesje langs het raam, legde daarna het koude, gladde lemmet tegen haar wang en begon bijna hardop te lachen doordat ze plotseling en zonder aanwijsbare reden bevangen werd door een gevoel van vreugde. Ze voelde hoe haar zenuwen als snaren steeds strakker en strakker op een soort van stemschroeven gespannen werden. Ze voelde hoe haar ogen zich steeds verder opensperden, hoe haar vingers en haar tenen nerveus bewogen, hoe iets van binnen haar ademhaling beklemden en hoe alle vormen en geluiden in dit deinende halfduister zo abnormaal scherp en duidelijk voor haar waren. Ze twijfelde er telkens weer aan of de trein nu vooruit- of achteruitreed, of dat hij helemaal stilstond. Of Annesjka naast haar zat of dat het een vreemde was. Wat ligt daar op die leuning, is dat een bontjas of een beest? En ben ik dit zelf? Ik zelf of een ander? Ze vond het angstig om zich aan die schemertoestand over te leveren. Maar iets trok haar daarheen hoewel ze vrij was om zich eraan over te geven of zich ertegen te verzetten. Ze ging rechtop zitten om weer tot zichzelf te komen, ze sloeg de plaid van zich af en nam de pelerine van haar warme japon. Even was ze weer bij zinnen en ze begreep dat de binnengekomen magere man in zijn lange jas van nanking waaraan een knoop ontbrak, de stoker was die naar de thermometer kwam kijken en dat de wind en de sneeuw achter hem door de

deur naar binnen joegen, maar daarna vloeiden alle beelden weer door elkaar... De man in de lange jas begon aan iets in de wand te knagen, de oude dame begon haar benen over de hele lengte van de coupé uit te strekken en vulde heel de ruimte met een zwarte wolk; daarna klonk een verschrikkelijk gekrijs en gestommel alsof iemand verscheurd werd; daarna werd ze verblind door een rood licht en daarna verdween alles achter een muur. Anna voelde hoe ze in een afgrond viel. Maar toch vond ze dit alles niet akelig maar grappig. De stem van een dik ingepakte en besneeuwde man riep iets in haar oor. Ze kwam overeind en wist alles weer: ze begreep dat ze bij een station waren gekomen en dat dit de conducteur was. Ze vroeg Annoesjka haar de pelerine en de omslagdoek te geven, sloeg ze om en liep naar het portier.

‘Wilt u naar buiten?’ vroeg Annoesjka.

‘Ja, ik moet even wat frisse lucht inademen. Het is hier erg warm.’

En ze maakte het portier open. De sneeuw en de storm wierpen zich op haar en vochten met haar om de deur. Ze vond het grappig. Ze opende de deur en ging naar buiten. Het leek of de wind op haar had gewacht. Hij begon verheugd te fluiten, wilde haar oppakken en meenemen maar ze greep zich vast aan de koude leuning, stapte met haar hand aan haar japon het perron op en kwam in de beschutting van het rijtuig. De wind was bij het afstapje erg hevig geweest maar hier op het perron achter de rijtuigen heerste luwte. Genietend zoog ze haar longen vol koude sneeuwvlucht terwijl ze in de beschutting van het rijtuig haar blik over het perron en het verlichte station liet dwalen.

Een verschrikkelijke storm rukte en gierde tussen de wielen van de rijtuigen en langs de paaltjes om de hoek van het stationsgebouw. Rijtuigen, paaltjes, mensen, alles wat men kon zien, was aan één kant met een sneeuwlaag bedekt die steeds dikker werd. Soms luwde de storm even om daarna weer met zulke felle vlagen aan te komen razen dat het onmogelijk scheen om op de been te blijven. Ondertussen liepen vrolijk pratende mannen over het krakende plankier van het perron voortdurend de grote deuren open en dicht te doen. De voorovergebogen schaduw van een man gleed langs haar voeten en ze hoorde hoe er met een hamer op ijzer werd geslagen. ‘Geef hier dat telegram!’ riep een woedende stem aan de overkant uit het stormachtige duister. ‘Hierheen, alstublieft! Nummer achtentwintig!’ riepen weer andere stemmen en warm ingepakte besneeuwde mensen liepen haastig voorbij. Twee heren liepen met brandende sigaretten in hun mond langs haar heen. Ze haalde nog een keer zo diep mogelijk adem en nam haar hand al uit haar mof om de leuning vast te pakken en het rijtuig binnen te gaan toen vlak naast haar een man in een uniformjas het flakkerende licht van de lantaarn voor haar verduisterde. Ze keek om en op hetzelfde moment herkende ze het gezicht van Vronski. Hij salueerde, maakte een buiging en vroeg of ze niets nodig had, of hij haar misschien ergens mee van dienst kon zijn? Ze keek geruime tijd naar hem zonder hem antwoord te geven en hoewel hij in de schaduw stond, meende zij toch de uitdrukking van zijn gezicht en zijn ogen te kunnen zien. Het was weer diezelfde uitdrukking van eerbied en adoratie die gisteren zo’n uitwerking op haar had gehad. Meer dan eens had ze de laatste dagen en ook zoëven nog tegen zichzelf gezegd dat Vronski voor haar een van de honderden altijd eendere jongelui was die je overal tegenkomt en dat ze zichzelf nooit toe zou staan om ook maar een ogenblik aan hem te denken. En nu, al het eerste moment dat ze hem zag, voelde ze zich blij en trots. Ze hoefde niet te vragen waarom hij hier was. Ze wist dat even zeker als wanneer hij haar gezegd zou hebben dat hij hier was om bij haar te zijn.

‘Ik wist niet dat u op reis ging. Waarom bent u vertrokken?’ vroeg ze en ze liet haar hand die naar de leuning greep, weer zakken. Van haar gezicht straalde een vreugde en een levenslust die ze niet wist in te tomen.

‘Waarom ik op reis ben?’ herhaalde hij haar vraag terwijl hij haar recht in de ogen keek. ‘U weet dat ik op reis ben om daar te zijn waar u bent,’ zei hij. ‘Ik kan niet anders.’

En op hetzelfde moment blies de wind, alsof hij een hindernis genomen had, de sneeuw van de daken van de rijtuigen, rammelde met een losgerukt stuk blik terwijl de fluit van de locomotief voor de trein met een klaaglijk en somber basgeluid begon te loeien. Die verschrikkelijke sneeuwstorm leek haar nu nog prachtiger. Hij had gezegd wat haar hart wilde horen maar waar haar verstand bang voor was. Ze antwoordde niets en hij zag de tweestrijd op haar gezicht.

‘Vergeef me als ik iets gezegd heb dat u niet prettig in de oren klinkt,’ zei hij gelaten.

Hij sprak beleefd en eerbiedig maar zo vastberaden en onverzettelijk dat ze lange tijd geen antwoord kon geven.

‘Het is heel ongepast wat u zegt en ik verzoek u, als u een goed mens bent, om te vergeten wat u heeft gezegd zoals ook ik het vergeten zal,’ zei ze ten slotte.

‘Ik zal geen enkel woord, geen enkel gebaar van u ooit vergeten en kunnen...’

‘Houdt u op, houdt u op!’ riep ze terwijl ze tevergeefs trachtte om haar gezicht waar hij zo verlangend naar staarde, een strenge uitdrukking te geven. En met haar hand aan de koude leuning klom ze het trapje op en ging snel het voorportaal van het rijtuig binnen. Maar ze bleef in het kleine portaaltje staan om zich te bezinnen op wat er was gebeurd. Zonder zich zijn of haar eigen woorden te herinneren zei haar gevoel dat dit korte gesprek hen angstig dicht tot elkaar had gebracht, en dat maakte haar bang en gelukkig tegelijk. Na enkele seconden stapte ze de coupé binnen en ging weer op haar plaats zitten. Haar overspannen toestand, waar ze in het begin van de reis zo onder had geleden, was niet alleen teruggekomen maar zelfs sterker geworden en het was nu zo erg dat ze bang was dat iets dat al te strak gespannen leek, elk moment in haar zou kunnen knappen.

Ze sliep de hele nacht niet. Maar die spanning, en de droombeelden waar haar geest vol van was, waren niet onaangenaam of somber, integendeel, het verblijdde, het verwarmde en het wond haar op. Tegen de ochtend viel Anna zittend in slaap en ze werd pas wakker toen het al klaarlichte dag was en de trein het station van Petersburg binnenreed. Onmiddellijk namen de gedachten aan huis, aan haar man, aan haar zoon en aan de zorgen van die dag en de komende dagen haar volledig in beslag.

Toen de trein in Petersburg stilstond en Anna nog maar nauwelijks was uitgestapt, was het eerste gezicht dat haar opviel dat van haar man. Ach, mijn god! Waarom heeft hij zulke oren? dacht ze terwijl ze naar zijn kille en deftige uiterlijk keek en vooral naar de oorschelpen die haar nu zo opvielen en waar de rand van zijn bolhoed op rustte. Toen hij haar zag, kwam hij naar haar toe terwijl hij zijn lippen tot zijn gebruikelijke spottende glimlach plooiden en haar met zijn grote vermoeide ogen recht aankeek. Een onaangenaam gevoel deed haar hart ineens krimpen toen ze zijn strakke en vermoeide blik ontmoette als had ze

verwacht dat hij er anders uit zou zien. Wat haar vooral opviel, was dat ze tijdens hun ontmoeting zo ontevreden was over zichzelf. Dat gevoel bestond al heel lang en was het gevolg van de onwaarachtigheid die ze in de relatie met haar man proefde. Voorheen was dat gevoel haar echter niet opgevallen maar nu was ze het zich duidelijk en pijnlijk bewust.

‘Wel, zoals je ziet, je liefhebbende man, even liefhebbend als in het jaar van ons huwelijk, brandde van verlangen om je te zien,’ zei hij met zijn lijzige hoge stem en op die toon die hij bijna altijd tegen haar bezigde, een toon die de spot drijft met iemand die in werkelijkheid zo zou spreken.

‘Is Serjozja gezond?’ vroeg ze.

‘En is dat nu alle loon voor mijn hartstocht,’ zei hij, ‘Ja, ja, hij is gezond...’

Vronski deed heel die nacht geen poging om in slaap te komen. Hij zat strak voor zich uit te staren of keek naar passagiers die in- en uitstapten. Hij leek nu nog trotser en zelfverzekerder dan gewoonlijk wanneer hij door zijn stoïcijnse houding mensen die hem niet kenden, toch al verstoeld deed staan en van hun stuk bracht. Hij keek naar mensen alsof ze dingen waren. Een nerveuze jongeman, een ambtenaar bij de districtsrechtbank, die tegenover hem zat, haatte hem om deze houding. De jongeman was gaan zitten roken, begon tegen hem te praten en had hem zelfs aangestoten om hem te laten voelen dat hij geen ding maar een mens was. Vronski bleef echter naar hem kijken als naar een lantaarn en de jongeman begon grimassen te maken omdat hij voelde dat hij door dit negeren van hem als mens op het punt stond zijn zelfbeheersing te verliezen.

Vronski zag niets en niemand. Hij voelde zich als een keizer, en niet omdat hij geloofde indruk op Anna te hebben gemaakt, daar was hij nog niet zeker van, maar omdat hij trots en gelukkig was door de indruk die zij op hem maakte.

Hij wist niet wat dit allemaal tot gevolg zou hebben en hij dacht daar zelfs niet over na. Hij voelde hoe al zijn tot nu toe verspilde en verstrooide krachten op één punt geconcentreerd werden en met een ontzettende energie op één enkel zaligmakend doel waren gericht. En dat maakte hem gelukkig. Hij wist slechts dat het de waarheid was toen hij tegen haar zei dat hij daarheen ging waar zij was, dat heel zijn levensgeluk en de enige zin van zijn leven er nu in bestond om haar te zien en haar te horen. Toen hij in Bologovo uit de trein stapte om wat selterswater te gaan drinken en Anna zag, had hij impulsief datgene gezegd wat hij dacht. En hij was blij dat hij dit gedaan had, dat ze dit nu wist en hierover zou denken. Maar hij sliep de hele nacht niet. Terug in zijn coupé dacht hij onophoudelijk aan alle situaties waarin hij haar had gezien, aan alle woorden die ze had gesproken, en in zijn fantasie zag hij beelden van een mogelijke toekomst die zijn hart stil deden staan.

Toen hij in Petersburg uit de trein stapte, voelde hij zich na de slapeloze nacht verkwikt en opgewekt als na een koud bad. Hij bleef bij zijn coupé staan wachten tot zij uit de trein zou komen. Ik zal haar nog eenmaal zien, zei hij bij zichzelf terwijl hij onwillekeurig glimlachte. Ik zal zien hoe ze loopt, haar gezicht zal ik zien; ze zal iets zeggen, ze zal haar hoofd omdraaien, ze zal kijken en misschien wel glimlachen. Maar de eerste die hij zag was haar man die gedienschtig door de stationschef door de menigte werd geloodst. Ach, ja! Haar man! Pas nu drong het

duidelijk tot Vronski door dat haar man iemand was die bij haar hoorde. Hoewel hij wist dat ze een man had, had hij niet in diens bestaan geloofd en pas nu hij hem zag, met een hoofd, met schouders en met benen in een zwarte pantalon geloofde hij het echt, vooral toen hij zag hoe deze man haar met een bezittersair rustig bij de arm nam.

Toen hij Aleksej Aleksandrovitsj met zijn Petersburgs-frisse gezicht, met zijn streng zelfverzekerde houding, met zijn bolhoed en met zijn lichtgebogen rug zag, wist hij dat hij bestond en hij voelde zich als iemand die door dorst gekweld bij een bron komt en daar een hond, een schaap of een varken aantreft dat van het water gedronken heeft en het troebel heeft gemaakt. Vronski vond Aleksej Aleksandrovitsj' manier van lopen, dat vooruitduwen met heel zijn romp en zijn platvoeten, bijzonder kwetsend. Alleen zichzelf kende hij het onbetwiste recht toe om haar lief te hebben. Zij was echter nog steeds dezelfde en nog steeds werd hij op dezelfde wijze bekoord door haar levendige, opgewekte verschijning die zijn hart deed overlopen van geluk. Hij gaf zijn Duitse bediende die uit de tweede klas naar hem toekwam, opdracht om zijn bagage naar huis te brengen en ging zelf naar haar toe. Hij zag de eerste ontmoeting tussen man en vrouw en met de overgevoeligheid van een verliefd hart merkte hij bij haar iets van terughoudendheid terwijl ze met haar man sprak. Nee, ze houdt niet van hem en kan ook niet van hem houden, dacht hij bij zichzelf.

Toen hij al dicht achter Anna Arkadjevna gekomen was, merkte hij met vreugde dat ze zijn nabijheid voelde en om wilde kijken maar dat ze zich weer tot haar man richtte toen ze wist dat hij het was.

'Heeft u de nacht goed doorgebracht?' vroeg hij met een gelijktijdige buiging voor haar en voor haar man zodat Aleksej Aleksandrovitsj zelf uit kon maken of hij deze buiging als voor hem bestemd wilde beschouwen en naar believen Vronski al of niet kon herkennen.

'Dank u, zeer goed,' antwoordde ze.

Ze zag er vermoeid uit en haar gezicht miste de speelse levendigheid die in een glimlach of in haar ogen tot uiting wilde komen. Even echter, terwijl ze naar hem keek, lichtte er iets op in haar ogen en hoewel dat licht onmiddellijk werd gedoofd, was hij gelukkig met dat moment. Ze keek naar haar man om te zien of hij Vronski kende. Aleksej Aleksandrovitsj keek misnoegd naar Vronski en trachtte zich verstrooid te herinneren wie dit was. Vronski's kalmte en zelfverzekerdheid ketsten af op de superioriteit van de koele zelfverzekerdheid van Aleksej Aleksandrovitsj.

'Graaf Vronski,' zei Anna.

'Ach, ja! Ik meen dat we al eerder kennis hebben gemaakt,' zei Aleksej Aleksandrovitsj onverschillig terwijl hij een hand gaf. 'Je reisde heen met de moeder en terug met de zoon,' sprak hij afgemeten alsof hij met elk woord een

roebel wegschonk. ‘U keert waarschijnlijk terug van verlof?’ zei hij en zonder het antwoord af te wachten wendde hij zich op zijn schertsende toon tot zijn vrouw: ‘Wel, zijn er veel tranen vergoten bij het afscheid in Moskou?’

Hij richtte zich tot zijn vrouw om Vronski te kennen te geven dat hij hen alleen moest laten. Hij draaide zich naar hem om en tikte aan zijn hoed. Vronski wendde zich echter tot Anna Arkadjevna en zei: ‘Ik hoop op de eer u te mogen bezoeken.’

Aleksej Aleksandrovitsj keek Vronski met vermoeide ogen aan.

‘Gaarne,’ zei hij koel. ‘Wij ontvangen op maandag.’ Daarna deed hij alsof Vronski niet meer bestond en zei tegen zijn vrouw: ‘En wat goed dat ik juist een halfuurtje vrij had om je af te kunnen halen en je een blijk van mijn genegenheid te schenken.’

‘Voor veel waardering leg je wat al te zeer de nadruk op je genegenheid,’ zei ze op dezelfde schertsende toon terwijl ze onwillekeurig naar Vronski’s voetstappen achter hen luisterde. Maar wat gaat mij dat aan? dacht ze en ze vroeg haar man hoe het Serjozja tijdens haar afwezigheid was vergaan.

‘O, uitstekend! Mariëtte zegt dat hij heel erg lief is geweest en... ik zal je verdriet moeten doen... hij heeft je niet gemist, niet zoals je man. Maar nogmaals merci, mijn lieve, dat je me een dag geschonken hebt. Onze lieve Samovar zal verrukt zijn. (Hij noemde de bekende gravin Lidija Ivanovna Samovar omdat ze zich altijd over alles opwond en in vuur en vlam raakte.) Ze heeft herhaaldelijk naar je gevraagd. En weet je, als ik je een goede raad mag geven, ga dan vandaag nog naar haar toe. Alles gaat haar immers zo aan het hart. Bij al haar eigen problemen maakt ze zich nu ook zorgen over de verzoening van de Oblonski’s.’

Gravin Lidija Ivanovna was bevriend met Anna’s echtgenoot en zij was het middelpunt van die kring van het Petersburgse uitgaansleven waarmee Anna door haar man de nauwste banden had. ‘Maar ik heb haar al geschreven.’

‘Ja, maar ze moet alles haarfijn weten. Als je niet te moe bent, ga dan nog even, mijn lieve. Wel, Kondrati komt met het rijtuig voor jou en ik ga naar het comité. Nu zal ik niet meer alleen behoeven te dineren,’ vervolgde Aleksej Aleksandrovitsj maar zijn toon was nu niet schertsend meer. ‘Je zult niet geloven hoe ik eraan gewend ben...’

En met een langdurige handdruk en met een nadrukkelijke glimlach hielp hij haar bij het instappen.

De eerste die Anna thuis tegemoetkwam, was haar zoontje. Ondanks de vermaningen van zijn gouvernante stoomde hij geestdriftig ‘mama, mama!’ juichend de trap af, rende naar haar toe en hing aan haar hals.

‘Ik zei u toch dat het mama was!’ riep hij naar de gouvernante. ‘Ik wist het!’

Haar zoon gaf haar evenals haar man een gevoel van teleurstelling. In haar verbeelding was hij veel mooier geweest dan hij in werkelijkheid was. Ze moest tot de werkelijkheid terugkeren om ten volle van hem te genieten zoals hij was. Maar ook zo, zoals hij was, was hij verrukkelijk met zijn blonde krullen, zijn blauwe ogen en zijn stevige beentjes in de strakke kousen. Anna kreeg een bijna fysiek gevoel van welbehagen door zijn nabijheid en zijn liefkozingsen, en door de geestelijke rust die over haar kwam toen hij haar met zijn goedhartige blik vol van liefde en vertrouwen aankeek en ze zijn kinderlijke vragen hoorde. Anna haalde de cadeautjes te voorschijn die de kinderen van Dolly hadden meegegeven en ze vertelde aan haar zoon hoe er in Moskou een meisje was dat Tanja heette en hoe deze Tanja kon lezen en de andere kinderen zelfs les gaf.

‘Vind je haar dan liever?’ vroeg Serjozja.

‘Voor mij ben je de allerliefste van de hele wereld.’

‘Dat weet ik,’ zei Serjozja en hij glimlachte.

Anna was nog niet klaar met ontbijten of gravin Lidija Ivanovna werd al aangediend. Gravin Lidija Ivanovna was een lange, gevulde vrouw met een ongezonde, gele gelaatskleur en mooie, dromerige, donkere ogen. Anna mocht haar graag maar het was of ze haar vandaag voor het eerst met al haar tekortkomingen zag.

‘Wel, mijn lieve, heb je de olijftak gebracht?’ vroeg Lidija Ivanovna zodra ze in de kamer was.

‘Ja, het is goed afgelopen, maar het was niet zo ernstig als wij dachten,’ antwoordde Anna. ‘Mijn *belle-soeur* loopt soms wat al te hard van stapel.’

Maar gravin Lidija Ivanovna die zich voor alles interesseerde wat haar niet aanging, had de gewoonte om nooit te luisteren naar dat wat haar interesseerde en viel Anna in de reden: ‘Ja, er is zoveel kwaadheid en leed in de wereld, ik heb het nu zo moeilijk.’

‘Wat is er dan?’ vroeg Anna en ze moest haar best doen om niet te glimlachen.

‘Ik word er zo moe van om altijd vergeefs een lans voor de waarheid te

moeten breken en soms ben ik helemaal opgebruikt. Het ging zo prachtig met de zustertjes (dit was een filantropische, religieus-patriottische instelling) maar met deze heren valt niets te beginnen,' voegde gravin Lidija Ivanovna er met spottende apathie aan toe. 'Ze hebben het idee naar zich toegehaald, verminkt en daarna zó kinderachtig en kleingeestig veroordeeld. Twee, drie mensen, waaronder uw man, begrijpen het grote belang van dit werk maar de anderen doen er afbreuk aan. Gisteren schreef Pravdin mij...'

En gravin Lidija Ivanovna vertelde de inhoud van de brief van Pravdin, een bekende panslavist die in het buitenland woonde.

Daarna vertelde de gravin nog wat onaangenaamheden en kuiperijen tegen het streven ter vereniging van de kerken om vervolgens haastig te vertrekken omdat ze die dag nog naar de vergadering van een vereniging en het Slavische comité moest.

Dat was vroeger toch ook al zo, maar waarom is me dat nooit eerder opgevallen? vroeg Anna zich af. Of was ze vandaag erg geprikkeld? Maar inderdaad, het is belachelijk: haar doel is deugdzaamheid, ze is een christen, maar altijd is ze kwaad, en altijd heeft ze vijanden, en altijd vijanden vanwege het christendom en de deugdzaamheid.

Na gravin Lidija Ivanovna kwam een vriendin, een directeursvrouw, op bezoek die haar de laatste nieuwtjes van de stad vertelde. Om drie uur vertrok ook zij met de belofte terug te komen voor het diner. Aleksej Aleksandrovitsj was op het ministerie. Anna was nu alleen en ze besteedde de tijd tot het eten met bij haar zoontje zitten die eerder at, met orde op zaken stellen en met brieven en briefjes die zich op haar tafel hadden opgestapeld, door te lezen en te beantwoorden.

Er was niets meer over van het onverklaarbare schaamtegevoel tijdens de reis en van haar opwindings. Nu haar leven weer zijn gewone loop hernomen had, voelde ze zich vastberaden en vrij van smetten.

Met verbazing dacht ze terug aan haar vreemde toestand van de vorige dag. Wat was er nu helemaal gebeurd? Niets toch. Een dwaze uitlating van Vronski waar ik gemakkelijk een eind aan maakte en waar ik juist en correct op antwoordde. Het is onnodig om het aan mijn man te vertellen en het is beter van niet. Door erover te praten zou je het maar gewichtig maken terwijl het dat niet is. Ze herinnerde zich hoe ze eens had verteld dat een jeugdige ondergeschikte van haar man haar in Petersburg bijna de liefde had verklaard en hoe Aleksej Aleksandrovitsj haar antwoordde dat elke vrouw die zich in de wereld bewoog iets dergelijks kon overkomen maar dat hij volledig op haar tact vertrouwde en dat hij noch haar noch zichzelf ooit tot jaloezie zou laten verlagen. Ik hoef dus niets te zeggen? En er is god zij dank ook niets te zeggen.

Aleksej Aleksandrovitsj kwam om vier uur thuis van het ministerie maar zoals zo vaak had hij ook nu geen tijd om even naar haar kamer te komen. Hij liep door naar zijn werkkamer om mensen met een verzoekschrift te ontvangen en om enige documenten te ondertekenen die door zijn zaakgelastigde waren gebracht. Bij het diner (er dineerden altijd wel zo'n drie gasten bij de Karenins) kwamen een oude nicht van Aleksej Aleksandrovitsj, de directeur van het departement met zijn vrouw en een jongeman die men Aleksej Aleksandrovitsj op zijn werk had aanbevolen. Anna ging naar de salon om hen bezig te houden. Precies om vijf uur, de bronzen Peter de Grote-klok was nog niet aan de vijfde slag begonnen, kwam Aleksej Aleksandrovitsj binnen met een witte das en in jacquet met twee sterren omdat hij direct na het diner weg moest. Elke minuut van het leven van Aleksej Aleksandrovitsj was bezet en bepaald. En om al datgene te kunnen doen dat hem elke dag te wachten stond, was hij uiterst nauwgezet. 'Zonder haast en zonder rust' luidde zijn devies. Hij kwam de eetzaal binnen, maakte voor iedereen een buiging en ging haastig, met een glimlach naar zijn vrouw, zitten.

'Ja, mijn eenzaamheid is ten einde. Je zult niet geloven hoe ongezellig (hij benadrukte het woord *ongezellig*) het is om alleen te moeten eten.'

Tijdens de maaltijd sprak hij met zijn vrouw over Moskou, hij vroeg met een spottende glimlach naar Stepan Arkaditsj. Het was echter voornamelijk een algemeen gesprek over dienstaangelegenheden en allerhande zaken in Petersburg. Na het diner bracht hij nog een halfuur met de gasten door, drukte wederom zijn vrouw met een glimlach de hand en vertrok naar de raad. Anna ging ditmaal nergens heen, noch naar vorstin Betsy Tverskaja die gehoord had dat ze terug was en haar voor de avond had uitnodigd, noch naar de schouwburg waar ze die avond een loge had. De voornaamste reden was dat de japon waar ze op gerekend had, niet klaar was. Trouwens, toen Anna zich na het vertrek van haar gasten met haar toilet bezighield, was ze erg geprikkeld. Ze verstond de kunst om zich niet te duur te kleden en had voor haar vertrek naar Moskou haar naaister drie japonnen gegeven om te vermaken. De japonnen moesten onherkenbaar worden vermaakt en ze hadden drie dagen geleden al klaar moeten zijn. Het bleek dat twee japonnen helemaal nog niet klaar waren en dat de derde niet zo was vermaakt als Anna het wenste. De naaister was het uit komen leggen; ze beweerde dat het zo beter was en Anna was daarop zo vreselijk

kwaad geworden dat ze zich schaamde als ze er later aan terugdacht. Ze ging naar de kinderkamer om tot rust te komen, bleef heel de avond bij haar zoontje, bracht hem zelf naar bed, bekruiste hem en stopte hem in. Ze was blij dat ze nergens heen was gegaan en dat ze haar avond zo goed had besteed. Ze voelde zich zo rustig en opgewekt; ze zag zo duidelijk dat alles wat haar op reis zo belangrijk had geschieden slechts een van de gewone onbeduidende voorvallen van het uitgaansleven was en dat ze zich voor niemand en ook niet voor zichzelf behoefde te schamen. Anna ging met de Engelse roman bij het haardvuur op haar man zitten wachten. Precies om halftien hoorde ze hem bellen en kwam hij de kamer in.

‘Eindelijk ben je er!’ zei ze terwijl ze haar hand naar hem uitstak.

Hij kuste haar hand en ging bij haar zitten.

‘Ik zie aan alles dat je reis een succes is geweest,’ zei hij tegen haar.

‘Ja, een groot succes,’ antwoordde ze en ze begon hem alles vanaf het begin te vertellen: haar reis met mevrouw Vronskaja, haar aankomst, het ongeluk op het station. Daarna vertelde ze wat voor trieste indruk eerst haar broer en daarna Dolly op haar had gemaakt.

‘Ik vind niet dat zo’n man te verontschuldigen is, ook al is het je broer,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj streng.

Anna glimlachte. Ze begreep dat hij dat speciaal zei om te laten zien dat overwegingen van verwantschap hem er niet van konden weerhouden om eerlijk zijn mening te zeggen. Ze kende en waardeerde deze karaktertrek van haar man.

‘Ik ben blij dat alles zo goed is afgelopen en dat je weer terug bent,’ zei hij vervolgens. ‘Wel, wat zegt men daar van het nieuwe wetsvoorstel dat ik door de raad heb gekregen?’

Anna had niets over dit wetsvoorstel gehoord en ze voelde zich beschaamd dat ze iets dat zo belangrijk voor hem was, zo gemakkelijk had kunnen vergeten.

‘Hier heeft het daarentegen heel wat stof doen opwaaien,’ zei hij met een zelfingenomen glimlach.

Ze zag dat Aleksej Aleksandrovitsj er iets over wilde vertellen dat prettig voor hem was en met wat vragen bracht ze hem ertoe het te vertellen. Met hetzelfde zelfingenomen glimlachje vertelde hij van de ovaties die hij na het aannemen van het wetsvoorstel in ontvangst had moeten nemen.

‘Ik was daar erg, heel erg blij om. Dit bewijst dat we eindelijk een verstandige en degelijke kijk op deze zaak beginnen te krijgen.’

Nadat Aleksej Aleksandrovitsj een tweede kop thee met room en brood had genuttigd, stond hij op om naar zijn studeerkamer te gaan.

‘Maar je bent nergens geweest; je hebt je vast verveeld?’ zei hij.

‘O, nee!’ antwoordde ze. Ze was ook opgestaan en liep door de salon met hem mee naar zijn studeerkamer. ‘Wat lees je nu?’ vroeg ze.

‘Ik lees nu *Poésie des enfers* van Duc de Lille,’ antwoordde hij. ‘Een heel bijzonder boek.’

Anna glimlachte zoals men glimlacht om de zwakheden van mensen van wie men houdt. Ze stak haar arm door de zijne en liep met hem mee tot de deur van zijn studeerkamer. Ze kende zijn vaste gewoonte om ’s avonds te lezen. Ze wist dat hij het ondanks zijn werk dat bijna al zijn tijd in beslag nam, als zijn plicht beschouwde om op de hoogte te blijven van al het bijzondere dat op geestelijk gebied verscheen. Ze wist ook dat politieke, filosofische en godsdienstige boeken hem echt interesseerden en dat kunst hem van nature volkomen vreemd was, maar dat Aleksej Aleksandrovitsj desondanks of liever gezegd juist daardoor niets miste van datgene wat op dit gebied in de belangstelling stond en het als zijn plicht beschouwde om alles te lezen. Ze wist dat Aleksej Aleksandrovitsj op het gebied van politiek, filosofie en godsdienst twijfelde of in onzekerheid verkeerde, maar als het over kunst en poëzie ging, en vooral over muziek waar hij absoluut niets van begreep, hield hij er onwrikbare en uitgesproken meningen op na. Hij hield ervan om over Shakespeare, Raphael, Beethoven en over de betekenis van nieuwe stromingen in de poëzie en muziek te praten, en voor al die stromingen had hij zeer duidelijke en consequente definities.

‘Wel, god zij met je,’ zei ze bij de deur van zijn studeerkamer waar reeds een kaars met een scherm en een karaf met water bij zijn leunstoel voor hem gereed stonden. ‘Ik ga nog een brief naar Moskou schrijven.’

Hij nam haar hand en drukte daar weer een kus op.

Hij is toch wel een goede man, rechtvaardig, goedhartig en op zijn gebied heel bijzonder, zei Anna bij zichzelf toen ze weer in haar kamer was. Het leek of ze hem tegenover iemand moest verdedigen die hem beschuldigde en zei dat het onmogelijk was om van hem te houden. Maar dat zijn oren zo raar afstaan! Of is hij naar de kapper geweest?

Precies om twaalf uur toen Anna nog aan haar schrijftafel zat om haar brief aan Dolly af te maken, hoorde ze de gelijkmatige voetstappen van Aleksej Aleksandrovitsj die gewassen en gekamd op zijn pantoffels met een boek onder zijn arm naar haar toekwam.

‘Het is bedtijd,’ zei hij met een bijzonder glimlachje en hij ging de slaapkamer in.

Maar met welk recht kon hij zo naar hem kijken? dacht Anna terwijl ze zich herinnerde hoe Vronski naar Aleksej Aleksandrovitsj had gekeken.

Nadat ze zich had uitgetkleed, ging ze de slaapkamer binnen. Maar de sprankelende levenslust die tijdens haar verblijf in Moskou uit haar ogen en haar glimlach straalde, ontbrak nu aan haar gezicht: integendeel, alle vuur leek nu in haar gedoofd of ergens ver weg opgeborgen.

Bij zijn vertrek uit Petersburg had Vronski zijn ruime woning aan de Morskaja tijdelijk aan zijn vriend en geliefde kameraad Petritski afgestaan.

Petritski was een jonge luitenant van geringe adel. Niet alleen was hij niet rijk maar ook zat hij tot over zijn oren in de schulden. Tegen de avond was hij altijd dronken en vaak werd hij voor allerlei zowel komische geschiedenissen als duistere zaken onder arrest gesteld maar desondanks was hij gevierd en gezien bij kameraden en superieuren. Toen Vronski tegen het middaguur van het station bij zijn huis aankwam, zag hij bij de oprit een huurrijtuig staan dat hem welbekend was. Al bij het aanbellen hoorde hij binnen gelach van mannen, gebabbel van een vrouw en Petritski die schreeuwde: 'Als het een van die boeven is, dan niet binnenlaten!' Vronski gaf de officiersbediende het bevel hem niet aan te dienen en liep stilletjes de voorkamer binnen. Barones Shilton, een vriendin van Petritski, zat in een glanzende japon van paars satijn, met blond haar en een bos op haar wangen aan een ronde tafel. Ze was bezig koffie te zetten en vulde heel de kamer als een kanarie met haar Parijse gekwek. Petritski en ritmeester Kamerovski zaten naast haar aan tafel: Petritski in een jas en Kamerovski nog geheel in uniform gekleed omdat hij waarschijnlijk juist van de dienst kwam.

'Bravo! Vronski!' riep Petritski terwijl hij opsprong en zijn stoel luidruchtig verschoof. 'De heer des huizes in eigen persoon! Barones, koffie voor hem uit de nieuwe koffiepot. Wat een verrassing! Ik hoop dat je tevreden bent met deze verfraaiing van je kamer,' zei hij met een gebaar naar de barones. 'Jullie kennen elkaar toch?'

'Natuurlijk!' zei Vronski terwijl hij met een vrolijke glimlach het handje van de barones drukte. 'Kom nou! We zijn oude vrienden.'

'U komt thuis van uw reis,' zei de barones. 'Dan verdwijn ik snel. Ach, ik vertrek onmiddellijk als ik u stoort.'

'Waar u bent, daar bent u thuis, barones,' zei Vronski. 'Goedendag, Kamerovski,' voegde hij eraan toe terwijl hij hem koel de hand schudde.

'Jij weet nu nooit zulke aardige dingen te zeggen,' zei de barones tegen Petritski.

'Nee, hoezo? Na het diner gaat het mij niet slechter af.'

'Ja, maar na het diner is het geen verdienste! Wel, ik zal voor koffie zorgen en gaat u zich ondertussen even wat wassen en opfrissen,' zei de barones die weer ging zitten en zorgzaam aan de schroefdoop van de nieuwe koffiepot begon te

draaien. 'Pierre, geef mij de koffie eens,' wendde ze zich tot Petritski die ze Pierre noemde naar zijn achternaam Petritski zonder haar verhouding met hem te verhullen. 'Ik doe er nog wat bij.'

'Dan wordt het te sterk!'

'Welnee, helemaal niet! En, hoe gaat het met uw vrouw?' zei de barones plotseling waarbij ze het gesprek van Vronski met zijn vriend onderbrak. 'We hebben u hier al uitgehuwelijkt. Heeft u uw vrouw meegebracht?'

'Nee, barones. Ik ben als zigeuner geboren en ik zal als zigeuner sterven.'

'Des te beter, des te beter. Geef me uw hand.'

En de barones begon zonder Vronski los te laten haar met grapjes doorspekte verhaal te vertellen over haar nieuwste plannen aangaande haar verdere leven en hem om raad te vragen.

'Hij stemt nog steeds niet met een scheiding in! Wat moet ik toch doen? (*Hij was haar man.*) Ik wil nu een proces beginnen. Hoe zal ik dat aanpakken? Kamerovski, let even op de koffie, die kookt over; u ziet toch dat ik bezig ben! Ik wil een proces beginnen omdat ik mijn bezittingen nodig heb. Begrijpt u die dwaasheid, ik zou hem ontrouw zijn,' zei ze met verachting, 'en daaraan meent hij het recht te ontleen om over mijn landgoed te kunnen beschikken.'

Vronski luisterde met plezier naar dit vrolijke gebabbel van de knappe vrouw. Hij beaamde wat ze zei, gaf haar halfschertsend raad en had meteen weer zijn oude vertrouwde toon hervonden waarop hij met zulke vrouwen placht te spreken. In zijn Petersburgse wereld werden alle mensen in twee volslagen tegengestelde soorten verdeeld. Een soort van de laagste orde: vulgaire, domme, en vooral belachelijke mensen die vonden dat een man alleen met die ene vrouw met wie hij getrouwd was, mocht samenleven, dat een meisje onschuldig behoorde te zijn, een vrouw beschroomd, een man moedig, beheerst en vastberaden, dat men kinderen op moest voeden, zijn brood moest verdienen, zijn schulden moest betalen en meer van die onzin. Dat was een ouderwets en belachelijk soort mensen. Maar er was een tweede soort, de soort der echte mensen waartoe zij allen behoorden; mensen die eisten dat je vooral elegant, knap, grootmoedig, vol durf en vrolijk was, dat je zonder blikken of blozen aan elke hartstocht toegaf en voor de rest overal om lachte.

Slechts gedurende de eerste ogenblikken voelde Vronski zich geschokt na zijn indrukken uit die totaal andere wereld die hij uit Moskou met zich mee had gebracht, maar direct, alsof hij oude schoenen had aangetrokken, stapte hij weer binnen in zijn voormalige, vrolijke en plezierige wereld.

De koffie kookte niet zoals het moest, spatte over iedereen heen, kookte over, had precies het vereiste effect, namelijk een aanleiding tot gelach en lawaai en stroomde over het kostbare tafelkeed en de japon van de barones.

'Nou, vaarwel, anders kunt u zich nooit gaan wassen en heb ik de

belangrijkste misdaad van een fatsoenlijk mens op mijn geweten, namelijk onreinheid des vlezes. Dus u raadt mij aan hem het mes op de keel te zetten?’

‘Beslist, maar wel zo dat uw hand dicht bij zijn lippen komt. Dan kust hij uw hand en loopt alles weer goed af,’ antwoordde Vronski.

‘Tot vanavond dan, in de Franse schouwburg!’ En ruisend met haar japon verdween ze.

Kameroovski stond ook op. Vronski wachtte niet tot hij vertrok maar gaf hem een hand en ging naar de badkamer. Terwijl hij zich waste, schetste Petritski in het kort zijn situatie, voor zover daar na Vronski's vertrek verandering in was gekomen. Hij had geen rooie kopeke meer. Zijn vader had gezegd dat hij geen geld meer kreeg en dat hij zijn schulden niet voor hem zou betalen. Zijn kleermaker wilde hem gijzelen en ook een ander dreigde hem onvoorwaardelijk op te laten sluiten. De regimentscommandant had verklaard dat hij de dienst uit moest als er geen eind aan deze schandalen kwam. De barones hing hem ellenlang de keel uit, vooral omdat ze hem steeds geld opdrong; en er was nu toch een vrouw, hij zou haar aan Vronski laten zien, een schoonheid, een wonder, met een strenge oosterse stijl, het genre van de slavin Rebecca, begrijp je. Hij had gisteren ook ruzie gehad met Berkosjov en wilde zijn secondanten sturen maar daar kwam natuurlijk niets van terecht. Maar zo over het algemeen genomen verliep alles voortreffelijk en bijzonder plezierig. Petritski gaf zijn vriend geen gelegenheid om zich in de finesses van zijn toestand te verdiepen en begon hem alle interessante nieuwtjes te vertellen. Terwijl Vronski in de zo vertrouwde omgeving waar hij nu al drie jaar woonde naar de zo vertrouwde verhalen van Petritski luisterde, kreeg hij het prettige gevoel weer te zijn teruggekeerd in het gewone en zorgeloze Petersburgse leven.

‘Het is niet waar!’ riep hij terwijl hij het pedaal van de wasbak los liet waarmee hij water over zijn rode gezonde hals liet stromen. ‘Het is niet waar!’ riep hij toen hij hoorde dat Laura nu bij Milejev was en Fertinhof in de steek had gelaten. ‘En is hij nog altijd even dom en zelfingenomen? En hoe staat het met Boezoeloekov?’

‘Ach, met Boezoeloekov, dat is me een geschiedenis, schitterend!’ riep Petritski. ‘Zijn grote hartstocht is immers het bal en hij slaat geen enkel hofbal over. Hij ging met een nieuwe helm op naar het grote bal. Heb je die nieuwe helmen al gezien? Erg goed, een stuk lichter. Hij staat daar nog maar net... Toe, luister nou.’

‘Ja, ik luister,’ antwoordde Vronski terwijl hij zich met een ruige handdoek afdroogde.

‘Daar komt de grootvorstin met een of andere gezant voorbij en o wee, laten ze het nu net over die nieuwe helmen hebben. Ze kijken en daar staat dat lekkere dier van ons. (Petritski demonstreerde hoe hij daar met zijn helm had gestaan.)

De grootvorstin vroeg of hij haar de helm even aan wilde reiken, maar hij wilde niet. Wat is dat nu? Hij ziet niets dan gebaren, wenken, gefronste gezichten. Geef nou. Hij geeft hem niet. Hij stond verstijfd. Stel je voor... Maar dan wil die... hoe heet hij ook alweer... de helm van zijn hoofd halen... maar hij verzet zich...! De ander rukt de helm los en geeft hem aan de grootvorstin. 'Kijk, dit is de nieuwe helm,' zegt de grootvorstin. Ze keert de helm om en stel je voor, plof! Er vallen een peer en bonbons, twee pond bonbons uit...! Die had hij achterovergedrukt, dat lekkere dier!'

Vronski schaterde van de lach. En lang daarna, als hij, terwijl ze het over iets anders hadden, aan de helm dacht, klonk zijn gezonde schaterlach die zijn stevige gave tanden liet zien.

Toen Vronski alle nieuwtjes vernomen had, liet hij zich door zijn bediende in zijn uniform helpen en ging zich melden. Na de melding wilde hij naar zijn broer gaan, naar Betsy en vervolgens wat visites afleggen om de kring binnen te komen waar hij mevrouw Karenina zou kunnen ontmoeten. Zoals altijd in Petersburg verliet hij zijn huis om er pas diep in de nacht terug te keren.

TWEEDE DEEL

Tegen het einde van de winter vond er in het huis van de Sjtsjerbatski's een consult plaats dat uitsluitsel moest geven over de gezondheidstoestand van Kitty en over de maatregelen die genomen moesten worden om haar te doen genezen. Ze was ziek en met het naderen van de lente verslechterde haar toestand. De huisdokter had haar eerst levertraan gegeven, daarna staal en daarna lapis maar daar al die middelen niet hielpen en daar hij adviseerde met het voorjaar naar het buitenland te reizen, was er een beroemde dokter ontboden. De beroemde dokter, een nog jonge, bijzonder knappe man wenste de zieke te onderzoeken. Hij scheen er bijzonder veel behagen in te scheppen om met klem te verzekeren dat het schaamtegevoel van jonge meisjes een barbaars overblijfsel was en dat niets natuurlijker was dan dat een nog jonge man het naakte lichaam van een jong meisje betastte. Hij vond dit natuurlijk omdat hij het elke dag deed en daar, naar hij meende, niets bij voelde en ook geen enkele ongepaste gedachte bij had, en daarom beschouwde hij het schaamtegevoel van een meisje niet slechts als een barbaars overblijfsel maar ook als een persoonlijke belediging.

Er zat niets anders op dan zich aan zijn wil te onderwerpen omdat, niettegenstaande alle dokters dezelfde school hadden bezocht, uit dezelfde boeken hadden geleerd en dezelfde wetenschap beoefenden, en niettegenstaande door sommigen werd gezegd dat deze beroemde dokter een slechte dokter was, in het huis van de vorstin en in haar kring om de een of andere reden aangenomen werd dat alleen deze beroemde dokter iets bijzonders wist en dat alleen hij Kitty zou kunnen redden. Na de dodelijk verlegen en door schaamte verbijsterde patiënt nauwlettend onderzocht en beklopt te hebben, waste de beroemde dokter zorgvuldig zijn handen en ging in de salon met de vorst staan praten. De vorst fronste het voorhoofd en kuchte terwijl hij naar de dokter luisterde. Als man met levenservaring die niet dom en niet ziek was, had hij geen vertrouwen in de medische wetenschap en inwendig kookte hij van woede om heel die komedie, te meer omdat hij waarschijnlijk niet de enige was die de oorzaak van Kitty's ziekte helemaal begreep. Holle vaten klinken het hardst, dacht hij en hij vond dat een toepasselijk spreekwoord voor de beroemde dokter wiens geklets over de ziekteverschijnselen van zijn dochter hij aan moest horen. Ondertussen moest de dokter zijn best doen om zijn minachting voor de oude edelman niet te laten blijken en tot diens lage verstandelijke niveau af te dalen. Hij begreep dat er met de oude man niet te praten viel en dat het hoofd van het

gezin de moeder was. Hij besloot om slechts voor haar zijn parelen uit te strooien. De vorstin kwam juist met de huisdokter de salon binnen. De vorst ging weg en deed zijn best om niet te laten merken hoe belachelijk hij deze hele vertoning vond. De vorstin was helemaal van streek en wist zich geen raad. Ze voelde zich schuldig tegenover Kitty.

‘Wel, dokter, beslist u over ons lot,’ zei de vorstin. ‘Vertelt u mij alles.’ Is er nog hoop? wilde ze zeggen maar haar lippen begonnen te trillen en ze kon deze vraag niet uitspreken. ‘Wat is het, dokter...?’

‘Een momentje, vorstin, ik moet nog even met mijn collega spreken en dan zal ik de eer hebben u van mijn mening op de hoogte te stellen.’

‘Zullen we u dan maar alleen laten?’

‘Zoals het u belieft.’

De vorstin verliet zuchtend de kamer.

Toen de dokters alleen waren, begon de huisdokter schuchter zijn zienswijze dat er volgens hem sprake was van een begin van een tuberculeuze aandoening uiteen te zetten maar... enzovoort, enzovoort. De beroemde dokter hoorde hem aan en keek halverwege het betoog van zijn collega op zijn grote gouden horloge.

‘Juist,’ zei hij. ‘Echter...’

De huisdokter zweeg vol ontzag midden in zijn betoog.

‘Zoals u weet, kunnen we het begin van een tuberculeuze aandoening niet vaststellen; voor de vorming van cavernen is er niets zeker. We kunnen het echter vermoeden. En de aanwijzingen zijn er: gebrek aan eetlust, nerveuze opwinding en dergelijke. De vraag rijst nu: wat moet er bij het vermoeden van een tuberculeuze aandoening gedaan worden om de eetlust te bevorderen?’

‘Maar u weet toch dat hier altijd morele en psychische oorzaken achter schuilgaan,’ veroorloofde de huisdokter zich met een fijn glimlachje op te merken.

‘Ja, dat spreekt vanzelf,’ antwoordde de beroemde dokter terwijl hij weer een blik op zijn horloge wierp. ‘Neemt u mij niet kwalijk. De Jaoezski-brug, is die weer in bedrijf of moet ik nog steeds omrijden?’ vroeg hij. ‘A! In bedrijf. Ja, dan kan ik het in twintig minuten halen. Zoals gezegd is het probleem als volgt: de eetlust bevorderen en de zenuwen versterken. Het één zowel als het ander. We moeten het van beide zijden van de cirkel aanpakken.’

‘Maar een reis naar het buitenland?’ vroeg de huisdokter.

‘Ik ben een tegenstander van reizen naar het buitenland. En let wel: indien dit het begin is van een tuberculeuze aandoening, hetgeen we nog niet kunnen weten, helpt een reis naar het buitenland ook niet. Het is noodzakelijk een middel voor te schrijven dat de eetlust opwekt en onschadelijk is.’

En de beroemde dokter ontvouwde zijn plan om haar met mineraalwater uit Soden te genezen waarbij blijkbaar de onschadelijkheid van het middel als

voornaamste reden moest gelden.

De huisdokter luisterde met aandacht en met eerbied.

‘Maar als voordeel van een buitenlandse reis zou ik op verandering van gewoonten, en op het vertrek uit de omgeving die herinneringen oproept, willen wijzen. En daarbij, de moeder wil het graag,’ zei hij.

‘Ach zo! Wel, in dat geval, laat maar gaan; maar die Duitse charlatans zijn wel gevaarlijk... Ze moeten zich wel aan de voorschriften houden... Nou, laat ze dan maar gaan.’

En weer keek hij op zijn horloge.

‘O! Het is mijn tijd,’ en hij ging naar de deur.

De beroemde dokter verklaarde tegen de vorstin (dat hoorde nu eenmaal zo) dat hij nog een keer naar de patiënt wilde kijken.

‘Hoe! Nog een keer onderzoeken!’ riep de moeder ontdaan.

‘O nee, ik wil een paar bijzonderheden weten, vorstin.’

‘Gaat uw gang.’

En de moeder ging vergezeld van de dokter bij Kitty naar binnen. De sterk vermagerde Kitty stond met rode wangen midden in de kamer. Er lag een vreemde gloed in haar ogen door de schaamte die ze had moeten verduren. Toen de dokter binnenkwam, werd ze vuurrood en haar ogen schoten vol tranen. Heel haar ziekte en genezing vond ze zo dwaas, belachelijk zelfs! Ze vond het even dwaas om haar ziekte te genezen als om de stukken van een gebroken vaas in elkaar te passen. Haar hart was gebroken. Waarom wilden ze haar dan met poeders en pillen genezen? Maar ze mocht haar moeder geen verdriet doen, vooral omdat haar moeder zich schuldig voelde.

‘Wilt u zo goed zijn even te gaan zitten, prinses,’ zei de beroemde dokter.

Hij ging glimlachend tegenover haar zitten, nam haar pols en begon weer vervelende vragen te stellen. Ze beantwoordde zijn vragen maar plotseling stond ze kwaad op.

‘Neemt u mij niet kwalijk, dokter, maar dit leidt nergens toe. Dit is nu al de derde keer dat u mij dezelfde vraag stelt.’

De beroemde dokter was niet in ’t minst beledigd.

‘Ziekelijke geprikkeldheid,’ zei hij tegen de vorstin toen Kitty de kamer uit was. ‘Ik was trouwens al klaar...’

En de dokter gaf de vorstin, als was zij een bijzonder intelligente vrouw, een wetenschappelijke verklaring van de toestand van de prinses en besloot met voor te schrijven hoe het onnodige bronwater gedronken moest worden. Na de vraag of ze naar het buitenland moesten reizen, dacht hij heel diep na alsof hij een moeilijk vraagstuk op moest lossen. Ten slotte deelde hij zijn beslissing mee: op reis gaan en niet op charlatans vertrouwen maar zich met alles tot hem wenden.

Na het vertrek van de dokter leek het of er iets verheugends was gebeurd. De

moeder werd vrolijk toen ze bij haar dochter terugkwam en ook Kitty veinsde vrolijk te zijn. Ze moest tegenwoordig vaak, bijna altijd, veinzen.

‘Heus, mama, ik ben gezond. Maar als u op reis wilt, laat ons dan gaan!’ zei ze en in een poging te laten zien dat ze zich voor de aanstaande reis interesseerde, begon ze over de voorbereidingen voor het vertrek te praten.

De dokter was nog maar net weg, toen Dolly kwam. Ze wist van het consult en hoewel ze nog maar sinds kort van het kraambed was opgestaan (ze had aan het eind van de winter een dochttertje gekregen) en zelf volop zorgen en verdriet had, had ze de baby en haar ziek geworden dochttertje alleen gelaten omdat die dag over Kitty's lot beslist zou worden.

‘En?’ vroeg ze terwijl ze zonder haar hoed af te zetten de salon binnenkwam. ‘Jullie zijn allemaal zo vrolijk. Het gaat zeker goed?’

Ze probeerden haar te vertellen wat de dokter gezegd had maar hoewel de dokter erg mooi en langdurig gesproken had, was het toch onmogelijk om het na te vertellen. Het enige interessante was het besluit om naar het buitenland te gaan.

Dolly moest onwillekeurig zuchten. Haar beste vriendin, haar zuster, zou vertrekken. En haar leven was toch al niet zo leuk. Na de verzoening was het samenleven met Stepan Arkadjitsj vernederend geworden. De verbinding die Anna gelegd had, bleek niet hecht te zijn en de echtelijke harmonie was weer op dezelfde plaats verbroken. Er was niets bepaalds maar Stepan Arkadjitsj was bijna nooit thuis, geld was er ook bijna nooit en Dolly werd voortdurend geplaagd door de gedachte aan ontrouw die ze echter telkens weer verdreef omdat ze bang was voor het leed dat ze door haar jaloezie had doorgemaakt. De eerste uitbarsting van jaloezie was voorbij en kon niet terugkeren. Zelfs als ze zou ontdekken dat haar man weer ontrouw was, zou dat niet meer zo'n uitwerking op haar hebben als de eerste keer. Een dergelijke ontdekking zou haar nu slechts beroven van haar normale gezinsleven en daarom liet ze zich bedriegen terwijl ze hem en meer nog zichzelf om haar zwakheid verachtte. Bovendien drukten de zorgen voor het grote gezin voortdurend op haar: nu eens was er geen voeding voor de baby, dan weer liep het kindermisje weg of was een van de kinderen ziek, zoals nu.

‘En hoe gaat met je kinderen?’ vroeg de moeder.

‘Ach, mama, u heeft zelf al genoeg verdriet. Lily is ziek en ik ben bang dat het roodvonk is. Daarom ben ik nu even gekomen om te horen hoe het ermee staat want als het roodvonk is, wat god verhoede, kan ik de deur niet meer uit.’

De oude vorst was na het vertrek van de dokter ook uit zijn kamer gekomen. Hij liet zich door Dolly op zijn wang kussen, praatte even met haar en vroeg toen aan zijn vrouw:

‘En wat is er beslist, gaan jullie op reis? En wat wil je met mij doen?’

‘Ik denk dat jij beter thuis kunt blijven, Aleksandr,’ zei zijn vrouw.

‘Zoals jullie willen.’

‘Mama, waarom gaat papa niet met ons mee?’ zei Kitty. ‘Dat is toch veel leuker voor hem en voor ons.’

De oude vorst stond op en streelde over Kitty’s haar. Ze hief haar gezichtje naar hem op en deed haar best om tegen hem te glimlachen. Ze had altijd het gevoel dat hij haar van iedereen in het gezin het beste begreep hoewel hij maar weinig met haar sprak. Als jongste dochter was zij het lievelingskind van haar vader en het leek haar dat hij door zijn liefde tot in haar ziel kon kijken. Toen haar blik zijn blauwe, lieve ogen ontmoette die vol aandacht op haar gericht waren, leek het dat hij haar helemaal doorzag en al het slechte dat haar overkomen was, begreep. Ze kreeg een kleur en boog zich naar hem over omdat ze verwachtte dat hij haar een kus zou geven maar hij haalde alleen zijn hand door haar haar en zei: ‘Die rare chignons! Zo raak je je echte dochter niet aan maar je streelt de haren van dode vrouwen. Wel, Dolinka,’ wendde hij zich tot zijn oudste dochter, ‘wat voert die troefaas van jou uit?’

‘Niets bijzonders, papa,’ antwoordde Dolly die begreep dat het over haar man ging. ‘Hij is altijd op stap, ik zie hem haast nooit,’ kon ze niet laten er met een spottend lachje aan toe te voegen.

‘Is hij dan nog niet naar het land om het bos te verkopen?’

‘Nee, hij is steeds bezig met de voorbereidingen.’

‘Kijk eens aan!’ zei de vorst. ‘Zal ik me dan ook maar eens gaan voorbereiden. Zoals u het wenst, mevrouw,’ zei hij tegen zijn vrouw terwijl hij ging zitten. ‘En weet je wat jij moet doen, Katja,’ zei hij nog tegen zijn jongste dochter. ‘Jij moet eens op een mooie dag wakker worden en tegen jezelf zeggen: wel, ik ben vrolijk en gezond en ik ga weer met mijn vader vroeg in de ochtend wandelen als het nog vriest. Afgesproken?’

Het leek zo simpel wat haar vader zei maar zijn woorden maakten Kitty helemaal van streek en ze voelde zich als een betrapte misdadiger. Ja, hij weet alles, begrijpt alles en wil daarmee tegen mij zeggen dat het wel beschaamd is maar dat ik mijn schaamte toch maar moet overwinnen. Ze had de moed niet om iets te antwoorden. Ze wilde beginnen maar begon plotseling te huilen en rende de kamer uit.

‘Dat heb je nou van je grapjes!’ voer de vorstin tegen haar man uit. ‘Jij moet ook altijd...’ en ze barstte los in een stroom van verwijten.

De vorst luisterde zonder iets te zeggen een tijdlang naar de verwijten van zijn vrouw maar zijn gezicht betrok meer en meer.

‘Ze is zo triest, de arme schat, zo triest en jij wilt maar niet begrijpen dat elke toespeling op de oorzaak van haar verdriet haar pijn doet. Ach! Wat kan je je

toch in een mens vergissen!’ klaagde de vorstin en aan de toon waarop ze dit zei, begrepen Dolly en de vorst dat ze Vronski bedoelde. ‘Ik begrijp niet dat er geen wetten bestaan tegen zulke schandelijke, gewetenloze mensen.’

‘Ach, ik kan het niet langer aanhoren!’ zei de vorst somber terwijl hij van zijn stoel opstond, en het was of hij weg wilde gaan maar bij de deur hield hij even in. ‘Er bestaan wetten, moedertje, en nu je er zelf over begint, zal ik je zeggen wie hier de schuld van alles is: dat ben jij en jij alleen. Er hebben altijd wetten tegen zulke blagen bestaan en die zijn er nog! Ja, en als er niet gebeurd was wat niet had mogen gebeuren. Ik mag dan een oude man zijn maar ik had die kwast tot een duel uitgedaagd. En maak jij haar nu maar gezond en haal maar van die kwakzalvers in huis.’

De vorst leek nog veel meer op zijn hart te hebben maar zodra de vorstin zijn toon hoorde, werd ze, zoals altijd bij ernstige problemen, heel gedwee en berouwvol.

‘*Alexandre, Alexandre,*’ fluisterde ze terwijl ze snikkend naderbij kwam.

En zodra ze begon te huilen, zweeg de vorst en ging naar haar toe.

‘Nu, stil maar, stil maar! Jij hebt het er ook moeilijk mee, dat weet ik. Maar wat kunnen we doen? Zo’n ramp is het nu ook weer niet. God heeft erbarmen... wees maar dankbaar...’ zei hij zonder zelf te weten wat hij zei. Hij beantwoordde de natte kus van zijn vrouw die hij op zijn hand voelde, en ging de kamer uit.

Al op het moment dat Kitty in tranen de kamer verliet, was het Dolly als moeder van een groot gezin onmiddellijk duidelijk dat hier de hulp van een vrouw geboden was, en ze maakte zich op om aan de slag te gaan. Ze zette haar hoed af om figuurlijk haar mouwen op te stropen en handelend op te treden. Terwijl haar moeder zo tegen haar vader uitvoer, trachtte ze haar te sussen voor zover de eerbied van een dochter dat toeliet. Tijdens de uitbarsting van de vorst had ze gezwegen; ze schaamde zich voor haar moeder en voelde vertedering voor haar vader omdat zijn zachtaardigheid weer zo snel terugkeerde. Toen haar vader echter weg was, wilde ze doen wat voor alles nodig was: naar Kitty gaan en haar troosten.

‘Ik wilde het u al zo lang zeggen, mama: wist u dat Levin Kitty ten huwelijk wilde vragen toen hij hier de laatste keer was? Hij heeft daar met Stiva over gesproken.’

‘Wat zou dat? Ik begrijp niet...’

‘Ja, maar heeft Kitty hem misschien afgewezen...? Heeft ze niets tegen u gezegd?’

‘Nee, ze heeft noch over de een noch over de ander iets gezegd; ze is te trots. Maar ik weet dat alles door die...’

‘Ja, maar stel je voor dat ze Levin heeft afgewezen, en ze zou hem nooit afgewezen hebben als die ander er niet geweest was, dat weet ik heel zeker... En

daarna heeft die ander haar zo schandelijk bedrogen.'

De gedachte hoezeer ze schuldig was tegenover haar dochter, was meer dan de vorstin verdragen kon en ze ontstak in woede.

'Ach, ik begrijp er helemaal niets van! Ze willen tegenwoordig altijd maar doen wat hun goedddunkt, ze vertellen niets aan hun moeder en dan...'

'Mama, ik ga naar haar toe.'

'Je gaat maar. Ik hou je toch niet tegen?' zei haar moeder.

Toen Dolly Kitty's kleine kamer binnenkwam, herinnerde ze zich met hoeveel liefde en plezier ze vorig jaar samen met haar zuster dit aardige roze kamertje dat vol stond met poppen van *vieux saxe* en dat even fleurig, roze en vrolijk was als Kitty zelf twee maanden geleden, had ingericht. Ze voelde haar hart kil worden toen ze Kitty zag die op het lage stoeltje bij de deur naar de hoek van het tapijt zat te staren. Kitty keek haar zuster aan en de koele, wat harde uitdrukking week niet van haar gezicht.

'Ik moet nu weg en het zal wel lang duren voor ik de deur weer uit kan en jij mag ook niet bij mij komen,' zei Darja Aleksandrovna terwijl ze naast haar ging zitten. 'Ik wil graag met je praten.'

'Waarover?' vroeg Kitty snel terwijl ze geschrokken opkeek.

'Waar anders over dan over jouw verdriet.'

'Ik heb geen verdriet.'

'Toe nou, Kitty. Denk je nu heus dat ik het niet weet? Ik weet alles. En geloof me, het is zo onbeduidend... We hebben dit allemaal mee moeten maken.'

Kitty zweeg met een strenge uitdrukking op haar gezicht.

'Hij is niet waard dat je om hem zou lijden,' vervolgde Darja Aleksandrovna die meteen ter zake kwam.

'Jawel, omdat hij me verachtte,' zei Kitty met een trillende stem. 'Praat er niet over! Praat er alsjeblieft niet over!'

'Maar wie heeft je dat gezegd? Er is niemand die dat gezegd heeft. Ik ben ervan overtuigd dat hij verliefd op je was en dat ook gebeven is maar...'

'Ach, het vreselijkste van alles vind ik nog dat medelijden...!' schreeuwde Kitty die plotseling kwaad werd. Ze draaide zich om op haar stoel, kreeg een kleur en begon snel met haar vingers te bewegen waarbij ze de gesp van haar ceintuur nu eens in de ene en dan weer in de andere hand klemde. Dolly kende deze vreemde gewoonte van haar zuster om haar handen beurtelings iets vast te laten pakken wanneer ze opgewonden werd; ze wist dat Kitty in zo'n opgewonden toestand haar zelfbeheersing kon verliezen, dat ze dan veel kon zeggen dat onaangenaam was en beter ongezegd kon blijven. Dolly wilde haar daarom kalmeren, maar het was al te laat.

'Wat, wat wil je me daarmee laten voelen, wat?' sprak Kitty snel. 'Dat ik verliefd was op een man die niets van mij wilde weten en dat ik sterf van liefde voor hem? En dat zegt mijn zuster die denkt dat... dat... dat ze met me

meeleeft...! Ik wens dat niet, dat medelijden en dat gehuichel!’

‘Kitty, je bent onrechtvaardig.’

‘Waarom plaag je me zo?’

‘Maar ik, integendeel... Ik zie dat je ongelukkig bent...’

Kitty was echter zo opgewonden dat ze niet naar haar luisterde.

‘Er is geen enkele reden voor verdriet en ik hoef niet getroost te worden. Ik ben wel zo trots dat ik mezelf nooit toe zal staan om van een man te houden die niet van mij houdt.’

‘Maar dat heb ik toch niet gezegd... Alleen zeg eens eerlijk,’ zei Darja Aleksandrovna terwijl ze haar hand vastpakte, ‘heeft Levin met je gesproken...?’

Het leek of het noemen van Levins naam Kitty van haar laatste beetje zelfbeheersing beroofde; ze sprong op van haar stoel, liet de gesp op de grond vallen en zei heftig gebarend: ‘Wat heeft Levin hiermee te maken? Ik begrijp niet waarom je me zo moet plagen? Ik zeg je nogmaals dat ik trots ben en dat ik nooit, *nooit* zal doen wat jij hebt gedaan, teruggaan naar een man die je bedrogen heeft, een man die verliefd werd op een andere vrouw. Dat kan ik niet begrijpen, niets begrijp ik daarvan! Jij kan dat, maar ik niet!’

Na deze woorden keek Kitty naar haar zuster en toen ze Dolly zag die verdrietig met gebogen hoofd zweeg, liep ze de kamer niet uit zoals ze van plan was geweest maar ging bij de deur zitten, verborg haar gezicht in haar zakdoek en boog haar hoofd.

Het zwijgen duurde een paar minuten. Dolly dacht na over zichzelf. Ze voelde haar vernedering altijd en door de opmerking van haar zuster keerde de pijn in alle hevigheid terug. Ze had niet verwacht dat haar zuster zo wreed zou zijn en was boos op haar. Plotseling echter hoorde ze het geruis van een japon en ook het geluid van een hevig en ingehouden gesnik. Ze voelde armen om haar hals en zag Kitty voor haar neerknielen.

‘Dolinka, ik ben zo vreselijk ongelukkig!’ fluisterde ze schuldbewust.

En ze verborg haar lieve betraande gezicht in de rok van Darja Aleksandrovna’s japon.

Hun tranen waren als een onontbeerlijk smeersel dat nodig was om het mechanisme van de onderlinge verstandhouding van de twee zusjes goed te laten lopen: na hun tranen spraken ze niet meer over wat hun bezielde, maar hoewel ze spraken over wat niet ter zake deed, begrepen ze elkaar. Kitty begreep dat haar arme zuster tot in het diepst van haar ziel gekwetst was door wat zij in haar woede tegen haar had gezegd over de ontrouw van haar man en over de vernedering maar dat ze het haar vergeven had. Dolly wist van haar kant alles wat ze wilde weten; ze wist nu dat haar vermoeden juist was en dat Kitty’s ontroostbare verdriet juist zijn oorzaak vond in Levins huwelijksaanzoek en haar afwijzing. Vronski had haar bedrogen en ze was bereid om van Levin te houden

en Vronski te haten. Kitty sprak daar met geen woord over. Ze sprak slechts over haar gemoedstoestand.

‘Ik heb helemaal geen verdriet,’ zei ze toen ze tot rust was gekomen, ‘maar kan je begrijpen hoe schandelijk, weerzinwekkend en grof ik nu alles vind, en in de eerste plaats mezelf. Je kunt je niet voorstellen wat een schandelijke gedachten ik over alles heb.’

‘Wat zou jij nu voor schandelijke gedachten kunnen hebben?’ vroeg Dolly glimlachend.

‘De schandelijkste en grofste gedachten; ik kan het je niet zeggen. Het is geen verdriet, geen verveling maar veel erger. Alsof alles wat er aan goeds in me was, allemaal is weggestopt en alleen het schandelijkste is overgebleven. Ja, hoe moet ik je dat nu zeggen?’ ging ze verder toen ze het onbegrip zag dat uit de ogen van haar zuster sprak. ‘Papa begon zoëven tegen mij te praten... en mij lijkt het dan dat hij alleen maar denkt dat ik moet gaan trouwen. Mama neemt me mee naar een bal: en mij lijkt het dat ze mij alleen maar meeneemt om me zo gauw mogelijk uit te huwen en van me verlost te zijn. Ik weet dat het niet waar is maar ik kan die gedachten niet van me afzetten. Die zogenaamde huwelijkskandidaten kan ik niet meer zien. Het lijkt me dat ze me de maat nemen. Vroeger was het louter voor mijn genoegen dat ik in mijn baljurk ergens heenging en ik was verrukt van mezelf. Tegenwoordig voel ik me beschaamd en niet op mijn gemak. Ach, wat wil je! Een dokter... Kom nou...’

Kitty hield even in. Ze had nog willen zeggen dat ze na die verandering die in haar had plaatsgevonden, Stepan Arkadjitsj niet meer uit kon staan en dat ze hem niet kon zien zonder de grofste en de schandelijkste gedachten te hebben.

‘Nou ja, ik heb over alles de grofste en schandelijkste gedachten,’ vervolgde ze. ‘Dat is mijn ziekte. Misschien gaat het wel weer over...’

‘Zo moet je niet denken...’

‘Ik kan het niet helpen. Alleen met kinderen voel ik me goed, alleen bij jou.’

‘Wat jammer dat je niet bij me kan komen.’

‘Jawel, ik kom. Ik heb al roodvonk gehad en ik zal mama wel overreden.’

Kitty zette haar wil door, trok bij haar zuster in en verpleegde de kinderen tijdens hun roodvonk want dat bleek het inderdaad te zijn. De twee zusjes hielpen de zes kinderen er allemaal goed doorheen. Kitty’s gezondheid verbeterde echter niet en met de grote vasten vertrokken de Sjtsjerbatski’s naar het buitenland.

In feite was er maar één hoogste kring in Petersburg; iedereen kende iedereen en allen kwamen zelfs bij elkaar op bezoek. Maar deze grote kring was in kleinere onderverdeeld. Anna Arkadjevna Karenina bezat in drie verschillende kringen vrienden en nauwe relaties. Daar was de ambtelijk officiële kring van de collega's en ondergeschikten van haar man die op de meest vreemde en grillige wijze in de sociale lagen met elkaar verbonden en van elkaar gescheiden waren. Anna kon zich nu nauwelijks dat gevoel van bijna vrome verering voorstellen dat ze in de beginperiode voor deze personen had gehad. Nu kende ze iedereen zoals men elkaar in een provinciestadje kent; ze kende hun gewoonten en zwakheden en wist waar bij een ieder de schoen wrong; ze wist hoe ze tegenover elkaar en ten opzichte van het belangrijkste middelpunt stonden; ze wist wie voor wie koos, hoe men zich handhaafde en met wie en op welke punten men het eens of oneens was; maar deze kring van politieke, mannelijke belangen had ondanks de inblazingen van gravin Lidija Ivanovna nooit haar belangstelling gehad en hij werd door haar gemedend.

Een tweede kring waarin Anna op intieme voet verkeerde, was de kring waardoor Aleksej Aleksandrovitsj zijn carrière had gemaakt. Het middelpunt was gravin Lidija Ivanovna. Dit was een kring van oude, lelijke, deugdzame en vrome vrouwen en verstandige, geleerde, eerzuchtige mannen. Een van de intelligente lieden die hiertoe behoorden, noemde hem 'het geweten van de Petersburgse gemeenschap'. Aleksej Aleksandrovitsj had grote waardering voor deze kring en Anna die zo goed met iedereen op kon schieten, zocht er gedurende de eerste tijd van haar Petersburgse leven ook vrienden. Maar nu, na haar terugkeer uit Moskou, was dit kringetje onuitstaanbaar voor haar geworden. Ze vond dat zichzelf en alle anderen huichelden en ze voelde zich zo verveeld en niet op haar gemak in dit gezelschap dat ze gravin Lidija Ivanovna zo min mogelijk bezocht.

De derde kring ten slotte waarbinnen ze relaties had, was de eigenlijke uitgaande wereld: een wereld van bals, diners, prachtige toiletten; een wereld die zich met één hand aan het hof vasthield om niet af te glijden naar de demimonde waar de leden van deze kring verachting voor meenden te hebben, hoewel hun smaken niet alleen gelijkenis vertoonden maar zelfs geheel overeenstemden. Haar relatie met deze kring liep via vorstin Betsy Tverskaja die met een neef van haar getrouwd was, honderd twintigduizend roebel aan inkomsten had en die vanaf het moment dat Anna haar entree in de uitgaande

wereld had gemaakt, bijzonder op haar gesteld raakte, haar met goede zorgen omringde en haar introduceerde in haar kring terwijl ze voortdurend de spot dreef met de kring van gravin Lidija Ivanovna.

‘Als ik oud zal zijn en lelijk, word ik ook zo,’ placht Betsy te zeggen, ‘maar voor jou, voor een jonge, knappe vrouw is het nog te vroeg voor dat tehuis voor bejaarden en invaliden.’

In het begin vermeed Anna deze kring van vorstin Tverskaja zoveel mogelijk omdat de uitgaven die hij vereiste, haar middelen te boven gingen en omdat ze in haar hart aan de eerste kring de voorkeur gaf. Maar na haar reis naar Moskou verkeerde dat in zijn tegendeel. Ze vermeed haar deugdzame vrienden en bezocht de grote wereld. Daar ontmoette ze Vronski en die ontmoetingen gaven haar een gevoel van vreugde en opwindning. Ze ontmoette Vronski vooral vaak bij Betsy die zijn nicht en een geboren Vronskaja was. Vronski was overal waar hij Anna maar kon ontmoeten en hij liet geen gelegenheid onbenut om haar zijn liefde te betuigen. Ze gaf hem geen enkele aanleiding maar telkens als ze hem ontmoette, ontvlamde in haar hart dat zelfde gevoel van levensvreugde dat ze ook had op die eerste dag dat ze hem in de coupé ontmoette. Zelf voelde ze hoe haar ogen van vreugde begonnen te stralen en hoe haar mond zich tot een glimlach plooidde wanneer ze hem zag en ze kon die uiting van vreugde niet onderdrukken.

In het begin was Anna er oprecht van overtuigd dat ze het hem kwalijk nam dat hij zich de vrijheid veroorloofde om haar overal te volgen. Toen ze echter kort na haar terugkeer uit Moskou op een avond ergens kwam waar ze hem dacht aan te treffen en hem niet vond, was ze zo teleurgesteld dat het haar duidelijk werd dat ze zichzelf bedroog; dat ze dit nalopen niet alleen niet onaangenaam vond maar dat het voor haar de hele wereld betekende.

De beroemde zangeres zong voor de tweede maal en heel de grote wereld was in de schouwburg. Toen Vronski vanaf zijn plaats zijn nicht op de eerste rij zag zitten, ging hij zonder de pauze af te wachten haar loge binnen.

‘Waarom ben je niet komen dineren?’ vroeg ze hem. ‘Ik verbaas me over die helderziendheid van verliefde mensen,’ en ze voegde er glimlachend en zo dat slechts hij het kon horen, aan toe: ‘*Zij was er niet*. Maar kom na de opera.’

Vronski keek haar vragend aan. Ze gaf een knikje. Hij bedankte haar met een glimlach en kwam naast haar zitten.

‘Ik herinner me je spot nog goed!’ vervolgde vorstin Betsy die er bijzonder veel behagen in schepte om het succes van deze hartstocht nauwlettend te volgen. ‘Waar is dat allemaal gebleven? Je bent gevangen, mijn lieve vriend.’

‘Ik wens niet anders dan gevangen te zijn,’ antwoordde Vronski met zijn kalme goedhartige glimlach. ‘Als ik me al beklaag, dan is dat, om de waarheid te

zeggen, alleen maar omdat ik te weinig gevangen ben. Ik begin de hoop te verliezen.'

'Waar zou je op kunnen hopen?' zei Betsy gekwetst vanwege haar vriendin, '*entendons nous...*' Maar het tintelen van haar ogen verried dat ze heel goed, en precies als hij, begreep waarop hij mocht hopen.

'Nergens op,' zei Vronski terwijl hij lachte en zijn gave tanden liet zien. 'Neem me niet kwalijk,' voegde hij eraan toe terwijl hij de binocle uit haar handen nam en over haar blote schouder de tegenoverliggende rij loges begon te bekijken. 'Ik ben bang dat ik belachelijk begin te worden.'

Hij wist heel goed dat hij geen gevaar liep zich in de ogen van Betsy en van alle andere mensen van de wereld belachelijk te maken. Hij wist heel goed dat de rol van ongelukkige minnaar van een jong meisje, en van een vrije Vrouw in het algemeen, in de ogen van deze mensen belachelijk kon zijn. De rol van een man echter die een getrouwde vrouw achtervolgde en alles op alles zette om haar tot echtbreuk te verleiden, die rol had iets moois, iets groots en kon nooit belachelijk zijn, en daarom liet hij, terwijl hij trots en vrolijk onder zijn snor glimlachte, de binocle zakken en keek zijn nicht aan.

'Maar waarom ben je niet komen dineren?' vroeg ze terwijl ze hem bewonderend aankeek.

'Dat zal ik je vertellen. Ik had het te druk, en je raadt nooit waarmee. Al geef ik je honderd of duizend kansen, je raadt het nooit. Ik moest een echtgenoot verzoenen met de man die zijn vrouw beledigde. Ja, echt!'

'En, is het gelukt?'

'Bijna.'

'Dat wil ik horen,' zei ze terwijl ze opstond. 'Kom in de volgende pauze.'

'Dat kan niet; ik ga naar de Franse schouwburg.'

'Wat, blijf je niet voor Nilson?' vroeg Betsy geschokt hoewel ze zelf met geen mogelijkheid Nilson van welk koormeisje ook zou kunnen onderscheiden.

'Ja, wat kan ik eraan doen? Ik heb daar een afspraak, allemaal nog vanwege mijn poging tot vrede stichten.'

'Zalig zijn zij die vrede stichten want zij zullen gered worden,' zei Betsy die zich herinnerde ooit eens iets dergelijks gehoord te hebben. 'Wel, ga dan zitten en vertel me je verhaal.'

‘Het is een beetje indiscreet maar het is zo aardig dat ik het vreselijk graag wil vertellen,’ zei Vronski terwijl hij naar haar lachende ogen keek. ‘Ik zal geen namen noemen.’

‘Des te beter, dan kan ik ze raden.’

‘Luister dan: twee vrolijke jongemannen reden...’

‘Natuurlijk officieren van jouw regiment?’

‘Dat hoor je mij niet zeggen, gewoon twee jongemannen die hadden geluncht...’

‘Met andere woorden: gedronken.’

‘Mogelijk. Ze rijden naar een kameraad voor het diner en verkeren in een opperbeste stemming. Ze zien een mooie vrouw die hen in een koets voorbijrijdt. Ze kijkt om en, tenminste zo leek het hun, ze knikt naar hen en lacht. Het spreekt vanzelf dat ze achter haar aangingen. In volle galop. Wie schetst hun verbazing toen de schone voor het huis stilhield waar ook zij moesten zijn. De schone snelt de trappen op naar de bovenste etage. Ze zien slechts even de rode lipjes onder haar korte voile en haar prachtige kleine voetjes.’

‘Je vertelt het met zoveel gevoel dat ik geloof dat jij zelf een van die twee was.’

‘Maar wat heb je zoëven tegen me gezegd? Wel, die jongemannen gaan bij hun kameraad naar binnen; hij gaf een afscheidsdiner. En daar hebben ze waarschijnlijk wat al te veel gedronken want zo gaat dat altijd op afscheidsdiners. Tijdens het diner informeren ze wie er op de bovenste etage woonde. Niemand wist het en slechts de bediende van de gastheer antwoordde op hun vraag of er boven *mamzels* woonden, dat er daar heel wat waren. Na het diner gaan de jongemannen naar de werkkamer van hun gastheer en schrijven een brief aan de onbekende schone. Ze schrijven een hartstochtelijke brief, een liefdesverklaring, en brengen de brief zelf naar boven om uitleg te geven voor het geval niet alles in de brief helemaal duidelijk zou blijken te zijn.’

‘Waarom vertel je mij zulke schandelijke dingen? Wel, en verder?’

‘Ze bellen aan. Een dienstmeisje doet open. Ze geven de brief en verzekeren het meisje dat ze allebei zo verliefd zijn dat ze hier direct voor de deur wilden sterven. Het meisje begrijpt er niets van en brengt de boodschap over. Plotseling verschijnt er een heer met bakkebaarden als worstjes die zo rood als een kreeft verklaart dat er niemand anders woonde dan zijn vrouw en hij jaagt hen allebei van de deur.’

‘Hoe kan jij weten dat hij, zoals jij dat zegt, bakkebaarden als worstjes heeft?’

‘Luister nu maar. Ik ben er vandaag geweest om hen te verzoenen.’

‘Ja, en toen?’

‘Nu komt het mooiste. Dat gelukkige stel blijkt een ambtenaar negende klasse met zijn vrouw te zijn. De ambtenaar dient een klacht in en ik word als vredestichter aangewezen en wat voor vredestichter! Ik verzeker je dat Talleyrand daar een klein kind bij is.’

‘Wat was er dan aan de hand?’

‘Luister maar... We boden correct onze verontschuldigingen aan: wij zijn wanhopig, wij verzoeken u ons dit ongelukkige misverstand te vergeven. De ambtenaar met de worstjes begon te ontdooien maar hij wilde toch zijn hart nog even luchten en zodra hij hen van repleik begon te dienen, wond hij zich zo op en werd zo grof dat ik weer al mijn diplomatieke talenten in het geweer moest roepen. “Ik ben het met u eens dat hun handelwijze verkeerd was maar ik verzoek u het misverstand en hun jeugd in aanmerking te nemen; bovendien hadden de jongelui juist geluncht. U begrijpt dus. Ze hebben diep berouw en verzoeken u hun vergiffenis te schenken.” En weer werd de ambtenaar zachtmoedig: “Ik ben het met u eens, graaf, en ik ben bereid vergiffenis te schenken maar u moet begrijpen dat mijn vrouw, een eerbare vrouw, het slachtoffer is van zulke kwajongens die haar nalopen en zich grofheden en onbeschaamdheden veroorloven, de smee...” En dan te bedenken dat die kwajongen daarbij aanwezig was en dat ik hen weer moest verzoenen. Weer wierp ik al mijn diplomatie in de strijd en toen heel de zaak nog slechts afgesloten moest worden, werd mijn ambtenaar negende klas weer woedend. Hij liep rood aan, zijn worstjes gingen omhoog en ik moest me weer uitputten in diplomatieke fijngevoeligheden.’

‘Ach, dat moet ik u vertellen!’ wendde Betsy zich lachend tot een dame die haar loge binnenkwam. ‘Hij heeft me toch zo laten lachen.’

‘Wel, *bonne chance*,’ voegde ze eraan toe terwijl ze Vronski een vrije vinger toestak van de hand die de waaier vasthield en tegelijkertijd zorgde ze met een beweging van haar schouders dat het opgekropen lijfje van haar japon weer lager kwam om, zoals dat behoorde, geheel naakt te lijken als ze bij de balustrade voor ieders aangezicht in het gaslicht naar voren zou komen.

Vronski ging naar de Franse schouwburg waar hij inderdaad de regimentscommandant, die nooit een voorstelling in de Franse schouwburg miste, moest ontmoeten om hem verslag uit te brengen van zijn verzoeningspogingen die hem nu al drie dagen in beslag namen en amuseerden. Petritski was bij deze zaak betrokken en nog een andere voortreffelijke kameraad, de jonge vorst Kedrov, een geschikte kerel die kort geleden tot het regiment was togetreden. Maar het voornaamste was dat hier de belangen van

het regiment in het geding waren.

Ze zaten allebei in het eskadron van Vronski. De ambtenaar der negende klas Venden had bij de regimentscommandant een klacht ingediend over zijn officieren die Vendens vrouw hadden beledigd. Zijn jonge vrouw, zo vertelde Venden (hij was een halfjaar getrouwd), was met haar moeder in de kerk toen ze plotseling onwel werd tengevolge van een zekere toestand. Ze kon niet langer blijven staan en was met het eerste het beste huurrijtuig naar huis gereden. Onderweg joegen die officieren achter haar aan. Ze was vreselijk geschrokken en was nog zeker toen ze de trap naar haar woning oprende. Venden zelf die van kantoor thuiskwam, hoorde de bel en vreemde stemmen. Hij ging kijken en toen hij de dronken officieren met de brief zag, verjoeg hij hen van de deur. Hij eiste een strenge straf.

‘Ja, allemaal goed en wel,’ zei de regimentscommandant tegen Vronski die hij verzocht had om bij hem te komen, ‘maar Petritski maakt het al te bont. Er kan geen week voorbijgaan zonder een of ander schandaal. Deze ambtenaar zal het er niet bij laten, die zoekt het hogerop.’

Vronski zag het verwerpelijke van deze zaak, dat hier geen duel van mocht komen en dat alles gedaan moest worden om deze ambtenaar te vermurwen en de zaak in de doofpot te stoppen. De regimentscommandant had juist Vronski gevraagd omdat hij hem kende als een nobel en verstandig mens en vooral als iemand die de eer van het regiment hoog in zijn vaandel droeg. Na overleg hadden zij besloten dat Petritski en Kedrov samen met Vronski naar de ambtenaar zouden gaan om hun excuses aan te bieden. De regimentscommandant en Vronski begrepen beiden dat Vronski's naam en zijn onderscheidingsteken van vleugeladjutant het zijne er toe bij zouden dragen om de man te vermurwen. En inderdaad bleken deze twee middelen goeddeels het beoogde effect te hebben. Het resultaat van de verzoening bleef echter twijfelachtig, zoals Vronski het uitdrukte.

Na aankomst in de Franse schouwburg trok Vronski zich met de regimentscommandant terug in de foyer en deed hem verslag van zijn welslagen en mislukken. Nadat hij alles had overdacht, besloot de regimentscommandant om de zaak verder maar te laten rusten en het was dan ook voor zijn eigen plezier dat hij Vronski uit begon te horen over de details van de ontmoeting en hij moest langdurig lachen toen Vronski hem vertelde hoe de gekalmeerde ambtenaar weer plotseling in woede ontstak als hij zich alle details voor de geest haalde en hoe Vronski, nadat het laatste halve woord van verzoening was gesproken, laverend retireerde terwijl hij Petritski voor zich uitduwde.

‘Een lelijke geschiedenis maar zeer amusant. Kedrov kan onmogelijk met die mijnheer duelleren! Ging hij werkelijk zo vreselijk tekeer?’ vroeg hij nog eens lachend. ‘En wat vind je vandaag van Claire? Schitterend!’ zei hij over de nieuwe

Franse actrice. 'Hoe vaak je haar ook ziet, ze is iedere dag weer nieuw. Zoiets kunnen alleen de Fransen.'

Vorstin Betsy verliet het theater zonder het einde van het laatste bedrijf af te wachten. Ze had maar nauwelijks tijd om naar haar kleedkamer te gaan, haar lange, bleke gezicht te poederen en weer af te wrijven, haar coiffure te schikken en thee in de grote salon te bestellen of het ene rijtuig na het andere kwam reeds voor haar enorme huis aan de Bolsjaja Morskaja voorrijden. De gasten stapten uit voor het brede bordes en de zwaarlijvige portier die elke morgen achter de glazen deur ter stichting van de voorbijgangers zijn krant zat te lezen, opende geruisloos deze enorme deur en liet de gasten aan zich voorbijgaan.

De gastvrouw kwam met verfrist kapsel en verfrist gelaat bijna gelijktijdig met haar gasten maar door een andere deur de grote salon binnen met zijn donkere wanden, zijn dikke tapijten en zijn helder verlichte tafel die onder het kaarslicht schitterde door het wit van het tafelkleed, het zilver van de samovar en het doorschijnende porselein van het theeservies.

De gastvrouw ging bij de samovar zitten en trok haar handschoenen uit. Met behulp van geruisloze bedienden werden stoelen aangeschoven en het gezelschap nam plaats waarbij het zich in twee groepen verdeelde: één rond de samovar bij de gastvrouw en één aan de andere zijde van de salon bij de knappe vrouw van de ambassadeur die in zwart fluweel gekleed ging en dunne zwarte wenkbrauwen had. Zoals altijd in de eerste minuten, verliep het gesprek haperend in beide centra, met onderbrekingen voor ontmoetingen, begroetingen en het offeren van thee, als zocht men naar een geschikt onderwerp om bij stil te staan.

‘Ze is buitengewoon goed als actrice; men kan zien dat ze Kaulbach heeft bestudeerd,’ sprak een diplomatiek attaché in het kringetje rond de ambassadeursvrouw. ‘Heeft u gezien hoe zij viel...’

‘Alsjeblieft, laten we niet weer over Nilson beginnen! Over haar kan niets nieuws worden gezegd,’ zei een dikke dame in een oude zijden japon met een rood gezicht zonder wenkbrauwen en zonder chignon. Dat was vorstin Mjagkaja die bekend stond om haar eenvoud en grove omgangsvormen en die daarom het *enfant terrible* werd genoemd. Vorstin Mjagkaja zat tussen beide groepen in en nam al luisterend zowel aan het ene als aan het andere gesprek deel. ‘Vandaag hebben nu al drie mensen, dat zelfde over Kaulbach tegen mij gezegd, alsof het afgesproken werk was. En ik weet niet waarom, maar ze schijnen het nog leuk te vinden ook.’

Het gesprek stokte door deze opmerking en er moest een nieuw onderwerp

worden bedacht.

‘Vertel ons eens iets leuks, iets dat niet kwaadaardig is,’ zei de ambassadeursvrouw, een meesteres in de elegante conversatie die in het Engels small-talk wordt genoemd, tegen de attaché die ook niet wist waar hij nu over moest beginnen.

‘Men zegt dat dat erg moeilijk is en dat alleen het kwaad de lachlust opwekt,’ begon hij met een glimlach. ‘Maar ik zal het proberen. Geef maar een onderwerp. Het onderwerp is de hoofdzaak. Heeft men dat eenmaal dan is het eenvoudig om daar op door te borduren. Ik denk vaak dat de vermaarde sprekers van de vorige eeuw tegenwoordig moeite zouden hebben met het voeren van een verstandig gesprek. Al dat verstandige is zo vervelend...’

‘Dat zegt men al zo lang,’ viel de ambassadeursvrouw hem lachend in de rede.

Het gesprek begon vriendelijk maar juist door zijn al te grote vriendelijkheid stokte het weer. Men moest zijn toevlucht nemen tot het degelijke en nimmer falende middel der kwaadsprekerij.

‘Vindt u ook niet dat Toesjkjevitsj iets *Louis Quinze*-achtigs heeft?’ merkte de attaché op terwijl hij naar de knappe blonde jongeman keek die bij de tafel stond.

‘O ja, hij is helemaal in stijl met deze salon. Dat is dan ook de reden waarom hij hier zo vaak komt.’

Dit gesprek hield stand omdat men toespelingen maakte op dat waarover niet gesproken mocht worden, namelijk over de verhouding tussen Toesjkjevitsj en de gastvrouw.

Rond de samovar en de gastvrouw twijfelde het gesprek ondertussen al enige tijd op precies dezelfde wijze tussen de drie onvermijdelijke onderwerpen: de laatste nieuwtjes, de schouwburg en het praten over bekenden, geroddel anders gezegd, en ook dit gesprek hield stand bij het laatste onderwerp.

‘Hebben jullie al gehoord dat Maltisjtsjova, niet de dochter maar de moeder, een kostuum van *diable rose* voor zichzelf laat maken?’

‘Het is niet waar? Nee maar, dat is prachtig.’

‘Het verwondert me dat zij met haar verstand, ze is immers lang niet dom, niet inziet hoe belachelijk ze zich maakt.’

Ieder had zijn oordeel of spottende opmerking over de ongelukkige Maltisjtsjova en het gesprek begon vrolijk te sprankelen als een pas ontstoken houtvuur.

Toen de echtgenoot van vorstin Betsy, een goedge dikzak en een hartstochtelijke verzamelaar van gravures, hoorde dat zijn vrouw gasten had, kwam hij nog even, voor hij naar de club ging, de salon binnen. Geruisloos liep hij over het zachte tapijt naar vorstin Mjagkaja.

‘Hoe vond u Nilson?’ vroeg hij.

‘Ach, dat is toch geen manier van doen om zo te sluipen? Ik schrik me dood,’

was haar antwoord. 'Begint u alsjeblieft niet met mij over de opera. U heeft helemaal geen verstand van muziek. Ik kan beter tot u afdalen en met u over uw majolica en uw gravures spreken. Wel, wat heeft u de laatste tijd voor schatten gekocht op de rommelmarkt?'

'Wilt u het zien? Maar daar heeft u geen verstand van.'

'Laat maar zien. Ik heb ze bestudeerd bij, hoe heten ze ook weer... die bankiersfamilie... die heeft prachtige gravures. Ze hebben ze ons laten zien.'

'Wat, bent u bij de Schützburgs geweest?' vroeg de gastvrouw bij de samovar.

'Ja, ma chère, mijn man en ik waren er uitgenodigd voor het diner en ik heb me laten vertellen dat alleen de saus voor dat diner al duizend roebel kostte,' verkondigde vorstin Mjagkaja luidkeels omdat ze voelde dat iedereen naar haar luisterde, 'en het was nog vies ook, zo'n groenige saus. Ik moest hen terugvragen en heb toen een saus gemaakt van vijfentachtig kopeken en iedereen vond het heerlijk. Ik kan me geen sauzen van duizend roebel veroorloven.'

'Ze is uniek!' zei de gastvrouw.

'Verbazend!' zei iemand anders.

Vorstin Mjagkaja's woorden hadden altijd hetzelfde effect en het geheim van dat effect moest gezocht worden in de eenvoudige en zinvolle dingen die ze zei, hoewel die vaak zoals ook nu niet ter zake deden. In de kringen waarin zij verkeerde, hadden zulke woorden dezelfde uitwerking als een buitengewoon spitsvondige grap. Vorstin Mjagkaja begreep niet hoe dat kwam maar ze was het zich wel bewust en ze maakte er een dankbaar gebruik van.

Omdat iedereen naar vorstin Mjagkaja luisterde en het gesprek rond de ambassadeursvrouw even verstomde, wilde de gastvrouw heel het gezelschap samenvoegen en zei tegen de vrouw van de ambassadeur: 'Wilt u beslist geen thee? Komt u toch bij ons.'

'Nee, we hebben het erg goed hier,' antwoordde de ambassadeursvrouw en ze bracht het begonnen gesprek weer op gang.

Het was een heel plezierig gesprek. Men had het over de Karenins, over man en vrouw.

'Anna is erg veranderd na haar reis naar Moskou. Ze heeft iets vreemds gekregen,' zei een vriendin van haar.

'Die verandering bestaat er hoofdzakelijk uit dat ze de schaduw van Aleksej Vronski met zich meegebracht heeft,' zei de vrouw van de ambassadeur.

'Wat wil je? Er is een sprookje van Grimm: De man zonder schaduw, een man die zijn schaduw kwijt is. En dat is een straf voor het een of ander. Ik heb nooit kunnen begrijpen wat daar de straf van is. Maar voor een vrouw moet het onaangenaam zijn om geen schaduw te hebben.'

'Ja, maar voor vrouwen met een schaduw loopt het meestal slecht af,' zei de vriendin van Anna.

‘Hou toch op met dat gezwets,’ zei vorstin Mjagkaja plotseling toen ze dit hoorde. ‘Karenina is een prachtvrouw. Haar man mag ik niet maar op haar ben ik heel erg gesteld.’

‘Waarom mag u haar man niet? Hij is een zeer bijzonder mens,’ zei de ambassadeursvrouw. ‘Mijn man zegt dat er maar weinig van zulke staatslieden zijn in Europa.’

‘Dat zegt mijn man ook maar daarom geloof ik het nog niet,’ zei vorstin Mjagkaja. ‘Als die mannen van ons hun mond eens hielden, zouden wij de dingen kunnen zien zoals ze zijn en volgens mij is die Aleksej Aleksandrovitsj gewoon een domme man. Ik zeg dat niet hardop... Maar het maakt alles wel duidelijk, nietwaar? Vroeger toen men zei dat ik hem verstandig moest vinden, probeerde ik dat voortdurend en ik begon mezelf dom te vinden omdat ik niet kon zien hoe verstandig hij was; maar zodra ik zei: *hij is dom*, maar niet hardop, maakte dat alles duidelijk, nietwaar?’

‘Wat bent u boosaardig vandaag!’

‘Niet in het minst. Ik weet geen andere oplossing. Een van ons tweeën is dom. En jullie weten dat je dat nooit van jezelf mag zeggen.’

‘Met zijn kapitaal is niemand tevreden maar iedereen is tevreden met zijn verstand,’ citeerde de attaché een Frans gezegde.

‘Zo is het maar net,’ zei vorstin Mjagkaja haastig tegen hem. ‘Maar Anna krijgen jullie niet van me, daar gaat het om. Het is zo’n lieve, prachtige vrouw. Wat kan zij eraan doen dat ze allemaal verliefd op haar worden en als een schaduw achter haar aanlopen?’

‘Maar ik veroordeel haar toch niet,’ probeerde Anna’s vriendin zich te rechtvaardigen.

‘Wanneer er niemand als een schaduw achter ons aanloopt, betekent dat nog niet dat we het recht hebben een ander te veroordelen.’

En nadat ze de vriendin van Anna naar behoren op haar nummer had gezet, stond vorstin Mjagkaja op en ging samen met de ambassadeursvrouw aan de tafel zitten waar een algemeen gesprek over de Pruisische koning aan de gang was.

‘Waarover zaten jullie daar te roddelen?’ vroeg Betsy.

‘Over de Karenins. De vorstin karakteriseerde Aleksej Aleksandrovitsj,’ antwoordde de vrouw van de ambassadeur die glimlachend aan tafel ging zitten.

‘Jammer dat we het gemist hebben,’ zei de gastvrouw terwijl ze naar de deur keek. ‘Ha, daar ben je dan toch!’ zei ze met een glimlach tegen Vronski.

Vronski was niet slechts bekend met een ieder die hier aanwezig was maar zag hen zelfs dagelijks en daarom kwam hij met die rustige houding binnen waarmee men binnenkomt in een kamer met mensen die men zojuist verlaten heeft.

‘Waar ik vandaan kom?’ antwoordde hij op de vraag van de

ambassadeursvrouw. 'Er zit niets anders op dan het ruiterlijk te bekennen. Uit de opera bouffe. Voor de honderdste keer, denk ik, en ik zie het elke keer weer met nieuw plezier. Schitterend! Ik weet dat het schandelijk is: maar in de opera val ik in slaap terwijl ik bij de opera bouffe tot de laatste minuut blijf zitten en plezier heb. Vandaag...'

Hij noemde een Franse actrice en wilde iets over haar vertellen; maar de ambassadeursvrouw viel hem met schertsend afgrijzen in de rede: 'Alstublieft, praat niet over die verschrikking.'

'Goed, ik zal mijn mond houden, te meer omdat iedereen die verschrikkingen kent.'

'En iedereen zou erheen gaan als het net zo in de mode was als de opera,' kon vorstin Mjagkaja niet laten op te merken.

Er klonken voetstappen bij de voordeur en vorstin Betsy die wist dat dit Karenina was, wierp een blik op Vronski. Hij keek naar de deur met een vreemde nieuwe uitdrukking op zijn gezicht. Blij, gespannen maar ook schuchter keek hij naar haar die binnenkwam terwijl hij langzaam opstond. Anna kwam de salon binnen. Zoals altijd liep ze kaarsrecht. Met vlugge, vaste en vederlichte pasjes die haar manier van lopen zozeer deed verschillen van die van de andere vrouwen van de wereld, legde ze zonder naar links of naar rechts te kijken, de korte afstand af die haar van de gastvrouw scheidde, gaf haar een hand, glimlachte en keek met deze zelfde glimlach naar Vronski. Vronski maakte een diepe buiging en schoof een stoel voor haar bij.

Ze antwoordde slechts met een knikje, bloosde en haar gezicht betrok. Maar meteen, na vlug naar bekenden te hebben geknikt en uitgestoken handen te hebben gedrukt, wendde ze zich tot de gastvrouw: 'Ik was bij gravin Lidija en wilde eerder weggaan maar ik bleef hangen omdat sir John bij haar was. Een heel erg interessante man.'

'Ach, is dat die missionaris?'

'Ja, hij vertelde heel interessant over het leven in India.'

Het gesprek dat door haar komst onderbroken was, flakkerde weer op zoals het licht van een lamp waar de wind in is geslagen.

'Sir John! Ja, sir John. Die heb ik ontmoet. Hij is een goed verteller. Vlasjeva is helemaal weg van hem.'

'Zeg, is het waar dat de jongste Vlasjeva met Topov gaat trouwen?'

'Ja, ze zeggen dat het al helemaal beslist is.'

'Ik verbaas me over de ouders. Ze zeggen dat het een huwelijk uit liefde is.'

'Uit liefde? Wat denk jij nog antediluviaal! Wie praat er tegenwoordig nog over liefde?' zei de vrouw van de ambassadeur.

'Wat doe je eraan? Die dwaze oude mode is nog steeds niet afgeschaft,' zei Vronski.

'Des te erger voor hen die zich nog aan deze mode houden. Ik ken alleen maar gelukkige verstandshuwelijken.'

'Ja, maar hoe vaak verwaait het geluk van verstandshuwelijken niet als stof wanneer juist die niet erkende hartstocht om de hoek komt kijken,' zei Vronski.

'Maar verstandshuwelijken noemen we die huwelijken waarbij beide partijen reeds uitgewoed zijn. Het is net als roodvonk, daar moet je ook doorheen.'

‘Dan zou men moeten leren om kunstmatig met liefde in te enten, net als bij de pokken.’

‘Ik ben in mijn jonge jaren op een diaken verliefd geweest,’ zei vorstin Mjagkaja. ‘Ik weet niet of me dat veel geholpen heeft.’

‘Nee, maar zonder gekheid, ik denk dat je de liefde met vallen en opstaan moet leren kennen, eerst je vergissen en het dan goed doen,’ zei vorstin Betsy.

‘Ook als een huwelijk reeds gesloten is?’ vroeg de ambassadeursvrouw spottend.

‘Het is nooit te laat om tot inkeer te komen,’ haalde de attaché een Engels spreekwoord aan.

‘Juist,’ beaamde Betsy. ‘Men moet zich vergissen en verbeteren. Hoe denk jij daarover?’ richtte ze zich tot Anna die met een vage maar vastberaden glimlach op haar lippen zwijgend toehoorde.

‘Ik denk,’ zei Anna terwijl ze met haar uitgetrokken handschoen speelde, ‘ik denk... als je kunt spreken van zoveel hoofden, zoveel zinnen, er ook zoveel harten en zoveel soorten liefde zijn.’

Vronski keek naar Anna en zijn hart stakte terwijl hij wachtte op wat ze zou zeggen. Toen ze uitgesproken was, zuchtte hij diep alsof hij aan een gevaar was ontsnapt.

Plotseling richtte Anna zich tot hem: ‘Ik heb een brief uit Moskou gekregen. Men schrijft me dat Kitty Sjtsjerbatskaja ernstig ziek is.’

‘Is het werkelijk?’ zei Vronski met gefronst voorhoofd.

Anna keek hem streng aan.

‘Interesseert u dat niet?’

‘Integendeel. Wat schrijft men u precies, als ik vragen mag?’ vroeg hij.

Anna stond op en ging naar Betsy.

‘Mag ik een kopje thee,’ zei ze terwijl ze achter Betsy’s stoel bleef staan.

Terwijl vorstin Betsy de thee inschonk, kwam Vronski naar Anna.

‘Wat schrijft men u?’ herhaalde hij.

‘Vaak denk ik dat mannen niet begrijpen wat men onder eer verstaat terwijl ze er altijd de mond vol van hebben,’ zei Anna zonder zijn vraag te beantwoorden. ‘Ik wilde u dat al heel lang zeggen,’ voegde ze eraan toe terwijl ze een stukje doorliep en bij het hoektafeltje met albums ging zitten.

‘Ik begrijp niet precies wat u daarmee wilt zeggen,’ zei hij terwijl hij haar thee aanreikte.

Ze keek naar de plaats op de sofa naast zich en hij ging meteen zitten.

‘Ja, ik wilde u zeggen,’ zei ze zonder hem aan te kijken, ‘dat uw gedrag ongepast is, zeer ongepast.’

‘Alsof ik niet zou weten dat mijn gedrag ongepast is. Maar wie is er de oorzaak van dat ik me zo gedraag?’

‘Waarom zegt u dat tegen mij?’ vroeg ze terwijl ze hem streng aankeek.

‘U weet zelf waarom,’ antwoordde hij vrijmoedig en blij terwijl hij haar zonder zijn ogen neer te slaan aan bleef kijken.

Niet hij, maar zij raakte in verwarring.

‘Dit bewijst slechts dat u geen hart heeft,’ zei ze. Maar haar ogen zeiden dat ze wist dat hij een hart had en dat ze hem daarom vreesde.

‘Datgene waar u zoëven over sprak, was een vergissing en geen liefde.’

‘U weet toch dat ik u verboden heb dat woord, dat schandelijke woord, uit te spreken,’ zei Anna en ze huiverde, maar op hetzelfde moment beseftte ze dat zij alleen al door deze woorden *verboden heb*, liet zien dat ze meende bepaalde rechten op hem te hebben en hem hierdoor juist a nmoedigde om over liefde te spreken. ‘Ik wilde u dit al zo lang zeggen,’ ging ze door terwijl ze hem vastberaden aankeek en haar gezicht gloeide als vuur, ‘en vandaag ben ik speciaal gekomen omdat ik wist dat ik u hier aan zou treffen. Ik ben gekomen om u te zeggen dat dit afgelopen moet zijn. Ik heb nog nooit voor iemand moeten blozen maar u maakt dat ik me ergens schuldig aan voel.’

Hij keek naar haar en werd getroffen door de nieuwe bezielde schoonheid van haar gezicht.

‘Wat wilt u dat ik doe?’ vroeg hij vol ernst en eenvoud.

‘Ik wil dat u naar Moskou gaat om Kitty om vergeving te vragen,’ zei ze.

‘Dat wilt u niet,’ zei hij.

Hij zag dat ze datgene zei waartoe ze zichzelf dwong en niet dat wat ze wilde.

‘Als u van mij houdt zoals u zegt,’ fluisterde ze, ‘handel dan zo dat ik rust krijg.’ Zijn gezicht straalde.

‘U weet toch dat u alles voor mij betekent, dat u mijn leven bent, maar rust ken ik niet en kan ik u niet geven. Mijzelf wel, liefde... Ik kan u niet los van mijzelf zien. U en ik zijn voor mij één. En ik zie geen mogelijkheid tot rust in het verschiert, noch voor mezelf, noch voor u. Ik zie de mogelijkheid van wanhopig, van ongelukkig zijn... of van geluk, en welk geluk...! Is dat echt niet mogelijk?’ voegde hij er, slechts zijn lippen bewegend, aan toe; maar ze hoorde het.

Ze riep alle kracht die haar verstand haar kon geven te hulp om datgene te zeggen wat ze moest zeggen, maar in plaats daarvan keek zij met ogen vol liefde naar hem en gaf geen antwoord.

Eindelijk! dacht hij vol trots. Op het moment dat ik begon te wanhopen en dat er geen eind aan leek te komen, het is zover! Ze houdt van me. Ze heeft het bekend.

‘Doe het dan voor mij, zeg dat nooit meer en laat ons goede vrienden zijn,’ zei ze met woorden; maar haar ogen spraken een heel andere taal.

‘Vrienden kunnen we niet zijn, dat weet u zelf. Maar het is aan u om te beslissen of we de gelukkigste of de ongelukkigste onder de mensen zullen zijn.’

Ze wilde iets zeggen maar hij was haar voor.

‘Ik vraag immers maar één ding: ik vraag het recht te hopen en te lijden zoals nu, maar als zelfs dat onmogelijk is, beveel mij dan te verdwijnen en ik verdwijn. U zult me niet meer zien als mijn aanwezigheid u bezwaart.’

‘Ik wil u niet verjagen.’

‘Verander dan niets, laat alles zoals het is,’ zei hij met een trilling in zijn stem. ‘Daar is uw man.’

Inderdaad, op dit ogenblik kwam Aleksej Aleksandrovitsj met zijn kalme, onbeholpen manier van lopen de salon binnen.

Hij wierp een blik op zijn vrouw en Vronski, ging bij de gastvrouw zitten, nam een kopje thee en begon te praten met zijn lijkzige, altijd hoorbare stem en zijn gebruikelijke schertsende intonatie alsof hij iemand spottend imiteerde.

‘Uw Rambouillet is compleet,’ zei hij terwijl hij zijn blik over het gezelschap liet gaan, ‘de gratiën en de muzen.’

Maar vorstin Betsy kon deze toon van hem niet uitstaan, *sneering*, zoals ze het noemde, en als verstandige gastvrouw begon ze onmiddellijk een ernstig gesprek met hem over de algemene militaire dienstplicht. Aleksej Aleksandrovitsj was direct enthousiast over het onderwerp en begon in alle ernst de nieuwe maatregel die Betsy aanviel, te verdedigen.

Vronski en Anna bleven aan het kleine tafeltje zitten.

‘Dit begint onbehoorlijk te worden,’ fluisterde een dame met een blik op Karenina, op haar man en op Vronski.

‘Wat heb ik u gezegd?’ antwoordde de vriendin van Anna.

Maar niet slechts deze dames, bijna alle aanwezigen in de salon, zelfs vorstin Mjagkaja en ook Betsy, keken herhaaldelijk naar het paar dat zich van de groep had afgezonderd, alsof ze dit storend vonden. Alleen Aleksej Aleksandrovitsj keek niet één keer die kant uit en liet zich niet van het eenmaal begonnen, interessante gesprek afhouden.

Toen vorstin Betsy zag dat iedereen de situatie als pijnlijk begon te ervaren, liet ze iemand anders haar plaats innemen om naar Aleksej Aleksandrovitsj te luisteren en ging zelf naar Anna.

‘Ik sta altijd weer versteld van de heldere en exacte wijze van formuleren van jouw man,’ zei ze. ‘De meest transcendente begrippen worden helder voor me wanneer hij het woord voert.’

‘O ja!’ zei Anna met een van geluk stralende glimlach en zonder ook maar één woord te begrijpen van wat Betsy tegen haar zei. Ze ging naar de grote tafel en nam deel aan het algemene gesprek.

Aleksej Aleksandrovitsj bleef nog een half uur, ging daarna naar zijn vrouw en stelde haar voor om samen naar huis te rijden. Ze antwoordde echter zonder hem aan te kijken dat ze bleef souperen. Aleksej Aleksandrovitsj groette en ging

weg.

De oude, dikke Tataar met de glimmende leren jas, de koetsier van Karenina, wist het verkleumde linker grijze paard van het span dat telkens wilde steigeren bij de oprit, maar met moeite in bedwang te houden. Een bediende stond bij het geopende portier van het rijtuig. De portier hield de buitendeur open. Anna Arkadjevna maakte met de vlugge vingers van haar kleine hand de kant van haar mouw los die aan een haakje van haar bontjas was blijven steken en luisterde in verrukking naar Vronski die haar uitgeleide deed.

‘U heeft niets gezegd en laten we aannemen dat ik ook niets vraag,’ zei hij, ‘maar u weet dat het geen vriendschap is die ik behoef. Er is voor mij slechts één geluk in dit leven mogelijk, dat woord dat u zo mishaaft... ja, de liefde...’

‘Liefde...’ herhaalde ze langzaam met een inwendige stem om er dan plotseling op het moment dat ze de kant loshaakte, aan toe te voegen: ‘Ik houd niet van dat woord omdat het voor mij te veel betekent, zo veel meer dan u kunt begrijpen,’ en ze keek naar zijn gezicht. ‘Tot ziens!’

Ze gaf hem een hand, liep met vlugge, lenige pasjes langs de portier en stapte in het rijtuig.

Haar blik en de aanraking van haar hand verschroelden hem. Hij kustte de palm van zijn hand op de plaats die zij had aangeraakt en hij ging naar huis in het gelukkige besef dat deze ene avond zijn doel dichterbij had gebracht dan de twee voorafgaande maanden.

Aleksej Aleksandrovitsj had er niets bijzonders of ongepasts in gezien dat zijn vrouw en Vronski aan een apart tafeltje zaten en in een levendige conversatie over het een of ander gewikkeld waren. Hij zag echter dat de anderen in de salon dit wel bijzonder en ongepast vonden en daarom kwam het ook hem als ongepast voor. Hij vond dat hij er met zijn vrouw over moest spreken.

Thuis liep Aleksej Aleksandrovitsj zoals gebruikelijk door naar zijn werkkamer, ging in zijn gemakkelijke stoel zitten, opende een boek over het papisme op de plaats die het papiermes aangaf en bleef zoals gebruikelijk tot één uur lezen. Hij streek slechts af en toe met zijn hand over zijn hoge voorhoofd en schudde met zijn hoofd alsof hij iets wilde verdrijven. Op het gebruikelijke uur stond hij op, maakte zich gereed voor de nacht en ging met het boek onder zijn arm naar boven. Deze avond waren het echter niet de gebruikelijke overpeinzingen en overwegingen over zaken betreffende de dienst die hem bezighielden maar het was de gedachte aan zijn vrouw en aan iets onplezierigs dat haar overkomen was, die hem niet losliet. Tegen zijn gewoonte in ging hij niet naar bed maar begon hij met zijn handen op zijn rug door de kamers te ijsberen. Hij kon niet gaan slapen omdat hij voelde dat hij eerst over de nieuw ontstane situatie na moest denken.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj voor zichzelf besloten had dat hij met zijn vrouw moest praten, had hem dat heel eenvoudig en gemakkelijk geleken. Nu hij echter over deze nieuw ontstane situatie na begon te denken, leek het hem erg moeilijk en gecompliceerd.

Aleksej Aleksandrovitsj was niet jaloers. Naar zijn overtuiging was jaloezie beledigend voor een vrouw en men behoorde zijn vrouw te vertrouwen. Hij vroeg zich nooit af waarom hij vertrouwen behoorde te hebben, dat wil zeggen de volle overtuiging dat zijn jonge vrouw altijd van hem zou blijven houden. Hij hield zich voor dat hij vertrouwen had en voelde geen wantrouwen. Hoewel zijn overtuiging dat jaloezie een schandelijk gevoel was en men vertrouwen behoorde te hebben, onaangetast was gebleven, voelde hij nu toch dat hij oog in oog stond met iets, wat onlogisch en absurd was en hij wist niet wat te doen. Aleksej Aleksandrovitsj stond oog in oog met het leven, met de mogelijkheid dat zijn vrouw iemand anders dan hemzelf lief zou kunnen hebben en dat was iets, wat hem als zeer ongerijmd en onbegrijpelijk voorkwam omdat dit het leven zelf was. Aleksej Aleksandrovitsj werkte en leefde altijd in ambtelijke sferen die met

afspiegelingen van het leven te maken hadden. En telkens als hij met het leven zelf in aanraking kwam, trok hij zich terug. Hij had nu hetzelfde gevoel dat een man heeft die rustig op een brug over een afgrond loopt en dan plotseling ziet dat de brug afgebroken is en dat er een leegte onder hem gaapt. Die leegte was het leven zelf en de brug was het kunstmatige leven dat Aleksej Aleksandrovitsj had geleid. Voor het eerst dacht hij aan de mogelijkheid dat zijn vrouw iemand anders lief zou kunnen hebben en die gedachte vervulde hem met ontzetting.

Hij kleepte zich niet uit maar ijsbeerde met zijn gelijkmatige tred over het hol klinkende parket van de slechts door één lamp verlichte eetkamer, over het tapijt van de donkere salon waar het licht alleen weerkaatst werd door het grote portret boven de sofa dat kort tevoren van hem was gemaakt, en door haar kamer met twee brandende kaarsen die hun licht wierpen op portretten van haar verwanten en vriendinnen en op de mooie snuisterijen op haar schrijftafel die hem al zo lang dierbaar waren. Hij liep door haar kamer tot de slaapkamerdeur en keerde dan weer terug.

Hij bleef op elk recht stuk van zijn wandeling, meestal op het parket van de lichte eetkamer, staan en zei tot zichzelf: Ja, hier is een beslissing nodig en er moet een eind aan komen. Ik moet zeggen hoe ik erover denk en haar mijn beslissing meedelen. En hij keerde weer terug. Ja, maar wat moet ik zeggen? En wat voor beslissing? vroeg hij zich in de salon af en hij vond geen antwoord. Ja, dacht hij bij zichzelf voordat hij zich in haar kamer omkeerde, wat is er uiteindelijk gebeurd? Niets. Ze heeft lang met hem gepraat. En wat zou dat? Met wie kan een vrouw van de wereld al geen gesprek voeren? En daarbij komt dat jaloezie een vernedering voor haar en ook voor mijzelf is, zei hij tot zichzelf terwijl hij haar kamer binnenging. Maar deze overweging die vroeger zo gewichtig voor hem was, had nu alle gewicht en betekenis verloren. En hij keerde bij de deur van de slaapkamer weer terug naar de salon. Hij was echter nauwelijks in de donkere salon of een stem zei tegen hem dat hij ongelijk had, dat het anderen opviel en dat er dus iets moest zijn. En weer zei hij in de eetzaal tot zichzelf: Ja, hier is een beslissing nodig en er moet een eind aan komen en ik moet zeggen hoe ik erover denk... En voor hij in de salon terugkeerde, vroeg hij zich weer af: wat voor beslissing? En daarna vroeg hij aan zichzelf wat er gebeurd was. En hij antwoordde: niets, en hij dacht er weer aan dat jaloezie een vernedering was voor zijn vrouw, maar in de salon wist hij weer zeker dat er iets gebeurd was. Zijn gedachten draaiden net als zijn lichaam in een kring rond zonder iets nieuws te vinden. Hij merkte dit, veegde zijn voorhoofd af en ging in haar kamer zitten.

Terwijl hij daar zat en naar haar tafel keek met daarop het malachieten vloei blok en een begonnen briefje, namen zijn gedachten plotseling een andere wending. Hij begon aan haar te denken, aan wat zij dacht en voelde. Voor het

eerst maakte hij zich een levendige voorstelling van haar persoonlijke leven, van haar gedachten, van haar verlangens en de gedachte dat ze haar eigen leven kon en moest hebben, leek hem zo afschuwelijk dat hij haar weer vlug van zich afzette. Dat was die leegte waarin hij het zo afgrijselijk vond een blik te werpen. Het zich met gedachten en gevoelens in een ander wezen verplaatsen was een mentale handeling die Aleksej Aleksandrovitsj vreemd was. Hij beschouwde deze mentale handeling als schadelijke en gevaarlijke fantasterij.

En het ergste van alles is, dacht hij, dat juist nu, nu mijn werk zijn voltooiing nadert (hij dacht aan het project dat hij nu leidde), nu ik mijn rust en mijn geestkracht zo hard nodig heb, dat nu deze onzinnige onrust over mij heen valt. Maar wat kan ik eraan doen? Ik behoor niet tot die mensen die onrust en zorgen lijdelijk verdragen zonder de kracht te hebben ze onder ogen te zien.

‘Ik moet erover nadenken, een beslissing nemen en het dan van mij afzetten,’ zei hij hardop.

Met haar gevoelens en met wat er in haar hart omgaat of om kan gaan, heb ik niets te maken, dat is een zaak van haar geweten en de religie, dacht hij opgelucht omdat hij beseftte de wetmatige categorie waartoe deze nieuwe situatie behoorde, gevonden te hebben.

Aldus, zei Aleksej Aleksandrovitsj tot zichzelf, zijn haar gevoelens enzovoort problemen van haar geweten waar ik me niet mee moet bemoeien. Mijn plicht is duidelijk bepaald. Als gezinshoofd ben ik de persoon die verplicht is haar leiding te geven en daardoor ben ik ook deels de verantwoordelijke persoon: ik moet haar op het gevaar wijzen dat ik zie, haar waarschuwen en zelfs mijn gezag laten gelden. Ik zal haar alles moeten zeggen.

En alles wat Aleksej Aleksandrovitsj nu tegen zijn vrouw wilde zeggen, kwam hem duidelijk voor de geest. Terwijl hij nadacht over wat hij zeggen zou, speet het hem dat hij zo ongemerkt zijn tijd en zijn verstand voor een huiselijke aangelegenheid moest gebruiken, maar desondanks begon de op handen zijnde toespraak in zijn hoofd een vaste en consequente vorm aan te nemen als was het een ambtelijk rapport. Ik moet het volgende zeggen en duidelijk onder woorden brengen: ten eerste een uiteenzetting over de betekenis van de publieke opinie en het fatsoen; ten tweede een religieuze uiteenzetting over de betekenis van het huwelijk; ten derde, zo nodig, een verwijzing naar het leed dat dit onze zoon zou kunnen berokkenen; ten vierde een verwijzing naar het leed voor haar persoonlijk. En Aleksej Aleksandrovitsj keerde zijn handpalmen naar beneden, rekte zijn ineengestrengelde vingers uit en liet de gewrichten knakken.

Dit gebaar, de slechte gewoonte van het laten knakken van zijn vingers, gaf hem altijd rust en maakte dat hij accuraat kon denken, iets waar hij nu zo’n behoefte aan had. Bij de oprit was de nadering van een rijtuig te horen. Aleksej Aleksandrovitsj bleef midden in de salon staan.

Vrouwenvoetstappen klonken op de trap. Aleksej Aleksandrovitsj stond klaar voor zijn toespraak en drukte zijn ineengestrengelde vingers in afwachting of het misschien nog ergens knakken zou. Er knakte één gewricht.

Door het geluid van haar lichte voetstappen op de trap wist hij dat ze naderbij kwam en hoewel hij voldaan was over zijn toespraak, was hij doodsbang voor het komende onderhoud...

Anna liep met gebogen hoofd en speelde met de kwastjes van haar capuchon. Er lag een helle glans op haar gezicht, echter geen blijde glans maar meer een glans die deed denken aan de angstaanjagende gloed van een brand in een donkere nacht. Toen Anna haar man zag, hief ze haar hoofd op en glimlachte alsof ze ontwaakte.

‘Ben je nog niet naar bed? Dat is een wonder!’ zei ze terwijl ze haar capuchon neersloeg en zonder stil te blijven staan, doorliep naar de kleedkamer. ‘Het is bedtijd, Aleksej Aleksandrovitsj,’ zei ze van achter de deur.

‘Anna, ik moet even met je praten.’

‘Met mij?’ zei ze verbaasd. Ze kwam naar buiten en keek hem aan. ‘Wat is er? Waarover?’ vroeg ze terwijl ze ging zitten. ‘Nu, laat ons dan nog maar even praten als dat zo nodig moet. Maar we doen er beter aan om te gaan slapen.’

Anna zei wat haar voor de mond kwam en terwijl ze naar zichzelf luisterde, verbaasde ze zich over het gemak waarmee ze kon liegen. Haar woorden klonken zo eenvoudig en natuurlijk en het leek echt of ze alleen maar slaap had! Ze voelde zich gehuld in het ondoordringbare pantser van de leugen. Ze voelde dat een onzichtbare kracht haar hielp en steunde.

‘Anna, ik moet je waarschuwen,’ zei hij.

‘Waarschuwen?’ zei ze. ‘Waarvoor?’

Ze keek zo eenvoudig en zo blijmoedig dat iemand die haar niet zo goed kende als haar man, noch in de klank van haar stem, noch in de betekenis van haar woorden iets onnatuurlijks op zou merken. Maar voor hem, die haar kende, die wist hoe zij direct merkte wanneer hij vijf minuten later naar bed ging en dan naar de oorzaak vroeg, voor hem die wist dat zij hem direct alles wat haar blij maakte of verdrietig stemde, meedeelde, voor hem had het grote betekenis om nu te zien dat ze geen oog voor zijn toestand wilde hebben en dat ze geen woord over zichzelf wilde zeggen. Hij zag dat haar ziel die tevoren altijd open voor hem lag, zich nu voor hem had afgesloten. Erger nog, haar toon vertelde hem dat ze hierdoor niet in het minst in verwarring raakte en dat ze hem ronduit leek te zeggen: Ja, mijn ziel is gesloten en dat hoort zo en zal zo blijven. Hij voelde zich nu zoals een man zich voelt die thuisgekomen, zijn huis gesloten vindt. Maar misschien vind ik de sleutel nog, dacht Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Ik wil je ervoor waarschuwen,’ zei hij met een zachte stem, ‘dat je door onvoorzichtigheid en ondoordachttheid de mensen aanleiding kan geven om over

je te praten. Je al te levendige gesprek vandaag met graaf Vronski (hij sprak deze naam ferm en rustig articulerend uit) heeft de aandacht getrokken.'

Hij sprak en keek naar haar lachende ogen die hem door hun ondoorgrondelijkheid nu angst aan joegen en terwijl hij sprak, voelde hij hoe totaal vergeefs en nutteloos zijn woorden waren.

'Zo ben jij nu altijd,' antwoordde ze alsof ze hem helemaal niet begreep en van alles wat hij had gezegd met opzet slechts het laatste wilde begrijpen. 'De ene keer vind je het naar dat ik zo saai ben en een andere keer vind je het weer naar dat ik zo vrolijk ben. Ik heb me niet verveeld. Kwetst je dat?'

Aleksej Aleksandrovitsj huiverde en boog zijn handen achterover om zijn vingers te laten knakken.

'Ach, knak alsjeblieft niet met je vingers. Ik kan daar niet tegen,' zei ze.

'Anna, ben jij het werkelijk?' vroeg Aleksej Aleksandrovitsj zacht. Met moeite bedwong hij zich en hield zijn handen stil.

'Ja, maar wat is er dan toch?' zei ze met een waarachtige en komische verbazing. 'Wat wil je van me?'

Aleksej Aleksandrovitsj zweeg en zijn hand streek over zijn voorhoofd en zijn ogen. Hij merkte dat hij, in plaats van te doen wat hij wilde, namelijk zijn vrouw waarschuwen voor een fout in de ogen van de wereld, zich ongewild toch weer druk maakte over iets wat haar geweten betrof en dat hij tegen een denkbeeldige muur leek te vechten.

'Ik wilde je dit zeggen,' vervolgde hij koel en kalm, 'en ik verzoek je naar me te willen luisteren. Ik beschouw, zoals je weet, jaloezie als een kwetsend en vernederend gevoel en ik zal mezelf nooit door dat gevoel laten leiden; er zijn echter bepaalde fatsoensnormen die men niet ongestraft kan overschrijden. Niet ik merkte het vandaag, maar te oordelen naar de indruk die je op het gezelschap maakte, merkte iedereen dat je je niet helemaal gedroeg zoals wenselijk was.'

'Ik begrijp er absoluut niets van,' zei Anna terwijl ze haar schouders ophaalde. Hem laat het koud, dacht ze. Maar de mensen zagen het en daar maakt hij zich druk over. 'Je bent ziek, Aleksej Aleksandrovitsj,' zei ze terwijl ze opstond en de deur uit wilde gaan. Hij stapte echter naar voren alsof hij haar tegen wilde houden.

Zo lelijk en zo somber had Anna zijn gezicht nog nooit gezien. Ze bleef met haar hoofd wat naar opzij en naar achteren gebogen staan en begon met haar vlugge vingers de spelden uit haar haar te halen.

'Goed, ga maar door, ik luister,' zei ze rustig en spottend. 'En ik luister zelfs met grote belangstelling omdat ik graag zou willen weten wat er nu precies aan de hand is.'

Terwijl ze sprak, verbaasde ze zich over de natuurlijke, rustige en trouwhartige toon waarop ze sprak en over de keuze van de woorden die ze

gebruikte.

‘Ik heb niet het recht om in alle details van je gevoelsleven door te dringen en ik vind dat trouwens nutteloos en zelfs schadelijk,’ begon Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Door in onze ziel te graven, graven we vaak datgene op dat daar onopgemerkt wilde blijven. Jouw gevoelens zijn een zaak van jouw geweten. Ik ben echter aan jou, aan mezelf en aan God verschuldigd om je op je plichten te wijzen. Onze levens zijn verbonden en ze zijn niet door mensen verbonden maar door God. Slechts een misdaad kan deze band verbreken en een dergelijke misdaad brengt een zware straf met zich mee.’

‘Ik begrijp er niets van. Ach, lieve hemel, en dan ook nog terwijl ik zo slaperig ben!’ zei ze terwijl ze haar hand, op zoek naar overgebleven spelden, snel door haar haar liet gaan.

‘Anna, om gods wil, praat niet zo,’ zei hij zachtmoedig. ‘Misschien vergis ik me, maar geloof me, wat ik zeg, zeg ik zowel voor mezelf als voor jou. Ik ben je man en ik houd van je.’

Een ogenblik boog ze haar hoofd en het spotlichtje in haar ogen doofde. De woorden *houden van* maakten haar echter weer opstandig. Ze dacht: Hij houdt van mij? Kan hij wel van iemand houden? Als hij niet gehoord had dat er zoiets als liefde bestond, zou hij dat woord nooit gebruiken. Hij weet niet wat liefde is.

‘Aleksej Aleksandrovitsj, ik begrijp het werkelijk niet,’ zei ze. ‘Zeg dan eens duidelijk wat je denkt...’

‘Laat me alsjeblieft uitspreken. Ik houd van je. Ik heb het echter niet over mezelf; de belangrijkste personen waar het hier om gaat, zijn onze zoon en jij. Ik herhaal dat het heel goed mogelijk is dat mijn woorden je als volstrekt onterecht en misplaatst voorkomen; misschien berusten ze op een dwaling mijnerzijds. In dat geval verzoek ik je om het mij te vergeven. Maar als je zelf voelt dat er ook maar de minste aanleiding toe is, dan verzoek ik je na te denken en mij ook alles te vertellen, indien je hart je dat ingeeft...’

Zonder er zelf erg in te hebben, zei Aleksej Aleksandrovitsj heel iets anders dan hij had voorbereid.

‘Ik heb niets te zeggen. Trouwens...’ zei ze plotseling en snel terwijl ze haar best moest doen om niet te glimlachen, ‘het is nu toch echt wel tijd om te gaan slapen.’

Aleksej Aleksandrovitsj zuchtte en zonder verder nog iets gezegd te hebben, ging hij naar de slaapkamer.

Toen Anna de slaapkamer binnenkwam, lag hij al in bed. Zijn lippen waren streng opeengeklemd en zijn ogen keken haar niet aan. Anna ging in haar bed liggen en elk ogenblik verwachtte ze dat hij nog een keer met haar zou gaan praten. Ze was bang voor dat praten maar terzelfder tijd verlangde ze ernaar. Maar hij zweeg. Lange tijd lag ze bewegingloos te wachten maar dan vergat ze

hem. Ze dacht aan die andere, zag hem en voelde hoe haar hart zich bij het denken aan hem vulde met opwindende en misdadige vreugde. Plotseling hoorde ze een regelmatig en rustig neusgefluit. Eerst was het of Aleksej Aleksandrovitsj van zijn eigen gefluit schrok en ophield, maar na tweemaal normaal ademen klonk zijn gefluit weer met een nieuw, rustig en gelijkmatig ritme.

‘Het is te laat, te laat, het is al te laat,’ fluisterde ze met een glimlach. Lange tijd lag ze roerloos en met wijd open ogen waarvan ze zelf de glans in het donker meende te zien.

Vanaf die avond begon er een nieuw leven voor Aleksej Aleksandrovitsj en voor zijn vrouw. Er was niets bijzonders gebeurd. Anna bewoog zich als voorheen in de uitgaande wereld. Ze kwam heel veel bij vorstin Betsy en Vronski ontmoette ze overal. Aleksej Aleksandrovitsj zag dit maar kon er niets aan doen. Al zijn pogingen om met haar tot een verhelderend gesprek te komen, stuitten af op een ondoordringbare muur van vrolijke verbazing. Uiterlijk was alles hetzelfde gebleven maar innerlijk was hun verhouding volkomen veranderd. Aleksej Aleksandrovitsj die in staatszaken zo krachtig was, voelde zich hier krachteloos. Als een stier wachtte hij met gedwee gebogen hoofd op de bijl die hij boven zich opgeheven voelde. Telkens als hij eraan dacht, voelde hij dat hij het nog eens moest proberen, dat er met goedheid, tederheid en overredingskracht nog hoop was om haar te redden, om haar te dwingen tot bezinning te komen, en hij nam zich iedere dag voor om met haar te spreken. Maar telkens wanneer hij een gesprek met haar begon, voelde hij dat die geest van kwaad en bedrog die macht over haar had gekregen, zich ook van hem meester maakte en hij zei heel iets anders dan hij wilde zeggen en hij sprak niet op de toon waarmee hij wilde spreken. Onwillekeurig sprak hij tegen haar op zijn gebruikelijke spottende toon die iemand die zo zou spreken, belachelijk moest maken. Maar het was onmogelijk om op die toon datgene tegen haar te zeggen wat hij haar zeggen moest.

Dat wat bijna een jaar het enige verlangen van Vronski's leven vormde, een verlangen dat voor alle vroegere verlangens in de plaats was gekomen, dat wat voor Anna een onmogelijke, vreselijke en des te betoverender droom van geluk was geweest, dit verlangen was verwezenlijkt. Hij stond bleek en met bevende onderkaak over haar heen gebogen en smeekte haar om kalm te worden, zonder dat hij zelf wist hoe en waarom.

‘Anna! Anna!’ zei hij met een trillende stem. ‘Anna, om gods wil...!’

Hoe luider hij echter sprak, hoe dieper ze haar eens zo trotse en blijmoedige maar nu zo beschaamde hoofd liet hangen. Ze boog helemaal voorover en van de sofa waarop zij zat, viel ze naar de vloer aan zijn voeten. Indien hij haar niet had vastgehouden, zou ze op het kleed gevallen zijn.

‘O, mijn god! Vergeef me!’ snikte ze terwijl ze zijn handen tegen haar borst drukte.

Ze voelde zich zo misdadig en schuldig dat haar niets bleef dan nederig zijn en om vergiffenis smeken. En daar ze nu in haar leven behalve hem niemand meer had, wendde ze zich tot hem met haar bede om vergiffenis. Terwijl ze naar hem keek, voelde ze haar vernedering zo fysiek dat ze geen woord meer uit kon brengen. En hij voelde wat een moordenaar moet voelen die het lichaam ziet dat hij van het leven heeft beroofd. Dit lichaam dat door hem van het leven was beroofd, was hun liefde, het eerste tijdperk van hun liefde. Er lag iets vreselijks en weerzinwekkends in de herinnering aan datgene waarvoor ze nu met deze verschrikkelijke prijs der schaamte betaalden. Ze kromp ineen van schaamte om haar geestelijke naaktheid, en deze schaamte maakte zich ook van hem meester. Maar ondanks al het afgrijzen van de moordenaar voor het lichaam van zijn slachtoffer, moet dit lichaam toch in stukken gescheurd en verborgen worden, moet de moordenaar profijt trekken van zijn moord.

En woedend, als in hartstocht, werpt de moordenaar zich op dit lichaam, sleept het weg en snijdt het in stukken. Zo ook bedekte Vronski haar gezicht en haar schouders met kussen. Ze hield zijn hand vast en bewoog zich niet. Ja, deze kussen zijn met deze schande gekocht. En alleen deze hand zal altijd de mijne zijn, de hand van mijn medeplichtige. Zij tilde de hand op en kustte hem. Hij liet zich op zijn knieën vallen en wilde haar gezicht zien. Ze verborg het echter en zei niets. Ten slotte, het was of het haar inspanning kostte, stond ze op en duwde hem weg. Haar gezicht was nog steeds even mooi maar dat maakte het juist

triester.

‘Alles is afgelopen,’ zei ze. ‘Jij bent het enige wat ik heb. Vergeet dat niet.’

‘Hoe zou ik kunnen vergeten wat nu mijn eigen leven is. Voor slechts één ogenblik van dit geluk...’

‘Wat geluk!’ zei ze met afschuw en afgrijzen en dit afgrijzen maakte zich onwillekeurig ook van hem meester. ‘Om godswil, geen woord, geen woord meer.’

Ze stond vlug op en ging bij hem vandaan.

‘Geen woord meer,’ herhaalde ze en ze verliet hem met een uitdrukking van kille wanhoop op haar gezicht die hij niet kende. Ze voelde dat ze op dit moment niet in staat was om de schaamte, blijdschap en ontzetting die ze voelde bij dit binnengaan in een nieuw leven onder woorden te brengen. Ze wilde er niet over praten, ze wilde niet dat dit gevoel zou vervlakken door verkeerde woorden. Maar ook daarna, op de tweede en de derde dag, vond ze niet slechts geen woorden om deze chaos van gevoelens uit te drukken maar kon ze ook de gedachten niet vinden waarmee ze over alles in haar ziel na zou kunnen denken.

Ze zei tot zichzelf: Nee, nu kan ik hier niet over nadenken, later, als ik rustiger zal zijn. Maar die rust om te denken, kwam nooit. Telkens als ze nadacht over wat ze had gedaan, wat er van haar zou worden en wat ze behoorde te doen, werd ze zozeer door schrik bevangen dat ze die gedachten weer onmiddellijk van zich afzette.

‘Later, later,’ zei ze, ‘als ik rustiger zal zijn.’

In haar dromen echter, als ze geen macht had over haar gedachten, zag ze haar toestand in heel zijn afschuwelijke naaktheid. Bijna elke nacht had ze dezelfde droom. Ze droomde dat beiden haar man waren, door beiden werd ze met liefkozingen overstelpt. Aleksej Aleksandrovitsj hilde terwijl hij haar hand kuste en zei: ‘Wat is het nu goed!’ En ook Aleksej Vronski was er en ook hij was haar man. En terwijl ze er zich over verbaasde, dat dit haar vroeger onmogelijk leek, verklaarde ze nu lachend tegen hen dat dit veel eenvoudiger was en dat ze nu allebei tevreden en gelukkig waren. Maar deze droom was zo benauwend als een nachtmerrie en ze ontwaakte met afgrijzen.

Gedurende de eerste tijd na zijn terugkeer uit Moskou, toen Levin telkens nog beefde en bloosde als hij zich de beschamende afwijzing herinnerde, placht hij tegen zichzelf te zeggen: Zo bloosde en beefde ik ook, omdat ik alles als verloren beschouwde, toen ik een twee voor natuurkunde kreeg en in de tweede klas bleef zitten; even verloren beschouwde ik me nadat ik iets dat mijn zuster me had opgedragen, had verprutst. Maar nu? Nu, na jaren, kan ik eraan terugdenken en me erover verbazen dat ik daar zoveel verdriet om kon hebben. Zo zal het hier ook mee gaan. Over enige tijd zal ook dit mij onverschillig laten.

Maar drie maanden gingen voorbij en het liet hem niet onverschillig en het was nog even pijnlijk voor hem om eraan terug te denken als in de eerste dagen. Hij kon niet tot rust komen omdat hij, die zo lang gedroomd had van het gezinsleven en er zich zo rijp voor voelde, toch nog niet getrouwd was en verder van het huwelijk afstond dan ooit tevoren. Zoals allen om hem heen, leefde ook hij in het pijnlijke besef dat een man van zijn jaren niet alleen behoorde te zijn. Hij herinnerde zich hoe hij voor zijn vertrek naar Moskou eens tegen zijn veehoeder Nikolaj, een kinderlijk man, met wie hij graag een praatje maakte, zei: 'Zo, Nikolaj! ik ga trouwen,' en hoe Nikolaj toen prompt antwoordde alsof het over iets ging waar geen twijfel aan kon bestaan: 'Dat werd hoog tijd, Konstantin Dmitritsj.' Maar een huwelijk was nu verder van hem verwijderd dan ooit tevoren. De plaats was bezet en wanneer hij in zijn verbeelding nu iemand van de meisjes die hij kende, deze plaats in liet nemen, voelde hij dat dit volstrekt onmogelijk was. Bovendien voelde hij zich pijnlijk beschaamd als hij terugdacht aan de afwijzing en de rol die hij daarbij had gespeeld. Hij kon nog zo vaak tegen zichzelf zeggen dat hem geen enkele schuld trof maar toch maakte deze herinnering precies als andere gelijksoortige beschamende herinneringen, dat hij moest blozen en beven. Hij was zich, zoals ieder mens, bewust van misstappen uit zijn verleden die een kwelling voor zijn geweten behoorden te zijn. Hij werd echter door de herinnering aan die misstappen bij lange na niet zo geplaagd als door deze onbeduidende maar beschamende herinneringen. Deze wonden heelden nooit. En bij deze herinneringen kwamen nu de afwijzing en het trieste figuur dat hij die avond in de ogen van anderen geslagen moest hebben. Maar tijd en werk deden het hunne. Zijn pijnlijke herinneringen raakten steeds meer bedolven onder gebeurtenissen van het landleven die zich onzichtbaar voltrokken maar die toch vol betekenis waren. Van week tot week dacht hij

minder aan Kitty. Vol ongeduld wachtte hij op het bericht dat ze reeds getrouwd was of binnenkort zou gaan trouwen omdat hij hoopte dat zo'n bericht hem helemaal, als het trekken van een kies, zou genezen.

Intussen kwam de lente, een prachtige, harmonische lente zonder aarzeling of valse belofte, een van die zeldzame lentes waar plant, dier en mens even blij mee zijn. Dit prachtige voorjaar maakte Levin klaar wakker en sterkte hem in zijn voornemen om al het voorgaande de rug toe te keren zodat hij krachtig en onafhankelijk orde in zijn eenzame leven zou kunnen scheppen. Hoewel veel van de plannen waarmee hij naar het land terugkeerde, niet door hem verwezenlijkt waren, had hij zich toch strikt aan zijn belangrijkste voornemen, een rein leven te leiden, gehouden. Hij had nu geen last van het schaamtegevoel dat hem gewoonlijk na een zondeval kwelde en hij kon de mensen recht in de ogen zien. In februari ontving hij al een brief van Marja Nikolajevna waarin ze hem schreef dat de gezondheid van zijn broer Nikolaj achteruitging maar dat hij van geen behandeling wilde weten. Deze brief had tot gevolg dat Levin naar zijn broer in Moskou reisde en hem wist over te halen een dokter te raadplegen en naar een badplaats in het buitenland te gaan. Hij was er zo goed in geslaagd om zijn broer over te halen en zonder hem te irriteren geld te lenen voor zijn reis dat hij in dit opzicht tevreden was over zichzelf. Behalve het beheer van het landgoed dat in het voorjaar bijzonder veel aandacht vergde en behalve het lezen, was Levin deze winter ook aan een verhandeling over de landbouw begonnen die als motief had dat het karakter van de arbeider in het bedrijf evenals klimaat en grond als een absoluut gegeven moet worden beschouwd, en dat dientengevolge alle wetenschappelijke gevolgtrekkingen over het landbouwbedrijf niet slechts uit moeten gaan van de gegevens van grond en klimaat maar van de gegevens grond, klimaat en het bepaalde onveranderlijke karakter van de arbeider. Zo waren zijn dagen ondanks zijn eenzaamheid of ten gevolge van zijn eenzaamheid bijzonder gevuld en hij had slechts zelden het onbevredigde verlangen om zijn denkbeelden aan iemand anders dan aan Agafja Michajlovna voor te leggen met wie hij menigmaal over natuurkunde, over landbouwtheorie en vooral over filosofie sprak; filosofie was het geliefde onderwerp van Agafja Michajlovna.

Het voorjaar had lang op zich laten wachten. De laatste weken van de vasten was het helder vriesweer. Overdag in de zon dooiden het, maar 's nachts daalde de temperatuur tot min zeven; er lag zo'n harde ijskorst op de sneeuw dat de karren overal konden rijden. Het was een witte Pasen. Maar plotseling, op tweede Paasdag, begon er een warme wind te waaien. De lucht betrok en gedurende drie dagen en drie nachten stormde het en viel er een lauwarme regen. Op donderdag werd het windstil en kwam er een dichte, grijze mist opzetten die de geheimzinnige veranderingen die zich in de natuur voltrokken, leek te willen verbergen. In de mist begon het water te stromen, de ijsschotsen kraakten en

kruiden. De schuimende, troebele rivieren versnelden hun beweging en op de zondag na Pasen trok tegen de avond de mist op, de donkere wolken dreven als schapewolkjes uiteen, de lucht werd helder en het echte voorjaar deed zijn intrede. De volgende morgen liet de opkomende zon het dunne ijslaagje op de rivieren snel verdwijnen en heel de warme lucht trilde verzadigd door de dampen uit de tot leven gewekte aarde. Jonge grassprietjes kleurden het oude verwelkte gras groen, de knoppen van de Gelderse roos, de aalbes en de kleverige sappige berk zwollen op en de weer losgelaten bijen zoemden rond de met goudgele bloesem overgoten wilgen. Onzichtbare leeuweriken zongen boven het fluweelgroene land en de ijslagen op de stoppelvelden. Klaaglijk riepen de kieviten boven de met bruin water overstroomde velden en moerassen, en met luid voorjaarsgesnater vlogen kraanvogels en ganzen hoog door de lucht. Op het weiland loeide het ruiende vee met enkele kale plekken zonder nieuwe vacht, lammeren op kromme poten dartelden om hun blatende moeders die hun vacht verloren, kinderen renden op hun snelle beentjes over de drogende paadjes waarin hun blote voeten waren afgedrukt, vrolijke stemmen van vrouwen met linnengoed klonken boven de drinkput, en op de erven waren bijlslagen te horen van mannen die hun ploegen en hun eggen in gereedheid brachten. Het echte voorjaar was aangebroken.

Levin trok zijn hoge laarzen aan en droeg voor het eerst geen pelsjas maar een lakense jekker. Hij liep zijn bedrijf rond waarbij hij door beken waadde die door schittering in de zon pijn deden aan zijn ogen en waarbij hij nu eens op ijs en dan weer in de kleverige modder stapte.

Het voorjaar is de tijd van plannen en voornemens. En toen Levin het erf opkwam, wist hij, evenmin als een boom in de lente weet hoe en waarheen zijn jonge twijgen en loten die opgesloten zitten in de volle knoppen, uit zullen groeien, zelf nog niet zo best welke werkzaamheden hij op zijn geliefde landgoed nu het eerst aan zou pakken. Hij voelde echter dat hij vol plannen zat en bezielde was van de beste voornemens. Hij ging eerst naar de stal. De koeien waren al in de buitenhokken gelaten. Glanzend met hun vale, gladde vacht warmden ze zich in de zon en loeiden van verlangen naar het weiland. Nadat Levin zijn koeien die hij tot in de kleinste bijzonderheden kende, bewonderd had, gaf hij opdracht ze de wei in te drijven en de kalveren in de buitenhokken te laten. De herder kwam vrolijk aanlopen om met de koeien naar de weidegrond te gaan. Met opgetrokken rokken en witte blote benen die nog niet door de zon gebruind waren, liepen de melkmeiden door de modder en joegen de loeiende kalveren die blij en ongedurig waren door het voorjaar, met tikken van twijgen het erf op.

Nadat hij een tijdje met bewondering naar de werkelijk prachtige aanwas van dat jaar had gekeken (de vroege kalveren waren ongeveer zo groot als een boerenkoe en de drie maanden oude dochter van Pava was al zo groot als een pink), gaf Levin opdracht om de trog voor de kalveren buiten te zetten en hooi in de ruif te doen. Maar de ruif, die nog in het najaar gemaakt was in de buitenhokken die 's winters niet gebruikt werden, bleek kapot te zijn. Hij stuurde iemand om de timmerman te halen die volgens zijn opdracht aan de dorsmachine moest werken maar de timmerman was met de eg bezig die al voor de vasten klaar had moeten zijn. Levin ergerde zich hieraan. Het ergerlijke was die eeuwige, altijd terugkerende versloffing van zijn bedrijf waar hij nu al zoveel jaar met al zijn kracht tegen vocht. Hij ontdekte dat de ruif die 's winters niet gebruikt werd, naar de stal voor de werkpaarden was gebracht en daar kapot was gegaan omdat het een lichte uitvoering voor de kalveren was. Bovendien bleek hier weer uit dat er nog niets aan de eggen en alle landbouwwerktuigen was gedaan. Die hadden gedurende de wintermaanden nagekeken en gerepareerd moeten worden. Hij had daar speciaal drie timmerlui voor in dienst genomen en

nu er geëgd moest worden, waren ze de eg aan het repareren. Levin zei dat de opzichter moest komen maar hij ging meteen op weg om hem zelf te zoeken. De opzichter die zoals alles die dag, straalde, kwam in een met astrakan afgezette schapejas van de dorsvloer terwijl hij een strohalm tussen zijn handen knakte.

‘Waarom werkt de timmerman niet aan de dorsmachine?’

‘Ja, dat had ik gisteren nog willen zeggen: de eg moest gerepareerd worden. Er moet toch geploegd worden.’

‘Ja, maar waarom is dat van de winter niet gebeurd?’

‘Maar waar moet u de timmerman dan voor hebben?’

‘Waar is de ruif voor het kalverenerf?’

‘Ik heb gezegd dat die weer op zijn plaats moet komen. Maar wat moet je met zulk volk?’ zei de opzichter met een verachtelijk gebaar.

‘Niet met zulk volk, maar met zo’n opzichter!’ zei Levin die kwaad werd. ‘Waarom houd ik jou eigenlijk!’ schreeuwde hij. Maar bedenkend dat het toch niet hielp, hield hij halverwege op en zuchtte slechts. ‘Wel, kan er worden gezaaid?’ vroeg hij nadat hij een ogenblik had gezweven.

‘Morgen of overmorgen kunnen we wel achter Toerkin beginnen.’

‘En de klaver?’

‘Ik heb Vasili en Misjka naar het land gestuurd en die zijn nu aan het zaaien. Ik weet alleen niet of ze erdoorheen zullen komen: het is nogal zompig.’

‘Hoeveel morgen doen ze?’

‘Zes.’

‘Waarom niet helemaal?’ riep Levin.

Dat er maar zes morgen klaver werd ingezaaid in plaats van alle twintig ergerde hem nog het meest. Wilde je een goed gewas krijgen dan moest volgens de theorie en volgens zijn eigen ervaring de klaver zo vroeg mogelijk, bijna nog in de sneeuw, gezaaid worden. En dat was iets wat Levin nog nooit gedaan had gekregen.

‘We hebben geen volk genoeg. En wat moet je met zulk volk? Er zijn er drie niet gekomen. En dan is Semjon...’

‘Je had ze bij het stro weg moeten halen.’

‘Dat heb ik gedaan.’

‘Waar zijn ze dan?’

‘Vijf maken kompot (compost betekende dat). Vier werken de haver om; anders bederft het, Konstantin Dmitritsj.’

Levin wist heel goed dat ‘anders bederft het’, betekende dat de haver uit Engels zaaigoed al bedorven was; ze hadden weer niet gedaan wat hij opgedragen had.

‘Maar ik heb toch al met de vasten gezegd, kokers...!’ schreeuwde hij.

‘Maakt u zich niet ongerust, alles komt op tijd klaar.’

Levin maakte een gebaar van ergernis. Hij ging eerst naar de haver in de

schuren kijken en keerde toen terug naar de paardestal. De haver was nog niet bedorven. Maar de arbeiders werkten hem met schoppen om terwijl ze de haver direct naar de lager gelegen schuur konden laten schuiven. Levin zei hoe ze het moesten doen, stuurde twee man weg om klaver te gaan zaaien en zijn woede op de opzichter was weer bekoeld. Het was trouwens een veel te mooie dag om zich kwaad te maken.

‘Ignat!’ riep hij tegen de koetsier die met opgestroopte mouwen bij de waterput het rijtuig stond te wassen. ‘Zadel jij voor mij...’

‘Welke wenst u?’

‘Ach, doe Kolpik maar.’

‘Goed, mijnheer.’

Terwijl het paard voor hem gezadeld werd, riep Levin de opzichter die steeds in zijn buurt rondhing weer bij zich om zich met hem te verzoenen en begon tegen hem te praten over het komende voorjaarswerk en zijn plannen voor het bedrijf.

Er moest eerder mest worden gereden om klaar te zijn voordat het vroege maaien begon. En het verre veld moest onmiddellijk worden omgeploegd voor een langere zwarte braak. Al het hooi moest door dagloners worden binnengehaald en niet op basis van de halve opbrengst.

De opzichter luisterde aandachtig en deed zichtbaar zijn best om het met de plannen van zijn baas eens te zijn, maar toch behield zijn gezicht die hopeloze en gemelijke uitdrukking die Levin zo goed kende en waar hij zich altijd zo aan ergerde. Die uitdrukking die zei: Dat is allemaal goed en wel als god het wil.

Levin ergerde zich nergens zo aan als aan deze houding. Maar hoeveel opzichters er ook bij hem in dienst waren geweest, ze hadden allemaal diezelfde houding. Ze gedroegen zich allemaal hetzelfde ten opzichte van zijn plannen en daarom maakte Levin zich nu niet meer kwaad, maar hij ergerde zich en hij voelde zich nog meer geprikkeld voor de strijd tegen deze zogenaamde elementaire kracht waar hij geen andere naam voor had dan, ‘als god het wil’, en die hem altijd tegenwerkte.

‘Misschien dat het ons lukt, Konstantin Dmitritsj,’ zei de opzichter.

‘Waarom zou het ons niet lukken?’

‘We moeten beslist nog vijftien arbeiders huren. Maar ze komen niet. Er zijn er vandaag geweest, die vroegen zeventig roebel voor de zomer.’

Levin zei niets. Weer die kracht die tegenwerkte. Hij wist dat ze, hoe ze ook hun best deden, niet meer dan veertig, zevenendertig, achtendertig arbeiders konden huren tegen het normale loon; veertig konden er gehuurd worden, meer niet. Maar hij kon het toch niet laten om de strijd aan te binden.

‘Stuur dan iemand naar Soery, naar Tsjeftirovka als ze niet komen. We moeten ze zoeken.’

‘Ik zal erom sturen,’ zei Vasili Fjodorovitsj gemelijk. ‘Maar met de paarden is

het ook niet veel meer.'

'We kopen er wat bij. Ja, ik weet het wel,' voegde hij er lachend aan toe, 'voor jou deugt er niets, maar ik laat het je dit jaar niet op jouw manier doen. Ik doe alles zelf.'

'U slaapt toch al zo weinig. Het is voor ons wel plezieriger, het oog van de meester...'

'Achter de Berkenkloof zaaien ze dus klaver? Ik denk dat ik maar eens ga kijken,' zei hij en hij besteede de kleine schimmel Kolpik die de koetsier had gebracht.

'U moet niet over de beek gaan, Konstantin Dmitritsj,' riep de koetsier.

'Goed, dan door het bos.'

En Levin reed op het brave paardje met zijn pittige telgang dat te lang op stal had gestaan en boven de plassen ongedurig snoof, over het modderige erf de poort uit en het veld in.

Zo Levin zich al blij had gevoeld bij de buitenhokken en op het erf, nu in het open veld werd hij nog vrolijker. Terwijl hij gelijkmatig voortwiegde op de telgang van zijn brave paardje en de warme en frisse geur van sneeuw en lucht opsnoof, verheugde hij zich tijdens zijn rit door het bos met de rulle smeltende sneeuw die hier en daar nog lag, en de volgelopen karresporen, over elk van zijn bomen met het ontwakend korstmos en de zwellende knoppen. Toen hij uit het bos kwam, lag op de enorme vlakte voor hem een glad fluwelen tapijt van groen zonder kale plekken en plassen met slechts hier en daar op lagere delen wat wegdooiende vlekkelijke sneeuwresten. Hij werd niet kwaad toen hij zag hoe een boerenmerrie en een hengstveulen met een opgeknijpte staart het groen vertraptten (hij zei onderweg tegen een boer dat hij ze weg moest jagen) en ook niet om het spottende en domme antwoord van de boer Ipat die hij tegenkwam en aan wie hij vroeg: 'Wel, Ipat, kunnen we al gauw gaan zaaien?'

'Er zal eerst geploegd moeten worden, Konstantin Dmitritsj,' antwoordde Ipat. Hoe verder hij reed, des te vrolijker hij werd en hij bedacht plannen voor het bedrijf waarvan het ene nog beter leek dan het andere: alle velden langs de noord-zuidlijnen afzetten met wilgen zodat er geen sneeuw onder zou blijven liggen; het bouwland verdelen in zes te bemesten akkers en drie weilanden voor gras en hooi, een veeërf aanleggen aan het uiteinde van het veld, een drinkput graven en voor de bemesting verplaatsbare hekken voor het vee maken. En dan driehonderd morgens tarwe, honderd aardappelen, honderd vijftig klaver en geen enkele morgen braak. Al dromend reed hij voorzichtig met zijn paard over de afscheidingen tussen de velden, om zijn groene gewassen niet te vertrappen, naar de dagloners die klaver zaaiden. De kar met zaad stond niet aan de rand maar midden op het veld waar de wintertarwe was stukgereden door de wielen en vertrapt was door het paard. De beide dagloners zaten aan de rand en rookten

waarschijnlijk samen een pijp. De aarde in de kar waar het zaad mee was vermengd was niet fijngevreven maar het waren plakkerige kluiten of bevroren klonten. Bij het zien van hun heer liep Vasili de dagloner naar de kar en Misjka begon te zaaien. Dit deugde niet maar Levin maakte zich haast nooit kwaad op de werkmensen. Toen Vasili naderbij kwam, zei Levin tegen hem dat hij het paard aan de kant moest zetten.

‘Dat geeft niet, mijnheer, dat groeit wel weer aan,’ antwoordde Vasili.

‘Geen praatjes, alsjeblieft,’ zei Levin, ‘en doe wat je gezegd wordt.’

‘Goed, mijnheer,’ antwoordde Vasili en hij pakte de kop van het paard. ‘Maar het zaaien, Konstantin Dmitritsj,’ zei hij om in het gevele te komen, ‘eerste klas. Alleen dat lopen is een verschrikking! Er blijven hele karrevrachten aan je schoenen hangen.’

‘Maar waarom hebben jullie ongezeefde aarde?’ vroeg Levin.

‘Dat wrijven we fijn,’ antwoordde Vasili die wat zaad pakte en de aarde tussen zijn handen stukwreef.

Vasili kon er niets aan doen dat er ongezeefde aarde op zijn kar was gestort maar het was toch ergerlijk.

Levin had al meermalen met succes gebruik gemaakt van de beproefde remedie om zijn ergernis te onderdrukken en alles wat verkeerd leek, weer recht te zetten. Ook nu gebruikte hij deze remedie. Hij keek een poosje naar de voortstappende Misjka die de zware kluiten die aan allebei zijn voeten bleven plakken, omgooide, stapte van zijn paard, pakte de zaaizak van Vasili en ging zaaien.

‘Waar ben je gebleven?’

Vasili wees met zijn voet naar een merkteken en Levin begon zo goed als hij kon de grond met het zaad uit te strooien. Het was zwaar lopen, als door een moeras, en toen Levin een rij had gedaan, was hij nat van het zweet. Hij hield ermee op en gaf de zaaizak terug.

‘Zo, mijnheer, als u mij van de zomer maar niet al te hard uitscheldt om die rij,’ zei Vasili.

‘Hoezo?’ lachte Levin die de uitwerking van de toegepaste remedie al voelde.

‘Kijkt u van de zomer maar. Het ziet er anders uit. U moet maar eens kijken waar ik de vorige lente heb gezaaid. Dat is goed! Ik doe immers precies zo mijn best voor u als voor mijn eigen vader. Ik houd zelf niet van slecht werk en van een ander wil ik dat ook niet hebben. Als het onze meester goed gaat, gaat het ons ook goed. Als je dat toch ziet,’ zei Vasili op de velden wijzend, ‘dat doet je hart toch goed.’

‘Een mooi voorjaar, Vasili.’

‘Ja, zo’n voorjaar kunnen de oude mensen zich niet herinneren. Ik ben thuis geweest, daar heeft mijn oude vader ook een bunder tarwe gezaaid. Die kan je

niet van rogge onderscheiden, zegt-ie.'

'Verbouwen jullie al lang tarwe?'

'Dat heeft u ons toch zelf twee jaar geleden geleerd. Ik heb toen een halve mud van u gekregen. We hebben een kwart verkocht en een bunder ingezaaid.'

'Wel, zorg dat je die kluiten fijnmaakt,' zei Levin terwijl hij naar zijn paard liep, 'en let op Misjka. En als het goed opkomt, krijg je vijftig kopeken de morgen.'

'Dank u zeer. We hebben het toch al heel goed bij u.'

Levin klom op zijn paard en reed naar het veld met de klaver van vorig jaar en naar het andere dat omgeploegd was voor de zomertarwe.

De klaver van het stoppelveld kwam schitterend op en keek fris en stevig groen van onder de gebroken tarwehalmen van het vorige jaar. Het paard zakte tot zijn enkels in de modder en trok zijn poten met een smakkend geluid uit de nog maar half ontdooide aarde. De omgeploegde akker was helemaal onbegaanbaar; waar ijs lag, ging het nog, maar in de ontdooide voren zakte het paard tot over zijn enkels weg. De akker lag er voortreffelijk bij; over twee dagen kon er geëgd en gezaaid worden. Alles was prachtig, alles was plezierig. Levin ging terug over de beek in de hoop dat het water wat was gezakt. En inderdaad, hij kon erover en joeg nog twee eenden op. Dan moeten er ook houtsnippen zitten, dacht hij en toen hij de weg naar huis insloeg, ontmoette hij toevallig de boswachter die zijn vermoeden dat er houtsnippen zaten, kon bevestigen.

Levin reed op een draf naar huis om op tijd te kunnen eten en zijn geweer voor de avond gereed te kunnen maken.

Terwijl Levin in een opperbeste stemming bij zijn huis aankwam, hoorde hij hoe bij de hoofdingang een belletje rinkelde.

Hé, van het station, dacht hij, precies de tijd voor de trein uit Moskou... Wie kan dat zijn? Als dat mijn broer Nikolaj eens was? Hij zei immers: misschien ga ik naar een badplaats maar misschien kom ik bij jou. Hij vond dit eerst onplezierig en was bang dat de aanwezigheid van zijn broer Nikolaj zijn gelukkige voorjaarsstemming zou bederven. Maar daarna schaamde hij zich voor dat gevoel, hij spreidde als het ware geestelijk zijn armen uit en met vertedering en vreugde verwachtte en wenste hij nu met heel zijn hart dat het zijn broer zou zijn. Hij zette zijn paard aan, reed achter de acacia's langs en zag de trojka van het station met een heer in bontjas naderbij komen. Zijn broer was het niet. Ach, als het maar een aardig mens is met wie ik wat kan praten, dacht hij.

'Ha!' riep Levin blij uit toen hij Stepan Arkadjitsj herkende en hij stak allebei zijn armen in de lucht. 'Wat een heerlijk bezoek! Ach, wat ben ik blij je te zien!'

Nu kom ik met zekerheid te weten of ze getrouwd is of wanneer ze gaat trouwen, dacht hij.

En op deze schitterende lentedag voelde hij dat de herinnering aan haar hem in het geheel geen pijn meer deed.

'Had je me niet verwacht?' zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij uit de slee stapte. Er zaten modderspatten op zijn neus, zijn wang en zijn wenkbrauwen, maar hij straalde van blijdschap en gezondheid. 'Ik ben gekomen om jou te bezoeken, dat is één,' zei hij terwijl hij hem omhelsde en kustte, 'voor de snippenjacht, dat is twee, en om het bos in Jergoesjovo te verkopen, dat is drie.'

'Geweldig! En hoe vind je het voorjaar? Hoe kon je hier met de slee komen?'

'In de koets is het nog slechter, Konstantin Dmitritsj,' antwoordde de koetsier die Levin goed kende.

'Wel, ik ben heel, heel erg blij met je komst,' zei Levin met een open en kinderlijk blijde glimlach.

Levin bracht zijn gast naar de logeerkamer waar de bagage van Stepan Arkadjitsj al was neergezet: een reistas, zijn geweer in foedraal en een kist sigaren. Hij liet hem alleen zodat hij zich kon wassen en omkleden en ging zelf naar zijn kantoor om over de klaver en het ploegen te spreken. Agafja Michajlovna, die zich altijd erg bezorgd maakte over de eer van het huis, kwam hem in het voorhuis tegemoet met vragen over het avondeten.

‘Doe maar wat je wilt als het maar vlug is,’ zei hij en hij ging naar de opzichter.

Toen hij terugkwam, verscheen Stepan Arkaditsj gewassen, gekamd en met een stralende glimlach in de deur van de logeerkamer en ze gingen samen naar boven.

‘Ach, wat ben ik blij dat ik naar je toe kon komen! Nu zal ik begrijpen wat dat voor geheime zaken zijn waar je hier altijd mee bezig bent. Nee, echt, ik benijd je. Wat een huis, wat prachtig allemaal! Licht, vrolijk!’ riep Stepan Arkaditsj die vergat dat niet elke dag een lentedag was met zulk schitterend weer als die dag. ‘En die kindermeid van jou, wat een schat! Een knap kamermeisje met een schortje zou nog beter zijn, maar dit past heel goed bij dat strenge monnikenleven dat jij leidt.’

Stepan Arkaditsj wist heel wat interessante nieuwtjes te vertellen en wat Levin vooral interesseerde was het nieuws dat zijn broer Sergej Ivanovitsj van plan was hem die zomer een bezoek te brengen.

Stepan Arkaditsj repte met geen woord over Kitty of over de familie Sjtsjerbatski; hij bracht alleen de groeten van zijn vrouw over. Levin was hem dankbaar voor deze fijngevoeligheid en was erg blij met zijn gast. Zoals altijd na een periode van eenzaamheid was hij boordevol gedachten en gevoelens die hij met niemand in zijn omgeving had kunnen delen en nu stortte hij voor Stepan Arkaditsj zijn hart uit over zijn poëtische vreugde om het voorjaar, over zijn tegenslagen en zijn plannen voor het bedrijf, over wat hij van de boeken vond die hij had gelezen en vooral over het idee van zijn eigen boek waaraan, zonder dat hij daar zelf erg in had, een kritiek op alle voorgaande werken over het bedrijfsleven ten grondslag lag. De altijd beminnelijke Stepan Arkaditsj die alles na een half woord al begreep, was ook tijdens dit bezoek bijzonder beminnelijk en Levin merkte iets nieuws in Stepan Arkaditsj, een houding van eerbied jegens hem en tederheid naar het leek, die maakte dat hij zich geveild voelde.

De pogingen van Agafja Michajlovna en de kok om een bijzonder goed maal te bereiden, hadden slechts tot gevolg dat de twee uitgehongerde vrienden zich bij het voorgerecht vol aten aan brood met boter, ingelegd wild en gezouten paddestoelen en ook nog dat Levin de soep zonder die pasteitjes waarmee de kok het bezoek speciaal had willen verrassen, op liet dienen. Maar hoewel Stepan Arkaditsj aan heel andere maaltijden gewend was, vond hij alles voortreffelijk: de kruidenwijn, het brood, de boter en vooral het ingelegde wild, de paddestoelen, de brandnetelsoep, de kip in witte saus en de witte Krimwijn, alles was voortreffelijk en geweldig.

‘Uitstekend, uitstekend,’ zei hij toen hij na het vleesgerecht een dikke sigaar opstak. ‘Het is precies alsof ik na al het gestamp en geraas van een stoomboot hier bij jou op een stille oever ben aangeland. Jij zegt dus dat juist dat element van de arbeider bestudeerd moet worden en doorslaggevend moet zijn bij de

keuze van de bedrijfsmethoden. Ik ben immers een leek op dit gebied, maar het lijkt me dat de theorie en de toepassing ervan ook hun invloed op de arbeider zullen hebben.'

'Ja, maar wacht even: ik heb het niet over de politieke economie, ik heb het over de bedrijfswetenschap. Die moet precies als de natuurwetenschappen de gegeven verschijnselen observeren en ook de arbeider met zijn economische, etnografische...'

Op dat moment bracht Agafja Michajlovna de jam binnen.

'Wel, Agafja Michajlovna,' zei Stepan Arkadjitsj tegen haar terwijl hij zijn dikke vingertoppen zoende, 'wat een heerlijk ingelegd wild hebben jullie, en wat een kruidenwijn...! Maar wat denk je, Kostja, zou het nog geen tijd zijn?' voegde hij eraan toe.

Levin keek door het raam naar de ondergaande zon achter de kale kruinen van het bos.

'Ja, het is tijd,' zei hij. 'Koezma, laat de brik inspannen!' en hij haastte zich naar beneden.

Stepan Arkadjitsj kwam beneden en behoedzaam trok hij eigenhandig de van zeildoek gemaakte hoes van een gelakte kist. Hij opende de kist en begon zijn kostbare geweer van een nieuw model in gereedheid te brengen. Koezma die op een flinke fooi rekende, week niet van Stepan Arkadjitsj zijde en hielp hem zijn kousen en laarzen aan te trekken, iets wat Stepan Arkadjitsj zich graag liet welgevallen.

'Kostja, zeg dat als koopman Rjabinin komt, ik heb hem gezegd om vandaag te komen, dat ze hem ontvangen en laten wachten...'

'Je verkoopt het bos toch niet aan Rjabinin?'

'Ja, ken jij die dan?'

'Natuurlijk ken ik die. Ik heb positief en definitief zaken met hem gedaan.'

Stepan Arkadjitsj schoot in de lach. *Positief* en *definitief* waren de geliefde stopwoorden van de koopman.

'Ja, hij heeft een verbazend grappige manier van praten. Ze heeft door waar de baas naar toe wil!' zei hij en hij aaide Laska die jankend om hem heen danste en nu eens zijn hand, en dan weer zijn laarzen en zijn geweer likte.

Toen ze buiten kwamen, stond de brik al voor het bordes.

'Het is wel niet ver maar ik heb toch maar gezegd om in te spannen; of zullen we te voet gaan?'

'Nee, laten we maar liever rijden,' zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij naar de brik liep. Hij stapte in, sloeg de plaid van tijgervel om zijn voeten en stak een sigaar op. 'Dat jij niet rookt! Een sigaar is niet zozeer een genoeg als wel de kroon en het kenmerk van het genoeg. Dit is pas leven! Wat mooi! Wat zou ik graag zo leven!'

‘Wel, wat let je?’ zei Levin met een glimlach.

‘Nee, jij bent een gelukkig man. Jij hebt alles wat je hart begeert. Je houdt van paarden en er zijn paarden. Je hebt honden, de jacht, het boerenbedrijf.’

‘Misschien komt dat wel omdat ik blij ben met wat ik heb en niet treur over wat ik niet heb,’ zei Levin, die aan Kitty dacht.

Stepan Arkadjitsj begreep hem. Hij keek hem even aan maar zei niets.

Levin was Oblonski dankbaar omdat deze met zijn aangeboren tact begreep dat Levin opzag tegen een gesprek over de Sjtsjerbatski's en daarom met geen woord over hen repte. Levin wilde nu echter wel van de twijfel die hem kwelde, verlost worden maar hij durfde er niet over te beginnen.

‘Vertel eens hoe het met jou gaat?’ zei Levin die tot het besef kwam dat het verkeerd was om alleen aan zichzelf te denken.

Stepan Arkadjitsj kreeg een vrolijke glinstering in zijn ogen.

‘Jij kunt immers niet begrijpen dat iemand van een vers kadetje kan houden als hij een rechtmatig rantsoen heeft. Volgens jou is dat een misdaad, maar voor mij is een leven zonder liefde geen leven,’ beantwoordde hij Levins vraag die hij op zijn eigen manier uitlegde. ‘Wat doe je eraan, zo ben ik nu eenmaal geschapen. En echt, er steekt voor iemand anders zo weinig kwaad in en voor jezelf zoveel genoeg.’

‘Hetzelfde, of iets nieuws?’ vroeg Levin.

‘Ja, mijn jongen! Ja, zie je, ken jij dat type Ossian-vrouwen... vrouwen die je in je dromen ziet... Nou, zulke vrouwen bestaan echt... en die vrouwen zijn vreselijk. Een vrouw, zie je, is zo'n vreemd wezen. Je kunt haar bestuderen wat je wilt, ze blijft altijd volslagen nieuw.’

‘Dan is het beter om haar niet te bestuderen.’

‘Welneen. Een of andere wiskundige heeft gezegd dat het genot niet in het vinden van de waarheid ligt maar in het zoeken ernaar.’

Levin luisterde zonder iets te zeggen maar het lukte hem met geen mogelijkheid om zich in het zieleleven van zijn vriend te verplaatsen en begrip op te brengen voor diens gevoelens en verrukking bij het bestuderen van zulke vrouwen.

De plaats voor de snippejacht was dichtbij in een klein espenbos dat stroomopwaarts langs het riviertje lag. Toen ze bij het bos kwamen, stapte Levin uit en bracht Oblonski naar een hoek van een mossig en drassig bosweijtje dat al sneeuwvrij was. Zelf ging hij terug naar een tweelingberk aan de andere kant, zette zijn geweer tegen de vork van een lage dorre tak, trok zijn kaftan uit, deed zijn riem weer om en probeerde of hij zijn armen vrij kon bewegen.

De oude grijze Laska, die steeds in zijn spoor had gelopen, ging waakzaam tegenover hem zitten en spitste de oren. De zon ging onder achter het hoge bos. In het avondrood tekenden de door het espenbos verspreide berken zich scherp af met hun hangende takken en de gezwollen knoppen die elk ogenblik open konden barsten.

Water stroomde vrijwel geruisloos in kronkelende smalle beekjes uit het dichte bos waar nog sneeuw was blijven liggen. Kleine vogeltjes kwinkeleerden en vlogen soms van boom tot boom.

Tijdens tussenpozen van volledige stilte kon men het geritsel horen van overjarige bladeren die door het dooien van de aarde en door het groeien van het gras begonnen te bewegen.

Hoe is het mogelijk! Je kan horen en je kan zien hoe het gras groeit! zei Levin bij zichzelf toen hij zag hoe een nat, griffelkleurig espeblad zich naast een jonge grasspriet bewoog. Hij stond, luisterde en keek afwisselend naar de natte bemoste aarde, naar de gespannen Laska, naar de zee van kale boomkruinen onder aan de berghelling voor hem en naar de vale hemel waar witte wolkestrepen overheen trokken. Een havik vloog met rustige vleugelslagen hoog boven het verre woud; een andere vloog precies zo in dezelfde richting en verdween. De vogels kwinkeleerden steeds luider en bedrijviger in het dichte struikgewas. Vlakbij riep een ooruil zijn oehoe. Laska veerde op, deed behoedzaam een paar stappen en begon, met haar kop naar opzij, gespannen te luisteren. Aan de andere kant van het riviertje riep een koekoek. Tot tweemaal toe liet hij zijn gewone roep horen maar dan maakte hij een schor en haastig geluid en raakte van de wijs.

‘Hoe is het mogelijk! Nu al een koekoek!’ zei Stepan Arkadjitsj die achter een struik vandaan kwam.

‘Ja, ik hoor het,’ antwoordde Levin die met tegenzin de stilte van het bos met zijn stem, die hem zelf onaangenaam in de oren klonk, verbrak. ‘Nu gaat het

gauw gebeuren.’

Stepan Arkadjitsj verdween weer achter de struik en Levin zag alleen het heldere vlammetje van een lucifer met direct daarna de rode gloed van een sigaret en een blauw rookwolkje.

‘Tsjik! Tsjik!’ klikten de hanen die door Stepan Arkadjitsj gespannen werden.

‘Wat is dat voor geroep?’ vestigde Oblonski Levins aandacht op een langgerekt geluid dat op het zachte gehinnik van een baldadige jonge hengst leek.

‘Ken je dat niet? Dat is een mannetjeshaas. Maar stil nou! Luister, ze vliegen!’ schreeuwde Levin bijna terwijl hij de hanen spande.

Van verre klonk een schrill gefluit en precies met de regelmaat die een jager zo goed kent, om de twee seconden, een tweede en een derde maal. Na de derde fluittoon klonk reeds het schorre keelgeluid.

Levin wierp een blik naar rechts, naar links, en zag hoe recht voor hem in de vaalblauwe lucht boven de met zachte twijgen samenvloeiende kruinen van het espenbos een vogel vloog. De vogel kwam recht op hem af: het nabije schorre keelgeluid dat leek op het regelmatige scheuren van strakgespannen weefsel, klonk nu vlak boven hem; hij kon de lange bek en de hals van de vogel al zien, maar op hetzelfde ogenblik dat Levin aanlegde, flitste van achter de struik waar Oblonski stond, een rode bliksemschicht; de vogel liet zich pijlsnel naar beneden vallen om onmiddellijk weer omhoog te schieten. Weer flitste de bliksem en klonk een schot; de vogel sloeg met zijn vleugels alsof hij steun zocht in de lucht, stond even stil om dan met een zware plons op de drassige grond te vallen.

‘Ik heb hem toch niet gemist?’ riep Stepan Arkadjitsj die door de rook niets kon zien.

‘Daar heb je hem!’ zei Levin terwijl hij naar Laska wees die, met één oor omhoog en met het puntje van haar pluizige staart zwaaiend in de lucht, met trage stappen als wilde zij het genoeg rekken en naar het leek met een glimlach, de dode vogel naar haar meester bracht. ‘Nou, ik ben blij dat het je gelukt is,’ zei Levin toch wel wat afgunstig omdat het hem niet gelukt was deze snip neer te schieten.

‘Een lelijke misser uit de rechterloop,’ antwoordde Stepan Arkadjitsj terwijl hij zijn geweer opnieuw laadde. ‘Sjsj... daar komt er één.’

Inderdaad klonken achter elkaar doordringende fluittonen. Twee snippen die elkaar spelend achternazaten, vlogen alleen met gefluit en niet met het schorre keelgeluid recht naar de hoofden van de jager. Er klonken vier schoten en de snippen zwenkten snel als zwaluwen en verdwenen uit het gezicht.

Het werd een prachtige jacht. Stepan Arkadjitsj schoot nog twee snippen, evenals Levin maar één ervan werd niet gevonden. Het begon donker te worden. De heldere zilveren Venus scheen met haar zachte glans reeds laag in het westen

achter de berken en hoog in het oosten liet de sombere Arcturus zijn rode licht reeds schijnen. Levin zag boven zijn hoofd de sterren van de Grote Beer verschijnen en verdwijnen. Er vlogen al geen snippen meer maar Levin besloot te wachten tot Venus die hij nu onder een tak zag, erboven zou staan en tot al de sterren van de Grote Beer helder zichtbaar zouden zijn. Venus stond al boven de tak en de strijdswagen van de Grote Beer met zijn disselboom stond in al zijn glorie aan de donkerblauwe hemel, maar nog steeds wachtte hij.

‘Wordt het nog geen tijd?’ zei Stepan Arkadjitsj.

Het was stil geworden in het bos en er was niet één vogel die zich nog verroerde.

‘Nog even,’ antwoordde Levin.

‘Zoals je wilt.’

Ze waren nu zo’n pas of vijftien van elkaar verwijderd.

‘Stiva!’ zei Levin plotseling, ‘waarom zeg je me niet dat je schoonzuster getrouwd is of wanneer ze gaat trouwen?’

Levin voelde zich zo kalm en zeker dat hij meende dat geen enkel antwoord hem uit zijn evenwicht zou kunnen brengen. Maar hij had nooit dat antwoord verwacht dat Stepan Arkadjitsj hem ging geven.

‘Ze heeft er niet aan gedacht en ze denkt er niet aan om te gaan trouwen. Maar ze is ernstig ziek en de dokters hebben haar naar het buitenland gestuurd. Ze vrezen zelfs voor haar leven.’

‘Nee toch!’ riep Levin. ‘Erg ziek? Wat heeft ze? Hoe...’

Terwijl ze dit zeiden, spitste Laska haar oren, keek naar de lucht en zag hen verwijtend aan.

Mooie tijd om te praten, dacht ze. En dat vliegt maar... Kijk, daar heb je het. Ze staan te suffen... dacht Laska.

Maar juist op dit moment hoorden ze allebei een schrill gefluit dat hen in de oren sneed. Ze grepen hun geweer en op hetzelfde moment flitsten twee bliksemschichten en klonken twee schoten. De snip die hoog boven hen vloog, vouwde op slag zijn vleugels en viel door de dunne twijgen in een bosje.

‘Dat is geweldig! Gelijk!’ riep Levin en hij rende met Laska het bosje in om de snip te zoeken. Ach ja, wat was nu ook weer zo onplezierig? trachtte hij zich te herinneren. O ja, Kitty was ziek... Ik kan er niets aan doen, heel verdrietig, dacht hij.

‘Ha, gevonden! Braaf beest,’ zei hij terwijl hij de warme vogel uit Laska’s bek haalde en hem in de bijna volle weitas stopte. ‘Ik heb hem, Stiva!’ riep hij.

Onderweg naar huis informeerde Levin naar alle bijzonderheden over Kitty's ziekte en naar de plannen van de familie Sjtsjerbatski en hoewel hij er zich voor geschaamd zou hebben het toe te geven, was hij verheugd over wat hij te horen kreeg. Verheugd ook omdat er nog hoop was en nog meer verheugde het hem dat zij die hem zo had laten lijden nu zelf leed. Zodra Stepan Arkadjitsj echter over de oorzaken van Kitty's ziekte begon en de naam Vronski liet vallen, viel Levin hem in de rede: 'Ik heb geen enkel recht om in de familieaangelegenheden te worden gekend en het interesseert me ook niet, om je de waarheid te zeggen.'

Stepan Arkadjitsj glimlachte fijntjes bij die plotselinge, hem zo bekende verandering op het gezicht van Levin; het was nu even somber als het kort daarvoor vrolijk was geweest.

'Heb je alles over het bos al met Rjabinin beslist?' vroeg Levin.

'Ja, en voor een prachtige prijs, voor achtendertigduizend. Acht vooruit en de rest in zes jaar. Ik ben er lang mee in de weer geweest. Niemand wilde meer geven.'

'Je hebt dat bos dus cadeau gegeven,' zei Levin somber.

'Hoezo cadeau?' vroeg Stepan Arkadjitsj met een blijmoedige glimlach omdat hij begreep dat nu niets genade kon vinden in Levins ogen.

'Omdat het bos op zijn minst vijfhonderd roebel per hectare waard is,' antwoordde Levin.

'Ach, jullie landeigenaren ook!' zei Stepan Arkadjitsj schertsend. 'Die toon slaan jullie aan om jullie minachting te tonen voor ons stadsmensen...! Maar als het tot zaken komt, doen wij het altijd beter. Geloof me, ik heb alles berekend,' zei hij. 'Ik maak een goede prijs voor dat bos, zo goed dat ik zelfs bang ben dat hij ervan af zal zien. Het is immers geen gesnoeid bos,' zei Stepan Arkadjitsj die met het woord *gesnoeid* aan wilde tonen hoe onrechtmatig Levins twijfel was, 'maar eerder brandhout. En dat geeft niet meer dan veertig vaam de morgen, maar hij heeft me voor elke morgen tweehonderd roebel gegeven.'

Levin glimlachte verachtelijk. Dat maniertje ken ik, dacht hij, dat vind je niet alleen bij hem maar bij alle stadsmensen die een keer of twee in de tien jaar op het platteland komen, daar een paar dorpswoorden opvangen en die dan te pas en te onpas gebruiken, in de stellige overtuiging dat ze alles al weten. *Gesnoeid, geeft veertig vaam*. Alleen maar woorden maar begrijpen, ho maar.

'Ik zal het niet in mijn hoofd halen om jou te leren wat je daar op je kantoor

moet schrijven,' zei hij, 'en als ik iets wil weten, vraag ik het je. Maar jij bent er zo van overtuigd dat je alles van bossen af weet. Heb je de bomen geteld?'

'Hoezo bomen tellen?' lachte Stepan Arkadjitsj die zijn vriend weer wat op wilde vrolijken. 'Het tellen van de korrels van het zand, de stralen der planeten, zoiets kan slechts een groot verstand...'

'Allemaal goed en wel, maar Rjabinins grote verstand kan dat toch maar. En er is geen enkele koopman die koopt zonder te tellen, tenminste, als hij het niet zoals van jou voor niets krijgt. Ik ken jouw bos. Ik kom daar elk jaar om te jagen en dat bos van jou is vijfhonderd contant waard terwijl hij jou tweehonderd op afbetaling geeft. Dat betekent dat je hem zo'n dertigduizend cadeau hebt gegeven.'

'Nou, draaf niet zo door,' zei Stepan Arkadjitsj spijtig. 'Waarom heeft niemand dat dan willen geven?'

'Daarom, omdat hij met de andere kooplui onder één hoedje speelt; hij heeft ze afgekocht. Ik heb met allemaal te maken gehad, ik ken ze. Dat zijn immers geen kooplui maar speculanten. Hij zal ook nooit aan iets beginnen dat hem maar tien of vijftien procent opbrengt, maar hij wacht rustig tot hij voor twintig kopeken een roebel kan kopen.'

'Nou, zo kan het wel weer! Je hebt gewoon een slecht humeur.'

'Absoluut niet,' zei Levin somber terwijl ze het huis naderden.

Bij het bordes stond reeds een strak met metaal beslagen en strak met leer bekleed koetsje met een weldoorvoed en strak in de brede tuigriemen gespannen paard ervoor. In het koetsje zat een massieve, strak ingesnoerde opzichter die tevens dienst deed als Rjabinins koetsier. Rjabinin was zelf al in huis en kwam de vrienden in de hal tegemoet. Rjabinin was een lange, schrale man van middelbare leeftijd met een snor, een gladgeschoren vooruitstekende kin en uitpuilende troebele ogen. Hij droeg een donkerblauwe jas met lange panden en knopen beneden op zijn rug en met hoge laarzen die geplooid waren bij de enkels en strak bij de kuiten en over die laarzen droeg hij grote overschoenen. Hij veegde zijn gezicht met een zakdoek omstandig schoon, schikte de panden van zijn jas die toch al keurig zat, begroette de binnenkomenden met een glimlach en reikte Stepan Arkadjitsj de hand alsof hij iets op wilde vangen.

'Zo, u bent er al,' zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij hem een hand gaf. 'Uitstekend.'

'Ondanks de uiterst slechte weg durfde ik het niet te wagen om aan de opdrachten van uwe excellentie geen gehoor te geven. Ik heb positief de hele weg stapvoets afgelegd maar ik ben op tijd verschenen. Uw dienaar, Konstantin Dmitritsj,' wendde hij zich tot Levin en ook diens hand probeerde hij op te vangen. Maar Levin trok een nors gezicht, deed of hij de hand niet zag en begon de snippen uit de tas te halen. 'Het heeft u behaagd zich met de jacht te

vermaken? En welke vogel is dit dus?’ vervolgde Rjabinin terwijl hij minachtend naar de snippen keek. ‘Die zal goed van smaak zijn dus.’ En hij schudde meewarig het hoofd alsof hij er sterk aan twijfelde of dit sop de kool wel waard was.

‘Wil je naar mijn werkkamer?’ zei Levin in het Frans tegen Stepan Arkadjitsj terwijl hij somber zijn wenkbrauwen fronste. ‘Loop maar door naar mijn werkkamer, dan kunnen jullie daar met elkaar praten.’

‘Heel wel, waar het u maar schikt,’ zei Rjabinin waardig en hooghartig alsof hij wilde laten voelen dat anderen misschien in gezelschap met hun houding geen raad wisten maar dat het voor hem geen enkel probleem vormde om met wie dan ook om te gaan.

In de werkkamer keek Rjabinin gewoontegetrouw om zich heen alsof hij een icoon zocht maar toen hij die vond, sloeg hij toch geen kruis. Hij keek naar de kasten en planken met boeken, glimlachte minachtend waarbij zijn gezicht dezelfde twijfel uitdrukte als bij de snippen en weer schudde hij meewarig het hoofd omdat hij niet aan kon nemen dat hier het sop de kool wel waard was.

‘Wel, heeft u het geld meegebracht?’ vroeg Oblonski. ‘Gaat u zitten.’

‘Aan het geld zal het niet liggen. Ik ben gekomen om u te zien en met u te spreken.’

‘Waarover? Maar gaat u zitten.’

‘Dat kan,’ zei Rjabinin terwijl hij in een hoogst ongemakkelijke houding waarbij hij met zijn ellebogen tegen de rugleuning steunde, ging zitten. ‘U moet wat zakken met de prijs, vorst. Dit zou zonde zijn. Maar het geld is definitief gereed, tot de laatste kopeke. Aan geld zal het niet ontbreken.’

Levin die intussen zijn geweer in de kast had gezet, wilde de deur al uitgaan maar toen hij hoorde wat de koopman zei, bleef hij staan.

‘U heeft het bos toch al voor niets gekregen,’ zei hij. ‘Hij is te laat bij me gekomen anders had ik de prijs bepaald.’

Rjabinin stond op en bekeek Levin zwijgend en glimlachend van top tot teen.

‘Konstantin Dmitritsj is een zeer spaarzaam man,’ zei hij glimlachend terwijl hij zich tot Stepan Arkadjitsj wendde. ‘Het is definitief onmogelijk iets van hem te kopen. Ik heb over de tarwe onderhandeld en goed geld geboden.’

‘Waarom zou ik mijn bezit aan u cadeau geven? Ik heb het immers niet op straat gevonden of gestolen.’

‘Goede genade, stelen is heden ten dage positief onmogelijk. Alles is heden ten dage definitief openbare rechtspraak, alles is heden fatsoenlijk. Er is geen sprake van diefstal. Het is een eerlijk gesprek dat we voeren. De vorst vraagt te veel voor het bos en daar kom ik niet mee uit. Ik verzoek hem iets, al is het maar weinig, van de prijs af te halen.’

‘Is de zaak beklonken of niet? Als de zaak beklonken is, hoeft er niet meer

onderhandeld te worden en als hij niet beklonken is,' zei Levin, 'koop ik het bos.'

De glimlach op het gezicht van Rjabinin was op slag verdwenen en had plaats gemaakt voor de harde en roofzuchtige uitdrukking van een havik. Met snelle knokige vingers knoopte hij zijn jas los waardoor zijn hemd, de koperen knopen van zijn vest en zijn horlogeketting te voorschijn puilden en hij trok snel een dikke oude portefeuille.

'Alstublieft, het bos is van mij,' zei hij terwijl hij, na zich snel bekruipt te hebben, zijn hand uitstreekte. 'Hier is het geld, het bos is van mij. Zo handelt Rjabinin, die kijkt niet op een kopeke,' sprak hij terwijl hij zijn wenkbrauwen fronste en met zijn portefeuille zwaaide.

'Als ik jou was, zou ik me niet haasten,' zei Levin.

'Zeg, kom nou,' zei Oblonski verbaasd, 'ik heb immers mijn woord gegeven.'

Levin ging de kamer uit en sloeg de deur hard achter zich dicht. Rjabinin keek naar de deur en schudde glimlachend het hoofd.

'Allemaal jeugd, definitief alleen maar jongensgedoe. Ik koop het toch, u moet mij vertrouwen, alleen al om de eer, dus, dat Rjabinin en niemand anders het bos van Oblonski heeft gekocht. En als god het wil kom ik er wel mee uit. Vertrouw op god. Alstublieft. Een contractje tekenen...'

Een uur later trok de koopman zijn overjas recht, haakte zijn jas dicht en stapte met zijn contractje op zak in zijn koets met strak beslag en reed naar huis.

'Ach, die heren!' zei hij tegen zijn opzichter, 'allemaal één pot nat.'

'Zo is het maar net,' antwoordde de opzichter die hem de teugels overgaf om het leren dekkleed dicht te knopen. 'En kan ik u met dit handeltje gelukwensen, Michail Ignatitsj?'

'Ja, ja...'

Stepan Arkadjitsj kwam naar boven en zijn zak pulde uit van de bankbiljetten die de koopman hem voor drie maanden vooruit had uitbetaald. De zaak met het bos was beklonken, het geld zat in zijn zak, de jacht was prachtig geweest, Stepan Arkadjitsj was in een opperbste stemming en wilde Levin daarom bijzonder graag van zijn slechte humeur verlossen. Hij wilde de dag aan het avondeten even plezierig besluiten als hij begonnen was.

Levin was inderdaad uit zijn humeur en hij kon, ondanks zijn verlangen om hartelijk en vriendelijk te zijn voor zijn beminnelijke gast, zijn slechte bui niet overwinnen. De roes van het bericht dat Kitty niet getrouwd was, begon hem langzamerhand uit zijn evenwicht te brengen.

Kitty was niet getrouwd en ziek, ziek van liefde voor een man die haar versmaad had. Deze belediging leek hem persoonlijk te treffen. Vronski versmaadde haar en zij versmaadde hem, Levin. Vronski had dus het recht om hem, Levin, te verachten en was daardoor zijn vijand. Maar aan dit alles dacht Levin niet. Hij voelde vaag dat er iets in school dat krenkend voor hem was maar hij maakte zich nu niet kwaad op de oorzaak van zijn wrevel, neen, hij vitte op alles wat zich voordeed. De domme verkoop van het bos en het bedrog waarin Oblonski was getrapt en dat hier in zijn huis zijn beslag had gekregen, ergerde hem bovenmate.

‘Wel, is de koop gesloten?’ zei hij toen hij Stepan Arkadjitsj boven tegen het lijf liep. ‘Wil je souperen?’

‘Dat sla ik niet af. Zo’n honger als ik hier buiten heb, verbazend! Waarom heb je Rjabinin niet gevraagd om een hapje mee te eten?’

‘Ach, laat die vent naar de hel lopen!’

‘Zoals jij die man behandelt!’ zei Oblonski. ‘Je wilde hem zelfs geen hand geven. Waarom gaf je hem geen hand?’

‘Omdat ik geen handen wil schudden met lakeien en een lakei is nog honderdmaal beter.’

‘Wat ben je toch een reactionair! Hoe denk jij eigenlijk over het opheffen der klassen?’ vroeg Oblonski.

‘Wie dat prettig vindt, die gaat zijn gang maar. Ik voel er niets voor.’

‘Ik zie het al, jij bent een onverbeterlijke reactionair.’

‘Werkelijk, ik heb er nog nooit over nagedacht wat ik ben. Ik ben Konstantin Levin en verder niets.’

‘En een Konstantin Levin die uit zijn humeur is,’ zei Stepan Arkadjitsj glimlachend.

‘Ja, ik ben uit mijn humeur en weet je waardoor? Je moet het me niet kwalijk nemen, maar dat komt door die stomme verkoop van jou...’

Stepan Arkadjitsj fronste goedmoedig zijn voorhoofd als iemand die zich ten onrechte gekwetst en aangevallen voelt.

‘Zeg, houd nu toch op!’ zei hij. ‘Er heeft nog nooit iemand iets verkocht zonder dat men direct na de verkoop tegen hem zei: “Dat is veel meer waard?” Maar zolang de koop nog niet gesloten is, geeft niemand het... Nee, ik zie het heus wel, jij hebt iets tegen die arme Rjabinin.’

‘Misschien is dat wel zo. Maar weet je waarom? Je zult wel weer zeggen dat ik een reactionair ben of iets anders met een angstwekkende naam, maar toch vind ik het ergerlijk en kwetsend om te moeten zien hoe de adel, waartoe ik behoor en ondanks het opheffen van de klasseverschillen ben ik daar blij om, zo van alle kanten verarmt. En die verarming is geen gevolg van een te luxe levenswijze. Dat zou niet erg zijn. Op grote voet leven behoort bij de adel. Dat kan alleen de adel. De boeren om ons heen kopen nu grond. Daar heb ik niets tegen. De adel voert niets uit. De boer werkt en verdringt de nietsdoener. Zo hoort het ook. En ik ben erg blij voor de boer. Maar ik vind het kwetsend om naar een verarming te moeten kijken die, hoe zal ik het zeggen, een gevolg is van onnozelheid. Hier heeft een Poolse pachter voor de helft van de prijs een juweel van een landgoed gekocht van een adellijke dame die in Nice woont. Hier wordt aan een koopman voor een roebel de morgen grond in pacht gegeven die tien roebel waard is. Hier heb ook jij zonder enige reden die schurk dertigduizend roebel cadeau gedaan.’

‘Wat moet ik dan? Elke boom tellen?’

‘Ja, natuurlijk. Nu heb jij niet geteld maar Rjabinin wel. Rjabinins kinderen zullen middelen van bestaan hebben en een goede opvoeding krijgen maar die van jou misschien niet!’

‘Neem me niet kwalijk zeg, maar ik vind dat bomen tellen toch wel wat miezerig. Wij hebben allemaal onze eigen taak en tot hun taak behoort het maken van winst. Trouwens, gedane zaken nemen geen keer. En daar hebben we spiegeleieren, zoals ik mijn eieren het liefst gebakken zie. En Agafja Michajlovna geeft ons nog wat van die verrukkelijke kruidenwijn...’

Stepan Arkadjitsj ging aan tafel zitten en begon grapjes te maken met Agafja Michajlovna terwijl hij haar verzekerde dat hij in lange tijd niet zo’n voortreffelijk middag- en avondmaal had gehad.

‘U zegt tenminste nog dat u het lekker vindt, maar Konstantin Dmitritsj, wat je die ook voorzet, al is het een korst brood, hij schrokt het op en weg is hij weer.’

Hoezeer Levin ook probeerde zijn slechte humeur de baas te worden, hij bleef somber en zwijgzaam. Er brandde hem nog één vraag voor Stepan Arkadjitsj op

de lippen maar hij kon er niet toe komen en kon het juiste moment en de juiste vorm niet vinden om die vraag te stellen. Stepan Arkadjitsj was al naar beneden, naar zijn kamer. Hij had zich uitgetkleed, weer gewassen, zijn geplooiden nachthemd aangetrokken en was in bed gaan liggen terwijl Levin in zijn kamer treuzelde en over allerlei futiliteiten praatte zonder dat hij durfde vragen wat hij wilde.

‘Wat maken ze die zeep toch prachtig,’ zei hij terwijl hij het stukje zeep dat door Agafja Michajlovna voor het bezoek was klaargelegd maar door Oblonski nog niet was gebruikt, ronddraaide en van alle kanten bekeek. ‘Moet je zien, dat is immers een kunstvoorwerp.’

‘Ja, alles wordt tegenwoordig geperfectioneerd,’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij vochtig en behaaglijk geeuwde. ‘De schouwburgen bijvoorbeeld en die amusements... a-a-a!’ geeuwde hij. ‘Overal elektrisch licht... a-a!’

‘Ja, elektrisch licht,’ zei Levin. ‘Ja. Maar waar is Vronski nu?’ vroeg hij terwijl hij plotseling de zeep neerlegde.

‘Vronski?’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij ophield met geeuwen. ‘Die is in Petersburg. Hij is kort na jou vertrokken en daarna is hij niet meer in Moskou geweest. En weet je, Kostja, om je de waarheid te zeggen,’ vervolgde hij met zijn ellebogen op tafel en zijn hand onder zijn fraaie blozende gezicht waarin zijn glimmende, goedige en slaperige ogen als sterren flonkerden, ‘het was je eigen schuld. Je werd bang van je mededinger. Maar ik, ik heb het je toen ook al gezegd, ik weet niet wie van jullie de beste kansen had. Waarom ben je er niet regelrecht op afgegaan? Ik heb toen tegen je gezegd dat...’ Hij geeuwde met zijn kaken zonder zijn mond open te doen.

Weet hij of weet hij niet dat ik een aanzoek heb gedaan? dacht Levin terwijl hij naar hem keek. Ja, hij heeft iets sluis in zijn gezicht, iets van een diplomaat, en terwijl hij voelde dat hij een kleur kreeg, keek hij Stepan Arkadjitsj zonder iets te zeggen recht in de ogen.

‘Indien er van haar kant toen iets geweest is dan was dat alleen maar verliefdheid door uiterlijke schijn,’ ging Oblonski verder. ‘Weet je, die perfecte aristocratie en de toekomstige positie in de wereld hadden geen invloed op haar, maar wel op haar moeder.’

Levins gezicht betrok. De vernedering die hij door de afwijzing had moeten doorstaan, bezorgde hem steken in zijn hart alsof hij zojuist opnieuw verwond was. Maar hij was thuis en thuis helpen de muren.

‘Wacht even, wacht even,’ viel hij Oblonski in de rede. ‘Jij gebruikt het woord aristocratie. Maar mag ik je vragen wat dat voor aristocratie is van Vronski of van wie dan ook waarvoor men mij versmaden kan? Jij ziet Vronski als een aristocraat, maar ik niet. Een man met een vader die zich door sluwe streken uit het niets heeft opgewerkt en wat voor moeder, god mag weten met wie ze al geen

verhouding heeft gehad... Nee, neem me niet kwalijk, maar ik vind mezelf een aristocraat en mensen zoals ik, die terug kunnen kijken op drie, vier eerbare generaties op de hoogste trap van beschaving (talent en verstand is iets anders), mensen die nooit voor iemand hebben gekropen, die nooit van iemand anders afhankelijk zijn geweest, die leefden zoals mijn vader en mijn grootvader. En ik ken veel van zulke mensen. Jij vindt het minderwaardig dat ik de bomen in het bos tel terwijl jij dertigduizend roebel aan Rjabinin cadeau geeft. Jij krijgt echter pacht en wat al niet meer, maar ik krijg niets en daarom heb ik waardering voor de opbrengst van erfgoed en werk... Wij zijn de aristocraten en niet zij die van de aalmoezen van de machtigen van deze wereld moeten leven en die je voor twintig kopeken kunt kopen.'

'Maar tegen wie ga je zo tekeer? Ik ben het helemaal met je eens,' zei Stepan Arkadjitsj oprecht en blij hoewel hij voelde dat Levin met degene die voor twintig kopeken te koop zijn, ook hem bedoelde. Hij was oprecht blij dat Levin weer opleefde. 'Tegen wie ga je zo tekeer? Hoewel veel van wat je over Vronski zegt, niet waar is, wil ik het daar niet over hebben. Ik zeg je zonder omwegen dat ik in jouw plaats nu mee zou gaan naar Moskou en...'

'Nee, ik weet niet of jij het weet of niet en dat kan me ook niet schelen. Maar ik zeg het je nu: ik heb een aanzoek gedaan en ben afgewezen en Katerina Aleksandrovna is voor mij nu een pijnlijke en beschamende herinnering geworden.'

'Waarom? Wat een onzin!'

'Maar daar praten we niet meer over. Neem me alsjeblieft niet kwalijk als ik wat onbehouden tegen je ben geweest,' zei Levin. Nu hij alles had gezegd, was hij weer dezelfde die hij die ochtend was geweest. 'Ben je niet boos op me, Stiva? Wees alsjeblieft niet boos,' zei hij terwijl hij glimlachend zijn hand vastpakte.

'O nee, helemaal niet! Ik ben blij dat we het uitgepraat hebben. Maar weet je, de vroege ochtend kan heel goed zijn om te jagen. Ik kan toch niet slapen en dan ga ik zo van de jacht naar het station.'

'Een goed idee.'

Hoewel Vronski's leven innerlijk geheel vervuld was van zijn hartstocht, verliep zijn leven uiterlijk, gelijk vanouds, onveranderlijk en onweerstaanbaar in de geijkte banen van relaties en wereldse en regimentsbelangen. De regimentsbelangen bezetten een belangrijke plaats in Vronski's leven. Dat kwam door zijn liefde voor het regiment maar vooral omdat men daar van hem hield. En men hield in het regiment niet slechts van Vronski maar men droeg hem ook achting toe en was trots op hem. Men was er trots op dat deze immens rijke, talentvolle man met een briljante opleiding voor wie de weg naar elke mogelijke vorm van succes, eerezucht en ijdelheid openlag, dit alles versmaadde en dat van alle levensbelangen hem het belang van zijn regiment en zijn kameraden het naast aan het hart lag. Vronski was zich dit alles terdege bewust en behalve dat hij van dit leven hield, voelde hij zich ook verplicht om deze door hem verworven reputatie hoog te houden.

Natuurlijk sprak hij met niemand van zijn kameraden over zijn liefde. Hij wist zelfs bij de hevigste drinkgelagen zijn mond te houden (hij was trouwens nooit zo dronken dat hij de controle over zichzelf verloor) en als iemand van zijn lichtzinnige kameraden tegenover hem probeerde te zinspelen op zijn liefdesrelatie, snoerde hij hem onmiddellijk de mond. Maar desondanks was de hele stad op de hoogte van zijn liefde. Iedereen raadde wel min of meer juist hoe zijn relatie met Karenina was. Het merendeel van de jonge mannen was echter juist afgunstig op datgene wat voor hem het grootste struikelblok voor zijn liefde vormde, namelijk op de hoge positie van Karenin en dus op het ostentatieve karakter van deze liefdesrelatie voor de uitgaande wereld.

Het merendeel van de jonge vrouwen die jaloers waren op Anna en die het reeds lang verveelde dat men haar *rechtschapen noemde*, waren blij over datgene wat ze reeds veronderstelden en het wachten was slechts op het definitieve omslaan van de openbare mening om daarna hun verachting in alle hevigheid over haar uit te kunnen storten. Ze waren reeds bezig het slijk te verzamelen waar ze haar doorheen konden sleuren wanneer de tijd er rijp voor was. Het merendeel der ouderen en hooggeplaatsten voelde onbehagen over dit op handen zijnde publieke schandaal.

Toen Vronski's moeder van zijn liefdesrelatie hoorde, was zij daar aanvankelijk zeer mee ingenomen omdat volgens haar opvattingen niets zo goed was voor de voltooiing van de opvoeding van een briljante jongeman als een

liefdesrelatie in de hogere kringen, maar ook omdat Karenina die zij zo aardig vond en die zoveel over haar eigen zoon had gepraat, toch precies hetzelfde bleek te zijn als alle mooie en betamelijke vrouwen naar de opvattingen van gravin Vronskaja waren. Nu was haar echter ter ore gekomen dat haar zoon een aanstelling geweigerd had die van belang was voor zijn carrière, met als enige reden dat hij in het regiment wilde blijven om Karenina te kunnen ontmoeten. Ze vernam dat hooggeplaatste personen hem dit kwalijk namen en ze was nu van mening veranderd. Het zinde haar ook niet dat deze liaison, te oordelen naar alles wat ze erover hoorde, niet die briljante, gracieuze wereldse liaison was die ze zou hebben toegejuicht, maar een of andere wanhopige Werther-hartstocht, naar men haar vertelde, waardoor hij domme dingen zou kunnen doen. Sinds zijn onverwachte vertrek uit Moskou had ze hem niet meer gezien en ze liet hem via haar oudste zoon weten dat hij bij haar moest komen.

Zijn oudste broer was evenmin over hem te spreken. Het interesseerde hem niet wat dit voor liefde was, groot of klein, hartstochtelijk of niet hartstochtelijk, zondig of niet zondig (hoewel hij kinderen had, onderhield hij een danseresje en daarom was hij meegaand in deze), maar hij wist dat dit geen liefde was die hen behaagde die behaagd moesten worden en daarom keurde hij het gedrag van zijn broer af.

Behalve de militaire dienst en het uitgaansleven had Vronski nog een bezigheid: paarden. Hij was een hartstochtelijk paardenliefhebber.

Dat jaar werd er een steeple-chase voor officieren gehouden. Vronski had zich voor de paardenrennen in laten schrijven, had een volbloed Engelse merrie gekocht en zette zich ondanks zijn liefde hartstochtelijk, zij het beheerst hartstochtelijk, in voor de komende rennen...

Deze twee hartstochten stonden elkaar niet in de weg. Integendeel, hij had behoefte aan een bezigheid en hobby die losstond van zijn liefde om zich te kunnen verfrissen en ontspannen vanwege zijn al te heftige emoties.

Op de dag van de rennen in Krasnoje Selo was Vronski vroeger dan gewoonlijk in de gemeenschappelijke eetzaal van het regiment om een biefstuk te eten. Hij hoefde geen streng dieet te houden omdat hij precies aan het voorgeschreven gewicht van vierenzeventig kilo voldeed. Hij mocht echter ook niet zwaarder worden en daarom vermeed hij meelspijzen en zoetigheid. Met zijn jas losgeknoopt over zijn witte vest leunde hij met allebei zijn ellebogen op tafel en keek in afwachting van de bestelde biefstuk in een Franse roman die op een bord lag. Hij keek slechts in het boek om niet met komende en gaande officieren te moeten praten, en hij dacht na.

Hij dacht aan de belofte van Anna om hem deze dag na de rennen te ontmoeten. Hij had haar echter in geen drie dagen gezien en omdat haar man uit het buitenland was teruggekeerd, wist hij nu niet of hun afspraak door zou gaan en ook wist hij niet hoe hij daar achter moest komen. Hij had haar voor het laatst op het buitenverblijf van vorstin Betsy ontmoet. Op het buitenverblijf van de Karenins kwam hij zo min mogelijk. Maar nu wilde hij erheen gaan en peinsde hoe hij dit probleem op zou lossen.

Natuurlijk, ik zeg gewoon dat Betsy me gestuurd heeft om te vragen of ze naar de rennen gaat. Natuurlijk, ik ga, besloot hij terwijl hij opkeek van zijn boek. En zijn gezicht straalde bij het blijde vooruitzicht haar weer te zullen zien.

‘Stuur iemand naar mijn huis en laat zeggen dat ze zo snel mogelijk mijn rijtuig met driespan klaarmaken,’ zei hij tegen de bediende die hem op een warme zilveren schotel zijn biefstuk bracht. Hij trok de schotel naar zich toe en begon te eten.

In de aangrenzende biljartkamer klonk geklik van ballen, gelach en gepraat. Twee officieren kwamen de eetzaal binnen: de ene was een nog jonge man met een zwak, fijn gezicht die kort geleden uit het Page-corps in hun regiment was gekomen; de ander was een zwaarlijvige, oude officier met een armband en waterige oogjes.

Vronski keek naar hen, fronste zijn voorhoofd en begon met een schuine blik naar zijn boek alsof hij hen niet zag, tegelijk te lezen en te eten.

‘Zo? Wat aansterken voor het werk?’ zei de zwaarlijvige officier terwijl hij naast hem ging zitten.

‘Zoals je ziet,’ zei Vronski nors en hij veegde zonder hem aan te kijken zijn mond af.

‘Maar ben je niet bang om te zwaar te worden?’ zei de officier terwijl hij een stoel omdraaide voor zijn jongere collega.

‘Wat?’ zei Vronski kwaad terwijl hij een vies gezicht trok en zijn gaven tanden liet zien.

‘Ben je niet bang om te zwaar te worden?’

‘Ober, een sherry!’ zei Vronski zonder antwoord te geven. Hij legde zijn boek aan de andere kant en ging verder met lezen.

De zwaarlijvige officier nam de wijnkaart en wendde zich tot de jonge officier.

‘Jij moet zelf maar kiezen wat we zullen drinken,’ zei hij terwijl hij hem de kaart gaf en hem aankeek.

‘Rijnwijn, misschien,’ zei de jonge officier terwijl hij een schuchtere blik op Vronski wierp en met zijn vingers zijn nauwelijks opgekomen snorpuntjes probeerde vast te pakken. Toen hij zag dat Vronski met zijn rug naar hen toe bleef zitten, stond de jonge officier op.

‘Laat ons naar de biljartkamer gaan,’ zei hij.

De zwaarlijvige officier stond gedwee op en ze liepen naar de deur.

Op dit moment kwam de lange en rijzige ritmeester Jasvin de eetzaal binnen die, na de twee officieren laatdunkend en vanuit de hoogte toegeknikt te hebben, op Vronski afstevende.

‘Ha! Daar heb je hem!’ riep hij en hij gaf hem met zijn grote hand een stevige klap op een epaulet. Vronski keek verstoord op maar onmiddellijk straalde zijn gezicht met de hem eigen rustige en kordate vriendelijkheid.

‘Verstandig, Aljosja,’ zei de ritmeester met zijn luide bariton. ‘Een klein hapje en één glaasje nu.’

‘Ik heb geen trek.’

‘Daar gaan de onafscheidelijken,’ voegde Jasvin, met een ironische blik op de twee officieren die op dat moment de eetzaal verlieten, eraan toe. Hij ging naast Vronski zitten waarbij hij zijn in een nauwe rijbroek gestoken benen die te lang waren in vergelijking met de stoelhoogte, scherp moest buigen. ‘Waarom ben je gisteravond niet naar de schouwburg van Krasnoje Selo gekomen? Noemerova was lang niet slecht. Waar zat je?’

‘Ik ben bij de Tverski’s blijven hangen,’ antwoordde Vronski.

‘O!’ antwoordde Jasvin.

Jasvin, speler, boemelaar en niet zomaar een man zonder enige principes maar een man met immorele principes, was Vronski’s beste vriend in het regiment. Vronski hield van hem zowel om zijn buitengewone fysieke kracht die vooral tot uiting kwam in het feit dat hij kon drinken als een ketter, zonder te slapen en zonder dat er iets aan hem te merken was, als ook om zijn morele overwicht dat tot uiting kwam in zijn houding tegenover meerderen en kameraden die hij angst en ontzag inboezemde, en bij het spel waarbij hij

tienduizenden inzette en altijd, hoeveel hij ook gedronken had, scherp van zin en vast van hand speelde zodat hij in de Engelse club als de beste speler werd beschouwd. Vronski had respect voor hem en was vooral op hem gesteld omdat hij voelde dat Jasjvin niet om zijn naam en zijn rijkdom van hem hield maar om hemzelf. En van alle mensen die hij kende, was Jasjvin de enige met wie hij over zijn liefde zou willen spreken. Vronski voelde dat Jasjvin de enige was die, hoewel het scheen dat hij minachting had voor elk gevoel, de hevige hartstocht die nu heel zijn leven vulde, zou kunnen begrijpen. Hij was er bovendien van overtuigd dat Jasjvin geen enkel plezier beleefde aan roddel en schandaal en dat hij het juiste begrip voor dit gevoel op kon brengen, dat wil zeggen, dat hij kon beseffen en geloven dat deze liefde geen scherts, geen vermaak was maar iets van meer ernst en gewicht.

Vronski sprak niet met hem over zijn liefde maar hij wist dat Jasjvin van alles op de hoogte was, dat hij het op de juiste manier begreep en hij vond het prettig om dat in zijn ogen te kunnen lezen.

‘O, ja!’ reageerde hij op Vronski’s opmerking dat hij bij de Tverski’s was geweest. Zijn zwarte ogen glinsterden. Hij pakte de linkerpunt van zijn snor en stak die in zijn mond, een slechte gewoonte van hem.

‘En hoe heb jij het er gisteravond van afgebracht? Heb je gewonnen?’ vroeg Vronski.

‘Achtduizend. Maar met drie ervan zit het niet goed, die zal ik wel niet krijgen.’

‘Nu, dan kan je die op mij rustig verliezen,’ zei Vronski lachend. (Jasjvin had met een groot bedrag op Vronski gewed.)

‘Die verlies ik vast niet. Alleen Machotin kan gevaarlijk zijn.’

En het gesprek ging verder over de kansen bij de rennen, het enige waar Vronski nu aan kon denken.

‘Ga je mee? Ik ben klaar,’ zei Vronski. Hij stond op en liep naar de deur. Jasjvin stond ook op en strekte zijn kolossale benen en zijn rug.

‘Ik vind het nog wat vroeg om te eten maar ik moet wel wat drinken. Ik kom zo. Hé, wijn!’ riep hij met zijn vermaarde zware commandostem die de ruiten deed rinkelen. ‘Nee, laat maar,’ riep hij direct daarna. ‘Als jij naar huis gaat, ga ik met je mee.’

En Vronski en hij gingen samen weg.

Vronski was gehuisvest in een ruime, heldere, in tweeën verdeelde Finse woning. Ook in het legerkamp woonde Petritski met hem samen. Toen Vronski en Jasjvin binnenkwamen, sliep Petritski.

‘Sta op, houd op met dat geslaap,’ zei Jasjvin die achter het schot verdween en Petritski die met verwarde haren en met zijn neus in zijn kussen lag te slapen, aan zijn schouder schudde.

Petritski zat meteen op zijn knieën en keek om zich heen.

‘Je broer is hier geweest,’ zei hij tegen Vronski. ‘Hij maakte me wakker, verdomme, en zei dat hij terug zou komen.’ En terwijl hij de deken over zich heen trok, liet hij zich weer op zijn kussen vallen. ‘Nou, houd op, Jasjvin,’ zei hij boos toen die de deken weer van hem aftrok. ‘Houd op!’ Hij keerde zich om en opende zijn ogen. ‘Zeg me liever *wat* ik moet drinken; ik heb zo’n afschuwelijke smaak in mijn mond dat ik...’

‘Het beste is vodka,’ zei Jasjvin met een zware basstem. ‘Teresjtsjenko! Vodka voor je heer en augurken,’ schreeuwde hij. Hij vond het kennelijk prettig om zijn eigen stem te horen.

‘Vodka volgens jou? Ja?’ vroeg Petritski terwijl hij zijn gezicht in rimpels trok en zijn ogen uitwreef. ‘Drink jij ook wat? Laten we dan samen wat drinken! Vronski, drink je mee?’ zei Petritski terwijl hij opstond en de tijgerdeken onder zijn armen om zich heen sloeg.

Hij ging naar de tussendeur, stak zijn armen omhoog en begon in het Frans: *Er was een koning in Thu-ule*. te zingen. ‘Vronski, drink je mee?’

‘Vlieg op,’ zei Vronski terwijl hij de jas die de bediende voor hem ophield, aantrok.

‘Waar moet je heen?’ vroeg Jasjvin aan hem. ‘Daar is je driespan,’ voegde hij eraan toe toen hij de koets voor zag rijden.

‘Naar de stallen en ik moet ook nog naar Brjanski in verband met de paarden,’ zei Vronski.

Vronski had inderdaad beloofd om Brjanski die tien kilometer van Peterhof woonde, geld voor de paarden te brengen. En hij wilde mede op tijd vertrekken om daar nog langs te kunnen gaan. Maar zijn kameraden begrepen onmiddellijk dat dat niet het enige doel van zijn reis was.

Petritski ging door met zingen, knipoogde en pruilde alsof hij wilde zeggen: Jaja, die Brjanski kennen we.

‘Pas op dat je niet te laat komt!’ was het enige dat Jasjvin zei en om van onderwerp te veranderen, vroeg hij terwijl hij uit het raam keek: ‘Hoe is het met die roodbruine van me, doet die het goed?’ Het was het middelste paard, dat hij aan Vronski had verkocht, waar hij naar informeerde.

‘Wacht even,’ riep Petritski naar Vronski die de deur al uitging. ‘Je broer heeft een brief en een briefje voor je achtergelaten. Wacht even, waar zijn ze?’

Vronski bleef staan.

‘Wel, waar zijn ze dan?’

‘Waar zijn ze? Dat is de vraag!’ declameerde Petritski plechtstatig terwijl hij zijn wijsvinger langs zijn neus drukte.

‘Nou, kom op, doe niet zo stom!’ zei Vronski glimlachend.

‘De haard heb ik niet aangestoken. Hier ergens.’

‘Nou, hou op met die onzin! Waar is die brief?’

‘Nee, echt, ik ben het vergeten. Of heb ik het gedroomd? Wacht even, wacht nou even! Je hoeft niet zo kwaad te worden! Als jij net als ik gisteravond vier flessen de man had gedronken, wist je zelfs niet meer waar je gelegen had. Wacht maar even, ik weet het zo weer!’

Petritski verdween achter de tussenwand en ging op zijn bed liggen.

‘Wacht! Ik lag hier en hij stond daar. Ja-ja-ja-ja... Daar heb je hem!’ En Petritski haalde de brief onder zijn matras vandaan waar hij hem had weggestopt.

Vronski pakte de brief en het briefje van zijn broer aan. Het was precies wat hij verwachtte: een brief van zijn moeder met verwijten waarom hij nog niet was gekomen en een briefje van zijn broer waarin gezegd werd dat hij hem moest spreken. Vronski wist dat het allemaal over hetzelfde ging. Wat hebben zij daarmee te maken! dacht Vronski. Hij frommelde de brieven in elkaar en stopte ze tussen de knopen van zijn jas om ze onderweg aandachtig te kunnen lezen. In het portaal ontmoette hij twee officieren: één van hun eigen en één van een ander regiment.

Vronski's woning was altijd een rovershol van alle officieren.

‘Waar ga je naar toe?’

‘Ik moet weg, naar Peterhof.’

‘En is je paard al uit Tsarskoje aangekomen?’

‘Ja, maar ik heb het nog niet gezien.’

‘Ze zeggen dat Gladiator van Machotin kreupelt.’

‘Onzin! Ik begrijp alleen niet hoe je in deze modder kan draven,’ zei de ander.

‘Daar zijn mijn redders!’ riep Petritski toen hij het tweetal binnen zag komen. Zijn oppasser stond voor hem met een dienblad met vodka en zoute augurken. ‘Ik moet van Jasjvin drinken om weer wat bij de tijd te komen.’

‘Je bent gisteren ook behoorlijk tekeergegaan,’ zei een van de binnengekomen officieren. ‘Je hebt ons de hele nacht wakker gehouden.’

‘Maar wat we aan het eind hebben gedaan!’ begon Petritski te vertellen. ‘Volkov klom op het dak en verkondigde dat hij verdriet had. Ik zei: “Laat de muziek komen, een treurmars!” En hij is zo, bij de tonen van de treurmars, op het dak in slaap gevallen.’

‘Drink wat, je moet in ieder geval vodka drinken en daarna selterswater en veel citroen,’ zei Jasjvin die als een moeder die haar kind medicijnen in laat nemen, over Petritski gebogen stond, ‘en daarna nog een klein beetje champagne, ja, een klein flesje.’

‘Dat klinkt verstandig. Blijf toch, Vronski, drink mee.’

‘Nee, vaarwel, mijne heren, vandaag drink ik niet.’

‘Waarom? Word je te zwaar? Goed, dan drinken we alleen. Breng selterswater en citroen.’

‘Vronski!’ riep iemand toen hij het portaal al verliet.

‘Wat?’

‘Moet je je haar niet laten knippen, anders wegen die ook nog te zwaar, speciaal op die kale plek.’

Vronski begon inderdaad al vroeg kaal te worden. Hij lachte vrolijk waarbij hij zijn gave tanden liet zien en na zijn uniformpet op de kale plek te hebben gezet, liep hij naar buiten en stapte in de koets.

‘Naar de stallen!’ zei hij. Hij wilde de brieven pakken om ze te lezen maar bedacht dat hij eerst zijn paard moest bekijken en dan pas aandacht aan andere zaken kon besteden. ‘Dat komt wel...!’

De tijdelijke stal, een houten loods, was vlak bij de renbaan opgetrokken en zijn paard moest hier gisteren heen zijn gebracht. Hij had de merrie nog niet gezien. Hijzelf had het paard gedurende de laatste dagen niet bereden maar had dat aan zijn trainer overgelaten en nu wist hij absoluut niet in wat voor conditie zijn paard was aangekomen en op dit moment verkeerde. Hij was nog maar nauwelijks uitgestapt of zijn staljongen (groom, zoals de jongen genoemd werd) die hem reeds van verre herkende, ging de trainer roepen. De droge Engelsman die slechts een klein sikje onder zijn kin had, kwam hem met hoge laarzen en een kort jacquet, met het onhandige loopje van een jockey, waggelend en met zijn ellebogen naar buiten, tegemoet.

‘Wel, hoe gaat het met Froe-Froe? vroeg Vronski in het Engels.

‘*All right, sir*, alles is prima, heer,’ klonk de stem van de Engelsman ergens binnen in zijn keel. ‘Gaat u liever niet naar binnen,’ voegde hij eraan toe terwijl hij zijn hoed optilde. ‘Ik heb haar het hoofdstel aangedaan en het paard is nerveus. Gaat u liever niet, dat maakt het paard onrustig.’

‘Nee, ik ga wel naar binnen. Ik wil even kijken.’

‘Goed, dan gaan we,’ zei de Engelsman wrevelig en weer op dezelfde manier zonder zijn mond open te doen. Zwaaiend met zijn ellebogen ging hij met zijn losse loopje voor hem uit.

Ze kwamen op het erfje voor de barak. De oppasser, een keurige, kranige jongen, kwam hen in een smetteloos jasje met een stalbezem in de hand tegemoet en liep met hen mee. In de barak stonden vijf paarden in afzonderlijke boxen en Vronski wist dat ook zijn belangrijkste rivaal, de bijzonder hoge vos Gladiator van Machotin, hier vandaag heen gebracht moest zijn. Nog meer dan zijn eigen paard verlangde Vronski ernaar om Gladiator, die hij nog nooit had gezien, te bekijken. Vronski wist echter dat het volgens de bij de paardensport geldende fatsoensnormen niet slechts onmogelijk was om te gaan kijken maar zelfs onfatsoenlijk om naar het paard te informeren. Op het moment dat hij door de gang liep, deed de jongen de deur van de tweede box links open en zag Vronski een groot rossig paard met witte benen. Hij wist dat dit Gladiator moest zijn maar hij wendde zich af met het gevoel van iemand die zich afwendt van een geopende brief waarvan de inhoud belangrijk voor hem is, en liep door naar de box van Froe-Froe.

‘Hier is het paard van Ma-k... Mak... ik kan die naam nooit uitspreken,’ zei

de Engelsman over zijn schouder terwijl hij met een duim met een vuile nagel naar de box van Gladiator wees.

‘Van Machotin? Ja, dat is mijn enige serieuze rivaal,’ zei Vronski.

‘Indien u op hem zou rijden,’ zei de Engelsman, ‘zou ik op u wedden.’

‘Froe-Froe is schichtiger. Hij is sterker,’ zei Vronski met een glimlach vanwege het compliment voor zijn rijkunst.

‘Bij de hindernissen hangt alles af van rijstijl en *pluck*,’ zei de Engelsman.

Vronski voelde niet slechts voldoende *pluck*, dat wil zeggen energie en moed, in zich maar wat veel belangrijker was, hij was er vast van overtuigd dat niemand ter wereld meer *pluck* kon hebben dan hij.

‘Maar weet u zeker dat *zwaar zweten* niet nodig was?’

‘Nee,’ antwoordde de Engelsman. ‘Spreekt u alstublieft niet te hard. Het paard is nerveus,’ zei hij ook nog met een knikje naar de gesloten box waar ze voor stonden en waar getrappel in het stro te horen was.

Hij deed de deur open en Vronski ging de slechts door een klein raampje zwak verlichte box binnen. In de box stond het bruine paard met het hoofdstel en verzette ongedurig zijn benen in het verse stro. In het halfdonker van de box overzag Vronski met één enkele blik alle lichaamsvormen van zijn favoriete paard. Froe-Froe was een merrie van middelmatige grootte en niet onberispelijk van lichaamsbouw. Ze had slechts tengere botten en ook een tengere borst hoewel haar borstbeen scherp naar voren stak. Haar achterband hing wat af en haar voor- en vooral haar achterbenen stonden nogal krom. De spieren van haar achter- en voorbenen waren niet bijzonder zwaar; maar onder haar zadeldriem was het paard ongewoon fors hetgeen nu vooral opviel bij haar gespannen en ingehouden buik. De beenderen onder haar knieën leken van voren gezien niet dikker dan een vinger maar van opzij waren ze ongewoon breed. Behalve haar ribben leek alles van opzij ingedrukt en in de breedte uitgezet. Maar ze bezat in zeer hoge mate een kwaliteit die alle gebreken deed vergeten: het *bloed*, bloed dat *spreekt*, zoals de Engelsen zeggen. De spieren tekenden zich scherp af onder het netwerk van aderen dat zich uitstreckte in de dunne, beweeglijke huid die zo glad was als satijn, en ze leken even sterk als het bot. Haar schrale hoofd met de uitpuilende glanzende, vrolijke ogen verbreedde zich onderaan naar de wijd uitstaande neusgaten met daarin het bloeddoodlopen vlies. Heel haar lijf en vooral haar hoofd drukte energie en tegelijk ook tederheid uit. Het was een van die dieren die naar het lijkt enkel niet spreken omdat de constructie van hun mond dit niet toestaat.

Vronski kreeg in ieder geval het gevoel dat alles wat er nu in hem omging terwijl hij naar haar keek, door haar begrepen werd.

Zodra Vronski bij haar in de box was gekomen, zoog ze haar longen vol lucht en keek hen, met haar uitpuilende oog zo naar opzij dat het wit zich met bloed

vulde, van de andere zijde van de box aan. Ze schudde met haar hoofdstel en verzette gespannen haar benen.

‘Nu ziet u hoe nerveus ze is,’ zei de Engelsman.

‘O, lief dier! O!’ zei Vronski sussend terwijl hij naar het paard toestapte.

Hoe dichterbij hij haar echter naderde, hoe schichtiger ze werd. Pas toen hij bij haar hoofd kwam, stond ze plotseling stil en de spieren onder haar dunne, zachte vacht begonnen te trillen. Vronski streelde haar sterke hals, schikte een lok van de manen van haar scherpe nek die naar de andere kant gevallen was en bracht zijn gezicht naar haar opengesperde neusvleugels die zo teer waren als de vleugels van een vleermuis. Ze ademde luid hoorbaar in en uit door haar opengesperde neusgaten, schrok op, legde haar spitse oor in haar nek en strekte haar sterke zwarte lip naar Vronski alsof ze zijn mouw vast wilde pakken. Maar dan werd ze aan haar hoofdstel herinnerd, schudde ermee en begon haar sierlijke benen weer onrustig te verzetten.

‘Kalm, lief dier, kalm!’ zei hij. Hij streelde haar nog eens over haar achterhand en verliet de box in het blijde besef dat zijn paard in de allerbeste conditie was.

De onrust van het paard had ook Vronski aangestoken; hij voelde hoe zijn bloed naar zijn hart stroomde en hoe hij evenals zijn paard wilde bewegen en bijten. Het was zowel een angstig als een blij gevoel.

‘Wel, dan verlaat ik me verder op u,’ zei hij tegen de Engelsman. ‘Om half zeven ter plaatse.’

‘Alles in orde,’ zei de Engelsman. ‘Maar waar gaat u heen, milord?’ vroeg hij, onverwacht gebruikmakend van de titel *my lord*, iets wat hij zelden deed.

Vronski lichtte zijn hoofd wat op en keek, zoals hij dat kon doen, naar het voorhoofd en niet naar de ogen van de Engelsman terwijl hij zich over de brutaliteit van diens vraag verbaasde. Toen het echter tot hem doordrong dat de Engelsman bij het stellen van de vraag hem niet als meester maar als jockey zag, antwoordde hij: ‘Ik moet naar Brjanski en zal over een uur weer thuis zijn.’

Dat is de zoveelste keer dat die vraag me vandaag wordt gesteld! zei hij bij zichzelf en hij bloosde, iets wat hem maar zelden overkwam. De Engelsman keek hem onderzoekend aan en alsof hij wist waar Vronski heen ging, zei hij nog: ‘Het belangrijkste is kalm te blijven voor de race, niet uit uw humeur te raken en u nergens over op te winden.’

‘*All right*,’ antwoordde Vronski met een glimlach en na in zijn koets te zijn gesprongen, gaf hij opdracht om naar Peterhof te rijden.

Hij had nog maar een paar stappen gereden of de lucht betrok door een donkere wolk die al sinds de ochtend met regen had bedreigd en er viel een stortbui op hem neer.

Een slechte zaak! dacht Vronski terwijl hij de kap optrok. Het is al zo’n blubber en nu wordt het helemaal een modderpoel. Toen hij alleen onder de

beslotenheid van de kap zat, haalde hij de brief van zijn moeder en het briefje van zijn broer te voorschijn en las ze door.

Ja, het ging steeds over hetzelfde. Allen, zijn moeder, zijn broer, ze vonden het allemaal nodig zich met zijn hartsgeheimen te bemoeien. Die bemoeizucht wekte zijn woede, een gevoel dat hij zelden ervoer. Wat gaat het ze aan? Waarom voelt iedereen zich verplicht zich zorgen over mij te maken? En waarom vallen ze me lastig? Omdat ze zien dat dit iets is wat ze niet kunnen begrijpen. Indien dit een gewone banale, wereldse affaire was, zouden ze me met rust laten. Ze voelen dat dit iets anders is, dat dit geen spel is, dat deze vrouw mij dierbaarder is dan mijn leven. En dat kunnen ze niet begrijpen en daarom ergert het hen. Wat ons lot ook is of wordt, wij hebben het zelf gemaakt en zullen ons er niet over beklagen, zei hij, met het woord *wij* Anna met zichzelf verenigend. Nee, ze moeten ons zo nodig leren hoe we moeten leven. Ze hebben geen flauw idee wat geluk betekent. Ze weten niet dat er voor ons zonder deze liefde geen geluk, geen ongeluk... geen leven is, dacht hij.

De bemoeizucht van al die mensen maakte hem zo kwaad omdat hij in zijn hart voelde dat ze, al deze lieden, gelijk hadden. Hij voelde dat de liefde die hem en Anna verbond, geen voorbijgaande kortstondige bevlieging was zoals de wereldse affaires die voorbijgaan zonder andere sporen in het leven van deze en gene achter te laten dan aangename en onaangename herinneringen. Hij voelde heel de kwelling van zijn eigen en van haar toestand, alle problemen om hun liefde die zo in het oog liep in de wereld waarin zij verkeerden, verborgen te houden, om te liegen en te bedriegen; liegen, bedriegen, sluw zijn en voortdurend aan anderen te moeten denken terwijl de hartstocht die hen bond, zo sterk was dat beiden aan niets anders konden denken dan aan hun liefde.

Hij herinnerde zich levendig al die zich telkens herhalende gevallen van noodgedwongen leugens en bedrog die zo tegen zijn aard indruisten. Bijzonder levendig herinnerde hij zich het gevoel van schaamte dat hij ten gevolge hiervan meer dan eens bij haar opmerkte. En weer kreeg hij dat vreemde gevoel dat hij soms tijdens zijn verhouding met Anna had. Dit was een gevoel van afschuw jegens iets: of het jegens Aleksej Aleksandrovitsj, jegens zichzelf of jegens iedereen in de wereld was, dat wist hij nog niet zo goed. Het lukte hem echter altijd om dit vreemde gevoel te verdrijven. En ook nu volgde hij, na een lichte huivering, verder de loop van zijn gedachten.

Ja, voorheen was ze ongelukkig maar ze was trots en kalm; maar nu kan ze niet kalm en waardig zijn, al laat ze het niet merken. Ja, hier moet een eind aan komen, besloot hij bij zichzelf.

En voor het eerst stond hem duidelijk voor ogen dat hij een einde moest maken aan deze leugen, en hoe eerder hoe beter. We moeten alles achterlaten, zij en ik, en we moeten verdwijnen naar een plaats waar we alleen zijn met onze

liefde, zei hij tot zichzelf.

De regenbui duurde niet lang en toen Vronski in volle draf aan kwam rijden, waarbij het middelste paard de reeds met losse teugels door de modder dravende buitenste paarden met zich meetrok, keek de zon alweer van achter de wolken, lag er een natte glans over de daken van de buitenhuizen en de oude linden van de parken aan weerszijden van de hoofdweg, druppelde het water vrolijk van de takken en stroomde het nog van de daken. Hij stond er al niet meer bij stil dat deze regenbui de renbaan bedorven zou hebben maar verheugde zich er nu op dat hij haar dank zij deze regen vast en zeker thuis zou treffen, en zonder haar man, omdat hij wist dat Aleksej Aleksandrovitsj die kort geleden van de bronnen was teruggekeerd, nog niet uit Petersburg was vertrokken.

In de hoop haar alleen te treffen, reed Vronski niet over het bruggetje maar ging zoals altijd te voet verder om geen aandacht te trekken. Hij liep niet vanaf de straat naar het bordes maar ging het erf op.

‘Is mijnheer al thuis?’ vroeg hij aan de tuinman.

‘Nee, mijnheer. Mevrouw is thuis. Maar neemt u het bordes, alstublieft; daar zijn mensen om open te doen,’ antwoordde de tuinman.

‘Nee, ik ga door de tuin.’

Hij wist nu zeker dat ze alleen thuis was en wilde haar verrassen want hij had haar niet beloofd dat hij die dag zou komen en zij rekende er vast niet op dat hij haar vóór de rennen nog zou opzoeken. Met zijn hand aan zijn sabel liep hij voorzichtig over het zand van het paadje met de bloemranden naar het terras aan de tuinzijde. Vronski was zijn gedachten van onderweg over het zorgelijke en moeilijke van hun toestand nu helemaal vergeten. Hij kon aan niets anders denken dan dat hij haar nu niet slechts in zijn verbeelding maar in levenden lijve, helemaal, zoals ze werkelijk was, zou zien. Met behoedzame passen om geen lawaai te maken, liep hij reeds langs de treden van het licht glooiende terras omhoog toen hij zich plotseling iets herinnerde wat hij altijd vergat en wat toch de pijnlijkste kant van hun verhouding vormde, namelijk haar zoon met zijn vragende en, naar het hem voorkwam, vijandige blik.

Deze jongen vormde vaker dan wie ook een belemmering voor hun omgang. In zijn aanwezigheid veroorloofde Vronski noch Anna zich iets te zeggen dat niet iedereen mocht horen en ze veroorloofden zich zelfs geen voor de jongen onbegrijpelijke toespelingen. Ze hadden dit niet afgesproken maar het was vanzelf gegaan. Ze zouden het als beledigend voor zichzelf hebben beschouwd

om dit kind te bedriegen. Als het bij hen was, spraken ze met elkaar zoals goede bekenden met elkaar spreken. Maar ondanks deze voorzichtigheid merkte Vronski heel vaak dat de jongen oplettend en verbaasd naar hem keek. Hij zag de vreemde schuchterheid, het ongelijkmatige van de jongen die zich nu eens lief en dan weer koel en verlegen tegenover hem gedroeg. Het was alsof de jongen voelde dat er tussen deze man en zijn moeder iets belangrijks bestond waarvan hij de betekenis niet kon begrijpen.

Inderdaad voelde de jongen dat hij deze relatie niet kon begrijpen. Hij deed zijn best om tot klaarheid te komen over wat hij voor deze man moest voelen maar het lukte hem niet. Met het scherpe oog dat een kind heeft voor de gevoelsuitingen van anderen zag hij duidelijk dat zijn vader, zijn gouvernante, zijn kindermeid, niet slechts niet van Vronski hielden maar dat ze ook met afkeer en angst naar hem keken, hoewel nergens over gesproken werd waar hij bij was, en dat zijn moeder Vronski als haar beste vriend beschouwde.

Hoe komt dit toch? Wat is hij voor een man? Hoe moet ik van hem houden? Als ik dat niet begrijp, is dat dan mijn schuld of ben ik een dom of slecht kind, dacht de jongen. En dat was de oorzaak van de onderzoekende, vragende, deels vijandige uitdrukking op zijn gezicht, en van de schuchterheid en ongelijkmatigheid die Vronski zo verlegen maakten. De aanwezigheid van deze jongen bezorgde bij Vronski altijd en onveranderlijk dat vreemde gevoel van ongegronde afschuw dat hem de laatste tijd zo plaagde. De aanwezigheid van deze jongen bezorgde Vronski en Anna hetzelfde gevoel dat een zeevaarder ondervindt wanneer hij op het kompas kijkt en ziet dat de koers waarin hij snelle voortgang maakt, sterk afwijkt van de koers die hij voor moet liggen, maar dat hij niet bij machte is om deze beweging die hem steeds verder van de goede koers verwijdt, te beëindigen en weet dat het zich schikken in deze koersafwijking gelijk staat met het zich schikken in de ondergang.

Deze jongen met zijn naïeve kijk op het leven was het kompas dat hen de mate van hun afwijking liet zien van datgene wat ze wisten maar niet wilden weten.

Serjozja was ditmaal niet thuis. Zij zat helemaal alleen op het terras en wachtte op de terugkeer van haar zoon die tijdens het wandelen overvallen was door de regen. Ze had een bediende en een meisje weggestuurd om hem te zoeken en zat nu te wachten. Gekleed in een witte, rijkelijk geborduurde japon zat ze in een hoek van het terras achter de bloemen en ze hoorde hem niet komen. Haar hoofd met de zwarte krullen hield ze voorovergebogen. Ze drukte haar voorhoofd tegen de koele gieter die op de balustrade stond en die ze met haar sierlijke handen met de hem zo bekende ringen, vasthield. De schoonheid van haar lichaam, haar hoofd, haar hals en haar handen trof Vronski telkens weer als iets onverwachts. Hij bleef staan terwijl hij in extase naar haar keek. Maar

zodra hij een stap in haar richting wilde doen, voelde ze zijn nadering. Ze duwde de gieter van zich af, wendde haar verhitte gezicht om en keek hem aan.

‘Wat is er met je? Voel je je niet goed?’ vroeg hij in het Frans terwijl hij naar haar toe ging. Hij wilde vlug naar haar toe lopen maar bedacht dat er misschien anderen waren, keek naar de balkondeur en kleurde zoals hij elke keer kleurde door dat gevoel dat hij bang moest zijn en om zich heen moest kijken.

‘Nee, het gaat goed met me,’ zei ze terwijl ze opstond en stevig zijn uitgestoken hand drukte. ‘Ik verwachtte... jou niet.’

‘Mijn god! Wat een koude handen!’ zei hij.

‘Je hebt me laten schrikken,’ zei ze. ‘Ik ben alleen en ik wacht op Serjozja die is gaan wandelen. Ze moeten hier langskomen.’

Maar ondanks haar pogen om rustig te zijn trilden haar lippen.

‘Vergeef me dat ik gekomen ben maar ik kan deze dag niet doorkomen zonder je gezien te hebben,’ vervolgde hij in het Frans, een taal die hij altijd gebruikte om het onmogelijk koele *u* en het gevaarlijke *je* in het Russisch tussen hen te vermijden.

‘Waarom vergeven? Ik ben zo blij!’

‘Maar je voelt je niet goed of je bent verdrietig,’ sprak hij verder terwijl hij zich zonder haar handen los te laten over haar heen boog. ‘Waar dacht je aan?’

‘Altijd aan hetzelfde,’ zei ze met een glimlach.

Ze sprak de waarheid. Wanneer en op welk moment men ook aan haar vragen zou waaraan ze dacht, ze zou feilloos antwoorden: aan hetzelfde, aan mijn geluk en aan mijn ongeluk. Op het moment dat hij haar zag, vroeg ze zich af waarom voor anderen, voor Betsy bijvoorbeeld (ze kende haar heimelijke verhouding met Toesjkjevitsj) dit alles zo eenvoudig was en voor haar zo’n kwelling. Vandaag waren er enige overwegingen die deze gedachte bijzonder pijnlijk voor haar maakte. Ze vroeg hem naar de rennen. Hij gaf haar antwoord en omdat hij zag dat ze zich ongerust maakte, begon hij, om haar af te leiden, zo luchtig mogelijk te vertellen over de precieze gang van zaken bij de voorbereidingen voor de rennen.

Zal ik het zeggen of niet, dacht ze terwijl ze in zijn rustige, verliefde ogen keek. Hij is zo gelukkig, zo vol van zijn wedrennen, dat hij niet het juiste begrip op zal kunnen brengen, niet de volle betekenis zal begrijpen die dit voor ons heeft.

‘Maar je hebt nog niet gezegd waar je aan dacht toen ik binnenkwam,’ zei hij zijn relaas onderbrekend. ‘Vertel het me, alsjeblieft!’

Ze antwoordde niet maar keek hem met haar hoofd een weinig gebogen, met stralende ogen van onder haar lange wimpers, vragend aan. Haar hand die met een afgerukt blad speelde, trilde. Hij zag dit en zijn gezicht drukte die onderdanigheid en slaafse toewijding uit die haar zo geheel aan hem overleverde.

‘Ik zie dat er iets gebeurd is. Ik kan toch geen ogenblik rust hebben als ik weet dat jij verdriet hebt en ik daar niet in deel? Zeg het, om gods wil!’ herhaalde hij smekend.

Maar ik zal het hem nooit kunnen vergeven als hij de volle betekenis er niet van zal begrijpen. Ik kan het beter niet zeggen, waarom zou ik hem op de proef stellen? dacht ze terwijl ze hem met dezelfde blik aan bleef kijken en voelde hoe haar hand met het blaadje steeds heviger begon te trillen.

‘Om gods wil!’ herhaalde hij terwijl hij haar hand vasthield.

‘Zal ik het zeggen?’

‘Ja, ja, ja...’

‘Ik ben zwanger,’ zei ze zacht en langzaam.

Het blaadje in haar hand begon nog heviger te trillen maar haar ogen lieten hem niet los omdat ze zijn reactie wilde zien. Hij werd bleek en wilde iets zeggen maar hij zweeg, liet haar hand los en boog zijn hoofd. Ja, hij heeft de volle betekenis ervan begrepen, dacht ze en dankbaar drukte ze zijn hand.

Maar ze vergiste zich toen ze dacht dat hij de betekenis hiervan precies zo begreep als zij, een vrouw, het begreep. Toen hij het vernam, voelde hij hoe dat vreemde gevoel van afschuw jegens iemand dat hem telkens overviel, met vertienvoudigde kracht bezit van hem nam. Maar tevens begreep hij dat die crisis waar hij naar verlangde, nu aangebroken was, dat het niet langer voor haar man verborgen mocht blijven en dat er op de een of andere wijze zo snel mogelijk een eind aan deze onnatuurlijke toestand moest komen. En bovendien ging haar opwindings fysiek op hem over. Hij keek haar met een vertederde, onderdanige blik aan, kuste haar handen, stond op en liep zwijgend over het terras.

‘Ja,’ zei hij terwijl hij vastbesloten naar haar toekwam. ‘Noch ik, noch jij hebben onze verhouding ooit als een spel gezien en nu is ons lot beslist. Er moet een einde aan komen,’ zei hij terwijl hij om zich heen keek, ‘aan die leugen waarin we leven.’

‘Een einde? Maar hoe dan, Aleksej?’ vroeg ze zachtjes. Ze was nu rustig geworden en van haar gezicht straalde een tedere glimlach.

‘Je man verlaten en onze levens met elkaar verbinden.’

‘Die zijn ook zo al met elkaar verbonden,’ antwoordde ze nauwelijks hoorbaar.

‘Ja, maar helemaal, helemaal.’

‘Maar hoe dan, Aleksej, vertel me dan hoe?’ zei ze met een triest lachje vanwege het uitzichtloze van haar situatie. ‘Bestaat er dan een uitweg uit zo’n situatie? Ben ik dan niet de vrouw van mijn man?’

‘Er is een uitweg uit elke situatie. We moeten een beslissing nemen,’ zei hij. ‘Alles is beter dan de toestand waarin jij nu verkeert. Ik zie immers dat je overal om lijdt, om de wereld, om je zoon, om je man.’

‘Ach, maar niet om mijn man,’ zei ze met een simpel lachje. ‘Ik weet niet hoe

het komt maar ik denk nooit aan hem. Hij bestaat niet voor me.'

'Dat meen je niet. Ik ken je. Je lijdt ook om hem.'

'Ja, maar hij weet van niets,' zei ze en plotseling vloog er een felle blos over haar gezicht; haar wangen, haar voorhoofd en haar hals kleurden rood en tranen van schaamte sprongen haar in de ogen. 'Maar laat ons niet over hem praten.'

Reeds enkele malen, hoewel niet zo vastbesloten als nu, had Vronski getracht om haar van de ernst van haar situatie te doordringen maar telkens botste hij met die oppervlakkigheid en luchthartigheid waarmee ze ook nu weer op zijn voorstel reageerde. Alsof er iets in zijn voorstel was dat ze niet kon of niet wilde begrijpen, alsof zij, de echte Anna, zodra ze erover begon te spreken, zich ergens in zichzelf terugtrok en of er een andere vrouw verscheen die hem vreemd was, waar hij niet van hield, waar hij bang voor was, een vrouw die zich tegen hem verzette. Maar nu was hij vastbesloten alles te zeggen.

‘Of hij het nu weet of niet,’ zei Vronski op zijn gewone zekere en kalme toon, ‘of hij het nu weet of niet, dat doet voor ons niet ter zake. Wij kunnen... jij kan zo niet doorgaan, vooral nu niet.’

‘Wat moet er dan volgens jou gebeuren?’ vroeg ze met dezelfde lichte ironie in haar stem. Zij die zoëven nog zo bang was dat hij haar zwangerschap te licht op zou vatten, ergerde zich nu aan zijn conclusie dat er iets ondernomen moest worden.

‘Je moet hem alles vertellen en bij hem weggaan.’

‘Alles goed en wel; laten we aannemen dat ik dit doe,’ zei ze. ‘Weet je wat er dan gebeurt? Dat kan ik je nu al vertellen,’ en er flitste een boosaardig licht in haar zoëven nog zo lieve ogen. ‘Zo, u houdt dus van een ander en u bent een misdadige relatie met hem aangegaan?’ (Terwijl ze haar man nabootste, legde ze precies zoals Aleksej Aleksandrovitsj dat placht te doen, de nadruk op het woord *misdadige*.) ‘Ik heb u gewaarschuwd voor de religieuze, burgerlijke en gezinsconsequenties. U heeft niet naar mij willen luisteren. Ik kan nu niet toestaan dat u mijn naam te schande maakt...’ en mijn zoon, had ze willen zeggen, maar met haar zoon kon ze niet spotten... ‘mijn naam te schande maakt, en meer in die geest,’ voegde ze er nog aan toe. ‘Trouwens, hij zal op zijn ambtelijke wijze duidelijk en precies zeggen dat hij me niet kan laten gaan maar dat hij wel alle maatregelen die in zijn vermogen liggen, zal nemen om een schandaal te voorkomen. En hij zal rustig en accuraat doen wat hij heeft gezegd. Dat is het wat er zal gebeuren. Dit is geen mens maar een machine en een boosaardige machine als hij zich kwaad maakt,’ voegde ze eraan toe terwijl ze Aleksej Aleksandrovitsj hierbij tot in alle bijzonderheden van zijn lichaamsbouw, zijn manier van praten en zijn karakter voor zich zag en hem alles aanrekende wat ze maar aan kwaad in hem kon vinden en zonder hem ook maar iets kwijt te

schelden vanwege die vreselijke schuld die zij bij hem had.

‘Maar, Anna,’ zei Vronski met een zachte, overredende stem in een poging haar tot kalmte te brengen, ‘het is toch heus nodig om het tegen hem te zeggen en pas daarna moeten we ons naar zijn maatregelen richten.’

‘Hoe dan, vluchten?’

‘Ja, waarom niet? Ik zie geen mogelijkheid om zo door te gaan. En niet voor mijzelf; ik zie hoe jij lijdt.’

‘Ja, vluchten en mij tot je minnares maken?’ zei ze boosaardig.

‘Anna!’ zei hij zachtmoedig verwijtend.

‘Ja,’ ging ze door, ‘jouw minnares worden en alles vernietigen...’

Weer wilde ze zeggen: mijn zoon, maar ze kon het woord niet over haar lippen krijgen.

Vronski kon niet begrijpen dat zij met haar sterke en eerlijke natuur deze toestand van bedrog kon verdragen en zich er niet uit wilde bevrijden. Het drong echter niet tot hem door dat haar belangrijkste drijfveer dat woord *zoon* was, dat woord dat ze niet uit kon spreken. Wanneer ze aan haar zoon dacht en aan zijn toekomstige houding tegenover een moeder die zijn vader verlaten had, schrok ze zo hevig van wát zij had gedaan, dat ze niet verder nadacht maar zich, als een vrouw, slechts gerust trachtte te stellen met leugenachtige verzinsels en woorden om maar alles bij het oude te kunnen laten en om dat vreselijke vraagstuk wat er van haar zoon moest worden, te kunnen vergeten.

‘Ik vraag je, ik smeeek je,’ zei ze plotseling, nu met een andere, waarachtige en tedere stem terwijl ze zijn hand vastgreep, ‘praat hier nooit meer met mij over!’

‘Maar, Anna...’

‘Nooit. Laat mij maar. Ik beseft hoe vreselijk vernederend en verschrikkelijk mijn situatie is, maar dit laat zich niet zo eenvoudig oplossen als jij denkt. En laat mij maar en doe wat ik zeg. Praat hier nooit meer met me over. Beloof je het...? Nee, nee, beloof het...!’

‘Ik beloof alles maar ik kan geen rust hebben en vooral niet na wat je me hebt gezegd. Ik kan geen rust hebben wanneer jij geen rust hebt...’

‘Ik?’ herhaalde ze. ‘Ja, het doet me soms pijn, maar dat gaat voorbij als jij er nooit met mij over zult spreken. Alleen als je er met mij over praat, doet het me pijn.’

‘Ik begrijp het niet,’ zei hij.

‘Ik weet,’ onderbrak ze hem, ‘hoe moeilijk het voor jou met je eerlijke karakter is om te liegen en ik heb medelijden met je. Ik moet er vaak aan denken hoe je voor mij je leven te gronde hebt gericht.’

‘Ik denk vaak hetzelfde,’ zei hij. ‘Hoe heb jij voor mij alles op kunnen offeren? Ik kan het mezelf niet vergeven dat je ongelukkig bent.’

‘Ik ongelukkig?’ zei ze terwijl ze dichter bij hem kwam en hem met een

geestdriftige glimlach vol liefde aankeek. 'Ik, ik ben als een hongerige die men te eten geeft. Misschien heeft hij het koud, is zijn kleding gescheurd en schaamt hij zich maar hij is niet ongelukkig. Ik ongelukkig? Nee, daar komt mijn geluk...'

Ze hoorde de stem van haar zoontje dat thuiskwam en na een haastige blik over het terras stond ze snel op. In haar ogen brandde weer dat vuur dat hij zo goed kende. Met een snelle beweging tilde zij haar mooie, beringde handen op, pakte zijn hoofd vast, keek hem langdurig aan, boog haar gezicht met de geopende, glimlachende lippen naar hem toe, kustte hem snel op zijn mond, zijn beide ogen en duwde hem toen weer van zich af. Ze wilde weggaan maar hij hield haar tegen.

'Wanneer?' fluisterde hij terwijl hij haar in extase aankeek.

'Vannacht, om één uur,' fluisterde ze zacht en na een diepe zucht liep ze met lichte en vlugge passen haar zoontje tegemoet.

Serjozja was in het park door de regen overvallen en had met het kindermisje in het prieel geschild.

'Wel, tot ziens,' zei ze tegen Vronski. 'Je moet nu vlug naar de rennen. Betsy heeft me beloofd dat ze me op zou komen halen.'

Vronski wierp een blik op zijn horloge en vertrok haastig.

Toen Vronski op het balkon van de Karenins op zijn horloge keek, was hij zo opgewonden en werd hij zo door zijn gedachten in beslag genomen dat hij wel de wijzers van het uurwerk zag maar niet kon begrijpen hoe laat het was. Hij kwam op de weg uit en liep met voorzichtige stappen door de modder naar zijn rijtuig. Hij was zo vervuld van zijn gevoelens voor Anna dat hij niet aan de tijd dacht en of hij nog wel bij Brjanksi langs zou kunnen. Zoals dat zo vaak gaat, beschikte hij nog slechts over een oppervlakkig herinneringsvermogen dat hem zei hoe hij achtereenvolgens moest handelen. Hij kwam bij zijn koetsier die op de bok in de reeds lengende schaduw van een dichte linde in slaap was gesukkeld en genoot van het schouwspel van de wiegende wolken van muggen die boven de bezwete paarden zwermden. Dan maakte hij de koetsier wakker, sprong in de koets en gaf opdracht naar Brjanksi te rijden. Hij had reeds zeven kilometer afgelegd voor hij weer zover tot zichzelf was gekomen dat hij op zijn horloge keek en begreep dat het half zes was en dat hij zich verlaat had.

Er werden die dag meerdere races gehouden: een race voor de lijfgarde, daarna de twee-kilometerrace voor de officieren, de vierkilometerrace en die race waar hij aan deelnam. Hij kon wel op tijd zijn voor zijn eigen race maar als hij eerst naar Brjanksi ging, zou hij pas aankomen als heel het hof reeds aanwezig was. En dat zou verkeerd zijn. Hij had Brjanksi echter beloofd te komen en daarom besloot hij door te rijden na de koetsier opdracht te hebben gegeven om het driespan niet te sparen.

Hij kwam bij Brjanksi, bleef er vijf minuten en draafde weer terug. Deze snelle rit kalmeerde hem. Het deed hem alle moeilijkheden van zijn relatie met Anna en al het ongewisse dat na hun gesprek was blijven hangen, vergeten. Met plezier en opwinding dacht hij nu aan de race, aan hoe hij nog op tijd zou komen en af en toe flitste de verwachting van het geluk van het rendez-vous van die nacht als een fel licht door zijn verbeelding.

Naarmate hij de sfeer van de races dichter naderde en rijtuigen passeerde die van de zomerhuizen en van Petersburg op weg naar de rennen waren, groeide bij hem de spanning om de komende wedstrijd.

Er was al niemand meer in zijn huis: iedereen was naar de rennen en zijn bediende stond bij de poort op hem te wachten. Terwijl hij zich omkleedde, vertelde deze hem dat de tweede race al begonnen was, dat er veel heren naar hem geïnformeerd hadden en dat de staljongen al tweemaal was geweest.

Nadat hij zich zonder haast had omgekleed (hij haastte zich nooit en verloor nooit zijn zelfbeheersing), gaf Vronski opdracht om naar de stallen te rijden. Vanaf de stallen zag hij reeds de zee van rijtuigen, voetgangers en soldaten rond de renbaan en de tribunes met de krioelende mensenmassa. De tweede race was kennelijk al begonnen want toen hij de barak met de stallen binnenging, hoorde hij de bel. Terwijl hij naar de stal liep, ontmoette hij Machotins rossige Gladiator met zijn witte benen die onder een oranje en blauw dekkleed met blauwe, wijd uitstaande oren die geweldig groot leken, naar de renbaan werd geleid.

‘Waar is Cord?’ vroeg hij aan de paardejongen.

‘In de stal, aan het opzadelen.’

Froe-Froe stond al gezadeld in de geopende box. Men wilde haar juist naar buiten brengen.

‘Ben ik niet te laat?’

‘*All right! All right!* Alles is in orde, alles is in orde,’ zei de Engelsman. ‘Maakt u zich niet nerveus.’

Vronski nam de prachtige dierbare vormen van het paard dat over heel zijn lijf trilde, nog eenmaal in zich op en verliet, na zich met moeite van dit schouwspel te hebben losgemaakt, de barak. Hij kwam op het gunstigste moment bij de tribunes om geen aandacht te trekken. De twee-kilometerrace liep juist ten einde en alle ogen waren gericht op de garde-cavalerist vóór en de lijfwacht-huzaar achter die de paarden in een laatste krachtsinspanning voortjoegen en de finish naderden. Men drong van alle kanten op naar de finish en een groep soldaten en officieren van de garde-cavalerie gaf onder luide uitroepen blijk van hun vreugde over de te verwachten overwinning van hun officier en kameraad. Vronski ging ongemerkt naar het midden van de menigte op bijna hetzelfde moment dat de bel luidde voor het einde van de race en een lange met modder bespatte garde-cavalerist die als eerste was aangekomen, zich in het zadel liet zakken en de teugels vierde van zijn hijgende grauwe hengst die donker kleurde van het zweet.

De hengst drukte krachtig zijn benen in de grond om de snelheid van zijn grote lichaam af te remmen en de cavalerie-officier keek moeilijk glimlachend om zich heen als iemand die uit een diepe slaap ontwaakt. Een menigte vrienden en vreemden omringde hem.

Vronski vermeed met opzet het selecte gezelschap uit de hogere kringen dat zich rustig en ongedwongen voor de tribunes bewoog en converseerde. Hij wist dat Anna Karenina en Betsy en de vrouw van zijn broer daar waren en hij ging er bewust niet heen om niet afgeleid te worden. Hij ontmoette echter bij voortduring bekenden die hem staande hielden, hem bijzonderheden vertelden over de voorbije race en vroegen waarom hij zo laat was.

Op het moment dat de ruiters naar de tribune werden geroepen om de prijzen

in ontvangst te nemen en iedereen zich daarheen begaf, stevende Vronski's oudste broer Aleksandr, een kolonel met schoudertressen, op hem af. Hij was klein van stuk en even gedrongen als Aleksej maar hij was knapper, had meer kleur en een dronken openhartig gezicht met een rode neus.

'Heb je mijn briefje ontvangen?' vroeg hij. 'Je bent er nooit.'

Aleksandr Vronski was ongeacht zijn losbandige en alom bekende bijzonder drankzuchtige leven in alles een man van het hof.

Omdat de kwestie die hij nu met zijn broer moest bespreken bijzonder onaangenaam voor hem was en omdat hij wist dat vele ogen op hen gericht konden zijn, trok hij zijn gezicht tot een glimlach alsof hij met zijn broer slechts een grapje over iets onbelangrijks maakte.

ik heb het ontvangen en ik begrijp werkelijk niet waar *jij* je bezorgd over maakt,' zei Aleksej.

ik maak me bezorgd omdat men zojuist een opmerking tegen me maakte dat je er nog niet was en dat men je maandag in Peterhof ontmoette.'

'Er zijn zaken waar slechts zij over dienen te oordelen die er rechtstreeks bij betrokken zijn en de zaak waarover jij je zo bezorgd maakt, is er zo één...'

'Wel, dan behoort je ook niet in dienst te zijn, niet...'

'Ik verzoek je om je er niet mee te bemoeien, meer niet.'

Aleksej Vronski's sombere gezicht werd bleek en zijn vooruitstekende onderkaak begon te trillen, iets wat hem maar zelden overkwam. Hij was een zeer goedhartig mens die zich zelden kwaad maakte maar wanneer hij zich kwaad maakte en zijn kin begon te trillen, was hij gevaarlijk en dat wist Aleksandr heel goed. Aleksandr Vronski glimlachte vrolijk.

'Ik wilde je slechts een brief van onze moeder overhandigen. Beantwoord hem en wind je niet op voor de race. *Bonne chance*,' voegde hij er glimlachend aan toe terwijl hij bij hem wegging.

Maar direct na hem werd Vronski weer door een vriendschappelijke begroeting staande gehouden.

'Wil jij je vrienden niet meer kennen? Hallo, *mon cher*!' zei Stepan Arkaditsj die hier te midden van de Petersburgse pracht en praal met zijn blozende gezicht en glanzende verzorgde bakkebaarden niet minder schitterde dan in Moskou. 'Ik ben gisteren aangekomen en ik ben erg blij dat ik je overwinning zal kunnen zien. Wanneer kunnen we elkaar ontmoeten?'

'Kom morgen naar de mess,' zei Vronski en na een verontschuldiging kneepte in zijn arm liep hij naar het midden van de renbaan waar men de paarden voor de grote steeple-chase reeds heen leidde.

De bezwete afgematte paarden van de afgelopen race werden door de stalknechten huiswaarts gebracht en de frisse nieuwe paarden voor de komende race, merendeels Engelse paarden, verschenen één voor één met kappen op en

leken met hun ingesnoerde buiken op reusachtige exotische vogels. Rechts werd de fraaie Froe-Froe binnengebracht. Ze had een strakke buik en verzette haar soepele tamelijk lange koten alsof ze op veren liep. Niet ver bij haar vandaan haalde men het dekkleed van de hengst Gladiator met zijn grote oren. De forse, fraaie, volmaakte vormen, zijn prachtige achterhand en de buitengewoon korte koten direct boven de hoeven trokken onwillekeurig Vronski's aandacht. Hij wilde naar zijn eigen paard gaan maar weer werd hij door een kennis tegengehouden.

'Hé, daar is Karenin!' zei de kennis tijdens hun gesprek. 'Hij zoekt zijn vrouw maar die zit midden op de tribune. Heeft u haar nog niet gezien?'

'Neen,' antwoordde Vronski en zonder zelfs maar om te kijken naar de tribune waar men hem mevrouw Karenina trachtte aan te wijzen, liep hij naar zijn paard.

Nog voordat Vronski erin slaagde om te controleren of de opdracht die hij voor zijn zadel had gegeven, was uitgevoerd, werden de ruiters naar de tribune geroepen om nummer en startbriefje in ontvangst te nemen. Zeventien officieren kwamen met ernstige, strenge, en vele met bleke gezichten bij de tribune samen en trokken hun nummer. Vronski kreeg nummer zeven. Toen klonk het commando: 'In uw zadels!'

Vronski die voelde dat hij samen met de andere ruiters het middelpunt vormde waarop alle ogen gericht waren, liep in een gespannen toestand waardoor hij zich gewoonlijk traag en rustig ging bewegen, naar zijn paard. Cord had zich ter ere van de plechtigheid feestelijk uitgedost: een zwarte toegeknoopte jas, een hard gesteven boord dat zijn wangen droeg, een zwarte bolhoed en hoge laarzen. Hij gedroeg zich als altijd waardig en kalm en hield terwijl hij voor het paard stond, zelf de beide teugels vast. Froe-Froe bleef beven alsof ze koorts had. Haar vurige oog keek schuin opzij naar de naderende Vronski. Vronski stak een vinger onder de zadelriem. De merrie keek nog meer opzij, liet haar tanden zien en legde haar oor in haar hals. Bij wijze van glimlach trok de Engelsman zijn mond tot rimpels omdat men controleerde of het paard goed gezadeld was.

'Stijgt u op, dan zult u minder nerveus zijn.'

Vronski wierp een laatste blik op zijn rivalen. Hij wist dat hij hen tijdens de rit niet meer zou zien. Twee van hen waren al vooruitgereden naar de startplaats. Galtsin, een vriend van Vronski en een van zijn voornaamste rivalen, draaide rond een bruine hengst die zich niet liet bestijgen. Een kleine garde-huzaar in een nauwe rijbroek wilde de Engelsen imiteren en galoppeerde als een gekromde kater op de achterhand van zijn paard. Vorst Koezovljev zat bleek op zijn volbloed merrie van de Grabovski-stoeterij die door een Engelsman bij de teugel geleid werd. Vronski en al zijn kameraden kenden Koezovljev en vooral zijn 'zwakke' zenuwen en zijn vreselijke ijdelheid. Ze wisten dat hij overal bang voor was, bang om een vurig paard te berijden. Hij had nu echter, juist omdat het zo

angstaanjagend was, omdat mensen hun nek erbij braken, omdat bij elke hindernis een dokter, een ziekenwagen met een opgenaaid kruis en een liefdeszuster stonden, besloten aan de rennen deel te nemen. Hun blikken ontmoetten elkaar en Vronski gaf hem een vriendelijk en bemoedigend knipoogje. Zijn voornaamste rivaal, Machotin op Gladiator, was de enige die hij niet zag.

‘Haast u niet,’ zei Cord tegen Vronski, ‘en onthoudt u één ding: niet inhouden bij de hindernissen en niet aansporen. Laat haar zelf kiezen hoe ze het wil.’

‘Goed, goed,’ zei Vronski terwijl hij de teugels vastpakte.

‘Neemt u zo mogelijk de leiding; maar u moet, als u achterligt, de moed niet verliezen tot de allerlaatste seconde.’

Het paard had zich nog niet in beweging kunnen zetten of Vronski was al krachtig en lenig in de stalen getande stijgbeugel gaan staan en had al soepel en stevig met zijn forse lichaam op het krakende leer van zijn zadel plaats genomen. Terwijl hij met zijn rechtervoet de stijgbeugel pakte, vlocht hij de dubbele teugels met een gewoontegebaar tussen zijn vingers en liet Cord zijn armen zakken. Met haar lange hals rekte Froe-Froe de teugels uit alsof ze niet wist welk been ze het eerst zou verzetten, zette zich in beweging alsof ze op veren liep en wiegde haar berijder op haar lenige rug. Cord liep, zijn pas versnellend, achter hen aan. Trekkend aan de teugels probeerde de nerveuze merrie haar berijder nu eens naar de ene en dan weer naar de andere kant te misleiden terwijl Vronski haar naarstig met zijn stem en zijn hand trachtte te kalmeren.

Op hun weg naar de plaats waar gestart moest worden, kwamen ze al dichterbij de afgedamde rivier. Er reden nog veel ruiters voor en achter hem toen Vronski plotseling door de modder van de weg achter zich de galop van een paard hoorde en Machotin op Gladiator met de witte benen en de grote oren hem voorbijreed. Machotin glimlachte terwijl hij zijn lange tanden liet zien maar Vronski keek hem kwaad aan. Hij mocht hem absoluut niet, zag hem nu als zijn gevaarlijkste rivaal en ergerde zich eraan dat hij hem voorbijdraafde en zijn paard schichtig maakte. Froe-Froe gooide haar linkerbeen op voor de galop, nam tweemaal een sprong en ging dan kwaad vanwege de strakke teugels over tot een korte draf waarbij ze haar berijder omhoog bleef stoten. Ook Cord fronste zijn wenkbrauwen en draafde bijna als een telganger achter Vronski aan.

In totaal deden er zeventien officieren mee aan de race. De race moest plaatsvinden op een grote ellipsvormige, vier kilometer lange baan voor de tribune. Er waren negen hindernissen in het parcours opgenomen: de beek, een grote dichte barricade van anderhalve meter die vlak voor de tribune lag, een droge sloot, een sloot vol water, een helling, een Ierse bank (een van de zwaarste hindernissen) die uit een aarden wal bestond met daarop een heg van takken en erachter nog een voor het paard onzichtbare sloot zodat het paard twee hindernissen tegelijk moest nemen of dood moest vallen; daarna nog twee sloten vol water, een droge sloot, en de finish lag voor de tribune. De race begon echter niet op de ringbaan maar tweehonderd meter daarvandaan en op dit traject lag de eerste hindernis: de afgedamde beek van twee meter breed die de ruiters naar verkiezing springend of wadend mochten nemen.

Een keer of drie stonden de ruiters op gelijke hoogte naast elkaar maar telkens kwam iemands paard uit de rij naar voren en moesten de ruiters zich weer opnieuw opstellen. De startdeskundige, kapitein Sestrin, begon zich al kwaad te maken toen hij ten slotte voor de vierde keer 'Af!' riep en de ruiters van start gingen.

Tijdens het opstellen waren alle ogen en alle binocles op de bonte troep ruiters gericht.

'Ze zijn gestart! Daar gaan ze!' klonk het na de afwachtende stilte van alle kanten.

Groepjes en eenzame voetgangers begonnen haastig van plaats naar plaats te lopen om beter te kunnen zien. Reeds in de eerste ogenblikken begon de dicht openrijdende troep ruiters zich uit te rekken en men zag hen met twee, met drie en achter elkaar de beek naderen. Voor de toeschouwers leek het of ze allemaal tegelijk wegdraafden. Voor de ruiters waren er echter seconden verschil en die hadden grote betekenis voor hen.

De opgewonden en al te nerveuze Froe-Froe had het eerste moment verloren laten gaan waardoor enige paarden eerder van start gingen dan zij maar nog voor ze bij de beek waren, had Vronski die zijn paard dat in de teugels hing uit alle macht in toom moest houden, drie ruiters reeds met gemak ingehaald en voor hem lagen nog slechts de rossige Gladiator van Machotin die licht en gelijkmatig met zijn achterhand vlak voor Vronski uitdeinde en helemaal vooraan nog de prachtige Diana met op haar rug de meer dood dan levende Koezovljev.

Gedurende de eerste minuten had Vronski zichzelf en ook het paard nog niet in de hand. Tot de eerste hindernis, de beek, wist hij geen leiding te geven aan de bewegingen van het paard.

Gladiator en Diana naderden samen en praktisch gelijktijdig: hop-hop, daar gingen ze omhoog boven de beek en vlogen naar de andere kant. Moeiteloos als in een vlucht zweefde Froe-Froe achter hen aan maar juist op het moment dat Vronski zich door de lucht voelde gaan, zag hij plotseling, bijna onder de benen van zijn paard, hoe Koezovljev met Diana spartelend aan de andere kant van de beek lag (Koezovljev had na de sprong de teugels losgelaten en was met paard en al over de kop geslagen. Dat waren bijzonderheden die Vronski pas later hoorde.) Nu zag hij slechts hoe Froe-Froe, precies op de plaats waar ze neer moest komen, de benen of het hoofd van Diana zou kunnen raken. Maar Froe-Froe maakte tijdens haar sprong als een vallende kat een krachtige beweging met haar benen en haar rug, ze kwam neer voorbij het paard en draafde verder.

O, lief dier! dacht Vronski.

Na de beek had Vronski het paard volledig onder controle en begon hij haar wat in te houden om de grote barricade na Machotin te nemen om hem daarna op het volgende, vierhonderd meter lange traject zonder hindernissen te passeren.

De grote barricade stond juist voor de keizerlijke tribune. De keizer, heel het hof, het talrijke publiek, allen keken naar hen, naar hem en naar Machotin die een paardlengte voor hem uitreed toen ze de duivel (zo werd de dichte barricade genoemd) naderden. Vronski voelde die van alle kanten op hem gerichte ogen maar hij zag niets behalve de oren en de hals van zijn paard, de aarde die hem tegemoetsnelde en Gladiators achterhand en witte benen die voor hem roffelden en steeds op gelijke afstand bleven. Gladiator verhief zich geruisloos, zwaaide met zijn korte staart en verdween voor Vronski uit het gezicht.

'Bravo!' klonk een stem.

Op hetzelfde moment doemden in een flits de planken van de barricade voor Vronski's ogen op. Zonder haar beweging ook maar in het minst te veranderen zweefde de merrie onder hem omhoog. De planken verdwenen en achter zich hoorde hij slechts iets stoten. Zijn paard dat driftig was door de voor hem dravende Gladiator, was te vroeg omhooggekomen en had de barricade met zijn achterhoef geraakt. Zijn loop bleef echter ongewijzigd en toen Vronski een kluit modder in zijn gezicht kreeg, begreep hij dat hij weer op dezelfde afstand van Gladiator was gekomen. Voor zich zag hij weer de achterhand, de korte staart en ook weer de snel bewegende witte benen die zich niet verder van hem verwijderden.

Op hetzelfde ogenblik dat Vronski eraan dacht dat hij Machotin nu voorbij moest gaan, had Froe-Froe zijn gedachte al geraden en begon zonder enige

aansporing veel harder te draven en Machotin aan de meest gunstige kant, daar waar het touw was, te naderen. Machotin liet haar bij het touw geen ruimte. Vronski dacht er nog maar nauwelijks aan dat hij hem ook aan de buitenkant kon passeren of Froe-Froe veranderde van voet en deed precies wat hij dacht. De schouder van Froe-Froe die al donker kleurde van het zweet, kwam op gelijke hoogte met Gladiators kruis. Een paar lengtes draafden ze naast elkaar. Maar voor de naderende hindernis begon Vronski, die de buitenbocht wilde vermijden, met zijn teugels te werken en ging precies op de heuvel Machotin snel voorbij. In een flits zag hij diens met modder bespatte gezicht. Hij kreeg zelfs de indruk dat hij glimlachte. Vronski passeerde Machotin maar hij voelde hem vlak achter zich en achter zijn rug hoorde hij onophoudelijk de gelijkmatige draf en het snuiven van de nog in 't geheel niet vermoeide ademhaling door Gladiators neusgaten.

De volgende twee hindernissen, de sloot en de barricade, werden gemakkelijk genomen maar Vronski hoorde het snuiven en draven van Gladiator steeds dichterbij. Hij spoorde zijn paard aan, voelde met vreugde dat het moeiteloos zijn pas versnelde en hoorde het geluid van de hoeven van Gladiator weer op dezelfde afstand als tevoren.

Vronski leidde de race, precies zoals hij zelf wilde en Cord hem aangeraden had en hij was nu zeker van zijn succes. Zijn opwindende blijdschap en het gevoel van tederheid voor Froe-Froe werden steeds sterker. Hij wilde omkijken maar durfde niet. Hij probeerde zichzelf tot kalmte te dwingen en zijn paard niet aan te sporen om te zorgen dat het dezelfde reserves behield als Gladiator volgens zijn intuïtie nog had. Er moest nog één hindernis worden genomen, de allerswaarste; als hij daar als eerste overheen zou komen, kon hij zeker zijn van de overwinning. Hij draafde naar de Ierse bank. Beide, het paard en de man, kregen de bank van verre gelijktijdig in het oog en beide werden zij gedurende een kort ogenblik door twijfel overvallen. Hij zag de besluiteloosheid van het paard aan de oren, tilde zijn zweep op maar vrijwel meteen voelde hij dat zijn twijfel ongegrond was: de merrie wist wat haar te doen stond. Ze verhoogde haar snelheid en gelijkmatig, juist zoals hij het verwachtte, zweefde zij omhoog en met een afzet vergrootte ze de kracht van de inertie die haar tot ver over de sloot droeg; en in hetzelfde ritme, moeiteloos en met dezelfde voet vervolgde ze de race.

'Bravo, Vronski!' klonk het uit groepjes mensen. Hij wist dat het stemmen van zijn regiment en zijn kameraden waren die bij de hindernis stonden; hij moest de stem van Jasjvin wel herkennen al zag hij hem niet.

'O, prachtier!' gingen zijn gedachten naar Froe-Froe terwijl hij luisterde naar wat er achter hem gebeurde. Hij is erover! dacht hij toen hij de draf van Gladiator achter zich hoorde. Er restte één laatste sloot van anderhalve meter breed die vol

water stond. Vronski keek er zelfs niet naar maar begon, omdat hij met een ruime voorsprong aan wilde komen, met de teugels te draaien en liet het hoofd van het paard op de maat van de draf op- en neergaan. Hij voelde dat het paard op zijn laatste reserve liep; niet alleen waren zijn hals en schouders nat maar ook op zijn manen, zijn hoofd, zijn spitse oren verschenen druppels zweet en zijn ademhaling was kort en stotend. Maar hij wist dat deze reserve ruim voldoende was voor de resterende vierhonderd meter. Alleen door het gevoel dat hij dichterbij de grond was en door het bijzonder elastische bewegen wist Vronski dat zijn paard veel sneller was gaan lopen. De merrie vloog over het slootje alsof ze het niet merkte. Als een vogel vloog ze erover. Maar juist op dat moment voelde Vronski tot zijn schrik dat hij, doordat hij de beweging van het paard niet bij had kunnen houden zonder zelf te begrijpen hoe dit kon, een schandelijke, onvergeeflijke fout had gemaakt door zich terug te laten vallen in het zadel. Zijn houding was plotseling veranderd en hij begreep dat er iets verschrikkelijks was gebeurd. Hij had zichzelf nog geen rekenschap kunnen geven van wat er gebeurd was toen de witte benen van de rossige hengst rakelings langs hem heen stoven en Machotin hem in volle draf passeerde. Vronski raakte met één been de grond en het paard viel op dat been. Hij was er nog maar ternauwernood in geslaagd om zijn been te bevrijden of Froe-Froe viel zwaar rochelend op haar zij en lag, terwijl ze haar ranke bezwete hals vergeefs probeerde op te tillen, stuiptrekkend als een aangeschoten vogel aan zijn voeten. Vronski's onhandige beweging had haar rug gebroken. Maar dit drong pas veel later tot hem door. Nu zag hij slechts hoe Machotin zich snel verwijderde terwijl hijzelf wankel en alleen in de modder van de roerloze aarde stond en Froe-Froe zwaar hijgend voor hem lag, haar hoofd naar hem toeboog en hem met haar prachtige oog aankeek. Vronski die nog steeds niet begreep wat er was gebeurd, trok aan de teugels van zijn paard. Het spartelde met heel zijn lichaam als een visje en de zadelbogen kraakten; het maakte zijn voorbenen vrij maar was niet in staat het achterlijf omhoog te krijgen; het paard begon onmiddellijk te wankelen en viel weer opzij. Met een bleek, door hartstocht vertekend gezicht en met een onderkaak die trilde, traptte Vronski de merrie met de hak van zijn laars tegen haar buik en begon weer aan de teugels te trekken. Maar ze kwam niet van haar plaats, drukte haar snuit slechts tegen de grond en keek haar meester met sprekende ogen aan.

‘Aaah!’ kermde Vronski met zijn handen aan zijn hoofd. ‘Aaah! Wat heb ik gedaan!’ schreeuwde hij. ‘En de wedstrijd verloren! En het is mijn schuld, mijn schandelijke, onvergeeflijke schuld! En dit ongelukkige, lieve, ten dode opgeschreven paard! Aaah! wat heb ik gedaan!’

Veel volk, een dokter en een verpleger, de officieren van zijn regiment renden naar hem toe. Tot zijn verdriet voelde hij dat hem niets mankeerde. Het paard had zijn rug gebroken en er werd besloten om het af te maken. Vronski kon geen

antwoord geven op de vragen; hij kon met niemand praten. Zonder de pet die van zijn hoofd was gevallen, op te rapen, draaide hij zich om en verliet de renbaan zonder zelf te weten waarheen. Hij voelde zich doodongelukkig. Het was voor het eerst in zijn leven dat hem een verschrikkelijk ongeluk trof, een onherstelbaar ongeluk waar hij zelf schuldig aan was.

Jasvin kwam met zijn pet achter hem aan en liep met hem mee tot zijn huis. Na een half uur was Vronski weer van de schok hersteld. Maar nog heel lang daarna stond de herinnering aan deze race als de pijnlijkste herinnering van zijn leven in zijn ziel gegrift.

In Aleksej Aleksandrovitsj' verhouding tot zijn vrouw was uiterlijk geen verandering gekomen. Het enige verschil was dat hij het nu nog drukker had dan voorheen. Gelijk voorgaande jaren was hij ook nu met het komen van de lente naar de bronnen in het buitenland vertrokken om zijn gezondheid te doen herstellen die elk jaar onder het toegenomen werk in de winter te lijden had en zoals gebruikelijk keerde hij in juli terug om onmiddellijk met versterkte energie aan de slag te gaan. Zijn vrouw verhuisde, zoals eveneens gebruikelijk was, naar hun zomerhuis en hij bleef in Petersburg. Sinds het gesprek na die avond bij vorstin Tverskaja had hij nooit meer met Anna over zijn vermoedens en zijn jaloezie gesproken en zijn gebruikelijke toon alsof hij iemand anders nadeed, kwam als nooit tevoren te pas bij zijn huidige verhouding tot zijn vrouw. Hij was iets koeler tegen zijn vrouw. Hij leek slechts lichtelijk misnoegd te zijn over dat eerste nachtelijke gesprek dat zij had afgeweerd. Hij gedroeg zich tegenover haar met een zweem van ergernis, maar meer ook niet. Je wenste geen eerlijk gesprek met mij, leek hij in gedachten tot haar te willen zeggen, des te erger voor jou. Nu zal je er zelf om moeten vragen, maar ik zal niet beginnen. Des te erger voor jou, zei hij in gedachten zoals een man die vergeefs trachtte een vuur te doven, kwaad zou kunnen worden omdat zijn pogingen vergeefs waren en zou zeggen: Dat heb je er nu van! Laat maar branden!

Deze man die in ambtelijke zaken zo verstandig en fijngevoelig was, kon de volslagen stompzinnigheid van zo'n houding tegenover zijn vrouw niet begrijpen. Hij kon dat niet begrijpen omdat het al te vreselijk voor hem zou zijn om zijn werkelijke situatie onder ogen te moeten zien en daarom sloot hij in zijn ziel een verzegelde kist op met zijn gevoelens voor zijn gezin, dat wil zeggen voor zijn vrouw en zijn zoon. Hij, de attente huisvader, was sinds het einde van deze winter bijzonder koel tegenover zijn zoon en gedroeg zich tegenover hem even cynisch als tegenover zijn vrouw. Zo! Jongeman! waren de woorden waarmee hij zich tot hem richtte.

Aleksej Aleksandrovitsj dacht en zei dat hij in geen enkel jaar zoveel werk had gehad als nu. Hij was er zich echter niet van bewust dat hij dit jaar zelf werk verzon omdat dat een van de middelen was om die kist niet te hoeven openen met de gevoelens voor zijn vrouw en zijn zoon en met gedachten die verschrikkelijker werden naarmate ze daar langer lagen. Wanneer iemand het recht zou hebben gehad om aan Aleksej Aleksandrovitsj te vragen hoe hij over

het gedrag van zijn vrouw dacht, zou de zachtmoedige, vredelievende Aleksej Aleksandrovitsj niets geantwoord hebben maar hij zou woedend zijn geweest op degene die hem zoiets had durven vragen. Dat was er dan ook de oorzaak van dat Aleksej Aleksandrovitsj' gezicht een wat trotse en strenge uitdrukking aannam als men naar de gezondheid van zijn vrouw informeerde. Aleksej Aleksandrovitsj wilde niet aan de gedragingen en gevoelens van zijn vrouw denken en dacht er ook inderdaad niet aan.

Het permanente zomerverblijf van Aleksej Aleksandrovitsj was in Peterhof gelegen waar ook gravin Lidija Ivanovna gewoonlijk de zomer doorbracht en regelmatig met Anna verkeerde. Dit jaar weigerde gravin Lidija Ivanovna echter om de zomer in Peterhof door te brengen. Ze bezocht Anna Arkadjevna geen enkele maal en zinspeelde tegen Aleksej Aleksandrovitsj over het ongepaste van Anna's al te intieme omgang met Betsy en Vronski. Streng legde Aleksej Aleksandrovitsj haar het zwijgen op, verklaarde dat zijn vrouw boven elke verdenking verheven was en sindsdien vermeed hij de omgang met de gravin. Dat reeds velen zijn vrouw in gezelschap scheef aankeken, wilde hij niet zien en zag hij ook niet. Ook wilde hij niet begrijpen en begreep hij niet waarom zijn vrouw er zo sterk op aandrong om naar Tsarskoje te verhuizen waar Betsy woonde, niet ver van het kamp van Vronski's regiment. Hij stond zichzelf niet toe om hierover na te denken en hij dacht er ook niet over na. Maar terzelfder tijd wist hij diep in zijn hart, zonder het ooit tegen zichzelf uit te spreken en zonder daarvoor bewijzen of zelfs maar verdenkingen te hebben, dat hij zonder twijfel een bedrogen man was en dat maakte hem diep ongelukkig.

Hoe vaak had Aleksej Aleksandrovitsj gedurende zijn acht gelukkige huwelijksjaren met zijn vrouw niet tegen zichzelf gezegd, als hij naar andere ontrouwe vrouwen en bedrogen echtgenoten keek: Waarom dat zover laten komen? Waarom geen einde aan zo'n schandelijke toestand gemaakt? Nu het ongeluk hem echter zelf had getroffen, vergat hij niet alleen erover na te denken hoe hij een einde aan die situatie moest maken maar sloot hij er zelfs zijn ogen voor en wilde hij het juist omdat het al te vreselijk en al te abnormaal was, niet onder ogen zien.

Sinds zijn terugkeer uit het buitenland was Aleksej Aleksandrovitsj tweemaal op zijn zomerverblijf geweest. Hij had er eenmaal gedineerd en de tweede maal had hij er de avond met gasten doorgebracht maar geen enkele keer was hij blijven overnachten zoals hij dat in voorgaande jaren gewend was.

De dag van de draverijen was een erg drukke dag voor Aleksej Aleksandrovitsj. Toen hij echter 's morgens zijn agenda opstelde, besloot hij om onmiddellijk na een vroeg diner naar zijn zomerhuis en zijn vrouw te gaan en vandaar naar de rennen waar heel het hof zou komen en waar ook hij geacht werd aanwezig te zijn. Naar zijn vrouw ging hij omdat hij besloten had

fatsoenshalve ten minste eenmaal per week enige tijd bij haar door te brengen. Bovendien was het regel geworden dat hij voor de vijftiende van de maand het geld voor haar onkosten kwam brengen.

Hij dacht met de gebruikelijke discipline na over al deze zaken die zijn vrouw betroffen, zonder zijn gedachten toe te staan zich verder met haar bezig te houden.

Aleksej Aleksandrovitsj had het die ochtend erg druk gehad. De avond tevoren had gravin Lidija Ivanovna hem een brochure doen toekomen van een vermaard China-reiziger die in Petersburg verbleef, en tevens een brief waarin ze hem vroeg deze reiziger die in velerlei opzicht een interessant en belangrijk man was, te willen ontvangen. Aleksej Aleksandrovitsj had 's avonds geen tijd gehad om de brochure helemaal te lezen en las hem 's ochtends uit. Daarna kwamen mensen met verzoekschriften, begonnen rapportages, ontvangsten, benoemingen, ontslagen, het bepalen van gratificaties, pensioenen en salarissen, de correspondentie: al die dingen van alledag, zoals Aleksej Aleksandrovitsj ze placht te noemen, die zoveel tijd in beslag namen. Daarna volgden privé-aangelegenheden, een bezoek van zijn dokter en van zijn zaakgelastigde. De zaakgelastigde nam niet veel van zijn tijd. Hij overhandigde slechts het geld dat Aleksej Aleksandrovitsj nodig had en gaf een kort overzicht van de stand van zaken die niet zo gunstig bleek te zijn, omdat er dat jaar door het vele reizen te veel geld was uitgegeven en er een tekort was. De dokter echter, een bekende Petersburgse arts, met wie Aleksej Aleksandrovitsj op vriendschappelijke voet verkeerde, nam veel van zijn tijd in beslag. Aleksej Aleksandrovitsj had hem die dag ook niet verwacht en verbaasde zich over zijn komst, te meer daar de dokter Aleksej Aleksandrovitsj zeer aandachtig vragen stelde over zijn gezondheidstoestand, zijn borst beluisterde en zijn lever beklopte en betastte. Aleksej Aleksandrovitsj wist niet dat zijn vriendin Lidija Ivanovna, die had opgemerkt dat het dit jaar met de gezondheid van Aleksej Aleksandrovitsj slecht gesteld was, de dokter gevraagd had te komen en de patiënt te onderzoeken. 'Doet u het voor mij,' had gravin Lidija Ivanovna tegen hem gezegd.

'Ik doe dit voor Rusland, gravin!' was het antwoord van de dokter.

'Een man van onschatbare waarde!' had gravin Lidija Ivanovna gezegd.

De dokter was allerm minst te spreken over Aleksej Aleksandrovitsj. Hij vond de lever aanzienlijk vergroot, de eetlust verminderd en de bronnen hadden geen enkel resultaat gehad. Hij schreef zoveel mogelijk lichaamsbeweging voor en zo weinig mogelijk geestelijke inspanning en hij mocht zich vooral nergens zorgen over maken, wat precies datgene was wat Aleksej Aleksandrovitsj net zo min kon laten als ademen. Bij zijn vertrek liet de dokter Aleksej Aleksandrovitsj in het akelige besef achter dat hem iets mankeerde maar dat er niets aan te doen was.

Toen hij de deur uitging, liep de dokter op het bordes Aleksej Aleksandrovitsj'

zaakgelastigde Sljoedin, een goede bekende van hem, tegen het lijf. Ze waren op de universiteit bevriend geweest en hadden, ofschoon ze elkaar maar zelden tegenkwamen, grote waardering voor elkaar, waren goede vrienden gebleven en daarom zou de dokter ook aan niemand behalve Sljoedin zijn eerlijke mening over de zieke hebben gegeven.

‘Wat ben ik blij dat je bij hem bent geweest,’ zei Sljoedin. ‘Hij is niet gezond en het lijkt me... Wat denk jij ervan?’

‘Wel, het zit zo,’ zei de dokter terwijl hij over Sljoedins hoofd zijn koetsier een wenk gaf dat hij voor kon rijden. ‘Het zit zo,’ zei de dokter terwijl hij met zijn witte handen een vinger van zijn glacéhandschoenen vastpakte en eraan trok. ‘Indien je een niet gespannen snaar tracht te breken, dan is dat heel moeilijk; maar span een snaar zover als het maar kan, dan is alleen het gewicht van je vinger al voldoende om haar te laten springen. En hij is zo volhardend en gewetensvol in zijn werk dat hij tot het uiterste gespannen is, en er wordt van buiten druk op hem uitgeoefend, een zware druk,’ besloot de dokter terwijl hij zijn wenkbrauwen veelbetekenend optrok. ‘Ga je naar de rennen?’ voegde hij eraan toe terwijl hij het bordes afliep naar het voorstaande rijtuig. ‘Ja, ja, vanzelfsprekend, het kost veel tijd,’ antwoordde de dokter nog lukraak op een opmerking van Sljoedin die hij niet goed had verstaan.

Direct na de dokter die zoveel van zijn tijd in beslag had genomen, verscheen de vermaarde reiziger, en Aleksej Aleksandrovitsj die slechts de zojuist gelezen brochure en zijn parate kennis gebruikte, verraste de reiziger met zijn diepgaande kennis van het onderwerp en zijn brede, heldere kijk.

Tegelijk met de reiziger werd een in Petersburg verblijvende adelsmaarschalk uit een gouvernement aangekondigd met wie hij iets te bespreken had. Na diens vertrek moest hij nog de dagelijkse zaken afhandelen met zijn zaakgelastigde en vanwege een ernstige en gewichtige aangelegenheid een bezoek aan een belangrijk personage brengen. Aleksej Aleksandrovitsj slaagde er pas in om vijf uur thuis te zijn, de tijd van zijn diner. Na met zijn zaakgelastigde te hebben gedineerd, nodigde hij deze uit om samen met hem naar zijn zomerhuis en de rennen te gaan.

Zonder zich hier rekenschap van te geven, probeerde Aleksej Aleksandrovitsj er nu voor te zorgen dat er een derde bij de ontmoetingen met zijn vrouw aanwezig was.

Anna stond boven voor de spiegel en spelddde met behulp van Annoesjka het laatste lint aan haar japon toen ze voor het huis het geluid van door het grint knerpemde wielen hoorde.

Voor Betsy is het nog te vroeg, dacht ze. Ze keek uit het raam en zag het rijtuig waar de zwarte hoed en de zo bekende oren van Aleksej Aleksandrovitsj uit te voorschijn staken. Wat komt dat ongelegen; hij zal toch niet blijven vannacht? dacht ze en alles wat daaruit voort kon komen, leek haar zo vreselijk en erg dat ze hem, zonder zich ook maar een ogenblik te bedenken, met een blij en stralend gezicht tegemoetging. En terwijl ze voelde hoe die geest van leugen en bedrog waar ze al zo vertrouwd mee was, weer bezit van haar nam, leverde ze zich er onmiddellijk aan over en begon te praten zonder dat ze zelf wist wat ze ging zeggen.

‘Ach, wat is dat lief van je!’ zei ze terwijl ze haar man een hand gaf en zaakgelastigde Sljoedin met een glimlach begroette. ‘Je blijft hier vannacht, mag ik hopen?’ was het eerste wat de geest van bedrog haar influisterde, ‘en nu kunnen we samen gaan. Wat jammer nu dat ik het Betsy heb beloofd. Ze komt me afhalen.’

Aleksej Aleksandrovitsj’ gezicht versomberde bij het horen van de naam Betsy.

‘O, maar ik zal geen onafscheidelijken scheiden,’ zei hij op zijn gebruikelijke schertsende toon. ‘Michail Vasiljevitsj en ik rijden er samen heen. En de doktoren hebben mij gezegd dat ik meer moet lopen. Ik zal te voet gaan en net doen of ik nog kuur bij de bronnen.’

‘We hoeven ons niet te haasten,’ zei Anna. ‘Willen jullie thee?’ Ze schelde.

‘Dien de thee op en zeg tegen Serjozja dat Aleksej Aleksandrovitsj er is. Wel, hoe gaat het met je gezondheid? Michail Vasiljevitsj, u bent nog niet bij mij geweest; u moet eens kijken hoe mooi het op mijn terras is,’ zei ze terwijl ze zich nu eens tot de een en dan weer tot de ander richtte.

Ze sprak heel eenvoudig en natuurlijk maar te veel en te snel. Ze voelde dit zelf, maar ze merkte het vooral aan de nieuwsgierige blik waarmee Michail Vasiljevitsj haar opnam.

Michail Vasiljevitsj ging onmiddellijk naar buiten naar het terras.

Anna kwam bij haar man zitten.

‘Je ziet er helemaal niet goed uit,’ zei ze.

‘Ja,’ zei hij, ‘vandaag is de dokter bij me geweest en hij heeft een uur van mijn tijd in beslag genomen. Ik denk dat iemand van mijn vrienden hem heeft gestuurd: zo waardevol is mijn gezondheid...’

‘Nee toch, en wat heeft hij gezegd?’

Ze informeerde naar zijn gezondheid en naar zijn werk en probeerde hem over te halen om wat rust te nemen en bij haar te komen wonen.

Ze zei dit alles blij, vlug en met een bijzondere glans in haar ogen. Aleksej Aleksandrovitsj hechtte nu echter geen enkele betekenis aan deze toon van haar. Hij hoorde slechts haar woorden en vatte die slechts in hun letterlijke betekenis op. Hij antwoordde eenvoudig maar wel op zijn schertsende toon. Er was helemaal niets bijzonders aan dit gesprek maar toch kon Anna later nooit zonder een pijnlijk gevoel van schaamte aan deze korte scène terugdenken.

Serjozja kwam achter zijn gouvernante de kamer binnen. Indien Aleksej Aleksandrovitsj het had willen zien, zou hij de schuchtere, verlegen blik hebben opgemerkt waarmee Serjozja eerst naar zijn vader en vervolgens naar zijn moeder keek. Maar hij wilde niets zien en hij zag ook niets.

‘Zo, jongeman! Hij is groot geworden. Hij wordt werkelijk al een hele kerel. Dag, jongeman.’

En hij reikte de geschrokken Serjozja de hand.

Serjozja die zich ook voorheen schuchter tegenover zijn vader gedroeg, was van zijn vader vervreemd sinds Aleksej Aleksandrovitsj hem met jongeman aan was gaan spreken en hij niet goed meer wist of Vronski een vriend of een vijand was. Hij keek om naar zijn moeder alsof hij steun zocht. Alleen bij haar voelde hij zich veilig. Aleksej Aleksandrovitsj, die intussen een gesprek met de gouvernante was begonnen, hield zijn zoon bij de schouder vast en Serjozja raakte zo vreselijk uit zijn doen dat Anna zag dat hij elk ogenblik in tranen uit kon barsten.

Anna die op het moment dat haar zoon was binnengekomen, een kleur als vuur kreeg, stond snel op omdat ze zag hoe ongelukkig Serjozja zich voelde. Ze nam Aleksej Aleksandrovitsj’ hand van de schouders van haar zoontje, gaf Serjozja een kus, bracht hem naar het terras en kwam meteen weer terug.

‘Maar het is nu toch echt tijd,’ zei ze terwijl ze op haar horloge keek. ‘Dat Betsy er nog niet is...!’

‘Ja,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij opstond, zijn handen op elkaar legde en zijn vingers liet knakken. ‘Ik ben ook nog gekomen om je geld te brengen want nachtegalen voedt men niet met fabeltjes,’ zei hij. ‘Je zult het wel nodig hebben, denk ik.’

‘Nee, ik heb niets nodig... of ja, toch wel,’ zei ze zonder hem aan te kijken en ze bloosde tot de wortels van haar haar. ‘Maar je zult, denk ik, van de rennen toch wel hierheen komen.’

‘O ja!’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Maar daar is vorstin Tverskaja, de pracht van Peterhof,’ voegde hij eraan toe terwijl hij door het raam naar haar koets keek die juist voorreed, een Engels rijtuig zonder haam en dissel met een hoog op de wielen geplaatste piepkleine wagenbak. ‘Wat een pracht en praal! Schitterend! Wel, dan zullen wij ook maar gaan.’

Vorstin Tverskaja bleef in het rijtuig zitten en alleen haar palfrenier met rijglaarzen, pelerine en zwarte hoed stapte voor het bordes uit.

‘Ik kom, vaarwel!’ zei Anna. Ze kuste haar zoontje, ging naar Aleksej Aleksandrovitsj en stak hem haar hand toe. ‘Erg lief dat je bent gekomen.’

Aleksej Aleksandrovitsj kuste haar hand.

‘Wel, tot ziens dan. Je komt nog langs voor de thee, dat is geweldig!’ zei ze en blij en stralend verliet ze het vertrek. Zodra ze hem echter niet meer zag, voelde ze de plaats waar zijn lippen haar hand hadden aangeraakt en ze huiverde van afschuw.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj op de renbaan verscheen, zat Anna reeds naast Betsy op de tribune waar zich heel de hogere stand verzamelde. Ze zag haar man al van verre. Twee mannen, haar man en haar minnaar, waren voor haar de twee middelpunten van het leven en ook zonder zintuiglijke waarneming voelde ze hun nabijheid. Reeds van verre had ze de nadering van haar man gevoeld en onwillekeurig keek ze hoe hij zich te midden van de golvende mensenmassa voortbewoog. Ze zag hoe hij op zijn weg naar de tribune met een genadig knikje een vleierige buiging beantwoordde, hoe hij vriendelijk, verstrooid een gelijke begroette, hoe hij gretig wachtte op een blik van een machtige der aarde om dan zijn grote bolhoed af te nemen die de randen van zijn oren neerdrukte. Al die maniertjes kende ze en ze verafschuwde ze allemaal. Allemaal eerezucht. Hij is alleen maar belust op succes, dat is alles wat er in zijn ziel leeft, dacht ze, maar verheven ideeën, liefde voor beschaving, godsdienst, dat zijn alleen maar werktuigen om succes te hebben.

Aan zijn blik die over de damestribune dwaalde (hij keek haar recht in het gezicht maar in die zee van tule, linten, veren, parasols en bloemen herkende hij zijn vrouw niet) begreep ze dat hij haar zocht, maar ze deed met opzet of ze hem niet zag.

‘Aleksej Aleksandrovitsj!’ riep vorstin Betsy. ‘U ziet uw vrouw zeker niet; ze is hier!’

Zijn gezicht plooide zich tot zijn koele glimlach.

‘Er is hier zoveel schittering dat mijn ogen erdoor verblind worden,’ zei hij en hij kwam naar de tribune. Hij glimlachte tegen zijn vrouw zoals een man behoort te glimlachen als hij zijn vrouw ontmoet die hij zojuist nog heeft gezien en hij begroette ook de vorstin en andere bekenden waarbij hij een ieder gaf wat een ieder toekwam: een grapje voor de dames en een groet voor de heren. Beneden bij de tribune stond een om zijn scherpe verstand en zijn eruditie bekende luitenant-generaal voor wie Aleksej Aleksandrovitsj grote achting koesterde. Aleksej Aleksandrovitsj begon een gesprek met hem.

Het was de pauze tussen twee rennen en daarom stond niets een gesprek in de weg. De luitenant-generaal opperde bezwaren tegen de draverijen. Aleksej Aleksandrovitsj was het niet met hem eens en verdedigde ze. Anna luisterde naar zijn hoge, monotone stem. Ze miste geen woord en alles wat hij zei, klonk haar vals en pijnlijk in de oren.

Toen de draf met hindernissen over vier kilometer begon, boog ze naar voren en verloor Vronski, die naar zijn paard ging en in het zadel klom, niet meer uit het oog maar terzelfder tijd luisterde ze naar die afschuwelijke, niet aflatende stem van haar man. Ze leed door haar angst om Vronski, maar meer nog leed ze onder dat niet aflatende, naar het haar scheen, hoge stemgeluid van haar man met de bekende intonatie.

Ik ben een slechte vrouw, een verloren vrouw, dacht ze, maar ik heb een hekel aan liegen en verdraag geen leugen terwijl *hij* (mijn man) zich met leugens voedt. Hij weet alles, hij ziet alles. Wat voor gevoel heeft hij dat hij zo rustig kan praten? Laat hij mij vermoorden, laat hij Vronski vermoorden, ik zou hem respecteren. Maar nee, het enige waar hij behoefte aan heeft zijn leugen en fatsoen, zei Anna bij zichzelf zonder eraan te denken wat ze nu precies van haar man wilde, hoe ze hem zou willen zien. Ze begreep ook niet dat die overdreven spraakzaamheid van dit moment van Aleksej Aleksandrovitsj waar ze zich zo aan ergerde, niets anders was dan een uitdrukking van zijn innerlijke onrust en opwindning. Zoals een kind dat zich bezeerd heeft al springend zijn spieren beweegt om de pijn te onderdrukken, zo was het voor Aleksej Aleksandrovitsj noodzaak om zijn hersens te laten werken om die gedachten over zijn vrouw te onderdrukken die ten gevolge van haar aanwezigheid, de aanwezigheid van Vronski en het voortdurende noemen van diens naam, zich aan hem opdrongen. En zoals het voor een kind natuurlijk is om te springen, zo was het voor hem natuurlijk om goed en verstandig te spreken. Hij zei:

‘Bij draverijen voor militairen, voor cavaleristen, is het risico een onontkoombare factor. Indien Engeland in de militaire geschiedenis op de schitterendste cavalerie-prestaties kan bogen dan is dat slechts daaraan te danken dat het deze kracht van mens en dier historisch in zichzelf heeft ontwikkeld. Sport is in mijn opinie van de grootste betekenis en zoals altijd zien we slechts wat zich aan de oppervlakte afspeelt.’

‘Niet aan de oppervlakte,’ zei vorstin Betsy. ‘Men zegt dat één van de officieren twee ribben heeft gebroken.’

Aleksej Aleksandrovitsj glimlachte op de hem eigen manier: een glimlach die slechts zijn tanden liet zien maar verder niets uitdrukte.

‘Laten we aannemen, vorstin, dat dit niet aan de oppervlakte maar inwendig is,’ zei hij. ‘Maar dat bedoel ik niet.’ En hij wendde zich weer tot de generaal met wie hij een serieus gesprek voerde. ‘U moet niet vergeten dat het militairen zijn die voor deze bezigheid gekozen hebben en u zult het met me eens zijn dat elke roeping een keerzijde van de medaille heeft. Onbeschaafde sporten als vuistvechten en Spaanse toreadors zijn een barbaars kenmerk. Gespecialiseerde sporten zijn echter een kenmerk van beschaving.’

‘Nee, ik ga hier niet meer heen; het windt me te veel op,’ zei vorstin Betsy.

‘Vind je ook niet, Anna?’

‘Het is enerverend, maar ik kan me er niet los van maken,’ zei een andere dame. ‘Als ik een Romeinse was, zou ik geen enkel circus overslaan.’

Anna zei niets en bleef, zonder haar binocle te laten zakken, naar dezelfde plaats kijken.

Op dat moment liep een hoge generaal dwars over de tribune. Aleksej Aleksandrovitsj onderbrak zijn betoog, stond haastig en waardig op en boog diep voor de passerende officier.

‘U draaft niet mee?’ zei de officier schertsend.

‘Mijn draf is moeilijker,’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj eerbiedig.

En hoewel dit antwoord niets te betekenen had, keek de officier alsof een intelligente man een intelligente opmerking tegen hem had gemaakt en hij *la pointe de la sauce* volkomen begrepen had.

‘Het heeft twee kanten,’ ging Aleksej Aleksandrovitsj weer verder, ‘de kant van de deelnemers en die van de toeschouwers; en toeschouwers met een voorliefde voor dit soort vertoningen geven daarmee duidelijk blijk van een lage ontwikkeling, dat geef ik toe, maar...’

‘Vorstin, zullen we wedden?’ vroeg Stepan Arkadjitsj van beneden aan Betsy. ‘Op wie wedt u?’

‘Anna en ik wedden op vorst Koezovljev,’ antwoordde Betsy.

‘Ik wed op Vronski. Om een paar handschoenen.’

‘Akkoord!’

‘Maar wat prachtig, vindt u niet?’

Aleksej Aleksandrovitsj zweeg even terwijl er in zijn buurt gesproken werd maar ging meteen weer verder.

‘Ik ben het wel met u eens, maar spelen die moed vereisen...’ wilde hij zijn betoog voortzetten.

Maar op dat ogenblik liet men de ruiters starten en alle gesprekken verstomden. Ook Aleksej Aleksandrovitsj zweeg; iedereen stond op en keerde zich naar de beek. Aleksej Aleksandrovitsj interesseerde zich niet voor draverijen en daarom keek hij niet naar de dravers maar liet zijn vermoeide ogen verstrooid over de toeschouwers gaan. Zijn blik bleef op Anna rusten.

Haar gezicht was bleek en strak. Blijkbaar zag ze niets en niemand behalve die ene. Ze klemde haar waaier krampachtig in haar hand en hield haar adem in. Hij keek even naar haar en wendde zich toen haastig af om andere gezichten te bekijken.

Ja, kijk maar, die dame en anderen zijn ook erg opgewonden; dat is heel natuurlijk, zei Aleksej Aleksandrovitsj bij zichzelf. Hij wilde niet naar haar kijken maar onwillekeurig werd zijn blik naar haar toegetrokken. Hij staarde weer naar dat gezicht en hoewel hij zijn best deed om niet datgene te lezen wat er zo

duidelijk op geschreven stond, las hij er tegen zijn wil en met ontzetting op wat hij niet wilde weten.

Door de eerste val bij de beek, die van Koezovljev, raakte iedereen opgewonden maar Aleksej Aleksandrovitsj kon op Anna's bleke triomfantelijke gezicht duidelijk zien dat degene waar zij naar keek, niet gevallen was.

Toen de officier die na Machotin en Vronski over de grote barricade had willen springen, daar viel, met zijn hoofd de grond raakte en dodelijk verwond werd, ging er een geroezemoes van ontzetting door heel het publiek. Aleksej Aleksandrovitsj zag echter dat Anna dit zelfs niet gemerkt had en dat ze met moeite begreep waarover men in haar omgeving sprak.

En zijn blik bleef steeds vaker en steeds hardnekkiger op haar rusten. Anna die helemaal opging in het schouwspel van de voortdravende Vronski, voelde hoe de kille ogen van haar man van opzij op haar waren gericht.

Ze keek even om en zag hem vragend aan maar wendde zich toen met een lichte frons op haar voorhoofd weer af.

Ach, het kan me niets schelen, leek ze tegen hem te zeggen en ze keek hem daarna geen enkele keer meer aan.

Het werd een rampzalige race en meer dan de helft van de zeventien ruiters kwam te vallen en verwondde zich. Aan het eind van de race verkeerde iedereen in een staat van opwinding die nog versterkt werd door het misnoegen van de keizer.

Allen gaven luidkeels blijk van hun afkeuring, allen herhaalden wat iemand had gezegd: 'Het enige dat ontbreekt is een circus met leeuwen,' en iedereen was zo van schrik vervuld dat, toen Vronski kwam te vallen en Anna een luide kreet slaakte, dit in het geheel niet vreemd werd gevonden. Maar onmiddellijk daarna kwam er een verandering op Anna's gezicht die volstrekt ongepast was. Ze raakte volkomen buiten zinnen. Ze begon als een gevangen vogel nerveus op en neer te bewegen: nu eens wilde ze opstaan en ergens heen gaan, dan weer wendde ze zich tot Betsy.

'Laten we weggaan, laten we weggaan,' zei ze.

Maar Betsy hoorde haar niet. Ze voerde voorovergebogen een gesprek met een generaal die naar haar toe was gekomen.

Aleksej Aleksandrovitsj trad op Anna toe en bood haar hoffelijk zijn arm.

'Laat ons gaan, indien je dat wenst,' zei hij in het Frans. Anna luisterde echter gespannen naar wat de generaal zei en merkte haar man niet op.

'Men zegt dat ook hij zijn been gebroken heeft,' zei de generaal. 'Dit lijkt toch nergens meer op.'

Anna bracht zonder haar man te antwoorden haar binocle naar haar ogen en keek naar de plaats waar Vronski gevallen was. Het was echter zo ver en er verdrongen zich zoveel mensen dat er niets te onderscheiden viel. Ze liet haar binocle weer zakken en wilde weggaan, maar op dat moment kwam er een officier aangalopperen die de keizer verslag uitbracht. Anna boog zich voorover om te horen wat er werd gezegd.

'Stiva! Stiva!' riep ze naar haar broer.

Haar broer hoorde haar echter niet. Weer wilde ze weggaan.

'Ik bied je nogmaals mijn arm als je weg wilt gaan,' zei Aleksej Aleksandrovitsj en hij raakte haar arm aan.

Ze keerde zich met afschuw van hem af en antwoordde zonder hem aan te kijken: 'Nee, nee, laat me met rust. Ik wil hier blijven.'

Ze zag nu hoe een officier zich van de plaats waar Vronski gevallen was, dwars over het parcours naar de tribune haastte. Betsy wenkte hem met haar zakdoek.

De officier kwam met het bericht dat de berijder ongedeerd was maar dat het paard zijn rug had gebroken.

Toen Anna dit hoorde, ging ze vlug zitten en hield de waaier voor haar gezicht. Aleksej Aleksandrovitsj zag dat ze hilde en dat ze niet alleen haar

tranen niet kon bedwingen maar ook de snikken niet die haar borst op en neer deden gaan. Aleksej Aleksandrovitsj ging voor haar staan om haar de tijd te geven tot zichzelf te komen.

‘Ik bied je voor de derde keer mijn arm,’ zei hij na enige tijd tegen haar. Anna keek hem aan en wist niet wat te zeggen. Vorstin Betsy kwam haar te hulp.

‘Nee, Aleksej Aleksandrovitsj, ik heb Anna gebracht en ook beloofd haar weer thuis te brengen,’ trachtte Betsy tussenbeide te komen.

‘Neemt u mij niet kwalijk, vorstin,’ zei hij met een hoffelijke glimlach, ‘maar ik zie dat Anna zich niet helemaal goed voelt en ik wil dat ze met mij meegaat.’

Anna keek verschrikt om, stond gedwee op en legde haar hand op de arm van haar man.

‘Ik zal laten informeren hoe het met hem gaat en het je laten weten,’ fluisterde Betsy tegen haar.

Toen ze de tribune verlieten, sprak Aleksej Aleksandrovitsj zoals altijd met mensen die hij ontmoette en Anna moest ook zoals altijd antwoorden en praten. Maar ze was zichzelf niet en liep als in trance aan de arm van haar man.

Is hij dood of niet? Is het waar? Zal hij komen of niet? Zal ik hem vanavond nog zien? dacht ze.

Zwijgend nam ze plaats in het rijtuig van Aleksej Aleksandrovitsj en zwijgend reed ze weg uit de menigte van rijtuigen. Ondanks alles wat hij had gezien, stond Aleksej Aleksandrovitsj zichzelf toch niet toe om over de werkelijke toestand van zijn vrouw na te denken. Hij had slechts oog voor wat zich aan de oppervlakte afspeelde. Hij zag dat ze zich onfatsoenlijk gedroeg en hij beschouwde het als zijn plicht om dit tegen haar te zeggen. Maar het was heel moeilijk voor hem om niet méér te zeggen en zich hiertoe te beperken. Hij opende zijn mond om haar te zeggen dat ze zich ongepast gedragen had maar onwillekeurig zei hij heel iets anders.

‘Wat voelen we ons toch allemaal aangetrokken tot zulke wrede vertoningen,’ zei hij. ‘Ik moet zeggen...’

‘Wat? Ik begrijp je niet,’ zei Anna met verachting in haar stem.

Hij voelde zich gekwetst en begon nu onmiddellijk te zeggen wat hij wilde zeggen.

‘Ik moet je zeggen...’ begon hij.

Nu komt het, nu wordt het uitgesproken, dacht ze en ze werd bang.

‘Ik moet je zeggen dat je je vandaag onbehoorlijk hebt gedragen,’ zei hij in het Frans tegen haar.

‘Hoezo onbehoorlijk?’ zei ze luid terwijl ze haar hoofd omdraaide en hem recht in de ogen keek, echter zonder die vroegere vrolijkheid die iets verhullen moest maar met een vastberaden uitdrukking waaronder ze met moeite de angst die ze voelde, wist te verbergen.

‘Pas toch op,’ zei hij tegen haar terwijl hij op het open raampje achter de koetsier wees.

Hij kwam iets overeind en trok de ruit omhoog.

‘Wat vond je onbehoorlijk?’ herhaalde ze.

‘De wanhoop die je niet verbergen kon toen een van de ruiters viel.’

Hij wachtte op wat ze zou antwoorden, maar ze bleef zwijgend voor zich uitkijken.

‘Ik heb je al eerder verzocht om je in het openbaar zo te gedragen dat boze tongen niets op je aan konden merken. Er was een tijd dat ik over onze persoonlijke relatie sprak; daarover spreek ik nu niet. Ik spreek nu over de relatie tot de buitenwereld. Je hebt je onbehoorlijk gedragen en ik zou wensen dat dat niet meer voorkwam.’

Ze luisterde maar met een half oor. Ze was bang voor hem en vroeg zich af of het waar was dat Vronski niets mankeerde. Ging het wel over hem toen men zei dat hij ongedeerd was en dat het paard zijn rug had gebroken? Toen hij uitgesproken was, liet ze slechts een gemaakt spottende glimlach zien maar ze gaf geen antwoord omdat ze niet had gehoord wat hij zei. Aleksej Aleksandrovitsj was onbevreesd begonnen te spreken maar toen het duidelijk tot hem doordrong waarover hij sprak, maakte de angst die zij voelde, zich ook van hem meester. Hij zag die glimlach en viel ten prooi aan een vreemde dwaling.

Ze glimlacht om mijn argwaan. Ja, ze zal zo meteen tegen me zeggen wat ze ook toen tegen me heeft gezegd: dat mijn argwaan ongegrond is, dat het belachelijk is.

Nu de volle waarheid elk moment geopenbaard kon worden, was zijn enige verlangen dat ze hem als voorheen spottend zou antwoorden dat zijn argwaan belachelijk en ongegrond was. Datgene wat hij wist, was zo verschrikkelijk dat hij nu bereid was om alles te geloven. Maar haar geschrokken en sombere gelaatsuitdrukking stelde nu zelfs geen bedrog in het vooruitzicht.

‘Misschien vergis ik me,’ zei hij. ‘In dat geval verzoek ik je me te vergeven.’

‘Nee, je hebt je niet vergist,’ zei ze langzaam terwijl ze wanhopig naar zijn kille gezicht keek. ‘Je hebt je niet vergist. Ik was wanhopig, ik kon niet anders. Ik luister naar jou en ik denk aan hem. Ik houd van hem, ik ben zijn minnares, ik kan je niet verdragen, ik ben bang van je, ik haat je... Doe maar met me wat je wilt.’

Ze liet zich in de hoek van het rijtuig achterovervallen en begon met haar handen voor haar gezicht te snikken. Aleksej Aleksandrovitsj bewoog zich niet en bleef recht voor zich uit zitten kijken. Maar heel zijn gezicht had plotseling de plechtige verstarde uitdrukking van een dode aangenomen en in deze uitdrukking kwam tijdens de rit naar hun zomerhuis geen verandering meer. Toen hij zich voor hun huis tot haar wendde, had zijn gezicht nog steeds

diezelfde uitdrukking.

‘Juist! Ik sta er echter op dat je de uiterlijke fatsoensnormen in acht blijft nemen tot,’ zijn stem begon te trillen, ‘tot ik maatregelen zal hebben genomen die mijn eer zeker zullen stellen en je daarvan op de hoogte zal hebben gebracht.’

Hij stapte als eerste uit en hielp haar uitstappen. Met het oog op het personeel drukte hij haar zwijgend de hand, stapte in het rijtuig en vertrok naar Petersburg.

Direct na hem verscheen een bediende van Betsy die Anna een briefje bracht: ‘Ik heb iemand naar Aleksej gestuurd om naar zijn gezondheid te informeren en hij schrijft me dat hem niets mankeert maar dat hij wanhopig is.’

Hij komt dus! dacht ze. Wat goed dat ik alles tegen hem heb gezegd.

Ze keek op haar horloge. Ze moest nog drie uur wachten en de herinnering aan wat er tijdens hun laatste ontmoeting precies was gebeurd, verhitte haar bloed.

Lieve hemel, wat is het licht! Dat is erg maar ik houd ervan zijn gezicht te zien en ik houd van dit fantastische licht... Mijn man! Ach, ja... Wel, goddank dat met hem nu alles voorbij is.

Ook in de kleine Duitse badplaats waar de Sjtsjerbatski's heen waren gereisd, had zich zoals overal waar zich mensen verzamelen dat gebruikelijke zogenaamde maatschappelijke kristallisatieproces voltrokken dat aan elk lid een vaste onveranderlijke plaats toekent. Zoals ook een waterdeeltje bij vorst vast en onveranderlijk een bepaalde vorm als sneeuwkristal krijgt, precies zo kwam elke nieuw aangekomene in de badplaats onmiddellijk op de bij hem passende plaats.

Fürst Sjtsjerbatski samt Gemahlin und Tochter werden onmiddellijk vanwege het appartement dat ze huurden, en vanwege hun naam, en vanwege de kennissen die ze vonden, op hun vaste en voorbestemde plaats uitgekristalliseerd.

Er verbleef dat jaar een echte Duitse Fürstin in de badplaats hetgeen tot gevolg had dat het kristallisatieproces zich nog energiever trok. De vorstin wilde haar dochter beslist aan de Duitse prinses voorstellen en deze plechtigheid voltrok zich reeds op de tweede dag. Kitty maakte een diepe en gracieuze revérence in haar zeer *eenvoudige*, hetgeen zeggen wilde, zeer elegante, in Parijs bestelde zomerjurkje. De prinses zei: 'Ik hoop dat de rozen weer spoedig op dit lieve gezichtje terug zullen keren' en voor de familie Sjtsjerbatski waren nu de vaste paden van het leven waar men niet meer buiten kon treden, meteen terdege vastgesteld. De familie Sjtsjerbatski maakte kennis met het gezin van een Engelse lady, met een Duitse gravin en haar gedurende de laatste oorlog gewonde zoon, met een geleerde Zweed en met *M. Canut* en zijn zuster. Maar onwillekeurig bestond het voornaamste gezelschap voor de Sjtsjerbatski's uit een Moskou dame, Marja Jevgenjevna Rtsjtsjeva, met een dochter die Kitty niet uit kon staan omdat ze net als zij ziek was geworden door liefde, en uit een Moskou kolonel die Kitty vanaf haar kinderjaren in uniform en met epauletten gezien en gekend had en die hier met zijn kleine oogjes en zijn open hals met kleurrijke das bijzonder belachelijk was en vervelend omdat je nooit van hem af kon komen. Toen alles zo zijn vaste plaats had gekregen, begon Kitty zich erg te vervelen, te meer daar ze met haar moeder alleen achterbleef omdat de vorst naar Karlsbad was vertrokken. Ze had voor de mensen die ze kende geen belangstelling omdat ze voelde dat van hen niets nieuws meer te verwachten viel. Vol enthousiasme en belangstelling begon ze diegenen in de badplaats die ze niet kende, gade te slaan en naar hen te raden. Het lag in haar aard om in andere mensen altijd het allermooiste te veronderstellen, vooral in mensen die ze niet kende. En terwijl ze

zich afvroeg wie die mensen wel mochten zijn, welke relaties er tussen hen bestonden en hoe zij waren, dichtte Kitty hen in haar verbeelding de meest verbazingwekkende en prachtige karakters toe en in wat ze zag, vond ze bevestiging.

Onder al deze lieden werd haar aandacht vooral getrokken door een Russisch meisje dat met een zieke Russische dame, madame Stahl zoals iedereen haar noemde, naar de badplaats was gekomen. Madame Stahl behoorde tot de hoogste kringen. Ze was echter zo ziek dat ze niet kon lopen en het was slechts op de weinige mooie dagen dat ze zich in haar karretje bij de baden liet zien. Maar niet slechts door haar ziekte doch ook door haar trots, zo verklaarde de vorstin, kwam het dat ze niemand van de Russen kende. Het Russische meisje verzorgde madame Stahl en had bovendien, zoals Kitty merkte, omgang met alle hier zo talrijke zwaar zieken die ze op heel natuurlijke wijze verzorgde. Dit Russische meisje was volgens Kitty geen familie van madame Stahl en ook geen betaalde kracht. Madame Stahl noemde haar Varenka en anderen zeiden *mademoiselle* Varenka. Behalve de reeds genoemde belangstelling voor de wijze waarop dit meisje met madame Stahl en andere onbekenden omging, voelde Kitty, zoals zo vaak, een onverklaarbare sympathie voor haar en aan de wijze waarop de ander naar haar keek, begreep ze dat ook zij aardig werd gevonden.

Het was niet zo dat deze *mademoiselle* Varenka niet jeugdig meer was, maar ze was meer iemand zonder jeugd: men zou haar zowel negentien als dertig kunnen geven. Als je goed naar haar keek, zou je haar ondanks de ziekelijke kleur van haar gezicht, eerder mooi dan lelijk kunnen noemen. Haar lichaamsbouw zou ook mooi zijn geweest maar ze was te schraal en haar hoofd was te groot in verhouding tot haar middelmatige lengte en zo te zien was ze voor mannen niet aantrekkelijk. Ze leek op een heel mooie bloem die nog vol in blad staat maar toch reeds is uitgebloeid en niet meer ruikt. Bovendien kon ze ook niet aantrekkelijk voor mannen zijn omdat datgene waar Kitty een overmaat aan had, bij haar ontbrak: latente levenslust en het besef van eigen aantrekkingskracht.

Ze leek altijd iets om handen te hebben waaraan geen twijfel kon bestaan en waardoor niets anders haar nog kon interesseren. Door dit contrast met Kitty oefende ze een bijzondere aantrekkingskracht op haar uit. Kitty voelde dat ze in haar, in heel haar doen en laten, het levensmodel zou kunnen vinden waar ze nu zo pijnlijk naar zocht: de dingen van het leven die haar belangstelling verdienden, een nieuwe waardigheid; anders dan de voor Kitty zo afschuwelijke wereldse gedragingen ten opzichte van mannen, gedragingen die haar nu voorkwamen als een beschamend etaleren van koopwaar in afwachting van kopers. Hoe meer Kitty naar haar onbekende vriendin keek, hoe vaster zij ervan overtuigd raakte dat dit meisje werkelijk het volmaakte wezen was zoals zij zich

haar voorstelde en hoe meer ze ernaar verlangde kennis met haar te maken.

De twee meisjes kwamen elkaar elke dag wel een paar maal tegen en bij elke ontmoeting zeiden Kitty's ogen: Wie bent u? Wat bent u? Bent u werkelijk dat prachtige wezen dat ik me voorstel? Maar denk in godsnaam niet, voegde haar blik eraan toe, dat ik me aan u op zal dringen. Ik bewonder en bemin u slechts. Ik bemin u ook en u bent heel, heel lief. En ik zou nog meer van u houden als ik er de tijd voor had, antwoordde de blik van het onbekende meisje. En inderdaad, Kitty zag dat ze altijd bezig was: of ze bracht de kinderen van een Russische familie thuis van de bronnen, of ze droeg een plaid naar een zieke dame en stopte haar in, of ze probeerde een boze zieke wat af te leiden, of ze zocht en kocht gebakjes voor iemand bij de koffie.

Spoedig na de komst van de Sjtsjerbatski's verschenen nog twee personen bij de ochtendbaden die een algemene, onwelwillende belangstelling trokken. Dit waren een zeer lange gebochelde man met enorme handen in een te korte, oude jas, met zwarte, naïeve en tegelijkertijd angstaanjagende ogen, alsmede een erg slecht en smakeloos geklede vrouw met een pokdalig lief gezicht. Kitty zag dat het Russen waren en in haar verbeelding begon ze reeds een prachtige en ontroerende roman over hen te bedenken. Maar de vorstin die op de *Kurliste* had gezien dat dit Nikolaj Levin en Marja Nikolajevna waren, vertelde aan Kitty welk een slecht mens deze Levin was en alle dromen over deze twee mensen werden teniet gedaan. Niet zozeer wat haar moeder tegen haar had gezegd alswel het feit dat dit een broer van Konstantin was, maakte dat Kitty deze mensen plotseling hoogst onaangenaam vond. Door zijn gewoonte om met zijn hoofd te trekken wekte deze Levin bij haar nu een onoverkomelijk gevoel van weerzin op.

Het leek haar dat zijn grote, angstaanjagende ogen die haar overal hardnekkig achtervolgden, haat en hoon uitdrukten en ze deed haar best om ontmoetingen met hem te vermijden.

Het was slecht weer. Het regende heel de ochtend en op de gaanderij dromden zieken met paraplu's te zamen.

Kitty wandelde heen en weer met haar moeder en een Moskouse luitenant die vrolijk en parmantig flaneerde in zijn Europese, in Frankfort gekochte confectiejas. Ze wandelden aan één kant van de gaanderij in een poging om Levin die aan de andere kant liep, te ontlopen. Varenka die haar donkere jurkje en een zwarte hoed met omlaaggebogen randen droeg, wandelde met een blinde Franse dame over heel de lengte van de gaanderij en telkens wanneer ze Kitty ontmoette, wisselden zij vriendelijke blikken.

'Mama, mag ik haar aanspreken?' zei Kitty terwijl ze haar onbekende vriendin nakeek en zag dat ze naar de bron ging waar ze elkaar zouden kunnen ontmoeten.

'Ja, als je dat zo graag wilt, zal ik eerst naar haar informeren en zelf naar haar toegaan,' antwoordde haar moeder. 'Wat vind je zo bijzonder aan haar? Waarschijnlijk een gezelschapsdame. Als je wilt, zal ik met madame Stahl kennismaken. Ik heb haar *belle-soeur* gekend,' voegde de vorstin eraan toe terwijl ze trots het hoofd ophief.

Kitty wist dat de vorstin zich gekwetst voelde omdat madame Stahl een kennismaking met haar leek te vermijden. Kitty drong niet verder aan.

'Geweldig, zo lief als ze is!' zei ze terwijl ze naar Varenka keek die juist op dat ogenblik de Franse dame een glas aanreikte. 'Kijk toch, hoe eenvoudig en lief dat alles is.'

'Ik word doodmoe van die *engouements* van jou,' zei de vorstin. 'Nee, laat ons liever teruggaan,' voegde ze eraan toe toen ze Levin met zijn dame en een Duitse dokter met wie hij luid en kwaad over iets sprak, hun kant uit zag komen.

Ze maakten rechtsomkeert om terug te gaan toen het luide praten plotseling overging in geschreeuw. Levin, die was blijven staan, stond te schreeuwen en ook de dokter maakte zich kwaad. Er verzamelde zich een menigte om hen heen. De vorstin en Kitty verwijderden zich haastig maar de luitenant sloot zich bij de menigte aan om te horen wat er gaande was.

Enkele ogenblikken later had de luitenant hen weer ingehaald.

'Wat was er aan de hand?' vroeg de vorstin.

'Schandalig en schandelijk!' antwoordde de luitenant. 'Het enige waar je bang voor bent, is dat je Russen in het buitenland zal ontmoeten. Dat lange heerschappij

schuld op de dokter, slingerde hem grofheden naar het hoofd omdat diens behandeling verkeerd zou zijn, en begon met zijn stok te dreigen. Schandelijk gewoon!’

‘Ach, wat onprettig!’ zei de vorstin. ‘Wel, hoe is het afgelopen?’

‘Gelukkig kwam die... die juffrouw met die hoed als een paddestoel tussenbeide. Een Russische, geloof ik,’ zei de luitenant.

‘*Mademoiselle* Varenka?’ vroeg Kitty opgetogen.

‘Ja, die. Zij greep als eerste in, nam dat heerschap bij de arm en bracht hem weg.’

‘Ziet u nu, mama,’ zei Kitty tegen haar moeder, ‘en u verbaast zich erover dat ik zo enthousiast over haar ben.’

Toen Kitty de volgende dag haar onbekende vriendin gadesloeg, merkte ze dat *mademoiselle* Varenka al net zo met Levin en zijn vriendin omging als met haar overige *protégés*. Ze ging bij hen op bezoek, maakte een praatje met hen en deed dienst als tolk voor de vrouw die geen enkele vreemde taal sprak.

Kitty begon nog meer bij haar moeder aan te dringen om met Varenka kennis te mogen maken. En hoe onaangenaam de vorstin het ook vond om naar het leek de eerste stap te doen in het verlangen kennis te maken met madame Stahl die zich ergens op voor liet staan, ze informeerde toch naar Varenka en ging, na het vernemen van wat bijzonderheden die haar deden besluiten dat er geen kwaad maar ook weinig goeds in deze kennismaking stak, zelf als eerste naar Varenka toe.

De vorstin koos het moment waarop haar dochter naar de bron was en Varenka voor een bakkerswinkel stil was blijven staan en stapte op haar af.

‘Sta mij toe kennis met u te maken,’ zei ze met haar deftige glimlach. ‘Mijn dochter is op u gesteld geraakt,’ zei ze. ‘U kent mij misschien niet. Ik...’

‘Dat is meer dan wederzijds, vorstin,’ haastte Varenka zich te antwoorden.

‘Wat was dat een goede daad die u gisteren voor onze trieste landgenoot verrichtte!’ zei de vorstin.

Varenka bloosde.

‘Ik weet het niet. Ik geloof niet dat ik iets gedaan heb,’ zei ze.

‘Natuurlijk, u heeft die mijnheer Levin een hoop narigheid bespaard.’

‘Ja, *sa compagne* vroeg mij te komen en ik heb getracht hem te kalmeren: hij is erg ziek en hij was ontevreden over de dokter. En ik ben eraan gewoon om voor deze zieken te zorgen.’

‘Ja, ik heb gehoord dat u met uw tante, madame Stahl, naar het mij voorkomt, in Menton woont. Ik heb haar *belle-soeur* gekend.’

‘Nee, het is mijn tante niet. Ik noem haar *maman* maar ik ben geen familie van haar. Ze heeft mij opgevoed,’ antwoordde Varenka terwijl ze weer bloosde.

Dit werd zo eenvoudig gezegd en de eerlijke en open uitdrukking op haar

gezicht was zo lief dat de vorstin begreep waarom haar Kitty zo op deze Varenka gesteld was geraakt.

‘Wel, en wat doet deze mijnheer Levin nu?’ vroeg de vorstin.

‘Hij vertrekt,’ antwoordde Varenka.

Op dit ogenblik kwam Kitty van de bron naar hen toe en ze straalde van blijdschap omdat haar moeder met haar onbekende vriendin kennis had gemaakt.

‘Welnu, Kitty, je vurige verlangen om kennis te maken met *mademoiselle*...’

‘Varenka,’ hielp Varenka haar glimlachend, ‘zo noemt iedereen me.’

Kitty bloosde van vreugde en drukte lange tijd de hand van haar nieuwe vriendin die haar handdruk niet beantwoordde maar haar hand onbeweeglijk liet liggen. Maar niettegenstaande schitterde van *mademoiselle* Varenka’s gezicht een stille, blijde maar ook wat trieste glimlach die haar grote maar prachtige tanden liet zien.

‘Ik wilde dit zelf al zo lang,’ zei ze.

‘Maar u heeft het zo druk...’

‘Ach, welnee, in het geheel niet,’ antwoordde Varenka maar op hetzelfde moment moest ze haar nieuwe kennissen alweer alleen laten omdat twee kleine Russische meisjes, de dochttertjes van een zieke, op haar afrenden.

‘Varenka, mama vraagt naar u!’ riepen ze.

En Varenka ging met hen mee.

De bijzonderheden die de vorstin over het verleden van Varenka, over haar relatie tot madame Stahl en over madame Stahl zelf te weten was gekomen, waren de volgende.

Madame Stahl, van wie sommigen zeiden dat ze een helleveeg voor haar man was geweest en anderen dat hij haar het leven vergalde met zijn zedeloze gedrag, was altijd ziekelijk en geëxalteerd. Toen ze, reeds van haar man gescheiden, haar eerste kind baarde, stierf dit kind meteen en verwanten van madame Stahl die haar overgevoeligheid kenden en vreesden dat dit nieuws haar dood zou worden, ruilden haar kind voor een kind dat diezelfde nacht en in hetzelfde huis in Petersburg als dochter van een kok aan het hof geboren was. Dit was Varenka. Madame Stahl hoorde pas later dat Varenka haar eigen kind niet was maar ze bleef toch voor haar zorgen, vooral omdat binnen korte tijd niemand van Varenka's verwanten meer in leven was.

Madame Stahl woonde al meer dan tien jaar onafgebroken in het buitenland, in het zuiden, zonder ooit uit bed te komen. Er waren mensen die zeiden dat madame Stahl zichzelf maatschappelijk de rol had toebedeeld van weldoenster en zeer godsdienstige vrouw; volgens anderen was ze in hart en ziel die hoogstaande karaktervolle vrouw die ze wilde zijn en die slechts leefde voor het welzijn van haar naaste. Niemand wist welke godsdienst ze aanhing: katholiek, protestant of orthodox. Het leed echter geen twijfel dat ze met alle hoogwaardigheidsbekleders van kerken en geestelijke geloofsovertuigingen op vriendschappelijke voet verkeerde.

Varenka woonde altijd bij haar in het buitenland en allen die madame Stahl kenden, kenden en beminden ook *mademoiselle* Varenka zoals ze door iedereen werd genoemd.

De vorstin zag na het vernemen van al deze bijzonderheden geen bezwaar in een nader contact tussen haar dochter en Varenka, vooral omdat Varenka's manieren en ontwikkeling voortreffelijk waren: ze sprak uitstekend Frans en Engels maar het belangrijkste was wel dat ze madame Stahls spijtbetuyging overbracht dat die wegens haar gezondheid verstoken moest blijven van het genoegen met de vorstin kennis te maken.

Kitty werd na haar kennismaking met Varenka steeds verrukter over haar vriendin en er ging geen dag voorbij of ze ontdekte een nieuwe goede eigenschap in haar.

De vorstin had gehoord dat Varenka heel goed zong en verzocht haar 's avonds bij hen te komen zingen.

'Kitty kan op de piano spelen die bij ons staat. Het is wel niet zo'n beste, maar u zoudt ons er een groot genoeg mee doen,' zei de vorstin met haar gemaakte lachje waar Kitty zich nu bijzonder aan ergerde omdat ze merkte dat Varenka liever niet wilde zingen. Maar Varenka kwam toch die avond en ze bracht haar muziekboek mee. De vorstin had Marja Jevgenjevna met haar dochter benevens de luitenant uitgenodigd.

Varenka leek volkomen onverschillig onder de aanwezigheid van mensen die ze niet kende en ging meteen naar de piano. Zichzelf begeleiden kon ze niet maar ze zong prachtig van het blad. Kitty die goed kon spelen, begeleidde haar.

'U heeft een buitengewoon talent,' zei de vorstin nadat Varenka het eerste lied heel mooi gezongen had.

Marja Jevgenjevna en haar dochter bedankten en prezen haar.

'Moet u eens zien,' zei de luitenant terwijl hij naar buiten keek, 'wat een publiek zich verzameld heeft om naar u te luisteren.'

Onder de ramen hadden zich inderdaad heel wat mensen verzameld.

'Ik ben erg blij u een genoeg te kunnen doen,' antwoordde Varenka bescheiden.

Kitty keek vol trots naar haar vriendin. Ze was zowel verrukt over haar kunst als over haar stem en haar gezicht, maar het meest verrukt was ze over haar manier van doen: dat Varenka haar zangkunst blijkbaar heel gewoon vond en dat ze onder al die loftuitingen volmaakt onverschillig bleef; ze scheen slechts te vragen: moet ik nog meer zingen of is het zo genoeg?

Als ik haar was, dacht Kitty bij zichzelf, wat zou ik dan trots zijn! Wat zou ik me gelukkig voelen als ik naar al die mensen onder de ramen keek! Maar haar doet het absoluut niets. Zij doet het slechts om niet te weigeren en aardig te zijn voor *maman*. Wat is dat toch in haar? Wat geeft haar deze kracht om boven alles te staan en zo onafhankelijk en onbewogen te zijn? Wat zou ik dat graag willen weten en van haar leren, dacht Kitty terwijl ze vol aandacht naar dit kalme gezicht keek. De vorstin vroeg Varenka om nog een keer te zingen en Varenka zong even gelijkmatig, helder en goed een tweede lied terwijl ze kaarsrecht bij de vleugel stond en er met haar magere tanige hand de maat bij sloeg.

Hierna volgde in haar muziekboek een Italiaans lied. Kitty speelde de prelude en keek van opzij naar Varenka.

'Laten we deze overslaan,' zei Varenka met een blos.

Kitty keek vragend en met schrik in haar ogen naar Varenka's gezicht.

'Goed, een andere,' haastte ze zich te zeggen terwijl ze de bladen omsloeg en onmiddellijk begreep dat er een herinnering aan dit lied verbonden was.

'Nee,' antwoordde Varenka terwijl ze glimlachend haar hand op de muziek

legde, 'nee, laten we dit zingen.' En ze zong even rustig, koel en goed als daarvoor.

Toen het uit was, werd ze weer door iedereen bedankt en men ging thee drinken. Kitty ging met Varenka naar het naast het huis gelegen tuintje.

'Is het waar dat er een herinnering aan dat lied verbonden is?' zei Kitty. 'Vertel het niet,' haastte ze zich eraan toe te voegen. 'Zeg alleen of het waar is.'

'Welnee, waarom zou ik het je niet vertellen,' zei Varenka bescheiden, en zonder op een antwoord te wachten vervolgde ze: 'Ja, het is een herinnering die me vroeger pijn deed. Ik heb van een man gehouden voor wie ik dit vaak zong.' Kitty keek Varenka met grote, wijd open ogen zwijgend en vertederd aan.

'Ik hield van hem en hij hield van mij. Maar zijn moeder was er tegen en hij trouwde met een ander. Hij woont nu niet ver bij ons vandaan en soms zie ik hem. U had zeker niet verwacht dat ook ik een romance heb gehad?' zei ze en in haar knappe gezicht flonkerde heel even iets van hetgeen, zo voelde Kitty, haar vroeger helemaal verlicht moest hebben.

'Hoe zou ik dat niet verwachten? Als ik een man was, zou ik van niemand meer kunnen houden nadat ik u had leren kennen. Maar ik begrijp niet hoe hij, alleen om zijn moeder te gerieven, u kon vergeten en u ongelukkig kon maken; dat was harteloos van hem.'

'O nee, hij is een heel goed mens en ik ben niet ongelukkig; integendeel, ik ben erg gelukkig. Wel, zullen we vandaag maar niet meer zingen?' zei ze nog terwijl ze weer naar het huis liep.

'Wat bent u goed, wat bent u goed!' riep Kitty uit en ze hield haar staande en kuste haar. 'Als ik ook maar een klein beetje op u kon lijken!'

'Waarom zoudt u op iemand anders moeten lijken? U bent goed zoals u bent,' zei Varenka en met haar zachtmoedige en vermoeide glimlach.

'Nee, ik ben helemaal niet goed. Toe, zeg me... Wacht even, laten we nog even gaan zitten,' zei Kitty terwijl ze haar weer naast zich op het bankje plaats liet nemen. 'Zeg me, is de gedachte dat een man uw liefde versmaadde, dat hij niet wilde, niet kwetsend en pijnlijk...?'

'Maar hij heeft mijn liefde niet versmaad; ik geloof dat hij van mij hield maar hij was een gehoorzame zoon...'

'Maar als hij nu niet om zijn moeder maar gewoon zelf...?' zei Kitty terwijl ze voelde dat ze haar geheim prijs gaf en dat haar gezicht met de vurige bloes van schaamte haar al verraden had.

'Dan was dat onbehoorlijk van hem geweest en ik zou niet om hem treuren,' antwoordde Varenka die kennelijk begreep dat het nu niet om haar maar om Kitty ging.

'Maar de belediging?' zei Kitty. 'De belediging kan je niet vergeten, die kan je niet vergeten,' zei ze terwijl ze weer aan haar blik op het laatste bal tijdens de

pauze van de muziek terugdacht.

‘Waarom een belediging? U heeft zich toch niet slecht gedragen?’

‘Slechter dan slecht, ik schaam me zo.’

Varenka schudde het hoofd en legde haar hand op Kitty’s hand.

‘Maar wat is daar beschamend aan?’ zei ze. ‘U zou tegen een man die niet om u geeft, toch niet kunnen zeggen dat u van hem houdt?’

‘Nee, natuurlijk niet; ik heb nooit iets gezegd, maar hij wist het toch. Neen, neen, het is wat je doet en hoe je kijkt. Al word ik honderd jaar, ik zal het nooit vergeten.’

‘Hoezo? Ik begrijp het niet. Het gaat erom of u nu nog van hem houdt of niet,’ zei Varenka die alle dingen bij de naam noemde.

‘Ik haat hem; ik kan het mezelf niet vergeven.’

‘Hoezo dan?’

‘De schande, de belediging.’

‘Ach, als iedereen zo gevoelig was als u,’ zei Varenka. ‘Er is geen meisje die dit niet meemaakt. En het is allemaal zo onbelangrijk.’

‘Maar wat is dan wel belangrijk?’ vroeg Kitty terwijl ze haar met nieuwsgierige verbazing aankeek.

‘Ach, zoveel,’ zei Varenka met een glimlach.

‘Maar wat dan wel?’

‘Ach, er is zoveel dat belangrijker is,’ antwoordde Varenka die niet goed wist wat ze moest zeggen. Maar op dit moment klonk vanuit het raam de stem van de vorstin: ‘Kitty, het wordt fris! Pak je sjaal of kom binnen.’

‘Ik moet nu echt gaan!’ zei Varenka terwijl ze opstond. ‘Ik moet nog even naar *madame Berthe*; ze heeft naar mij gevraagd.’

Kitty hield haar bij haar arm en haar blik vroeg smekend en met hartstochtelijke nieuwsgierigheid: Wat is het, wat is het toch, dat allerbelangrijkste dat zo’n rust geeft? U weet het, zeg het me! Maar Varenka begreep niet wat Kitty’s ogen vroegen. Ze herinnerde zich slechts dat ze die avond nog bij *madame Berthe* langs moest en dat ze zich moest haasten om voor twaalf uur, op tijd voor de thee van *maman*, thuis te zijn. Ze ging de kamer binnen, pakte haar muziekboek en wilde na van iedereen afscheid te hebben genomen, weggaan.

‘Sta mij toe dat ik u vergezel,’ zei de luitenant.

‘U kunt toch niet alleen in het donker buiten lopen?’ beaamde de vorstin. ‘Laat ik op zijn minst Parasja meesturen.’

Kitty zag dat Varenka bij de opmerking dat ze vergezeld diende te worden, met moeite een glimlach onderdrukte.

‘Nee, ik loop altijd alleen en er overkomt me nooit iets,’ zei ze terwijl ze haar hoed pakte. En na Kitty nog een keer te hebben gekust en na toch nog niet

gezegd te hebben wat belangrijk was, verdween ze monter stappend met haar muziek onder haar arm in het halfdonker van de zomernacht en ze droeg haar geheim wat nu belangrijk was en wat haar die benijdenswaardige rust en waardigheid verleende, met zich mee.

Kitty maakte ook kennis met madame Stahl. Deze kennismaking had te zamen met haar vriendschap voor Varenka niet slechts grote invloed op haar maar troostte haar ook in haar verdriet want hierdoor ging een geheel nieuwe wereld voor haar open die niets gemeen had met haar verleden; een verheven, prachtige wereld van welks hoogte je in alle rust op dit verleden terug kon zien. Het werd haar duidelijk dat er naast het instinctieve leven dat ze tot nu toe leidde, ook een geestelijk leven bestond. Het was de religie die haar dit leven liet zien, een religie echter die niets gemeen had met de religie die Kitty sinds haar jeugd kende en die tot uitdrukking kwam in het Heilig Avondmaal en de nachtmis in het Huis der Weduwen waar je bekenden kon ontmoeten, en in het van buiten leren van kerkslavische teksten bij de priester. Dit was een verheven, mysterieuze godsdienst met een reeks van prachtige gedachten en gevoelens, een godsdienst waarin je niet slechts kon geloven omdat dat nu eenmaal zo behoorde maar waar je ook echt van kon houden.

Kitty werd zich dit alles niet via woorden bewust. Madame Stahl praatte met Kitty als met een lief kind waar je vol bewondering naar kijkt, zoals je kijkt naar de herinnering van je eigen jeugd, en slechts een enkel maal maakte ze er gewag van dat bij al het menselijke leed slechts liefde en geloof troost vermochten te brengen en dat geen enkel verdriet te nietig was voor Christus' mededogen; om daarna onmiddellijk weer over iets anders te beginnen. Maar uit elke beweging, uit elk woord, uit elke hemelse blik, zoals Kitty het placht te noemen, en vooral uit heel haar levensgeschiedenis die haar door Varenka was verteld; uit alles leerde ze wat belangrijk was en wat ze tot nu toe niet had geweten.

Maar hoe verheven het karakter van madame Stahl ook mocht zijn, hoe ontroerend heel haar levensloop, hoe verheven en teer haar woorden, toch waren er trekjes in haar karakter die Kitty opvielen en die haar in verwarring brachten. Het minachtende glimlachje van madame Stahl was haar opgevallen toen ze naar haar familie informeerde en dat was toch in tegenspraak met haar christelijke goedheid. Ook viel het haar op dat madame Stahl haar gezicht krampachtig in de schaduw van de lampekap hield toen ze bij Kitty een katholieke priester aantrof en dat er een vreemd lachje om haar lippen speelde. Hoe onbeduidend deze twee observaties ook waren, ze veroorzaakten toch een zekere verwarring bij haar en deden haar twijfelen aan madame Stahl. Daarentegen bleef Varenka, de eenzame Varenka zonder verwanten en vrienden, met haar bittere teleurstelling, zonder

wensen en grieven, voor Kitty een droombeeld van volmaaktheid. Door Varenka begreep ze dat je slechts door jezelf te verloochenen en van anderen te houden, een evenwichtig, gelukkig en goed mens kon worden. En dat was wat ze wilde. Hoewel haar nu duidelijk voor ogen stond wat het *allerbelangrijkste* was, nam Kitty geen genoegen met hier slechts enthousiast over te zijn maar ze wijdde zich onmiddellijk met hart en ziel aan dit nieuwe leven dat haar was geopenbaard. De verhalen van Varenka over hetgeen madame Stahl en anderen die ze ter sprake bracht, deden, hadden Kitty duidelijk gemaakt hoe ze in de toekomst wilde leven. Net als Aline, het nichtje van madame Stahl, over wie Varenka haar veel had verteld, wilde ze waar ze ook zijn mocht, ongelukkigen opzoeken, hen zoveel mogelijk bijstaan, het evangelie verbreiden en voor zieken, misdadigers en stervenden het evangelie lezen. Vooral de gedachte om voor misdadigers het evangelie te lezen, zoals Aline dat deed, trok haar aan. Maar dit waren allemaal heimelijke dromen waarover Kitty noch tegenover haar moeder, noch tegenover Varenka iets vertelde. In afwachting van het tijdstip waarop ze haar plannen op grote schaal ten uitvoer zou brengen, kreeg Kitty trouwens in een badplaats met zoveel zieken en ongelukkigen al ruimschoots de gelegenheid om in navolging van Varenka haar nieuwe leefregels in praktijk te brengen.

De vorstin zag aanvankelijk slechts dat Kitty sterk beïnvloed werd door haar *engouement*, zoals ze dat placht te noemen, voor madame Stahl en vooral voor Varenka. Ze merkte dat Kitty niet slechts de daden van Varenka imiteerde maar ongewild ook haar manier van lopen, praten en met de ogen knippen. Daarna merkte de vorstin echter op dat er zich in haar dochter, los van haar toestand van extase, een serieuze geestelijke ommekeer voltrok.

Zo zag de vorstin dat Kitty 's avonds in een Franse bijbel, een geschenk van madame Stahl, zat te lezen, iets wat ze vroeger nooit deed; dat ze de omgang met oppervlakkige kennissen vermeed en contact zocht met zieken die door Varenka in bescherming waren genomen, vooral met het arme gezin van de zieke kunstschilder Petrov. Kitty was er zichtbaar trots op dat ze in dit gezin de taak van liefdeszuster vervulde. Dit alles was heel mooi en de vorstin had er niets op tegen, vooral niet omdat de vrouw van Petrov een heel fatsoenlijke vrouw was en omdat de prinses die Kitty's daden opmerkte, haar prees en haar een troostende engel noemde. Dit alles zou heel mooi zijn, ware er geen sprake geweest van overdrijving. De vorstin zag echter dat haar dochter tot uitersten verviel en vertelde haar dat ook.

'Il ne faut jamais rien outrer,' waren haar woorden.

Haar dochter gaf haar echter geen antwoord. Ze dacht slechts in stilte dat men bij christelijke plichten onmogelijk van overdrijving kon spreken. Hoe zou er sprake kunnen zijn van overdrijving bij de navolging van de leer die zegt dat wanneer men op de ene wang geslagen wordt, men de andere toe moet keren, dat

wanneer de mantel ontstolen wordt, men ook het hemd weg dient te geven? De vorstin was echter met deze overdrijving allerm minst ingenomen, en wat vooral haar misnoegen wekte, was dat Kitty, naar haar idee, niet alles wat in haar ziel omging aan haar moeder vertelde. Kitty hield inderdaad haar nieuwe plannen en gevoelens voor haar moeder verborgen. Ze verborg dit alles niet omdat ze geen achting of liefde voor haar voelde maar slechts omdat het haar moeder was. Ze zou het ieder ander eerder hebben verteld dan haar moeder.

‘Wat is Anna Pavlovna al lang niet meer bij ons geweest,’ zei de vorstin op een keer over de vrouw van Petrov. ‘Ik heb haar uitgenodigd. Maar het leek wel of ze ergens kwaad over was.’

‘Niet dat ik weet, *maman*,’ zei Kitty en ze kreeg een kleur als vuur.

‘Ben je al lang niet bij hen geweest?’

‘We zijn van plan om morgen een uitstapje naar de bergen te gaan maken,’ antwoordde Kitty.

‘Ja, gaan jullie maar,’ antwoordde de vorstin terwijl ze naar haar verlegen dochter keek en trachtte te raden wat de oorzaak van die verlegenheid wel mocht zijn.

Diezelfde dag kwam Varenka bij hen eten en ze bracht de boodschap mee dat Anna Pavlovna er van afzag om de dag daarop een uitstapje naar de bergen te maken. En weer zag de vorstin haar dochter blozer

‘Kitty, er is tussen jou en de Petrovs toch niets onaangenaams voorgevallen?’ vroeg de vorstin toen ze alleen waren. ‘Waarom stuurt ze de kinderen niet meer en waarom komt ze niet meer bij ons op bezoek?’

Kitty antwoordde dat er niets tussen hen was voorgevallen en dat ze beslist niet begreep waarom Anna Pavlovna boos op haar leek te zijn. Kitty sprak de volle waarheid. Ze kende de reden niet waarom Anna Pavlovna zich zo tegenover haar gedroeg maar ze had wel een vermoeden. Ze vermoedde iets wat ze niet tegen haar moeder kon zeggen, iets wat ze ook niet tegen zichzelf zei. Een van die dingen die je wel weet maar die je zelfs niet tegen jezelf zegt; zo verschrikkelijk en beschamend zou het zijn om je te vergissen.

Keer op keer probeerde ze alles over haar relatie tot dit gezin in haar herinnering terug te roepen. Ze herinnerde zich de naïeve blijdschap die tijdens hun ontmoetingen op Anna Pavlovna’s ronde goedgehartige gezicht tot uitdrukking kwam; ze herinnerde zich hun heimelijke gesprekken over de zieke, hun samenzweringen om hem van zijn werk dat hem verboden was, af te houden en met hem te gaan wandelen; hoe verknocht het jongste ventje dat haar ‘mijn Kitty’ noemde, aan haar was en hoe hij zonder haar aanwezigheid niet naar bed wilde. Wat heerlijk was dat allemaal! Daarna herinnerde ze zich de broodmagere Petrov met zijn lange nek en zijn bruine jas; zijn dunne krullende haar, zijn smekende blauwe ogen die Kitty in de eerste tijd bang maakten, en zijn

krampachtige pogingen om in haar aanwezigheid opgewekt en levendig te lijken. Ze herinnerde zich hoe ze aanvankelijk haar best moest doen om de afkeer die hij zoals alle teringlijders bij haar opriep, te overwinnen en om iets te bedenken wat ze tegen hem zou kunnen zeggen. Ze herinnerde zich de schuchtere, lieve blik waarmee hij naar haar keek, haar vreemde gevoel van medelijden en onbehagen en vervolgens het besef een weldoenster te zijn. Wat heerlijk was dat allemaal! Dat was echter allemaal in het begin geweest. Maar nu, een paar dagen geleden, werd alles plotseling bedorven. Anna Pavlovna begroette Kitty met geveinsde vriendelijkheid en ze verloor haar en haar man geen ogenblik uit het oog.

Zou zijn ontroerende blijdschap wanneer zij op hem afkwam, dan echt de oorzaak van Anna Pavlovna's verkilde houding zijn?

Ja, herinnerde ze zich, Anna Pavlovna had iets onnatuurlijks in haar gedrag, iets wat helemaal niet strookte met haar goedhartigheid toen ze eergisteren met ergernis opmerkte: 'Moet u zien: hij heeft steeds op u gewacht en wilde zonder u niet ontbijten hoewel hij zich vreselijk slap voelde.'

Ja, en misschien vond ze het ook onaangenaam dat ik hem de plaid gaf. Dat was allemaal zo gewoon maar hij reageerde zo vreemd en hij bedankte me zo lang dat ook ik me niet op mijn gemak begon te voelen. En daarna maakte hij zo'n prachtig portret van mij. Maar vooral die blik van hem, zo verlegen en zo vriendelijk! Ja, ja, dat is zo! herhaalde Kitty geschrokken bij zichzelf. Nee, dit kan niet, dit mag niet! Hij is zo zielig! zei ze daarna weer tot zichzelf.

Deze twijfel vergalde de luister van haar nieuwe leven.

Nog voor het einde van het badseizoen kwam vorst Sjtsjerbatski, die na Karlsbad bij Russische kennissen in Baden en Kissingen weer wat Russische lucht had ingeademd zoals hij dat noemde, bij zijn gezin terug.

De vorst en de vorstin hadden een volstrekt tegengestelde visie op het leven in het buitenland. De vorstin vond alles even prachtig en ze trachtte, ondanks de vaste plaats die zij in de Russische society innam, in het buitenland op een Europese dame te lijken, hetgeen ze niet was want ze was nu eenmaal een Russische adellijke dame en daarom deed ze het voorkomen dat ze zich niet helemaal op haar gemak voelde. De vorst vond daarentegen dat er niets deugde in het buitenland. Hij voelde het Europese leven als een last, handhaafde zijn Russische gewoonten en probeerde zich in het buitenland met opzet nog minder Europeaan te tonen dan hij in werkelijkheid was.

De vorst keerde vermagerd met slappe wanzakken maar in een opperbeste stemming terug. Zijn vrolijke humeur werd nog beter toen hij zag dat Kitty helemaal hersteld was. Het nieuws van haar vriendschap met madame Stahl en Varenka en de mededelingen van de vorstin over een verandering die ze in Kitty had zien voltrekken, stemden de vorst wel ongerust en wekten in hem de gebruikelijke jaloezie op alles wat zijn dochter buiten hem boeiend vond, en ook angst dat zij uit zijn invloedssfeer naar voor hem ontoegankelijke gebieden zou verdwijnen. Maar dit vervelende nieuws zonk weg in die overvloed aan goedhartigheid en vrolijkheid die hij altijd bezat en die door de bronnen van Karlsbad nog bijzonder versterkt waren.

De dag na zijn aankomst ging de vorst in een opperbeste stemming met zijn lange jas, zijn Russische rimpels en zijn dikke, op zijn gesteven boord steunende wangen met zijn dochter naar de bronnen.

Het was een prachtige morgen; de keurige, vrolijke huizen met de tuintjes, de aanblik van de vrolijk werkende, door bier dik geworden Duitse dienstmeisjes met hun rode gezichten en armen, en de heldere zon maakten het hart blij. Bij het naderen van de bronnen kwamen ze echter steeds vaker zieken tegen die te midden van het gewone, goed geordende Duitse leven een nog triester aanblik boden. Kitty werd al niet meer getroffen door deze tegenstelling. De heldere zon, de blijde glans van het groen, de muzieklanken waren voor haar een natuurlijke omlijsting van al deze bekende mensen en van de veranderingen ten goede en ten kwade waar zij het oog op hield. Maar de vorst vond dat het licht en de glans

van deze juni-ochtend, de klanken van het orkest dat een moderne vrolijke wals speelde, en vooral de gezonde dienstmeisjes in samenhang met deze zich triest voortslepende lijken die uit alle delen van Europa hierheen gekomen waren, iets onbehoorlijks en wanstaltigs hadden.

Hoewel hij zich trots en weer jong voelde nu hij met zijn lievelingsdochter gearmd liep, leek hij toch niet erg op zijn gemak te zijn en het was of hij zich schaamde voor zijn krachtige tred en zijn forse, goedgevulde lichaamsdelen. Hij voelde zich bijna zoals een ongeklede zich in gezelschap voelt.

‘Stel me maar eens aan je nieuwe vrienden voor,’ zei hij tegen zijn dochter terwijl hij haar arm met zijn elleboog tegen zich aan drukte. ‘Ik ben zelfs van dit vieze Soden van jou gaan houden omdat het je zo goed heeft gedaan. Alleen wat is het triest bij jullie, wat triest. Wie zijn dat?’

Kitty noemde de namen van bekenden en onbekenden die ze op hun weg tegenkwamen. Bij de ingang van het park kwamen ze de blinde *madame Berthe* tegen met een begeleidster en het deed de vorst plezier om de vertedering op het gezicht van de oude Française te zien bij het horen van Kitty's stem. Onmiddellijk begon ze met overdreven Franse beminnelijkheid tegen hem te praten en ze prees hem dat hij zo'n geweldige dochter had en ze prees Kitty de hemel in en noemde haar een schat, een parel en een troostende engel.

‘Wel, dan is ze de tweede engel,’ zei de vorst glimlachend. ‘Zij noemt *mademoiselle* Varenka engel nummer één.’

‘Oh! *Allez, mademoiselle* Varenka is een waarachtige engel,’ beaamde *madame Berthe*.

In de galerij kwamen ze Varenka zelf tegen. Ze kwam met een elegant rood tasje aan haar hand haastig naar hen toe.

‘Kijk eens, mijn papa is gekomen!’ zei Kitty tegen haar.

Varenka maakte een gebaar dat eenvoudig en natuurlijk was zoals alles wat ze deed en dat het midden hield tussen een buiging en een *révérence*. Ze begon meteen met de vorst te praten zoals ze met iedereen praatte, ongedwongen en eenvoudig.

‘Het spreekt vanzelf dat ik u ken en goed zelfs,’ zei de vorst en hij glimlachte zo dat Kitty met blijdschap zag dat haar vader met haar vriendin was ingenomen. ‘Waar moet u zo haastig heen?’

‘*Maman* is hier,’ zei ze terwijl ze zich tot Kitty wendde. ‘Ze heeft heel de nacht niet geslapen en de dokter heeft haar aangeraden om uit rijden te gaan. Ik moet haar haar werk brengen.’

‘Dat is dus engel nummer één!’ zei de vorst nadat Varenka doorgelopen was.

Kitty zag dat hij de spot wilde drijven met Varenka maar het niet kon omdat hij haar zo aardig vond.

‘Wel, zo zien we al je vrienden nog,’ vervolgde hij, ‘ook *madame Stahl* indien

ze zich verwaardigt mij te herkennen.'

'Maar heeft u haar dan gekend, papa?' vroeg Kitty met angst in haar stem omdat ze de spotlichtjes in zijn ogen zag bij het noemen van de naam van madame Stahl.

'Ik was enigszins met haar man en haar bekend nog voordat ze zich bij de piëtisten aansloot.'

'Wat is een piëtiste, papa?' vroeg Kitty geschrokken omdat datgene wat ze in madame Stahl zo hooglijk waardeerde, een naam bleek te hebben.

'Dat weet ik zelf ook niet zo best. Ik weet alleen dat ze God voor alles bedankt, voor elke tegenslag en ook dankt ze God omdat haar man dood is. En dat klinkt vreemd omdat ze als kat en hond leefden.'

'Wie is dat? Wat een zielige man!' informeerde hij bij het zien van een kleine ziekelijke man die in een bruine jas en een witte pantalon die in vreemde plooiën over zijn uitgemergelde benen hing, op een bankje zat.

Deze heer lichtte zijn strohoed op boven zijn dunne krullende haar waardoor een hoog voorhoofd met ziekelijk rode strepen van de hoed zichtbaar werd.

'Dit is Petrov, een kunstschilder,' antwoordde Kitty blozend. 'En dat is zijn vrouw,' zei ze erbij terwijl ze naar Anna Pavlovna wees die naar het leek met opzet op hetzelfde ogenblik dat zij naderbij kwamen, achter haar kind aanrende dat over het pad wegliep.

'Wat triest, en wat heeft hij een vriendelijk gezicht!' zei de vorst. 'Waarom ging je niet naar hem toe? Hij wilde iets tegen je zeggen.'

'Nou, goed dan,' zei Kitty en ze keerde zich resoluut om. 'Hoe gaat het vandaag met u?' vroeg ze aan Petrov.

Petrov kwam steunend op zijn stok overeind en keek schuchter naar de vorst.

'Dit is mijn dochter,' zei de vorst. 'Sta mij toe kennis met u te maken.'

De kunstschilder maakte een buiging en glimlachte waarbij hij zijn vreemd glinsterende witte tanden ontblootte.

'We hadden u gisteren verwacht, prinses,' zei hij tegen Kitty.

Terwijl hij dit zei, wankelde hij even en herhaalde daarna diezelfde beweging om de indruk te wekken dat het opzet was geweest.

'Ik had willen komen maar Varenka zei dat Anna Pavlovna haar stuurde om te zeggen dat jullie niet zouden gaan.'

'Hoe niet gaan?' zei Petrov die een kleur kreeg, onmiddellijk begon te hoesten en om zich heen keek naar zijn vrouw. 'Aneta, Aneta!' riep hij luid en dikke aderen spanden zich als koorden in zijn magere witte hals.

Anna Pavlovna kwam naar hen toe.

'Hoe kon jij tegen de prinses laten zeggen dat we niet gingen!' Omdat hij zijn stem kwijt was, fluisterde hij kwaad tegen haar.

'Dag, prinses!' zei Anna Pavlovna met een gemaakte glimlach die niets

gemeen had met de wijze waarop ze zich voorheen gedroeg.

‘Aangenaam kennis met u te maken,’ wendde ze zich tot de vorst. ‘Men zag reeds lang naar u uit, vorst.’

‘Hoe kon jij tegen de prinses laten zeggen dat we niet zouden gaan?’ fluisterde de schilder hees en nog kwader. Blijkbaar was hij geïrriteerd dat zijn stem hem in de steek liet en hij zijn woorden niet die uitdrukking die hij wenste, kon geven.

‘Ach, mijn god! Ik dacht dat we niet zouden gaan,’ antwoordde zijn vrouw nors.

‘Hoe kom je daarbij als...’ hij begon te hoesten en maakte een afwerend gebaar.

De vorst lichtte zijn hoed op en liep met zijn dochter verder.

‘Ach, ach!’ zei hij met een diepe zucht, ‘ach, die ongelukkige mensen!’

‘Ja, papa,’ antwoordde Kitty. ‘En je moet weten dat ze drie kinderen hebben, geen hulp en bijna geen middelen van bestaan. Hij krijgt iets van de Academie,’ vertelde ze levendig omdat ze probeerde de opwindning ten gevolge van de zo vreemd veranderde houding van Anna Pavlovna tegenover haar, te onderdrukken.

‘Kijk, daar is madame Stahl ook,’ zei Kitty terwijl ze naar een invalidenwagentje wees waarin iets in grijs en blauw door kussens omgeven onder een parasol lag.

Dit was madame Stahl. Achter haar stond een sombere gezonde Duitse werkmans die haar moest duwen. En ernaast een blonde Zweedse graaf die Kitty van naam kende. Enige zieke mensen treuzelden bij het wagentje en keken naar de dame als naar iets heel vreemds.

De vorst ging naar haar toe. En onmiddellijk zag Kitty in zijn ogen die spottende lichtjes die haar van de wijs brachten. Hij stapte naar madame Stahl en sprak haar heel beleefd en beminnelijk aan in dat uitstekende Frans dat tegenwoordig nog maar zo weinigen beheersen.

‘Ik weet niet of u zich mij nog herinnert maar ik moet even uw geheugen belasten om u te bedanken dat u zo goed voor mijn dochter bent geweest,’ zei hij tegen haar en hij nam zijn hoed af zonder die weer op te zetten.

‘Vorst Aleksandr Sjtsjerbatski,’ zei madame Stahl terwijl ze naar hem opkeek met haar hemelse ogen waarin Kitty ongenoegen bespeurde. ‘Het verheugt mij u te zien. Ik ben zo van uw dochter gaan houden.’

‘Heeft u nog steeds een slechte gezondheid?’

‘Ach, daar ben ik aan gewend,’ zei madame Stahl en ze stelde de vorst en de Zweedse graaf aan elkaar voor.

‘Maar u bent nauwelijks veranderd,’ zei de vorst tegen haar. ‘Het is nu tien of elf jaar geleden dat ik u voor het laatst mocht ontmoeten.’

‘Ja, God geeft kracht naar kruis. Vaak vraag ik me met verwondering af

waartoe dit leven nog gerekt wordt... Aan die kant!' zei ze geprikkeld tegen Varenka die de plaid niet goed om haar benen sloeg.

'Waarschijnlijk om goed te doen,' zei de vorst met lachende ogen.

'Het is niet aan ons om daarover te oordelen,' zei madame Stahl aan wie de zweem van spot op het gezicht van de vorst niet was ontgaan. 'U stuurt mij dus dat boek, mijn lieve graaf? Hartelijk dank,' richtte ze zich tot de jonge Zweed.

'Ach!' riep de vorst die een Moskouse kolonel in het oog kreeg die vlakbij stond en na een buiging voor madame Stahl verwijderde hij zich met zijn dochter en met de Moskouse kolonel die zich bij hen voegde.

'Ziedaar onze aristocratie, vorst!' zei de Moskouse kolonel spottend. Hij nam het madame Stahl kwalijk dat zij geen kennis met hem had willen maken.

'Ze is nog altijd dezelfde,' antwoordde de vorst.

'Maar u kende haar al voor haar ziekte, dat wil zeggen voordat ze bedlegerig werd?'

'Ja, dat gebeurde in mijn tijd,' zei de vorst.

'Men zegt dat ze in geen tien jaar meer is opgestaan.'

'Ze staat niet op omdat ze van die korte beentjes heeft. Ze heeft een heel lelijke lichaamsbouw...'

'Papa, dat kan niet waar zijn!' riep Kitty.

'Dat zeggen boze tongen, mijn lieve kind. En jouw Varenka heeft het lang niet gemakkelijk,' voegde hij eraan toe. 'Ach, die ziekelijke adellijke dames!'

'O nee, papa!' ging Kitty heftig tegen hem in. 'Varenka verafgoodt haar. En daarbij doet ze zoveel goed! Vraag maar aan wie u wilt! Iedereen kent haar en Aline Stahl.'

'Dat kan best,' zei hij terwijl hij haar arm met zijn elleboog tegen zich aandrukte. 'Maar het is beter als ze het zo doet dat geen mens, wie je het ook vraagt, er vanaf weet.'

Dat Kitty zweeg was niet omdat ze niets wist te zeggen maar omdat ze zelfs voor haar vader haar heimelijkste gedachten verborgen wilde houden. Maar hoewel ze zich vast had voorgenomen om zich niet door haar vader te laten beïnvloeden, om hem geen toegang tot haar heiligdom te verlenen, voelde ze vreemd genoeg dat het verafgode beeld van madame Stahl dat ze een maand lang in haar hart had meegedragen, onherroepelijk verdwenen was zoals een gedaante die door een afgeworpen kledingstuk gevormd wordt, oplost wanneer men ziet hoe het kledingstuk erbij ligt. Wat overbleef, was niets dan een vrouw met korte beentjes die het bed hield vanwege haar lelijke lichaamsbouw en die de haar toegewijde Varenka het leven zuur maakte omdat ze de plaid niet op de juiste manier om haar benen sloeg. En haar verbeelding wist het oude beeld van madame Stahl met geen mogelijkheid meer terug te roepen.

Het vrolijke humeur van de vorst werkte aanstekelijk op zijn huisgenoten, zijn kennissen en zelfs op de Duitse waard bij wie de Sjtsjerbatski's logeerden.

Nadat de vorst met Kitty terug was van de bronnen en nadat hij de kolonel, Marja Jevgenjevna en Varenka bij zich op de koffie had genodigd, liet hij een tafel en stoelen naar het tuintje brengen, en gaf opdracht om onder de kastanje de lunch te serveren. De waard en de bedienden leefden helemaal op door zijn vrolijkheid. Ze kenden zijn vrijgevigheid en een halfuur later keek de boven hen wonende zieke Hamburgse dokter met afgunst uit het raam naar dit vrolijke Russische gezelschap van gezonde mensen daar onder de kastanje. Onder de trillende ronde bladschaduw zat de vorstin met een opgestoken kapje met lila linten aan de met een wit kleed gedekte tafel vol koffiegerei, brood, boter, kaas, koud wild en deelde kopjes en broodjes rond. Aan het andere eind zat de vorst smakelijk te eten en luid en vrolijk te converseren. Hij had zijn inkopen naast zich uitgestald: bewerkte houten kistjes, bouwhoutjes, allerlei zakmesjes die hij in elke badplaats in groten getale kocht en die hij aan iedereen uitdeelde, ook aan het dienstmeisje Lieschen en aan de waard die hij in zijn grappige slechte Duits verzekerde dat Kitty niet door de bronnen genezen was maar door zijn voortreffelijke spijzen, in het bijzonder door zijn gedroogde-pruimensoep.

De vorstin dreef de spot met de Russische gewoonten van haar man maar was zo opgewekt en vrolijk als ze gedurende haar gehele verblijf in de baden nog niet was geweest. De kolonel lachte als altijd om de grappjes van de vorst, maar wat Europa betrof, dat hij naar zijn mening aandachtig had bestudeerd, koos hij de zijde van de vorstin. De goedmoedige Marja Jevgenjevna schaterde het uit om alle dwaze dingen die de vorst zei en Varenka raakte uitgeput door haar eigen zachte, aanstekelijke gelach om de grappen van de vorst, iets wat Kitty nog nooit had meegemaakt.

Dat alles vrolijkte Kitty wel op maar helemaal onbezorgd kon ze toch niet zijn. Ze wist niet wat ze aan moest met het probleem waarvoor haar vader, met zijn vrolijke kijk op haar vrienden en dit leven waar ze zo van hield, haar onwillekeurig had gesteld. En dán ook nog de veranderde verhouding tot de familie Petrov die vandaag weer zo duidelijk en onaangenaam aan het licht trad. Iedereen was vrolijk maar Kitty kon niet vrolijk zijn en dat maakte het nog pijnlijker voor haar. Ze had nu hetzelfde gevoel als in haar kindertijd toen ze voor straf op haar kamer opgesloten werd en het vrolijke gelach van haar zusters

hoorde.

‘Waarom heb je zo’n ontstellende hoeveelheid gekocht?’ vroeg de vorstin glimlachend terwijl ze haar man een kopje koffie gaf.

‘Ach, je loopt wat rond, je komt bij een kraam en ze vragen of je wat wilt kopen: “Erlaucht, Exzellenz, Durchlaucht!” Nou ja, als ze met hun Durchlaucht beginnen, kan ik geen neen meer zeggen: weg tien Taler.’

‘Dat is alleen maar uit verveling,’ zei de vorstin.

‘Natuurlijk, uit verveling. Zo’n verveling, lieve vrouw, dat je niet weet waar je het zoeken moet.’

‘Hoe kunt u zich vervelen, vorst? Er zijn nu zoveel interessante dingen in Duitsland,’ zei Marja Jevgenjevna.

‘Ja, ik ken al die interessante dingen: de gedroogde-pruimensoep ken ik en de erwtenworst ken ik. Ik ken het allemaal.’

‘Nee, vorst, u kunt zeggen wat u wilt maar hun instellingen zijn interessant,’ zei de kolonel.

‘Wat is daar voor interessants aan? Ze zijn allemaal zo zelfingenomen als koperen centen: ze zijn iedereen de baas. En waar moet ik tevreden over zijn? Ik ben niemand de baas, trek je eigen laarzen maar uit en zet ze ook zelf maar buiten de deur. ’s Morgens opstaan, onmiddellijk aankleden, naar de salon om die gore thee te drinken. Nee, dan is het thuis anders! Je ontwaakt zonder je te haasten, je maakt je ergens kwaad over, je moppert wat, je hersens komen weer op gang, je denkt over alles na en haast is er niet bij.’

‘Maar tijd is geld, dat vergeet u,’ zei de kolonel.

‘Wat tijd! Van sommige tijd zou je een hele maand voor een halve roebel cadeau willen geven en soms zou je een halfuur voor geen geld willen missen. Waar of niet, Katenka? Wat heb je, waarom ben je zo stil?’

‘Ik heb niets.’

‘Waar gaat u heen? Blijf nog wat,’ zei hij tegen Varenka.

‘Ik moet naar huis,’ zei Varenka terwijl ze opstond en weer in de lach schoot.

Toen ze zich van haar lachbui hersteld had, nam ze afscheid en ging naar binnen om haar hoed te halen. Kitty liep met haar mee. Zelfs Varenka was nu anders voor haar geworden. Ze was niet slechter maar Kitty zag haar nu anders dan vroeger.

‘Ach, ik heb in lang niet zo gelachen!’ zei Varenka terwijl ze haar parasol en haar tasje pakte. ‘Wat een lieve man is die vader van jou!’

Kitty zweeg.

‘Wanneer zien we elkaar weer?’ vroeg Varenka.

‘Maman wilde even bij de familie Petrov langsgaan. Ga je er ook heen?’ vroeg Kitty die Varenka uit wilde horen.

‘Ja,’ antwoordde Varenka. ‘Ze willen vertrekken en ik heb beloofd met pakken

te helpen.'

'Wel, dan kom ik ook.'

'Nee, hoe kom je erbij?'

'Waarom niet, waarom niet? Waarom niet?' riep Kitty met opengesperde ogen en ze greep Varenka's parasol vast om haar niet weg te laten gaan. 'Nee, wacht even, waarom niet?'

'Daarom; jouw vader is er nu en ze voelen zich ook niet op hun gemak als jij erbij bent.'

'Nee, zeg me nu waarom je niet wilt dat ik veel bij de familie Petrov kom. Dat wil je immers niet? Waarom niet?'

'Dat heb ik niet gezegd,' zei Varenka kalm.

'Nee, alsjeblieft, zeg het!'

'Alles?' vroeg Varenka.

'Ja, alles, alles!' beaamde Kitty.

'Ach, er is niets bijzonders, alleen dat Michail Aleksejevitsj (zo heette de schilder) eerst zo vlug mogelijk weg wilde terwijl hij nu wil blijven,' zei Varenka glimlachend.

'En? En?' drong Kitty aan terwijl ze Varenka somber aan bleef kijken.

'Wel, en nu beweert Anna Pavlovna dat hij niet weg wil omdat jij hier bent. Dat is natuurlijk onzin, maar daardoor, door jou, is die ruzie ontstaan. En je weet zelf hoe lichtgeraakt die zieken zijn.'

Kitty keek steeds somberder. Ze zweeg terwijl Varenka door bleef praten om haar milder te stemmen en te kalmeren want ze zag dat er een uitbarsting op komst was, van tranen of van woorden, dat wist ze niet.

'Je kunt er dus maar beter niet heengaan... En probeer het te begrijpen, wees niet boos...'

'Mijn verdiende loon, het is mijn verdiende loon!' barstte Kitty los terwijl ze de parasol uit Varenka's handen trok en haar vriendin niet meer in de ogen keek.

Varenka wilde glimlachen toen ze de kinderlijke woede van haar vriendin zag maar ze was bang haar te kwetsen.

'Hoezo je verdiende loon? Dat begrijp ik niet,' zei ze.

'Het is mijn verdiende loon omdat het allemaal gehuichel was, omdat het allemaal bedacht was en niet uit mijn hart kwam. Wat had ik met een ander te maken? En nu is het zover gekomen dat ik de oorzaak van een ruzie ben geworden en dat ik deed wat niemand mij vroeg. Daarom is het allemaal gehuichel! Gehuichel! Gehuichel...!'

'Maar waarom zou je huichelen?' vroeg Varenka zachtjes.

'Ach, het is zo dom, zo afschuwelijk! Ik had dat toch helemaal niet nodig... Allemaal gehuichel!' zei ze terwijl ze de parasol openen dichtdeed.

'Maar waarom dan toch?'

‘Om in de ogen van de mensen, van mezelf en van God beter te lijken dan ik ben, om iedereen om de tuin te leiden. Ik zal zoiets nooit meer doen. Dan maar slecht maar tenminste geen leugenaars, geen bedriegster!’

‘Maar wie is er een bedriegster?’ zei Varenka verwijtend. ‘Je zegt het alsof...’

Maar Kitty was in een van haar opvliegende buien en ze liet Varenka niet uitspreken.

‘Ik heb het niet over jou, ik heb het helemaal niet over jou. Jij bent volmaakt. Ja, ja, ik weet wel dat jij helemaal volmaakt bent; maar wat doe je eraan dat ik slecht ben. Dit zou nooit gebeurd zijn als ik geen slecht mens was. Laat me dus maar degene zijn die ik ben maar ik wil niet meer huichelen. Wat gaat mij Anna Pavlovna aan! Laat die mensen leven zoals zij willen en ik zoals ik het wil. Ik kan geen ander zijn... maar daar gaat het allemaal niet om, daar gaat het niet om...!’

‘Waar gaat het niet om?’ vroeg Varenka die haar niet begreep.

‘Om alles. Ik kan alleen maar leven naar mijn hart mij ingeeft maar jullie leven volgens regels. Ik ben zomaar van jou gaan houden maar jij waarschijnlijk alleen maar van mij om me te redden, om me de weg te wijzen.’

‘Je bent onrechtvaardig,’ zei Varenka.

‘Maar ik zeg niets over anderen, ik praat over mijzelf.’

‘Kitty!’ klonk de stem van haar moeder. ‘Kom eens hier en laat papa je koralen zien.’

Hooghartig en zonder zich met haar vriendin te verzoenen pakte Kitty het doosje met de koralen van tafel en ging naar haar moeder.

‘Wat is er met je? Wat heb je een rode kleur?’ zeiden haar moeder en haar vader gelijktijdig.

‘Niets,’ antwoordde Kitty, ‘ik kom zo,’ en ze rende terug.

Ze is er nog! dacht ze. Mijn god, wat moet ik tegen haar zeggen! Wat heb ik gedaan, wat heb ik gezegd! Waarom heb ik haar beledigd? Wat moet ik doen? Wat moet ik tegen haar zeggen? dacht ze en ze bleef bij de deur staan.

Varenka zat met haar hoed en haar parasol in haar handen bij de tafel en bestudeerde de veer die Kitty gebroken had. Ze keek op.

‘Varenka, vergeef me, vergeef me!’ fluisterde Kitty terwijl ze naar haar toekwam. ‘Ik wist niet wat ik zei. Ik...’

‘Ik heb je echt geen verdriet willen doen,’ zei Varenka glimlachend.

De vrede was gesloten. Maar met de komst van haar vader was de wereld waar Kitty in leefde, totaal veranderd. Ze verloochende niet alles wat ze had geleerd maar ze begreep dat ze zichzelf bedroog door te denken dat ze degene kon zijn die ze wilde zijn. Het leek of ze wakker was geworden; ze besepte hoe moeilijk het was om zich zonder gehuichel en zelfoverschatting op die hoogte te handhaven die ze had willen bereiken. Bovendien voelde ze hoe drukkend deze wereld van

leed, ziekten en stervenden waarin ze verkeerde, was; de inspanningen die zij zich getroost had om van dit leven te houden, leken haar nu een kwelling en ze wilde zo gauw mogelijk naar de frisse lucht, naar Rusland, naar Jergoesjovo waarheen haar zuster Dolly reeds met de kinderen was verhuisd zoals ze uit een brief vernomen had.

Maar haar liefde voor Varenka verminderde niet. Bij het afscheid vroeg Kitty haar om hen in Rusland op te komen zoeken.

‘Ik kom als je gaat trouwen,’ zei Varenka.

‘Ik trouw nooit.’

‘Nou, dan kom ik niet.’

‘Goed, dan trouw ik alleen daarom. Maar pas op, beloofd is beloofd!’ zei Kitty.

De verwachtingen van de dokter waren bewaarheid. Kitty keerde genezen naar huis, naar Rusland terug. Ze was niet zo zorgeloos en vrolijk meer als vroeger maar ze was rustig. Haar verdriet in Moskou was een herinnering geworden.

DERDE DEEL

Sergej Ivanovitsj Koznysjov wilde uitrusten van zijn geestelijke arbeid en kwam, in plaats van naar het buitenland te gaan zoals hij dat gewoon was, eind mei bij zijn broer op het land. Naar zijn overtuiging bestond er geen beter leven dan het landleven en hij arriveerde nu bij zijn broer om met volle teugen van dit leven te genieten. Konstantin Levin was erg blij, te meer omdat hij niet verwacht had dat zijn broer deze zomer al zou komen. Maar ondanks al zijn liefde en achting voor Sergej Ivanovitsj voelde Konstantin Levin zich niet op zijn gemak als zijn broer bij hem op het land was. Hij voelde zich niet op zijn gemak en vond het zelfs onplezierig om te zien hoe zijn broer tegenover het landleven stond. Voor Konstantin Levin was het land de plaats waar hij leefde, dat wil zeggen de plaats waar hij gelukkig was, waar hij leed en waar hij werkte; voor Sergej Ivanovitsj betekende het land enerzijds rust na het werk en anderzijds een nuttig tegengif tegen de verdorvenheid, een tegengif dat hij met genoeg en vol vertrouwen in zijn heilzame werking tot zich nam. Konstantin Levin hield van het platteland omdat het een terrein was waar hij zonder twijfel nuttig werk kon verrichten; Sergej Ivanovitsj hield juist van het platteland omdat je daar niets kon en niets moest doen. Bovendien voelde Konstantin zich enigszins gekwetst door Sergej Ivanovitsj' houding tegenover het volk. Sergej Ivanovitsj beweerde dat hij van het volk hield en dat hij het kende. Hij maakte vaak een praatje met de boeren en dat ging hem goed af, zonder geveins en aanstellerij, en uit elk van die gesprekken trok hij algemene conclusies die het volk tot nut strekten en moesten bewijzen dat hij het volk kende. Een dergelijke houding tegenover het volk wekte Konstantin Levins wrevel op. Konstantin zag het volk slechts als de voornaamste deelnemer bij het gemeenschappelijke werk en niettegenstaande alle eerbied en een zekere broederliefde voor de boer die hij waarschijnlijk, zoals hij dat zelf zei, met de melk van zijn min, een boerenvrouw, had ingezogen, kon hij, die als hun medewerker bij de gemeenschappelijke taak soms laaiend enthousiast kon worden over de kracht, de zachtmoedigheid en het rechtvaardigheidsgevoel van deze mensen, toch heel vaak, wanneer de gemeenschappelijke taak andere kwaliteiten eiste, in woede ontsteken over hun zorgeloosheid, hun slordigheid, hun drankzucht en hun leugenachtigheid. Als men aan Konstantin Levin zou vragen of hij van het volk hield, zou hij daar echt geen antwoord op weten. Hij hield en hij hield niet van het volk, net als van alle andere mensen. Het spreekt vanzelf dat hij als goed mens vaker wel dan niet van mensen hield en dus ook

van het volk. Maar om wel of niet van het volk te houden omdat het iets bijzonders zou zijn, dat kon hij niet omdat hij niet slechts met het volk leefde, niet slechts door al zijn belangen met het volk verbonden was maar omdat hij zichzelf ook als een deel van het volk beschouwde, omdat hij in zichzelf en het volk geen bijzondere kwaliteiten en tekortkomingen zag en het niet in tegenstelling tot zichzelf kon zien. Daar kwam nog bij dat hij, hoewel zijn relatie tot de boeren als landheer en bemiddelaar en vooral als raadgever langdurig en heel vertrouwelijk was (de boeren hadden vertrouwen in hem en liepen meer dan veertig kilometer om hem om raad te vragen), geen uitgesproken mening over het volk had en dat het hem evenveel hoofdbrekens zou kosten om de vraag te beantwoorden of hij het volk kende als de vraag of hij van het volk hield. Te zeggen dat hij het volk kende, betekende voor hem hetzelfde als te zeggen dat hij de mensen kende. Hij probeerde voortdurend allerlei soorten mensen te observeren en te doorgronden en daartoe behoorden ook de boeren die hij als goede en interessante mensen beschouwde, in wie hij voortdurend nieuwe trekken zag en over wie hij vroegere meningen wijzigde en nieuwe vormde. Bij Sergej Ivanovitsj was het precies andersom. Juist zoals hij van het landleven hield en het roemde als tegenpool van dat leven waar hij niet van hield, zo hield hij ook van het volk als tegenpool van die klasse mensen waar hij niet van hield, en op dezelfde wijze zag hij het volk als iets dat tegengesteld was aan mensen in het algemeen. In zijn methodische verstand vormden zich duidelijke conclusies over bepaalde vormen van volksleven die deels uit het volksleven zelf voortkwamen maar voornamelijk uit die tegenstelling. Zijn mening over het volk en zijn sympathieke houding tegenover dat volk veranderde hij nooit.

Bij een meningsverschil tussen de broers over de boeren zegevierde Sergej Ivanovitsj juist altijd door zijn onwrikbare ideeën over het volk; over zijn karakter, zijn eigenschappen en zijn voorkeuren. Konstantin Levin had geen vaste en onveranderlijke mening zodat Konstantin tijdens deze twistgesprekken er altijd op werd betrapd dat hij met zichzelf in tegenspraak was.

Sergej Ivanovitsj vond zijn jongste broer een prima kerel die zijn hart *op de juiste plaats droeg* zoals hij het in het Frans uitdrukte maar wiens verstand hoewel redelijk vlug, al te onderhevig was aan indrukken van het ogenblik en daardoor vol tegenspraak. Met de neerbuigendheid van een oudere broer probeerde hij hem soms de betekenis der dingen uit te leggen maar hij kon geen voldoening vinden in een woordenstrijd met hem omdat hij hem al te gemakkelijk versloeg.

Levin zag zijn broer als een buitengewoon verstandig en ontwikkeld man, een edel mens in de hoogste zin van dat woord en begaafd met het talent om voor het algemene welzijn te werken. Maar diep in zijn hart vatte, hoe ouder hij werd en hoe beter hij zijn broer leerde kennen, steeds vaker en vaker de gedachte bij hem

post dat dit talent om te werken voor het algemeen welzijn, iets waarvan hij zichzelf volkomen gespeend voelde, misschien geen goede eigenschap maar een of ander gebrek was; geen gebrek aan goede, eerlijke, edele verlangens en voorkeuren maar een gebrek aan levenskracht, aan datgene wat men hart pleegt te noemen, aan die neiging die een mens dwingt om uit de talloze voor hem liggende wegen van het leven er één uit te kiezen en alleen die te willen gaan. Hoe beter hij zijn broer leerde kennen, des te duidelijker het hem werd dat Sergej Ivanovitsj en met hem vele andere werkers voor het algemeen welzijn niet door hun hart tot deze liefde voor het algemeen welzijn waren gekomen maar met hun verstand oordeelden dat het goed was zich daarmee bezig te houden en dat dit de enige reden was. Levin werd in deze overtuiging nog gesterkt omdat zijn broer evenveel belangstelling had voor zaken van het algemeen welzijn en de onsterfelijkheid van de ziel als voor het schaakspel of de spitsvondige constructie van een nieuwe machine.

Bovendien voelde Konstantin Levin zich op het land ook niet op zijn gemak met zijn broer omdat Levin vooral in de zomer constant met zijn bedrijf in de weer was en de lange zomerdag te kort voor hem was om alles te doen wat gedaan moest worden, terwijl Sergej Ivanovitsj uitrustte. Maar hoewel hij ook nu uitrustte, dat wil zeggen dat hij niet aan zijn boek werkte, was hij zo gewend om met zijn geest bezig te zijn dat hij graag aan gedachten die bij hem opkwamen in een fraaie beknopte vorm uitdrukking gaf en het prettig vond als er iemand was die naar hem luisterde. Het spreekt vanzelf dat zijn broer de meest voor de hand liggende luisteraar was. En daarom vond Konstantin het ondanks de vriendschappelijke eenvoud van hun relatie onplezierig om zijn broer alleen te laten. Sergej Ivanovitsj hield ervan in het gras in de zon te gaan liggen en liggend in de warmte loom te babbelen.

‘Je kan je niet voorstellen,’ zei hij tegen zijn broer, ‘hoe heerlijk ik dat Oekraïense luieren vind. Geen gedachte in mijn hoofd, je kunt er een bal doorheen rollen.’

Levin verveelde het echter om naar hem te zitten luisteren, vooral omdat hij wist dat tijdens zijn afwezigheid mest naar het ongeploegde land werd gereden en dat ze die mest als je niet oplette god weet hoe neersmeten; dat ze de ploegijzers niet aan- maar losdraaiden en dan later zeiden dat een ploeg een waardeloze uitvinding was, nee, dan de haakploeg van Andrejev, dat was heel wat anders en ga zo maar door.

‘Houd nou toch op met dat gesjouw door die hitte,’ zei Sergej Ivanovitsj tegen hem.

‘Nee, ik moet heel even naar mijn kantoor,’ zei Levin en hij rende het land in.

Het gebeurde in het begin van juni dat de kindermeid en huishoudster Agafja Michajlovna, toen ze een potje met zojuist door haar gezouten paddestoelen naar de kelder bracht, uitgled, viel en haar pols verstukte. Een jonge spraakzame arts, een door de Zemstvo aangestelde student die kort tevoren was afgestudeerd, kwam op bezoek. Hij onderzocht de pols en zei dat hij niet gebroken was, legde een kompres aan, bleef eten, genoot zichtbaar van de conversatie met de beroemde Sergej Ivanovitsj Koznysjov en vertelde hem alle districtsroddels om blijk te geven van zijn verlichte kijk op het leven en beklagde zich daarbij over de miserabele toestand bij de zaken van de Zemstvo. Sergej Ivanovitsj luisterde aandachtig, ondervroeg hem uitgebreid en begon aangemoedigd door zijn nieuwe luisteraar te oreren, hij plaatste enige scherpzinnige en zwaarwichtige opmerkingen die door de jonge dokter eerbiedig naar waarde werden geschat en kwam in die opgewekte stemming die zijn broer zo goed van hem kende en waarin hij gewoonlijk na een briljant en levendig gesprek placht te komen. Na het vertrek van de dokter wilde hij met zijn hengel naar de rivier. Hij viste graag en leek er prat op te gaan dat hij van zoiets doms als vissen hield.

Konstantin Levin die naar het ploegen en naar de wei moest, bood aan om zijn broer in zijn cabriolet mee te nemen.

Het was die tijd van het jaar, de overgang naar de zomer, wanneer de oogst van het lopende jaar reeds zeker is, wanneer de zorgen beginnen voor het gewas van het volgende jaar en de tijd van maaïen aangebroken is, wanneer de roggehalmen op volle lengte zijn en de grijsgroene, nog niet volle, lichte aren wiegen in de wind, wanneer op de te laat ingezaaide velden de groene haver ongelijkmatig opkomt met ertussen verstrooide plukken geel gras, wanneer de vroege boekweit de aarde reeds onder haar klittestengels verbergt, wanneer de door het vee tot steen aangestamppte, braakliggende gronden met wegen waar de haakploeg niet komt, voor de helft zijn omgeploegd, wanneer de uitgedroogde naar buiten gereden mesthopen samen met de honingklaver geuren tijdens het ondergaan en opkomen van de zon en wanneer op de lage velden die op de zeis wachten, de oeverweiden met zich zwart aftekenende hopen gewiede zuring erbij liggen als een volle zee.

Het was de tijd van de korte adempauze in het veldwerk, voor de aanvang van het jaarlijks terugkerende en alle krachten vergende binnenhalen van de oogst. De oogst was prachtig en de zomerdagen waren helder, warm met korte berijpte

nachten.

De broers moesten dwars door het bos rijden om bij de weiden te komen. Sergej Ivanovitsj wees zijn broer, in zijn voortdurende bewondering voor de schoonheid van het bos met zijn verstikkende bladertooi, nu eens op een in bloei komende linde die donker was aan de schaduwzijde en bont door de gele steunblaadjes, en dan weer naar de als smaragd schitterende jonge scheuten van de bomen van dit jaar. Konstantin Levin hield niet van dit gepraat over de schoonheid van de natuur. Woorden ontluisterden de schoonheid van wat hij zag. Hij beaamde wat zijn broer zei maar begon onwillekeurig aan iets anders te denken. Toen ze uit het bos kwamen, werd zijn aandacht volledig opgeslokt door de aanblik van het braakliggende land op de heuvel met geel wordend gras op de ene plaats en elders aaneengesloten vierkanten met tussenliggende greppels, neergestorte mesthopen en ook omgeploegde stukken. Er reed een rij karren over het veld. Levin telde ze en voelde voldoening omdat alle benodigde karren uitgereden waren. Bij het zien van de weiden maakte hij een gedachtesprong naar de problemen van het maaien. Hij voelde zich altijd erg betrokken bij het binnenhalen van het hooi. Bij de weide gekomen hield Levin zijn paard in.

Aan de onderzijde van de laagste halmen van het dichte gras hing nog ochtenddauw en Sergej Ivanovitsj die geen natte voeten wilde krijgen, vroeg hem in de cabriolet over de weide naar het wilgenbosje waar de baarzen zo goed beten, te rijden. En Konstantin Levin reed het veld in, hoezeer het hem ook speet zijn gras plat te moeten rijden. Het lange gras wond zich losjes om de wielen en de poten van het paard en liet zijn zaad op de natte spaken en naven liggen.

Levins broer ging onder het wilgenbosje zitten en maakte zijn hengels gereed terwijl Levin zijn paard een eindje verder bracht en vastbond. Daarna liep hij de rimpelloze enorme grijsgroene zee van het weiland in. Op plaatsen die bij hoog water onderliepen, kwam het zijden gras met de rijpende zaden bijna tot aan zijn middel.

Nadat hij dwars door de weide gelopen was, kwam Konstantin Levin op de weg en ontmoette een oude man met een gezwollen oog die een korf met bijen droeg.

‘Zo, Fomitsj, een zwerm gevangen?’ vroeg hij.

‘Ik heb wat gevangen, Konstantin Mitritsj! Alleen moet ik op die van mijn eigen passen. Twee keer gingen ze ervandoor... Gelukkig zijn de jongens erachteraan gegaan. Ze zijn bij u aan het ploegen. Ze hebben hun paard uitgespannen en gingen erachteraan...’

‘Wel, Fomitsj, wat denk je: maaien of wachten?’

‘Daar vraagt u me wat! Bij ons zeggen ze: wachten tot Sint Pieter. Maar u maait altijd vroeger. Wel, met gods wil, het gras ziet er goed uit. Dat wordt zat voor het vee.’

‘Maar wat denk je van het weer?’

‘Dat is in gods hand. Misschien blijft het wel goed.’

Levin ging naar zijn broer. Hoewel Sergej Ivanovitsj niets had gevangen, verveelde hij zich geen ogenblik en was hij in een uitstekend humeur. Levin zag dat hij, enthousiast geworden door zijn gesprek met de dokter, nog wat wilde praten. Maar Levin wilde zo snel mogelijk naar huis om de maaiers voor de volgende dag op te laten roepen en om verlost te worden van de twijfel omtrent het maaien die hem plaagde.

‘Kom, we gaan,’ zei hij.

‘Vanwaar die haast? Laten we nog wat blijven zitten! Al vang je niets, het is toch prettig. Elke vorm van jagen ontleent zijn bekoring aan het contact met de natuur. Kijk toch eens wat prachtig dat staalblauwe water is!’ zei hij. ‘Die oeverweiden,’ ging hij door, ‘doen mij altijd aan een raadsel denken; ken je het? Het gras zegt tegen het water: “Maar wij wiegen, wij wiegen.”’

‘Dat raadsel ken ik niet,’ antwoordde Levin mismoedig.

‘Maar weet je dat ik aan jou dacht,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘Wat die dokter me vertelde over wat hier bij jullie in het district gebeurt, dat lijkt toch nergens op. Het was best een aardige kerel en lang niet dom. En ik heb jou al meer dan eens gezegd en ik zeg het weer: het is verkeerd dat jij die vergaderingen niet bijwoont en dat je niets meer met de Zemstvo te maken wil hebben. Als alle fatsoenlijke mensen eruit stappen dan spreekt het vanzelf dat alles naar de god weet wat gaat. Wij betalen goed geld en dat gaat op aan salarissen, maar scholen, verplegers, vroedvrouwen en apotheken, ho maar.’

‘Ik heb het immers geprobeerd,’ antwoordde Levin zacht en met tegenzin. ‘Ik kan het niet! En daar doe je niets aan!’

‘Waarom zou je het niet kunnen? Ik moet zeggen dat ik er niets van begrijp. Onverschilligheid en onkunde sluit ik uit; is het dan gewoon luiheid?’

‘Niets van dat alles. Ik heb het geprobeerd en ik heb gezien dat ik er niets kan bereiken,’ zei Levin.

Hij luisterde slechts met een half oor naar wat zijn broer tegen hem zei. Terwijl hij naar de akkers aan de overzijde van de rivier keek, zag hij iets zwarts maar hij kon niet uitmaken of het alleen een paard of zijn opzichter te paard was.

‘Waarom kan je niets bereiken? Je hebt iets geprobeerd wat volgens jou niet lukte en dan geef je het maar op. Heb je dan geen eerbij?’

‘Eerbij,’ zei Levin die zich diep gekwetst voelde door de woorden van zijn broer, ‘is iets wat ik niet begrijp. Wanneer ze op de universiteit tegen me gezegd zouden hebben dat anderen het integraalrekenen wel begrepen maar ik niet, dan was er eerbij geweest. Maar hier zou je er eerst van overtuigd moeten zijn dat dit werk bepaalde capaciteiten vereist en vooral dat al die zaken hoogst belangrijk zijn.’

‘Kom nou! Is het dan niet belangrijk?’ zei Sergej Ivanovitsj die zich op zijn beurt diep gekwetst voelde omdat zijn broer iets dat hem interesseerde, onbelangrijk vond en vooral omdat hij zo te zien nauwelijks naar hem luisterde.

‘Ik vind het onbelangrijk en het laat me koud, wat wil je dan...?’ antwoordde Levin die nu tot de conclusie was gekomen dat het de opzichter was die hij zag en dat de opzichter de mensen waarschijnlijk de opdracht gaf op te houden met ploegen. Ze keerden hun haakploegen. Zou het al klaar zijn? dacht hij.

‘Nu moet je eens goed luisteren,’ zei de oudste broer met een frons op zijn knappe schrandere gezicht. ‘Alles heeft zijn grenzen. Het is allemaal heel mooi

om een zonderling en rechtschapen mens te zijn en een hekel aan dat gehuichel te hebben, dat weet ik allemaal wel; maar wat je zegt, betekent niets of iets heel slechts. Hoe kun je nu iets onbelangrijk vinden dat het volk waarvan je zegt te houden...’

Dat heb ik nooit gezegd, dacht Konstantin Levin.

‘... sterft zonder hulp? Ruwe bakkers laten de kinderen doodgaan, het volk verstart in onwetendheid en is een prooi voor elke klerk terwijl jij over het middel beschikt om hen te helpen, maar jij helpt niet omdat het volgens jou niet belangrijk is.’

En hij werd door Sergej Ivanovitsj voor een dilemma geplaatst: of je hebt zo weinig ontwikkeling dat je blind bent voor wat je allemaal kan doen of je kan geen afstand doen van je rust, van je ijdelheid en van ik weet niet wat nog meer, om het te doen.

En Konstantin Levin voelde dat hem niets overbleef dan zijn broer gelijk te geven of te erkennen dat het hem aan liefde voor het algemeen welzijn ontbrak. En dat was iets wat hem kwetste en triest stemde.

‘Allebei,’ zei hij vastberaden. ‘Ik zie geen mogelijkheid...’

‘Wat? Zou je bij een goed gebruik van het geld geen medische hulp kunnen verschaffen?’

‘Volgens mij niet... Op de vierduizend vierkante kilometer van ons district, met onze tijdens de dooi onbegaanbare wegen, met de sneeuwstormen, met de tijd dat er gewerkt moet worden, zie ik geen mogelijkheid om overal medische bijstand te verlenen. Ja, en ik heb toch al geen vertrouwen in de medische stand.’

‘Neem me niet kwalijk maar dat is niet terecht... Ik kan je wel duizend voorbeelden noemen... Nou, en de scholen?’

‘Wat moet je met scholen?’

‘Wat zeg je me nu? Alsof er aan het nut van een opleiding getwijfeld zou kunnen worden? Als die goed is voor jou, geldt dat voor iedereen.’

Konstantin Levin voelde dat hij geestelijk met zijn rug tegen de muur stond en daarom werd hij kwaad en noemde zonder het te willen de voornaamste drijfveer van zijn onverschillige houding tegenover het algemeen welzijn.

‘Dat klinkt allemaal erg mooi, maar waarom zou ik me zorgen maken over het instellen van medische hulpposten die ik nooit zal gebruiken en van scholen waar ik mijn kinderen niet heen zal sturen, waar ook de boeren hun kinderen niet heen willen sturen en waarvan ik nog allerminst overtuigd ben dat ze daar heen zouden moeten?’ zei hij.

Sergej Ivanovitsj was even uit het veld geslagen door deze onverwachte zienswijze; maar ogenblikkelijk stelde hij een nieuw aanvalsplan op.

Hij zweeg, haalde een van zijn hengels op, legde hem weer in en wendde zich glimlachend tot zijn broer.

‘Toe nou... Ten eerste, er is wel behoefte aan een medische post. Voor Agafja Michajlovna hebben we een dokter van de Zemstvo laten komen.’

‘Ja, maar toch denk ik dat ze een scheve pols houdt.’

‘Dat valt nog te bezien... Bovendien heb je meer aan een boer, een arbeider die kan lezen en schrijven, die heeft meer waarde.’

‘Nee, vraag maar aan wie je wilt,’ antwoordde Levin resoluut. ‘Iemand die kan lezen en schrijven is als arbeider veel slechter. Ze kunnen geen wegen repareren, en de bruggen die ze bouwen, worden gelijk weer gesloopt.’

‘Trouwens,’ zei Sergej Ivanovitsj met een frons tussen zijn wenkbrauwen omdat hij er niet van hield te worden tegengesproken en zeker niet door diegenen die voortdurend van de hak op de tak sprongen en zonder enige samenhang met nieuwe argumenten aan kwamen dragen zodat je niet wist waar je op moest antwoorden, ‘trouwens, daar gaat het niet om. Alsjeblieft, erken je dat onderwijs een zegen voor het volk is?’

‘Ja,’ antwoordde Levin gedachteloos en onmiddellijk realiseerde hij zich niet te hebben gezegd wat hij werkelijk dacht. Hij voelde dat hij nu zelf het bewijs had geleverd dat het volslagen onzin was wat hij uitkraamde. Hij wist nog niet wanneer dit bewijs tegen hem zou worden gebruikt maar hij wist dat dit zonder twijfel en logischerwijs stond te gebeuren en hij wachtte gelaten af.

De argumentatie bleek veel simpeler dan Konstantin Levin verwachtte.

‘Als je erkent dat het een zegen is,’ zei Sergej Ivanovitsj, ‘moet je als rechtschapen mens ervan houden, er sympathie voor voelen en ervoor willen werken.’

‘Maar ik kan het nog niet als een goede zaak zien,’ zei Konstantin Levin blozend.

‘Wat? Maar je zei zoëven...’

‘Dat wil zeggen dat ik het niet als iets goeds kan zien en als iets wat mogelijk is.’

‘Dat kun je niet weten als je er geen moeite voor hebt gedaan.’

‘Goed, laten we veronderstellen,’ zei Levin hoewel hij het helemaal niet veronderstelde, ‘laten we veronderstellen dat het zo is; maar ook dan kan ik niet inzien waarom ik me daar druk over zou moeten maken.’

‘Hoezo?’

‘Nee, en nu we het er toch over hebben, moet je mij eens een verklaring vanuit filosofisch standpunt geven,’ zei Levin.

‘Ik begrijp niet wat dit met filosofie te maken heeft,’ zei Sergej Ivanovitsj en Levin dacht aan zijn toon te horen dat hij zijn broer niet het recht toekende over filosofie te praten. En dat irriteerde Levin.

‘Wel daarom!’ begon hij boos. ‘Ik ben van mening dat het streven naar persoonlijk geluk uiteindelijk de drijfveer van al ons handelen is en ik kan als lid

van de adel in de instellingen van de Zemstvo op dit ogenblik niets zien dat aan mijn welzijn bij zou kunnen dragen. De wegen zijn nog steeds slecht en blijven dat ook; en met mijn paarden kom ik ook wel over die slechte wegen. Dokters en medische posten heb ik niet nodig, een vredesrechter heb ik niet nodig; ik wend me nooit tot hem en zal me ook nooit tot hem wenden. En scholen heb ik niet alleen niet nodig maar ze zijn zelfs schadelijk zoals ik je al zei. Voor mij zijn de instellingen van de Zemstvo niets anders dan een verplichting om achttien kopeken per hectare te moeten betalen, naar de stad te moeten rijden, tussen de wandluizen te moeten overnachten en allerlei flauwekul en smeerlapperij aan te moeten horen. Ze zijn voor mij zonder stimulans van persoonlijk belang.

‘Alsjeblieft,’ onderbrak Sergej Ivanovitsj hem met een glimlach. ‘Het persoonlijke belang was niet de drijfveer waarom we ons hebben ingezet voor de bevrijding van de boer maar toch deden we dat.’

‘Geen sprake van!’ viel Konstantin, die steeds kwader werd, hem in de rede. ‘De bevrijding van de boeren was heel iets anders. Daar was wel degelijk persoonlijk belang in het spel. We wilden het juk afwerpen dat ons, alle goede mensen, drukte. Maar om afgevaardigde te zijn, erover mee te praten hoeveel putjesscheppers er moeten komen en hoe in een stad waar ik niet woon, de buizen moeten worden gelegd; om gezworene te zijn en te moeten oordelen over een boer die een ham heeft gestolen en zes uur lang naar allerlei flauwekul die de verdedigers en de officieren van justitie uitkramen, te luisteren en naar de voorzitter die aan mijn oude idiote Aljosjka vraagt: “Bekent u, mijnheer de beklagde, dat u de ham heeft ontvreemd?” “Watte?”

Konstantin Levin raakte op dreef en begon de voorzitter en de idiote Aljosjka na te doen. Hij vond dat dit er allemaal mee te maken had.

Sergej Ivanovitsj haalde echter zijn schouders op.

‘Maar wat wil je daarmee zeggen?’

‘Ik wil alleen maar zeggen dat die rechten die mij... mijn belang raken, dat ik die met al mijn krachten zal verdedigen; dat toen de politie bij ons, studenten, huiszoeking kwam doen en onze brieven las, ik bereid was om die rechten met al mijn krachten te verdedigen, om mijn rechten op onderwijs en vrijheid te verdedigen. Ik kan begrip opbrengen voor de dienstplicht die het lot van mijn kinderen, mijn broers en mijzelf raakt; ik ben bereid zaken in overweging te nemen die mij persoonlijk betreffen, maar om mee te praten over de besteding van de veertigduizend roebel van de Zemstvo of om recht te spreken over de idiote Aljosja, daar heb ik geen begrip voor en dat kan ik niet.’

Konstantin Levin praatte alsof zijn woorden door een dam gebroken waren. Sergej Ivanovitsj glimlachte.

‘En wanneer je morgen zelf voor het gerecht wordt gedaagd, zou je het dan prettiger vinden om voor de ouderwetse strafkamer te moeten verschijnen?’

‘Ik kom niet voor de rechtbank. Ik zal nooit iemand de keel afsnijden en daar heb ik ook geen behoefte aan. Maar, moet je horen!’ ging hij verder en hij sprong weer over op iets dat absoluut niet ter zake deed. ‘Onze instellingen van de Zemstvo en dergelijke lijken op de berkeboompjes die we met Pinksteren in de grond steken om het op een bos te laten lijken dat uit zichzelf in Europa is ontsproten en ik ben niet in staat om met heel mijn hart in die berkeboompjes te geloven en ze te begieten!’

Sergej Ivanovitsj haalde slechts zijn schouders op om met dat gebaar zijn verwondering uit te drukken over die berkeboompjes en waar die in hun dispuut nu zo plotseling vandaan kwamen hoewel hij direct had begrepen wat zijn broer daarmee wilde zeggen.

‘Alsjeblieft, maar zo kan je toch niet praten,’ merkte hij op.

Maar Konstantin Levin wilde zich toch rechtvaardigen omdat hij voelde dat hij te kort schoot, dat het algemene welzijn hem koud liet en hij ging door.

‘Ik denk,’ zei Konstantin, ‘dat geen enkele handeling een duurzaam resultaat kan hebben als het niet gebaseerd is op persoonlijk belang. Dat is een algemeen geldende waarheid, een filosofische waarheid,’ zei hij terwijl hij resoluut het woord *filosofisch* herhaalde alsof hij aan wilde tonen dat hij ook het recht had om over filosofie te praten, net als ieder ander.

Sergej Ivanovitsj glimlachte nogmaals. Hij houdt er een persoonlijke filosofie op na om zijn eigen afwijkende meningen te kunnen ondersteunen, dacht hij.

‘Laat de filosofie er maar buiten,’ zei hij. ‘Het is door alle eeuwen heen juist de voornaamste taak van de filosofie geweest om dat noodzakelijke verband te ontdekken dat tussen het persoonlijke en het algemene belang bestaat. Maar dat doet niet ter zake, wat wel ter zake doet is dat ik jouw vergelijking nog recht moet trekken. Die berkeboompjes worden niet in de grond gestoken maar sommige worden geplant en andere gezaaid en je moet er zo voorzichtig mogelijk mee omgaan. Slechts die volkeren hebben een toekomst, slechts die volkeren kunnen historisch worden genoemd die het belang en de betekenis van hun instellingen juist aanvoelen en naar waarde weten te schatten.’

En Sergej Ivanovitsj plaatste het vraagstuk in een historischfilosofisch perspectief dat voor Konstantin Levin ontoegankelijk was en liet hem zien hoe volkomen verkeerd zijn inzichten waren.

‘En dat jij daar helemaal niets voor voelt, dat komt, je moet het me maar niet kwalijk nemen, door onze Russische luiheid en onze feodale mentaliteit en ik ben ervan overtuigd dat dit bij jou slechts een tijdelijke dwaling van voorbijgaande aard is.’

Konstantin zweeg. Hij voelde dat hij van alle kanten verslagen was maar hij voelde ook dat zijn broer datgene wat hij wilde zeggen niet begrepen had. Hij wist alleen niet hoe dit kwam: kwam het omdat hij zijn gedachten niet helder

onder woorden wist te brengen of was het dat zijn broer hem niet wilde of niet kon begrijpen? Maar hij wilde zich hier verder niet in verdiepen en begon zonder zijn broer te antwoorden over een heel andere persoonlijke zaak na te denken.

Sergej Ivanovitsj draaide het snoer op zijn laatste hengel, bond het paard los en ze vertrokken.

De persoonlijke zaak die Levin tijdens het gesprek met zijn broer bezighield, was de volgende: het jaar daarvoor was hij op een dag dat hij naar het maaiveld ging kwaad geworden op de opzichter. Hij had zijn toevlucht genomen tot zijn persoonlijke middel om weer kalm te worden: hij had de zeis van een boer gepakt en was gaan maaïen.

Hij had zo'n plezier aan dit werk beleefd dat hij nog een paar keer was gaan maaïen; hij had het hele grasveld voor het huis gedaan en hij had zich voorgenomen om dit jaar volle dagen met de boeren mee te maaïen. Sinds de komst van zijn broer aarzelde hij echter of hij het wel zou doen. Hij vond het onbehoorlijk om zijn broer hele dagen alleen te laten en hij was bang dat zijn broer hem uit zou lachen. Maar toen hij over het grasland liep en weer aan het maaïen dacht, had hij zijn besluit al haast genomen. Na het irritante gesprek met zijn broer moest hij weer aan dit voornemen denken.

Ik moet lichamelijke beweging hebben, anders word ik helemaal karakterloos, dacht hij en hij besloot om te gaan maaïen, hoezeer hij zich ook voor zijn broer en het volk geneerde.

Konstantin Levin ging tegen het vallen van de avond naar het kantoor, gaf aanwijzingen voor werkzaamheden die verricht moesten worden en stuurde iemand naar de dorpen om maaïers op te roepen om de volgende dag op het Kalinov-grasland, het grootste en beste grasland, te komen maaïen.

'En stuur mijn zeis alsjeblieft naar Tit, dan kan hij hem haren en morgen meenemen; misschien dat ik zelf ook kom maaïen,' zei hij en hij deed zijn best om niets van zijn verlegenheid te laten merken.

De opzichter glimlachte en zei:

'Tot uw dienst, heer.'

Die avond bij de thee vertelde Levin het ook aan zijn broer.

'Het ziet ernaar uit dat het goed weer blijft,' zei hij. 'Ik begin morgen met het maaïen.'

'Ik houd heel veel van dat werk,' zei Sergej Ivanovitsj.

'Ik houd er ontzettend veel van. Ik heb zelf eens met de boeren meegemaaid en nu wil ik morgen de hele dag maaïen.'

Sergej Ivanovitsj keek op en zag zijn broer belangstellend aan.

'Hoe bedoel je? Samen met de boeren, de hele dag?'

'Ja, dat is erg plezierig,' zei Levin.

‘Als lichamelijke oefening is dat heel mooi maar je zult dat wel nauwelijks vol kunnen houden,’ zei Sergej Ivanovitsj zonder een zweem van spot.

‘Ik heb het geprobeerd. In het begin is het zwaar maar daarna wen je eraan. Ik denk niet dat ik achter zal blijven...’

‘Zozo! Maar je moet me toch eens vertellen hoe je boeren daartegenaan zullen kijken? Waarschijnlijk lachen ze omdat hun heer zich zo zonderling gedraagt.’

‘Nee, dat geloof ik niet; het is trouwens zulk vrolijk en tegelijk zulk zwaar werk dat je geen tijd hebt om te denken.’

‘Maar hoe moet het dan als je samen met hen eet? Het is natuurlijk gênant om een fles rode wijn en een gebraden kalkoentje te laten brengen.’

‘Nee, als zij schaften ga ik naar huis.’

De volgende ochtend stond Konstantin Levin vroeger op dan gewoonlijk, maar huishoudelijke zaken hielden hem op en toen hij op het maailand kwam, stonden de maaiers al in het tweede mad.

Al vanaf de heuvel zag hij het overschaduwde gemaaide stuk wei met de grijze regels en de zwarte hoopjes van de door de maaiers aan het begin van hun eerste mad uitgetrokken kaftans.

Toen hij dichterbij kwam, kon hij de langgerekte rij achter elkaar lopende boeren steeds beter onderscheiden. Sommigen droegen een kaftan, anderen alleen een hemd en ieder hanteerde zijn zeis op zijn eigen manier. Hij telde er tweeënveertig.

Ze bewogen zich langzaam over het ongelijke lage weiland waar vroeger een poel had gestaan. Levin herkende enkele van zijn mensen. Daar was de oude Jermil met een lang wit hemd die zich bij elke zwaai van zijn zeis vooroverboog; daar had je Vaska, een jonge vent, die bij Levin koetsier was geweest en die bij elke streek wijd uithaalde. Daar was ook Tit, een kleine magere boer van wie Levin het maaien had geleerd. Hij ging voorop zonder zich te buigen en het was alsof hij met de zeis speelde, zo sneed hij door het brede mad.

Levin klom van zijn paard en bond het vast langs de weg. Hij ging naar Tit die een tweede zeis uit een struik haalde en bij hem bracht.

‘Hij is klaar, heer; scherp als een scheermes. Hij maait vanzelf,’ zei Tit die glimlachend zijn muts afnam en hem de zeis aanreikte.

Levin nam de zeis ter hand en probeerde de slag te pakken te krijgen. De bezwete en vrolijke maaiers die hun mad klaar hadden, kwamen achter elkaar de weg op en wisselden lachend groeten met hun heer. Allemaal keken ze naar hem maar er was niemand die iets zei tot het moment dat een lange oude man met een gerimpeld en baardeloos gezicht in een schapejas de weg opstapte en hem aansprak.

‘Pas op, heer, wie in de rij gaat staan, die mag niet achterblijven!’ zei hij en Levin hoorde onderdrukt gelach bij de maaiers.

‘Ik zal mijn best doen om niet achter te blijven,’ zei hij terwijl hij achter Tit ging staan en het ogenblik afwachtte om te beginnen.

‘Pas op,’ herhaalde de oude man.

Tit maakte plaats en Levin ging achter hem aan. Het was het lage gras langs de wegkant en Levin die in lange tijd niet had gemaaid en verlegen was omdat alle ogen op hem waren gericht, maaide ondanks zijn krachtige slag slecht in het begin. Achter zich hoorde hij commentaar.

‘Zijn slag deugt niet, de greep is te hoog, moet je kijken hoe die bukt,’ zei er een.

‘Meer op de hiel,’ zei een ander.

‘Het gaat best, die klaart het wel,’ begon de oude man weer. ‘Kijk, daar gaat-ie... Je neemt hem te breed, zo word je doodmoe... Een heer, dat kan toch niet, die doet het voor zijn eigen! Moet je kijken, hij zit er helemaal naast! Daar kregen wij vroeger voor op ons donder.’

Het gras werd zachter, Levin volgde Tit terwijl hij luisterde zonder antwoord te geven en zijn best deed om zo goed mogelijk te maaien. Ze hadden zo’n honderd pas afgelegd. Tit liep maar zonder ophouden door, en zonder het geringste teken dat op vermoeidheid zou kunnen duiden. Maar Levin werd al vreselijk bang dat hij het niet vol zou houden, zo moe was hij.

Hij voelde dat hij op zijn laatste krachten maaide en wilde Tit vragen er even mee op te houden. Maar op hetzelfde moment hield Tit uit zichzelf op, bukte zich, pakte een pluk gras, veegde zijn zeis schoon en begon te wetten. Levin strekte zijn rug, slaakte een diepe zucht en keek om zich heen. Achter hem liep een boer die kennelijk ook moe was want hij bleef meteen zonder dichter bij Levin te komen, stilstaan en begon ook te wetten. Tit wette zijn eigen zeis, de zeis van Levin en daar gingen ze weer.

Bij het tweede stuk ging het precies eender. Tit liep slag na slag zonder stil te houden of moe te worden. Levin volgde hem en probeerde niet achter te blijven hoewel het hem steeds zwaarder viel: het ogenblik was weer daar dat hij voelde geen kracht meer te hebben maar op hetzelfde moment bleef Tit staan om zijn zeis te wetten.

En zo kwamen ze aan het eind van zijn eerste mad. En dit lange mad was Levin bijzonder zwaar gevallen. Maar daarna, toen het mad klaar was, toen Tit zijn zeis over zijn schouder sloeg, met trage schreden in de afdrukken van zijn hakken in zijn gemaaide regel terugliep en Levin precies hetzelfde deed in zijn eigen gemaaide regel, toen voelde hij zich opperbest ondanks het zweet dat over zijn gezicht liep en van zijn neus druppelde en ondanks zijn rug die drijfnat was alsof hij in het water had gelegen. Wat hem vooral blij maakte, was dat hij nu wist dat hij het vol zou houden.

Alleen dat zijn regel zo slecht was, zette een domper op zijn vreugde. Ik moet

minder met mijn arm en meer met mijn romp zwaaien, dacht hij terwijl hij de strakke regel van Tit met zijn eigen rommelige, ongelijk liggende regel vergeleek.

Het was Levin opgevallen dat Tit het eerste mad erg snel had gedaan, waarschijnlijk om zijn heer op de proef te stellen en het was een lang mad geworden. De volgende maden waren al wat gemakkelijker maar Levin moest toch nog al zijn krachten inspannen om niet bij de boeren achter te blijven.

Hij dacht aan niets, hij wilde niets, behalve dat hij niet bij de boeren achter wilde blijven en zijn werk zo goed mogelijk wilde doen. Hij hoorde slechts het suizen van de zeisen en voor zich zag hij de voortschrijdende rechte gestalte van Tit, de gebogen halve cirkel van zijn gemaaide slag, het langzaam en in golven vallende gras, de bloemkelkjes bij het blad van zijn zeis en ten slotte het eind van het mad waar gerust zou worden. Plotseling kreeg hij midden onder het werk een heerlijk gevoel van verkoeling van zijn warme bezwete schouders zonder dat hij begreep wat het was en waar het vandaan kwam. Toen zijn zeis werd gewet, keek hij naar de lucht. Er dreef een lage, donkere wolk over waar dikke regendruppels uit vielen. Sommige boeren gingen naar hun kaftans; anderen deden precies als Levin en bewogen blij met hun schouders onder de heerlijke afkoeling.

Ze deden mad na mad. Ze maaiden lange en korte maden, maden met goed en met slecht gras. Levin had elk besef van tijd verloren en hij wist absoluut niet of het nu vroeg of laat was. Er kwam een verandering in zijn werk die hem grote voldoening schonk. Er waren momenten bij het werk dat hij vergat waarmee hij bezig was, dan viel het hem lichter en juist op die momenten werd zijn regel bijna even strak en goed als die van Tit. Maar zodra hij besepte waar hij mee bezig was en zijn best deed, voelde hij onmiddellijk hoe moeilijk het werk was en was het resultaat een slechte regel.

Na nog een mad wilde hij weer oplopen maar Tit bleef staan, liep naar de oude man en zei zachtjes iets. Ze keken allebei naar de zon. Waar zouden ze het over hebben en waarom gaat hij niet naar de volgende mad? dacht Levin die niet besepte dat de boeren nu al minstens vier uur onafgebroken doorwerkten en dat het tijd was voor het ontbijt.

‘Ontbijten, heer,’ zei de oude man.

‘Al zo laat? Goed, ontbijten.’

Levin gaf zijn zeis aan Tit en liep met de boeren, die naar de kaftans gingen om hun brood te halen, over de door de regen licht besproeide maden van het lange gemaaide oppervlak naar zijn paard. Pas toen besepte hij dat hij het mis had gehad wat het weer betrof en dat zijn hooi nat werd.

‘Zo bederft het hooi,’ zei hij.

‘Welnee, heer, maaien in de regen is keren in de zon!’ zei de oude man.

Levin maakte zijn paard los en reed naar huis voor het ontbijt.

Sergej Ivanovitsj was juist opgestaan. Toen Levin ontbeten had, ging hij meteen weer naar het hooiland voordat Sergej Ivanovitsj de kans kreeg om zich aan te kleden en de eetkamer binnen te komen.

Na het ontbijt kwam Levin niet meer op dezelfde plaats in het mad maar tussen de oude grappenmaker die hem gevraagd had zijn buurman te worden en een jonge, pasgetrouwde boer die deze zomer voor het eerst meemaaide.

De oude man voor hem liep kaarsrecht met regelmatige brede passen van zijn naar buiten staande voeten en met een precisie en een gelijkmatige beweging, die hem niet meer moeite scheen te kosten dan het met de armen zwaaien tijdens het lopen, maaide hij spelenderwijs het regelmatige hoge mad. Alsof niet hij het deed maar de scherpe zeis vanzelf door het sappige gras suisde.

Achter Levin ging de jonge Misjka. Zijn vriendelijke jonge gezicht met een krans van vers gras om zijn haar werkte voortdurend mee met zijn krachtsinspanningen, maar zodra er naar hem gekeken werd, glimlachte hij. Hij wilde kennelijk liever sterven dan toegeven dat het hem zwaar viel.

Levin stond tussen hen. Op het heetst van de dag scheen het maaïen hem niet zo zwaar. Het zweet dat uit zijn poriën stroomde, gaf hem verkoeling en de zon die op zijn rug, zijn hoofd en zijn armen met de tot zijn ellebogen opgestroopte mouwen brandde, gaf hem kracht en koppigheid bij het werk. Het kwam steeds vaker voor dat hij zichzelf niet bewust was en niet meer na moest denken bij wat hij deed. De zeis maaide zelf. Dit waren gelukkige momenten. Nog plezieriger waren de ogenblikken dat de oude man, als ze bij de rivier aan het eind van de maden kwamen, zijn zeis met een pluk nat gras afveegde, het staal in het frisse water van de rivier schoonspoelde, zijn blikken koker volschepte en Levin trakteerde.

‘Nou, wat zeg je van mijn kvas! Lekker of niet?’ zei hij met een knipoog.

En inderdaad, Levin had nog nooit zoiets gedronken als dit lauwe water waar groen in dreef en dat roestig smaakte naar het blik van de koker. En direct hierna begon een gelukzalige lome wandeling waarbij hij zijn hand op de zeis hield, het stromende zweet van zijn gezicht kon vegen, diep in kon ademen, naar de langgerekte rij maaïers kon kijken en naar wat er om hem heen in het bos en op het veld gebeurde.

Hoe langer Levin maaide, hoe veelvuldiger de momenten van vergetelheid werden waarop niet zijn armen maaiden met de zeis maar de zeis het zich steeds van zichzelf bewuste lichaam vol leven meetrok, en waarop het werk, als was er tovenarij in het spel, zonder nadenken, zuiver, nauwgezet en vanzelf geschiedde. Dit waren de heerlijkste momenten.

Moeilijk was het slechts als die onbewust voortgaande beweging onderbroken moest worden en er moest worden nagedacht, wanneer er om een hoopje aarde of een niet gewiede zuring gemaaid moest worden. De oude man ging dat gemakkelijk af. Lag er een hoopje aarde op zijn weg, dan veranderde hij zijn beweging en met korte slagen sloeg hij het hoopje hier met de hak en daar met de punt van de zeis naar beide kanten weg. En ondertussen lette hij scherp op wat er voor hem verscheen; nu eens plukte hij een wilde bes die hij zelf opat of aan Levin gaf, dan weer sloeg hij met de punt van de zeis een takje weg, of hij bekeek een kwartelnest dat het wijfje vlak voor de zeis had verlaten, of hij ving een addertje dat hij met zijn zeis als aan een vork omhooghield, aan Levin liet zien en weggooide.

Levin en de jonge kerel achter hem hadden het moeilijk met deze veranderingen in de beweging. Wanneer ze de juiste cadans van hun ingespannen beweging hadden gevonden, werkten ze vol vuur en ze waren niet bij machte hun beweging te veranderen en tegelijkertijd te kijken naar wat er voor hen opdoemde.

Levin had geen notie van de tijd. Als men hem gevraagd zou hebben hoe lang hij nu al maaide, had hij 'een halfuur' kunnen zeggen terwijl het toch haast tijd voor het middageten was. Toen ze aan een volgend mad moesten beginnen, wees de oude man Levin op de meisjes en jongens die nauwelijks zichtbaar van verschillende kanten door het hoge gras en over de weg met zwaar aan hun armpjes hangende bundeltjes met brood en in doeken gewikkelde kruiken kvas, naar de maaiers toekwamen.

'Kijk, daar kruipen de kevertjes!' zei hij terwijl hij in hun richting wees en hij keek van onder zijn handpalm naar de zon.

Na nog twee maden stopte de oude man.

'Zo, heer, schafttijd!' zei hij resoluut. En bij de rivier gekomen begaven de maaiers zich dwars over het gemaaid veld naar de kaftans waar de kinderen met het meegebrachte eten op hen zaten te wachten. De boeren gingen bij elkaar zitten, de verste onder de wagens en zij die dichterbij waren, onder een wilgestruik waar ze gras overheen wierpen.

Levin ging bij hen zitten; hij had geen zin om weg te gaan.

Alle verlegenheid voor hun heer was al lang verdwenen. De boeren maakten voorbereidingen voor het eten. Sommigen wasten zich, de jonge jongens namen een bad in de rivier, anderen zochten een goed plekje om uit te rusten, maakten hun broodzakjes los en haalden hun kruiken met kvas te voorschijn. De oude man brokkelde brood in een schaal, verkruimelde het met de steel van zijn lepel, goot er water over uit zijn koker, sneed er nog wat brood bij, strooide er wat zout op en begon naar het oosten te bidden.

'Kom op, heer, neem wat van mijn broodpap,' zei hij terwijl hij op zijn knieën

voor zijn schaaltje ging zitten.

De broodpap smaakte zo goed dat Levin zich bedacht en niet naar huis ging om te eten. Hij at met de oude man mee, raakte met hem aan de praat over diens familieaangelegenheden waarvoor hij een buitengewoon levendige belangstelling aan de dag legde. Hij vertelde hem zelf ook over al zijn eigen zaken en over alles wat de oude man vermocht te interesseren. Hij voelde zich meer met hem verwant dan met zijn broer en onwillekeurig glimlachte hij uit genegenheid voor deze man. Toen de oude man weer was opgestaan, een gebed had uitgesproken en zich, na een pluk gras onder zijn hoofd te hebben gestopt, ter plekke onder de struik had uitgestrekt, volgde Levin zijn voorbeeld en ondanks de hinderlijke muggen en torren die door de zon erg fel waren geworden en over zijn bezwete gezicht en lichaam kriebelden, viel hij meteen in slaap en ontwaakte pas toen de zon naar de andere kant van de struik was gezakt en met haar stralen zijn gezicht bescheen. De oude man was allang wakker en zat de zeisen van de jonge jongens te haren.

Levin keek om zich heen en kende de plaats niet terug: zozeer was alles veranderd. Een enorm oppervlak van het weiland was gemaaid en glansde met een vreemde, nieuwe gloed over zijn reeds geurende zwaden in de schuine straling van de avondzon. En de struiken langs de rivier waar omheen was gemaaid, en de rivier zelf die 's morgens nog onzichtbaar was maar nu als staal in haar kronkelingen glansde, en de in beweging en overeind komende maaiers, en de steile graswal waar de wei nog niet was gemaaid, en de haviken die boven het naakte weiland zweefden, alles was volkomen nieuw. Toen Levin goed wakker was, begon hij na te denken over hoeveel er al gemaaid was en hoeveel er die dag nog gemaaid kon worden.

Er was bijzonder veel werk verzet voor tweeënveertig man. Heel het grote grasland waar in de tijd van de herendiensten dertig zeisen twee dagen over deden, was al gemaaid. Alleen de hoeken met korte maden waren ongemaaid gebleven. Levin wilde die dag echter zoveel mogelijk maaien en keek met ergernis naar de zon die zo snel naar beneden zakte. Hij voelde absoluut geen vermoeidheid; zijn enige wens was om nog vlugger te werken en zoveel mogelijk klaar te krijgen.

‘Wat denk je, zouden we de Masjkin-heuvel nog gemaaid krijgen?’ zei hij tegen de oude man.

‘Met gods hulp, maar de zon staat al laag. Is er een vodkaatje voor de jongens?’

Tijdens de namiddagrust toen ze weer gingen zitten en de rokers wat rookten, zei de oude man tegen de jongens: ‘Als de Masjkinheuvel klaarkomt, komt er vodka.’

‘Natuurlijk komt die klaar! Schiet op, Tit! We gaan ertegenaan! Vanavond eten

we ons wel vol. Schiet op!’ klonk het en met het brood nog in hun mond begonnen de maaiers aan een nieuw mad.

‘Kom op, jongens, zet hem op!’ zei Tit en hij ging bijna in draf voor hen uit.

‘Vooruit, vooruit!’ zei de oude man die snel achter hem aankwam en hem met gemak inhaalde, ‘ik maai je om! Kijk uit!’

En de ouderen en de jongeren leken wel om strijd te maaien. Hoezeer zij zich echter haastten, ze bedierven het gras niet en de maden vielen precies even keurig en scherp. Het overgebleven hoekje was in vijf minuten afgemaaid. Terwijl de laatste maaiers nog in het mad stonden, sloegen de vorsten hun kaftans al over hun schouders en staken de weg over naar de Masjkin-heuvel.

De zon was al tot aan de bomen gedaald toen ze kletterend met hun bliken kokers in de bosvallei van de Masjkin-heuvel kwamen. Midden in het dal stond het gras tot heuphoogte en het was lieflijk, zacht en bontgekleurd door al het helmkruid.

Na een ogenblik van beraadslagen of ze overdwars of overlangs zouden gaan, nam Prochor Jermilin, ook een vermaard maaier, een geweldig grote donkere kerel, de kop. Hij liep vooruit door het mad, keerde terug, viel aan en allen gingen gelijk met hem op, afdalend via de vallei naar de voet van de heuvel en naar boven langs de rand van het bos. De zon verdween achter de bomen. Er viel reeds dauw en terwijl de maaiers op de heuvel nog in de zon liepen, liepen ze beneden waar de damp reeds uit de grond sloeg, en aan de andere kant van de heuvel al in de koele schaduw die nat was van de dauw. Het werk bruiste.

Het gras dat met een sappig geluid werd afgesneden en een scherpe geur verspreidde, viel in brede stroken. In de korte maden verdrongen de maaiers elkaar, kletterden met hun kokers en nu eens klonk het lawaai van tegen elkaar stotende zeisen, dan weer het gesis van de wetsteen langs het blad van een zeis of de vrolijke kreten waarmee ze elkaar aanvuurden.

Levin liep nog steeds tussen de jonge kerel en de oude man. De oude die zijn schapejas had aangetrokken, was nog even vrolijk, humoristisch en los in zijn bewegingen. Tussen de bomen troffen ze in het sappige gras herhaaldelijk opgezwollen berkeboleten die door de zeisen werden weggemaaid. Maar de oude man bukte telkens wanneer hij zo’n paddestoel zag, raapte hem op en stopte hem in zijn hemd. ‘Wat lekkers voor mijn oudje,’ zei hij dan.

Zo gemakkelijk als het was om het natte weke gras te maaien, zo zwaar viel het om langs de steile kanten van de vallei omhoog te gaan en weer af te dalen. De oude man deed het echter moeiteloos. Hij zwaaide nog precies eender met zijn zeis, klom met kleine stevige passen van zijn in grote bast schoenen geschoeide voeten langzaam tegen de steilte omhoog en hoewel heel zijn lichaam en zijn onder zijn hemd afgezakte broek trilden, vergat hij onderweg geen grassprietje en geen paddestoel en ging door met gekheid te verkopen tegen de

mannen en tegen Levin. Levin kwam achter hem aan en vaak be kroop hem de angst dat hij, nu hij met zijn zeis tegen zo'n steile helling op moest die ook zonder zeis al moeilijk te beklimmen was, toch beslist zou vallen, maar hij klom omhoog en deed wat hij doen moest. Hij voelde dat hij door een of andere uitwendige kracht werd voortbewogen.

De Masjkin-heuvel was gemaaid, het laatste mad was klaar, de mannen hadden hun kaftans aangetrokken en gingen vrolijk op weg naar huis. Levin ging op zijn paard zitten en reed nadat hij met spijt in zijn hart afscheid van de mannen had genomen, naar huis. Boven op de heuvel keek hij nog eens om. Hij kon ze in de mist die beneden op was komen zetten, niet meer zien, hij hoorde slechts hun vrolijke ruwe stemmen, hun gelach en het geluid van tegen elkaar stotende zeisen.

Sergej Ivanovitsj had al lang gegeten en dronk ijswater met citroen op zijn kamer. Toen Levin met verwarde haren die door het zweet op zijn voorhoofd plakten, en met een natte donkere rug en borst, vrolijk pratend bij hem binnenviel, zat hij de zojuist met de post ontvangen kranten en tijdschriften door te kijken.

‘We hebben heel het grasland klaargekregen! Ach, wat was dat heerlijk, geweldig! En hoe heb jij het gehad?’ zei Levin die het onaangename gesprek van de vorige dag alweer helemaal vergeten was.

‘Man! Wat zie jij eruit!’ zei Sergej Ivanovitsj die zijn broer aanvankelijk nors aankeek. ‘Die deur, doe die deur toch dicht!’ riep hij. ‘Je hebt beslist een heel dozijn binnengelaten.’

Sergej Ivanovitsj kon geen muggen verduren, alleen ’s nachts deed hij de vensters van zijn kamer open maar de deuren hield hij angstvallig dicht.

‘Welnee, niet één! En als ik er heb binnengelaten, zal ik ze vangen. Je kunt niet geloven hoe heerlijk het was! Hoe heb jij je dag doorgebracht?’

‘Heel goed. Maar heb jij de hele dag gemaaid? Je moet wel honger hebben als een paard. Koezma heeft van alles voor je klaargemaakt.’

‘Nee, ik heb geen honger. Ik heb daar gegeten. Maar ik ga me even wassen.’

‘Ja, ga maar, ik kom zo bij je,’ zei Sergej Ivanovitsj terwijl hij hoofdschuddend naar zijn broer keek. ‘Ja, ga maar gauw,’ voegde hij er glimlachend aan toe en hij pakte zijn boeken bij elkaar om ook te gaan. Hij werd plotseling zelf ook vrolijk en wilde bij zijn broer blijven. ‘Maar waar was je toen het regende?’

‘Wat regen? Die paar druppels. Ik kom zo bij je. Je hebt je vandaag dus goed vermaakt? Wel, dat is uitstekend.’ En Levin ging de kamer uit om zich te verkleeden.

Vijf minuten later zaten beide broers in de eetkamer. Hoewel Levin dacht dat hij geen honger had, ging hij om Koezma niet te kwetsen, toch aan tafel zitten en

zodra hij begon te eten, vond hij alles overheerlijk. Sergej Ivanovitsj zat glimlachend naar hem te kijken.

‘O ja,’ zei hij, ‘er is een brief voor je gekomen. Koezma wil jij hem even van beneden halen. Maar denk erom dat je de deur dichtdoet.’

Het was een brief van Oblonski. Levin las hem hardop voor. Oblonski schreef uit Petersburg: ‘Ik ontving een brief van Dolly. Ze verblijft in Jevgoesjovo en kan maar niet op orde komen. Wil jij alsjeblieft naar haar toe gaan, haar met je raad bijstaan, jij weet alles. Ze zal zo blij zijn als ze je ziet. Ze staat er helemaal alleen voor, de arme drommel. Mijn schoonmoeder en alle anderen zijn nog in het buitenland.’

‘Dat is uitstekend! Ik ga beslist naar haar toe,’ zei Levin. ‘Of anders gaan we samen. Ze is zo’n aardige vrouw, vind je niet?’

‘Maar wonen ze hier in de buurt?’

‘Een kilometer of dertig. Misschien ook wel veertig. Maar het is een uitstekende weg. We kunnen er uitstekend komen.’

‘Heel graag,’ zei Sergej Ivanovitsj nog steeds glimlachend.

Alleen het kijken naar zijn jongste broer maakte hem al vrolijk.

‘Wat heb jij een eetlust!’ zei hij terwijl hij naar Levins roodbruin verbrande, boven zijn bord gebogen gezicht keek.

‘Ja, uitstekend! Je kunt je niet indenken wat voor goede remedie dat is tegen allerlei zottigheid. Ik zal de geneeskunde met een nieuw woord verrijken: *Arbeitskur*.’

‘Nou, het lijkt me dat jij dat niet nodig hebt.’

‘Nee, maar allerlei zenuwzieken wel.’

‘Ja, dat zou beproefd moeten worden. Ik wilde al naar je toekomen op het maaiveld om te kijken maar de hitte was zo ondraaglijk dat ik niet verder dan het bos kwam. Ik heb daar wat gezeten en daarna ben ik door het bos naar het dorp gegaan. Onderweg ontmoette ik jouw oude min en ik heb haar gepeild naar de mening van de boeren over jou. Voor zover ik het begrepen heb, keuren ze het af. Ze zei: “Dat is geen werk voor een heer.” Het lijkt me trouwens toch dat het volk over die “herenbezigheden” zoals zij het noemen, zeer vastomlijnde opvattingen hebben. En ze staan niet toe dat heren de in hun opvattingen vastgelegde grenzen overschrijden.’

‘Misschien. Maar zoiets heerlijks heb ik in mijn leven nog niet meegemaakt. En er steekt immers geen kwaad in. Niet waar?’ antwoordde Levin. ‘Wat kan ik eraan doen als het hun niet aanstaat. Ik geloof trouwens dat het nogal meevalt. Ja?’

‘Zo te zien,’ ging Sergej Ivanovitsj verder, ‘ben je nogal tevreden over je dag.’

‘Heel tevreden. We hebben heel het weiland gemaaid. En ik ben toch met zo’n aardige oude man bevriend geraakt! Je kunt je niet voorstellen wat een geweldig

mens dat is.'

'Wel, jij bent dus tevreden over jouw dag. En ik ook over de mijne. Ten eerste heb ik twee schaakproblemen opgelost en één ervan, een heel aardige, open je met een pion. Ik zal het je laten zien. En daarna heb ik nagedacht over ons gesprek van gisteren.'

'Wat? Over ons gesprek van gisteren?' zei Levin die toen hij klaar was met eten, zijn ogen verzaligd toekneep, een diepe zucht slaakte en zich met geen mogelijkheid wist te herinneren wat voor gesprek dat gisteren dan wel geweest mocht zijn.

'Ik vind dat je gedeeltelijk gelijk hebt. Ons verschil van inzicht bestaat eruit dat jij het persoonlijke belang als de drijfveer ziet terwijl ik veronderstel dat elk mens die een bepaalde graad van ontwikkeling heeft, belang moet stellen in het algemeen welzijn. Misschien heb je gelijk dat een materieel geïnteresseerde handelwijze verkieselijker zou zijn. Je bent trouwens nogal, zoals de Fransen het noemen, *prime-sautière* van aard; jij wilt of energiek en gepassioneerd aan de slag gaan of helemaal niets doen.'

Levin luisterde naar zijn broer maar hij begreep absoluut niets en wilde ook niets begrijpen. Hij was slechts bang dat zijn broer een vraag zou stellen waaruit zou blijken dat er niets tot hem doordrong.

'Zo zit dat, waarde vriend,' zei Sergej Ivanovitsj terwijl hij hem een klopje op zijn schouder gaf.

'Ja, dat spreekt vanzelf. Ja, natuurlijk! Ik sta niet op mijn gelijk,' antwoordde Levin met een naïeve, schuldbevaste glimlach. Waarover was ik het toch met hem oneens? dacht hij. Natuurlijk heb ik gelijk en heeft hij gelijk en is alles zoals het zijn moet. Ik moet alleen naar het kantoor om het een en ander te regelen. Hij stond op, rekte zich uit en glimlachte.

Sergej Ivanovitsj glimlachte ook.

'Als je de deur nog uit moet, laat ons dan samen gaan,' zei hij omdat hij niet van zijn broer die zo'n frisheid en vrolijkheid uitstraalde, wilde scheiden. 'Kom, we gaan nog even naar je kantoor als je daarheen moet.'

'Ach, wat erg!' riep Levin zo hard dat Sergej Ivanovitsj ervan schrok.

'Wat heb je?'

'Hoe is het met Agafja Michajlovna's pols?' vroeg Levin terwijl hij zich voor het hoofd sloeg. 'Ik was haar helemaal vergeten.'

'Veel beter.'

'Ja, maar ik ga toch nog even naar haar toe. Voordat jij je hoed op hebt, ben ik alweer terug.'

En zijn hakken ratelden als een klepper terwijl hij de trap afrende.

In de tijd dat Stepan Arkadjitsj naar Petersburg was voor de meest vanzelfsprekende en noodzakelijke plichtsvervulling zonder welke de staatsdienst niet mogelijk is, een plichtsvervulling die iedereen in staatsdienst kent maar waar iedereen die niet in staatsdienst is, niets van begrijpt, namelijk het ministerie aan zijn bestaan te herinneren, en hij bij deze plichtsvervulling, na bijna al het geld uit huis te hebben meegenomen, zijn tijd vrolijk en aangenaam doorbracht op buitenverblijven en rennen, was Dolly met de kinderen naar het platteland verhuisd om de uitgaven zoveel mogelijk te beperken. Ze was naar Jevgoesjovo, een dorp uit haar bruidsschat, verhuisd, dat dorp waar in het voorjaar het bos was verkocht en dat op vijftig kilometer van Levins Pokrovskoje lag.

Het grote oude huis in Jevgoesjovo was al lang gesloopt maar de vorst had destijds de vleugel nog op laten knappen en vergroten. Zo'n twintig jaar geleden toen Dolly nog een kind was, was de vleugel ruim en comfortabel, hoewel hij precies als alle vleugels met zijn zijkant naar de oprijlaan en het zuiden lag. Maar nu was deze vleugel oud en aan het vergaan. Toen Stepan Arkadjitsj in het voorjaar het bos ging verkopen, had Dolly hem gevraagd naar het huis te kijken en opdracht te geven om het waar nodig op te knappen. Stepan Arkadjitsj was als alle ontrouwe mannen erg zorgzaam waar het het comfort van zijn vrouw betrof. Hij bekeek zelf het huis en regelde alles wat hij nodig achtte. Naar zijn mening moesten alle meubelen met cretonne worden overtrokken, moesten de gordijnen worden opgehangen, moest de tuin worden gewied, moest er een bruggetje over de vijver komen en moesten er bloemen worden geplant. Maar hij vergat vele andere noodzakelijke dingen en hun gemis zou Darja Aleksandrovna daarna veel leed berokkenen.

Hoe Stepan Arkadjitsj ook zijn best deed om een zorgzame vader en man te zijn, hij kon maar niet onthouden dat hij een vrouw en kinderen had. Zijn verlangens en voorkeuren waren die van een vrijgezel en daar leefde hij naar. Terug in Moskou verzekerde hij zijn vrouw vol trots dat alles geregeld was; het huis was een juweeltje en hij raadde haar ten sterkste aan erheen te trekken. Stepan Arkadjitsj vond het in alle opzichten zeer plezierig dat zijn vrouw naar het dorp vertrok: voor de kinderen was het gezond, het was goedkoper en zelf kon hij zich vrijer bewegen. Darja Aleksandrovna vond het noodzakelijk voor de kinderen om de zomer op het land door te brengen, vooral voor het dochtertje dat na de roodvonk maar niet op krachten wilde komen en ten slotte ook om

zich te vrijwaren van de kleine vernederingen, van de kleine schulden aan de houtverkoper, de visboer en de schoenmaker waardoor ze geplaagd werd. Bovendien wilde ze ook wel graag vertrekken omdat ze hoopte haar zuster Kitty die in het midden van de zomer uit het buitenland terug zou komen en aan wie de doktoren baden hadden voorgeschreven, over te kunnen halen om bij haar buiten te komen. Kitty schreef vanuit de badplaats dat niets haar zo toelachte als een zomer bij Dolly in Jevgoesjovo dat voor hen beiden zo vol was van herinneringen uit hun kindertijd.

Het leven op het land viel Dolly de eerste tijd heel erg zwaar. Ze had in haar jeugd buiten gewoond en ze had daar de indruk aan overgehouden dat het platteland de redding betekende van alle onaangenaamheden van de stad. Het leven was daar wel niet luxueus (daar kon Dolly gemakkelijk vrede mee hebben), maar wel goedkoop en geriefelijk: er is alles, alles is er goedkoop, je kunt er alles krijgen en voor de kinderen is het er gezond. Maar nu, nu ze als huisvrouw naar het platteland gekomen was, zag ze dat alles heel anders was dan ze zich had voorgesteld.

De dag na hun aankomst viel het water met bakken uit de hemel en begon het 's nachts in de gang en in de kinderkamer te lekken zodat de bedjes naar de salon moesten verhuizen. Er was geen keukenmeid. Van de negen koeien waren er volgens de woorden van de veehoedster enkele drachtig terwijl de andere pas hadden gekalfd, te oud waren of droog stonden; er was zelfs niet genoeg boter en melk voor de kinderen. Er waren geen eieren. Aan kip was niet te komen en er werden slechts oude, paarse, tanige hanen gebraden en gekookt. Vrouwen om de vloeren te dweilen waren niet te krijgen, die zaten allemaal in de aardappelen. Een uitstapje maken kon ook niet omdat een van de paarden ongedurig was en in de dissel rukte. Zwemmen kon nergens want heel de rivieroever was door het vee tot aan de weg stukgelopen; je kon zelfs geen wandeling maken omdat de koeien door de kapotte omheining de tuin in liepen en daar was een angstaanjagende stier bij die loeide en dus wel met zijn hoorns zou stoten. Er waren geen klerenkasten. En de kasten die er waren, sloten niet en gingen vanzelf open als er iemand langsliep. Er waren geen potten en geen pannen; geen wasketel en zelfs geen strijplank voor de meidenkamer.

In het begin toen Darja Aleksandrovna deze in haar ogen verschrikkelijke rampen te verduren kreeg in plaats van rust en ontspanning te vinden, was ze wanhopig: ze deed haar uiterste best maar ze begreep hoe uitzichtloos haar toestand was en drong elk ogenblik de tranen terug die naar haar ogen welden. De huisbewaarder, een gewezen wachtmeester, die door Stepan Arkadjitsj erg aardig werd gevonden en vanwege zijn fraaie en onderdanige verschijning door hem van portier tot huisbewaarder was bevorderd, trok zich niets van de rampen van Darja Aleksandrovna aan en zei slechts onderdanig: 'Het is niet waar, wat

een vreselijk volk,' en stak geen hand uit.

Het leek een uitzichtloze toestand. Maar er was in het huis van de Oblonski's, zoals in alle familiehuizen, een onopvallende maar heel belangrijke en nuttige persoon: Matrjona Filimonovna. Ze probeerde haar mevrouw gerust te stellen en verzekerde dat alles *voor elkaar zou komen* (dat waren haar woorden en Matvej had die van haar overgenomen) en ze ging zelf zonder zich te haasten en zonder zich op te winden aan de slag.

Ze raakte onmiddellijk bevriend met de vrouw van de opzichter, dronk reeds de eerste dag met haar en de opzichter thee onder de acacia's en besprak alle problemen met hem. Spoedig vormde zich onder de acacia's de club van Matrjona Filimonovna en via deze club bestaande uit de opzichtersvrouw, de dorpsoudste en de boekhouder werden de problemen van alledag geleidelijk opgelost en na een week was inderdaad alles *voor elkaar gekomen*. Het dak werd gerepareerd, men vond een kokkin (een goede vriendin van de dorpsoudste), er werden kippen gekocht, de koeien begonnen melk te geven, er werden staken om de tuin gezet, de timmerman maakte een mangel, er kwamen haakjes aan de kasten zodat ze niet meer vanzelf opengingen, er werd een met soldatenlinnen overtrokken strijkplank van een stoelleuning naar de commode gelegd en in de meidenkamer kon men het strijkijzer ruiken.

'Nou, kijk eens! En u had de hoop al opgegeven,' zei Matrjona Filimonovna terwijl ze naar de plank wees.

Bij de rivier werd zelfs een badhok van rietmatten gemaakt. Lili begon te baden en Darja Aleksandrovna's verwachtingen van een wel niet rustig maar toch comfortabel buitenleven werden, zij het ten dele, verwezenlijkt. Voor Darja Aleksandrovna was met zes kinderen ook geen rustig leven weggelegd. De één werd ziek, de ander kon ziek worden, aan de derde schortte iets, de vierde vertoonde slechte karaktertrekken enzovoort, enzovoort. Het gebeurde heel, heel erg zelden dat ze korte periodes van rust beleefde. Maar Darja Aleksandrovna kon slechts in deze toestand van zorgen en onrust geluk vinden. Want zonder dit bleef ze alleen met haar gedachten over haar man die niet van haar hield. Trouwens, hoe moeilijk de moeder het ook had met haar angst voor ziekten, met de ziekten zelf en met het verdriet om slechte karaktertrekjes bij de kinderen, die verdrietelijkheden werden haar nu reeds door de kinderen zelf met kleine momenten van geluk weer vergolden. Die momenten van geluk waren zo spaarzaam dat ze even weinig opvielen als goud in zand en op kwade ogenblikken zag ze slechts verdriet, slechts zand. Er waren echter ook goede ogenblikken waarop ze louter geluk zag, louter goud.

Nu, in de afzondering van het buitenleven werd ze zich steeds vaker bewust van deze momenten van geluk. Het kostte haar, wanneer ze naar haar kinderen keek, vaak de grootste moeite om in te zien dat ze zichzelf maar wat wijs maakte

en dat zij als moeder haar kinderen niet onpartijdig kon zien, maar toch kon ze niet nalaten om tegen zichzelf te zeggen dat ze sieraden van kinderen had, alle zes, allemaal anders van aard maar kinderen zoals er maar weinig waren, en ze was gelukkig met hen en ze was trots op hen.

Eind mei, toen alles reeds min of meer geregeld was, ontving ze het antwoord van haar man op haar klachten over het ongerief op het platteland. Hij vroeg haar in zijn brief hem te vergeven omdat hij niet aan alles had gedacht en hij beloofde bij de eerste de beste gelegenheid te komen. Die gelegenheid deed zich echter niet voor en tot begin juni verbleef Darja Aleksandrovna alleen op het land.

Op Sint-Pieter, op een zondag, reed Darja Aleksandrovna met al haar kinderen naar de vroegmis ter communie. Darja Aleksandrovna had haar zuster, moeder en vrienden tijdens hun openhartige, filosofische gesprekken vaak verstoeld doen staan door haar vrijzinnige opvattingen aangaande het geloof. Ze had haar eigen vreemde religie van de metempsychose waar ze heilig in geloofde zonder zich al te veel van de kerkelijke dogma's aan te trekken. Maar in haar gezin kwam ze streng al haar kerkelijke plichten na, en niet alleen om het voorbeeld te geven maar uit diepe overtuiging. En dat het nu al bijna een jaar geleden was dat haar kinderen ter communie waren geweest, verontrustte haar ten zeerste en met volle goedkeuring en instemming van Matrjona Filimonovna had ze besloten dat het nu, deze zomer, plaats moest vinden.

Darja Aleksandrovna dacht er al enige dagen tevoren over na wat ze al haar kinderen aan moest trekken. Er werden jurken genaaid, vermaakt en gewassen, zomen en biezen werden losgetornd, knopen werden aangehaaid en linten werden klaargelegd. Alleen al het jurkje voor Tanja, dat de Engelse gouvernante zou naaien, maakte Darja Aleksandrovna wanhopig. Bij het vermaken had de gouvernante de plooiën op de verkeerde plaats gelegd, de mouwen te ver ingeknipt en ze had het jurkje bijna helemaal verprutst. Het trok zo bij Tanja's schouders dat het akelig was om te zien. Matrjona Filimonovna kwam echter op het idee om er stukjes tussen te zetten en een kleine pelerine te maken. De fout werd weer hersteld maar het had niet veel gescheeld of het was op een fikse ruzie met de Engelse gouvernante uitgedraaid. Maar op zondagmorgen was alles zoals het wezen moest en tegen negen uur, men had de priester gevraagd de vroegmis tot dat tijdstip uit te stellen, stonden de van blijdschap stralende kinderen in hun zondagse kleren onder aan het bordes voor het rijtuig op hun moeder te wachten.

In plaats van de ongedurige Raaf had men op voorspraak van Matrjona Filimonovna Bruin, het paard van de opzichter, voor het rijtuig gespannen en

Darja Aleksandrovna die opgehouden werd omdat ze nog iets aan haar toilet moest verschikken, kwam gekleed in een japon van witte mousseline naar buiten. Darja Aleksandrovna had zich met zorg en nerveuze spanning gekleed en gekapt. Vroeger kleepte ze zich voor zichzelf, om mooi te zijn en te behagen; daarna, bij het ouder worden, vond ze het steeds onplezieriger om zich te kleden; ze zag zichzelf lelijk worden. Ditmaal had ze zich echter weer met voldoening en nerveuze spanning gekleed. Niet voor zichzelf, niet omdat ze mooi wilde zijn maar omdat ze als moeder van haar prachtige kinderen de totale indruk niet wilde bederven. En na een laatste blik in de spiegel voelde ze zich voldaan. Ze zag er mooi uit. Niet zo mooi als ze wel eens op een bal had willen zijn maar wel mooi genoeg voor het doel dat ze nu voor ogen had.

Behalve boeren, knechten en hun vrouwen was er niemand in de kerk. Maar Darja Aleksandrovna zag of meende te zien dat iedereen verrukt was over haar en haar kinderen. De kinderen zagen er in hun keurige kleding niet alleen prachtig uit maar ze waren ook zo lief omdat ze zich zo goed gedroegen. Inderdaad bleef Aljosja niet zo staan als het hoorde: hij draaide steeds maar rond om zijn kielletje van achteren te kunnen zien, maar hij was toch heel erg lief. Tanja gedroeg zich als een volwassene en paste op de kleine kinderen. En Lili, de jongste, was om te stelen met haar kinderlijke verbazing over alles om haar heen en het was moeilijk niet te glimlachen toen ze na het ontvangen van de communie *'Please, some more'* zei.

Onderweg naar huis beseften de kinderen dat er iets plechtigs was gebeurd en waren erg gedwee.

Ook thuis ging alles goed. Aan het ontbijt begon Grisja echter te fluiten en wat het ergste was, hij gehoorzaamde de Engelse gouvernante niet en kreeg daarom geen taart. Op zo'n dag zou Darja Aleksandrovna, als het aan haar had gelegen, het niet op een straf aan laten komen. Ze kon de gouvernante echter niet afvallen en daarom steunde ze haar bij haar beslissing dat Grisja geen taart kreeg. Dit was een domper op de algemene vreugde.

Grisja hilde en zei dat Nikolenka ook had gefloten maar die kreeg geen straf en dat hij niet om de taart hilde, dat kon hem niets schelen, maar omdat ze hem onrechtvaardig behandelden. Dit was al te triest. Darja Aleksandrovna besloot om het Grisja te vergeven na met de gouvernante gesproken te hebben en ging naar haar toe. Maar toen ze door de salon liep, zag ze iets wat haar zo blij maakte dat ze er tranen van in de ogen kreeg en de boosdoener zelf vergiffenis schonk.

De gestrafte zat in de eetkamer bij het hoekraam en Tanja stond naast hem met een schotel. Omdat ze zogenaamd eten aan haar poppen wilde brengen, had ze aan de gouvernante toestemming gevraagd om met haar deel van de taart naar de kinderkamer te mogen gaan, maar in plaats daarvan bracht ze het naar haar broer. Terwijl hij bleef huilen om de onrechtvaardige straf die hij onderging, at

hij van de meegebrachte taart en zei snikkend: 'Eet zelf, laten we samen eten... samen.'

Tanja die eerst ontroerd werd door haar medelijden met Grisja en daarna door het besef van haar eigen goede daad, had ook tranen in haar ogen. Ze at echter zonder protest van haar deel.

Ze schrokken bij het zien van hun moeder maar zagen aan haar gezicht dat het goed was wat ze deden. Ze schoten in de lach, veegden met monden vol taart met hun handen over hun glimlachende lippen en smeerden hun stralende gezichten vol jam en tranen.

'Lieve help!! Je nieuwe witte jurk! Tanja! Grisja!' zei de moeder die de jurk trachtte te redden maar ze had tranen in haar ogen en een gelukzalige, trotse glimlach op haar gezicht.

De nieuwe jurkjes werden uitgetrokken, de meisjes kregen bloesjes aan, de jongens oude kieltsjes en er werd opdracht gegeven de brik in te spannen (weer met Bruin aan de dissel tot grote ergernis van de opzichter) om paddestoelen te zoeken en naar het badhok te gaan. In de kinderkamer werd een gejubel en gejuich aangeheven dat tot het vertrek niet meer verstomde.

Ze plukten een mand vol met paddestoelen en zelfs Lili vond een berkeboleet. Voorheen ging het zo dat miss Hull paddestoelen voor haar vond en aanwees, maar nu vond ze zelf een grote berkeboleet en iedereen riep vol geestdrift: 'Lili heeft een boleet gevonden!'

Daarna reden ze naar de rivier. De paarden werden onder de berken gezet en ze gingen het badhok in. Terenti, de koetsier, die de met hun staarten naar de horzels zwiepende paarden aan een boom had vastgebonden, ging in de schaduw van een berk in het gras dat hij onder zich verdrukte, liggen en rookte een shagje terwijl vanuit het badhok het aanhoudende vrolijke gejoel van de kinderen tot hem doordrong.

Hoewel het een hele zorg was om op alle kinderen te letten en hun geen kattekwaad te laten doen, hoewel het moeilijk was om al die kousjes, broekjes, schoentjes van de verschillende benen uit elkaar te houden, om lintjes en knoopjes los en vast te maken, genoot Darja Aleksandrovna die zelf ook altijd graag zwom en het heel gezond voor de kinderen vond, nergens zo veel van als van dit baden met alle kinderen. Haar handen over al die mollige beentjes te laten gaan en de kousjes aan te trekken, die blote lijfjes in haar armen te nemen en in het water te dompelen, die vrolijke angstige gilletsjes te horen, de hijgende gezichtjes te zien met de van schrik opengesperde blijde ogen; vol overgave genoot ze van haar eigen spattende cherubijntjes.

De helft van de kinderen was al aangekleed, toen een paar boerenvrouwen die in hun zondagse kleren op zoek waren naar dille en karwijzaad, naderbij kwamen en schuchter bleven staan. Matrjona Filimonovna riep tegen een van de

vrouwen dat ze haar een in het water gevallen badlaken en hemdje aan moest geven omdat ze die wilde laten drogen en Darja Aleksandrovna begon een praatje met hen. De vrouwen die eerst wat stonden te giechelen en niet begrepen wat hun werd gevraagd, raakten al snel over hun verlegenheid heen en begonnen te praten waarbij ze onmiddellijk Darja Aleksandrovna's hart stalen door hun ongeveinsde bewondering voor haar kinderen.

'Kijk toch eens wat een schat, zo wit als suiker,' zei een van hen vol bewondering en hoofdschuddend over Tanja. 'Maar wat is ze mager...'

'Ja, ze is ziek geweest.'

'En jij, hebben ze jou ook laten zwemmen,' zei een ander tegen de zuigeling.

'Nee, hij is pas drie maanden,' antwoordde Darja Aleksandrovna vol trots.

'Het is niet waar!'

'En heb jij ook kinderen?'

'Ik had er vier, er zijn er twee over: een jongen en een meisje. Die is de laatste vasten van de borst gehaald.'

'Hoe oud is ze dan?'

'Het tweede jaartje.'

'Waarom heb je haar zo lang de borst gegeven?'

'Dat zijn we zo gewend: drie vasten...'

En het gesprek begon nu heel interessant te worden voor Darja Aleksandrovna: Hoe de bevalling was geweest? Welke ziektes het had gehad? Waar haar man was? Of hij vaak thuiskwam?

Darja Aleksandrovna had geen zin om bij de vrouwen weg te gaan omdat ze het gesprek zo interessant vond, omdat hun belangen zo volkomen overeenstemden. Maar voor Darja Aleksandrovna was toch wel het allerprettigste dat ze duidelijk zag dat al deze vrouwen haar het meest bewonderden omdat ze zoveel kinderen had en dat die zo mooi waren. De vrouwen maakten Darja Aleksandrovna ook nog aan het lachen en beledigden de Engelse gouvernante omdat die de oorzaak van dit voor haar onbegrijpelijke gelach was. Een van de jonge vrouwen keek met grote ogen naar de Engelse die zich als laatste aankleedde en toen die haar derde rok aantrok, kon ze niet nalaten te zeggen: 'Moet je kijken, dat slaat maar om en om, daar komt geen eind aan!' En ze proestten het allemaal uit van het lachen.

Darja Aleksandrovna was met haar hoofddoek om en omringd door al haar kinderen die natte haren van het baden hadden, dicht bij huis toen de koetsier zei:

‘Daar loopt een heer, die van Pokrovskoje, geloof ik.’

Darja Aleksandrovna keek naar voren en haar hart sprong op van vreugde toen ze Levins bekende gestalte met grijze hoed en grijze jas zag die hun tegemoetkwam. Ze was altijd al blij geweest met zijn komst maar nu was ze dat in het bijzonder omdat hij haar in al haar glorie zou zien. Er was niemand die haar grandeur beter kon begrijpen dan Levin.

Toen hij haar zag, stond hij oog in oog met een van zijn droombeelden van een toekomstig gezinsleven.

‘U bent net een kloek, Darja Aleksandrovna.’

‘Ach, wat ben ik blij!’ zei ze terwijl ze hem haar hand toestak.

‘U bent wel blij maar u heeft mij niet laten weten dat u hier was. Mijn broer logeert bij me. Ik heb een briefje van Stiva gekregen waarin hij zei dat u hier was.’

‘Van Stiva?’ vroeg Darja Aleksandrovna verbaasd.

‘Ja, hij schrijft dat jullie hierheen zijn verhuisd en hij denkt dat u mij wel toe zult staan u bij het een en ander te helpen,’ zei Levin en nadat hij dit had gezegd, werd hij plotseling verlegen, zweeg abrupt en bleef zonder verder iets te zeggen naast de brik lopen waarbij hij jonge twijgjes van linden trok en stukbeet. Hij was verlegen geworden omdat hij veronderstelde dat het voor Darja Aleksandrovna onplezierig was om door een buitenstaander geholpen te worden bij wat eigenlijk het werk van haar man zou moeten zijn. Darja Aleksandrovna was inderdaad niet gelukkig met Stepan Arkadjitsj’ manier van doen om buitenstaanders met zijn gezinsproblemen lastig te vallen. En ze had onmiddellijk begrepen dat ook Levin dit begreep. En het was dan ook om deze tact en fijngevoeligheid dat Darja Aleksandrovna zo op Levin gesteld was.

‘Ik heb natuurlijk begrepen,’ zei Levin, ‘dat dit slechts betekent dat u me wilde zien en daar ben ik erg blij om. Ik kan me vanzelfsprekend voorstellen dat het voor u, die een huishouden in de stad leidde, hier erg barbaars moet zijn maar als u iets nodig heeft, ik ben helemaal tot uw dienst.’

‘O nee! De eerste tijd was er veel ongerief maar nu is alles dank zij mijn oude kindermeid keurig geregeld,’ zei Dolly terwijl ze op Matrjona Filimonovna wees die begreep dat het over haar ging en vrolijk en vriendelijk tegen Levin lachte. Ze

kende hem, wist dat hij een goede man voor de juffrouw zou zijn en hoopte dat het nog eens goed zou komen.

‘Wilt u niet instappen, dan schuiven wij wat op,’ zei ze tegen hem.

‘Nee, ik loop dat stukje wel. Kinderen, wie doet er mee? Ik ga om het hardst lopen met de paarden.’

De kinderen kenden Levin nauwelijks. Ze herinnerden zich niet wanneer ze hem hadden gezien maar toch was er bij hen niets te merken van dat eigenaardige gevoel van verlegenheid en afkeer dat kinderen zo vaak hebben voor veinzende volwassenen en waarvoor ze zo vaak en zo pijnlijk worden gestraft. Met elke vorm van veinzerij kan je de schranderste en scherpzinnigste mens om de tuin leiden; maar al wordt het nog zo kunstig verpakt, het simpelste kind herkent het en keert zich af. Wat voor tekortkomingen Levin ook mocht hebben, veinzerij was hem volslagen vreemd en daarom beloonden de kinderen hem met diezelfde vriendschap die ze van het gezicht van hun moeder aflazen. De twee oudsten gingen onmiddellijk op zijn uitnodiging in, sprongen naar beneden en renden even ongedwongen met hem mee als ze met de kindermeid, miss Hull of hun moeder gedaan zouden hebben. Lili wilde ook bij hem zijn en haar moeder gaf haar aan; hij zette haar op zijn schouders en weg draafden ze.

‘Wees maar niet bang, Darja Aleksandrovna, wees maar niet bang!’ riep hij vrolijk lachend naar de moeder. ‘Geen kans dat ze zich bezeert of dat ik haar laat vallen.’

En toen de moeder zijn handige, krachtige, behoedzame en iets te gespannen bewegingen zag, voelde ze zich gerustgesteld en lachte vrolijk en goedkeurend terwijl ze naar hem keek.

Hier buiten, met de kinderen en met Darja Aleksandrovna die hem sympathiek was, kwam Levin zoals zo vaak in die kinderlijk blijde stemming die Darja Aleksandrovna zo aardig van hem vond. Terwijl hij met de kinderen draafde, leerde hij hun gymnastiekkunstjes, maakte hij miss Hull aan het lachen met zijn slechte Engels en vertelde hij Darja Aleksandrovna waar hij op zijn landgoed mee bezig was.

Na het eten, toen ze samen op het balkon zaten, begon Darja Aleksandrovna over Kitty.

‘Weet u het al? Kitty komt hierheen en blijft heel de zomer bij me.’

‘Is het waar?’ zei hij terwijl hij een kleur als vuur kreeg en om van onderwerp te veranderen, zei hij snel: ‘Zal ik u dus twee koeien sturen? Als u met mij af wilt rekenen, wees dan zo goed mij vijf roebel per maand te betalen als u daar geen bezwaar tegen heeft.’

‘Nee, dank u wel. We hebben alles geregeld.’

‘Goed, maar dan zal ik eens naar uw koeien gaan kijken en zeggen wat voor voer ze moeten hebben. Alles draait om goed voer.’

En om het gesprek een veilige kant op te sturen, gaf Levin Darja Aleksandrovna een theoretische uitleg over het zuivelbedrijf die erop neerkwam dat een koe slechts een machine voor de verwerking van voer tot melk was en wat dies meer zij.

Dat vertelde hij terwijl hij hartstochtelijk verlangde om meer bijzonderheden over Kitty te vernemen en daar terzelfder tijd ook bang voor was. Hij was doodsbenuwd dat zijn met zoveel moeite verworven rust verstoord zou worden.

‘Ja, maar op al die dingen zou gelet moeten worden, maar wie doet dat?’ antwoordde Darja Aleksandrovna ongeïnteresseerd.

Ze had haar zaken in en om het huis nu zo goed laten regelen door Matrjona Filimonovna dat ze er niets meer aan wilde veranderen; en ook had ze geen vertrouwen in Levins kennis van het boerenwerk. Zijn idee dat een koe een melkmachine zou zijn, bekeek ze argwanend. Volgens haar konden dergelijke ideeën het boerenbedrijf slechts bemoeilijken. Volgens haar was alles veel eenvoudiger: de Bonte en de Witte moesten zoals Matrjona Filimonovna verzekerde, alleen maar meer voer en spoeling hebben en de kok moest het afvalwater uit de keuken niet aan de koe van de wasvrouw geven. Dat was duidelijk. Maar die ideeën over meel en grasvoer waren twijfelachtig en vaag. De hoofdzaak was echter dat ze over Kitty wilde praten.

‘Kitty schrijft me dat ze nergens zo naar verlangt als naar rust en eenzaamheid,’ zei Dolly na een ingetreden stilte.

‘En gaat het al beter met haar gezondheid?’ vroeg Levin zenuwachtig.

‘God zij dank, ze is helemaal genezen. Ik heb nooit willen geloven dat ze een borstkwaal had.’

‘Ach, wat ben ik daar blij om!’ zei Levin en het leek Dolly dat zijn gezicht een ontroerde, hulpeloze uitdrukking kreeg, en ze keek hem zwijgend aan.

‘Luister eens, Konstantin Dmitritsj,’ zei Darja Aleksandrovna met haar goedge en enigszins spottende glimlach, ‘waarom bent u boos op Kitty?’

‘Ik? Ik ben niet boos,’ zei Levin.

‘Ja, u bent wel boos. Waarom bent u na uw verblijf in Moskou nooit meer bij ons en bij hen op bezoek geweest?’

‘Darja Aleksandrovna,’ zei hij en hij kleurde tot aan zijn haar wortels, ‘ik verbaas me er zelfs over dat u dat met uw goede hart niet aanvoelt. Heeft u dan helemaal niet met mij te doen terwijl u weet...’

‘Wat weet ik?’

‘U moet weten dat ik een aanzoek heb gedaan en dat ik afgewezen ben,’ zei Levin en al die warmte die hij een ogenblik tevoren voor Kitty voelde, moest wijken voor zijn woede om de belediging.

‘Waarom denkt u dat ik dat weet?’

‘Omdat iedereen het weet.’

‘Maar dan vergist u zich toch; ik wist het niet maar ik vermoedde het wel.’

‘Goed! Dan weet u het nu.’

‘Ik weet alleen maar dat er iets was wat haar ontzettend pijn deed en dat ze mij verzocht er nooit over te praten. En wat ze mij niet vertelt, vertelt ze niemand. Maar wat is er dan tussen u en haar voorgevallen? Zeg het me.’

‘Dat heb ik u al gezegd.’

‘Wanneer was dat?’

‘Toen ik de laatste keer bij u was.’

‘Maar ik zal u eens iets zeggen,’ zei Darja Aleksandrovna. ‘Ik heb ontzettend, ontzettend met haar te doen. U lijdt slechts door trots...’

‘Misschien,’ zei Levin, ‘maar...’

Ze onderbrak hem:

‘Heus, ik heb ontzettend en ontzettend veel medelijden met dat arme kind.

Nu begrijp ik alles.'

'Wel, Darja Aleksandrovna, neemt u mij niet kwalijk,' zei hij terwijl hij opstond. 'Vaarwel! Tot ziens, Darja Aleksandrovna.'

'Nee, wacht nog even,' zei ze terwijl ze zijn mouw vastpakte. 'Wacht even, ga zitten.'

'Alstublieft, alstublieft, laten we hier niet meer over praten,' zei hij terwijl hij ging zitten en tegelijk voelde dat er in zijn hart weer een sprankje hoop begon te leven terwijl hij meende dat alle hoop in hem reeds dood en begraven was.

'Als ik u niet zo graag mocht,' zei Darja Aleksandrovna met tranen in haar ogen, 'als ik u niet zo goed kende...'

Het gevoel dat hij dood had gewaand, kwam steeds sterker tot leven, het groeide en nam bezit van heel zijn hart.

'Ja, nu is mij alles duidelijk,' ging Darja Aleksandrovna verder. 'U kunt dit niet begrijpen; voor jullie, vrije mannen die zelf hun keus bepalen, lijdt het geen twijfel van wie jullie houden. Maar een meisje dat met haar vrouwelijke, maagdelijke ingetogenheid in een situatie van afwachting verkeert, een meisje dat jullie, mannen, van veraf ziet, gelooft elk woord en haar gevoel maakt soms dat ze niet weet wat ze moet zeggen.'

'Ja, als het hart niet spreekt...'

'Nee, het hart spreekt wel maar u moet zich eens indenken: jullie, mannen, hebben een meisje op het oog, u bezoekt haar aan huis, u leert haar beter kennen, u kijkt en wacht of het wel de ware is die u gevonden heeft en daarna, als u zeker weet dat het echte liefde is, komt u met een aanzoek...'

'Nee, dat is niet helemaal waar.'

'Dat maakt niet uit. U doet een aanzoek wanneer uw liefde gerijpt is of wanneer bij twijfel tussen twee de weegschaal naar één zijde doorslaat. Maar een meisje wordt niets gevraagd. Men wil dat ze zelf kiest maar ze kan niet kiezen. Ze kan slechts met ja of nee antwoorden.'

Ja, de keuze tussen mij en Vronski, dacht Levin en de in zijn hart tot leven gewekte dode stierf weer en drukte slechts als een pijnlijke last op zijn ziel.

'Darja Aleksandrovna,' zei hij, 'zo kiest men kleding of ik-weet-niet-wat-voor aankoop maar geen liefde. De keuze is gemaakt en des te beter... En van herhaling kan geen sprake zijn.'

'O, die trots, die trots!' zei Darja Aleksandrovna, als verachtte ze dat gevoel in hem dat minderwaardig was vergeleken met dat andere gevoel dat slechts vrouwen kenden. 'Op het tijdstip dat u Kitty een aanzoek deed, was ze juist in die toestand dat ze geen antwoord kon geven. Ze verkeerde in twijfel. Twijfel: u of Vronski. Hem zag ze elke dag, u had ze in lange tijd niet gezien. Veronderstel dat ze ouder was geweest... Voor mij, bijvoorbeeld, was er in haar plaats geen twijfel mogelijk geweest. Ik heb altijd weerzin tegen hem gehad en die is ook juist

gebleken.’

Levin moest aan het antwoord van Kitty denken. Ze had gezegd: *Nee, dit kan niet...*

‘Darja Aleksandrovna,’ zei hij emotioneel, ‘ik waardeer uw vertrouwen in mij; ik denk dat u zich vergist. Maar of ik nu wel of niet gelijk heb, die trots die u zo veracht, zorgt ervoor dat elke gedachte omtrent Katerina Aleksandrovna voor mij onmogelijk is; absoluut onmogelijk, begrijpt u.’

‘Ik moet nog één ding tegen u zeggen. U begrijpt dat ik over mijn zuster spreek, mijn zuster van wie ik evenveel houd als van mijn kinderen. Ik zeg niet dat ze van u hield maar ik wilde slechts zeggen dat haar weigering op dat moment niets bewijst.’

‘Ik weet het niet!’ zei Levin terwijl hij opsprong. ‘Als u eens wist hoeveel pijn u mij doet! Het is hetzelfde als wanneer een kind van u gestorven was en men tegen u zou zeggen: en nu zou het zo zijn geweest en nu zo, en dat het nog in leven had kunnen zijn en u vreugde had kunnen bezorgen. Maar het is dood, dood, dood...’

‘Wat bent u dwaas,’ zei Darja Aleksandrovna met een triest lachje ondanks zijn opwindung. ‘Ja, ik begin het nu steeds beter te begrijpen,’ vervolgde ze bedachtzaam. ‘Wanneer Kitty er is, zien we u dus niet?’

‘Nee, dan kom ik niet. Het spreekt vanzelf dat ik Katerina Aleksandrovna niet zal ontlopen maar waar mogelijk zal ik trachten haar mijn onaangename aanwezigheid te besparen.’

‘U bent heel, heel erg dwaas,’ herhaalde Darja Aleksandrovna terwijl ze hem vertederd aankeek. ‘Goed, dan zullen we maar doen alsof we hier niet over gesproken hebben. Wat kom je doen, Tanja?’ vroeg Darja Aleksandrovna in het Frans aan haar dochttertje dat naar hen toekwam.

‘Waar is mijn schep, mama?’

‘Ik spreek Frans en dan moet jij het ook in het Frans zeggen.’

Het meisje wilde het zeggen maar ze was vergeten wat *schep* in het Frans was; haar moeder hielp haar en zei daarna in het Frans waar ze de schep kon vinden. En Levin vond dit onaangenaam.

Hij vond het huis van Darja Aleksandrovna en haar kinderen nu lang zo aardig niet meer als voorheen.

En waarom spreekt ze Frans met haar kinderen? dacht hij. Wat is dat onnatuurlijk en onwaarschijnlijk! En kinderen voelen dat. Frans leren en afleren om waarschijnlijk te zijn, dacht hij bij zichzelf zonder te weten dat Darja Aleksandrovna hier al honderdmaal over had nagedacht en het toch, hoewel het ten koste van de waarschijnlijkheid ging, noodzakelijk vond haar kinderen op deze manier te onderwijzen.

‘Maar waar moet u toch heen? Blijf nog wat.’

Levin bleef tot de thee maar hij was niet vrolijk meer en voelde zich niet op zijn gemak.

Levin was na de thee even naar de hal gegaan om opdracht te geven zijn paarden in te spannen. Toen hij weer binnenkwam, was Darja Aleksandrovna nerveus en ontdaan en er stonden tranen in haar ogen. Tijdens zijn korte afwezigheid was er iets voorgevallen dat Darja Aleksandrovna's geluk van die dag en de trots om haar kinderen teniet had gedaan. Grisja en Tanja vochten om een bal. Darja Aleksandrovna hoorde geschreeuw in de kinderkamer, rende erheen en zag iets vreselijks. Tanja trok Grisja aan zijn haren en Grisja sloeg Tanja met een van woede vertrokken gezicht met zijn vuisten waar hij haar maar raken kon. Toen Darja Aleksandrovna dit zag, ging er iets kapot in haar. Alsof haar leven zich in duisternis hulde: ze zag dat die kinderen van haar waar ze zo trots op was, niet slechts heel gewone kinderen waren maar zelfs slechte, onopgevoede kinderen met ruwe, dierlijke neigingen, kwaadaardige kinderen.

Ze kon over niets anders meer praten en denken en ze kon niet anders dan aan Levin haar verdriet vertellen.

Levin zag dat ze ongelukkig was en probeerde haar te troosten door te zeggen dat dit helemaal niet op slechtheid duidde en dat alle kinderen wel eens vochten. Maar terwijl hij dit zei, dacht hij: Nee, ik zal me niet aanstellen en Frans spreken met mijn kinderen, zo zullen mijn kinderen niet worden. Het enige is: je moet kinderen niet bederven, niet misvormen en dan worden het prachtkinderen. Nee, zulke kinderen krijg ik niet.

Hij nam afscheid om weg te gaan en ze probeerde niet hem tegen te houden.

Midden juli kwam de dorpsoudste van het landgoed van zijn zuster dat op twintig kilometer van Pokrovskoje lag, om bij Levin rekenschap af te leggen over de stand van zaken en over het hooi. De belangrijkste inkomsten van het landgoed van zijn zuster kwamen van de bij hoogwater onderlopende weilanden. In vroeger jaren werd het hooiland voor twintig kopeken de hectare aan de boeren verpacht. Toen Levin het landgoed in beheer nam, bekeek hij het hooiland, vond dat het meer waard was en bepaalde de prijs op vijftentwintig kopeken de hectare. De boeren wilden dit er niet voor geven en Levin verdacht hen ervan dat ze andere kopers op een afstand hielden. Levin ging er toen zelf heen en beschikte dat het land deels door dagloners en deels tegen aandeel in de opbrengst gemaaid zou worden. Hoewel de eigen boeren zich op alle mogelijke manieren tegen deze nieuwe maatregel hadden verzet, ging het toch door en reeds het eerste jaar bracht het weiland bijna tweemaal zoveel op. De boeren bleven ook in het tweede en derde jaar hardnekkig tegenwerken maar de nieuwe oogstregeling bleef van kracht. Dit jaar waren alle maaivelden door de boeren voor een derde van de opbrengst aangenomen en nu was de dorpsoudste gekomen om te vertellen dat het hooien klaar was en dat hij, omdat hij bang was dat het zou gaan regenen, de boekhouder gevraagd had te komen, dat hij alles in diens aanwezigheid had verdeeld en dat hij elf hooimijten als herendeel op had laten tasten. Door de vage antwoorden op de vraag hoeveel hooi er dan wel op de grote weide was, door de haast waarmee de dorpsoudste zonder iets te vragen het hooi had verdeeld, door heel de houding van deze boer begreep Levin dat er een luchtje aan deze hooiverdeling zat en hij besloot om het zelf te gaan controleren.

Toen hij 's middags tegen etenstijd in het dorp kwam, stalde hij zijn paard bij het huis van een bevriende oude man, de echtgenoot van de min van een van zijn broers. Hij zocht de oude man op in diens bijenstal omdat hij van hem bijzonderheden over het hooien te weten wilde komen. De spraakzame keurige oude Parmenytsj ontving Levin, liet hem heel zijn bedoening zien, vertelde hem alles over zijn bijen en over de zwermen van dat jaar, maar op Levins vragen over het hooien antwoordde hij vaag en onwillig. Maar hierdoor werd Levins argwaan alleen nog maar versterkt. Hij ging naar het hooiland en bekeek de mijten. Er kon onmogelijk vijftig voer hooi in een mijt zitten en daarom liet Levin, om het bedrog van de boeren aan te tonen, onmiddellijk wagens komen die bezig waren met hooirijden. Hij liet een mijt opladen en naar de schuur brengen. Er kwam

slechts tweeëndertig voer uit een mijt. Ondanks de verzekering van de dorpsoudste dat het hooi erg los was geweest en dat het in de mijten in elkaar was gezakt en ondanks dat hij bij hoog en bij laag bezwoer dat alles christelijk was gedaan, handhaafde Levin zijn standpunt dat het hooi zonder zijn opdracht was verdeeld en dat hij het daarom niet als vijftig voer per mijt zou accepteren. Na veel heen en weer gepraat werd besloten dat de boeren die elf mijten die voor vijftig voer door moesten gaan, als hun aandeel zouden accepteren en dat het herendeel opnieuw zou worden afgemeten. Dit onderhandelen en het verdelen van de hooimijten duurde tot in de middag. Toen het laatste hooi was verdeeld, vertrouwde hij het toezicht verder aan de boekhouder toe, ging op een met een wilgetak gemerkte hooimijt zitten en keek vol bewondering naar de weide met al dat volk.

Voor hem, achter het moeras in de bocht van de rivier, zag hij een bonte rij vrolijke, luidruchtige vrouwen die van het verspreid liggende hooi snel grijze wallen op het lichtgroene gemaaide grasveld trokken. Achter de vrouwen liepen mannen met hooivorken en uit de wallen groeiden brede, hoge, luchtige hooimijten. Links van hem ratelden karren over een reeds leeggehaalde wei en de hooimijten die met geweldige vorken omhoog werden gestoken, verdwenen de een na de ander en in plaats daarvan reden er afgeladen wagens met geurend hooi dat tot over de achterwerken van de paarden hing.

‘Mooi weertje om te hooien! Best hooi wordt dat!’ zei de oude man die naast Levin kwam zitten. ‘Dat is geen hooi, dat is thee! Het lijkt wel of ze eenden voeren, zo gemakkelijk gaat het hun af!’ praatte hij door terwijl hij naar de mijten wees die werden opgeladen. ‘Na het middageten hebben ze al goed de helft weg.’

‘Dat is de laatste, is het niet?’ riep hij naar een jonge kerel die voor op de wagenbak stond en zwaaiend met de uiteinden van de teugels van henneptouw langsreed.

‘Ja, vadertje, dat is de laatste!’ riep de jonge kerel. Hij hield het paard even in, keek glimlachend om naar een vrolijke, blozende, ook glimlachende vrouw achter in de bak en reed snel verder.

‘Wie is dat? Een zoon?’ vroeg Levin.

‘Mijn jongste,’ zei de oude man met een glimlach van vertedering.

‘Een stevige vent!’

‘Ja, dat is een beste knul.’

‘Is hij al getrouwd?’

‘Ja, twee jaar geleden met Sint-Filip.’

‘Zo, en ook kinderen?’

‘En wat voor kinderen! Een jaar lang snapte hij er niets van, en hij schaamde zich,’ antwoordde de oude man. ‘Wat een hooi! Je reinste thee!’ herhaalde hij om van onderwerp te veranderen.

Levin keek wat aandachtiger naar Vanka Parmenov en zijn vrouw. Ze waren niet ver van hem vandaan bezig een hooimijt op te laden. Ivan Parmenov stond op de wagen en pakte de enorme plukken hooi aan die zijn jonge mooie vrouw hem in het begin met haar armen en later met de vork aangaf. Hij vloerde het uit en stampte het aan. De jonge vrouw werkte licht, vrolijk en handig. Ze kreeg het zware, ingezakte hooi niet meteen op haar vork. Ze trok het eerst los, stak de vork erin om daarna met een veerkrachtige en snelle beweging de volle zwaarte van haar lichaam erop neer te laten komen. Dan boog ze wat door in haar met een rood ceintuur omspannen lendenen, liet haar volle borst onder de witte bef naar voren komen, verplaatste haar handen behendig langs de steel van de vork en stootte de vracht hooi hoog op de wagen. Ivan deed zichtbaar zijn best om haar elke overvloedige inspanning te besparen en haastte zich om het hooi dat zij omhoogstak, met wijd open armen aan te pakken en op de wagen uit te vloeren. Nadat de vrouw het laatste beetje hooi met de hooivork had opgestoken, schudde ze het hooistof dat achter in haar hals was gevallen, van zich af, trok de rode doek die van haar witte niet verbrande voorhoofd was gegleden, weer recht en klauterde op de wagen om het hooi vast te binden. Ivan liet haar zien hoe je de pondeer aan moest slaan en hij lachte luid om iets wat ze zei. Uit beide gezichten sprak een sterke, jeugdige liefde die slechts kort tevoren ontwaakt was.

Het hooi was opgebonden. Ivan sprong naar beneden en leidde het brave, weldoorvoede paard bij de teugel. De vrouw wierp de hooivork op het hooi en stapte met montere passen en zwaaiend met haar armen naar de achter elkaar lopende vrouwen. Ivan reed de weg op en voegde zich bij de andere beladen wagens. Achter de wagens liepen vrouwen met hooivorken op hun schouders, flonkerend met felle kleuren en luid en vrolijk snaterend. Een grove wilde vrouwenstem zette een lied in en zong het tot de herhaling, waarna een vijftigtal verschillende gezonde stemmen, grof en fijn, eendrachtig in koor hetzelfde lied weer vanaf het begin zongen.

De zingende vrouwen naderden Levin en het leek hem dat een onweerswolk vol daverende vrolijkheid op hem afkwam. De wolk kwam naderbij, nam hem op met de mijt waarop hij lag, met de andere mijten, met de hooiwagens, met heel het weiland en het verre veld; alles begon te bewegen en te deinen op de maat van dit wilde, onstuimige lied met gejoel, gefluit en handgeklap. Levin werd jaloers op deze mensen met hun uitbundige vrolijkheid en hij wilde deelhebben aan deze uiting van levensvreugde. Maar hij kon niets doen en moest blijven liggen, kijken en luisteren. Toen het volk zingend uit het gezicht en het gehoor was verdwenen, bleef Levin depressief en weemoedig achter vanwege zijn eenzaamheid, zijn lichamelijke ledigheid en zijn vijandige houding tegenover deze wereld.

Enige van dezelfde boeren die vanwege het hooi het meest met hem overhoop hadden gelegen, die hij tekort had gedaan of die hem wilden bedriegen, diezelfde boeren begroetten hem nu vrolijk en voelden blijkbaar geen greintje boosheid. Ze hadden niet slechts geen berouw maar ze hadden er zelfs geen weet meer van dat ze hem hadden willen bedriegen. Dat alles was weggezonken in de zee van het vrolijke gemeenschappelijk werk. God gaf de dag, God gaf de kracht. En de dag en de kracht waren aan het werk gewijd en in dat werk lag de beloning. En voor wie werkten ze? En wat zouden de vruchten van hun arbeid zijn? Dat waren onbenullige, niet ter zake doende overwegingen.

Levin keek vaak vol bewondering naar dit leven en hij was ook vaak jaloers op de mensen die dit leven konden leiden. Het was echter op deze dag dat hij voor het eerst, vooral omdat hij onder de indruk was gekomen van de wijze waarop Ivan Parmenov en zijn jonge vrouw met elkaar omgingen, duidelijk inzag dat het van hemzelf afhing om dat zo moeilijke, werkeloze, gekunstelde en eenzelvige

leven dat hij leidde, te wijzigen in dit werkzame, zuivere en sociale prachtleven.

De oude man die naast hem had gezeten, was al lang naar huis en het volk was elk zijns weegs gegaan. Zij die dichtbij woonden, waren al weggereden en die van ver kwamen, bereidden hun avondmaal op het weiland en bleven daar ook slapen. Levin bleef onopgemerkt door het volk op de hooimijt liggen kijken, luisteren en denken. Het volk dat op het weiland bleef, kwam nauwelijks aan slaap toe gedurende heel deze korte zomernacht. In het begin klonk alom vrolijk gepraat en geschater bij het avondmaal, daarna werd er weer gezongen en gelachen.

De hele lange werkdag had in hen geen ander spoor dan vrolijkheid achtergelaten. Tegen het aanbreken van de dag werd alles stil. Slechts het nachtelijke geluid van het aanhoudende gekwaak in het moeras en het gesnuif van de paarden op het in ochtendmist gehulde weiland was te horen. Levin stond, na uit zijn mijmeringen te zijn ontwaakt, van de hooimijt op, keek naar de sterren en begreep dat de nacht voorbij was.

Wel, wat zal ik dus doen? Hoe zal ik dat doen? zei hij tot zichzelf in een poging al datgene onder woorden te brengen wat hij in deze korte nacht had gedacht en gevoeld. Het viel alles uiteen in drie afzonderlijke gedachtenreeksen. Ten eerste: afstand doen van zijn oude leven, van zijn nutteloze kennis, van zijn nergens toe dienende ontwikkeling. Hij genoot van deze gedachte om afstand te nemen, en het leek hem gemakkelijk en eenvoudig. Daar waren verder de gedachten en fantasieën omtrent het leven dat hij nu wilde gaan leiden. Hij beseftte duidelijk de eenvoud, de zuiverheid en de rechtschapenheid van dat leven en hij was ervan overtuigd dat hij in dat leven die bevrediging, die rust en dat gevoel van eigenwaarde zou vinden die hij nu zo pijnlijk miste. De derde gedachtenreeks draaide echter om het probleem hoe de overgang van het oude naar het nieuwe leven bewerkstelligd moest worden. Maar hij was niet in staat om zich daar een duidelijk beeld van te vormen. Getrouwd zijn? Werken en moeten werken? Pokrovskoje verlaten? Grond kopen? Lid van een gemeenschap worden? Met een boerenmeisje trouwen? Hoe zal ik dat moeten doen? vroeg hij zich weer af en hij vond weer geen antwoord. Trouwens, ik heb heel de nacht niet geslapen en ik kan niet helder denken, zei hij tegen zichzelf. Ik zoek het later wel uit. Eén ding staat vast en dat is dat deze nacht mijn lot heeft beslist. Al mijn vorige dromen over een gezinsleven zijn onzin, dat was het niet, zei hij bij zichzelf. Dit is allemaal veel eenvoudiger en beter...

Wat mooi! dacht hij terwijl hij naar de witte schapewolken keek die als een vreemde, paarlemoeren schelp boven zijn hoofd midden aan de hemel waren ontstaan. Wat is alles toch prachtig in deze prachtige nacht! En wanneer heeft deze schelp zich kunnen vormen? Ik heb nog maar pas naar de lucht gekeken en toen was er nog niets, alleen maar twee witte strepen. Ja, zie je, even onmerkbaar

is mijn kijk op het leven veranderd!

Hij verliet het weiland en liep over de grote weg naar het dorp. Er kwam een zuchtje wind en het werd grauw en somber. Het was het troosteloze moment dat gewoonlijk voorafgaat aan het aanbreken van de dag, aan de volledige overwinning van het licht op de duisternis.

Ineengedoken tegen de kou stapte Levin met zijn ogen op de grond gericht stevig door. Wat is dat? Daar rijdt iemand, dacht hij toen hij het gerinkel van belletjes hoorde en hij keek op. Op veertig pas afstand reed een vierspan met bagage hem over de met gras begroeide weg tegemoet. De middelste paarden drukten de disselboom uit het karrespoor maar de behendige koetsier die zijdelings op de bok zat, hield de dissel in het spoor zodat de wielen over vlakke grond reden. Dat was het enige wat Levin opviel en zonder na te denken over wie daar zou kunnen rijden, wierp hij een afwezige blik in het rijtuig.

In een hoek van het rijtuig dommelde een oudere vrouw maar bij het raampje zat een jong meisje dat blijkbaar nog maar net wakker was en met beide handen de linten van haar witte mutsje vasthield. Ze keek peinzend en vol van een gracieus en gecompliceerd innerlijk leven dat Levin niet kende, langs hem heen naar het ochtendrood in het oosten.

Juist op het moment dat deze verschijning weer verdween, keken twee eerlijke ogen hem aan. Ze herkende hem en hij zag hoe blijde verbazing haar gezicht deed stralen.

Hij kon zich niet vergissen. Op heel de wereld waren er slechts twee van zulke ogen. Er was slechts één wezen op de wereld dat in staat was al het licht, heel de zin van het leven voor hem in één punt samen te laten komen. Dat was zij. Dat was Kitty. Hij begreep dat ze van het station kwam en op weg was naar Jergoesjovo. En alles waar Levin zich gedurende deze slapeloze nacht zo over had opgewonden, al die besluiten die hij had genomen, dat alles verdween als bij toverslag. Met afschuw dacht hij aan zijn dromen over een huwelijk met een boerenmeisje. Neen, slechts daar, in dat rijtuig dat overgestoken was naar de andere kant van de weg en zich snel verwijderde, slechts daar was de enige mogelijke oplossing van de raadsels van zijn leven die hem de laatste tijd zo pijnlijk bezwaarden.

Ze keek niet meer naar buiten. Het gekraak van de veren was niet meer te horen, het zwakke gerinkel van de belletjes was nauwelijks hoorbaar. Hondgeblaf wees erop dat het rijtuig door het dorp gereden was; de verlaten velden om hem heen, het dorp voor hem en hijzelf, eenzaam en van alles vervreemd, eenzaam lopend over de verlaten grote weg, bleven achter.

Hij keek naar de hemel in de hoop daar die schelp te vinden die hij zo mooi vond en die al zijn gedachten en gevoelens van die nacht leek te weerspiegelen. Maar er was aan de hemel niets meer te zien dat op een schelp leek. Er had zich

daar, in die onbereikbare hoogte, reeds een geheimzinnige verandering voltrokken. Er was zelfs geen spoor meer van de schelp. Een vlak tapijt van steeds kleiner en kleiner wordende schapewolkjes bedekte nu de helft van de hemel. De lucht werd stralend blauw en antwoordde met dezelfde tederheid maar ook met dezelfde ontoegankelijkheid op zijn vragende blik.

Nee, zei hij tot zichzelf, dit leven kan nog zo goed, eenvoudig en werkzaam zijn, er is voor mij geen weg terug. Ik houd van *haar*.

Niemand, behalve de mensen die Aleksej Aleksandrovitsj het naast stonden, wisten dat deze zo op het oog koele en verstandelijke man een zwakke plek had die niet strookte met zijn andere karaktereigenschappen. Aleksej Aleksandrovitsj kon niet onbewogen toezien wanneer hij een kind of een vrouw hoorde of zag huilen. Bij het zien van tranen raakte hij van streek en was absoluut niet meer in staat om zijn gedachten tot iets te bepalen. Zijn bureauchef en de secretaris wisten dit en gaven vrouwen met een verzoek bij voorbaat de raad om volstrekt niet te huilen als ze hun zaak niet wilden bederven. ‘Dan maakt hij zich kwaad en wil niet meer luisteren,’ zeiden ze. En inderdaad, in zulke gevallen uitte de geestelijke ontreddering die door tranen bij Aleksej Aleksandrovitsj teweeg werd gebracht, zich in haastige woede. ‘Ik kan niets, ik kan niets doen. Ik verzoek u weg te gaan!’ schreeuwde hij gewoonlijk in zulke gevallen.

Toen Anna hem op de terugweg van de rennen van haar verhouding met Vronski op de hoogte had gebracht en onmiddellijk daarop met haar handen voor haar gezicht was gaan huilen, voelde Aleksej Aleksandrovitsj ondanks dat ze zijn woede jegens haar had opgewekt, toch terzelfder tijd die geestelijke ontreddering die tranen altijd bij hem teweegbrachten. Hij wist dit en hij wist dat het niet strookte met de situatie om nu uitdrukking aan zijn gevoelens te geven. Daarom trachtte hij elke uiting van leven in zichzelf te onderdrukken, daarom bewoog hij zich niet en keek niet naar haar. En dit was de oorzaak van die vreemde doodse uitdrukking op zijn gezicht waar Anna zo door getroffen werd.

Na het voorrijden hielp hij haar met uitstappen en dwong zichzelf ertoe om met de gebruikelijke hoffelijkheid afscheid van haar te nemen en die vrijblijvende woorden te spreken; hij zei dat hij haar de volgende dag zijn beslissing mee zou delen.

De woorden van zijn vrouw die zijn bangste vermoedens bevestigd hadden, deden Aleksej Aleksandrovitsj ontzettend veel pijn. Deze pijn werd nog versterkt door dat vreemde gevoel van fysiek medelijden dat haar tranen bij hem wekten. Toen hij echter alleen in het rijtuig was achtergebleven, voelde Aleksej Aleksandrovitsj zich tot zijn eigen verbazing en vreugde volledig bevrijd van dit medelijden en van de twijfel en de jaloezie die de laatste tijd zo’n kwelling voor hem waren geweest.

Hij voelde zich als een man die een kies heeft laten trekken die hem reeds lang pijn deed. Na de vreselijke pijn en de gewaarwording van iets enorms, groter dan

zijn hoofd, dat uit zijn kaak werd getrokken, voelt de zieke plotseling, en hij kan zijn geluk niet geloven, dat datgene wat zijn leven zo lang vergalde en al zijn aandacht opeiste, niet meer bestaat, dat hij weer kan leven, denken en weer in andere zaken belang kan stellen dan in zijn kies alleen.

Zo'n gevoel had Aleksej Aleksandrovitsj. Het was een vreemde en vreselijke pijn geweest maar nu was ze voorbij; hij voelde dat hij weer kon leven, dat hij weer aan andere zaken kon denken dan aan zijn vrouw alleen.

Zonder eer, zonder hart, zonder geloof, een verdorven vrouw! Ik heb het altijd geweten en altijd gezien hoewel ik mezelf uit medelijden met haar probeerde te misleiden, zei hij tegen zichzelf. En hij geloofde werkelijk dat hij dit altijd al had gezien; er kwamen hem bijzonderheden uit hun voorbije leven voor de geest waarin hij vroeger geen kwaad zag, maar nu lieten deze bijzonderheden overduidelijk zien dat ze altijd al verdorven was geweest. Ik heb me vergist door mijn leven met dat van haar te verbinden, maar er steekt geen kwaad in mijn vergissing en daarom kan ik niet ongelukkig zijn. Niet ik ben schuldig, zei hij tegen zichzelf, maar zij. Maar ik heb niets met haar te maken. Ze bestaat niet voor me...

Alles wat haar en ook zijn zoon aanging (zijn gevoelens jegens zijn zoon waren precies zo veranderd als jegens haar) interesseerde hem niet langer. Het enige wat hem nu nog interesseerde, was hoe dat vuil, waarmee zij hem in haar val had bespat, op de beste, de fatsoenlijkste, voor hem zelf de meest comfortabele, en daardoor ook de meest rechtvaardige wijze af te schudden en weer zijn eigen werkzame, eerlijke en nuttige levensweg te vervolgen.

Ik kan toch niet ongelukkig zijn omdat een verachtelijke vrouw een misdaad heeft begaan. Alles wat ik moet doen is de beste uitweg vinden uit deze vervelende situatie waarin ze mij heeft gebracht. En ik zal die uitweg vinden, zei hij tegen zichzelf terwijl zijn gezicht steeds meer in rimpels trok. Ik ben de eerste niet, ik zal ook de laatste niet zijn. En voorbijgaand aan historische voorbeelden, te beginnen met Menelaos die door *De Schone Helena* weer vers in ieders geheugen lag, somde Aleksej Aleksandrovitsj in gedachten een hele reeks gevallen op van moderne vrouwen die hun mannen uit de hogere kringen ontrouw waren geweest. Darjalov, Poltavski, vorst Karibanov, graaf Paskoedin, Dram... Ja, ook Dram... zo'n eerlijke, bekwame man... Semjonov, Tsjagin, Sigonin, herinnerde Aleksej Aleksandrovitsj zich. Misschien dat een of andere hersenloze *ridicule* het deze mensen aanrekent maar ik heb hierin nooit iets anders gezien dan een ongeluk dat mijn medelijden opwekte, zei Aleksej Aleksandrovitsj tegen zichzelf, hoewel ook dit een onwaarheid was want dergelijke ongelukken hadden nooit zijn medelijden opgewekt. Want hoe frequenter de voorbeelden waren van vrouwen die hun man bedrogen, des te meer hij zichzelf ging waarderen. Dit is een ongeluk dat iedereen kan

overkomen. En nu is het mij overkomen. En het gaat er alleen maar om hoe ik deze situatie op de beste wijze kan doorstaan. En hij trachtte zich de bijzonderheden in de gedragingen van mannen die in een zelfde situatie verkeerden als hij, voor de geest te halen.

Darjalov had geduëlleerd...

In zijn jonge jaren had Aleksej Aleksandrovitsj zich bijzonder tot het duel aangetrokken gevoeld. Dat kwam vooral omdat hij fysiek nogal bang was uitgevallen en zich daar terdege van bewust was. Aleksej Aleksandrovitsj huiverde van angst als hij aan een pistool dacht dat op hem was gericht en hij had in zijn leven nog nooit enig wapen gebruikt. Door deze angst moest hij in zijn jonge jaren vaak aan een duel denken en aan zijn eigen houding in die situatie waarin hij zijn leven aan gevaar bloot zou moeten stellen. Toen hij succes en een gevestigde loopbaan in het leven had verworven, was hij dit gevoel al lang vergeten, maar dat oude gevoel deed zich nu toch weer gelden en de angst vanwege zijn lafheid bleek ook nu zo sterk dat Aleksej Aleksandrovitsj langdurig en omstandig met de gedachte aan een duel speelde hoewel hij vooruit wist dat hij in geen geval zou duelleren.

Onze gemeenschap is zonder twijfel nog zo barbaars (dan is dat in Engeland anders) dat zeer velen, en onder die velen waren zij aan wier oordeel Aleksej Aleksandrovitsj veel waarde hechtte, het duel van de goede kant bekijken. Maar wat bereikt men ermee? Veronderstel dat ik tot een duel uitdaag, ging Aleksej Aleksandrovitsj in gedachten verder, en nadat hij zich een levendige voorstelling vormde van de nacht die hij na de uitdaging door zou brengen, en van het pistool dat op hem gericht zou worden, begon hij te beven en begreep dat hij dit nooit zou doen. Veronderstel dat ik tot een duel uitdaag. Veronderstel dat het me geleerd wordt, ging hij in gedachten verder. Ik word neergezet, ik haal de trekker over en het blijkt dat ik hem heb gedood, zei hij tot zichzelf terwijl hij zijn ogen sloot, en hij schudde het hoofd om deze domme gedachten te verjagen. Welke zin heeft het vermoorden van een mens voor de vaststelling van de relatie tot zijn misdadige vrouw en zijn zoon? Ik zal dan evengoed nog moeten beslissen wat ik met haar moet doen. Maar het is waarschijnlijker en lijdt geen twijfel dat ikzelf gedood of gewond zal worden. Ik, een onschuldige man, het slachtoffer, gedood of gewond. Dat is nog zinlozer. Maar dat is nog niets, een uitdaging mijnerzijds tot een duel zou een oneerlijke handeling zijn. Alsof ik niet vooruit zou weten dat mijn vrienden nooit toe zullen staan dat ik duelleer; die staan toch niet toe dat het leven van een politicus die Rusland zo nodig heeft, aan gevaar wordt blootgesteld? Want hoe gaat dat? Het zal zo gaan dat ik, die van tevoren weet dat het geen gevaar kan, mezelf met deze uitdaging alleen maar een valse schijn wil verlenen. Dat is oneerlijk, dat is onwaarachtig, dat is zichzelf en anderen bedriegen. Een duel is ondenkbaar en niemand verwacht het van me. Mijn doel

is om mijn reputatie te beschermen die ik nodig heb om mijn bezigheden onbelemmerd voort te kunnen zetten. De ambtelijke bezigheden die voordien al zo'n grote betekenis in Aleksej Aleksandrovitsj' ogen hadden, kwamen hem nu helemaal als van bijzonder grote betekenis voor.

Nadat Aleksej Aleksandrovitsj een duel overwogen en verworpen had, richtte hij zijn aandacht op een scheiding, een andere uitweg die enige van de gehuwde mannen die hij zich herinnerde, hadden verkozen. Aleksej Aleksandrovitsj trachtte zich alle bekende gevallen van echtscheiding (het waren er erg veel in de allerhoogste, hem goed bekende kringen) voor de geest te halen maar hij vond er niet één waarbij de scheiding hetzelfde doel nastreefde dat hij beoogde. In al deze gevallen had de man de ontrouwe vrouw van de hand gedaan of verkocht, en de partij die schuldig was en niet het recht had om opnieuw in het huwelijk te treden, ging een vermeende pseudogewettigde relatie met de nieuwe partner aan. Aleksej Aleksandrovitsj begreep dat het verkrijgen van een wettige scheiding, dat wil zeggen zo'n scheiding waarbij alleen de schuldige vrouw verstoten wordt, onmogelijk was. Hij begreep dat de gecompliceerde levensomstandigheden waarin hij verkeerde, het onmogelijk maakten om die grove bewijsstukken die de wet voor de veroordeling van de vrouw eist, aan te dragen; hij begreep ook dat die bepaalde verfijning van zijn leven het gebruik van die bewijsstukken, zo ze er al zouden zijn, niet toestond en dat het gebruik van dergelijke bewijsstukken hem in de publieke opinie meer zou schaden dan haar.

Een verzoek tot scheiding zou slechts tot een schandaleus proces leiden, een welkome aanleiding voor zijn vijanden voor achterklap en aantasting van zijn hoge maatschappelijke positie. En zijn hoofddoel, namelijk zijn positie met zo weinig mogelijk onrust zeker te stellen, kon ook niet door een scheiding worden bereikt. Bovendien was het bij een scheiding, zelfs bij een verzoek tot scheiding, duidelijk dat de vrouw de relatie met haar man zou verbreken en met haar minnaar samen zou gaan leven. En hoewel Aleksej Aleksandrovitsj meende niets dan verachting en onverschilligheid voor zijn vrouw te voelen, bleef er in relatie tot haar toch één wens over: hij wilde niet dat zijn vrouw ongehinderd met Vronski zou kunnen samenleven, dat ze profijt uit haar misdaad zou trekken. Aleksej Aleksandrovitsj raakte door de gedachte alleen al zo ontstemd dat hij, zodra hij zich dit voorstelde, kreunde door een inwendige pijn, overeind kwam, in het rijtuig ging verzitten en nog lang daarna met een nors gezicht zijn verkleumde en knokige benen in de donzige plaid zat te wikkelen.

Behalve een formele scheiding kan ik ook nog hetzelfde doen als Karibanov, Paskoedin en die brave Dram, dat wil zeggen gewoon bij elkaar weggaan, dacht hij vervolgens, na wat gekalmeerd te zijn. Maar deze maatregel bracht hetzelfde ongerief van een schandaal met zich mee als een scheiding en wat het belangrijkste was, dit zou precies als bij een formele scheiding zijn vrouw in de

armen van Vronski drijven. 'Nee, dat is onmogelijk, onmogelijk!' sprak hij luid terwijl hij zijn plaid weer om zich heen begon te slaan. 'Ik mag niet ongelukkig zijn, en zij en hij behoren niet gelukkig te zijn.'

Het gevoel van jaloezie, waardoor hij tijdens zijn onzekerheid zo gekweld werd, was over op het moment dat de kies door de woorden van zijn vrouw zo smartelijk was getrokken. Dit gevoel had echter plaats gemaakt voor een ander gevoel: voor het verlangen dat zij niet alleen niet zou triomferen maar dat ze bovendien voor haar misdaad zou worden gestraft. Hij wilde niet erkennen dat dit gevoel in hem leefde maar diep in zijn hart wilde hij dat ze zou lijden omdat ze zijn rust had verstoord en zijn eer had aangetast. En na nog eens de consequenties van een duel, van een scheiding, van het bij elkaar weggaan te hebben overwogen en opnieuw te hebben verworpen, kwam hij tot de conclusie dat er slechts één uitweg was: haar bij zich houden, wat gebeurd was voor de wereld verbergen en alles te doen wat in zijn vermogen lag om een einde aan hun verhouding te maken en vooral, juist dat wilde hij niet voor zichzelf erkennen, haar te straffen. Ik moet haar meedelen dat ik, na mij over die pijnlijke situatie waarin zij het gezin heeft gebracht, te hebben beraden, tot de beslissing ben gekomen dat alle andere oplossingen voor beide partijen kwalijker zullen zijn dan een uiterlijk *status-quo* en dat ik daartoe bereid ben maar wel onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat zij van haar kant mijn wens zal eerbiedigen, dat wil zeggen, de relatie met haar minnaar zal verbreken. Toen Aleksej Aleksandrovitsj dit besluit al definitief genomen had, vond hij voor de bekrachtiging ervan nog een belangrijk argument. Slechts met een dergelijke beslissing handel ik in de geest van het geloof, zei hij tegen zichzelf. Slechts met een dergelijke beslissing verstoot ik mijn misdadige vrouw niet maar stel ik haar in de gelegenheid om zichzelf te verbeteren en zelfs, hoe zwaar me dit ook valt, wijd ik een deel van mijn krachten aan haar verbetering en haar redding. Hoewel Aleksej Aleksandrovitsj wel wist dat hij geen geestelijk overwicht over zijn vrouw had en dat zijn poging om haar te verbeteren alleen maar in leugen en bedrog zou ontaarden, hoewel hij er tijdens zijn moeilijke momenten zelfs nooit aan had gedacht om in het geloof een leidraad te vinden, verschaft de religieuze sanctie van zijn beslissing, nu die beslissing scheen te stroken met het geloof, hem volledige bevrediging en ten dele ook rust. Hij was blij met de gedachte dat niemand bij zo'n belangrijk levensprobleem zou kunnen zeggen dat zijn handelwijze niet strookte met de richtlijnen van het geloof dat hij te midden van algemene verkoeling en onverschilligheid altijd zo hoog in het vaandel had gedragen. Terwijl Aleksej Aleksandrovitsj over de verdere details nadacht, kon hij zelfs niet inzien waarom zijn relatie tot zijn vrouw niet ongeveer dezelfde als voorheen zou kunnen blijven. Zonder twijfel had hij zijn achting voor haar onherroepelijk verloren; er waren en er konden echter geen redenen voor hem

zijn om zijn eigen leven te ontregelen en te moeten lijden omdat zij een slechte en ontrouwe vrouw was. Ja, de tijd zal verstrijken, de tijd die alle wonden heelt, en onze relatie wordt weer als vanouds, zei Aleksej Aleksandrovitsj tegen zichzelf, dat wil zeggen in zoverre vanouds dat ik geen verstoring van de regelmaat van mijn leven zal voelen. Zij behoort ongelukkig te zijn maar ik draag geen schuld en daarom mag ik niet ongelukkig zijn.

Toen zijn rijtuig Petersburg binnenreed, was Aleksej Aleksandrovitsj niet alleen volkomen zeker van zijn besluit maar ook had hij in gedachten reeds de brief opgesteld die hij aan zijn vrouw zou schrijven. In de portiersloge keek Aleksej Aleksandrovitsj vluchtig naar de brieven en stukken die van het ministerie waren gekomen en gaf opdracht ze naar zijn werkkamer te brengen.

‘Uitspannen en niemand toelaten,’ antwoordde hij op de vraag van de portier waarbij hij met enige voldoening, waaruit zijn goed humeur moest blijken, de woorden ‘niemand toelaten’ beklemtoonde.

Aleksej Aleksandrovitsj liep tweemaal zijn werkkamer op en neer en bleef toen voor zijn kolossale schrijftafel staan waarop door de kamerdienaar die hem was voorgegaan, zes kaarsen waren aangestoken. Hij knakte met zijn vingers, ging zitten en schikte zijn schrijfgerei. Met zijn ellebogen op de tafel en zijn hoofd wat opzij gebogen dacht hij een ogenblik na en begon zonder een enkele onderbreking te schrijven. Hij schreef zonder aanhef en in het Frans zodat het voornaamwoord u dat hij gebruikte niet zo koel zou klinken als in het Russisch.

‘Tijdens ons laatste gesprek heb ik u mijn voornemen kenbaar gemaakt om mijn beslissing aangaande het onderwerp van dit gesprek mee te zullen delen. Na diepgaand over alles te hebben nagedacht, schrijf ik nu met het doel deze belofte in te lossen. Mijn beslissing is als volgt: hoe uw daden ook geweest mogen zijn, ik houd mijzelf niet het recht voor om die banden te verbreken waarmee wij door een macht van boven verbonden zijn. Een gezin mag niet door een gril, door willekeur of zelfs door misdadig gedrag van een der echtelieden uiteenvallen en ons leven moet verlopen zoals het voorheen verliep. Dit is noodzakelijk voor mijzelf, voor u, voor onze zoon. Ik ben er volledig van overtuigd dat u datgene wat de aanleiding tot deze brief vormt, betreurde en betreurt en dat u uw medewerking zult verlenen om de oorzaak van onze onenigheid met wortel en tak uit te rukken en het verleden te vergeten. Zo niet, dan kunt u zichzelf wel voorstellen wat u en uw zoon te wachten staat. Over dit alles hoop ik tijdens een persoonlijke ontmoeting uitgebreider te kunnen spreken. Daar het seizoen voor het verblijf buiten ten einde loopt, verzoek ik u zo spoedig mogelijk, niet later dan dinsdag naar Petersburg te verhuizen. Alle noodzakelijke maatregelen voor uw verhuizing zullen worden genomen. Ik verzoek u er wel nota van te nemen dat ik bijzondere betekenis hecht aan de inwilliging van dit verzoek van mij.

P.S. Ingesloten in deze brief het geld dat voor uw uitgaven nodig kan zijn.'

Hij las de brief door en was er tevreden over, vooral omdat hij eraan had gedacht geld bij te sluiten. Er was geen hard woord, geen verwijt, maar van toegeeflijkheid was ook geen sprake. Het was vooral een gouden brug om over terug te keren. Nadat hij de brief had dichtgevouwen, met zijn grote massieve ivoren vouwbeen had gladgestreken en in de envelop met geld had gestopt, schelde hij met het gevoel van voldoening dat door het gebruik van zijn goed verzorgde schrijfgerei altijd in hem werd gewekt.

'Overhandig dit aan de koerier om het morgen bij Anna Arkadjevna op het buitenverblijf te bezorgen,' zei hij en hij stond op.

'Tot uw orders, uwe excellentie. U wenst uw thee in uw werkkamer?'

Aleksej Aleksandrovitsj gaf opdracht de thee op zijn werkkamer te serveren en spelend met het massieve vouwbeen liep hij naar zijn leunstoel waar de lamp reeds brandde en het Franse boek over de Iguvinische inscripties waarin hij begonnen was, reeds klaar lag. Boven de leunstoel hing in een ovale gouden lijst een portret van Anna, een schitterend werk van een beroemde schilder. Aleksej Aleksandrovitsj keek ernaar. Haar ondoorgrondelijke ogen keken hem even spottend en brutaal aan als tijdens hun gesprek van die laatste avond. Ondraaglijk brutaal en uitdagend vond Aleksej Aleksandrovitsj de aanblik van het door de kunstschilder prachtig geschilderde zwarte kant op haar hoofd, het zwarte haar en de blanke sierlijke hand met de beringde ringvinger. Nadat Aleksej Aleksandrovitsj een minuut naar het portret had gekeken, begon hij zo te beven dat zijn lippen trilden en het geluid 'brr' maakten. Hij keerde zich van het portret af, ging haastig in zijn leunstoel zitten en sloeg zijn boek open. Hij probeerde te lezen maar hij slaagde er absoluut niet in om de bijzonder levendige belangstelling die hij voorheen voor de Iguvinische inscripties voelde, te laten herleven. Hij dacht niet aan zijn vrouw maar aan een onlangs ontstane complicatie in zijn staatswerk die op dat moment zijn voornaamste dienstbelang vormde. Hij beseftte dat hij deze complicatie nu beter doorzag dan ooit tevoren en dat er in zijn hoofd een kapitale gedachte, hij kon dit zonder zelfoverschatting zeggen, was gerijpt die heel deze zaak zeker tot klaarheid zou brengen, zijn ambtelijke loopbaan ten goede zou komen, zijn vijanden aan zijn voeten zou brengen en dientengevolge van zeer groot nut voor de staat zou zijn. De bediende die de thee bracht, was nog maar nauwelijks de kamer uit, of Aleksej Aleksandrovitsj stond op en liep naar zijn schrijftafel. Hij schoof de portefeuille met de lopende zaken naar het midden, pakte met een schier merkbaar zelfvoldaan glimlachje een potlood uit het bakje en verdiepte zich in het door

hem opgevraagde gecompliceerde rapport aangaande de komende complicatie. De complicatie was aldus: Aleksej Aleksandrovitsj' speciale eigenschap als politicus, die individuele karaktereigenschap die elke vooruitkomende ambtenaar bezit en die samen met zijn hardnekkige eigenliefde, zijn reserve, zijn eerlijkheid en zelfverzekerdheid zijn carrière maakte, bestond uit onverschilligheid tegenover de papieren bureaucratie, het bekorten van correspondentie, de zo mogelijk directe relatie tot de zaak zelf en zuinigheid. In de vermaarde 2 juni-commissie was de zaak betreffende de bevoeiing van de gronden in het gouvernement Zarajsk aan de orde gekomen. Deze zaak viel onder het ministerie van Aleksej Aleksandrovitsj en was een schrijnend, overduidelijk voorbeeld van geldverspilling en bureaucratie. Aleksej Aleksandrovitsj wist dat dit zo was. De beslissing om de gronden van het gouvernement van Zarajsk te gaan bevoeien was genomen door de voorganger van Aleksej Aleksandrovitsj' voorganger. En inderdaad, aan deze zaak was en werd nog steeds heel veel geld besteed dat absoluut onproductief was en het was duidelijk dat dit alles nergens toe kon leiden. Toen Aleksej Aleksandrovitsj zijn ambt aanvaardde, begreep hij dit onmiddellijk en stond op het punt om deze zaak ter hand te nemen. Maar in deze eerste tijd, toen hij zich nog niet zo stevig in het zadel voelde, wist hij dat dit niet verstandig was omdat het te veel belangen zou raken; en daarna was hij het gewoon vergeten omdat hij met andere zaken bezig was. Maar zoals alles vervolgde ook deze zaak door de wet der traagheid zijn weg. (Voor veel mensen was het hun broodwinning geworden, vooral voor een zeer karaktervol en muzikaal gezin: alle dochters speelden op snaarinstrumenten. Aleksej Aleksandrovitsj kende dit gezin en was peetvader van een van de oudste dochters.) Dat een vijandig ministerie deze kwestie naar voren bracht, was naar Aleksej Aleksandrovitsj' mening niet eerlijk omdat op elk ministerie zaken waren die vanwege bepaalde ambtelijke fatsoensnormen door niemand naar voren werden gebracht. Nu deze handschoen hem echter was toegeworpen, had hij hem onbevreesd opgenomen en de benoeming van een bijzondere commissie geëist ter bestudering en controle van de werkzaamheden van de bevoeiingscommissie van de gronden van het gouvernement van Zarajsk. Maar nu gaf hij deze heren ook geen duimbreed meer toe. Zo eiste hij de benoeming van nog een bijzondere commissie inzake de levensomstandigheden van de niet-Russische bevolking. De kwestie van de levensomstandigheden van de niet-Russische bevolking was toevallig in het 2 juni-comité naar voren gebracht en energiek gesteund door Aleksej Aleksandrovitsj als iets dat geen uitstel duldde vanwege de jammerlijke toestand van de niet-Russische bevolking. Deze kwestie was in het comité aanleiding tot onenigheid tussen enige ministeries geworden. Het ministerie dat Aleksej Aleksandrovitsj vijandig gezind was, trachtte aan te tonen dat de toestand van de niet-Russische bevolking heel

welvarend was, dat de voorgestelde reorganisatie deze welvaart teniet zou kunnen doen en dat, zo er al iets verkeerd was, dit slechts te wijten was aan het niet ten uitvoer brengen van de voorgeschreven wettelijke maatregelen door het ministerie van Aleksej Aleksandrovitsj. Aleksej Aleksandrovitsj was nu van plan met eisen te komen: ten eerste, dat er een nieuwe commissie ingesteld zou worden die opdracht kreeg om de toestand van de niet-Russische bevolking ter plaatse te onderzoeken; ten tweede dat, als zou blijken dat de toestand van de niet-Russische bevolking inderdaad zo was als de officiële stukken in handen van het comité aantoonde, er nog een tweede nieuwe wetenschappelijke commissie van onderzoek naar de oorzaken van deze troosteloze toestand van de niet-Russische bevolking zou worden benoemd en wel vanuit a) politiek, b) administratief, c) economisch, d) etnografisch, e) materieel en f) religieus oogpunt; ten derde, dat het vijandige ministerie informatie zou moeten verschaffen over die maatregelen die gedurende de laatste tien jaar door dit ministerie waren genomen om de ongunstige omstandigheden waaronder de niet-Russische bevolking nu leefde, op te heffen en ten vierde en ten laatste dat er van het ministerie een verklaring zou worden geëist waarom het, zoals bleek uit de bij het comité binnengekomen bewijsstukken onder de nummers 17015 en 18308 van 5 december 1863 en 7 juni 1864, rechtstreeks in strijd met de zin van de organieke grondwet, deel..., bladzijde 18 en de aantekening bij artikel 36, zo had gehandeld. Aleksej Aleksandrovitsj' gezicht kreeg weer een levendige kleur toen hij voor zichzelf snel een concept van deze gedachten noteerde. Nadat hij een vel papier had volgeschreven, stond hij op, schelde en overhandigde een notitie voor zijn bureauchef die hem de nodige informatie moest verschaffen. Nadat hij was opgestaan en door de kamer liep, wierp hij nogmaals een blik op het portret, fronste zijn voorhoofd en glimlachte verachtelijk. Nadat hij met hernieuwde belangstelling nog wat in het boek over de Iguvinische inscripties had gelezen, legde Aleksej Aleksandrovitsj zich om elf uur ter ruste. Toen hij in bed terugdacht aan wat er tussen zijn vrouw en hem was voorgevallen, vond hij dit al lang zo erg niet meer.

Hoewel Anna zich koppig en kwaadaardig tegen Vronski had verzet toen hij haar verzekerde dat ze zich in een onmogelijke situatie bevond en zijn best deed haar over te halen om alles aan haar man te vertellen, beschouwde ze diep in haar hart haar situatie als leugenachtig, oneerlijk en met heel haar hart verlangde ze ernaar om die situatie te veranderen. Toen ze met haar man van de rennen terugkeerde, had ze hem in een ogenblik van opwinding alles verteld en ondanks de pijn die het haar deed, was ze daar blij om. Toen haar man haar alleen liet, zei ze tot zichzelf dat ze blij was dat alles nu definitief zou worden en er tenminste een einde aan het liegen en bedriegen was gekomen. Het leed volgens haar geen twijfel dat haar toestand nu voor altijd beslist zou zijn. Misschien dat die nieuwe toestand verkeerd was, maar hij zou duidelijk zijn en zonder vaagheid en leugen. Zekerheid zou de beloning zijn voor de pijn die ze haar man en zichzelf met haar woorden had aangedaan, zo dacht ze. Diezelfde avond nog ontmoette ze Vronski maar ze zweeg over wat er tussen haar en haar man was voorgevallen, hoewel ze het, om duidelijkheid te verkrijgen, tegen hem zou moeten zeggen.

De volgende morgen dacht ze na het ontwaken het eerst aan wat ze tegen haar man had gezegd en dat leek haar nu zo vreselijk dat ze niet kon begrijpen hoe ze die absurde grove woorden over haar lippen had kunnen krijgen en zich geen voorstelling van de consequenties kon maken. Maar de woorden waren gesproken en Aleksej Aleksandrovitsj was zonder verder iets te zeggen vertrokken. Ik heb Vronski gezien en ik heb het niet tegen hem gezegd. Nog op het moment dat hij wegging, wilde ik hem terugroepen en het hem zeggen maar ik bedacht me omdat het zo vreemd was dat ik het hem niet meteen had gezegd. Waarom wilde ik het hem toch niet vertellen? En als antwoord op die vraag kreeg zij het schaamrood op haar kaken. Ze begreep wat haar had weerhouden; ze begreep dat ze zich schaamde. Haar toestand die gisteravond zo zeker scheen te zijn geworden, kwam haar plotseling niet slechts als onduidelijk maar zelfs als uitzichtloos voor. Ze was bang voor de schande, iets waar ze vroeger zelfs niet aan dacht. Als ze er maar even aan dacht wat haar man zou doen, haalde ze zich de vreselijkste dingen in het hoofd. Ze beeldde zich in dat de rentmeester elk moment kon komen om haar de deur uit te zetten, dat iedereen van haar schande zou horen. Ze stelde zichzelf de vraag waar ze heen zou moeten als men haar uit het huis zou verjagen en een antwoord vond ze niet.

Wanneer ze aan Vronski dacht, beeldde ze zich in dat hij niet van haar hield,

dat hij haar reeds als een last begon te voelen, dat ze zijn vrouw niet mocht worden en daardoor raakte ze verbitterd jegens hem. Het scheen haar dat de woorden die ze tegen haar man had gezegd en die ze in gedachte voortdurend bleef herhalen, tegen iedereen waren gezegd en door iedereen waren gehoord. Ze durfde haar huisgenoten niet onder ogen te komen, ze durfde het dienstmeisje niet te roepen en nog minder durfde ze naar beneden te gaan, naar haar zoon en naar de gouvernante.

Het dienstmeisje had al een tijdlang aan haar deur staan luisteren en kwam uit zichzelf haar kamer binnen. Anna keek haar vragend aan en bloosde van schrik. Het meisje verontschuldigde zich voor haar binnenkomst door te zeggen dat ze de schel meende te horen. Ze bracht kleding en een briefje. Het briefje kwam van Betsy. Betsy herinnerde haar eraan dat Liza Merkalova en barones Stolz met hun aanbidders Kaloezjski en de oude Stremov die ochtend op bezoek zouden komen om een partijje croquet te spelen. Kom ook, al is het maar om te kijken, ter bestudering van de zeden. Ik verwacht je, besloot ze.

Anna las het briefje en zuchtte diep.

‘Ik heb niets, niets nodig,’ zei ze tegen Annoesjka die bezig was wat flesjes en borstels op de toilettafel te verzetten. ‘Ga nu maar, ik kleed me direct aan en dan kom ik naar beneden. Ik heb niets, niets nodig.’

Annoesjka ging de deur uit maar Anna kleedde zich nog niet aan. Ze bleef in dezelfde houding zitten, het hoofd gebogen en haar handen in haar schoot. Af en toe schokte ze met heel haar lichaam alsof ze een beweging wilde maken, of iets wilde zeggen en dan verstijfde ze weer. Ze zei steeds: ‘Mijn god! Mijn god!’ Maar noch het woord *god* noch het woord *mijn* hadden voor haar enige betekenis. De gedachte om in het geloof steun te zoeken was haar, niettegenstaande ze nooit twijfelde aan het geloof waarin ze was opgevoed, even vreemd als bij Aleksej Aleksandrovitsj zelf steun te zoeken. Ze wist bij voorbaat dat ze van het geloof slechts steun mocht verwachten indien ze afstand zou doen van het enige dat haar leven zin gaf. Ze had het niet slechts moeilijk maar ze begon ook bang te worden voor een nog nooit eerder door haar ervaren gemoedstoestand. Ze had het gevoel dat alles in haar zich verdubbelde zoals ook vermoeide ogen de voorwerpen soms dubbel zien. Soms wist ze niet waar ze bang voor was en wat ze wilde. Vreesde ze wat was of wat komen zou, of verlangde ze er juist naar? Ze wist zelf niet goed wat ze wilde.

Ach, wat doe ik! zei ze tot zichzelf toen ze aan weerszijden van haar hoofd plotseling pijn voelde. Toen ze wat tot bezinning was gekomen, zag ze dat ze het haar aan haar slapen met allebei haar handen vasthield en samendrukte. Ze sprong overeind en begon heen en weer te lopen.

‘De koffie is klaar en mamzel en Serjozja wachten op u,’ zei Annoesjka die weer binnenkwam en Anna nog steeds in dezelfde houding aantrof.

‘Serjozja? Wat is er met Serjozja?’ vroeg Anna die plotseling opleefde omdat ze gedurende heel die ochtend voor het eerst aan het bestaan van haar zoontje herinnerd werd.

‘Hij is, geloof ik, ondeugend geweest,’ antwoordde Annoesjka met een glimlach.

‘Hoe ondeugend?’

‘Er lagen perziken in de hoekkamer en ik geloof dat hij er stilletjes eentje heeft opgegeten.’

De gedachte aan haar zoontje haalde Anna plotseling uit de uitzichtloze situatie waarin ze verkeerde. Ze werd herinnerd aan die deels echte maar ook zeer overdreven rol van de voor haar zoon levende moeder die ze de laatste jaren op zich had genomen, en ze besepte met vreugde dat er in de toestand waarin ze verkeerde, nog een koninkrijk was dat losstond van de relatie met haar man en met Vronski. Dit koninkrijk was haar zoon. In wat voor toestand ze ook zou komen, ze mocht haar zoon nooit in de steek laten. Ook al zou haar man haar te schande maken en haar weggagen, ook al zou Vronski’s liefde voor haar bekoelen en al zou hij zijn leven van vrij man blijven leiden (weer waren haar gedachten aan hem vol verbittering en verwijten), ze kon haar zoon niet verlaten. Ze had een doel in haar leven. En ze moest iets doen, daadwerkelijk iets doen, om deze relatie met haar zoon te beschermen zodat ze hem niet van haar af konden nemen. En ze moest zelfs vlug handelen, zo vlug mogelijk, voordat men hem bij haar weghaalde. Ze moest haar zoon meenemen en weggaan. Dat was het enige wat ze nu moest doen. Rust moest ze vinden en een uitweg uit deze martelende toestand. De gedachte aan een concrete daad die haar met haar zoon zou verbinden en aan het besluit onmiddellijk ergens met hem heen te vluchten, schonken haar deze rust.

Ze kleepte zich snel aan, ging naar beneden en liep met vastberaden stappen de salon binnen waar de koffie en Serjozja met zijn gouvernante zoals gewoonlijk op haar wachtten. Serjozja stond bij de tafel onder de spiegel en was geheel in het wit gekleed. Met zijn hoofd en rug gebogen en met die expressie van gespannen aandacht die ze van hem kende en die hem op zijn vader deed lijken, was hij iets aan het doen met bloemen die hij had meegebracht.

De gouvernante keek erg streng. Serjozja riep doordringend zoals hij vaak deed ‘Ah, mama!’ maar bleef besluiteloos staan: zou hij naar zijn moeder gaan om haar te begroeten en de bloemen laten liggen of zou hij een krans maken en met de bloemen naar haar toegaan?

De gouvernante begon, na Anna te hebben begroet, lang en omslachtig te vertellen wat Serjozja had gedaan maar Anna luisterde niet naar haar; ze dacht of ze haar wel of niet mee zou nemen. Nee, ik neem haar niet mee, besloot ze. Ik ga alleen, met mijn zoon.

‘Ja, dat is heel erg ondeugend,’ zei Anna. Ze pakte haar zoontje bij de schouder en keek niet streng maar met een schuchtere blik die de jongen blij en verlegen maakte en ze gaf hem een kus. ‘Laat mij maar,’ zei ze tegen de verbaasde gouvernante en zonder de handen van haar zoontje los te laten, ging ze aan de ontbijttafel zitten.

‘Mama! Ik... ik...’ zei hij terwijl hij van haar gezicht probeerde af te lezen welke straf hem voor de perzik wachtte.

‘Serjozja,’ zei ze zodra de gouvernante de kamer uit was, ‘dat is stout, zal je het nooit meer doen? Houd je van me?’

Ze voelde hoe haar ogen zich met tranen vulden. Hoe zou ik niet van hem kunnen houden? zei ze tegen zichzelf terwijl ze diep in zijn geschrokken en blijde ogen keek. En zal hij mij werkelijk ooit kunnen straffen, samen met zijn vader? Zal hij echt geen medelijden met mij hebben? De tranen stroomden al over haar gezicht en om ze niet te laten zien stond ze abrupt op en vluchtte bijna naar het terras.

Na de onweersbuien van de laatste dagen was het koel en wolkeloos. Hoewel de zon helder door de schoongespoelde bladeren scheen, was het toch nog fris buiten.

Ze beefde zowel van de kou alsook van de innerlijke angst die in de frisse buitenlucht met hernieuwde kracht bezit van haar nam.

‘Ga maar, ga maar naar Mariëtte,’ zei ze tegen Serjozja die achter haar aan wilde komen en ze begon heen en weer te lopen over het strotapijt van het terras. Zullen ze het mij echt niet vergeven, zullen ze niet begrijpen dat dit alles niet anders kon? zei ze bij zichzelf.

Terwijl ze bleef staan en naar de in de wind wiegende espetoppen met de schoongespoelde bladeren keek die helder glansden in de koude zon, begreep ze dat men het haar niet zou vergeven, dat alles en iedereen nu even meedogenloos tegen haar zouden zijn als deze lucht en deze groene bladeren. En weer voelde ze hoe alles in haar ziel zich begon te verdubbelen. Ik moet niet denken, ik moet niet denken, zei ze tegen zichzelf. Ik moet me reisklaar maken. Waarheen? Wanneer? Wie moet ik meenemen? Ja, naar Moskou, met de avondtrein. Annoesjka en Serjozja en alleen de allernoodzakelijkste dingen. Maar eerst moet ik aan hen beiden schrijven. Ze liep snel naar binnen, naar haar werkkamer, ging aan haar tafel zitten en schreef haar man:

‘Na wat er is gebeurd, kan ik niet langer in uw huis blijven. Ik vertrek en neem Serjozja mee. Ik ken de wetten niet en daarom weet ik niet, bij wie van de ouders de zoon moet blijven, maar ik neem hem mee want zonder hem kan ik niet leven. Wees grootmoedig en laat hem bij mij.’

Tot dat moment schreef ze vlug en vlot maar het beroep op zijn grootmoedigheid die hij volgens haar niet bezat, en de noodzaak om haar brief te

besluiten met iets wat hem zou ontroeren, maakten dat ze ophield.

‘Spreeken over mijn schuld en mijn berouw kan ik niet omdat...’

Weer hield ze op omdat ze geen samenhang kon vinden in haar gedachten. Nee, zei ze tegen zichzelf, niets moet. Ze verscheurde de brief, schreef hem over zonder het beroep op zijn edelmoedigheid en verzegelde hem.

Nu moest ze nog een brief aan Vronski schrijven. ‘Ik heb mijn man op de hoogte gebracht,’ schreef ze en lange tijd bleef ze zitten, niet bij machte verder te schrijven. Dit was zo grof, zo onvrouwelijk. En wat kan ik hem verder nog schrijven? zei ze bij zichzelf. Weer trok een bos van schaamte over haar gezicht toen ze aan zijn kalmte dacht en een gevoel van wrevel jegens hem maakte dat ze het vel papier met de reeds geschreven zin tot kleine snippers verscheurde. Niets moet, zei ze bij zichzelf en na haar vloeiboek te hebben dichtgeklapt ging ze naar boven en vertelde de gouvernante en het personeel dat ze die dag naar Moskou zou vertrekken en begon onmiddellijk met pakken.

Portiers, tuinlieden en bedienden liepen af en aan door alle kamers van het buitenhuis en droegen bezittingen naar buiten. Kasten en commodes stonden open; tot tweemaal toe moest er in de winkel paktouw worden gehaald; over de vloer slingerden oude kranten. Twee koffers, zakken en samengebonden plaids werden naar beneden gedragen naar de vestibule. Bij het bordes stonden het rijtuig en twee huurkoetsen. Anna die door het pakken haar innerlijke onrust niet meer voelde, stond voor de tafel in haar werkkamer haar reistas in te pakken toen Annoesjka haar aandacht op een rijtuig vestigde dat voorreed. Anna keek naar buiten en zag bij het bordes de koerier van Aleksej Aleksandrovitsj die aan de voordeur belde.

‘Ga even vragen wat er is,’ zei ze; rustig en op alles voorbereid ging ze met haar handen in haar schoot in haar stoel zitten. De bediende bracht een dik couvert met het handschrift van Aleksej Aleksandrovitsj.

‘De koerier heeft opdracht op antwoord te wachten,’ zei hij.

‘Goed,’ zei ze en zodra de bediende de kamer uit was, scheurde ze de brief met bevende handen open. Er viel een pakje nog niet gevouwen bankbiljetten uit waar een wikkel omheen zat. Ze haalde de brief uit het couvert en begon hem vanaf het eind te lezen. Ik heb voorbereidingen getroffen voor de verhuizing, ik hecht veel waarde aan de inwilliging van mijn verzoek, las ze. Ze ging vlug verder van achteren naar voren, las alles en daarna las ze de brief nog eens helemaal vanaf het begin. Toen ze klaar was met lezen, voelde ze dat ze het koud had en ze begreep dat het onheil dat zich over haar had uitgestort, vreselijker was dan ze ooit had verwacht.

Die morgen nog betreurde ze wat ze tegen haar man had gezegd en haar enige wens was dat die woorden niet gesproken zouden zijn. En nu beschouwde deze brief haar woorden als niet gesproken en gaf haar wat ze wenste. Maar toch kwam deze brief haar nu verschrikkelijker voor dan alles wat ze zich voor kon stellen.

Hij heeft gelijk! Hij heeft gelijk! zei ze. Natuurlijk, hij heeft altijd gelijk, hij is een christen, hij is grootmoedig! Ja, een laaghartig, schandelijk mens! En niemand behalve ik die het begrijpt en zal begrijpen; en ik kan het niet uitleggen. Een gelovig, karaktervol, eerlijk, verstandig mens, zeggen ze, maar zij zien niet wat ik heb gezien. Zij weten niet hoe hij acht jaar lang mijn leven heeft verstikt, dat hij alles verstikte wat er in mij leefde, dat hij er zelfs niet één keer aan heeft

gedacht dat ik een levende vrouw ben die liefde behoeft. Ze weten niet hoe hij mij bij elke stap die ik deed, beledigde en hoe zelfingenomen hij daarbij bleef. Heb ik niet geprobeerd, heb ik niet met al mijn kracht geprobeerd, om een rechtvaardiging voor mijn leven te vinden? Heb ik niet getracht van hem te houden, en van mijn zoon te houden toen het mij niet meer mogelijk was om mijn man lief te hebben? Maar de tijd is gekomen, ik heb begrepen dat ik mezelf niet meer kan bedriegen, dat ik leef, dat ik niet schuldig ben omdat God mij zo geschapen heeft, dat ik lief moet hebben en moet leven. En wat nu? Als hij me had vermoord, hèm had vermoord, ik zou alles verdragen, ik zou alles vergeven maar nee, hij...

Dat ik niet raden kon, wat hij zou doen! Hij doet immers wat bij zijn laaghartige karakter past. Hij blijft rechtvaardig maar mij, een gevallen vrouw, laat hij nog erger, nog dieper zinken. U kunt zichzelf wel voorstellen wat u en uw zoon te wachten staat, herinnerde zij zich de woorden uit de brief. Dit is het dreigement dat hij mijn zoon van mij af zal nemen en waarschijnlijk is dat mogelijk volgens hun stomme wet. Alsof ik niet zou weten waarom hij dat zegt! Hij gelooft niet aan mijn liefde voor mijn zoon of heeft er minachting voor (zoals hij er altijd al de spot mee dreef). Hij heeft minachting voor dit gevoel van mij maar hij weet dat ik mijn zoon niet in de steek zal laten, dat ik zonder mijn zoon, van wie ik houd, niet kan leven, zelfs niet met hem van wie ik houd. Dat ik, als ik mijn zoon in de steek laat en bij hem weg vlucht, handel als de schandelijkste, als de meest weezinwekkende vrouw; dat weet hij en ook weet hij dat ik daartoe niet in staat ben.

Ons leven moet verlopen zoals het voorheen verliep, herinnerde ze zich een andere zinsnede uit de brief. Dat leven was voorheen al een kwellend, een verschrikking was het de laatste tijd. Hoe zal het nu worden? En hij weet dat alles, hij weet dat ik er geen spijt van kan hebben dat ik ademhaal, dat ik liefheb; hij weet dat hier slechts leugen en bedrog uit voort kunnen komen, maar hij moet doorgaan met mij te martelen. Ik ken hem en ik weet dat hij, zoals een vis in het water, zwemt en zwelgt in leugens. Maar nee, ik gun hem dit plezier niet, ik verscheur dit web van leugens waarin hij mij tracht te verstrikken; kome wat komen moet. Alles beter dan leugen en bedrog!

Maar hoe? Mijn god! Mijn god! Is er ooit een vrouw zo ongelukkig geweest als ik...?

'Nee, ik verbreek het, ik verbreek het!' riep ze terwijl ze opsprong en haar tranen bedwong. En ze ging naar de schrijftafel om hem een andere brief te schrijven. Maar diep in haar hart voelde ze reeds dat ze niet de kracht zou hebben om iets te verbreken, dat ze niet de kracht zou hebben om zich los te maken van het leven dat ze leidde, hoe leugenachtig en eerloos het ook mocht zijn.

Ze ging aan de schrijftafel zitten maar in plaats van te schrijven, legde ze haar hoofd op haar op de tafel gevouwen handen en begon te schreien als een kind, met snikken en met schokken van heel haar borst. Ze schreide omdat aan haar droom, dat haar situatie zich zou verduidelijken en bestendigen, voor altijd een einde was gekomen. Ze wist bij voorbaat dat alles bij het oude zou blijven en zelfs veel slechter zou worden. Ze besepte dat de positie die ze in de wereld bekleedde en die haar die ochtend nog zo onbeduidend leek, haar dierbaar was, dat ze niet in staat was om haar te verwisselen voor de beschamende positie van een vrouw die haar man en haar zoon verlaten heeft en met haar minnaar is gaan samenleven; dat ze, hoe ze ook haar best zou doen, niet sterker kon zijn dan zichzelf. Ze zou nooit de vrijheid van de liefde leren kennen maar voor altijd een overspelige vrouw blijven die elk ogenblik betraapt dreigde te worden, die haar man bedroog omwille van een smadelijke relatie met een vreemde, ongebonden man wiens leven ze niet kon delen. Ze wist dat dit zo gebeuren zou, en terzelfder tijd was dit zo vreselijk dat ze zich zelfs niet voor kon stellen hoe dit zou eindigen. En ze huilde zonder zich in te houden, zoals gestrafte kinderen huilen.

Het geluid van de voetstappen van de bediende bracht haar weer tot bezinning. Ze verborg haar gezicht voor hem en deed alsof ze schreef.

‘De koerier vraagt om antwoord,’ meldde de bediende.

‘Antwoord? Ja,’ zei Anna, ‘laat hem wachten. Ik bel wel.’

Wat kan ik schrijven? dacht ze. Wat kan ik alleen beslissen? Wat weet ik? Wat wil ik? Waar houd ik van? Weer had ze dat gevoel alsof alles in haar ziel zich verdubbelde. Weer maakte dat gevoel haar angstig en ze nam de eerste de beste gelegenheid te baat om iets te doen zodat haar gedachten afgeleid zouden worden. Ik moet Aleksej zien (zo noemde ze Vronski in gedachten). Alleen hij kan me zeggen wat ik moet doen. Ik ga naar Betsy: misschien dat ik hem daar zie, zei ze bij zichzelf en ze vergat helemaal dat hij gisteravond nog, toen ze tegen hem zei dat ze niet naar vorstin Tverskaja zou gaan, had gezegd dat hij dan ook niet zou gaan. Ze ging naar de tafel, schreef haar man: ‘Ik heb uw brief ontvangen. A,’ schelde en gaf het briefje aan de bediende.

‘We gaan niet,’ zei ze tegen Annoesjka die binnen was gekomen.

‘Gaan we helemaal niet?’

‘Nee, wacht met uitpakken tot morgen en laat het rijtuig wachten. Ik ga naar de vorstin.’

‘Welke japon zal ik klaarleggen?’

Het gezelschap voor het spelletje croquet waarvoor vorstin Tverskaja Anna had uitgenodigd, zou uit twee dames met hun aanbidders bestaan. Deze twee dames waren de belangrijkste vertegenwoordigers van een nieuwe selecte Petersburgse kring die in navolging van een of andere navolging *les sept merveilles du monde* werd genoemd. Deze dames behoorden tot een gezelschap dat weliswaar een van de hoogsten was maar dat absoluut vijandig stond ten opzichte van het gezelschap waarin Anna placht te verkeren. Daar kwam nog bij dat de oude Stremov, een van de invloedrijkste mannen van Petersburg en aanbidder van Liza Merkalova, ambtelijk een vijand van Aleksej Aleksandrovitsj was. Al deze overwegingen maakten dat Anna niet had willen gaan, en de toespelingen in het briefje van vorstin Tverskaja sloegen op deze weigering van haar. Maar nu was Anna, in de hoop Vronski te ontmoeten, van gedachten veranderd.

Anna arriveerde eerder bij vorstin Tverskaja dan de andere gasten.

Op het moment dat ze naar binnen ging, kwam ook de bediende van Vronski die er met zijn gekamde bakkebaarden uitzag als een kamerjonker, naar binnen. Hij bleef bij de deur staan, nam zijn pet af en liet haar voor gaan. Anna herkende hem en pas nu dacht ze eraan dat Vronski gisteren had gezegd dat hij niet zou komen. Waarschijnlijk stuurde hij nu een briefje om zich te verontschuldigen.

Terwijl ze in de vestibule haar mantel uittrok, hoorde ze hoe de bediende die zelfs de *r* als een kamerjonker uitsprak, het briefje overhandigde en zei: 'Van de graaf voor de vorstin.'

Ze wilde vragen waar zijn heer was. Ze wilde teruggaan en hem een brief sturen met de mededeling dat hij bij haar moest komen of zelf naar hem toegaan. Maar ze kon noch het één, noch het ander doen: ze hoorde reeds de bel die haar komst aankondigde en ze zag de bediende van vorstin Tverskaja zijdelings bij de geopende deur staan wachten tot zij door zou lopen naar de binnenkamers.

'De vorstin is in de tuin. Men zal u zo aankondigen. Misschien wilt u ook naar de tuin?' vroeg een bediende in de volgende kamer.

Er was nog geen verandering gekomen in haar toestand van besluiteloosheid en onzekerheid; het was zelfs nog erger dan thuis omdat ze niets kon ondernemen, omdat ze Vronski niet kon ontmoeten maar hier moest blijven in een vreemd gezelschap dat zo in tegenspraak was met haar stemming. Ze droeg echter een japon die, dat wist ze, haar goed stond; ze was niet alleen, rond haar was de vertrouwde plichtstatige sfeer van ledigheid en ze had het hier

gemakkelijker dan thuis; ze hoefde hier niet na te denken over wat ze moest doen. Alles ging vanzelf. Tijdens de begroeting van Betsy, in een witte door elegantie opvallende japon, glimlachte Anna zoals altijd tegen haar. Vorstin Tverskaja was vergezeld van Toesjkjevitsj en een verwante jonge juffrouw die tot grote vreugde van haar provinciale ouders de zomer bij de bekende vorstin doorbracht.

Er was kennelijk iets ongewoons aan Anna want Betsy merkte het meteen op.

‘Ik heb slecht geslapen,’ antwoordde Anna terwijl ze naar de bediende keek die met het briefje van Vronski, naar zij veronderstelde, naar hen toekwam.

‘Wat ben ik blij dat je gekomen bent,’ zei Betsy. ‘Ik ben vermoeid en wilde juist een kopje thee gaan drinken voordat de anderen komen. Maar wilt u,’ wendde ze zich tot Toesjkjevitsj, ‘met Masja de croquet-ground daar waar gemaaid is, gaan proberen? Dan kunnen wij nog even gezellig keuvelen bij de thee, *we’ll have a cosy chat*, niet waar?’ zei ze glimlachend tegen Anna terwijl ze haar hand die de parasol vasthield, drukte.

‘Dat komt goed uit want ik kan niet lang bij je blijven. Ik moet nodig naar de oude mevrouw Vrede. Ik heb dat al eeuwen geleden beloofd,’ zei Anna. De leugen die zo in strijd was met haar natuur, ging haar in gezelschap niet slechts eenvoudig en natuurlijk af maar schonk haar zelfs voldoening. Ze zou onmogelijk een verklaring kunnen geven waarom ze juist dit, iets waar ze een seconde geleden nog niet aan dacht, had gezegd. Ze had dit slechts gezegd omdat ze, nu Vronski niet kwam, ervoor moest zorgen dat ze zich vrij kon bewegen en moest proberen hem te ontmoeten. Maar waarom ze nu juist die oude freule Vrede noemde waar ze even nodig heen moest als naar zoveel anderen, daar zou ze geen verklaring voor weten terwijl ze, zoals later zou blijken, bij het bedenken van de slimste trucjes om Vronski te ontmoeten, nooit iets beters had kunnen bedenken.

‘Nee, ik laat je in geen geval gaan,’ antwoordde Betsy terwijl ze scherp naar Anna’s gezicht keek. ‘Ik zou me echt beledigd voelen als ik niet zo op je gesteld was. Het is alsof je bang bent dat mijn gasten je zullen compromitteren. De thee in de kleine salon, alsjeblieft,’ zei ze en ze kneep haar ogen half dicht zoals ze altijd deed wanneer ze tegen een bediende sprak. Ze nam het briefje van hem aan en las het. ‘Aleksej begaat een misstap tegenover ons,’ zei ze in het Frans. ‘Hij schrijft dat hij niet kan komen,’ voegde ze er op zo’n natuurlijke en eenvoudige toon aan toe alsof ze geen ogenblik op het idee zou komen dat Vronski voor Anna iets anders zou kunnen betekenen dan een croquetsspeler.

Anna wist dat Betsy alles wist maar als ze haar zo over Vronski hoorde spreken, verkeerde ze altijd heel even in de overtuiging dat ze niets wist.

‘Ah!’ zei Anna nonchalant alsof het haar maar weinig interesseerde en ze ging glimlachend verder: ‘Hoe zouden jouw gasten iemand kunnen compromitteren?’

Dit woordenspel, dit verborgen houden van het geheim, had voor Anna zoals voor alle vrouwen een grote bekooring. En het was niet de noodzaak van het geheimhouden, niet de reden waarom het geheim moest worden gehouden, maar het was het geheimhouden zelf dat haar aantrok. 'Ik kan niet katholieker zijn dan de paus,' zei ze. 'Stremov en Liza Merkalova zijn de crème de la crème van de hogere kringen. Bovendien worden zij overal ontvangen en ik,' ze legde bijzondere nadruk op *ik*, 'ben nooit streng en onverdraaglijk geweest. Daar heb ik gewoon de tijd niet voor.'

'Nee, misschien wil je Stremov liever niet ontmoeten? Laten Aleksej Aleksandrovitsj en hij in het comité de degens kruisen, dat gaat ons niet aan. Maar in gezelschap is hij de beminlijkste mens die ik ken en een hartstochtelijk croquetsspeler. Je zult het zelf zien. En ondanks zijn dwaze situatie, een op Liza verliefde oude man, zou je toch eens moeten zien hoe hij zich uit deze dwaze situatie weet te redden! Hij is erg aardig. Ken je Sappho Stoltz niet? Dat is een nieuwe, een volkomen nieuwe stijl.'

Terwijl ze dit alles zei, liet Betsy's vrolijke, verstandige oogopslag Anna voelen dat ze haar situatie ten dele doorzag en iets in haar schild voerde. Ze waren in Betsy's kleine boudoir.

'Maar ik moet aan Aleksej schrijven,' en Betsy ging aan tafel zitten, schreef een kattebelletje en stopte het in een enveloppe. 'Ik heb geschreven dat hij moet komen dineren. Ik heb nog een dame zonder heer aan het diner. Kijk eens of het wel overtuigend klinkt? Neem me niet kwalijk, ik moet je een ogenblik alleen laten. Misschien wil jij hem verzegelen en wegsturen,' zei ze bij de deur. 'Ik moet nog iets regelen.'

Zonder ook maar een moment te aarzelen ging Anna aan de tafel zitten en zonder Betsy's briefje te lezen schreef ze eronder: 'Ik moet je spreken. Kom naar de tuin van Vrede. Ik zal daar om zes uur zijn.' Ze verzegelde de brief en overhandigde hem in Betsy's aanwezigheid aan een bediende.

Aan de thee die hun in de koele kleine salon op een serveertafeltje werd gebracht, ontspan zich tussen beide vrouwen inderdaad de *cosy chat* die vorstin Tverskaja voor de komst der gasten had beloofd. Ze roddelden over de te verwachten gasten en het gesprek kwam op Liza Merkalova.

'Ze is erg aardig en ze is mij altijd sympathiek geweest,' zei Anna.

'Je moet wel van haar houden. Ze dweept met je. Gisteren kwam ze na de rennen bij me en was wanhopig dat ze jou hier niet aantrof. Ze zegt dat jij een echte heldin uit een roman bent en dat ze, als ze een man zou zijn, voor jou duizend dwaasheden uit zou halen. Waarop Stremov tegen haar zei dat ze dat ook zo al deed.'

'Maar alsjeblieft, je moet me toch eens zeggen, want ik heb het nooit kunnen begrijpen,' zei Anna na een tijdje gezwegen te hebben en op een toon die

duidelijk verried dat ze niet zomaar een loze vraag stelde maar dat hetgeen ze vroeg, belangrijker voor haar was dan het behoorde te zijn. 'Alsjeblieft, vertel me eens hoe haar relatie tot Kaloezjski is, tot Misjka, zoals men hem noemt? Ik heb hen maar weinig ontmoet. Hoe zit dat?'

Betsy's ogen glimlachten en ze keek Anna aandachtig aan.

'Dat is een nieuwe stijl,' zei ze. 'Ze hebben allemaal voor deze stijl gekozen. Ze hebben het juk afgeworpen. Maar het ene afwerpen is het andere niet.'

'Maar hoe is haar relatie tot Kaloezjski toch?'

Betsy moest plotseling vrolijk en onweerstaanbaar lachen, iets wat haar maar zelden overkwam.

'Nu betreed je het domein van vorstin Mjagkaja. Dat is een vraag van een *enfant terrible*,' en Betsy wilde haar lachen kennelijk bedwingen maar kon niet en ze lachte uitbundig en aanstekelijk zoals mensen dat doen die maar zelden lachen. 'Je kunt het beter aan henzelf vragen,' zei ze terwijl de tranen over haar wangen liepen.

'Ja, jij lacht daarom,' zei Anna die onwillekeurig ook moest lachen, 'maar ik heb het nooit goed begrepen. Ik begrijp de rol van de man hierbij niet.'

'De man? De man van Liza Merkalova draagt plaids achter haar aan en staat altijd klaar om haar van dienst te zijn. Maar hoe het daar nu verder in werkelijkheid toegaat, dat wil niemand weten. Weet je, in goed gezelschap spreekt men niet over bepaalde details van het toilet; men denkt er zelfs niet over na. Dit is net zoiets.'

'Kom je op het feest van Rolandaki?' vroeg Anna om van onderwerp te veranderen.

'Ik denk het niet,' antwoordde Betsy en zonder haar vriendin aan te kijken, begon ze de geurige thee voorzichtig in de kleine doorschijnende kopjes te schenken. Ze zette een kopje bij Anna neer, pakte een damessigaret, deed die in een zilveren pijpje en stak haar op.

'Ja, zie je, ik verkeer in gelukkige omstandigheden,' zei ze nu ernstig terwijl ze het kopje in haar hand nam. 'Ik begrijp jou en ik begrijp Liza. Liza is een van die naïeve naturen die net als kinderen niet begrijpen wat goed en wat slecht is. Tenminste, dat begreep ze niet toen ze nog erg jong was. Maar nu weet ze dat dit niet-begrijpen haar flatteert. Nu begrijpt ze het misschien opzettelijk niet,' zei Betsy met een fijn lachje. 'Maar het flatteert haar in ieder geval wel. Weet je, je kunt één en hetzelfde ding tragisch bezien en het tot een kwelling maken maar je kunt het ook simpel en zelfs vrolijk bekijken. Misschien ben jij geneigd om de dingen wat al te tragisch te bezien.'

'Wat zou ik anderen graag willen kennen zoals ik mezelf ken,' zei Anna ernstig en peinzend. 'Ben ik slechter dan anderen of beter? Slechter, denk ik.'

'*Enfant terrible, enfant terrible!*' zei Betsy nog eens. 'Maar daar zijn ze al.'

Er klonken voetstappen en een mannenstem, vervolgens een vrouwenstem en gelach, en direct daarna kwamen de verwachte gasten binnen: Sappho Stoltz en een man die blaakte van buitensporige gezondheid en Vaska werd genoemd. Het was te zien dat hij welvoer bij een dieet van bloederige biefstuk, truffels en bourgogne. Vaska maakte een buiging voor de dames en keek hen slechts heel kort aan. Hij ging achter Sappho aan de salon binnen en volgde haar alsof hij was aangelijnd. Zijn stralende ogen bleven haar aankijken alsof hij haar op wilde eten. Sappho Stoltz was een blondine met zwarte ogen. Op haar schoenen met hoge hakken stapte ze met kleine, ferme pasjes de kamer binnen en gaf de dames op een mannelijke manier een stevige hand.

Anna had deze nieuwe ster nog niet eerder ontmoet en ze werd getroffen door haar schoonheid, door de extravagantie van haar toilet en het gedurfde van haar optreden. Op haar hoofd was zo'n piramide van eigen en valse haren met een zachtgouden kleur gewrocht dat haar hoofd de omvang benaderde van haar fraai gewelfde en ver ontblote buste. Haar voortgang was zo resoluut dat haar knieën en bovenbenen zich bij elke beweging onder haar japon aftekenden en onwillekeurig rees de vraag waar in deze aangebouwde bewegende berg haar echte, kleine en fraaie lichaam dat van boven zo ontbloot en van achteren en beneden zo verhuld was, nu in werkelijkheid van achteren eindigde.

Betsy haastte zich om haar met Anna kennis te laten maken.

'Moet je voorstellen, daar hadden we toch bijna twee soldaten overreden,' begon ze onmiddellijk te vertellen terwijl ze met haar ogen knipperde, glimlachte en haar sleep die ze te ver naar één kant had geworpen, achter zich wegduwde. 'Ik reed met Vaska... Ach ja, u kent elkaar niet.' En blozend noemde ze de achternaam van de jongeman en stelde hem voor terwijl ze luid lachte om de fout die ze beging, door het tegen een onbekende over Vaska te hebben.

Vaska boog nogmaals voor Anna maar hij zei niets tegen haar. Hij richtte zich tot Sappho:

'U heeft de weddenschap verloren. Wij kwamen het eerst aan. U moet betalen,' zei hij met een glimlach.

Sappho begon nog vrolijker te lachen.

'Maar niet nu,' zei ze.

'Dat hindert niet, dan krijg ik het later wel.'

'Goed, goed. Ach, ja!' zei ze plotseling tegen de gastvrouw. 'Ik ben ook een

mooie... Dat zou ik nog vergeten... Ik heb een gast voor u meegebracht. Daar is hij.'

De onverwachte jeugdige gast die Sappho had meegebracht en vergeten was, was echter zo belangrijk dat beide dames, ongeacht zijn jonge jaren, opstonden om hem te begroeten.

Het was een nieuwe aanbidder van Sappho. Precies als Vaska volgde hij haar nu op de voet.

Weldra arriveerden vorst Kaloezjski en Liza Merkalova met Stremov. Liza Merkalova was een slanke brunette met een apathisch oosters gezicht en prachtige ondoorgroendelijke ogen zoals een ieder zei. Haar donkere toilet (Anna merkte dit meteen op en waardeerde het) was in volmaakte harmonie met haar schoonheid. Zo strak en struis als Sappho was, zo los en lenig was Liza.

Naar Anna's smaak was Liza echter heel wat aantrekkelijker. Betsy had tegen Anna gezegd dat Liza de rol van onwetend kind speelde maar toen Anna haar zag, begreep ze dat dit niet waar was. Ze was inderdaad een naïeve, verwend maar ook een lieve en pretentieloze vrouw. Wel had ze dezelfde allure als Sappho; ook zij werd precies als Sappho gevolgd door twee aanbidders, een jonge en een oude man, die aan haar vastgeketend leken en haar met hun ogen verslonden. Ze had echter iets waardoor ze boven datgene stond wat haar omringde: ze had die glans van zuiver water die een briljant heeft te midden van stukjes glas. Deze glans straalde uit haar prachtige, inderdaad ondoorgroendelijke ogen. De vermoeide en toch hartstochtelijke blik van deze door een donkere rand omgeven ogen trof door zijn volmaakte zuiverheid. Een ieder die in deze ogen keek, meende haar helemaal te kennen en wie haar kende, moest wel van haar houden. Toen ze Anna ontwaarde, begon heel haar gezicht plotseling van blijdschap te stralen.

'Ach, wat ben ik blij u te zien!' zei ze terwijl ze naar haar toeliep. 'Ik wilde gisteren op de rennen juist naar u toekomen maar u was al vertrokken. Juist gisteren wilde ik u zo graag zien. Dat was toch verschrikkelijk?' zei ze en ze zag Anna aan met haar blik die heel haar ziel leek bloot te leggen.

'Ja, ik had nooit verwacht dat het zo enerverend zou zijn,' zei Anna blozend.

Op dat moment stond het gezelschap op om naar de tuin te gaan.

'Ik ga niet,' zei Liza glimlachend en ze ging bij Anna zitten. 'Gaat u ook niet? Wat is er nu aan om croquet te spelen?'

'Nee, ik doe het graag,' zei Anna.

'Hoe doet u dat toch, dat u zich niet verveelt? Wie naar u kijkt, wordt vrolijk. U leeft, maar ik verveel me.'

'Hoe kunt u zich vervelen? U bent het vrolijkste gezelschap van Petersburg,' zei Anna.

'Misschien vervelen zij die niet tot ons gezelschap behoren, zich nog meer;

maar voor ons, zeker voor mij, is het niet vrolijk maar vreselijk, vreselijk saai.’

Sappho stak een sigaret op en liep met de twee jonge mannen de tuin in. Betsy en Stremov bleven thee drinken.

‘Hoezo saai?’ zei Betsy. ‘Sappho zei dat ze zich gisteren bij u kostelijk hebben geamuseerd.’

‘Ach, het was zo saai!’ zei Liza Merkalova. ‘We zijn na de rennen allemaal naar mijn huis gegaan. En altijd weer hetzelfde en altijd weer hetzelfde! Het is altijd één en hetzelfde. De hele avond rondhangen op sofa’s. Wat is daar voor leuks aan? Nee, hoe doet u dat toch dat u zich niet verveelt?’ wendde ze zich tot Anna. ‘Men hoeft maar naar u te kijken en men ziet: kijk, daar heb je een vrouw die gelukkig of ongelukkig is maar die zich niet verveelt. Leert u mij hoe u dat doet!’

‘Ik doe helemaal niets,’ antwoordde Anna die door de indringende vragen een kleur kreeg.

Stremov was een man van een jaar of vijftig, grijzend, nog fris, erg lelijk maar met een karaktervol en schrander gezicht. Liza Merkalova was een nicht van zijn vrouw en hij bracht al zijn vrije uren bij haar door. Toen hij Anna Karenina ontmoette, probeerde hij, als schrander man van de wereld, om zich als politiek vijand van Aleksej Aleksandrovitj tegenover haar, de vrouw van zijn vijand, bijzonder beminnelijk te gedragen.

‘Helemaal niets,’ herhaalde hij haar woorden met een fijn lachje, ‘dat is het beste middel. Ik heb al lang tegen u gezegd,’ richtte hij zich tot Liza Merkalova, ‘dat men, om zich niet te vervelen er niet aan moet denken dat men zich zal vervelen. Dat is precies hetzelfde als dat men niet bang moet zijn om niet in slaap te kunnen komen als men bang voor slapeloosheid is. Dat is het wat Anna Arkadjevna tegen u heeft willen zeggen.’

‘Ik zou erg blij zijn indien ik dat gezegd had omdat dit niet slechts verstandig is maar ook de waarheid,’ zei Anna met een glimlach.

‘Nee, u moet ons vertellen hoe het komt dat iemand niet kan slapen en zich altijd verveelt.’

‘Om in slaap te kunnen komen, moet men werken en om zich te amuseren moet men ook werken.’

‘Waarom zou ik werken als niemand mijn werk nodig heeft? En om opzettelijk te doen alsof, dat kan en wil ik niet.’

‘U bent onverbeterlijk,’ zei Stremov zonder haar aan te kijken en hij richtte zich weer tot Anna.

Omdat hij Anna maar zelden ontmoette, kon hij niets dan oppervlakkigheden tegen haar zeggen maar die oppervlakkigheden – wanneer zij naar Petersburg zou verhuizen, hoezeer gravin Lidija Ivanovna op haar gesteld was – zei hij met een uitdrukking die verried dat hij van ganser harte aardig tegen haar wilde zijn en zijn achting wilde tonen en zelfs meer dan dat.

Toesjkjevitsj kwam binnen en verkondigde dat heel het gezelschap op de croquetspelers wachtte.

‘Nee, alstublieft, gaat u niet weg,’ vroeg Liza Merkalova die merkte dat Anna wilde vertrekken. Stremov sloot zich bij haar aan.

‘Het contrast is te groot,’ zei hij, ‘als u na dit gezelschap naar de oude mevrouw Vrede zult gaan. En u zult bovendien voor haar een gelegenheid scheppen om kwaad te spreken terwijl u hier slechts andere gevoelens opwekt, de beste en tegenovergesteld aan kwaadsprekerij,’ zei hij tegen haar.

Anna aarzelde even. De vleierende woorden van deze verstandige man, de naïeve, kinderlijke sympathie die Liza Merkalova haar betoonde en heel deze gewone wereldse omgeving, dit alles was zo ongedwongen, en er wachtte haar zo’n moeilijke situatie dat ze een ogenblik aarzelde of ze niet zou blijven en het moeilijke moment dat ze alles uit zou moeten leggen, uit zou stellen. Maar toen ze eraan dacht wat haar thuis wachtte als ze weer alleen zou zijn en geen beslissing genomen zou hebben, toen ze aan dat gebaar dacht, waarvan de herinnering alleen al vreselijk voor haar was, dat met beide handen vastgrijpen van haar haar, toen nam ze afscheid en vertrok.

Hoewel Vronski een ogenschijnlijk luchthartig en werelds leven leidde, was hij toch een man die de wanorde haatte. Nog in zijn jonge jaren, in het corps, had hij ervaren hoe vernederend een weigering was, toen hij, omdat hij in de knoei zat, geld wilde lenen en sindsdien hoedde hij zich ervoor om ooit nog in zo'n situatie verzeild te raken.

Om orde op zaken te stellen, trok hij zich al naar gelang de omstandigheden, vaker of minder vaak, zo'n keer of vijf per jaar, terug en regelde al zijn zaken. Hij noemde dit afrekenen of *faire la lessive*.

Op de dag na de rennen werd Vronski laat wakker. Hij schoot, zonder zich te scheren en te wassen, in zijn ochtendjas, legde geld, rekeningen en brieven voor zich op tafel en begon te werken. Toen Petritski ontwaakte en zijn kameraad aan de schrijftafel zag zitten, kleepte hij zich in stilte aan omdat hij wist hoe kortaangebonden Vronski in zo'n toestand kon zijn en verliet zonder hem te storen het huis.

Een ieder die de gecompliceerdheid van zijn eigen levensomstandigheden tot in de kleinste bijzonderheden kent, veronderstelt onwillekeurig dat deze gecompliceerde omstandigheden en de moeite die het kost om er zich een duidelijk beeld van te vormen, slechts een toevallige bijzonderheid van hem persoonlijk is en het komt niet in zijn hoofd op dat de persoonlijke levensomstandigheden van anderen even gecompliceerd zouden kunnen zijn als die van hemzelf. Zo ook leek het Vronski. En hij dacht niet zonder innerlijke trots en niet zonder reden dat ieder ander allang in de nesten zou zitten en tot onbehoorlijke handelingen gedwongen zou zijn indien hij zich in zulke moeilijke omstandigheden bevond. Hij besepte echter dat het juist nu nodig was om orde op zaken te stellen en zijn toestand duidelijk onder ogen te zien, om niet helemaal in de problemen verstrikt te raken.

Vronski begon het eerst met zijn geldzaken omdat dat het gemakkelijkste was. Na in zijn minuscule handschrift alles wat hij schuldig was, op een vel postpapier genoteerd te hebben, maakte hij de optelsom en bevond dat hij zeventienduizend roebel schuldig was en nog een honderd of wat die hij voor de duidelijkheid achterwege liet. Na zijn geld en het tegoed van zijn bankrekening opgeteld te hebben concludeerde hij dat er slechts achttienhonderd roebel overbleef terwijl hij voor nieuwjaar geen geld meer mocht verwachten. Vronski las de lijst met schulden door en schreef die over waarbij hij haar in drie categorieën

onderverdeelde. Tot de eerste categorie behoorden de schulden die onmiddellijk betaald moesten worden of in ieder geval bij eerste vordering zonder een moment van aarzeling betaald zouden kunnen worden. Deze schulden beliepen ongeveer vierduizend roebel: vijftienhonderd voor een paard en vijftentwintighonderd borg voor Venevski, een jonge kameraad die dit bedrag in aanwezigheid van Vronski aan een valsspeler had verloren. Vronski wilde het geld toen al geven (hij had het bij zich) maar Venevski en Jasjev wilden beslist zelf betalen omdat Vronski niet had gespeeld. Dat was allemaal goed en wel maar Vronski wist dat hij, hoewel hij slechts bij dit vuile zaakje betrokken was omdat hij met zijn woord borg stond voor Venevski, die vijftentwintighonderd roebel beslist moest hebben om ze zonder verder commentaar voor die schurk neer te kunnen smijten. Voor deze eerste allerbelangrijkste categorie moest hij dus over vierduizend roebel kunnen beschikken. Onder de tweede categorie, achtduizend roebel, vielen de minder belangrijke schulden. Dit waren voornamelijk schulden aan de renstal, aan de leverancier van haver en hooi, aan de Engelsman, aan de zadelmaker enzovoort. Ook van deze schulden moest hij een tweeduizend roebel aflossen om zich helemaal gerust te kunnen voelen. Over de laatste categorie schulden, aan winkels, hotels en de kleermaker, behoefde hij zich niet druk te maken. Hij moest voor de lopende zaken dus minstens zesduizend roebel hebben en hij had er slechts achttienhonderd. Voor een man met een inkomen van honderdduizend roebel, zoals iedereen het vermogen van Vronski begrootte, zouden deze schulden zo te zien geen problemen op mogen leveren, maar het geval wilde dat hij bij lange na geen honderdduizend roebel had. Het geweldige vermogen van zijn vader dat alleen al een jaarlijks inkomen van bijna tweehonderdduizend roebel garandeerde, was niet tussen de beide broers verdeeld. Toen zijn oudste broer die tot over zijn oren in de schuld zat, met vorstin Varja Tsjirkova trouwde, een dekabristendochter zonder enig vermogen, stond Aleksej alle baten van zijn vaders landgoed aan hem af en vroeg voor zichzelf slechts vijftentwintigduizend roebel per jaar. Aleksej had toen tegen zijn broer gezegd dat hij genoeg had aan dat geld zolang hij niet trouwde en dat was iets wat er waarschijnlijk nooit van zou komen. En zijn broer die pasgetrouwd en commandant van een van de duurste regimenten was, moest dit geschenk wel aannemen. Zijn moeder die in het bezit was van een eigen zelfstandig vermogen, gaf Aleksej bij de gevraagde vijftentwintigduizend per jaar nog eens twintigduizend en Aleksej joeg het er allemaal door. De laatste tijd stuurde zijn moeder hem geen geld meer vanwege de onenigheid over zijn relatie en zijn vertrek uit Moskou. En zo kwam het dat Vronski nu in grote moeilijkheden verkeerde omdat hij, die er reeds aan gewend was om over vijfenveertigduizend roebel te beschikken, er dit jaar slechts vijftentwintigduizend had ontvangen. Hij kon geen geld aan zijn moeder vragen om uit deze problemen te komen. Haar

laatste brief die hij de vorige dag had ontvangen, had hem vooral daardoor bitter gestemd omdat erop werd gezinspeeld dat ze bereid was om bij te dragen aan zijn succes in de wereld en de militaire dienst, maar niet aan een leven dat alle betere kringen blameerde. De intentie van zijn moeder hem om te kopen, kwetste hem tot in het diepst van zijn ziel en maakte dat zijn gevoelens jegens haar nog meer verkoelden. Ook kon hij niet terugkomen van zijn grootmoedig gesproken woorden hoewel hij nu, in het vage voorgevoel van enige toevallige bijkomstigheden van zijn relatie met mevrouw Karenina, begreep dat deze grootmoedige woorden wel wat al te luchthartig gesproken waren en dat hij ook als ongetrouwd man de volle honderdduizend roebel nodig zou kunnen hebben. Het was echter onmogelijk op zijn woorden terug te komen. Hij behoefde maar aan de vrouw van zijn broer te denken, zich te herinneren hoe deze lieve, aardige Varja bij elke gelegenheid die zich voordeed, hem eraan herinnerde dat ze zijn grootmoedigheid niet vergeten was en hoezeer ze die waardeerde, om te beseffen dat het onmogelijk was het gegevene weer te ontnemen. Dit was even onmogelijk als een vrouw te slaan, te liegen of te stelen. Er was slechts één ding dat Vronski kon en moest doen en waartoe hij zonder een moment van aarzeling besloot: geld lenen bij een woekeraar, tienduizend roebel, dat zou geen problemen opleveren, het mes in al zijn uitgaven zetten en zijn renpaarden verkopen. Nadat hij dit besluit had genomen, schreef hij onmiddellijk een briefje aan Rolandaki die al meer dan eens iemand had langsgestuurd met het voorstel zijn renpaarden te kopen. Daarna liet hij de Engelsman en de woekeraar bij zich komen en verdeelde het geld dat hij had over de rekeningen. Toen hij deze zaken had geregeld, schreef hij een scherp en koel antwoord op de brief van zijn moeder. Daarna haalde hij de briefjes van Anna uit zijn portefeuille, las ze door, verbrandde ze en verzonk in gepeins toen hij weer aan hun gesprek van gisteren terugdacht.

Vronski leidde een bijzonder gelukkig leven omdat hij een wetboek bezat met leefregels die onwrikbaar alles bepaalden wat hij doen en laten moest. Het wetboek met deze leefregels besloeg slechts een beperkt geconditioneerd gebied maar deze leefregels waren wel onwrikbaar en Vronski die nooit buiten dit gebied trad, verkeerde nooit één enkel moment in twijfel over datgene wat hem te doen stond. Deze leefregels stelden onwrikbaar vast: een valsspeler moet betaald worden maar een kleermaker niet; tegen mannen mag men niet liegen maar tegen vrouwen mag het wel; men mag niemand bedriegen behalve een echtgenoot; beledigingen mag men niet vergeven maar beledigen mag men wel enzovoort. Al deze leefregels konden onredelijk en verkeerd zijn, maar ze waren onwrikbaar en als Vronski zich aan deze leefregels hield, voelde hij dat hij kalm was en het hoofd hoog kon houden. Slechts sinds kort begon Vronski door zijn relatie met Anna te beseffen dat het wetboek met zijn leefregels niet allesomvattend was en in de toekomst zag hij problemen en momenten van twijfel voor zich waar hij al geen leidraad meer voor vond.

Zijn tegenwoordige relatie tot Anna en haar man was voor hem duidelijk en eenvoudig. Zij was duidelijk en ondubbelzinnig vastgelegd in het wetboek met leefregels die hem tot leidraad dienden.

Zij was een keurige vrouw die hem haar liefde schonk en die hij liefhad en daarom was ze voor hem een vrouw die evenveel en nog meer achting verdiende dan een wettige vrouw. Hij liet zich eerder een hand afhakken dan zich te veroorloven haar door een woord of toespeling te kwetsen, en zelfs om haar die achting te onthouden waarop een vrouw aanspraak mocht maken.

Ook zijn relatie tot andere mensen was duidelijk. Iedereen mocht het weten, mocht het vermoeden maar niemand moest het wagen erover te praten. Gebeurde dat wel, dan stond hij klaar om hen die erover spraken het zwijgen op te leggen en de niet bestaande eer van de vrouw die hij liefhad, te doen respecteren.

Het duidelijkst was zijn relatie tot haar man. Vanaf het moment dat Anna verliefd op hem werd, beschouwde hij slechts zijn eigen recht op haar als onbetwistbaar. Haar man was niets dan een overtoollig en hinderlijk persoon. Hij bevond zich ongetwijfeld in een beklagenswaardige toestand maar wat was daaraan te doen? Het enige waar haar man recht op had, was om met het wapen in de hand genoegdoening te eisen en daartoe was Vronski vanaf het eerste

moment bereid geweest.

Maar de laatste tijd was hun relatie veranderd en vergeestelijkt en zij was angstaanjagend vaag. Eerst gisteren had ze hem verteld dat ze zwanger was. En hij begreep dat dit bericht en datgene wat ze van hem verwachtte, iets vereiste dat niet volledig in zijn wetboek met leefregels die hem tot leidraad dienden, was vastgelegd. Wat zij hem over haar toestand vertelde, had hem inderdaad overrompeld en de eerste ingeving van zijn hart was dat ze haar man moest verlaten. Dat had hij ook tegen haar gezegd maar nu hij erover nadacht, kwam hij tot het duidelijke inzicht dat dit beter vermeden kon worden. Op hetzelfde moment dat hij dit tegen zichzelf zei, vroeg hij zich echter angstig af of dit niet kwalijk zou zijn.

Als ik haar gezegd heb haar man te verlaten, houdt dat in dat ze bij mij zal komen. Ben ik daar klaar voor? Hoe kan ik haar weghalen, nu ik zonder geld zit? Laten we aannemen dat ik dit nog zou kunnen regelen... Maar hoe moet ik haar bij me nemen terwijl ik nog in dienst ben? Als ik dat heb gezegd, moet ik er ook klaar voor zijn, dat wil zeggen, over geld beschikken en de dienst verlaten.

En hij verzonk in gepeins. De vraag of hij de dienst al of niet zou verlaten, voerde hem naar een andere, heimelijk gekoesterde ambitie die alleen hij kende en die, hoe diep verborgen ook, misschien wel de belangrijkste ambitie van heel zijn leven was.

Eerzucht was een oude droom van zijn jeugd en jonge jaren, een droom die hij ook voor zichzelf niet wilde erkennen maar die zo sterk was dat deze hartstocht nu met zijn liefde streed. Zijn eerste schreden in de wereld en de dienst waren succesvol geweest maar twee jaar geleden had hij een blunder begaan. In zijn verlangen snel promotie te maken en blijf te geven van zijn onafhankelijkheid, had hij een hem aangeboden positie geweigerd omdat hij hoopte door deze weigering meer waardering te krijgen. Hij bleek echter te overmoedig en werd gepasseerd. En nu hij voor zichzelf, of hij wilde of niet, de positie van onafhankelijk man had verworven, gedroeg hij zich daarnaar door heel tactvol en verstandig te zijn, zodat het was of hij op niemand kwaad werd, zich door niemand gekwetst voelde en slechts de wens koesterde met rust te worden gelaten omdat hij het uitstekend naar zijn zin had. In wezen had hij het echter, sinds hij vorig jaar naar Moskou vertrok, niet meer naar zijn zin. Hij besepte dat deze positie van onafhankelijk man die alles vermocht maar niets wilde, zijn glans reeds begon te verliezen, dat velen begonnen te denken dat hij niets anders kon dan een eerlijke en aardige kerel zijn. Zijn relatie met mevrouw Karenina die zoveel stof had doen opwaaien en zozeer de aandacht trok, had hem nieuwe glans verleend en had de worm der eerzucht die aan hem knaagde tijdelijk gesust maar een week tevoren was deze worm weer met vernieuwde kracht in hem ontwaakt. Serpoechovskoj, jeugdvriend en corpskameraad,

afkomstig uit hetzelfde milieu en dezelfde kringen, die gelijk met hem afstudeerde, die zijn rivaal was in de klas, bij gymnastiek, kwajongensstreken en ambitieuze dromen, was kort geleden uit Midden-Azië teruggekeerd met twee bevorderingen en een onderscheiding zoals maar zelden aan zulke jonge generaals werd verleend.

Hij was nog maar nauwelijks in Petersburg aangekomen of er werd over hem gepraat als over een nieuw opgekomen ster van de eerste grootte. Hij, een leeftijdgenoot en schoolvriend van Vronski, was generaal en verwachtte een benoeming die invloed kon hebben op de loop der staatszaken terwijl Vronski, al was hij dan ook onafhankelijk, briljant en de geliefde van een bekoorlijke vrouw, het niet verder had gebracht dan tot ritmeester in welke rang men hem zo onafhankelijk liet zijn als hij beliefdde. Het spreekt vanzelf dat ik niet jaloers ben op Serpoechovskoj en dat ook niet kan zijn maar zijn promotie laat me zien dat men zijn tijd slechts behoeft af te wachten en dat de carrière van een man zoals ik heel snel kan gaan. Drie jaar geleden verkeerde Serpoechovskoj nog in dezelfde situatie. Door de dienst te verlaten zal ik mijn schepen achter mij verbranden. En als ik in dienst blijf, verlies ik niets. Ze heeft zelf gezegd dat ze geen verandering in haar situatie wenst aan te brengen. En hoe zou ik met haar liefde jaloers op Serpoechovskoj kunnen zijn? En terwijl hij zijn snorpunten langzaam opdraaide, stond hij van tafel op en begon door de kamer heen en weer te lopen. Zijn ogen schitterden bijzonder fel en hij voelde zich zeker, rustig en opgewekt, een stemming waarin hij altijd verkeerde, als hij zijn zaken tot klaarheid had gebracht. Alles was overzichtelijk en duidelijk, precies als na vorige afrekeningen. Hij schoor zich, kleeedde zich, nam een koud bad en verliet het huis.

‘Ik kwam je juist halen. Jouw wasbeurt heeft vandaag lang geduurd,’ zei Petritski. ‘Hoe is het, is het klaar?’

‘Ja,’ antwoordde Vronski terwijl hij slechts met zijn ogen glimlachte en behoedzaam aan de punten van zijn snor draaide alsof elke snelle en gewaagde beweging de orde waarin hij zijn zaken had gebracht, weer zou kunnen verstoren.

‘Je ziet er daarna altijd uit alsof je in bad bent geweest,’ zei Petritski. ‘Ik kom van Gritska (zo noemden ze de regimentscommandant), je wordt verwacht.’

Vronski die met zijn gedachten elders verkeerde, keek zonder antwoord te geven naar zijn kameraad.

‘Is dat bij hem, die muziek?’ vroeg hij terwijl hij naar de bekende klanken van wals en polka luisterde die uit basinstrumenten naar hem toezweefden. ‘Wat is er voor een feest?’

‘Serpoechovskoj is gearriveerd.’

‘Aa!’ zei Vronski. ‘Dat wist ik niet.’

En de glimlach van zijn ogen werd nog stralender.

Nu hij voor zichzelf besloten had dat hij gelukkig was met zijn liefde, dat hij er zijn eerzucht aan had opgeofferd (hij had deze rol tenslotte zelf op zich genomen), kon Vronski niet jaloers meer zijn op Serpoechovskoj en ook niet boos op hem omdat hij hem, Vronski, na aankomst in het regiment, niet als eerste had bezocht. Serpoechovskoj was een goede kameraad en hij was blij met zijn komst.

‘Ha, dat doet me plezier.’

De regimentscommandant Demin had zijn intrek genomen in een groot landhuis. Heel het gezelschap bevond zich op het ruime benedenterras. Het eerste wat Vronski op het erf opviel, waren de zangers in hun tunieken die bij een vat vodka stonden, en de stevige vrolijke gestalte van de regimentscommandant die omringd was door officieren. Hij was naar de eerste trede van het balkon afgedaald, probeerde luidkeels de muziek (een quadrille van Offenbach) te overstemmen, gaf een bevel en gebaarde naar terzijde staande soldaten. Het groepje soldaten, een wachtmeester en wat onderofficieren, kwam samen met Vronski naar het balkon. De regimentscommandant ging terug naar de tafel, kwam daarna met een wijnbokaal in zijn hand naar het bordes en bracht een toast uit: ‘Op de gezondheid van onze oude kameraad en dappere generaal, vorst

Serpoechovskoj. Hoera!

Achter de regimentscommandant verscheen nu ook Serpoechovskoj, glimlachend en met een bokaal in zijn hand.

‘Jij wordt steeds jonger, Bondarenko,’ zei hij tegen een wachtmeester met rode wangen en een jeugdig uiterlijk die vlak voor hem stond en al aan zijn tweede diensttermijn bezig was.

Vronski had Serpoechovskoj in geen drie jaar gezien. Hij zag er mannelijker uit doordat hij zijn bakkebaarden had laten staan maar hij was nog even slank en viel niet zozeer op door zijn knappe uiterlijk als wel door de zachtmoeidigheid en de edele trekken van zijn gezicht en postuur. De enige verandering die Vronski aan hem opmerkte, was die stille niet aflatende glans die op gezichten van mensen ligt die succes hebben en er zeker van zijn dat hun succes door iedereen wordt erkend. Vronski kende deze glans en ontdekte hem onmiddellijk op het gezicht van Serpoechovskoj.

Serpoechovskoj zag Vronski terwijl hij de trap afkwam. Zijn gezicht lichtte op door een blijde glimlach. Hij boog zijn hoofd iets achterover en tilde zijn bokaal op. Met dit gebaar begroette hij Vronski en gaf hem ook te kennen dat het hem onmogelijk was om niet eerst naar de wachtmeester te gaan die reeds met zijn lippen tot een kus geplooid, in de houding stond.

‘Kijk, daar is hij!’ riep de regimentscommandant. ‘En Jasvin zei tegen me dat je weer een slechte bui had.’

Serpoechovskoj kustte de vochtige en frisse lippen van de kranige wachtmeester en kwam, terwijl hij zijn mond met een zakdoek afveegde, naar Vronski toe.

‘Ach, wat ben ik blij je te zien!’ zei hij terwijl hij Vronski’s hand drukte en samen met hem wegliep.

‘Laat hem niet gaan!’ riep de regimentscommandant tegen Jasvin terwijl hij naar Vronski wees en hij ging naar beneden naar de soldaten.

‘Waarom was je gisteren niet bij de rennen? Ik verwachtte je daar te zien,’ zei Vronski terwijl hij Serpoechovskoj aandachtig bekeek.

‘Ik ben er wel geweest maar ik was te laat. Neem me niet kwalijk,’ voegde hij eraan toe en hij wendde zich tot zijn adjudant. ‘Wilt u dit alstublieft namens mij evenredig onder de mannen verdelen?’

Haastig haalde hij drie briefjes van honderd roebel uit zijn portefeuille en bloosde.

‘Vronski! Wil je iets eten of drinken?’ vroeg Jasvin. ‘Hé, breng eens iets te eten voor de graaf! En drink hier maar eens wat van.’

Het werd een langdurig festijn bij de regimentscommandant.

Er werd erg veel gedronken. Serpoechovskoj werd heen en weer geslingerd en omhooggeworpen. Daarna werd de regimentscommandant gejonast. Daarna

danste de regimentscommandant met Petritski op de muziek van de zangers. Daarna ging de regimentscommandant die al wat slap op zijn benen stond, buiten op een bank zitten en trachtte Jasjev aan te tonen dat Rusland superieur was aan Pruisen, in het bijzonder wat de cavalerieaanval betrof en het feest verstomde voor een ogenblik. Serpoechovskoj ging naar binnen naar de badkamer om zijn handen te wassen en trof daar Vronski aan die water over zijn gezicht liet stromen. Hij had zijn tuniek uitgetrokken, hield zijn behaarde rode nek onder de kraan van de wasbak en wreef zijn hals en zijn hoofd met zijn handen. Toen Vronski klaar was met wassen, ging hij naast Serpoechovskoj zitten. Ze zaten samen op de bank en tussen hen ontspon zich een gesprek dat voor beiden erg interessant was.

‘Door mijn vrouw weet ik alles van je,’ zei Serpoechovskoj. ‘Ik ben blij dat je haar zo vaak hebt gezien.’

‘Ze is met Varja bevriend en zij zijn de enige Petersburgse vrouwen die ik graag ontmoet,’ antwoordde Vronski glimlachend. Hij moest glimlachen omdat hij een voorgevoel had van het thema van het gesprek en dat vond hij prettig.

‘De enige?’ informeerde Serpoechovskoj met een glimlach.

‘Ja, en ik heb ook over jou gehoord maar niet slechts via je vrouw,’ zei Vronski die door een strenge blik liet blijken niet van deze toespeling gediend te zijn. ‘Ik was erg blij met je succes maar niet in het minst verbaasd. Ik had nog meer verwacht.’

Serpoechovskoj glimlachte. Hij schiep kennelijk behagen in deze opvattingen van Vronski over hemzelf en vond het niet nodig dit te verbergen.

‘Ik had integendeel minder verwacht, dat geef ik eerlijk toe. Maar ik ben blij, erg blij. Ik ben eerbij, dat is mijn zwakke punt en dat geef ik toe.’

‘Misschien zou je het niet toegeven als je geen succes had,’ zei Vronski.

‘Dat denk ik niet,’ zei Serpoechovskoj en weer glimlachte hij. ‘Ik zal niet zeggen dat het leven zonder dat niet de moeite waard is maar het zou erg saai zijn. Ik kan me natuurlijk vergissen maar het komt mij voor dat ik voor de carrière die ik gekozen heb over enige capaciteiten beschik en dat macht van welke aard beter bij mij kan berusten dan bij velen die ik ken,’ zei Serpoechovskoj in het stralende besef van zijn succes. ‘En daarom: hoe dichter ik dit succes benader, hoe tevredener ik ben.’

‘Misschien geldt dat wel voor jou, maar toch niet voor iedereen. Ik was dezelfde gedachte toegedaan maar zie, ik leef en ik vind dat het niet de moeite loont om slechts daarvoor te leven,’ zei Vronski.

‘Daar komt de aap uit de mouw!’ zei Serpoechovskoj lachend. ‘Ik begon met je te vertellen dat ik over je gehoord had, over je weigering... Vanzelfsprekend gaf ik je gelijk. Maar voor alles bestaat een wijze van handelen. En ik denk dat de daad op zichzelf wel goed was maar dat je hem niet bedreef zoals het moet.’

‘Gedane zaken nemen geen keer en je weet dat ik nooit terugkom op wat ik heb gedaan. En het gaat bovendien uitstekend met me.’

‘Uitstekend, voor enige tijd. Maar daar neem jij geen genoeg mee. Tegen je broer praat ik zo niet. Dat is een lief kind net als deze gastheer van ons. Daar heb je hem!’ voegde hij eraan toe terwijl hij naar het hoerageroep luisterde. ‘Hij heeft het naar zijn zin, maar jou bevredigt dat niet.’

‘Dat zeg ik ook niet.’

‘Ja, en dat niet alleen. Zulke mensen als jij zijn nodig.’

‘Voor wie?’

‘Voor wie? Voor de maatschappij. Rusland heeft mensen nodig, heeft een partij nodig, anders gaat alles naar de bliksem, nu en in de toekomst.’

‘Hoe bedoel je dat? De partij van Bertenev tegen de Russische communisten?’

‘Nee,’ zei Serpoechovskoj fronsend van ergernis omdat hij van zoiets doms werd verdacht. ‘*Toute ça est une blague*. Dat is altijd al zo geweest en dat zal altijd zo blijven. Er bestaan helemaal geen communisten. Maar intriganten moeten altijd een schadelijke, gevaarlijke partij bedenken. Dat is oude koek. Nee, er is een sterke partij van onafhankelijke mensen zoals jij en ik nodig.’

‘Maar waarom toch?’ Vronski somde wat mensen op die macht hadden. ‘Maar waarom zouden zij niet onafhankelijk zijn?’

‘Alleen al omdat zij niet geboren zijn met een vermogen dat hen onafhankelijkheid bezorgde, omdat ze geen naam hebben, omdat ze niet zoals wij in die nabijheid van de zon geboren zijn. Ze zijn te koop voor geld of gunsten. En om zich te kunnen handhaven bedenken ze een politieke richting. En ze brengen een idee, een politieke richting naar voren waarin ze zelf niet geloven, die kwaad aanricht; en die hele richting is alleen maar een middel om een ambtswoning plus zoveel aan inkomen te krijgen. *Cela n'est pas plus fin que ça*, als je in hun kaarten kijkt. Misschien ben ik slechter, dommer dan zij, hoewel ik niet in kan zien waarom ik slechter zou moeten zijn. Maar waarschijnlijk hebben jij en ik iets belangrijks op hen voor, namelijk dat we moeilijker om te kopen zijn. En dergelijke mensen zijn nu meer nodig dan ooit.’

Vronski luisterde aandachtig maar het was niet zozeer de inhoud van de woorden zelf die hem interesseerde als wel de allure van Serpoechovskoj die de strijd met de macht reeds aan wilde binden en die in deze wereld reeds zijn sympathieën en antipathieën had terwijl zijn eigen interesses aangaande de dienst niet verder gingen dan het eskadron. Vronski begreep ook hoe sterk Serpoechovskoj kon worden door zijn onmiskenbare talent om met zijn verstand en met zijn gave van het woord, die men in dit milieu waarin hij verkeerde zo zeldzaam ontmoette, over zaken na te denken en ze te doorzien. En hoezeer hij zich er ook voor schaamde, hij was jaloers.

‘Het enige belangrijke dat me hiertoe ontbreekt,’ antwoordde hij, ‘is het

verlangen naar macht. Het was er, maar het is er niet meer.'

'Neem me niet kwalijk, dat is niet waar,' zei Serpoechovskoj met een glimlach.

'Nee, het is waar, het is waar...! Althans, het is nu waar,' voegde Vronski er eerlijkheidshalve aan toe.

'Ja, het is *nu waar*, dat is wat anders; maar dat *nu* duurt niet eeuwig.' 'Misschien,' antwoordde Vronski.

'*Misschien*, zeg jij,' vervolgde Serpoechovskoj alsof hij zijn gedachten raadde, 'maar ik zeg je *vast en zeker*. En daarom wilde ik je zien. Je hebt gehandeld zoals het moest. Dat begrijp ik maar je hoeft niet *te persevereren*. Ik vraag je slechts mij *carte blanche* te geven. Ik zal je niet protegeren... Alhoewel, waarom zou ik je niet protegeren? Jij hebt mij zo vaak geprotegeerd! Ik hoop dat onze vriendschap daarboven verheven is. Ja,' zei hij terwijl hij hem teder als een vrouw toelachte. 'Geef me *carte blanche*, neem ontslag uit het regiment en ik zal je ongemerkt naar binnen halen.'

'Maar begrijp me toch. Ik heb helemaal niets nodig,' zei Vronski. 'Alleen maar dat alles bij het oude blijft.'

Serpoechovskoj stond op en ging voor hem staan.

'Je zei, dat alles bij het oude blijft. Ik begrijp wat dat betekent. Maar luister goed: wij zijn van dezelfde leeftijd; misschien heb jij meer vrouwen gekend dan ik.' Serpoechovskojs glimlach en gebaren zeiden dat Vronski niet bang hoefde te zijn dat hij de pijnlijke plek niet zacht en behoedzaam aan zou raken. 'Maar ik ben getrouwd en geloof me, als je slechts je eigen vrouw (zoals iemand eens heeft geschreven) die je liefhebt, hebt leren kennen, dan ken je alle vrouwen beter dan wanneer je er duizenden had gekend.'

'We komen direct,' riep Vronski tegen een officier die naar binnen keek en hen uitnodigde om bij de regimentscommandant te komen.

Vronski wilde nu tot het einde naar hem luisteren en horen wat hij te zeggen had.

'Wel, ik zal je mijn mening geven. De vrouwen zijn het belangrijkste struikelblok voor de activiteit van de man. Het is moeilijk van een vrouw te houden en iets te presteren. Er bestaat slechts één middel om comfortabel en ongehinderd lief te hebben: het huwelijk. Hoe... hoe kan ik je zeggen wat ik bedoel,' zei Serpoechovskoj die van vergelijkingen hield. 'Wacht, wacht eens! Ja, je kunt alleen maar *een fardeau* dragen en iets met je handen doen wanneer de *fardeau* op je rug is vastgebonden, en dat is het huwelijk. En dat beseft ik toen ik getrouwd was. Ik had plotseling mijn handen vrij. Maar als je deze *fardeau* zonder huwelijk met je mee wilt slepen, zul je je handen zo vol hebben dat je nergens toe komt. Kijk naar Mazankov, naar Kroepov. Om wille van vrouwen hebben ze hun carrière verwoest.'

‘En wat voor vrouwen!’ zei Vronski terwijl hij aan het Françaisetje en de actrice dacht waarmee de twee genoemde mannen een verhouding hadden.

‘Des te erger, hoe degelijker de maatschappelijke positie van een vrouw is, des te erger. Dat is hetzelfde als wanneer je *de fardeau* niet in je armen meedraagt maar hem aan een ander moet ontrukken.’

‘Jij hebt nog nooit liefgehad,’ zei Vronski zacht terwijl hij voor zich uit keek en aan Anna dacht.

‘Misschien. Maar denk aan wat ik tegen je heb gezegd. En nog iets: vrouwen zijn altijd veel materialistischer dan mannen. Wij maken van de liefde iets geweldigs en zij zijn altijd *terre-à-terre*.’

‘Direct! Direct!’ zei hij tegen een bediende die binnenkwam. De bediende kwam echter niet om hen weer te roepen, zoals hij veronderstelde. Hij bracht Vronski een briefje.

‘Dat heeft een bediende van vorstin Tverskaja voor u gebracht.’

Vronski maakte het briefje open en kreeg een kleur als vuur.

‘Ik krijg hoofdpijn; ik ga naar huis,’ zei hij tegen Serpoechovskoj.

‘Nou, vaarwel dan. Geef je me *carte blanche*?’

‘Daar praten we later over, ik zoek je in Petersburg wel op.’

Het was al na vijven. Om op tijd te komen en toch niet met zijn eigen paarden te vertrekken die iedereen kende, stapte Vronski in de huurkoets van Jasjvin en gaf opdracht zo hard mogelijk te rijden. Het oude vierpersoons huurrijtuig was erg ruim. Hij ging in de hoek zitten, strekte zijn benen uit op de plaats voor zich en verzonk in gedachten.

Het vage besef dat hij orde op zaken had gesteld, de vage herinnering aan de vriendschap en de vleierende woorden van Serpoechovskoj die hem als een man beschouwde die men nodig had en vooral het vooruitzicht van het rendez-vous, alles vloeiende ineens tot een allesomvattend gevoel van levensvreugde. Dit gevoel was zo sterk dat hij onwillekeurig moest glimlachen. Hij haalde zijn benen van de bank, legde zijn ene been op de knie van het andere, kneedde de soepele kuit van het been dat hij gisteren tijdens het vallen bezeerd had en haalde achteroverleunend enige malen diep adem.

‘Goed, uitstekend!’ zei hij tegen zichzelf. Ook vroeger was hij zich vaak met vreugde bewust geweest van zijn lichaam maar nog nooit had hij zoveel van zichzelf, van zijn lichaam gehouden als nu. Hij vond het aangenaam om die vage pijn in zijn sterke been te voelen en ook de beweging van zijn borstspieren bij het ademen voelde aangenaam aan. Diezelfde heldere en koude augustusdag die Anna zo wanhopig stemde, leek hem een opwekkende stimulans en verfriste zijn gezicht en zijn hals die gloeiden van het koele stromende water. Hij vond de geur van brillantine van zijn snor bijzonder aangenaam in deze frisse lucht. Alles wat hij door het raampje van het rijtuig zag, alles in die koude zuivere lucht, in dit bleke licht van de zonsondergang, was even fris, vrolijk en krachtig als hijzelf: de daken van de huizen die glinsterden in de stralen van de ondergaande zon, de scherpe contouren van de schuttingen en de hoeken der gebouwen, de gestalten van de enkele voetgangers en equipages op hun weg, het onbeweeglijke groen van bomen en grassen, de velden met de recht getrokken voren met aardappelen en de schuine schaduwen die van de huizen, de bomen, de struiken en ook van de voren met aardappelen vielen. Alles was mooi als een zojuist voltooid en afgelakt prachtig landschap.

‘Schiet op, schiet op!’ zei hij tegen de koetsier terwijl hij zijn hoofd uit het raam stak en de omkijkende koetsier een briefje van drie roebel toestak dat hij uit zijn zak had gehaald. De hand van de koetsier tastte naar iets bij de lantaarn, er klonk een zweepslag en het rijtuig snelde voort over de vlakke weg.

Ik heb niets nodig, niets dan dit geluk, dacht hij terwijl hij naar het benen knopje van de bel tussen de vensters keek en Anna weer voor zich zag zoals hij haar de laatste maal had gezien. En hoe langer het duurt, hoe meer ik van haar ga houden. Daar is de tuin van Vredes buitenverblijf. Waar zou ze hier zijn? Waar? Hoe? Waarom wil ze me hier ontmoeten en schrijft ze dat in een brief van Betsy? dacht hij nu pas, maar er was al geen tijd meer om te denken. Hij liet de koetsier voor de oprijlaan halt houden. Hij opende het portier, sprong uit het rijtuig nog voor het stilstond en liep de oprijlaan naar het huis op. Er was niemand in de laan, maar toen hij naar rechts keek, zag hij haar. Ze had een voile voor haar gezicht maar zijn gelukkige ogen herkenden haar speciale manier van lopen, het afglijden van haar schouders en de houding van haar hoofd en onmiddellijk was het of er een elektrische schok door zijn lichaam voer. Hij voelde zijn lichaam met hernieuwde kracht, vanaf het veerkrachtige bewegen van zijn benen tot aan de beweging van zijn longen bij het ademen en iets maakte dat zijn lippen begonnen te tintelen.

Toen ze bij hem was, drukte ze stevig zijn hand.

‘Ben je niet boos dat ik je heb laten komen? Ik moest je beslist zien,’ zei ze, en de ernstige en strenge plooï van haar lippen die hij onder haar voile zag, maakte dat zijn gemoedsstemming plotseling veranderde.

‘Ik, boos zijn! Maar hoe kom je hier en waarvandaan?’

‘Dat doet er niet toe,’ zei ze terwijl ze haar hand op de zijne legde. ‘Kom, ik moet met je praten.’

Hij begreep dat er iets was gebeurd en dat dit geen vrolijk rendez-vous zou worden. In haar aanwezigheid had hij geen eigen wil: hoewel hij niet wist waarom ze zo ontdaan was, voelde hij toch hoe haar onrust zich onwillekeurig ook van hem meester maakte.

‘Wat is er?’ vroeg hij terwijl hij haar arm met zijn elleboog tegen zich aandrukte en probeerde om de gedachten van haar gezicht te lezen.

Ze deed zwijgend enkele passen terwijl ze moed verzamelde, en bleef plotseling staan.

‘Ik heb je gisteravond niet gezegd,’ begon ze terwijl ze snel en moeilijk ademhaalde, ‘dat ik Aleksej Aleksandrovitsj op de terugweg naar huis alles heb verteld... ik heb gezegd dat ik zijn vrouw niet meer kan zijn, dat... ik heb alles gezegd.’

Terwijl hij naar haar luisterde, boog hij zich onwillekeurig met heel zijn lichaam naar haar over alsof hij voor haar daarmee de last van haar toestand wilde verlichten. Maar zodra ze dit gezegd had, richtte hij zich plotseling op en zijn gezicht kreeg een trotse en strenge uitdrukking.

‘Ja, ja, dat is beter, duizendmaal beter! Ik begrijp hoe moeilijk dit voor je was,’ zei hij.

Ze luisterde echter niet naar zijn woorden maar las zijn gedachten door de uitdrukking op zijn gezicht. Ze kon niet weten dat de uitdrukking op zijn gezicht veroorzaakt werd door de eerste gedachte die in hem opkwam: dat een duel nu onvermijdelijk was. De gedachte aan een duel zou nooit bij haar zijn opgekomen en daarom gaf ze een andere verklaring aan deze vluchtige, strenge uitdrukking.

Nadat ze de brief van haar man had ontvangen, wist ze reeds diep in haar hart dat alles bij het oude zou blijven, dat ze niet sterk genoeg was om haar maatschappelijke positie als afgedaan te beschouwen, om haar zoontje te verlaten en met haar minnaar te gaan samenleven. Door de ochtend die ze bij vorstin Tverskaja had doorgebracht, was ze hier nog zekerder van geworden. Maar dat nam niet weg dat dit rendez-vous uiterst belangrijk voor haar was. Ze hoopte dat deze samenkomst verandering in haar toestand zou brengen en haar zou redden. Als hij bij het horen van het nieuws vastbesloten, gepassioneerd en zonder een moment van aarzeling: 'Laat alles varen en vlucht met mij!' tegen haar zou zeggen, dan zou ze haar zoon verlaten en met hem meegaan. Maar dit bericht had niet die uitwerking op hem die ze verwachtte; het leek slechts of hij zich ergens beledigd door voelde.

'Het was niet in het minst moeilijk voor me. Het ging vanzelf,' zei ze geïrriteerd, 'en kijk...' Ze haalde de brief van haar man uit haar handschoen.

'Ik begrijp het, ik begrijp het,' onderbrak hij haar. Hij pakte de brief aan maar las hem niet en probeerde haar gerust te stellen. 'Ik wenste slechts, ik vroeg slechts één ding: een einde aan deze toestand maken om mijn leven aan jouw geluk te kunnen wijden.'

'Waarom zeg je dat tegen me?' zei ze. 'Daar kan ik toch niet aan twijfelen? Als ik zou twijfelen...'

'Wie zijn dat?' vroeg Vronski plotseling terwijl hij naar twee dames wees die hun kant opkwamen. 'Misschien kennen ze ons,' en hij sloeg haastig een zijpaadje in en trok haar met zich mee.

'Ach, wat kan mij dat schelen!' zei ze. Haar lippen begonnen te trillen. En het leek hem toe dat haar ogen hem van onder haar voile met een vreemde kwade blik aankeken. 'Ik zeg je toch dat het daar niet om gaat, dat ik daar niet aan kan twijfelen; maar dit schrijft hij aan me. Lees het.' En weer bleef ze staan.

Weer, zoals in dat eerste moment dat ze hem over de breuk met haar man vertelde, veroorzaakte het lezen van de brief bij Vronski de logische reactie die voortvloeide uit zijn verhouding tot de beledigde echtgenoot. Nu hij diens brief in handen hield, stelde hij zich onwillekeurig diens uitdaging voor die hij waarschijnlijk vandaag of morgen bij zich thuis zou vinden, en ook het duel zelf, waarbij hij met deze zelfde koele en trotse uitdrukking die nu op zijn gezicht lag, na in de lucht te hebben geschoten, het schot van de beledigde echtgenoot af zou wachten. En op dit moment flitste door hem heen wat Serpoechovskoj zojuist

tegen hem had gezegd en wat hij zelf die ochtend had gedacht: dat het beter was om zich niet te binden, en hij wist dat hij dit niet aan haar kon vertellen.

Nadat hij de brief had gelezen, keek hij naar haar op en er lag geen vastberadenheid in zijn blik. Ze begreep onmiddellijk dat hij hier zelf tevoren al over had nagedacht. Ze wist dat, wat hij ook tegen haar zou zeggen, hij niet alles zou zeggen wat hij dacht. En ze begreep dat haar laatste hoop vervlogen was. Dit was niet wat ze had verwacht.

‘Je ziet wat dit voor een man is,’ zei ze met trillende stem, ‘hij...’

‘Vergeef me maar ik ben hier blij om,’ viel Vronski haar in de rede. ‘Laat me in godsnaam uitspreken,’ voegde hij eraan toe terwijl hij haar met zijn ogen smeekte om hem de tijd te geven zijn woorden te verklaren. ‘Ik ben blij omdat het absoluut, absoluut niet zo kan blijven als hij veronderstelt.’

‘Waarom zou dat niet kunnen?’ vroeg Anna die haar tranen bedwong en blijkbaar geen enkele betekenis meer aan zijn woorden hechtte. Ze beseftte dat haar lot beslist was.

Vronski wilde zeggen dat dit, na het in zijn ogen onvermijdelijke duel, zo niet voort kon duren maar hij zei iets anders.

‘Dit kan zo niet voortduren. Ik hoop dat je hem nu zult verlaten. Ik hoop,’ hij raakte in verlegenheid en bloosde, ‘dat je mij toestaat om voor ons leven te zorgen en te denken. Morgen...’ wilde hij beginnen.

Ze liet hem niet uitspreken.

‘Maar mijn zoon?’ schreeuwde ze. ‘Je ziet toch wat hij schrijft? Ik moet hem achterlaten en dat wil ik niet.’

‘Maar om godswil, wat is beter? Je zoon achterlaten of deze vernederende toestand voort te laten duren?’

‘Voor wie vernederend?’

‘Voor allemaal en het meest voor jou.’

‘Vernederend zeg jij... zeg dat toch niet. Die woorden hebben voor mij geen betekenis,’ zei ze met bevende stem. Ze wilde niet dat hij nu onwaarheden zou spreken. Het enige wat haar restte was zijn liefde en ze wilde van hem houden. ‘Begrijp dan toch dat vanaf de dag dat ik verliefd op je ben geworden, alles voor mij veranderd is. Er bestaat voor mij niets, niets dan jouw liefde. Met jouw liefde voel ik me zo boven alles verheven en zo zeker dat niets voor mij vernederend kan zijn. Ik ben trots op mijn toestand omdat... ik ben er trots op... trots...’ Ze kon niet meer zeggen waar ze trots op was. Tranen van schaamte en wanhoop verstikten haar stem. Ze bleef staan en begon te snikken.

Ook hij voelde dat er iets opsteeg naar zijn keel, in zijn neus jeukte, en voor de eerste keer in zijn leven voelde hij dat hij zou kunnen gaan huilen. Hij zou niet kunnen zeggen wat het nu wel was wat hem zo ontroerde. Hij had medelijden met haar en voelde dat hij haar niet kon helpen maar tegelijkertijd wist hij dat hij

de schuld was van haar leed, dat hij iets gedaan had wat verkeerd was.

‘Is er dan geen scheiding mogelijk?’ zei hij zwakjes. Ze schudde het hoofd zonder hem te antwoorden. ‘Kan je je zoon niet meenemen en hem toch verlaten?’

‘Ja. Maar dat hangt allemaal van hem af. Ik moet nu naar hem toe,’ zei ze kortaf. Haar voorgevoel dat alles bij het oude zou blijven had haar niet bedrogen.

‘Ik kom dinsdag naar Petersburg en dan wordt alles beslist.’

‘Ja,’ zei ze. ‘Maar we zullen er nu niet meer over praten.’

Anna's rijtuig dat ze had weggestuurd met de opdracht naar het poortje van de tuin van Vrede te komen, reed voor. Anna nam afscheid van hem en vertrok naar huis.

Op maandag was de gewone zitting van de 2 Juni-Commissie. Aleksej Aleksandrovitsj kwam de vergaderzaal binnen, begroette de leden en de voorzitter zoals gewoonlijk, legde zijn hand op de papieren die voor hem waren klaargelegd en ging op zijn plaats zitten. Tussen deze papieren lagen ook de nodige stukken en een ruwe schets van de verhandeling die hij voornemens was te gaan houden. Hij had die stukken trouwens niet nodig. Hij herinnerde zich alles en achtte het onnodig om in gedachten te repeteren wat hij zou gaan zeggen. Hij wist dat wanneer het eenmaal zover was en hij het gezicht van zijn opponent die zich tevergeefs inspande om onverschillig te kijken, voor zich zag, zijn redevoering beter en vlotter uit zou vallen dan wanneer hij hem nu zou voorbereiden. Hij voelde dat de inhoud van zijn speech zo geweldig was dat elk woord betekenis zou hebben. Ondertussen zag hij er, terwijl hij naar de gebruikelijke rapportage luisterde, heel onschuldig en argeloos uit. Niemand, die naar zijn witte handen keek met de gezwollen aderen en de lange vingers die langs de beide randen van het voor hem liggende witte vel papier streelden, en naar zijn met een vermoeide uitdrukking wat opzij gebogen hoofd, zou gedacht hebben dat er zo meteen woorden uit zijn mond zouden vloeien die een vreselijke storm zouden veroorzaken, die de leden tot geschreeuw en interrupties zouden dwingen en die de voorzitter zouden verplichten om de vergadering tot de orde te roepen. Toen de rapportage ten einde was, verklaarde Aleksej Aleksandrovitsj met zijn zachte hoge stem dat hij nog enige van zijn overwegingen omtrent de kwestie aangaande de regeling van de niet-Russische bevolking naar voren wilde brengen. De aandacht was op hem gericht. Aleksej Aleksandrovitsj schraapte zijn keel. Hij keek zijn opponent niet aan maar nam daarvoor, zoals hij altijd deed bij het houden van zijn redevoeringen, de eerste de beste die tegenover hem zat, een kleine vreedzame grijsaard die in de commissie nooit een eigen mening had, en begon zijn zienswijze uiteen te zetten. Toen hij bij de radicale en organieke wet was gekomen, sprong zijn tegenstander op en begon te protesteren. Stremov die ook lid van de commissie was en zich ook aangesproken voelde, begon zich te verdedigen, en het werd over het algemeen genomen een stormachtige vergadering. Aleksej Aleksandrovitsj triomfeerde echter en zijn voorstel werd aanvaard. Er werden drie nieuwe commissies ingesteld en in bepaalde Petersburgse kringen werd er de volgende dag over niets anders gesproken dan over deze vergadering. Het succes van Aleksej

Aleksandrovitsj was zelfs groter dan hij had verwacht.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj de volgende dag, op een dinsdag, ontwaakte, dacht hij met voldoening terug aan zijn behaalde overwinning en hoewel hij onverschillig wilde lijken, kon hij niet nalaten te glimlachen toen zijn chef de bureau, die hem wilde vleien, de geruchten vertelde die hem over het voorgevallene in de commissie ter ore waren gekomen.

Aleksej Aleksandrovitsj was zo druk bezig met zijn chef de bureau dat hij helemaal vergat dat het vandaag dinsdag was, de dag die hij bestemd had voor de aankomst van Anna Arkadjevna en hij was verbaasd en onaangenaam verrast toen een bediende hem haar komst kwam melden.

Anna was vroeg in de ochtend in Petersburg aangekomen. Na haar telegram was er een rijtuig gestuurd om haar te halen en daarom had Aleksej Aleksandrovitsj van haar aankomst op de hoogte kunnen zijn. Maar toen ze arriveerde, was hij er niet om haar te begroeten. Men zei haar dat hij nog thuis aan het werk was met zijn chef de bureau. Ze liet haar man zeggen dat ze was aangekomen, liep door naar haar eigen kamer en begon uit te pakken in de verwachting dat hij bij haar zou komen. Er ging echter een uur voorbij en hij kwam niet. Ze ging naar de eetkamer onder het voorwendsel dat ze iets moest regelen en sprak opzettelijk erg luid in de verwachting dat hij binnen zou komen. Hij kwam echter niet hoewel ze hoorde hoe hij naar de deur van zijn werkkamer liep om zijn chef de bureau uitgeleide te doen. Ze wist dat hij volgens zijn gewoonte spoedig naar kantoor zou gaan en wilde hem voordien nog zien om duidelijkheid te krijgen over hun verhouding.

Ze liep door de salon en ging vastbesloten naar zijn werkkamer. Toen ze binnenkwam, zat hij in uniform, blijkbaar klaar om weg te gaan, met beide ellebogen op het kleine tafeltje geleund en staarde neerslachtig voor zich uit. Zij zag hem eerder dan hij haar en ze begreep dat hij aan haar dacht.

Toen hij haar zag, wilde hij opstaan, bedacht zich, werd daarna rood in het gezicht, iets wat Anna nog nooit eerder had gezien, en kwam naar haar toe zonder haar in de ogen te kijken maar met zijn blik hoger, op haar voorhoofd en haar kapsel gericht. Hij pakte haar hand vast en vroeg haar te gaan zitten.

‘Ik ben blij dat je gekomen bent,’ zei hij terwijl hij naast haar ging zitten en blijkbaar iets wilde zeggen maar haperde. Hij wilde enkele malen opnieuw beginnen maar bleef steken. Hoewel ze zich op deze ontmoeting had voorbereid en zichzelf had voorgehouden hem te verachten en te beschuldigen, wist ze niet wat ze tegen hem moest zeggen en had met hem te doen. En dus duurde het zwijgen nogal lang. ‘Is Serjozja gezond?’ vroeg hij en zonder op haar antwoord te wachten voegde hij eraan toe: ‘Ik zal vandaag niet thuis dineren en zo meteen moet ik weg.’

‘Ik wilde naar Moskou gaan,’ zei ze.

‘Nee, je hebt er heel, heel erg goed aan gedaan dat je gekomen bent,’ zei hij en weer zweeg hij.

Omdat ze zag dat hij niet bij machte was om zelf aan het gesprek te beginnen, begon ze zelf.

‘Aleksej Aleksandrovitsj,’ zei ze terwijl ze hem aankeek en haar ogen niet neersloeg onder zijn blik die nog steeds op haar kapsel was gericht, ‘ik ben een zondige vrouw, ik ben een slechte vrouw, maar ik ben nog steeds dezelfde als tijdens ons laatste gesprek en ik ben gekomen om je te zeggen dat ik er niets aan kan veranderen.’

‘Ik heb daar niet om gevraagd,’ zei hij plotseling terwijl hij haar vastberaden en vol haat recht in de ogen keek. ‘Ik had niet anders verwacht.’ Onder invloed van zijn woede beheerste hij klaarblijkelijk zijn talenten weer geheel en al. ‘Maar zoals ik je toen zei en schreef,’ zei hij met zijn scherpe, hoge stem, ‘herhaal ik nogmaals dat ik niet verplicht ben dit te weten. Ik negeer het. Niet alle vrouwen zijn zo goed als jij om zulk *prettig nieuws* met zoveel haast aan hun echtgenoten mee te delen.’ Hij legde vooral de nadruk op het woord ‘prettig’. ‘Ik negeer dit zolang de wereld er niet van weet, zolang mijn naam niet bezoedeld wordt. En daarom waarschuw ik je slechts dat onze verhouding moet blijven zoals zij altijd was en dat ik slechts in het geval dat je je *compromitteert* maatregelen zal moeten nemen om mijn eer te beschermen.’

‘Maar onze verhouding kan niet blijven zoals ze altijd was,’ begon Anna schuchter terwijl ze hem verschrikt aankeek.

Toen ze die rustige gebaren weer zag, die doordringende, spottende kinderstem hoorde, ging haar medelijden van kort daarvoor verloren door haar afschuw en ze voelde slechts angst. Ze wilde echter koste wat kost weten waar ze aan toe was.

‘Ik kan je vrouw niet zijn als ik...’ begon ze.

Hij begon kwaadaardig en koel te lachen.

‘Waarschijnlijk weerspiegelt de levenswijze die je gekozen hebt, zich in je opvattingen. Ik heb evenveel achting of verachting voor beide... ik acht je verleden en ik veracht je heden... zodat ik ver sta van de interpretatie die je aan mijn woorden tracht te geven.’

Anna zuchtte en boog het hoofd.

‘Ik begrijp trouwens niet hoe jij met zo’n onafhankelijke geest,’ vervolgde hij in woede ontstekend, ‘die haar man onverbloemd vertelt dat ze hem ontrouw is en daar blijkbaar niets afkeurenswaardigs in vindt, dat jij de vervulling van de plichten van de vrouw tegenover haar man afkeurenswaardig vindt.’

‘Aleksej Aleksandrovitsj! Wat wil je van me?’

‘Ik wil dat ik die man hier niet tegenkom en dat jij je zo gedraagt dat noch de *wereld*, noch het *personeel* je ooit ergens van *kan* beschuldigen... dat je hem niet

meer zult zien. Dat lijkt me niet te veel gevraagd. En daarvoor zal je de rechten genieten van een eerbare vrouw die haar verplichtingen niet vervult. Dat is alles wat ik je te zeggen heb. Ik moet nu weg. Ik dineer niet thuis.'

Hij stond op en ging naar de deur. Anna stond ook op. Hij boog zwijgend en liet haar voorgaan.

De nacht die Levin op de hooimijt had doorgebracht, was niet zonder meer aan hem voorbijgegaan: het landbouwbedrijf dat hij bestuurde, stond hem tegen en had alle aantrekkingskracht voor hem verloren. Ondanks de schitterende oogst waren er naar het hem leek nog nooit zoveel tegenslagen en zoveel wrijvingen tussen hem en de boeren geweest als in dit jaar, en de oorzaak van die tegenslagen en die wrijvingen was hem nu volkomen duidelijk. De bekoring die van het werk uitging en die een gevolg was van de intiemere omgang met de boeren, de afgunst die hij voelde jegens hen en hun leven, het verlangen om dit leven te gaan leiden dat in die nacht al geen droom meer voor hem was maar een voornemen waarvan hij de verwezenlijking in details had doordacht; dat alles had zijn kijk op de manier waarop zijn landgoed beheerd werd zo veranderd dat zijn vroegere belangstelling ervoor geheel verdwenen was en hij nu wel oog moest hebben voor die onaangename houding tegenover zijn boeren die aan alles ten grondslag lag. Het stamboekvee, koeien als Pava, al zijn bemeste en omgeploegde land, negen vlakke velden met wilgen afgezet, honderd hectaren met diep ondergeploegde mest, de machines voor het zaaien van rijen enzovoort; dat zou allemaal prachtig zijn als dat alleen gedaan was door hemzelf of door hem en zijn vrienden, door mensen die met hem meeleeften. Maar hij zag nu duidelijk (het werken aan zijn boek over de landbouw waarin de arbeider het belangrijkste element van het boerenbedrijf moest zijn, had hier veel toe bijgedragen), hij zag nu duidelijk dat het landbouwbedrijf dat hij bestuurde, slechts een hard en hardnekkig gevecht was tussen hem en zijn arbeiders, waarbij er aan één kant, aan zijn kant, voortdurend en ingespannen naar gestreefd werd om alles anders te gaan doen en op een manier die door hem als de beste werd beschouwd, en aan de andere kant alles op zijn beloop werd gelaten. En hij zag hoe deze strijd, met een uiterste krachtsinspanning van zijn kant en met geen enkele moeite en zelfs kwade opzet van de andere kant, slechts tot resultaat had dat het naar niemands zin ging en dat de prachtige landbouwwerktuigen, het prachtige vee en de grond volkomen zinloos bedorven werden. En het ergste was nog niet dat de energie die hij aanwendde, volstrekt zinloos verloren ging, maar dat hij, nu de zin van het bedrijf hem duidelijk was geworden, wel in moest zien dat zijn energie een volstrekt waardeloos doel had gediend. Waar ging die strijd in wezen om? Hij vocht voor elke cent (en hij kon ook niet anders want als zijn energie ook maar even verslapt, had hij geen geld genoeg om de arbeiders uit te

betalen), terwijl zij er slechts voor vochten om rustig en plezierig te kunnen werken, dat wil zeggen zoals ze dat gewend waren. Zijn belang was dat elke arbeider zoveel mogelijk werk verzette, dat hij daarbij niet liep te dromen, dat hij zijn best deed om de wanmolens, de eggen, de dorsmachines niet kapot te maken, dat hij zijn hersens bij zijn werk zou houden; maar zijn arbeiders wilden zo plezierig mogelijk werken, met rustpauzes en vooral zorgeloos en wegdromend, zonder na te denken. Levin zag dat deze zomer bij alles wat er werd gedaan. Hij stuurde ze om klaver te maaien voor hooi en had de slechtste met gras en zuring begroeide hectaren die niet geschikt waren voor zaad, daarvoor uitgekozen; achter elkaar maaiden ze zijn beste voor zaad bestemde hectaren, probeerden het goed te praten door te zeggen dat het zo moest van de opzichter en zeiden tot troost dat het prachtig hooi zou worden, maar hij wist dat dit gebeurde omdat deze hectaren gemakkelijker waren om te maaien. Hij stuurde de keermachine naar het land om het hooi te keren. Op een van de eerste rijen hadden ze hem al kapot gemaakt omdat de boer het vervelend vond op de stoel te zitten onder die vleugels die boven hem zwaaiden. En ze zeiden tegen hem: 'U moet zich niet ongerust maken. De vrouwen keren het in een wip.' De ploegen bleken ondeugdelijk omdat de arbeiders niet op de gedachte kwamen de opgetrokken ploegschaar in de grond te laten zakken en omdat ze door met geweld te keren de paarden afbeulden en de grond verknoeiden, en dan vroegen ze hem om vooral rustig te blijven. Ze lieten de paarden los in de tarwe omdat geen enkele arbeider nachtwaker wilde zijn en hoewel hij het verboden had, liepen de arbeiders om beurten wacht en Vanka die de hele dag had gewerkt, viel in slaap en zei berouwvol: 'Doet u maar met me wat u wilt.' Ze lieten de drie beste kalveren zich doodvreten omdat ze die zonder drinken in het klaverveld hadden losgelaten en ze wilden absoluut niet geloven dat ze zo opgeblazen waren door de klaver en als troost vertelden ze hoe bij de burens in drie dagen tijd honderd twaalf stuks vee verloren waren gegaan. En dit alles gebeurde niet omdat iemand Levin of zijn bedrijf kwaad toewenste; integendeel, hij wist dat ze hem graag mochten, dat ze hem een eenvoudige heer vonden (hun grootste compliment). Dit gebeurde alleen maar omdat ze vrolijk en zorgeloos wilden werken en omdat zijn belangen niet slechts vreemd en onbegrijpelijk voor hen waren maar fataal tegengesteld aan hun eigen volstrekt rechtvaardige belangen. Levin was reeds lang ontevreden over zijn houding ten opzichte van zijn landgoed. Hij zag dat zijn boot lekte maar kon het lek niet vinden omdat hij zichzelf misschien wel met opzet bedroog. Maar nu kon hij zichzelf niet langer bedriegen. Het bedrijf zoals hij dat beheerde, had niet slechts zijn belangstelling verloren maar wekte zelfs zijn afkeer op en hij kon er zich niet meer mee bezighouden.

Daarbij kwam nog dat Kitty Sjtsjerbatskaja die hij wel wilde maar niet kon

ontmoeten, op dertig kilometer afstand van hem verbleef. Toen hij bij Darja Aleksandrovna Oblonskaja was, had ze hem uitgenodigd om op bezoek te komen: een bezoek om een hernieuwd aanbod te doen aan haar zuster die het, zo liet ze doorschemeren, nu zou aanvaarden. Toen Levin Kitty Sjtsjerbatskaja zag, had hij begrepen dat hij nog steeds van haar hield, maar hij kon niet naar de Oblonski's gaan nu hij wist dat zij daar was. Dat hij haar een aanbod had gedaan en zij hem had afgewezen, had een onneembare hindernis tussen hem en haar geplaatst. Ik kan haar niet vragen mijn vrouw te worden vanwege het simpele feit dat ze niet de vrouw kan worden van hem die ze verkoos, zei hij bij zichzelf. Deze gedachte stemde hem koel en vijandig jegens haar. Ik zal niet zonder verwijtende gevoelens met haar kunnen praten, niet zonder boosheid naar haar kunnen kijken en zij zal me waarschijnlijk alleen maar nog meer gaan haten. En daarbij, hoe kan ik nu, na datgene wat Darja Aleksandrovna tegen mij zei, naar hen toegaan? Kan ik soms doen alsof ik niet weet wat ze tegen mij heeft gezegd? En ik zal daar als een grootmoedig man binnenkomen, om alles te vergeten en haar vergiffenis te schenken. Dan sta ik voor haar in de rol van hem die vergeeft en haar zijn liefde waardig keurt...! Waarom heeft Darja Aleksandrovna dat toch tegen mij gezegd? Ik had haar toevallig kunnen ontmoeten en dan was alles vanzelf gegaan maar nu is het onmogelijk, onmogelijk!

Darja Aleksandrovna had hem een briefje gestuurd waarin ze om een dameszadel voor Kitty vroeg. 'Men zei me dat u zo'n zadel heeft,' schreef ze hem. 'Ik hoop dat u het zelf zult brengen.'

Dit was meer dan hij kon verdragen. Hoe kon een verstandige, tactvolle vrouw haar zuster zo vernederen! Hij schreef tien briefjes, verscheurde ze allemaal en stuurde het zadel zonder begeleidend briefje. Schrijven dat hij kwam, was onmogelijk want hij kon niet komen; schrijven dat hij niet kon komen omdat hij ergens door verhinderd was of op reis moest was nog erger. Hij stuurde het zadel zonder briefje en in het bewustzijn dat hij iets beschamends deed. De volgende dag droeg hij heel het weerzinwekkende beheer van zijn landgoed over aan de opzichter en vertrok naar een afgelegen district, naar zijn vriend Svjazjski die bij prachtige moerassen met snippen woonde en die hem kort geleden een brief schreef met het verzoek een belofte van lang geleden in te lossen en bij hem te komen logeren. De snippenmoerassen in het Soerovski-district lokten Levin reeds lang aan maar vanwege het werk op het landgoed had hij deze reis steeds weer uitgesteld. Nu was hij blij om te kunnen vertrekken, weg uit de buurt van de Sjtsjerbatski's en vooral weg van het landgoed en naar de jacht die voor hem altijd de beste troost was in tijden van verdriet en tegenslag.

In het Soerovski-district was geen spoorweg en geen postweg en Levin reisde in de tarantas met zijn eigen paarden.

Hij stopte halverwege bij een rijke boer om te eten en de paarden te voeren. Een kerngezonde, kale oude man met een brede rode baard en grijze slapen opende de poort en drukte zich tegen de post om het driespan door te laten. Nadat hij de koetsier een plaats onder het afdak had aangewezen op het grote, schone en opgeruimde erf met haakploegen vol schroeiplekken, nodigde de oude man Levin uit in de mooie kamer te komen. Een jonge vrouw met schone kleren en overschoenen aan haar blote voeten boende vooroverbogen de vloer in het nieuwe voorhuis. Ze schrok van de hond die achter Levin naar binnen rende en gaf een schreeuw maar ze lachte meteen om haar eigen angst toen ze merkte dat de hond niets deed. Nadat ze Levin met haar arm in de opgestroopte mouw de deur naar de mooie kamer had gewezen, verborg ze weer voorovergebogen haar knappe gezicht en ging door met dweilen.

‘Wilt u de samovar?’ vroeg ze.

‘Ja, alstublieft.’

Het was een grote kamer met een Hollandse kachel en een tussenschot. Onder de iconen stond een met figuren beschilderde tafel, een bank en twee stoelen. Bij de deur stond een servieskastje. De luiken waren gesloten, er waren weinig muggen en het was er zo schoon dat Levin bang was dat Laska die de hele weg draafde en in plassen rolde, vuile poten op de vloer zou maken en wees haar een plaatsje in een hoek bij de deur. Nadat Levin de kamer had bekeken, ging hij naar het achtererf. De knappe jonge vrouw met overschoenen liep schommelend met lege emmers aan een juk voor hem uit om water bij de put te halen.

‘Vlug een beetje!’ riep de oude man vrolijk tegen haar en hij kwam naar Levin toe. ‘Wel, heer, op weg naar Nikolaj Ivanovitsj Svijazjski? Die komt ook wel bij ons,’ begon hij spraakzaam met zijn ellebogen op de leuning van het bordesje.

Midden in het verhaal van de oude man over hoe hij Svijazjski kende, begonnen de poortdeuren weer te kraken en kwamen arbeiders van het veld met haakploegen en eggen. De voor de haakploegen en eggen gespannen paarden zagen er stevig en weldoorvoed uit.

De arbeiders behoorden zo te zien tot de familie: twee van hen waren jong met sitse hemden en petten, de beide anderen, een oude man en een jonge kerel, waren in loondienst en droegen zelfgeweven hemden van hennepgaren. De oude

man kwam het bordesje af en ging naar de paarden om ze uit te spannen.

‘Wat hebben ze geploegd?’ vroeg Levin.

‘Ze hebben het aardappelveld omgeploegd. We houden ook nog een stukje grond. Fedot, je moet de ruïen niet loslaten, zet hem bij de paal. We spannen de ander in.’

‘Hoe zit het, vadersje? Ik had gezegd dat de ploegijzers gehaald moesten worden. Heeft-ie ze gebracht?’ vroeg een fors gebouwde, gezonde jonge kerel, blijkbaar de zoon van de oude man.

‘Ja... in de slee,’ antwoordde de oude man terwijl hij de losgenomen leidsels opschoot en op de grond liet liggen. ‘Klaar dat maar als ze eten.’

De knappe jonge vrouw ging met volle emmers die haar schouders naar beneden trokken het voorhuis in. Er kwamen nog wat vrouwen te voorschijn: mooie jonge vrouwen, vrouwen van middelbare leeftijd en oude lelijke vrouwen, met en zonder kinderen.

De samovar floot in de tuit; de arbeiders en de leden van het gezin die de paarden hadden verzorgd, gingen eten. Levin haalde zijn mondvorraad uit het rijtuig en nodigde de oude man uit om thee met hem te drinken.

‘Nou ja, we hebben vandaag al thee gedronken,’ zei de oude man terwijl hij de uitnodiging met zichtbaar genoeg aanvaardde. ‘Een beetje voor de gezelligheid.’

Tijdens het theedrinken kreeg Levin heel de geschiedenis van het bedrijf van de oude man te horen. Tien jaar geleden had hij honderd twintig hectaren van een landeigenares gepacht maar vorig jaar had hij de grond gekocht en er nog driehonderd hectaren bij gehuurd van een naburige landheer. Een klein deel van de grond, het slechtste, verpachtte hij terwijl hij zelf met zijn gezin en twee arbeiders in loondienst veertig hectaren bebouwde. De oude man klaagde dat het slecht ging. Maar Levin begreep dat hij alleen maar klaagde omdat dat zo hoorde en dat hij een bloeiend bedrijf had. Als het slecht ging, zou hij geen grond voor vijfhonderd roebel de hectare gekocht hebben, zou hij zijn drie zoons en zijn neef niet hebben uitgehuwd, zou hij niet tweemaal na branden hebben herbouwd, steeds mooier en beter. Ondanks het geklaag van de oude man was te zien dat hij terecht trots was op zijn welvaart, trots op zijn zoons, zijn neef, hun vrouwen, de paarden, de koeien en vooral trots dat hij heel dit bedrijf in handen had. Uit het gesprek met de oude man vernam Levin dat hij niet wars was van nieuwigheden. Hij verbouwde veel aardappelen en toen Levin aan kwam rijden, had hij gezien hoe zijn aardappelen al uitgebloeid waren en het loof verlepte terwijl bij Levin de bloei nog maar pas begon. Hij bewerkte het aardappelland niet met een haakploeg maar met een moderne ploeg die hij van de landheer leende. Hij zaaide ook tarwe. Een klein detail dat vooral indruk op Levin had gemaakt, was dat de oude man na het uitdunnen van de rogge de uitgedunde rogge als

paardevoer gebruikte. Hoe vaak had Levin als hij zag dat dat prachtige voer verloren ging, het niet willen lezen, maar dat bleek nooit te kunnen. Bij deze boer gebeurde het echter wel en hij kon geen woorden genoeg vinden om dit voer te prijzen.

‘Wat moeten die vrouwen anders doen? Ze dragen het in hopen naar de weg en de kar neemt het mee.’

‘Maar bij ons landheren loopt alles slecht met de arbeiders,’ zei Levin terwijl hij hem een glas thee aanreikte.

‘Dank u beleefd,’ antwoordde de oude man terwijl hij het glas aanpakte maar hij bedankte voor de suiker, wijzend naar het afgeknabbelde klontje dat hij nog over had. ‘Wat kan je nou met arbeiders beginnen?’ zei hij. ‘Niks dan armoe. Neem Svijazski nou. We weten wat voor grond hij heeft, beste grond, maar hij heeft toch geen oogst om bijster trots op te zijn. Het komt allemaal door gebrek aan toezicht!’

‘Maar jij hebt toch ook mensen in loondienst?’

‘Maar wij zijn boeren. We zijn overal zelf bij. Wie slecht werkt, vliegt eruit; en we klaren het met onze eigen mensen.’

‘Vadertje, Finogen zei dat ik teer moest halen,’ zei de vrouw in overschoenen die binnen was gekomen.

‘Zo is het, heer!’ zei de oude man. Hij stond op, bekruste zich omstandig, bedankte Levin en ging naar buiten.

Toen Levin in de bijkeuken kwam om zijn koetsier te roepen, zag hij de hele familie van boeren aan tafel zitten. De vrouwen stonden erbij om te bedienen. De jonge stevige zoon vertelde met zijn mond vol pap iets grappigs en iedereen lachte en vooral de vrouw in overschoenen die koolsoep in een schaalte deed, moest vrolijk lachen.

Het was heel goed mogelijk dat het knappe gezicht van deze vrouw in overschoenen de indruk van welvaart versterkte die dit boerengezin op Levin maakte, maar deze indruk was zo sterk dat hij er niet meer los van kon komen. En heel de weg van de oude man tot aan Svijazski moest hij elk moment weer aan deze boerenbedoening denken alsof er iets in deze indruk school, wat om zijn bijzondere aandacht vroeg.

Svijazjski was adelsmaarschalk in zijn district. Hij was vijf jaar ouder dan Levin en reeds lang getrouwd. Bij hem in huis woonde zijn jonge schoonzusje, een meisje dat Levin heel aardig vond. En Levin wist dat het een lievelingswens van Svijazjski en zijn vrouw was om dit meisje met hem te laten trouwen. Hij twijfelde daar niet aan zoals jonge mannen die, zoals dat heet op vrijersvoeten gaan, daar nooit aan twijfelen, hoewel niemand het ooit in zijn hoofd zou halen om dit uit te spreken. Maar Levin wist eveneens dat hij, hoe graag hij ook wilde trouwen en hoewel alles erop wees dat dit bekoorlijke meisje een voortreffelijke echtgenote zou zijn, net zomin met haar zou kunnen trouwen als dat hij naar de hemel kon vliegen, zelfs al was hij niet verliefd op Kitty Sjtsjerbatskaja. En deze wetenschap vergalde voor hem het genoegen dat hij van zijn uitstapje naar Svijazjski verwachtte.

Toen Levin de brief van Svijazjski met de uitnodiging om op jacht te gaan ontving, moest hij hier meteen aan denken maar desondanks besloot hij dat de gedachte dat Svijazjski dergelijke verwachtingen zou koesteren, een ongegronde veronderstelling van hem was en daarom ging hij toch op weg. Bovendien leefde diep in zijn hart de wens om zichzelf te beproeven en nogmaals te bezien of dit meisje bij hem paste. Het huiselijke leven van de Svijazjski's was het toppunt van gezelligheid, Svijazjski was zelf het beste type Zemstvo-bestuurder dat Levin kende en Levin had hem altijd een buitengewoon interessante man gevonden.

Svijazjski was een van die voor Levin altijd weer verbazingwekkende mensen wier zeer consequente maar nooit oorspronkelijke levensbeschouwing zijn eigen weg gaat terwijl ook hun leven een buitengewoon zekere en vaste koers volgt; een leven dat volkomen onafhankelijk en bijna altijd in tegenspraak is met hun levensbeschouwing. Svijazjski was een uitgesproken liberaal man. Hij minachtte de adel en beschouwde de meerderheid van de adel als heimelijke aanhangers van de lijfeigenschap die slechts uit bangigheid niet voor hun mening uit durfden te komen. Volgens hem was Rusland een verloren land, zoiets als Turkije, en de regering van Rusland was zo slecht dat hij zich nooit zou veroorloven om zelfs de daden van de regering aan serieuze kritiek te onderwerpen; maar terzelfder tijd was hij in staatsdienst en een voorbeeldig adelsmaarschalk en op reis zette hij altijd zijn uniformpet met rode band en kokarde op. Hij veronderstelde dat menselijk leven slechts in het buitenland mogelijk was waar hij bij de eerste de beste gelegenheid zou gaan wonen, terwijl hij tegelijkertijd in Rusland een zeer

gecompliceerd en geperfectioneerd landbouwbedrijf beheerde, alles met buitengewone belangstelling volgde en van alles wat er in Rusland gebeurde op de hoogte was. Hij vond dat de Russische boer zich, wat ontwikkeling betrof, in de overgangsfase tussen aap en mens bevond maar tegelijkertijd kon hij op de kiesvergaderingen van de Zemstvo de boeren het spontaan van iedereen de hand schudden en naar hun mening luisteren. Hij geloofde in god noch gebod maar hij was zeer bezorgd over het probleem van de verbetering van de levensomstandigheden van de geestelijkheid en de verkleining van de parochies en hij deed daarbij vooral zijn best om de kerk in zijn dorp te behouden.

Bij het vrouwenvraagstuk stond hij aan de zijde van de felste voorvechters van de volledige vrijheid voor de vrouw en in het bijzonder van hun recht op werk maar hij en zijn vrouw leefden zo dat iedereen hun harmonieuze kinderloze gezinsleven bewonderde en hij regelde het leven van zijn vrouw zo dat ze niets deed en niets mocht doen behalve te zamen met haar man ervoor zorgen hun tijd zo goed en zo prettig mogelijk door te brengen.

Als Levin niet de eigenschap had gehad om altijd het beste in de mens te zien, zou het karakter van Svijazjski voor hem geen enkele moeilijkheid en probleem hebben gevormd; hij zou tegen zichzelf hebben gezegd: het is een dwaas of een schurk, en alles zou duidelijk zijn. Maar een *dwaas* kon hij niet zeggen want Svijazjski was buiten kijf niet slechts zeer schrander maar ook zeer ontwikkeld en bovendien een man die zich met zijn ontwikkeling buitengewoon bescheiden gedroeg. Er was geen onderwerp waarvan hij niet op de hoogte was, maar hij toonde zijn kennis alleen als hij niet anders kon. Er was voor Levin nog minder reden om te zeggen dat hij een schurk was omdat Svijazjski buiten twijfel een eerlijk, goed en verstandig mens was die zijn werk altijd opgewekt, levendig en standvastig deed, die hooglijk gewaardeerd werd door iedereen om hem heen en die vast en zeker nooit bewust iets slechts deed of kon doen.

Levin trachtte hem te begrijpen maar kon het niet en hij keek altijd naar hem en naar zijn leven als naar een levend raadsel.

Levin en hij waren met elkaar bevriend en daarom durfde Levin het aan om Svijazjski uit te horen, om een poging te doen door te dringen tot de kern van zijn levensvisie, maar dat was altijd tevergeefs. Telkens als Levin verder dan de voor een ieder geopende deuren van de ontvangkamers van zijn geest trachtte door te dringen, merkte hij dat Svijazjski wat in verwarring raakte; het was nauwelijks zichtbaar maar hij keek een beetje geschrokken alsof hij vreesde dat Levin hem doorzag en bood goedmoedig en blijmoedig weerstand.

Levin vond het nu, na zijn teleurstelling in het bedrijf, bijzonder plezierig om bij Svijazjski te gaan logeren. Hoewel hij altijd vrolijk werd wanneer hij deze gelukkige tortelduiven die voldaan waren over zichzelf en iedereen, in hun goed verzorgde nest kon zien, wilde hij nu, nu hij zo'n onvrede had met zijn eigen

leven, tot het geheim van Svijazjski dat hem in diens leven zo'n duidelijkheid, zekerheid en vrolijkheid verschafte, trachten door te dringen. Levin wist bovendien dat hij bij Svijazjski landheren uit de buurt aan zou treffen en hij vond het nu boeiend om een praatje met hen te maken, om te luisteren naar die landbouwgesprekken over de oogst, de huur van arbeiders en dergelijke die, naar Levin zich bewust was, gewoonlijk als iets zeer banaals werden beschouwd maar die hem nu de enige gesprekken van belang leken. Misschien was dat niet van belang in de dagen van de lijfeigenschap of in Engeland. In die beide gevallen liggen de voorwaarden vast. Maar bij ons, nu alles op zijn kop is gezet en pas vorm begint te krijgen, is het de vraag hoe die voorwaarden uit zullen pakken. Dat is de enige vraag van belang in Rusland, dacht Levin.

De jacht viel schraler uit dan Levin had verwacht. Het moeras lag droog en er was geen snip te bekennen. Hij zwierf de hele dag rond en kwam slechts met drie snippen thuis maar ook, zoals altijd na de jacht, met een uitstekende eetlust, een uitstekend humeur en die opgewekte gemoedstoestand die bij hem altijd hand in hand ging met zware fysieke inspanning. En tijdens de jacht, toen hij, naar het leek, nergens aan dacht, kwam af en toe toch de herinnering aan de oude man met zijn familie weer bij hem boven, en het leek of deze herinnering niet slechts zijn aandacht vroeg maar ook een oplossing eiste van iets wat er verband mee hield.

's Avonds bij de thee ontspon zich in aanwezigheid van twee landeigenaren die in verband met zaken betreffende het voogdijschap gekomen waren, het interessante gesprek dat Levin had verwacht.

Levin zat naast de vrouw des huizes aan de theetafel en was gedwongen met haar en haar schoonzuster, die tegenover hem zat, te converseren. De gastvrouw was rond van gezicht en klein van stuk, ze had blond haar, een stralende glimlach en kuiltjes in haar wangen. Levin trachtte via haar de oplossing te vinden van dat voor hem zo belangrijke raadsel dat haar man voor hem vormde. Hij werd echter in zijn denken belemmerd omdat hij zich vreselijk ongemakkelijk voelde. Het schoonzusje tegenover hem droeg namelijk een speciaal, naar het hem voorkwam, voor hem aangetrokken japon met op haar blanke borst een diep uitgesneden hals in de vorm van een trapeze. Hoewel haar borst heel erg blank was of juist daardoor, beroofde deze uitgesneden vierhoek Levin van zijn vrijheid van denken. Hij beeldde zich in, en waarschijnlijk ten onrechte, dat de diep uitgesneden hals voor hem bestemd was, vond dat hij niet het recht had ernaar te kijken en deed zijn best dat niet te doen. Hij voelde echter dat hij alleen al schuldig was vanwege die uitgesneden hals. Hij had het gevoel dat hij iemand bedroog en uitleg verschuldigd was maar dat uitleg onmogelijk was en hij bloosde daarom onophoudelijk, voelde zich onrustig en niet op zijn gemak. Het aardige schoonzusje raakte hierdoor ook van slag. Maar de gastvrouw scheen van

dit alles niets te merken en betrok haar opzettelijk in het gesprek.

‘U zegt,’ vervolgde de gastvrouw het begonnen gesprek, ‘dat alles wat Russisch is mijn man niet vermag te interesseren. Het tegendeel is echter waar; hij mag dan vrolijk zijn in het buitenland maar toch nooit zoals hier. Hier voelt hij zich in zijn element. Hij heeft zoveel om handen en hij bezit de gave zich overal voor te interesseren. Ach, bent u nog niet in onze school geweest?’

‘Ik heb de school gezien... Dat met klimop begroeide huisje?’

‘Ja, dat is het werk van Nastja,’ zei ze naar haar zuster wijzend.

‘Geeft u zelf les?’ vroeg Levin die, hoe hij ook zijn best deed langs de uitgesneden hals te kijken, voelde dat waarheen hij ook in die richting keek, hij toch de uitgesneden hals zou zien.

‘Ja, ik heb zelf les gegeven en ik doe dat nog steeds maar we hebben een uitstekende lerares. En we geven nu ook gymnastiek.’

‘Nee, dank u wel, ik belief geen thee meer,’ zei Levin en hoewel hij voelde dat hij een onbeleefdheid beging, was hij toch niet in staat het gesprek verder voort te zetten en stond op. ‘Ik hoor daar een heel interessant gesprek,’ zei hij nog en hij liep naar het andere eind van de tafel, naar de heer des huizes en de twee landeigenaren. Svijazjski zat zijdelings tegen de tafel waarop zijn elleboog rustte met een kopje in zijn hand terwijl zijn andere hand zijn baard in zijn vuist samenvoegde, tegen zijn neus drukte en dan weer losliet alsof hij eraan wilde ruiken. Met zijn glinsterende zwarte ogen keek hij de vurig orerende landheer met de grijze snor recht aan en vond diens woorden kennelijk vermakelijk. De landheer zat over het volk te klagen. Het was voor Levin duidelijk dat Svijazjski wel zo’n antwoord op de klachten van de landheer wist dat de zin van diens woorden onmiddellijk en totaal teniet zou worden gedaan maar dat zijn positie hem verbood dit antwoord te geven en dat hij niet zonder genoegen naar de komische woorden van de landheer luisterde.

De landheer met de grijze snor was blijkbaar een verstokte aanhanger van de slavernij en een hartstochtelijke landbouwer die altijd op het land had gewoond. Levin kon dit zowel aan zijn kleding zien, een ouderwets, kaal jacquet waar de landheer blijkbaar niet aan gewend was, alsook aan zijn schrandere, gefronste blik, aan zijn vlotte idiomatische gebruik van het Russisch, aan zijn bevelende toon die hij zich blijkbaar door lange praktijk eigen had gemaakt en aan de resolute bewegingen van de grote, mooie, gebruinde handen met slechts een oude trouwring aan zijn ringvinger.

‘Als ik het niet zo spijtig vond om hetgeen ik heb opgebouwd, in de steek te laten... wat daar een werk in zit... dan zou ik het bijltje erbij neergooien. Ik zou alles verkopen, op reis gaan en net als Nikolaj Ivanovitsj... naar *Jelena* luisteren,’ zei de landheer terwijl zijn schrandere oude gezicht verlicht werd door een vriendelijke glimlach.

‘Maar toch laat u het niet in de steek,’ zei Nikolaj Ivanovitsj Svijazjski. ‘Daar zult u dus uw redenen wel voor hebben.’

‘De enige reden is dat ik in mijn eigen huis woon, geen koophuis en geen huurhuis. Ja, en je hoopt maar steeds dat het volk zijn verstand zal krijgen. Maar nee hoor, dronkenschap en losbandigheid! Je reinste uitdragerij, geen paardje, geen koetje meer. Ze creperen van de honger, maar neem je er één in loondienst dan probeert-ie je af te zetten en daagt je nog voor de vrederechter.’

‘Maar dan moet u ook een klacht indienen bij de vrederechter,’ zei Svijazjski.

‘Ik een klacht indienen? Voor geen geld van de wereld! Daar komt zoveel gepraat van dat je spijt krijgt van je klacht! Kijk nou op de fabriek: ze kregen hun voorschot en gingen ervandoor. En de vrederechter? Die stelde ze in het gelijk. Je hebt alleen nog maar wat aan de districtsrechter en de dorpsoudste. Die geeft ze een ouderwets pak slaag. Als je dat niet had, dan kon je maar beter het bijltje erbij neergooien. Vlucht dan maar naar het eind van de wereld!’

De landheer zat Svijazjski kennelijk op stang te jagen maar Svijazjski werd niet alleen niet kwaad maar vond het blijkbaar heel gemakkelijk.

‘Maar wij beheren ons bedrijf zonder zulke maatregelen,’ zei hij glimlachend. ‘Ik, Levin, deze heer.’

Hij wees naar de andere landheer.

‘Ja, bij Michail Petrovitsj loopt het nog wel, maar vraag niet hoe! Alsof dat rationele bedrijfsvoering is!’ zei de landheer, kennelijk prat gaand op het woord ‘rationele’.

‘Ik heb een eenvoudig bedrijf,’ zei Michail Petrovitsj. ‘Goddank. Bij mijn bedrijf draait het er alleen maar om dat het geld klaar ligt voor de herfstbelasting. Vaak komen de boeren: vadertje, vader, help ons uit de nood! Nou ja, al je burens zijn boeren en je hebt ermee te doen. Nou ja, je geeft alvast het eerste derde deel maar je zegt: denk erom, mannen, ik heb jullie nu geholpen maar jullie moeten mij helpen wanneer het nodig is... bij het zaaien van de haver, het binnenhalen van het hooi, het oogsten, nou ja en dan spreek je af hoeveel heffing de man.

Maar sommigen zijn schaamteloos, dat is waar.'

Levin, die deze patriarchale methoden al lang kende, wisselde een blik van verstandhouding met Svijazjski, onderbrak Michail Petrovitsj en wendde zich weer tot de landeigenaar met de grijze snor.

'Wat denkt u ervan?' zo vroeg hij. 'Hoe moet men tegenwoordig een bedrijf beheren?'

'Wel, zoals Michail Petrovitsj dat doet: òf voor de helft van de opbrengst, òf verpachten aan de boeren. Zo kan het, alleen wordt de gemeenschappelijke rijkdom van de staat daardoor tenietgedaan. Waar mijn grond met horigenwerk en goed beheer negen op één opbracht, geeft het nu tegen de helft van de opbrengst drie op één. De emancipatie heeft Rusland geruïneerd.'

Svijazjski keek met tintelende ogen naar Levin en gaf hem zelfs een nauwelijks merkbare spottende knipoog. Levin vond de woorden van de landeigenaar echter niet belachelijk; hij begreep ze beter dan hij Svijazjski begreep. Veel van wat de landheer verder nog beweerde om aan te tonen waarom Rusland door de emancipatie was geruïneerd, leek hem zelfs heel juist en was nieuw en onweerlegbaar voor hem. De landheer zei blijkbaar wat hij zelf dacht, iets wat zelden voorkomt; hij was niet tot die gedachten gekomen door de wens zijn braakliggende hersenen iets te doen te geven maar het waren gedachten die voortkwamen uit zijn levensomstandigheden, gedachten die hij had uitgebreed in zijn landelijke eenzaamheid en die hij van alle kanten bekeken had.

'Ja, ziet u, het komt omdat er geen vooruitgang mogelijk is tenzij die door het gezag wordt opgelegd,' zei hij blijkbaar verlangend te laten zien dat ontwikkeling hem niet vreemd was. 'Neem nu de hervormingen van Peter, Katharina, Alexander. Neem nu de geschiedenis van Europa. En vooral de vooruitgang in de landbouw. Al is het maar de aardappel, die is bij ons ook onder dwang ingevoerd. Tenslotte zullen ze ook niet altijd met de haakploeg hebben geploegd. Die hebben ze ook ingevoerd, misschien ten tijde van de vorstendommen, maar dat is ook vast en zeker onder dwang gebeurd. Nu, in onze tijd, hebben wij landbezitters tijdens de lijfeigenschap op onze bedrijven allerlei verbeteringen ingevoerd: droogovens, wanmolens, mest kruien en allerlei landbouwwerktuigen. Alles hebben we met onze autoriteit in moeten voeren. In het begin hebben de boeren zich verzet maar later volgden ze ons voorbeeld. Maar nu bij de afschaffing van de slavernij, hebben ze ons het gezag ontnomen en ons landbouwbedrijf moest, daar waar het op een hoog peil was gebracht, weer afzakken naar de meest barbaarse, oorspronkelijke toestand. Zo zie ik het.'

'En waarom dan wel? Indien het een rationeel bedrijf is, kunt u het werk ook door mensen in loondienst laten doen,' zei Svijazjski.

'Ik heb geen gezag. Door wie moet ik het laten doen? Als ik zo vrij mag zijn.'

Daar heb je het: de arbeidskracht is het belangrijkste element van de

landbouw, dacht Levin.

‘Door de arbeiders.’

‘De arbeiders willen geen goed werk verrichten en ze willen ook niet met goede gereedschappen werken. Die arbeider van ons kan maar een ding: zo dronken worden als een kanon en alles wat je in zijn handen stopt, naar de bliksem helpen. De paarden laat hij zich dooddrinken, goed tuig trekt hij kapot, voor de wielvelgen koopt hij drank, de stuurstang laat hij in de dorsmachine zakken om hem kapot te maken en hij wordt ziek van het zien van al die zaken die volgens hem niet nodig zijn. En daardoor is heel het peil van de landbouw gezakt. De grond is verwaarloosd, met onkruid begroeid of onder de boeren verdeeld, en waar je vroeger een opbrengst van een miljoen schepel had, brengt het nu maar honderdduizend schepel op; de gemeenschappelijke welvaart gaat zienderogen achteruit...’

Hij begon zijn plan voor de vrijmaking van de boeren te ontvouwen, een plan zonder al dat ongerief.

Levin had hier geen belangstelling voor en keerde, toen de landheer uitgesproken was, terug naar diens uitgangspunt. Hij wendde zich tot Svijazjski in een poging hem zover te krijgen dat hij eerlijk voor zijn mening uit zou komen:

‘Dat het peil van de landbouw daalt en dat een rationele winstgevende bedrijfsvoering onmogelijk is bij onze verhouding tot de arbeiders, dat is volkomen juist,’ zei hij.

‘Dat vind ik niet,’ sprak Svijazjski hem nu in alle ernst tegen. ‘Ik zie slechts dat wij geen landbouw kunnen bedrijven en dat daarentegen die landbouw die we in de tijd der horigheid bedreven, helemaal niet op een erg hoog maar op een erg laag peil stond. We hebben geen machines, geen goed werkvee, geen echte leiding, en rekenen kunnen we ook niet.’

‘Een Italiaanse boekhouding,’ zei de landheer met ironie. ‘U kunt rekenen wat u wilt maar als ze alles bij u naar de bliksem helpen kan er van winst geen sprake zijn.’

‘Waarom helpen ze het naar de bliksem? Die gammele dorsmachine, die Russische stamper van u, die maken ze kapot maar mijn stoomdorsmachine niet. En dat Russische paardje, hoe noem je dat? Van die sjokkers waar je geen beweging in kan krijgen, die helpen ze naar de bliksem maar als je een goed trekpaard als de percheron of al is het maar een bitjoek aanschafft, die helpen ze niet naar de bliksem. En zo is het overal mee. We moeten de landbouw op een hoger peil brengen.’

‘Ja, als ik dat kon betalen, Nikolaj Ivanovitsj! U heeft gemakkelijk praten maar ik moet voor een zoon op de universiteit zorgen, en de jonge kinderen zitten op het gymnasium. Ik kan dus geen percherons kopen.’

‘Daar zijn de banken voor.’

‘Zodat het laatste dat ik bezit onder de hamer komt? Nee, dank u wel!’

‘Ik ben het er niet mee eens dat het peil van de landbouw nog hoger moet en kan worden,’ zei Levin. ‘Ik werk daaraan en ik heb de middelen maar ik heb niets kunnen bereiken. Ik weet niet wie er baat bij de banken heeft. Het vergaat mij tenminste zo: waarvoor ik ook geld in mijn bedrijf steek, het levert alleen maar verlies op: vee – verlies, machines – verlies.’

‘Dat is maar al te waar,’ bevestigde de landheer met de grijze snor en hij lachte zelfs van voldoening.

‘En ik ben niet de enige,’ vervolgde Levin, ‘maar met mij alle landeigenaars met een rationele bedrijfsvoering. Ze lijden allemaal verlies, een enkeling daargelaten. Maar vertelt u eens, hoe staat het met uw bedrijf? Is dat winstgevend?’ zei Levin en onmiddellijk zag hij in Svijazski’s ogen die vluchtige uitdrukking van schrik die hij daar altijd zag als hij verder dan de ontvangkamers van Svijazski’s verstand door wilde dringen.

Bovendien was deze vraag van Levin niet helemaal zoals het hoorde. De gastvrouw had hem zojuist aan de thee verteld dat ze die zomer een Duitser uit Moskou hadden laten komen, een boekhouddeskundige die tegen een beloning van vijfhonderd roebel de balans voor hun bedrijf had opgemaakt en die bevonden had dat het een verlies opleverde van goed drieduizend roebel. Ze herinnerde zich niet precies hoeveel het was maar de Duitser had het blijkbaar tot op een kwart kopeke uitgerekend.

De landheer glimlachte toen Levin over de baten van Svijazski’s bedrijf begon omdat hij blijkbaar wist hoe hoog de winst van zijn buurman en adelsmaarschalk kon zijn.

‘Misschien niet winstgevend,’ antwoordde Svijazski. ‘Maar dat bewijst slechts dat ik òf een slecht beheerder ben òf kapitaal verspil voor het verhogen van de rente.’

‘Ach, rente!’ riep Levin met afgrijzen. ‘Misschien bestaat er rente in Europa waar de grond beter is geworden door de bestede moeite maar bij ons wordt de grond alleen maar slechter door de bestede moeite, dat wil zeggen door de overbebouwing, dus geen rente.’

‘Hoezo geen rente? Dat is een wet.’

‘Dan staan wij buiten de wet: rente maakt het bij ons niet duidelijker maar integendeel ingewikkelder. Nee, u moet me maar eens vertellen hoe de theorie over de rente de...’

‘Wilt u yoghurt? Masja, laat ons wat yoghurt of frambozen brengen,’ zei hij tegen zijn vrouw. ‘De frambozen houden het dit jaar bijzonder lang.’

En Svijazski stond in een opperbeste stemming op en liep weg, kennelijk in de veronderstelling dat het gesprek daar geëindigd was waar het volgens Levin

pas begon.

Nu Levin van zijn gesprekspartner beroofd was, zette hij het gesprek voort met de landheer en probeerde hem te bewijzen dat alles zijn oorzaak vond in het feit dat wij ons niet in de karaktertrekken en gewoonten van onze arbeiders willen verdiepen. Maar de landheer was, zoals alle mensen die oorspronkelijk en in eenzaamheid denken, bot van begrip waar het andermans gedachten en bijzonder zelfingenomen waar het zijn eigen gedachten betrof. Hij bleef erbij dat de Russische boer een zwijn was en van zwijnerij hield, dat er gezag nodig was om hem uit zijn zwijnerij te halen maar dat dat gezag ontbrak, dat er een stok nodig was maar dat we zo liberaal waren geworden dat we die duizend jaar oude stok plotseling hadden vervangen voor advocaten en gevangenen waar ze die waardeloze, stinkende boeren goede soep te eten gaven en uitrekenden op hoeveel kubieke voet lucht ze recht hadden.

‘Waarom denkt u,’ zei Levin in een poging op het probleem terug te komen, ‘dat het onmogelijk is om zo’n relatie tot de arbeidskracht te vinden dat de arbeid produktief zou zijn?’

‘Dat lukt nooit met het Russische volk! Er is geen gezag,’ antwoordde de landheer.

‘Maar hoe zouden er nieuwe arbeidsvoorwaarden gevonden kunnen worden?’ zei Svijazjski die yoghurt had gegeten, een sigaret had gerookt en zich nu weer in de discussie mengde. ‘Alle mogelijke verhoudingen ten opzichte van de arbeidskrachten zijn gedefinieerd en bestudeerd,’ zei hij. ‘Dat barbaarse overblijfsel, die oorspronkelijke commune met ieder voor allen is vanzelf uiteengevallen, de slavernij is afgeschaft, het enige dat overblijft is de vrije arbeid en die heeft vastgelegde vormen die we zullen moeten aanvaarden. Boerenknecht, dagloner, pachter, daar ontkom je niet meer aan.’

‘Maar Europa is ontevreden over deze vormen.’

‘Ze zijn ontevreden en zoeken nieuwe. En die zullen ze wel vinden ook.’

‘Daar heb ik het steeds over,’ antwoordde Levin. ‘Waarom zouden wij er van onze kant ook niet naar zoeken?’

‘Omdat dit hetzelfde is als het bedenken van nieuwe methoden voor het bouwen van spoorwegen. Die zijn klaar, die zijn bedacht.’

‘Maar als ze niet bij ons passen, als het domme methoden zijn?’ zei Levin.

En weer zag hij die uitdrukking van schrik in Svijazjski’s ogen.

‘Ja en dan zeker: bravo, daar draaien we onze hand niet voor om, wij hebben gevonden wat Europa zoekt! Dat weet ik allemaal wel, maar, neem me niet kwalijk, weet jij wat er in Europa allemaal aan arbeidsvoorzieningen is gedaan?’

‘Nee, daar ben ik slecht van op de hoogte.’

‘De verstandigste geesten in Europa houden zich nu met dat vraagstuk bezig. De Schulze-Delitzsch-stroming... En dan die overweldigende hoeveelheid

literatuur van het arbeidersvraagstuk, van die uiterst liberale stroming van Lasalle... De Mülhausen-constructie is al een feit geworden, dat weet je vast wel.'

'Ik heb er wel enig idee van, maar erg vaag.'

'Nee, dat zeg je alleen maar; je weet er zeker zoveel van als ik. Ik ben natuurlijk geen professor in de sociologie maar ik had hier belangstelling voor en heus, als het jou interesseert, moet je het eens bestuderen.'

'Maar tot welke conclusie zijn ze gekomen?'

'Excuseer me...'

De landheren stonden op en Svijazjski liet Levin weer achter met zijn onaangename gewoonte om datgene te willen zien wat achter de ontvangkamers van zijn verstand schuilging en deed zijn gasten uitgeleide.

Levin vond het gezelschap van de dames die avond ondraaglijk saai; hij werd als nimmer tevoren geplaagd door de gedachte dat zijn huidige onvrede met het landbouwbedrijf geen uitzonderlijke toestand van hem alleen was maar een algemene gang van zaken in heel Rusland, en dat een regeling van de verhouding tot de arbeiders waarbij ze zouden werken zoals bij de boer halverwege de reis hierheen, geen droombeeld was maar een reële opgave die dringend om een oplossing vroeg. Volgens hem kon dat probleem worden opgelost en moest dat worden geprobeerd.

Na de dames goedenacht te hebben gewenst met de belofte de gehele volgende dag nog te blijven zodat ze samen te paard naar die interessante aardstorting in het staatsbos konden gaan kijken, wipte Levin voor het slapen gaan nog even de studeerkamer van zijn gastheer binnen om de boeken over het arbeidersvraagstuk die Svijazjski hem aangeboden had, te gaan halen. Svijazjski's studeerkamer was een enorm groot vertrek met rondom kasten vol boeken en twee tafels: een massief bureau dat midden in de kamer stond en nog een ronde tafel met de laatste afleveringen van kranten en tijdschriften in verschillende talen die als een ster om de lamp waren gelegd. Naast het bureau stond een ladenkastje met op de laden vergulde etiketten met de aanduiding van zaken van allerlei aard.

Svijazjski haalde de boeken en ging in een schommelstoel zitten.

'Waar kijk je naar?' zei hij tegen Levin die bij de ronde tafel was blijven staan en de tijdschriften doorkeek.

'O ja, daar staat een heel interessant artikel in,' zei Svijazjski over het tijdschrift dat Levin in handen hield. 'Het blijkt,' voegde hij er blij en opgewekt aan toe, 'dat Friedrich helemaal de hoofdschuldige niet was van de verdeling van Polen. Het blijkt...'

En met de hem eigen helderheid verhaalde hij in het kort over deze nieuwe, zeer belangrijke en interessante ontdekkingen. Hoewel Levins gedachten nu vooral door het landbouwbedrijf in beslag werden genomen, vroeg hij zich, terwijl hij naar zijn gastheer luisterde, toch af: Wat huist daar in zijn binnenste? En waarom, waarom vindt hij de verdeling van Polen zo interessant? Toen Svijazjski uitgesproken was, vroeg Levin onwillekeurig: 'Maar wat is daar zo interessant aan?' Maar dat was alles. Alleen datgene wat *bleek*, was interessant. Svijazjski verklaarde echter niet, en vond het ook niet nodig om te verklaren,

waarom hij dat interessant vond.

‘Ja, maar mij interesseerde die boze landheer heel erg,’ zei Levin met een zucht. ‘Hij is verstandig en heeft veel waars gezegd.’

‘Ach, kom nou! Een verstokte heimelijke aanhanger van de slavernij, zoals zij allemaal!’ zei Svijazjski.

‘En van wie jij de adelsmaarschalk bent...’

‘Ja, maar als adelsmaarschalk leid ik ze een andere kant op,’ zei Svijazjski lachend.

‘Ik moet er steeds aan denken,’ zei Levin, ‘dat hij gelijk heeft als hij zegt dat ons werk, dat wil zeggen de rationele bedrijfsvoering, niet lukt; wat alleen lukt is een woekerbedrijf zoals van die stille landheer, of een uiterst primitief bedrijf. Wie is daar schuldig aan?’

‘Wij zelf natuurlijk. Het is trouwens niet waar dat het niet lukt. Bij Vasiltsjikov lukt het wel.’

‘Een fabriek...’

‘Maar ik begrijp toch niet wat jou zo verbaast. Het volk staat op zo’n lage trap van zowel materiële als geestelijke ontwikkeling dat het zich blijkbaar tegen alles moet verzetten wat vreemd is. In Europa lukt de rationele bedrijfsvoering omdat het volk ontwikkeld is; wij moeten het volk dus tot ontwikkeling brengen, en dat is alles.’

‘Maar hoe doen we dat?’

‘Om het volk tot ontwikkeling te brengen zijn drie dingen nodig: scholen, scholen en nog eens scholen.’

‘Maar je zei zelf dat het volk op een lage trap van materiële ontwikkeling staat. Daar helpen toch geen scholen tegen?’

‘Weet je, je woorden doen me denken aan een anekdote over adviezen aan een zieke: “U zou een purgeermiddel moeten proberen.” Ze geven het: slechter. “Probeer bloedzuigers.” Ze proberen het: slechter. “Wel, dan kunt u alleen nog tot God bidden.” Ze proberen het: slechter. Zo vergaat het ons ook. Ik zeg: “Politieke economie.” Jij zegt: “Slechter.” Ik zeg: “Socialisme.” “Slechter.” “Ontwikkeling.” “Slechter.”’

‘Ja, maar hoe kunnen scholen dan helpen?’

‘Die scheppen andere behoeften.’

‘Wel, dat is iets dat ik nooit heb begrepen,’ antwoordde Levin met vuur. ‘Op welke manier kunnen scholen het volk helpen om zijn materiële toestand te verbeteren? Jij zegt, dat scholing, dat ontwikkeling nieuwe behoeften scheppen. Des te erger, want het volk is niet in staat om die behoeften te bevredigen. En ik heb nooit kunnen begrijpen hoe optellen, aftrekken en kennis van de catechismus de materiële toestand van het volk zouden kunnen verbeteren. Ik kwam eergisteravond een boerenvrouw met een baby tegen en vroeg waar ze

heen ging. Ze antwoordde: “Ik ben naar de vroedvrouw geweest, de jongen had huilkrampen, ik bracht hem om hem beter te maken.” Ik vroeg hoe de vroedvrouw huilkrampen geneest. “Ze zet het kind bij de kippen op stok en spreekt een bezwering uit.”

‘Kijk, nu zeg je het zelf! Om te zorgen dat ze dat kind niet meer tegen huilkrampen bij de kippen op stok laat zetten, is het nodig...’ zei Svijazjski met een olijke glimlach.

‘Ach, welnee!’ zei Levin geprikkeld. ‘Die genezing staat voor mij gelijk met de genezing van het volk door middel van scholen. Het volk is arm en onontwikkeld, dat kunnen we even goed zien als de vrouw ziet dat haar kind huilkrampen heeft, want het kind huilt. Maar hoe scholen tegen deze nood, armoede en onwetendheid kunnen helpen, is even onbegrijpelijk als het onbegrijpelijk is waarom kippen op stok tegen huilkrampen helpen. De oorzaak van zijn armoede moet verholpen worden.’

‘Nu, wat dat betreft ben je het tenminste met Spencer eens aan wie je zo’n hekel aan hebt; ook hij zegt dat ontwikkeling een gevolg kan zijn van meer welstand en comfort, van veelvuldige bewassing, zoals hij zegt, maar niet van het kunnen lezen en rekenen...’

‘Wel, ik ben erg blij of juist helemaal niet blij dat ik met Spencer overeenstem, maar ik wist dit allang. Scholen helpen niet. Wat wel helpt is een economische regeling die maakt dat het volk rijker wordt, meer vrije tijd krijgt, en dan zullen er ook scholen komen.’

‘Maar in heel Europa zijn scholen reeds verplicht.’

‘Maar in hoeverre ben jij het hierin zelf met Spencer eens?’ vroeg Levin.

Maar in Svijazjski’s ogen flitste weer die uitdrukking van schrik en hij zei glimlachend: ‘Nee, dat van die huilkrampen is prachtig! Heb je dat echt zelf gehoord?’

Levin begreep dat hij het verband tussen het leven van deze man en diens gedachten toch nooit zou vinden. Het liet hem blijkbaar volkomen onverschillig wat de consequentie van zijn levensbeschouwing was; het enige waar hij behoefte aan had was het proces van de beschouwing. En hij vond het onaangenaam wanneer het proces van de beschouwing hem op een doodlopend spoor bracht. Dat was het enige waar hij niet van hield en dat hij trachtte te vermijden door het gesprek af te leiden naar iets wat plezieriger en vrolijker was.

Alle indrukken van die dag, te beginnen met die van het bezoek aan de boer halverwege de reis hierheen die als basis scheen te dienen voor alle verdere indrukken en gedachten van die dag, hadden Levin hevig opgewonden. Deze beminnelijke Svijazjski die er gedachten op nahield die uitsluitend bedoeld waren voor gebruik in gezelschap en die klaarblijkelijk ook andere levensbeginselen aanhing die voor Levin verborgen bleven, terwijl hij

tegelijktijd samen met de massa wier naam legio is, leiding gaf aan de publieke opinie met gedachten die hem vreemd waren; die boze landheer, wiens opvattingen, verworven in de harde leerschool van het leven, volkomen terecht waren maar wiens haat tegen een hele klasse, de allerbeste klasse van Rusland, onterecht was; zijn eigen ontevredenheid over zijn werk en de vage hoop voor dit alles een remedie te kunnen vinden; dat alles vloemde samen tot een gevoel van innerlijke onrust en de verwachting van een op handen zijnde oplossing.

Toen Levin alleen in zijn kamer op de springveren matras lag die bij elke beweging van zijn arm of been onverwacht opveerde, kon hij lange tijd niet slapen. Geen enkel gesprek met Svijazjski, hoewel hij ook veel verstandige dingen had gezegd, vermocht Levin te interesseren, maar de argumenten van de landheer eisten een kritische beschouwing. Levin herinnerde zich onwillekeurig elk woord van hem en in gedachten verbeterde hij de antwoorden die hij hem had gegeven.

Ja, ik had tegen hem moeten zeggen: je zegt dat onze landbouw niet lukt omdat de boer een hekel heeft aan alle verbeteringen en dat ze onder dwang moeten worden ingevoerd, maar als de landbouw zonder deze verbeteringen helemaal niet zou slagen, zou je gelijk hebben. Het lukt echter wel en het lukt slechts daar waar de arbeider kan werken zoals hij dat gewoon is, zoals bij de oude man halverwege de reis hierheen. Jouw en onze algemene onvrede met het landbouwbedrijf bewijst dat wij of de arbeiders schuldig zijn. We tobben al lang op onze eigen manier, op de Europese manier, zonder ons af te vragen wat de karaktereigenschappen van onze arbeidskrachten zijn. We zullen ons best moeten doen om de arbeidskracht niet als een ideale *arbeidskracht* te zien maar als een *Russische boer* met zijn instincten en we zullen de organisatie van ons bedrijf daarmee in overeenstemming moeten brengen. Stel je eens voor, had ik tegen hem moeten zeggen, dat jouw bedrijf geleid werd als bij de oude man, dat je een middel vond om de arbeiders te interesseren in het succes van het werk en dat je de gulden middenweg van verbeteringen vond die voor hen acceptabel zou zijn, en dat je, zonder de grond uit te putten, twee- of driemaal de opbrengst zou krijgen van voorheen. Deel het in tweeën en geef de helft aan de arbeidskrachten; er zal meer voor jou overblijven en ook de arbeidskrachten zullen meer krijgen. Maar voor de verwezenlijking is het nodig het peil van de landbouw te verlagen en de arbeiders te interesseren in het succes van het bedrijf. Hoe dit verwezenlijkt moet worden, is een kwestie van details maar het lijkt geen twijfel dat het mogelijk is.

Het was deze gedachte die Levin in hevige opwindung bracht. Hij sliep de halve nacht niet omdat hij peinsde over de details van de tenuitvoerlegging van deze gedachte. Hij was niet van plan geweest om reeds de volgende dag te vertrekken maar nu besloot hij om 's ochtends vroeg naar huis terug te keren.

Bovendien bezorgde dat schoonzusje met de uitgesneden hals in haar jurk hem een gevoel dat op schaamte leek en op berouw over een begane misstap. Hoofdzaak was echter om onverwijld te vertrekken: hij moest op tijd zijn om de boeren het nieuwe plan voor het zaaien van het winterkoren voor te leggen zodat er al volgens de nieuwe principes gezaaid kon worden. Hij besloot zijn vroegere bedrijfsvoering volledig te herzien.

De tenuitvoerlegging van Levins plan bracht veel moeilijkheden met zich mee. Hij spande zich echter tot het uiterste in en hoewel hij niet datgene bereikte wat hij wenste, bereikte hij wel dat hij zonder zichzelf te bedriegen, kon geloven dat deze zaak de moeite waard was. Een van de grootste moeilijkheden was dat het bedrijf al liep, dat niet alles kon worden stilgezet en opnieuw begonnen maar dat de machine al draaiend moest worden bijgesteld.

Toen hij nog dezelfde avond na zijn thuiskomst de opzichter op de hoogte bracht van zijn plannen, was deze het met zichtbare voldoening eens met het deel van zijn verhaal waarin hij aantoonde dat alles wat tot nu toe gedaan werd, onzinnig en waardeloos was geweest. De opzichter verklaarde dat hij dat al lang had gezegd maar dat men niet naar hem had willen luisteren. Wat echter het voorstel van Levin betrof, om als aandeelhouder samen met de arbeiders deelgenoot te worden in heel het landbouwbedrijf, daar reageerde de opzichter met diepe neerslachtigheid en zonder bepaalde mening op. Hij begon meteen over de noodzaak te praten om de volgende dag de rest van de roggeschoven binnen te halen en voor de tweede keer te laten ploegen, zodat Levin begreep dat hij er nu niet voor in de stemming was.

Toen hij tegen de boeren over hetzelfde begon en hun het voorstel deed om het land onder nieuwe voorwaarden aan hen te verpachten, stuitte hij ook weer op dat zelfde grote bezwaar dat ze het zo druk hadden met het dagelijkse werk dat gedaan moest worden en dat ze daarom geen tijd hadden om na te denken over de voor- en nadelen van zijn onderneming.

Het leek Levin dat de simpele boer, Ivan de veehoeder, zijn voorstel helemaal begreep – met zijn gezin een aandeel krijgen in de winst van de veehouderij – en dat hij volledig met dit plan sympathiseerde. Toen Levin hem echter de toekomstige voordelen in wilde prenten, kwam er een trek van onrust en spijt op Ivans gezicht omdat hij niet verder naar alles kon luisteren. Hij zocht haastig een karwei dat geen uitstel gedoogde: de riek pakken om hooi uit de paardestal te gooien, of water in de bakken te gieten of mest te ruimen.

Een andere moeilijkheid was het onoverwinnelijke wantrouwen van de boeren die niet wilden geloven dat een landheer iets anders zou kunnen wensen dan hen zoveel mogelijk uit te buiten. Ze waren er vast van overtuigd dat hij nooit voor zijn ware bedoeling (wat hij ook tegen hen mocht zeggen) uit zou komen. En als zij zelf hun mening gaven, spraken ze veel maar zouden ze ook

nooit voor hun ware bedoeling uitkomen. Bovendien stelden de boeren (Levin beseftte dat de nijldige landheer gelijk had), bij welk akkoord ook, als eerste en onveranderlijke voorwaarde dat ze niet verplicht zouden worden tot enige nieuwe landbouwmethode en het gebruik van nieuwe werktuigen. Ze gaven toe dat een moderne ploeg beter was, dat het werk met een eg een beter resultaat gaf maar ze vonden duizenden argumenten waarom noch de een, noch de ander gebruikt kon worden, en hoewel hij ervan overtuigd was dat het peil van de landbouw verlaagd moest worden, vond hij het toch jammer af te moeten zien van verbeteringen die hun nut duidelijk bewezen hadden. Maar ondanks al deze moeilijkheden kreeg hij toch zijn zin en tegen de herfst kwam de zaak in beweging of tenminste, zo leek het hem.

Aanvankelijk dacht Levin eraan om het bedrijf, zoals het was, in zijn geheel op de nieuwe coöperatieve voorwaarden aan de boeren, arbeiders en de opzichter in bruikleen te geven maar al spoedig kwam hij tot de overtuiging dat dit onmogelijk was en besloot het bedrijf in afdelingen te splitsen. De veehouderij, de tuin, de moestuin, het hooiland, de akkers, die in enkele stukken verdeeld waren, moesten afzonderlijke hoofdafdelingen gaan vormen. De simpele Ivan de veehoeder die naar het Levin leek, de zaak het beste van allemaal begreep en een werkploeg om zich heen verzameld had die voornamelijk uit zijn eigen gezin bestond, werd de aandeelhouder van de veehouderij. Een afgelegen stuk bouwland dat al acht jaar braak lag, werd met behulp van de schrandere timmerman Fjodor Rezoenov door zes boerengezinnen op de nieuwe sociale basis in bedrijf genomen en de boer Sjoerajev nam op dezelfde voorwaarden alle moestuinen in gebruik. De rest ging nog als vanouds, maar deze drie hoofdafdelingen waren het begin van de nieuwe regeling en legden volledig beslag op Levin.

Weliswaar ging het in de veehouderij nog steeds niet beter dan vroeger, verzetste Ivan zich heftig tegen een warme stal voor de koeien en tegen roomboter, verzekerend dat een koe in de kou minder voer nodig had en dat je beter boter kon maken van zure melk, kwam hij nog steeds om zijn loon en interesseerde hij zich er absoluut niet voor dat het geld dat hij ontving geen loon was maar een voorschot op zijn winstaandeel.

Weliswaar ploegde de groep van Fjodor Rezoenov niet voor de tweede maal zoals afgesproken was, met het excuus dat er geen tijd meer voor was. Weliswaar spraken de boeren van deze groep, hoewel ze overeengekomen waren om dit werk op de nieuwe basis te doen, niet van gemeenschappelijke grond maar nog steeds van grond op basis van de halve opbrengst en zeiden de boeren van deze groep en ook Rezoenov zelf meer dan eens tegen Levin: 'U had beter geld voor het land kunnen nemen, dan had u het rustiger gehad en wij konden onze eigen gang gaan.' Bovendien stelden deze boeren de met hen afgesproken bouw van

een veestal en een dorsvloer op dit stuk land onder allerlei voorwendsels steeds uit en rekten het tot de winter.

Weliswaar wilde Sjoerajev de moestuinen die hij in bruikleen had gekregen, weer in kleine tuintjes onderverhuren aan de boeren. Hij had klaarblijkelijk de voorwaarden waarop hij de grond had gekregen, volkomen verkeerd en naar het leek opzettelijk verkeerd begrepen.

Weliswaar voelde Levin vaak als hij met de boeren praatte en ze alle voordelen van de onderneming uitlegde, dat de boeren hierbij slechts naar het geluid van zijn stem luisterden en vastbesloten waren om zich, wat hij ook zeggen mocht, niet door hem om de tuin te laten leiden. Hij voelde dat vooral heel sterk als hij met de schranderste van de boeren, Rezoenov, praatte en de schittering in diens ogen merkte die duidelijk spot over Levin verried alsmede de vaste overtuiging dat zo er al iemand om de tuin werd geleid dan toch niet hij, Rezoenov.

Maar desondanks geloofde Levin dat de zaak liep en dat hij de boeren, als hij maar een strenge boekhouding zou voeren en voet bij stuk hield, in de toekomst de voordelen van zo'n regeling zou kunnen laten zien en dat alles dan vanzelf zou gaan.

Deze zaken, samen met het overige beheer dat in zijn handen gebleven was en het studeerkamerwerk aan zijn boek, namen Levin heel de zomer zodanig in beslag dat hij nauwelijks op jacht ging. Eind augustus hoorde hij van de knecht die het zadel terugbracht dat de familie Oblonski naar Moskou vertrokken was. Hij voelde dat hij door zijn onwellevendheid om niet op de brief van Darja Aleksandrovna te antwoorden (hij kon daar niet zonder een kleur van schaamte aan terugdenken) zijn schepen achter zich had verbrand en hen nooit meer zou kunnen bezoeken. Tegenover Svijazjski had hij precies eender gehandeld door weg te gaan zonder afscheid te nemen. Maar ook hem zou hij nooit meer bezoeken. Maar dat deerde hem nu niet. Niets in zijn leven had hem ooit zo in beslag genomen als de nieuwe opzet van zijn landbouwbedrijf. Hij las de boeken die Svijazjski hem gegeven had, bestelde wat hij niet had, las ook politiek-economische en socialistische boeken over dit onderwerp en vond, zoals hij al verwachtte, niets dat betrekking had op de door hem ondernomen zaak. In de politiek-economische boeken, bij Mill bijvoorbeeld, die hij aanvankelijk met grote ijver bestudeerde omdat hij elk ogenblik hoopte de oplossing te vinden van de problemen waarmee hij worstelde, vond hij wetmatigheden die waren afgeleid uit de situatie van de Europese landbouw, maar hij kon absoluut niet zien waarom deze wetmatigheden die niet op Rusland van toepassing waren, algemeen geldende wetten moesten zijn. Hetzelfde zag hij in de socialistische boeken: dit waren òf prachtige maar onbruikbare fantasieën waar hij als student mee dweept, òf correcties, verbeteringen van de toestand waar Europa zich in

bevond en waar de landbouw in Rusland niets gemeen mee had. De politieke economie zei dat de wetten waarlangs de rijkdom van Europa zich had ontwikkeld en nog ontwikkelde, algemene en absolute wetten waren. De socialistische leer verkondigde dat de ontwikkeling via deze wetten naar de ondergang leidde. En geen van beide gaf een antwoord of ook maar de geringste toespeling over wat hem, Levin, en alle Russische boeren en landbezitters te doen stond om hun miljoenen handen en hectaren voor de algemene welvaart zo produktief mogelijk te laten zijn.

Nu hij hier eenmaal aan begonnen was, las hij consciëntieus alles wat op dit onderwerp betrekking had en hij vatte het plan op om in de herfst naar het buitenland te gaan om deze zaak ook nog ter plaatse te bestuderen, zodat hem met dit vraagstuk niet zou overkomen wat hem al zo vaak met diverse vraagstukken overkomen was. Soms, op het moment dat hij juist de gedachte van een gesprekspartner begon te begrijpen en zijn eigen gedachte uiteen wilde zetten, werd plotseling tegen hem gezegd: 'En Kaufmann, en Jones, en Dubois, en Micheli? Die heeft u niet gelezen. Lees hen; zij hebben dit vraagstuk behandeld.'

Hij zag nu duidelijk dat Kaufmann en Micheli hem niets te zeggen hadden. Hij wist wat hij wilde. Hij zag dat Rusland voortreffelijke stukken grond had, voortreffelijke arbeiders en dat in sommige gevallen zoals bij de boer halverwege de reis, de arbeiders en de grond veel voortbrachten, maar dat ze in de meeste gevallen wanneer het kapitaal op Europese wijze werd besteed, weinig voortbrachten en dat dit slechts kwam omdat de arbeiders willen werken en slechts op hun eigen manier goed werken en dat dit geen incidenteel maar een voortdurend, in de volksaard gegrond verzet was. Hij dacht dat het Russische volk met zijn roeping om enorme onbewoonde vlakten te bevolken en te bewerken, bewust aan de daarvoor benodigde werkwijze vast zou houden zolang er nog grond vrij zou zijn, en dat die methoden volstrekt zo slecht niet waren als gewoonlijk werd aangenomen. En hij wilde dit in zijn boek theoretisch bewijzen en op zijn landgoed in de praktijk.

Eind september was het hout voor de bouw van de veestal naar het stuk land vervoerd dat aan het collectief was toegewezen, de boter van de koeien was verkocht en de winst was verdeeld. In de praktijk liepen de zaken op het bedrijf uitstekend, of tenminste, zo leek het Levin. Om alles theoretisch te kunnen verklaren en het boek te voltooien dat in zijn dromen niet slechts een omwenteling zou veroorzaken in de politieke economie maar deze wetenschap om hals zou brengen en de basis zou leggen voor een nieuwe wetenschap over de relatie van het volk tot de grond, behoefde hij slechts naar het buitenland te gaan om ter plaatse alles te bestuderen wat daar in deze richting gedaan was en overtuigende bewijzen te vinden dat alles wat daar gedaan was, onnodig was. Levin wachtte slechts op de aflevering van de tarwe om zijn geld in ontvangst te nemen en naar het buitenland te kunnen vertrekken. Het begon echter zo hard te regenen dat het graan en de aardappelen die nog op het veld stonden, niet binnen gehaald konden worden, dat het werk stil kwam te liggen en dat zelfs de tarwe niet afgeleverd kon worden. De wegen waren onbegaanbaar van de modder; twee molens werden weggespoeld en het weer werd met de dag slechter.

Op de ochtend van de dertigste september brak de zon door en Levin begon, hopen op goed weer, vastbesloten voorbereidingen te treffen voor zijn vertrek. Hij gaf opdracht de tarwe in zakken te storten, zond de opzichter naar de koopman om het geld te halen en reed zelf over het landgoed om de laatste opdrachten te geven alvorens te vertrekken.

Toen hij echter alles gedaan had wat hij moest doen, keerde Levin, drijfnat van de beekjes die langs zijn leren jas nu eens in zijn hals en dan weer in zijn laarzen liepen, tegen de avond in een opperbeste en opgewekte stemming naar huis terug. Het weer verslechterde nog tegen de avond, de hagel geselde het kletsnatte, met zijn oren en kop schuddende paard zo pijnlijk dat het zijdelings ging lopen. Levin voelde zich echter goed onder zijn regenkap en keek vrolijk in het rond, naar de troebele beekjes die door de karresporen stroomden, naar de druppels die aan elk naakt takje hingen, naar de witte vlek van niet gedooide hagel op de planken van de brug, naar de sappige nog vlezig bladeren van de olm die in een dikke laag om de ontbladerde boom lagen. Ondanks de somberheid van de hem omringende natuur voelde hij zich buitengewoon opgewekt. Zijn gesprekken met boeren in een afgelegen dorp wezen erop dat zij begonnen te wennen aan de nieuwe verhoudingen. Een oude knecht bij wie hij

naar binnen was gegaan om zich te drogen, vond het blijkbaar een goed plan en had zelf aan Levin voorgesteld om toe te treden tot het genootschap voor de aankoop van vee.

Ik moet gewoon stug doorzetten om mijn doel te bereiken, dacht Levin, en het is iets waarvoor het waard is te werken en te zwoegen. Dit is niet iets van mij persoonlijk maar een kwestie van algemeen welzijn. Heel de landbouw, het belangrijkste voor heel het volk, moet totaal veranderen. In plaats van armoede: algemene welvaart, tevredenheid; in plaats van vijandschap: harmonie en belangengemeenschap. Kortom, een revolutie zonder bloedvergieten, maar wel een geweldige revolutie, aanvankelijk in de kleine kring van ons district, later in die van het gouvernement, van Rusland, van heel de wereld. Want een rechtvaardige gedachte kan niet anders dan vrucht dragen. Ja, dit is een doel waarvoor het loont te werken. En dat ik het ben, Kostja Levin, die met een zwarte das naar het bal ging, die afgewezen werd door Sjtsjerbatskaja en die zichzelf zo zielig en onbeduidend vond, dat bewijst niets. Ik weet zeker dat Franklin zichzelf even onbeduidend vond en evenmin in zichzelf geloofde als hij goed over zichzelf nadacht. Dat zegt niets. En ook hij had vast wel zijn eigen Agafja Michajlovna die hij zijn plannen toevertrouwde.

Het was al donker toen Levin in zulke gedachten verzonken bij zijn huis aankwam.

De opzichter was bij de koopman geweest en bracht een deel van het geld voor de tarwe. Er was een overeenkomst met de knecht gesloten en onderweg had de opzichter gehoord dat het koren overal nog steeds op het veld stond en dat die honderd zestig mijten die zij niet hadden binnengehaald, niets waren vergeleken met wat er bij anderen nog stond.

Na het eten ging Levin zoals gewoonlijk met zijn boek in een gemakkelijke stoel zitten en onder het lezen bleef hij nadenken over de reis die hij in verband met zijn boek ging ondernemen. De volle betekenis van wat hij deed, stond hem nu bijzonder duidelijk voor ogen en in zijn geest vormden zich vanzelf hele volzinnen die de essentie van zijn gedachten uitdrukten. Dit moet ik opschrijven, dacht hij. Dit moet de korte inleiding vormen die ik eerst niet nodig achtte. Hij stond op om naar zijn schrijftafel te gaan en Laska die aan zijn voeten lag, rekte zich uit, stond ook op en keek hem aan alsof ze vroeg waar ze naar toe moest. Hij had echter geen tijd om te schrijven want de voormannen waren er voor de werkbespreking en Levin ging naar hen toe in het voorhuis.

Na de werkbespreking, dat wil zeggen, na het geven van de opdrachten voor het werk van de volgende dag en na het ontvangen van alle boeren die zaken met hem deden, ging Levin naar zijn studeerkamer en begon te werken. Laska ging onder tafel liggen; Agafja Michajlovna was met haar breikous op haar vaste plekje gaan zitten.

Nadat Levin een tijdje geschreven had, werd hij plotseling met een ongewone levendigheid aan Kitty herinnerd, aan haar weigering en aan hun laatste ontmoeting. Hij stond op en begon door de kamer heen en weer te lopen.

‘Tob toch niet zo,’ zei Agafja Michajlovna. ‘Waarom blijft u toch altijd thuis? U zou naar de warme bronnen moeten gaan, maar dat was u gelukkig al van plan.’

‘Ja, en ik vertrek overmorgen, Agafja Michajlovna. Ik moet het werk afmaken.’

‘Ach, wat werk! Alsof u de boeren toch al niet genoeg gegeven heeft! Die zeggen toch al: jullie heer krijgt er een beloning voor van de tsaar. Vreemd hoor: waarom slooft u zich zo uit voor de boeren?’

‘Ik sloof me niet voor hen uit, ik doe het voor mezelf.’

Agafja Michajlovna kende elke bijzonderheid van Levins landbouwplannen. Vaak ontvouwde Levin tot in de kleinste details wat voor ideeën hij had en niet zelden kibbelde hij met haar en was hij het oneens met haar commentaar. Maar ditmaal gaf ze aan hetgeen hij tegen haar zei een heel andere uitleg.

‘Ja, je moet natuurlijk in de eerste plaats aan je eigen ziel denken,’ zei ze met een zucht. ‘Neem Parfen Denisytsj nou. Die kon wel niet lezen en schrijven, maar zoals hij stierf... moge god een ieder van ons zo’n dood geven,’ zei ze over een knecht die pas gestorven was. ‘Hij heeft de laatste sacramenten allemaal ontvangen.’

‘Dat bedoel ik niet,’ zei hij. ‘Ik bedoel dat ik aan mijn eigen voordeel denk. Het is voor mij voordeliger als de boeren beter werken.’

‘Ja, maar wat u ook doet, als ze lui zijn, voeren ze toch geen steek uit. Als ze een geweten hebben, werken ze, maar anders doe je er niets aan.’

‘Ja, maar je hebt toch zelf gezegd dat Ivan beter voor het vee is gaan zorgen.’

‘Ik zeg alleen maar,’ antwoordde Agafja Michajlovna, blijkbaar niet zomaar toevallig maar vanuit een logische, consequente gedachtengang, ‘dat u moet trouwen, en niet anders!’

Dat Agafja Michajlovna nu juist over datgene moest beginnen waarover hij juist had zitten denken, griefde en kwetste hem. Levins gezicht betrok en, zonder haar te antwoorden, ging hij weer aan zijn schrijftafel zitten werken en herhaalde voor zichzelf al datgene wat hij over de betekenis van zijn werk had gedacht. Af en toe luisterde hij in de stilte naar de tikkende pennen van Agafja Michajlovna en wanneer hij dacht aan hetgeen hij zich niet wilde herinneren, betrok zijn gezicht weer.

Om negen uur klonk een belletje en het doffe geluid van een door de modder waggelende koets.

‘Wel, daar zijn gasten voor u, u zult u niet vervelen,’ zei Agafja Michajlovna terwijl ze opstond om naar de deur te gaan. Maar Levin was haar voor. Met zijn werk wilde het nu niet vlotten en hij was blij met elke gast.

Terwijl Levin naar beneden rende, hoorde hij, toen hij halverwege de trap was, in de hal een bekend hoestje. Hij kon het echter niet goed horen vanwege het lawaai van zijn eigen voetstappen en hoopte dat hij zich vergiste. Daarna zag hij de lange, knokige bekende gestalte helemaal en hoewel een vergissing uitgesloten leek, hoopte hij nog steeds dat hij zich vergiste en dat die lange man, die hoestend zijn jas uittrok, niet zijn broer Nikolaj zou zijn.

Levin hield van zijn broer maar het was altijd een kwelling om met hem samen te zijn. En juist nu, nu Levin zich door de gedachte die bij hem op was gekomen en door de opmerking van Agafja Michajlovna vaag en verward voelde, zag hij erg op tegen een weerzien met zijn broer. In plaats van een vrolijke, gezonde, toevallige gast die hem, naar hij hoopte, afleiding zou bezorgen in zijn geestelijke verwarring, moest hij zijn broer ontmoeten die hem door en door kende, die zijn hartsgeheimen naar boven zou halen en hem zou dwingen om alles te zeggen. En daar had hij geen zin in.

Levin haastte zich, kwaad op zichzelf vanwege zijn schandalige gevoelens, naar de hal. Zodra hij zijn broer van nabij zag, verdween dit egoïstische gevoel van teleurstelling meteen en maakte plaats voor medelijden. Zijn broer Nikolaj die er vroeger al verschrikkelijk uitzag met zijn magere en ziekelijke uiterlijk was nu nog magerder, nog zwakker geworden. Dit was een met huid bedekt skelet.

Hij stond in de hal en glimlachte vreemd en zielig terwijl hij met zijn lange, magere hals trok en zijn sjaal afdeed. Levin voelde hoe hij, bij het zien van die onderdanige en deemoedige glimlach, een brok in zijn keel kreeg.

‘Ja, ik kom bij je op bezoek,’ zei Nikolaj met een doffe stem en zonder zijn broer ook maar een ogenblik uit het oog te verliezen. ‘Ik was het al lang van plan maar ik voelde me steeds niet goed. Nu gaat het een stuk beter,’ zei hij terwijl hij met zijn grote magere handen over zijn baard streek.

‘Ja, ja!’ antwoordde Levin. En het werd hem, nu hij zijn broer omhelsde en met zijn lippen diens dorre lichaam voelde en zijn grote, vreemd glanzende ogen van dichtbij zag, nog angstiger te moede.

Enige weken tevoren had Levin aan zijn broer geschreven dat hij zijn deel van het geld, ongeveer tweeduizend roebel, afkomstig van de verkoop van het kleine stuk dat onverdeeld was gebleven, nu kon krijgen.

Nikolaj zei dat hij nu gekomen was om dit geld in ontvangst te nemen en vooral om in zijn vertrouwde nest te vertoeven, de grond aan te raken om net als

de oude ridders krachten te verzamelen voor het werk dat hem wachtte. Hoewel hij nog meer gebogen liep en in vergelijking met zijn lengte ontzettend mager was, waren zijn bewegingen zoals gewoonlijk snel en schokkerig. Levin bracht hem naar zijn studeerkamer.

Zijn broer verkleetde zich met buitengewoon veel zorg, iets wat hij voorheen nooit deed, kamde zijn dunne steile haar en ging glimlachend naar boven.

Hij was in een allervriendelijkst en vrolijk humeur zoals Levin zich hem vaak uit hun jeugd herinnerde. Hij had het zelfs over Sergej Ivanovitsj zonder kwaad te worden. Toen hij Agafja Michajlovna zag, schertste hij met haar en informeerde naar de oude bedienden. Hij werd pijnlijk getroffen door het nieuws dat Parfen Denisytsj dood was. Zijn gezicht drukte schrik uit, maar hij herstelde zich meteen.

‘Hij was immers al oud,’ zei hij en begon over iets anders. ‘Ja, ik denk een of twee maanden bij je te blijven en dan ga ik naar Moskou. Weet je, Mjagkov heeft me een betrekking beloofd en ik wil weer gaan werken. Ik ga mijn leven nu heel anders inrichten,’ vervolgde hij. ‘Weet je, ik heb die vrouw weggestuurd.’

‘Marja Nikolajevna? Hoe dat zo, waarom?’

‘Ach, dat was zo’n afschuwelijk mens! Die heeft me zoveel ellende bezorgd.’ Hij vertelde echter niet wat voor ellende. Hij kon moeilijk zeggen dat hij Marja Nikolajevna had weggejaagd omdat de thee te slap was, en vooral omdat ze voor hem zorgde als voor een zieke. ‘Ik wil nu trouwens mijn hele leven veranderen. Ik heb vanzelfsprekend net als ieder ander stomiteiten begaan maar mijn vermogen is wel het laatste waar ik spijt van heb. Als je maar gezond bent en met mijn gezondheid gaat het god zij dank weer goed.’

Levin luisterde en dacht na over wat hij zou zeggen maar hij wist niets te bedenken. Waarschijnlijk verging het Nikolaj net zo; hij begon zijn broer vragen te stellen over diens werkzaamheden en Levin was blij dat hij over zichzelf kon praten omdat hij dan kon praten zonder te veinzen. Hij vertelde zijn broer over zijn plannen en zijn bezigheden.

Zijn broer luisterde maar het interesseerde hem blijkbaar niet.

Deze twee mannen waren zo verwant en stonden elkaar zo na dat de geringste beweging en intonatie hun beiden meer zei dan alles wat met woorden gezegd kon worden.

Ze konden beiden slechts aan één ding denken, de ziekte en de nabije dood van Nikolaj, en die gedachte onderdrukte al het andere. Maar ze durfden daar geen van beiden over te praten en omdat elk door hen gesproken woord niet dat enige dat hen bezighield tot uitdrukking bracht, was alles leugen. Levin was nog nooit zo blij geweest dat een avond ten einde was en dat het tijd was om naar bed te gaan. Hij was nog nooit tegenover welke vreemde of op welk officieel bezoek ook zo onwaarschijnlijk en zo onnatuurlijk geweest als nu. En het besef en het

berouw om deze onnatuurlijkheid maakte hem nog onnatuurlijker. Hij wilde huilen om zijn geliefde, stervende broer maar hij moest luisteren en met hem meepraten over hoe hij verder zou leven.

Daar het huis klam was en slechts één verwarmde kamer had, liet Levin zijn broer achter een scherm in zijn eigen slaapkamer slapen.

Zijn broer ging naar bed en lag, of hij nu sliep of niet, als een zieke te woelen en te hoesten, en bromde iets als hij het slijm niet los kon hoesten. Soms, als hij moeilijk ademde, zei hij: 'Ach, mijn god!' En soms als hij haast stikte in het slijm, zei hij kwaad: 'Verdomme nog aan toe!' Levin lag lange tijd wakker naar hem te luisteren. Er ging een veelheid aan gedachten door zijn hoofd maar het einde van elke gedachte was hetzelfde: de dood.

De dood, het onvermijdelijke einde van alles, drong zich voor het eerst met een onstuitbare kracht aan hem op. En deze dood, hier in deze dierbare broer die kreunend in zijn halfslaap uit gewoonte onverschillig nu eens God en dan de duivel aanriep, was helemaal niet zo ver als het hem vroeger scheen. Hij was ook in hemzelf, dat voelde hij. Zo niet vandaag, dan toch morgen of over dertig jaar, dat maakte toch niets uit? Maar het was niet alleen dat hij niet wist en er nooit over had nagedacht wat die onvermijdelijke dood was, nee, hij kon en durfde er niet over na te denken.

Ik werk, ik wil iets doen, maar ik was vergeten dat aan alles een einde komt, dat er een dood is.

Hij zat in het donker op zijn bed, ineengekrompen, zijn armen om zijn knieën en met ingehouden adem vanwege het ingespannen nadenken. Maar des te meer hij zich inspande, des te duidelijker het hem werd dat hij zonder twijfel inderdaad een kleine bijzonderheid in het leven vergeten was en over het hoofd had gezien, namelijk dat de dood zou komen en alles zou eindigen, dat het de moeite niet loonde om ergens aan te beginnen en dat daar niets tegen te doen was. Ja, dit was vreselijk maar waar.

'Maar ik leef immers nog. Wat moet ik nu toch doen, wat moet ik doen?' zei hij wanhopig. Hij stak een kaars aan, stond voorzichtig op, liep naar de spiegel en bekeek zijn gezicht en zijn haar. Ja, bij de slapen zaten grijze haren. Hij opende zijn mond. Zijn kiezen begonnen slecht te worden. Hij ontblootte zijn gespierde armen. Ja, daar zat veel kracht in. Maar ook zijn broertje Nikolaj die daar ademde met wat er van zijn longen over was, had eens een gezond lichaam. En plotseling herinnerde hij zich hoe zij als kinderen samen naar bed gingen en slechts wachtten tot Fjodr Bogdanytsj de kamer uit was om elkaar met kussens te bekogelen en te lachen, onbedwingbaar te schaterlachen, zodat zelfs de angst voor Fjodr Bogdanytsj dit bruisende en opspattende gevoel van levensvreugde niet kon onderdrukken. En nu die verwrongen lege borst... en ik, die niet weet waarvoor ik leef en wat er met mij zal gebeuren.

‘Kcha! Kcha! O, verdomme! Wat lig je te draaien, waarom slaap je niet?’ riep de stem van zijn broer.

‘Ja, ik weet het niet, ik kan niet slapen.’

‘Maar ik heb goed geslapen. Ik heb nu geen last meer van zweet. Kijk eens, voel eens aan mijn hemd. Geen zweet!’

Levin voelde, verdween weer achter het scherm, doofde de kaars maar bleef nog lange tijd wakker liggen. Juist nu de vraag hoe hij moest leven hem wat duidelijker was geworden, doemde er een nieuw onoplosbaar vraagstuk op, de dood.

Ja, hij gaat dood. Ja, hij sterft als het lente wordt. Ja, hoe kan ik hem toch helpen? Wat kan ik tegen hem zeggen? Wat weet ik hiervan? Ik was zelfs vergeten dat dit bestond.

Het was Levin al lang opgevallen dat het bij mensen, waar men zich niet op zijn gemak voelt vanwege hun overdreven inschikkelijkheid en onderdanigheid, al heel snel ondraaglijk wordt vanwege hun overdreven veeleisendheid en lichtgeraaktheid. Hij besepte dat dit ook met zijn broer zou gebeuren. En inderdaad, de zachtmoedigheid van zijn broer Nikolaj was niet van lange duur. Vanaf de volgende ochtend werd hij prikkelbaar en zocht ruzie met zijn broer door hem in zijn zwakste plaatsen te raken.

Levin voelde zich schuldig en kon daar niets aan doen. Hij voelde dat, indien ze geen van beiden zouden veinzen maar, zoals men dat noemt, zouden zeggen wat hun hart hun ingaf, dus alleen maar dat zouden zeggen wat ze werkelijk dachten en voelden, ze elkaar slechts in de ogen zouden kijken en dat Konstantin alleen maar zou zeggen: 'Jij gaat dood, jij gaat dood, jij gaat dood!' en dat Nikolaj slechts zou zeggen: 'Ik weet dat ik doodga, maar ik ben bang, ik ben bang, ik ben bang!' En meer zouden ze niet zeggen als ze slechts zeiden wat hun hart hun ingaf. Maar zo was het geen leven en daarom probeerde Konstantin datgene te doen wat hij heel zijn leven al probeerde zonder dat het hem lukte; iets wat velen, zoals hij zag, zo goed afging, iets waarmee het leven slechts mogelijk was: hij probeerde iets anders te zeggen dan hij dacht, en hij voelde voortdurend dat dit vals klonk, dat zijn broer hem erop betrapte en zich eraan ergerde.

De derde dag zei Nikolaj tegen zijn broer dat hij zijn plan nog eens uit moest leggen en begon het niet slechts te veroordelen maar het opzettelijk met communisme op één hoop te gooien.

'Je hebt alleen andermans gedachte overgenomen maar je hebt haar verminkt en wilt haar toepassen waar ze niet toegepast kan worden.'

'Ik zeg je toch dat het niets met elkaar gemeen heeft. Zij verwerpen het recht op bezit, op kapitaal, op overerving en ik wil slechts de arbeid reguleren zonder deze voornaamste stimulans af te wijzen.' (Levin had een hekel aan zichzelf omdat hij zulke woorden gebruikte maar sinds hij in de ban was van zijn studie begon hij onwillekeurig steeds vaker niet-Russische woorden te gebruiken).

'Zie je wel, je hebt andermans gedachte overgenomen, je hebt er alles afgehaald wat haar kracht vormt en nu wil je doen voorkomen dat het iets nieuws is,' zei Nikolaj terwijl zijn hals nijdig in zijn das schokte.

'Maar mijn gedachte heeft niets gemeen...'

'Daar,' zei Nikolaj Levin met kwaadaardig glanzende ogen en een ironische

glimlach, 'daar vind je tenminste dat kunststuk, hoe zal ik het zeggen, dat geometrische kunststuk van duidelijkheid, van zekerheid. Misschien is het een utopie. Maar laten we veronderstellen dat het mogelijk is om van heel het verleden een *tabula rasa* te maken: geen bezit, geen gezin, en ook de arbeid wordt geregeld. Maar jij hebt niets...'

'Waarom haal je alles door elkaar? Ik ben nooit communist geweest.'

'Maar ik wel en ik vind dat de tijd er nog niet rijp voor is, maar het is redelijk en het heeft toekomst zoals het christendom in de eerste eeuwen.'

'Ik zeg alleen dat men arbeidskracht vanuit natuurwetenschappelijk gezichtspunt moet beschouwen, dat wil zeggen, haar bestuderen, haar kwaliteiten onder ogen zien en...'

'Maar dat is volkomen zinloos. Deze kracht vindt zelf, afhankelijk van het ontwikkelingsstadium, een bepaalde vorm om werkzaam te zijn. Eerst waren overal slaven, later *metayers*; en wij hebben het werken tegen de helft van de opbrengst, de pacht, de dagloners. Wat wil je nog meer?'

Levin maakte zich plotseling kwaad over deze woorden omdat hij diep in zijn hart bang was dat het de waarheid was: dat het waar was dat hij wilde balanceren tussen het communisme en de bestaande vormen en dat dit haast onmogelijk was.

'Ik zoek naar middelen om produktief te werken, zowel voor mezelf als voor de arbeiders. Ik wil het zo regelen...' reageerde hij heftig.

'Niets wil je regelen. Je wilt gewoon leven zoals je altijd hebt geleefd, origineel zijn, laten zien dat je de boeren niet gewoon uitbuit, maar vanuit een visie.'

'Nou, als je dat denkt, laat dan maar!' antwoordde Levin die voelde hoe een spier van zijn linkerwang oncontroleerbaar begon te trekken.

'Jij hebt geen overtuigingen en die heb je ook nooit gehad. Het enige dat je wilt is je eigenliefde strelen.'

'Wel, uitstekend, maar laat me nu met rust!'

'Dat zal ik zeker doen! Het is hoog tijd en je kunt voor mijn part naar de duivel lopen! Het spijt me dat ik hier gekomen ben!'

Hoe Levin hierna ook zijn best deed om zijn broer te sussen, Nikolaj wilde nergens naar luisteren, zei dat hun wegen beter konden scheiden en Konstantin begreep dat het leven voor zijn broer gewoon ondraaglijk was geworden.

Nikolaj stond al bijna op het punt om weg te gaan toen Konstantin naar hem toekwam en hem op een onnatuurlijke toon verzocht hem te vergeven indien hij hem ergens mee gekwetst had.

'Ach, grootmoedigheid!' zei Nikolaj en hij glimlachte. 'Als je gelijk wilt hebben, dan kan ik je dat genoeg wel doen. Je hebt gelijk maar toch vertrek ik!'

Pas vlak voor het vertrek omhelsde Nikolaj hem en zei terwijl hij zijn broer plotseling met vreemde ernst aankeek: 'Je moet maar geen slechte herinnering

aan me bewaren, Kostja!’ En zijn stem trilde.

Dit waren de enige oprecht gesproken woorden. Levin begreep wat hij met deze woorden wilde zeggen: Je ziet en weet dat ik er slecht aan toe ben en dat we elkaar misschien nooit meer zullen zien. Levin begreep dit en de tranen schoten hem in de ogen. Hij omhelsde zijn broer nogmaals maar hij kon en wist niets tegen hem te zeggen.

Drie dagen na het vertrek van zijn broer vertrok ook Levin naar het buitenland. Toen Levin tijdens de treinreis Sjtsjerbatski, een neef van Kitty, ontmoette, verbaasde hij deze door zijn sombere stemming.

‘Wat is er met je?’ vroeg Sjtsjerbatski.

‘Ach, er is toch maar weinig vrolijks op de wereld.’

‘Hoezo weinig? Laten we samen naar Parijs gaan in plaats van naar een of ander Mulhouse. Dan zal je eens zien hoe vrolijk het is!’

‘Nee, voor mij is het afgelopen. Het is tijd dat ik doodga.’

‘Nou nog mooier!’ zei Sjtsjerbatski. ‘Ik maak net aanstalten om te beginnen.’

‘Ja, zo dacht ik er kort geleden ook over maar ik weet nu dat ik niet lang meer zal leven.’

Levin zei wat hij gedurende deze laatste tijd werkelijk dacht. Hij zag in alles de dood of de nadering ervan. Maar hij werd des te sterker in beslag genomen door zijn plannen. Zolang de dood er nog niet was, moest dit leven op een of andere wijze ten einde worden geleefd. Alles om hem heen was in duisternis gehuld, maar juist daardoor voelde hij dat zijn werk de enige leidraad was en daar klampte en hield hij zich met zijn laatste krachten aan vast.

VIERDE DEEL

De heer en mevrouw Karenin bleven samen in hetzelfde huis wonen, ze zagen elkaar elke dag maar waren volslagen vreemden voor elkaar geworden. Aleksej Aleksandrovitsj had zich tot regel gesteld zijn vrouw elke dag enige tijd te zien om het personeel geen aanleiding te geven tot het uiten van vermoedens maar vermeed tijdens de maaltijden thuis te zijn. Vronski kwam nooit in het huis van Aleksej Aleksandrovitsj. Anna ontmoette hem buitenshuis en haar man was daarvan op de hoogte.

Het was voor alle drie een pijnlijke situatie en geen van hen zou deze situatie ook maar een dag langer kunnen verdragen als hij niet verwachtte dat er verandering in zou komen en dat dit slechts een tijdelijke, trieste beproeving was die voorbij zou gaan. Aleksej Aleksandrovitsj verwachtte dat deze hartstocht voorbij zou gaan, zoals alles voorbijgaat, dat iedereen het zou vergeten en zijn naam onbesmet zou blijven. Anna, van wie alles afhing en die er het meest van allen onder leed, verdroeg het omdat zij niet slechts verwachtte maar er zelfs vast van overtuigd was, dat alles spoedig opgelost zou worden en in het reine zou komen. Ze wist absoluut niet wat *datgene* was wat deze ontknoping zou bewerkstelligen, maar ze was er vast van overtuigd dat *datgene* nu heel snel zou komen. Vronski die zich onwillekeurig naar haar schikte, leefde ook in de verwachting dat iets dat los van hem stond een eind aan deze beproeving zou maken.

Midden in de winter had Vronski een heel vervelende week. Hij werd aan een buitenlandse prins die Petersburg bezocht, toegevoegd en moest hem de bezienswaardigheden van de stad laten zien. Vronski was zelf een representatieve persoonlijkheid, verstond bovendien de kunst om zich waardig en respectvol te gedragen en was gewend met zulke personages om te gaan. Dat was dan ook de reden dat hij aan de prins was toegevoegd. Maar deze plicht viel hem zeer zwaar. De prins wilde niets missen van *datgene* waarvan men hem thuis zou kunnen vragen of hij het in Rusland ook gezien had en wilde ook zelf de Russische geneugten optimaal benutten. Vronski was verplicht om zowel bij het een als bij het ander zijn gids te zijn. 's Morgens bezochten ze bezienswaardigheden, 's avonds namen ze deel aan nationale geneugten. De gast genoot een zelfs voor een prins uitzonderlijke gezondheid. Door gymnastiek en lichaamsverzorging had hij zichzelf zo'n goede conditie bezorgd dat hij ondanks de onmatigheid waarmee hij zich aan de geneugten overgaf zo fris was als een groene glimmende

Hollandse komkommer. De prins had veel gereisd en vond de bereikbaarheid van de nationale geneugten een van de belangrijkste verworvenheden van het huidige verkeersgerief. Hij was in Spanje geweest en had daar serenades gebracht en een intieme vriendschap gesloten met een Spaanse die op de mandoline speelde. In Zwitserland had hij *eine Gemse* geschoten. In Engeland had hij in een rode rok meegereden in een wedren met hindernissen en om een weddenschap had hij tweehonderd fazanten gedood. In Turkije was hij in een harem geweest, in India had hij op een olifant gereden en nu wilde hij in Rusland alle speciale Russische geneugten proeven.

Vronski die hem als opperceremoniemeester vergezelde, kostte het de grootste moeite om alle Russische geneugten die de diverse personen aan de prins voorstelden, te arrangeren. Daar waren de renpaarden, de Russische pannekoeken, de berejacht, de trojka's, de zigeuners, en de braspartijen met de Russische hebbelijkheid om glaswerk stuk te slaan. En de prins maakte zich de Russische geest bijzonder gemakkelijk eigen, sloeg dienbladen met glaswerk stuk, zette een zigeunerin op zijn schoot en scheen te vragen: Wat is er nog meer of is dat alles wat de Russische geest te bieden heeft?

In wezen vielen Franse actrices, een balletdanseresje en champagne met het witte etiket het meest van alle Russische geneugten bij de prins in de smaak. Vronski was aan prinsen gewend maar of het nu kwam omdat hij zelf in de laatste tijd zo veranderd was of omdat hij deze prins van al te nabij mee moest maken; deze week viel hem vreselijk zwaar. De hele week had hij voortdurend hetzelfde gevoel dat iemand heeft die een gevaarlijke krankzinnige moet begeleiden, die bang is voor die krankzinnige en daarbij ook nog voor zijn eigen verstand vreest doordat hij in zijn onmiddellijke nabijheid verkeert. Vronski voelde de voortdurende noodzaak om de toon van streng officieel ontzag geen moment te laten verflauwen om niet gekrenkt te worden. De wijze waarop de prins met juist die mensen omsprong die zich tot Vronski's verbazing in alle bochten wrongen om de prins de Russische geneugten te verschaffen, was verachtelijk. Zijn oordeel over de Russische vrouwen die hij wenste te bestuderen, joeg Vronski meer dan eens het schaamrood naar de kaken van verontwaardiging. De voornaamste reden echter waarom het gezelschap van de prins hem zo bijzonder zwaar viel, was wel dat hij onwillekeurig zichzelf in hem herkende. En datgene wat hij in die spiegel zag, streelde zijn eigenliefde niet. Dit was een heel domme, heel zelfverzekerde, heel gezonde, heel hygiënische man en verder niets. Hij was een gentleman, dat was waar en Vronski kon dat niet ontkennen. Hij deed gewoon tegen meerderen en vleide ze niet; hij gedroeg zich met ongedwongen eenvoud tegen gelijken en met neerbuigende vriendelijkheid tegen minderen. Zo was Vronski ook en hij zag dit als een grote verdienste, maar in zijn relatie tot de prins was hij de mindere en hij voelde zich gekwetst door die

neerbuigend vriendelijke houding jegens hem.

Achterlijk stuk rundvlees! Zou ik werkelijk ook zo zijn? dacht hij.

Hoe dan ook, toen hij op de zevende dag afscheid nam omdat de prins naar Moskou vertrok en diens dankbetuiging in ontvangst had genomen, was hij gelukkig dat hij van deze pijnlijke situatie en onprettige spiegel was verlost. Hij had op een station, tijdens de terugreis van een berejacht waarbij nog de hele nacht een voorstelling van Russische waaghalzerij was gegeven, afscheid van hem genomen.

Toen Vronski thuiskwam, vond hij een briefje van Anna. Ze schreef: 'Ik ben ziek en ongelukkig. Ik mag niet naar buiten maar ik houd het niet meer uit zonder je te zien. Kom vanavond. Om zeven uur gaat Aleksej Aleksandrovitsj naar de raad en hij komt tegen tien uur thuis.' Hij dacht er een ogenblik over na hoe vreemd het was dat ze hem zomaar, in weerwil van de eis van haar man hem niet te ontvangen, vroeg bij haar thuis te komen en besloot te gaan.

Vronski was deze winter tot kolonel bevorderd, uit het regiment gegaan en woonde op zichzelf. Hij ging onmiddellijk na de lunch op de sofa liggen en na vijf minuten liepen de herinneringen aan de barbaarse tonelen die hij de laatste dagen had gezien, dooreen en vloeiden samen met het beeld van Anna en van de boer en drijver die een belangrijke rol bij de berejacht had gespeeld; en Vronski viel in slaap. Hij werd, bevend van angst, in het donker wakker en stak haastig een kaars aan. Wat was dat? Wat? Wat heb ik voor naars gedroomd? Ja, ja. Die boer, die drijver, geloof ik, een klein vies mannetje met een slordige baard, was voorovergebogen iets aan het doen en plotseling begon hij in het Frans allerlei vreemde woorden te zeggen. Ja, anders was er niets in mijn droom, zei hij bij zichzelf. Maar waarom was het dan zo verschrikkelijk? Weer kwam de herinnering aan de boer met zijn onverstaanbare Franse woorden hem levendig voor de geest, en de angst liep hem koud langs de rug.

Wat is dat voor onzin! dacht Vronski en hij keek op zijn horloge.

Het was al half negen. Hij schelde voor zijn bediende, kleepte zich haastig aan, was toen hij naar buiten het bordes op liep zijn droom alweer helemaal vergeten en maakte zich slechts zorgen dat hij te laat zou komen. Toen hij voorreed voor het bordes van de Karenins, keek hij op zijn horloge en zag dat het al tien voor negen was. Bij de oprit stond een hoog, smal rijtuig met twee grijze schimmels ervoor. Hij herkende het rijtuig van Anna. Ze gaat naar mij toe, dacht Vronski, dat zou ook beter zijn geweest. Ik vind het onaangenaam dit huis te betreden. Maar het geeft niet; ik kan me niet verbergen, zei hij tot zichzelf en met de houding die hij zich als kind al had eigen gemaakt, de houding van iemand die zich nergens voor behoeft te schamen, stapte Vronski uit de slee en liep naar de deur. De deur ging open en de portier met een plaid over zijn arm riep het rijtuig. Vronski was niet gewoon op kleinigheden te letten maar nu zag hij dat de portier hem verbaasd aankeek. Vronski botste in de deuropening bijna op Aleksej Aleksandrovitsj. Het licht van de gasvlam viel recht op het bloedeloze,

ingevallen gezicht onder de zwarte hoed en op de witte das die glansde onder de mantel van bever. Karenins dode, doffe ogen waren op Vronski's gezicht gericht. Vronski maakte een buiging en Aleksej Aleksandrovitsj beet op zijn lippen, bracht zijn hand naar zijn hoed en liep door. Vronski zag hoe hij zonder om te kijken in het rijtuig stapte, door het raam de plaid en de binocle aanpakte en verdween. Vronski ging de vestibule binnen. Zijn wenkbrauwen waren gefronst en in zijn ogen lag een kwade, trotse gloed.

Wat een toestand! dacht hij. Als hij nu nog zou duelleren, zijn eer verdedigen, dan zou ik iets kunnen doen, mijn gevoelens kunnen uiten, maar deze slappe houding of laaghartigheid... Hij maakt dat ik me als een bedrieger moet gedragen terwijl ik dat nooit en te nimmer heb willen zijn.

Sinds zijn gesprek met Anna in de tuin van Vrede was Vronski heel anders gaan denken. Hij schikte zich onwillekeurig naar de zwakke houding van Anna die zich geheel en al aan hem toevertrouwde en verwachtte dat slechts hij over haar lot zou beslissen. Hij schikte zich bij voorbaat in alles en dacht allang niet meer dat er een eind aan deze relatie kon komen, zoals hij indertijd veronderstelde. Zijn eerezuchtige plannen waren weer naar de achtergrond verdwenen en nu hij voelde dat hij buiten die invloedssfeer gekomen was waarin alles was vastgelegd, gaf hij zich geheel en al over aan zijn gevoel en dit gevoel verbond hem steeds hechter en hechter met haar.

Al in de vestibule hoorde hij haar voetstappen die zich verwijderden. Hij begreep dat ze op hem wachtte, gespannen luisterde en nu terugging naar de salon.

'Nee!' riep ze toen ze hem zag en zodra ze sprak, kwamen er tranen in haar ogen. 'Nee, als dat zo door blijft gaan, gaat het nog veel, veel eerder gebeuren!'

'Wat, mijn liefste?'

'Wat? Ik wacht, een marteling is het, ik wacht een uur, twee uur... Nee, ik zal het niet doen...! Ik mag geen ruzie met je maken. Je kon natuurlijk niet eerder. Nee, ik zal het niet doen!'

Ze legde allebei haar handen op zijn schouders en keek hem met een diepe, geestdriftige maar tegelijk ook onderzoekende blik langdurig aan. Ze bestudeerde zijn gezicht voor al die tijd dat ze hem niet had gezien. Zoals bij elke ontmoeting vergeleek ze het beeld dat ze zich van hem had gevormd (een onvergelijkelijk beter beeld dat in werkelijkheid onmogelijk was) met hem zoals hij was.

‘Ben je hem tegengekomen?’ vroeg ze toen ze aan tafel onder de lamp waren gaan zitten. ‘Dat is je straf voor het te laat komen.’

‘Ja, maar hoe kan dat? Hij zou in de raad zijn?’

‘Hij is daar geweest, kwam terug en ging weer ergens heen. Maar dat geeft niets. Praat daar maar niet over. Waar ben je geweest? Steeds met de prins op stap?’

Ze was tot in de kleinste details van zijn doen en laten op de hoogte. Hij wilde zeggen dat hij heel de nacht niet naar bed was geweest en in slaap was gevallen maar toen hij haar opgewonden en gelukkige gezicht zag, schaamde hij zich. En hij zei dat hij rapport had moeten uitbrengen over het vertrek van de prins.

‘Maar is het nu afgelopen? Is hij weg?’

‘Het is goddank afgelopen. Je zult niet geloven hoe ondraaglijk dit voor me was.’

‘Waarom dan wel? Jullie, jonge mannen, leven toch altijd zo,’ zei ze terwijl ze haar wenkbrauwen fronste. Ze pakte het haakwerk dat op tafel lag en zonder Vronski aan te kijken begon ze de haaknaald eruit los te maken.

‘Ik heb dit leven al lang opgegeven,’ zei hij terwijl hij zich verbaasde over haar veranderde gelaatsuitdrukking en trachtte de betekenis ervan te doorgronden. ‘En ik moet toegeven,’ zei hij terwijl hij glimlachend zijn gawe witte tanden liet zien, ‘het was of mij deze week een spiegel werd voorgehouden toen ik naar dat leven keek en ik vond dat niet prettig.’

Ze hield het haakwerk in haar handen. Ze haakte echter niet maar keek hem met een vreemde gloed in haar ogen onvriendelijk aan.

‘Vanmorgen wipte Liza even bij me aan; ondanks gravin Lidija Ivanovna durven ze toch nog bij me te komen,’ laste ze in, ‘en die vertelde mij van jullie Atheense avond. Wat een smeerlapperij!’

‘Ik wilde juist zeggen dat...’

Ze viel hem in de rede: ‘Was dat die *Thérèse* die je nog van vroeger kende?’

‘Ik wilde zeggen...’

‘Wat zijn jullie mannen toch afschuwelijk! Kunnen jullie je dan niet voorstellen dat een vrouw dit niet vergeten kan,’ zei ze terwijl ze steeds opgewondener werd en zo de oorzaak van haar ergernis verried. ‘Voor een vrouw die niet kan weten hoe jij leeft. Wat weet ik? Wat wist ik?’ zei ze. ‘Slechts datgene wat je mij vertelt. En hoe weet ik of het de waarheid is die je me

vertelt...

‘Anna! Je beledigt me. Geloof je me dan niet? Ik heb je toch gezegd dat ik geen gedachte heb die ik je niet kan vertellen?’

‘Ja, ja,’ zei ze, terwijl ze kennelijk haar best deed om haar jaloerse gedachten te verdrijven. ‘Maar als je eens wist hoe moeilijk ik het heb! Ik geloof je, ik geloof je... Wat zei je ook alweer?’

Maar hij wist zich niet meteen te herinneren wat hij had willen zeggen. Deze aanvallen van jaloezie die haar de laatste tijd steeds vaker teisterden, joegen hem schrik aan en verkoelden, hoezeer hij ook zijn best deed om dit te verbergen, zijn gevoelens jegens haar, hoewel hij wist dat de oorzaak van die jaloezie in haar liefde voor hem gezocht moest worden. Hoe vaak had hij niet tegen zichzelf gezegd dat haar liefde geluk betekende? En nu had zij hem lief zoals slechts een vrouw lief kan hebben voor wie de liefde zwaarder weegt dan alle zegeningen van het leven, en was hij veel verder van het geluk verwijderd dan toen hij haar uit Moskou achternareisde. Toen dacht hij dat hij ongelukkig was maar dat het geluk nog vóór hem lag; nu besepte hij echter dat het mooiste van het geluk alweer voorbij was. Ze leek niet meer op die vrouw die hij de eerste tijd had gezien. Zowel geestelijk als lichamelijk was ze in haar nadeel veranderd. Ze was overal breder geworden en toen ze over de actrice sprak, misvormde een kwaadaardige trek haar gezicht. Hij keek naar haar zoals iemand naar een verwelkte bloem kijkt die hij heeft geplukt en waarin hij met moeite de schoonheid herkent waarom hij haar plukte en te gronde richtte. En desondanks voelde hij dat hij, toen zijn liefde sterker was, die liefde uit zijn hart had kunnen rukken als hij dat echt gewild had; terwijl hij nu wist, hoewel het hem op dit moment scheen dat hij geen liefde voor haar voelde, dat de band die hem met haar verbond niet verbroken kon worden.

‘Nou, nou, wat wilde je me zeggen over de prins? Ik heb hem verdreven, ik heb de demon verdreven,’ voegde ze eraan toe. *De demon* was de naam die ze samen aan de jaloezie hadden gegeven. ‘Wat wilde je gaan zeggen over de prins? Waarom viel het je zo zwaar?’

‘Ach, ondraaglijk zwaar!’ zei hij terwijl hij zijn best deed om de draad van zijn vergeten gedachte weer op te pakken. ‘Hij wordt er niet beter op als je hem van dichtbij leert kennen. Als ik een definitie van hem zou moeten geven: een uitstekend gevoed dier van het soort dat op tentoonstellingen de mooiste medailles krijgt en verder niets,’ zei hij met een geprikkeldheid die haar aandacht trok.

‘Hoe kan dat nu?’ protesteerde ze. ‘Hij heeft toch veel gezien. Hij is toch een ontwikkeld man?’

‘Dat is een heel ander soort ontwikkeling, die ontwikkeling van hen. Hij heeft kennelijk alleen maar een ontwikkeling gekregen om het recht te hebben op ontwikkeling neer te kijken zoals zij op alles neerkijken behalve op dierlijke

geneugten.’

‘Maar jullie houden immers allemaal van dierlijke geneugten,’ zei ze en weer zag hij die sombere ontwijkende blik in haar ogen.

‘Waarom verdedig je hem zo?’ zei hij glimlachend.

‘Ik verdedig hem niet, het laat me volkomen koud. Maar ik denk dat, indien jij zelf niet van die geneugten hield, je had kunnen weigeren. Maar het verschaft jou genoeg om naar Teresa in Eva’s kostuum te kijken...’

‘Daar heb je hem weer, daar heb je die duivel weer!’ zei Vronski terwijl hij haar hand die ze op de tafel had gelegd, vastpakte en kuste.

‘Ja, maar ik kan het niet helpen! Jij weet niet wat een kwellingen ik onderging terwijl ik op je wachtte! Ik geloof niet dat ik jaloers ben. Ik ben niet jaloers. Ik geloof je als je hier bij me bent. Maar wanneer je ergens alleen je eigen, voor mij onbegrijpelijke leven leidt...’

Ze wendde zich van hem af, kreeg eindelijk haar haaknaald los uit haar werk en met behulp van haar wijsvinger begonnen zich snel achter elkaar de lussen te vormen van de witte wol die glinsterde onder het lamplicht, en haar smalle pols begon snel en nerveus te draaien in de geborduurde mouwomslag.

‘Maar hoe ging dat toch in zijn werk? Waar kwam je Aleksej Aleksandrovitsj tegen?’ vroeg ze plotseling met een onnatuurlijke klank in haar stem.

‘We liepen elkaar in de deuropening tegen het lijf.’

‘En heeft hij je op deze manier begroet?’

Ze trok een lang gezicht, veranderde snel met half dichtgeknepen ogen de uitdrukking van haar gezicht, vouwde haar handen en plotseling zag Vronski op haar knappe gezicht diezelfde gelaatsuitdrukking waarmee Aleksej Aleksandrovitsj hem had begroet. Hij glimlachte en zij begon vrolijk te lachen met die lieve diepe lach die een van haar grootste charmes was.

‘Ik begrijp hem beslist niet,’ zei Vronski. ‘Als hij nu met je gebroken had na jouw bekentenis op jullie buiten, als hij me had uitgedaagd tot een duel... maar dit begrijp ik niet: hoe kan hij zo’n toestand verdragen? Hij lijdt, dat is te zien.’

‘Hij?’ zei ze met een spottend lachje. ‘Hij is volmaakt tevreden.’

‘Waarom lijden we allemaal zo terwijl alles toch zo goed zou kunnen zijn?’

‘Alleen hij lijdt niet. Alsof ik hem en deze leugen waarvan hij helemaal doordrenkt is, niet zou kennen... Alsof het met enig gevoel mogelijk is te leven zoals hij met mij leeft. Hij begrijpt niets, hij voelt niets. Alsof een man die iets voelt, in één huis kan leven met zijn overspelige vrouw. Alsof hij met haar kan praten. Haar tutoyeren.’

En onwillekeurig imiteerde ze hem weer. ‘Jij, *ma chère*, jij, Anna! Dat is geen man, geen mens, dat is een pop! Dat weet niemand, maar ik weet het. O, in zijn plaats had ik zo’n vrouw als ik allang vermoord en verscheurd maar ik zou nooit “jij, *ma chère*, Anna” tegen haar zeggen. Dit is geen mens, dit is een ministeriële

machine. Hij begrijpt niet dat ik jou vrouw ben, dat hij een vreemde voor me is, dat hij te veel is... Nee, laten we er niet meer over praten...!’

‘Je hebt heus ongelijk, mijn liefste,’ zei Vronski die haar poogde te kalmeren. ‘Maar het geeft niet, we zullen niet meer over hem praten. Vertel me eens wat je hebt gedaan. Hoe gaat het met je? Wat is dit voor een ziekte en wat heeft de dokter gezegd?’

Ze keek hem vrolijk spottend aan. Blijkbaar had ze nog meer belachelijke en groteske kanten aan haar man ontdekt en wachtte op het ogenblik om ze te kunnen vertellen.

Maar hij ging verder: ‘Ik vermoed dat het geen ziekte is maar je toestand. Wanneer is het zover?’

Het spottende licht doofde in haar ogen maar een andere glimlach kwam ervoor in de plaats, die van het besef van iets wat hem onbekend was en van stil verdriet.

‘Spoedig, spoedig. Je zei dat onze situatie pijnlijk is, dat er een oplossing moet komen. Als je eens wist hoe zwaar het me valt, wat ik niet zou willen geven om je vrij en onbevreesd te beminnen! Ik zou niet lijden en jou niet kwellen met mijn jaloezie... En het zal spoedig gebeuren, maar anders dan wij denken.’

En bij de gedachte daaraan kreeg ze zo’n medelijden met zichzelf dat de tranen in haar ogen kwamen en verder spreken haar onmogelijk werd. Ze legde haar hand, die onder de lamp glansde door de ringen en de blanke huid, op zijn mouw.

‘Het zal niet zo gebeuren als wij denken. Ik wilde je het niet zeggen maar je dwingt me ertoe. Spoedig, spoedig zal alles worden opgelost en wij zullen allemaal, allemaal tot rust komen en we zullen niet meer lijden.’

‘Ik begrijp het niet,’ zei hij hoewel hij haar begreep.

‘Je vraagt wanneer? Spoedig. Maar ik zal het niet overleven. Laat me uitspreken!’ En ze ging haastig verder. ‘Ik weet het en ik weet het zeker. Ik ga dood en ik ben erg blij dat ik doodga en mezelf en jullie zal bevrijden.’

Tranen stroomden over haar gezicht. Hij boog zich over haar hand en begon die te kussen in een poging zijn opwinding te verbergen die zoals hij wist nergens op gegrond was maar die hij niet kon onderdrukken.

‘Ja, dat zal het beste zijn,’ zei ze terwijl ze zijn hand stevig vastgreep. ‘Dat is het enige, het enige dat ons is gebleven.’

Hij kwam weer tot zichzelf en hief het hoofd op.

‘Wat een nonsens! Wat een klinkklare nonsens praat je daar!’

‘Nee, het is de waarheid.’

‘Wat, wat is de waarheid?’

‘Dat ik doodga. Ik heb gedroomd.’

‘Gedroomd?’ herhaalde Vronski en meteen moest hij denken aan de boer in

zijn droom.

‘Ja, gedroomd,’ zei ze. ‘Ik heb het lang geleden gedroomd. Ik zag dat ik mijn slaapkamer inliep, dat ik daar iets moest halen, iets te weten moest komen; je weet hoe dat gaat in een droom,’ zei ze terwijl ze haar ogen angstig opensperde, ‘en in de slaapkamer, in de hoek, daar stond iets.’

‘Ach, wat een nonsens! Hoe kan je geloven...’

Maar ze stond niet toe dat hij haar in de rede viel. Wat ze vertelde was te belangrijk voor haar.

‘En dat iets draaide zich om en ik zag dat het een boer was met een slordige baard, een klein en angstaanjagend mannetje. Ik wilde wegrennen maar hij boog zich over een zak en wroette er met zijn handen in...’

Ze liet zien hoe hij in de zak wroette. Angst tekende haar gezicht. En Vronski, die zich zijn droom herinnerde, voelde hoe een zelfde angst zich van hem meester maakte.

‘Hij wroette en ratelde in het Frans en, weet je, hij bouwde: “*Il faut le battre le fer, le broyer, le pétrir...*” En ik wilde van angst wakker worden en, ik werd wakker... Maar ik werd wakker in mijn droom. En ik begon mezelf te vragen wat dit betekende. En Kornej zei tegen me: “Bij de bevalling, bij de bevalling zult u sterven, bij de bevalling, moedertje...” En ik werd wakker...’

‘Wat een onzin, wat een onzin!’ zei Vronski maar hij voelde zelf dat er geen enkele overtuigingskracht in zijn woorden lag.

‘Maar laat ons er niet meer over praten. Schel even, dan laat ik thee brengen. Ja, wacht maar, ik zal nu niet lang...’

Maar plotseling hield ze op. De uitdrukking van haar gezicht was in een ogenblik veranderd. Schrik en opwindung maakten plotseling plaats voor een uitdrukking van stille, ernstige en gelukzalige aandacht. Hij kon de betekenis van deze verandering niet begrijpen. Ze voelde hoe het nieuwe leven in haar bewoog.

Aleksej Aleksandrovitsj reed, nadat hij Vronski op het bordes had ontmoet, volgens plan naar de Italiaanse opera. Hij bleef daar twee bedrijven en zag al degenen die hij wilde zien. Thuisgekomen keek hij onderzoekend naar de garderobe en toen hij daar geen militaire jas zag, liep hij gewoontegetrouw door naar zijn kamer. Maar tegen zijn gewoonte in ging hij niet naar bed maar bleef tot drie uur 's nachts in zijn werkkamer heen en weer lopen. Hij vond geen rust door de woede op zijn vrouw die zich niet aan de normen van het fatsoen en aan de enige voorwaarde die hij haar had gesteld, namelijk haar minnaar niet thuis te ontvangen, wenste te houden. Ze had niet aan zijn eis voldaan en hij moest haar dus straffen en zijn dreigement ten uitvoer brengen, namelijk een eis tot echtscheiding indienen en haar haar zoon ontnemen. Hij kende alle moeilijkheden die dit met zich mee zou brengen maar hij had gezegd dat hij het zou doen en nu moest hij zijn dreigement ten uitvoer brengen. Gravin Lidija Ivanovna had erop gezinspeeld dat er geen betere uitweg uit zijn situatie was, en de praktijk van het echtscheiden was de laatste tijd zodanig verbeterd dat Aleksej Aleksandrovitsj de mogelijkheid zag om de formele problemen te overwinnen. Bovendien komt een ongeluk nooit alleen en Aleksej Aleksandrovitsj kreeg door de kwestie van de regeling van de niet-Russische bevolkingsgroepen en de bevoeiing van de velden in het Zarajsk-gouvernement zulke onaangenaamheden in zijn werk te verduren dat hij gedurende heel deze laatste tijd in een uiterst geprikkelde stemming verkeerde.

Hij sliep de hele nacht niet en zijn woede die geweldig toenam, had tegen de ochtend haar uiterste grenzen bereikt. Hij kleepte zich haastig aan en zodra hij vernam dat zijn vrouw was opgestaan, stevende hij naar haar kamer alsof hij een volle beker woede voor zich uitdroeg waaruit hij bang was te morsen, bang om met zijn woede ook zijn energie kwijt te raken die hij nodig had voor het onderhoud met zijn vrouw.

Anna, die dacht dat ze haar man zo goed kende, schrok van zijn uiterlijk toen hij bij haar binnenkwam. Hij had diepe rimpels in zijn voorhoofd en zijn voor zich uit starende ogen vermeden haar aan te zien; zijn lippen hield hij stijf en vol verachting opeengeklemd. Uit zijn houding, zijn bewegingen en de klank van zijn stem sprak een vastberadenheid en hardheid zoals zijn vrouw nog nooit van hem had gezien. Hij liep, zonder haar te groeten, rechtstreeks naar haar schrijftafel, pakte de sleutels en opende een lade.

‘Wat wil je!’ riep ze.

‘De brieven van je minnaar,’ antwoordde hij.

‘Die liggen daar niet,’ zei ze terwijl ze de la dicht wilde schuiven, maar door deze beweging begreep hij dat hij goed geraden had. Hij duwde haar hand ruw weg en greep snel de portefeuille waarin ze haar belangrijkste papieren bewaarde. Ze wilde de portefeuille uit zijn handen trekken maar hij duwde haar van zich af.

‘Ga zitten! Ik moet met je spreken,’ zei hij terwijl hij de portefeuille onder zijn arm stopte en zijn elleboog er zo stijf tegenaan drukte dat zijn schouder omhoogkwam.

Ze keek hem verbaasd en angstig aan.

‘Ik had je gezegd dat ik je niet toestond je minnaar aan huis te ontvangen.’

‘Ik moest hem spreken om...’

Ze haperde omdat ze geen uitvlucht wist te bedenken.

‘Ik wens me niet in de details te begeven waarom een vrouw haar minnaar moet zien.’

‘Ik wilde, ik wilde slechts...’ zei ze en ze kreeg een kleur als vuur. Deze grofheid van hem maakte haar boos en gaf haar moed. ‘Begrijp je dan werkelijk niet hoe eenvoudig het voor jou is om mij te beledigen?’ zei ze.

‘Een eerlijk man en een eerlijke vrouw kan men beledigen, maar tegen een dief zeggen dat hij een dief is, is slechts *la constatation d'un fait*.’

‘Deze nieuwe karaktertrek, wreedheid, kende ik nog niet van je.’

‘Jij noemt het wreedheid als een man zijn vrouw vrij laat en haar de eerlijke bescherming van zijn naam biedt met als enige voorwaarde dat ze zich aan de normen van het fatsoen houdt. Is dat wreedheid?’

‘Dat is erger dan wreedheid, dat is een laaghartige streek als je het dan wilt weten!’ riep Anna in een vlaag van woede en ze stond op omdat ze de kamer wilde verlaten.

‘Nee!’ krijste hij met zijn schrille stem die nu nog een toon hoger klonk dan normaal. Hij greep haar zo stevig met zijn dikke vingers bij haar arm vast dat er rode plekken verschenen van de armband waarop hij drukte en dwong haar met geweld te gaan zitten. ‘Een laaghartige streek? Indien je dit woord wilt gebruiken, dan noem ik een laaghartige streek het in de steek laten van man en zoon voor een minnaar en het brood van de man te eten!’

Ze boog haar hoofd. Ze vergat niet slechts om datgene te zeggen wat ze gisteren tegen haar minnaar had gezegd, namelijk dat *hij* haar man was en dat haar man te veel was; ze dacht er zelfs niet aan. Ze voelde hoe terecht zijn woorden waren en zei slechts zacht:

‘Je kunt mijn situatie niet erger beschrijven dan ik hem zelf zie, maar waarom zeg je dit alles?’

‘Waarom ik dit zeg? Waarom?’ vervolgde hij nog even woedend. ‘Opdat je zult weten dat ik, omdat je je tegen mijn wil niet aan de normen van het fatsoen hebt gehouden, maatregelen zal nemen om te zorgen dat er een einde aan deze toestand komt.’

‘Ook zonder dat zal er snel, heel snel een einde aan komen,’ zei ze en bij de gedachte aan haar nabije dood die haar nu wenselijk leek, kreeg ze weer tranen in haar ogen.

‘Er zal eerder een eind aan komen dan jij en je minnaar denken! Jullie zoeken bevrediging van jullie dierlijke hartstocht...’

‘Aleksej Aleksandrovitsj! Ik zeg niet dat dit onedelmoedig is maar het geeft geen pas om iemand die ligt, te slaan.’

‘Ja, jij denkt slechts aan jezelf maar het leed van degene die je man was, interesseert je niet. Het laat je koud dat heel zijn leven verwoest is, dat hij vle... vle... vleselijk heeft moeten lijden.’

Aleksej Aleksandrovitsj praatte zo snel dat hij van de wijs raakte en niet meer wist hoe hij dit woord moest uitspreken. Ten slotte zei hij *vleselijk*. Ze vond het grappig en voelde zich meteen beschaamd omdat ze op zo’n moment iets grappig kon vinden. En voor het eerst voelde ze even met hem mee, verplaatste ze zich in zijn toestand en had met hem te doen. Maar wat kon ze zeggen of doen? Ze boog haar hoofd en zweeg. Ook hij zweeg enige tijd en daarna begon hij met een minder schrille en kille stem te praten, waarbij hij onwillekeurig de nadruk legde op woorden die geen enkele bijzondere betekenis hadden.

‘Ik ben gekomen om je te zeggen...’ begon hij.

Ze keek naar zijn gezicht. Nee, het leek alleen maar zo, dacht ze terwijl ze zich de uitdrukking op zijn gezicht herinnerde toen hij het woord *vleselijk* verhaspelde, alsof iemand met zulke doffe ogen, met zo’n zelfingenomen kalmte iets zou kunnen voelen!

‘Ik kan niets veranderen,’ fluisterde ze.

‘Ik ben gekomen om je te zeggen dat ik morgen naar Moskou zal vertrekken, dat ik niet meer naar dit huis terug zal keren en dat je mijn beslissing via de advocaat aan wie ik deze echtscheidingszaak zal toevertrouwen, zult ontvangen. Mijn zoon gaat naar mijn zuster,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj die zich nauwelijks wist te herinneren wat hij over zijn zoon wilde zeggen.

‘Je hebt Serjozja alleen maar nodig om mij pijn te doen,’ zei ze terwijl ze hem van onder haar wenkbrauwen aankeek. ‘Je houdt niet van hem... Laat Serjozja bij mij!’

‘Ja, ik heb zelfs de liefde voor mijn zoon verloren omdat de afschuw die ik voor jou voel, ook met hem verband houdt. Maar toch zal ik hem meenemen. Vaarwel!’

En hij wilde weggaan maar nu hield zij hem tegen.

‘Aleksej Aleksandrovitsj, laat Serjozja bij mij!’ fluisterde ze nogmaals. ‘Meer kan ik niet zeggen. Laat Serjozja tot mijn... Ik krijg spoedig een kind, laat hem bij mij!’

Aleksej Aleksandrovitsj liep rood aan van woede, rukte zijn arm los en ging zwijgend de kamer uit.

De wachtkamer van de beroemde Petersburgse advocaat zat vol toen Aleksej Aleksandrovitsj er binnenkwam. Drie dames: een oude, een jonge en een koopmansvrouw; drie heren: de eerste, een Duitse bankier met een ring aan zijn vinger, de tweede, een koopman met een baard en de derde, een boze ambtenaar in uniform met een kruis aan zijn hals die blijkbaar al lang zaten te wachten. Twee klerken schreven met krassende pennen aan hun lessenaars. Het schrijfgerei, iets waar Aleksej Aleksandrovitsj bijzonder op gesteld was, zag er zeer verzorgd uit. Zoiets kon voor Aleksej Aleksandrovitsj niet onopgemerkt blijven. Zonder op te staan wendde een van de klerken zich nors en met half toegeknepen ogen tot Aleksej Aleksandrovitsj:

‘Wat wenst u?’

‘Ik wil de advocaat spreken.’

‘De advocaat is bezet,’ luidde het strenge antwoord van de klerk terwijl hij met zijn pen naar de wachtenden wees en doorging met schrijven.

‘Kan hij geen tijd voor mij vrijmaken?’ vroeg Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Hij heeft geen tijd vrij. Hij is altijd bezet. Weest u zo goed te wachten.’

‘Zoudt u zich dan de moeite willen getroosten om hem mijn kaartje te geven,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj waardig omdat hij zag dat hij zijn incognito niet langer kon bewaren.

De klerk nam het kaartje aan en ging, zonder dat het opschrift blijkbaar zijn goedkeuring weg kon dragen, naar de deur.

Aleksej Aleksandrovitsj was in principe voor de openbare rechtspleging maar hij was het niet helemaal eens met enige toepassingen in onze praktijk aangaande hogere ambtelijke verhoudingen waarvan hij op de hoogte was, en hij had daar kritiek op voor zover hij kritiek kon hebben op iets dat door het hoogste gezag bekrachtigd was. Heel zijn leven verliep in de administratieve sfeer en daarom werd zijn eventuele kritiek verzacht door de erkenning dat in elke zaak fouten onvermijdelijk waren en hersteld konden worden. Bij de nieuwe gerechtelijke instellingen konden de voorwaarden die aan de advocatuur gesteld werden, zijn goedkeuring niet wegdragen. Maar tot nu had hij nooit iets met de advocatuur te maken gehad en daarom was zijn kritiek slechts van theoretische aard geweest; nu werd die echter nog versterkt door zijn onaangename indruk in de wachtkamer van de advocaat.

‘Mijnheer komt dadelijk,’ zei de klerk; en inderdaad, twee minuten later

verschenen in de deuropening de lange gedaante van een oude rechtsgeleerde die een bespreking met de advocaat had gehad en de advocaat zelf.

De advocaat was een kleine, gedrongen, kale man met een donkerrode baard, lichtblonde lange wenkbrauwen en een bollend voorhoofd. Hij was gekleed als een bruidegom, van zijn das en dubbele ketting tot zijn laklaarsjes. Hij had een intelligent, mannelijk gezicht maar zijn kleding was protserig en getuigde van slechte smaak.

‘Alstublieft,’ zei de advocaat tegen Aleksej Aleksandrovitsj. En nadat hij Aleksej Aleksandrovitsj somber had laten passeren, sloot hij de deur.

‘Wilt u niet gaan zitten?’ Hij wees op een lage stoel bij de schrijftafel vol papieren en ging zelf achter de schrijftafel zitten terwijl hij in zijn kleine handen met de korte, met witte haren begroeide vingers wreef en zijn hoofd scheef hield. Maar hij was nog maar net in deze pose tot rust gekomen toen er een mot over de tafel vloog. De advocaat haalde uit met een snelheid die men niet van hem zou verwachten, ving de mot en nam zijn vorige houding weer aan.

‘Alvorens over mijn zaak te spreken,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj die met verbaasde ogen de beweging van de advocaat had gevolgd, ‘moet ik opmerken dat de kwestie die ik met u wil bespreken, geheim moet blijven.’

De rode hangsnor van de advocaat week door een nauwelijks merkbare glimlach uiteen.

‘Ik zou geen advocaat zijn als ik aan mij toevertrouwde geheimen niet zou kunnen bewaren. Maar als u een bevestiging wenst...’

Aleksej Aleksandrovitsj keek naar het gezicht van de advocaat en zag dat de grijze schrandere ogen lachten en alles reeds schenen te weten.

‘U kent mij?’ vervolgde Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Ik ken (hij ving weer een mot) zoals ieder ander in Rusland, u en uw heilzame werk,’ zei de advocaat met een lichte buiging.

Aleksej Aleksandrovitsj zuchtte terwijl hij moed verzamelde. Maar toen zijn besluit genomen was, vervolgde hij zonder hapering en zonder schroom met zijn schrille stem en met nadruk op sommige woorden.

‘Ik heb het ongeluk,’ begon Aleksej Aleksandrovitsj, ‘een bedrogen echtgenoot te zijn en ik wens de relatie met mijn vrouw wettelijk te verbreken, dat wil zeggen, te scheiden, maar wel zo, dat de zoon niet bij de moeder zal blijven.’

De grijze ogen van de advocaat probeerden niet te lachen maar ze huppelden van onbedwingbare vreugde en Aleksej Aleksandrovitsj zag dat dit niet slechts de vreugde was van iemand die een lucratieve opdracht kreeg; dit was geestdrift en trots, het was een schittering die leek op die kwaadaardige gloed die hij in de ogen van zijn vrouw had gezien.

‘U wenst mijn medewerking bij het verkrijgen van een echtscheiding?’

‘Dat is correct maar ik moet u waarschuwen dat het risico bestaat dat ik ten

onrechte uw aandacht vraag. Ik ben slechts gekomen voor uw voorlopig advies. Ik wens een scheiding maar de methoden die ter beschikking staan, zijn zeer belangrijk voor mij. Het is heel goed mogelijk dat ik van een wettelijke eis afzie indien de manieren niet stroken met mijn verlangens.'

'O, dat is altijd zo,' zei de advocaat, 'en dat is altijd aan u.'

De advocaat keek naar beneden naar de voeten van Aleksej Aleksandrovitsj omdat hij voelde dat hij door het tonen van zijn onbedwingbare vreugde zijn cliënt zou kunnen grieven. Hij keek naar een mot die voor zijn neus langsvloog en trok even met zijn hand maar uit eerbied voor de positie van Aleksej Aleksandrovitsj ving hij de mot niet.

'Hoewel onze wetgeving over dit onderwerp mij in grote lijnen bekend is,' vervolgde Aleksej Aleksandrovitsj, 'zou ik toch alle manieren willen weten waarop dergelijke zaken in de praktijk worden voltrokken.'

'U wenst,' antwoordde de advocaat zonder op te kijken en niet zonder genoeg ingaand op de gesprekstoel van zijn cliënt, 'dat ik u de wegen aangeef waarop aan uw wens voldaan kan worden.'

En na een bevestigend hoofdknikje van Aleksej Aleksandrovitsj ging hij door met slechts af en toe een terloopse blik op de rode vlekken die op Aleksej Aleksandrovitsj' gezicht verschenen.

'Volgens onze wetten,' zei hij met een lichte zweem van afkeuring jegens onze wetten, 'is een scheiding zoals u weet in de volgende gevallen mogelijk... Wachten!' zei hij tegen de klerk die zijn hoofd om de hoek van de deur stak maar hij stond toch op, sprak enige woorden en ging weer zitten. 'In de volgende gevallen: fysieke gebreken van de echtelieden, daarna verlating zonder kennisgeving gedurende vijf jaar,' zei hij terwijl hij een korte behaarde vinger boog, 'daarna overspel' (dit woord sprak hij met zichtbaar genoeg uit). 'De volgende onderverdeling:' (hij ging door met het buigen van zijn dikke vingers hoewel deze gevallen en hun onderverdeling blijkbaar niet samen geclassificeerd konden worden) 'fysieke gebreken van de man of de vrouw, daarna overspel van de man of de vrouw.' Daar nu alle vingers weg waren, strekte hij ze alle weer en vervolgde: 'Dat is de theoretische zienswijze maar ik veronderstel dat u mij de eer heeft gedaan u tot mij te wenden, om de praktische toepassing te vernemen. En daarom moet ik u aan de hand van antecedenten mededelen dat de gevallen van echtscheiding alle op hetzelfde neerkomen: fysieke tekortkomingen zijn er niet, naar ik mag aannemen? En ook geen verlating zonder kennisgeving...?'

Aleksej Aleksandrovitsj knikte bevestigend.

'Het komt dus op het volgende neer: overspel van een der echtelieden en bewijs van schuld met wederzijds goedvinden en zonder zo'n goedvinden, onvrijwillig schuldbewijs. Ik moet zeggen dat het laatste in de praktijk zelden voorkomt,' zei de advocaat en na een vluchtige blik op Aleksej Aleksandrovitsj

zweeg hij als een verkoper van pistolen die een beschrijving van de voordelen van het ene zowel als van het andere wapen heeft gegeven en een keuze van zijn koper verwacht. Maar Aleksej Aleksandrovitsj zweeg en daarom vervolgde de advocaat: 'Het gewoonste, eenvoudigste en verstandigste vind ik overspel met wederzijds goedvinden. Ik zou mezelf niet veroorloven het zo uit te drukken als ik met een onontwikkeld man sprak,' zei de advocaat, 'maar ik veronderstel dat zoiets voor ons begrijpelijk is.'

Aleksej Aleksandrovitsj was echter zo van de wijs dat hij de redelijkheid van overspel met wederzijds goedvinden niet meteen begreep en dit viel van zijn gezicht af te lezen; de advocaat kwam hem echter onmiddellijk te hulp:

'Het feit ligt er dat twee mensen niet meer met elkaar kunnen samenleven. En als beiden het hierover eens zijn, doen details en formaliteiten niet meer ter zake. En daarbij komt dat dit het eenvoudigste en zekerste middel is.'

Aleksej Aleksandrovitsj begreep het nu volkomen. Maar religieuze scrupules verhinderden hem om zijn toevlucht tot deze maatregel te nemen.

'Daar kan in het onderhavige geval geen sprake van zijn,' zei hij. 'Hier is slechts één mogelijkheid: onvrijwillige bewijsvoering op grond van brieven die in mijn bezit zijn.'

Bij het noemen van de brieven perste de advocaat zijn lippen op elkaar en maakte zachtjes een meewarig geluid.

'Ik verzoek u wel te bedenken,' begon hij, 'dat dergelijke zaken zoals u weet door de geestelijkheid worden beslist; de vaders protopopen zijn bij dergelijke zaken verzet op de kleinste bijzonderheden,' zei hij met een glimlach die erop wees dat hij sympathiseerde met de smaak van de protopopen. 'De brieven kunnen zonder twijfel een gedeeltelijke bevestiging zijn, maar bewijzen moeten rechtstreeks worden verkregen, dat wil zeggen door ooggetuigen. Trouwens indien u mij de eer bewijst mij uw vertrouwen waardig te keuren, laat u dan de keuze van de te nemen maatregelen aan mij over. Wie resultaat wenst, laat ook de middelen toe.'

'Indien het zo...' begon Aleksej Aleksandrovitsj die plotseling verbleekte, maar op dat moment stond de advocaat op en ging weer naar de deur, naar de klerk die hem kwam storen.

'Zeg tegen haar dat het hier geen uitdragerij is!' zei hij en hij kwam weer terug bij Aleksej Aleksandrovitsj.

Toen hij weer op zijn plaats zat, ving hij ongemerkt nog een mot. Mijn rips zal er van de zomer mooi uitzien! dacht hij terwijl hij zijn voorhoofd fronste.

'U wilde dus zeggen...' zei hij.

'Ik zal u mijn beslissing schriftelijk mededelen,' zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij opstond en zich aan de tafel vastpakte. Na zo even zwijgend te hebben gestaan, zei hij: 'Ik mag dus uit uw woorden opmaken dat een scheiding mogelijk

is. Ik zou ook nog graag willen weten wat uw condities zijn.'

'Alles is mogelijk indien u mij volledige vrijheid van handelen geeft,' zei de advocaat zonder op de vraag in te gaan. 'Wanneer mag ik uw bericht tegemoetzien?' vroeg hij terwijl hij op de deur toeliep, en zowel zijn ogen als zijn laklaarsjes glansden.

'Over een week. En wilt u zo goed zijn mij uw antwoord mede te delen of u deze zaak op u wilt nemen en onder welke condities.'

'Zeer wel.'

De advocaat boog eerbiedig, liet zijn cliënt uit en gaf zich, alleen gebleven, helemaal over aan zijn vreugdegevoel. Hij was in zo'n goede stemming dat hij de marchanderende dame ondanks zijn vaste regels korting verleende en ophield met motten vangen omdat hij nu vastbesloten was dat hij voor de volgende winter zijn meubilair met fluweel zou laten overtrekken zoals bij Sigonin.

Aleksej Aleksandrovitsj had op de zitting van de 17 augustus-commissie een briljante overwinning behaald maar de gevolgen van die overwinning waren funest voor hem. De nieuwe commissie van onderzoek naar alle levensomstandigheden van de niet-Russische bevolkingsgroepen werd met een ongewone door Aleksej Aleksandrovitsj geïnspireerde snelheid en energie samengesteld en naar haar bestemming gestuurd. Drie maanden later werd er rapport uitgebracht. Het bestaan van de niet-Russische bevolkingsgroepen was in politiek, administratief, economisch, etnografisch, materieel en religieus opzicht onderzocht. Op alle vragen was uitstekend geantwoord en er kon niet aan worden getwijfeld want ze waren niet het produkt van het altijd aan fouten onderhevige menselijk denken maar van ambtelijke activiteit. Alle antwoorden waren het resultaat van officiële gegevens, inlichtingen van gouverneurs en aartsbisschoppen, gebaseerd op inlichtingen van bestuurders en klerikalen van de districten die het op hun beurt baseerden op inlichtingen van streekbesturen en parochiepriesters; en daarom waren al deze antwoorden boven alle twijfel verheven. Al die vragen naar, bijvoorbeeld, de oorzaak van misoogsten, waarom deze bevolkingsgroepen aan hun eigen geloven vasthielden enzovoort, vraagstukken die zonder het gerief van de ambtelijke machine niet opgelost konden worden en door de eeuwen heen onopgelost zouden blijven, hadden een duidelijke oplossing gekregen waaraan niet getwijfeld kon worden. En deze oplossing was ten gunste van de mening van Aleksej Aleksandrovitsj. Maar Stremov die zich op de laatste vergadering diep gekwetst voelde, ging na ontvangst van de rapportage van de commissie over op een tactiek die Aleksej Aleksandrovitsj niet had verwacht. Stremov liep, met nog enige andere leden in zijn kielzog, plotseling over naar de zijde van Aleksej Aleksandrovitsj en verdedigde daar niet slechts met vuur de toepassing van de door Karenin voorgestelde maatregelen maar hij stelde bovendien andere zeer extreme maatregelen in dezelfde geest voor. Deze maatregelen die uiterst radicaal waren in vergelijking met Aleksej Aleksandrovitsj' oorspronkelijke gedachte, werden aangenomen en toen trad Stremovs tactiek aan het licht. Deze extreme maatregelen bleken plotseling zo dwaas, dat zowel de staatslieden als de publieke opinie, de intelligente dames en de kranten zich hier allemaal tegelijkertijd op wierpen en uiting gaven aan hun verontwaardiging zowel tegen de maatregelen als ook tegen de geestelijke vader ervan, Aleksej Aleksandrovitsj. Stremov trok

zich terug en deed het voorkomen alsof hij slechts blindelings het plan van Karenin had gevolgd en nu verbijsterd was over het resultaat. Dit bleek funest voor Aleksej Aleksandrovitsj. Maar hij gaf zich ongeacht zijn verslechterende gezondheid en zijn verdrietige gezinsomstandigheden niet gewonnen. Er vond een splitsing plaats in de commissie. Enige leden met Stremov aan het hoofd voerden ter rechtvaardiging van hun fout aan dat ze het volste vertrouwen hadden gehad in de commissie van revisie onder leiding van Aleksej Aleksandrovitsj die het verslag had uitgebracht, en zeiden dat het verslag van deze commissie waardeloos bleek en niets dan volgeklad papier. Aleksej Aleksandrovitsj bleef met een groep lieden die zich van het gevaar van zo'n revolutionaire houding ten opzichte van ambtelijke stukken bewust was, de door de commissie van revisie uitgewerkte gegevens verdedigen. Dit had tot gevolg dat er in de hogere regionen en zelfs in de hogere kringen een totale verwarring ontstond en hoewel het een ieder bijzonder interesseerde, kon niemand er hoogte van krijgen of de niet-Russische bevolking nu werkelijk armoe leed en te gronde ging of in welvaart leefde. Hierdoor en deels ook door de verachting die hem ten deel viel vanwege de ontrouw van zijn vrouw, was de positie van Aleksej Aleksandrovitsj heel erg wankel geworden. En in deze situatie nam Aleksej Aleksandrovitsj een belangrijke beslissing. Tot verwondering van de commissie verklaarde hij dat hij toestemming zou vragen om zelf ter plaatse de zaak te gaan onderzoeken.

En na toestemming te hebben gevraagd en gekregen, vertrok Aleksej Aleksandrovitsj naar de afgelegen gouvernementsen.

Aleksej Aleksandrovitsj' vertrek deed veel stof opwaaien, te meer daar hij kort voor zijn vertrek per officieel schrijven het geld dat hem verstrekt was om met twaalf postpaarden naar zijn bestemming te reizen, had teruggezonden.

'Ik vind dat dit zeer edelmoedig is,' zei Betsy tegen vorstin Mjagkaja. 'Waarom zou men geld voor postpaarden geven terwijl iedereen weet dat er nu overal spoorwegen zijn?'

Vorstin Mjagkaja was het hier echter niet mee eens en de mening van vorstin Tverskaja wekte zelfs haar ergenis op.

'Dat kunt u gemakkelijk zeggen,' zei ze, 'wanneer u ik-weet-niet-hoeveel miljoen bezit maar ik heb graag dat mijn man 's zomers op inspectiereis gaat. Zo'n rondreis is voor hem heel gezond en plezierig en we hebben het zo geregeld dat ik er voor dat geld een rijtuig en koetsier op na kan houden.'

Op doorreis naar de afgelegen gouvernementsen verbleef Aleksej Aleksandrovitsj drie dagen in Moskou.

Op de dag na zijn aankomst ging hij de gouverneur-generaal een bezoek brengen. Op het kruispunt bij de Gazetny Pereelok waar het altijd wemelt van rijtuigen en huurkoetsen, hoorde Aleksej Aleksandrovitsj plotseling zo luid en

vrolijk zijn naam roepen dat hij wel om moest kijken. Op de hoek van het trottoir stond Stepan Arkadjitsj in een korte modieuze jas, met een lage modieuze hoed schuin op het hoofd, met een stralende glimlach van witte tanden tussen rode lippen, vrolijk, jong en stralend, en riep krachtig en nadrukkelijk dat Aleksej Aleksandrovitsj moest stoppen. Hij hield zich met een hand aan het raampje van een rijtuig vast dat op de hoek stil was blijven staan en waaruit het hoofd van een vrouw met een fluwelen hoed en twee kinderkopjes naar buiten keken. Hij glimlachte en wenkte zijn zwager. De dame glimlachte met een lieve glimlach en wenkte ook met haar hand naar Aleksej Aleksandrovitsj. Het was Dolly met de kinderen.

Aleksej Aleksandrovitsj wilde niemand in Moskou zien en de broer van zijn vrouw wel het allerm minst. Hij lichtte even zijn hoed op en wilde doorrijden maar Stepan Arkadjitsj liet zijn koetsier stoppen en rende over de sneeuw naar hem toe.

‘Schandalig dat je het ons niet hebt laten weten! Ben je al lang hier? Ik was gisteren bij Dusseau en zag daar *Karenin* op het bord staan, maar het kwam niet in mijn hoofd op dat jij het was!’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij zijn hoofd door het raampje van het rijtuig naar binnen stak. ‘Want anders was ik bij je langsgesloegen. Wat ben ik blij je te zien!’ zei hij en hij stootte met zijn ene voet tegen de andere om de sneeuw eraf te schudden. ‘Schandalig dat je het ons niet hebt laten weten!’ herhaalde hij.

‘Ik had geen tijd. Ik ben erg druk bezet,’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj koel.

‘Laten we naar mijn vrouw gaan. Ze wil je zo graag zien.’

Aleksej Aleksandrovitsj sloeg de plaid terug die om zijn koude voeten was geslagen, stapte uit het rijtuig en ploeterde door de sneeuw naar Darja Aleksandrovna.

‘Wat is dat nu, Aleksej Aleksandrovitsj, waarom gaat u ons zomaar voorbij?’ zei Dolly glimlachend.

‘Ik had het erg druk. Ik ben erg blij u te zien,’ zei hij op een toon die duidelijk verried hoe vervelend hij het vond. ‘Hoe gaat het met u?’

‘Maar hoe gaat het met mijn lieve Anna?’

Aleksej Aleksandrovitsj bromde iets en wilde weggaan. Stepan Arkadjitsj hield hem echter tegen.

‘Weet je, wat we morgen doen? Dolly, nodig hem uit voor het diner! We zullen Koznysjov en Pestsov ook vragen om hem op de Moskouse intelligentsia te trakteren.’

‘Ja, kom alsjeblieft,’ zei Dolly. ‘We verwachten je om vijf, zes uur als je wilt. Maar hoe gaat het met mijn lieve Anna? Het is al zo’n tijd geleden...’

‘Goed,’ bromde Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij het voorhoofd fronste. ‘Het

was me zeer aangenaam!’ en hij ging naar zijn rijtuig.

‘Kom je?’ riep Dolly hem na.

Aleksej Aleksandrovitsj zei iets wat Dolly niet kon verstaan door het lawaai van de rijdende koetsen.

‘Ik kom morgen bij je langs!’ riep Stepan Arkadjitsj tegen hem.

Aleksej Aleksandrovitsj ging in het rijtuig zitten en dook er zo diep in weg dat hij niets kon zien en niet gezien kon worden.

‘Vreemde kerel!’ zei Stepan Arkadjitsj tegen zijn vrouw en na een blik op zijn horloge maakte hij een gebaar voor zijn gezicht dat een liefkozing voor zijn vrouw en zijn kinderen moest betekenen en stapte jeugdig weg over het trottoir.

‘Stiva! Stiva!’ riep Dolly blozend.

Hij draaide zich om.

‘Ik moet immers een jasje kopen voor Grisja en Tanja. Geef me wat geld!’

‘Dat komt wel goed, zeg maar dat ik het zal betalen,’ en hij verdween terwijl hij een voorbijrijdende kennis vrolijk toeknikte.

De volgende dag was een zondag. Stepan Arkadjitsj reed naar het Bolsjoj theater, naar een balletrepetitie, en overhandigde Masja Tsjibisova, een knap danseresje dat dank zij zijn protectie opnieuw optrad, de ketting van bloedkoralen die hij haar de vorige avond had beloofd, en het lukte hem om achter de coulissen in het dagduister van het theater haar knappe gezichtje te kussen dat straalde van blijdschap vanwege het geschenk. Behalve het geschenk van de bloedkoralen wilde hij nog een afspraakje met haar maken voor na het ballet. Nadat hij haar had uitgelegd dat hij onmogelijk voor de aanvang van het ballet aanwezig kon zijn, beloofde hij voor de laatste akte te komen om met haar te gaan souperen. Stepan Arkadjitsj reed van het theater naar de Ochotny Rjad, koos zelf de vis en de asperges uit voor het diner en om twaalf uur was hij reeds bij Dusseau waar hij bij drie mensen moest zijn die gelukkig in hetzelfde hotel verbleven: bij de pas uit het buitenland teruggekeerde Levin die hier zijn intrek had genomen, bij zijn nieuwe chef die deze hoge post nog maar kort bekleedde en nu Moskou inspecteerde, en bij zijn zwager Karenin om hem beslist mee naar huis te nemen voor het diner.

Stepan Arkadjitsj dineerde graag maar nog liever gaf hij een diner, klein en exquis wat betreft het eten, de dranken en de keuze der gasten. Het programma voor het diner van die dag beviel hem uitstekend: verse baars, asperges en als *pièce de résistance*... een prachtige maar eenvoudige rosbief en passende wijnen: dat wat het eten en drinken betrof. Levin en Kitty zouden onder de gasten zijn en om dit niet te doen opvallen, ook nog een nichtje en de jonge Sjtsjerbatski en als *pièce de résistance* der gasten: Sergej Koznysjov en Aleksej Aleksandrovitsj. Sergej Ivanovitsj, de Moskouze filosoof en Aleksej Aleksandrovitsj, de Petersburgse practicus; en hij wilde ook de bekende excentriek, de enthousiaste Pestsov uitnodigen, liberaal, spraakzaam, muzikant, historicus en allerliefste vijftigjarige jongeling die de saus of de garnering bij Koznysjov en Karenin zou zijn. Hij zou ze op stang jagen en tegen elkaar opzetten.

Hij had de tweede termijn van het geld voor het bos van de koopman ontvangen en het er nog niet doorgejaagd. Dolly was de laatste tijd erg lief en goedig en Stepan Arkadjitsj verheugde zich in alle opzichten op dit diner. Hij was dan ook in een bijzonder opgewekte stemming. Er waren twee omstandigheden die wat minder aangenaam waren; maar deze omstandigheden zonken beide weg in de zee van goedmoedige vreugde die door Stepan Arkadjitsj' ziel golfde. Deze

twee omstandigheden waren: ten eerste dat hem gisteren tijdens zijn ontmoeting met Aleksej Aleksandrovitsj op straat diens norse en strenge houding jegens hem was opgevallen, en uit de gezichtsuitdrukking van Aleksej Aleksandrovitsj en het gegeven dat hij niet naar hem toegekomen was en niets van zich had laten horen, gevoegd bij de geruchten die hij had gehoord over Anna en Vronski, maakte Stepan Arkadjitsj op dat er iets aan schortte tussen man en vrouw.

Dat was één onplezierige omstandigheid. De tweede, enigszins onplezierige omstandigheid was dat de nieuwe chef, zoals alle nieuwe chefs, reeds de reputatie had een vreselijk mens te zijn die om zes uur 's morgens opstond, werkte als een paard en van zijn ondergeschikten hetzelfde eiste. Bovendien had deze nieuwe chef ook nog de reputatie een beer in de omgang te zijn en naar verluidde behoorde hij tot een richting die volkomen tegengesteld was aan die waartoe de oude chef behoorde en waartoe Stepan Arkadjitsj zelf tot dit moment had behoord. De vorige dag was Stepan Arkadjitsj in uniform op zijn werk verschenen. De nieuwe chef gedroeg zich echter heel beminnelijk en was met Oblonski aan de praat geraakt als met een goede kennis. Daarom beschouwde Stepan Arkadjitsj het als zijn plicht om hem in rok te gaan bezoeken. De gedachte dat de nieuwe chef hem onwelwillend zou kunnen ontvangen, was deze tweede onplezierige omstandigheid. Stepan Arkadjitsj voelde echter instinctief dat alles uitstekend *voor elkaar* zou komen. Het zijn allemaal mensen, zondige lieden, zoals wij: waarom boos zijn en ruzie zoeken? dacht hij terwijl hij het hotel binnenging.

‘Hallo, Vasili,’ zei hij, terwijl hij met zijn hoed scheef op zijn hoofd door de gang liep, tegen een bediende die hij kende, ‘laat je je bakkebaarden groeien? Levin is kamer zeven, hè? Wijs me even de weg, alsjeblieft. En informeer of graaf Anitsjkin (dat was de nieuwe chef) ontvangt?’

‘Tot uw dienst, mijnheer,’ antwoordde Vasili met een glimlach. ‘U bent in lange tijd niet bij ons geweest.’

‘Ik was hier gisteren, alleen via de andere ingang. Is dit kamer zeven?’

Levin stond met een boer uit Tver midden in de kamer en mat, toen Stepan Arkadjitsj binnenkwam, met een ellestok de huid van een pas geschoten beer.

‘Zo, heb jij die geschoten?’ riep Stepan Arkadjitsj uit. ‘Mooi werk! Een berin? Goedendag, Archip!’

Hij gaf de boer een hand en ging op de punt van een stoel zitten zonder zijn jas uit te trekken en zijn hoed af te zetten.

‘Trek je jas toch uit en blijf even!’ zei Levin terwijl hij hem zijn hoed afnam.

‘Nee, ik heb geen tijd. Ik kom maar even binnenwippen,’ antwoordde Stepan Arkadjitsj. Hij deed zijn jas eerst open maar trok hem daarna toch uit en bleef een vol uur met Levin over de jacht en over zeer persoonlijke onderwerpen zitten praten.

‘Vertel me toch eens wat je in het buitenland hebt gedaan? Waar ben je geweest?’ zei Stepan Arkadjitsj toen de boer weg was.

‘O, ik ben in Duitsland, in Pruisen, in Frankrijk en in Engeland geweest, echter niet in de hoofdsteden maar in de fabrieksplaatsen en ik heb veel gezien dat nieuw voor me was. Ik ben blij dat ik er geweest ben.’

‘Ja, ik ken jouw ideeën over de oplossing van het arbeidersvraagstuk.’

‘Helemaal niet: in Rusland bestaat geen arbeidersvraagstuk. In Rusland ligt het probleem in de relatie van het werkende volk tot de grond; dat is daar ook zo, maar daar is men bezig met het herstel van wat is verprutst terwijl bij ons...’

Stepan Arkadjitsj luisterde aandachtig naar Levin.

‘Ja, ja!’ zei hij. ‘Het is best mogelijk dat je gelijk hebt maar ik ben blij dat je zo opgewekt bent. Je bent op berejacht geweest, je werkt en je bent enthousiast. Sjtsjerbatski vertelde me iets anders. Hij heeft je ontmoet en zei dat je in de put zat, dat je het maar steeds over de dood had...’

‘Ja, wat wil je. Ik denk altijd aan de dood,’ zei Levin. ‘Het is waar, dat het hoog tijd is om dood te gaan. En dat dit alles onzin is. Ik zal je eerlijk zeggen: ik hecht vreselijk veel waarde aan mijn idee en mijn werk, maar bedenk eens hoe het werkelijk is: die hele wereld van ons is immers niets anders dan een klein schimmelplantje dat op een piepklein planeetje is gegroeid. En wij denken dat er bij ons iets groots kan bestaan, gedachten, daden! Dat zijn allemaal zandkorreltjes.’

‘Maar dat is toch al zo oud als de wereld, beste kerel!’

‘Inderdaad, maar weet je, als je dit goed beseft, wordt alles zo onbeduidend. Wanneer je beseft dat je vandaag of morgen dood zal gaan en dat er niets over zal blijven, wat is alles dan onbeduidend! Ik vind mijn idee heel erg belangrijk maar het blijkt even onbeduidend te zijn, zelfs als het verwezenlijkt zou worden, als om die berin heen lopen. En je leidt alleen maar een dergelijk leven met afleiding in jacht en werk, om niet aan de dood te denken.’

Stepan Arkadjitsj glimlachte fijntjes en vriendelijk terwijl hij naar Levin luisterde.

‘Natuurlijk, vanzelfsprekend! En nu ben je waar ik je hebben wil. Herinner je je nog hoe je tegen me uitviel omdat ik de genoegens in het leven zocht? *Wees niet zo streng, o moralist...!*

‘Welneen, er is heus nog wel iets goeds in het leven...’ Levin raakte even van de wijs. ‘Ik weet het ook niet. Ik weet alleen maar dat we gauw doodgaan.’

‘Waarom gauw?’

‘En weet je, het leven verliest veel van zijn bekoring wanneer je aan de dood denkt, maar het is wel rustiger.’

‘Hoe kom je erbij, tegen het einde wordt het nog leuker. Maar ik moet nu heus weg,’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij voor de tiende keer opstond.

‘Toe, blijf nog even!’ zei Levin terwijl hij hem tegenhield. ‘Nu, wanneer zien we elkaar weer? Morgen vertrek ik.’

‘Ik ben ook een mooie! Daar kwam ik juist voor... Je moet vandaag beslist bij me komen dineren. Je broer komt, en Karenin, mijn zwager.’

‘Is hij dan hier?’ zei Levin en hij wilde naar Kitty informeren. Hij had gehoord dat ze in het begin van de winter in Petersburg bij haar zuster, een diplomatenvrouw, was geweest en hij wist niet of ze nu wel of niet terug was gekomen. Hij bedacht zich echter en vroeg niet naar haar. Het maakt ook niets uit of ze komt of niet.

‘Je komt dus?’

‘Ja, natuurlijk.’

‘Om vijf uur dan en in rok.’

En Stepan Arkadjitsj stond op en ging naar beneden naar de nieuwe chef. Zijn instinct had hem niet bedrogen en de verschrikkelijke nieuwe chef bleek een heel beminnelijk mens te zijn. Stepan Arkadjitsj lunchte met hem en bleef zo lang hangen dat hij pas na drieën bij Aleksej Aleksandrovitsj kwam.

Aleksej Aleksandrovitsj had na de vroegmis de gehele ochtend thuis doorgebracht. Er waren twee zaken die hij die ochtend moest regelen: ten eerste moest hij een deputatie van de niet-Russische bevolkingsgroepen die onderweg was naar Petersburg en zich nu in Moskou bevond, ontvangen en op weg helpen; ten tweede moest hij de beloofde brief aan zijn advocaat schrijven. Er stond de deputatie, hoewel zij op initiatief van Aleksej Aleksandrovitsj was uitgenodigd, veel ongerief en zelfs gevaar te wachten en Aleksej Aleksandrovitsj was erg blij haar in Moskou te treffen. De leden van deze deputatie hadden niet het minste begrip omtrent hun taak en de rol die ze speelden. Ze leefden in de naïeve overtuiging dat ze, bij hun verzoek om hulp aan de regering, uitleg moesten geven over hun noden en de werkelijke stand van zaken en ze begrepen absoluut niet dat sommige van hun verklaringen en verlangens de vijandelijke partij in de kaart speelden en daardoor alles zouden bederven. Aleksej Aleksandrovitsj was langdurig met hen in de weer, hij schreef hun een programma voor waar ze niet van af mochten wijken en toen hij hen had laten gaan, schreef hij brieven naar Petersburg om de deputatie verder op weg te helpen. Gravin Lidija Ivanovna moest hierbij zijn voornaamste handlanger zijn. Zij was een specialist waar het deputaties betrof en er was niemand die zo goed als zij deputaties wist te stimuleren en op weg te helpen. Toen hij hier klaar mee was, schreef Aleksej Aleksandrovitsj ook de brief aan zijn advocaat. Zonder enige aarzeling machtigde hij hem om naar eigen goeddunken te handelen. In de brief deed hij drie briefjes van Vronski aan Anna die zich in de afgenomen portefeuille hadden bevonden.

Sinds Aleksej Aleksandrovitsj zijn huis, met het voornemen niet naar zijn gezin terug te keren, verlaten had en bij de advocaat was geweest en tenminste één mens van zijn voornemen op de hoogte had gebracht, en vooral sinds het moment dat hij van deze kwestie uit het leven een kwestie op papier had gemaakt, raakte hij steeds meer gewend aan zijn voornemen en zag nu duidelijk dat het uitvoerbaar was.

Hij was bezig de envelop aan zijn advocaat van zijn lakstempel te voorzien toen hij de luide stem van Stepan Arkadjitsj hoorde. Stepan Arkadjitsj twistte met de bediende van Aleksej Aleksandrovitsj en stond erop dat hij zou worden aangediend.

Het doet er ook niet toe, dacht Aleksej Aleksandrovitsj, des te beter: ik zal

hem nu meteen vertellen hoe mijn situatie is in relatie tot zijn zuster en hem duidelijk maken waarom ik niet bij hem kan dineren.

‘Laat binnenkomen!’ zei hij luid terwijl hij de papieren bij elkaar pakte en in het vloeiboek legde.

‘Zie je wel dat je maar wat kletst en dat hij thuis is!’ hoorde hij Stepan Arkadjitsj tegen de bediende zeggen die hem niet binnen had willen laten, en terwijl hij al lopend zijn jas uittrok, kwam Oblonski de kamer binnen. ‘Nou, ik ben erg blij, dat ik je thuis tref! Ik hoop zo...’ begon Stepan Arkadjitsj vrolijk.

‘Ik kan niet komen,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj koel, staande en zonder zijn gast een stoel aan te bieden.

Aleksej Aleksandrovitsj vond dat hij nu maar meteen over moest gaan op de koele relatie zoals die moest zijn met de broer van een vrouw tegen wie hij een echtscheiding aanhangig had gemaakt. Hij had echter geen rekening gehouden met die zee van goedhartigheid die in de ziel van Stepan Arkadjitsj buiten haar oevers trad.

Stepan Arkadjitsj sperde zijn stralende, heldere ogen wijd open.

‘Waarom kan je niet? Wat bedoel je?’ vroeg hij vol onbegrip in het Frans. ‘Nee, je hebt het al beloofd. En we rekenen allemaal op je.’

‘Ik wil hiermee zeggen dat ik niet bij jullie kan komen omdat de familiebanden die tussen ons bestonden, verbroken moeten worden.’

‘Wat? Hoe bedoel je dat? Waarom?’ zei Stepan Arkadjitsj met een glimlach.

‘Omdat ik een echtscheidingsprocedure tegen uw zuster, mijn vrouw begin. Ik moest...’

Maar nog voor Aleksej Aleksandrovitsj uit had kunnen spreken, kwam Stepan Arkadjitsj met een heel andere reactie dan hij had verwacht. Stepan Arkadjitsj kreunde en ging in een stoel zitten.

‘Nee, Aleksej Aleksandrovitsj, wat zeg je nu!’ riep Oblonski met een lijdende uitdrukking op zijn gezicht.

‘Het is zo.’

‘Neem me niet kwalijk, ik kan, ik kan dit niet geloven...’

Aleksej Aleksandrovitsj ging zitten. Hij voelde dat zijn woorden niet die uitwerking hadden die hij had verwacht, dat hij uitleg moest geven en dat, welke uitleg hij ook gaf, de relatie met zijn zwager hetzelfde zou blijven.

‘Ja, ik ben voor de pijnlijke noodzaak gesteld om echtscheiding te eisen,’ zei hij.

‘Ik wil maar één ding zeggen, Aleksej Aleksandrovitsj. Ik ken jou als een uitstekend mens, als een rechtvaardig man, ik ken Anna, neem me niet kwalijk, ik kan mijn mening over haar niet wijzigen, als een geweldige, voortreffelijke vrouw en daarom, je moet het me niet kwalijk nemen, kan ik dit niet geloven. Hier moet een misverstand in het spel zijn,’ zei hij.

‘Ja, als het slechts een misverstand zou zijn...’

‘Pardon, ik begrijp het,’ viel Stepan Arkadjitsj hem in de rede. ‘Ja, vanzelfsprekend... Maar één ding: je moet niet overijld handelen. Je moet, je moet niet overijld handelen!’

‘Ik heb niet overijld gehandeld,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj koel, ‘maar bij zo’n aangelegenheid kan men niemand raadplegen. Mijn besluit staat vast.’

‘Dat is verschrikkelijk!’ zei Stepan Arkadjitsj en hij zuchtte diep. ‘Eén ding zou ik doen, Aleksej Aleksandrovitsj. Ik smeeek je, doe dat!’ zei hij. ‘Het proces is nog niet aanhangig gemaakt, naar ik begrepen heb. Praat, voor je eraan begint, eerst met mijn vrouw, praat met haar. Ze houdt van Anna als van een zuster; ze houdt van jou en het is zo’n geweldige vrouw. Om gods wil, praat met haar! Bewijs me deze vriendendienst, ik smeeek het je!’

Aleksej Aleksandrovitsj verzonk in gedachten en Stepan Arkadjitsj keek hem vol medeleven en zonder zijn zwijgen te verbreken aan.

‘Kom je naar haar toe?’

‘Ja, dat weet ik niet. Daarom kwam ik niet bij jullie. Ik neem aan dat onze onderlinge verhouding dient te veranderen.’

‘Waarom? Dat zie ik niet in. Sta me toe te denken dat jij, los van onze familieband, hoewel ten dele, toch dezelfde vriendschappelijke gevoelens voor mij koestert als ik altijd voor jou heb gehad... en oprechte hoogachting,’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij hem de hand drukte. ‘Zelfs wanneer jouw ergste vermoedens op waarheid zouden berusten, zal ik nooit een der beide partijen veroordelen en ik zie geen enkele reden waarom onze onderlinge verhouding zou moeten veranderen. Maar doe dat nu, kom naar mijn vrouw.’

‘Wel, onze zienswijzen stroken niet met elkaar,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj koel. ‘Trouwens, laten we hier niet over praten.’

‘Nee, waarom zou je niet komen? Al kom je vandaag alleen maar eten. Mijn vrouw verwacht je. Kom toch, alsjeblieft. En praat toch vooral met haar. Ze is een geweldige vrouw. Om gods wil, ik smeeek je op mijn knieën!’

‘Als je het dan zo graag wilt, zal ik komen,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj met een diepe zucht.

En omdat hij van onderwerp wilde veranderen, vroeg hij naar iets wat hen beiden interesseerde, naar de nieuwe chef van Stepan Arkadjitsj, een man die nog jong was en plotseling zo’n hoge positie had gekregen.

Aleksej Aleksandrovitsj was ook voorheen niet op graaf Anitsjkin gesteld en verschilde altijd met hem van mening maar nu kon hij hem niet uitstaan vanwege de voor ambtenaren begrijpelijke haat van iemand die in zijn werk een nederlaag heeft geleden jegens iemand die promotie heeft gemaakt.

‘En, heb je hem al ontmoet?’ vroeg Aleksej Aleksandrovitsj met een venijnig glimlachje.

‘Natuurlijk, hij was gisteren bij ons op kantoor. Hij schijnt zijn werk goed te verstaan en is zeer actief.’

‘Ja, maar waar is zijn activiteit op gericht?’ zei Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Op iets wat gedaan moet worden of om datgene over te doen wat reeds gedaan is? De ellende van onze regering is die papieren administratie waarvan hij een waardig representant is.’

‘Heus, ik weet niet wat er op hem is aan te merken. Zijn richting ken ik niet, maar wel weet ik dat het een prima kerel is,’ antwoordde Stepan Arkadjitsj. ‘Ik kom juist bij hem vandaan en werkelijk, hij is een prima kerel. We hebben samen geluncht en ik heb hem geleerd om die drank te maken, je weet wel, wijn met sinaasappelen. Dat is heel verfrissend. Wonderlijk dat hij dat niet wist. Hij vond het heerlijk. Nee, echt, het is een prima kerel.’

Stepan Arkadjitsj wierp een blik op zijn horloge.

‘Ach, lieve hemel, het is al over vieren en ik moet nog naar Dolgovoetsjin! Dus, alsjeblieft, kom dineren. Je kunt je niet voorstellen wat een verdriet je mij en mijn vrouw zou doen.’

Aleksej Aleksandrovitsj liet zijn zwager heel anders uit dan hij hem bij zijn binnenkomst had begroet.

‘Ik heb het beloofd en ik zal komen,’ antwoordde hij gelaten.

‘Geloof me dat ik het op prijs stel en ik hoop dat het je niet zal berouwen,’ antwoordde Stepan Arkadjitsj met een glimlach.

En terwijl hij al lopend zijn jas aantrok, raakte hij met zijn hand even het hoofd van de bediende aan, lachte en vertrok.

‘Om vijf uur en in rok, alsjeblieft!’ riep hij nogmaals terwijl hij zich naar de deur omkeerde.

Het was al over vijven en sommige gasten waren er al toen de gastheer zelf arriveerde. Hij kwam samen met Sergej Ivanovitsj Koznysjov en Pestsov die elkaar bij de voordeur tegen het lijf waren gelopen naar binnen. Zij waren de twee voornaamste vertegenwoordigers van de Moskouse intelligentsia, zoals Oblonski hen placht te noemen. Beiden waren zowel om hun karakter als om hun verstand zeer gerespecteerd. Ze respecteerden elkaar maar waren het onderling in bijna alles volslagen en hopeloos oneens, niet omdat ze aanhangers van tegengestelde richtingen waren maar juist omdat ze tot hetzelfde kamp behoorden (voor hun vijanden was het één pot nat); in dat kamp had elk zijn eigen genuanceerde zienswijze. En omdat niets minder geschikt is om overeenstemming te bereiken als verschil van inzicht over half-abstracte zaken, werden zij het niet slechts nooit met elkaar eens maar hadden zich er reeds lang aan gewend om zonder boosheid slechts te lachen om de onverbeterlijke dwaling van de ander.

Ze liepen al pratend over het weer naar de deur toen Stepan Arkadjitsj hen inhaalde. Vorst Aleksandr Dmitrijevitsj, Oblonski's schoonvader, de jonge Sjtsjerbatski, Toerovtsyn, Kitty en Karenin zaten al in de salon.

Stepan Arkadjitsj zag onmiddellijk dat het zonder hem niet goed ging in de salon. Darja Aleksandrovna die zich in haar beste grijze zijden japon kennelijk zorgen maakte over de kinderen die alleen in de kinderkamer moesten eten, en over het feit dat haar man er nog niet was, had zonder hem geen kans gezien om heel dit gezelschap goed door elkaar te mengen. Ze zaten allemaal als popedochters op bezoek (zoals de oude vorst het uitdrukte), vroegen zich kennelijk af waarom ze hier terecht waren gekomen en trokken de woorden uit zich om maar niet te zwijgen. De goedmoedige Toerovtsyn voelde zich kennelijk niet in zijn element en de glimlach van zijn dikke lippen waarmee hij Stepan Arkadjitsj begroette, sprak als met de woorden: Zo vriend, je hebt me wel met een stelletje geleerden opgescheept! Kijk, drinken en naar *Château des fleurs* gaan, dat ligt mij beter. De oude vorst zat zonder iets te zeggen met zijn glinsterende ogen van opzij naar Karenin te kijken en Stepan Arkadjitsj begreep dat hij al een of andere rake opmerking had bedacht om deze staatsman waarop men de gasten als op fijne steur had uitgenodigd, te karakteriseren. Kitty keek naar de deur en verzamelde haar krachten om bij de binnenkomst van Konstantin Levin niet te gaan blozen. De jonge Sjtsjerbatski die men niet aan

Karenin had voorgesteld, probeerde te laten zien dat dit hem niet raakte. Aleksej Aleksandrovitsj zelf was naar Petersburgse gewoonte bij een diner met dames in rok en met witte das, en Stepan Arkadjitsj zag aan zijn gezicht dat hij slechts gekomen was om zijn belofte in te lossen en dat hij een zware plicht vervulde door in dit gezelschap aanwezig te zijn. Hij was wel de hoofdschuldige van de kilte die alle gasten tot de komst van Stepan Arkadjitsj had doen verstijven.

Stepan Arkadjitsj kwam de salon binnen, verontschuldigde zich, verklaarde dat hij was opgehouden door die vorst die altijd de zondebok was van al zijn laat komen en afwezig zijn, stelde in een oogwenk iedereen aan iedereen voor en na Aleksej Aleksandrovitsj naar Sergej Koznysjov te hebben geloodst, bracht hij hen op het onderwerp van de russificatie van Polen waar zij zich onmiddellijk samen met Pestsov in vastbeten. Hij gaf Toerovtsyn een klopje op de schouder, fluisterde hem iets grappigs in het oor en zette hem naast zijn vrouw en naast de vorst. Daarna zei hij tegen Kitty dat ze er die dag heel mooi uitzag en stelde Sjtsjerbatski aan Karenin voor. In een oogwenk had hij heel dit sociale deeg zo door elkaar gekneet dat er in de salon een uitstekende sfeer en een levendig geroezemoes van stemmen ontstond. Alleen Konstantin Levin was er niet. Maar dat kwam goed uit want toen Stepan Arkadjitsj in de eetkamer kwam, merkte hij tot zijn grote schrik dat de port en de sherry bij Depré waren gehaald en niet bij Levy. Hij gaf opdracht om de koetsier zo snel mogelijk naar Levy te laten rijden en ging weer naar de salon.

In de eetkamer liep hij Konstantin Levin tegen het lijf.

‘Ben ik niet te laat?’

‘Hoe zou jij ooit anders dan te laat kunnen zijn?’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij hem bij de arm nam.

‘Heb je veel bezoek? Wie allemaal?’ vroeg Levin die tegen zijn wil bloosde en met zijn handschoen de sneeuw van zijn hoed sloeg.

‘Allemaal bekenden. Kitty is er ook. Kom, dan zal ik je aan Karenin voorstellen.’

Stepan Arkadjitsj was er zich ondanks zijn liberale gezindheid van bewust dat de kennismaking met Karenin niet anders dan vleidend kon zijn en daarom onthaalde hij zijn beste vrienden hierop. Maar Konstantin Levin was op dat ogenblik niet in staat om de eer van deze kennismaking volledig naar waarde te schatten. Hij had Kitty sinds die voor hem zo gedenkwaardige avond van zijn ontmoeting met Vronski niet meer gezien, indien men het ogenblik op de grote weg niet meerekende. Diep in zijn hart wist hij dat hij haar hier vandaag zou zien. Maar om niet in zijn denken te worden belemmerd, probeerde hij zichzelf wijs te maken dat hij het niet wist. Maar nu, nu hij hoorde dat zij hier was, voelde hij plotseling zo’n vreugde en tegelijkertijd zo’n angst dat zijn adem stokte en hij geen woord uit kon brengen.

Hoe zou ze zijn, hoe zou ze zijn? Nog dezelfde van vroeger of zoals hij haar in het rijtuig zag? En stel dat het waar is wat Darja Aleksandrovna heeft gezegd? En waarom zou het niet waar zijn? dacht hij.

‘Ach ja, stel me alsjeblieft aan Karenin voor,’ kon hij er met moeite uitbrengen. Hij stapte met wanhopig vastberaden passen de salon binnen en zag haar.

Ze was niet dezelfde van vroeger en ook niet zoals hij haar in het rijtuig zag; ze was heel anders.

Ze was bang, verlegen, beschaamd en daardoor nog bekoorlijker. Ze zag hem op hetzelfde moment dat hij de kamer binnenkwam. Ze verwachtte hem. Ze was heel erg blij en haar blijdschap maakte haar zo van streek dat het op een zeker moment, juist het moment dat hij naar de gastvrouw ging en weer naar haar keek, zowel haar, hem als Dolly die alles zag, toescheen dat ze het niet meer uithield en zou gaan huilen. Ze bloosde, verbleekte, bloosde weer, verstijfde met zacht trillende lippen en wachtte op hem. Hij kwam naar haar toe, maakte een buiging en gaf haar zwijgend een hand. Zonder het lichte beven van haar lippen en het vocht dat haar ogen nog meer deed glanzen, was haar glimlach bijna kalm toen ze zei: ‘Wat hebben we elkaar in lang niet gezien!’ en met haar koude hand met wanhopige vastberadenheid zijn hand drukte.

‘U zag mij niet maar ik zag u wel,’ zei Levin met een stralende glimlach van geluk. ‘Ik zag u toen u van het station naar Jergoesjovo reed.’

‘Wanneer?’ vroeg ze verbaasd.

‘U reed naar Jergoesjovo,’ zei Levin die voelde hoe hij buiten zichzelf raakte door het geluk waar zijn hart mee volstroomde. Hoe heb ik over dit ontroerende wezen ooit iets durven denken dat niet met onschuld te maken had! Ja, ik geloof dat het waar is wat Darja Aleksandrovna tegen me zei, dacht hij.

Stepan Arkadjitsj nam hem bij de arm en bracht hem naar Karenin.

‘Sta mij toe u voor te stellen.’ Hij noemde hun namen.

‘Zeer aangenaam u weer te ontmoeten,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj koel terwijl hij Levins hand drukte.

‘Kennen jullie elkaar?’ vroeg Stepan Arkadjitsj verbaasd.

‘We hebben drie uur samen in een coupé gezeten,’ zei Levin glimlachend, ‘maar we zijn uitgestapt, zoals in een maskerade, en we vroegen ons af wie die andere wel mocht zijn, zo verging het mij tenminste.’

‘Kijk eens aan! Mag ik u verzoeken,’ zei Stepan Arkadjitsj met een uitnodigend gebaar in de richting van de eetkamer.

De mannen gingen naar de eetkamer en liepen naar de tafel met de hors d'oeuvre, met zes soorten vodka en evenveel soorten kaas met zilveren lepeltjes en zonder lepeltjes, met kaviaar, met haringen, met conserven van allerlei soort en schotels met stukken Frans brood.

De mannen stonden rond de geurende dranken en de hors d'oeuvre en het

gesprek over de russificatie tussen Sergej Ivanytsj Koznysjov, Karenin en Pestsov verstomde in afwachting van het diner.

Sergej Ivanovitsj verstond als geen ander de kunst om tot besluit van het meest abstracte en serieuze twistgesprek onverwacht met Attisch zout te strooien en daarmee de stemming van de causeurs te doen omslaan en dat deed hij ook nu.

Aleksej Aleksandrovitsj voerde aan dat de russificatie van Polen zich slechts kon voltrekken volgens hogere principes die door de Russische administratie moesten worden geïntroduceerd.

Pestsov bleef erbij dat een volk slechts dan een ander volk assimileert als het dichter bevolkt is.

Koznysjov was het met beide stellingen eens maar wel binnen zekere grenzen. Toen ze de salon verlieten, zei Koznysjov glimlachend, om het gesprek te besluiten:

‘Daarom is er voor de russificatie van de niet-Russische bevolking ook maar één middel: zoveel mogelijk kinderen grootbrengen. En wat dat betreft geven mijn broer en ik een slecht voorbeeld. Maar jullie, gehuwde heren, en vooral u, Stepan Arkadjitsj, handelen als echte patriotten; hoeveel heeft u er?’ wendde hij zich met een vriendelijke glimlach tot de gastheer terwijl hij hem een piepklein glaasje voorhield.

Iedereen moest lachen en vooral Stepan Arkadjitsj lachte bijzonder vrolijk.

‘Ja, dat is de allerbeste methode!’ zei hij terwijl hij een stukje kaas fijnkauwde en het glaasje dat hem werd voorgehouden, met een speciale vodka vulde. Het gesprek werd inderdaad met een grapje beëindigd.

‘Deze kaas is niet slecht. Wilt u een stukje?’ zei de gastheer. ‘Heb je nu weer aan gymnastiek gedaan?’ wendde hij zich tot Levin terwijl hij met zijn linkerhand diens spieren betastte. Levin lachte, spande de spieren van zijn arm en een stalen verdikking verhief zich als een ronde kaas onder Stepan Arkadjitsj’s vingers in de dunne stof van de jas.

‘Wat een biceps, zeg! Samson!’

‘Ik neem aan dat er voor de berejacht veel kracht nodig is,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj die een uiterst wazige notie van de jacht had, en hij smeerde kaas op een flinterdun zacht stukje brood dat hij had afgebroken.

Levin glimlachte.

‘Niet in het minst. Integendeel, een kind kan een beer doden,’ zei hij terwijl hij met een lichte buiging plaats maakte voor de dames die samen met de gastvrouw naar de tafel met hors d’oeuvre kwamen.

‘En heeft u inderdaad een beer gedood, zoals men mij vertelde?’ vroeg Kitty terwijl ze tevergeefs probeerde met haar vork een onwillige steeds wegglijdende paddestoel te vangen en met het kant schudde waardoor het wit van haar arm te

zien was. 'Zijn er dan echt beren bij u?' voegde ze eraan toe terwijl ze haar charmante hoofdje half naar hem toe wendde en glimlachte.

Het leek zo gewoon wat ze zei, maar terwijl ze sprak, kreeg elke klank, elke beweging van haar lippen, haar ogen, haar hand een betekenis die hij niet onder woorden kon brengen. Er school een smeekbede om vergiffenis in, en vertrouwen in hem, en tederheid, zachte schuchtere tederheid, en een belofte, en hoop, en liefde jegens hem, liefde waarin hij wel moest geloven en die hem de adem benam van geluk.

'Nee, we waren in het gouvernement van Tver. Op de terugweg ontmoette ik uw beau-frère of de zwager van uw beau-frère in een treincoupé,' zei hij met een glimlach. 'Dat was een grappige ontmoeting.'

En hij begon vrolijk en amusant te vertellen hoe hij na een slapeloze nacht in zijn schapepels de coupé van Aleksej Aleksandrovitsj binnenviel.

'In weerwil van het spreekwoord wilde de conducteur mij vanwege mijn kleding verwijderen, maar ik begon toen hoogdravende taal te bezigen en... u ook,' zei hij tegen Karenin wiens naam hij vergeten was, 'u wilde me eerst ook vanwege mijn schapepels laten verwijderen maar daarna heeft u het voor mij opgenomen en daar ben ik u erg dankbaar voor.'

'De rechten van passagiers om een eigen plaats te kiezen zijn over het algemeen zeer onduidelijk,' zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij met een doekje over zijn vingertoppen wreef.

'Ik zag dat u in het ongewisse verkeerde over mij,' zei Levin met een goedhartige glimlach, 'maar ik haastte me om een intelligent gesprek te beginnen om mijn schapepels te doen vergeten.'

Sergej Ivanovitsj keek hem, terwijl hij met de gastvrouw doorpraatte en met een half oor naar zijn broer luisterde, van opzij aan. Wat heeft hij vandaag? Zo'n zegevierende houding, dacht hij. Hij wist niet dat Levin zich voelde alsof hij vleugels had gekregen. Levin wist dat ze naar hem luisterde en dat ze het prettig vond om naar hem te luisteren. En dat was het enige dat hem interesseerde. Niet slechts in deze kamer, maar in heel de wereld bestond er voor hem niets dan hij, die voor zichzelf een enorme betekenis en gewicht had gekregen, en zij. Hij voelde zich op een hoogte waar hij draaierig van werd, en ver weg, ergens daar beneden, waren al die aardige, beste Karenins, Oblonski's en heel de wereld.

Volkomen onopvallend, zonder naar hen te kijken en zo, alsof er nergens anders plaats was, zette Stepan Arkaditsj Levin en Kitty naast elkaar aan tafel.

'Ja, ga jij hier maar zitten,' zei hij tegen Levin.

Het diner was even voortreffelijk als het serviesgoed dat Stepan Arkaditsj zo op prijs stelde. De Soupe Marie-Louise was een groot succes; de kleine pasteitjes, die smolten in de mond, waren onberispelijk. De twee bedienden en Matvej, met witte dassen, serveerden de spijsen en de wijn onopvallend, rustig en bedreven.

Het diner was op materieel gebied een succes maar niet minder groot was het succes op immaterieel gebied. Het nu eens algemene en dan weer persoonlijke gesprek verstomde geen moment en was tegen het einde van het diner zo levendig geworden dat de heren al pratend van tafel opstonden en zelfs Aleksej Aleksandrovitsj opleefde.

Pestsov hield ervan om uitpuittend over iets te discussiëren en nam geen genoegen met wat Sergej Ivanovitsj zei, te meer omdat hij de onjuistheid van zijn eigen mening beseftte.

‘Ik heb nooit,’ zei hij tijdens de soep zich tot Aleksej Aleksandrovitsj wendend, ‘de dichtheid van de bevolking op zichzelf bedoeld maar in samenhang met de grondbeginselen, en niet met de principes.’

‘Het komt mij voor,’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj traag en loom, ‘dat dat hetzelfde is. Naar mijn mening kan slechts dat volk een ander volk beïnvloeden dat een hogere ontwikkeling heeft, dat...’

‘En dat is nu juist de vraag,’ viel Pestsov, die altijd haast had om iets te zeggen en altijd heel zijn ziel leek te leggen in datgene waarover hij sprak, hem met zijn basstem in de rede. ‘Waarin schuilt die hogere ontwikkeling? De Engelsen, de Fransen, de Duitsers, wie staan op de hoogste trap van ontwikkeling? Wie zal de ander nationaliseren? We zien dat het Rijngebied Frans is geworden terwijl de Duitsers niet lager staan!’ riep hij. ‘Hier geldt een andere wet!’

‘Mij lijkt het dat het altijd de werkelijke beschaving is die invloed uitoefent,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij zijn wenkbrauwen iets optrok.

‘Maar wat moeten we dan als de kenmerken van werkelijke beschaving beschouwen?’ zei Pestsov.

‘Ik neem aan dat deze kenmerken bekend zijn,’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Zijn ze volledig bekend?’ kwam Sergej Ivanovitsj met zijn subtiele glimlach tussenbeide. ‘De huidige opvatting is dat slechts een zuiver klassieke beschaving een werkelijke beschaving kan zijn; maar aan weerszijden zien we een verharding van de standpunten en het valt niet te ontkennen dat het andere kamp sterke argumenten heeft die in zijn voordeel spreken.’

‘U bent een classicus, Sergej Ivanovitsj. Wilt u rode wijn?’ zei Stepan Arkadjitsj.

‘Ik verkondig hier niet mijn eigen mening over deze of gene beschaving,’ zei Sergej Ivanovitsj met een meewarig glimlachje, als sprak hij tegen een kind, terwijl hij zijn glas ophield en verder sprak tegen Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Ik zeg slechts dat beide zijden sterke argumenten hebben. Ik heb een klassieke opleiding maar toch kan ik persoonlijk mijn plaats in deze discussie niet vinden. Ik zie geen duidelijke argumenten waarom aan de klassieke wetenschappen de

voorkeur boven de natuurwetenschappen wordt gegeven.'

'De natuurwetenschappen hebben evenveel educatieve invloed,' merkte Pestsov op. 'Neem nu alleen de astronomie, neem de botanie, de zoölogie met haar systeem van algemene wetten!'

'Ik kan het hier niet helemaal mee eens zijn,' antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj. 'Het lijkt mij dat men wel moet erkennen dat juist het proces van het bestuderen van de vormen van talen bijzonder weldadig is voor de geestelijke ontwikkeling. Daarbij kan men ook niet ontkennen dat de klassieke schrijvers een in hoge mate morele invloed hebben terwijl met het onderwijs in de natuurwetenschappen helaas die schadelijke en leugenachtige doctrines gepaard gaan die de vloek van deze tijd zijn.'

Sergej Ivanovitsj wilde iets zeggen maar Pestsov met zijn zware bas was hem voor. Hij begon met vuur de onjuistheid van deze mening aan te tonen. Sergej Ivanovitsj wachtte rustig tot hij aan het woord kwam en had blijkbaar een overtuigend antwoord in petto.

'Maar,' zei Sergej Ivanovitsj, subtiel glimlachend en zich tot Karenin wendend, 'het valt niet te ontkennen dat alle voor- en nadelen van deze en gene wetenschappen zich moeilijk af laten wegen en dat de vraag welke wetenschap de voorkeur verdient, niet zo vlug en definitief beslist zou zijn als de klassieke opleiding niet het voordeel aan zijn kant had dat u zojuist onder woorden bracht: de morele, *disons le mot*, anti-nihilistische invloed.'

'Dat lijkt geen twijfel.'

'Als de klassieke wetenschappen niet het voordeel van de antinihilistische invloed aan hun kant hadden, zouden we hier meer aandacht aan besteden, we zouden de argumenten van beide zijden beter tegen elkaar afwegen,' zei Sergej Ivanovitsj met zijn subtiële glimlachje, 'we zouden zowel de ene als de andere richting de ruimte geven. Maar nu weten we dat deze pillen van de klassieke opleiding geneeskraft tegen het anti-nihilisme bevatten en we schrijven ze onvervaard aan onze patiënten voor... Maar wat, indien ze deze geneeskraft niet hadden?' besloot hij, met Attisch zout strooiend.

Ze schoten allemaal in de lach om de pillen van Sergej Ivanovitsj en vooral Toerovtsyn lachte uitbundig nu eindelijk die kwinkslag waar hij luisterend naar het gesprek op wachtte, gekomen was.

Stepan Arkadjitsj had zich niet vergist bij het uitnodigen van Pestsov. Met Pestsov kon men er zeker van zijn dat het intelligente gesprek geen ogenblik zou verstommen. Sergej Ivanovitsj had het gesprek nog maar nauwelijks met een grap besloten of Pestsov kwam al met een nieuw onderwerp.

'Men mag het er zelfs niet mee eens zijn,' zei hij, 'dat dit de bedoeling van de regering zou zijn. De regering laat zich klaarblijkelijk door sociale overwegingen leiden en ze blijft onverschillig voor eventuele gevolgen van de te nemen

maatregelen. Zo zou men de vrouweneducatie bijvoorbeeld als schadelijk moeten beschouwen terwijl de overheid vrouwenscholen en vrouwenuniversiteiten opent.’

En onmiddellijk sprong het gesprek over op dit nieuwe thema, de vrouweneducatie.

Aleksej Aleksandrovitsj opperde dat de educatie van de vrouw doorgaans verward werd met het vraagstuk van de bevrijding van de vrouw en slechts daardoor als schadelijk beschouwd kon worden.

‘Daarentegen veronderstel ik dat deze twee vraagstukken onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn,’ zei Pestsov. ‘Dit is een vicieuze cirkel. De vrouw is van haar rechten beroofd door gebrek aan opleiding en het gebrek aan opleiding is een gevolg van het ontbreken van rechten. Men moet niet uit het oog verliezen dat de onderdrukking van de vrouw zo sterk en oud is dat we de kloof die ons scheidt, vaak niet willen zien,’ sprak hij.

‘U zei *rechten*,’ zei Sergej Ivanovitsj die had gewacht tot Pestsov zweeg. ‘Het recht om jurylid te zijn, om besturen voor te zitten, het stemrecht, het recht om ambten te bekleden, om zitting in het parlement te hebben...’

‘Juist.’

‘Maar als vrouwen, bij hoge uitzondering, deze posities ook kunnen bekleden, lijkt het mij dat u de uitdrukking *rechten* verkeerd heeft gebruikt. Het zou juist zijn om van plichten te spreken. Een ieder zal het ermee eens zijn dat we bij het vervullen van de taak van jurylid, van stemgerechtigde, van telegraafbeambte, voor ons gevoel een plicht vervullen. En daarom is het juist te zeggen dat vrouwen plichten zoeken en met het volste recht. En men kan slechts sympathie voelen voor hun verlangen om te helpen bij het werk van de man voor de gemeenschap.’

‘Volkomen juist,’ beaamde Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Ik denk dat het nu alleen nog de vraag is of ze geschikt zijn voor deze plichten.’

‘Waarschijnlijk zijn ze zeer geschikt,’ merkte Stepan Arkadjitsj op, ‘wanneer educatie een gemeengoed voor hen wordt. We zien dit...’

‘En het spreekwoord dan?’ zei de vorst die allang aandachtig en met glinsterende spotoogjes naar het gesprek luisterde. ‘Ik kan het rustig zeggen waar mijn dochters bij zijn: lange haren...’

‘Precies zo werd er voor hun bevrijding over negers gedacht,’ zei Pestsov kwaadaardig.

‘Ik vind het alleen vreemd dat vrouwen naar nieuwe plichten streven,’ zei Sergej Ivanovitsj, ‘terwijl we helaas zien dat mannen ze gewoonlijk ontoppen.’

‘Plichten en rechten lopen samen in het gareel. Macht, geld, eer: daar streven vrouwen naar,’ zei Pestsov.

‘Dat is hetzelfde als ik naar het recht zou streven om min te zijn en me

beledigd zou voelen omdat ze vrouwen betalen en mij niet willen hebben,' zei de oude vorst.

Toerovtsyn schaterde het uit en Sergej Ivanovitsj betreurde het dat hij dit niet had gezegd. Zelfs Aleksej Aleksandrovitsj glimlachte.

'Ja, maar een man kan geen kind voeden,' zei Pestsov, 'terwijl een vrouw...'

'Nee, een Engelsman op een schip heeft zijn kind de borst gegeven,' zei de oude vorst die zich deze vrijheid in aanwezigheid van zijn dochters veroorloofde.

'Zoveel als er van zulke Engelsen zijn, zoveel vrouwen zijn er die ambtenaar zullen worden,' zei Sergej Ivanovitsj nu.

'Ja, maar wat moet een meisje zonder gezin beginnen?' mengde Stepan Arkadjitsj zich in het gesprek omdat hij aan Tsjibisova dacht die hij steeds voor ogen had, met Pestsov sympathiseerde en hem wilde steunen.

'Indien de geschiedenis van zo'n meisje eens goed zou worden onderzocht, zou je ontdekken dat ze haar gezin in de steek heeft gelaten, haar eigen gezin of dat van een zuster waar ze een vrouwelijke taak had kunnen vinden,' mengde Darja Aleksandrovna die waarschijnlijk wel bevroedde welk meisje Stepan Arkadjitsj voor ogen had, zich plotseling met ergernis in het gesprek.

'Maar we staan voor een principe, voor een ideaal!' protesteerde Pestsov met luide basstem. 'De vrouw wil het recht hebben om onafhankelijk, om ontwikkeld te zijn. Zij voelt zich beknot en onderdrukt door het besef van de onmogelijkheid hiervan.'

'En ik ben beknot en onderdrukt omdat ze mij niet als min willen hebben in een vondelingenhuis,' zei de oude vorst weer tot grote vreugde van Toerovtsyn die zo moest lachen dat hij een asperge met het dikke eind in de saus liet vallen.

Iedereen nam aan het gemeenschappelijke gesprek deel, behalve Kitty en Levin. Aanvankelijk, toen het over de invloed van het ene volk op het andere ging, dacht Levin onwillekeurig aan wat hij over dit onderwerp te zeggen had, maar deze gedachten die tevoren zo belangrijk voor hem waren, flitsten als in een droom door zijn hoofd en hadden nu elke betekenis voor hem verloren. Hij vond het zelfs vreemd dat ze zo hun best deden om over iets te praten waar niemand iets aan had. Zo had het ook voor Kitty naar het leek interessant moeten zijn wat men zei over de rechten en de educatie van de vrouwen. Hoe vaak had ze hier niet aan gedacht bij de herinnering aan haar buitenlandse vriendin Varenka en haar pijnlijke staat van afhankelijkheid, hoe vaak had ze bij zichzelf niet gedacht wat er van haar zelf terecht moest komen als ze niet zou trouwen, en hoe vaak had ze hier met haar zuster over getwist! Maar nu interesseerde het haar niet in het minst. Levin en zij voerden hun eigen gesprek, en eigenlijk was het geen gesprek maar een of andere geheimzinnige communicatie die hen elk moment meer met elkaar verbond en bij beiden een gevoel van blijde angst veroorzaakte voor het onbekende dat zij gingen betreden.

Eerst had Levin aan Kitty op haar vraag hoe hij haar vorig jaar in het rijtuig had kunnen zien, verteld hoe hij na het maaien langs de grote weg liep en haar ontmoette.

‘Het was ’s morgens heel vroeg. U was waarschijnlijk pas wakker. Uw *maman* sliep in haar hoekje. Een prachtige ochtend was het. Ik liep en vroeg me af wie daar in dat vierspan reed. Een mooi vierspan met belletjes, en terwijl u voorbijflitste, zag ik u door het raampje. Kijk, u zat zo en u hield met allebei uw handen de linten van uw mutsje vast en u dacht ergens heel diep over na,’ zei hij glimlachend. ‘Wat zou ik graag willen weten waar u toen aan dacht. Aan iets belangrijks?’

Zou ik er niet vreselijk verreisd uit hebben gezien? dacht ze even, maar toen ze zag hoe enthousiast hij glimlachte bij de herinnering aan al deze bijzonderheden, begreep ze dat de indruk die ze gemaakt had, integendeel heel erg goed was geweest. Ze bloosde en lachte blij.

‘Ik weet het heus niet meer.’

‘Wat kan die Toerovtsyn toch smakelijk lachen!’ zei Levin terwijl hij met bewondering naar zijn vochtige ogen en schokkende lichaam keek.

‘Kent u hem al lang?’ vroeg Kitty.

‘Wie kent hem niet!’

‘En ik zie dat u denkt dat hij een slecht mens is.’

‘Niet slecht maar onbenullig.’

‘Maar u heeft ongelijk! En u moet uw mening over hem zo gauw mogelijk veranderen!’ zei Kitty. ‘Ik keek ook op hem neer maar hij is, hij is... een allerliefst en verbazingwekkend goedhartig mens. Hij heeft een hart van goud.’

‘Hoe heeft u zijn hart zo goed leren kennen?’

‘Wij zijn dikke vrienden. Ik ken hem erg goed. Vorige winter, kort nadat... u bij ons was,’ zei ze met een schuldbewuste en tegelijkertijd vertrouwensvolle glimlach, ‘hadden al Dolly’s kinderen roodvonk, en hij kwam zomaar toevallig bij haar langs. En stelt u zich eens voor,’ zei ze fluisterend, ‘hij kreeg zo’n medelijden met haar dat hij gebleven is en haar ging helpen bij de verzorging van de kinderen. Ja, hij woonde drie weken bij hen in en zorgde als een kindermisje voor hen.’

‘Ik vertel Konstantin Dmitritsj over Toerovtsyn tijdens de roodvonk,’ zei ze, zich naar haar zuster overbuigend.

‘Ja, onvoorstelbaar, dat was geweldig!’ zei Dolly met een zachtmoedige glimlach naar Toerovtsyn die voelde dat men over hem sprak. Levin keek nog eens naar Toerovtsyn en het verbaasde hem dat hij vroeger niet begrepen had wat voor geweldig mens dit was.

‘Neem me niet kwalijk, neem me niet kwalijk, ik zal nooit meer slecht over mensen denken!’ zei hij vrolijk en hij drukte werkelijk uit wat hij nu voelde.

In het gesprek dat over de rechten van de vrouw ging, kwamen wat vraagstukken over ongelijke rechten in het huwelijk naar voren die wat pijnlijk waren in aanwezigheid van dames. Tijdens het diner koerste Pestsov enige malen op deze vraagstukken af maar Sergej Ivanovitsj en Aleksej Aleksandrovitsj loodsten hem voorzichtig naar veilig vaarwater.

Toen men van tafel was opgestaan en de dames de eetkamer uit waren, liep Pestsov niet mee maar wendde zich tot Aleksej Aleksandrovitsj en begon hem de hoofdoorzaak van de ongelijkheid uiteen te zetten. Naar zijn mening kwam de ongelijkheid van man en vrouw daarin tot uiting dat ontrouw van de vrouw en ontrouw van de man zowel door de wet als door de publieke opinie ongelijk gestraft werden.

Stepan Arkadjitsj ging haastig naar Aleksej Aleksandrovitsj en bood hem wat te roken aan.

‘Nee, ik rook niet,’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj kalm en hij wendde zich, als wilde hij met opzet laten zien dat hij dit gesprek niet vreesde, met een koele glimlach tot Pestsov.

‘Ik veronderstel dat deze zienswijze gebaseerd is op de aard der dingen zelf,’ zei hij en hij wilde doorlopen naar de salon, maar op dat moment richtte Toerovtsyn plotseling en onverwacht het woord tot Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Heeft u dat al gehoord van Prjatsjnikov?’ zei Toerovtsyn opgewekt door de champagne die hij gedronken had, en allang op een gelegenheid wachtend om zijn eigen stilzwijgen dat hem beklemde, te verbreken. ‘Vasja Prjatsjnikov,’ zei hij terwijl hij zich met zijn goedhartige glimlach op zijn vochtige vuurrode lippen vooral tot de voornaamste gast, Aleksej Aleksandrovitsj, wendde, ‘heeft, naar men mij vandaag vertelde, in Tver met Tvytski geduëlleerd en hem gedood.’

Zoals men altijd, naar het lijkt, expres een pijnlijke plek raakt, zo voelde Stepan Arkadjitsj dat het gesprek nu helaas elk ogenblik op de pijnlijke plek van Aleksej Aleksandrovitsj ging stoten. Hij wilde zijn zwager weer meenemen maar Aleksej Aleksandrovitsj vroeg nieuwsgierig:

‘Waarom duëlleerde Prjatsjnikov?’

‘Om zijn vrouw. Een kranig gedrag! Hij daagde hem uit en schoot hem dood!’

‘Ach zo!’ zei Aleksej Aleksandrovitsj onverschillig en hij liep met opgetrokken wenkbrouwen door naar de salon.

‘Wat ben ik blij dat je gekomen bent,’ zei Dolly met een angstige glimlach toen

ze hem in de suite van de salon ontmoette. 'Ik moet even met je praten. Laat ons hier gaan zitten.'

Met dezelfde onverschillige uitdrukking die het gevolg was van zijn opgetrokken wenkbrauwen, ging Aleksej Aleksandrovitsj met een geveinsde glimlach naast Darja Aleksandrovna zitten.

'Dat komt goed uit,' zei hij, 'want ik wilde mij verontschuldigen en afscheid nemen. Ik moet morgen op reis.'

Darja Aleksandrovna was vast overtuigd van de onschuld van Anna. Ze voelde hoe ze verbleekte en haar lippen trilden van woede om deze koude, gevoelloze man die zo rustig de ondergang van haar onschuldige vriendin beraamde.

'Aleksej Aleksandrovitsj,' zei ze terwijl ze hem met wanhopige vastberadenheid in de ogen keek. 'Ik informeerde naar Anna maar je hebt me geen antwoord gegeven. Hoe gaat het met haar?'

'Ze maakt het goed, naar ik geloof, Darja Aleksandrovna,' antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj zonder haar aan te kijken.

'Aleksej Aleksandrovitsj, neem me niet kwalijk, ik heb niet het recht... maar, ik houd van Anna als van een zuster en ik draag haar achting toe; ik vraag, ik smeeek je me te zeggen: Wat is er tussen jullie? Wat verwijt je haar?'

Aleksej Aleksandrovitsj trok zijn gezicht in rimpels, deed zijn ogen bijna dicht en boog zijn hoofd.

'Ik veronderstel dat uw man u verteld heeft wat de redenen zijn waarom ik het nodig acht om verandering in mijn vroegere relatie tot Anna Arkadjevna te brengen,' zei hij zonder haar in de ogen te kijken en met een ontevreden blik naar Sjtsjerbatski die door de salon liep.

'Ik geloof het niet, ik geloof het niet, ik kan dit niet geloven!' zei Dolly en met een energiek gebaar klemde ze haar knokige handen voor haar borst ineen. Ze stond snel op en legde haar hand op Aleksej Aleksandrovitsj' mouw. 'Men stoort ons hier. Kom mee, alsjeblieft.'

Dolly's opwindende beïnvloedde Aleksej Aleksandrovitsj. Hij stond op en volgde haar gedwee naar het leslokaal. Ze gingen aan een tafel zitten die overtrokken was met zeildoek dat met pennemesjes kapotgesneden was.

'Ik geloof het niet, ik geloof dit niet!' zei Dolly terwijl ze probeerde om zijn blik die haar ontweek, te vangen.

'Het is onmogelijk om niet aan feiten te geloven, Darja Aleksandrovna,' zei hij met nadruk op het woord *feiten*.

'Maar wat heeft ze dan gedaan?' vroeg Darja Aleksandrovna. 'Wat heeft ze nu eigenlijk gedaan?'

'Ze heeft haar plichten verzaakt en haar man bedrogen. Dat is het wat zij heeft gedaan,' zei hij.

‘Nee, nee, dat kan niet! Nee, om gods wil, je hebt je vergist!’ zei Dolly terwijl ze haar handen tegen haar slapen drukte en haar ogen sloot.

Aleksej Aleksandrovitsj glimlachte koel, slechts met zijn lippen, omdat hij haar en zichzelf wilde tonen hoe vast zijn overtuiging was, maar hoewel haar vurige pleidooi hem niet aan het wankelen bracht, was toch zijn wond weer opengereten. Hij begon met meer levendigheid te spreken.

‘Het is heel moeilijk zich te vergissen wanneer de vrouw het zelf aan haar man vertelt. Als ze verklaart dat acht jaar samenleving en een zoon... dat dat alles een vergissing is en dat ze haar leven opnieuw wil beginnen,’ zei hij kwaad terwijl hij door zijn neus snoof.

‘Anna en zonde, die kan ik niet met elkaar verenigen, ik kan dit niet geloven.’

‘Darja Aleksandrovna!’ zei hij. Hij keek nu recht in Dolly’s goedge, verontruste gezicht en hij voelde hoe zijn tong ongewild los begon te komen. ‘Ik zou er wat voor geven als er nog twijfel mogelijk was. Toen ik twijfelde, had ik het wel moeilijk maar toch minder dan nu. Toen ik twijfelde, was er nog hoop, maar nu is er geen hoop meer en toch twijfel ik overal aan. Ik twijfel zelfs zo sterk aan alles dat ik mijn zoon haat en soms niet geloof dat hij mijn zoon is. Ik ben heel erg ongelukkig.’

Hij had dit niet hoeven zeggen. Darja Aleksandrovna had dit begrepen op het moment dat hij haar aanzag; en ze kreeg medelijden met hem en haar geloof in de onschuld van haar vriendin wankelde.

‘Ach, wat vreselijk, vreselijk! Maar is het werkelijk waar dat je besloten hebt te scheiden?’

‘Ik heb tot deze laatste maatregel besloten. Ik kan niets anders meer doen.’

‘Niets anders meer doen, niets anders meer doen...’ herhaalde ze met tranen in haar ogen. ‘Nee, niet niets anders meer doen!’ zei ze.

‘Dat is juist het vreselijke bij verdriet van deze aard, dat je niet zoals bij elk ander verdriet, bij verlies, bij dood, je kruis kunt dragen maar dat je hierbij handelend op moet treden,’ zei hij alsof hij haar gedachte raadde. ‘Je moet een uitweg vinden uit die vernederende situatie waarin je bent geplaatst: je kunt niet met zijn drieën leven.’

‘Ik begrijp het, ik begrijp dit heel goed,’ zei Dolly en ze boog haar hoofd. Ze zweeg even terwijl ze aan zichzelf dacht, aan haar eigen verdriet in haar gezin en plotseling hief ze met een energiek gebaar haar hoofd op en met een smekend gebaar vouwde ze haar handen. ‘Maar wacht nog even! Je bent een christen. Denk aan haar! Wat moet er van haar terechtkomen wanneer jij haar verlaat?’

‘Ik heb nagedacht, Darja Aleksandrovna. Ik heb lang nagedacht,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj. Zijn gezicht werd rood door de vlekken en zijn troebele ogen keken haar recht aan. Darja Aleksandrovna had nu zielsmedelijden met hem. ‘Dat is juist wat ik gedaan heb nadat ze mij van haar schande had verteld; ik liet

alles bij het oude. Ik gaf haar de kans om tot inkeer te komen en trachtte haar te redden. En wat was het resultaat? Ze heeft zelfs niet aan mijn geringste eis, naleving van het fatsoen, voldaan,' zei hij kwaad wordend. 'Men kan slechts iemand redden die niet ten onder wil gaan, maar als heel iemands natuur zo verdorven, zo pervers is dat de ondergang zelf een redding lijkt, wat kun je dan nog doen?'

'Alles, alleen geen scheiding!' antwoordde Darja Aleksandrovna.

'Maar hoe dan alles?'

'Nee, dit is vreselijk. Ze zal niemands vrouw zijn; ze zal ten onder gaan!'

'Wat kan ik dan doen?' zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij zijn schouders en zijn wenkbrauwen optrok. Door de herinnering aan de laatste inbreuk van zijn vrouw raakte hij zo ontstemd dat hij weer even koel werd als bij het begin van het gesprek. 'Ik ben je zeer dankbaar voor je medeleven maar ik moet nu gaan,' zei hij opstaand.

'Nee, wacht nog even! Je moet haar niet in het ongeluk storten. Wacht nog even, ik zal je iets over mijzelf vertellen. Ik trouwde en mijn man bedroog mij. In mijn woede, in mijn jaloezie wilde ik alles in de steek laten, ik wilde zelf... Maar ik kwam weer tot bezinning, en door wie? Anna heeft mij gered. En zie, ik leef. De kinderen groeien op, mijn man is weer in zijn gezin en beseft hoe fout hij was, hij wordt zuiverder, beter en ik leef... Ik heb vergeven en ook jij moet vergeven!'

Aleksej Aleksandrovitsj luisterde, maar haar woorden hadden al geen uitwerking meer op hem. Alle woede van die dag waarop hij besloot te scheiden, kwam weer in hem boven. Hij huiverde en sprak met doordringende, luide stem:

'Vergeven kan ik niet en wil ik niet, en ik vind het ook onterecht. Ik heb voor deze vrouw alles gedaan en alles trapte zij in het slijk waarin zij zich thuis voelt. Ik ben geen kwaadaardig man, ik heb nog nooit iemand gehaat, maar haar haat ik met alles wat in mij is en ik zou haar zelfs niet kunnen vergeven omdat ik haar al te zeer haat voor al het kwaad dat ze mij heeft aangedaan!' zo sprak hij met tranen van woede in zijn stem.

'*Hebt derzelven lief die u haten...*' fluisterde Darja Aleksandrovna beschroomd.

Aleksej Aleksandrovitsj grinnikte minachtend. Dit kende hij allang maar het kon niet op hem slaan.

'Hebt derzelven lief die u haten, maar je kan onmogelijk diegenen liefhebben die je haat. Neem me niet kwalijk dat ik je van streek maakte. Iedereen heeft genoeg aan zijn eigen leed!' En Aleksej Aleksandrovitsj die zichzelf weer meester was, nam rustig afscheid en vertrok.

Toen ze van tafel opstonden, wilde Levin met Kitty meegaan naar de salon, maar hij was bang dat ze het misschien niet prettig zou vinden als hij haar al te opvallend na zou lopen. Hij bleef in de kring van de heren, deed mee aan de algemene conversatie en zonder naar Kitty te kijken, voelde hij haar bewegingen, haar blikken en haar plaats in de salon.

Hij kwam nu al zonder enige moeite zijn belofte aan haar na: altijd het beste van alle mensen denken en altijd van alle mensen houden. Het gesprek was bij de dorpsgemeenschap beland waarin Pestsov een of ander bijzonder beginsel zag dat hij het koorbeginsel noemde. Levin was het noch met Pestsov eens, noch met zijn broer die zo op zijn eigen manier de betekenis van de Russische dorpsgemeenschap erkende en niet erkende. Maar hij praatte met hen mee en probeerde hen te verzoenen en hun woorden te verzachten. Het interesseerde hem niet in het minst wat hij zelf zei en nog minder datgene wat zij zeiden en hij had maar één wens: dat zij en alle anderen het goed en naar hun zin zouden hebben. Hij kende nu het enige dat belangrijk was. En dat enige was eerst daar in de salon, het begon dichterbij te komen en bleef bij de deuropening staan. Zonder zich om te keren voelde hij haar blik die op hem gericht was, en haar glimlach en hij moest zich omkeren. Ze stond met Sjtsjerbatski in de deuropening en keek naar hem.

‘Ik dacht dat u naar de piano ging,’ zei hij terwijl hij op haar toeliep. ‘Dat is iets wat ik buiten mis: muziek.’

‘Nee, we kwamen u alleen maar halen en ik dank u,’ zei ze terwijl ze hem als beloning een glimlach schonk, ‘dat u gekomen bent. Wat is er voor leuks aan om zo te krakelen? De een zal de ander immers nooit overtuigen.’

‘Ja, dat is waar,’ zei Levin, ‘meestal discussieer je alleen maar zo heftig omdat je absoluut niet kan begrijpen wat je tegenstander nu eigenlijk aan wil tonen.’

Levin had vaak bij discussies tussen de verstandigste mensen opgemerkt dat de twistenden na enorme inspanning en een enorme hoeveelheid logische fijngevoeligheden en woorden uiteindelijk tot het besef kwamen dat ze datgene wat ze elkaar langdurig moeizaam aan trachtten te tonen, reeds heel lang, al vanaf het begin van het twistgesprek wisten maar dat datgene wat ze graag wilden, verschilde en dat ze er niet over begonnen uit angst dat het betwist zou worden. Hij maakte vaak mee hoe je soms tijdens een twistgesprek begrijpt wat je tegenstander graag wil en dat je dat zelfde plotseling ook graag wil, dat je het

direct met hem eens bent en dat dan alle argumenten hun betekenis verliezen; maar soms maakte hij het tegenovergestelde mee: je zegt uiteindelijk wat je zelf graag wilt en je bedenkt daar argumenten voor en als je dit toevallig goed en oprecht onder woorden weet te brengen, is je tegenstander het plotseling met je eens en houdt hij op met twisten. Dat was het wat hij wilde zeggen.

Zij fronste het voorhoofd in een poging het te begrijpen. Maar hij begon het haar net uit te leggen of ze had het al begrepen.

‘Ik begrijp het al: je moet weten waarom hij twist, wat hij graag wil, dan kan het...’

Ze begreep het helemaal en bracht zijn slecht geformuleerde gedachte onder woorden. Levin glimlachte blij: zozeer werd hij getroffen door de overgang van het verwarde woordenrijke dispuut met Pestsov naar dit laconieke en bijna zonder woorden helder mededelen van de ingewikkeldste gedachten.

Sjtsjerbatski liet hen alleen en Kitty liep naar een klaargezet kaarttafeltje, ging zitten en begon, na een krijtje te hebben gepakt, divergerende krommen op het nieuwe groene laken te tekenen.

Ze vatten het gesprek dat bij het diner gevoerd werd, weer op: over de vrijheid en de taken van de vrouw. Levin was het met Darja Aleksandrovna eens dat een meisje dat niet trouwde, een vrouwelijke taak in een gezin moest zoeken. Om dit te bevestigen voerde hij aan dat geen enkel gezin het zonder hulp kon stellen, dat in elk arm en rijk gezin kinderpulpen moesten zijn, òf uit de familie òf tegen betaling.

‘Nee,’ zei Kitty blozend maar des te dapperder was de rechtvaardige blik in haar ogen, ‘het kan met een meisje zo zijn dat ze niet zonder vernedering kan opgaan in een gezin terwijl ze zelf...’

Hij begreep waar ze op doelde.

‘O! Ja!’ zei hij. ‘Ja, ja, ja, u heeft gelijk, u heeft gelijk!’

En hij begreep alles wat Pestsov tijdens het diner over de vrijheid van de vrouw wilde bewijzen doordat hij in Kitty’s hart de angst zag voor een leven als oude vrijster en voor de vernedering, en omdat hij van haar hield, voelde hij deze angst en vernedering en hij liet zijn argumentatie onmiddellijk varen.

Er volgde een stilte. Ze zat steeds met een krijtje op de tafel te tekenen. Haar ogen glansden zacht. Door zich over te geven aan haar stemming voelde hij door heel zijn wezen de steeds toenemende spanning van het geluk.

‘Ach! Ik heb heel de tafel volgeklad!’ zei ze en na het krijtje te hebben neergelegd maakte ze een beweging alsof ze op wilde staan.

Ze zal toch niet bij me weggaan? dacht hij met schrik en hij pakte het krijtje. ‘Blijf nog even,’ zei hij terwijl hij aan het tafeltje ging zitten. ‘Er is iets dat ik u al lang wilde vragen.’

Hij keek haar recht in haar lieve maar toch ook verschrikte ogen.

‘Vraag maar, alstublieft.’

‘Kijk,’ zei hij en hij schreef de beginletters: t, u, m, a: d, k, n, b, d, n, o, t? Deze letters betekenden: *Toen u mij antwoordde: dit kan niet, betekende dit nooit of toen?* Het was hoogst onwaarschijnlijk dat ze deze moeilijke zin zou begrijpen, hij keek haar echter aan alsof zijn leven ervan afhing, of ze deze woorden al of niet zou begrijpen.

Ze keek hem ernstig aan, steunde daarna met haar gefronste voorhoofd op haar hand en begon te lezen. Af en toe keek ze hem aan met ogen die hem vroegen: ‘Is het wat ik denk?’

‘Ik heb het begrepen,’ zei ze blozend.

‘Welk woord is dit?’ vroeg hij terwijl hij de *n* aanwees die voor het woord *nooit* stond.

‘Dat betekent *nooit*,’ zei ze, ‘maar dat is niet waar!’

Hij wiste het geschrevene snel uit, gaf haar het krijtje en stond op. Ze schreef: i, k, t, n, a, a.

Dolly voelde zich helemaal getroost van het verdriet dat het gesprek met Aleksej Aleksandrovitsj haar berokkend had, toen ze die twee gedaanten zag: Kitty met het krijtje in haar handen en met een verlegen en gelukkige glimlach opkijkend naar Levin en zijn knappe over het tafeltje gebogen gezicht met de koortsachtige ogen die nu eens naar het tafeltje en dan weer naar haar keken. Plotseling begon zijn gezicht te stralen: hij had het begrepen. Het betekende: *Ik kon toen niet anders antwoorden.*

Hij keek haar vragend en verlegen aan.

‘Alleen toen?’

‘Ja,’ antwoordde haar glimlach.

‘En n... En nu?’ vroeg hij.

‘Wel, lees het maar. Ik zal zeggen wat ik graag wil. Wat ik heel erg graag zou willen!’ Ze schreef de beginletters: d, u, h, g, z, k, v, e, v. Dit betekende: *Dat u het gebeurde zou kunnen vergeven en vergeten.*

Met gespannen, bevende vingers pakte hij het krijtje, brak het en schreef de beginletters van de volgende zin: Ik heb niets te vergeten en te vergeven, ik ben altijd van u blijven houden.

Ze keek hem aan en de glimlach week niet van haar gezicht.

‘Ik heb het begrepen,’ zei ze fluisterend.

Hij ging zitten en schreef een lange zin. Ze begreep alles en zonder te vragen of het wel juist was, pakte ze het krijtje en gaf onmiddellijk antwoord.

Een tijdlang kon hij maar niet begrijpen wat ze neergeschreven had en hij keek haar telkens in haar ogen. Hij was verbijsterd van geluk. Hij kon met geen mogelijkheid de woorden vormen die zij bedoelde, maar in haar prachtige van geluk stralende ogen las hij alles wat hij wilde weten. En hij schreef drie letters.

Hij had het nog niet opgeschreven of ze las het achter zijn hand, maakte het zelf af en schreef als antwoord: Ja.

‘Spelen jullie *secrétaire*?’ vroeg de oude vorst naderbij komend. ‘Maar we moeten nu toch weg als je op tijd in de schouwburg wil zijn.’

Levin stond op en begeleidde Kitty tot de deur.

In hun gesprek was alles gezegd; er was gezegd dat ze van hem hield en dat ze haar vader en moeder zou vertellen dat hij morgenochtend zou komen.

Toen Kitty weg was en Levin alleen achterbleef, voelde hij zo'n onrust zonder haar en verlangde hij zo vol ongeduld om zo snel, zo snel mogelijk de volgende morgen te beleven wanneer hij haar weer zou zien en voor altijd met haar verenigd zou worden, dat hij doodsbang was voor deze veertien uren die hij nog zonder haar door moest brengen. Hij moest bij iemand zijn en met iemand praten om niet alleen te blijven, om de tijd te doden. Stepan Arkadjitsj zou het prettigste gezelschap voor hem zijn geweest maar die was, naar hij zei, naar een avondbijeenkomst maar in werkelijkheid naar het ballet. Levin kon nog juist tegen hem zeggen dat hij gelukkig was, dat hij van hem hield en dat hij nooit, nooit zou vergeten wat hij voor hem had gedaan. Stepan Arkadjitsj' ogen en glimlach lieten Levin zien dat hij dit op de juiste wijze begreep.

'Hoe is het, nog geen tijd om dood te gaan?' zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij Levin vertederd de hand drukte.

'Nnnee!' zei Levin.

Darja Aleksandrovna leek hem bij het afscheid ook geluk te wensen door te zeggen:

'Wat ben ik blij dat je Kitty weer ontmoet hebt; je moet zuinig zijn op oude vriendschappen.'

Deze woorden van Darja Aleksandrovna klonken Levin echter onplezierig in de oren. Zij kon niet begrijpen hoe verheven en onbereikbaar dit alles voor haar was en ze moest niet de moed hebben om daarover te spreken.

Levin nam afscheid van hen maar om niet alleen te blijven, klampte hij zijn broer aan.

'Waar ga je heen?'

'Ik ga naar een vergadering.'

'Wel, dan ga ik met je mee. Kan dat?'

'Waarom niet? Kom maar mee,' zei Sergej Ivanovitsj glimlachend. 'Wat heb je toch vandaag?'

'Ik? Ik ben gelukkig!' zei Levin die het raampje van het rijtuig waarin ze reden, naar beneden liet zakken. 'Heb je er geen last van? Anders is het zo benauwd. Ik ben gelukkig! Waarom ben jij nooit getrouwd?'

Sergej Ivanovitsj glimlachte.

'Ik ben er erg blij om. Het lijkt me een aardig mei...' begon hij.

'Zeg dat niet, zeg dat niet, zeg dat niet!' riep Levin terwijl hij met allebei zijn

handen de kraag van zijn broers bontjas beetpakte en dichttrok. *Ze is een aardig meisje* waren zulke simpele, alledaagse woorden die helemaal niet bij zijn gevoelens pasten.

Sergej Ivanovitsj begon vrolijk te lachen, iets wat hem zelden overkwam.

‘Nou, ik mag toch wel zeggen dat ik er erg blij om ben?’

‘Dat mag morgen, morgen, maar verder niets! Niets, niets, niets, niets zeggen!’ zei Levin en terwijl hij de bontkraag van zijn broer nogmaals dichttrok, voegde hij eraan toe: ‘Ik houd toch zoveel van je! Wel, kan ik die vergadering bijwonen?’

‘Natuurlijk kan dat.’

‘Waar hebben jullie het vandaag over?’

Ze kwamen op de vergadering. Levin luisterde hoe de secretaris haperend de notulen voorlas die hij zelf kennelijk niet begreep, maar aan zijn gezicht zag Levin dat hij een lief, goedgehartig en aardig mens was. Dat bleek uit zijn verwarring en verlegenheid terwijl hij de notulen voorlas. Daarna begon de discussie. Er werd getwist over de korting op bepaalde bedragen en over het leggen van een bepaald soort pijpleidingen. Sergej Ivanovitsj kwetste twee leden en hield ergens een triomfantelijk lang betoog over; en een ander lid dat iets op papier had geschreven, begon heel bescheiden maar diende hem daarna zeer venijnig maar toch vriendelijk van repliek. En daarna zei Svijazjski (hij was er ook) nog iets wat even mooi en nobel was. Levin luisterde naar hen en zag duidelijk dat deze kortingen, deze pijpleidingen, dat dat niets betekende en ze helemaal niet boos waren maar dat het allemaal zulke goede, aardige mensen waren, en dat het er onderling allemaal zo goedmoedig en beminnelijk aan toeling. Ze hinderden niemand en hadden het uitstekend naar hun zin. Levin vond het wel merkwaardig dat hij ze vandaag allemaal zo goed doorzag en dat hij aan kleine kenmerken die hem vroeger niet waren opgevallen, de ziel van elk van hen doorgrondde en duidelijk zag dat zij allen goede mensen waren. En vooral op hem, Levin, waren zij allemaal die dag buitengewoon gesteld. Dat bleek uit de wijze waarop ze met hem spraken, uit de vriendelijke, beminnelijke wijze waarop zelfs alle onbekenden naar hem keken.

‘En, ben je tevreden?’ vroeg Sergej Ivanovitsj aan hem.

‘Heel tevreden. Ik had nooit gedacht dat het zo interessant zou zijn! Geweldig, prachtig!’

Svijazjski kwam naar Levin toe en nodigde hem uit om thee bij hem te komen drinken. Levin kon absoluut niet begrijpen, noch zich herinneren wat hem in Svijazjski tegen had gestaan en wat hij in hem had gemist. Het was een verstandig en verbazend vriendelijk mens.

‘Heel graag,’ zei hij en hij informeerde naar de vrouw en de schoonzuster. En door een vreemde gedachtensprong, omdat in zijn verbeelding de gedachte aan

de schoonzuster van Svijazjski met de gedachte aan het huwelijk verbonden was, leek het hem dat hij niemand beter over zijn geluk kon vertellen dan de vrouw en de schoonzuster van Svijazjski en hij ging met plezier naar hen toe.

Svijazjski informeerde naar zijn werk op het land, waarbij hij ook nu weer uiting van de absolute onmogelijkheid om een vondst te doen die nog niet in Europa gedaan was maar Levin vond het nu helemaal niet vervelend. Hij beseftte daarentegen dat Svijazjski gelijk had, dat het allemaal niets om het lijf had en hij zag op welk een verbazingwekkend zachtaardige en vriendelijke wijze Svijazjski vermeed te zeggen dat hij gelijk had. De dames waren bijzonder beminnelijk. Het leek Levin dat ze alles reeds wisten en dat ze met hem meeleeften maar er slechts uit fijngevoeligheid niet over spraken. Hij bleef een, twee, drie uur bij hen, pratend over allerlei onderwerpen terwijl hij toch steeds dat ene waar zijn hart vol van was, bedoelde, en hij merkte niet hoe vreselijk hij hen verveelde en dat het allang hun tijd was om naar bed te gaan. Svijazjski liet hem geeuwend uit en verbaasde zich over de zonderlinge toestand waarin zijn vriend verkeerde. Het was al over enen. Levin keerde terug naar zijn hotel en schrok van de gedachte dat hij nu de tien uren die hem nog restten, alleen met zijn ongeduld door zou moeten brengen. De bediende die nachtdienst had, stak kaarsen voor hem aan en wilde weggaan maar Levin hield hem tegen. Deze bediende, Jegor, die hem voorheen niet was opgevallen, bleek een zeer verstandig, goed en vooral goedhartig man te zijn.

‘Wel, Jegor, het valt zeker niet mee om wakker te blijven?’

‘Wat doe je eraan? Het is ons werk. In herenhuizen heb je het rustiger, maar hier verdienen je meer.’

Jegor bleek een gezin te hebben, drie jongens en een dochter die naaister was en die hij uit wilde huwelijken aan een verkoper in een zadelmakerij.

Hierop verkondigde Levin tegen Jegor dat hij vond dat in het huwelijk de liefde de hoofdzaak was en dat je met liefde altijd gelukkig zou zijn omdat men het geluk slechts in zichzelf kon vinden.

Jegor luisterde aandachtig en Levins gedachte was hem blijkbaar volkomen duidelijk maar als bijval kwam hij met de voor Levin onverwachte opmerking dat hij bij goede heren altijd tevreden was en dat hij nu volmaakt tevreden was over de eigenaar hoewel het een Fransman was.

Een bijzonder aardige man, dacht Levin.

‘Wel, Jegor, hield jij van je vrouw toen je met haar trouwde?’

‘Natuurlijk hield ik van haar,’ antwoordde Jegor.

En Levin zag dat Jegor ook blaakte van geestdrift en van plan was om hem zijn hartsgeheimen te vertellen.

‘Ik heb ook een wonderlijk leven gehad. Van kinds af aan...’ begon hij met glinsterende ogen en waarschijnlijk aangestoken door Levins enthousiasme,

zoals ook geeuwen aanstekelijk voor anderen kan zijn.

Maar op dat moment werd er gebeld; Jegor ging weg en Levin bleef alleen achter. Hij had tijdens het diner nauwelijks iets gegeten en bij Svijazjski had hij voor de thee en het avondeten bedankt, maar toch kon hij niet aan eten denken. Hij had de nacht daarvoor niet geslapen maar ook aan slapen kon hij niet denken. Het was fris in de kamer maar hij had last van de warmte. Hij deed allebei de bovenraampjes open en ging tegenover de bovenraampjes op de tafel zitten.

Achter een met sneeuw bedekt dak zag hij een met ketenen versierd kruis met daarboven de opkomende driehoek van het sterrenbeeld Voerman met de gele heldere Capella. Hij keek nu eens naar het kruis, dan weer naar de ster, zoog de koude vrieslucht op die geleidelijk de kamer binnenstroomde en keek als in een droom naar de beelden en herinneringen die in zijn verbeelding opdoemden. Tegen vieren hoorde hij voetstappen in de gang en hij keek even in de deuropening. Het was de hem bekende speler Mjaskin die uit de club kwam. Hij liep somber, zijn gezicht was gefronst en hij hoestte. Arme ongelukkige man! dacht Levin en hij kreeg tranen in zijn ogen uit liefde en medelijden voor deze man. Hij wilde een praatje met hem maken, hem troosten, maar herinnerde zich dat hij alleen maar een hemd aan had, bedacht zich en ging weer voor het bovenraampje zitten om zich in de frisse lucht te baden en naar dit zwijgende maar voor hem zo betekenisvolle kruis met zijn wonderlijke vorm en naar de opkomende heldere gele ster te kijken. Na zessen begon het gezoem van de vloerwrijvers; er werd gebeld naar een dienstvertrek en Levin voelde dat hij het koud kreeg. Hij deed het bovenraampje dicht, waste zich, kleepte zich en ging de straat op.

De straten waren nog leeg. Levin liep naar het huis van de Sjtsjerbatski's. De voordeur was gesloten en alles sliep. Hij liep terug, ging weer naar zijn kamer en bestelde koffie die al niet meer door Jegor maar door een bediende van de dagdienst werd gebracht. Levin wilde een gesprek met hem beginnen maar de bediende ging weg omdat er voor hem gebeld werd. Levin probeerde wat koffie te drinken en stopte een krakeling in zijn mond maar zijn mond wist beslist niet wat hij hiermee moest beginnen. Levin spuwde de krakeling uit, trok zijn jas aan en ging weer wandelen. Het was al negen uur geweest toen hij voor de tweede maal bij het bordesje van de Sjtsjerbatski's arriveerde. Men was in het huis zojuist opgestaan en de kok ging boodschappen doen. Hij moest op zijn minst nog twee uur door zien te komen.

Die hele nacht en ochtend leefde Levin volkomen onbewust en hij voelde zich volkomen ontdaan van de materiële levensvoorwaarden. Hij had een hele dag niet gegeten, had twee nachten niet geslapen, had een paar uur ontkleed in de vrieskou doorgebracht en voelde zich toch niet slechts fris en gezond als nooit tevoren maar ook volkomen onafhankelijk van zijn lichaam: hij bewoog zich zonder zijn spieren in te spannen en voelde zich tot alles in staat. Hij wist zeker dat hij zonodig de lucht in kon vliegen of de hoek van het huis van zijn plaats kon tillen. Hij bleef de resterende tijd op straat lopen waarbij hij voortdurend op zijn horloge keek en zijn ogen rond liet dwalen.

Wat hij toen zag, zou hij later nooit meer zien. Het waren vooral de kinderen die naar school gingen, de grijze duiven die van de daken naar het trottoir vlogen en de met meel bestrooide door een onzichtbare hand uitgestalde broodjes, die hem ontroerden. Deze broodjes, de duiven en de twee jongens waren onaardse wezens. Het gebeurde allemaal op hetzelfde moment: een jongen rende naar een duif en keek glimlachend naar Levin; de duif begon met zijn vleugels te slaan en fladderde glanzend weg in de zon te midden van de in de lucht bevende sneeuwvlokjes; uit een raampje kwam de geur van versgebakken brood en er werden broodjes uitgesteld. Na een grote omweg via de Gazetny Pereelok en Kislovka kwam hij weer in zijn hotel, legde zijn horloge voor zich neer en ging zitten wachten tot het twaalf uur zou zijn. In de kamer naast hem werd over machines en bedrog gepraat en men hoestte zijn ochtendhoestje. Zij begrepen niet dat de wijzer de twaalf reeds naderde. De wijzer was er. Levin ging het bordes op. De koetsiers wisten blijkbaar alles al. Ze omringden Levin met

gelukkige gezichten, zochten ruzie met elkaar en boden hun diensten aan. Levin nam een van hen en zei hem naar de Sjtsjerbatski's te rijden, waarbij hij zijn best deed om de andere koetsiers niet te kort te doen door te beloven ook met hen een rit te zullen maken. De koetsier zag er prachtig uit met de witte kraag van zijn hemd die onder zijn kaftan uitkwam en strak om zijn volle, rode, stevige hals sloot. Deze koetsier had een hoge, gemakkelijke slee van een soort waarin Levin later nooit meer reed en het was een goed paard dat probeerde te draven maar dat stil leek te staan. De koetsier kende het huis van de Sjtsjerbatski's en stopte voor de ingang na zijn armen bijzonder eerbiedig voor zijn passagier naar buiten te hebben gekromd en 'hooo' te hebben gezegd. De portier van de Sjtsjerbatski's was waarschijnlijk van alles op de hoogte. Dat viel op te maken uit zijn lachende ogen en aan de manier waarop hij zei: 'Wel, dat is lang geleden, Konstantin Dmitritsj!'

Hij wist niet alleen alles maar jubelde blijkbaar en moest moeite doen zijn blijdschap te verbergen. Toen Levin in zijn vriendelijke oude ogen keek, besepte hij zelfs iets in zijn geluk wat nog nieuw was.

'Is men al op?'

'Gaat uw gang! En laat die maar hier,' zei hij met een glimlach toen Levin terug wilde lopen om zijn hoed te halen. Dit betekende iets.

'Bij wie wenst u te worden aangediend?' vroeg een bediende.

De bediende was weliswaar nog jong en een bediende van de nieuwe generatie, een dandy, maar het was een vriendelijke en aardige man en ook hij begreep alles.

'De vorstin... De vorst... De jonge vorstin...' zei Levin.

De eerste die hij tegenkwam, was *mademoiselle Linon* die met haar glanzende krullen en haar stralende gezicht door de salon liep. Hij was nog maar net een gesprek met haar begonnen toen hij plotseling achter de deur het geruis van een japon hoorde, *mademoiselle Linon* uit Levins ogen verdween en er een schok van blijdschap door hem voer door de nabijheid van zijn geluk. Mademoiselle Linon liet hem haastig alleen en verdween door de andere deur. Ze was nog maar nauwelijks weg of er klonken lichte, o zo vlugge pasjes over het parket, en zijn geluk, zijn leven, hijzelf, het beste van hemzelf, dat waar hij zo lang naar zocht en verlangde, kwam snel, o zo snel naderbij. Ze liep niet maar werd als door een of andere onzichtbare kracht naar hem toegedragen.

Hij zag slechts haar heldere, eerlijke ogen, vol schrik door hetzelfde liefdesgeluk dat ook zijn hart vulde. Die ogen glansden steeds dichterbij en verblinden hem door de liefde die zij uitstraalden. Ze bleef vlak voor hem staan en raakte hem aan. Haar handen gingen omhoog en daalden neer op zijn schouders.

Ze had alles gedaan wat ze kon: ze was naar hem toegevlogen en had zich

helemaal gegeven, verlegen en gelukkig. Hij omhelsde haar en drukte zijn lippen op haar mond die zijn kus zocht.

Ook zij had heel de nacht niet geslapen en heel de morgen had ze op hem gewacht. Haar vader en moeder hadden zonder enig bezwaar hun toestemming gegeven en waren gelukkig met haar geluk. Ze had op hem gewacht. Zij wilde de eerste zijn om hem van haar en zijn geluk te vertellen. Ze had ervoor gezorgd dat ze hem alleen zou ontmoeten en de gedachte daaraan maakte haar zowel blij als verlegen en beschaamd, en ze wist zelf niet wat ze moest doen. Ze hoorde zijn voetstappen en zijn stem, en ze had achter de deur gewacht tot *mademoiselle Linon* weg zou zijn. *Mademoiselle Linon* was weggegaan. Zonder te denken, zonder zich af te vragen hoe en wat, was ze naar hem toegekomen en had gedaan wat ze had gedaan.

‘Laten we naar mama gaan!’ zei ze terwijl ze hem bij de hand nam. Hij kon een tijdlang geen woord uitbrengen, niet zozeer omdat hij bang was door een woord het verhevene van zijn gevoelens te bederven als wel omdat hij telkens als hij iets wilde zeggen, voelde dat bij hem in plaats van woorden tranen van geluk opwelden. Hij nam haar hand en drukte er een kus op.

‘Is dit dan heus waar?’ zei hij ten slotte met een gesmoorde stem. ‘Ik kan niet geloven dat je van mij houdt!’

Ze glimlachte om dit *je* en om de verlegen blik waarmee hij naar haar keek.

‘Ja!’ zei ze nadrukkelijk en langzaam. ‘Ik ben zo gelukkig!’

Ze ging, zonder zijn hand los te laten, de salon binnen. De vorstin begon, toen ze hen zag, sneller te ademen, meteen te huilen, meteen te lachen en ze stevende energieke dan Levin ooit van haar verwachtte, op hem af, omhelsde Levins hoofd, kuste hem en maakte zijn wangen nat met haar tranen.

‘Alles is dus goed gekomen! Ik ben blij. Houd van haar. Ik ben blij... Kitty!’

‘Jullie hebben er geen gras over laten groeien!’ zei de oude vorst die zijn best deed om onverschillig te lijken, maar Levin zag dat zijn ogen nat waren toen hij zich tot hem wendde.

‘Ik heb dit allang, altijd gewenst!’ zei hij terwijl hij Levin bij zijn arm nam en naar zich toe trok. ‘Toen al, toen dat lichtzinnige kind het in haar hoofd haalde...’

‘Papa!’ riep Kitty en ze sloot zijn mond met haar handen.

‘Goed, ik zal niets meer zeggen!’ zei hij. ‘Ik ben erg, erg... bl... Ach! Wat ben ik een dwaze...’

Hij nam Kitty in zijn armen, kuste haar gezicht, haar hand, nog eens haar gezicht en bekruste haar.

En een nieuw gevoel van liefde voor deze man die voordien een vreemde voor hem was, voor de oude vorst, nam bezit van Levin toen hij zag hoe lang en innig Kitty zijn vlezige hand kust.

De vorstin zat zwijgend en glimlachend in haar armstoel; de vorst ging naast haar zitten. Kitty stond bij de armstoel van haar vader en hield nog steeds zijn hand vast. Niemand zei iets.

De vorstin was de eerste die alles onder woorden bracht en alle gedachten en gevoelens vertaalde in praktische problemen. En dat vonden ze allemaal even vreemd en zelfs pijnlijk in deze eerste ogenblikken.

‘Wanneer zal het zijn? Eerst moet de zegen en de verloving. En wanneer zal de bruiloft zijn? Wat denk jij, Aleksandr?’

‘Daar zit hij,’ zei de oude vorst op Levin wijzend, ‘hij is hier de hoofdpersoon.’

‘Wanneer?’ zei Levin blozend. ‘Morgen. Als u het mij vraagt, dan, wat mij betreft, vandaag de zegen en morgen de bruiloft.’

‘Kom nu toch, *mon cher*, wat een dwaasheid!’

‘Over een week dan.’

‘Hij lijkt wel gek.’

‘Welnee, waarom?’

‘Alsjeblieft, zeg!’ zei de moeder met een gelukkige glimlach vanwege deze haast. ‘En de uitzet?’

Moet dat echt, een uitzet en al dat gedoe? dacht Levin met schrik. En trouwens, alsof een uitzet en een zegen en al dat gedoe, alsof dat mijn geluk kan bederven! Niets kan het bederven! Hij keek naar Kitty en zag dat de gedachte aan de uitzet haar niet in het minst deerde. Dat moet dan zeker, dacht hij.

‘Ik weet immers niets. Ik zei alleen maar wat ik graag zou willen,’ zei hij om zich te verontschuldigen.

‘Dan praten we er nog wel over. De zegen en de verloving kunnen nu. Dat is juist.’

De vorstin ging naar haar man, kuste hem en wilde weer gaan, maar hij hield haar tegen, omhelsde haar en glimlachend en teder als een verliefde jongeman kuste hij haar enige malen. De oude mensen waren kennelijk een ogenblik van de wijs en wisten niet meer goed of zij nu weer verliefd waren of alleen hun dochter. Toen de vorst en de vorstin weg waren, ging Levin naar zijn bruid en pakte haar hand vast. Hij beheerste zich nu en kon weer spreken, en er was veel dat hij tegen haar moest zeggen. Maar wat hij zei, was volstrekt niet wat hij zeggen moest.

‘Ik wist wel dat dit zo gebeuren zou! Ik heb het nooit durven hopen, maar in mijn hart was ik er altijd zeker van,’ zei hij. ‘Ik geloof dat dit was voorbestemd.’

‘En ik?’ zei ze. ‘Zelfs toen...’ Ze hield even op en terwijl ze hem met haar eerlijke ogen vastberaden aankeek, vervolgde ze weer, ‘zelfs toen, toen ik mijn geluk verstootte. Ik heb altijd van jou alleen gehouden maar ik werd in verleiding gebracht. Ik moet zeggen... Kun je mij vergeven?’

‘Misschien is dit zelfs beter. Jij moet mij zoveel vergeven. Ik moet je zeggen...’

Dit was een van de dingen die hij haar moest zeggen. Hij was tot het besluit gekomen om haar al gedurende de eerste dagen twee dingen te vertellen: dat hij niet zo rein was als zij en dat hij niet gelovig was. Dit deed pijn maar hij was van oordeel dat hij zowel het een als het ander moest zeggen.

‘Nee, niet nu, later!’ zei hij.

‘Goed, later, maar je moet het beslist zeggen. Ik ben nergens bang voor. Ik wil alles weten. Nu is alles beslist.’

‘Beslist dat je mij zult nemen zoals ik ben, dat je me niet af zult wijzen? Ja?’ vulde hij aan.

‘Ja. Ja.’

Ze werden in hun gesprek gestoord door *mademoiselle Linon* die haar dierbare pupil, zij het met een gemaakte maar toch innige glimlach, geluk kwam wensen. Ze was nog niet weg of de leden van het personeel brachten hun gelukwensen. Daarna arriveerden familieleden en begon die gelukzalige chaotische toestand die voor Levin voortduurde tot de dag na zijn bruiloft. Levin had voortdurend een gevoel van beklemming en onbehagen, maar zijn gespannen geluksgevoel bleef en nam alleen maar toe. Hij voelde voortdurend dat er veel van hem werd verlangd waar hij geen weet van had maar hij deed alles wat hem werd gezegd en dit alles maakte hem gelukkig. Hij dacht dat zijn verloving in niets op andere verlovingsen zou lijken; dat hetgeen gewoonlijk met een verloving samenging zijn bijzondere geluk zou verstoren. Uiteindelijk deed hij echter hetzelfde als alle anderen terwijl zijn geluk hierdoor alleen maar groter en steeds buitengewoner werd zonder dat het ergens iets gemeen mee had of kon hebben.

‘Nu gaan we bonbons eten,’ zei *mademoiselle Linon*, en Levin ging bonbons halen.

‘Wel, ik ben erg blij,’ zei Svijazsjki. ‘Ik raad je aan de boeketten bij Fomin te halen.’

‘Moet dat?’ En hij reed al naar Fomin.

Zijn broer zei hem dat hij geld moest lenen omdat hij veel onkosten zou hebben, voor geschenken...

‘Moet dat, geschenken?’ En hij reed in draf naar Foelda.

En bij de banketbakker, en bij Fomin, en bij Foelda zag hij dat men hem verwachtte, dat men blij was hem te zien en enthousiast over zijn geluk zoals trouwens iedereen met wie hij in deze dagen te maken kreeg. Het was niet alleen

vreemd dat iedereen op hem gesteld was, maar ook dat alle mensen die vroeger onsympathiek, koel en onverschillig waren, hem nu hun geestdrift betoonden, hem overal zijn zin in gaven, vriendelijk en tactvol met zijn gevoelens omsprongen en zijn overtuiging deelden dat hij de gelukkigste mens van de wereld was omdat zijn bruid het toppunt van volmaaktheid was. Hetzelfde voelde ook Kitty. Toen gravin Nordstone zich een toespeling veroorloofde dat ze iets beters had gewenst, raakte Kitty zo opgewonden en toonde zo overtuigend aan dat er niets ter wereld beter kon zijn dan Levin, dat gravin Nordstone dit wel toe moest geven en ze Levin, als Kitty erbij was, nooit zonder een glimlach van verrukking begroette.

De door hem beloofde bekentenis was het enige pijnlijke incident van deze periode. Hij vroeg de oude vorst om raad en met diens toestemming overhandigde hij Kitty zijn dagboek waarin geschreven stond wat hem zo kwelde. Hij had dat dagboek toentertijd ook geschreven met het oog op zijn toekomstige bruid. Er waren twee zaken die hem kwelden: dat hij niet onschuldig meer was en zijn ongeloof. Het erkennen van zijn ongeloof verliep onopvallend. Ze was godsdienstig en twijfelde nooit aan de waarheden van het geloof maar toch raakte zijn uiterlijk ongeloof haar niet in het minst. Door haar liefde kende ze heel zijn ziel en in zijn ziel zag ze datgene wat ze wenste, en dat zo'n zielstoestand ongelovig genoemd kon worden, dat deed haar niets. De andere confessie maakte echter dat ze bittere tranen vergoot.

Levin had zijn dagboek niet zonder innerlijke strijd aan haar gegeven. Hij wist dat er tussen hem en haar geen geheimen mochten bestaan, en daarom had hij besloten dat het zo moest geschieden. Hij had er zich echter geen rekenschap van gegeven wat het bij haar teweeg zou brengen; hij had zich niet in haar situatie ingeleefd. Pas toen hij die avond voor de schouwburg bij hen kwam, haar kamer binnenging en haar behuilde, zielige en lieve gezicht zag dat zo ongelukkig keek door een onherstelbaar, door hem berokkend verdriet, begreep hij welk een afgrond er bestond tussen zijn schandelijke verleden en haar devote reinheid en hij schrok van wat hij had aangericht.

‘Haal ze weg, haal die verschrikkelijke dagboeken weg!’ zei ze terwijl ze de schriften die voor haar op tafel lagen, wegduwde. ‘Waarom heb je ze me gegeven...? Nee, het is toch beter,’ voegde ze eraan toe omdat zijn wanhopige gezicht haar medelijden opwekte. ‘Maar dit is verschrikkelijk, verschrikkelijk!’

Hij boog zijn hoofd en zweeg. Hij kon niets zeggen.

‘Vergeef je het me niet?’ fluisterde hij.

‘Ja, ik heb het vergeven maar dit is verschrikkelijk!’

Zijn geluk was echter zo groot dat deze bekentenis er geen afbreuk aan deed maar er slechts een nieuwe nuance aan toevoegde. Ze had het hem vergeven, maar sindsdien beschouwde hij zichzelf haar nog meer onwaardig, nog dieper

boog hij geestelijk voor haar, nog hoger prees hij zijn onverdiende geluk.

Aleksej Aleksandrovitsj keerde naar zijn eenzame hotelkamer terug terwijl hij onbewust in zijn herinnering de indrukken naging die de tijdens en na het diner gevoerde gesprekken op hem hadden gemaakt. De woorden van Darja Aleksandrovna over vergiffenis schenken wekten slechts zijn ergernis op. Het al of niet toepasselijk verklaren van een christelijk gebod op zijn situatie was een te moeilijk vraagstuk waarover niet lichtvaardig gesproken kon worden, en over dit vraagstuk was door Aleksej Aleksandrovitsj al lang negatief beslist. Van alles wat er was gezegd, waren de woorden van de dwaze goedige Toerovtsyn het diepst in zijn geheugen gegrift: *een kranig gedrag; hij daagde hem uit en schoot hem dood*. Klaarblijkelijk was iedereen het daarmee eens hoewel dit uit beleefdheid niet werd uitgesproken.

Trouwens, deze zaak is beslist en het heeft geen zin om hier nog over na te denken, zei Aleksej Aleksandrovitsj tot zichzelf. En terwijl hij nog slechts aan zijn aanstaande vertrek en zijn inspectiereis dacht, liep hij naar zijn hotelkamer en vroeg aan de portier die met hem meeliep, waar zijn bediende was. De portier antwoordde dat de bediende nog maar net weg was gegaan. Aleksej Aleksandrovitsj bestelde thee, ging aan tafel zitten, nam de Froem-gids, en begon de reisroute te bestuderen.

‘Twee telegrammen,’ zei de teruggekeerde bediende terwijl hij de kamer binnenkwam. ‘Neemt u mij niet kwalijk, excellentie, ik was nog maar net weg.’

Aleksej Aleksandrovitsj pakte de telegrammen aan en opende het zegel. Het eerste telegram berichtte over de benoeming van Stremov op juist die post die Karenin ambieerde. Aleksej Aleksandrovitsj liet het telegram vallen, werd rood, stond op en begon door de kamer te ijsberen. ‘*Quos vult perdere dementat*,’ zei hij en onder *quos* verstond hij die lieden die aan deze benoeming hadden bijgedragen. Hij was niet zozeer verontwaardigd dat hij deze aanstelling niet gekregen had en dat men hem kennelijk had gepasseerd. Maar het was onbegrijpelijk, verbazingwekkend voor hem dat zij niet zagen dat die kletskaus en praatjesmaker Stremov hier het minst van iedereen geschikt voor was. Dat ze niet zagen dat deze benoeming funest was voor henzelf en hun *prestige*.

Zeker nog zoiets, zei hij cynisch bij zichzelf terwijl hij het tweede telegram opende. Het was een telegram van zijn vrouw. Het eerste dat hem opviel, was haar naam *Anna* die er met blauw potlood onder geschreven was. ‘Ik sterf, ik verzoek je, ik smeeek je te komen. Ik zal rustiger sterven als je me vergiffenis

schenkt,' las hij. Hij glimlachte verachtelijk en wierp het telegram neer. Er viel niet aan te twijfelen dat dit bedrog en sluwheid was, zoals hij meteen veronderstelde.

Ze deinst voor geen enkele vorm van bedrog terug. Ze moet weldra bevallen. Misschien dat haar ziekte de bevalling is. Maar wat kan hun bedoeling zijn? Het kind wettigen, mij compromitteren en de scheiding verhinderen, dacht hij. Maar het is nogal wat om te zeggen: 'ik sterf...' Hij herlas het telegram en werd plotseling getroffen door de directe betekenis van wat erin stond. Maar als het waar is? zei hij tegen zichzelf. Indien het waar is dat ze in een moment van lijden en in het aangezicht van de dood oprecht berouw heeft terwijl ik weiger te komen omdat ik veronderstel dat het bedrog is? Dit zou niet alleen wreed zijn, en iedereen zal mij veroordelen, maar het zou ook dom van me zijn.

'Pjotr, roep een koets. Ik ga naar Petersburg,' zei hij tegen zijn bediende.

Aleksej Aleksandrovitsj besloot naar Petersburg te gaan om zijn vrouw te bezoeken. Indien haar ziekte bedrog was, zou hij geen woord zeggen en vertrekken. Indien ze inderdaad ziek was, op sterven lag en hem voor haar dood wilde zien, zou hij haar vergiffenis schenken indien hij haar nog in leven aantrof en haar de laatste eer bewijzen indien hij te laat kwam.

Hij dacht de hele reis niet meer aan wat hij zou moeten doen.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj in de ochtendmist van Petersburg over de verlaten Nevski Prospekt reed, voelde hij zich vermoeid en vies door de lange nacht in de trein en hij staarde voor zich uit zonder te denken aan datgene wat hem wachtte. Hij kon hier niet aan denken omdat hij, indien hij probeerde zich er een voorstelling van te vormen, de gedachte niet van zich af kon zetten dat haar dood de directe oplossing voor heel zijn pijnlijke situatie was. Broodbakkers, gesloten winkels, nachtkoetsiers, conciërges die de trottoirs veegden, gleden aan zijn ogen voorbij en hij sloeg alles nauwlettend gade, in een poging de gedachte aan wat hem wachtte, aan wat hij niet durfde te wensen en toch wenste, te verdrijven. Hij reed voor het bordes. Bij de ingang stond een huurkoets en een rijtuig met een slapende koetsier. Toen Aleksej Aleksandrovitsj de hal binnenging, nam hij naar het leek uit een verre uithoek van zijn verstand een besluit en richtte zich daarnaar. Daar stond geschreven: *Indien het bedrog is, kalme minachting en vertrekken. Indien het de waarheid is, naleving van het fatsoen.*

De portier opende de deur nog voor Aleksej Aleksandrovitsj had aangebeld. De portier Petrov, ook wel Kapitonysj genoemd, zag er vreemd uit in zijn oude rok, zonder das en op pantoffels.

'Hoe gaat het met mevrouw?'

'Ze is gisteren voorspoedig bevallen.'

Aleksej Aleksandrovitsj bleef staan en verbleekte. Hij besepte nu duidelijk

hoezeer hij naar haar dood had verlangd.

‘En haar gezondheid?’

Kornej kwam in zijn ochtendschort de trap afgerend.

‘Heel slecht,’ antwoordde hij. ‘Gisteren was er een consult en nu is de dokter er.’

‘Haal mijn bagage,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj en enigszins opgelucht door het bericht dat er toch nog op haar dood gehoopt kon worden, ging hij de hal in.

Aan de kapstok hing een militaire jas. Aleksej Aleksandrovitsj merkte het op en vroeg:

‘Wie is er?’

‘De dokter, de vroedvrouw en graaf Vronski.’

Aleksej Aleksandrovitsj liep door naar de binnenste vertrekken.

In de salon was niemand. Bij het horen van zijn voetstappen kwam een vroedvrouw met een kapje met paarse linten uit haar boudoir.

Ze kwam naar Aleksej Aleksandrovitsj toe, vatte hem met de vertrouwelijkheid die bij de nadering van de dood hoort, bij de arm en bracht hem naar de slaapkamer.

‘Goddank, dat u gekomen bent. Ze heeft het alleen maar over u en over u alleen,’ zei ze.

‘Breng zo vlug mogelijk ijs!’ klonk de gebiedende stem van de dokter uit de slaapkamer.

Aleksej Aleksandrovitsj kwam haar boudoir binnen. Bij haar tafel zat Vronski zijdelings in een lage stoel en huilde met zijn handen voor zijn gezicht. Bij het horen van de stem van de dokter sprong hij op, haalde zijn handen voor zijn gezicht vandaan en zag Aleksej Aleksandrovitsj. Bij het zien van haar man raakte hij zo in de war dat hij weer ging zitten en zijn hoofd tussen zijn schouders trok als wilde hij in het niets verdwijnen. Hij vermande zich echter, stond op en zei:

‘Ze sterft. De dokters hebben gezegd dat er geen hoop meer is. Ik schik me geheel naar u, maar sta me toe hier te blijven... alhoewel, ik schik me geheel naar u, ik...’

Bij het zien van Vronski's tranen voelde Aleksej Aleksandrovitsj hoe hij, zoals altijd bij de aanblik van andermans leed, ten prooi viel aan geestelijke verwarring; hij wendde zijn gezicht af, luisterde niet verder naar Vronski's woorden en liep haastig naar de deur. Uit de slaapkamer hoorde hij Anna's stem iets zeggen. Haar stem klonk vrolijk, levendig en ze sprak met een buitengewoon duidelijke intonatie. Aleksej Aleksandrovitsj ging de kamer binnen en liep naar het bed. Ze lag met haar gezicht naar hem toegewend. Een rode blos kleurde haar wangen, haar ogen glansden, haar kleine blanke handen die uit de mouwen van haar jak staken, speelden met de punt van de deken. Het leek dat ze niet slechts gezond en fris was maar ook in een opperbeste stemming. Ze praatte vlug, helder

en met een ongewoon zuivere en gevoelvolle intonatie.

‘Omdat Aleksej, ik spreek over Aleksej Aleksandrovitsj (wat een wonderlijk en afschuwelijk toeval dat ze allebei Aleksej heten, niet waar?), omdat Aleksej het me niet zou weigeren. Ik zou vergeten en hij zou vergeven... Maar waarom komt hij toch niet? Hij is goedhartig, hij weet zelf niet hoe goedhartig hij is. Ach, mijn god, wat een leed! Geef me gauw wat water! Ach, dat is slecht voor haar, voor mijn meisje! Nu goed dan, geef haar maar aan de min. Ja, ik vind het goed, dit is zelfs beter. Als hij straks komt, zal het pijnlijk voor hem zijn om haar te zien. Geef haar maar aan de min.’

‘Anna Arkadjevna, hij is er. Kijk, daar is hij!’ zei de vroedvrouw die haar op Aleksej Aleksandrovitsj opmerkzaam wilde maken.

‘Ach, wat een nonsens!’ praatte Anna door zonder haar man te zien. ‘Geef haar toch aan mij, mijn meisje, geef! Hij is er nog niet. Jullie zeggen dat hij me niet vergeeft omdat jullie hem niet kennen. Niemand kende hem. Alleen ik, en ook mij viel het zwaar. Je moet zijn ogen kennen, Serjozja heeft ook zulke ogen en daarom kan ik er niet tegen. Hebben jullie Serjozja al te eten gegeven? Ik weet het toch, jullie vergeten het steeds. Hij zou het niet vergeten. Jullie moeten Serjozja de hoekkamer geven en aan Mariëtte vragen bij hem te gaan liggen.’

Plotseling kromp ze in elkaar, werd stil, en hield geschrokken, als verwachtte ze een klap, als wilde ze zich beschermen, haar handen voor haar gezicht. Ze had haar man gezien.

‘Nee, nee,’ begon ze te zeggen, ‘ik ben voor hem niet bang, ik ben bang voor de dood. Aleksej, kom hier. Ik haast me omdat ik geen tijd heb, ik heb nog maar kort te leven, straks begint de koorts en zal ik niets meer begrijpen. Nu wel, ik begrijp alles en ik zie alles.’

Aleksej Aleksandrovitsj’ gerimpelde gezicht kreeg een smartelijke uitdrukking. Hij nam haar hand en wilde iets zeggen maar hij kon geen woord uitbrengen; zijn onderlip trilde. Hij streed echter nog steeds tegen zijn emoties en durfde haar nauwelijks aan te kijken. Maar telkens als hij haar aankeek, zag hij haar ogen die hem met zo’n tederheid, geestdrift en verrukking aankeken als hij nog nooit in haar ogen had gezien.

‘Wacht, je weet niet... Wacht even, wacht even...’ ze hield op alsof ze haar gedachten verzamelde. ‘Ja,’ begon ze. ‘Ja, ja, ja. Dat wilde ik nog zeggen. Verwonder je niet over mij. Ik ben nog steeds dezelfde. Maar er huist ook een ander in me, ik ben bang van haar. Zij was het die verliefd werd op die man en ik wilde je haten maar kon haar die ik vroeger was, niet vergeten. Die ander ben ik niet. Nu ben ik echt mijzelf, helemaal mijzelf. Ik ga nu dood, ik weet dat ik doodga, vraag het hem maar. Ik voel het nu ook, daar, die zware gewichten op mijn armen, mijn benen, mijn vingers. Kijk, wat een enorme vingers ik heb! Maar dat alles is nu vlug voorbij... Eén ding ontbreekt me nog: jij moet me

vergeven, helemaal vergeven! Ik ben vreselijk slecht maar de kinderjuffrouw zei tegen me: de heilige martelares, hoe heette ze ook weer, zij was nog slechter. En ik vertrek naar Rome, daar is de woestijn, dan ben ik niemand meer tot last, alleen Serjozja neem ik mee en het meisje... Nee, je kunt me niet vergeven! Ik weet dat je me dit niet vergeven kan! Nee, nee, ga weg, je bent te goed!' Een gloeiende hand hield zijn arm vast, de andere duwde hem weg.

Aleksej Aleksandrovitsj' geestelijke verwarring nam steeds verder toe en was nu zo sterk geworden dat hij er niet meer tegen streed. Plotseling beseftte hij dat hetgeen hij als geestelijke verwarring beschouwde, juist een gemoedstoestand was die hem plotseling een nieuw geluksgevoel gaf zoals hij nog niet eerder had meegemaakt. Het was niet de gedachte dat het christelijke gebod, dat hij heel zijn leven wilde navolgen, hem voorschreef zijn vijanden te vergeven en lief te hebben; nee, het was een blij gevoel van liefde en vergiffenis voor zijn vijanden dat zijn hart vervulde. Hij knielde neer, vlijde zijn hoofd in de ronding van haar arm die als vuur door haar jak brandde en snikte als een kind. Ze nam zijn kalende hoofd in haar armen, schoof naar hem toe en keek met uitdagende trots in haar ogen omhoog.

'Daar is hij, ik wist het! Vergeef nu alles, vergeef alles...! Daar zijn ze weer, waarom gaan ze niet weg...? Haal die mantels toch van mij af!'

De dokter maakte haar armen los, legde haar voorzichtig in het kussen en trok het dek tot over haar schouders. Ze ging gedwee achteroverliggen en keek met een stralende blik voor zich uit.

'Herinner slechts dat ik alleen maar vergiffenis wenste, verder wil ik niets... Waarom komt *hij* niet?' zei ze terwijl ze zich naar de deur, naar Vronski wendde. 'Kom, kom! Geef hem een hand.'

Vronski kwam naar de rand van het bed en verborg, toen hij haar zag, zijn gezicht weer in zijn handen.

'Doe je handen weg, kijk hem aan. Hij is een heilige,' zei ze. 'Haal weg, haal die handen voor je gezicht vandaan!' zei ze kwaad. 'Aleksej Aleksandrovitsj, haal zijn handen voor zijn gezicht vandaan! Ik wil hem zien.'

Aleksej Aleksandrovitsj nam Vronski's handen en haalde ze van zijn door leed en schaamte vertrokken gezicht.

'Geef hem je hand. Vergeef hem.'

Aleksej Aleksandrovitsj gaf hem zijn hand en liet de tranen die uit zijn ogen stroomden, de vrije loop.

'Goddank, goddank,' zei ze, 'nu is alles goed. Alleen mijn benen wat uitstrekken. Ja, zo, zo is het prachtig. Wat zijn die bloemen smakeloos gemaakt; ze lijken helemaal niet op viooltjes,' zei ze naar het behang wijzend. 'Mijn god, mijn god! Wanneer komt hier een einde aan? Dokter! Geef me morfine. O, mijn god, mijn god!'

En ze begon te woelen in haar bed.

De dokter en de dokters zeiden dat dit kraamvrouwenkoorts was die in negenennegentig van de honderd gevallen met de dood eindigde. Heel de dag had ze hoge koorts, ijde ze en verkeerde ze buiten bewustzijn. Tegen middernacht lag de zieke in coma en had bijna geen pols.

Elk moment verwachtte men het einde.

Vronski was naar huis gegaan maar kwam 's morgens terug om naar haar toestand te vragen. Aleksej Aleksandrovitsj die hem in de hal tegenkwam, zei:

'Blijft u toch, misschien vraagt ze naar u,' en hij leidde hem zelf naar het boudoir van zijn vrouw.

Tegen de ochtend werd ze weer onrustig en levendig; ze begon snel te denken en te praten maar ten slotte verloor ze toch weer het bewustzijn. Op de derde dag ging het net zo en de dokters zeiden dat er hoop was. Die dag ging Aleksej Aleksandrovitsj naar het boudoir waar Vronski zat en ging na de deur gesloten te hebben tegenover hem zitten.

'Aleksej Aleksandrovitsj,' zei Vronski die voelde dat er een verklaring ging komen, 'ik kan niets zeggen, ik kan niets begrijpen. Spaar me! Hoe zwaar het u ook valt, geloof u me, het is voor mij nog vreselijker.'

Hij wilde opstaan. Maar Aleksej Aleksandrovitsj pakte zijn hand en zei:

'Ik verzoek u naar mij te luisteren, dat is noodzakelijk. Ik moet u mijn gevoelens verklaren waardoor ik mij liet leiden en die mij zullen blijven leiden zodat u zich geen verkeerd beeld van mij zult vormen. U weet dat ik tot een scheiding besloten had en er reeds een begin mee had gemaakt. Ik zal u niet verhullen dat ik bij dat begin besluiteloos was en me ellendig voelde. Ik moet u bekennen dat ik achtervolgd werd door het verlangen mij op u en op haar te wreken. Na ontvangst van het telegram reisde ik met dezelfde gevoelens hierheen, ik zal u nog meer vertellen: ik verlangde naar haar dood. Maar...' In gedachten verzonken zweeg hij even; zou hij wel of niet opbiechten wat hij voelde. 'Maar ik zag en vergaf haar. En het geluk van het vergiffenis schenken maakte mij duidelijk wat mijn plicht was. Ik heb volledig vergeven. Ik wil mijn andere wang toekeren, ik wil mijn hemd geven wanneer men mijn mantel neemt en ik smeeke god slechts om mij dit geluk van het vergiffenis schenken niet te ontnemen.' Tranen stonden in zijn ogen en Vronski werd getroffen door zijn serene, rustige blik. 'Ziehier mijn situatie. U kunt mij door het slijk halen, mij tot de risee van de wereld maken; ik zal haar niet verlaten en u zult van mij nooit een woord van verwijt horen,' vervolgde hij. 'Mijn plicht staat mij duidelijk voor ogen: ik moet en zal bij haar blijven. Indien zij u wenst te zien, zal ik u dat laten weten, maar u kunt nu, dunkt mij, beter gaan.'

Hij stond op, snikken maakten het hem onmogelijk verder te spreken.

Vronski stond ook op en keek hem, vanuit een enigszins gebogen houding, van onder zijn wenkbrauwen aan. Hij begreep Aleksej Aleksandrovitsj' gevoelens niet. Hij voelde echter dat dit iets verhevens was in diens levensbeschouwing en voor hem zelfs ontoegankelijk.

Na zijn gesprek met Aleksej Aleksandrovitsj verliet Vronski het huis van de Karenins en bleef, zich met moeite herinnerend waar hij was en waar hij heen moest lopen of rijden, op het bordes staan. Hij voelde zich beschaamd, vernederd, schuldig en van de mogelijkheid beroofd om zich van zijn vernedering te reinigen. Hij was het spoor bijster dat hij tot nu toe zo trots en gemakkelijk had gevolgd. Al zijn vaste gewoonten en leefregels bleken plotseling bedrieglijk en onbruikbaar. De bedrogen echtgenoot die zich tot nu toe een beklagenswaardige figuur had getoond, een toevallig en enigszins komisch obstakel tussen hem en zijn geluk, was plotseling door haarzelf tot een ontzagwekkende hoogte geroepen, verheven en deze echtgenoot bleek op deze hoogte niet kwaadaardig, niet vals, niet belachelijk te zijn maar goedhartig, eenvoudig en majestueus. Vronski moest dit wel beseffen. De rollen waren plotseling omgekeerd. Vronski besepte Aleksej Aleksandrovitsj' hoogte en zijn eigen vernedering, diens gelijk en zijn eigen ongelijk. Hij besepte dat de echtgenoot zelfs in zijn verdriet grootmoedig was terwijl hij minderwaardig en onbeduidend was in zijn bedrog. Maar dit besef van zijn eigen minderwaardigheid ten opzichte van deze man die hij ten onrechte had veracht, vormde slechts een klein deel van zijn verdriet. Hij voelde zich nu onuitsprekelijk ongelukkig omdat zijn hartstocht voor Anna die naar het hem voorkwam de laatste tijd wat was bekoeld, nu sterker was dan ooit tevoren, nu hij wist dat hij haar voor altijd had verloren. Hij had alles van haar gezien tijdens haar ziekte; hij had haar ziel leren kennen en het leek hem dat hij haar voordien nooit had liefgehad. Nu echter, nu hij haar had leren kennen, nu hij van haar was gaan houden zoals hij van haar behoorde te houden, was hij vernederd voor haar aangezicht; hij had haar voor altijd verloren en hij liet haar niets dan een beschamende herinnering aan zichzelf. Het ergste van alles was nog zijn belachelijke, beschamende houding toen Aleksej Aleksandrovitsj zijn handen voor zijn van schaamte verwrongen gezicht wegtrok. Hij stond als verloren op het bordes van het huis van de Karenins en wist niet wat te doen.

‘Wenst u een huurkoets?’ vroeg de portier.

‘Ja, een koets.’

Toen Vronski na drie doorwaakte nachten thuiskwam, ging hij zonder zich uit te kleden met zijn hoofd op zijn gevouwen handen voorover op de sofa liggen. Zijn hoofd was zwaar. Beelden, herinneringen en de vreemdste gedachten

volgden elkaar op met een abnormale snelheid en helderheid: nu eens was het een drankje dat hij de zieke gaf, dan weer de witte handen van de vroedvrouw, of de vreemde houding van Aleksej Aleksandrovitsj op de vloer voor het bed.

Slapen! Vergeten! zei hij tot zichzelf met de rustige zekerheid van een gezond mens die als hij vermoeid is en slapen wil, ook onmiddellijk in slaap zal vallen. En inderdaad, op hetzelfde moment liepen de beelden in zijn hoofd dooreen en begon hij weg te zinken in de afgrond der vergetelheid. De golven van een zee van onbewust leven raakten elkaar reeds boven zijn hoofd toen hij plotseling (het was alsof een zeer krachtige elektrische stroom in hem tot ontlading kwam) zo hevig schrok dat zijn hele lichaam op de veren van de sofa omhoog schoot en hij ontzet op zijn armen steunend neerknielde. Zijn ogen waren wijd opengesperd alsof hij nog nooit geslapen had. Het zware gevoel in zijn hoofd en de loomheid van zijn leden die hij kort tevoren voelde, waren plotseling verdwenen.

U kunt mij door het slijk halen, hoorde hij Aleksej Aleksandrovitsj' woorden. Hij zag hem voor zich; hij zag Anna's gezicht met de gloeiende bloes en de glanzende ogen waarmee ze niet hem maar Aleksej Aleksandrovitsj vol tederheid en liefde aankeek; hij zag zijn eigen, naar het hem leek, dwaze en belachelijke figuur toen Aleksej Aleksandrovitsj zijn handen voor zijn gezicht weghaalde. Hij strekte zijn benen weer uit, liet zich in dezelfde houding op de sofa vallen en sloot zijn ogen.

Slapen! Slapen! herhaalde hij voor zichzelf. Maar met gesloten ogen zag hij Anna's gezicht nog duidelijker voor zich zoals het op die gedenkwaardige avond voor de rennen was geweest.

'Dat is niet meer en dat zal nooit meer zijn, en zij wenst dat uit haar geheugen te wissen. Maar ik kan zonder dat niet leven. Hoe kunnen we het goed maken, hoe kunnen we het goed maken?' zei hij hardop en onbewust begon hij die woorden te herhalen. Het herhalen van woorden onderdrukte het opkomen van nieuwe beelden en herinneringen die zich, zoals hij voelde, in zijn hoofd verdrongen. Maar het onderdrukte zijn herinnering niet lang. Met buitengewoon grote snelheid verschenen de mooiste momenten en daarmee verbonden de vernedering van zo kort geleden. Doe je handen weg, zei Anna's stem. Hij deed zijn handen weg en voelde de beschaamde en domme uitdrukking van zijn gezicht.

Hij lag daar maar en probeerde te slapen hoewel hij voelde dat er niet de geringste hoop kon zijn. Zachtjes fluisterend bleef hij toevallige woorden van een of andere gedachte herhalen omdat hij zo het opduiken van nieuwe beelden wilde onderdrukken. Hij luisterde oplettend... en hij hoorde hoe woorden met een vreemd waanzinnig gefluister werden herhaald: Ik wist het niet te waarderen, ik wist er niet van te genieten; ik wist het niet te waarderen, ik wist er niet van te genieten.

Wat is dit? Of word ik soms gek? zei hij tot zichzelf. Misschien. Waardoor worden mensen gek, waardoor schieten mensen zichzelf dood? was het antwoord dat hij zichzelf gaf. Hij opende zijn ogen en naast zijn hoofd zag hij tot zijn verbazing een geborduurd kussen van de hand van Varja, de vrouw van zijn broer. Hij raakte een kwast van het kussen aan en probeerde zich Varja te herinneren, en wanneer hij haar voor het laatst had gezien. Maar het deed hem pijn om aan iets anders te denken. Nee, ik moet slapen! Hij schoof het kussen naar zich toe en drukte zijn hoofd erin maar het kostte hem moeite om zijn ogen dicht te houden. Hij sprong overeind en ging zitten. Het is afgelopen voor me, zei hij tot zichzelf. Ik moet nadenken over wat ik kan doen. Wat is er nog over? En zijn gedachten snelden door het leven dat hij buiten zijn liefde voor Anna had geleid.

Eerzucht? Serpoechovskoj? De uitgaanswereld? Het hof? Hij kon zijn gedachten nergens toe bepalen. Dit had vroeger allemaal zin maar nu was het zinloos geworden. Hij stond van de sofa op, trok zijn jas uit, maakte zijn riem los en na zijn harige borst te hebben ontbloot om vrijer te kunnen ademen, begon hij door de kamer heen en weer te lopen. Zo worden mensen gek, herhaalde hij, en zo schieten ze zichzelf dood... om zich niet meer te moeten schamen, voegde hij er langzaam aan toe.

Hij ging naar de deur en deed haar op slot. Daarna ging hij met vaste blik en stevig op elkaar geklemde tanden naar de tafel, nam de revolver, bekeek hem, draaide een kogel voor de loop en verzonk in gepeins. Hij stond een paar minuten met gebogen hoofd en met een uitdrukking op zijn gezicht die verried dat hij zijn hersens tot het uiterste inspande, roerloos met de revolver in zijn hand en dacht na. Vanzelfsprekend, zei hij tot zichzelf als was hij door een logische, consequente en heldere gedachtengang tot een vaststaande conclusie gekomen. In werkelijkheid was dit voor hem zo overtuigende 'vanzelfsprekend' slechts het gevolg van precies dezelfde cirkel van herinneringen en beelden die hij in het laatste uur al tien keer doorlopen had. Het waren dezelfde herinneringen aan zijn voor altijd verloren gegane geluk, hetzelfde beeld van de zinloosheid van alles wat hem in het leven wachtte, hetzelfde besef van zijn vernedering. Ook de consequente gevolgtrekking van deze beelden en gevoelens was dezelfde.

Vanzelfsprekend, herhaalde hij toen zijn gedachten voor de derde maal diezelfde tovercirkel van herinneringen en gedachten volgden; hij zette de loop van de revolver tegen de linkerzijde van zijn borst, maakte een krampachtige beweging met heel zijn hand alsof hij die plotseling tot een vuist balde en haalde de haan over. Het geluid van het schot hoorde hij niet maar een hevige stoot tegen zijn borst wierp hem omver. Hij wilde zich aan de rand van de tafel vasthouden, liet de revolver vallen, wankelde en kwam op de grond te zitten waar

hij verbaasd om zich heen keek. Hij herkende zijn kamer niet, nu hij de naar buiten gebogen tafelpoten, de prullenmand en het tijgervel van beneden af bekeek. Vlugge krakende stappen van de bediende die door de salon liep, brachten hem weer tot zichzelf. Hij spande zich in om na te denken en begreep dat hij op de grond lag, en toen hij het bloed zag op het tijgervel en op zijn hand, begreep hij dat hij zichzelf had neergeschoten.

‘Stom! Gemist,’ sprak hij terwijl hij met zijn hand naar zijn revolver tastte. De revolver lag vlakbij maar hij zocht verder weg. Hij strekte zich al zoekend uit naar de andere kant maar omdat hij niet sterk genoeg was om zijn evenwicht te bewaren, viel hij om terwijl het bloed uit hem stroomde.

De elegante bediende met de bakkebaarden die zich meermalen bij kennissen beklaagde over zijn zwakke zenuwen, schrok zo toen hij zijn heer op de grond zag liggen dat hij hem bloedend achterliet en wegrende om hulp te gaan halen. Na een uur arriveerde Varja, de vrouw van zijn broer, en met behulp van drie dokters die ze van heinde en ver had laten komen en die terzelfder tijd arriveerden, legde ze de gewonde op bed en bleef bij hem om hem te verzorgen.

De vergissing die Aleksej Aleksandrovitsj had gemaakt door, toen hij zich op het weerzien met zijn vrouw voorbereidde, niet aan de mogelijkheid te denken dat haar berouw oprecht zou kunnen zijn, dat hij haar vergiffenis zou kunnen schenken en dat ze niet zou sterven, deze vergissing werd hem twee maanden na zijn aankomst in Moskou in haar volle kracht geopenbaard. Maar de door hem gemaakte vergissing kwam niet slechts door deze toevallige omstandigheid die hij niet had voorzien, maar ook omdat hij vóór die dag van het weerzien met zijn stervende vrouw zijn eigen hart niet kende. Bij het bed van zijn zieke vrouw had hij zich voor de eerste maal in zijn leven overgegeven aan dat gevoel van innig medelijden dat het lijden van andere mensen altijd bij hem opriep maar waar hij zich voorheen voor schaamde als voor een schadelijke zwakte; en zijn medelijden met haar en het berouw omdat hij haar dood had gewenst en vooral de vreugde zelf van het vergiffenis schenken, maakten dat hij plotseling niet slechts verlichting van zijn eigen leed voelde maar ook een geestelijke rust zoals hij nooit tevoren had gekend. Hij voelde plotseling dat de bron van zijn lijden nu een bron van innerlijke blijdschap was geworden en dat datgene wat onoplosbaar leek toen hij veroordeelde, verweet en haatte, eenvoudig en duidelijk werd toen hij vergiffenis schonk en liefhad.

Hij had zijn vrouw vergiffenis geschonken en had medelijden met haar om haar lijden en berouw. Hij had Vronski vergiffenis geschonken en had medelijden met hem, vooral nadat het gerucht van diens wanhoopsdaad hem had bereikt.

Ook met zijn zoon was hij meer begaan dan voorheen en hij maakte zich nu het verwijt dat hij zich vroeger zo weinig met hem had bemoeid. Voor het pasgeboren meisje had hij echter een speciaal gevoel van niet slechts medelijden maar ook tederheid opgevat. In het begin bemoeide hij zich slechts uit een gevoel van medelijden met dit zwakke meisje dat zijn dochter niet was en dat men tijdens de ziekte van de moeder aan haar lot had overgelaten. Waarschijnlijk zou ze gestorven zijn als hij zich niet om haar bekommerd had. Hij had zelf niet gemerkt hoeveel hij van haar was gaan houden. Hij ging dagelijks enkele keren naar de kinderkamer en bleef daar lang zitten zodat de min en de kinderjuffrouw die eerst verlegen waren als hij erbij was, aan hem gewend raakten. Soms zat hij wel een halfuur zwijgend naar het slapende, saffraanrode, donzige rimpelgezichtje van het kind te kijken en de bewegingen gade te slaan van het

fronsende voorhoofdje en van de mollige knuistjes met de gekromde vingertjes die met de rugkant over de oogjes en het neusje wreven. Het was vooral op zulke momenten dat Aleksej Aleksandrovitsj zich volkomen rustig en in volmaakte harmonie met zichzelf voelde en hij zag in zijn positie niets ongewoons, niets dat zou moeten veranderen.

Maar met het verstrijken van de tijd werd het hem steeds duidelijker dat, hoe natuurlijk deze situatie nu ook voor hem was, men hem niet toe zou staan om zo door te gaan. Hij voelde dat er, behalve de weldadige, innerlijke kracht die zijn zieleleven stuurde, nog een andere ruwe, even sterke of nog sterkere kracht was die zijn leven bestuurde en dat deze kracht hem niet de vredige rust zou gunnen waarnaar hij verlangde. Hij voelde dat allen vragend en met verwondering naar hem keken, dat men hem niet begreep en iets van hem verwachtte. Hij voelde vooral hoe wankel en onnatuurlijk de relatie tot zijn vrouw was.

Toen de weekhartigheid die de nabijheid van de dood bij haar teweeg had gebracht, voorbij was, begon het Aleksej Aleksandrovitsj op te vallen dat Anna bang voor hem was, dat zijn aanwezigheid haar beklemden en dat ze hem niet recht in de ogen kon zien. Het leek of ze iets tegen hem wilde, maar niet durfde, zeggen, of ze er een voorgevoel van had dat hun relatie niet voort kon duren en dat ze iets van hem verwachtte.

Het geschiedde eind februari dat Anna's dochtertje, dat ook Anna heette, ziek werd. Aleksej Aleksandrovitsj was 's morgens in de kinderkamer geweest en vertrok naar het ministerie nadat hij opdracht had gegeven de dokter te laten komen. Toen hij klaar was met zijn werk, keerde hij tegen vieren naar huis terug. In de hal zag hij een knappe bediende met galons en met een pelerine van berevel die een witte rotonde van Amerikaans hondebont over zijn arm droeg.

'Wie is er?' vroeg Aleksej Aleksandrovitsj.

'Vorstin Jelisaveta Fjodorovna Tverskaja,' antwoordde de bediende met een glimlach, naar het Aleksej Aleksandrovitsj voorkwam.

Gedurende heel deze moeilijke periode was het Aleksej Aleksandrovitsj opgevallen dat zijn wereldse bekenden, en vooral de vrouwen, een bijzondere belangstelling voor hem en zijn vrouw aan de dag legden. Het was hem opgevallen dat al deze wereldse bekenden met moeite hun blijdschap over iets wisten te verbergen, diezelfde blijdschap die hij in de ogen van de advocaat en nu in de ogen van de bediende zag. Het was alsof ze allemaal in een geestdriftige stemming verkeerden, alsof ze naar iemands bruiloft gingen. Als ze hem tegenkwamen, informeerden ze met een nauwelijks verholen blijdschap naar haar gezondheid.

De aanwezigheid van vorstin Tverskaja was Aleksej Aleksandrovitsj onaangenaam vanwege herinneringen die verband met haar hadden en omdat hij haar niet mocht, en hij liep rechtstreeks naar de kinderkamer. In de eerste

kinderkamer was Serjozja met zijn borst op tafel en zijn benen op een stoel vrolijk babbelend iets aan het tekenen. De Engelse gouvernante die tijdens Anna's ziekte voor de Française in de plaats was gekomen, zat met een breiwerk naast de jongen. Ze stond haastig op, maakte een kniebuiging en zette Serjozja rechtop.

Aleksej Aleksandrovitsj streek met zijn hand over het haar van zijn zoon, beantwoordde de vraag van de gouvernante naar de gezondheid van zijn vrouw en vroeg wat de dokter over de baby had gezegd.

'De dokter heeft gezegd dat er geen enkel gevaar bij is en hij heeft baden voorgeschreven, mijnheer.'

'Maar ze is nog steeds ziek,' zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij naar het schreien van het kind in de andere kamer luisterde.

'Ik geloof dat de min niet goed is, mijnheer,' zei de Engelse heel resoluut.

'Waarom denkt u dat?' vroeg hij en hij bleef staan.

'Bij gravin Pol ging het net zo, mijnheer. Het kind kreeg medicijnen maar het bleek gewoon honger te hebben: de min had geen melk, mijnheer.'

Aleksej Aleksandrovitsj bleef enkele seconden peinzend staan en liep toen de andere kamer binnen. Het meisje lag krampachtig met haar kopje achterover in de armen van de min. Ze weigerde de zware borst die haar werd voorgehouden en ondanks het tweestemmige gesuis van de over haar heen gebogen min en kinderjuffrouw wilde ze niet stil worden.

'Nog steeds niet beter?' zei Aleksej Aleksandrovitsj.

'Ze is erg onrustig,' antwoordde de kinderjuffrouw fluisterend.

'Miss Edward zegt dat de min misschien geen melk heeft,' zei hij.

'Dat denk ik zelf ook, Aleksej Aleksandrovitsj.'

'Waarom zegt u dat dan niet?'

'Tegen wie? Anna Arkadjevna is steeds ziek,' zei de kinderjuffrouw nors.

De kinderjuffrouw was een oudgediende van het huis. En Aleksej Aleksandrovitsj meende in deze simpele woorden van haar een toespeling op zijn situatie te horen.

Het kind schreeuwde nog harder, het kronkelde en werd hees. De kinderjuffrouw maakte een moedeloos gebaar, ging naar het kind, nam het uit de armen van de min en begon het al lopend te wiegen.

'U moet de dokter vragen om de min te onderzoeken,' zei Aleksej Aleksandrovitsj.

De nette, zo te zien gezonde min schrok uit angst ontslagen te worden. Ze mompelde iets en terwijl ze haar grote borst wegstopte, glimlachte ze meewarig over de twijfel aan haar melk. Ook in deze glimlach zag Aleksej Aleksandrovitsj spot vanwege zijn situatie.

'Arm kind!' zei de kinderjuffrouw terwijl ze sussende geluidjes maakte en met het kind heen en weer bleef lopen.

Aleksej Aleksandrovitsj ging op een stoel zitten en keek met een lijdende, neerslachtige trek op zijn gezicht naar de kinderjuffrouw.

Toen ze het eindelijk tot bedaren gekomen kind in het diepe ledikantje hadden gelegd en de kinderjuffrouw, na het kussen geschikt te hebben, bij hem wegging, stond Aleksej Aleksandrovitsj op en kwam moeizaam op zijn tenen lopend naderbij. Hij zweeg even en keek met dezelfde neerslachtige trek op zijn gezicht naar het kind. Maar plotseling trok een glimlach over zijn gezicht die zijn haar en de huid van zijn voorhoofd deed bewegen en hij ging weer even stil de kamer uit.

In de eetkamer schelde hij en gaf de binnengekomen bediende opdracht de dokter nogmaals te laten halen. Hij ergerde zich aan zijn vrouw omdat ze zich niet om dit prachtige kind bekommerde en bij deze ergernis over haar had hij ook geen lust om naar haar toe te gaan; ook wilde hij vorstin Betsy niet ontmoeten. Maar omdat zijn vrouw er zich over zou kunnen verbazen dat hij niet zoals gebruikelijk bij haar binnenkwam, vermande hij zich en begaf zich naar haar slaapkamer. Terwijl hij over het zachte tapijt naar de deur liep, hoorde hij onwillekeurig een gesprek dat hij niet wilde horen.

‘Als hij niet op reis ging, zou ik jouw en ook zijn weigering hebben begrepen. Maar jouw man behoort hier boven te staan,’ zei Betsy.

‘Het is niet voor mijn man maar voor mijzelf, dat ik het niet wil. Zeg dat toch niet!’ antwoordde Anna’s opgewonden stem.

‘Ja, maar het is toch onmogelijk dat je geen afscheid wilt nemen van een man die zich om jouwentwil dood wilde schieten.’

‘Juist daarom wil ik het niet.’

Aleksej Aleksandrovitsj bleef met een geschrokken en schuldbewuste trek op zijn gezicht staan en wilde weer onopgemerkt terugkeren. Maar omdat hij bedacht dat dit onbehoorlijk zou zijn, keerde hij zich om, kuchte en liep naar de slaapkamer. De stemmen verstomden en hij ging naar binnen.

Anna zat in een grijze ochtendjapon met het kortgeknipte zwarte haar als een dichte borstel om haar ronde hoofd op de canapé. Zoals altijd verdween ook nu bij het zien van haar man onmiddellijk alle levendigheid van haar gezicht. Ze boog het hoofd en keek nerveus opzij naar Betsy. Betsy was naar de laatste mode gekleed, haar hoed zweefde ergens als een lampekap boven haar hoofd en ze had een blauwgrijze japon aan met schuine scherpe strepen die op het lijfje naar de ene kant en op de rok naar de andere kant liepen. Ze zat naast Anna, hield haar platte lange lichaam kaarsrecht en begroette Aleksej Aleksandrovitsj met een hoofdknikje en een spottende glimlach.

‘O!’ zei ze alsof ze verrast was. ‘Ik ben erg blij dat u thuis bent. U laat zich nergens zien en sinds Anna’s ziekte heb ik u niet meer ontmoet. Ik hoorde maar steeds over uw goede zorgen. Ja, u bent een voortreffelijke echtgenoot!’ zei ze met

een veelbetekenende en beminnelijke blik alsof ze hem de orde der grootmoedigheid verleende voor wat hij voor zijn vrouw had gedaan.

Aleksej Aleksandrovitsj boog koel en na de hand van zijn vrouw te hebben gekust, informeerde hij naar haar gezondheid.

‘Beter, geloof ik,’ antwoordde ze, zijn blik ontwijkend.

‘Maar je gezicht lijkt wel wat koortsig,’ zei hij met nadruk op het woord *koortsig*.

‘We hebben te veel gepraat,’ zei Betsy, ‘ik voel dat dit egoïstisch van me is en ik ga nu.’

Ze stond op maar Anna die plotseling hevig bloosde, pakte haar snel bij haar arm.

‘Nee, blijf nog even, alsjeblieft. Ik moet iets tegen je zeggen... nee, tegen jou,’ wendde ze zich tot Aleksej Aleksandrovitsj en haar hals en voorhoofd werden vuurrood. ‘Ik wil en kan voor jou geen geheimen hebben,’ zei ze.

Aleksej Aleksandrovitsj liet zijn vingers knakken en boog zijn hoofd.

‘Betsy zei dat graaf Vronski ons wilde bezoeken om afscheid te nemen voor zijn vertrek naar Tasjkent.’ Ze keek haar man niet aan en haastte zich kennelijk om alles tegen hem te zeggen, hoe moeilijk dit ook voor haar was. ‘Ik heb gezegd dat ik hem niet kan ontvangen.’

‘Je zei, mijn lieve, dat dit van Aleksej Aleksandrovitsj af zou hangen,’ verbeterde Betsy haar.

‘Welneen, ik kan hem niet ontvangen en dat zou ook nergens...’ Ze zweeg abrupt en ze keek haar man vragend aan (hij keek haar niet aan). ‘Kortom, ik wil het niet...’

Aleksej Aleksandrovitsj kwam dichterbij en wilde haar hand vastpakken.

Haar eerste reactie was om haar hand bij zijn klamme hand met de dikke gezwollen aderen terug te trekken, maar ze beheerste zich met zichtbare inspanning en drukte zijn hand.

‘Ik ben je zeer dankbaar voor je vertrouwen, maar...’ zei hij met een gevoel van verwarring en ergernis omdat, wat hij zo gemakkelijk en helder voor zichzelf op kon lossen, onbespreekbaar voor hem was in aanwezigheid van vorstin Tverskaja, die voor hem de personificatie vormde van die brute kracht die hem zei hoe voor het oog van de wereld te leven en die hem belette zich aan zijn gevoel van liefde en vergevingsgezindheid over te geven. Hij zweeg terwijl hij vorstin Tverskaja aankeek.

‘Vaarwel dan, mijn schat,’ zei Betsy terwijl ze opstond. Ze kuste Anna en verliet de kamer. Aleksej Aleksandrovitsj deed haar uitgeleide.

‘Aleksej Aleksandrovitsj! Ik ken u als een waarlijk grootmoedig mens,’ zei Betsy terwijl ze in de kleine salon bleef staan en hem nogmaals bijzonder stevig de hand drukte. ‘Ik ben een buitenstaander maar ik houd van haar en ik

waardeer u, en daarom veroorloof ik mijzelf u raad te geven. Ontvangt u hem. Aleksej Vronski is de eer in eigen persoon en hij vertrekt naar Tasjkent.'

'Vorstin, ik dank u voor uw medeleven en uw advies. Maar over de vraag of mijn vrouw iemand wel of niet kan ontvangen, beslist zij zelf.'

Terwijl hij dit zei, trok hij gewoontegetrouw vol waardigheid zijn wenkbrauwen op, maar bedacht meteen ook dat er in zijn geval, wat hij ook mocht zeggen, geen sprake van waardigheid kon zijn. En hij zag dit aan het onderdrukte, kwaadaardige spotlachje waarmee Betsy hem na deze zin aankeek.

Aleksej Aleksandrovitsj maakte in de salon een buiging voor Betsy en ging naar zijn vrouw. Ze was gaan liggen maar toen ze zijn voetstappen hoorde, kwam ze weer snel overeind en keek hem angstig aan. Hij zag dat ze huilde.

‘Ik ben je erg dankbaar voor het vertrouwen dat je in mij stelt,’ herhaalde hij bedeesd in het Russisch wat hij in Betsy’s aanwezigheid in het Frans had gezegd en ging naast haar zitten. Wanneer hij Russisch sprak en haar met het Russische ‘jij’ aansprak, vond ze dit ‘jij’ onuitstaanbaar irritant. ‘En ik ben je erg dankbaar voor je besluit. Ook ik ben van mening dat er voor graaf Vronski, nu hij vertrekt, geen enkele noodzaak bestaat om hierheen te komen. Trouwens...’

‘Maar dat heb ik toch al gezegd. Wat heeft het voor zin dat weer te herhalen?’ onderbrak Anna hem plotseling met een ergernis die ze niet kon onderdrukken. Geen enkele noodzaak, dacht ze, voor een man om afscheid te nemen van de vrouw van wie hij houdt, voor wie hij zich te gronde wilde richten en zich te gronde heeft gericht en die zonder hem niet leven kan. Er bestaat geen enkele noodzaak! Ze klemde haar lippen op elkaar, boog haar hoofd en keek met haar glanzende ogen naar zijn handen met de gezwollen aderen die elkaar langzaam wreven.

‘Laten we hier nooit meer over spreken,’ voegde ze er rustiger aan toe.

‘Ik heb de beslissing aan jou overgelaten en ik ben erg blij te zien...’ wilde Aleksej Aleksandrovitsj beginnen.

‘Dat mijn wens overeenstemt met die van jou,’ maakte ze zijn zin snel af omdat zijn langzame manier van praten haar irriteerde en ze bij voorbaat alles wist wat hij ging zeggen.

‘Ja,’ beaamde hij, ‘en vorstin Tverskaja mengt zich volstrekt ongepast in uiterst gevoelige familieaangelegenheden. Vooral zij...’

‘Ik geloof geen woord van wat men over haar zegt,’ zei Anna snel. ‘Ik weet dat ze echt van me houdt.’

Aleksej Aleksandrovitsj zuchtte en zweeg. Ze speelde nerveus met de kwasten van haar ochtendjapon terwijl ze hem aankeek met dat pijnlijke gevoel van fysieke afkeer dat ze zichzelf verweet maar dat ze niet kon overwinnen. Ze had nu slechts één wens – bevrijd te worden van zijn weerzinwekkende aanwezigheid.

‘Ik heb zojuist iemand om de dokter gestuurd,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Ik ben gezond; wat moet ik met een dokter?’

‘Nee, de baby huult zo en ze zeggen dat de min te weinig melk heeft.’

‘Waarom stond je mij niet toe haar te voeden toen ik daar om smeekte? Het is toch ook (Aleksej Aleksandrovitsj begreep wat dit *toch ook* betekende) een kind en ze laten het verkommeren.’ Ze schelde en gaf opdracht het kind te brengen. ‘Ik vroeg het te voeden maar het mocht niet en nu wordt het mij verweten.’

‘Ik maak geen verwijten...’

‘Ja, je maakt wel verwijten! Mijn god! Waarom ben ik niet doodgegaan!’ En ze snikte het uit. ‘Vergeef me, ik ben geprikkeld, ik ben onrechtvaardig,’ zei ze toen ze zichzelf weer in de hand had. ‘Ga maar...’

Nee, zo kan het niet blijven, zei Aleksej Aleksandrovitsj gedecideerd tot zichzelf toen hij haar kamer had verlaten.

Nog nooit had de onmogelijkheid van zijn situatie voor het oog van de wereld, en de haat van zijn vrouw jegens hem, en heel de macht trouwens van die brute geheimzinnige kracht die dwars tegen zijn gemoedstoestand in zijn leven bepaalde en onderwerping aan haar wil eiste en verandering van zijn houding tot zijn vrouw, hem zo duidelijk voor ogen gestaan als nu. Hij zag duidelijk dat heel de wereld en zijn vrouw iets van hem eisten maar wat precies, dat kon hij niet begrijpen. Hij voelde hoe dit een gevoel van woede in hem wekte waardoor zijn rust verstoord werd en de verdienste van zijn goede daad verloren ging. Hij vond het beter voor Anna om haar relatie met Vronski te verbreken maar als zij dit allemaal onmogelijk vonden, was hij zelfs bereid om deze relatie weer toe te staan, als de kinderen maar niet te schande werden gemaakt, van hem afgenomen zouden worden en er geen verandering in zijn situatie zou komen. Hoe verkeerd dit ook zou zijn, het was altijd nog beter dan een breuk die haar in een uitzichtloze, beschamende situatie zou plaatsen terwijl hijzelf van alles waar hij van hield, beroofd zou worden. Maar hij voelde zich machteloos; hij wist bij voorbaat dat iedereen tegen hem was en dat men hem niet toe zou staan om datgene te doen wat hem nu als vanzelfsprekend en goed scheen, maar dat ze hem ertoe zouden dwingen datgene te doen wat verkeerd was maar waarvan zij dachten dat het juist was.

Voordat Betsy de salon uit was, ontmoette ze bij de deur Stepan Arkaditsj die zojuist van Jelisejev kwam waar verse oesters waren aangekomen.

‘Ha! Vorstin! Dat is een prettige ontmoeting!’ begon hij. ‘Ik ben nog bij u geweest.’

‘Een korte ontmoeting want ik moet weg,’ zei Betsy terwijl ze glimlachend een handschoen aantrok.

‘Wacht even met het aantrekken van uw handschoen, vorstin, laat mij uw hand kussen. Er is niets waar ik de terugkeer van de oude gebruiken zo dankbaar voor ben als voor de handkus.’ Hij kuste Betsy’s hand. ‘Wanneer zien we elkaar weer?’

‘U bent het niet waard,’ antwoordde Betsy met een glimlach.

‘Jawel, ik ben het heel erg waard want ik ben een zeer serieus mens geworden. Ik regel niet slechts mijn eigen maar ook andermans familieaangelegenheden,’ zei hij met een veelbetekenende uitdrukking op zijn gezicht.

‘Ach, daar ben ik blij om!’ antwoordde Betsy die direct begreep dat hij over Anna sprak. Ze gingen de salon weer binnen en bleven in een hoek staan. ‘Hij vermoordt haar,’ zei Betsy met een betekenisvol gefluister. ‘Dit is onmogelijk, onmogelijk...’

‘Ik ben erg blij dat u er zo over denkt,’ zei Stepan Arkaditsj hoofdschuddend en met een ernstige, smartelijke uitdrukking vol medeleven op zijn gezicht. ‘Dat is de reden van mijn komst naar Petersburg.’

‘Heel de stad spreekt erover,’ zei ze. ‘Dit is een onmogelijke situatie. Ze zit maar weg te kwijnen. Hij begrijpt niet dat zij een van die vrouwen is die niet met hun gevoelens kunnen spotten. Een van tweeën: laat hij haar weghalen, laat hij krachtig optreden, of geef haar een scheiding. Maar dit verstikt haar.’

‘Ja, ja, juist...’ zei Oblonski zuchtend. ‘Daar ben ik ook voor gekomen. Dat wil zeggen, niet helemaal daarvoor... Ik ben tot kamerheer benoemd, ja, en daar moest ik voor bedanken. Maar hoofdzaak is dat dit geregeld moet worden.’

‘Wel, moge god u bijstaan!’

Stepan Arkaditsj begeleidde vorstin Betsy naar de hal, kuste nogmaals haar hand boven de handschoen, daar waar de pols klopt, en na haar nogmaals zulk een onoorbare dwaasheid te hebben ingefluisterd dat ze niet wist of ze kwaad moest worden of moest lachen, ging hij op weg naar zijn zuster. Hij trof haar in tranen aan.

Hoewel hij zich in een stemming van sprankelende vrolijkheid bevond, ging Stepan Arkadjitsj toch onmiddellijk over op die meelevende, poëtisch-opgewekte toon die bij haar stemming paste. Hij informeerde naar haar gezondheid en vroeg haar hoe ze de ochtend had doorgebracht.

‘Slecht, erg slecht. En de dag, en de ochtend, en alle voorbije en komende dagen,’ zei ze.

‘Ik geloof dat je te veel toegeeft aan je sombere stemming. Je moet het van je afschudden, je moet het leven onder ogen durven zien. Ik weet dat het moeilijk is maar...’

‘Ik heb horen zeggen dat vrouwen mannen liefhebben om hun slechte eigenschappen,’ begon Anna plotseling, ‘maar ik haat hem om zijn deugdzzaamheid. Ik kan niet met hem leven. Begrijp me toch, alleen al hem zien heeft een fysieke uitwerking op me, ik ben mezelf niet meer. Ik kan het niet, ik kan niet met hem leven. Wat moet ik doen? Ik was ongelukkig en dacht dat het onmogelijk was om nog ongelukkiger te zijn maar ik kon me deze verschrikkelijke toestand die ik nu doormaak, niet indenken. Kan je geloven dat ik, hoewel ik weet dat hij een goed en voortreffelijk mens is en dat ik nog geen vingernagel van hem waard ben, dat ik hem toch haat? Ik haat hem om zijn edelmoedigheid. En er blijft mij niets dan...’

De dood wilde ze zeggen maar Stepan Arkadjitsj liet haar niet uitspreken.

‘Je bent ziek en geprikkeld,’ zei hij. ‘Geloof me, je overdrijft vreselijk. Zo verschrikkelijk is dit nu ook weer niet.’

En Stepan Arkadjitsj glimlachte. Niemand zou dit in Stepan Arkadjitsj’s plaats, als hij met zo’n wanhoop te maken had, durven doen (een glimlach zou grof hebben geleken), er lag echter zoveel goedheid en bijna vrouwelijke tederheid in dat die glimlach niet kwetsend was maar verzachtte en kalmeerde. Zijn zachte geruststellende woorden en zijn glimlach hadden een verzachtende en geruststellende uitwerking als van amandelolie. En Anna voelde dit al snel.

‘Nee, Stiva,’ zei ze. ‘Ik ben verloren, verloren! Erger dan verloren. Ik ben nog niet verloren, ik kan niet zeggen, dat alles afgelopen is, integendeel, ik voel dat het niet afgelopen is. Ik ben als een gespannen snaar die op springen staat. Maar het is nog niet afgelopen... en het zal vreselijk aflopen.’

‘Welnee, we kunnen de snaar voorzichtig ontspannen. Er bestaat geen situatie zonder uitweg.’

‘Ik heb gedacht en gedacht. Er is maar één...’

Weer vertelde haar angstige blik hem dat deze ene uitweg in haar ogen de dood was maar hij liet haar niet uitspreken.

‘Helemaal niet,’ zei hij. ‘Alsjeblieft. Jij kunt jouw situatie niet meer overzien zoals ik. Laat me je nu eens eerlijk zeggen wat ik ervan denk.’ En weer glimlachte hij behoedzaam en amandelzoet. ‘Ik zal bij het begin beginnen: je trouwde met

een man die twintig jaar ouder was dan jij. Je trouwde zonder liefde en zonder de liefde te kennen. Dat was een vergissing, naar we mogen aannemen.'

'Een vreselijke vergissing!'

'Ik herhaal echter: dit is een voldongen feit. Daarna was je zo ongelukkig, laten we zeggen, om verliefd te worden op een ander. Dat is een ongeluk, maar ook dat is een voldongen feit. En je man kwam dit te weten en schonk je vergiffenis.' Na elke zin zweeg hij in afwachting van haar reactie maar ze antwoordde niet. 'Zo is het. Nu is de vraag: kan je met je man blijven leven? Wil je dat? Wil hij dat?'

'Ik weet niets, niets.'

'Maar je zei zelf dat je hem niet meer kunt verdragen.'

'Nee, dat heb ik niet gezegd. Dat ontken ik. Ik weet niets en ik begrijp niets.'

'Ja, maar laat mij...'

'Je kunt het niet begrijpen. Ik heb het gevoel dat ik voorover val in een afgrond maar dat ik mezelf niet mag redden. Ik kan het niet.'

'Het komt wel goed. We spannen een zeil en vangen je op. Ik begrijp je, ik begrijp dat je je wens, je gevoelens niet durft te uiten.'

'Ik wens niets, niets wens ik... alleen dat aan alles een eind zal komen.'

'Maar hij ziet dit en weet dit. En geloof je nu heus dat hij hier minder onder gebukt gaat dan jij? Het is zowel voor jou als voor hem een voortdurende kwelling en wat kan hiervan terechtkomen? En dat terwijl een scheiding alles op zou lossen.' Stepan Arkadjitsj uitte deze belangrijkste gedachte niet zonder moeite en keek haar veelbetekenend aan.

Ze antwoordde niet maar schudde ontkennend haar hoofd met het kortgeknipte haar. Maar aan haar gezicht waar de vroegere schoonheid plotseling weer doorheen brak, zag hij dat ze dit alleen niet durfde wensen omdat het haar een onmogelijk geluk leek.

'Ik heb ontzettend met jullie te doen! En wat zou ik gelukkig zijn als ik dit zou kunnen regelen!' zei Stepan Arkadjitsj en hij glimlachte al wat vrijmoediger. 'Zeg maar niets, zeg niets! Als god het me maar laat zeggen zoals ik het voel. Ik ga naar hem toe.'

Anna keek hem met dromerige glanzende ogen aan en zei niets.

Stepan Arkadjitsj betrad de werkkamer van Aleksej Aleksandrovitsj met hetzelfde wat plechtstatige gezicht waarmee hij op de voorzittersstoel van zijn staatskantoor plaatsnam. Aleksej Aleksandrovitsj liep met zijn handen op zijn rug door de kamer heen en weer en dacht aan hetzelfde waarover Stepan Arkadjitsj met zijn vrouw had gesproken.

‘Stoor ik niet?’ vroeg Stepan Arkadjitsj die bij het zien van zijn zwager plotseling verlegen werd, iets wat hem zelden overkwam. Om deze verlegenheid te verbergen haalde hij een pas gekochte sigarettenkoker met een nieuw soort sluiting te voorschijn, snoof aan het leer en nam een sigaret.

‘Nee. Is er iets?’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj met tegenzin.

‘Ja, ik wilde... ik moet even... ik moet even met je praten,’ zei Stepan Arkadjitsj die zich verbaasde over zijn eigen ongebruikelijke schuchterheid.

Dit gevoel was zo onverwacht en vreemd dat Stepan Arkadjitsj niet geloofde dat dit de stem van zijn geweten was die hem zei dat het verkeerd was wat hij van plan was te gaan doen. Hij trachtte zich te beheersen en streed tegen de schuchterheid die hem had overvallen.

‘Ik hoop dat je gelooft in mijn liefde jegens mijn zuster en in mijn waarachtige genegenheid en eerbied jegens jou,’ zei hij terwijl hij een kleur kreeg.

Aleksej Aleksandrovitsj bleef staan en gaf geen antwoord maar Stepan Arkadjitsj werd getroffen door zijn gezicht dat de uitdrukking van een lijdzaam slachtoffer droeg.

‘Ik was van plan, ik wilde over mijn zuster en over jullie wederzijdse situatie spreken,’ zei Stepan Arkadjitsj en nog steeds vocht hij met zijn ongebruikelijke verlegenheid.

Aleksej Aleksandrovitsj glimlachte triest, keek naar zijn zwager, liep zonder antwoord te geven naar de tafel, pakte een brief die hij begonnen was, en overhandigde die aan zijn zwager.

‘Ik kan nergens anders aan denken. En ik ben aan deze brief begonnen omdat ik denk dat ik het beter per brief kan zeggen en dat mijn aanwezigheid haar irriteert,’ zei hij terwijl hij de brief overhandigde.

Stepan Arkadjitsj nam de brief, keek vol onbegrip en verbazing naar de doffe ogen die hem bewegingloos aanstaarden, en begon te lezen.

‘Ik zie dat mijn aanwezigheid je zwaar valt. Hoe pijnlijk het ook voor me was om dit te moeten geloven, ik zie dat het zo is en niet anders kan zijn. Ik maak je

geen enkel verwijt en god is mijn getuige dat ik, toen ik je tijdens je ziekte zag, met heel mijn hart besloot om alles te vergeten wat er tussen ons gebeurd was en een nieuw leven te beginnen. Ik heb geen berouw van wat ik heb gedaan en zal dat ook nooit hebben, maar het enige dat ik wenste, was jouw welzijn, het welzijn van jouw ziel en nu zie ik dat ik dat niet heb bereikt. Zeg mij zelf wat je echt gelukkig zal maken en je zielerust zal geven. Ik schik me geheel naar jouw wil en naar jouw rechtvaardigheidsgevoel.'

Stepan Arkadjitsj gaf de brief terug en bleef sprakeloos en met hetzelfde onbegrip naar zijn zwager kijken. Dit zwijgen was voor hen beiden zo beklemmend dat de lippen van Stepan Arkadjitsj, terwijl hij zweeg en Aleksej Aleksandrovitsj aan bleef staren, zenuwachtig begonnen te trillen.

'Dat is het wat ik haar wilde zeggen,' zei Aleksej Aleksandrovitsj en hij wendde zijn hoofd af.

'Ja, ja,' zei Stepan Arkadjitsj die niet bij machte was te antwoorden omdat zijn stem gesmoord was in tranen. 'Ja, ja. Ik begrijp je,' kon hij ten slotte uitbrengen.

'Ik wil weten wat zij wenst,' zei Aleksej Aleksandrovitsj.

'Ik ben bang dat ze zelf haar situatie niet kan overzien. Zij is geen rechter,' zei Stepan Arkadjitsj die zich hersteld had. 'Ze is verpletterd, werkelijk verpletterd door jouw grootmoedigheid. Als ze deze brief leest, zal ze niet bij machte zijn iets te zeggen, ze zal haar hoofd alleen nog dieper buigen.'

'Ja, maar hoe moet het dan in zo'n geval? Hoe duidelijkheid te verschaffen... hoe te weten komen wat zij wil?'

'Als je mij toestaat mijn mening te geven dan denk ik dat het van jou afhangt om direct die maatregelen te nemen die volgens jou noodzakelijk zijn om aan deze toestand een einde te maken.'

'Daaruit volgt dat jij van mening bent dat er een einde aan dient te komen?' onderbrak Aleksej Aleksandrovitsj hem. 'Maar hoe?' voegde hij eraan toe terwijl hij met zijn handen een vreemd gebaar voor zijn ogen maakte. 'Ik zie geen enkele mogelijke uitweg.'

'Er is een uitweg uit elke situatie,' zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij opstond en weer opleefde. 'Er was een tijd dat jij wilde scheiden... Indien je er nu van overtuigd bent dat jullie elkaar niet gelukkig kunt maken...'

'Over geluk kan men verschillend denken. Maar laten we aannemen dat ik overal mee instem, dat ik geen wensen heb. Wat is dan de uitweg uit onze situatie?'

'Indien je wilt weten wat mijn mening is...' zei Stepan Arkadjitsj met dezelfde zachte, vertederende glimlach waarmee hij met Anna gesproken had. Deze goedige glimlach was zo overtuigend dat Aleksej Aleksandrovitsj die zijn zwakte voelde en eraan toegaf, onwillekeurig bereid was te geloven in wat Stepan Arkadjitsj tegen hem zou zeggen. 'Zij zal zich hier nooit over uitspreken. Maar

het enig mogelijke, het enige dat zij kan wensen,' vervolgde Stepan Arkadjitsj, 'is de verbreking van de relatie en van alle daarmee samenhangende herinneringen. Volgens mij is het in jullie situatie noodzakelijk om de nieuwe wederzijdse relatie duidelijk vast te stellen. En deze relatie kan slechts gefundeerd worden op de vrijheid van beide partijen.'

'Echtscheiding,' viel Aleksej Aleksandrovitsj hem vol afschuw in de rede.

'Ja, ik neem aan van wel, echtscheiding. Ja, echtscheiding,' herhaalde Stepan Arkadjitsj terwijl hij een kleur kreeg. 'Dat is in alle opzichten de verstandigste oplossing voor echtparen die zich in een situatie als die van jullie bevinden. Wat kan men eraan doen als de echtelieden vinden dat hun samenleving onmogelijk is geworden? Zoiets kan altijd gebeuren.' Aleksej Aleksandrovitsj zuchtte diep en sloot zijn ogen. 'De enige overweging is of een van de echtelieden een nieuw huwelijk wenst aan te gaan. Zo niet, dan is het heel eenvoudig,' zei Stepan Arkadjitsj die zich allengs van zijn verlegenheid bevrijdde.

Aleksej Aleksandrovitsj mompelde iets in zichzelf met een door zenuwen in rimpels getrokken gezicht en gaf geen antwoord. Alles wat voor Stepan Arkadjitsj zo eenvoudig leek, was door Aleksej Aleksandrovitsj al duizenden malen overdacht. En dit alles leek hem niet slechts niet zo eenvoudig maar zelfs volstrekt onmogelijk. Een scheiding waarvan hij de bijzonderheden reeds kende, leek hem nu onmogelijk omdat zijn gevoel van eigenwaarde en zijn eerbied voor de godsdienst hem verboden de fictieve schuld van overspel op zich te nemen en nog minder om toe te staan dat zijn vrouw die hij vergiffenis schonk en liefhad, betrap en bezoedeld zou worden.

Er waren ook andere, nog belangrijker redenen die maakten dat een scheiding hem onmogelijk leek.

Wat zou er in geval van scheiding met zijn zoon gebeuren? Het was uitgesloten om hem bij zijn moeder te laten. De gescheiden moeder zou haar eigen onwettige gezin hebben waarin de stiefzoon naar alle waarschijnlijkheid in een slechte positie zou komen te verkeren en een verkeerde opvoeding zou krijgen. Hem bij zich houden? Hij wist dat dat een wraakneming van zijn kant zou zijn, en dat wilde hij niet. Maar bovendien leek een scheiding Aleksej Aleksandrovitsj vooral onmogelijk omdat hij door zijn instemming hiermee Anna te gronde zou richten. Wat Darja Aleksandrovna indertijd in Moskou tegen hem had gezegd, namelijk dat hij, als hij tot een scheiding zou besluiten, slechts aan zichzelf dacht en er niet aan dacht dat hij haar hiermee onherroepelijk te gronde zou richten, had zich in zijn ziel gegrift. En nu hij verband legde tussen deze woorden, zijn vergiffenis en zijn gehechtheid aan de kinderen, nu begreep hij ze op zijn eigen wijze. Instemmen met een scheiding, haar de vrijheid geven, betekende in zijn opvatting dat hij zichzelf van de laatste band met het leven beroofde, namelijk van de kinderen waar hij van hield, en

haar van het laatste steunpunt op het goede pad, en dat hij haar in het verderf zou doen storten. Eenmaal gescheiden zou ze, dat wist hij, met Vronski samen gaan leven en deze verbintenis zou onwettig en misdadig zijn omdat er in de zin van de kerkelijke wet geen huwelijk mogelijk is zolang de man nog leeft. Ze zal met hem gaan samenleven en na een jaar of twee zal hij haar verlaten of zij zal een nieuwe relatie aangaan, dacht Aleksej Aleksandrovitsj. En door in te stemmen met een onwettige scheiding zal ik schuldig zijn aan haar ondergang. Hij had dit alles reeds honderden keren overdacht en was ervan overtuigd dat een scheiding niet slechts niet zo eenvoudig was, zoals zijn zwager zei, maar volstrekt onmogelijk. Hij geloofde Stepan Arkadjitsj voor geen woord en tegen elk van zijn woorden had hij duizend tegenargumenten maar toch luisterde hij naar hem omdat hij voelde, dat Stepan Arkadjitsj met zijn woorden uitdrukking gaf aan die machtige brute kracht die zijn leven stuurde en waar hij zich aan moest onderwerpen.

‘Het gaat er alleen maar om hoe, onder welke voorwaarden je met de scheiding in zult stemmen. Zij wenst niets, durft je niets te vragen en laat alles over aan jouw grootmoedigheid.’

Mijn god! Mijn god! Waarom? vroeg Aleksej Aleksandrovitsj zich af en hij dacht weer aan de bijzonderheden van een scheiding waarbij de man de schuld op zich nam en met hetzelfde gebaar waarmee Vronski zijn gezicht trachtte te bedekken, sloeg ook hij van schaamte zijn handen voor zijn gezicht.

‘Ik begrijp dat je van streek bent. Maar als je bedenkt...’

En wie u op de rechterwang slaat, toon hem uw linkerwang, en wie uw mantel neemt, geef hem uw hemd, dacht Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Ja, ja!’ riep hij met schrille stem. ‘Ik neem de schande op me, zelfs mijn zoon zal ik afstaan maar... maar is het niet beter alles te laten zoals het is? Trouwens, doe maar wat je wilt...’

En hij ging met zijn gezicht afgewend, zodat zijn zwager hem niet kon zien, op een stoel bij het raam zitten. Hij was verdrietig en beschaamd, maar samen met dit verdriet en deze schaamte voelde hij vreugde en vertedering door de grootheid van zijn deemoed.

Stepan Arkadjitsj was ontroerd. Hij zweeg even.

‘Aleksej Aleksandrovitsj, geloof me, ze zal je grootmoedigheid waarderen,’ zei hij. ‘Maar dit was kennelijk gods wil,’ voegde hij eraan toe maar toen hij dit gezegd had, voelde hij hoe dwaas dit klonk en met moeite onderdrukte hij een glimlach vanwege zijn eigen dwaasheid.

Aleksej Aleksandrovitsj wilde iets antwoorden maar tranen weerhielden hem.

‘Dit is een ongeluk van het noodlot en dat moet men aanvaarden. Ik zie dit ongeluk als een voldongen feit en ik probeer zowel haar als jou te helpen,’ zei Stepan Arkadjitsj.

Toen Stepan Arkadjitsj de kamer van zijn zwager verliet, was hij ontroerd. Dit nam echter niet weg dat hij zich voldaan voelde omdat hij deze aangelegenheid tot een succesvol einde had gebracht want hij was ervan overtuigd dat Aleksej Aleksandrovitsj niet op zijn woorden terug zou komen. Bij deze voldoening kwam ook nog dat hij een raadsel had bedacht dat hij, wanneer deze aangelegenheid tot een goed einde was gekomen, op zou kunnen geven aan vrouw en intimi: Wat is het verschil tussen mij en de keizer? De keizer zorgde voor een scheiding waar niemand beter van werd en ik zorgde voor een scheiding waar drie mensen beter van zijn geworden... Of: Wat is de overeenkomst tussen mij en de keizer? Wanneer... Trouwens, ik bedenk wel iets beters, zei hij glimlachend tot zichzelf.

Vronski was gevaarlijk gewond en verkeerde, hoewel het hart niet geraakt was, enkele dagen tussen leven en dood. Toen hij voor het eerst weer kon spreken, was alleen zijn schoonzuster Varja in de kamer.

‘Varja!’ zei hij en hij keek haar streng aan. ‘Ik heb mezelf per ongeluk geraakt. Praat er alsjeblieft nooit over en zeg tegen iedereen dat het zo is gebeurd. Anders is het al te dwaas.’

Varja boog zich zonder te antwoorden over hem heen en keek hem met een gelukkige glimlach in het gezicht. Zijn ogen waren helder en niet koortsig maar keken heel streng.

‘Goddank!’ zei ze. ‘Heb je geen pijn?’

‘Hier wel wat.’ Hij wees op zijn borst.

‘Laat me je dan verbinden.’

Hij hield zijn brede kaken zwijgend opeengeklemd en keek haar aan terwijl ze hem verbond. Toen ze klaar was, zei hij:

‘Ik spreek geen wartaal. Zorg er alsjeblieft voor dat er geen praatjes de ronde gaan doen dat ik mezelf met opzet heb neergeschoten.’

‘Er is niemand die dat zegt. Ik hoop alleen dat je nooit meer per ongeluk zult schieten,’ zei ze met een vragende glimlach.

‘Dat zal ik waarschijnlijk niet meer doen, maar het was beter geweest als...’

En hij glimlachte somber.

Ondanks deze woorden en de glimlach die Varja zo’n schrik aanjoegen, voelde hij, toen de ontsteking genezen was en hij begon te herstellen, dat hij volledig bevrijd was van één deel van zijn ellende. Het was of hij met deze daad de smaad en de vernedering die hij voordien voelde, had uitgewist. Hij kon nu zonder onrust aan Aleksej Aleksandrovitsj denken. Hij erkende diens grootmoedigheid en voelde zich niet meer vernederd. Bovendien was hij weer in het spoor van zijn vroegere leven terechtgekomen. Hij durfde de mensen zonder schaamte in de ogen te zien en kon weer een leven leiden naar zijn oude gewoonten. Het enige dat hij niet uit zijn hart kon rukken, hoewel hij voortdurend tegen dit gevoel streed, was de aan wanhoop grenzende spijt dat hij haar voor altijd verloren had. Dat hij, nu hij tegenover haar man zijn schuld had geboet, afstand van haar moest doen en zich nooit meer tussen haar met haar berouw en haar man mocht stellen, was iets waar bij hem geen twijfel aan bestond, maar hij kon het berouw om het verlies van haar liefde niet uit zijn hart

rukken, hij kon de momenten van geluk die hij met haar had gekend, die hij toen zo weinig waardeerde en die hem nu in al hun luister vervolgden, niet uit zijn herinnering bannen.

Serpoechovskoj was op het idee gekomen om hem een aanstelling in Tasjkent te geven en Vronski was zonder enige aarzeling op dit voorstel ingegaan. Maar hoe dichterbij het moment van het vertrek naderbij kwam, des te zwaarder viel hem het offer dat hij bracht aan wat hij als zijn plicht beschouwde.

Zijn wond was genezen en hij reed alweer rond om voorbereidingen te treffen voor zijn vertrek naar Tasjkent.

Haar nog eenmaal zien en dan mezelf begraven en sterven, dacht hij en tijdens het afleggen van zijn afscheidsbezoeken uitte hij deze gedachte tegen Betsy. Betsy toog met deze boodschap naar Anna en bracht hem het afwijzende antwoord.

Des te beter, dacht Vronski toen hij dit bericht ontving. Dit was een zwakte waaraan ik mijn laatste krachten zou hebben opgeofferd.

De volgende ochtend kwam Betsy zelf naar hem toe en verklaarde via Oblonski het positieve bericht te hebben gekregen dat Aleksej Aleksandrovitsj instemde met een scheiding en dat hij haar dus kon ontmoeten.

Vronski reed zonder er zelfs aan te denken om Betsy uitgeleide te doen direct naar de Karenins, al zijn voornemens vergetend en zonder te vragen wanneer het kon en waar haar man was. Hij vloog de trap op zonder iemand of iets te zien en rende, zijn snelle pas maar nauwelijks vertragend, haar kamer binnen. En zonder te denken en zonder te zien of er nog iemand anders in de kamer was, omhelsde hij haar en begon haar gezicht, haar handen en haar hals met kussen te bedekken.

Anna had zich op dit weerzien voorbereid; ze had erover nagedacht wat ze tegen hem zou zeggen, maar ze kon niets zeggen: zijn hartstocht overweldigde haar. Ze wilde hem kalmeren, zichzelf kalmeren maar het was al te laat. Zijn gevoelens gingen op haar over. Haar lippen begonnen zo te trillen dat ze lange tijd niets kon zeggen.

‘Ja, je hebt me veroverd en ik ben van jou,’ sprak ze ten slotte terwijl ze zijn hand tegen haar borst drukte.

‘Het moest zo zijn!’ zei hij. ‘Zolang wij leven, moet het zo zijn. Ik weet het nu.’

‘Het is waar,’ zei ze terwijl ze steeds bleker werd en zijn hoofd in haar armen nam. ‘Maar toch heeft het iets vreselijks na alles wat er is gebeurd.’

‘Alles gaat voorbij, alles gaat voorbij, we zullen zo gelukkig worden! Als onze liefde nog sterker zou kunnen worden, zou ze alleen maar sterker worden doordat er iets vreselijks in schuilt,’ zei hij terwijl hij het hoofd ophief en glimlachend zijn sterke tanden liet zien.

En ze moest wel met een glimlach antwoorden; niet op zijn woorden, maar op

zijn verliefde ogen. Ze pakte zijn hand en streelde ermee over haar koel geworden wangen en haar kortgeknipte haar.

‘Ik herken je niet met die korte haren. Je bent zo mooi geworden. Net een jongen. Maar wat ben je bleek!’

‘Ja, ik ben erg zwak,’ zei ze glimlachend. En weer begonnen haar lippen te trillen.

‘We gaan naar Italië en je zult weer beter worden,’ zei hij.

‘Is het dan werkelijk mogelijk dat wij als man en vrouw zouden kunnen zijn, alleen, met ons eigen gezin met jou?’ zei ze terwijl ze hem van dichtbij in de ogen keek.

‘Ik heb me er slechts over verbaasd dat het ooit anders heeft kunnen zijn.’

‘Stiva zegt dat *hij* overal mee akkoord gaat maar ik kan *zijn* grootmoedigheid niet aanvaarden,’ zei ze terwijl ze peinzend langs Vronski’s gezicht keek. ‘Ik wil geen scheiding; het kan me nu niets schelen. Ik weet alleen niet wat hij over Serjozja zal beslissen.’

Hij kon absoluut niet begrijpen dat ze op het moment van hun weerzien aan haar zoon, aan de scheiding kon denken. Wat deed dat ertoe?

‘Praat daar niet over, denk er niet aan,’ zei hij terwijl hij haar hand in de zijne omdraaide en haar aandacht op zich probeerde te vestigen, maar ze keek hem nog steeds niet aan.

‘Ach, waarom ben ik toch niet doodgegaan, dat was beter geweest!’ zei ze en de tranen rolden geluidloos over allebei haar wangen. Maar ze probeerde te glimlachen om hem geen verdriet te doen.

Om van de vleiende en gevaarlijke benoeming in Tasjkent af te zien zou naar Vronski’s vroegere opvattingen beschamend en onmogelijk zijn geweest. Maar nu bedacht hij zich geen moment en zag ervan af; toen hij bemerkte dat zijn superieuren zijn handelwijze afkeurden, nam hij onmiddellijk ontslag uit de dienst.

Een maand later bleef Aleksej Aleksandrovitsj alleen met zijn zoon in zijn woning achter terwijl Anna met Vronski naar het buitenland vertrok zonder de scheiding die ze resoluut had geweigerd, te hebben verkregen.

VIJFDE DEEL

Vorstin Sjtsjerbatskaja vond dat de bruiloft onmogelijk nog voor de vasten, die al over vijf weken begon, gevierd kon worden omdat de uitzet tegen die tijd nog niet voor de helft klaar kon zijn; ze kon Levin echter geen ongelijk geven toen hij opmerkte dat het na de vasten wel eens te laat kon zijn omdat een oude tante van vorst Sjtsjerbatski erg ziek was en spoedig zou kunnen sterven zodat de bruiloft dan vanwege de rouw uitgesteld zou moeten worden. En daarom stemde de vorstin, na besloten te hebben de uitzet in een grote en een kleine uitzet te verdelen, ermee in de bruiloft nog voor de vasten te vieren. Ze besloot het kleine deel van de uitzet nu in zijn geheel klaar te maken en de grote uitzet later na te zenden en maakte zich heel boos op Levin omdat hij niet serieus antwoordde op haar vraag of hij daar nu wel of niet akkoord mee ging. Deze oplossing was vooral gunstig omdat de jonggehuwden onmiddellijk na de bruiloft naar het landgoed zouden vertrekken waar ze de grote uitzet toch niet nodig hadden.

Levin verkeerde nog steeds in diezelfde toestand van verdwazing waarin het hem leek, dat hij en zijn geluk het enige en voornaamste doel van heel de schepping waren, dat hij nu aan niets behoefde te denken en zich nergens zorgen over behoefde te maken, dat alles door anderen voor hem gedaan en geregeld zou worden. Hij had zelfs geen plannen of voornemens voor zijn toekomstige leven; hij liet anderen daarover beslissen omdat hij wist dat alles prachtig zou zijn. Zijn broer Sergej Ivanovitsj, Stepan Arkadjijsj en de vorstin gaven hem leiding bij alles wat hij moest doen en hij was het met alles wat ze hem voorstelden roerend eens. Zijn broer leende geld voor hem, de vorstin gaf hem de raad na de bruiloft uit Moskou te vertrekken en Stepan Arkadjijsj raadde hem aan een buitenlandse reis te gaan maken. Hij was het overal mee eens. Jullie doen maar wat jullie willen als jullie daar plezier in hebben. Ik ben gelukkig en wat jullie ook doen, mijn geluk kan er niet meer en niet minder om worden, dacht hij. Toen hij aan Kitty vertelde dat Stepan Arkadjijsj hun de raad gaf een buitenlandse reis te gaan maken, was hij stomverbaasd dat ze daar niets voor voelde en dat ze voor hun toekomstige leven zo haar eigen vaste voornemens had. Ze wist dat Levin van zijn werk op het land hield. Hij zag dat ze niets van dit werk begreep en het ook niet wilde begrijpen. Dit weerhield haar er echter niet van om dit werk als zeer belangrijk te beschouwen. En daarom wist ze dat hun thuis op het land zou zijn en wilde ze niet naar het buitenland reizen waar ze niet zou gaan wonen maar daarheen waar hun thuis zou zijn. Levin verbaasde zich

over dit gedecideerde voornemen. Maar daar hij alles goedvond, vroeg hij direct aan Stepan Arkaditsj, als was het diens plicht, om naar het landgoed te gaan en daar alles naar beste weten en naar zijn goede smaak te regelen.

‘Maar, luister eens,’ zei Stepan Arkaditsj op een keer toen hij van het land was teruggekomen waar hij alles voor de komst van de jonggehuwden geregeld had, ‘heb je een bewijsje dat je gebiecht hebt?’

‘Nee. Hoezo?’

‘Zonder dat kan je niet trouwen.’

‘Ai, ai, ai!’ riep Levin uit. ‘Ik heb immers, geloof ik, al in geen negen jaar gebiecht. Het is zelfs niet in mijn hoofd opgekomen.’

‘Mooi is dat!’ zei Stepan Arkaditsj lachend, ‘en dat noemt mij nihilist! Maar toch gaat het zo niet. Je zal je kerkelijke plichten moeten vervullen.’

‘Wanneer dan? We hebben nog maar vier dagen.’

Ook dit regelde Stepan Arkaditsj. En Levin ging zijn kerkelijke plichten vervullen.

Het viel Levin die ongelovig was maar tevens het geloof van andere mensen eerbiedigde, heel erg zwaar om bij allerlei kerkelijke plechtigheden aanwezig te zijn en eraan deel te nemen. En in de voor alles overgevoelige en weekhartige gemoedstoestand waarin hij nu verkeerde, viel de noodzaak te veinzen Levin niet slechts zwaar maar leek hem absoluut onmogelijk. Hij zou nu, in zijn staat van glorie en luister, moeten liegen of godlasteren. Hij voelde zich noch tot het een, noch tot het ander in staat. Maar hoe vaak hij Stepan Arkaditsj ook aan het hoofd zeurde of het toch niet mogelijk was een bewijsje te krijgen zonder zijn kerkelijke plichten te vervullen, Stepan Arkaditsj antwoordde hem steevast dat dit niet kon.

‘Ja, en wat kost je dat nu helemaal. Twee dagen? En het is een zeer aardige, schrandere oude baas. Hij trekt die kies zonder dat je er iets van merkt.’

Terwijl hij bij de eerste mis stond, probeerde Levin in zijn jeugdherinneringen die sterke religieuze gevoelens die van zijn zestiende tot zijn zeventiende jaar in hem leefden, weer te wekken. Maar hij wist meteen al dat dit absoluut onmogelijk voor hem was. Hij probeerde het allemaal als een traditie zonder inhoud en betekenis te zien, zoiets als de gewoonte om visites af te leggen, maar voelde dat hij ook hier niet toe in staat was. Levins relatie tot de godsdienst was zoals bij de meesten van zijn tijdgenoten uiterst vaag. Geloven kon hij niet maar terzelfder tijd was hij er ook niet vast van overtuigd dat er geen rechtvaardiging voor dit alles zou zijn. En omdat hij niet kon geloven in de betekenis van wat hij deed en omdat hij er ook niet onverschillig naar kon kijken als was het louter formaliteit, voelde hij zich tijdens het vervullen van deze kerkelijke plichten voortdurend beschaamd en had een gevoel van onbehagen omdat hij iets deed wat hij zelf niet begreep en dat daarom, zoals een inwendige stem hem zei,

onwaarachtig en slecht was.

Tijdens de dienst luisterde hij het ene moment naar de gebeden en probeerde er een betekenis aan toe te schrijven die niet strijdig was met zijn opvattingen terwijl hij het andere moment probeerde er niet naar te luisteren omdat hij voelde dat hij ze niet kon begrijpen, dat hij ze moest loochenen, en hij verdiepte zich in zijn eigen gedachten, beschouwingen en herinneringen die tijdens dit niets doen en stilstaan in de kerk met een felle levendigheid door zijn hoofd flitsten.

Hij stond de mis, de nachtwake en de metten uit en de volgende morgen kwam hij, na vroeger dan gewoonlijk te zijn opgestaan en zonder thee te hebben gedronken, om acht uur in de kerk om naar de ochtendmetten te luisteren en te biechten.

Er was niemand in de kerk behalve een bedelende soldaat, twee oude vrouwtjes en wat kerkdienaren.

Een jonge diaken bij wie de twee helften van zijn lange rug zich scherp aftekenden onder zijn dunne koorhemd, kwam naar hem toe en begon, onmiddellijk nadat ze bij het tafeltje bij de muur gekomen waren, de metten te lezen. Tijdens het lezen en vooral tijdens het veelvuldige en snelle herhalen van steeds weer dezelfde woorden: 'Heer, heb erbarmen' hetgeen klonk als 'heramme', voelde Levin dat zijn gedachten opgesloten en verzegeld waren en dat hij nu niet moest proberen om ze te ontroeren en te motiveren want dan zou het in een chaos ontaarden en daarom bleef hij zonder te luisteren, zonder te begrijpen, en verdiept in zijn eigen gedachten achter de diaken staan. Wat is haar hand toch wonderlijk expressief, dacht hij terwijl hij zich herinnerde hoe ze de vorige dag aan het hoektafeltje zaten. Zoals bijna altijd gedurende deze tijd wisten ze niet waar ze over moesten praten. Ze opende en sloot haar hand die ze op tafel had gelegd, en moest zelf lachen toen ze naar haar bewegingen keek. Hij herinnerde zich hoe hij haar hand kuste en daarna de samenkomende lijnen in haar roze handpalm bekeek. Alweer 'heramme', dacht Levin terwijl hij een kruis sloeg, een buiging maakte en naar de soepele bewegingen van de rug van de buigende diaken keek. Daarna heeft ze mijn hand gepakt en naar de lijnen gekeken: 'je hebt een prachtige hand,' had ze gezegd. En hij keek naar zijn hand en naar de hand van de diaken. Ja, nu zal het wel gauw afgelopen zijn. Nee, het lijkt wel of hij weer opnieuw begint, dacht hij terwijl hij oplettend naar de gebeden luisterde. Nee, het is afgelopen; hij buigt al naar de grond. Dat is altijd tegen het eind.

Nadat de diaken in zijn pluchen mouwomslag ongemerkt een briefje van drie roebel had aangepakt, zei hij dat hij het in zou schrijven en stapte luid en fier met zijn nieuwe laarzen over de tegels van de lege kerk het altaar in. Even later stak hij zijn hoofd om de hoek en gaf Levin een wenk. Een tot dan toe opgesloten gedachte begon zich in Levins hoofd te roeren maar hij zette haar weer haastig

van zich af. Het zal wel op de een of andere manier in orde komen, dacht hij en hij ging naar de altaartombe. Hij ging de treden op en toen hij zich naar rechts keerde, zag hij de priester, een kleine oude man met een dunne grijzende baard en vermoeide goedgegevoelde ogen, die voor de lezer stond en in het ritueel bladerde. Hij maakte een lichte buiging voor Levin en begon vrijwel meteen met een gewoontestem de gebeden te lezen. Toen hij klaar was, maakte hij een diepe buiging voorover en keerde zich met zijn gezicht naar Levin.

‘Christus is hier onzichtbaar aanwezig om naar uw biecht te luisteren,’ zei hij, naar het kruisbeeld wijzend. ‘Geloof je in al datgene wat de Heilige Apostolische Kerk ons leert?’ vervolgde de priester terwijl hij zijn ogen van Levins gezicht afwendde en zijn handen onder zijn stola vouwde.

‘Ik twijfelde, ik twijfelde aan alles,’ sprak Levin met een stem die hem zelf onaangenaam in de oren klonk, en zweeg.

De priester wachtte even of hij misschien nog iets zou zeggen en zei toen met gesloten ogen en een snel Vladimirs accent op de ‘o’:

‘Twijfel is eigen aan de menselijke zwakheid, maar wij moeten bidden opdat de barmhartige God ons kracht zal geven. Welke speciale zonden hebt jij?’ voegde hij er zonder enige adempauze aan toe als trachtte hij geen tijd te verliezen.

‘Mijn hoofdzonde is twijfel. Ik twijfel aan alles en meestal verkeer ik in twijfel.’

‘Twijfel is eigen aan de menselijke zwakheid,’ herhaalde de priester met dezelfde woorden. ‘Waaraan twijfelt jij hoofdzakelijk?’

‘Ik twijfel aan alles. Soms twijfel ik zelfs aan het bestaan van God,’ zei Levin onwillekeurig en hij schrok van het onbetamelijke van zijn woorden. Levins woorden schenen echter geen indruk op de priester te maken.

‘Hoe zou men aan het bestaan van God kunnen twijfelen?’ vroeg hij haastig met een nauwelijks merkbaar glimlachje.

Levin zweeg.

‘Hoe kunt ge aan de Schepper twijfelen wanneer ge Zijn schepping aanschouwt?’ vervolgde de priester met zijn vlugge gewoontestem. ‘Wie heeft de hemelboog gesierd met hemellichten? Wie heeft de aarde in haar schoonheid gehuld? Hoe zou dit zonder Schepper kunnen?’ zei hij terwijl hij Levin vragend aankeek.

Levin begreep dat het geen pas zou hebben om een filosofische discussie met de priester aan te gaan en daarom gaf hij slechts een rechtstreeks antwoord op de vraag.

‘Ik weet het niet,’ zei hij.

‘Ge weet het niet? Maar hoe kunt ge eraan twijfelen dat God alles geschapen heeft?’ zei de priester met vrolijke verbazing.

‘Ik begrijp het niet,’ zei Levin blozend en hij begreep dat zijn woorden dom

waren en in zo'n situatie niet anders dan dom konden zijn.

'Bid tot God en smeeek Hem. Zelfs de heilige vaderen verkeerden in twijfel en smeekten God om versterking van hun geloof. De duivel bezit grote macht en wij moeten hem weerstaan. Bid tot God en smeeek Hem. Bid tot God,' herhaalde hij gehaast.

De priester zweeg enige tijd als was hij in gedachten verzonken.

'Ge zijt, zo hoorde ik, van plan om met de dochter van mijn parochiaan en geestelijke zoon vorst Sjtsjerbatski in het huwelijk te treden?' voegde hij er met een glimlach aan toe. 'Een voortreffelijk meisje!'

'Ja,' antwoordde Levin en hij bloosde voor de priester.

Waarom moet hij me daar tijdens de biecht naar vragen? dacht hij.

En alsof hij op zijn gedachte antwoordde, zei de priester tegen hem: 'Ge hebt het voornemen in het huwelijk te treden en misschien zal God u belonen met nageslacht, is het niet zo? Maar, wat voor opvoeding kunt ge uw kleinen geven als ge de verzoeking van de duivel die u tot ongeloof verleidde, niet in uzelf zult overwinnen?' zei hij zachtmoedig verwijtend. 'Als ge uw kind liefhebt, zult ge als een goede vader niet slechts rijkdom, weelde en eer voor uw kind wensen; ge zult zijn redding wensen, dat zijn ziel verlicht wordt door het licht der waarheid. Is het niet zo? Wat zult ge hem antwoorden, als de onnozele kleine u zal vragen: Papa, wie heeft alles gemaakt wat ik zo prachtig vind in deze wereld: de aarde, de wateren, de zon, de bloemen, het gras? Zult ge dan werkelijk tegen hem zeggen: "Ik weet het niet?" Het bestaat niet dat ge het niet weet terwijl de Here God u dit alles in Zijn oneindige goedheid heeft geopenbaard. Of uw kind vraagt u: Wat wacht mij in het leven na de dood? Wat zult ge tegen hem zeggen als ge niets weet? Hoe zult ge hem antwoorden? Zult ge hem aan de verlokkingen van de wereld en de duivel prijsgeven? Dat is verkeerd!' zei hij en met zijn hoofd wat opzij gebogen keek hij Levin met zijn goedhartige, deemoedige ogen zwijgend aan.

Levin antwoordde nu niets; niet omdat hij geen twistgesprek met de priester wilde beginnen maar omdat niemand hem ooit dergelijke vragen had gesteld; en wanneer zijn kinderen hem dergelijke vragen zouden stellen, was er nog tijd genoeg om een antwoord te bedenken.

'Ge treedt nu een tijdperk van uw leven binnen,' vervolgde de priester, 'waarin ge een weg moet kiezen en die moet volgen. Bidt tot God, dat hij u in Zijn goedertierenheid zal helpen en begenadigen,' besloot hij. 'Moge onze Heer en God, Jezus Christus, door de genade en de gulheid van zijn mensenliefde dit Uw kind vergeven...' En na deze bede om absolutie zegende de priester hem en liet hem gaan.

Toen Levin die dag thuiskwam, voelde hij zich blij en opgelucht omdat er een eind was gekomen aan die vervelende situatie, en wel op zo'n manier dat hij niet

had behoeven te liegen. Bovendien was er een vaag besef bij hem blijven hangen dat hetgeen die goede en vriendelijke oude man had gezegd, helemaal niet zo dom was als het hem aanvankelijk had geleken en dat er toch iets in stak waarover hij met zichzelf in het reine moest komen.

Natuurlijk niet nu, dacht Levin, dat komt later wel. Levin had nu meer dan voorheen het gevoel dat er iets in zijn binnenste vaag en onrein was en dat zijn relatie tot de godsdienst in niets verschilde van wat hij bij anderen zo duidelijk zag en afkeurde, en waarvoor hij zijn vriend Svijazjski verwijten placht te maken.

Toen Levin die avond met zijn bruid bij Dolly doorbracht, gaf hij Stepan Arkadjitsj als verklaring voor de opgewekte stemming waarin hij verkeerde dat hij zo vrolijk was als een hond die men geleerd heeft door een hoepel te springen en die, nu hij eindelijk heeft begrepen en gedaan wat van hem werd verlangd, jankend en kwispelend van enthousiasme op de tafels en de vensterbanken sprong.

Op de dag zelf zag Levin, zoals de traditie dat wilde (de vorstin en Darja Aleksandrovna stonden erop dat alle tradities stipt werden nageleefd), zijn bruid niet voor de bruiloft en dineerde in zijn hotel met drie vrijgezellen die toevallig bij hem aan kwamen lopen: Sergej Ivanovitsj, Katavasov, een studievriend, nu professor in de natuurwetenschappen, die Levin op straat ontmoette en naar zijn kamer meetroonde, en Tsjirikov, zijn bruidsjonker, een Moskouise vrederechter en Levins metgezel bij de berejacht. De maaltijd verliep heel vrolijk. Sergej Ivanovitsj was in een uitstekend humeur en vond Katavasovs originaliteit heel vermakelijk. En Katavasov die voelde dat zijn originaliteit gewaardeerd werd en begrepen, glorieerde. Tsjirikov leverde vrolijk en blijmoedig zijn bijdrage aan elk gesprek.

‘Kijk toch eens,’ zei Katavasov die door de colleges gewend was zijn zinnen uit te rekken, ‘wat een talentvolle kerel onze vriend Konstantin Dmitritsj was. Ik spreek over een afwezige omdat hij er niet meer is. Toen hij van de universiteit kwam, hield hij van de wetenschap en had hij menselijke interesses; nu is echter de ene helft van zijn talent erop gericht om zichzelf te bedriegen en de andere helft om dat bedrog te rechtvaardigen.’

‘Jij bent de meest vastberaden vijand van het huwelijk die ik ooit gezien heb,’ zei Sergej Ivanovitsj.

‘Nee, ik ben geen vijand van het huwelijk. Ik ben een voorstander van het verdelen van werk. Mensen die niets kunnen maken, moeten mensen maken terwijl de rest bij moet dragen aan de ontwikkeling en hun geluk. Zo zie ik het. Massa’s amateurs combineren deze twee beroepen maar ik behoor niet tot hun getal.’

‘Wat zal ik blij zijn als ik verneem dat jij verliefd geworden bent!’ zei Levin. ‘Nodig me alsjeblieft uit voor je bruiloft.’

‘Ik ben al verliefd.’

‘Ja, op de inktvis. Je moet weten,’ wendde Levin zich tot zijn broer, ‘dat Michail Semjonytsj een verhandeling schrijft over de voeding en...’

‘Kom nou, haal niet alles door elkaar! Het maakt niet uit waarover. Het gaat erom dat ik inderdaad verliefd ben op een inktvis.’

‘Maar die belet je toch niet om van een vrouw te houden.’

‘Niet de inktvis vormt een beletsel, maar de vrouw.’

‘Hoezo?’

‘Dat zal je wel zien. Jij houdt van het boerenbedrijf, van de jacht; let maar eens op!’

‘Ja, vandaag was Archip hier en die vertelde dat er volop elanden en twee beren in Proednoje waren,’ zei Tsjirikov.

‘Wel, die zullen jullie dan zonder mij moeten schieten.’

‘Daar heb je de waarheid,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘Ja, zeg jij de berejacht voortaan maar vaarwel; je vrouw laat je niet gaan!’

Levin glimlachte. Hij vond de gedachte dat zijn vrouw hem niet zou laten gaan zo plezierig dat hij bereid was om voor altijd van de genoogens van de berejacht af te zien.

‘Maar toch zou het jammer zijn als die twee beren zonder jou geschoten werden. Herinner je je nog die laatste keer in Chapilovo? Het zou een prachtige jachtpartij worden,’ zei Tsjirikov.

Levin wilde hem de illusie niet ontnemen dat er zonder haar ergens iets goeds kon zijn en daarom deed hij er het zwijgen toe.

‘Die traditie om afscheid te nemen van het vrijgezellenleven is niet voor niets in het leven geroepen,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘Hoe gelukkig je ook zult worden, het is toch jammer van je vrijheid.’

‘Maar zeg eens eerlijk, heb je niet net als de bruidegom van Gogol het gevoel dat je uit het raam zou willen springen?’

‘Vast wel, maar dat geeft hij nooit toe!’ zei Katavasov en hij bulderde van het lachen.

‘Kom op, het raampje staat open... Laten we nu meteen naar Tver gaan! Er is een berin, we kunnen naar het berehol. Echt waar, laten we de trein van vijf uur nemen! En laten ze hier maar doen wat ze niet laten kunnen,’ zei Tsjirikov lachend.

‘Maar ik zweer je,’ zei Levin glimlachend, ‘dat ik nergens in mijn hart dat gevoel van spijt over het verlies van mijn vrijheid vinden kan!’

‘Ja, maar in jouw hart is het nu zo’n chaos dat je daar helemaal niets meer kan vinden,’ zei Katavasov. ‘Wacht maar tot de mist is opgetrokken, dan vind je het!’

‘Nee, want dan zou ik nu ondanks mijn gevoelens (hij wilde tegenover hen het woord “liefde” niet gebruiken)... en mijn geluk, toch wel een heel klein beetje spijt moeten voelen dat ik mijn vrijheid ga verliezen... Integendeel, ik ben blij met dat verlies van mijn vrijheid.’

‘Dat is kwalijk! Een hopeloos geval!’ zei Katavasov. ‘Wel, laat ons drinken op zijn genezing of laten we hem slechts toewensen dat er tenminste een honderdste deel van zijn dromen verwezenlijkt wordt. En dat zou reeds een ongekend geluk op aarde zijn!’

De gasten vertrokken al spoedig na het diner om zich nog te kunnen kleden voor de bruiloft.

Toen Levin alleen was achtergebleven en zich de gesprekken van deze vrijgezellen herinnerde, vroeg hij zich nogmaals af of dit gevoel van spijt over het verlies van zijn vrijheid waarover zij het hadden, werkelijk niet in zijn hart leefde. Hij moest lachen om die vraag. Vrijheid? Waarom vrijheid? Geluk was slechts liefhebben en verlangen, haar wensen, haar gedachten te denken, helemaal geen vrijheid dus: dat was het geluk!

Maar ken ik haar gedachten, haar wensen, haar gevoelens? fluisterde een stem hem plotseling in. De glimlach verdween van zijn gezicht en hij zonk weg in gepeins. En plotseling kreeg hij een vreemd gevoel. Hij werd bevangen door angst en twijfel, twijfel aan alles.

En als zij nu eens niet van mij houdt? Als ze alleen maar met mij trouwt om getrouwd te zijn? Als ze zelf niet weet wat ze doet? vroeg hij zich af. Ze kan tot bezinning komen en pas nadat ze getrouwd is, begrijpen dat ze niet van me houdt en niet van me kan houden. En de meest vreemde en kwalijke gedachten over haar kwamen in hem op. Hij werd weer even jaloers op Vronski als het jaar daarvoor, als was die avond dat hij haar met Vronski zag, gisteren geweest. Hij verdacht haar ervan dat ze niet alles tegen hem had gezegd.

Hij sprong snel overeind. Nee, zo kan het niet! zei hij wanhopig tot zichzelf. Ik ga naar haar toe, ik vraag, ik zeg voor de laatste keer: we zijn vrij, en is het niet beter op te houden? Alles beter dan eeuwige ellende, schande en ontrouw!! Hij verliet het hotel met wanhoop in zijn hart en met woede jegens alle mensen, jegens zichzelf, jegens haar, en ging naar haar toe.

Hij trof haar in een van de achterkamers. Ze zat op een kofferkist en gaf aanwijzingen aan het dienstmeisje bij het uitzoeken van de stapels japonnen van allerlei kleur die over de stoelleuning hingen en op de grond lagen.

‘Ach!’ riep ze toen ze hem zag en ze straalde helemaal van vreugde. ‘Hoe gaat het met u, hoe gaat het toch met je?’ (Tot deze allerlaatste dag zei ze nu eens ‘jij’ en dan weer ‘u’ tegen hem.) Ik had je niet verwacht! Ik ben mijn meisjeskleren aan het uitzoeken, wat en aan wie...’

‘O! Dat is prachtig!’ zei hij en hij keek somber naar het meisje.

‘Ga maar, Doenjasjka, ik roep je wel,’ zei Kitty. ‘Wat is er met je?’ vroeg ze. Ze zei resoluut *je* tegen hem zodra het meisje de deur uit was. Ze merkte hoe vreemd, opgewonden en somber zijn gezicht stond en werd bang.

‘Kitty! Ik lijd zo. Ik kan niet alleen lijden,’ zei hij met wanhoop in zijn stem terwijl hij voor haar ging staan en haar smekend in de ogen keek. Aan haar eerlijke gezicht vol liefde zag hij reeds dat er niets van wat hij tegen haar wilde zeggen, terecht zou komen maar toch wilde hij dat zijzelf hem tot andere gedachten zou brengen. ‘Ik ben gekomen om je te zeggen dat het nog niet te laat is. Dit kan nog steeds worden afgezegd en rechtgezet.’

‘Wat? Ik begrijp er niets van. Wat is er met je?’

‘Datgene wat ik duizend keer gezegd heb en waar ik altijd aan moet denken... dat ik je niet waard ben. Je kunt onmogelijk met mij willen trouwen. Denk na. Je hebt je vergist. Denk goed na. Je kunt niet van mij houden... Als... zeg het dan liever,’ zei hij zonder haar aan te kijken. ‘Ik zal ongelukkig zijn. Laat een ieder maar zeggen wat hij wil; alles beter dan een ongelukkig huwelijk... Beter nu, zolang het nog kan...’

‘Ik begrijp het niet,’ antwoordde ze geschrokken. ‘Je wilt er dus van afzien... je wilt het niet?’

‘Ja, als jij niet van mij houdt.’

‘Je bent gek!’ riep ze uit en ze werd rood van kwaadheid.

Maar hij trok zo’n zielig gezicht dat ze haar kwaadheid vergat, de japonnen van de leunstoel wierp en vlak bij hem kwam zitten.

‘Wat denk je? Je moet alles zeggen.’

‘Ik denk dat je niet van mij kunt houden. Hoe zou je van mij kunnen houden?’

‘Mijn god! Wat moet ik dan...’ zei ze en ze begon te huilen.

‘Ach, wat heb ik gedaan!’ riep hij uit en begon, voor haar op zijn knieën liggend, haar handen te kussen.

Toen de vorstin vijf minuten later de kamer binnenkwam, trof ze hen weer geheel verzoend aan. Kitty had hem niet slechts overtuigd dat ze van hem hield, maar als antwoord op zijn vraag waarom zij van hem hield had ze ook dat uitgelegd. Ze had tegen hem gezegd dat ze van hem hield omdat ze hem helemaal begreep, omdat ze wist waar hij van moest houden, en omdat alles waar hij van hield, goed was. En dit leek hem volkomen duidelijk. Toen de vorstin bij hen binnenkwam, zaten ze naast elkaar op de kofferkist. Ze zochten japonnen uit en kibbelden omdat Kitty die bruine jurk die ze droeg toen Levin zijn aanzoek deed, aan Doenjasja wilde geven terwijl hij erop stond dat ze die jurk aan niemand zou geven en dat Doenjasja de blauwe kreeg.

‘Dat je dat niet begrijpt? Zij is een brunette en die jurk staat haar niet... Ik heb daar allemaal heel goed over nagedacht.’

Toen de vorstin hoorde wat de reden was van zijn komst, maakte ze zich deels gekscherend, deels in ernst boos. Ze stuurde hem naar huis om zich te gaan kleden en om Kitty niet te storen bij haar coiffure want Charles kon elk moment komen.

‘Ze eet toch al niets deze laatste dagen, ze ziet er slecht uit en dan kom jij haar ook nog met je dwaasheden van streek maken,’ zei ze tegen hem. ‘Maak dat je wegkomt, lieverd.’

Levin keerde schuldbeust, beschaamd maar geheel gerustgesteld naar zijn hotel terug. Zijn broer, Darja Aleksandrovna en Stepan Arkadjitsj waren al helemaal voor de plechtigheid gekleed en zaten op hem te wachten voor het

zegenen met de icoon. Er was geen ogenblik meer te verliezen. Darja Aleksandrovna moest nog naar huis om haar gepommadeerde en gekrulde zoon te halen die de icoon met de heilige maagd moest brengen. Daarna moest er nog een rijtuig naar de bruidsjonker en een ander rijtuig dat Sergej Ivanovitsj weg zou brengen, moest worden teruggestuurd... Kortom er waren vele zeer gecompliceerde zaken waaraan gedacht moest worden. Eén zaak leed geen twijfel: er was geen moment meer te verliezen want het was al halfzeven.

Van het zegenen met de icoon kwam niets terecht. Stepan Arkadjitsj ging in een komisch-plechtige houding naast zijn vrouw staan. Hij pakte de icoon, zei tegen Levin dat hij tot de grond moest buigen, zegende hem met een goedmoedige schertsende glimlach en kuste hem driemaal; Darja Aleksandrovna ging, na hetzelfde te hebben gedaan, onmiddellijk haastig weg en raakte weer verward in de bestemmingen van de rijtuigen.

‘Wel, dan zullen we het als volgt doen: jij gaat hem in ons rijtuig halen en Sergej Ivanovitsj gaat er, als hij zo goed wil zijn, vast langs en stuurt daarna het rijtuig.’

‘Natuurlijk, heel graag.’

‘En dan komen wij direct met hem. Is de bagage al weggestuurd?’ zei Stepan Arkadjitsj.

‘Ja, die is weggestuurd,’ antwoordde Levin en hij gaf Koezma opdracht zijn kleren klaar te leggen.

Een volksmenigte, voornamelijk vrouwen, omringde de voor de bruiloft verlichte kerk. Degenen die er niet in geslaagd waren om een plaatsje bij het middenpad te bemachtigen, verdrongen zich duwend en twistend voor de ramen en gluurden door de tralies.

Reeds meer dan twintig rijtuigen waren door de gendarmes langs de straat opgesteld. Een politie-inspecteur stond, de kou trotserend, stralend in zijn uniform bij de ingang. Onophoudelijk bleven rijtuigen voorrijden en nu eens betraden dames met bloemen en opgetilde slepen en dan weer heren die hun uniformpet of zwarte hoed afnamen, de kerk. In de kerk zelf waren de beide luchters en alle kaarsen voor de plaatselijke iconen reeds aangestoken. De gouden glans op de rode achtergrond van de iconostase, het vergulde beslag van de iconen, het zilver van de kaarsenkronen en kandelaars, de tegels van de vloer, de lopers, de kerkvaandels boven de koorbanken, de treden van het altaar, de oude geblakerde boeken, de priestergewaden en koorhemden, alles baadde in het licht. Rechts in de warme kerk, in de menigte van rokkostuums en witte dassen, van uniformen en fraaie stoffen, van fluweel en satijn, van haar en bloemen, van ontblote schouders en armen en van lange handschoenen, klonk discreet en druk gepraat dat vreemd weerkaatste in de hoge koepel. Telkens wanneer het gepiep van de opengaande deur gehoord werd, verstomde het geroezemoes en ieder keek vol verwachting naar de deur om het bruidspaar te zien binnenkomen. De deur was echter al meer dan tien keer open- en dichtgegaan en telkens was het een verlate gast die zich rechts bij de kring der genodigden voegde, of een toeschouwster die de politie-inspecteur misleid of vermurwd had en links bij de menigte van onbekenden ging staan. Zowel familie als onbekenden hadden alle fasen van het wachten reeds doorlopen.

Aanvankelijk veronderstelde men dat de bruid en bruidegom elk moment konden komen en werd geen enkele betekenis aan deze verlating gehecht. Vervolgens keek men steeds vaker naar de deur en vroeg zich af of er niet iets gebeurd kon zijn. Vervolgens begon deze verlating pijnlijk te worden en deden familie en gasten hun best om het te doen lijken alsof ze niet aan de bruidegom dachten en geheel opgingen in hun conversatie.

De protodiaken kuchte ongeduldig en zo hard dat de ruiten rinkelden, als wilde hij er de aandacht op vestigen dat zijn tijd kostbaar was. Men hoorde hoe de zich vervelende zangers in de koorbanken nu eens hun stemmen probeerden

en dan weer hun neuzen snoten. De priester bleef de koster en de diaken om beurten naar buiten sturen om te vragen of de bruidegom er al was en zelf ging hij in zijn paarse priesterkleed en de geborduurde singel steeds vaker naar de zijdeur in afwachting van de bruidegom. Ten slotte zei een van de dames na een blik op de klok: 'Maar dit is vreemd!' en alle gasten werden onrustig en gaven luidkeels uiting aan hun verwondering en misnoegen. Een van de bruidsjonkers reed weg om te informeren wat er was gebeurd. Om deze tijd stond Kitty die al lang klaar was, in haar witte japon, een lange voile en een krans van oranjebloesem, samen met haar bruidsmoeder en zuster, mevrouw Lvova, in de salon van het huis van de Sjtsjerbatski's al meer dan een halfuur in vergeefse afwachting van het bericht van haar bruidsjonker over de aankomst van de bruidegom in de kerk, en keek uit het raam.

Ondertussen ijsbeerde Levin in zijn pantalon maar zonder vest en rok door zijn hotelkamer en stak elk moment zijn hoofd om de hoek van de deur om de gang in te kijken. Maar in de gang zag hij niet wie hij verwachtte. Hij keerde wanhopig terug en richtte zich druk gebarend tot de rustig rokende Stepan Arkadjitsj.

'Zou er ooit iemand in zo'n vreselijke idiote situatie hebben verkeerd?' zei hij.

'Ja, dwaas is het,' beaamde Stepan Arkadjitsj met een geruststellende glimlach. 'Maar maak je niet ongerust, ze brengen het zo.' 'Ja, wat denk je!' zei Levin met ingehouden woede. 'En deze idiote open vesten! Onmogelijk!' zei hij terwijl hij naar het gekreukte frontje van zijn hemd keek. 'En als de bagage nu al naar het station is gebracht!' riep hij in wanhoop.

'Dan trek je het mijne aan.'

'Dat had ik al lang moeten doen.'

'Stel je niet aan... Wacht maar! *Het komt wel voor elkaar.*'

Het was begonnen op het moment dat Levins oude bediende Koezma, toen Levin om zijn kleding vroeg, rok, vest en al het benodigde had gebracht.

'Maar mijn overhemd!' riep Levin uit.

'Dat heeft u aan,' antwoordde Koezma met een kalme glimlach.

Koezma was niet op het idee gekomen om een schoon overhemd achter te houden en nadat hij opdracht had gekregen om alles in te pakken en naar de Sjtsjerbatski's te brengen, vanwaar de jongelui diezelfde avond zouden vertrekken, had hij dat gedaan en had hij alles ingepakt behalve het rokkostuum. Het overhemd dat hij sinds de ochtend droeg, was gekreukt, en onmogelijk bij het moderne open vest. Het huis van de Sjtsjerbatski's was te ver en daarom was er iemand op uitgestuurd om een overhemd te gaan kopen. De bediende kwam terug; alles was gesloten; het was zondag. Daarna werd iemand naar het huis van Stepan Arkadjitsj gestuurd om een overhemd te halen; het was onmogelijk wijd en kort. Eindelijk stuurden ze iemand naar het huis van de Sjtsjerbatski's om de

bagage uit te pakken. In de kerk wachtte men op de bruidegom maar die liep als een gekooide tijger door zijn kamer terwijl hij telkens in de gang keek en met schrik en wanhoop bedacht wat hij tegen Kitty had gezegd en wat ze nu wel moest denken.

Eindelijk kwam de schuldige Koezma buiten adem met het overhemd de kamer binnenvliegen.

‘Net op tijd. Het werd al op de wagen geladen,’ zei Koezma.

Drie minuten later draafde Levin, zonder naar de klok te kijken om zijn wonden niet nog verder open te rijten, door de gang.

‘Dat helpt je ook niet meer,’ zei Stepan Arkadjitsj met een glimlach terwijl hij zonder haast achter hem aanliep. *‘Het komt wel voor elkaar, het komt wel voor elkaar... zeg ik je.’*

‘Ze zijn er!’ ‘Daar is hij!’ ‘Wie?’ ‘Die jongste, zeker?’ ‘Maar zij, lieve hemel, ze is meer dood dan levend!’ klonk het in de menigte toen Levin, na zijn bruid bij de ingang te hebben verwelkomd, samen met haar de kerk betrad.

Stepan Arkadjitsj vertelde zijn vrouw wat de oorzaak van het oponthoud was geweest en de gasten gaven het fluisterend en glimlachend aan elkaar door. Levin zag niets en niemand; hij had slechts oog voor zijn bruid.

Ze zeiden allemaal dat ze er gedurende deze laatste dagen erg slecht uit was gaan zien en dat ze op haar trouwdag lang zo mooi niet was als anders; Levin vond dat echter niet. Hij keek naar haar hoge kapsel met de lange witte voile en de witte bloemen, naar de hoog opstaande geplooid kraag die haar lange hals ter weerszijden zo maagdelijk omsloot en van voren openliet, naar haar verbazend slanke taille en ze leek hem knapper dan ooit tevoren, niet omdat die bloemen, die voile en die in Parijs bestelde japon iets aan haar schoonheid toevoegden maar omdat de uitdrukking van haar lieve gezicht, haar blik, haar mond, ondanks de opgelegde luxe van haar bruidstooi, nog steeds haar bijzondere uitdrukking van onschuldige oprechtheid was.

‘Ik dacht al dat je wilde vluchten,’ zei ze en ze glimlachte tegen hem.

‘Wat mij overkwam, is zo dom dat ik me schaam erover te praten!’ zei hij blozend maar toen eiste Sergej Ivanovitsj die naar hem toe was gekomen, zijn aandacht op.

‘Mooie geschiedenis van jou met dat overhemd!’ zei Sergej Ivanovitsj glimlachend en hoofdschuddend.

‘Ja, ja,’ antwoordde Levin zonder te begrijpen wat men tegen hem zei.

‘Wel, Kostja, nu moet je beslissen,’ zei Stepan Arkadjitsj met een geveinsd angstige blik. ‘Een belangrijke vraag. Juist nu ben je in staat het grote belang van die vraag naar waarde te schatten. Men vraagt mij of er gebruikte kaarsen of nieuwe kaarsen aangestoken moeten worden. Het verschil is tien roebel,’ voegde hij eraan toe terwijl zijn lippen zich tot een glimlach plooiden. ‘Ik heb de beslissing genomen maar ik ben bang dat je het er niet mee eens zult zijn.’

Levin begreep dat het een grapje was maar hij was niet in staat te glimlachen.

‘Dus? Gebruikte of nieuwe? Dat is de kwestie.’

‘Ja, ja! Nieuwe.’

‘Wel, daar ben ik blij om. De teerling is geworpen!’ zei Stepan Arkadjitsj glimlachend. ‘Wat doen mensen in zulke omstandigheden toch dwaas,’ zei hij

tegen Tsjirikov toen Levin na een verlegen blik weer bij zijn bruid ging lopen.

‘Let op, Kitty, ga als eerste op het tapijt staan,’ zei gravin Nordstone naderbij komend. ‘U bent me ook een mooie!’ zei ze tegen Levin.

‘Wel, ben je niet bang?’ zei Marja Dmitrijevna, een oude tante.

‘Heb je het niet koud? Je ziet zo bleek. Wacht, buk even!’ zei mevrouw Lvova, de zuster van Kitty, en glimlachend en met haar prachtige volle armen gebogen, schikte ze de bloemen op Kitty’s hoofd.

Dolly kwam bij hen staan en wilde iets zeggen maar ze wist geen woord uit te brengen. Ze begon te huilen en lachte onnatuurlijk.

Kitty keek net als Levin iedereen met afwezige ogen aan. Op alles wat men tegen haar zei, wist ze slechts met een glimlach van geluk die haar nu zo natuurlijk stond, te antwoorden.

Ondertussen hadden de kerkdienaren zich voor de dienst gekleed en waren de priester en de diaken naar de lezenaar in het voorportaal van de kerk gekomen. De priester wendde zich tot Levin en zei iets. Maar Levin verstond niet wat de priester zei.

‘Neem de hand van de bruid en voer haar mee,’ zei de bruidsjonker tegen Levin.

Het duurde lang voordat Levin begreep wat er van hem verwacht werd. Men probeerde het hem een tijdlang aan zijn verstand te brengen en wilde het al opgeven, want hij gaf steeds de verkeerde hand of nam de verkeerde hand, tot hij ten slotte begreep dat hij met zijn rechterhand, zonder van plaats te veranderen, ook haar rechterhand vast moest houden. Toen hij eindelijk de hand van de bruid op de juiste wijze vasthield, ging de priester een paar schreden voor hen uit en bleef bij de lezenaar staan. De menigte verwanten en bekenden volgde hen met gonzende stemmen en ruisende slepen. Iemand bukte zich en legde de sleep van de bruid goed. Het was zo stil in de kerk dat men een druppel was kon horen vallen.

De oude priester met zijn priesterkap en zijn als zilver glanzende haarlokken die ter weerszijden achter zijn oren vielen, haalde zijn kleine oude-mannenhanden van onder de zware zilveren toga met het gouden kruis op de rug en verlegde iets op de lezenaar.

Stepan Arkadjitsj ging voorzichtig naar hem toe, fluisterde iets, gaf Levin een knipoog en ging weer terug.

De priester stak twee met bloemen versierde kaarsen aan die hij in zijn linkerhand schuin vasthield zodat de was er langzaam afdroop en wendde zich met zijn gezicht naar het bruidspaar. Het was dezelfde priester die Levin de biecht had afgenomen. Hij keek met een vermoeide, verdrietige blik naar de bruidegom en de bruid, zuchtte, haalde zijn rechterhand onder zijn toga vandaan, zegende de bruidegom en legde daarna precies eender, maar met een

zweem van voorzichtige tederheid, zijn gekruiste vingers op het gebogen hoofd van Kitty. Daarna gaf hij hun de kaarsen, nam het wierookvat en ging langzaam bij hen vandaan.

Zou het werkelijk waar zijn? dacht Levin en hij keek opzij naar zijn bruid. Hij zag het profiel van haar gezicht iets vanboven af en de nauwelijks merkbare trilling van haar lippen en wimpers zei hem dat ze zijn blik voelde. Ze keek niet opzij, maar het hoge geplooid kraagje begon te bewegen en kwam omhoog naar haar kleine roze oortje. Hij zag hoe een zucht in haar borst bleef steken en hoe haar hand in de lange handschoen die de kaars vasthield, begon te beven.

Al die soesa van het hemd, van het te laat komen, het gepraat met kennissen en verwanten, hun misnoegen, zijn belachelijke toestand, alles was op slag verdwenen, en het werd hem blij en bang te moede.

De knappe, rijzige protodiaken in zijn zilveren pij en met de naar opzij uitstaande gekrulde lokken, stapte nu ferm naar voren en ging, terwijl hij met een gewoontegebaar zijn stola met twee vingers wat optilde, tegenover de priester staan.

‘Gee-eef uw zee-eegen, o Hee-er!’ klonken langzaam na elkaar de plechtige klanken die de lucht deden golven.

‘Gezegend zij onze God voor altijd, voor heden en voor de toekomst en tot in der eeuwigheid,’ antwoordde de oude priester deemoedig en zangerig terwijl hij voortdurend iets op zijn lezenaar bleef verleggen. En het volle akkoord van het onzichtbare koor vulde heel de kerk van de iconen tot de bogen, steeg melodieuze en weids omhoog, werd krachtiger, stakte een ogenblik en stierf zachtjes weg.

Zoals altijd werd er gebeden om vrede uit den hoge en om redding voor de synode en voor de heerser; er werd ook gebeden voor de dienaren Gods Konstantin en Jekaterina die elkaar heden huwden.

‘En dat Hij volmaakte vreedzame liefde en bijstand op hen neer doet dalen, smeken wij den Here,’ leek heel de kerk met de stem van de diaken te verzuchten.

Levin hoorde deze woorden en ze ontroerden hem. Hoe konden zij dat raden van die bijstand, juist van die bijstand? dacht hij en hij herinnerde zich al zijn angsten en zijn twijfel van nog maar zo kort tevoren. Wat weet ik? Wat moet ik bij zoiets vreselijks zonder bijstand beginnen? dacht hij. Het is juist bijstand die ik nu behoef.

Toen de diaken de bede beëindigd had, wendde de priester zich met het boek tot de echtelingen:

‘Eeuwige God, Gij, die gescheidenen heeft samengebracht,’ las hij op deemoedige zangerige toon, ‘en die hun het onverbreekelijke verbond der liefde heeft opgelegd; die Isaak en Rebekka zegende, die hun erfgenamen Uw beloofde land heeft gewezen: zegent Gij Zelf ook deze Uwe dienaren Konstantin, Jekaterina, wijst Gij hun de weg bij alle goede werken. Want Gij zijt een

barmhartig en menslievend God, en wij loven U, de Vader en de Zoon, en de Heilige Geest, nu en voortaan en tot in der eeuwigheid.' 'A-amen,' ontlaadde het onzichtbare koor zich weer in de lucht.

'Die gescheidenen heeft samengebracht en het verbond der liefde heeft opgelegd,' wat hebben deze woorden een diepe zin en wat passen ze bij de gevoelens van dit moment! dacht Levin. Zou zij hetzelfde voelen als ik?

En opzij kijkend ontmoette hij haar ogen.

En die ogen zeiden hem dat ze het precies zo voelde als hij. Maar dit was niet zo; ze begreep bijna niets van de woorden van de dienst en tijdens de inzegening had ze er zelfs niet naar geluisterd. Ze kon niet luisteren en de woorden begrijpen; zo sterk was dat ene gevoel dat haar hart vulde en steeds maar sterker werd. Dit gevoel was de vreugde van de volledige voltrekking van wat zich reeds anderhalve maand in haar ziel voltrok en dat gedurende al die zes weken een vreugde en een kwelling voor haar was geweest. Op die dag dat ze hem in haar bruine japon in de salon van hun huis aan de Arbat zwijgend tegemoet was getreden en zich aan hem gegeven had, op die dag en dat uur had zich in haar ziel een volledige breuk met heel haar vroegere leven voltrokken en er begon een volkomen ander, nieuw, een haar volkomen onbekend leven, terwijl het oude toch voortduurde. Deze zes weken waren voor haar de gelukkigste en moeilijkste tijd. Heel haar leven, alle verlangens, verwachtingen concentreerden zich op deze ene voor haar nog onbegrijpelijke man met wie zij verbonden was door een gevoel dat hen nu eens nader tot elkaar bracht en dan weer uiteendreef en dat nog onbegrijpelijker was dan de man zelf en tegelijkertijd leefde ze verder naar de condities van haar voorgaande leven. En terwijl ze zo haar oude leven leefde, schrok ze van zichzelf, van haar volslagen onoverkomelijke onverschilligheid voor alles wat geweest was: voor dingen, gewoonten, mensen waarvan ze hield en die van haar hielden, voor haar moeder die leed onder deze onverschilligheid, voor haar lieve zachtmoedige vader van wie ze vroeger meer hield dan van wat ook ter wereld. Nu eens schrok ze ontsteld door die onverschilligheid, dan weer verheugde ze zich over de oorzaak ervan. Ze was niet in staat om iets te denken of iets te wensen dat losstond van het leven met deze man. Dit nieuwe leven was er echter nog niet en ze kon er zich zelfs geen duidelijk beeld van vormen. Er was slechts de verwachting, de vreugde en de angst voor het nieuwe en het onbekende. En nu nog even en aan alles, aan de verwachting, aan het onbekende en aan de spijt om het breken met haar vroegere leven, zou een einde komen, en het nieuwe zou beginnen. En dit nieuwe kon niet anders dan angst aanjagen door zijn onbekendheid; maar angstaanjagend of niet angstaanjagend: het had zich reeds zes weken geleden in haar ziel voltrokken en nu werd slechts datgene gewijd wat reeds lang geleden in haar ziel was geschied.

De priester keerde weer terug naar de lezenaar, pakte moeizaam de kleine

ring van Kitty vast, vroeg Levins hand en schoof het ringetje tot het eerste gewricht van zijn vinger. 'De dienstknecht Gods Konstantin geeft de trouwbelofte aan de dienstmaagd Gods Jekaterina.' En de priester sprak dezelfde woorden nadat hij de grote ring op de kleine roze vinger van Kitty die deerniswekkend in zijn zwakheid was, had geschoven.

De echtelingen probeerden een paar maal te raden wat ze moesten doen maar telkens vergisten ze zich en werden door de priester fluisterend verbeterd. Toen hij ten slotte gedaan had wat hij doen moest, bekruste hij hen met de ringen, gaf de grote ring weer aan Kitty en de kleine aan Levin; weer raakten ze in verwarring en tot tweemaal toe gingen de ringen van hand tot hand maar toch zonder het vereiste resultaat.

Dolly, Tsjirikov en Stepan Arkadjitsj kwamen naar voren om hen te helpen. Er ontstond verwarring, er werd gefluisterd en zacht gelachen maar de uitdrukking van plechtige vertedering week niet van de gezichten van de echtelingen; integendeel, terwijl ze zich in de handen vergisten, keken ze ernstiger en plechtiger dan tevoren en de glimlach waarmee Stepan Arkadjitsj fluisterde dat nu elk zijn eigen ring om moest doen, verstierf onwillekeurig op zijn lippen. Hij had het gevoel dat elke glimlach hen zou kwetsen.

'Want Gij hebt vanaf den beginne een mannelijk geslacht en een vrouwelijk geschapen,' las de priester onmiddellijk na de uitwisseling van de ringen, 'en van U werd de man de vrouw tot bijstand en tot ontvangenis van het menselijk geslacht. Want Gij Zelf, Heer onze God, hebt de waarheid gezonden naar Uw nageslacht en Uw leer, naar Uw dienstknechten, onze vaders, die van geslacht tot geslacht door U zijn uitverkoren: aanschouw hier Uw dienstknecht Konstantin en Uw dienstmaagd Jekaterina en versterk hun gelofte in het geloof, en in de eenheid van gedachte, en in de waarheid, en in de liefde...'

Levin werd er zich steeds meer van bewust dat al zijn gedachten over het huwelijk, zijn dromen hoe hij zijn leven in zou richten, dat alles maar jongensgedoe was geweest en dat dit iets was waar hij tot nu toe niets van had begrepen en waar hij nu nog minder van begreep hoewel het zich aan hem voltrok; het trillen in zijn borst kwam steeds hoger en weerbarstige tranen drongen naar zijn ogen.

Heel Moskou was in de kerk, familie en bekenden. En tijdens de ceremonie van de trouwbelofte verstomde in de stralende verlichting van de kerk, in de kring van getooide vrouwen, van meisjes, en van mannen met witte dassen, rokkostuums en uniformen geen moment het fatsoenlijk gedempte praten dat voornamelijk van de mannen kwam want de vrouwen gingen ondertussen geheel op in de aanschouwing van alle details van de ceremonie die hen altijd zo ontroerde.

In het dichtst bij de bruid staande groepje bevonden zich haar beide zusters: Dolly en de oudste, de rustige knappe mevrouw Lvova die uit het buitenland was gekomen.

‘Hoe haalt die Marie het in haar hoofd om in het paars, het lijkt wel zwart, naar een bruiloft te komen?’ zei mevrouw Korsoenskaja.

‘Met haar teint is dat de enige redding...’ antwoordde mevrouw Droebetskaja. ‘Het verbaast me dat ze ’s avonds bruiloft vieren. Die handelslui...’

‘Het is mooier. Ik ben ook ’s avonds getrouwd,’ antwoordde mevrouw Korsoenskaja terwijl ze zuchtte bij de herinnering hoe charmant ze die dag was geweest, hoe dwaas verliefd haar man was en hoe anders nu alles was geworden.

‘Men zegt dat wie meer dan tien keer bruidsjonker is geweest, nooit zal trouwen; ik wilde het voor de tiende keer zijn om mezelf veilig te stellen maar de plaats was bezet,’ zei graaf Sinjavin tegen de aardige prinses Tsjarskaja die een oogje op hem had.

Tsjarskaja antwoordde hem slechts met een glimlach. Ze keek naar Kitty en dacht hoe en wanneer ze daar in Kitty’s plaats met graaf Sinjavin zou staan en hoe ze hem dan aan zijn grapje van nu zou herinneren.

Sjtsjerbatski zei tegen de oude freule Nikolajeva dat hij van plan was om de bruidskroon op Kitty’s chignon te zetten als geluksbrenger.

‘Ze had eigenlijk geen chignon moeten dragen,’ antwoordde Nikolajeva die al lang besloten had om, indien de oude weduwnaar die ze wilde strikken, haar zou trouwen, de bruiloft heel eenvoudig te laten zijn. ‘Ik houd niet van die opsmuk.’

Sergej Ivanovitsj sprak met Darja Dmitrijevna en verzekerde haar schertsend dat de gewoonte om na de bruiloft op huwelijksreis te gaan steeds meer opgang vond omdat pasgehuwden zich altijd enigszins geneerden.

‘Uw broer kan trots zijn. Ze is een wonder van liefstalligheid. Ik denk dat u jaloers bent?’

‘Die tijd heb ik al achter me, Darja Dmitrijevna,’ antwoordde hij en zijn gezicht kreeg plotseling een trieste en ernstige uitdrukking.

Stepan Arkadjitsj probeerde zijn schoonzuster zijn woordspeling over de echtscheiding te vertellen.

‘De krans moet beter,’ antwoordde ze zonder naar hem te luisteren.

‘Wat jammer dat ze zo lelijk is geworden,’ zei gravin Nordstone tegen mevrouw Lvova. ‘Maar toch is hij nog geen pink van haar waard. Niet waar?’

‘Nee, ik vind hem heel erg aardig. En niet omdat hij mijn toekomstige *beau-frère* is,’ antwoordde mevrouw Lvova. ‘En wat gedraagt hij zich goed! En dat is zo moeilijk: om je in deze situatie op de juiste wijze te gedragen zonder belachelijk te zijn. En hij is niet belachelijk, hij stelt zich niet aan, hij is zichtbaar ontroerd.’

‘U had dit, geloof ik, wel verwacht?’

‘Bijna. Ze heeft altijd van hem gehouden.’

‘Wel, laten we maar eens kijken wie van hen het eerst op het tapijt gaat staan. Ik heb het Kitty aangeraden.’

‘Het maakt niets uit,’ antwoordde mevrouw Lvova. ‘We zijn allemaal volgzaam vrouwen, dat ligt in onze aard.’

‘Maar toen ik met Vasili trouwde ben ik er met opzet als eerste op gaan staan. En jij, Dolly?’

Dolly die bij hen stond, hoorde hen wel maar ze gaf geen antwoord. Ze was ontroerd. Tranen stonden in haar ogen en ze zou niets kunnen zeggen zonder te gaan huilen. Ze was blij om Kitty en Levin; terwijl ze in gedachten terugkeerde naar haar eigen bruiloft, keek ze naar de stralende Stepan Arkadjitsj, ze vergat heel het heden en herinnerde zich slechts haar eerste onschuldige liefde. Ze herinnerde zich niet slechts zichzelf maar al haar vrouwelijke bekenden en vriendinnen; ze herinnerde zich hen op dat enige plechtstatige triomfantelijke moment dat ze, zoals Kitty nu, onder de bruidskroon stonden met liefde, hoop en angst in hun hart, dat ze afstand deden van het verleden en een mysterieuze toekomst betraden. Onder al die bruiden in haar herinnering was ook haar eigen lieve Anna van wiens voorgenomen scheiding ze kort geleden de bijzonderheden had gehoord. En ook zij had daar even rein gestaan met oranjebloesem en voile. En nu?

Wat vreselijk vreemd, zei ze tot zichzelf.

Niet slechts zusters, vriendinnen en verwanten volgden nauwlettend alle bijzonderheden van de ceremonie; onbekende vrouwen, toeschouwers, keken opgewonden en met ingehouden adem toe, bang om ook maar één beweging of gelaatsuitdrukking van de bruidegom of de bruid te missen en met ergernis weigerden ze hun onverschillige mannen die schertsende of niet ter zake doende opmerkingen maakten, antwoord te geven en vaak hoorden ze zelfs niet wat ze zeiden.

‘Wat heeft ze een behuild gezicht? Is het een gedwongen huwelijk?’

‘Kom nou, gedwongen met zo’n knappe vent? Het is een vorst, hè?’

‘En is dat zijn zuster in wit satijn? Moet je die diaken horen keffen: En ge zult uw man vrezen!’

‘Zijn ze van Tsjoedovo?’

‘Nee, van de synodale.’

‘Ik heb geïnformeerd bij een bediende. Hij zei dat hij haar direct meeneemt naar zijn landgoed. Hij is schatrijk, zeggen ze. Daarom hebben ze haar ook uitgehuwelijkt.’

‘Ja, het is een prachtig paartje.’

‘En jij wilde zeggen, Marja Vlasjevna, dat ze geen uitstaande karnalines meer dragen. Kijk maar eens naar die in puce, de vrouw van een gezant, zeggen ze, wat een hoepel... Daar gaat ie, en nog een keer!’

‘Kijk toch eens, wat een schattig bruidje, net een versierd lammetje! Maar wat je ook zegt, het is zielig voor haar.’

Aldus sprak men in de menigte van toeschouwers die kans hadden gezien om de kerk binnen te glippen.

Toen de ceremonie van de trouwbelofte ten einde was, spreidde een kerkdienaar voor de lezenaar in het midden van de kerk een lap stof van roze zijde uit, begon het koor virtuoos een gecompliceerde psalm te zingen waarin de bas en de tenor elkaar toeriepen en wees de priester, na zich te hebben omgewend, de echtelingen op de uitgespreide roze lap stof. Hoewel beiden vaak van het voorteken hadden gehoord dat wie het eerst op het tapijt stapt, het hoofd van het gezin zal worden, was noch Levin noch Kitty bij het zetten van die luttele passen in staat hieraan te denken. Ze hoorden ook de luide opmerkingen niet en de twistgesprekken dat hij er volgens de waarnemingen van sommigen het eerst op stapte terwijl het volgens de mening van anderen gelijktijdig gebeurde.

Na de gebruikelijke vragen aangaande hun wens om in het huwelijk te treden, en of ze niet aan iemand anders reeds een belofte hadden gedaan, en na hun antwoorden die hun zelf vreemd in de oren klonken, begon een nieuwe ceremonie. Kitty trachtte naar de woorden van het gebed te luisteren omdat ze de betekenis ervan wilde begrijpen maar ze kon het niet. Naarmate de dienst zijn voltooiing naderde, werd in haar hart het gevoel van triomf en stralend geluk steeds sterker en belette haar te luisteren.

Er werd gebeden: 'Dat Gij hun wijsheid schenke en de vrucht van de schoot tot nut, dat Gij hen zult verblijden met het aangezicht van zonen en dochters.' Er werd van gewaagd dat God de vrouw uit de rib van Adam had geschapen en 'dientwille zal de man zijn vader en zijn moeder verlaten en zich aan de vrouw bekliven en de twee zullen één vlees worden'; er werd gebeden dat God hun vruchtbaarheid en zijn zegen zou schenken, zoals aan Isaak en Rebekka, aan Jozef, aan Mozes en Zippora, en opdat ze de zonen van hun zonen zouden zien. Wat is dat allemaal prachtig, dacht Kitty terwijl ze naar die woorden luisterde. Het kan ook allemaal niet anders, en een blijde glimlach die onwillekeurig iedereen aanstak die naar haar keek, verlichtte haar stralende gezicht.

'Helemaal opzetten!' klonken de raadgevingen toen de priester de kronen op hun hoofd zette en Sjtsjerbatski met zijn bevende hand in een handschoen met drie knopen de kroon hoog boven haar hoofd hield.

'Ja!' fluisterde ze glimlachend.

Levin keek haar van opzij aan en werd ontroerd door de blijde glans op haar gezicht; en onwillekeurig ging hetgeen zij voelde op hem over. Hij begon zich net als zij licht en blij te voelen.

Ze vonden het leuk om naar het voorlezen van de apostolische zendbrief te luisteren en naar het geschal van de stem van de protodiaken bij de laatste versregel waarop het niet genode publiek met zoveel ongeduld had gewacht. Ze vonden het leuk om warme rode wijn met water uit de platte schaal te drinken en nog leuker vonden ze het toen de priester zijn stola opensloeg, hun beide handen in de zijne nam en hen rond de lezenaar voerde waarbij zijn bas herhaaldelijk 'Loof Jesaja' zong. Sjtsjerbatski en Tsjirikov die de kronen vasthielden, raakten verstrikt in de sleep van de bruid. Ook zij lachten en waren ergens blij om, soms raakten ze achter maar het volgende moment botsten ze weer op het bruidspaar omdat de priester bleef staan. De vonk van vreugde die in Kitty was gaan gloeien, leek ieder in de kerk te hebben aangestoken. Het leek Levin dat ook de priester en de diaken, evenals hijzelf, wilden lachen.

De priester nam de kronen van hun hoofd, las het laatste gebed en wenste het jonge paar geluk. Levin keek naar Kitty. Zo had hij haar nog nooit gezien. Ze was zo verrukkelijk met die nieuwe gloed van geluk op haar gezicht. Levin wilde iets tegen haar zeggen maar hij wist niet of het al afgelopen was. De priester verloor hem van zijn twijfel. Hij glimlachte met zijn goedgevoelde mond en zei zacht:

'Kus uw vrouw en kust u uw man,' en hij nam de kaarsen uit hun handen.

Levin gaf haar voorzichtig een kus op haar glimlachende lippen, bood haar zijn arm en ging met de sensatie van een nieuwe, vreemde intimiteit de kerk uit. Hij geloofde niet, hij kon niet geloven dat dit waar was. Slechts wanneer hun verbaasde en schuchtere blikken elkaar ontmoetten, geloofde hij erin omdat hij voelde dat ze reeds één waren.

Nog diezelfde avond na het eten vertrokken de jonge mensen naar het land.

Vronski en Anna reisden reeds drie maanden samen door Europa. Ze hadden Venetië, Rome en Napels bezocht en waren zojuist in een klein Italiaans stadje aangekomen waar ze een tijdje wilden blijven.

Een knappe ober met de in zijn nek beginnende scheiding van zijn dikke gepommadeerde haar stond in rok, met een breed wit batisten front, met een bundel *breloques* op zijn ronde buik, met zijn handen in zijn zakken en antwoordde streng en met een verachtelijk gefronst voorhoofd een heer die bij hem was blijven staan. Toen de ober aan de andere kant van de ingang voetstappen hoorde van iemand die de trap opkwam, draaide hij zich om, haalde, toen hij de Russische graaf zag die hun beste kamers bewoonde, eerbiedig zijn handen uit zijn zakken, maakte een buiging, verklaarde dat de koerier geweest was en dat de zaak met de huur van het palazzo rond was. De hoofddirecteur was bereid het huurcontract te tekenen.

‘Zo! Blij te horen,’ zei Vronski. ‘En mevrouw, is ze al thuis?’

‘Ze is wezen wandelen maar ze is nu terug,’ antwoordde de kelner.

Vronski zette zijn slappe breedgerande hoed af en wreef met zijn zakdoek over zijn bezwete voorhoofd en over zijn haar dat tot halverwege zijn oren groeide, naar achteren was gekamd en de kale plek bedekte. En na een verstrooide blik naar de heer die daar nog stond en naar hem keek, wilde hij doorlopen.

‘Deze heer is Russisch en vroeg naar u,’ zei de ober.

Met gemengde gevoelens, van ergernis omdat je nergens bekenden kunt ontlopen en van verlangen om tenminste enigerlei afleiding in zijn eentonige leven te vinden, keek Vronski nog eens naar de heer die weg was gelopen en weer was blijven staan; en tegelijkertijd begonnen beider ogen te glinsteren.

‘Golenisjtsjev!’

‘Vronski!’

Inderdaad, dit was Golenisjtsjev, een kameraad van Vronski uit de tijd van het Page-corps. Golenisjtsjev behoorde in het corps tot de liberalen. Hij had het corps met een burgerlijke rang verlaten maar hij had nergens ambtelijk gediend. De kameraden waren na het corps totaal verschillende wegen ingeslagen en hadden elkaar nog slechts eenmaal ontmoet.

Tijdens deze ontmoeting had Vronski begrepen dat Golenisjtsjev voor een of ander intellectuele, liberale activiteit had gekozen en dat hij dientengevolge op

Vronski's activiteit en rang wenste neer te zien. Daarom had Vronski tijdens deze ontmoeting met Golenisjtsjev die koele en trotse houding tegen hem aangenomen waarmee hij mensen wist te bejegenen en waarmee hij wilde zeggen: Of mijn manier van leven u al of niet bevalt, interesseert me niet in het minst: u heeft mij te respecteren indien u met mij wenst om te gaan. Golenisjtsjev reageerde echter met minachtende onverschilligheid op Vronski's houding. Het had er alle schijn van dat die ontmoeting hen nog verder uiteengedreven had. Maar nu straalden ze en ze slaakten een kreet van blijdschap toen ze elkaar herkenden. Vronski had nooit verwacht dat hij zo blij zou zijn Golenisjtsjev te zien maar waarschijnlijk wist hij niet half hoezeer hij zich verveelde. Hij vergat de nare smaak van de laatste ontmoeting en strekte met een oprecht blij gezicht zijn hand uit naar zijn gewezen kameraad. De zoëven nog onzekere uitdrukking op het gezicht van Golenisjtsjev maakte plaats voor een even blijde uitdrukking als op het gezicht van Vronski.

‘Wat ben ik blij je te ontmoeten!’ zei Vronski terwijl hij met een vriendelijke glimlach zijn witte stevige tanden liet zien.

“Vronski” hoorde ik, maar ik wist niet welke Vronski. Ik ben heel, heel erg blij je te zien!’

‘Laten we naar binnen gaan. Wel, wat doe je hier?’

‘Ik woon hier al voor het tweede jaar. Ik werk.’

‘Ach!’ zei Vronski belangstellend. ‘Laat ons naar binnen gaan.’

En met de aan Russen eigen gewoonte ging hij in het Frans verder in plaats van juist in het Russisch te zeggen wat het personeel niet mocht horen.

‘Ken je mevrouw Karenina? We zijn samen op reis. Ik ga nu naar haar toe,’ zei hij in het Frans terwijl hij oplettend naar het gezicht van Golenisjtsjev keek.

‘Ach! Dat wist ik niet,’ (maar hij wist het wel) antwoordde Golenisjtsjev onverschillig. ‘Ben je hier allang?’ voegde hij eraan toe.

‘Ik? Het wordt de vierde dag,’ antwoordde Vronski terwijl hij nogmaals aandachtig naar het gezicht van zijn dienstmakker keek.

Ja, het is een geschikte kerel en hij ziet het zoals het moet, dacht Vronski die begreep wat de uitdrukking op Golenisjtsjevs gezicht en de verandering van onderwerp betekende. Ik kan hem aan Anna voorstellen; hij toont het juiste begrip.

Vronski had zichzelf gedurende deze drie maanden die hij met Anna in het buitenland doorbracht, steeds weer bij een nieuwe ontmoeting de vraag gesteld hoe deze nieuwe persoon zijn relatie met Anna zou bezien en meestal ontmoette hij bij mannen *het juiste begrip*. Maar als ze hem en diegenen die *het juiste begrip* toonden, gevraagd zouden hebben waaruit dat begrip dan wel bestond, dan zouden hij en zij het antwoord schuldig moeten blijven.

In werkelijkheid hadden diegenen die volgens Vronski *het juiste begrip*

toonden, er helemaal geen begrip voor maar gedroegen zich slechts zoals welopgevoede lieden zich gedragen bij alle gecompliceerde en onoplosbare problemen die het leven van alle zijden omgeven; ze gedroegen zich fatsoenlijk en vermeden toespelingen en onaangename vragen. Ze deden alsof ze de betekenis en de zin van de situatie volledig begrepen, erkenden en zelfs goedkeurden maar dat ze het ongepast en overbodig vonden om dit onder woorden te brengen.

Vronski begreep onmiddellijk dat Golenisjtsjev een van deze lieden was en daarom was hij dubbel blij met zijn komst. En inderdaad, nadat Golenisjtsjev aan mevrouw Karenina was voorgesteld, gedroeg hij zich zodanig tegenover haar dat Vronski zich niet beter had kunnen wensen. Hij vermeed kennelijk zonder de minste inspanning elk gesprek dat pijnlijk zou kunnen worden.

Hij had Anna nooit eerder ontmoet en werd getroffen door haar schoonheid en nog meer door die eenvoud waarmee zij zich in haar situatie schikte. Ze bloosde toen Vronski Golenisjtsjev aan haar voorstelde en deze kinderlijke bloos op haar eerlijke en mooie gezicht viel bijzonder bij hem in de smaak. Maar wat vooral bij hem in de smaak viel, was dat ze onmiddellijk als met opzet, zodat er bij een vreemde geen misverstand over kon bestaan, Vronski gewoon Aleksej noemde en zei dat ze samen met hem naar een pas gehuurde woning zou verhuizen die men hier *palazzo* noemde. Deze directe en eenvoudige benadering van haar situatie beviel Golenisjtsjev. Het leek Golenisjtsjev die haar blijmoedige energieke gedrag zag en zowel Aleksej Aleksandrovitsj als Vronski kende, dat hij haar volkomen begreep. Het leek hem dat hij datgene begreep wat zij zelf in het geheel niet begreep: namelijk hoe ze zich, na haar man ongelukkig te hebben gemaakt, na hem en hun zoon in de steek te hebben gelaten en na haar goede naam te hebben verloren, zo energiek, vrolijk en gelukkig kon voelen.

‘Het staat in de reisgids,’ zei Golenisjtsjev over het palazzo dat Vronski had gehuurd. ‘Er hangt daar een prachtige Tintoretto. Uit zijn laatste periode.’

‘Weet je wat? Het is schitterend weer, laten we er heen gaan en het nog eens bekijken,’ zei Vronski tegen Anna.

‘Heel graag, ik ga nu meteen een hoed opzetten. Zou het warm zijn?’ zei ze terwijl ze bij de deur bleef staan en Vronski vragend aankeek. En weer kleurde haar gezicht vuurrood.

Vronski zag aan haar ogen dat ze niet wist in hoeverre hij met Golenisjtsjev om wilde gaan en dat ze bang was zich niet volgens zijn wensen te gedragen.

Hij keek haar lang en teder aan.

‘Nee, niet erg,’ zei hij.

En ze dacht nu dat ze het allemaal begreep. Het voornaamste was dat hij tevreden over haar was; ze glimlachte naar hem en liep met snelle passen de kamer uit.

De vrienden keken elkaar aan en beider gezicht drukte verwarring uit alsof Golenisjtsjev die haar onmiskenbaar bewonderde, iets over haar wilde zeggen en niet wist wat, terwijl Vronski dit ook wilde en ervoor terugschrok.

‘Ja, ja,’ begon Vronski om toch maar iets te zeggen. ‘Je bent hier dus neergestreken? Je bent dus nog steeds met hetzelfde bezig?’ vervolgde hij, zich herinnerend dat men hem verteld had dat Golenisjtsjev iets aan het schrijven was...

‘Ja, ik schrijf het tweede deel van *Twee beginselen*,’ zei Golenisjtsjev die bij deze vraag een kleur kreeg van plezier. ‘Dat wil zeggen, om precies te zijn, ik schrijf het nog niet maar ik bereid het voor, ik verzamel materiaal. Het zal veel uitvoeriger worden en bijna alle problemen behandelen. Bij ons in Rusland wil men niet inzien dat wij de erfgenamen van Byzantium zijn,’ begon hij een lange, geestdriftige uiteenzetting.

Vronski had aanvankelijk een gevoel van onbehagen omdat hij zelfs het eerste deel van *Twee beginselen* waarover de auteur tegen hem sprak als over iets bekends, niet kende. Maar daarna, toen Golenisjtsjev zijn ideeën uiteen begon te zetten en Vronski hem kon volgen, luisterde hij, ook zonder *Twee beginselen* te kennen, niet zonder belangstelling want Golenisjtsjev was een goed spreker. De nerveuze opwinding echter waarmee Golenisjtsjev over het onderwerp dat hem bezighield sprak, verbaasde en irriteerde Vronski. Hoe langer hij sprak, hoe vuriger zijn ogen werden, hoe haastiger hij vermeende tegenstanders van repiek diende en hoe nerveuzer en gekwetster de uitdrukking van zijn gezicht werd. Omdat Vronski zich Golenisjtsjev als een tengere, levendige, goedhartige en nobele knaap herinnerde, die altijd de beste van het corps was geweest, kon hij de reden van deze irritatie maar niet begrijpen en keurde haar niet goed. Wat hem vooral niet beviel, was dat Golenisjtsjev, iemand uit de betere kringen, zich op één lijn stelde met dat soort schrijvers dat hem irriteerde en waar hij zich kwaad over maakte. Was dit het wel waard? Dit ergerde Vronski maar desondanks voelde hij dat Golenisjtsjev ongelukkig was en had medelijden met hem. Er viel een diep leed, bijna waanzin af te lezen van dat beweeglijke, nogal knappe gezicht toen hij zonder zelfs te merken dat Anna de kamer verliet, haastig en koortsachtig doorging zijn gedachten onder woorden te brengen.

Toen Anna met hoed en cape binnenkwam en met een vlugge beweging van haar sierlijke hand spelend met haar parasol naast hem kwam staan, maakte Vronski zich met een gevoel van opluchting los van de hardnekkig op hem gerichte hunkerende ogen van Golenisjtsjev en keek met nieuwe liefde naar zijn bekoorlijke vriendin die zo vol levenslust en vreugde was. Golenisjtsjev kwam met moeite tot bezinning en was eerst neerslachtig en somber maar Anna die tegen iedereen aardig was (zo was ze in die tijd) vrolijkte hem weer spoedig op door de eenvoudige en blijmoedige wijze waarop ze zich gedroeg. Nadat ze

verschillende onderwerpen had beproefd, bracht ze het gesprek op de schilderkunst waarover hij heel goed kon vertellen en ze luisterde aandachtig naar hem. Ze kwamen te voet bij het gehuurde huis en bezichtigden het.

‘Met één ding ben ik erg blij,’ zei Anna tegen Golenisjtsjev toen ze al op de terugweg waren. ‘Aleksej krijgt een goed atelier. Je moet beslist dat kamertje nemen,’ zei ze in het Russisch tegen Vronski en ze tutoyeerde hem omdat ze reeds begrepen had dat Golenisjtsjev in hun afzondering een goede vriend zou worden voor wie ze niets hoefde te verbergen.

‘Schilder jij dan?’ zei Golenisjtsjev terwijl hij zich snel tot Vronski wendde.

‘Ja, ik heb me daar lang geleden mee beziggehouden en ik ben nu weer zo’n beetje begonnen,’ zei Vronski blozend.

‘Hij heeft veel talent,’ zei Anna met een blijde glimlach. ‘Ik ben natuurlijk een leek! Maar kenners hebben hetzelfde gezegd.’

Anna voelde zich in deze eerste periode van haar bevrijding en haar vlugge herstel onvergeeflijk gelukkig en vol levensvreugde. De herinnering aan het verdriet van haar man vergalde haar geluk niet. Het was enerzijds te verschrikkelijk om hieraan terug te denken. Anderzijds bezorgde het verdriet van haar man haar te veel geluk om wroeging te voelen. De herinnering aan alles wat er met haar na haar ziekte was gebeurd: de verzoening met haar man, de breuk, de tijding van Vronski's verwonding, zijn verschijnen, de voorbereidingen voor de scheiding, het vertrek uit het huis van haar man, het afscheid van haar zoon: dit alles leek haar een koortsdroom waaruit ze samen met Vronski in het buitenland ontwaakt was. De gedachte aan het kwaad dat ze haar man berokkend had, wekte in haar een gevoel op dat op afkeer leek en op wat een drenkeling voelt voor iemand die zich aan hem had vastgeklampt en die hij van zich afgestoten heeft. Die man verdronk. Natuurlijk was dat verkeerd maar dit was de enige redding en het was maar beter om niet aan zulke verschrikkelijke details terug te denken.

Toen, direct na de breuk, was er één geruststellende gedachte bij haar opgekomen en als ze nu terugdacht aan alles wat er gebeurd was, wist ze zich slechts die ene gedachte te herinneren. Ik ben de onvermijdelijke oorzaak van het ongeluk van deze man, dacht ze. Ik wil geen profijt trekken uit dit ongeluk; ook ik lijd en zal lijden; ik ben beroofd van dat waaraan ik de meeste waarde hechtte: ik ben mijn goede naam en mijn zoon kwijtgeraakt. Ik heb verkeerd gedaan en daarom wil ik het geluk niet, wil ik geen scheiding en zal ik lijden door de schande en door de scheiding van mijn zoon. Maar hoezeer Anna ook wenste te lijden, ze leed niet. Er was geen sprake van schande. Tactvol als ze beiden waren, vermeden ze in het buitenland de ontmoeting met Russische dames zodat ze nooit in onwaarachtige situaties verzeild raakten en overal ontmoetten ze mensen die veinsden dat ze hun relatie volledig en veel beter begrepen dan zij haar zelf begrepen. Ook was de scheiding van haar zoon, waar ze zo van hield, in de eerste tijd niet zo'n kwelling voor haar. Het meisje, zijn kind, was zo lief en Anna was vanaf het moment dat ze alleen dit meisje nog maar had, zo aan haar verknocht, dat Anna zelden aan haar zoon dacht.

Haar levenslust, versterkt door haar genezing, was zo krachtig en haar levensomstandigheden waren zo nieuw en prettig dat Anna zich onvergeeflijk gelukkig voelde. Hoe beter ze Vronski leerde kennen, hoe meer ze van hem ging

houden. Ze hield van hem om hemzelf en om zijn liefde voor haar. Zijn volledige toewijding was voor haar een niet aflatende vreugde. Ze vond het altijd heerlijk als hij bij haar was. Alle eigenschappen van zijn karakter dat ze steeds beter leerde kennen, waren haar onuitsprekelijk lief. Zijn door zijn burgerkleding veranderde verschijning was voor haar zo aantrekkelijk als voor een verliefd jong meisje. Ze zag in alles wat hij zei, dacht en deed iets wat bijzonder edel en verheven was. Haar adoratie voor hem maakte haar vaak bang: ze zocht maar kon niets aan hem vinden dat niet mooi was. Ze was bang om hem te laten zien dat ze beseftte hoe onbeduidend zij zelf in vergelijking met hem was. Het scheen haar toe dat die wetenschap het spoedige einde van zijn liefde voor haar zou betekenen; en er was niets waar ze nu meer voor vreesde dan zijn liefde te verliezen hoewel daar geen enkele aanleiding voor was. Maar ze kon niet anders dan dankbaar zijn voor zijn houding jegens haar en ze moest wel tonen hoezeer ze hem waardeerde. Hij, die volgens haar zo'n uitgesproken talent voor de staatsdienst had waarin hij een belangrijke rol moest spelen, hij offerde zijn eerbij voor haar op zonder ooit enige spijt te tonen.

Hij betoonde haar meer liefde en achting dan voorheen en was er voortdurend op bedacht dat zij nooit het pijnlijke van haar situatie zou voelen. Ondanks zijn mannelijke karakter sprak hij haar niet alleen nooit tegen maar had zelfs geen eigen wil en het leek of hij met niets anders bezig was dan haar wensen voor te zijn. En zij moest hier wel waardering voor hebben hoewel juist deze intensieve aandacht voor haar, deze atmosfeer van zorgzaamheid waarmee hij haar omgaf, haar soms bezwaarde.

Intussen was Vronski, ondanks het volledig in vervulling gaan van zijn zo lang gekoesterde wens, niet helemaal gelukkig. Hij beseftte weldra dat dit hem niet meer dan een zandkorrel had gebracht van die berg van geluk die hij had verwacht. Dit in vervulling gaan toonde hem die eeuwige vergissing die mensen maken door zich het geluk als de verwezenlijking van hun wensen voor te stellen. Gedurende de eerste tijd dat hij met haar samenleefde en burgerkleding droeg, voelde hij heel de bekoring van de vrijheid in het algemeen die hij voordien niet kende, en van de vrijheid van liefde, en was hij tevreden, maar niet voor lang. Weldra voelde hij hoe in zijn hart de wens naar wensen, het heimwee groeide. Onafhankelijk van zijn wil begon hij zich aan elke bevliesing vast te klampen door het als een wens en een doel te zien. Dagelijks moesten zestien lange uren met iets worden gevuld omdat ze in volledige vrijheid in het buitenland woonden, los van die voorwaarden van het sociale leven die in Petersburg zijn tijd in beslag namen. Aan de genoegens van het vrijgezellenbestaan die Vronski tijdens vroegere buitenlandse reizen bezighielden, kon zelfs niet gedacht worden daar een enkele poging in die richting een onverwachte neerslachtigheid bij Anna teweeg had gebracht die in geen enkele verhouding stond tot het late

souper met wat bekenden. Omgang met leden van de plaatselijke en de Russische gemeenschap was door de vaagheid van hun relatie ook uitgesloten. Het bezichtigen van bezienswaardigheden, afgezien van het feit dat hij alles al had gezien, had voor hem als Rus en intelligent mens niet die onverklaarbare betekenis die Engelsen hieraan kunnen hechten.

En zoals een hongerig beest zich op elk voorwerp op zijn weg werpt in de hoop iets eetbaars te vinden, zo wierp ook Vronski zich volkomen onbewust nu eens op de politiek en dan weer op nieuwe boeken of op schilderijen.

Omdat hij reeds van jongs af aan tekentalent had en omdat hij gravures was gaan verzamelen daar hij niet wist waar hij met zijn geld heen moest, richtte hij zijn belangstelling nu op de schilderkunst, begon te schilderen en legde er die ongebruikte voorraad wensen in die om bevrediging vroegen.

Hij bezat het talent om kunst te begrijpen en kunst getrouw en met smaak weer te geven. Hij meende dat hij datgene had wat een kunstenaar nodig heeft en na een tijdje geaarzeld te hebben welke soort schilderkunst hij zou kiezen: religieus, historisch, genre of realistisch, ging hij aan de slag. Hij begreep alle genres en vond inspiratie in het een zowel als in het ander; hij kon zich echter niet voorstellen dat men zonder iets van de genres af te weten directe inspiratie zou kunnen vinden door wat in de ziel leeft, zonder zich zorgen te maken of dat wat men schildert wel tot een of ander bekend genre behoort. Daar hij dit niet kende en zich niet direct door het leven liet inspireren maar indirect door het leven dat reeds was uitgebeeld in de kunst, vond hij heel snel en heel gemakkelijk inspiratie en bereikte hij even snel en even gemakkelijk dat hetgeen hij schilderde, heel sterk leek op het genre dat hij wilde imiteren.

Hij voelde zich meer dan tot alle andere genres aangetrokken tot het Franse, gracieuze en effectieve genre. In die stijl begon hij het portret van Anna in Italiaans kostuum te schilderen en dit portret leek hem en iedereen die het zag, zeer geslaagd.

Het oude, verwaarloosde palazzo met de hoge met pleisterwerk gedecoreerde plafonds, met fresco's op de muren, met mozaïekvloeren, met gordijnen van geel damast voor de hoge ramen, met vazen op consoles en schoorsteenmantels, met gebeeldhouwde deuren en sombere zalen met schilderijen langs de wanden; dit palazzo gaf, nadat ze er ingetrokken waren, alleen al door zijn uiterlijke verschijning voedsel aan de prettige dwaling van Vronski dat hij niet zozeer een Russische landheer, een opperstalmeester buiten dienst, als wel een verlicht liefhebber en beschermer van de kunst was, en ook: een bescheiden kunstschilder die voor de vrouw van wie hij hield, afstand gedaan had van de wereld, van relaties en van eerzucht.

Deze rol die Vronski met de verhuizing naar het palazzo had gekozen, werd een volledig succes en nadat hij door tussenkomst van Golenisjtsjev met enige interessante Italiaanse lieden kennis had gemaakt, was hij de eerste tijd rustig. Hij schilderde natuurstudies onder leiding van een Italiaanse professor in de schilderkunst en bestudeerde het Italiaanse leven van de middeleeuwen. Hij raakte gedurende deze laatste periode zo onder de bekoring van het Italiaanse leven in de middeleeuwen dat hij zelfs een hoed en een plaid over zijn schouder als in de middeleeuwen begon te dragen en dat stond hem erg goed.

'Wij leven hier maar en we weten van niets,' zei Vronski op een ochtend tegen Golenisjtsjev die bij hem aan was komen lopen. 'Heb jij het schilderij van Michajlov gezien?' vroeg hij terwijl hij hem een zojuist die ochtend ontvangen Russische krant aanreikte en hem op een artikel wees over een Russische kunstschilder die in deze zelfde stad woonde en een schilderij had voltooid waarover reeds lang geruchten de ronde deden en dat al op voorhand was verkocht. In het artikel werd de regering en de Academie het verwijt gemaakt dat aan deze opmerkelijke kunstschilder elke aanmoediging en hulp onthouden was.

'Ja, ik heb het gezien,' antwoordde Golenisjtsjev. 'Het spreekt vanzelf dat hij niet gespeend is van talent maar het is een volslagen onwaarachtige richting. Steeds weer diezelfde Ivanov-Strauss-Renan relatie tot Christus en de religieuze schilderkunst.'

'Wat stelt het schilderij voor?' vroeg Anna.

'Christus voor Pilatus. Christus wordt als jood uitgebeeld met heel het realisme van de nieuwe school.'

En de vraag naar de inhoud van het schilderij bracht Golenisjtsjev op een van

zijn meest geliefde stokpaardjes en hij begon uitleg te geven:

‘Ik begrijp niet hoe ze zich zo grof kunnen vergissen. Het beeld van Christus is reeds vastgelegd in de kunst van de grote meesters. Willen ze dus niet God maar een revolutionair of een wijsgeer uitbeelden, dan moeten ze Socrates, Franklin, Charlotte Corday uit de geschiedenis kiezen maar niet Christus. Ze nemen juist diegene die je voor de kunst niet mag nemen en dan...’

‘Maar is het waar dat die Michajlov in zulke armoedige omstandigheden verkeert?’ vroeg Vronski die vond dat hij als Russische maecenas, ongeacht of zijn schilderij nu goed of slecht was, de kunstschilder moest helpen.

‘Dat kan bijna niet. Hij is een vermaard portretschilder. Heb je zijn portret van madame Vasiltsjikova gezien? Maar hij schijnt geen portretten meer te willen schilderen en misschien dat hij daardoor inderdaad in behoeftige omstandigheden verkeert. Ik zeg dus dat...’

‘Zouden we hem niet kunnen vragen om een portret van Anna Arkajevna te maken?’ zei Vronski.

‘Waarom van mij?’ zei Anna. ‘Ik wil helemaal geen portret na dat van jou. Liever van Annie (zo noemde ze haar dochtertje). Kijk, daar heb je ze,’ voegde ze eraan toe terwijl ze door het raam naar de knappe Italiaanse min keek die het kind de tuin indroeg en meteen keek ze onopvallend naar Vronski. De knappe Italiaanse min die model stond voor Vronski’s schilderij was het enige heimelijke verdriet in Anna’s leven. Vronski, die haar hoofd naschilderde, bewonderde haar schoonheid en haar middeleeuwse uiterlijk en Anna durfde zichzelf niet toe te geven dat ze bang was om jaloers op deze min te worden en dat ze daarom zowel haar als haar zoontje verwende en vertroetelde.

Vronski keek ook naar buiten en in Anna’s ogen. Hij wendde zich meteen tot Golenisjtsjev en vroeg:

‘Maar ken jij die Michajlov?’

‘Ja, ik heb hem weleens ontmoet. Maar het is een rare kerel zonder enige beschaving. Je weet wel, een van die onbehouwen nieuwkomers die je tegenwoordig vaak ontmoet; van die vrijdenkers die *d’emblée* zijn opgevoed in begrippen als ongelof, negativisme en materialisme. Vroeger,’ zei Golenisjtsjev, die niet merkte of niet wilde merken dat zowel Anna als Vronski iets wilde zeggen, ‘vroeger ontmoette je wel eens een vrijdenker die opgevoed was in begrippen als het geloof, de wet, de moraal, iemand die zelf door strijd en inspanning vrijdenker geworden was; maar nu verschijnt er een nieuw slag geboren vrijdenkers die opgroeien zonder zelfs gehoord te hebben dat er morele en religieuze wetten waren, dat er autoriteiten waren en die rechtstreeks opgroeien in begrippen van de negatie van alles; barbaren dus. Hij is er zo één. Hij schijnt de zoon van een Moskouse huisknecht te zijn en heeft absoluut geen opvoeding genoten. Toen hij op de Academie was en zichzelf een reputatie

verwierf, wilde hij zich, als niet-domme man, ontwikkelen. En hij wendde zich tot wat hem de bron der beschaving leek: tot de tijdschriften. En je weet wel, iemand die zich vroeger wilde ontwikkelen, laten we zeggen, een Fransman, die begon alle klassieken te bestuderen: de schriftgeleerden, de tragedieschrijvers, de historici, de filosofen, en je begrijpt wat een geestelijke inspanning hem dat kostte. Maar bij ons belandt hij nu meteen bij de negatieve literatuur, maakt zich heel snel een extract daarvan eigen en is klaar. En dat is nog niets: een jaar of twintig geleden zou hij hierin nog sporen hebben gevonden van de strijd met de autoriteiten, met eeuwenoude inzichten; hij zou uit deze strijd hebben begrepen dat er nog iets anders was, maar nu belandt hij rechtstreeks bij een literatuur waarin de oude opvattingen zelfs geen discussie waard worden geacht maar waarin zonder omwegen beweerd wordt: er is niets, *évolution*, natuurlijke selectie, strijd om het bestaan, en dat is alles. In mijn essay heb ik...'

'Weet je wat,' zei Anna, die al lang tersluiks blikken met Vronski wisselde en wist dat de ontwikkeling van deze kunstschilder hem niet interesseerde maar dat hij er slechts aan dacht hoe hij hem zou kunnen helpen en het portret kon laten zien. 'Weet je wat?' viel ze de op dreef geraakte Golenisjtsjev heel beslist in de rede. 'Laten we naar hem toegaan!'

Golenisjtsjev kwam tot bezinning en vond het een goed idee. De kunstschilder woonde echter in een afgelegen wijk en daarom werd besloten het rijtuig te nemen.

Een uur later kwam Anna met Golenisjtsjev naast zich en Vronski op de voorbank bij een nieuw, lelijk huis in de afgelegen wijk. De vrouw van de conciërge kwam naar buiten en vertelde hun dat Michajlov de mensen in zijn atelier ontving, maar dat hij nu vlakbij, in zijn woning was. Ze stuurden haar met hun visitekaartjes naar hem toe met het verzoek zijn schilderijen te mogen zien.

De kunstschilder Michajlov was zoals altijd aan het werk toen hem de visitekaartjes van graaf Vronski en Golenisjtsjev werden gebracht. Hij had die ochtend in zijn atelier aan zijn grote schilderij gewerkt. Toen hij thuiskwam, maakte hij zich kwaad op zijn vrouw omdat ze niet wist hoe ze met de hospita die geld eiste, om moest gaan.

‘Ik heb je nu al twintig keer gezegd dat je geen uitleg moet geven. Je bent zo al dwaas genoeg en als je in het Italiaans iets uit begint te leggen, word je een driedubbele dwaas,’ zei hij na een langdurige ruzie tegen haar.

‘Dan moet je het niet zo op laten lopen, dat is mijn schuld niet. Als ik geld zou hebben...’

‘Laat me in godsnaam met rust!’ schreeuwde Michajlov met tranen in zijn stem. Hij ging met zijn vingers in zijn oren naar zijn werkkamer achter het beschot en sloot de deur achter zich. ‘Stom wijf!’ mompelde hij. Hij ging aan tafel zitten, sloeg een portefeuille open en ging onmiddellijk geestdriftig verder met een reeds begonnen tekening.

Hij werkte nooit met zoveel geestdrift en succes als wanneer het hem slecht ging in het leven en vooral wanneer hij ruzie had met zijn vrouw. Ach, laat ze naar de hel lopen! dacht hij terwijl hij doorging met zijn werk. Hij maakte een schets voor de figuur van een man met een woedeaanval. Hij had de schets al eerder gemaakt; maar hij was er niet tevreden over. Nee, die andere was beter... Waar is hij? Hij ging naar zijn vrouw en zonder haar aan te kijken vroeg hij met een nors gezicht aan het oudste meisje waar dat papier was dat hij hun had gegeven. Het papier met de afgekeurde tekening werd gevonden maar het was vuil geworden en er was kaarsvet op gedropen. Hij nam de tekening toch mee, legde hem voor zich op tafel en begon hem op enige afstand met half toegeknepen ogen te bekijken. Plotseling glimlachte hij en maakte een vreugdegebaar met zijn armen.

‘Ja, ja!’ zei hij. Hij nam meteen een potlood en begon snel te tekenen. De stearinevlek had de man een nieuwe pose gegeven.

Hij tekende deze nieuwe pose, herinnerde zich plotseling het energieke gezicht van de verkoper met de vooruitstekende kin bij wie hij sigaren kocht en tekende de man met dit gezicht en deze kin. Hij lachte van blijdschap. De figuur die eerst dood en verzonnen was geweest, werd plotseling levend en zo dat er al niets meer aan veranderd mocht worden. Deze figuur leefde en had een duidelijk

en onmiskenbaar eigen karakter. De schets kon worden verbeterd overeenkomstig de eisen van deze figuur, voeten en benen konden en moesten zelfs anders worden geplaatst, de houding van de linkerarm moest helemaal veranderen, het haar moest achterover. Maar door het aanbrengen van deze correcties veranderde hij de figuur niet maar verwijderde slechts wat de figuur verhulde. Hij nam als het ware die bedekking weg waardoor de figuur niet helemaal zichtbaar was; elke nieuwe lijn liet de figuur alleen maar beter zien in al zijn energieke kracht, precies zoals hij hem plotseling zag door de stearinevlek die erop gemaakt was. Hij was voorzichtig bezig om de figuur af te maken toen hem de visitekaartjes werden gebracht.

‘Ja, ik kom al!’

Hij ging naar zijn vrouw.

‘Toe nou, Sasja, wees niet boos!’ zei hij met een verlegen en lieve glimlach. ‘Het was jouw schuld. Het was mijn schuld. Ik zorg wel dat alles in orde komt.’ En na zich met zijn vrouw verzoend te hebben, trok hij zijn olijkleurige jas met de fluwelen kraag aan, zette zijn hoed op en ging naar zijn atelier. De zo goed geslaagde figuur was hij alweer vergeten. Nu was hij blij en opgewonden over het bezoek dat deze voorname Russen, die in een rijtuig waren gekomen, aan zijn atelier brachten.

Wat zijn schilderij betrof dat op de ezel stond: hij was er diep in zijn hart van overtuigd dat nog nooit iemand zo’n schilderij had geschilderd. Niet dat hij dacht dat zijn schilderij beter was dan alle Rafaëls, maar hij wist dat hetgeen hij wilde weergeven en wat hij in dit schilderij had weergegeven, nog nooit door iemand anders weergegeven was. Dat wist hij heel zeker en al heel lang, vanaf het moment dat hij eraan begonnen was; maar het oordeel van andere mensen, wie dan ook, had toch een enorme betekenis voor hem en het wond hem op tot in het diepst van zijn ziel. Elke opmerking, zelfs de meest pietluttige, die toonde dat de critici ook maar een klein deel zagen van hetgeen hij in zijn schilderij zag, bracht hem tot hevige opwindning. Hij schreef zijn critici altijd een dieper inzicht toe dan hij zelf bezat en hij verwachtte van hen altijd iets wat hij zelf nog niet in zijn schilderij had gezien. En het scheen hem toe dat hij dit ook vaak in het oordeel van zijn toeschouwers vond.

Hij stapte vlug naar de deur van zijn atelier en ondanks zijn opwindning trof hem de zachte belichting van de gestalte van Anna die in de schaduw bij de deur naar Golenisjtsjev stond te luisteren die haar enthousiast iets vertelde terwijl ze kennelijk tegelijkertijd naar de naderbij komende schilder wilde kijken. Hij merkte zelf niet hoe hij, naar hen toelopend, deze indruk opnam en verslond, precies als de kin van de sigarenkoopman en dat hij die indruk ergens opborg waar hij hem zonodig weer vandaan kon halen. De bezoekers die al bij voorbaat teleurgesteld waren door Golenisjtsjefs verhaal over de kunstenaar, werden nog

meer teleurgesteld door zijn verschijning. Michajlov was van middelmatige lengte, had een zware lichaamsbouw, een beweeglijke loop en droeg een bruine hoed, een olijfkleurige jas en een pantalon met nauwe pijpen terwijl wijde pijpen reeds lang in de mode waren. Hij maakte vooral door de alledaagsheid van zijn brede gezicht en door de combinatie van verlegenheid en de wens zijn waardigheid hoog te houden, een onaangename indruk.

‘Mag ik u verzoeken,’ zei hij in een poging onverschillig te lijken. Hij ging het portaal binnen, haalde een sleutel uit zijn zak en opende de deur.

In het atelier bekeek de kunstschilder Michajlov zijn gasten nog eens en zijn herinnering legde ook nog de uitdrukking van Vronski's gezicht en vooral van zijn jukbeenderen vast. Hoewel zijn artistieke gevoel onophoudelijk werkte om materiaal te verzamelen en hoewel hij zijn opwinding steeds heviger voelde worden omdat het ogenblik van de beoordeling van zijn werk naderde, vormde hij zich snel en exact uit onopvallende kenmerken een mening over deze drie lieden. Hij, Golenisjsjev, was een Rus die hier woonachtig was. Michajlov wist niet meer hoe hij heette en ook niet waar hij hem ontmoet had en waarover ze hadden gesproken. Alleen zijn gezicht herinnerde hij zich zoals hij zich alle gezichten herinnerde die hij ooit eens had gezien, maar ook herinnerde hij zich dat dit een van die gezichten was die bijgezet waren in de enorme afdeling van quasi-belangrijke gezichten die arm waren aan uitdrukingskracht. Het vele haar en het zeer hoge voorhoofd verleenden uiterlijke belangrijkheid aan het gezicht dat een kleinhartige, kinderlijke, boven de smalle brug van de neus geconcentreerde onrust uitdrukte. Vronski en mevrouw Karenina moesten volgens Michajlov aanzienlijke en rijke Russen zijn die niets van kunst begrepen, zoals alle rijke Russen, maar belangstelling en waardering veinsden. Die hebben natuurlijk de hele Oudheid al bekeken en reizen nu de ateliers van de modernen af, de Duitse charlatan en die zotte Engelse prerafaëliet, en bij mij komen ze slechts voor de volledigheid van het overzicht, dacht hij. Hij kende die dilettantenmanier maar al te goed (hoe intelligenter ze waren, des te erger) om de ateliers van moderne schilders te bezichtigen met geen ander doel dan om het recht te hebben te kunnen zeggen dat de kunst in verval was en dat je, hoe meer je naar de modernen keek, steeds beter zag dat de grote oude meesters onnavolgbaar waren. Hij was op dit alles bedacht, hij had dit alles in hun gezichten gezien, hij zag het in die onverschillige achteloosheid waarmee ze met elkaar spraken, naar de modellen en bustes keken en vrijmoedig rondliepen, wachtend tot hij het laken van het schilderij zou halen. Maar desondanks voelde hij, terwijl hij zijn studies oprolde, de gordijnen optrok en het laken weghaalde, hevige opwinding die nog heviger was omdat hij, ondanks dat naar zijn opvatting alle aanzienlijke en rijke Russen beesten en idioten waren, Vronski en vooral Anna aardig vond.

‘Wilt u misschien hier komen?’ zei hij terwijl hij met zijn beweeglijke loop opzij ging en naar het schilderij wees. ‘Dit is de vermaning van Pilatus. Mattheus

27, zei hij terwijl hij voelde hoe zijn lippen van opwinding begonnen te trillen. Hij stapte opzij en ging achter hen staan.

In die luttele seconden, in de tijd dat de bezoekers zwijgend naar het schilderij keken, keek ook Michajlov ernaar, en hij keek met onverschillige ogen, met de ogen van een buitenstaander. In die luttele seconden geloofde hij al bij voorbaat dat door hen een hoger, rechtvaardiger oordeel zou worden uitgesproken, juist door deze bezoekers die hij even tevoren nog zo verachtte. Hij was alles vergeten wat hij tevoren van zijn schilderij, in die drie jaren dat hij eraan werkte, had gedacht; hij was al die verdiensten die voor hem zo boven alle twijfel verheven waren geweest, vergeten. Hij zag het schilderij met hun onverschillige, nieuwe blik van buitenstaander en zag er niets goeds in. Op de voorgrond zag hij de verstoorde blik van Pilatus en het kalme gezicht van Christus en op het tweede plan de figuren van de dienaren van Pilatus en het gezicht van Johannes die toekeek bij wat er gebeurde. Elk gezicht dat met zoveel zoeken, met zoveel vergissingen, verbeteringen met zijn eigen speciale karakter in hem was gegroeid, elk gezicht dat hem zoveel leed en vreugde had bezorgd, al die gezichten die hij zo vele malen had moeten veranderen ter wille van de harmonie van het geheel, alle nuances in kleur en toon die hij met zoveel moeite had verworven, dit alles bij elkaar leek hem nu, gezien door hun ogen, banaal en duizendmaal herhaald. Het gezicht dat hem het dierbaarst was, het gezicht van Christus, het middelpunt van het schilderij dat hem zo in extase had gebracht toen hij het ontdekte, alles was voor hem verloren toen hij met hun ogen naar het schilderij keek. Hij zag een goed geschilderde (en zelfs dat niet want hij zag nu duidelijk een hoop tekortkomingen) herhaling van die eindeloze Christussen van Titiaan, Rafaël, Rubens, en ook dezelfde soldaten en Pilatus. Dat alles was banaal, armzalig, oud en zelfs slecht geschilderd; bont en zwak. Gelijk hebben ze wanneer ze in aanwezigheid van de kunstenaar enige geveinsde beleefdheidsfrases zullen spreken en dat ze wanneer ze alleen zijn, medelijden met hem zullen hebben en hem uit zullen lachen.

Dit zwijgen viel hem te zwaar (hoewel het niet langer dan een minuut duurde). Om het te verbreken en te tonen dat hij niet nerveus was, dwong hij zich tot kalmte en wendde hij zich tot Golenisjtsjev.

‘Ik heb, geloof ik, het genoeg gehad u al eens te ontmoeten,’ zei hij tegen hem terwijl hij rusteloos nu eens naar Anna en dan weer naar Vronski keek om geen enkele nuance in hun gelaatsuitdrukking te missen.

‘Zeker! We hebben elkaar bij Rossi ontmoet, weet u nog, op die avond waar die Italiaanse jongedame declameerde, de nieuwe Rachel,’ antwoordde Golenisjtsjev opgewekt terwijl hij zonder enige spijt zijn blik van het schilderij afwendde en naar de schilder keek.

Hij merkte echter dat Michajlov een oordeel over het schilderij verwachtte en

zei:

‘Uw schilderij is heel erg gevorderd sinds ik het de laatste keer heb gezien. En net als toen, word ik ook nu buitengewoon getroffen door de figuur van Pilatus. Men begrijpt deze man zo goed, een goedge prima kerel maar een ambtenaar in hart en nieren die niet weet wat hij aanricht. Maar mij lijkt het...’

Heel Michajlovs beweeglijke gezicht straalde plotseling: zijn ogen begonnen te schitteren. Hij wilde iets zeggen maar kon van opwindning geen woord uitbrengen en deed alsof hij moest kuchen. Hoe laag hij Golenisjtsjevs talent om kunst te begrijpen ook aansloeg, hoe onbeduidend die gerechtvaardigde opmerking over de getrouwheid van het gezicht van Pilatus als ambtenaar ook was en hoe beledigend hem het uiten van zo’n eerste onbeduidende opmerking waarbij aan de belangrijkere zaken werd voorbijgegaan, ook mocht lijken, toch ontstak Michajlov in geestdrift door deze opmerking. Zijn oordeel van de figuur van Pilatus kwam overeen met wat Golenisjtsjev had gezegd. Dat dit één uit een miljoen andere opmerkingen was die men kon maken en dat die allemaal, dat wist Michajlov heel goed, waar zouden zijn, deed voor hem niets af aan de betekenis van Golenisjtsjevs opmerking. Hij hield van Golenisjtsjev om deze opmerking en zijn neerslachtigheid veranderde plotseling in geestdrift. Onmiddellijk kwam heel het schilderij voor hem tot leven met al die onuitsprekelijke complicaties van alles wat leeft. Michajlov probeerde weer te zeggen dat hij Pilatus zo begrepen had; maar zijn lippen trilden onwillig en hij kon geen woord uitbrengen. Vronski en Anna zeiden ook iets op die zachte toon waarmee men meestal op schilderijtentoonstellingen spreekt, deels om de kunstenaar niet te kwetsen, deels om niet hardop iets doms te zeggen wat zo gemakkelijk gebeurt als men over kunst spreekt. Het scheen Michajlov dat het schilderij ook op hen indruk had gemaakt. Hij ging naar hen toe.

‘Wat is de uitdrukking van het gelaat van Christus prachtig!’ zei Anna. Van alles wat ze zag, vond ze deze gelaatsuitdrukking het mooiste. Ze voelde dat dit het middelpunt van het schilderij was en dat de schilder het daarom prettig zou vinden als dit geprezen werd. ‘Je kunt zien dat hij medelijden met Pilatus heeft.’

Dit was weer een van die miljoen juiste opmerkingen die men over zijn schilderij en de figuur van Christus kon maken. Ze had gezegd dat hij medelijden met Pilatus had. In het gelaat van Christus moest ook wel een uitdrukking van medelijden liggen omdat er ook een uitdrukking van liefde, van onaardse rust, van de bereidheid om te sterven en van het besef van de ijdelheid van woorden in lag. Het sprak vanzelf dat Pilatus de uitdrukking van een ambtenaar, en Christus die van medelijden in zich droeg omdat de een de verpersoonlijking van het vleselijke en de ander die van het geestelijke leven was. Dit alles en nog veel meer flitste door Michajlovs gedachten. En weer straalde zijn gezicht van verrukking.

‘Ja, en zoals deze figuur is gemaakt, zoveel lucht. Je zou er omheen kunnen gaan,’ zei Golenisjtsjev die met deze opmerking blijkbaar te kennen wilde geven dat de inhoud en de idee van deze figuur zijn goedkeuring niet wegdroeg.

‘Ja, wat een meesterschap, verbazend!’ zei Vronski. ‘En wat komen die figuren op de achtergrond goed uit! Dat is pas techniek,’ zei hij zich tot Golenisjtsjev wendend. Hij zinspeelde hiermee op een vroeger gesprek van hen waarin Vronski wanhoopde deze techniek ooit meester te worden.

‘Ja, ja, verbazend!’ beaamden Golenisjtsjev en Anna. Ondanks Michajlovs opgewonden toestand voelde hij zich pijnlijk getroffen door deze opmerking over zijn techniek. Hij wierp een boze blik op Vronski en fronste zijn gezicht. Hij had dit woord *techniek* vaak gehoord en begreep absoluut niet wat hij daaronder moest verstaan. Hij wist dat men onder dit woord een mechanische vaardigheid om te schilderen of te tekenen verstond die volkomen losstond van de inhoud. Hij had vaak opgemerkt dat men, zoals ook in deze loftuiting, de techniek plaatste tegenover de innerlijke waarde, als zou men wat slecht was, goed kunnen schilderen. Hij wist dat er veel aandacht en zorg voor nodig was om het werk zelf niet te beschadigen bij het verwijderen van een bovenlaag en bij het verwijderen van alle bovenlagen; maar hierbij was geen sprake van de vaardigheid om te schilderen, van techniek. Als het een klein kind of zijn keukenmeid gegeven werd om te zien wat hij zag, zouden ook zij datgene wat zij zagen bloot kunnen leggen. En de meest ervaren en bedreven kunstschilder en technicus zou met alleen maar mechanisch talent niets kunnen schilderen als niet tevoren aan hem de grenzen van de inhoud waren geopenbaard. Bovendien zag hij wel, dat zo er al over techniek gesproken werd, hij daar niet om geprezen kon worden. In alles wat hij schilderde en geschilderd had, zag hij tekortkomingen die pijn deden aan zijn ogen en die het resultaat waren van de onvoorzichtigheid waarmee hij bovenlagen verwijderde en die hij nu niet meer kon herstellen zonder het hele werk te bederven. En bijna op alle figuren en gezichten zag hij nog resten van niet geheel verwijderde bovenlagen die het schilderij bedierven.

‘Eén ding zou men kunnen zeggen als u mij toestaat deze opmerking te maken...’ merkte Golenisjtsjev op.

‘Ach, heel graag, alstublieft,’ zei Michajlov met een geveinsde glimlach.

‘Dat is dat hij bij u een mensgod is en niet een godmens. Ik weet trouwens dat u dit ook zo wilde.’

‘Ik kon geen Christus schilderen die niet in mij leefde,’ zei Michajlov somber.

‘Ja, maar in dat geval, indien u mij toestaat te zeggen wat ik denk... Uw schilderij is zo goed dat mijn opmerking het niet kan schaden en daarbij is het mijn persoonlijke mening. Voor u is dat anders. Het motief is anders. Maar laten we Ivanov eens nemen. Ik veronderstel dat als Christus tot het peil van historisch persoon wordt verlaagd, dat Ivanov dan beter een andere historische persoon

had kunnen kiezen, een nieuwe, een onaangeroerde.’

‘Maar als dit nu het meest verheven thema is dat zich aan de kunst voordoet?’

‘Als men zoekt, zijn er andere te vinden. Maar de zaak is dat de kunst geen twijfel en discussie verdraagt. En bij het schilderij van Ivanov wordt zowel de gelovige als de ongelovige voor de vraag gesteld: is dit God of is het geen God? En die vraag verstoort de eenheid van de indruk.’

‘Hoezo? Het lijkt me dat er voor ontwikkelde mensen,’ zei Michajlov, ‘geen twijfel kan bestaan.’

Golenisjtsjev was het hier niet mee eens, hij hield vast aan zijn aanvankelijke mening over de eenheid van indruk die de kunst behoefde, en verpletterde Michajlov.

Michajlov raakte opgewonden maar hij wist niets te zeggen om zijn gedachte te verdedigen.

Anna en Vronski hadden elkaar al lang over en weer aangekeken omdat ze de intelligente spraakzaamheid van hun vriend betreurden en ten slotte stapte Vronski zonder op de gastheer te wachten naar een ander niet zo groot schilderij.

‘Ach, wat prachtig, wat prachtig! Een wonder! Wat prachtig,’ zeiden ze eenstemmig.

Wat vinden ze zo mooi? dacht Michajlov. Hij was dat schilderij dat hij drie jaar geleden geschilderd had, alweer vergeten. Alle leed en geestdrift die hij met dit schilderij doorleefde toen het hem maanden achtereen dag en nacht bezighield, was hij vergeten; hij was het vergeten zoals hij altijd zijn voltooide schilderijen vergat. Hij keek er zelfs niet graag naar en hij had het slechts neergezet omdat hij een Engelsman verwachtte die het wilde kopen.

‘Dat is zomaar, dat is een oude studie,’ zei hij.

‘Wat goed!’ zei Golenisjtsjev die kennelijk ook echt onder de bekoring van het schilderij was gekomen.

Twee jongens hengelden in de schaduw van een wilgeboom. De oudste had zojuist zijn hengel uitgeworpen. Hij leidde zijn dobber naarstig achter een struik vandaan en ging helemaal op in deze bezigheid. De andere, de iets jongere, lag voorover in het gras, steunde met zijn hoofd met het blonde warrige haar op zijn ellebogen en keek peinzend met zijn blauwe ogen naar het water. Waaraan dacht hij?

Hun enthousiasme voor dit schilderij veroorzaakte bij Michajlov weer de opwindende van vroeger maar hij vreesde dit zinloze gevoel voor wat voorbij was, hij hield daar niet van en daarom wilde hij, hoewel hij blij was met deze lofzang, zijn bezoekers afleiden naar een derde schilderij.

Vronski vroeg echter of hij het schilderij niet wilde verkopen. Maar praten over geld was voor Michajlov, nu hij zo opgewonden was vanwege zijn bezoekers, uiterst onaangenaam.

‘Het staat er voor de verkoop,’ antwoordde hij terwijl hij zijn gezicht somber fronste.

Toen de bezoekers weg waren, ging Michajlov voor het schilderij van Pilatus en Christus zitten en herhaalde in gedachten wat er gezegd was en wat de bezoekers, hoewel ongezegd, bedoeld hadden. En vreemd: wat zo gewichtig voor hem was geweest toen ze hier waren en hij zich in gedachten in hun zienswijze trachtte te verplaatsen, had plotseling alle betekenis voor hem verloren. Hij

begon zijn schilderij met heel zijn absolute kunstenaarsblik te bekijken en kwam al gauw tot de overtuiging van de volmaaktheid en daarom ook van de betekenis ervan, een overtuiging die hij nodig had voor die spanning die alle andere interesses uitsloot want alleen onder die spanning kon hij werken.

Christus' voet was in perspectief toch nog niet goed. Hij nam zijn palet en begon te werken. Terwijl hij de voet verbeterde, keek hij voortdurend naar de figuur van Johannes op de achtergrond, een figuur die door de bezoekers niet was opgemerkt maar die, zo wist hij, meer dan volmaakt was. Toen hij de voet af had, wilde hij aan deze figuur beginnen maar hij voelde zich te opgewonden. Hij kon evenmin werken wanneer hij koel was als dan, wanneer hij te gevoelig was en alles te veel zag. Er was slechts één stadium in deze overgang van koelheid naar bezieling waarin hij kon werken. Maar hij was nu te opgewonden. Hij wilde het schilderij afdekken maar bleef met het laken in zijn hand gelukzalig glimlachend staan en keek lange tijd naar de figuur van Johannes. Ten slotte leek hij zich met moeite los te scheuren, liet het laken zakken en ging vermoeid maar gelukkig naar huis.

Vronski, Anna en Golenisjtsjev keerden in een buitengewoon levendige en vrolijke stemming naar huis terug. Ze spraken over Michajlov en zijn schilderijen. Het woord *talent* waaronder zij een aangeboren, bijna fysieke bekwaamheid los van hart en verstand verstonden en waaronder ze alles wilden verstaan wat een artiest doorleefde, dook bijzonder vaak in hun gesprek op omdat het onontbeerlijk voor hen was om datgene te benoemen waar ze geen flauw benul van hadden maar waar ze toch over wilden praten. Talent kon hem niet onzegd worden, zo zeiden ze, maar zijn talent kon zich niet ontwikkelen door gebrek aan educatie; een wijdverbreid euvel bij onze Russische kunstenaars. Maar het schilderij met de jongens had zich in hun geheugen gegrift en telkens kwamen ze erop terug.

'Wat een pracht! Wat is hem dat goed gelukt en wat een eenvoud! Hij beseft zelf niet hoe goed of het is. Ja, we moeten de kans niet voorbij laten gaan, we moeten het kopen,' zei Vronski.

Michajlov verkocht zijn schilderij aan Vronski en verklaarde zich bereid een portret van Anna te maken. Hij kwam op de vastgestelde dag en ging aan het werk.

Na vijf maal poseren was het niet slechts de gelijkenis die hen allen en vooral Vronski trof, maar ook de buitengewone schoonheid. Vreemd zoals Michajlov die bijzondere schoonheid van haar wist te ontdekken. Je moet haar kennen en van haar houden zoals ik van haar houd om die allerliefste zielsuitdrukking van haar te ontdekken, dacht Vronski hoewel hij eerst door dit portret die allerliefste zielsuitdrukking van haar leerde kennen. Deze uitdrukking was echter zo waarheidsgetrouw dat het hem en anderen leek dat ze haar allang kenden.

‘Ik zwoeg nu al zo lang en zonder enig resultaat,’ zei hij over zijn eigen portret, ‘maar hij heeft even gekeken en het geschilderd. Dat is het wat techniek betekent.’

‘Dat komt wel,’ troostte Golenisjtsjev die de mening was toegedaan dat Vronski talentvol en vooral ontwikkeld was en daardoor een verheven kijk op de kunst had. Golenisjtsjevs overtuiging van Vronski’s talent was mede gegrond op zijn behoefte aan Vronski’s lof en sympathie voor zijn essays en denkbelden en hij besepte dat lof en steun niet van één kant kunnen komen.

In andermans woning en vooral in Vronski’s palazzo was Michajlov een heel ander mens dan in zijn eigen atelier. Hij was vijandig onderdanig als vreesde hij toenadering tot mensen die hij minachtte. Vronski noemde hij ‘uwe excellentie’ en ondanks Anna’s en Vronski’s uitnodigingen bleef hij nooit eten en kwam niet anders dan voor de sessies. Anna was vriendelijker tegen hem dan tegen anderen en ze was dankbaar voor haar portret. Vronski was bovenmate beleefd tegen hem en was blijkbaar zeer geïnteresseerd in het oordeel van de kunstenaar over zijn eigen portret. Golenisjtsjev nam elke gelegenheid te baat om Michajlov de juiste kunstopvattingen in te prenten. Michajlov bleef echter tegen allen even koel. Anna voelde aan zijn blik dat hij het prettig vond om naar haar te kijken, maar hij vermeed elk gesprek met haar. Tijdens Vronski’s gesprekken over diens schilderkunst zweeg hij hardnekkig en even hardnekkig zweeg hij als men hem het schilderij van Vronski liet zien. Hij leed zichtbaar onder het gepraat van Golenisjtsjev en sprak hem nooit tegen.

Al met al vonden ze Michajlov, toen ze hem met zijn gereserveerde, onvriendelijke en, naar het leek, vijandige houding, beter leerden kennen, erg onsympathiek. En toen de sessies afgelopen waren, waren ze blij dat ze een

prachtig portret in handen hielden en dat hij niet meer kwam.

Golenisjtsjev uitte als eerste een gedachte die bij hen allen leefde, namelijk dat Michajlov gewoon jaloers was op Vronski.

‘Indien we aannemen dat hij hem niet benijdt omdat hij *talent* heeft, dan toch ergert het hem dat een adellijk en rijk man, een graaf nog wel (ze hebben immers een hekel aan dat alles) zonder bijzondere inspanning hetzelfde, zo niet meer, bereikt dan hij die daar heel zijn leven aan heeft gewijd. Het is vooral zijn gebrek aan beschaving.’

Vronski verdedigde Michajlov maar in het diepst van zijn hart geloofde hij het omdat volgens zijn opvatting iemand van een ander, lager milieu wel afgunstig moest zijn.

Anna's portret, naar hetzelfde object en zowel door hem als door Michajlov naar de natuur geschilderd, had Vronski het verschil tussen hem en Michajlov moeten laten zien; hij zag het echter niet. Alleen werkte hij na Michajlov niet verder aan haar portret omdat hij besloot dat dat nu overbodig was. Hij ging door met zijn schilderij van het leven in de middeleeuwen. En hijzelf, en Golenisjtsjev, en vooral Anna vonden het heel erg goed omdat het veel meer op de beroemde schilderijen leek dan het schilderij van Michajlov.

Intussen was Michajlov, ondanks het feit dat Anna's portret hem erg had geboeid, nog gelukkiger dan zij dat de sessies afgelopen waren, dat hij niet meer naar Golenisjtsjevs geleuter over kunst behoefde te luisteren en dat hij Vronski's schilderkunst kon vergeten. Hij wist dat men Vronski niet kon verbieden om zich met de schilderkunst te amuseren; hij wist dat hij en alle dilettanten het volste recht hadden om te schilderen wat ze maar wilden, maar hij vond het onaangenaam. Je kon iemand niet verbieden om een grote wassen pop voor zichzelf te maken en die te zoenen. Maar als hij met die pop bij een verliefde man komt, voor hem gaat zitten en zijn pop begint te liefkozen zoals de verliefde man zijn geliefde liefkoost, dan vindt die verliefde man dat onaangenaam. Dat zelfde onaangename gevoel ervoer Michajlov bij het zien van Vronski's schilderkunst; hij vond het zowel belachelijk als ergerlijk, zielig en kwetsend.

Vronski's passie voor de schilderkunst en de middeleeuwen duurde niet lang. Hij had wel zoveel smaak voor de schilderkunst dat hij zijn schilderij niet kon voltooien. Hij ging er niet verder mee. Hij had het vage besef dat de tekortkomingen die aanvankelijk weinig opvielen, al te zeer in het oog zouden gaan lopen als hij doorging. Het ging met hem precies als met Golenisjtsjev die besepte dat hij niets te zeggen had en zichzelf voortdurend wijsmaakte dat zijn idee nog niet rijp was, dat hij er nog op broedde en materiaal verzamelde. Maar Golenisjtsjev werd hier kwaad om en leed eronder terwijl Vronski zichzelf niet voor de gek kon houden en kwellen, en zich vooral niet kwaad kon maken. Hij probeerde, resoluut van karakter als hij was, niets uit te leggen, niets recht te

praten maar hield op met schilderen.

Maar zonder deze bezigheid leek het leven van hem en Anna, die zich over zijn teleurstelling verbaasde, zo saai in deze Italiaanse stad; het palazzo werd plotseling zo vreselijk oud en smerig, de vlekken op de gordijnen, de scheuren in de vloeren, het losse pleisterwerk op de kroonlijsten gingen zo tegen staan en altijd weer dezelfde Golenisjtsjev, Italiaanse professor en Duitse reiziger begonnen hun zo te vervelen dat er verandering in hun leven moest komen. Ze besloten naar Rusland te gaan, naar het platteland. Vronski was van plan om in Petersburg met zijn broer de bezittingen te verdelen en Anna wilde haar zoon zien. Het lag in hun voornemen om de zomer op het grote familielandgoed van Vronski door te brengen.

Levin was meer dan twee maanden getrouwd. Hij was gelukkig maar heel anders dan hij had verwacht. Iedere stap bracht hem een teleurstelling in zijn oude dromen en een nieuwe onverwachte vreugde. Levin was gelukkig maar zag, nu hij een gezin had gevormd, bij iedere stap dat dit heel wat anders was dan hij zich had voorgesteld. Bij iedere stap verging het hem zoals het iemand vergaat die geniet van het kijken naar het kalme gelukkige varen van een bootje over een meer, totdat hijzelf in dat bootje gaat zitten. Hij ziet dat hij niet alleen rustig moet zitten zonder te slingeren maar dat hij er ook, zonder een ogenblik te versagen, aan moet denken om koers te houden, dat hij water onder de voeten heeft, dat hij moet roeien, dat zijn onwennige handen pijn doen, en dat het alleen maar eenvoudig is om naar te kijken maar dat het, hoe plezierig ook, erg moeilijk is om te doen.

Toen hij als vrijgezel weleens naar andermans huwelijksleven keek, naar de kleine zorgjes, de ruzies, de jaloezie, kon hij daar in zijn hart alleen maar meewarig om lachen. In zijn toekomstige echtelijke leven was iets dergelijks naar zijn overtuiging niet slechts onmogelijk maar ook konden alle uiterlijkheden daarvan volgens hem in geen enkel opzicht met die van het leven van anderen vergeleken worden. En nu ineens werd dit leven van hem en zijn vrouw in plaats daarvan niet alleen niets bijzonders, maar werd het integendeel een leven dat bestond uit de onbeduidendste futiliteiten die hij voorheen zo verachtte maar die nu tegen zijn wil een ongewone en onmiskenbare betekenis kregen. En Levin zag dat het regelen van al deze kleinigheden bij lange na niet zo eenvoudig was als het hem vroeger wel leek. Hoewel Levin heel goed meende te weten wat het gezinsleven betekende, stelde hij zich, zoals alle mannen, dit gezinsleven onwillekeurig voor als een opeenvolging van onbelemmerd liefdesgenot waarvan je niet door kleine zorgen behoorde te worden afgeleid. Hij behoorde zijns inziens zijn werk te doen en hiervan rust te vinden in liefdesgeluk. Zij behoefde slechts bemind te worden en meer niet. Maar zoals alle mannen vergat hij dat ook zij haar werk moest doen. En het verbaasde hem hoe zij, de poëtische, charmante Kitty, niet slechts in de eerste weken maar reeds in de eerste dagen van hun huwelijksleven aan tafellakens, meubelen, logeerbedden, een dienblad, de kok enzovoort kon denken en zich daar zorgen over kon maken. Reeds tijdens hun verlovingstijd werd hij getroffen door die vastberadenheid waarmee ze geweigerd had een buitenlandse reis te maken, hoe ze besloten had naar het land

te gaan als wist ze wat er ging en moest gebeuren en hoe ze behalve aan haar liefde nog aan andere dingen had kunnen denken. Dat had hem toen gekwetst en ook nu voelde hij zich enkele keren door haar zorgen en zorgjes gekwetst. Hij zag echter dat ze dit moest doen. En hij kon er in zijn liefde voor haar – hoewel hij niet begreep waarom, hoewel hij lachte om die zorgen – toch niet anders dan bewondering voor hebben. Hij lachte erom, hoe ze de uit Moskou meegenomen meubelen schikte, hoe ze zijn en haar kamer opnieuw inrichtte, hoe ze de gordijnen ophing, hoe ze bepaalde waar het toekomstige vertrek voor de gasten, voor Dolly moest komen, hoe ze de kamer voor haar nieuwe meisje inrichtte, hoe ze het middagmaal bestelde bij de oude kok, hoe ze kibbelde met Agafja Michajlovna door haar het beheer van de provisiekamer af te nemen. Hij zag dat de oude kok glimlachte, bewondering voor haar had en naar haar onkundige, onmogelijke opdrachten luisterde; hij zag dat Agafja Michajlovna nadenkend en vriendelijk haar hoofd schudde over de nieuwe beschikkingen van de jonge mevrouw in de voorraadkamer; hij zag dat Kitty buitengewoon lief was toen ze lachend en huilend bij hem kwam om hem uit te leggen dat het meisje Masja gewend was om haar als een jongejuffrouw te zien en dat daarom niemand naar haar luisterde. Hij vond dit aandoenlijk maar vreemd en dacht dat het zonder dat beter zou zijn.

Hij kende dat vreemde gevoel niet dat nu over haar kwam, dat gevoel van verandering omdat ze nu kon bestellen wat ze maar wilde, bergen bonbons kon kopen, zoveel geld uit kon geven als ze wilde en elk toetje kon laten komen dat ze wilde, nadat ze thuis wanneer ze wel eens trek had in kool met kvas of bonbons, noch het een noch het ander kreeg.

En nu droomde ze vol blijdschap van de komst van Dolly met haar kinderen, vooral omdat ze voor de kinderen elk toetje dat ze wilden, zou laten opdienen en omdat Dolly heel haar nieuwe inrichting zou bewonderen. Ze wist zelf niet waarom en waarvoor, maar de huishouding had een onweerstaanbare aantrekkingskracht op haar. Instinctief voelde ze de nadering van het voorjaar en omdat ze wist dat er ook dagen met slecht weer zouden komen, vlocht ze zo goed als ze kon haar nest en maakte haast om terzelfder tijd te vlechten en te leren vlechten.

Deze pietluttige bezorgdheid van Kitty die zo tegengesteld was aan Levins ideaal van het verheven geluk van de eerste tijd, was een van zijn teleurstellingen; en deze aandoenlijke bezorgdheid waarvan hij de zin niet begreep maar waar hij toch geen hekel aan kon hebben, was een van de nieuwe bekoringen.

Een andere teleurstelling en bekoring vormden de kibbelarijen. Levin had zich nooit voor kunnen stellen dat er tussen hem en zijn vrouw iets anders zou kunnen bestaan dan een tere, respectvolle, minzame relatie en plotseling kregen ze vanaf de eerste dagen al woorden zodat zij tegen hem zei dat hij niet van haar

hield, dat hij alleen van zichzelf hield, zodat ze in tranen uitbarstte en heftig begon te gebaren.

Hun eerste ruzie werd veroorzaakt doordat Levin naar een nieuwe boerderij ging en een halfuur langer wegbleef omdat hij de kortste weg had willen nemen en verdwaald was. Hij reed naar huis en dacht slechts aan haar, aan haar liefde, aan zijn geluk, en hoe dichterbij hij bij huis kwam, hoe vuriger de tederheid werd die hij voor haar voelde. Hij rende de kamer binnen met dat zelfde gevoel, nog sterker zelfs, waarmee hij bij de Sjtsjerbatski's kwam om zijn aanzoek te doen. En dan plotseling werd hij verwelkomd met een donkere blik zoals hij nog nooit van haar had gezien. Hij wilde haar een kus geven maar ze stootte hem van zich af.

'Wat heb je?'

'Je bent nogal vrolijk...' begon ze, want ze wilde rustig ironisch zijn.

Maar nauwelijks had ze haar mond geopend of ze barstte los in een stroom verwijten van redeloze jaloezie, van al het leed dat ze in dit laatste halfuur, roerloos voor het raam gezeten, had doorgemaakt. En pas toen beseftte hij heel duidelijk voor de eerste maal wat hij niet beseft had toen hij haar na de huwelijksvoltrekking de kerk uitbracht. Hij begreep dat ze hem niet alleen heel erg na stond maar dat hij nu niet meer wist waar zij eindigde en waar hij begon. Hij begreep dit door het verscheurende gevoel van in tweeën gedeeld te worden, dat hij op dit moment doormaakte. Het eerste ogenblik was hij gekwetst maar op hetzelfde moment voelde hij dat hij niet door haar gekwetst kon worden, omdat zij hemzelf was. Hij had het eerste ogenblik het gevoel van iemand die plotseling van achteren een harde trap krijgt en zich kwaad en op wraak belust omdraait om de schuldige te ontdekken, om dan te zien dat hij zichzelf per ongeluk zo hard heeft gestoten, dat er niemand is om kwaad op te worden en dat de pijn geduld en gestild dient te worden.

Hij zou dit later nooit meer zo sterk voelen maar deze eerste keer kon hij lange tijd niet tot bezinning komen. Hij voelde het natuurlijke verlangen om zich te rechtvaardigen, om haar te bewijzen dat het haar schuld was; maar haar schuld bewijzen betekende haar nog meer prikkelen en de kloof verbreden die de oorzaak was van alle verdriet. Hij voelde een natuurlijk verlangen zich vrij te praten en haar schuld te bewijzen; maar een ander gevoel, dat sterker was, zei hem om vlug, zo vlug mogelijk, de ontstane kloof te dichten en hem niet breder te laten worden. Het was een kwelling om met zo'n onrechtvaardige beschuldiging te blijven zitten maar om haar pijn te doen door zichzelf te rechtvaardigen, was nog erger. Hij wilde, zoals iemand die half slapend pijn voelt, de pijnlijke plek lostrekken en van zich werpen om dan tot bezinning te komen en te voelen dat hijzelf die pijnlijke plek was. Hij moest slechts proberen de pijnlijke plek te helpen de pijn te verdragen en dat probeerde hij dan ook.

Ze verzoenden zich. Hoewel ze zich van haar schuld bewust was, sprak ze dit

niet uit maar ze werd wel liever tegen hem en zo beleefden ze een nieuw en verdubbeld liefdesgeluk. Maar desondanks bleven deze botsingen zich herhalen en zelfs vrij vaak en door de meest onverwachte en onbenullige aanleidingen. Deze botsingen kwamen ook vaak voor omdat ze nog niet wisten wat voor de ander belangrijk was en ook omdat ze beiden heel deze eerste tijd vaak slechtgheumeurd waren. Als de een in een goed en de ander in een slecht humeur was, verstoorde dat de vrede niet maar wanneer ze toevallig allebei in een slecht humeur waren, werden hun botsingen door zulke, door hun pietluttigheid onbegrijpelijke redenen veroorzaakt dat ze zich later met geen mogelijkheid wisten te herinneren waarover hun ruzie ging. Waren ze beiden goed gemutst dan was hun leven weliswaar een dubbele vreugde, maar toch was deze eerste tijd een moeilijke tijd voor hen.

Gedurende heel deze eerste tijd voelden ze een felle spanning alsof er aan beide uiteinden van een ketting die hen verbond, getrokken werd. Al met al waren die wittebroodsweken, dat wil zeggen de weken na de bruiloft, waar Levin op grond van de traditie zoveel van verwachtte, niet slechts niet verrukkelijk maar ze bleven in beider herinnering bewaard als de moeilijkste en meest vernederende tijd van hun leven. Beiden deden gelijkelijk hun best om in hun latere leven alle wanstaltige, beschamende omstandigheden van deze morbide tijd, toen ze maar zelden in een normale gemoedsstemming verkeerden en zelden zichzelf waren, uit hun geheugen te bannen.

Pas in de derde maand van hun huwelijk, toen ze weer terug waren na een maand in Moskou te zijn geweest, werd hun leven evenwichtiger.

Ze waren pas uit Moskou terug en blij alleen te zijn. Hij zat in zijn werkkamer aan zijn bureau te schrijven. Zij had die dag weer de donkerpaarse jurk aangetrokken die ze de eerste dagen van hun huwelijk droeg en waaraan hij zulke dierbare herinneringen bewaarde. Ze zat op de sofa, op diezelfde oude leren sofa die altijd in de werkkamer van Levins vader en grootvader had gestaan en had haar *broderie anglaise* ter hand genomen. Hij dacht en schreef en was zich voortdurend vol vreugde van haar aanwezigheid bewust. Hij had zijn bezigheden, zowel het bedrijf als het boek waarin de grondslagen van de nieuwe bedrijfsvoering uiteen moesten worden gezet, niet opgegeven; maar zo klein en nietig als deze bezigheden en zijn ideeën hem vroeger hadden geleken in vergelijking met het duister waarin heel zijn leven was gehuld, precies zo klein en nietig leken ze nu in vergelijking met dat door het stralende licht van het geluk overgoten leven dat hem wachtte. Hij ging door met zijn werk maar voelde nu dat het zwaartepunt van zijn belangstelling zich had verlegd en dat hij er daardoor een geheel andere en helderder kijk op had gekregen. Voorheen was dit werk de enige redding in zijn leven. Voorheen had hij het gevoel dat zijn leven zonder dit werk al te somber zou zijn. Nu kon hij echter niet zonder omdat zijn leven anders al te eentonig verlicht zou zijn. Toen hij zijn papieren weer ter hand nam en las wat daar geschreven stond, constateerde hij met voldoening dat dit werk de moeite waard was. Het was een nieuw en nuttig werk. Vele van zijn vroegere ideeën leken hem overbodig en te radicaal maar toen hij alles in zijn geheugen opfriste, kreeg hij een duidelijker inzicht in de vele lacunes. Hij schreef nu een nieuw hoofdstuk over de oorzaken van de ondeugdelijke situatie van de landbouw in Rusland. Hij trachtte te bewijzen dat de armoede van Rusland niet slechts veroorzaakt werd door de onjuiste verdeling van het grondbezit en door verkeerd bestuur maar ook dat zij in de laatste tijd bevorderd werd door de abnormale toepassing in Rusland van een civilisatie van buitenaf, in het bijzonder door de verkeerswegen, de spoorwegen die centralisatie in de steden en toename der luxe met zich meebrachten en dientengevolge de landbouw tot nadeel strekten, alsmede de ontwikkeling van de fabrieksindustrie, het kredietwezen en het daarmee gepaard gaande beursspel. Hij meende dat bij een normale ontwikkeling van de rijkdom al deze verschijnselen in de staat pas hun intrede mochten doen wanneer men zich eerst aanmerkelijke inspanningen ten behoeve van de landbouw had getroost; wanneer die onder correcte, op zijn

minst vastgestelde condities zou functioneren; dat de rijkdom van het land gelijkmatig behoorde te groeien en vooral zo, dat andere uitvloeisels van de rijkdom de landbouw niet zouden overvleugelen; dat de verkeerswegen ook aan de bekende situatie in de landbouw aangepast moesten worden; en dat de aanleg van de spoorwegen, waartoe niet uit economische maar uit politieke noodzaak was besloten, bij ons onjuiste gebruik van de grond voortijdig was en dat de spoorwegen in plaats van de landbouw te bevorderen zoals men verwachtte, deze juist verlamden door hem voorbij te streven en de ontwikkeling van industrie en kredietwezen te stimuleren; en dat daarom, zoals ook de eenzijdige en voortijdige ontwikkeling van een orgaan in een dier de algemene ontwikkeling zou belemmeren, het kredietwezen, de verkeerswegen, de versterking van fabrieksmatige activiteit, ongetwijfeld onontbeerlijk in Europa waar de tijd er rijp voor is, bij ons voor de algemene bevordering van de rijkdom alleen maar schadelijk zijn omdat het belangrijkste aan de orde zijnde probleem, de structurering van de landbouw, hierdoor naar de achtergrond verdrongen wordt.

Terwijl hij met zijn schrijfwerk bezig was, dacht zij eraan dat haar man zo abnormaal op de jonge vorst Tsjarski had gelet die op de avond voor het vertrek heel erg tactloos met haar had geflirt. Hij is immers jaloers, dacht ze. Goeie god, wat is hij lief en dom. Hij is jaloers. Als hij eens wist dat ze allemaal net zoveel voor me betekenen als Pjotr de kok, dacht ze en met een bezittersgevoel dat nieuw voor haar was, keek ze naar zijn achterhoofd en zijn rode nek. Hoe zielig het ook is om hem bij zijn werk te storen (maar hij krijgt het wel op tijd klaar!), ik moet zijn gezicht zien; zou hij voelen dat ik naar hem kijk? Ik wil dat hij zich omkeert... Ik wil het, nu! En ze sperde haar ogen wijd open om zo haar blik nog krachtiger te laten zijn.

‘Ja, ze trekken alle sappen naar zich toe en geven een valse schijn,’ mompelde hij terwijl hij ophield met schrijven en zich omkeerde omdat hij voelde dat ze glimlachte en naar hem keek.

‘Wat is er?’ vroeg hij terwijl hij glimlachend opstond.

Hij heeft omgekeken, dacht ze.

‘Niets, ik wilde dat je om zou kijken,’ zei ze terwijl ze naar hem keek en trachtte te raden of hij het nu vervelend vond of niet dat ze hem van zijn werk haalde.

‘Wat hebben we het toch goed samen! Ik in ieder geval wel,’ zei hij terwijl hij met een stralende glimlach van geluk naar haar toekwam.

‘Ik heb het zo goed naar mijn zin! Ik ga nergens meer heen en zeker niet naar Moskou.’

‘Waar dacht je aan?’

‘Ik? Ik dacht... Nee, nee, ga maar door met schrijven, laat je niet afleiden,’ zei ze met een pruilmondje, ‘en ik moet nu die gaatjes hierin knippen, zie je?’

Ze pakte de schaar en begon te knippen.

‘Nee, zeg op, wat?’ zei hij terwijl hij naast haar ging zitten en naar de cirkelvormige beweging van het kleine schaartje keek.

‘Ach, wat dacht ik? Ik dacht aan Moskou, aan jouw achterhoofd.’

‘Waarom zou nu juist ik zo’n geluk verdiend hebben? Dat is abnormaal. Dat is te goed,’ zei hij terwijl hij haar hand kustte.

‘Voor mij is het net andersom, hoe beter, hoe normaler.’

‘Je hebt hier een staartje,’ zei hij terwijl hij voorzichtig haar hoofd omdraaide. ‘Een staartje. Moet je kijken, hier. Nee, nee, we moeten werken.’

Van werken kwam echter niets meer en toen Koezma binnenkwam om te zeggen dat de thee klaar was, stoven ze schuldbewust uit elkaar.

‘Zijn ze er al uit de stad?’ vroeg Levin aan Koezma.

‘Ze zijn net aangekomen, ze zijn aan het uitpakken.’

‘Kom zo snel mogelijk,’ zei ze terwijl ze zijn werkkamer uitging, ‘anders lees ik de brieven alleen. En laat ons nog wat quatre-mains spelen.’

Alleen gebleven stopte hij zijn schriften in de nieuwe aktentas die ze voor hem had gekocht, en waste zijn handen in de nieuwe wastafel met al het nieuwe elegante toebehoren dat met haar in huis verschenen was. Levin glimlachte om zijn eigen gedachten en schudde misprijzend zijn hoofd erom; hij werd geplaagd door een gevoel dat veel van wroeging weg had. In zijn leven van nu was iets beschamends, weeks, capuaans, zoals hij het voor zichzelf noemde. Dat gaat zo niet langer, dacht hij. Binnenkort is het drie maanden en ik voer nog bijna niets uit. Het is vandaag zo ongeveer voor het eerst dat ik serieus aan de slag ben gegaan en met welk resultaat? Nauwelijks ben ik begonnen of ik houd er alweer mee op. Zelfs van mijn gewone bezigheden komt bijna niets terecht. Op het landgoed zien ze me ook nog maar nauwelijks. Nu eens vind ik het weer zielig om haar alleen te laten, dan weer zie ik dat ze zich verveelt. En ik dacht nog wel dat het leven voor het huwelijk maar zozo was, niet meetelde en dat na het huwelijk het werkelijke leven zou beginnen. Maar het is nu al bijna drie maanden en ik heb mijn tijd nog nooit zo ijdel en nutteloos doorgebracht. Nee, dat gaat niet, ik moet aan de slag. Haar treft natuurlijk geen schuld. Er valt haar niets te verwijten. Ik had zelf wat meer ruggegraat moeten tonen en mijn mannelijke onafhankelijkheid moeten bewaren. Anders kan het zowel voor mijzelf als voor haar tot een gewoonte worden... Het spreekt vanzelf dat zij er geen schuld aan heeft, zei hij bij zichzelf.

Maar het is moeilijk voor een ontevredene om niet iemand anders en zeker degene die hem het naast van alles staat, verwijten te maken over de oorzaak van zijn ontevredenheid. En Levin haalde zich de vage gedachte in het hoofd dat zij zelf wel niet schuldig was (zij kan nergens schuldig aan zijn) maar dat de schuld bij haar opvoeding lag die al te oppervlakkig en frivoool was geweest. (Die idioot

van een Tsjarski: ik weet dat ze hem de pas af wilde snijden maar dat ze niet wist hoe.) Ja, behalve interesse voor het huis (dat had ze), behalve haar toilet en behalve de *broderie anglaise*, heeft ze geen enkele serieuze belangstelling. Geen belangstelling voor mijn werk, voor het landgoed, voor de boeren of voor de muziek waar ze toch tamelijk goed in is, en ook niet voor lezen. Ze voert niets uit en is volmaakt tevreden. In zijn hart veroordeelde Levin dit; hij besepte nog niet dat ze zich voorbereidde op die drukke tijd dat ze tegelijkertijd de vrouw van haar man en de vrouw des huizes zou zijn terwijl ze ook kinderen zou dragen, voeden en opvoeden. Hij begreep niet dat ze dat instinctief voelde en dat ze zich bij de voorbereiding op deze verschrikkelijk zware taak geen verwijten maakte in de momenten van zorgeloosheid en liefdesgeluk waar zij nu van genoot terwijl ze vrolijk aan haar toekomstige nest vlocht.

Toen Levin bovenkwam, zat zijn vrouw bij de nieuwe zilveren samovar achter het nieuwe theeservies. Ze had Agafja Michajlovna met een kopje thee aan het kleine tafeltje neergezet en las een brief van Dolly met wie ze in een voortdurende en drukke correspondentie verweekeld was.

‘Kijk, uw vrouw heeft me hier neergezet en gezegd dat ik bij haar moet blijven zitten,’ zei Agafja Michajlovna terwijl ze vriendelijk tegen Kitty glimlachte.

Deze woorden van Agafja Michajlovna zeiden Levin dat het drama dat zich de laatste tijd tussen Agafja Michajlovna en Kitty had afgespeeld, tot een ontknoping was gekomen. Ondanks de bittere pil die de nieuwe vrouw des huizes Agafja Michajlovna had laten slikken door haar de teugels van het beheer uit handen te nemen, zag Levin dat Kitty haar toch gewonnen had en zich geliefd had weten te maken.

‘Hier, ik heb jouw brief ook gelezen,’ zei Kitty terwijl ze hem een brief vol fouten aanreikte. ‘Dat is van die vrouw, geloof ik, van je broer...’ zei ze. ‘Ik heb hem niet helemaal gelezen. En hier is een brief van mijn ouders en van Dolly. Stel je voor! Dolly heeft Grisja en Tanja meegenomen naar een kinderbal bij de Sarmatski’s; Tanja als markiezin.’

Maar Levin luisterde niet naar haar; met een kleur als vuur pakte hij de brief van Marja Nikolajevna, de gewezen minnares van zijn broer Nikolaj, en begon te lezen. Dit was al de tweede brief van haar. In haar eerste brief schreef Marja Nikolajevna dat zijn broer haar buiten haar schuld had verjaagd en voegde er met ontroerende naïviteit aan toe dat ze wel weer in armoede leefde maar toch niets vroeg, niets wenste, maar dat ze slechts geplaagd werd door de gedachte dat het Nikolaj Dmitrijevitsj zonder haar door zijn zwakke gezondheid slecht zou vergaan en ze vroeg aan zijn broer om op hem te letten. Nu schreef ze heel anders. Ze had Nikolaj Dmitrijevitsj opgezocht, was in Moskou weer bij hem ingetrokken en was samen met hem naar een provinciestad vertrokken waar hij een staatsbetrekking had gekregen. Hij had daar echter ruzie gezocht met zijn chef en was weer naar Moskou gegaan. Onderweg was hij echter zo ziek geworden dat hij wel niet meer op de been zou komen, schreef ze. Hij praat steeds over u en er is geen geld meer.

‘Lees eens, Dolly schrijft over jou,’ wilde Kitty glimlachend beginnen maar plotseling zweeg ze omdat ze de veranderde uitdrukking op het gezicht van haar man zag.

‘Wat heb je? Wat is er?’

‘Ze schrijft dat Nikolaj, mijn broer, op sterven ligt. Ik ga naar hem toe.’

Kitty's gezicht veranderde plotseling. Haar gedachten aan Tanja als markiezin, aan Dolly, dit alles was op slag verdwenen.

‘Wanneer ga je?’ vroeg ze.

‘Morgen.’

‘Ik ga met je mee, mag dat?’ vroeg ze.

‘Kitty! Hoe kan dat nu?’ zei hij verwijtend.

‘Hoezo?’ zei ze beledigd omdat haar voorstel weezin en ergernis bij hem leek op te wekken. ‘Waarom zou ik niet gaan? Ik zal je niet voor de voeten lopen. Ik...’

‘Ik ga omdat mijn broer op sterven ligt,’ zei Levin. ‘Waarom zou jij...’

‘Waarom? Om dezelfde reden als jij.’

Zelfs op een ogenblik dat voor mij zo ernstig is, denkt ze er slechts aan dat ze zich zal vervelen als ze alleen is, dacht Levin. En hij werd woedend om deze uitvlucht waar het zoiets ernstigs betrof.

‘Het kan niet,’ zei hij streng.

Agafja Michajlovna die zag dat het op ruzie uit zou draaien, zette haar kopje zachtjes neer en ging de kamer uit. Kitty merkte het zelfs niet. De toon van haar man bij deze laatste woorden kwetste haar vooral omdat hij haar blijkbaar niet geloofde.

‘Maar ik zeg je, als jij gaat, ga ik mee, ik ga in ieder geval mee,’ sprak ze haastig en woedend. ‘Waarom kan het niet? Waarom zeg je dat het niet kan?’

‘Omdat we god weet waarheen reizen, langs wat voor wegen en hotels. Je zal me alleen maar tot last zijn,’ zei Levin die kalm probeerde te blijven.

‘Helemaal niet. Ik heb niets nodig. Waar jij kan zijn, daar kan ik ook...’

‘Maar alleen al die vrouw daar die je niet mag ontmoeten.’

‘Ik weet niet wie en wat daar is en ik wil het ook niet weten. Ik weet dat de broer van mijn man op sterven ligt en dat mijn man naar hem toegaat en ik ga met mijn man mee om...’

‘Kitty! Word niet boos. Maar je moet toch begrijpen, dit is zo ernstig dat het pijnlijk voor me is te moeten denken dat hier een gevoel van zwakte in het geding komt, de onwil om alleen te blijven. Wel, als je je verveelt alleen, wel, ga dan naar Moskou.’

‘Zie je wel, jij denkt *altijd* dat ik slechte, gemene gedachten heb,’ zei ze en tranen van woede en gekrenkte trots sprongen in haar ogen. ‘Mij mankeert niets, geen zwakte, niets... Ik voel dat het mijn plicht is bij mijn man te zijn als hij verdriet heeft maar jij wilt me met opzet pijn doen, je wilt me met opzet niet begrijpen...’

‘Maar, dit is verschrikkelijk. Het lijkt wel of ik een slaaf ben!’ schreeuwde Levin opstaand en niet bij machte zijn woede te bedwingen. Maar op hetzelfde

moment voelde hij dat hij zichzelf sloeg.

‘Waarom ben je dan getrouwd? Was dan vrijgezel gebleven. Waarom, als je er nu al spijt van hebt?’ Ze sprong overeind en rende naar de salon.

Toen hij bij haar kwam, stikte ze bijna in haar tranen.

Hij begon zoekend naar de juiste woorden te praten, niet om haar van gedachten te doen veranderen maar slechts om haar te kalmeren. Maar ze wilde niet naar hem luisteren en was het nergens mee eens. Hij boog zich over haar heen en pakte haar tegenstribbelende hand. Hij kuste haar hand, hij kuste haar haar, weer kuste hij haar hand; ze bleef zwijgen. Maar toen hij haar gezicht met allebei zijn handen vastpakte en ‘Kitty!’ zei, kwam ze plotseling weer tot zichzelf, ze huilde nog even en verzoende zich met hem.

Besloten werd de volgende dag samen te vertrekken. Levin zei tegen zijn vrouw dat hij geloofde dat ze slechts mee wilde om van nut te zijn, en hij gaf toe dat er in de aanwezigheid van Marja Nikolajevna bij zijn broer niets ongepasts school; maar hij vertrok met diep in zijn hart een gevoel van onvrede jegens haar en zichzelf. Over haar was hij ontevreden omdat ze het niet op had kunnen brengen hem te laten gaan toen dat nodig was (en hij vond het zo vreemd om te bedenken dat hij, die nog maar zo kort geleden niet durfde geloven aan dat geluk dat zij hem lief kon hebben, zich nu ongelukkig voelde omdat ze te veel van hem hield!) en over zichzelf was hij ontevreden omdat hij geen karakter had getoond. En diep in zijn hart was hij het er nog minder mee eens dat zij iets met die vrouw die bij zijn broer was, te maken zou hebben en hij dacht met afgrijzen aan alle strubbelingen die hieruit voort konden komen. Alleen al dat zijn vrouw, zijn Kitty, zich met dat mens in één kamer zou bevinden, deed hem huiveren van afschuw en afgrijzen.

Het hotel van de gouvernementsstad waarin Nikolaj Levin lag, was een van die gouvernementshotels die met de beste voornemens aangaande netheid, comfort en zelfs elegantie naar de nieuwe geperfectioneerde voorbeelden zijn ingericht maar die door het bezoekende publiek in de kortste keren in smerige kroegen met de pretentie van moderne perfectie worden herschapen en die juist door deze pretentie nog erger zijn dan de oude hotels die alleen maar smerig waren. Dit hotel verkeerde reeds in deze staat; en de soldaat in smerig uniform die een sigaret rookte bij de ingang en een portier moest verbeelden, en de gietijzeren, tochtige, sombere en onaangename trap, en de nonchalante kelner in zijn smerige frak, en de gelagkamer met het stoffige wassen bloemstuk dat op tafel prijkte, en het vuil, het stof en de wanorde overal, en daarbij die nieuwe moderne zelfingenomen spoorwegdrukte van dit hotel, dit alles zorgde ervoor dat de heer en mevrouw Levin zich na hun jeugdige leven zeer zwaarmoedig gingen voelen, vooral omdat de valse schijn van het hotel volstrekt niet strookte met wat hun te wachten stond.

Zoals altijd bleek er ook nu, na de vraag in welke prijsklasse zij een kamer wensten, geen enkele goede kamer vrij te zijn: één goede hotelkamer was bezet door een inspecteur bij de spoorwegen, een andere door een advocaat uit Moskou, een derde door vorstin Astafjeva die van haar landgoed kwam. Er was een smerige kamer vrij naast een ander die men tegen de avond beloofde vrij te maken.

Levin bracht zijn vrouw gramstorig naar de hun toegewezen kamer omdat hetgeen hij verwachtte, uitgekomen was, namelijk dat hij zich, op het moment van aankomst wanneer hij nerveus en opgewonden zou zijn bij de gedachte aan zijn broer, om haar moest bekommeren in plaats van onmiddellijk naar zijn broer te kunnen gaan.

‘Ga maar, ga maar!’ zei ze terwijl ze hem verlegen en schuldbewust aankeek.

Zwijgend ging hij de kamer uit en botste onmiddellijk op Marja Nikolajevna die vernomen had dat hij aangekomen was maar niet bij hem binnen durfde te komen. Ze was nog precies zoals hij haar in Moskou had gezien: dezelfde wollen jurk met blote armen en hals, en hetzelfde goedge, domme, pokdalige gezicht dat wat voller was geworden.

‘En, hoe is het? Hoe gaat het met hem? Hoe gaat het?’

‘Erg slecht. Hij komt niet meer uit bed. Hij wacht steeds maar op u. Hij... Op

u... en uw vrouw.'

Levin begreep eerst niet wat haar zo van streek maakte maar ze maakte het hem meteen duidelijk.

'Ik ga weg, ik ga naar de keuken,' zei ze. 'Hij zal blij zijn. Hij heeft het gehoord en herinnert zich haar nog van het buitenland.'

Levin begreep dat ze zijn vrouw bedoelde en wist niet wat hij moest antwoorden.

'Kom mee, kom mee!' zei hij.

Maar juist toen hij weg wilde gaan, ging de deur van zijn hotelkamer open en Kitty keek naar buiten. Levin kreeg een kleur van schaamte en ergernis omdat zijn vrouw zichzelf en hem in deze pijnlijke situatie had gebracht; maar Marja Nikolajevna werd nog roder. Ze kromp ineem en kleurde zo hevig dat ze tranen in haar ogen kreeg. Ze pakte met allebei haar handen de punten van haar hoofddoek vast waar haar rode vingers aan gingen draaien omdat ze niet wist wat ze moest zeggen en doen.

Het eerste ogenblik zag Levin een uitdrukking van gretige nieuwsgierigheid in de blik waarmee Kitty naar die onbegrijpelijke, voor haar verschrikkelijke vrouw keek; dit duurde echter maar een ogenblik.

'Hoe is het? Hoe gaat het met hem?' keerde ze zich tot haar man en daarna tot haar.

'Maar we kunnen toch niet in de gang praten!' zei Levin terwijl hij geprikkeld naar een heer keek die zwierig, als moest hij op dit tijdstip naar een of andere zakelijke afspraak, door de gang liep.

'Kom toch binnen,' zei Kitty, zich tot Marja Nikolajevna wendend. Maar toen ze het geschrokken gezicht van haar man zag, zei ze: 'Of ga maar, ga maar en stuur iemand als ik kan komen,' en ze ging haar kamer weer in. Levin ging naar zijn broer.

Wat hij bij zijn broer zag en voelde, had hij allerm minst verwacht. Hij had verwacht diezelfde toestand van zelfbedrog te vinden die, naar men zei, zo vaak bij teringlijders pleegt voor te komen en die hem zo opviel toen zijn broer hem in de herfst bezocht. Hij had verwacht dat de fysieke kentekenen van de naderende dood duidelijker zouden zijn, dat hij hem zwakker, magerder maar toch nog bijna in dezelfde toestand aan zou treffen. Hij had verwacht dat hij hetzelfde gevoel van medelijden om het verlies van een geliefde broer en afgrijzen voor de dood zou hebben als toen, alleen in sterkere mate. En daar bereidde hij zich op voor; maar hij vond iets heel anders.

In het kleine smerige hotelkamertje met volgespuugde beschilderde lambrizingen, met gepraat achter een dun tussenschot, lag in de bedompte vieze stinkende lucht een met een deken bedekt lichaam op een van de muur geschoven bed. Een hand van dit lichaam lag op de deken en die op een hark

lijkende hand was op onverklaarbare wijze vastgehecht aan een lange, dunne, van het begin tot het midden gladde staaf. Het hoofd lag zijdelings op het kussen. Levin zag het bezwete dunne haar op de slapen en het strakgespannen, naar het leek doorschijnende voorhoofd.

Dit verschrikkelijke lichaam kan mijn broer Nikolaj niet zijn, dacht Levin. Hij kwam echter naderbij, zag het gezicht en er was al geen twijfel meer mogelijk. Ondanks de vreselijke verandering van het gezicht behoefde Levin maar naar die levendige, op de binnenkomer gerichte ogen te kijken, de lichte beweging van de mond onder de plakkerige snor te zien, om die vreselijke waarheid te begrijpen dat dit dode lichaam zijn levende broer was.

De glinsterende ogen keken streng en verwijtend naar de binnengekomen broer. En door deze blik ontstond onmiddellijk een levend contact tussen levenden. Levin voelde onmiddellijk het verwijt in de op hem gerichte ogen, en wroeging vanwege zijn eigen geluk.

Nikolaj glimlachte toen Konstantin zijn hand vastpakte. Het was een zwakke, nauwelijks merkbare glimlach maar ondanks die glimlach veranderde de strenge uitdrukking van zijn ogen niet.

‘Je had niet verwacht me zo aan te treffen,’ wist hij er met moeite uit te brengen.

‘Ja... nee,’ zei Levin die in zijn woorden verstrikt raakte. ‘Waarom heb je het me niet eerder laten weten, ik bedoel, toen ik trouwde? Ik heb overal naar je geïnformeerd.’

Hij moest praten om niet te zwijgen en hij wist niet wat hij moest zeggen, te meer omdat zijn broer niets antwoordde maar alleen maar keek zonder zijn ogen neer te slaan, terwijl hij blijkbaar trachtte in de betekenis van elk woord door te dringen. Levin vertelde zijn broer dat zijn vrouw was meegekomen. Nikolaj liet merken dat hij daar blij om was maar zei dat hij bang was dat zijn toestand haar angst aan zou jagen. Er viel een stilte. Ineens begon Nikolaj te bewegen als wilde hij iets zeggen. Door de uitdrukking van Nikolajs gezicht verwachtte Levin iets dat veelbetekenend en belangrijk was maar Nikolaj sprak over zijn gezondheid. Hij beschuldigde de dokter en beklagde zich dat er geen beroemde Moskouse dokter was en Levin begreep dat hij nog steeds hoopte.

Levin benutte het eerste moment van stilzwijgen. Hij stond op om, al was het maar voor een ogenblik, van het smartelijke gevoel verlost te zijn, en zei dat hij zijn vrouw ging halen.

‘Ja, goed, dan zal ik Masja zeggen dat ze hier op moeten ruimen. Ik denk dat het hier smerig is en dat het stinkt. Masja! Ruim de boel hier op,’ zei de zieke met moeite.

‘En als je klaar bent met opruimen, moet je zelf maar weggaan,’ voegde hij eraan toe terwijl hij zijn broer vragend aankeek.

Levin gaf geen antwoord. Hij ging de gang in en bleef staan. Hij had gezegd dat hij zijn vrouw ging halen maar nu hij eraan dacht wat hij zelf voelde toen hij de zieke zag, besloot hij dat hij maar beter kon proberen het haar uit het hoofd te praten. Waarom zou ze net zo moeten lijden als ik? dacht hij.

‘En? Hoe is het?’ vroeg Kitty met een verschrikt gezicht.

‘Ach, dit is vreselijk, vreselijk! Waarom ben je toch meegekomen?’ zei Levin.

Kitty zweeg enige ogenblikken en keek haar man verlegen en medelijdend aan; daarna ging ze naar hem toe en pakte hem met haar beide handen bij zijn elleboog.

‘Kostja, breng me naar hem toe, met zijn tweeën zal het minder erg zijn. Breng me alleen maar naar hem toe, breng me alsjeblieft, en ga dan zelf weg,’ zei ze. ‘Begrijp toch dat het veel moeilijker voor me is om alleen jou maar te zien en hem niet. Misschien dat ik daar zowel jou als hem kan helpen. Doe het, alsjeblieft!’ smeekte ze haar man, alsof haar levensgeluk ervan afhing.

Levin moest wel toegeven en nadat hij zich wat hersteld had, ging hij weer met Kitty naar zijn broer zonder nog aan Marja Nikolajevna te denken.

Ze ging zachtjes de kamer van de zieke binnen waarbij ze haar man voortdurend aankeek en hem haar dappere en medelijdende gezicht liet zien. Ze keerde zich zonder haast om en sloot de deur. Met onhoorbare passen liep ze snel naar de sponde van de zieke en nam, zodat hij zijn hoofd niet behoefde te draaien, onmiddellijk het geraamte van zijn kolossale hand in haar frisse jonge hand, drukte het en begon met die, slechts vrouwen eigen, niet kwetsende, ingetogen levendigheid vol mededogen met hem te praten.

‘We hebben elkaar al eens eerder ontmoet, in Soden, maar we hebben niet kennismemaakt,’ zei ze. ‘U had nooit gedacht dat ik nog eens uw zuster zou worden.’

‘U zou me vast niet herkend hebben,’ zei hij met een glimlach die al bij haar binnenkomst van zijn gezicht straalde.

‘Jawel, ik zou u wel herkend hebben. Wat heeft u er goed aan gedaan dat u het ons heeft laten weten! Er is geen dag voorbijgegaan dat Kostja het niet over u had en zich niet ongerust over u maakte.’

De ervaring van de zieke was echter van korte duur.

Ze was nog niet uitgesproken of zijn gezicht kreeg weer die stroeve verwijtende uitdrukking van afgunst die een stervende voor een levende voelt.

‘Ik ben bang dat u hier niet erg goed ligt,’ zei ze terwijl ze zich van zijn strakke blik afwendde en de kamer rondkeek. ‘We zullen de hotelhouder om een andere kamer moeten vragen,’ zei ze tegen haar man, ‘ook om dichterbij elkaar te zijn.’

Levin kon niet rustig naar zijn broer kijken; hij kon in zijn nabijheid niet natuurlijk doen en rustig zijn. Toen hij bij de zieke binnenkwam, werden zijn ogen en zijn aandacht onbewust omfloerst zodat hij de details van de toestand van zijn broer niet kon zien en onderscheiden. Hij rook de vreselijke stank, zag het vuil, de chaos, het gemartel en gesteun, en voelde dat hij hier niets aan kon doen. Het kwam niet in zijn hoofd op om aan alle bijzonderheden van de toestand van de zieke te denken en ze te onderscheiden, om eraan te denken hoe daar onder die deken dat lichaam lag, hoe die uitgemergelde scheenbenen, dijbenen, rug daar zo gekromd lagen en of ze niet beter gelegd konden worden, om iets te doen waardoor de zieke het wel niet beter, maar toch minder slecht zou hebben. Het liep hem koud over de rug wanneer hij aan al deze bijzonderheden begon te denken. Hij was er vast van overtuigd dat hij niets kon doen, noch om het leven te verlengen, noch om het lijden te verlichten. En de zieke voelde dat hij voor zichzelf erkende dat elke hulp onmogelijk was en werd daardoor geïrriteerd. En daardoor werd het voor Levin nog moeilijker. In de kamer van de zieke te zijn was een marteling voor hem, er niet te zijn was nog erger. En onder allerlei voorwendsels liep hij voortdurend de kamer uit en kwam weer terug omdat hij niet alleen kon zijn.

Maar Kitty dacht, voelde en deed heel anders. Bij het zien van de zieke werd ze vervuld van medelijden. En medelijden bracht in haar vrouwenziel helemaal niet dat gevoel van angst en afschuw teweeg zoals bij haar man maar de drang om iets te doen, om alle details van zijn toestand te leren kennen en hem te helpen. En daar er bij haar niet de minste twijfel bestond dat ze hem moest helpen, twijfelde ze ook niet aan de mogelijkheid daarvan en ging direct aan de slag. Juist die details die haar man met afgrijzen vervulden als hij er alleen al aan dacht, hadden ogenblikkelijk haar belangstelling. Ze liet de dokter halen, stuurde iemand naar de apotheek, gaf het meisje dat met haar meegekomen was en Marja Nikolajevna opdracht om te vegen, stof af te nemen en te dweilen terwijl ze zelf iets waste en spoelde, en iets onder de deken stopte. Op haar aanwijzing werden er zaken de ziekenkamer in- en uitgedragen. Zelf ging ze enige malen naar haar eigen kamer zonder acht te slaan op heren die ze onderweg tegenkwam om lakens, slopen, handdoeken en hemden te halen.

De kelner, die in de salon bezig was een diner voor ingenieurs op te dienen, verscheen enige malen met een kwaad gezicht omdat ze hem liet roepen, maar

hij moest haar opdrachten wel uitvoeren omdat ze die zo beminlijk en nadrukkelijk gaf dat het onmogelijk was haar iets te weigeren. Levin stond afwijzend tegenover dit alles; hij geloofde niet dat dit de zieke tot enig nut kon strekken. Hij was vooral bang dat de zieke kwaad zou worden. Maar de zieke werd niet kwaad, hoewel hij er schijnbaar onverschillig onder bleef; hij schaamde zich slechts en leek zich toch wel te interesseren voor wat ze allemaal voor hem deed. Toen Levin terugkwam van de dokter waar Kitty hem heen had gestuurd, trof hij, toen hij de deur opende, de zieke juist op het moment dat hij in opdracht van Kitty werd verschoond. Het lange witte skelet van zijn rug met de enorme uitstekende schouderbladen, de uitstekende ribben en de ruggegraat was ontbloot; Marja Nikolajevna en de bediende raakten in de knoop met een hemdsmouw en konden de lange afhangende hand er niet goed in krijgen. Kitty sloot haastig de deur achter Levin en keek een andere kant op; maar de zieke kreunde en ze ging vlug naar hem toe.

‘Schiet toch op,’ zei ze.

‘Ga weg hier,’ zei de zieke boos, ‘ik doe het zelf...’

‘Wat zeg je?’ wilde Marja Nikolajevna weten.

Kitty had het echter goed verstaan en ze begreep dat hij zich schaamde en het onplezierig vond om naakt te zijn waar zij bij was.

‘Ik kijk niet, ik kijk niet!’ zei ze terwijl ze zijn arm in de mouw hielp. ‘Marja Nikolajevna, gaat u even naar die kant om te helpen,’ voegde ze eraan toe.

‘Wil jij alsjeblieft even dat flesje uit mijn tasje halen,’ zei ze tegen haar man. ‘Je weet wel, in dat zijvakje, breng het alsjeblieft dan kunnen ze hier ondertussen alles verder opruimen.’

Toen Levin met het flesje terugkwam, lag de zieke in een opgemaakt bed en was alles om hem heen volkomen veranderd. De stank had plaats gemaakt voor de geur van geparfumeerde azijn die Kitty met getuile lippen en opgeblazen rode wangen door een pijpje in het rond sproeide. Er was nergens stof te zien, onder het bed lag een vloerkleed. Flesjes en karaffen stonden keurig op tafel, het benodigde linnengoed was opgevouwen evenals Kitty’s *broderie anglaise*. Op een andere tafel, bij het bed van de zieke, stond een glas water, een kaars en een doosje met poeders. De zieke zelf lag gewassen en gekamd op schone lakens, op hoog opgetaste kussens, in een schoon hemd met een witte kraag rond zijn onwezenlijk dunne hals en in zijn ogen waarmee hij Kitty onafgebroken aankeek, lag een uitdrukking van nieuwe hoop.

Levin had een dokter bij zich die hij in de club gevonden had. Het was niet dezelfde die Nikolaj Levin behandelde en waar hij zo ontevreden over was. De nieuwe dokter haalde zijn stethoscoop te voorschijn, beluisterde de zieke, schudde zijn hoofd, schreef medicijnen voor, vertelde eerst heel precies hoe de medicijnen ingenomen moesten worden en daarna aan welk dieet hij zich moest

houden. Hij raadde rauwe of heel zacht gekookte eieren aan en selterswater met melk zo van de koe en van een bepaalde temperatuur. Toen de dokter weg was, zei de zieke iets tegen zijn broer; maar Levin verstond slechts de laatste woorden: 'jouw Katja'. De blik waarmee zijn broer naar haar keek, maakte hem echter duidelijk dat hij haar prees. Ook tegen haar zei hij Katja toen hij haar vroeg dichterbij te komen.

'Ik voel me al veel beter,' zei hij. 'Met jou bij me was ik al lang beter geweest. Wat goed!' Hij nam haar hand en bracht die naar zijn lippen maar hij bedacht zich, als was hij bang dat ze dit niet prettig zou vinden. Hij streekte de hand slechts en liet hem los. Kitty pakte en drukte zijn hand met allebei haar handen.

'Leg me nu maar op mijn linkerzij en gaan jullie maar slapen,' zei hij.

Er was niemand die verstond wat hij zei, alleen Kitty begreep het. Zij begreep hem omdat haar gedachten voortdurend bezig waren met wat hij nodig had.

'Op de andere zij,' zei ze tegen haar man. 'Hij slaapt altijd op die kant. Verleg hem, het is niet prettig om een bediende te roepen. Ik kan het niet. Maar kunt u het niet?' wendde ze zich tot Marja Nikolajevna.

'Ik ben bang,' antwoordde Marja Nikolajevna.

Hoe verschrikkelijk Levin het ook vond om dit verschrikkelijke lichaam in zijn armen te nemen, om die plaatsen onder de deken vast te pakken waar hij niet van wilde weten, hij zwichtte voor de invloed van zijn vrouw; zijn gezicht kreeg de vastberaden trek die zij zo goed kende; hij stak zijn armen onder de deken om het lichaam vast te pakken en verbaasde zich ondanks zijn lichaamskracht over de wonderlijke zwaarte van die machteloze lichaamsdelen. Terwijl hij hem verlegde en de enorme uitgemergelde arm om zijn hals voelde, draaide Kitty snel en onhoorbaar het kussen om, klopte het op, legde het hoofd van de zieke recht en streek zijn dunne haar, dat weer op zijn slaap plakte, weg.

De zieke hield de hand van zijn broer in zijn hand. Levin voelde dat hij iets met zijn hand wilde doen en hem ergens heen trok. Levin verstijfde maar liet hem begaan. Jawel, hij trok hem naar zijn mond en kustte hem. Levins hele lichaam schokte van het snikken en hij ging, niet in staat om ook maar iets te zeggen, de kamer uit.

De wijzen hebt Gij het verborgen, de kinderen en onnozelen hebt Gij het geopenbaard. Zo dacht Levin over zijn vrouw toen hij die avond met haar praatte.

Levin dacht niet aan deze evangelische uitspraak omdat hij zichzelf als een wijze zag. Hij zag zichzelf niet als een wijze maar hij moest wel beseffen dat hij intelligenter was dan zijn vrouw en Agafja Michajlovna, en hij moest ook beseffen dat het denken aan de dood al zijn geestelijke krachten vergde. Hij wist ook dat vele grote mannelijke intellectuelen, wier denkbeelden over dit onderwerp hij las, hierover hadden nagedacht en toch nog geen honderdste wisten van wat zijn vrouw en Agafja Michajlovna hierover wisten. Hoezeer deze twee vrouwen, Agafja Michajlovna en Katja, zoals Nikolaj haar noemde en zoals ook Levin haar nu heel graag noemde, van elkaar verschilden; hierin waren ze volkomen gelijk. Beiden wisten zonder enige twijfel wat het leven was en wat de dood, en hoewel ze geen enkel antwoord konden geven op die vragen die zich aan Levin opdrongen, vragen die ze zelfs niet begrepen, twijfelden ze geen van beiden aan de betekenis van dit verschijnsel en zagen het volkomen gelijk, en niet alleen zij, want deze visie deelden ze met miljoenen mensen. Dat ze, zonder een ogenblik van aarzelen, wisten hoe ze met stervenden om moesten gaan en niet bang voor hen waren, leverde het bewijs dat ze terdege wisten wat de dood was. Hoewel Levin en ook anderen veel over de dood konden zeggen, kenden ze hem blijkbaar niet omdat ze er bang voor waren en absoluut niet wisten wat er gedaan moest worden wanneer mensen dood gingen. Indien Levin nu alleen met zijn broer Nikolaj was geweest, zou hij met ontzetting naar hem hebben gekeken en met nog meer ontzetting hebben afgewacht zonder dat hij verder iets had kunnen doen. Hij wist ook niet wat hij moest zeggen, hoe hij moest kijken, hoe hij moest lopen. Om zomaar over iets anders te praten leek hem grof, dat kon niet; over de dood praten, over iets sombers, dat kon ook niet. Zwijgen kon ook niet. Kijk ik, dan ben ik bang dat hij denkt dat ik hem observeer; kijk ik niet, dan denkt hij dat ik aan andere dingen denk. Loop ik op mijn tenen, dan ergert hij zich; loop ik gewoon, dan schaam ik me. Kitty dacht blijkbaar niet aan zichzelf en had ook geen tijd om aan zichzelf te denken; ze dacht aan hem omdat zij iets wist en alles ging goed. Ze vertelde over zichzelf en over haar bruiloft, ze glimlachte, ze had medelijden, ze was lief voor hem, ze praatte over mensen die weer genezen waren en alles ging goed; zij wist het dus. Het bewijs dat haar

handelwijze en die van Agafja Michajlovna niet instinctief, dierlijk en onnozel was, lag daarin dat zowel Agafja Michajlovna als Kitty voor de stervende iets meer eisten dan alleen de lichamelijke verzorging, de verlichting van het lijden, iets wat belangrijker was dan de lichamelijke verzorging, iets wat niets met de lichamelijke condities te maken had. Toen Agafja Michajlovna het over een pas gestorven grijsaard had, zei ze: 'Wel, hij heeft goddank nog de heilige sacramenten en het heilige oliesel ontvangen, god geve het een ieder om zo dood te gaan.' Precies zo lukte het Katja, om bij al haar zorgen voor het linnengoed, de doorgelegene plekken en het drinken, de zieke reeds de eerste dag over te halen om de sacramenten en het heilige oliesel in ontvangst te nemen.

Toen ze voor de nacht teruggekeerd waren naar hun eigen twee kamers, zat Levin met hangend hoofd zonder te weten wat hij moest doen. Hij kon zelfs niet met zijn vrouw praten om nog maar te zwijgen over avondeten, zich klaarmaken voor de nacht of overleggen wat ze moesten doen: hij schaamde zich. Kitty daarentegen was actiever dan gewoonlijk. Ze was zelfs opgewekter dan gewoonlijk. Ze gaf opdracht het avondeten te brengen, pakte zelf de bagage uit, hielp zelf met het opmaken van de bedden en vergat niet ze met insektenpoeder te bestrooien. Ze had de levendigheid en de snelheid van begrip die mannen krijgen voor een veldslag, voor een gevecht, in de gevaarlijke en beslissende ogenblikken van hun leven, die ogenblikken waarop een man voor eens en voor altijd laat zien wat hij waard is, en ook, dat heel zijn verleden niet voor niets is geweest maar een voorbereiding voor deze ogenblikken.

Alles ging haar even vlot af en het was nog geen twaalf uur of alle bagage was keurig netjes uitgezocht en wel zo bijzonder dat de hotelkamer op een huis begon te lijken, op haar kamers: de bedden waren opgemaakt, de borstels, kammen, spiegeltjes lagen op hun plaats en de tafelkleedjes waren uitgespreid.

Levin vond dat het zelfs nu onvergeeflijk was om te eten, te drinken, te praten, en hij had het gevoel dat elk van zijn bewegingen ongepast was. Maar zij zocht borstels uit en deed dat alles zo dat er niets kwetsends in stak.

Ze waren echter niet in staat om iets te eten en het duurde lang voordat ze konden slapen. Het duurde zelfs lang voor ze naar bed gingen.

'Ik ben erg blij dat ik hem heb kunnen overhalen om morgen het heilig oliesel te ontvangen,' zei ze terwijl ze in haar jakje voor haar reisspiegel zat en met een fijne kam haar zachte geurige haren kamde. 'Ik heb het nog nooit gezien maar mama zei me dat men hier gebeden om genezing heeft.'

'Denk je dan echt dat hij weer beter kan worden?' vroeg Levin terwijl hij naar de smalle lok achter haar ronde kopje keek die steeds weer verdween zodra zij de kam naar voren haalde.

'Ik vroeg het aan de dokter: hij zei dat hij niet langer dan drie dagen kan leven. Maar zij kunnen dat toch ook niet weten? Ik ben toch erg blij dat ik hem

heb overgehaald,' zei ze terwijl ze haar man schuin van achter haar haren aankeek. 'Alles is mogelijk,' voegde ze eraan toe met die speciale, wat slimme uitdrukking die haar gezicht altijd aannam wanneer ze over het geloof sprak.

Na hun gesprek over het geloof, toen ze nog verloofd waren, was noch hij, noch zij ooit op dit onderwerp teruggekomen maar zij vervulde haar rituele kerkbezoeken en gebeden altijd in het gelijkmatige, rustige besef dat het zo moest. Ondanks zijn verzekering van het tegendeel was zij er toch vast van overtuigd dat hij een even goed en nog beter christen was dan zij, en dat alles wat hij hierover zei, een van zijn belachelijke mannelijke hebbelikheden was zoals wat hij over haar *broderie anglaise* zei: dat goede mensen gaten stoppen maar dat zij ze er expres in knipte, enzovoort.

'Ja, die vrouw, die Marja Nikolajevna, had dat niet allemaal kunnen doen,' zei Levin. 'En... ik moet toegeven dat ik erg, heel erg blij ben dat je meegekomen bent. Je bent zo zuiver dat...' Hij nam haar hand maar kuste hem niet (haar hand kussen in de nabijheid van de dood leek hem ongepast) maar hij drukte hem slechts terwijl hij schuldbewust naar haar stralende ogen keek.

'Het zou je alleen zo zwaar gevallen zijn,' zei ze en terwijl ze haar hoog opgeheven armen voor haar van voldoening blozende wangen hield, draaide ze de vlechten op haar achterhoofd en speldde ze vast. 'Nee,' ging ze verder, 'zij wist het niet... Ik heb gelukkig veel in Soden geleerd.'

'Waren daar dan ook zulke zieken?'

'Erger.'

'Het vreselijke voor mij is dat ik steeds dat beeld van hem als jonge man voor me zie... Je zult niet geloven wat een charmante jongeling hij was maar ik begreep hem toen niet.'

'Natuurlijk geloof ik dat. Ik heb heel sterk het gevoel dat we vrienden *geweest* zouden zijn,' zei ze. Ze schrok van wat ze had gezegd, keek haar man aan en kreeg tranen in haar ogen.

'Ja, *geweest zouden zijn*,' zei hij triest. 'Hij is nu een van die mensen waarvan men zegt dat ze niet voor deze wereld zijn.'

'Maar ons wachten nog vele dagen en we moeten nu naar bed,' zei Kitty terwijl ze op haar kleine horloge keek.

DE DOOD

De volgende dag ontving de zieke de sacramenten en het heilige oliesel. Nikolaj Levin bad vurig gedurende de plechtigheid. Zijn grote ogen staarden naar de icoon die op een met een gebloemd kleedje bedekt speeltafeltje was neergezet en drukten zo'n hartstochtelijke bede en hoop uit dat het voor Levin vreselijk was om aan te zien. Levin wist dat deze hartstochtelijke bede en hoop het alleen maar moeilijker voor hem maakten om van het leven waar hij zo van hield, te scheiden. Levin kende zijn broer en de loop van diens gedachten; hij wist dat hij niet ongelovig was geworden omdat hij zonder geloof gemakkelijker leefde maar omdat de moderne wetenschappelijke verklaringen van de natuurverschijnselen zijn geloof stap voor stap hadden verdrongen, en daarom wist hij dat deze terugkeer tot het geloof geen wetmatige was die zich volgens dezelfde gedachte voltrok maar slechts een tijdelijke, baatzuchtige terugkeer, met een redeloze hoop op genezing. Levin wist ook dat Kitty deze hoop nog versterkte met haar verhalen over wonderbaarlijke genezingen waarvan zij had gehoord. Dit alles wist Levin en het deed hem vreselijk pijn om naar deze smekende, verwachtingsvolle ogen te kijken, naar deze uitgemergelde hand die met moeite omhoogging en het kruisteken maakte op het strak gespannen voorhoofd, naar deze uitstekende schouders en de rochelende lege borst die dat leven waar de zieke om smeekte, al niet meer konden bevatten. Tijdens de sacramenten bad Levin ook en hij deed wat hij, ongelovige, duizendmaal had gedaan. Zich tot God wendend zei hij: 'Zo Gij bestaat, maak deze man dan beter (dit is immers vele malen gebeurd), en Gij zult zowel hem als ook mij redden.'

Na de zalving voelde de zieke zich plotseling veel beter. Een uur lang hoestte hij geen enkel maal, hij glimlachte, kuste Kitty's hand, bedankte haar onder tranen en zei dat het goed met hem ging, dat hij nergens pijn had en dat hij zich hongerig en sterk voelde. Hij ging zelfs zonder hulp rechtop zitten toen men hem soep bracht en hij vroeg nog om een kotelet. Hoe hopeloos hij er ook aan toe was, hoe overduidelijk het ook was, indien men naar hem keek, dat hij niet genezen kon, toch leefden Levin en Kitty dit uur in dezelfde gelukkige, zij het schuchtere opwinding omdat ze bang waren zich te vergissen.

'Gaaf het beter?' 'Ja, veel beter.' 'Wonderlijk.' 'Helemaal niet wonderlijk.' 'Toch beter,' zeiden ze fluisterend terwijl ze elkaar toelachten.

Maar deze illusie was van korte duur. De zieke viel rustig in slaap maar hoestte zich een halfuur later wakker.

En op slag was alle hoop verdwenen, zowel bij zijn omstanders als bij hem zelf. De harde werkelijkheid van het lijden verwoestte zonder twijfel en zelfs zonder herinneringen aan de voorgaande verwachtingen alle hoop bij Levin, bij Kitty en bij de zieke zelf.

Zonder zelfs terug te denken aan wat hij een halfuur geleden nog geloofde, als was alleen de herinnering hieraan al beschamend, vroeg hij om jodium in een flesje met een geperforeerd papiertje erop, om in te ademen. Levin gaf hem het flesje en met dezelfde hartstochtelijke hoop in zijn ogen waarmee hij de sacramenten had ontvangen, keek hij nu naar zijn broer van wie hij een bevestiging van de woorden van de dokter wilde horen dat het inademen van jodium wonderen deed.

‘Is Katja er niet?’ hijgde hij en hij keek om zich heen terwijl Levin met tegenzin de woorden van de dokter bevestigde. ‘Nee? Dan kan ik het wel zeggen... Voor haar heb ik die komedie opgevoerd. Zij is zo lief maar ons kan je niets wijsmaken. Kijk, hier geloof ik in,’ zei hij terwijl hij het flesje in zijn knokige hand klemde en erboven begon te ademen.

Om acht uur ’s avonds dronken Levin en zijn vrouw thee op hun kamer toen Marja Nikolajevna hijgend bij hen binnenviel. Ze was bleek en haar lippen trilden.

‘Hij sterft!’ zei ze fluisterend. ‘Ik ben bang dat hij elk ogenblik dood kan gaan.’

Ze draafden allebei naar hem toe. Hij zat steunend op zijn hand, zijn lange rug gebogen en zijn hoofd voorover, rechtop in bed.

‘Wat voel je?’ fluisterde Levin na een moment van zwijgen.

‘Ik voel dat ik ertussenuit knijp,’ zei Nikolaj die de woorden met moeite maar bijzonder gedecideerd en langzaam uit zich perste. Hij tilde zijn hoofd niet op maar zijn ogen keken slechts omhoog zonder dat ze het gezicht van zijn broer bereikten. ‘Katja, ga weg!’ zei hij nog.

Levin sprong op en dwong haar op een gebiedende fluistertoon de kamer te verlaten.

‘Ik knijp ertussenuit,’ zei Nikolaj nog eens.

‘Waarom denk je dat?’ vroeg Levin om toch maar iets te zeggen.

‘Omdat ik ertussenuit knijp,’ herhaalde hij alsof hij van deze uitdrukking was gaan houden. ‘Het einde.’

Marja Nikolajevna kwam naar hem toe.

‘U kunt beter gaan liggen, dat is beter voor u,’ zei ze.

‘Nog even, dan blijf ik stilliggen,’ antwoordde hij. ‘Dood,’ zei hij spottend en kwaad. ‘Goed, leg me maar neer als jullie dat willen.’

Levin legde zijn broer op zijn rug, ging naast hem zitten en keek met

ingehouden adem naar zijn gezicht. De stervende lag met gesloten ogen maar op zijn voorhoofd bewogen af en toe spieren zoals bij iemand die diep en ingespannen nadenkt. Levin dacht onwillekeurig aan wat zich nu in hem voltrok maar al spande hij zijn hersens nog zo in om samen met hem op te trekken, aan de uitdrukking van dit rustige, strenge gezicht en het spel van een spier boven de wenkbrauw zag hij dat voor de stervende duidelijker en duidelijker werd wat voor Levin nog steeds even duister bleef.

‘Ja, ja, goed,’ zei de stervende hortend en traag. ‘Wacht even.’ Weer zweeg hij. ‘Goed!’ zei hij plotseling rustig en langgerekt als was alles voor hem beslist. ‘O Heer!’ zei hij en hij zuchtte zwaar.

Marja Nikolajevna voelde aan zijn voeten.

‘Ze worden koud,’ fluisterde ze.

Lang, heel lang naar het Levin voorkwam, lag de zieke bewegingloos. Maar hij leefde nog steeds en haalde af en toe adem. Levin was al moe van het ingespannen denken. Hij voelde dat hij, hoe hij zijn hersens ook inspande, niet begrijpen kon wat er *goed* was. Hij voelde dat de stervende hem reeds lang achter zich had gelaten. Hij kon al niet meer denken aan wat de dood nu eigenlijk was maar onwillekeurig kwamen er gedachten bij hem op over wat hem nu, zo meteen, te doen stond: de ogen sluiten, de dode kleden, een grafkist bestellen. En vreemd, hij bleef er volkomen koud onder en hij voelde geen verdriet, geen verlies, geen greintje medelijden met zijn broer. En zo er al sprake was van enig gevoel voor zijn broer dan was dat eerder afgunst vanwege de wetenschap die de stervende nu bezat maar die hij niet kon hebben.

Zo zat hij nog lange tijd bij hem, steeds wachtend op het einde. Maar het einde kwam niet. De deur ging open en Kitty wilde binnenkomen. Levin stond op om haar tegen te houden. Maar op het moment dat hij opstond, merkte hij dat de dode zich bewoog.

‘Niet weggaan,’ zei Nikolaj en hij strekte zijn hand uit. Levin gaf hem zijn hand en gebaarde boos naar zijn vrouw dat ze weg moest gaan.

Met de hand van de dode in zijn hand bleef hij een halfuur, een uur, nog een uur zitten. Hij dacht nu helemaal niet meer aan de dood. Hij vroeg zich af wat Kitty deed, wie in de kamer ernaast woonde, of de dokter een eigen huis had. Hij kreeg honger en slaap. Hij maakte zijn hand voorzichtig los en voelde aan de voeten. De voeten waren koud maar de zieke ademde nog. Levin wilde weer op zijn tenen weggaan maar weer bewoog de zieke zich en zei:

‘Niet weggaan.’

Het werd licht; de toestand van de zieke was nog dezelfde. Levin maakte heel zacht, zonder naar de stervende te kijken, zijn hand los, ging naar zijn kamer en viel in slaap. Toen hij wakker werd, hoorde hij, in plaats van het bericht dat zijn

broer dood was zoals hij verwachtte, dat de toestand van de zieke weer als voorheen was. Hij ging weer rechtop zitten, hoestte weer, begon weer te eten, te praten, zweeg weer over de dood, uitte weer hoop op herstel en werd nog geprikkelder en somberder dan tevoren. Niemand kon hem kalmeren, zijn broer niet, Kitty niet. Op iedereen was hij kwaad, tegen iedereen maakte hij vervelende opmerkingen, hij gaf iedereen de schuld van zijn lijden en eiste dat ze een beroemde dokter uit Moskou voor hem zouden laten komen. Telkens als men hem vroeg hoe hij zich voelde, gaf hij met een uitdrukking vol woede en verwijt hetzelfde antwoord:

‘Ik lijd vreselijk, ondraaglijk!’

De zieke leed meer en meer, vooral door de doorgelegen plekken die al niet meer te genezen waren, maakte zich steeds kwader op de mensen om hem heen, gaf hen overal de schuld van en verweet hun vooral dat ze geen dokter uit Moskou lieten komen. Kitty probeerde hem op alle mogelijke manieren te helpen en te kalmeren, maar alles was tevergeefs en Levin zag dat ze zelf lichamelijk en geestelijk uitgeput raakte, al wilde ze dit niet toegeven. Van het doodsbef dat, in die nacht dat Nikolaj zijn broer liet komen, bij allen door zijn afscheid van het leven was gewekt, was niets meer over. Allen wisten dat hij onherroepelijk en spoedig zou sterven, dat hij reeds half dood was. En allen hadden slechts één wens: dat hij zo spoedig mogelijk zou sterven. Ze hielden dit echter verborgen, gaven hem drankjes, zochten medicijnen, dokters en hielden hem, zichzelf en elkaar voor de gek. Dit was allemaal leugen, een smerige, kwetsende en godslasterlijke leugen. En door zijn karakter en omdat hij het meest van allen van de stervende hield, ervoer Levin deze leugen als bijzonder pijnlijk.

Levin die reeds lang met de gedachte rondliep om zijn beide broers tenminste voor de dood met elkaar te verzoenen, schreef aan zijn broer Sergej Ivanovitsj en las het antwoord dat hij van hem kreeg, aan de zieke voor. Sergej Ivanovitsj schreef dat hij zelf niet kon komen maar vroeg in ontroerende bewoordingen vergiffenis aan zijn broer.

De zieke zei niets.

‘Wat zal ik hem schrijven?’ vroeg Levin. ‘Ik hoop dat je niet kwaad op hem bent?’

‘Niet in het minst!’ antwoordde Nikolaj geërgerd. ‘Schrijf hem dat hij een dokter naar me toestuurt.’

Er verliepen nog drie pijnlijke dagen; de zieke bleef steeds in dezelfde toestand. Een ieder die hem zag, verlangde nu naar zijn dood: de bedienden van het hotel, de eigenaar, alle gasten, Marja Nikolajevna, Levin, Kitty. Alleen de zieke zelf zei hier geen woord over, maar maakte zich daarentegen kwaad dat ze geen dokter haalden, bleef medicijnen innemen en praatte over het leven. Slechts in die zeldzame momenten dat hij door de opium even van zijn voortdurende

lijden werd verlost, sprak hij soms in zijn halfslaap datgene uit wat sterker dan bij alle anderen in zijn ziel leefde: 'Ach, kwam het einde nu maar!' Of: 'Wanneer is dit afgelopen!'

Het lijden dat gelijkmatig toenam, deed zijn werk en bereidde hem voor op de dood. Er was geen houding waarin hij niet leed, er was geen moment dat hij even wegzonk, er was geen plaats, geen lichaamsdeel dat geen pijn deed, dat hem niet martelde.

Zelfs de herinneringen, indrukken en gedachten van dit lichaam boezemden hem nu een zelfde afkeer in als het lichaam zelf. Het zien van andere mensen, hun woorden, zijn eigen herinneringen, het was alles slechts een kwelling voor hem. De mensen om hem heen voelden dit, en onbewust durfden ze in zijn nabijheid niet vrijuit te bewegen, gesprekken te voeren of verlangens te uiten. Heel zijn leven vloeide samen tot dat ene gevoel van lijden en de wens ervan verlost te worden.

Kennelijk had zich in hem die ommekeer voltrokken die hem ertoe moest brengen om de dood te zien als de bevrediging van zijn verlangens, als geluk. Voorheen werd elke afzonderlijke wens die het gevolg was van lijden of ontbering, zoals kou, vermoeidheid, dorst, bevredigd door een lichamelijke functie die genot verschaftte; maar nu volgde op de ontbering en het lijden geen bevrediging terwijl een poging tot bevrediging nieuw lijden tot gevolg had. En daarom vloeiden al zijn verlangens samen tot één enkel verlangen: het verlangen verlost te worden van alle lijden en van hun bron, zijn lichaam. Maar de woorden ontbraken hem om dit verlangen naar bevrijding te kunnen uiten, en daarom zweeg hij hierover maar eiste uit gewoonte de bevrediging van die verlangens die al niet meer bevredigd konden worden. 'Leg me op mijn andere zij,' zei hij om dan onmiddellijk weer te eisen dat ze hem teruglegden. 'Geef me bouillon. Haal die bouillon weg. Vertel iets, waarom zeggen jullie niets.' Maar zodra ze iets zeiden, sloot hij zijn ogen ten teken van vermoeidheid, onverschilligheid en afkeer.

Op de tiende dag na hun komst naar de stad werd Kitty ziek. Ze had hoofdpijn, moest overgeven en bleef de hele morgen in bed.

De dokter verklaarde dat haar ziekte het gevolg was van vermoeidheid en nerveuze opwindning en schreef haar geestelijke rust voor.

Na het middageten stond Kitty echter op en ging, zoals altijd, met een werkje naar de zieke. Toen ze binnenkwam, keek hij haar streng aan en glimlachte verachtelijk toen ze zei dat ze ziek was. Die dag snoot hij voortdurend zijn neus en lag zielig te kreunen.

'Hoe voel je je?' vroeg ze hem.

'Slechter,' sprak hij met moeite. 'Pijn!'

'Waar doet het pijn?'

‘Overall’

‘Het loopt vandaag af, u zult het zien,’ zei Marja Nikolajevna op een fluistertoon maar toch wel zo dat de zieke, die, zoals Levin merkte, een scherp gehoor had, haar moest verstaan. Levin gebaarde dat ze stil moest zijn en keek opzij naar de zieke. Nikolaj had het gehoord, maar deze woorden maakten absoluut geen indruk op hem. De blik in zijn ogen bleef even verwijtend en gespannen.

‘Waarom denkt u dat?’ vroeg Levin toen ze achter hem de gang op kwam.

‘Hij begint aan zichzelf te plukken,’ zei Marja Nikolajevna.

‘Hoezo plukken?’

‘Kijk zo,’ zei ze en ze trok aan de plooiën van haar wollen jurk. Inderdaad, het was hem opgevallen dat de zieke heel deze dag aan zichzelf plukte als wilde hij iets wegtrekken.

Marja Nikolajevna’s voorspelling kwam uit. Tegen het vallen van de nacht was de zieke al niet meer in staat zijn armen op te tillen en bleef voortdurend met dezelfde aandachtig geconcentreerde uitdrukking in zijn ogen voor zich uit staren. Zelfs als zijn broer of Kitty zich over hem heen boog zodat hij hen zou kunnen zien, behielden zijn ogen dezelfde blik. Kitty liet een priester komen om de gebeden der stervenden te lezen.

Terwijl de priester de gebeden las, gaf de stervende geen enkel teken van leven; zijn ogen waren gesloten.

Levin, Kitty en Marja Nikolajevna stonden bij het bed. De priester had zijn gebed nog niet ten einde gelezen toen de stervende zich uitstrekte, zuchtte en zijn ogen opendeed. Toen de priester klaar was met zijn gebed, legde hij het kruis op het koude voorhoofd, wikkelde het vervolgens langzaam in zijn stola, bleef zwijgend nog een paar minuten staan en raakte toen aan de geweldig grote, koud geworden en bloedeloze hand.

‘Hij is dood,’ zei de priester en wilde weggaan; maar plotseling bewoog de plakkerige snor van de dode en in de stilte kwamen diep uit zijn borst duidelijk de afgemeten klanken:

‘Niet helemaal... Nog even.’

En na een minuut lichtte zijn gezicht op, er verscheen een glimlach onder zijn snor en klaarstaande vrouwen begonnen de overledene zorgvuldig te wassen en te kleden.

De aanblik van zijn broer en de nabijheid van de dood wekten in Levin weer dat zelfde angstgevoel ten overstaan van de onoplosbaarheid van het raadsel en tegelijk ook van de nabijheid en onvermijdelijkheid van de dood dat hem ook op die herfstavond dat zijn broer bij hem kwam, had overvallen. Dit gevoel was nu nog sterker dan voorheen; hij voelde zich nog minder dan vroeger in staat om de zin van de dood te begrijpen; doordat zijn vrouw echter zo dicht bij hem was,

dreef dit gevoel hem niet tot wanhoop: ondanks de dood voelde hij de noodzaak te leven en lief te hebben. Hij voelde dat de liefde hem van de wanhoop redde en dat deze liefde onder bedreiging van wanhoop steeds sterker en sterker werd.

Ternauwernood had dat ene geheim van de dood dat onopgelost gebleven was, zich voor zijn ogen voltrokken of er diende zich een nieuw, even onoplosbaar geheim aan dat opriep tot liefde en leven.

De dokter bevestigde zijn vermoedens aangaande Kitty. Haar ziekte bleek zwangerschap.

Vanaf het ogenblik dat Aleksej Aleksandrovitsj uit de gesprekken met Betsy en Stepan Arkadjijs begreep dat er alleen maar van hem verwacht werd dat hij zijn vrouw met rust zou laten, haar niet met zijn aanwezigheid lastig zou vallen en dat zijn vrouw dit zelf wenste, voelde hij zich zo verloren dat hij zelf geen enkel besluit kon nemen, zelf niet wist wat hij nu wilde en zich overleverde aan hen die met zoveel genoeg de zaken voor hem regelden; hij ging overal mee akkoord. Pas toen Anna al weg was uit zijn huis en de Engelse gouvernante hem liet vragen of ze samen met hem moest dineren of apart, was zijn situatie hem voor de eerste maal duidelijk geworden en dit vervulde hem met ontzetting.

Wat in deze situatie het zwaarste viel, was dat hij zijn verleden op geen enkele manier met wat er nu gebeurde in harmonie of samenhang kon brengen. Het was niet het verleden toen hij gelukkig met zijn vrouw leefde, dat hem ontredderde. De overgang van dat verleden naar de wetenschap dat zijn vrouw hem ontrouw was, had hij al smartelijk doorleefd; dat was een moeilijk stadium geweest maar hij had het kunnen begrijpen. Indien zijn vrouw toen, na haar ontrouw te hebben bekend, bij hem weg was gegaan, zou hij verbitterd, ongelukkig zijn geweest maar hij was niet in deze voor hem zo uitzichtloze, onbegrijpelijke situatie terechtgekomen waarin hij zich nu voelde. Hij kon de vergiffenis die hij onlangs schonk, zijn tederheid, zijn liefde voor zijn zieke vrouw en het vreemde kind thans op geen enkele wijze in harmonie brengen met dat wat nu was, namelijk dat hij nu als het ware als beloning voor alles alleen was komen te staan, te schande en belachelijk gemaakt, voor niemand nodig en door allen veracht.

De eerste twee dagen na het vertrek van zijn vrouw ontving Aleksej Aleksandrovitsj indieners van verzoeken, zijn eerste secretaris, hij bezocht het comité en kwam zoals gewoonlijk in de eetkamer dineren. Zonder zich er rekenschap van te geven waarom hij dit deed, waren al zijn geestelijke inspanningen er in deze twee dagen op gericht om er kalm en zelfs onverschillig uit te zien. Bij het beantwoorden van vragen hoe hij over de bezittingen en de kamers van Anna Arkadjevna wenste te beschikken, moest Aleksej Aleksandrovitsj zich tot het uiterste inspannen om zich het aanzien te geven van een man voor wie het gebeurde niet onverwacht was gekomen en niets behelsde wat de normale gang van zaken te buiten ging. Hij bereikte zijn doel: er was niemand die ook maar enig teken van wanhoop in hem kon onderkennen. Op de tweede dag na het vertrek echter, toen Kornej hem een rekening van een

modehuis bracht die Anna vergeten was te betalen en meldde dat de verkoper er zelf was, gaf Aleksej Aleksandrovitsj opdracht de man bij hem te laten komen.

‘Neemt u mij niet kwalijk, uwe excellentie, dat ik zo vrij ben u lastig te vallen. Indien u mij echter zegt dat ik mij tot hare excellentie moet wenden, zoudt u dan zo goed willen mijn haar adres mede te delen.’

Aleksej Aleksandrovitsj dacht even na, naar het de verkoper leek, wendde zich toen plotseling af en ging aan tafel zitten. Met zijn hoofd in zijn handen zat hij lange tijd in deze houding, probeerde een paar maal te gaan spreken en zweeg weer.

Kornej die begreep wat er in zijn meester omging, verzocht de verkoper een andere keer terug te komen. Toen Aleksej Aleksandrovitsj weer alleen was, begreep hij dat hij de kracht niet had om zijn rol van kalmte en vastberadenheid nog langer vol te houden. Hij gaf opdracht om het wachtende rijtuig weer uit te spannen, zei dat hij niemand wilde ontvangen en kwam niet aan tafel.

Hij voelde dat hij niet bestand was tegen die algemene druk van verachting en meedogenloosheid die hij zo duidelijk aflas van het gezicht van die verkoper, van Kornej en van iedereen zonder enige uitzondering die hij gedurende deze twee laatste dagen had ontmoet. Hij voelde dat hij de haat van de mensen niet af kon wenden daar deze haat niet kwam omdat hij slecht was (dan had hij kunnen proberen zich te verbeteren) maar omdat hij schandelijk en afschuwelijk ongelukkig was. Hij wist dat zij daarom, juist omdat zijn hart verscheurd was, meedogenloos jegens hem zouden zijn. Hij voelde dat de mensen hem vernietigden zoals honden een gewonde hond die gilt van pijn, verscheuren. Hij wist dat de enige redding was om zijn wonden voor de mensen te verbergen en had dat onbewust twee dagen trachten te doen maar hij voelde zich nu niet meer in staat om deze ongelijke strijd voort te zetten.

Zijn wanhoop vermeerderde nog door het besef dat hij helemaal alleen stond met zijn verdriet. Het was niet alleen in Petersburg dat hij niet één mens had aan wie hij alles wat hij doorstond, had kunnen vertellen, die medelijden met hem zou hebben, en niet als hogere ambtenaar, niet als iemand van de hogere kringen, maar gewoon als een lijdend medemens; maar zo iemand had hij nergens.

Aleksej Aleksandrovitsj was opgegroeid als wees. Ze waren met twee broers. Hun vader konden ze zich niet herinneren en hun moeder stierf toen Aleksej Aleksandrovitsj tien jaar oud was. Er was maar een klein vermogen. Oom Karenin, een hooggeplaatste ambtenaar en eens gunsteling van de overleden keizer, had hen opgevoed.

Nadat Aleksej Aleksandrovitsj het gymnasium en de universiteit met medailles beëindigd had, begon hij, geholpen door zijn oom, onmiddellijk aan een belangrijke ambtelijke loopbaan en sindsdien was zijn leven louter aan zijn ambtelijke ambitie gewijd. Aleksej Aleksandrovitsj knoopte noch op het

gymnasium, noch op de universiteit, noch later als ambtenaar ooit vriendschappelijke betrekkingen met iemand aan. Zijn broer was de enige mens die hem na aan het hart lag maar die diende bij buitenlandse zaken en woonde altijd in het buitenland waar hij kort na Aleksej Aleksandrovitsj' huwelijk stierf.

Tijdens zijn gouverneurschap liet Anna's tante, een rijke dame uit het gouvernement, de niet meer zo jonge man, maar wel jong voor een gouverneur, kennismaken met haar nichtje en bracht hem in zo'n situatie dat hij zich uit moest spreken of de stad verlaten. Aleksej Aleksandrovitsj aarzelde lange tijd. Er waren toen evenveel argumenten voor als tegen en er was geen doorslaggevend argument dat hem dwong van zijn stelregel: in geval van twijfel dient men zich te onthouden, af te wijken. Anna's tante zinspeelde er echter via een kennis op dat hij het meisje al gecompromitteerd had en dat hij het aan zijn eer verplicht was een aanzoek te doen. Hij deed een aanzoek en schonk zijn verloofde en vrouw alle gevoel waar hij toe in staat was.

De genegenheid die hij voor Anna voelde, verdreef de laatste verlangens naar hartelijke omgang met andere mensen uit zijn ziel. En nu was er onder alle mensen die hij kende, niet één goede vriend. Relaties, zoals men dat noemt, had hij veel; maar vriendschappelijke relaties had hij niet. Aleksej Aleksandrovitsj kende veel mensen die hij uit kon nodigen om bij hem te komen dineren, die hij om sympathie kon vragen voor een zaak die hem interesseerde, om protectie voor iemand die een verzoek indiende, met wie hij openhartig kon discussiëren over het doen en laten van anderen en de hogere autoriteiten; maar zijn relatie tot deze mensen was beperkt tot een door traditie en gewoonte vast afgebakend gebied waar niet buiten kon worden getreden. Er was een studiegenoot van de universiteit met wie hij later bevriend was geraakt en met wie hij over zijn persoonlijke leed zou hebben kunnen praten, maar deze vriend was curator in een afgelegen onderwijsdistrict. Van de mensen die in Petersburg woonden, stonden de eerste secretaris en de dokter hem het naast en kwamen hier het meest voor in aanmerking.

Michail Vasiljevitsj Sljoedin, zijn eerste secretaris, was een eenvoudig, intelligent, goedig en karaktervol man, en in hem voelde Aleksej Aleksandrovitsj een persoonlijke genegenheid; maar de vijf jaren die zij ambtelijk werkzaam waren, hadden tussen hen een barrière opgeworpen die hartelijke gesprekken onmogelijk maakte.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj klaar was met het ondertekenen van de stukken, zweeg hij lange tijd, keek naar Michail Vasiljevitsj en probeerde een keer of wat een gesprek te beginnen maar kon het niet. Hij had al een zin voorbereid: 'Heeft u al gehoord welk een leed mij is overkomen?' Maar het slot was dat hij zoals gebruikelijk zei: 'Wilt u dit zo voor mij klaar maken,' en met deze woorden liet hij hem gaan.

De tweede die hem ook goedgezind was, was de dokter; tussen hen bestond echter reeds lang de stilzwijgende overeenkomst dat ze beiden tot over hun oren in het werk zaten en dat ze allebei haast hadden.

Aan zijn vrouwelijke kennissen en aan de eerste onder hen, Lidija Ivanovna, dacht Aleksej Aleksandrovitsj niet. Alle vrouwen, alleen al om hun vrouw zijn, vond hij vreselijk en weerzinwekkend.

Aleksej Aleksandrovitsj was gravin Lidija Ivanovna vergeten maar zij hem niet. Ze kwam juist op dit moeilijkste moment van eenzame wanhoop naar hem toe en stapte onaangediend zijn werkkamer binnen. Ze trof hem in dezelfde houding aan, met zijn hoofd in zijn handen.

'Jaiforcé la consigne,' zei ze terwijl ze met snelle passen en hijgend van opwinding en van het snelle bewegen binnenkwam. 'Ik heb alles gehoord! Aleksej Aleksandrovitsj! Mijn vriend!' vervolgde ze terwijl ze zijn hand stevig met allebei haar handen drukte en hem met haar prachtige peinzende ogen aankeek.

'Wilt u niet gaan zitten, gravin? Ik ontvang niet omdat ik ziek ben, gravin,' zei hij en zijn lippen begonnen te trillen.

'Mijn vriend!' herhaalde gravin Lidija Ivanovna terwijl ze hem aan bleef kijken en plotseling gingen haar wenkbrauwen bij haar neus omhoog en vormden een driehoek op haar voorhoofd; haar lelijke gele gezicht werd nog lelijker; Aleksej Aleksandrovitsj voelde echter dat ze medelijden met hem had en elk moment in tranen uit kon barsten. En dit vertederde hem: hij pakte haar mollige hand en begon die te kussen.

'Mijn vriend!' zei ze met een van emotie brekende stem. 'U moet niet zo aan uw verdriet toegeven. Uw verdriet is groot maar u moet troost vinden.'

'Ik ben geslagen, ik ben verslagen, ik ben geen mens meer!' zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij haar hand losliet maar wel naar haar ogen vol tranen bleef kijken. 'Mijn toestand is daarom zo vreselijk omdat ik nergens, ook niet in mijzelf, steun kan vinden.'

'U zult steun vinden, zoek hem niet in mij hoewel ik u verzoek in mijn vriendschap te geloven,' zei ze met een zucht. 'Onze steun is de liefde, die liefde die Hij ons naliet. Zijn last is licht,' zei ze met die extatische blik die Aleksej Aleksandrovitsj zo goed van haar kende. 'Hij zal u steunen en terzijde staan.'

Hoewel in deze woorden zowel vertedering voor haar eigen verheven gevoelens als ook de overdreven, naar het Aleksej Aleksandrovitsj voorkwam, nieuwe, extatische, pas in Petersburg in zwang geraakte mystieke stroming doorklonk, vond Aleksej Aleksandrovitsj het nu toch prettig dit te horen.

'Ik ben zwak. Ik ben vernietigd. Ik voorzag niets en nu begrijp ik niets.'

'Mijn vriend,' herhaalde Lidija Ivanovna.

'Het is niet het verlies van wat er nu niet is, niet dat,' vervolgde Aleksej

Aleksandrovitsj. ‘Dat betreurt ik niet. Maar ik kan er niets aan doen dat ik me schaam voor de mensen vanwege de situatie waarin ik me bevind. Dat is verkeerd, maar ik kan niet, ik kan niet.’

‘Maar niet u heeft die verheven daad van vergiffenis volbracht waarvoor ik en alle anderen bewondering hebben maar Hij die in uw hart woont,’ zei gravin Lidija Ivanovna terwijl ze extatisch haar ogen opsloeg, ‘en daarom mag u zich niet schamen voor uw daad.’

Aleksej Aleksandrovitsj fronste zijn wenkbrauwen, boog zijn handen en begon met zijn vingers te knakken.

‘Men moet alle details kennen,’ zei hij met zijn schrielle stem. ‘De krachten van een mens kennen grenzen, gravin, en ik heb mijn grenzen gevonden. Ik moest vandaag de gehele dag regelingen treffen, regelingen betreffende het huis die voortvloeien (hij legde de nadruk op het woord *voortvloeien*) uit mijn nieuwe, eenzame situatie. Het personeel, de gouvernante, de rekeningen... Dit kleine vuur heeft mij verteerd, ik ben niet bij machte het langer te verdragen. Tijdens het diner... Ik was gisteren bijna van tafel weggelopen. Ik kon de blik waarmee mijn zoon mij aankeek, niet langer verdragen. Hij vroeg mij niet wat het allemaal betekende maar hij wilde het vragen en ik kon die blik niet verdragen. Hij was bang om naar mij te kijken maar dat is nog niets...’

Aleksej Aleksandrovitsj wilde over de rekening beginnen die men hem had gebracht maar zijn stem begon te trillen en hij zweeg. Hij kon niet zonder zelfbeklag aan deze rekening op blauw papier, voor een hoedje en linten, denken.

‘Ik begrijp het, mijn vriend,’ zei gravin Lidija Ivanovna. ‘Ik begrijp alles. Ge zult geen hulp en troost bij mij vinden maar toch ben ik alleen daarom gekomen om u te helpen indien ik kan. Indien ik al die kleine vernederende zorgen van u af kan nemen... Ik begrijp dat er een vrouwelijk woord, vrouwelijk toezicht nodig is. Vertrouwt u mij dat toe?’

Aleksej Aleksandrovitsj drukte zwijgend en dankbaar haar hand.

‘We zullen samen voor Serjozja zorgen. Ik ben niet erg bedreven in praktische aangelegenheden. Maar ik zal het doen, ik zal uw huishoudster zijn. Bedankt u mij niet. Ik doe dit niet zelf...’

‘Ik moet u wel bedanken.’

‘Maar, mijn vriend, u moet niet toegeven aan dat gevoel waar u over sprak, zich schamen voor wat het allerhoogste van een christen is: *wie zich vernedert, zal verhoogd worden*. En u mag mij niet bedanken. Hem moet u bedanken en Hem moet u om hulp vragen. Alleen in Hem vinden wij rust, troost, redding en liefde,’ zei ze en ze begon met haar ogen ten hemel geslagen te bidden zoals Aleksej Aleksandrovitsj uit haar zwijgen op kon maken.

Aleksej Aleksandrovitsj luisterde nu naar haar en die uitdrukkingen die hem vroeger wel niet onaangenaam maar toch overdreven in de oren klonken, vond

hij nu natuurlijk en troostend. Aleksej Aleksandrovitsj hield niet van deze nieuwe, geëxalteerde stroming. Hij was een gelovig man die voornamelijk in politieke zin belangstelling voor religie had en deze nieuwe leer die zichzelf enige nieuwe interpretaties veroorloofde, was hem in principe niet sympathiek en wel omdat zij de deur opende voor discussie en analyse. Hij stond voorheen koel en zelfs vijandig tegenover deze nieuwe leer; met gravin Lidija Ivanovna die ermee dweeptte, was hij nooit een discussie aangegaan en door te zwijgen omzeilde hij hardnekkig haar uitdagingen. Nu luisterde hij echter voor het eerst met genoeg naar haar woorden en er was niets in hem dat zich ertegen verzette.

‘Ik ben u zowel voor uw daden als voor uw woorden zeer, zeer dankbaar,’ zei hij toen ze klaar was met bidden.

Gravin Lidija Ivanovna drukte nogmaals beide handen van haar vriend.

‘Nu ga ik aan de slag,’ zei ze met een glimlach en na een ogenblik van zwijgen wiste ze de laatste tranen van haar wangen. ‘Ik ga naar Serjozja. Ik zal me pas in het uiterste geval tot u wenden.’ En ze stond op en ging de kamer uit.

Gravin Lidija Ivanovna ging naar Serjozja’s gedeelte van het huis en zei daar tegen hem, terwijl ze de wangen van het geschrokken kind natmaakte met haar tranen, dat zijn vader een heilige en zijn moeder dood was.

Gravin Lidija Ivanovna kwam haar belofte na. Ze nam inderdaad alle zorgen betreffende de organisatie en de leiding van het huis van Aleksej Aleksandrovitsj op zich. Maar ze overdreef niet als ze zei dat ze niet erg bedreven was in praktische aangelegenheden. Al haar beschikkingen moesten gewijzigd worden omdat ze onuitvoerbaar waren en dit geschiedde door Kornej, Aleksej Aleksandrovitsj’ huisbediende, die nu, zonder dat iemand het merkte, heel Karenins huis bestuurde en tijdens het kleden van zijn meester hem rustig en voorzichtig datgene meldde wat nodig was. Maar Lidija Ivanovna’s hulp was toch uiterst effectief: ze gaf Aleksej Aleksandrovitsj morele steun door het besef van haar liefde en haar achting voor hem, en vooral doordat ze hem, zoals ze zichzelf vleide te denken, bijna tot het christendom had bekeerd, dat wil zeggen ze had hem van een onverschillige en luie gelovige bekeerd tot een vurige en overtuigde aanhanger van die nieuwe uitleg van de christelijke leer die de laatste tijd in Petersburg zoveel opgang deed. Het viel Aleksej Aleksandrovitsj niet moeilijk om hierin te geloven. Evenals Lidija Ivanovna en andere mensen die hun inzichten deelden, was ook Aleksej Aleksandrovitsj gespeend van diepgang van fantasie, van dat psychische vermogen waardoor de beelden opgeroepen door de fantasie zo realistisch worden dat ze de vergelijking met andere beelden en de werkelijkheid willen doorstaan. Hij vond de gedachte dat de dood, die voor ongelovigen een realiteit was, voor hem niet bestond, helemaal niet onmogelijk en absurd en daar hij het absolute geloof bezat waarvan hij zelf gerechtigd was de

omvang te bepalen, was zijn ziel vrij van zonde en zou hij hier op aarde reeds de volledige redding deelachtig worden.

Weliswaar was Aleksej Aleksandrovitsj zich de oppervlakkigheid en onjuistheid van dit beeld van zijn geloof vaag bewust en wist hij ook dat, wanneer hij zich, zonder eraan te denken dat de vergiffenis die hij geschonken had een daad van een hogere macht was, aan dit directe gevoel over zou leveren, hij gelukkiger zou zijn dan wanneer hij zoals nu elk ogenblik dacht dat Christus in zijn ziel woonde en hij bij het tekenen van de stukken uitvoering gaf aan Zijn wil. Maar Aleksej Aleksandrovitsj moest zo denken, in zijn vernedering had hij zo'n behoefte aan deze, zij het ook verzonnen verhevenheid vanwaar hij veracht door allen, anderen zou kunnen verachten, dat hij zich aan zijn vermeende redding vastklampte als ware het zijn echte redding.

Gravin Lidija Ivanovna was als zeer jong, emotioneel meisje uitgehuwd aan een rijke, aanzienlijke, goedmoedige en zeer losbandige pretvogel. Reeds de tweede maand wilde haar man niets meer van haar weten en beantwoordde hij haar emotionele liefdesbetuigingen slechts met spot en zelfs met een vijandigheid waarvoor de mensen, die het goede hart van de graaf kenden en geen enkele tekortkoming in de emotionele Lidija zagen, geen enkele verklaring wisten te geven. Hoewel ze niet gescheiden waren, leefden ze sindsdien op zichzelf en wanneer de man zijn vrouw ontmoette, gedroeg hij zich altijd tegen haar met een onveranderlijke venijnige spot waar niemand de oorzaak van begreep.

Gravin Lidija Ivanovna was reeds lang niet meer verliefd op haar man maar was sindsdien wel altijd verliefd op iemand anders. Het gebeurde dat ze op een paar mensen tegelijk, zowel mannen als vrouwen, verliefd was; ze was op bijna alle mensen verliefd die zich op een of andere wijze bijzonder onderscheidden. Ze was verliefd op alle nieuwe prinsen en prinsessen die door een huwelijk tot de keizerlijke familie gingen behoren, ze was verliefd op een metropoliet, op een vicaris en op een priester. Ze was verliefd op een journalist, op drie slavofielen, op Komissarov; op een minister, op een dokter, op een Engelse missionaris en op Karenin. Al deze liefdes die nu eens zwakker en dan weer sterker werden, vormden voor haar geen beletsel om de meest uitgebreide en gecompliceerde relaties in hof- en hogere kringen te onderhouden. Vanaf het ogenblik echter dat ze, na de rampspoed die zich aan Karenin voltrokken had, hem onder haar speciale hoede had genomen; vanaf het ogenblik dat ze, zich bekommerend om Karenins welzijn, voor zijn huis was gaan zorgen, voelde ze dat alle overige liefdes niet de ware liefdes waren en dat ze nu alleen op Karenin werkelijk verliefd was. Wat ze nu voor hem voelde, leek haar sterker dan al haar voorgaande gevoelens. Nu zij haar gevoel analyseerde en vergeleek met al haar voorgaande gevoelens, besepte ze heel duidelijk dat ze op Komissarov nooit verliefd zou zijn geworden als hij het leven van de keizer niet had gered, dat ze zonder het Slavische probleem niet verliefd zou zijn geweest op Ristitsj-Koedzjitski maar dat ze van Karenin hield om hemzelf, om zijn verheven, ongrijpbare ziel, om zijn voor haar zo lieve, hoge stemgeluid met de zangerige intonaties, om zijn vermoeide blik, om zijn karakter en zijn zachte witte handen met de gezwollen aderen. Ze verheugde zich niet slechts op een ontmoeting met hem maar trachtte van zijn gezicht af te lezen welke indruk zij op hem maakte.

Ze wilde hem niet alleen behagen met haar woorden maar ook met heel haar persoon. Voor hem besteedde ze nu meer aandacht aan haar toilet dan ooit tevoren. Ze betrapte zichzelf op dagdromen over hoe het zou zijn als zij ongetrouwd en hij vrij zou zijn. Ze bloosde van opwinding wanneer hij de kamer binnenkwam en kon een triomfantelijke glimlach niet onderdrukken wanneer hij iets aardigs tegen haar zei.

Gravin Lidija Ivanovna bevond zich reeds enige dagen in een toestand van hevige opwinding. Ze had horen verluiden dat Anna en Vronski in Petersburg waren. Aleksej Aleksandrovitsj moest gespaard blijven voor een ontmoeting met haar, hij moest zelfs gespaard blijven voor de pijnlijke wetenschap dat deze vreselijke vrouw zich in dezelfde stad als hij bevond en dat hij haar elk ogenblik zou kunnen ontmoeten.

Lidija Ivanovna trachtte via haar kennissen de plannen van deze afschuwelijke mensen, zoals ze Anna en Vronski placht te noemen, te weten te komen en alle bewegingen van haar vriend in deze dagen zo te leiden dat hij hen niet kon ontmoeten. Een jonge adjudant, een vriend van Vronski, die haar op de hoogte hield en via gravin Lidija Ivanovna's bemiddeling op een concessie hoopte, had haar gezegd dat ze hun zaken hadden afgedaan en de volgende dag zouden vertrekken. Lidija Ivanovna begon al wat geruster te worden toen haar de volgende morgen een briefje werd gebracht waarvan ze met schrik het handschrift herkende. Dit was het handschrift van Anna Karenina. De enveloppe was van dik papier dat op boomschors leek; het langwerpige gele papier droeg een heel groot monogram en de brief verspreidde een heerlijke geur.

‘Wie heeft hem gebracht?’

‘De bode van het hotel.’

Gravin Lidija Ivanovna kon er lange tijd niet toe komen om te gaan zitten en de brief te lezen. Van opwinding kreeg ze een van haar astmatische aanvallen. Nadat ze wat bedaard was, las ze de volgende in het Frans geschreven brief:

Madame la Comtesse, de christelijke gevoelens waar uw hart vol van is, geven mij, ik begrijp dit, de onvergeeflijke *moed* u te schrijven. Ik ben ongelukkig door de scheiding van mijn zoon. Ik smEEK om toestemming hem voor mijn vertrek eenmaal te mogen zien. Vergeef mij dat ik u aan mij herinner. Ik wend me slechts daarom tot u en niet tot Aleksej Aleksandrovitsj omdat ik deze edelmoedige man niet wil doen lijden door hem aan mij te herinneren. Omdat ik weet van de vriendschap die u hem toedraagt, zult u mij begrijpen. Stuurt u Serjozja naar mij toe, of zal ik op een bepaalde afgesproken tijd naar het huis komen, of wilt u mij laten weten wanneer en waar ik hem buitenshuis kan ontmoeten? Ik veronderstel niet dat het geweigerd wordt omdat ik de grootmoedigheid ken van diegene van wie dit afhangt. U kunt u niet voorstellen hoe ik ernaar hunker hem te zien en

daarom kunt u zich ook niet voorstellen hoe dankbaar ik voor uw hulp zal zijn.

Anna

Gravin Lidija Ivanovna ergerde zich aan alles in deze brief: de inhoud, de toespeling op grootmoedigheid en vooral, naar het haar voorkwam, de vrijmoedige toon.

‘Zeg, dat er geen antwoord komt,’ zei gravin Lidija Ivanovna en onmiddellijk opende ze haar schrijfmap om Aleksej Aleksandrovitsj te schrijven dat ze hoopte hem om één uur tijdens de ontvangst aan het hof te ontmoeten.

‘Ik moet met u spreken over een belangrijke en trieste aangelegenheid. We kunnen daar een plaats afspreken. Het beste zou zijn bij mij thuis waar ik *uw thee* klaar zal laten maken. Het is noodzakelijk. Hij geeft ons het kruis maar ook de kracht het te dragen,’ voegde ze eraan toe om hem tenminste enigermate voor te bereiden.

Gravin Lidija Ivanovna stuurde gewoonlijk elke dag wel zo’n twee of drie briefjes aan Aleksej Aleksandrovitsj. Ze hield ervan om op deze wijze met elegantie en geheimzinnigheid, iets wat in haar persoonlijke contacten ontbrak, met hem te communiceren.

De ontvangst aan het hof liep ten einde. Zij die weggingen, maakten onderweg een praatje over de laatste nieuwtjes, de zojuist verleende onderscheidingen en de overplaatsingen van hogere functionarissen.

‘Had men gravin Marja Borisovna maar tot minister van Oorlog benoemd en vorstin Vatkovskaja tot stafchef,’ zei een grijs oud mannetje in een met goud bestikt uniform tegen een rijzige knappe hofdame die hem naar de overplaatsingen vroeg.

‘En mij tot adjudant,’ antwoordde de hofdame glimlachend.

‘U heeft al een aanstelling. U komt bij het ministerie van Kerkelijke aangelegenheden. En Karenin wordt uw assistent.’

‘Goedendag, vorst!’ zei het oude mannetje terwijl hij de hand drukte van iemand die naderbij kwam.

‘Wat zei u over Karenin?’ vroeg de vorst.

‘Hij en Poetjatov hebben de Aleksandr Nevski gekregen.’

‘Ik dacht dat hij die al had.’

‘Nee, kijk maar eens naar hem,’ zei het oude mannetje terwijl hij met zijn geborduurde hoed naar Karenin wees die met een van de invloedrijke leden van de staatsraad in de deur van de salon stond en een gala-uniform droeg met een nieuw rood lint over zijn schouder. ‘Zo gelukkig en tevreden als een koperen cent,’ zei hij er nog bij terwijl hij bleef staan om een knappe, atletisch gebouwde kamerheer de hand te drukken.

‘Nee, hij is oud geworden,’ zei de kamerheer.

‘Van de zorgen. Hij maakt nu voortdurend nieuwe ontwerpen. Hij zal die arme drommel niet laten gaan voordat hij alles haarfijn uit de doeken heeft gedaan.’

‘Hoezo, oud geworden? *Il fait des passions*. Ik denk dat gravin Lidija Ivanovna nu jaloers is op zijn vrouw.’

‘Toe nou! Zeg alstublieft niets verkeers over gravin Lidija Ivanovna.’

‘Is het dan verkeerd dat ze verliefd is op Karenin?’

‘Is het waar dat mevrouw Karenina hier is?’

‘Dat is te zeggen, niet hier aan het hof maar wel in Petersburg. Ik heb haar gisteren met Aleksej Vronski ontmoet, *bras dessus, bras dessous*, op de Morskaja.’

‘*C’est un homme qui n’a pas...*’ wilde de kamerheer beginnen maar hij zweeg om een lid van de keizerlijke familie te laten passeren en een buiging te maken.

Zo werd er voortdurend over Aleksej Aleksandrovitsj gesproken, geoordeeld en gelachen terwijl hij zelf het door hem gevangen lid van de staatsraad de weg versperde en zijn uitleg geen ogenblik onderbrak om hem niet te laten ontsnappen voordat hij hem het financiële project haarfijn uit de doeken had gedaan.

Bijna terzelfder tijd dat Aleksej Aleksandrovitsj door zijn vrouw verlaten werd, overkwam hem het naaste wat een ambtenaar overkomen kan: de opgaande lijn van zijn ambtelijke carrière werd afgebroken. Dit einde voltrok zich en werd door iedereen duidelijk gezien maar Aleksej Aleksandrovitsj zelf beseftte nog niet dat zijn carrière ten einde was. Of het nu het conflict met Stremov was, de rampspoed met zijn vrouw of gewoon, dat Aleksej Aleksandrovitsj de grens had bereikt die voor hem was bepaald, het werd een ieder in dat jaar duidelijk dat zijn ambtelijke loopbaan ten einde was. Hij bezette nog een belangrijke post, hij was lid van vele commissies en comités, maar hij was een man die geheel was uitgediend en van wie men niets meer verwachtte. Wat hij ook zei, wat hij ook voorstelde, er werd naar hem geluisterd alsof alles wat hij voorstelde oude kost was en juist dat waar geen behoefte aan bestond.

Aleksej Aleksandrovitsj beseftte dit echter niet, wel zag hij, nu hij van directe deelneming aan regeringsverantwoordelijkheid buitengesloten werd, duidelijker dan voorheen de tekortkomingen en fouten in het werk van anderen en hij beschouwde het als zijn plicht de middelen aan te wijzen die tot verbetering daarvan konden leiden. Kort na de scheiding van zijn vrouw begon hij zijn eerste nota te schrijven over de nieuwe rechtspraak, de eerste nota van een eindeloze reeks over alle takken van bestuur waar niemand enige behoefte aan had en die hij gedoemd was te schrijven.

Aleksej Aleksandrovitsj had niet alleen geen oog voor zijn hopeloze situatie in de ambtelijke wereld en het deed hem niet slechts geen verdriet, nee, hij was meer dan ooit voldaan over zijn werk.

‘Een getrouwd man maakt zich zorgen over het wereldse, hoe hij zijn vrouw zal behagen, een ongetrouwd man over wat des Heeren is en hoe hij den Heer zal gerieven,’ zegt de apostel Paulus en Aleksej Aleksandrovitsj die zich nu in alle aangelegenheden door de Schrift liet leiden, dacht vaak aan deze tekst. Hij meende dat hij, sinds hij zonder vrouw was, juist door deze projecten de Heer meer diende dan voorheen.

Het onmiskenbare ongeduld van het lid van de staatsraad die bij hem vandaan wilde, bracht Aleksej Aleksandrovitsj niet in verwarring; hij staakte zijn uiteenzetting pas toen het lid van de staatsraad het passeren van iemand van de keizerlijke familie aangreep om bij hem weg te glippen.

Aleksej Aleksandrovitsj bleef alleen achter, boog het hoofd, verzamelde zijn gedachten, keek vervolgens verstrooid om zich heen en ging naar de deur waar

hij gravin Lidija Ivanovna hoopte te ontmoeten.

Wat zijn ze allemaal fysiek sterk en gezond, dacht Aleksej Aleksandrovitsj toen hij naar de forse kamerheer met zijn verzorgde geparfumeerde bakkebaarden keek en naar de rode nek van een vorst in een strak gespannen uniform die hij moest passeren. Er wordt met recht beweerd dat alles in deze wereld kwaad is, dacht hij terwijl hij nogmaals een zijdelingse blik op de kuiten van de kamerheer wierp.

Terwijl hij zo rustig voortstapte, groette Aleksej Aleksandrovitsj met zijn gewone vermoeide en waardige blik de heren die het over hem hadden en liet zijn ogen op zoek naar gravin Lidija Ivanovna naar de deur dwalen.

‘Ha! Aleksej Aleksandrovitsj!’ zei het oude mannetje met een kwaadaardige glans in zijn ogen toen Karenin hem met een koel knikje passeerde. ‘Ik heb u nog niet gelukgewenst,’ zei hij terwijl hij op het pas ontvangen lint wees.

‘Dank u,’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Wat een *prachtige* dag vandaag,’ voegde hij eraan toe en hij legde zoals hij gewoon was, bijzonder de nadruk op het woord ‘prachtige’.

Hij wist dat men de spot met hem dreef, maar hij verwachtte van hen ook niets anders dan een vijandige houding; hij was er al aan gewend.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj in de deur de gele uit het korset oprijzende schouders van gravin Lidija Ivanovna en haar prachtige peinzende ogen die hem riepen, ontwaarde, glimlachte hij met zijn gave witte tanden en ging naar haar toe.

Lidija Ivanovna's toilet had haar veel inspanning gekost zoals elk van haar toiletten in deze laatste tijd. Het doel ervan was nu volkomen tegengesteld aan het doel dat zij dertig jaar geleden voor ogen had. Toen wilde ze iets om zich mooi te maken; hoe meer, hoe liever. Nu was haar opsmuk, daarentegen, zo dwangmatig in tegenspraak met haar jaren en haar figuur dat ze zich slechts zorgen maakte dat de tegenstelling tussen deze opsmuk en haar uiterlijk niet al te erbarmelijk zou zijn. Maar wat Aleksej Aleksandrovitsj betrof, had ze haar doel bereikt want hij vond haar aantrekkelijk. Voor hem was zij het enige eiland van niet slechts goede gezindheid maar ook van liefde te midden van de zee van vijandigheid en spot die hem omgaf.

Terwijl hij tussen de rij spottende blikken doorliep, werd hij vanzelf naar haar verliefde blik getrokken als een plant naar het licht.

‘Mijn gelukwensen,’ zei ze tegen hem terwijl ze op het lint wees.

Hij bedwong een glimlach van voldoening, haalde zijn schouders op en sloot zijn ogen als wilde hij daarmee te kennen geven dat dit niets voor hem betekende. Gravin Lidija Ivanovna wist maar al te goed dat dit een van zijn grootste vreugden was al zou hij dat ook nooit toegegeven hebben.

‘Hoe gaat het met onze engel?’ informeerde Lidija Ivanovna naar Serjozja.

‘Ik kan niet zeggen dat ik helemaal tevreden over hem ben,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij zijn wenkbrauwen optrok en zijn ogen opende. ‘Sitnikov is ook ontevreden over hem.’ (Sitnikov was de pedagoog aan wie Serjozja’s wereldse vorming was toevertrouwd.) ‘Hij heeft, zoals ik u al zei, een zekere onverschilligheid ten opzichte van de belangrijkste vraagstukken die de ziel van elk mens en van elk kind moeten raken,’ begon Aleksej Aleksandrovitsj een uiteenzetting van zijn gedachten over het enige onderwerp dat hem behalve zijn ambtelijke werk interesseerde: de opvoeding van zijn zoon.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj met Lidija Ivanovna’s hulp weer begon te leven en te werken, voelde hij het als zijn plicht om de opvoeding van de bij hem gebleven zoon ter hand te nemen. Aleksej Aleksandrovitsj, die zich voorheen nooit met opvoedingsproblemen had bemoeid, wijdde enige tijd aan de theoretische bestudering van dit onderwerp. En na enige boeken op het gebied van antropologie, pedagogie en didactiek te hebben doorgelezen, stelde Aleksej Aleksandrovitsj voor zichzelf een educatief plan op; hij nodigde de beste Petersburgse pedagoog uit om de leiding op zich te nemen, en ging aan de slag. En deze opgave hield hem voortdurend bezig.

‘Ja, maar het hart? Ik zie dat hij het hart van zijn vader heeft en met zo’n hart kan een kind niet slecht zijn,’ zei gravin Lidija Ivanovna geëxalteerd.

‘Ja, misschien... Wat mij aangaat, ik doe mijn plicht. Dit is alles wat ik kan doen.’

‘U moet naar mij toekomen,’ zei gravin Lidija Ivanovna na een ogenblik te hebben gezwegen. ‘We moeten over iets praten wat heel verdrietig voor u is. Ik zou er alles voor geven om u bepaalde herinneringen te besparen maar anderen denken daar weer anders over. Ik heb een brief van *haar* ontvangen. *Zij* is hier, in Petersburg.’

Aleksej Aleksandrovitsj beefde toen hij over zijn vrouw hoorde spreken maar onmiddellijk kwam op zijn gezicht die dode verstarring die zijn absolute hulpeloosheid in deze aangelegenheid tot uitdrukking bracht.

‘Ik verwachtte dit,’ zei hij.

Gravin Lidija Ivanovna keek hem verrukt aan en tranen van extase over de grootheid van zijn ziel verschenen in haar ogen.

Toen Aleksej Aleksandrovitsj het kleine, knusse boudoir van gravin Lidija Ivanovna vol antiek porselein en behangen met portretten betrad, was de vrouw des huizes er zelf nog niet. Ze was zich aan het verkleden.

Op een ronde, met een kleed bedekte tafel stond een Chinees servies en een spirituslichtje met een theepot van zilver. Aleksej Aleksandrovitsj keek verstrooid rond naar de talloze bekende portretten die het boudoir versierden, ging aan tafel zitten en opende het daar liggende evangelie. Het ruisen van de zijden japon van de gravin deed hem verheugd opkijken.

‘Zo, nu zullen we eens rustig gaan zitten,’ zei gravin Lidija Ivanovna terwijl ze haastig met een nerveuze glimlach tussen de tafel en de sofa door zeilde, ‘en bij onze thee wat praten.’

Na enige inleidende woorden overhandigde gravin Lidija Ivanovna met een diepe zucht en een vurige blos de brief die zij ontvangen had aan Aleksej Aleksandrovitsj.

Toen hij de brief gelezen had, zweeg hij lange tijd.

‘Ik heb volgens mij niet het recht het haar te weigeren,’ zei hij schuchter terwijl hij naar haar opkeek.

‘Mijn vriend! U ziet in niemand kwaad!’

‘Integendeel, ik zie in alles kwaad. Maar is dit rechtvaardig...?’

Op zijn gezicht stond besluiteloosheid te lezen, en het verlangen naar raad, naar steun en naar leiding in een aangelegenheid die zijn bevattingsvermogen te boven ging.

‘Nee,’ viel gravin Lidija Ivanovna hem in de rede. ‘Alles heeft zijn grenzen. Zedeloos gedrag kan ik nog begrijpen,’ zei ze niet geheel oprecht daar ze nooit datgene zou kunnen begrijpen wat vrouwen tot zedeloos gedrag brengt, ‘maar wreedheid begrijp ik niet, en tegen wie? Tegen u? Hoe kan ze in deze stad blijven waar u bent? Nee, een mens is nooit te oud om te leren. En ik leer uw edelmoedigheid en haar laaghartigheid kennen.’

‘Maar wie zal de steen werpen?’ zei Aleksej Aleksandrovitsj, zichtbaar ingenomen met zijn rol. ‘Ik heb haar alles vergeven en daarom kan ik haar niet van datgene beroven wat door de liefde van haar wordt geëist: door de liefde voor haar zoon...’

‘Maar is dit liefde, mijn vriend? Is dit echt? Laat ons aannemen dat u vergeven heeft, dat u vergeeft... maar hebben we het recht om zo met de ziel van onze

engel om te gaan? Hij waant haar dood. Hij bidt voor haar en smeekt God haar zonden te vergeven... En dat is beter zo. En wat zal hij nu wel denken?’

‘Daar dacht ik niet aan,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj die haar blijkbaar gelijk gaf.

Gravin Lidija Ivanovna hield haar handen voor haar gezicht en zweeg. Ze was in gebed.

‘Als u het mij vraagt,’ zei ze toen ze klaar was met bidden en haar gezicht weer liet zien, ‘dan zou ik het u afraden. Alsof ik niet zie hoe u lijdt, hoe dit al uw oude wonden weer heeft opengereten. Maar aangenomen dat u, zoals altijd, uzelf verloochent. Maar wat kan dit tot gevolg hebben? Nieuw leed voor u, een kwelling voor het kind? Als ze ook nog maar een greintje menselijkheid in zich had, behoorde ze dit zelf niet te willen. Nee, zonder enige aarzeling raad ik u dit af en indien u mij toestaat, zal ik haar schrijven.’

Aleksej Aleksandrovitsj stemde hiermee in en gravin Lidija Ivanovna schreef de volgende Franse brief:

Geachte mevrouw,

De herinnering aan u kan voor uw zoon aanleiding zijn tot het stellen van vragen zijnerzijds die niet beantwoord kunnen worden zonder zijn ziel te belasten met de veroordeling van wat hem heilig dient te zijn en daarom verzoek ik u de weigering van uw man in de geest van de christelijke liefde te willen begrijpen. Ik bid de Almachtige God om zich over u te erbarmen.

Gravin Lidija

Deze brief bereikte het heimelijke doel dat gravin Lidija Ivanovna voor zichzelf verborg. Hij kwetste Anna tot in het diepst van haar ziel.

Aleksej Aleksandrovitsj was, nadat hij van zijn bezoek aan Lidija Ivanovna thuiskwam, zijnerzijds niet in staat om zijn normale bezigheden te hervatten en die geestelijke rust van gelovend en gered man te vinden die hij voordien bezat.

De herinnering aan zijn vrouw die zich met zoveel schuld jegens hem beladen had en jegens wie hij zich als een heilige had gedragen, zoals gravin Lidija Ivanovna terecht tegen hem had opgemerkt, zou hem niet in verwarring mogen brengen; maar hij was niet rustig: hij kon het boek dat hij las, niet begrijpen, hij kon de kwellende herinneringen aan wat er tussen hen was geweest, aan de fouten die hij, naar het hem nu voorkwam, jegens haar had begaan, niet verdrijven. De herinnering aan hoe hij tijdens hun terugkeer van de rennen op haar bekentenis van ontrouw had gereageerd (vooral dat hij van haar slechts

uiterlijk fatsoen eiste en niet had uitdaagd tot een duel), vrat aan hem als wroeging. Even pijnlijk was zijn herinnering aan de brief die hij haar had geschreven; vooral zijn vergiffenis waar niemand behoefte aan had en zijn zorgen voor het vreemde kind verzengden zijn hart door schaamte en spijt.

En nu hij terugdacht aan heel zijn verleden met haar en aan de onhandige woorden waarmee hij haar na lang aarzelen ten huwelijk vroeg, beving hem precies zo'n gevoel van schaamte en spijt.

Maar wat heb ik dan misdaan? dacht hij bij zichzelf. En deze vraag ontlokte hem altijd een tweede vraag: of deze andere lieden, deze Vronski's, Oblonski's... deze kamerheren met hun dikke kuit, anders voelden, anders liefhadden, anders trouwden. En hij zag in gedachten die hele reeks van frisse, sterke kerels die nooit twijfelden en die overal en altijd zonder dat hij dat wilde, zijn belangstelling wekten. Hij trachtte deze gedachten te verdrijven en zichzelf ervan te overtuigen dat hij niet voor dit tijdelijke leven hier leefde maar voor een eeuwig leven en dat er in zijn hart vrede en liefde huisde. Maar dat hij in dit tijdelijke nietige leven, naar het hem toescheen, enige nietige fouten had gemaakt, kwelde hem alsof die eeuwige redding waarin hij geloofde, niet bestond. Deze beproeving duurde echter niet lang en weldra was die rust en die verhevenheid waardoor hij dat waaraan hij niet wilde denken, kon vergeten, in Aleksej Aleksandrovitsj's hart weergekeerd.

‘En, Kapitonysj?’ zei Serjozja toen hij de dag voor zijn verjaardag blozend en blij van een wandeling thuiskwam en zijn getailleerde geplooid jas aan de lange oude portier gaf die vanaf de hoogte van zijn lange lichaam tegen de kleine man glimlachte. ‘Is die ambtenaar met zijn arm in het verband vandaag nog geweest? Heeft papa hem ontvangen?’

‘Ja. De secretaris was net weg en toen heb ik hem aangediend,’ zei de portier met een vrolijke knipoog. ‘Laat mij hem uitdoen, alstublieft.’

‘Serjozja!’ zei de Slavische leraar die in de opening van de deur die naar de binnenste vertrekken leidde, was blijven staan. ‘Trekt u hem zelf uit.’

Maar Serjozja, die de zachte stem van de leraar wel hoorde, schonk toch geen aandacht aan hem. Hij hield de schouderriem van de portier vast en keek naar zijn gezicht.

‘En heeft papa het voor hem gedaan?’

De portier knikte bevestigend.

Zowel Serjozja als de portier stelden belang in de ambtenaar met het verband die al zevenmaal was geweest om Aleksej Aleksandrovitsj iets te vragen. Serjozja had hem in de vestibule aangetroffen; hij had gehoord hoe de ambtenaar klaaglijk aan de portier had gevraagd of die hem aan wilde dienen, zeggend dat zijn kinderen en hij ten dode waren opgeschreven.

Sinds die tijd begon Serjozja die de ambtenaar al twee keer in de vestibule had ontmoet, belang in hem te stellen.

‘En, was hij erg blij?’ vroeg hij.

‘Nou en of! Hij ging haast huppelend de deur uit.’

‘Maar is er nog iets gebracht?’ vroeg Serjozja na even te hebben gezwegen.

‘Zeker, mijnheer,’ fluisterde de portier terwijl hij zijn hoofd schudde, ‘van de gravin.’

Serjozja begreep onmiddellijk dat de portier het over een cadeautje had van gravin Lidija Ivanovna voor zijn verjaardag.

‘Wat zei je? Waar?’

‘Kornej heeft het bij uw vader gebracht. Het is vast iets moois!’

‘Hoe groot? Zoiets?’

‘Kleiner maar wel mooi.’

‘Een boekje?’

‘Nee, iets. Ga nu maar, Vasili Loekitsj roept,’ zei de portier die de leraar

hoorde naderen. Hij maakte voorzichtig het handje met de halfuitgetrokken handschoen los van zijn riem en gebaarde met zijn hoofd in de richting van Voennitsj.

‘Vasili Loekitsj, nog even!’ antwoordde Serjozja met die vrolijke en lieve glimlach waarmee hij het altijd van de plichtsgetrouwe Vasili Loekitsj won.

Serjozja was te vrolijk, alles was te heerlijk om zijn vriend de portier niet ook nog deelgenoot te maken van het blijde familienieuwtje dat hij tijdens de wandeling in de Zomertuin van het nichtje van gravin Lidija Ivanovna had gehoord. Dit blijde nieuws leek hem buitengewoon belangrijk omdat het samenviel met dat van de ambtenaar en met zijn eigen blijdschap omdat er speelgoed was gebracht. Serjozja vond het een dag waarop iedereen blij en vrolijk moest zijn.

‘Weet je dat papa de Aleksandr Nevski gekregen heeft?’

‘Natuurlijk! Er zijn al mensen geweest om te feliciteren.’

‘En, was hij blij?’

‘Hoe zou hij niet blij zijn met een gunst van de keizer! Dat betekent dat hij het heeft verdiend,’ zei de portier streng en ernstig.

Serjozja verzonk even in gepeins terwijl hij naar het gezicht van de portier keek dat hij tot in de kleinste bijzonderheden kende, vooral naar de kin die tussen de grijze bakkebaarden hing en die alleen Serjozja, die altijd van beneden naar hem opkeek, kon zien.

‘En, is je dochter nog bij je geweest?’

De dochter van de portier was balletdanseres.

‘Hoe kan dat nou door de week? Ze moeten ook naar hun lessen. En u ook, mijnheer, u moet ook naar uw les.’

Toen Serjozja in de kamer was, vertelde hij de leraar in plaats van te gaan zitten studeren, wat hij dacht dat er gebracht was, vast een machine. ‘Wat denkt u?’ vroeg hij.

Maar Vasili Loekitsj dacht alleen maar aan de grammaticales die nog geleerd moest worden voor de leraar die om twee uur kwam.

‘Nee, Vasili Loekitsj, vertel me alleen nog wat hoger is dan de Aleksandr Nevski,’ zei hij plotseling toen hij al aan de studeertafel zat en het boek in zijn handen hield. ‘Weet u dat papa de Aleksandr Nevski heeft gekregen?’

Vasili Loekitsj antwoordde dat de Vladimir hoger was dan de Aleksandr Nevski.

‘Maar nog hoger?’

‘En het allerhoogste is de Andrej Pervozvannyj.’

‘En nog hoger dan de Andrej?’

‘Dat weet ik niet.’

‘Wat, weet u dat niet?’ en Serjozja verzonk steunend op zijn ellebogen in

gedachten.

Hij had de meest ingewikkelde en vreemdsoortige gedachten. Hij fantaseerde hoe het zou zijn als zijn vader nu ineens ook de Vladimir en de Andrej zou krijgen en hoe hij daardoor vandaag veel aardiger zou zijn op les en hoe hij zelf als hij groot zou zijn alle onderscheidingen zou krijgen, ook die men hoger zou bedenken dan de Andrej. Ze zouden nog hogere bedenken maar die zou hij ook direct verdienen.

Met zulke fantasieën verstreek de tijd en toen de leraar kwam, was de les over de bijwoorden van tijd en plaats en modaliteit niet klaar en de leraar was niet slechts ontevreden maar ook gekwetst. En dat hij zich gekwetst voelde, deed Serjozja verdriet. Hij voelde zich niet schuldig omdat hij zijn les niet had geleerd; al zou hij nog zo zijn best doen, het was hem toch niet gelukt: zolang de leraar het hem uitlegde, geloofde hij het en leek het te begrijpen maar zodra hij alleen was, kon hij zich niet herinneren en begrijpen dat dat korte en zo begrijpelijke woordje 'ineens' een bijwoord van modaliteit was. Maar toch vond hij het jammer dat hij de leraar had gekwetst en hij wilde hem troosten.

Hij koos een moment uit dat de leraar zwijgend in zijn boek keek.

'Michail Ivanytsj, wanneer bent u jarig?' vroeg hij plotseling.

'Denkt u maar liever aan uw werk, verjaardagen hebben geen enkele betekenis voor een weldenkend mens. Het is een dag als alle andere waarop gewerkt moet worden.'

Serjozja keek vol aandacht naar de leraar, naar zijn dunne baard, naar de bril die onder de rimpel op zijn neus was gezakt en hij droomde zo ver weg dat hij al niets meer hoorde van wat de leraar hem probeerde uit te leggen. Hij begreep dat de leraar niet dacht bij wat hij zei, dat merkte hij aan de toon waarop het werd gezegd. Waarom hebben ze toch allemaal met elkaar afgesproken om het altijd op dezelfde manier te zeggen, altijd zo saai en zo zinloos als het maar kan? Waarom stoot hij mij af, waarom houdt hij niet van me? vroeg hij zich verdrietig af en hij wist geen antwoord te bedenken.

Na de leraar kwam de les van zijn vader. Zolang zijn vader er nog niet was, ging Serjozja met een mesje aan tafel zitten spelen en begon te denken. Het tijdens de wandelingen naar zijn moeder zoeken was een van Serjozja's geliefde bezigheden. Hij geloofde toch al niet aan de dood en zeker niet aan haar dood, hoewel Lidija Ivanovna het tegen hem gezegd had en het door zijn vader bevestigd was en daarom bleef hij, ook nadat ze gezegd hadden dat ze dood was, naar haar uitkijken. Elke gevulde, gracieuze vrouw met donker haar was zijn moeder. Als hij zo'n vrouw zag, voelde hij zoveel warme tederheid in zijn hart dat zijn adem stokte en hij tranen in zijn ogen kreeg. En hij verwachtte dat ze elk ogenblik naar hem toe kon komen en haar voile op zou lichten. Heel haar gezicht zou hij kunnen zien, ze zou glimlachen, hem in haar armen nemen, hij zou haar geur opsnuiven, de tederheid van haar hand voelen en hij zou huilen van geluk zoals eens op een avond toen hij aan haar voeten lag en zij hem kietelde zodat hij het uitschaterde en in haar blanke hand met de ringen beet. Later, toen hij toevallig van de kinderjuffrouw hoorde dat zijn moeder niet dood was en zijn vader en Lidija Ivanovna hem hadden uitgelegd dat ze voor hem dood was omdat ze een slechte vrouw was (iets waarin hij absoluut niet geloofde omdat hij van haar hield) bleef hij toch naar haar uitkijken en haar verwachten. Die dag was er een dame met een paarse voile in de Zomertuin geweest waar hij met stikkend hart en vol verwachting dat zij het zou zijn, naar had gekeken terwijl ze hen langs het pad naderde. Die dame was voordat ze bij hen kwam, afgeslagen en verdwenen. Serjozja voelde die dag sterker dan ooit tevoren hoe zijn hart overliep van liefde voor haar en terwijl hij op zijn vader wachtte, sneed hij zonder het te merken met een mesje heel de rand van de tafel stuk terwijl hij met stralende ogen voor zich uitkeek en aan haar dacht.

‘Daar komt uw papa!’ wekte Vasili Loekitsj hem op uit zijn mijmeringen.

Serjozja sprong op, ging naar zijn vader toe en keek hem, na zijn hand gekust te hebben, nauwlettend aan, op zoek naar vreugdetekenen vanwege het verkrijgen van de Aleksandr Nevski.

‘Heb je prettig gewandeld?’ vroeg Aleksej Aleksandrovitsj terwijl hij in zijn leunstoel ging zitten, het Oude Testament naar zich toeschoof en opensloeg. Hoewel Aleksej Aleksandrovitsj meer dan eens tegen Serjozja gezegd had dat iedere christen de bijbelse geschiedenis grondig diende te kennen, ging hij voor het Oude Testament vaak bij het boek te rade en dat was Serjozja opgevallen.

‘Ja, het was heel leuk, papa,’ zei Serjozja die scheef zat en met zijn stoel wipte, iets wat verboden was. ‘Ik heb Nadenka gezien.’ (Nadenka was een nichtje dat bij Lidija Ivanovna werd grootgebracht). ‘Ze vertelde me dat u een nieuwe ster heeft gekregen. Bent u blij, papa?’

‘In de eerste plaats, niet wippen, alsjeblieft,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj. ‘En ten tweede, het is niet de beloning die telt maar het werk. En ik zou graag willen dat je dat begreep. Indien je werkt of studeert om een beloning te krijgen, zal het werk je zwaar vallen; maar als je werkt,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj die zich herinnerde hoe zijn plichtsbesef hem tot steun was toen hij die ochtend de saaie taak had gehad om honderd achttien stukken te moeten tekenen, ‘en je houdt van je werk, dan zal je de beloning in het werk vinden.’

Onder zijn vaders blik werden Serjozja’s ogen die straalden van tederheid en vreugde, dof en terneergeslagen.

Dit was dezelfde afgezaagde toon waarop zijn vader altijd met hem sprak en waaraan Serjozja reeds geleerd had zich aan te passen. Zijn vader sprak altijd tegen hem, zo voelde Serjozja het, alsof hij tegen een of ander jongetje sprak dat door hem verzonnen was, een van degenen die je in boekjes tegenkwam en die helemaal niet op Serjozja leken.

‘Ik hoop dat je dit begrijpt?’ zei zijn vader.

‘Ja, papa,’ antwoordde Serjozja die deed alsof hij het verzonnen jongetje was.

De opgave was het uit het hoofd leren van enige psalmen en het herhalen van het begin van het Oude Testament. Serjozja kende de psalmen redelijk goed maar tijdens het opzeggen keek hij naar het voorhoofdsbeen van zijn vader dat bij de slapen zo scherp afboog. Hij raakte daardoor in de war en liet het eind van een psalm bij een gelijkkluidend woord overgaan in het begin van een andere. Het was Aleksej Aleksandrovitsj duidelijk dat hij niet begreep wat hij zei en daar ergerde hij zich aan.

Hij fronste zijn voorhoofd en begon datgene uit te leggen wat Serjozja al vele malen had gehoord en niet kon onthouden omdat hij het te goed begreep, zoals dat ‘ineens’ een bijwoord van modaliteit was. Serjozja keek met grote angstogen naar zijn vader en had maar één gedachte: zou zijn vader hem al of niet laten herhalen wat hij had gezegd, zoals dat soms ging? En deze gedachte maakte Serjozja zo angstig dat er al niets meer tot hem doordrong. Zijn vader liet het hem echter niet herhalen en ging door met de les uit het Oude Testament. Serjozja vertelde de gebeurtenissen zelf wel goed maar toen hij de vragen naar de betekenis van sommige gebeurtenissen moest beantwoorden, wist hij niets hoewel hij al voor deze les gestraft was. De plaats waar hij niets meer wist te zeggen en begon te draaien, in de tafel te snijden en op zijn stoel te wippen, was daar waar hij moest vertellen over de patriarchen van voor de zondvloed. Hij kende niet een van hen, behalve Enoch die levend in de hemel opgenomen was.

Vroeger wist hij zich alle namen te herinneren maar nu was hij alles vergeten, vooral omdat hij van heel het Oude Testament het meest van Enoch hield en omdat het opnemen van Enoch in de hemel bij hem een lange reeks gedachten tot gevolg had waaraan hij zich nu helemaal overgaf terwijl zijn ogen op de horlogeketting van zijn vader en de knoop van diens vest die maar half in het knoopsgat zat, gericht bleven.

Aan de dood, waarover ze zo vaak met hem spraken, geloofde Serjozja absoluut niet. Hij geloofde niet dat mensen waar hij van hield, dood konden gaan en al helemaal niet dat hijzelf zou sterven. Dat was absoluut onmogelijk en onbegrijpelijk voor hem. Maar iedereen ging dood, zeiden ze tegen hem; hij vroeg het zelfs aan mensen die hij vertrouwde en ook die bevestigden het; de kinderjuffrouw zei het ook, maar wel met tegenzin. Maar Enoch was niet doodgegaan, dus niet iedereen ging dood. En waarom zou niet iedereen voor God verdienen dat hij levend in de hemel wordt opgenomen? dacht Serjozja. Slechte mensen, dat waren de mensen waar Serjozja niet van hield, die mochten wel doodgaan maar de goeden mocht het allemaal vergaan als Enoch.

‘Wel, welke patriarchen?’

‘Enoch, Enos.’

‘Ja, dat heb je al gezegd. Slecht, Serjozja, heel erg slecht. Als je niet je best doet om dat te leren wat een christen het meest behoeft,’ zei zijn vader opstaand, ‘wat vermag je dan wel te interesseren? Ik ben ontevreden over je, en ook Pjotr Ignatjitsj (dat was de hoofdpedagoog) is ontevreden over je... Ik moet je straffen.’

Zijn vader en de pedagoog waren allebei ontevreden over hem en Serjozja leerde inderdaad heel erg slecht. Maar toch kon niet gezegd worden dat hij geen aanleg had. Hij had integendeel veel meer aanleg dan de jongens die de pedagoog hem ten voorbeeld stelde. Vanuit zijn vaders standpunt gezien wilde hij niet datgene leren waar men hem les in gaf. Maar in wezen kon hij dit niet leren. Hij kon het niet omdat zijn hart andere eisen stelde die voor hem noodzakelijker waren dan de eisen van zijn vader en de pedagoog.

Hij was negen jaar, hij was nog een kind, maar hij kende zijn eigen hart en het was hem dierbaar; hij beschermde het zoals een ooglid het oog beschermt en zonder de sleutel der liefde liet hij niemand in zijn hart toe. Zijn opvoeders beklagden zich over hem omdat hij niet wilde leren maar hij hunkerde met hart en ziel naar kennis. En hij leerde bij Kapitonytsj, bij de kinderjuffrouw, bij Nadenka, bij Vasili Loekitsj, maar niet bij zijn leraren. Dat water dat zijn vader en de pedagoog op hun schoepenraderen hadden verwacht, was er reeds lang door gesijpeld en werkte op een andere plaats.

De straf die Serjozja van zijn vader kreeg, was dat hij niet naar Nadenka, het nichtje van Lidija Ivanovna, mocht. Maar deze straf bracht Serjozja juist geluk. Vasili Loekitsj had een goede bui en leerde hem windmolens maken. De hele

avond werd doorgebracht met dit werk en met dromen hoe je een molen zou kunnen maken waarop je zelf mee kon draaien: met je handen de wieken vastpakken of je vastbinden en dan maar draaien. Serjozja dacht de hele avond niet aan zijn moeder maar toen hij in bed lag, moest hij plotseling aan haar denken en hij bad met zijn eigen woorden dat zijn moeder zich morgen voor zijn verjaardag niet meer zou verstoppert en bij hem zou komen.

‘Vasili Loekitsj, weet u waar ik behalve mijn avondgebed nog extra om heb gebeden?’

‘Om beter te leren?’

‘Nee.’

‘Om speelgoed?’

‘Nee. U raadt het nooit. Iets prachtigs maar het is een geheim! Als het uitkomt, zal ik het vertellen. Kunt u het niet raden?’

‘Nee, ik kan het niet raden. Zegt u het maar,’ zei Vasili Loekitsj met een glimlach, iets wat hem zelden overkwam. ‘Gaaf u nu maar liggen, ik doof de kaars.’

‘Maar zonder kaars kan ik nog beter zien wat ik zie en waar ik om heb gebeden. O, daar had ik mijn geheim haast verklapt!’ zei Serjozja vrolijk lachend.

Toen de kaars weg was, hoorde en voelde Serjozja zijn moeder. Ze stond over hem heen gebogen en haar lieve ogen streelden hem. Maar daar kwamen de molens, het mesje, alles liep dooreen en hij viel in slaap.

Na hun aankomst in Petersburg logeerden Vronski en Anna in een van de beste hotels. Vronski apart op een benedenverdieping en Anna boven met haar kind, de min en het meisje in een groot appartement dat uit vier kamers bestond.

Vronski ging de eerste dag al naar zijn broer. Hij trof daar zijn moeder die voor zaken was overgekomen uit Moskou. Zijn moeder en schoonzuster begroetten hem zoals gewoonlijk; ze informeerden naar zijn reis in het buitenland, ze spraken over gemeenschappelijke kennissen maar met geen woord repten ze over zijn relatie met Anna. Maar zijn broer die de volgende morgen bij Vronski kwam, vroeg uit zichzelf naar haar en Vronski zei hem recht op de man af dat hij zijn relatie met mevrouw Karenina als een huwelijk zag; dat hij een scheiding hoopte te verkrijgen en dan met haar wilde trouwen maar dat hij haar tot die tijd evenzogoed als zijn wettige echtgenote beschouwde als elke andere wettige echtgenote en hij verzocht hem dit aan zijn moeder en zijn vrouw over te brengen.

‘Indien de wereld dit afkeurt, is me dat om het even,’ zei Vronski, ‘maar als mijn familie betrekkingen met mij wenst te onderhouden, zullen ze dit ook met mijn vrouw dienen te doen.’

De oudste broer die altijd grote waardering voor het oordeel van zijn jongste broer had gehad, wist, zolang de wereld dit probleem nog niet had opgelost, niet al te best of hij gelijk had of niet; persoonlijk had hij er echter niets tegen en hij ging samen met Aleksej naar Anna.

Vronski zei in aanwezigheid van zijn broer *u* tegen Anna zoals altijd wanneer er anderen bij waren en sprak met haar als met een intieme vriend maar het was duidelijk dat zijn broer van hun relatie op de hoogte was en er werd over gesproken dat Anna naar Vronski's landgoed zou gaan.

Ondanks al zijn wereldse ervaring leefde Vronski door die nieuwe situatie waarin hij was komen te verkeren, in een vreemde dwaling. Het leek dat hij zou moeten begrijpen dat de betere kringen voor hem en Anna gesloten waren, maar in zijn hoofd hadden nu wat vage overwegingen post gevat dat dit uit de tijd was en dat met de snelle vooruitgang van tegenwoordig (zonder het zelf te merken was hij nu een voorstander van elke vorm van vooruitgang geworden), de sociale inzichten veranderd waren en dat de vraag of de gemeenschap hen zou aanvaarden, nog niet was beslist. Het spreekt vanzelf, dacht hij, dat hofkringen haar niet zouden ontvangen maar vrienden en kennissen moesten hier het juiste

begrip voor op kunnen brengen.

Iemand die weet dat niets hem belet om van houding te veranderen wanneer hij met opgetrokken knieën zit, kan zo uren blijven zitten; hij krijgt echter kramp wanneer hij weet dat hij zo moet blijven zitten, zijn benen beginnen te trekken en drukken naar de plaats waar hij ze uit zou willen strekken. Zo was ook Vronski's ervaring met de wereld. Hoewel hij diep in zijn hart wel wist dat de hogere kringen voor hen gesloten waren, probeerde hij toch of de wereld nu niet veranderd was en of ze hen niet zou aanvaarden. Maar al heel gauw merkte hij dat de wereld voor hem persoonlijk wel openstond maar voor Anna gesloten bleef. Zoals bij een spelletje kat-en-muis zakten de armen die voor hem opgeheven werden, voor Anna onmiddellijk weer naar beneden.

Een van de eerste dames uit de Petersburgse wereld die Vronski ontmoette, was zijn nicht Betsy.

‘Eindelijk!’ begroette ze hem enthousiast. ‘En Anna? Wat ben ik blij je te zien. Waar logeer je? Ik kan me voorstellen dat ons Petersburg vreselijk voor jullie moet zijn na jullie schitterende reis; ik kan me jullie wittebroodsweken in Rome voorstellen. En de scheiding? Is dat alles achter de rug?’

Vronski merkte dat Betsy's enthousiasme bekoelde toen ze vernam dat de scheiding er nog niet door was.

‘Ik weet dat men een steen naar mij zal werpen,’ zei ze, ‘maar ik ga naar Anna; ja, ik kom beslist. Jullie blijven hier niet lang?’

En inderdaad, nog diezelfde dag kwam ze bij Anna, maar haar toon was bij lange na niet die van vroeger. Ze ging er kennelijk prat op dat ze had durven komen en wenste dat Anna waardering voor deze blijk van trouw van haar vriendschap zou hebben. Ze bleef niet langer dan tien minuten, vertelde de laatste mondaine nieuwtjes en zei bij het heengaan:

‘Je hebt me nog niet gezegd wanneer de scheiding is. Gesteld dat ik het eerste schaap over de dam ben, dan nog zullen andere opstaande kragen jullie met kilte bejegenen zolang jullie niet gaan trouwen. En dat gaat nu zo gemakkelijk. *Ça se fait*. Dus, jullie vertrekken vrijdag weer? Wat jammer dat we elkaar dan niet meer zullen zien.’

Deze houding van Betsy had Vronski duidelijk moeten maken wat hem van de wereld te wachten stond; hij deed echter nog een laatste poging bij zijn eigen familie. Van zijn moeder verwachtte hij niets. Hij wist dat zijn moeder, die tijdens de eerste kennismaking zo verrukt was over Anna, nu onvermurwbaar jegens haar was omdat door haar toedoen de carrière van haar zoon ten gronde was gericht. Hij had nu echter al zijn hoop gesteld op Varja, de zuster van zijn broer. Het leek hem dat zij geen steen zou werpen, dat ze vol eenvoud en vastbesloten naar Anna zou gaan en haar ook zou ontvangen.

De dag na zijn aankomst ging Vronski naar haar toe en daar hij haar alleen

trof, vertelde hij zonder omwegen wat hij van haar wilde.

‘Aleksej, je weet,’ zei Varja na hem te hebben aangehoord, ‘hoezeer ik op je gesteld ben en dat ik bereid ben alles voor je te doen; ik heb echter gezwegen omdat ik wist dat ik in deze voor jou en Anna Arkadjevna niets kan betekenen.’ Ze sprak ‘Anna Arkadjevna’ bijzondere nadrukkelijk uit. ‘Denk alsjeblieft niet dat ik een oordeel over haar uitspreek. Dat nooit. Misschien had ik in haar plaats hetzelfde gedaan. Ik wil niet in bijzonderheden treden en dat kan ik ook niet,’ zei ze terwijl ze schuchter naar zijn sombere gezicht keek. ‘Maar men moet de dingen bij de naam noemen. Je wilt dat ik haar bezoek, dat ik haar ontvang en haar zodoende voor het oog van de wereld rehabiliteer, maar je moet begrijpen dat ik dat *niet kan* doen. Ik heb opgroeiende dochters en ik moet me om wille van mijn man in de wereld bewegen. Wel, ik zal Anna Arkadjevna bezoeken; ze zal begrijpen dat ik haar niet bij mij thuis uit kan nodigen tenzij ik het zo zou regelen dat ze diegenen die een andere mening zijn toegedaan, niet zal ontmoeten; dit zal echter kwetsend voor haar zijn. Ik kan haar niet in ere herstellen...’

‘En ik vind niet dat zij dieper is gevallen dan de honderden vrouwen die jullie wel ontvangen!’ viel Vronski haar nog somberder in de rede en zwijgend stond hij op omdat hij begreep dat zijn schoonzuster niet op haar beslissing terug zou komen.

‘Aleksej! Wees niet boos op me. Begrijp toch alsjeblieft dat ik hier geen schuld aan draag,’ zei Varja en ze keek hem met een verlegen glimlach aan.

‘Ik ben niet boos op je,’ zei hij nog even somber, ‘maar dit doet mij dubbel pijn. Het doet mij ook pijn dat dit het einde van onze vriendschap betekent. En zo niet het einde, dan toch een bekoeling. Je moet begrijpen dat dit ook voor mij niet anders kan.’

En met deze woorden verliet hij haar.

Vronski begreep dat verdere pogingen vergeefs zouden zijn, dat hij deze paar dagen in Petersburg door moest brengen als in een vreemde stad en dat hij alle contacten met zijn vroegere kringen diende te vermijden om niet blootgesteld te worden aan die voor hem zo pijnlijke onaangenaamheden en beledigingen. De situatie in Petersburg was vooral onaangenaam omdat Aleksej Aleksandrovitsj en zijn naam overal aanwezig leken te zijn. Je kon geen gesprek beginnen of het kwam op Aleksej Aleksandrovitsj; je kon nergens heen zonder hem te ontmoeten. Zo scheen het Vronski tenminste toe, zoals het ook iemand met een zere vinger toeschijnt dat hij juist daarmee, als was er opzet in het spel, overal tegenaan stoot.

Hun verblijf in Petersburg viel Vronski nog zwaarder omdat hij zag dat Anna gedurende deze gehele tijd in een vreemde, voor hem onbegrijpelijke stemming verkeerde. Nu eens leek ze verliefd op hem te zijn, dan weer was ze koel,

geprikeld en ongenaakbaar. Er was iets wat haar pijn deed, wat ze voor hem verborg en het was of ze niets merkte van die beledigingen die zijn leven vergalden en die voor haar met haar scherpe intuïtie nog pijnlijker moesten zijn.

Een van Anna's bedoelingen van haar reis naar Rusland was het weerzien met haar zoon. Sinds de dag dat ze uit Italië was vertrokken, maakte de gedachte aan dit weerzien dat ze in een voortdurende staat van opwinding verkeerde. En hoe dichter ze Petersburg naderde, hoe groter ze zich de vreugde en de betekenis van dit weerzien voorstelde. Ze vroeg zich zelfs niet af hoe deze ontmoeting in zijn werk zou moeten gaan. Het leek haar de gewoonste zaak van de wereld dat ze haar zoon zou zien wanneer ze met hem in een en dezelfde stad verbleef; maar na aankomst in Petersburg werd haar nieuwe plaats in de samenleving haar plotseling duidelijk en ze begreep dat het moeilijk zou zijn om een ontmoeting te arrangeren.

Ze was reeds twee dagen in Petersburg. De gedachte aan haar zoon liet haar geen moment los maar ze had hem nog niet gezien. Ze besepte niet het recht te hebben plompverloren naar het huis te rijden waar de mogelijkheid bestond dat ze Aleksej Aleksandrovitsj tegen het lijf zou lopen. Ook was het mogelijk dat men haar niet binnen zou laten en zou beledigen. Zelfs de gedachte aan haar man te schrijven en met hem in contact te komen, was een kwelling voor haar: ze kon slechts rust vinden als ze niet aan hem dacht. Haar zoon tijdens een wandeling zien, te weten komen wanneer hij uitging en waarheen, was haar niet genoeg: ze had zo naar dit weerzien uitgezien, ze moest zoveel tegen hem zeggen, ze verlangde zo hem in haar armen te nemen, hem te kussen. De oude kinderjuffrouw van Serjozja zou haar kunnen helpen en de weg wijzen. Maar deze kinderjuffrouw was niet meer in het huis van Aleksej Aleksandrovitsj. Met deze aarzelingen en het zoeken naar de kinderjuffrouw gingen twee dagen voorbij.

Toen Anna van de nauwe betrekkingen tussen Aleksej Aleksandrovitsj en gravin Lidija Ivanovna hoorde, besloot ze op de derde dag een brief aan haar te schrijven die haar veel moeite kostte en waarin ze opzettelijk schreef dat de toestemming om haar zoon te zien moest afhangen van de edelmoedigheid van haar man. Ze wist dat wanneer men de brief aan haar man zou laten zien, hij in zijn rol van edelmoedig man zou volharden en haar niet zou weigeren.

De bode van het hotel die de brief moest bezorgen, bracht haar een allerwreedst en onverwacht antwoord, namelijk dat er geen antwoord zou komen. Ze had zich nog nooit zo vernederd gevoeld als op het ogenblik dat ze de bode liet roepen en naar zijn uitvoerig relaas luisterde, hoe hij moest wachten en

hoe daarna tegen hem gezegd werd: 'Er komt geen antwoord.' Anna voelde zich vernederd en gekwetst maar ze beseftte dat gravin Lidija Ivanovna vanuit haar gezichtspunt gelijk had. Haar verdriet was des te sterker omdat ze alleen stond. Ze kon en wilde het niet met Vronski delen. Hoewel hij de hoofdoorzaak van haar ongeluk was, wist ze dat hij de kwestie van het weerzien met haar zoon volkomen onbelangrijk vond. Ze wist dat hij nooit in staat zou zijn de diepte van haar leed te peilen; ze wist dat ze hem zou haten om zijn onverschillige houding wanneer ze er met hem over zou spreken. En ze vreesde dat meer dan wat ook ter wereld en daarom hield ze alles wat haar zoon betrof voor hem verborgen.

Heel de dag had ze zich thuis op middelen bezonnen om haar zoon weer te zien en ze was tot het besluit gekomen haar man te schrijven. Ze was al aan de brief begonnen toen men de brief van Lidija Ivanovna bracht. Het zwijgen van de gravin had haar gelaten en gedwee gemaakt maar deze brief met alles wat ze tussen de regels las, maakte haar zo furieus, en de kwaadaardigheid ervan leek haar zo schandelijk naast haar hartstochtelijke legitieme liefde voor haar zoon, dat ze tegen de anderen begon te muiten en ophield zichzelf te beschuldigen.

Die koele houding is allemaal aanstellerij, zei ze tot zichzelf. Ze willen me alleen maar kwetsen en het kind pijn doen maar ze zullen me niet krijgen! Geen denken aan! Zij is slechter dan ik. Ik lieg tenminste niet. En op dat moment nam ze het besluit om de volgende dag, de dag van Serjozja's verjaardag, rechtstreeks naar het huis van haar man te rijden, de mensen om te kopen, hun desnoods iets op de mouw te spelden maar koste wat kost haar zoon te zien en dat schandelijke web van leugens dat men om de arme jongen geweven had, te verscheuren.

Ze reed naar een speelgoedwinkel, kocht speelgoed en bedacht hoe ze het zou doen. Ze zou 's morgens vroeg, om acht uur wanneer Aleksej Aleksandrovitsj waarschijnlijk nog niet was opgestaan, aankomen. Ze zou geld voor de portier en de bediende gereedhouden opdat ze haar door zouden laten en zonder haar voile op te lichten zou ze zeggen dat ze van de peetvader van Serjozja kwam om persoonlijk speelgoed bij het bed van de peetzoon te leggen. Ze wist alleen nog niet wat ze tegen haar zoon zou zeggen. Hoezeer ze hier ook over nadacht, ze wist niets te bedenken.

De volgende dag, om acht uur 's ochtends, stapte Anna alleen uit een huurkoets en belde aan bij de grote hoofdingang van haar gewezen huis.

'Ga eens kijken, wat ze willen. Er staat een of andere dame,' zei Kapitonysj die nog niet gekleed in overjas en overschoenen, door het raam naar de dame keek die met een voile voor het gezicht bij de deur stond.

De hulpportier, een jonge kerel die Anna niet kende, had de deur nog maar nauwelijks voor haar geopend of ze kwam binnen, haalde een briefje van drie roebel uit haar mof en stopte het haastig in zijn hand.

'Serjozja... Sergej Aleksejitsj,' zei ze en ze wilde al doorlopen. De hulpportier

bekeek het biljet en hield haar staande bij de tweede glazen deur.

‘Wie wenst u?’ vroeg hij.

Ze hoorde niet wat hij zei en gaf geen antwoord.

Toen Kapitonytsj de verwarring van de onbekende dame zag, kwam hij zelf naar haar toe, deed de deur voor haar open en vroeg wat ze wenste.

‘Ik kom van vorst Skorodoemov voor Sergej Aleksejtsj,’ sprak ze.

‘De jongeheer is nog niet opgestaan,’ zei de portier terwijl hij haar nauwlettend gadesloeg.

Anna had nooit verwacht dat de inrichting van de hal van het huis waar ze negen jaar had gewoond en die geheel onveranderd was gebleven was, zo’n diepe indruk op haar zou maken. De ene herinnering na de andere, zowel blij als smartelijk, kwam bij haar naar boven en gedurende een ogenblik vergat ze de reden van haar komst.

‘Wilt u zo goed zijn te wachten?’ zei Kapitonytsj terwijl hij haar uit haar bontmantel hielp.

En terwijl hij haar hielp bij het uitdoen van haar bontmantel, keek Kapitonytsj haar in het gezicht, herkende haar en maakte zwijgend een diepe buiging.

‘Gaat uw gang, uwe hoogheid,’ zei hij.

Ze wilde iets zeggen maar haar stem weigerde klanken voort te brengen; ze keek met een schuldige bedde naar de oude man en liep met vlugge lichte passen de trap op. Kapitonytsj rende helemaal voorovergebogen, struikelend met zijn overschoenen, over de traptreden achter haar aan en probeerde haar in te halen.

‘De leraar is daar, misschien is hij niet gekleed. Ik zal u aandienen.’

Anna vervolgde haar weg langs de vertrouwde trap zonder te begrijpen wat de oude man zei.

‘Hierheen, naar links, alstublieft. Neemt u mij niet kwalijk dat het niet schoon is. De jongeheer is nu in de vroegere logeerkamer,’ zei de portier puffend en hijgend. ‘Weest u zo goed een ogenblik te wachten, uwe hoogheid, ik zal even binnen kijken,’ zei hij. Hij passeerde haar, opende de hoge deur op een kier en verdween erachter. Anna bleef in afwachting staan. ‘De jongeheer is zojuist wakker,’ zei de portier toen hij weer de deur uitkwam.

En het moment dat de portier dit zei, hoorde Anna het geeuwen van een kind. Dit geluid vertelde haar dat het haar zoon was en het was of ze hem in levenden lijve voor zich zag.

‘Laat me, laat me, ga weg!’ zei ze en ze ging de hoge deur binnen. Rechts van de deur stond het bed en rechtop in bed zat de jongen met niets dan een losgeknoopt hemdje aan; geeuwend boog en strekte hij zijn lijfje. Op het ogenblik dat zijn lippen elkaar raakten, plooiden ze zich tot een gelukzalig slaperige glimlach en met deze glimlach liet hij zich weer loomzoet achterover zakken.

‘Serjozja,’ fluisterde ze terwijl ze onhoorbaar naar hem toekwam.

In de tijd dat ze van hem gescheiden was geweest en in de opwelling van liefde die ze deze gehele laatste tijd voortdurend voelde, had ze hem zich voorgesteld als dat vierjarig jongetje waar ze het meest van had gehouden. Hij was nu zelfs anders dan toen ze hem verlaten had; hij had de vierjarige nog verder achter zich gelaten, hij was langer en magerder geworden. Kijk toch eens! Wat een mager gezicht, wat een korte haren. Wat een lange armen! Wat was hij veranderd sinds ze hem verlaten had! Maar hij was het, het was de vorm van zijn hoofd, het waren zijn lippen, zijn zachte nekje en zijn brede schoudertjes.

‘Serjozja,’ zei ze nog eens, maar nu vlak bij zijn oor.

Hij kwam weer overeind op zijn elleboog, draaide zijn hoofd met het verwarde haar naar alle kanten alsof hij ergens naar zocht en deed zijn ogen open. Stil en vragend keek hij enkele seconden naar zijn roerloos voor hem staande moeder om dan plotseling gelukzalig te glimlachen, zijn slaperige ogen weer te sluiten en zich languit te laten vallen, echter niet naar achteren, maar naar haar, haar armen tegemoet.

‘Serjozja! Lief jongetje van me!’ zei ze ademloos terwijl ze zijn mollige lijfje in haar armen nam.

‘Mama!’ zei hij en hij woelde in haar armen om haar handen overal te kunnen voelen.

Met een slaperige glimlach en nog steeds gesloten ogen verzette hij zijn mollige handjes van de rug van het bed naar haar schouders, drukte zich tegen haar aan, omgaf haar met die lieve slaaplucht en warmte zoals alleen kinderen die hebben, en begon met zijn gezicht tegen haar hals en schouders te wrijven.

‘Ik wist het,’ zei hij terwijl hij zijn ogen opendeed. ‘Vandaag ben ik jarig. Ik wist dat je zou komen. Ik kom meteen uit bed.’

En terwijl hij dit zei, viel hij in slaap.

Anna bekeek hem met gretige ogen; ze zag dat hij groot en anders was geworden tijdens haar afwezigheid. Zijn blote benen die nu zo lang waren en onder de dekens uitstaken, herkende ze en herkende ze niet, ze herkende de mager geworden wangen en de kortgeknipte krulletjes op zijn achterhoofd waar ze hem zo vaak had gekust. Ze liet haar vingers overal gaan en kon geen woord uitbrengen; ze stikte in haar tranen.

‘Waarom huil je nu, mama?’ zei hij klaarwakker. ‘Mama, waarom huil je?’ riep hij met een klaaglijk stemmetje.

‘Ik? Ik zal niet meer huilen... Ik huil van blijdschap. Ik heb je zo lang niet gezien. Ik zal het niet meer doen, heus niet,’ zei ze terwijl ze haar tranen wegslikte en zich afwendde. ‘Kom, het is nu tijd om je aan te kleden,’ zei ze na zich weer enigszins hersteld te hebben en zwijgend en zonder zijn hand een ogenblik los te laten ging ze bij zijn bed op de stoel met de klaargelegde kleren zitten.

‘Hoe kleeft je je aan als ik er niet bij ben? Hoe...’ wilde ze vrolijk en heel gewoon zeggen maar het lukte haar niet en ze keerde zich weer om.

‘Ik was me niet met koud water, dat mag niet van papa. Maar heb je Vasili Loekitsj niet gezien? Die komt zo. Maar je bent op mijn kleren gaan zitten!’ En Serjozja schaterde van het lachen.

Ze keek naar hem en glimlachte.

‘Mama, lieve mama, mamatje!’ begon hij te roepen terwijl hij zich weer tegen haar aanwierp en zijn armen om haar heensloeg. Het was of hij nu pas, nu hij haar glimlach zag, duidelijk beseftte wat er gebeurd was. ‘Dat hoeft niet,’ zei hij terwijl hij haar hoed van haar hoofd nam. En hij wierp zich weer, alsof hij haar zonder hoed opnieuw zag, in haar armen en begon haar te kussen.

‘Maar wat heb je over mij gedacht? Dacht je niet dat ik dood was?’

‘Dat heb ik nooit geloofd.’

‘Echt niet, schat?’

‘Ik wist het, ik wist het!’ herhaalde hij zijn lievelingszin en na haar hand die zijn haar streelde, te hebben vastgepakt, begon hij de handpalm tegen zijn mond te drukken en te kussen.

Vasili Loekitsj, die eerst niet wist wie die dame was maar die uit het gesprek had opgemaakt dat het de moeder was die haar man had verlaten en die hij niet kende omdat hij pas na haar vertrek in huis was gekomen, verkeerde intussen in twijfel of hij naar binnen moest gaan of niet, of hij het tegen Aleksej Aleksandrovitsj moest zeggen. Hij bedacht ten slotte dat het zijn plicht was om Serjozja op het vastgestelde uur te wekken, dat hij daarom niet behoefde te weten wie daar was en wie daar zat, de moeder of iemand anders, maar dat hij slechts zijn plicht moest doen. Hij kleepte zich aan, ging naar de deur en deed die open.

Maar de liefkozingen van moeder en zoon, hun stemmen en wat ze zeiden, dat alles deed hem van gedachten veranderen. Hoofdschuddend en zuchtend sloot hij de deur. Ik zal nog tien minuten wachten, zei hij tot zichzelf terwijl hij kuchte en zijn tranen wegveegde.

Onder het huispersoneel was terzelfder tijd hevige opwinding ontstaan. Ze wisten allemaal dat mevrouw er was, dat Kapitonytsj haar had binnengelaten, dat ze nu in de kinderkamer was, maar ondertussen ging mijnheer wel altijd om negen uur zelf even naar de kinderkamer en allen begrepen dat een ontmoeting van de echtelieden onmogelijk was en verhinderd moest worden.

Kornej, de huisknecht, ging naar beneden, naar de portiersloge en vroeg wie haar had binnengelaten en hoe. Toen hij hoorde dat Kapitonytsj haar had binnengelaten en met haar mee was gelopen, gaf hij de oude man een uitbrander. De portier deed er halsstarrig het zwijgen toe maar toen Kornej tegen hem zei dat hij hiervoor ontslagen diende te worden, vloog Kapitonytsj op hem af en zei terwijl hij heftig gebaarde voor Kornejs gezicht:

‘Ja, en jij zou haar niet hebben binnengelaten! Na tien jaar dienst en altijd goed behandeld te zijn, en jij zou nu gaan zeggen: alstublieft, gaat u weg! Jij weet toch zo goed hoe het hoort! Jaja! Je moest maar eens naar je eigen kijken: mijnheer bestelen en zijn bontjas afjatten!’

‘Soldaat!’ zei Kornej vol verachting en hij keerde zich om naar de kinderjuffrouw die binnenkwam. ‘Wat vindt u daar wel van, Marja Jefimovna. Hij laat haar binnen zonder iemand iets te zeggen,’ zei Kornej tegen haar. ‘Zo meteen komt Aleksej Aleksandrovitsj van zijn kamer en gaat naar de kinderkamer.’

‘Wat een toestand, wat een toestand!’ zei de kinderjuffrouw. ‘Kornej Vasiljevitsj, als u probeert om hem, mijnheer, op de een of andere manier tegen

te houden, dan ga ik er vlug heen om haar weg te brengen. Wat een toestand, wat een toestand!’

Toen de kinderjuffrouw de kinderkamer binnenkwam, was Serjozja zijn moeder aan het vertellen hoe Nadenka en hij gevallen waren toen ze van een helling naar beneden sleeden en drie keer over de kop sloegen. Zij luisterde naar het geluid van zijn stem, zag zijn gezicht met de wisselende uitdrukkingen, betastte zijn hand maar begreep niet wat hij zei. Ze moest gaan, ze moest hem verlaten, dat was het enige waaraan ze kon denken en wat ze voelde. Ze had de voetstappen van Vasili Loekitsj gehoord die aan de deur kwam en kuchte; ze had ook de voetstappen van de naderende kinderjuffrouw gehoord, maar ze bleef als versteend zitten en was niet bij machte iets te zeggen of op te staan.

‘Mevrouw, mijn lieve mevrouw!’ zei de kinderjuffrouw terwijl ze naar Anna toekwam en haar hand en schouders kuste. ‘Wat heeft God onze jarige een plezier bezorgd. U bent helemaal niet veranderd.’

‘Ach, njanja, lieveling, ik wist niet dat je thuis was,’ zei Anna die even tot zichzelf kwam.

‘Ik woon hier niet, ik woon bij mijn dochter, ik kwam om te feliciteren, Anna Arkadjevna, mijn lieve mevrouw!’

De kinderjuffrouw begon plotseling te huilen en haar hand weer te kussen.

Serjozja die met stralende ogen en een stralende glimlach met één hand zijn moeder en met de andere de kinderjuffrouw vasthield, trappelde met zijn dikke blote voetjes over het tapijt. Hij was vol geestdrift omdat de kinderjuffrouw waar hij zoveel van hield, zo lief was voor zijn moeder.

‘Mama! Ze komt dikwijls bij me en als ze komt...’ begon hij maar hij zweeg omdat hij merkte dat de kinderjuffrouw zijn moeder iets in het oor fluisterde en dat zich op het gezicht van zijn moeder schrik aftekende en iets van schaamte, iets wat helemaal niet bij zijn moeder paste.

Ze kwam naar hem toe.

‘Lieve jongen van me!’ zei ze.

Ze kon geen *vaarwel* zeggen maar de uitdrukking van haar gezicht vertelde het en hij had het begrepen. ‘Lieve, lieve Koetik!’ Ze gebruikte de naam die ze hem als kleuter gaf. ‘Zal je me niet vergeten? Zal je...’ maar ze kon geen woord meer uitbrengen.

Wat bedacht ze later niet een woorden die ze tegen hem had kunnen zeggen! Maar nu wist en vermocht ze niets te zeggen. Maar Serjozja had alles begrepen wat ze tegen hem had willen zeggen. Hij had begrepen dat ze ongelukkig was en van hem hield. Hij had zelfs dat verstaan wat de kinderjuffrouw tegen haar fluisterde. Hij verstond de woorden: ‘Altijd tegen negen uur,’ en hij begreep dat het over zijn vader ging en dat zijn moeder en zijn vader elkaar niet mochten ontmoeten. Dat begreep hij wel maar één ding had hij niet begrepen: waarom

zich op haar gezicht schaamte en schrik aftekenden... Ze was niet schuldig maar ze was bang voor hem en ze schaamde zich over iets. Hij wilde een vraag stellen die zijn twijfel weg zou nemen maar durfde niet: hij zag hoe ze leed en had medelijden met haar. Hij drukte zich stil tegen haar aan en fluisterde: 'Ga nog niet weg. Hij komt nog niet.'

Zijn moeder hield hem wat bij zich vandaan om te zien of hij wel wist wat hij zei en de geschrokken uitdrukking van zijn gezicht vertelde haar dat hij niet slechts over zijn vader sprak maar ook haar leek te vragen hoe hij over zijn vader moest denken.

'Serjozja, lieve jongen,' zei ze, 'houd van hem, hij is beter en aardiger dan ik en ik heb hem kwaad gedaan. Als je groot bent, zal je erover kunnen oordelen.'

'Er is niemand beter dan jij...!' riep hij wanhopig door zijn tranen heen. Hij pakte haar bij de schouders en met alle kracht die in hem was, zodat zijn armen trilden van inspanning, klemde hij haar tegen zich aan.

'Liefje, jongetje van me!' zei Anna en ze begon even zwak en kinderlijk te huilen als hij.

Op dit moment ging de deur open en kwam Vasili Loekitsj binnen. Bij de andere deur waren voetstappen te horen en de kinderjuffrouw fluisterde geschrokken: 'Daar komt hij,' en ze gaf Anna haar hoed.

Serjozja viel op zijn bed en begon met zijn handen voor zijn gezicht hevig te snikken. Anna trok zijn handen weg, kustte nogmaals zijn natte gezicht en liep snel naar de deur. Aleksej Aleksandrovitsj kwam haar tegen. Toen hij haar zag, bleef hij staan en boog het hoofd.

Hoewel ze zojuist gezegd had dat hij beter en aardiger was dan zij, beving haar na een snelle blik over heel zijn lichaam met alle eigenaardigheden, een gevoel van afkeer en woede jegens hem en van jaloezie vanwege haar zoon. Met een snel gebaar liet ze haar voile neer, versnelde haar pas en rende bijkans de kamer uit.

Ze had geen kans gezien de cadeautjes die ze de dag tevoren met zoveel liefde en leed in de winkel had uitgezocht, uit haar tas te halen en nam ze weer met zich mee naar huis.

Hoe hevig Anna ook verlangd had naar het weerzien met haar zoon, hoe lang ze er in gedachten al mee bezig was geweest en zich erop had voorbereid, nooit had ze verwacht dat dit weerzien haar emotioneel zo sterk aan zou grijpen. Toen ze weer in haar eenzame hotelappartement was, kon ze lange tijd niet begrijpen waarom ze daar was. Ja, alles is voorbij en ik ben weer alleen, zei ze tot zichzelf en zonder haar hoed af te zetten ging ze in een stoel bij de haard zitten. Terwijl ze roerloos naar de bronzen klok staarde die op de tafel tussen de ramen stond, begon ze te denken.

Het Franse meisje dat uit het buitenland was meegenomen, kwam vragen of ze haar moest helpen met kleden. Anna keek naar haar met verbazing en zei:

‘Later.’

De bediende vroeg of hij koffie moest brengen.

‘Later,’ zei ze.

De Italiaanse min, die het meisje had verzorgd, kwam binnen en bracht haar bij Anna. Het mollige, weldoorvoede meisje, keerde zoals altijd wanneer ze haar moeder zag de als met draadjes gespannen blote armpjes met de handpalmen naar beneden en begon, glimlachend met haar tandeloze mondje, haar handjes te bewegen zoals een vis zijn vinnen, en ritselde ermee langs de gesteven plooiën van het geborduurde rokje. Het was onmogelijk niet te glimlachen, het meisje niet te kussen, het was onmogelijk haar geen vinger voor te houden die ze kraaiend en kronkelend met heel haar lijfje vastpakte; het was onmogelijk om geen lip naar voren te steken die ze als een kus in haar mondje nam. En Anna deed dit alles, ze nam haar dochttertje op haar armen en liet het springen, ze kuste haar frisse wangetje en haar blote elleboogjes; maar nu ze naar dit kind keek, beseftte ze nog duidelijker dat het zelfs geen liefde was wat ze voor dit kind voelde indien ze het vergeleek met dat wat ze voor Serjozja voelde. Alles was lief aan dit meisje maar om een of andere reden liet dit alles haar hart onberoerd. Hoewel haar eerste kind van een man was waar ze niet van hield, had al haar liefde die nooit bevrediging had gevonden, zich op dat kind geconcentreerd; het meisje was onder de moeilijkst denkbare omstandigheden geboren maar aan haar was nog niet een honderdste deel van de zorgen besteed die aan het eerste kind besteed waren. Bovendien moest bij dit meisje alles nog komen terwijl Serjozja al bijna een man was en een geliefde man; in hem streden reeds gedachten en gevoelens; hij begreep haar, hij hield van haar en hij wist zich een

oordeel over haar te vormen. Zo dacht ze terwijl ze zich zijn woorden en zijn blikken herinnerde. En nu was ze voor altijd niet slechts fysiek maar ook geestelijk van hem gescheiden en hier viel niets meer aan te doen.

Ze gaf het meisje aan de min, liet haar gaan en maakte het medaillon open met een portretje van Serjozja op ongeveer dezelfde leeftijd als het meisje nu. Ze stond op en nadat ze haar hoed had afgezet, pakte ze van een tafeltje het album met foto's van haar zoon op verschillende leeftijden. Ze wilde de foto's met elkaar vergelijken en begon ze allemaal uit het album te halen. Eén bleef er over, de laatste, de mooiste. Hij zat schrijlings op een stoel, in een wit bloesje, met half toegeknepen ogen en een lachende mond. Dit was de meest karakteristieke uitdrukking die zij het mooiste van hem vond. Met haar kleine vaardige handen en de blanke slanke vingers die bijzonder gespannen bewogen op deze dag trok ze enkele malen aan een hoekje van de foto maar de foto bleef haken en ze kreeg haar niet te pakken. Er lag geen pennemesje op tafel. Ze nam de foto die ernaast had gezeten (dat was een in Rome gemaakt fotootje van Vronski met ronde hoed en lang haar) en daarmee duwde ze het fotootje van haar zoon los. 'Ja, daar heb je hem!' zei ze terwijl ze naar de foto van Vronski keek en zich plotseling herinnerde wie de oorzaak was van al het leed van dit moment. Heel die ochtend had ze geen ogenblik aan hem gedacht. Maar nu ze dat mannelijke, nobele, haar zo vertrouwde en geliefde gezicht zag, voelde ze een plotselinge opwelling van liefde voor hem.

Waar is hij toch? Hoe kan hij me toch zo alleen laten met al mijn verdriet? dacht ze plotseling verwijtend maar ze vergat dat zijzelf alles wat haar zoon betrof, voor hem verborgen hield. Ze stuurde iemand naar hem toe om te vragen of hij onmiddellijk wilde komen; ze wachtte op hem met een hart dat bijna stilstond en dacht aan de woorden waarmee ze hem alles zou zeggen en de betuigingen van zijn liefde waarmee hij haar zou troosten. De bode keerde terug met het antwoord dat hij een gast had maar dat hij direct zou komen en dat hij haar moest vragen of ze hem samen met vorst Jasjvin die uit Petersburg was gearriveerd, kon ontvangen. Hij komt niet alleen hoewel hij me sinds gistermiddag niet meer heeft gezien, dacht ze. Hij komt met Jasjvin, zodat ik niet alles tegen hem kan zeggen. En plotseling kwam er een vreemde gedachte bij haar op: wat, indien hij niet meer van haar hield?

En terwijl ze voor zichzelf naging, wat er de laatste dagen gebeurd was, geloofde ze in alles een bevestiging van deze verschrikkelijke gedachte te zien: dat hij gisteren niet thuis dineerde, dat hij erop stond dat ze in Petersburg niet samen zouden wonen, en dat hij zelfs nu niet alleen bij haar kwam als wilde hij een ontmoeting onder vier ogen vermijden.

Maar hij moet het me zeggen. Ik moet het weten. Als ik het weet, weet ik ook wat mij te doen staat, zei ze tot zichzelf hoewel ze niet in staat was om zich een

beeld van de situatie te vormen waarin ze zou komen te verkeren indien ze zeker wist dat hij niet meer van haar hield. Ze dacht dat zijn liefde voor haar bekoeld was, was de wanhoop nabij en voelde zich daardoor heel erg opgewonden. Ze schelde voor het meisje en ging naar haar kleedkamer. Ze besteedde meer zorg en aandacht aan haar kleding en haar uiterlijk dán al deze laatste dagen te zamen, als zou hij, indien hij niet meer van haar hield, weer van haar gaan houden vanwege die japon en dat kapsel dat haar het best stond.

Ze hoorde de bel nog voor ze gereed was.

Toen ze de salon binnenkwam, ontmoette ze niet zijn blik maar die van Jasjvin. Hij zat de foto's van haar zoon te bekijken die ze op tafel had laten liggen, en maakte geen haast haar aan te zien.

'We kennen elkaar,' zei ze terwijl ze haar kleine hand in de enorme hand van de verlegen Jasjvin legde. (Deze verlegenheid vormde een vreemd contrast met zijn kolossale lichaam en zijn grove gezicht.) 'We hebben vorig jaar bij de rennen kennisgemaakt. Geef maar hier,' zei ze terwijl ze Vronski met een snelle beweging de foto's van haar zoon die hij zat te bekijken, afpakte en hem met haar glanzende ogen veelbetekenend aankeek. 'Waren de rennen goed dit jaar? In plaats daarvan heb ik de draverijen in het Corso in Rome gezien. Trouwens, u houdt niet van het leven over de grenzen,' zei ze met een lieve glimlach. 'Ik ken u en ook uw hartstochten ken ik, hoewel ik u maar weinig heb ontmoet.'

'Dat is erg jammer voor me want mijn hartstochten worden steeds slechter,' zei Jasjvin en hij kauwde op de linkerhelft van zijn snor.

Nadat hij een tijdje had gepraat en merkte dat Vronski naar de klok keek, informeerde Jasjvin of ze nog lang in Petersburg bleef, strekte zijn kolossale lichaam uit en greep naar zijn pet.

'Niet lang, denk ik,' zei ze aarzelend terwijl ze naar Vronski keek.

'Dan zullen we elkaar dus niet meer zien?' zei Jasjvin die opstond en zich tot Vronski wendde. 'Waar dineer jij?'

'Komt u bij ons dineren,' vroeg Anna vastberaden als was ze boos op zichzelf vanwege haar verlegenheid. Ze bloosde echter zoals ze altijd deed wanneer ze tegenover een vreemde openlijk voor haar verhouding uitkwam. 'Het eten is hier niet goed maar u ziet hem tenminste. Van alle kameraden van het regiment is Aleksej het meest op u gesteld.'

'Heel graag,' zei Jasjvin met een glimlach waaraan Vronski kon zien dat hij Anna erg aardig vond.

Jasjvin groette en ging weg, Vronski bleef.

'Ga je ook?' vroeg ze hem.

'Ik ben al te laat,' antwoordde hij. 'Ga maar! Ik kom zo,' riep hij tegen Jasjvin.

Ze pakte zijn hand vast en keek hem strak aan terwijl ze dacht over wat ze moest zeggen om hem bij haar te houden.

‘Wacht nog even, ik moet iets tegen je zeggen,’ en ze pakte zijn korte hand en drukte die tegen haar hals. ‘Het geeft toch niet dat ik hem te eten heb gevraagd?’

‘Daar heb je heel goed aan gedaan,’ zei hij met zijn rustige glimlach terwijl hij zijn gaven tanden liet zien en haar hand kustte.

‘Aleksej, zijn je gevoelens voor mij veranderd?’ vroeg ze terwijl ze zijn hand tussen haar handen klemde. ‘Aleksej, ik heb het hier zo moeilijk. Wanneer vertrekken we?’

‘Snel, heel snel. Je zult niet geloven hoe moeilijk ons leven hier ook voor mij is,’ zei hij en hij trok zijn hand los.

‘Wel, ga maar, ga maar!’ zei ze gekwetst en ze liep snel bij hem vandaan.

Toen Vronski thuiskwam, was Anna er nog niet. Algauw na zijn vertrek was er een dame voor haar gekomen, zo zei men hem, en ze waren samen weggegaan. Dat ze weg was gegaan zonder te zeggen waarheen, dat ze nog niet terug was, dat ze die morgen ook ergens heen was gegaan zonder hem iets te zeggen, dat alles, te zamen met die vreemd nerveuze trek op haar gezicht van die ochtend en de herinnering aan de vijandige toon waarmee ze, waar Jasjvin bij was, de foto's van haar zoon bijna uit zijn hand had gerukt, zette hem aan het denken. Hij besloot dat hij openhartig met haar moest praten en wachtte op haar in de salon. Anna keerde echter niet alleen terug maar bracht haar tante mee, de oude ongetrouwde vorstin Oblonskaja. Zij was degene die 's morgens was geweest en met wie Anna inkopen had gedaan. Anna leek de bezorgde en vragende trek op Vronski's gezicht niet te zien en vertelde hem vrolijk wat ze die ochtend had gekocht. Hij zag dat er iets vreemds met haar aan de hand was: als haar stralende ogen even op hem bleven rusten, lag er een gespannen aandacht in en haar woorden en bewegingen hadden die nerveuze snelheid en gratie die hem gedurende de eerste tijd dat ze elkaar beter leerden kennen zo verleidelijk had geschenen maar die hem nu verontrustte en angst aanjoeg.

Er was voor vier personen gedekt. Ze stonden allemaal klaar om naar de kleine eetkamer te gaan toen Toesjkjevitsj een boodschap van vorstin Betsy voor Anna kwam brengen. Vorstin Betsy verontschuldigde zich omdat ze geen afscheid kwam nemen; ze voelde zich niet goed en vroeg of Anna haar tussen half zeven en negen uur wilde bezoeken. Vronski keek naar Anna bij het noemen van deze tijd die erop wees dat er maatregelen waren genomen dat ze niemand zou ontmoeten; Anna scheen echter niets te merken.

'Wat jammer nu, dat ik juist tussen half zeven en negen uur niet kan,' zei ze met een fijn glimlachje.

'Dat zal de vorstin erg spijten.'

'En mij ook.'

'U gaat toch wel naar Patti?' zei Toesjkjevitsj.

'Patti? U brengt me op een idee. Ik zou er graag heen willen als ik nog een loge kon krijgen.'

'Daar kan ik voor zorgen,' bood Toesjkjevitsj aan.

'Ik zou u heel, heel erg dankbaar zijn,' zei Anna. 'Maar wilt u niet met ons dineren?'

Vronski haalde nauwelijks merkbaar zijn schouders op. Hij begreep absoluut niet wat Anna bezielde. Waarom nam ze die oude vorstin mee, waarom liet ze Toesjkjevitsj meeëten en wat hem nog het meest verbaasde, waarom liet ze hem een loge bespreken? Hoe kon ze er in haar positie aan denken om naar een abonnementsvoorstelling van Patti te gaan waar iedereen uit de uitgaanswereld die ze kende, aanwezig zou zijn? Hij keek haar ernstig aan maar ze beantwoordde hem met dezelfde uitdagende, deels vrolijke en deels wanhopige blik waarvan hij de betekenis niet kon begrijpen. Tijdens het diner was Anna agressief vrolijk: ze leek zowel met Toesjkjevitsj als met Jasjvin te koketteren. Toen ze van tafel opstonden en Toesjkjevitsj vertrok om een loge te bespreken, ging Vronski samen met Jasjvin die wilde roken, naar zijn kamer. Hij bleef een tijdje zitten en ging toen weer snel naar boven. Anna droeg reeds haar lichte zijden, met fluweel afgezette japon met decolleté die ze in Parijs had laten maken, en op haar hoofd kostbaar wit kant dat haar gezicht omlijstte en haar stralende schoonheid bijzonder goed uit deed komen.

‘Ga je echt naar de schouwburg?’ vroeg hij terwijl hij probeerde om niet naar haar te kijken.

‘Waarom vraag je dat zo geschrokken?’ vroeg ze, wederom gekrenkt omdat hij niet naar haar keek. ‘Waarom zou ik niet gaan?’

Het was of ze de betekenis van zijn woorden niet begreep.

‘Natuurlijk, waarom zou je niet!’ zei hij fronsend.

‘Wel, dat is precies wat ik zeg,’ zei ze terwijl ze opzettelijk de ironie van zijn toon negeerde en haar lange geparfumeerde handschoen omsloeg.

‘Anna, in godsnaam! Wat heb je?’ zei hij, als wilde hij haar wakker schudden, precies zoals haar man eens tegen haar gesproken had.

‘Ik weet niet waar je het over hebt.’

‘Je weet dat je niet kunt gaan.’

‘Waarom niet? Prinses Varvara is zich gaan kleden, ze gaat met mij mee.’

Hij haalde vol onbegrip en wanhoop zijn schouders op.

‘Maar weet je dan niet...’ wilde hij beginnen.

‘Nee, en ik wil het ook niet weten!’ schreeuwde ze bijna. ‘Ik wil niet. Heb ik berouw van wat ik heb gedaan? Nee, nee, en nog eens nee. En als ik het over moest doen, deed ik weer net zo. Voor ons, voor mij en voor jou, is er slechts één ding belangrijk: of we van elkaar houden. En dat is het enige dat telt. Waar is het goed voor dat we niet samenwonen en elkaar niet zien? Waarom kan ik daar niet heen? Ik houd van je en het laat me allemaal koud,’ zei ze in het Russisch en ze keek naar hem met een vreemde gloed in haar ogen die hij niet begreep, ‘als jij maar niet veranderd bent. Waarom kijk je me niet aan?’

Hij keek haar aan. Hij zag de volle schoonheid van haar gezicht en haar kleding die haar altijd zo goed stond. Maar nu waren het juist haar schoonheid

en elegantie waar hij zich aan ergerde.

‘Mijn gevoelens kunnen niet veranderen, dat weet je, maar ik verzoek je niet te gaan, ik smeeek je,’ zei hij weer in het Frans met een warme smekende stem maar met kille ogen.

Ze hoorde niet wat hij zei maar zag wel de kilte van zijn blik en ze antwoordde geprikkeld:

‘En ik verzoek je uit te leggen waarom ik niet behoort te gaan.’

‘Omdat het je misschien...’ hij aarzelde.

‘Ik begrijp er niets van. Jasjvin *n'est pas compromettant*, en prinses Varvara is niet minder dan anderen. Kijk, daar is zij al.’

Vronski voelde voor het eerst ergernis, woede bijna, jegens Anna omdat ze haar situatie opzettelijk niet onder ogen wilde zien. Dit gevoel werd nog versterkt doordat hij niet tegen haar kon zeggen wat de oorzaak van deze ergernis was. Indien hij haar zonder omwegen had kunnen zeggen wat hij dacht, zou hij hebben gezegd: 'Om in deze kleding, met die aan iedereen bekende prinses in de schouwburg te verschijnen, betekent niet slechts het erkennen van je situatie van gevallen vrouw maar ook het tarten van de betere kringen, dus er voor altijd mee breken.'

Hij kon dat niet tegen haar zeggen. Maar dat ze dat niet uit zichzelf begreep, wat is er toch met haar aan de hand? zei hij bij zichzelf. Hij voelde hoe terzelfder tijd zijn achting voor haar verminderde terwijl zijn besef van haar schoonheid vermeerderde.

Hij keerde somber naar zijn kamer terug, ging bij Jasjvin zitten die zijn lange benen op een stoel had uitgestrekt en cognac met selterswater dronk. Vronski zei hem hetzelfde te brengen.

'De Mogoetsji van Lankovski, zeg je. Dat is een goed paard, en ik raad je aan het te kopen,' zei Jasjvin met een blik op het sombere gezicht van zijn vriend. 'Hij is wat laag in het kruis, maar zijn benen en zijn hoofd kan je je niet beter wensen.'

'Ik denk dat ik het zal kopen,' antwoordde Vronski.

Hoewel het gesprek over paarden hem interesseerde, vergat hij Anna geen ogenblik, luisterde onwillekeurig naar het geluid van voetstappen in de gang en keek naar de klok boven de haard.

'Anna Arkadjevna vroeg me te zeggen dat ze naar de schouwburg zijn vertrokken.'

Jasjvin wierp nog een glaasje cognac in het spuitwater, dronk zijn glas leeg en stond op terwijl hij zijn jas dichtknoopte.

'Wel? Ga je mee,' zei hij terwijl hij met een flauwe glimlach onder zijn snor te kennen gaf dat hij de oorzaak van Vronski's sombere bui begreep maar het niet belangrijk vond.

'Ik ga niet,' antwoordde Vronski somber.

'Maar ik moet, ik heb het beloofd. Wel, tot ziens. Of anders kom je maar naar de stalles, neem de stoel van Krasinski,' zei Jasjvin nog onder het weggaan.

'Nee, ik heb wat te doen.'

Met een vrouw die je vrouw is, heb je zorgen maar met een vrouw die dat niet is, nog meer, dacht Jasvin terwijl hij het hotel verliet.

Toen Vronski alleen was, stond hij op van zijn stoel en begon door de kamer te ijsberen.

Wat is er vandaag? Het vierde abonnement... Jegor met zijn vrouw zijn er en mijn moeder waarschijnlijk. Dus heel Petersburg zit daar. Nu is ze binnen, ze heeft haar bontmantel uitgedaan en stapt in het volle licht. Toesjkjevitsj, Jasvin, prinses Varvara... Hij zag het voor zich. En ik? Ben ik bang, of heb ik haar aan Toesjkjevitsj toevertrouwd? Hoe je het ook ziet, dwaas is het, dwaas... En waarom brengt ze mij in zo'n situatie? zei hij bij zichzelf terwijl hij een gebaar van afkeer maakte.

Door dit gebaar bleef hij aan het tafeltje haken waarop het seltters water en de karaf met cognac stond en stootte het haast om. Hij wilde het vastpakken, maar liet het vallen. Geërgerd schopte hij tegen de tafel en belde.

‘Als je bij mij in dienst wilt blijven, moet je wel aan je werk denken,’ zei hij tegen de binnenkomende bediende. ‘Dit had niet mogen gebeuren. Je had af moeten ruimen.’

De bediende die zich niet schuldig voelde, wilde zich rechtvaardigen maar een blik op het gezicht van zijn heer vertelde hem dat hij maar beter kon zwijgen. Hij boog zich haastig, hurkte op het tapijt en begon de hele en gebroken glazen en flessen uit te zoeken.

‘Dat is jouw werk niet, stuur een bediende om op te ruimen en leg mijn rokkostuum klaar.’

Om halfnegen kwam Vronski de schouwburg binnen. De voorstelling was in volle gang. De oude schouwburgknecht hielp Vronski uit zijn pels, herkende hem, noemde hem ‘uwe excellentie’ en zei dat hij geen nummer behoefde te nemen maar gewoon Fjodor moest roepen. In de verlichte gang was niemand te zien behalve de schouwburgknecht en twee bedienden die met bontjassen over hun arm bij een deur stonden te luisteren. Door de op een kier geopende deur kwamen de klanken van de zachte begeleiding van het staccato van het orkest en van een vrouwenstem die goed verstaanbaar een muzikale frase zong. De deur ging even open om een schouwburgknecht door te laten en de frase die haar einde naderde, klonk Vronski nu heel helder in de oren. De deur ging echter onmiddellijk weer dicht en Vronski kon het eind van de frase en de cadans niet meer horen, slechts uit het donderend applaus achter de deur maakte hij op dat de cadans ten einde was. Toen hij de met kroonluchters en bronzen gaslampen helder verlichte zaal binnentrad, duurde het lawaai nog voort. Op het toneel boog en glimlachte de zangeres die schitterde met haar blote schouders en haar briljanten. Ze verzamelde met de hulp van de tenor die haar hand vasthield, de

boeketten die onhandig over het voetlicht vlogen en boog voorover naar een heer met een scheiding in het midden van zijn glimmende gepommadeerde haar die zich met zijn lange armen over het voetlicht rekte om een of ander voorwerp aan te reiken; heel het publiek, zowel parterre als loge, kwam in hevige beroering, rekte zich naar voren, riep en klapte. Vanaf zijn verhoging hielp de dirigent bij het overhandigen en schikte zijn witte das. Vronski liep naar het midden van de parterre, bleef staan en begon om zich heen te kijken. Hij schonk die dag minder aandacht dan ooit aan de bekende, gewone aankleding op het toneel, aan het rumoer, aan heel die bekende, oninteressante, bonte toeschouwersskudde in de propvolle schouwburg.

Als altijd zaten in de loges dezelfde soort vrouwen met achter in de loges dezelfde soort officieren; dezelfde, god weet wie, kleurrijke vrouwen, uniformen en geklede jassen; dezelfde groezelige meute in de engelenbak en in heel deze menigte, in de loges en op de eerste rijen bevonden zich een veertigtal *echte* mannen en vrouwen. Vronski richtte zijn aandacht onmiddellijk op deze oases en kwam ook onmiddellijk met hen in contact.

Toen hij binnenkwam, was de akte afgelopen en daarom liep hij, zonder eerst de loge van zijn broer binnen te gaan, door naar voren om bij het voetlicht naast Serpoechovskoj te blijven staan. Serpoechovskoj stond met een gebogen knie en tikkend met zijn hak tegen de balustrade van het voetlicht en noodde hem met een glimlach naderbij te komen.

Vronski had Anna nog niet gezien en keek met opzet niet haar kant op. Door de richting waarin men keek, wist hij echter waar ze was. Hij keek onopvallend om zich heen maar het was niet haar die hij zocht; het was Aleksej Aleksandrovitsj die zijn ogen, op het ergste voorbereid, zochten. Tot zijn geluk was Aleksej Aleksandrovitsj ditmaal niet in de schouwburg.

‘Wat is er weinig militair in jou overgebleven!’ zei Serpoechovskoj tegen hem. ‘Een diplomaat, een artiest, zoiets.’

‘Ja, zodra ik weer thuis was, heb ik mijn rokkostuum aangetrokken,’ antwoordde Vronski met een glimlach terwijl hij zijn toneelkijker traag te voorschijn haalde.

‘Ja, ik moet toegeven dat ik je daarom benijd. Wanneer ik uit het buitenland terugkeer en dit aantrek,’ hij raakte zijn tressen, ‘betreur ik mijn vrijheid.’

Serpoechovskoj had allang geen belangstelling meer voor Vronski’s loopbaan maar hij mocht hem nog even graag en was die dag buitengewoon beminnelijk tegen hem.

‘Jammer dat je te laat was voor de eerste akte.’

Vronski luisterde maar met een half oor en liet zijn binocle zoekend langs de loges van parterre en balkon gaan. Naast een dame met een tulband en een kale oude heer die boos met zijn ogen in het glas van de bewegende binocle leek te

knippen, ontwaarde Vronski plotseling Anna's hoofd, trots, imponerend mooi en glimlachend in het raam van kant. Ze zat in de vijfde loge van de parterre, twintig passen bij hem vandaan. Ze zat vooraan, keerde zich enigszins om en zei iets tegen Jasjvin. De houding van haar hoofd op de mooie en brede schouders, de beheerst opgewonden gloed van haar ogen en haar gezicht brachten haar weer helemaal terug in zijn herinnering zoals hij haar op het bal in Moskou had gezien. Maar nu onderging hij deze schoonheid heel anders. Voor zijn gevoel had zij nu niets geheimzinnigs meer en daarom ervoer hij haar schoonheid, hoewel die hem sterker aantrok dan vroeger, nu tegelijkertijd als grievend. Ze keek zijn kant niet uit maar hij voelde dat ze hem al had gezien.

Toen Vronski zijn binocle weer haar kant op leidde, zag hij dat prinses Varvara vuurrood was, dat ze onnatuurlijk lachte en voortdurend naar de loge naast hen keek; Anna had haar waaier dichtgevouwen en tikte ermee op het rode fluweel terwijl ze ergens heen keek en niet zag of niet wilde zien wat er in de loge naast hen gebeurde. Op Jasjvins gezicht lag dezelfde uitdrukking als wanneer hij bij het spelen verloor. Met een nors gezicht zoog hij de linkerhelft van zijn snor steeds dieper zijn mond in en hij keek schuin naar diezelfde aangrenzende loge.

In die loge aan de linkerkant zaten de Kartasovs. Vronski kende hen en hij wist dat Anna met hen bekend was. Mevrouw Kartasova, een mager, klein vrouwtje, stond met haar rug naar Anna in haar loge en trok haar schoudermantel aan die haar man voor haar ophield. Haar gezicht was bleek, ze keek kwaad en sprak opgewonden. Kartasov, een dikke kale heer, keek voortdurend naar Anna en trachtte zijn vrouw te kalmeren. Toen de vrouw weg was, aarzelde de man lange tijd terwijl zijn blik Anna's ogen zocht omdat hij haar kennelijk wilde groeten. Maar Anna wilde hem blijkbaar met opzet niet zien, keerde zich naar achteren om en zei iets tegen Jasjvin die zich met zijn kortgeknipte hoofd naar haar overboog. Kartasov vertrok zonder te hebben gegroet en de loge bleef leeg achter.

Vronski wist niet wat zich tussen de Kartasovs en Anna had afgespeeld maar hij begreep wel dat er iets vernederends voor Anna was voorgevallen. Hij begreep dit door wat hij zag en vooral door het gezicht van Anna die, dat wist hij, haar laatste krachten verzamelde om in de rol die ze op zich genomen had, te volharden. En ze slaagde volledig in deze rol van uiterlijke kalmte. Wie haar en haar kring niet kende, wie niet alle uitingen van medelijden, van verontwaardiging en verbazing van de vrouwen had gehoord omdat ze zich in de wereld durfde te vertonen en nog wel zo opvallend met haar kanten tooi en schoonheid, die bewonderde de rust en de schoonheid van deze vrouw en had er geen vermoeden van dat ze zich voelde als iemand die aan de schandpaal genageld stond.

Vronski, die wist dat er iets gaande was maar niet precies wat, voelde een

kwellende onrust en ging in de hoop iets te weten te komen naar de loge van zijn broer. Hij koos opzettelijk het tegenover de loge van Anna gelegen gangpad van de parterre en liep aan het eind zijn voormalige regimentscommandant tegen het lijf die met twee bekenden stond te praten. Vronski hoorde dat ze het over de Karenins hadden en merkte dat de regimentscommandant haastig en luid de naam Vronski noemde en daarbij de lieden waarmee hij in gesprek was, veelbetekenend aankeek.

‘Ha, Vronski! Wanneer kom je naar het regiment? We kunnen je niet zonder feest laten gaan. Je bent onze oudste,’ zei de regimentscommandant.

‘Ik heb nu geen tijd, het spijt me vreselijk, een andere keer,’ zei Vronski en hij liep vlug de trap op naar de loge van zijn broer.

Vronski’s moeder, de oude gravin, zat met haar staalkrulletjes in de loge van zijn broer. Varja kwam hem met prinses Sorokina in de gang van het eerste balkon tegemoet.

Nadat Varja prinses Sorokina bij haar moeder had gebracht, gaf ze haar zwager een hand en begon onmiddellijk met hem over datgene te praten wat hij wilde weten. Ze was zo opgewonden als hij haar nog maar zelden had gezien.

‘Ik vind dit laaghartig en schandalig, en Kartasova heeft absoluut het recht niet. *Madame Karenina*...’ begon ze.

‘Wat dan? Ik weet niets.’

‘Wat, heb je het niet gehoord?’

‘Je begrijpt dat ik de laatste ben die dit te horen krijgt.’

‘Bestaat er een kwaadaardiger sujet dan deze Kartasova?’

‘Wat heeft ze dan gedaan?’

‘Mijn man vertelde me... Ze heeft *madame Karenina* geschoffeerd. Haar man begon vanuit zijn loge met haar te praten en Kartasova maakte hem een scène. Ze zei, naar men zegt, hardop iets beledigends en ging weg.’

‘Graaf, uw moeder roept u,’ zei prinses Sorokina met haar hoofd om de deur van de loge.

‘En ik zit maar op je te wachten,’ zei zijn moeder met een spottende glimlach tegen hem. ‘Maar je laat je helemaal niet zien.’

De zoon zag dat ze een glimlach van blijdschap niet kon bedwingen.

‘Dag, *maman*. Ik was naar u onderweg,’ zei hij koel.

‘Je gaat toch niet *faire la cour à madame Karenine*?’ voegde ze eraan toe nadat prinses Sorokina weg was. ‘*Elle fait sensation. On oublie la Patti pour elle*.’

‘*Maman*, ik heb u verzocht om hier niet met mij over te praten,’ antwoordde hij fronsend.

‘Ik zeg wat iedereen zegt.’

Vronski antwoordde niet, hij wisselde een paar woorden met prinses Sorokina en ging weg. Bij de deur ontmoette hij zijn broer.

‘Ach, Aleksej!’ zei zijn broer. ‘Wat een smerige streek! Een idioot wijf, anders niet... Ik wilde juist naar haar toe. Laten we samen gaan.’

Vronski luisterde niet naar hem. Hij liep met vlugge passen naar beneden: hij voelde dat hij iets moest doen maar hij wist niet wat. Hij was opgewonden van kwaadheid op haar omdat ze zichzelf en hem in zo’n vals daglicht had gesteld en van medelijden omdat ze zoveel leed doorstond. Hij ging naar beneden naar de parterre en liep regelrecht naar de loge van Anna. Stremov stond bij de loge en praatte met haar.

‘Er zijn geen tenoren meer. *Le moule en est brisé*.’

Vronski maakte een buiging voor haar, bleef staan en groette Stremov.

‘Je bent, geloof ik, laat gekomen en je hebt de mooiste aria niet gehoord,’ zei Anna tegen Vronski terwijl ze hem, naar het hem leek, spottend aanzag.

‘Ik heb er weinig verstand van,’ zei hij terwijl hij haar streng aankeek.

‘Zoals vorst Jasjvin,’ zei ze glimlachend, ‘die vindt dat Patti te luid zingt.’

‘Dank je wel,’ zei ze terwijl haar kleine hand in de lange handschoen het programma aanpakte dat Vronski opraapte en op dit moment trilde er plotseling iets in haar knappe gezicht. Ze stond op en ging naar de achterkant van de loge.

Toen Vronski zag dat haar loge bij de volgende akte leeg was, verliet hij de parterre onder luid gesis van de bij de klanken van de cavatine verstomde schouwburg en ging naar huis.

Anna was al thuis. Toen Vronski haar kamer binnenkwam, was ze nog hetzelfde gekleed als in de schouwburg. Ze zat in de eerste stoel bij de muur en staarde voor zich uit. Ze keek even op toen hij binnenkwam maar nam onmiddellijk weer dezelfde houding aan.

‘Anna,’ zei hij.

‘Jij, jij bent de schuld van alles!’ schreeuwde ze terwijl ze opstond met tranen van wanhoop en woede in haar stem.

‘Ik heb je gevraagd, ik heb je gesmeekt niet te gaan, ik wist dat het heel naar voor je zou zijn...’

‘Naar!’ riep ze. ‘Vreselijk! Ik zal dit nooit vergeten, al word ik nog zo oud. Ze zei dat het een schande was om naast mij te zitten.’

‘Dat zijn woorden van een domme vrouw,’ zei hij, ‘maar waarom het riskeren, het uitlokken...’

‘Ik haat jouw rust. Jij hebt me hier toe gebracht, dat had je niet moeten doen. Als je van me zou houden...’

‘Anna! Wat heeft mijn liefde hiermee te maken...’

‘Ja, als je van me zou houden zoals ik, als je zou lijden zoals ik...’ zei ze terwijl ze hem geschrokken aankeek.

Hij had medelijden met haar en toch was hij boos. Hij trachtte haar van zijn liefde te overtuigen omdat hij zag dat dat het enige was dat haar nu rustig kon

maken en hij verweet haar niet met woorden maar in zijn hart verweet hij haar wel.

En ze verslond de betuigingen van zijn liefde die hem zo banaal leken dat hij zich schaamde ze uit te spreken, en ze kwam weer wat tot rust. De dag daarop vertrokken ze geheel verzoend naar het land.

ZESDE DEEL

Darja Aleksandrovna bracht die zomer met haar kinderen in Pokrovskoje door, bij haar zuster Kitty Levina. Het huis op haar eigen landgoed was helemaal in verval geraakt en Levin en zijn vrouw hadden haar overgehaald om de zomer bij hen door te brengen. Stepan Arkadjitsj was met deze regeling zeer ingenomen. Hij zei dat het hem erg speet dat de dienst hem belette om de zomer met zijn gezin buiten door te brengen want iets heerlijkers kon hij zich niet voorstellen; dus bleef hij in Moskou wonen en reisde af en toe voor een dag of twee naar het landgoed. Behalve de Oblonski's met alle kinderen en gouvernante logeerde de oude vorstin deze zomer ook nog bij de Levins omdat ze het als haar plicht beschouwde om op haar onervaren dochter die zich in *die toestand* bevond, te passen. Bovendien was Varenka, de buitenlandse vriendin van Kitty, haar belofte nagekomen om haar te komen bezoeken wanneer Kitty getrouwd zou zijn, en ook zij logeerde bij haar. Dit waren allemaal verwanten en vrienden van Levins vrouw. En hoewel hij van allen hield, vond hij het toch wel wat jammer van zijn eigen geordende Levin-wereld die gesmoord werd in deze invasie van het 'Sjtsjerbatski-element' zoals hij het voor zichzelf placht te noemen. Sergej Ivanovitsj was de enige van zijn familie die deze zomer bij hen logeerde, dat was echter geen Levin maar een Koznysjov zodat de hele Levin-geest volledig teniet werd gedaan.

Er waren nu zoveel mensen in het huis van Levin, dat zo lang leeg was geweest, dat bijna alle kamers bezet waren en bijna elke dag moest de oude vorstin bij het aan tafel gaan iedereen tellen en een dertiende kleinzoon of kleindochter aan een apart tafeltje zetten. En Kitty die met verve voor de huishouding zorgde, kostte het heel wat moeite om al die kippen, kalkoenen en eenden te bemachtigen die nodig waren om de zomerse eetlust van de gasten en kinderen te stillen.

De hele familie zat aan tafel. De kinderen van Dolly maakten met hun gouvernante en Varenka plannen waar ze paddestoelen zouden gaan zoeken. Sergej Ivanovitsj die bij alle gasten in hoog aanzien stond vanwege zijn intelligentie en zijn geleerdheid, een aanzien dat bijna aan verering grensde, verbaasde een ieder door zich in het gesprek over de paddestoelen te mengen.

'Mag ik ook mee? Ik zoek erg graag paddestoelen,' zei hij terwijl hij Varenka aankeek. 'Ik vind dat een bijzonder aardige bezigheid.'

'Natuurlijk, heel graag,' antwoordde Varenka en ze kreeg een kleur. Kitty

wisselde een veelbetekenende blik met Dolly. Het voorstel van de geleerde en intelligente Sergej Ivanovitsj om met Varenka paddestoelen te gaan zoeken, bevestigde enige vermoedens van Kitty die haar de laatste tijd erg bezighielden. Ze begon haastig met haar moeder te praten om haar blik te verdoezelen. Na het middagmaal ging Sergej Ivanovitsj met zijn kopje koffie bij het raam in de salon zitten. Hij vervolgde het gesprek dat hij met zijn broer begonnen was en keek steeds naar de deur waar de kinderen die paddestoelen gingen zoeken, uit te voorschijn moesten komen. Levin ging naast zijn broer bij het raam zitten.

Kitty stond naast haar man en wachtte blijkbaar op het einde van het gesprek dat haar niet interesseerde, om iets tegen hem te zeggen.

‘Je bent in veel veranderd sinds je getrouwd bent en ten goede,’ zei Sergej Ivanovitsj terwijl hij tegen Kitty glimlachte en weinig belangstelling voor het begonnen gesprek betoonde, ‘maar je blijft trouw aan je hartstocht om de meest paradoxale thema’s te verdedigen.’

‘Katja, staan is niet goed voor je,’ zei haar man terwijl hij een stoel voor haar bij schoof en haar veelbetekenend aankeek.

‘Wel, ja, trouwens, ik heb geen tijd,’ zei Sergej Ivanovitsj toen hij de kinderen weg zag rennen.

Tanja rende met haar strakke kousen zijdelings en in galop voor de anderen uit en recht op Sergej Ivanovitsj af terwijl ze zwaaide met haar mandje en zijn hoed.

Ze rende overmoedig en met haar stralende ogen, die zo op de prachtige ogen van haar vader leken, naar Sergej Ivanovitsj, gaf hem zijn hoed en deed, terwijl ze haar vrijmoedigheid met een verlegen en lieve glimlach trachtte af te zwakken, alsof ze de hoed op zijn hoofd wilde zetten.

‘Varenka wacht op ons,’ zei ze terwijl ze hem voorzichtig op Sergej Ivanovitsj’s hoofd zette omdat ze aan zijn glimlach zag dat het wel mocht.

Varenka stond in de deur, ze had zich verkleed en droeg nu een geel sitsen jurkje en een witte hoofddoek.

‘Ik kom, ik kom, Varvara Andrejevna,’ zei Sergej Ivanovitsj terwijl hij zijn kopje koffie opdronk en zijn zakdoek en sigarenkoker over zijn zakken verdeelde.

‘Ach, wat is mijn Varenka toch een schat! Vind je niet?’ zei Kitty tegen haar man zodra Sergej Ivanovitsj was opgestaan. Ze zei het zo dat Sergej Ivanovitsj haar kon verstaan, en dat was kennelijk haar bedoeling. ‘En wat een schoonheid, wat een verheven schoonheid! Varenka!’ riep Kitty. ‘Gaan jullie naar het molenbos? Dan komen we naar jullie toe.’

‘Je vergeet je toestand helemaal, Kitty,’ zei de oude vorstin terwijl ze haastig naar buiten kwam. ‘Je moet niet zo hard roepen.’

Bij het horen van Kitty’s stem en het standje van haar moeder kwam Varenka met vlugge, lichte pasjes naar Kitty toe. Haar snelle bewegingen, de kleur op haar

levendige gezicht, alles wees erop dat er iets bijzonders met haar aan de hand was. Kitty wist wat dit bijzondere was en lette angstvallig op haar. Ze had Varenka nu alleen maar geroepen om haar in stilte haar zegen te geven voor de belangrijke gebeurtenis die zich in Kitty's gedachten die dag na het middagmaal in het bos moest gaan voltrekken.

‘Varenka, ik zal heel erg gelukkig zijn als er een zeker iets zal gebeuren,’ fluisterde ze terwijl ze haar kuste.

‘Gaat u met ons mee?’ zei Varenka, die verlegen werd, tegen Levin terwijl ze deed alsof ze niet hoorde wat er tegen haar werd gezegd.

‘Ik ga mee, maar niet verder dan de graanschuur en daar blijf ik.’

‘Waar is dat nu goed voor?’ zei Kitty.

‘Ik moet de nieuwe karren bekijken en tellen,’ zei Levin. ‘En waar blijf jij?’

‘Op het terras.’

Heel het vrouwelijke deel van het gezelschap had zich op het terras verzameld. Ze zaten daar toch al graag na het eten maar die dag was er nog iets anders aan de hand. Behalve dat ze allemaal babyhemdjes naaiden en luiersbroekjes breiden, werd daar die dag ook nog jam gekookt volgens een nieuwe methode zonder toevoeging van water die Agafja Michajlovna niet kende. Kitty probeerde deze nieuwe methode die bij hun thuis in zwang was, in te voeren. Vroeger was jam koken de taak van Agafja Michajlovna die, in de mening dat hetgeen in het huis van de Levins gedaan werd, niet verkeerd kon zijn, toch water op de aardbeien goot met de verzekering dat het niet anders kon; ze was daarop betrapt, de frambozen werden nu gekookt waar iedereen bij was en Agafja Michajlovna moest ervan worden overtuigd dat de jam ook zonder water goed kon lukken.

Agafja Michajlovna maakte met een verhit en boos gezicht, met verwarde haren en met haar magere armen tot haar ellebogen bloot, draaiende en schommelende bewegingen met de schaal boven het kolenkacheltje. Ze keek somber naar de frambozen en wenste met heel haar ziel dat ze hard zouden worden en niet tot moes zouden koken. De vorstin die voelde dat de woede van Agafja Michajlovna zich op haar moest richten omdat zij de voornaamste raadgeefster betreffende het koken van frambozenjam was, probeerde net te doen alsof ze ergens anders mee bezig was en zich niet voor frambozen interesseerde; ze praatte over andere zaken maar keek tersluiks naar het kacheltje.

‘De jurken voor de meisjes koop ik altijd zelf in de goedkope afdeling,’ ging de vorstin door met een gesprek... ‘Moet je nu niet afschuimen, liefje?’ wendde ze zich plotseling tot Agafja Michajlovna. ‘Het is volstrekt onnodig dat jij dat zelf doet en het is te heet,’ hield ze Kitty tegen.

‘Ik zal het doen,’ zei Dolly. Ze stond op, haalde voorzichtig de lepel over de schuimende suiker waarbij ze af en toe – zodat wat aan de lepel bleef kleven, los zou laten – op een boord sloeg waarvan de bodem bedekt was met bonte, geel-roze vellen en een uitvloeiende bloederige siroop. Wat zullen mijn kinderen daar bij de thee van smullen! dacht ze en ze herinnerde zich hoe ze zich als kind erover verbaasde dat de grote mensen het allerlekkerste, de vellen, niet opaten.

‘Stiva zegt dat je veel beter geld kunt geven,’ vervolgde Dolly een interessant gesprek over wat je het personeel het best als geschenk kan geven, ‘maar...’

‘Natuurlijk geld!’ zeiden de vorstin en Kitty eenstemmig. ‘Dat waarderen ze.’

‘Nou, ik heb, bijvoorbeeld, vorig jaar voor onze Matrjona Semjonova iets

gekocht dat op popeline leek,' zei de vorstin.

'Ze droeg het op uw naamdag, dat weet ik nog.'

'Een allerliefst patroontje; zo simpel en voornaam. Het is dat zij het droeg, anders had ik het voor mezelf laten maken. Zoiets als Varenka. Zo lief en goedkoop.'

'Nou, ik geloof dat het nu klaar is,' zei Dolly terwijl ze de siroop van de lepel liet druipen.

'Als het kringetjes trekt, is het klaar. Nog even koken, Agafja Michajlovna.'

'Die vliegen ook!' zei Agafja Michajlovna boos. 'Het blijft toch eender,' voegde ze eraan toe.

'Ach, wat lief, niet laten schrikken!' zei Kitty plotseling terwijl ze naar een mus keek die op de balustrade neerstreek, het steeltje van een framboos omkeerde en eraan begon te pikken.

'Ja, maar je moet wat verder bij het kacheltje vandaan blijven,' zei haar moeder.

'A *propos de Varenka*,' zei Kitty in het Frans dat ze voortdurend al spraken opdat Agafja Michajlovna hen niet zou verstaan. 'Weet u, *maman*, dat ik vandaag zomaar een beslissing verwacht. U weet wel wat ik bedoel. Wat zou dat prachtig zijn!'

'Wat een aartskoppelaarster!' zei Dolly. 'Zo handig en vol tact als zij hen bij elkaar brengt...'

'Nee, *maman*, zeg eens, wat denkt u?'

'Ja, wat moet ik denken? Hij (met *hij* werd Sergej Ivanovitsj bedoeld) heeft altijd de beste partij in Rusland kunnen maken; hij is nu al niet zo jong meer, maar toch weet ik dat er ook nu nog heel wat met hem zouden willen trouwen... Ze is een heel goed meisje, maar hij zou...'

'Nee, mama, begrijp toch waarom er voor hem en voor haar niets beters te bedenken is. Ten eerste is ze een schat!' zei Kitty terwijl ze een vinger boog.

'Hij vindt haar erg aardig, dat is zeker,' bevestigde Dolly.

'En bovendien bekleedt hij zo'n positie dat hij volstrekt geen vrouw met geld of een positie in de wereld nodig heeft. Het enige dat hij nodig heeft, is een goede, lieve en rustige vrouw.'

'Ja, je kunt je bij haar wel rustig voelen,' beaamde Dolly.

'Ten derde, ze zou van hem houden. En dat is... Dat wil zeggen, dat zou zo geweldig zijn...! Ik verwacht dat ze dadelijk uit het bos zullen komen en dat alles beslist is. Ik zie het onmiddellijk aan hun ogen. Ik zou zo blij zijn! Wat denk jij, Dolly?'

'Wind je toch niet zo op. Het is nergens goed voor om je zo op te winden,' zei haar moeder.

'Maar ik wind me niet op, mama. Ik denk alleen maar dat hij vandaag een

aanzoek zal doen.'

'Ach, dat is zo vreemd, hoe en wanneer een man een aanzoek doet... Eerst is er een soort van barrière en plotseling wordt die doorbroken,' zei Dolly die met een dromerige glimlach aan haar verleden met Stepan Arkaditsj terugdacht.

'Mama, hoe heeft papa u gevraagd?' vroeg Kitty plotseling.

'Daar was niets bijzonders aan, heel gewoon,' antwoordde de vorstin, maar haar gezicht straalde bij de herinnering.

'Nee, maar hoe? U hield toch van hem voordat u het mocht zeggen?'

Het had voor Kitty een bijzondere bekoring dat ze nu met haar moeder als met een gelijke over die belangrijkste vraagstukken in een vrouwenleven kon spreken.

'Natuurlijk hield ik van hem; hij kwam ons op het land bezoeken.'

'Maar de beslissing, hoe ging dat? Mama?'

'Je denkt zeker dat jullie iets nieuws hebben uitgevonden? Het gaat nog steeds hetzelfde: het wordt beslist met de ogen, met een glimlach...'

'Wat heeft u dat mooi gezegd, mama! Zo is het, met de ogen en met een glimlach,' beaamde Dolly.

'Maar met welke woorden zei hij het?'

'Met welke zei Kostja het tegen jou?'

'Hij schreef met krijt. Dat was verbazend... Wat lijkt dat lang geleden!' zei ze.

En de drie vrouwen verzonken in gelijke gedachten. Kitty verbrak als eerste het stilzwijgen. Ze herinnerde zich heel die laatste winter voor haar huwelijk en hoe ze verliefd was op Vronski.

'Alleen... die vroegere liefde van Varenka,' zei ze. Een logische gedachtengang riep deze herinnering bij haar op. 'Ik wilde iets tegen Sergej Ivanovitsj zeggen om hem voor te bereiden. Zij, alle mannen,' voegde ze eraan toe, 'zijn vreselijk jaloers op ons verleden.'

'Niet allemaal,' zei Dolly. 'Jij oordeelt naar je eigen man. Hij wordt nog steeds geplaagd door de herinnering aan Vronski. Ja? Dat is immers de waarheid?'

'Ja,' antwoordde Kitty met dromerig glimlachende ogen.

'Ik begrijp alleen niet,' zei de vorstin-moeder ter verweer van haar moederlijke zorg voor haar dochter, 'hoe jouw verleden hem zou kunnen verontrusten. Dat Vronski achter je aanliep? Dat gebeurt toch met elk meisje.'

'Ja, maar daar hebben we het niet over,' zei Kitty blozend.

'Nee, alsjeblieft,' ging haar moeder door, 'en daarna was jij het die het niet goedvond dat ik met Vronski ging praten. Weet je nog wel?'

'Ach, mama!' zei Kitty met een lijdende trek op haar gezicht.

'Jullie zijn tegenwoordig niet meer in het gareel te houden... Je relatie met hem kon trouwens niet verder gaan dan gevoeglijk was; ik zou hem zelf ter verantwoording geroepen hebben. Trouwens, lieveling, het is niet goed om je op

te winden. Denk daar alsjeblieft aan en houd je rustig.'

'Ik ben volkomen rustig, *maman*.'

'Wat een geluk voor Kitty dat Anna kwam,' zei Dolly, 'en wat ongelukkig voor haar. Het is nu precies omgekeerd,' voegde ze eraan toe, verbaasd over haar eigen gedachte. 'Toen was Anna heel gelukkig en dacht Kitty dat ze ongelukkig was. Het is nu helemaal het tegendeel! Ik denk zo vaak aan haar.'

'Nog al wat moois om aan te denken! Een vreselijke, afschuwelijke, harteloze vrouw,' zei de moeder die maar niet kon vergeten dat Kitty niet met Vronski maar met Levin was getrouwd.

'Weten jullie niets anders om over te praten?' zei Kitty geërgerd. 'Ik denk hier niet aan en ik wil hier niet aan denken... En ik wil hier niet aan denken,' herhaalde ze terwijl ze naar de vertrouwde voetstappen van haar man op de traptreden van het terras luisterde.

'Waar gaat dat over: ik wil hier niet aan denken?' vroeg Levin terwijl hij het terras opkwam.

Maar niemand gaf hem antwoord en hij herhaalde zijn vraag niet.

'Het spijt me dat ik jullie vrouwenrijk verstoorde,' zei hij terwijl hij iedereen ontevreden aankeek en begreep dat er over iets gesproken werd dat hij niet mocht horen.

Gedurende een ogenblik voelde hij dat hij Agafja Michajlovna's gevoelens deelde: onvrede omdat de frambozen zonder water waren gekookt en over die vreemde Sjtsjerbatski-invloed in het algemeen. Hij glimlachte echter en ging naar Kitty.

'En, hoe gaat het?' vroeg hij terwijl hij haar met diezelfde uitdrukking aankeek waarmee iedereen haar nu aankeek die tegen haar sprak.

'Het gaat wel, uitstekend,' zei Kitty met een glimlach. 'En bij jou?'

'Ja, ze nemen driemaal meer mee dan een kar. Zullen we de kinderen gaan halen? Ik heb al opdracht gegeven om in te spannen.'

'Wat, je wilt Kitty toch niet in de brik meenemen?' zei de moeder verwijtend.

'Jawel, maar stapvoets, vorstin.'

Levin noemde de vorstin nooit *maman* zoals een schoonzoon betaamde, en dat stelde de vorstin teleur. Maar hoezeer Levin ook op de vorstin gesteld was en hoe hoog hij haar ook achtte, het was hem onmogelijk haar zo te noemen zonder zijn gevoelens voor zijn gestorven moeder geweld aan te doen.

'Gaat u mee, *maman*,' zei Kitty.

'Ik wil die dwaasheden niet zien.'

'Goed, dan ga ik te voet. Dat is immers gezond voor me.' Kitty stond op, ging naar haar man en nam hem bij de hand.

'Gezond, maar wel met mate,' zei de vorstin.

'En, Agafja Michajlovna, is de jam klaar?' vroeg Levin met een glimlach aan

Agafja Michajlovna om haar wat op te vrolijken. ‘Gaat het goed op de nieuwe manier?’

‘Het zal wel goed zijn. Volgens de onze heeft het te lang gekookt.’

‘Des te beter, Agafja Michajlovna, dan verzuurt het niet want ons ijs is nu al gesmolten en je kunt het nergens bewaren,’ zei Kitty die meteen begreep wat de bedoeling van haar man was en die nu met dezelfde intentie tegen de oude vrouw sprak. ‘Maar alles wat jij hebt ingemaakt, is zo goed dat mama zegt dat ze het nergens zo heeft gegeten,’ voegde ze er glimlachend aan toe terwijl ze haar doek rechte trok.

Agafja Michajlovna keek boos naar Kitty.

‘U hoeft me niet te troosten, mevrouw. Ik hoef alleen maar naar hem en naar u te kijken om in mijn schik te zijn,’ zei ze en Kitty voelde zich blij getroffen door dit boerse *hem* in plaats van *mijnheer*.

‘Ga met ons mee paddestoelen zoeken, dan kan jij ons de plaatsen aanwijzen.’ Agafja Michajlovna schudde glimlachend haar hoofd als wilde ze zeggen: Ik zou graag kwaad op u willen zijn maar ik kan niet.

‘Volg mijn raad alsjeblieft op,’ zei de oude vorstin. ‘Leg papier op de jam en bevochtig dat met rum: dan krijg je ook zonder ijs nooit schimmel.’

Kitty was bijzonder blij met de gelegenheid om met haar man alleen te zijn want ze had, toen hij het terras opkwam en geen antwoord kreeg op zijn vraag waarover ze spraken, de zweem van ergernis gezien op zijn gezicht dat alles zo levendig weerspiegelde.

Toen ze te voet voor de anderen uit waren gegaan en buiten het gezicht van het huis op de vastgereden, stoffige weg uit waren gekomen die bezaaid was met roggearen en graankorrels, steunde ze steviger op zijn arm en drukte die tegen zich aan. Hij was dat korte vervelende voorval al vergeten en nu hij alleen met haar was, voelde hij, terwijl de gedachte aan haar zwangerschap hem geen ogenblik losliet, dit genot dat nieuw voor hem was en hem blij maakte, het genot van de intieme, van elke zinnelijkheid gespeende nabijheid van een geliefde vrouw. Er behoefde niets gezegd te worden maar hij wilde het geluid van haar stem horen dat nu tijdens de zwangerschap net als haar oogopslag veranderd was. Zowel in haar stem als in haar oogopslag lag een zachtheid en ernst zoals men die aantreft bij mensen die zich voortdurend op een geliefd onderwerp concentreren.

‘Word je zo niet moe? Leun maar wat meer,’ zei hij.

‘Nee, ik ben zo blij met deze gelegenheid om alleen met je te zijn, en ik moet je zeggen dat ik het jammer vind van de winteravonden met ons tweeën, hoe goed ik het ook met hen heb.’

‘Dat was goed maar dit is nog beter. Het is allebei beter,’ zei hij terwijl hij haar arm tegen zich aandrukte.

‘Weet je waar we het over hadden toen jij het terras opkwam?’

‘Over jam?’

‘Ja, ook over jam; maar daarna over hoe een huwelijksaanzoek wordt gedaan.’

‘Ach!’ zei Levin die meer naar haar stem luisterde dan naar de woorden die ze sprak en die zijn gedachten voortdurend bepaalde tot de weg die door het bos liep, om de plaatsen te vermijden waar ze een misstap zou kunnen maken.

‘En over Sergej Ivanovitsj en Varenka. Heb je het gemerkt...? Ik wil het zo graag,’ praatte ze verder. ‘Wat denk jij ervan?’ En ze keek naar zijn gezicht.

‘Ik weet niet wat ik moet denken,’ antwoordde Levin met een glimlach. ‘Sergej is wat dat betreft een volslagen vreemde voor me. Ik vertelde je immers...’

‘Ja, dat hij verliefd was op dat meisje dat gestorven is...’

‘Dat gebeurde toen ik nog een kind was; ik heb het van horen zeggen. Ik kan

me nog herinneren hoe hij toen was. Hij was verbazend lief. Maar sindsdien zie ik hoe hij met vrouwen omgaat: hij is heel vriendelijk, sommigen vindt hij aardig maar je voelt dat ze voor hem alleen maar mensen zijn en geen vrouwen.'

'Ja, maar nu met Varenka... Het lijkt alsof er iets is...'

'Misschien is dat zo... Maar je moet hem kennen... Hij is een bijzondere, een wonderlijke man. Hij leeft slechts een geestelijk leven. Hij is te puur, en een mens met een verheven ziel.'

'Hoezo? Wordt hij daar soms minder van?'

'Nee, maar hij is zo gewend alleen maar een geestelijk bestaan te leiden dat hij geen vrede heeft met de werkelijkheid, en Varenka is toch de werkelijkheid.'

Levin was er nu al aan gewend om onverdroten voor zijn mening uit te komen zonder zich moeite te geven die mening met de juiste woorden te omkleden; hij wist dat zijn vrouw op zulke verliefde momenten als nu maar een half woord nodig had om hem te begrijpen en ze begreep hem.

'Ja, maar in haar leeft niet dezelfde werkelijkheid als in mij; ik begrijp dat hij op mij nooit verliefd zou kunnen worden. Zij is helemaal vergeestelijkt...'

'Welnee, hij houdt erg veel van je en dat vind ik altijd zo prettig, dat iedereen om mij heen van jou houdt.'

'Ja, hij is aardig tegen me maar...'

'Maar het is niet zo als met die arme gestorven Nikolaj... Jullie hielden echt van elkaar,' besloot Levin. 'Waarom zou ik er niet over praten?' voegde hij eraan toe. 'Soms maak ik mezelf het verwijt: het komt nog eens zo ver dat je hem vergeet. Ach, wat was hij een vreselijk en een prachtig mens... Maar, waar hadden we het over?' zei Levin na een moment te hebben gezwegen.

'Jij denkt dat hij niet verliefd kan worden,' zei Kitty die het in haar eigen taal vertaalde.

'Niet dat hij niet verliefd kan worden,' zei Levin glimlachend, 'maar hij ontbeert de zwakte die daarvoor nodig is... Ik heb hem altijd benijd en zelfs nu ik zo gelukkig ben, benijd ik hem toch.'

'Benijd je hem omdat hij niet verliefd kan worden?'

'Ik benijd hem omdat hij beter is dan ik,' zei Levin met een glimlach. 'Hij leeft niet voor zichzelf. Heel zijn leven is gewijd aan de plicht. En daarom kan hij rustig en tevreden zijn.'

'En jij?' zei Kitty met een spottende, liefhebbende glimlach.

Ze zou nooit onder woorden kunnen brengen welke gedachtengang haar deed glimlachen; haar laatste conclusie was echter dat haar man in de bewondering voor zijn broer en de vernedering van zichzelf niet oprecht was. Kitty wist dat deze onoprechtheid voortsproot uit de genegenheid voor zijn broer, uit een gevoel van schaamte omdat hij al te gelukkig was en vooral uit zijn nooit aflatende verlangen een beter mens te zijn; dit was iets in hem waarvan ze hield

en daarom moest ze glimlachen.

‘En jij? Waarover ben jij ontevreden?’ vroeg ze met dezelfde glimlach.

Hij was blij dat ze niet wilde geloven dat hij ontevreden was over zichzelf en daagde haar onbewust uit om te zeggen waarom ze het niet geloofde.

‘Ik ben gelukkig maar toch ben ik ontevreden over mezelf...’ zei hij.

‘Hoe kan je nu ontevreden zijn als je gelukkig bent?’

‘Ja, hoe zal ik je dat nu eens zeggen...? Ik verlang eerlijk gezegd niets, behalve dat jij niet zal struikelen. Ach, je moet niet zo springen!’ onderbrak hij zichzelf verwijtend omdat ze een te snelle beweging maakte om over een tak te stappen die op het paadje lag. ‘Wanneer ik mezelf echter bekijk en met anderen vergelijk, vooral met mijn broer, voel ik me een slecht mens.’

‘Maar waarom toch?’ vervolgde Kitty nog steeds met dezelfde glimlach. ‘Doe jij soms niets voor anderen? En jouw boerderijen, en jouw bedrijf, en jouw boek...?’

‘Nee, ik heb het gevoel, en vooral nu: jij bent daar schuldig aan,’ zei hij terwijl hij haar arm tegen zich aan drukte, ‘dat dit niet is zoals het moet zijn. Ik doe maar zo’n beetje, zo gemakzuchtig. Als ik van heel deze taak zoveel hield als van jou... maar de laatste tijd doe ik mijn werk alsof het een opgegeven les is.’

‘Maar hoe denk je dan over papa?’ vroeg Kitty. ‘Hetzelfde, dat hij ook een slecht mens is omdat hij niets heeft gedaan voor het algemeen welzijn?’

‘Hij? Nee. Maar je moet de eenvoud, de heldere kijk en de goedhartigheid hebben die jouw vader heeft, maar heb ik die soms? Ik doe niets en ik lijd daaronder. Dat komt allemaal door jou. Wanneer jij er niet was en *dit* nog niet,’ zei hij met een blik naar haar middel die ze begreep, ‘zou ik al mijn krachten aan mijn taak wijden; maar nu kan ik dat niet en ik voel me beschaamd; ik werk als aan een opgegeven les, ik doe alsof...’

‘Maar zou je nu willen ruilen met Sergej Ivanovitsj?’ vroeg Kitty. ‘Zou je voor het algemeen welzijn willen werken en van de opgegeven les houden zoals hij en verder niets?’

‘Natuurlijk niet,’ zei Levin. ‘Trouwens ik ben zo gelukkig dat ik niets begrijp. Jij denkt dus dat hij haar vandaag ten huwelijk vraagt?’ voegde hij er na een moment gezwegen te hebben aan toe.

‘Ik denk het wel en ik denk het niet. Maar ik zou het zo vreselijk graag willen. Wacht even.’ Ze bukte zich en plukte een wilde kamille die langs de kant van de weg groeide. ‘Nou, tel maar: hij vraagt haar wel, hij vraagt haar niet,’ zei ze terwijl ze hem de bloem aanreikte.

‘Hij vraagt haar wel, hij vraagt haar niet,’ zei Levin terwijl hij de smalle, witte bloemblaadjes uittrok.

‘Nee, nee!’ Kitty, die opgewonden op zijn vingers lette, hield hem tegen door zijn hand vast te pakken. ‘Je hebt er twee tegelijk uitgetrokken.’

‘Ja, maar dit kleintje telt niet,’ zei Levin terwijl hij een kort onvolgroeid bloemblaadje uittrok. ‘Kijk, de brik heeft ons al ingehaald.’

‘Ben je niet moe, Kitty?’ riep de vorstin.

‘Niet in het minst.’

‘Anders stap je maar in als de paarden kalm zijn en stapvoets lopen.’

Maar het loonde de moeite niet om in te stappen. Ze waren er bijna en ze gingen allemaal te voet verder.

Varenka zag er heel aantrekkelijk uit met haar witte hoofddoekje op haar donkere haren, met kinderen om haar heen die vrolijk en blijmoedig haar aandacht opeisten en met haar opwindning omdat de man die ze aardig vond, haar misschien ten huwelijk zou vragen. Sergej Ivanovitsj liep naast haar en kon zijn ogen niet van haar afhouden. Terwijl hij naar haar keek, herinnerde hij zich al die lieve woorden uit haar mond, al dat goede dat hij over haar wist en meer en meer groeide zijn besef dat wat hij voor haar voelde, iets bijzonders was, iets dat hij heel, heel lang geleden en slechts eenmaal in zijn vroegste jeugd had meegemaakt. Hij ging het steeds prettiger vinden wanneer ze dicht bij hem was en toen hij een enorme berkezwam op een dunne steel en met een omgekrulde hoed in haar mandje legde, haar in de ogen keek en de kleur van blijde en geschrokken opwindning zag die over haar gezicht trok, was dit geluksgevoel zo hevig geworden dat hij er zelf verlegen van werd en haar zwijgend beantwoordde met een gelijke glimlach die een al te duidelijke taal sprak.

Als het zo is, zei hij tot zichzelf, dan moet ik nadenken en beslissen maar niet als een kwajongen aan de verleiding van het moment toegeven.

‘Ik ga nu in afzondering paddestoelen zoeken want anders blijven mijn vondsten onopgemerkt,’ zei hij en hij ging van de boszoom waar ze over het lage zijdeachtige gras tussen de schaarse oude berken liepen, dieper het bos in waar de stammen van de espen zich grijs aftekenden tussen witte berkestammen en donkere notebomen. Sergej Ivanovitsj bleef na zo’n pas of veertig achter een met zijn rood-roze katjes in volle bloei staande kardinaalsmuts staan, omdat hij wist dat ze hem daar niet zouden zien. Het was volmaakt stil om hem heen. Alleen hoog in de berken, boven hem, klonk als een bijenzwerm het aanhoudend gezoem van de muggen en soms drongen kinderstemmen tot hem door. Plotseling hoorde Sergej Ivanovitsj niet ver van de zoom van het bos Varenka’s alt die Grisja riep, en een blijde glimlach gleed over zijn gezicht. Toen Sergej Ivanovitsj zich deze glimlach bewust werd, schudde hij meewarig het hoofd over zijn dwaze toestand, pakte een sigaar en begon te roken. Het duurde lang voordat het hem lukte om een lucifer aan te strijken tegen een berkestam. Het zachte vlies van de witte bast plakte om de fosfor en het vlammetje doofde. Ten slotte vatte een van de lucifers vlam en de geurige rook van de sigaar trok resoluut als een breed golvend tapijt voor en boven de struik onder de afhangende berketakken. Terwijl Sergej Ivanovitsj met zijn ogen de rooksliert volgde, liep hij rustig verder

en dacht na over zijn toestand.

Waarom ook niet? dacht hij. Als dit een bevlieging of hartstocht zou zijn, als ik alleen maar deze bekoring (ik mag zeggen *wederzijdse* bekoring) voelde en ik zou beseffen dat zij lijnrecht tegen heel mijn wijze van leven indruiste, dat ik, door toe te geven aan deze bekoring, mijn roeping en mijn plicht zou verzaken... maar dat is niet zo. Het enige dat ik er tegenin kan brengen is dat ik toen ik Marie verloor, tegen mezelf zei dat ik haar herinnering trouw zou blijven. Dat is het enige dat ik tegen mijn gevoel in kan brengen, zei Sergej Ivanovitsj tot zichzelf, hoewel hij gelijktijdig voelde dat deze overweging voor hem persoonlijk geen enkele betekenis kon hebben maar dat zijn poëtische rol er alleen door bedorven werd. Maar bovendien, hoe ik ook zoek, ik zal niets vinden wat tegen mijn gevoel indruist. Als ik alleen met mijn verstand zou kiezen, zou ik niets beters kunnen vinden.

Hij kon nog zoveel meisjes en vrouwen die hij had gekend, in zijn herinnering terugroepen; er was er niet één bij die zozeer alles, namelijk alle kwaliteiten die hij, als hij het nuchter bezag, in zijn vrouw zou willen zien, in zich verenigde. Ze had alle schoonheid en frisheid van de jeugd maar was geen kind en als ze hem lief zou hebben zou ze hem welbewust liefhebben zoals een vrouw lief behoort te hebben: dat was één. Ten tweede: ze was niet slechts verre van werelds maar had klaarblijkelijk een afschuw van het wereldse en daarbij kende ze de wereld en beschikte over alle manieren van de vrouwen van de betere kringen die voor een levensvriendin onontbeerlijk waren in Sergej Ivanovitsj' ogen. Ten derde: ze was godsdienstig; niet onberedeneerd godsdienstig en goed zoals een kind, zoals bijvoorbeeld Kitty, maar met een leven dat was gegrondvest op een religieuze overtuiging. Zelfs tot in de kleinste bijzonderheden vond Sergej Ivanovitsj alles in haar wat hij van zijn vrouw wenste: ze was arm en eenzaam zodat ze geen zwerm familie met de bijbehorende bemoeizucht het huis van haar man binnen zou halen zoals hij dat bij Kitty zag, maar ze zou alles aan haar man te danken hebben, zoals hij zich dat altijd voor zijn toekomstige gezinsleven gewent had. En dit meisje dat al die eigenschappen in zich verenigde, hield van hem. Hij was bescheiden maar dit kon hem niet ontgaan. En hij hield van haar. Er was slechts één bezwaar, dat was zijn leeftijd. Maar hij behoorde tot een geslacht waarin men oud werd, hij had niet één grijze haar, er was niemand die hem veertig gaf en hij herinnerde zich een opmerking van Varenka dat alleen in Rusland mensen van vijftig zich oud vinden terwijl vijftigjarigen in Frankrijk zichzelf *dans la force de l'age* en een veertigjarige *un jeune homme* vinden. Maar wat betekent de som der jaren als zijn hart nog even jong was als twintig jaar geleden? Was het soms geen jeugd wat hij voelde, nu hij van de andere kant weer naar de bosrand kwam en in het heldere licht van de schuine zonnestralen het gracieuze figuurtje van Varenka zag die in haar gele jurkje en met haar mandje lichtvoetig langs een oude

berkeboom stapte; en dit beeld van Varenka samenvloede met het hem door zijn schoonheid zo treffende schouwspel van het door de schuine zonnestralen overgoten, geel wordende haverveld, en van het verre oude bos achter het veld met zijn gele kleurschakeringen dat oploste in het blauw der verte? De adem stakte van vreugde in zijn keel. Een gevoel van vertedering maakte zich van hem meester. Hij voelde dat zijn besluit vaststond. Varenka, die even neerhurkte om een paddestoel op te rapen, richtte zich lenig op en keek om. Sergej Ivanovitsj wierp zijn sigaar weg en stapte resoluut op haar af.

Varvara Andrejevna, toen ik nog erg jong was, vormde ik me een ideaalbeeld van een vrouw die ik lief zou hebben en graag mijn vrouw zou noemen. Lang leefde ik en eerst nu heb ik in u gevonden wat ik zocht. Ik houd van u en ik vraag u mijn vrouw te worden.

Sergej Ivanovitsj zei dit voor zichzelf toen hij Varenka al tot op tien passen genaderd was. Ze knielde met haar armen om een paddestoel die ze tegen Grisja wilde beschermen en riep de kleine Masja.

‘Hierheen! Kinderen! Hier staan er veel!’ riep ze met haar warme lieve stem.

Toen ze Sergej Ivanovitsj naar zich toe zag komen, bleef ze geknield in dezelfde houding zitten; maar alles zei hem dat ze zijn nadering voelde en er zich op verheugde.

‘En, heeft u nog iets gevonden?’ vroeg ze terwijl ze hem van achter haar witte hoofddoek met een stille glimlach op haar knappe gezichtje aankeek.

‘Niet één,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘En u?’

Ze antwoordde hem niet omdat de kinderen die haar omringden, haar aandacht opeisten.

‘Deze nog, naast het takje,’ zei ze tegen de kleine Masja en ze wees op een kleine paddestoel met een roze veerkrachtig hoedje dat door een droge grashalm gespleten was. Ze stond op nadat Masja de paddestoel, die ze in twee witte helften brak, had opgeraapt. ‘Dit doet me denken aan mijn kindertijd,’ voegde ze eraan toe terwijl ze naast Sergej Ivanovitsj bij de kinderen vandaan liep.

Ze liepen enige passen zwiingend voort. Varenka zag dat hij iets wilde zeggen; ze raadde wat het was en was zo opgewonden van vreugde en angst dat haar hart bijna stil bleef staan. Ze waren nu zo ver dat niemand hen meer kon horen maar nog steeds zei hij niets. Voor Varenka was het beter te zwijgen. Na de stilte konden ze gemakkelijker zeggen wat ze wilden dan na wat gepraat over paddestoelen; maar tegen haar wil, naar het leek per ongeluk, zei Varenka:

‘U heeft dus niets gevonden? Trouwens, midden in het bos staan er altijd minder.’

Sergej Ivanovitsj zuchtte en gaf geen antwoord. Het ergerde hem dat ze over paddestoelen begon te praten. Hij wilde haar terug laten keren naar wat ze in het begin over haar kindertijd had gezegd; maar, na een moment van zwijgen haakte hij, als met tegenzin, in op haar laatste woorden.

‘Ik heb slechts gehoord dat witte paddestoelen hoofdzakelijk aan de rand

groeien maar ik kan ook geen witte van een andere onderscheiden.’

Er gingen nog enkele ogenblikken voorbij. Ze waren nu nog verder van de kinderen en helemaal alleen. Varenka’s hart klopte zo hevig dat ze zelf de slagen hoorde, ze voelde dat ze bloosde, bleek werd en weer bloosde.

Om na haar leven bij madame Stahl de vrouw te worden van een man als Koznysjov leek haar het toppunt van geluk. Ze wist bovendien bijna zeker dat ze verliefd op hem was. En nu moest de beslissing vallen. Ze was vreselijk bang. Het was vreselijk wat hij zou zeggen en ook wat hij niet zou zeggen.

Het was nu of nooit; dit voelde Sergej Ivanovitsj ook. Alles, in haar blik, in haar blos, in haar neergeslagen ogen wees op pijnlijke afwachting. Sergej Ivanovitsj zag dit en hij kreeg medelijden met haar. Hij voelde zelfs dat niets zeggen nu gelijkstond met haar beledigen. Vlug herhaalde hij voor zichzelf alle argumenten ten gunste van zijn beslissing. Ook herhaalde hij voor zichzelf hoe hij zijn aanzoek onder woorden wilde brengen; maar in plaats van deze woorden vroeg hij plotseling door een of andere onverwachte overweging die bij hem opkwam:

‘Wat is het verschil tussen een witte paddestoel en een berkezwam?’

Varenka’s lippen trilden van emotie toen ze antwoordde:

‘In de hoedjes is haast geen verschil maar wel in de steel.’

En zodra deze woorden gesproken waren, begreep zowel hij als zij dat het voorbij was, dat wat gezegd had moeten worden, niet zou worden gezegd, en hun opwindings die nu zijn toppunt had bereikt, begon weg te ebbem.

‘Een berkezwam heeft een steel die doet denken aan een twee dagen oude baard van een ongeschoren man met bruin haar,’ zei Sergej Ivanovitsj alweer kalm.

‘Ja, dat is waar,’ antwoordde Varenka met een glimlach en onwillekeurig veranderde de richting waarin zij liepen. Ze naderden de kinderen. Varenka voelde pijn en schaamte maar tegelijkertijd had ze ook een gevoel van verlichting.

Toen Sergej Ivanovitsj thuisgekomen nog eens nadacht over al zijn argumenten, vond hij dat zijn oordeel onjuist was geweest. Hij mocht de herinnering aan Marie niet ontrouw worden.

‘Rustig, kinderen, rustig!’ riep Levin zelfs wat boos en hij ging voor zijn vrouw staan om haar te beschermen tegen de kinderschaar die hen gillend van vreugde tegemoet kwam rennen.

Na de kinderen kwamen ook Sergej Ivanovitsj en Varenka het bos uit. Kitty hoefde Varenka niets te vragen; de rustige en enigszins beschaamde uitdrukking op beider gezicht deed haar begrijpen dat haar plannen niet verwezenlijkt waren.

‘En?’ vroeg haar man toen ze weer naar huis terugkeerden.

‘Het wordt niets,’ zei Kitty. Haar manier van spreken en haar glimlach deden aan haar vader denken en dat was iets wat Levin vaak en met voldoening bij haar zag.

‘Hoezo wordt het niets?’

‘Kijk zo,’ zei ze terwijl ze de hand van haar man pakte, naar haar mond bracht en met gesloten lippen aanraakte. ‘Zoals men de hand van een priester kust.’

‘Bij wie dan niet?’ zei hij lachend.

‘Bij geen van beiden. En zo moet je het...’

‘Er komen boeren...’

‘Welnee, die hebben niets gezien.’

Terwijl de kinderen thee dronken, zaten de groten op het balkon te praten alsof er niets gebeurd was hoewel iedereen, en vooral Sergej Ivanovitsj en Varenka, heel goed wist dat er iets heel belangrijks, zij het in negatieve zin, gebeurd was. Beiden voelden hetzelfde als een leerling die gezakt is voor een examen en in dezelfde klas blijft zitten, of voor altijd van het onderwijs van de school uitgesloten wordt. Allen op het balkon voelden dat er iets gebeurd was en spraken levendig over andere onderwerpen. Kitty en Levin waren buitengewoon gelukkig en verliefd op deze avond. En hun liefdesgeluk hield een onprettige toespeling in voor hen die hetzelfde wilden en niet konden, en zij voelden zich beschaamd.

‘Let op mijn woorden: *Alexandre* komt niet,’ zei de oude vorstin.

Stepan Arkadjitsj werd die avond met de trein verwacht en de oude vorst had geschreven dat hij misschien ook zou komen.

‘En ik weet waarom,’ ging de vorstin verder. ‘Hij zegt dat je jonge mensen de eerste tijd alleen moet laten.’

‘Ja, en dat heeft papa ook gedaan. We zien hem nooit,’ zei Kitty. ‘Alsof wij zo jong zijn. We zijn al van die oudjes.’

‘Maar als hij niet komt, zeg ik jullie vaarwel, kinderen,’ zei de vorstin met een droevige zucht.

‘Toe, mama, wat is er met u!’ riepen beide dochters verwijtend.

‘Bedenk maar eens, hoe hij zich voelt. Hij heeft nu immers...’

En plotseling begon de stem van de oude vorstin heel onverwacht te trillen. Haar dochters zwegen en keken elkaar aan. *Maman* vindt altijd wel weer iets om bedroefd over te zijn, wilde deze blik zeggen. Ze wisten niet dat de vorstin, hoe heerlijk ze het ook bij haar dochter had en hoe nodig ze zich hier ook voelde, sinds het uithuwelijken van hun laatste geliefde dochter en sinds het familienest leeg geworden was, zowel om zichzelf als om haar man heel erg verdrietig was.

‘Wat heb je, Agafja Michajlovna?’ vroeg Kitty plotseling aan Agafja Michajlovna die met een veelbetekenende en geheimzinnige uitdrukking op haar gezicht was blijven staan.

‘Over het avondeten?’

‘O, dat komt goed uit,’ zei Dolly. ‘Regel jij dat maar dan ga ik met Grisja zijn les nog eens herhalen. Anders heeft hij vandaag helemaal niets uitgevoerd.’

‘Dat is mijn werk! Nee, Dolly, ik ga,’ zei Levin en hij sprong op.

Grisja die al op het gymnasium zat, moest gedurende de zomervakantie lessen herhalen. Darja Aleksandrovna die reeds in Moskou samen met haar zoon Latijn leerde, had zich na aankomst bij de Levins tot regel gesteld om minstens eenmaal per dag de moeilijkste Latijnse en wiskundelessen met hem door te nemen. Levin had aangeboden om dit in haar plaats te doen; maar toen de moeder de les van Levin een keer had aangehoord en merkte dat hij niet repeteerde zoals de leraar in Moskou dit deed, had ze, zij het verlegen en bang hem te kwetsen, vastberaden tegen hem gezegd dat het boek moest worden doorgenomen zoals de leraar deed en dat ze het maar weer beter zelf kon doen. Levin ergerde zich zowel aan Stepan Arkadjitsj omdat hij door zijn zorgeloosheid de moeder voor het toezicht op het huiswerk waar ze niets van begreep, op liet draaien, als ook aan de leraren omdat ze de leerlingen zo slecht les gaven; hij beloofde zijn schoonzuster echter om les te geven zoals zij het wenste. En hij ging met het lesgeven aan Grisja door volgens het boek en niet meer op zijn eigen manier, hetgeen tot gevolg had dat hij door zijn tegenzin vaak vergat wanneer het tijd was. Dat was ook nu het geval.

‘Nee, Dolly, ik ga, blijf jij maar zitten,’ zei hij. ‘We zullen het allemaal keurig volgens het boek doen. Alleen wanneer Stiva komt, gaan we op jacht, dan spijbelen we.’

En Levin ging naar Grisja toe.

Varenka sprak op dezelfde wijze tegen Kitty. Varenka had zich zelfs in het gelukkige, comfortabele huis van de Levins nuttig weten te maken.

‘Ik zal voor het avondeten zorgen, blijf jij maar zitten,’ zei ze terwijl ze opstond om naar Agafja Michajlovna toe te gaan.

‘Ja, maar ze hebben vast geen kuikens kunnen krijgen. Neem die van ons dan maar...’ zei Kitty.

‘Dat bespreek ik wel met Agafja Michajlovna.’ En Varenka ging met haar naar binnen.

‘Wat een aardig meisje!’ zei de vorstin.

‘Niet aardig, *maman*, maar een schat zoals er geen tweede bestaat.’

‘Dus vandaag verwacht je Stepan Arkadjitsj?’ zei Sergej Ivanovitsj die kennelijk geen zin had om het verder nog over Varenka te hebben. ‘Het is moeilijk twee zwagers te vinden die minder op elkaar lijken,’ zei hij met een fijnzinnig glimlachje. ‘De een is beweeglijk en verkeert onder de mensen zoals een vis in het water; de ander, onze Kostja, is levendig, snel, gevoelig voor alles maar zodra hij onder de mensen komt, verstart hij meteen of begint als een idioot te spartelen zoals een vis op het droge.’

‘Ja, hij is erg lichtzinnig,’ zei de vorstin tegen Sergej Ivanovitsj. ‘Ik wilde u juist vragen om tegen hem te zeggen dat zij (ze wees naar Kitty) hier onmogelijk kan blijven maar dat ze beslist naar Moskou moet vertrekken. Hij zegt dat hij een dokter wil laten komen...’

‘Maman, hij zal alles doen, hij vindt alles goed,’ zei Kitty geïrriteerd tegen haar moeder omdat ze Sergej Ivanovitsj hierbij als scheidsrechter wilde betrekken.

In het midden van hun gesprek hoorden ze op de oprijlaan het gesnuif van paarden en het geratel van wielen over het grind.

Voordat Dolly op had kunnen staan om haar man tegemoet te lopen, sprong Levin naar beneden uit het raam van de kamer waar Grisja studeerde, en zette Grisja buiten neer.

‘Dat is Stiva!’ schreeuwde Levin onder het balkon. ‘We zijn klaar, Dolly, wees maar niet bang!’ zei hij erbij en hij rende als een jongen naar het rijtuig toe.

‘*Is, ea, id, ejus, ejus,*’ juichte Grisja dansend over de oprijlaan.

‘En nog iemand. Vast papa!’ riep Levin die bij het begin van de oprijlaan bleef staan. ‘Kitty, niet langs die steile trap, loop om.’

Levin vergiste zich echter door de inzittende van het rijtuig voor de oude vorst aan te zien. Toen hij dichterbij het rijtuig kwam, zag hij dat niet de oude vorst naast Stepan Arkaditsj zat maar een knappe forse jongeman met een Schotse muts met lange linten aan de achterkant. Dit was Vasenka Veslovski, een achterneef van de Sjtsjerbatski’s, een briljante Petersburgse Moskovitsj, ‘een prima kerel en een hartstochtelijk jager,’ zoals Stepan Arkaditsj hem voorstelde.

Hij was niet in het minst verlegen vanwege de teleurstelling die hij veroorzaakte doordat hij de plaats van de oude vorst innam, begroette Levin uitbundig, herinnerde hem aan een vroegere ontmoeting, tilde Grisja in het rijtuig en zette hem over de pointer die Stepan Arkaditsj had meegenomen.

Levin stapte niet in het rijtuig maar ging erachter lopen. Het speet hem dat de oude vorst, van wie hij meer ging houden naarmate hij hem langer kende, niet gekomen was en dat Stepan Arkaditsj met Vasenka Veslovski, een volslagen vreemde en overbodige gast, aan was komen zetten. Toen Levin naar het bordes liep waar heel de vrolijke menigte van kinderen en volwassenen verzameld was en zag dat Vasenka Veslovski bijzonder innemend en galant Kitty’s hand kuste, vond hij hem nog vreemder en overbodiger.

‘Uw vrouw en ik zijn *cousins*, en ook nog oude bekenden,’ zei Vasenka Veslovski terwijl hij Levin weer zeer nadrukkelijk de hand schudde.

‘En, is er wild?’ wendde Stepan Arkaditsj zich tot Levin waardoor hij de anderen nauwelijks tijd liet voor de begroeting. ‘Hij en ik hebben de meest wrede intenties. Welnee, *maman*, ze zijn sindsdien niet in Moskou geweest. Wel, Tanja, ik heb wat voor jou! Haal het zelf, alsjeblieft, het zit achter in het rijtuig.’ Hij praatte alle kanten op. ‘Wat zie je er goed uit, Dollenka,’ zei hij tegen zijn vrouw terwijl hij haar hand nogmaals kuste, vasthield en er met zijn andere hand klopjes op gaf.

Levin, die kort tevoren nog in een uitstekend humeur had verkeerd, keek nu somber naar iedereen, en alles stond hem tegen.

Wie zou hij gisteravond met die lippen hebben gekust? dacht hij toen hij zag hoe lief Stepan Arkadjitsj tegen zijn vrouw deed.

Ze gelooft immers niet in zijn liefde. Waarom is ze dan zo blij? Wat afschuwelijk! dacht Levin.

Hij keek naar de vorstin die hij even tevoren nog zo aardig had gevonden en ergerde zich aan de manier waarmee ze, alsof ze bij zichzelf thuis was, deze Vasenka Veslovski met zijn linten verwelkomde.

Zelfs Sergej Ivanovitsj die ook op het bordes verscheen, stond hem tegen door de geveinsde vriendelijkheid waarmee hij Stepan Arkadjitsj begroette terwijl Levin wist dat zijn broer een hekel aan Oblonski had en hem minachtte.

En zelfs Varenka wekte zijn weerzin op door de wijze waarop ze met haar *sainte nitouche*-uiterlijk kennismaakte met deze heer, terwijl ze aan niets anders kon denken dan aan trouwen.

En het meest stond Kitty hem tegen omdat ze zich mee liet slepen door de vrolijkheid waarmee dit heerschap zijn reisje naar het platteland voor zichzelf en voor alle anderen bekeek en vooral die speciale glimlach waarmee ze zijn glimlach beantwoordde, vond hij stuitend.

Druk pratend gingen ze allemaal naar binnen; maar zodra iedereen zat, draaide Levin zich om en ging de deur uit.

Kitty zag dat er iets met haar man aan de hand was. Ze wilde even wegglijpen om met hem alleen te kunnen praten maar hij ging haastig bij haar vandaan met de mededeling dat hij nodig naar het kantoor moest. In lange tijd waren de zaken van zijn bedrijf hem niet zo belangrijk voorgekomen als die dag. Voor hen daar is elke dag een vakantiedag, dacht hij, maar het is hier geen vakantiewerk, dat werk wacht niet en het is van levensbelang.

Levin keerde pas naar huis terug toen ze hem kwamen roepen voor het avondeten. Kitty en Agafja Michajlovna stonden op de trap te overleggen welke wijnen er bij het avondeten geserveerd moesten worden.

‘Waarom maken jullie zo’n *fussi* Zet hetzelfde op tafel als altijd.’

‘Nee, dat drinkt Stiva niet... Kostja, wacht even, wat heb je?’ zei Kitty die snel achter hem aankwam maar hij was meedogenloos, liep zonder op haar wachten met grote stappen naar de eetkamer en mengde zich onmiddellijk in de algemene levendige conversatie die daar door Vasenka Veslovski en Stepan Arkaditsj onderhouden werd.

‘En, gaan we morgen op jacht?’ zei Stepan Arkaditsj.

‘Ja, laten we gaan, alstublieft,’ zei Veslovski die schrijlings op een andere stoel ging zitten en een van zijn dikke benen onder zich trok.

‘Uitstekend, dat doen we. Heeft u dit jaar al gejaagd?’ zei Levin tegen Veslovski met een kritische blik op diens been maar met een gemaakte vriendelijkheid die Kitty maar al te goed van hem kende en die zo slecht bij hem paste. ‘Of we poelsnippen zullen vinden, weet ik niet maar er zijn veel watersnippen. We zullen alleen vroeg op pad moeten. Zal dat niet te vermoeiend voor u zijn? Ben jij niet vermoeid, Stiva?’

‘Ik vermoeid? Ik ben nog nooit vermoeid geweest. Laten we de hele nacht opblijven! Laten we gaan wandelen.’

‘Ja, laten we opblijven! Wat een goed idee!’ viel Veslovski hem bij.

‘Ja, dat weten we wel, dat jij zonder slaap kan en anderen wakker houdt,’ zei Dolly tegen haar man met die nauwelijks merkbare ironie waarmee ze hem de laatste tijd bijna altijd bejegende. ‘Maar volgens mij is het nu al tijd... Ik ga, ik blijf niet eten.’

‘Nee, blijf nog wat, Dollenka,’ zei Stepan Arkaditsj terwijl hij naar haar kant van de grote tafel waaraan gegeten werd, verhuisde. ‘Ik moet je nog zoveel vertellen!’

‘Niets, waarschijnlijk.’

‘Maar weet jij dat Veslovski bij Anna is geweest? En hij gaat weer naar hen toe. Ze wonen immers maar zeventig kilometer bij jullie vandaan. Ik ga er ook vast en zeker naar toe. Veslovski, kom hier zitten.’

Vasenka ging naar de kant van de dames en kwam naast Kitty zitten.

‘Ach, vertelt u eens, bent u bij haar geweest? Hoe gaat het met haar?’ wendde

Darja Aleksandrovna zich tot hem.

Levin bleef aan de andere kant van de tafel zitten en zag, terwijl hij in een voortdurende conversatie met de vorstin en Varenka gewikkeld was, dat zich tussen Stepan Arkaditsj, Dolly, Kitty en Veslovski een levendig en mysterieus gesprek ontspon. En dat mysterieuze gesprek was nog het ergste niet, hij zag ook een serieuze, gevoelige uitdrukking op het gezicht van zijn vrouw wanneer ze zonder haar ogen neer te slaan naar het knappe gezicht van Vasenka keek die heel geanimeerd iets aan het vertellen was.

‘Ze wonen schitterend,’ vertelde Vasenka over Vronski en Anna. ‘Ik matig me vanzelfsprekend geen oordeel aan maar je voelt je daar echt thuis.’

‘Wat zijn ze van plan?’

‘Het schijnt dat ze de winter in Moskou door willen brengen.’

‘Wat zou het leuk zijn om samen naar hen toe te gaan! Wanneer ga jij erheen?’ vroeg Stepan Arkaditsj aan Vasenka.

‘Ik breng de maand juli bij hen door.’

‘Ga jij er ook heen?’ vroeg Stepan Arkaditsj aan zijn vrouw.

‘Ik wil het al zo lang en ik ga er zeker heen,’ zei Dolly. ‘Ik heb met haar te doen en ik weet hoe ze is. Ze is een geweldige vrouw. Ik ga alleen wanneer jij vertrekt en ik er niemand mee stoort. Het is zelfs beter zonder jou.’

‘Uitstekend,’ zei Stepan Arkaditsj. ‘En jij, Kitty?’

‘Ik? Waarom zou ik gaan?’ zei Kitty die een kleur als vuur kreeg. En ze keek opzij naar haar man.

‘Kent u Anna Arkadjevna?’ vroeg Veslovski aan haar. ‘Ze is een heel aantrekkelijke vrouw.’

‘Ja,’ antwoordde ze Veslovski terwijl ze nog roder werd. Ze stond op en ging naar haar man.

‘Je gaat morgen dus op jacht?’ zei ze.

Zijn jaloezie was de laatste ogenblikken, vooral na die blos die haar wangen bedekte toen ze met Veslovski sprak, snel toegenomen. Terwijl hij nu naar haar woorden luisterde, gaf hij er een geheel eigen uitleg aan. Hoe vreemd het hem later ook toescheen wanneer hij hier aan terugdacht, nu was het zonneklaar dat ze alleen maar vroeg of hij op jacht ging omdat ze wilde weten of hij Vasenka Veslovski op wie ze volgens hem reeds verliefd was, dat plezier wilde doen.

‘Ja, ik ga,’ antwoordde hij met een onnatuurlijke stem die hem zelf afkeer inboezemde.

‘Blijf morgen toch liever thuis, anders heeft Dolly haar man helemaal niet gezien en ga dan overmorgen,’ zei Kitty.

Levin vertaalde Kitty’s woorden nu in de zin van: Scheid me niet van *hem*. Dat jij weggaat laat me koud maar laat mij genieten van het gezelschap van deze verrukkelijke jongeman.

‘Oh, als jij dat wilt, blijven we morgen thuis,’ antwoordde Levin overdreven vriendelijk.

Vasenska die ondertussen geen flauw vermoeden had van het leed dat zijn aanwezigheid veroorzaakte, stond gelijk met Kitty van tafel op en liep met een glimlachende, vriendelijke blik achter haar aan.

Levin zag die blik. Hij verbleekte en zijn adem stakte in zijn keel. Hoe haalt hij het in zijn hoofd om zo naar mijn vrouw te kijken! kookte het in hem.

‘Morgen dus? Laten we morgen gaan, alstublieft,’ zei Vasenska terwijl hij half op een stoel ging zitten en naar zijn gewoonte zijn been weer onder zich trok.

Levins jaloezie werd nog heviger. Hij zag zichzelf reeds als de bedrogen echtgenoot die voor een vrouw en haar minnaar slechts nodig is om hun de gemakken van het leven en genoegens te verschaffen... Maar desondanks vroeg hij Vasenska gastvrij en op beminnelijke toon naar zijn jachtpartijen, zijn geweer, zijn laarzen en stemde ermee in om de volgende dag op jacht te gaan.

Tot Levins geluk maakte de oude vorstin een eind aan zijn kwellingen door uit zichzelf op te staan en Kitty de raad te geven te gaan slapen. Maar ook dit bracht een nieuwe kwelling voor Levin met zich mee. Toen Vasenska afscheid van de gastvrouw nam, wilde hij haar hand weer kussen maar Kitty bloosde en zei terwijl ze haar hand terugtrok, met een naïeve bruuskheid die haar moeder haar later verweet:

‘Dat is bij ons niet de gewoonte.’

In Levins ogen was het haar schuld dat ze het zover had laten komen en nog schuldiger was ze omdat ze zo onbeholpen liet zien dat ze er niet van gediend was.

‘Hoe kunnen jullie nu toch zin hebben om te gaan slapen!’ zei Stepan Arkaditsj die na het drinken van enige glazen wijn bij het avondeten in zijn meest beminnelijke en lyrische stemming gekomen was. ‘Kijk toch, Kitty,’ zei hij terwijl hij naar de maan wees die achter de linden omhoogkwam, ‘wat prachtig! Veslovski, dit is het ogenblik voor een serenade. Je moet weten dat hij een fantastische stem heeft; we hebben samen gezongen onderweg. Hij heeft prachtige romances meegenomen, twee nieuwe. Hij zou met Varvara Andrejevna moeten zingen.’

Nadat heel het gezelschap uiteen was gegaan, wandelde Stepan Arkaditsj nog lange tijd met Veslovski over de oprijlaan en men kon horen hoe ze de nieuwe romance probeerden te zingen.

Levin zat somber in een stoel in de slaapkamer van zijn vrouw naar die stemmen te luisteren en weigerde koppig antwoord te geven op haar vragen wat er toch met hem was; maar toen ze ten slotte zelf met een verlegen glimlach vroeg: ‘Er is toch niets met Veslovski waar je kwaad over bent?’ barstte hij los en

gooide er alles uit; en wat hij eruit gooide, kwetste hem en maakte hem daardoor nog kwader.

Hij stond voor haar met in zijn ogen onder de gefronste wenkbrauwen een angstaanjagende gloed en hield zijn sterke armen tegen zijn borst geklemd alsof hij al zijn krachten inspande om zijn zelfbeheersing niet te verliezen. De uitdrukking op zijn gezicht zou hard en zelfs wreed zijn geweest als dat gezicht niet tegelijkertijd een lijden uitdrukte dat haar ontroerde. Zijn slapen trilden en zijn stem stakte.

‘Je moet begrijpen dat ik niet jaloers ben: dat is een afschuwelijk woord. Ik kan niet jaloers zijn en geloven dat... Ik kan niet zeggen wat ik voel maar het is vreselijk... Ik ben niet jaloers, maar ik ben gekwetst, vernederd omdat iemand het in zijn hoofd durft te halen, met zulke ogen naar jou durft te kijken...’

‘Ja maar, met wat voor ogen?’ vroeg Kitty die haar best deed om zich zo eerlijk mogelijk alle woorden en alle gebaren van die avond met alle nuances te herinneren.

Maar diep in haar hart wist ze dat er iets was geweest op het moment dat hij haar volgde naar het andere eind van de tafel maar ze durfde dit zelfs niet voor zichzelf te erkennen en ze was nog minder van plan om dat tegen hem te zeggen en zo zijn leed alleen maar te vergroten.

‘Maar wat kan er aan mij zoals ik nu ben, voor aantrekkelijks zijn...?’

‘Ach!’ riep hij met zijn handen zijn hoofd vastgrijpend. ‘Dat had je niet moeten zeggen...! Dus als je aantrekkelijk was geweest...’

‘Nee, nee, Kostja, wacht toch, luister toch!’ zei ze terwijl ze hem vol medelijden aankeek. ‘Hoe kan je toch zoiets denken? Terwijl er niemand voor mij bestaat, heus niet, heus niet...! Wil je dan dat ik helemaal niemand meer zie?’

Het eerste ogenblik voelde ze zich gekrenkt door zijn jaloezie; ze vond het ergerlijk dat de geringste afleiding, zelfs de alleronschuldigste, haar verboden was; maar nu zou ze graag alles en niet slechts zulke onbenulligheden voor zijn rust opofferen als hij maar verlost zou worden van het leed dat hem kwelde.

‘Begrijp de verschrikking en de dwaasheid van mijn toestand toch,’ vervolgde hij met wanhopig gefluister. ‘Omdat hij in mijn huis is, omdat hij eigenlijk niets ongepasts heeft gedaan behalve die nonchalante houding en dat optrekken van dat been. Hij vindt dat het toppunt van vlotte smaak en daarom zou ik vriendelijk tegen hem moeten zijn.’

‘Maar je overdrijft, Kostja,’ zei Kitty, maar diep in haar hart vond ze het heerlijk dat zijn liefde voor haar die zich nu in zijn jaloezie uitte, zo sterk was.

‘Het vreselijkste is dat jij, zoals je altijd, en nu, nu je zoiets heiligs voor mij bent, nu we zo gelukkig zijn, zo heel erg gelukkig, en dan plotseling zo’n smeerlapperij... Geen smeerlapperij, waarom scheld ik op hem? Ik heb niets met

hem te maken. Maar waarom moet mijn, jouw geluk...?’

‘Weet je, ik begrijp hoe dit komt,’ zei Kitty.

‘Hoe dan? Hoe dan?’

‘Ik zag hoe je keek toen we tijdens het avondeten met elkaar zaten te praten.’

‘Hè, hè!’ zei Levin geschrokken.

Ze vertelde hem waarover ze hadden gesproken. En terwijl ze het vertelde, stikte ze bijna, zo zenuwachtig was ze. Levin zweeg een moment, keek vervolgens naar haar bleke, geschrokken gezicht en sloeg plotseling zijn handen aan zijn hoofd.

‘Katja, ik pijnig je! Lieve!ing, vergeef me! Dit is waanzin! Katja, het is allemaal mijn schuld. En al dat leed om zoiets doms?’

‘Nee, ik heb medelijden met je.’

‘Met mij? Met mij? Wat ben ik? Gek ben ik...! Wat een vreselijke gedachte dat iedere vreemde mijn geluk kan verstoren.’

‘Dat is natuurlijk ook kwetsend...’

‘Nee, ik zal hem nu integendeel expres de hele zomer bij ons laten blijven en ik zal me voor hem uitputten in vriendelijkheden,’ zei Levin terwijl hij haar hand kuste. ‘Je zult eens zien. Morgen... Ja, dat is waar, morgen gaan we weg.’

De volgende dag, nog voor de dames waren opgestaan, stonden de rijtuigen voor de jachtpartij, een koets en een kar, al voor het bordes en Laska, die al sinds de vroege ochtend voelde dat ze op jacht gingen, zat na uitgelaten gejangk en gesprong op de bok naast de koetsier en keek opgewonden en misprijzend over al dat getreuzel naar de deur waar de jagers nog steeds niet te voorschijn kwamen. De eerste die naar buiten kwam, was Vasenka Veslovski in grote nieuwe laarzen die halverwege zijn dikke dijen kwamen, een groene blouse met een nieuwe naar leer ruikende patroongordel, met een muts met linten en een gloednieuw Engels geweer zonder riemen. Laska stoof op hem af, begroette hem en opspringend informeerde ze op haar eigen manier bij hem of die anderen al gauw naar buiten kwamen. Maar daar ze geen antwoord van hem kreeg, betrok ze haar wachtpost weer en verstarde weer met haar kop opzij en een waakzaam oor. Eindelijk ging de deur met veel geraas open; Krak, de gevlekte pointer van Stepan Arkadjitsj, vloog wendend en kerend naar buiten en ook Stepan Arkadjitsj verscheen zelf met zijn geweer in zijn handen en een sigaar in zijn mond. ‘Toebo, toebo, Krak!’ riep hij vriendelijk naar de hond die met zijn poten tegen zijn buik en borst opsprong en aan de weitas bleef haken. Stepan Arkadjitsj liep in mocassins met beenlappen, een oude broek en een korte overjas. Op zijn hoofd droeg hij het overblijfsel van wat eens een hoed was geweest, maar zijn moderne geweer was een juweeltje en hoewel zijn weitas en zijn patroongordel veel gebruikt waren, waren ze van de beste kwaliteit.

Vasenka Veslovski had nog geen weet van deze echte jagerspronk: in lompen lopen maar met een jachtuitrusting van de allerbeste kwaliteit. Nu begreep hij het, nu hij Stepan Arkadjitsj zag gloriëren in zijn lompen met zijn elegante, weldoorvoede, vrolijke feodale verschijning en hij besloot zich voor een volgende jachtpartij beslist ook zo uit te dossen.

‘En, waar is onze gastheer?’ vroeg hij.

‘Een jonge vrouw,’ zei Stepan Arkadjitsj glimlachend.

‘Ja, en nog wel zo’n mooie.’

‘Hij was al gekleed. Hij is vast weer naar haar toe.’

Stepan Arkadjitsj had het goed geraden. Levin was weer snel naar zijn vrouw gegaan om haar nogmaals te vragen of ze hem zijn dwaasheid van de vorige avond had vergeven en daarna weer om haar te smeken in godsnaam voorzichtiger te zijn. Vooral uit de buurt van de kinderen te blijven, die konden

altijd zo stoten. Daarna moest ze hem nog een keer de verzekering geven dat ze niet boos op hem was omdat hij twee dagen wegging, en hij moest haar nog vragen morgenochtend beslist een man te paard met een briefje te sturen, al was het maar twee woorden, als hij maar wist dat het goed met haar ging.

Zoals altijd deed het Kitty pijn om twee dagen van haar man te moeten scheiden maar toen ze hem zo levendig zag, zo groot en sterk in zijn jagerslaarzen en zijn witte blouse en met die voor haar zo onbegrijpelijke uitstraling veroorzaakt door zijn opwinding als jager, vergat ze haar verdriet ter wille van zijn plezier en nam vrolijk afscheid van hem.

‘Neemt u me niet kwalijk, heren!’ zei hij terwijl hij vlug het bordes opkwam. ‘Is het ontbijt gepakt? Waarom loopt de vos rechts? Ach, wat zou het ook. Koest, Laska, zit!’

‘Zet maar bij de vaarzen,’ zei hij tegen de veehoeder die bij het bordes op hem stond te wachten om iets te vragen over de jonge ossen. ‘Neem me niet kwalijk, daar komt nog zo’n boosdoener.’

Levin sprong van de koets waarop hij al plaats had genomen en liep naar de timmerman-aannemer die met een duimstok naar het bordes kwam.

‘Gisteren was je niet op kantoor en nu komen jullie om me op te houden. Wat is er?’

‘Staat u mij toe om er nog een bocht in te maken. Alleen maar drie treetjes erbij. En dan maken we het precies pas. Dat zal veel gemakkelijker zijn.’

‘Je had naar me moeten luisteren,’ antwoordde Levin met ergernis in zijn stem. ‘Ik zei dat je eerst de dragers moest plaatsen en daarna de treden in moest hakken. Nu krijg je het niet goed meer. Doe wat ik gezegd heb, maak een nieuwe.’

Het geval wilde dat de aannemer de trap van de in aanbouw zijnde vleugel verprutst had doordat hij hem ergens anders had gemaakt zonder eerst de helling te berekenen, zodat na het plaatsen van die trap alle treden hielden.

‘Hij wordt veel beter.’

‘Maar waar moet jouw trap met drie treden beginnen?’

‘Kom nu toch, mijnheer,’ zei de timmerman met een meewarige glimlach. ‘Hij begint precies op de voet. Zoals hij dus van beneden stijgt,’ zei hij met een overtuigend gebaar, ‘stijgt-ie en stijgt-ie en dan komt-ie op zijn plaats.’

‘Die drie treden geven er toch meer lengte aan... Hoe kan hij dan op zijn plaats komen?’

‘Zoals hij dus van onderen begint, zo komt-ie ook uit,’ zei de aannemer koppig en met overtuiging.

‘Onder de zoldering en in de muur komt hij uit.’

‘Kom nu toch. Hij komt toch van onderaf? Dan stijgt-ie en stijgt-ie en komt op zijn plaats.’

Levin nam zijn laadstok en begon in het stof voor hem de trap te tekenen.

‘Zie je het nu?’

‘Zoals u wilt,’ zei de timmerman wiens ogen plotseling oplichtten nu hij het blijkbaar ten slotte begrepen had. ‘Ja, er moet een nieuwe gemaakt worden.’

‘Wel, doe dan ook wat je gezegd is!’ riep Levin terwijl hij op de koets ging zitten. ‘Vooruit! Houd de honden vast, Filip!’

Levin had nu alle zorgen van het gezin en het bedrijf achter zich gelaten en voelde zo’n intense levensvreugde en zo’n blijde verwachting dat hij geen zin had om te praten. Bovendien voelde hij die concentratie en spanning die elke jager voelt die de plaats van actie nadert. Zo hem al iets bezighield dan waren dat slechts de vragen of ze in het Kolpenski-moeras iets zouden vinden, hoe Laska in vergelijking met Krak zou blijken te zijn en of hijzelf vandaag geluk zou hebben bij het schieten. Als hij maar niet voor schut zou staan waar die nieuwe snuiter bij was? Als Oblonski hem maar niet de loef af zou steken? Ook die gedachte kwam bij hem op.

Oblonski had hetzelfde gevoel en was ook weinig spraakzaam. Slechts Vasenka Veslovski babbelde vrolijk aan één stuk door. Terwijl Levin nu naar hem luisterde, voelde hij zich beschaamd bij de herinnering dat hij gisteravond zo onrechtvaardig jegens hem geweest was. Vasenka was echt een aardige kerel, eenvoudig, goedmoedig en erg vrolijk. Indien Levin hem in zijn vrijgezellentijd had leren kennen, zou hij bevriend met hem zijn geworden. Levin had wat moeite met zijn luchthartige kijk op het leven en die ongedwongen elegantie. Alsof hij zich een belangrijke, onbetwistbare betekenis toekende vanwege zijn lange nagels, zijn muts en de rest die daarmee in overeenstemming was; maar dat kon je hem vergeven want hij was een goedhartige en geschikte kerel. Levin vond hem aardig vanwege zijn goede opvoeding, zijn uitstekende uitspraak van het Frans en het Engels en omdat hij tot zijn eigen milieu behoorde.

Vasenka was bijzonder verrukt over het linkerpaard, een paard van de Donsteppen. Hij kon er niet over ophouden.

‘Wat moet het heerlijk zijn om op een steppepaard door de steppen te draven. Ja? Niet waar?’ zei hij.

De voorstelling die hij zich maakte van een rit op een steppepaard als iets wilds, poëtisch, raakte kant noch wal; maar zijn naïviteit was, vooral in combinatie met zijn knappe uiterlijk, zijn vriendelijke glimlach en zijn gracieuze bewegingen, heel charmant. Levin voelde zich prettig in zijn gezelschap, of dat nu kwam omdat hij hem sympathiek vond of omdat Levin als boetedoening voor zijn woede van de vorige dag probeerde om slechts het goede in hem te zien.

Nadat ze drie kilometer gereden hadden, miste Veslovski plotseling zijn sigaren en zijn portefeuille en wist niet of hij ze verloren had of op tafel had laten liggen. Hij had driehonderd zeventig roebel in zijn portefeuille en daarom wilde hij zekerheid hebben.

‘Weet u wat, Levin, ik draaf op dat donsteppepaard naar huis. Dat wordt een voortreffelijke rit. Goed?’ zei hij en hij maakte zich al klaar om uit te stappen.

‘Nee, waarom?’ antwoordde Levin die uitrekende dat Vasenka minstens honderd kilo moest wegen. ‘Ik stuur de koetsier wel.’

De koetsier reed op het bijdehandse paard terug en Levin mende de overige twee zelf.

‘Wel, waar gaat de reis heen? Zeg eens op,’ zei Stepan Arkadjitsj.

‘Het plan is als volgt: we rijden nu tot Gvozdjovo. Aan deze kant van Gvozdjovo ligt een poelsnippenmoeras en achter Gvozdjovo heb je schitterende watersnippenmoerassen waar ook poelsnippen zitten. Het is nu warm, maar tegen de avond, het is nog twintig kilometer, komen we aan en doen het veld bij avond; we overnachten en morgen gaan we de grote moerassen al in.’

‘Maar is er onderweg niets?’

‘Ja, maar dat houdt ons te veel op en het is te warm. Er zijn twee prachtige plekjes maar ik betwijfel of er iets zit.’

Levin wilde zelf wel langs die plekjes gaan maar ze lagen niet ver van zijn huis, die kon hij altijd nog nemen en ze waren maar klein; er was geen plaats voor drie schutters. En daarom sprak hij niet helemaal de waarheid toen hij zei dat hij betwijfelde of er iets zat. Toen ze ter hoogte van het kleine moerasje kwamen, wilde Levin doorrijden maar het ervaren jagersoog van Stepan Arkadjitsj ontdekte vrijwel onmiddellijk de van de weg af zichtbare drassige grond.

‘Gaan we daar niet even naar toe?’ zei hij terwijl hij naar het moerasje wees.

‘Levin, alsjeblieft! Wat schitterend!’ begon Vasenka Veslovski te smeken en Levin kon niet weigeren.

Ze stonden nog niet stil of de honden stoven al om het hardst naar het moeras.

‘Kraak! Laska...!’

De honden kwamen terug.

‘Er is geen plaats voor ons drieën. Ik blijf wel hier,’ zei Levin die hoopte dat ze niets anders zouden vinden dan de kieviten die voor de honden opvlogen en tuimelend in hun vlucht klaaglijk huilden boven het moeras.

‘Nee! Kom op, Levin, laten we samen gaan!’ riep Veslovski.

‘Het is echt te klein. Laska, terug! Laska! Jullie hebben toch geen tweede hond nodig?’

Levin bleef bij de brik en keek afgunstig naar de jagers. De jagers liepen het hele moeras door. Behalve kuikens en kieviten waarvan Vasenka er één schoot, zat er niets in het moeras.

‘Zien jullie nu wel dat het me niet om het moeras ging,’ zei Levin. ‘Het is alleen maar tijdverlies.’

‘Nee, het was toch leuk. Heeft u het gezien?’ vroeg Vasenka Veslovski terwijl

hij onhandig met zijn geweer en de kievit in zijn armen op de koets klom. ‘Hoe mooi ik deze schoot! Niet waar? En, zijn we nu snel op het echte jachtveld?’

Plotseling trokken de paarden op, Levin sloeg met zijn hoofd tegen de loop van iemands geweer en er klonk een schot. Eigenlijk klonk het schot eerder maar zo ervoer Levin het. Vasenka Veslovski had namelijk toen hij de haan ontspande slechts één trekker overgehaald en de andere haan laten staan. De kogel vloog de grond in zonder iemand te raken. Stepan Arkadjitsj schudde het hoofd en lachte verwijtend tegen Veslovski. Maar Levin durfde hem geen verwijt te maken. Ten eerste zou het lijken dat elk verwijt voortkwam uit een voorbij gevaar en de buil die Levin op zijn hoofd had gekregen; en ten tweede was Veslovski aanvankelijk zo kinderlijk ontdaan en moest daarna zo goedgehartig en aanstekelijk om hun ontsteltenis lachen dat ze zelf ook in de lach schoten.

Toen ze het tweede moeras naderden, dat tamelijk groot was en veel van hun tijd zou vergen, drong Levin eropaan om door te rijden. Veslovski wist hem echter weer over te halen. Daar het maar een smal moeras was, bleef Levin weer als een goed gastheer bij het rijtuig.

Zodra ze stilstonden schoot Krak op wat graspollen af. Vasenka Veslovski rende als eerste achter de hond aan. En voordat Stepan Arkadjitsj de plaats had kunnen bereiken, vloog er al een poelsnip op. Veslovski miste en de poelsnip vloog naar een nog niet gemaaide weide. Dit was nu Veslovski's poelsnip geworden. Krak vond hem weer, ging staan, Veslovski schoot de poelsnip en keerde naar het rijtuig terug.

‘Gaaf u nu, dan blijf ik bij de paarden,’ zei hij.

Levin kreeg last van jagersafgunst. Hij gaf de leidsels aan Veslovski en liep het moeras in.

Laska die al lang zielig jankte en zich beklaagde over de onrechtvaardige behandeling, vloog vooruit, direct naar wat betrouwbare pollen die Levin goed kende en waar Krak nog niet was geweest.

‘Waarom houdt je haar niet tegen?’ riep Stepan Arkadjitsj.

‘Ze verjaagt ze niet,’ antwoordde Levin die zich over zijn hond verheugde en snel achter haar aanging.

Het zoeken van Laska werd serieuzer naarmate ze dichterbij de bekende pollen kwam. Een klein moerasvogeltje leidde maar heel even haar aandacht af. Ze maakte een kring voor de pollen, begon aan een tweede kring om dan plotseling te trillen en doodstil te gaan staan.

‘Hier, hier, Stiva!’ riep Levin die voelde hoe zijn hart heviger begon te kloppen, hoe het leek of er plotseling een schuif voor zijn gespannen gehoor werd weggetrokken, hoe alle geluiden hun afstandsmaat verloren en chaotisch maar scherp zijn gehoor troffen. Hij hoorde de voetstappen van Stepan Arkadjitsj maar hield het voor het verre getrappel van de paarden, hij hoorde het krakende

geluid van een met wortel en al losscheurende hoek van een graspol waarop hij stapte en hield het voor het opvliegen van een poelsnip. Ook hoorde hij dicht achter zich wat geplons door het water maar dat kon hij niet thuisbrengen.

Hij zocht een plaats voor zijn voeten en sloop naar zijn hond.

‘Pak!’

Het was geen poelsnip maar een watersnip die onder de hond wegvloog. Levin richtte zijn geweer maar op hetzelfde moment dat hij mikte, werd dat plonzende geluid sterker, het naderde en het voegde zich bij de stem van Veslovski die vreemd en luid iets schreeuwde. Levin zag dat hij achter de watersnip mikte maar toch schoot hij.

Toen Levin zeker wist dat hij gemist had, keek hij om en zag dat de paarden met de koets al niet meer op de weg stonden maar in het moeras.

Veslovski die het schieten wilde zien, was het moeras ingereden zodat de paarden in de modder waren vastgeraakt.

‘De duivel mag hem halen!’ zei Levin bij zichzelf terwijl hij terugliep naar het vastzittende rijtuig. ‘Waarom bent u gaan rijden?’ vroeg hij kortaf. Hij riep de koetsier en begon de paarden uit te spannen.

Levin was ontstemd omdat hij bij het schieten gestoord was, omdat ze zijn paarden in het moeras vast hadden gereden, en vooral omdat hij de paarden uit moest spannen om ze los te krijgen terwijl noch Stepan Arkaditsj, noch Veslovski hem en de koetsier hielp omdat noch de een noch de ander ook maar enig benul van de samenstelling van het tuig had. Zonder ook maar met één woord te reageren op Vasenka’s verzekering dat het hier absoluut droog was, werkte Levin zwijgend met de koetsier om de paarden los te krijgen. Maar daarna, toen Levin verhit was van het werk en zag hoe ijverig Veslovski aan het spatscherm van de koets trok, zo zelfs dat het brak, maakte Levin zichzelf het verwijt dat hij onder invloed van zijn gevoelens van de vorige dag Veslovski te koel bejegende en hij probeerde zijn norsheid weer goed te maken door bijzonder vriendelijk tegen hem te zijn. Toen alles weer in orde was en het rijtuig op de weg stond, liet Levin het ontbijt klaarmaken.

‘Bon appétit – bonne conscience! Ce poulet va tomber jusqu’au fond de mes bottes,’ citeerde Vasenka weer wat opgevrolijkt een grappig Frans gezegde terwijl hij zijn tweede kippetje verorberde. ‘Wel, nu is er een eind gekomen aan onze tegenslagen; nu gaat alles goed. Alleen moet ik voor straf op de bok gaan zitten. Waar of niet? Ja? Nee, nee, ik ben de Autodemoon. Kijk maar hoe ik jullie erheen zal rijden!’ antwoordde hij en hij gaf de teugels niet af toen Levin hem vroeg die aan de koetsier te geven. ‘Nee, ik moet mijn schuld boeten en ik zit heerlijk op de bok.’ En daar ging hij.

Levin was een beetje bang dat Veslovski de paarden af zou jakkeren, vooral het linker, de vos, die hij niet in toom wist te houden; maar hij liet zich

onwillekeurig inpalmen door diens vrolijkheid, hij luisterde naar de romances die Veslovski zittend op de bok, heel de weg zong of naar de verhalen en de plastische voorstellingen van hoe je op zijn Engels *four in hand* moest mennen; en ze reden na het ontbijt allen zeer vrolijk gestemd naar het moeras van Gvozdjovo.

Vasenska had de paarden zo snel laten draven dat ze te vroeg bij het moeras kwamen met als gevolg dat het nog te warm was.

Nu ze bij het serieuze moeras, het hoofddoel van hun uitstapje, gekomen waren, peinsde Levin er onwillekeurig over hoe hij van Vasenska verlost zou kunnen worden om ongestoord te kunnen jagen. Stepan Arkaditsj koesterde kennelijk dezelfde wens en Levin zag op zijn gezicht die bezorgde uitdrukking die een echte jager altijd voor het begin van de jacht heeft en ook iets van de uitdrukking van goedhartige sluwheid die hem eigen was.

‘Hoe gaan we? Een uitstekend moeras, naar ik zie, en ook haviken,’ zei Stepan Arkaditsj terwijl hij op twee grote vogels wees die boven het riet zweefden. ‘Waar haviken zijn, daar zit vast en zeker ook gevogelte.’

‘Wel kijk eens aan, heren,’ zei Levin terwijl hij wat nors zijn laarzen optrok en de pistons van zijn geweer nakeek. ‘Zien jullie die rietkraag?’ Hij wees op een eilandje dat door zijn zwartige plantengroei donker afstak tegen een uitgestrekte, half afgemaaide natte weide langs de rechterzijde van de rivier. ‘Het moeras begint hier, recht voor jullie, kijk, waar het groener is. Dan gaat het rechts naar waar de paarden lopen; daar zijn pollen met poelsnippen; en rond dat riet daar tot dat elzenbosje en tot aan de molen. Kijk daar, zie je, waar die kreek is. Dat is de beste plaats. Daar heb ik op een keer zestien watersnippen geschoten. We zullen met de twee honden verschillende kanten uitgaan en we treffen elkaar daar bij de molen.’

‘Wel, wie gaat er rechts, wie links?’ vroeg Stepan Arkaditsj. ‘Rechts is het breder, gaan jullie maar samen, dan ga ik links,’ zei hij zogenaamd achteloos.

‘Prachtig! We zullen hem eens wat laten zien! Kom mee, kom mee!’ zei Vasenska enthousiast.

Levin kon niet weigeren en ze gingen uiteen.

Ze waren nog maar nauwelijks in het moeras of beide honden begonnen samen te zoeken en gingen naar het roestkleurige moeraswater. Levin kende deze behoedzame en ongerichte manier van zoeken van Laska; hij kende die plaats ook en verwachtte er een vlucht watersnippen te vinden.

‘Veslovski, naast me, komt u naast me lopen!’ zei hij met een nauwelijks hoorbare stem tegen zijn metgezel die achter hem plonzend door het water liep. Na het onverwachte schot bij het Kolpenski-moeras stelde Levin onwillekeurig belang in de richting van de loop van diens geweer.

‘Nee, ik zal u niet voor de voeten lopen, maakt u zich over mij maar niet ongerust.’

Maar Levin maakte zich onwillekeurig wel ongerust en dacht aan de woorden van Kitty toen ze hem liet gaan: Pas op dat jullie elkaar niet doodschieten. De honden naderden steeds meer, ze renden elkaar voorbij en elk volgde zijn eigen spoor; Levins verwachting een watersnip te zien was zo gespannen dat hij het zuigen van zijn hak die hij uit het roodbruine water trok voor de schreeuw van een watersnip hield. Hij pakte de kolf van zijn geweer en drukte die tegen zich aan.

‘Pang! Pang!’ klonk het vlak bij zijn oor. Het was Vasenka die op een vlucht eenden boven het moeras schoot die op dat moment nog ver buiten het bereik van de jagers was. Voordat Levin om kon kijken, hoorde hij het gesop van een watersnip, een tweede, een derde en nog een stuk of acht vlogen na elkaar op.

Stepan Arkadjitsj raakte er één op het moment dat die wilde gaan zigzaggen en de watersnip viel als een kluit in het moeras. Oblonski richtte rustig op een andere snip die nog laag boven het riet vloog en tegelijk met het geluid van het schot viel ook deze; ze konden zien hoe hij wild slaand met zijn gespaard gebleven vleugel met de witte onderkant, uit het gemaaide riet wegfladderde.

Levin had niet zoveel geluk; op de eerste watersnip schoot hij van te korte afstand en miste; hij volgde hem toen hij al begon te klimmen maar op dat moment kwam er voor zijn voeten nog een van de grond die zijn aandacht afleidde en weer miste hij.

Terwijl ze hun geweren laadden, vloog er weer een watersnip op en Veslovski die kans had gezien opnieuw te laden, schoot nog twee ladingen fijne hagel over het water. Stepan Arkadjitsj raapte zijn watersnippen op en keek Levin met schitterende ogen aan.

‘Zo, laten we nu uit elkaar gaan,’ zei Stepan Arkadjitsj en trekkend met zijn linkerbeen, met zijn geweer in de aanslag en fluitend naar zijn hond ging hij de ene kant op. Levin en Veslovski namen de andere kant.

Wanneer Levins eerste schoten hun doel misten, werd hij altijd opgewonden en geïrriteerd en schoot de hele dag slecht. Zo verging het hem ook nu. Er bleken erg veel watersnippen te zijn. Voortdurend vlogen voor de hond en voor de voeten van de jagers watersnippen op en Levin kon weer op dreef komen; maar hoe meer hij schoot, hoe meer hij zich schaamde voor Veslovski die vrolijk te pas en te onpas liep te schieten zonder iets te raken en zonder zich daar ook maar iets van aan te trekken. Levin werd gehaast, verloor zijn zelfbeheersing, wond zich steeds meer op en het kwam zover met hem dat hij er nauwelijks meer op rekende iets te raken wanneer hij schoot. Ook Laska scheen dit te begrijpen. Ze begon trager te zoeken en leek met onbegrip of een verwijt naar de jagers om te kijken. Schot na schot werd gelost. De jagers waren omgeven door kruitdamp

maar in het grote ruime net van de weitas zaten slechts drie lichtgewicht watersnipjes. En één daarvan was door Veslovski geschoten en een ander was van hen samen. Ondertussen klonken aan de andere kant van het moeras wel geen talrijke maar, naar het Levin voorkwam, interessante schoten van Stepan Arkadjitsj met daarna telkens: Krak, Krak, *apporte!*

Dit maakte Levin nog opgewondener. De watersnippen zweefden onophoudelijk in de lucht boven het riet. Het geplons over de grond en het gekras in de hoogte verstomden niet en klonken van alle kanten; eerder opgejaagde watersnippen die rondvlogen in de lucht, streken nu weer voor de jagers neer. In plaats van de twee haviken zweefden er nu tientallen krijgend boven het moeras.

Toen Levin en Veslovski de grootste helft van het moeras hadden doorlopen, kwamen ze bij de plaats waar het hooiland van de boeren lag dat in lange stroken tot in het riet liep en dat op de ene plaats afgezet was door platgelopen stroken en op de andere door gemaaide wadden. De helft van deze velden was reeds gemaaid.

Hoewel er weinig hoop was om op het ongemaaide veld evenveel te vinden als op het gemaaide, ging Levin omdat hij het met Stepan Arkadjitsj zo afgesproken had, met zijn metgezel verder over de gemaaide en ongemaaide stroken.

‘Hé, jagers!’ riep een van de boeren die bij een uitgespannen kar zaten. ‘Eet een hapje mee! Drink wat wijn!’

Levin keek om.

‘Kom op, wat zou het!’ riep een vrolijke baardige boer met een rood gezicht terwijl hij grijnzend zijn witte tanden liet zien en een groenige fles omhooghield die schitterde in de zon.

‘*Qu’est ce qu’ils disent?*’ vroeg Veslovski.

‘Ze vragen of we vodka komen drinken. Ze hebben waarschijnlijk de weiden verdeeld. Ik zou wat meedrinken,’ zei Levin niet zonder sluwheid omdat hij hoopte dat Veslovski zich door de vodka zou laten verleiden en naar hen toe zou gaan.

‘Waarom willen ze ons trakteren?’

‘Zomaar, ze hebben plezier. Echt, gaat u maar hen toe. Dat is interessant voor u.’

‘*Allons, c’est curieux.*’

‘Ga maar, ga maar, u vindt de weg naar de molen wel!’ riep Levin en omkijkend zag hij met voldoening dat Veslovski gebogen en struikelend over zijn vermoeide benen en met zijn geweer in zijn uitgestrekte arm, moeizaam het moeras verliet en naar de boeren ging.

‘Kom jij ook!’ riep de boer naar Levin. ‘Wees maar niet bang! Neem een stuk koek!’

Levin had erg veel zin om vodka te drinken en een stuk brood te eten. Hij was uitgeput en voelde dat hij met moeite zijn dodelijk vermoeide voeten uit de moerasgrond kon trekken en verkeerde een ogenblik in twijfel. Zijn hond ging echter staan. En heel zijn vermoeidheid was op slag verdwenen en hij liep vlot door het moeras naar de hond. Voor zijn voeten vloog een watersnip op; hij schoot en raakte hem; de hond bleef staan. Pak! Vlak voor de hond vloog er nog één op. Levin schoot. Maar hij had een ongeluksdag; hij miste en toen hij de geschoten watersnip ging zoeken, kon hij die ook niet meer vinden. Hij zocht het hele riet langs maar Laska geloofde niet dat hij er één geraakt had en toen hij haar wegstuurde om te gaan zoeken, deed ze wel of ze zocht maar ze zocht niet.

Ook zonder Vasenka, die Levin de schuld gaf van zijn tegenslag, wilde het niet lukken. Ook hier waren veel watersnippen maar Levin schoot keer op keer mis.

De schuine zonnestralen waren nog warm; zijn kleren die doorweekt waren van het zweet, kleefden aan zijn lichaam; zijn linkerlaars die vol water stond, was zwaar en sopte; het zweet droop langs zijn gezicht dat vuil was van de kruitdamp; in zijn mond had hij een bittere smaak, in zijn neus de geur van het kruid en het roestige moeraswater, in zijn oren het voortdurende gesop van de watersnippen; de lopen waren zo heet dat hij ze niet aan kon raken; zijn hart klopte snel en kort; zijn handen trilden van opwindning en met zijn vermoeide benen struikelde en strompelde hij over de pollen en door het moeras; en hij liep maar en hij schoot maar. Ten slotte gooide hij na een beschamende misser zijn geweer en zijn hoed op de grond.

‘Nee, ik moet weer rustig worden!’ mompelde hij. Hij raapte zijn geweer en zijn hoed op, riep Laska aan zijn hielen en liep het moeras uit. Toen hij droge grond onder de voeten had, ging hij op een pol zitten. Hij trok zijn laars uit en goot haar leeg; daarna liep hij naar de rand van het moeras, laafde zich met het water met de roestsmaak, maakte de hete lopen nat en waste zijn gezicht en zijn handen. Toen hij zich wat opgefrist had, ging hij weer naar de plek waar de watersnippen neergestreken waren, met het vaste voornemen zich niet meer op te winden.

Hij wilde kalm zijn maar het bleef hetzelfde. Zijn vinger haalde de trekker over voor hij de vogel in het vizier had. Het ging allemaal steeds slechter.

Hij had er pas vijf in zijn weitas toen hij uit het moeras kwam en naar het elzenbosje liep waar hij met Stepan Arkadjitsj had afgesproken.

Voordat hij Stepan Arkadjitsj zag, zag hij diens hond. Krak schoot achter de blootliggende wortel van een els vandaan; hij was helemaal zwart van het stinkende moerasselijk en besnuffelde Laska triomfantelijk. In de schaduw van de elzen verscheen achter Krak de fraaie gestalte van Stepan Arkadjitsj. Hij kwam hem rood en bezweet tegemoet, zijn boord hing los en hij liep nog steeds mank.

‘En, wat zeggen we? Hebben jullie veel geschoten?’ zei hij met een blijde

glimlach.

‘En jij?’ vroeg Levin. Maar dat had hij niet hoeven vragen want hij had de volle weitas al gezien.

‘Ja, dat gaat best.’

Hij had er veertien.

‘Een schitterend moeras! Jij hebt zeker last van Veslovski gehad. Twee met één hond is onhandig,’ zei Stepan Arkadjitsj om zijn triomf wat af te zwakken.

Toen Levin en Stepan Arkadjitsj bij het huis van de boer kwamen waar Levin altijd even stopte, was Veslovski er al. Hij zat midden in de kamer en hield zich met allebei zijn handen aan een bank vast terwijl een soldaat, de broer van de vrouw, de modderige laarzen van zijn voeten probeerde te trekken en Veslovski zijn vrolijke aanstekelijke lach liet horen.

‘Ik ben net aangekomen. *Ils ont été charmants*. Stel je voor, ze hebben me te eten en te drinken gegeven. Wat een brood, verrukkelijk! *Delicieux!* En een vodka! Zo lekker heb ik ze nog nooit gedronken! En ze wilden absoluut geen geld aannemen! Ze zeiden steeds: Niet zeveren. Vandaar.’

‘Waarom geld aannemen? Ze hebben u immers getrakteerd. Ze hebben toch geen vodka voor de verkoop?’ zei de soldaat die het eindelijk lukte een natte laars met een zwart geworden sok uit te trekken.

Ondanks de hut die besmeurd was door de laarzen van de jagers en door de vuile, zich likkende honden, ondanks de moerasgeur en kruitdamp die er hingen en het ontbreken van messen en vorken, dronken de jagers volop thee en aten ze zo smakelijk zoals slechts jagers na de jacht eten. Schoon en gewassen gingen ze naar de aangeveegde hooischuur waar de koetsiers voor de heren bedden hadden gespreid.

Het werd al donker maar geen van de jagers had lust om te slapen.

Nadat het gesprek een tijdje aarzelde tussen herinneringen en verhalen over schieten, honden en vroegere jachtpartijen, kwam het op een thema dat hen allemaal interesseerde. Doordat Vasenka reeds enige malen in dezelfde bewoordingen zijn enthousiasme had geuit over dit prachtige nachtverblijf en de geur van het hooi, over die prachtige kapotte kar (hij meende dat de kar kapot was omdat hij van de voortrein was gehaald), over de goedhartigheid van de boeren die hem op vodka hadden getrakteerd, over de honden die elk aan de voeten van hun eigen baas lagen, kwam Oblonski met het verhaal van de prachtige jacht bij Malthus waaraan hij vorige zomer had deelgenomen. Malthus was een bekende rijke spoorwegeigenaar. Stepan Arkadjitsj vertelde wat voor moerassen deze Malthus in het gouvernement Tver had gekocht, hoe hij ze beschermde, met wat voor rijtuigen, dogkarren, de jagers erheen waren gebracht en wat voor tent er bij het moeras werd opgezet voor de maaltijd.

‘Ik begrijp jou niet,’ zei Levin terwijl hij rechtop in het hooi ging zitten. ‘Dat zulke mensen jou niet tegenstaan. Ik begrijp dat een ontbijt met *lafitte* erg prettig

is maar staat zo'n luxe jou echt niet tegen? Al die mensen verdienen geld zonder ervoor te werken, net als vroeger onze belastingpachters; ze halen zich op die manier de verachting van de mensen op de hals maar dat laat hen koud en later kopen ze die vroegere verachting weer af met hun eerloos verdiende geld.'

'Volkomen terecht!' riep Vasenka Veslovski. 'Volkomen! Oblonski doet dat vanzelfsprekend uit *bonhomie* en anderen zeggen: Die Oblonski gaat met...'

'Helemaal niet.' Levin zag dat Oblonski glimlachte terwijl hij dit zei. 'Ik vind hem alleen niet eerlozer dan welke andere rijke koopman en landheer ook. Ze verdienen allebei hun geld met werk en verstand.'

'Ja, maar met wat voor werk? Is dat soms werk, als je een concessie krijgt en weer doorverkoopt?'

'Natuurlijk is dat werk. Werk in die zin dat als hij er niet was of anderen zoals hij, er ook geen spoorwegen zouden zijn.'

'Maar het is niet zulk werk als dat van een boer of een geleerde.'

'Akkoord, maar het is werk in die zin dat het resultaat oplevert: een spoorweg. Maar jij vindt immers dat spoorwegen geen nut hebben.'

'Nee, dat is een ander vraagstuk; ik ben bereid toe te geven dat ze nut hebben. Maar elke winst die niet in overeenstemming is met de geïnvesteerde arbeid is oneerlijk.'

'Maar wie bepaalt wat in overeenstemming is?'

'Winst op een oneerlijke manier, door sluwheid verkregen,' zei Levin die voelde dat hij niet goed wist waar de grens tussen eerlijk en oneerlijk lag, 'zoals de winst die bankinstellingen maken,' vervolgde hij. 'Dat is het kwaad, het verkrijgen van enorme vermogens zonder arbeid zoals dat ook bij het verpachten van belastingen ging, alleen in een andere vorm. *Le roi est mort, vive le roi!* De belastingpacht was nog maar net opgeheven of daar verschenen de spoorwegen en de banken: ook winst zonder werk.'

'Ja, dat kan allemaal wel heel waar en heel spitsvondig... Liggen, Krak,' riep Stepan Arkadjitsj tegen de hond die zich krabde en al het hooi omwroette. Hij verkeerde kennelijk in de overtuiging dat zijn mening gerechtvaardigd was en was daarom kalm en zonder enige haast. 'Maar jij hebt ook geen grens getrokken tussen eerlijk en oneerlijk werk. Dat ik meer salaris krijg dan mijn bureauchef hoewel hij het werk beter kent dan ik, is dat oneerlijk?'

'Ik weet het niet.'

'Wel, dan zal ik het je zeggen: dat jij voor jouw werk op je landgoed, laten we zeggen, vijfduizend extra krijgt terwijl onze boer, hoe hard hij ook werkt, niet boven de vijftig roebel komt, dat is even oneerlijk als wanneer ik meer krijg dan mijn bureauchef en Malthus meer krijgt dan een spoorwegarbeider. Maar toch zie ik een zekere vijandige houding van de gemeenschap ten opzichte van deze lieden die nergens op gebaseerd is en het lijkt me dat jaloezie hierbij...'

‘Nee, dat is niet rechtvaardig,’ zei Veslovski, ‘dat kan geen jaloezie zijn, maar er is wel iets wat niet klopt in deze zaak.’

‘Nee, laat mij nu,’ ging Levin verder. ‘Jij zegt dat het onrechtvaardig is dat ik vijftienduizend roebel ontvang en de boer vijftig: dat is waar. Dat is onrechtvaardig en ik besef dat maar...’

‘Dat is het inderdaad. Waarom eten, drinken en jagen wij, waarom voeren wij niets uit terwijl hij eeuwig en altijd aan het werk is?’ zei Vasenka Veslovski die hier blijkbaar voor het eerst in zijn leven ernstig over nadacht en daarom volkomen oprecht was.

‘Ja, je ziet het wel in maar je zal hem toch je landgoed niet geven,’ zei Stepan Arkaditsj die Levin met opzet leek uit te dagen.

Het leek wel of er de laatste tijd tussen de twee zwagers een verborgen vijandigheid was gegroeid: alsof er tussen hen, sinds ze met zusters getrouwd waren, een concurrentiestrijd was ontstaan over wie zijn leven het best inrichtte en deze vijandigheid uitte zich nu in dit gesprek dat een persoonlijk tintje begon te krijgen.

‘Ik geef het niet weg omdat niemand dat van mij verlangt en als ik zou willen, zou ik het nog niet weg kunnen geven,’ antwoordde Levin, ‘en aan wie zou ik het moeten geven?’

‘Geef het aan deze boer; hij zal het niet weigeren.’

‘Maar hoe moet ik dat dan doen? Met hem naar de stad gaan en een koopakte sluiten?’

‘Dat weet ik niet; maar als jij ervan overtuigd bent dat je het recht niet hebt...’

‘Ik ben helemaal niet overtuigd. Ik voel integendeel dat ik niet het recht heb om het weg te geven, dat ik verplichtingen aan de grond en aan mijn gezin heb.’

‘Toe nou, zeg; als jij vindt dat deze ongelijkheid onrechtvaardig is waarom handel je daar dan niet naar...?’

‘Dat doe ik ook, alleen negatief, in die zin dat ik er niet naar zal streven om het verschil dat tussen mij en hem bestaat, te vergroten.’

‘Nee, neem me niet kwalijk; dit is een paradox.’

‘Ja, dat is een wat sofistieke uitleg,’ beaamde Veslovski. ‘Ha! Onze gastheer,’ zei hij tegen de boer die krakend met de deuren de schuur binnenkwam. ‘Slaap je nog niet?’

‘Nee, waarom zou ik slapen! Ik dacht, onze heren slapen maar ik hoor ze praten. Ik moet hier een haak vandaan halen. Bijt ze niet?’ voegde hij eraan toe terwijl hij zijn blote voeten voorzichtig verzette.

‘Maar waar ga jij slapen?’

‘Wij zijn vannacht bij de beesten.’

‘Ach, wat een nacht!’ zei Veslovski en hij keek door de poort van de openstaande schuurdeuren naar de zijkant van het huis en naar de uitgespannen

koets die te zien waren in het zwakke licht van het avondrood. 'Luister, daar zingen vrouwen en werkelijk niet slecht. Wie zingen daar, boer?'

'Dat zijn de meiden van de boerderij hier vlakbij.'

'Ga mee, even een uitstapje! We slapen toch niet. Oblonski, kom mee!'

'Als ik kon blijven liggen en er toch naar toe kon gaan,' antwoordde Oblonski terwijl hij zich uittrekte. 'Ik lig voortreffelijk.'

'Wel, dan ga ik alleen,' zei Veslovski terwijl hij vlug opstond en zijn laarzen aantrok. 'Tot ziens, heren. Als het leuk is, kom ik jullie roepen. Jullie hebben mij op de jacht getrakteerd en ik zal jullie niet vergeten.'

'Is het geen reuze aardige kerel?' zei Oblonski toen Veslovski weg was en de boer de schuurdeuren achter hem sloot.

'Ja, reuze aardig,' antwoordde Levin die nog steeds over het zojuist gevoerde gesprek nadacht. Hij meende zijn gedachten en gevoelens naar beste weten en duidelijk onder woorden te hebben gebracht maar toch verklaarden beiden eenstemmig dat hij zijn toevlucht in sofismen zocht terwijl het toch oprechte en verstandige mensen waren. En dat had hem wat van streek gemaakt.

'Ja, ja, beste kerel. Het is het een of het ander: of erkennen dat de huidige opbouw van de gemeenschap rechtvaardig is en dan ook voor je rechten opkomen; of erkennen dat je onrechtmatige privileges geniet zoals ik ook doe en er met voldoening gebruik van maken.'

'Nee, indien dit onrechtvaardig zou zijn dan zou je niet met voldoening van deze weldaden kunnen genieten, ik zou het tenminste niet kunnen. Ik moet me vooral onschuldig kunnen voelen.'

'Wat denk je, zouden we ook maar niet gaan?' zei Stepan Arkaditsj die kennelijk moe werd van al dat ingespanssen nadenken. 'We slapen toch niet. Kom, laten we gaan!'

Levin gaf geen antwoord. Hij had tijdens het gesprek gezegd dat hij slechts rechtvaardig handelde in negatieve zin, en dat liet hem niet los. Is het dan slechts in negatieve zin mogelijk om rechtvaardig te zijn? vroeg hij zich af.

'Wat komt er toch een sterke geur van dat verse hooi!' zei Stepan Arkaditsj terwijl hij zich wat oprichtte. 'Ik kan met geen mogelijkheid slapen. Vasenka haalt daar wat uit. Hoor je dat gelach en zijn stem? Zullen we gaan? Kom op!'

'Nee, ik ga niet,' antwoordde Levin.

'Doe je dat soms ook al uit principe?' zei Stepan Arkaditsj glimlachend terwijl hij in het donker naar zijn pet zocht.

'Niet uit principe maar waarom zou ik gaan?'

'Weet jij dat jij jezelf heel wat leed bezorgt,' zei Stepan Arkaditsj die zijn pet gevonden had en opstond.

'Waarom?'

'Alsof ik niet zie hoe het met jou en je vrouw gesteld is! Ik hoorde hoe het

voor jullie een vraag van het hoogste belang was of je al of niet twee dagen op jacht zou gaan. Dat is allemaal wel heel mooi voor een idylle maar het voldoet niet voor een heel leven. Een man moet onafhankelijk zijn, die heeft zijn eigen mannelijke interesses. Een man moet mannelijk zijn,' zei Oblonski terwijl hij de schuurdeur opende.

'Wat wil dat zeggen? Boerenmeiden het hof maken?' vroeg Levin.

'Waarom zou je niet gaan als dat leuk is? *Ça ne tire pas à conséquence*. Mijn vrouw wordt daar niet minder van en ik heb plezier. Hoofdzaak is dat je huis een heiligdom blijft. Als er thuis maar niets gebeurt. Maar je moet je handen niet binden.'

'Misschien,' zei Levin kortaf en hij draaide zich op zijn zij. 'We moeten morgenvroeg op pad, ik wek niemand en ik vertrek met het aanbreken van de dag.'

'*Messieurs, venez vite!*' klonk de stem van de teruggekeerde Veslovski. '*Charmante!* Dit heb ik ontdekt. *Charmante*, een volmaakte Gretchen, en we hebben al kennis met elkaar gemaakt. Echt, allerverrubbekelijkst!' vertelde hij zo waardierend dat het leek alsof ze alleen voor hem zo verrubbekelijk was gemaakt en alsof hij degene dankbaar was die hem dit bezorgd had.

Levin deed of hij sliep terwijl Oblonski zijn schoenen aantrok, een sigaar opstak en de schuur uitging; weldra verstomden hun stemmen.

Levin kon niet slapen. Hij hoorde hoe zijn paarden op het hooi kauwden, hoe de boer zich daarna met de oudste jongen klaarmaakte om voor de nacht naar het vee te gaan; daarna hoorde hij hoe de soldaat zich aan de andere kant van de schuur te slapen legde met zijn neefje, het jongste zoontje van de boer; hij hoorde hoe de jongen met een hoog stemmetje aan zijn oom vertelde hoe angstaanjagend en reusachtig hij de honden vond; daarna hoe de jongen vroeg wie die honden gingen vangen en hoe de soldaat met een schorre slaperige stem tegen hem zei dat de jagers morgen naar het moeras gingen en met hun geweren zouden schieten en hoe hij vervolgens, om van de vragen van de jongen af te zijn, zei: 'Ga slapen, Vaska, ga slapen, pas op hoor,' en dat hij weldra zelf begon te snurken en hoe alles stil werd; alleen het gehinnik van de paarden en gekras van een snip was te horen. Is het echt alleen maar negatief? herhaalde hij voor zichzelf. Nou en wat dan nog? Mijn schuld is het niet. En hij begon te denken over de volgende dag.

Ik ga morgenvroeg op pad en ik beloof mezelf kalm te blijven. Er zijn zoveel watersnippen. En ook poelsnippen. En als ik hier terugkom, is er een briefje van Kitty. Ja, misschien heeft Stiva wel gelijk: ik ben niet mannelijk tegen haar, ik doe verwijfd... Maar niets aan te doen! Weer negatief!

In zijn slaap hoorde hij het gelach en het vrolijke gepraat van Veslovski en Stepan Arkaditsj. Hij deed even zijn ogen open: de maan was opgekomen en de

twee stonden beschenen door het maanlicht in de geopende schuurdeur te praten. Stepan Arkadjitsj zei iets over de frisheid van een meisje; hij vergeleek haar met een pas geschildte verse noot en Veslovski herhaalde iets en lachte erbij met zijn aanstekelijke lach, waarschijnlijk iets wat een boer tegen hem had gezegd: 'Probeer der maar één van je eigen te krijgen!'

Levin zei slaperig: 'Heren, morgen met daglicht!' en viel in slaap.

Levin die bij het eerste ochtendgloren ontwaakte, probeerde zijn kameraden te wekken. Vasenka lag op zijn buik met één been uitgestrekt in een kous en sliep zo vast dat er geen woord uit hem te krijgen was. Oblonski weigerde half in slaap om al zo vroeg op pad te gaan. Zelfs Laska die opgerold aan de rand van het hooi lag te slapen, stond met tegenzin op en strekte en rekte één voor één traag haar achterpoten. Levin trok zijn laarzen aan, pakte zijn geweer, opende voorzichtig de krakende deur van de schuur en ging naar buiten. De koetsiers sliepen bij de rijtuigen, de paarden stonden te dutten. Slechts een van hen at lui van de haver die hij briesend door de voerbak schudde. Buiten was het nog grauw.

‘Waarom ben je zo vroeg op, mijn jongen?’ vroeg de oude boerin die naar buiten kwam hem vriendelijk alsof hij een goede oude kennis was.

‘Ik ga op jacht, moedertje. Moet ik hierlangs naar het moeras?’

‘Achterlangs en dan rechthout; over onze dorsvloeren, beste man, en langs de hennep; daar loopt een pad.’

De oude vrouw wees Levin voorzichtig lopend op haar blote gebruikte voeten de weg en maakte het hek bij de dorsvloer voor hem open.

‘Rechthout en dan kom je bij het moeras. Onze jongens hebben het vee der gister heen gebracht.’

Laska rende vrolijk vooruit langs het pad; Levin kwam met vlugge, lichte passen achter haar aan en keek voortdurend naar de lucht. Hij hoopte voor zonsopkomst bij het moeras te zijn. Maar de zon liet niet op zich wachten. De maan die nog scheen toen hij de schuur uitging, glansde nu nog slechts als een druppel kwikzilver; hij moest nu zoeken naar het morgenrood dat zoëven nog duidelijk zichtbaar was; de eerst nog vage vlekken op het verre veld waren nu al goed te zien. Dat waren roggemijten. De zonder zonlicht nog onzichtbare dauw in de pluizige hoge hennep waaruit het stuifmeel reeds verdwenen was, doorweekte Levins benen en kiel tot boven zijn middel. In de ijle ochtendstilte waren de zwakste geluiden goed te horen. Een bij floot als een kogel langs Levins oor. Hij keek goed en zag er nog een paar. Ze kwamen allemaal van achter de gevlochten omheining van een bijenstal aangevlogen en verdwenen boven de hennep in de richting van het moeras. Het paadje leidde recht naar het moeras dat kenbaar was aan de dampen die op de ene plaats ijler en elders weer dichter opstegen zodat het riet en de wilgestruiken er als eilanden in leken te wiegen. Aan de rand van het moeras en langs de weg lagen jongens en mannen die ’s

nachts de wacht hadden gehouden en die nu voor de dageraad allemaal onder hun kaftans sliepen. Niet ver van hen liepen drie paarden met gekluisterde poten. Een van hen rammelde met zijn kluisters. Laska liep naast haar baas en keek steeds vragend naar hem op of ze al vooruit mocht gaan. Toen ze de slapende boeren waren gepasseerd en ter hoogte waren gekomen van het eerste stuk moerassige grond, controleerde Levin zijn pistons en liet de hond de vrije loop. Een van de paarden, een zware, bruine, driejarige hengst, deinsde achteruit toen hij de hond zag, stak zijn staart omhoog en briede. De overige paarden schrokken ook en sprongen huppelend het moeras uit waarbij ze door het water plonsden met hun gekluisterde poten en hun hoeven met een knallend geluid uit de vette modder trokken. Laska bleef staan en keek spottend naar de paarden en vragend naar Levin. Levin aaide Laska en floot ten teken dat ze kon beginnen.

Laska rende vrolijk en vol aandacht over de deinende moerasbodem.

In het moeras rook Laska vrijwel onmiddellijk tussen de haar bekende geuren van wortels, moerasplanten, roestwater en de vreemde lucht van paardemest, een overall verspreide vogelgeur, juist die van die vogel die haar meer opwond dan alle andere. Op sommige plaatsen langs het mos en de moerasklitten was deze geur erg sterk maar het was onmogelijk om de richting te bepalen waarin de geur sterker of zwakker werd. Hiervoor moest ze verder beneden de wind komen. Laska rende vol spanning naar rechts, zonder haar poten te voelen en zo, dat ze zonodig bij elke sprong stil kon blijven staan, ze draafde voor het oostenwindje van voor de zonsopkomst uit en draaide dan in de wind op. Terwijl ze met haar opengesperde neusgaten de lucht opsnoof, voelde ze meteen dat het niet slechts om sporen ging maar dat ze hier *zelf* zaten en niet één, maar veel. Laska hield in. Ze waren hier maar ze kon nog niet bepalen waar precies. Ze begon al aan een kring om de juiste plaats te bepalen toen de stem van haar meester haar plotseling afleidde. 'Laska! Kom hier!' zei hij terwijl hij haar een andere kant uitwees. Ze stond even stil en vroeg hem of ze niet beter door kon gaan met wat ze begonnen was. Maar hij herhaalde zijn bevel met een boze stem en wees naar een stuk weiland dat onder water stond en waar niets kon zijn. Ze gehoorzaamde hem en deed alsof ze zocht om hem een plezier te doen; ze liep het hele weiland af, keerde naar haar oude plek terug en onmiddellijk kreeg ze weer de lucht van hen. Nu hij haar niet meer lastig viel, wist ze wat ze moest doen; zonder naar de grond te kijken, begon ze boos struikelend over de hoge pollen en in het water vallend maar zich herstellend met haar soepele, sterke poten, aan een kring die haar alles moest verklaren. *Hun* lucht werd steeds sterker en duidelijker en plotseling wist ze heel zeker dat een van hen hier zat, achter deze pol, op vijf passen voor haar en bleef doodstil staan. Op haar korte poten kon ze vooruit niets zien, de geur zei haar echter dat hij op minder dan vijf passen zat. Ze stond stil, werd hem steeds sterker gewaar en genoot van het wachten. Haar als een

veer gespannen staart stond rechtop en slechts het uiterste puntje trilde. Ze hield haar bek wat open en haar oren waren opgericht. Eén oor was reeds tijdens haar loop naar voren gedraaid; ze ademde zwaar maar toch voorzichtig en nog voorzichtiger keek ze om naar haar baas, en meer met haar ogen dan met haar kop. Met zijn gezicht dat haar zo vertrouwd was maar toch altijd angstaanjagende ogen had, liep hij struikelend over de pollen, abnormaal langzaam naar het haar leek. Ze had het gevoel dat hij langzaam liep maar hij liep heel snel.

Die speciale manier van zoeken van Laska waarbij ze zich, met haar bek wat open, helemaal tegen de grond drukte zodat de grote stappen van haar achterpoten op zwembewegingen leken, maakte Levin duidelijk dat ze achter poelsnippen aan zat. En hij rende, terwijl zijn hart god om succes smeekte, vooral bij de eerste vogel, naar haar toe. Toen hij vlak bij haar was, keek hij vanaf zijn hoogte voor zich uit en zag met zijn ogen wat zij met haar neus zag. In een gangetje tussen twee pollen zag hij ineens een poelsnip. Hij had zijn kop omgedraaid en luisterde. Dan strekte hij heel even zijn veren, vouwde zijn vleugels weer en verdween onhandig waggelend achter een pol.

Tak, pak,' riep Levin terwijl hij Laska van achteren een duwtje gaf.

Maar ik kan niet, dacht Laska. Waar moet ik heen? Hier kan ik ze ruiken maar als ik vooruitga, weet ik helemaal niet meer waar ze zijn en wie het zijn. Maar hij duwde haar met zijn knie en fluisterde opgewonden: Tak, Lasotsjka, pak!

Nou, als hij het dan wil, zal ik het doen maar ik sta nu niet meer voor mezelf in, dacht ze en ze sprong zo snel mogelijk naar voren tussen de pollen. Ze kon nu niets meer ruiken en ze zag en hoorde slechts zonder iets te weten.

De snip kwam tien passen verder met zijn vette geknor en dat speciale volle geluid van snippevleugels van de grond. En direct na het schot sloeg hij met zijn witte borst hard tegen het natte veen. Een tweede wachtte de hond niet af en vloog achter Levin op.

Toen Levin zich naar hem omdraaide, was hij al ver weg. Maar het schot bereikte hem. Deze tweede poelsnip vloog nog een pas of twintig door, schoot als een speer omhoog en tuimelde als een losgelaten bal hard omlaag naar een droge plaats.

Ja, zo gaat het goed! dacht Levin terwijl hij de warme en vette snippen in zijn weitas stopte. 'Ja, Lasotsjka, gaat het goed?'

Toen Levin zijn geweer geladen had en verder ging, was de zon al op hoewel ze achter de wolken nog onzichtbaar was. De maan had al haar glans verloren en hing als een wit wolkje aan de lucht; er was geen ster meer te zien. Stukken moerasveen die eerst zilver glansden van de dauw, kleurden nu goudgeel. Het roestwater kreeg de kleur van barnsteen. Het blauwige gras was geelgroen geworden. Bij de beek scharrelden moerasvogels in de struiken die glansden van

de dauw en lange schaduwen wierpen. Een wakker geworden havik zat op een hooimijt. Hij draaide zijn kop van links naar rechts en keek ontevreden naar het moeras. Kauwen vlogen naar het veld, een jongen op blote voeten dreef de paarden reeds naar een oude man die al krabbend onder zijn kaftan vandaan kwam. De rook van de schoten hing wit als melk over het groene gras.

Een van de jongetjes rende op hem af.

‘Ome, der zaten hier gisteren eenden!’ riep hij tegen Levin en hij volgde hem op een afstandje.

En het was voor Levin een dubbel genot om hier voor de ogen van deze jongen die duidelijk blij gaf van zijn enthousiasme, kort achtereen nog drie watersnippen te schieten.

Het jagersbijgeloof dat zegt dat men op een gelukkige jacht mag rekenen als het eerste schot raak is, bleek juist.

Tegen tien uur in de morgen kwam Levin na een zwerftocht van dertig kilometer vermoeid, hongerig en gelukkig thuis met negentien snippen en met een eend die hij aan zijn riem had gebonden omdat hij niet meer in zijn weitas kon. Zijn vrienden waren allang wakker. Ze waren alweer hongerig geworden en hadden al ontbeten.

‘Wacht even, wacht, ik weet zeker dat het er negentien zijn,’ zei Levin terwijl hij nogmaals de poel- en watersnippen telde die er nu, ziekelijk, verdord, met geronnen bloed en weggedraaide kopjes, niet zo indrukwekkend uitzagen als toen ze opvlogen.

De telling klopte en Stepan Arkaditsj’ jaloezie streelde Levin. Hij vond het ook prettig dat er bij zijn terugkomst al iemand was gekomen met een briefje van Kitty.

‘Ik ben heel gezond en gelukkig. Ik hoop niet dat je je ongerust over mij maakt want je kunt nu nog geruster zijn dan voorheen. Ik heb een nieuwe lijfwacht, Marja Vlasjevna, (dit was de vroedvrouw, een nieuw en belangrijk persoon in het gezinsleven van Levin). Ze kwam me bezoeken. Ze vond dat ik goed gezond was en we laten haar hier blijven tot jij terug bent. Allen zijn gelukkig en gezond, maak alsjeblieft geen haast en als het goed jagen is, blijf dan nog een dag.’

Deze twee voorvallen, de gelukkige jacht en het briefje van zijn vrouw, waren zo heuglijk dat Levin hierna niet al te zwaar tilde aan twee minder aangename gebeurtenissen. Een ervan was dat de bijdehandse vos, die kennelijk gisteren te hard had moeten trekken, niet at en heel loom was. Volgens de koetsier was het paard afgejakkerd.

‘Het ging gisteren te hard, Konstantin Dmitritsj,’ zei hij. ‘Wat wil je, tien verst als een waanzinnige!’

Het tweede onprettige voorval dat even zijn goede bui verdreef maar waar hij daarna hartelijk om moest lachen, was dat van alle proviand, die Kitty in zo’n overvloed had meegegeven dat het leek dat ze het in geen week op zouden krijgen, niets over was. Terwijl Levin vermoeid en hongerig van de jacht

terugkeerde, droomde hij zo duidelijk van de worstebroodjes dat hij de reuk al in zijn neus en de smaak al in zijn mond kreeg, zoals ook Laska het wild rook, en hij gaf Filip onmiddellijk opdracht hem wat te brengen. Het bleek dat niet slechts de worstebroodjes maar ook de kippetjes op waren.

‘Wat een eetlust!’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij lachend naar Vasenka Veslovski wees. ‘Ik lijd niet aan gebrek aan eetlust maar dit is ongelooflijk...’

‘Nu, niets aan te doen!’ zei Levin met een norse blik naar Veslovski. ‘Filip, breng dan maar rundvlees.’

‘Het rundvlees is opgegeten, ik heb het bot aan de honden gegeven,’ antwoordde Filip.

Levin voelde zich zo beledigd dat hij vol ergernis zei:

‘Jullie hadden toch wel iets voor mij over kunnen laten!’ en wilde huilen.

‘Maak dan maar wat gevogelte schoon,’ zei hij met een trillende stem tegen Filip en hij deed zijn best om niet naar Vasenka te kijken, ‘met brandnetels. En vraag maar iets voor me, al is het maar melk.’

Maar toen hij zich daarna te goed had gedaan aan de melk, schaamde hij zich omdat hij zijn ergernis aan een vreemde had getoond en moest hij lachen om zijn eigen hongerige woede.

’s Avonds gingen ze nog een keer op jacht waarbij ook Veslovski wat vogels schoot en tegen de avond keerden ze naar huis terug.

Op de terugweg ging het er even vrolijk aan toe als op de heenweg. Nu eens zong Veslovski, dan weer haalde hij nagenietend herinneringen op aan zijn uitstapje naar de boeren die hem op vodka hadden getrakteerd en ‘niet zeveren’ tegen hem hadden gezegd; of aan zijn nachtelijke uitstapjes met de noten en het dienstmeisje en de boer die hem vroeg of hij getrouwd was en toen hij hoorde dat hij niet getrouwd was, tegen hem zei: ‘Dan moet jij niet naar andere vrouwen kiekeken, maar zorg liever dat je der één van je eigen krijgt.’ Deze woorden vond Veslovski vreselijk amusant.

‘Ik moet zeggen dat ik bijzonder voldaan ben over ons uitstapje. En u, Levin?’

‘Ik ben erg voldaan,’ antwoordde Levin in alle oprechtheid. Hij was vooral blij dat de vijandschap die hij thuis voor Vasenka Veslovski had gevoeld, niet slechts verdwenen was maar zelfs plaats had gemaakt voor vriendschappelijke gevoelens.

De volgende dag, om tien uur, klopte Levin die al een rondgang over zijn bedrijf had gemaakt, aan de deur van Vasenka's slaapkamer.

'*Entrez*,' riep Veslovski tegen hem. 'U moet me niet kwalijk nemen, ik ben nog maar net klaar met mijn *ablutions*,' zei hij glimlachend terwijl hij in niets dan zijn ondergoed voor hem stond.

'Stoort u zich alstublieft niet aan mij,' Levin ging bij het raam zitten. 'Heeft u goed geslapen?'

'Als een blok. En hoe ziet het er vandaag uit voor de jacht?'

'Wat wilt u drinken, koffie of thee?'

'Geen van beide. Ik ga ontbijten. Werkelijk, ik schaam me. Ik denk dat de dames al zijn opgestaan? Een wandelingetje zou nu heerlijk zijn. Laat u mij uw paarden zien.'

Na een wandeling door de tuin, na in de paardestal te zijn geweest en zelfs na samen gymnastieoefeningen op de brug te hebben gedaan, keerde Levin met zijn gast naar huis terug en ging samen met hem de salon in.

'We hebben heerlijk gejaagd en zoveel indrukken opgedaan!' zei Veslovski terwijl hij naar Kitty toeging die achter de samovar zat. 'Wat jammer dat deze genoegens aan vrouwen onthouden worden!'

Ach, wat zou het, hij moet toch iets tegen de vrouw des huizes zeggen, dacht Levin bij zichzelf. Hij meende toch weer iets op te merken in de glimlach, in de triomfantelijke uitdrukking waarmee de gast zich tot Kitty wendde...

De vorstin die met Marja Vlasjevna en Stepan Arkaditsj aan de andere kant van de tafel zat, riep Levin bij zich en begon tegen hem over het verhuizen naar Moskou voor Kitty's bevalling en over het inrichten van de woning. Evenals in zijn bruidsdagen vond Levin alle voorbereidselen onaangenaam die door hun onbeduidendheid afbreuk deden aan de grootsheid van wat zich voltrok, en zo leken ook nu de voorbereidselen voor de aanstaande bevalling waarvan ze dag en uur op hun vingers leken uit te rekenen, hem nog kwetsender.

Hij deed voortdurend zijn best niet te luisteren naar hun gesprekken over hoe de te verwachten baby geluierd moest worden en probeerde een andere kant uit te kijken om die geheimzinnige eindeloze gebreide lappen, die driekante doeken waar Dolly zoveel waarde aan hechtte, en wat dies meer zij, niet te zien. De op handen zijnde geboorte van zijn zoon (hij was ervan overtuigd dat het een zoon zou worden), die hem was beloofd maar waar hij toch niet in kon geloven (zo

ongewoon leek zij), stelde hij zich van de ene kant voor als zo'n geweldig en daarom onmogelijk geluk en van de andere kant als zo'n mysterieuze gebeurtenis dat hun ingebeelde kennis van wat er stond te gebeuren en de daarbij behorende voorbereiding als voor iets heel gewoons dat door mensen was gemaakt, hem pijnlijk en vernederend scheen.

De vorstin begreep zijn gevoelens echter niet en legde zijn onwil om hierover te denken en te praten uit als lichtzinnigheid en onverschilligheid en daarom liet ze hem geen rust. Ze had Stepan Arkaditsj opgedragen om naar een woning te kijken en nu riep ze Levin bij zich.

‘Ik weet er niets van, vorstin. U doet maar wat u wilt,’ zei hij.

‘Er moet worden beslist wanneer jullie gaan verhuizen.’

‘Ik weet het werkelijk niet. Ik weet dat er zonder Moskou en zonder dokters miljoenen kinderen geboren worden... waarom dan...’

‘Ja, als het zo...’

‘Welnee, zoals Kitty het wil.’

‘Met Kitty valt hier niet over te praten! Wat wil je dan, dat ik haar bang maak? Het was in dit voorjaar dat Nataly Golitsyna stierf door een slechte vroedvrouw.’

‘Ik zal het zo doen als u zegt,’ zei hij somber.

De vorstin begon het hem te vertellen maar hij luisterde niet naar haar. Hoewel het gesprek met de vorstin hem ook uit zijn humeur bracht, was hij niet somber geworden door dit gesprek maar door wat hij bij de samovar zag.

Nee, dit is onmogelijk, dacht hij met een enkele blik naar Vasenka die zich naar Kitty overboog terwijl hij met zijn fraaie glimlach iets tegen haar zei, en naar haar die bloosde en nerveus werd.

Er was iets oneerbaars in Vasenka's houding, in zijn blik, in zijn glimlach. En Levin zag zelfs iets oneerbaars in de houding en de blik van Kitty. En weer stortte zijn wereld in. Evenals gisteren voelde hij plotseling zonder de geringste overgang hoe hij van zijn hoogte van geluk, rust en waardigheid in een afgrond werd geworpen van wanhoop, woede en vernedering. En weer stond alles en iedereen hem tegen.

‘Doet u het maar zoals u het wenst, vorstin,’ zei hij terwijl hij weer omkeek.

‘Zwaar is de muts van Monomach!’ zei Stepan Arkaditsj schertsend tegen hem en kennelijk zinspeelde hij niet slechts op het gesprek met de vorstin maar ook op de oorzaak van Levins opwindings die hem niet was ontgaan. ‘Wat ben je vandaag laat, Dolly!’

Allen stonden op om Darja Aleksandrovna te begroeten. Vasenka stond maar heel even op, maakte met het gebrek aan hoffelijkheid jegens dames dat moderne jonge mensen eigen is, een nauwelijks merkbare buiging en vervolgde zijn gesprek waarbij hij ergens om moest lachen.

‘Masja heeft het mij moeilijk gemaakt. Ze heeft slecht geslapen en is vandaag

erg lastig,' zei Dolly.

Het gesprek van Vasenka met Kitty ging weer over hetzelfde als gisteren, over Anna en of men de liefde hoger mocht stellen dan de wereldse normen. Kitty vond dit gesprek onaangenaam, het maakte haar nerveus door de inhoud en de toon waarop het werd gevoerd en vooral omdat ze reeds wist welke uitwerking het op haar man zou hebben. Maar ze was te eenvoudig en onschuldig om een eind aan dit gesprek te kunnen maken, en zelfs om de uiterlijke tekenen van voldoening die de duidelijke aandacht van deze jongeman haar verschaftte, te verbergen. Ze wilde een eind aan dit gesprek maken maar ze wist niet hoe ze dat moest doen. Ze wist dat haar man alles wat ze deed, zou zien en in haar nadeel uit zou leggen. En inderdaad, toen zij aan Dolly vroeg hoe het met Masja ging en Vasenka wachtend op het einde van dit voor hem saaie gesprek, onverschillig naar Dolly begon te kijken, kwam deze vraag Levin voor als een onnatuurlijke, afschuwelijke sluwheid.

'Zeg, zullen we vandaag paddestoelen gaan zoeken?' vroeg Dolly.

'Ja, alsjeblieft, doe dat, dan ga ik ook mee,' zei Kitty en ze bloosde. Ze wilde uit beleefdheid aan Vasenka vragen of hij ook meeding maar ze deed het niet. 'Waar ga je naar toe, Kostja?' vroeg ze met een schuldbewuste blik aan haar man toen deze haar met resolute passen passeerde. Deze schuldbewuste uitdrukking op haar gezicht bevestigde al zijn vermoedens.

'De monteur is gekomen terwijl ik weg was, ik heb hem nog niet gezien,' zei hij zonder haar aan te kijken.

Hij had zijn werkkamer beneden nog niet kunnen verlaten of hij hoorde reeds het bekende geluid van de voetstappen van zijn vrouw die onvoorzichtig vlug naar hem toekwam.

'Wat is er?' zei hij nors tegen haar. 'We zijn bezig.'

'Neemt u mij niet kwalijk,' wendde ze zich tot de Duitse monteur, 'ik moet even iets tegen mijn man zeggen.'

De Duitser wilde weggaan maar Levin zei tegen hem: 'Maakt u zich niet ongerust.'

'Gaat de trein om drie uur?' vroeg de Duitser. 'Als ik maar niet te laat kom.'

Levin gaf hem geen antwoord en verliet samen met zijn vrouw de kamer.

'Wel, wat is het dat je me wilt zeggen?' zei hij in het Frans.

Hij keek niet naar haar gezicht, hij wilde niet zien hoe zij in haar toestand over heel haar lichaam trilde en welk een trieste en verslagen aanblik ze bood.

'Ik... ik wil zeggen dat ik zo niet kan leven, dat dit een marteling is...' zei ze.

'Het personeel staat bij het buffet,' zei hij kwaad, 'maak geen scène.'

'Laat ons dan hierheen gaan!'

Ze stonden in een tussenkamer. Kitty wilde de kamer ernaast binnengaan maar de Engelse gouvernante gaf daar les aan Tanja.

‘Laten we dan de tuin ingaan!’

In de tuin was weer de boer die het pad wiede. Zonder er nog aan te denken dat de boer haar behuilde en zijn opgewonden gezicht kon zien, zonder eraan te denken dat ze eruitzagen als mensen die op de vlucht waren voor een of ander onheil, liepen ze met vlugge stappen door, voelend dat ze moesten zeggen wat ze op hun hart hadden, dat ze elkaar tot andere gedachten moesten brengen, dat ze even alleen moesten zijn en dat ze zo bevrijd moesten worden van die marteling die ze allebei doormaakten.

‘Zo kunnen we niet leven! Dat is een kwelling! Ik lijd en jij lijdt. Waarom?’ zei ze toen ze eindelijk het eenzame bankje op de hoek van de lindenlaan hadden bereikt.

‘Maar zeg me dan slechts: was er in zijn houding iets wat ongepast, oneerbaar, vreselijk vernederend was?’ vroeg hij terwijl hij in diezelfde houding voor haar ging staan, met zijn vuisten tegen zijn borst, precies zoals hij toen die nacht voor haar stond.

‘Ja,’ zei ze met een bevende stem. ‘Maar Kostja, kan je dan niet zien dat ik onschuldig ben? Ik doe al heel de ochtend mijn best om een passende houding aan te nemen maar die mensen... Waarom is hij gekomen? Wat waren we gelukkig!’ zei ze en ze stikte bijna in de hevige snikken die door haar voller wordende lichaam omhooggolfd.

De tuinman zag tot zijn verwondering dat ze, hoewel niets hen opjoeg, hoewel er niets was om voor te vluchten en ze niets dat bijster verheugend was, op het bankje hadden kunnen vinden, nu met gerustgestelde, stralende gezichten langs hem naar huis terugkeerden.

Na zijn vrouw naar boven te hebben gebracht, liep Levin naar de helft waar Dolly woonde. Ook Darja Aleksandrovna was die dag heel erg verdrietig. Ze liep door de kamer heen en weer en praatte kwaad tegen haar dochtertje dat in de hoek stond te snikken:

‘En je moet de hele dag in de hoek blijven staan, en je moet alleen eten en je mag niet met je poppen spelen en ik maak geen nieuwe kleren voor je,’ zei ze zonder te weten waar ze haar verder nog mee kon straffen.

‘Ach, wat een vreselijk kind!’ zei ze tegen Levin. ‘Hoe komt ze aan die schandelijke neigingen?’

‘Maar wat heeft ze dan gedaan?’ vroeg Levin nogal onverschillig. Hij wilde zelf raad krijgen en daarom was hij wrevelig dat hij op een ongelegen moment kwam.

‘Grisja en zij gingen naar de frambozen en daar... ik kan het zelfs niet over mijn lippen krijgen wat ze deden. Ik betreur het duizendvoudig dat *miss Elliot* weg is. Deze kijkt nergens naar, dat is een machine... *Figurez vous, que la petite...*’

En Darja Aleksandrovna vertelde de wandaad van Masja.

‘Dat zegt niets, dat zijn helemaal geen schandelijke neigingen, dat is gewoon kattekwaad,’ trachtte Levin haar gerust te stellen.

‘Maar ben jij wat van streek? Waar ben je voor gekomen?’ vroeg Dolly. ‘Hoe gaat het daar?’

En Levin hoorde aan de toon van deze vraag dat het hem niet zwaar zou vallen om te zeggen wat hij wilde zeggen.

‘Ik ben daar niet geweest, ik ben met Kitty alleen in de tuin geweest. We hebben voor de tweede maal woorden gehad sinds... de komst van Stiva.’

Dolly keek hem met verstandige, begrijpende ogen aan.

‘Zeg eens, met je hand op het hart, was het niet zo... dat, niet Kitty, maar dat heerschap een houding aannam die onplezierig, nee, niet onplezierig maar vreselijk kwetsend was voor een getrouwde man?’

‘Dat is, hoe zal ik het je zeggen... Blijf staan, blijf in de hoek staan!’ zei ze tegen Masja die zich wilde omdraaien omdat ze een nauwelijks merkbaar glimlachje op het gezicht van haar moeder had gezien. ‘De mening van de wereld zou zijn dat hij zich gedraagt zoals alle jonge mannen zich gedragen. *Il fait la cour à une jeune et jolie femme*, en een man van de wereld behoort hier slechts door geveleid te zijn.’

‘Ja, ja,’ zei Levin somber, ‘maar heb je het gezien?’

‘Niet alleen ik maar ook Stiva. Hij zei direct na de thee tegen me: *je crois que Veslovski fait un petit brin de cour à Kitty*.’

‘Wel, mooi zo, nu ben ik gerust. Ik jaag hem mijn huis uit,’ zei Levin.

‘Toe zeg, ben je gek geworden?’ riep Dolly geschrokken uit. ‘Toe zeg, Kostja, gebruik je verstand!’ zei ze lachend. ‘Ja, ga nu maar naar Fanny,’ zei ze tegen Masja. ‘Nee, als je wilt, dan zeg ik het tegen Stiva. Hij brengt hem wel weg. Je kunt zeggen dat je gasten verwacht. Hij hoort toch al niet bij ons thuis.’

‘Nee, nee, dat doe ik zelf.’

‘Maar ga je dan ruzie maken...?’

‘Helemaal niet. Ik zal dit zo plezierig vinden,’ zei Levin met ogen die inderdaad schitterden van plezier. ‘En, Dolly, wees niet boos op haar, ze zal het nooit meer doen,’ zei hij over de kleine boosdoenster die niet naar Fanny was gegaan maar besluiteloos voor haar moeder stond, naar haar opkeek en haar ogen zocht.

Haar moeder keek haar aan. Het meisje begon hevig te snikken, begroef haar gezicht in de schoot van haar moeder en Dolly legde haar magere tedere hand op het hoofdje.

Wat hebben zij en ik met elkaar gemeen? dacht Levin en hij ging Veslovski opzoeken.

Terwijl hij door de hal liep, gaf hij opdracht het rijtuig klaar te maken voor een rit naar het station.

‘Er is gisteren een veer gebroken,’ antwoordde de bediende.

‘Neem de kar dan, maar vlug een beetje. Waar is de gast?’

‘Mijnheer ging naar zijn kamer.’

Levin trof Veslovski op het moment dat deze zijn bagage uit zijn koffer had gehaald, nieuwe romances had neergelegd en zijn beenkappen paste om uit rijden te gaan.

Of het nu was dat Vasenka iets bijzonders zag aan het gezicht van Levin of dat hij zelf voelde dat *ce petit brin de cour* die hij beraamd had, misplaatst was in dit gezin; in ieder geval voelde hij zich (voor zover dat kan bij een man van de wereld) wat onbehaaglijk toen Levin binnenkwam.

‘U gaat paard rijden met beenkappen?’

‘Ja, dat is veel schoner,’ zei Vasenka terwijl hij zijn zware been op een stoel zette om het onderste haakje vast te maken en vrolijk en goedgehartig glimlachte.

Hij was ongetwijfeld een aardige kerel en Levin had medelijden met hem en hij schaamde zich voor zichzelf, de heer des huizes, toen hij Vasenka’s verlegen blik zag.

Op tafel lag het uiteinde van de stok die ze die morgen samen bij de gymnastiek hadden gebroken toen ze de vastgeklemd brugleggers op

probeerden te tillen. Levin nam het brokstuk in zijn handen en begon de splinters van het uiteinde af te breken zonder te weten hoe hij moest beginnen.

‘Ik wilde...’ Hij wilde al zwijgen maar plotseling toen hij aan Kitty dacht en aan alles wat er was gebeurd, zei hij terwijl hij hem vastberaden in de ogen keek: ‘Ik heb opdracht gegeven de paarden voor u in te spannen.’

‘Hoe bedoelt u?’ begon Vasenka verbaasd. ‘Waarheen?’

‘Voor u, naar het station,’ zei Levin somber terwijl hij in het uiteinde van de stok kneep.

‘Vertrekt u of is er iets gebeurd?’

‘Ja, ik verwacht gasten,’ zei Levin die steeds sneller met zijn sterke vingers de einden van de versplinterde stok afbrak. ‘Nee, ik verwacht geen gasten en er is niets gebeurd maar ik verzoek u te vertrekken. U kunt mijn onbeleefdheid verklaren zoals u wilt.’

Vasenka ging rechtop staan.

‘Ik verzoek u mij een verklaring te geven...’ zei hij vol waardigheid nu hij het eindelijk begrepen had.

‘Ik kan u geen verklaring geven,’ sprak Levin zacht en langzaam terwijl hij zijn best deed om zijn onderkaak niet te laten trillen. ‘En u kunt er beter niet om vragen.’

En daar hij alle splinters van het uiteinde afgebroken had, klemde Levin zijn vingers om de dikke uiteinden, brak de stok en ving een vallend stuk behoedzaam op.

Waarschijnlijk overtuigde de aanblik van die gespannen handen, van die spieren die hij die ochtend tijdens de gymnastiek had betast, van de flikkerende ogen met de zachte stem en van de bevende onderkaak Vasenka meer dan woorden. Hij haalde zijn schouders op, glimlachte verachtelijk en maakte een buiging.

‘Kan ik Oblonski nog zien?’

Het schouderophalen en de glimlach hadden Levin niet kwaad gemaakt.

‘Ik zal hem direct naar u toesturen.’

‘Wat is dat voor nonsens?’ vroeg Stepan Arkadjitsj nadat hij van zijn vriend had gehoord dat hij het huis uit werd gejaagd en hij Levin gevonden had in de tuin waar die in afwachting van het vertrek van zijn gast rondwandelde. ‘*Mais c’est ridicule!* Door wat voor mug ben jij gestoken? *Mais c’est du dernier ridicule!* Wat denk jij wel als een jongeman...’

Maar de plaats waar de mug Levin gebeten had, deed nog steeds pijn en daarom werd hij weer bleek toen Stepan Arkadjitsj hem de oorzaak wilde uitleggen en hij viel hem haastig in de rede:

‘Probeer er alsjeblieft geen verklaring voor te vinden! Ik kan niet anders! Ik schaam me heel erg voor jou en voor hem. Maar ik denk dat het voor hem niet

zo verschrikkelijk zal zijn om te vertrekken, terwijl zijn aanwezigheid hier voor mij en mijn vrouw een kwelling is.'

'Maar het is een belediging voor hem. *Et puis c'est ridicule*.'

'Maar voor mij is het een belediging en een kwelling! Ik draag nergens schuld aan en er is geen enkele reden waarom ik zou moeten lijden!'

'Wel, dit had ik van jou niet verwacht! *On peut être jaloux, mais à ce point, c'est du demier ridicule*.'

Levin draaide zich snel om, liet hem alleen en bleef achter in de laan op en neer lopen. Spoedig hoorde hij het geratel van de kar en door de bomen zag hij Vasenka met zijn Schotse muts op het hooi zitten (ongelukkigerwijs was er geen zitting op de kar) en bij elke schok opwippen terwijl hij over de laan reed.

Wat nu weer? dacht Levin toen een bediende haastig de deur uitkwam en de kar liet stoppen. Het was de monteur die Levin helemaal vergeten was. De monteur groette en zei iets tegen Veslovski; daarna stapte hij in de kar en reden ze samen weg.

Stepan Arkaditsj en de vorstin waren verontwaardigd over Levins daad. En zelf voelde hij zich niet slechts hoogst *ridicule* maar ook heel schuldig en beschaamd. Als hij er echter weer aan dacht hoe hij en zijn vrouw geleden hadden en zichzelf de vraag stelde wat hij zou doen als het nog eens gebeurde, dan luidde zijn antwoord dat hij niet anders zou handelen.

Ondanks dit alles was iedereen, met uitzondering van de vorstin die Levins daad niet kon vergeven, aan het einde van deze dag buitengewoon opgewekt en vrolijk, net als kinderen na hun straf of volwassenen na een moeizame officiële ontvangst, zodat er 's avonds tijdens de afwezigheid van de vorstin over het weggagen van Vasenka gesproken werd als over een voorval van lang geleden. En Dolly, die van haar vader de gave had geërfd om grappig te vertellen, bezorgde Varenka buikpijn van het lachen toen ze voor de derde en de vierde maal, steeds weer met grappige toevoegingen, vertelde hoe ze, toen ze juist voor de gast nieuwe strikjes in haar haar wilde doen en al naar de salon wilde gaan, plotseling het geratel van de kar hoorde. En wie zat er in die kar? Vasenka die in hoogst eigen persoon met zijn Schotse mutsje, met romances en beenkappen op het hooi zat.

'Als je nu nog het rijtuig had laten inspannen! Nee, en dan hoor ik: "Wacht even!" Zo, dacht ik, jullie hebben medelijden gekregen. Maar wat zie ik? Ze zetten die dikke Duitser naast hem en weg reden ze... En mijn strikjes had ik voor niets ingedaan...!'

Darja Aleksandrovna bleef bij haar voornemen en ging naar Anna. Ze vond het erg jammer om haar zuster verdriet te doen en haar zwager onaangenaam te treffen; ze begreep dat het volkomen terecht was dat de Levins geen enkele relatie met Vronski wensten; maar ze beschouwde het als haar plicht om bij Anna op bezoek te gaan en haar te laten zien dat haar gevoelens ongeacht de verandering van Anna's situatie dezelfde waren gebleven.

Darja Aleksandrovna stuurde iemand naar het dorp om paarden te huren zodat ze voor deze rit niet van de Levins afhankelijk zou zijn. Toen Levin hier echter van hoorde, kwam hij verwijtend naar haar toe.

‘Waarom denk je dat dat bezoek van jou onaangenaam voor mij zou zijn? En als het me onaangenaam zou zijn, dan des te meer omdat je mijn paarden niet neemt,’ zei hij. ‘Je hebt me niet één keer gezegd dat je erheen wilde gaan. En in het dorp huren is in de eerste plaats onaangenaam voor me, maar het ergste is dat ze het wel aannemen, maar dat ze je er niet naar toe zullen brengen. Ik heb paarden. En als je me niet wilt grieven, gebruik die dan.’

Darja Aleksandrovna moest het hier wel mee eens zijn, en op de vastgestelde dag zette Levin voor zijn schoonzuster een vierspan klaar met aflospaarden voor onderweg, een samenraapsel van werkpaarden en rijpaarden, erg lelijk, maar ze konden Darja Aleksandrovna in één dag naar haar plaats van bestemming brengen. Dit was voor Levin, nu de paarden zowel voor de vertrekkende vorstin als voor de vroedvrouw nodig waren, nogal bezwaarlijk. De gastvrijheid verplichtte hem echter om Darja Aleksandrovna niet toe te staan vanuit zijn huis paarden te huren en bovendien wist hij dat de twintig roebel die ze Darja Aleksandrovna voor deze rit vroegen, heel veel voor haar betekende. En de financiën van Darja Aleksandrovna die zich in een deplorabele toestand bevonden, gingen de Levins evenzeer ter harte alsof het hun eigen geld was.

Op aanraden van Levin vertrok Darja Aleksandrovna nog voor zonsopkomst. De weg was goed, het rijtuig reed rustig, de paarden draafden opgewekt en op de bok zat behalve de koetsier in plaats van een bediende ook nog een klerk die de Levins voor de veiligheid mee hadden gestuurd. Darja Aleksandrovna viel in slaap en ontwaakte pas toen ze voorreden bij een herberg waar de paarden verwisseld moesten worden.

Nadat Darja Aleksandrovna thee had gedronken bij dezelfde rijke boer bij wie Levin verbleef tijdens zijn reis naar Svijazjski en nadat ze met de vrouwen

gepraat had over de kinderen en met de oude boer over graaf Vronski die door de boer zeer geprezen werd, vervolgde zij om tien uur haar reis. Thuis had ze door de zorgen om haar kinderen nooit tijd om na te denken. Maar nu, tijdens deze rit van veertien uur, drongen al die gedachten waar ze voorheen niet aan toekwam, zich plotseling aan haar op en ze dacht over heel haar leven na als nooit tevoren en vanuit de meest uiteenlopende gezichtspunten. Haar eigen gedachten bevreesdden haar. Aanvankelijk dacht ze aan haar kinderen waar ze zich toch zorgen over maakte hoewel de vorstin en vooral Kitty (op haar vertrouwde ze het meest) beloofd hadden op hen te passen. Als Masja maar weer niet ondeugend wordt, als Grisja maar geen trap van een paard krijgt en als Lili's maag maar niet nog meer van streek raakt. Maar daarna begonnen de vraagstukken van het heden plaats te maken voor de vraagstukken van de nabije toekomst. Dat ze voor de komende winter in Moskou een nieuwe woning moest huren, dat er andere meubels in de salon moesten komen en dat er voor haar oudste dochter een bontjasje gemaakt moest worden. Daarna doemden problemen van een nog verder verwijderde toekomst voor haar op: hoe ze haar kinderen onder de mensen zou brengen. Meisjes, dat gaat nog, dacht ze, maar jongens?

Goed, ik help Grisja nu bij zijn schoolwerk maar dat kan alleen maar omdat ik nu zelf vrij ben, dat ik geen kind verwacht. Op Stiva behoef ik, dat spreekt vanzelf, niet te rekenen. Ik zal ze met behulp van goede vrienden wel grootbrengen, maar als ik weer zou moeten bevallen... En ze dacht hoe onrechtvaardig het was te zeggen dat er een vloek op de vrouw was gelegd waardoor ze in pijn kinderen moest baren. Baren is niets, het dragen, dat is een lijdensweg, dacht ze bij de herinnering aan haar laatste zwangerschap en de dood van dit laatste kind. En ze moest denken aan het gesprek met de jonge vrouw in de herberg. Op haar vraag of ze kinderen had, antwoordde de knappe jonge vrouw vrolijk:

‘Ik had een meisje maar god maakte een eind aan haar lijden, ik heb haar met de vasten begraven.’

‘Je hebt zeker wel veel verdriet om haar gehad?’ vroeg Darja Aleksandrovna.

‘Wat zou ik verdriet hebben? De oude man heeft zo ook al genoeg kleinkinderen. Niks dan zorg. Je kan niet werken, je komt nergens aan toe. Je zit aan alle kanten vast.’

Ondanks de goedhartigheid en het vriendelijke uiterlijk van de jonge vrouw had Darja Aleksandrovna dit een afschuwelijk antwoord gevonden maar onwillekeurig moest ze hier nu weer aan denken. In deze cynische woorden lag deels ook een kern van waarheid.

Ja, en wat is het nu helemaal, dacht Darja Aleksandrovna terwijl ze terugblikte op heel haar leven gedurende deze vijftien huwelijksjaren, zwangerschap,

misselijkheid, afstomping, overal onverschillig voor zijn en vooral, die aftakeling. Kitty, die jonge, knappe Kitty, die is ook al zo lelijk geworden maar ik ben helemaal toonbaar als ik zwanger ben, dat weet ik. Bevallingen, weeën, die afschuwelijke weeën, die laatste ogenblikken... daarna het voeden, de slapeloze nachten, die vreselijke pijn...

Darja Aleksandrovna beefde als ze alleen al aan de pijn dacht van haar gebarsten tepels, die pijn die ze haast bij elk kind moest doorstaan. Dan de ziekten van de kinderen, die eeuwige angst; dan de opvoeding, hun slechte eigenschappen (ze moest denken aan de wandaad van Masja in de frambozentuin), het leren, Latijn, dat was allemaal zo onbegrijpelijk en moeilijk. En het ergste van alles: de dood van die kinderen. En weer werd ze geplaagd door de wrede herinnering die haar moederhart altijd weer striemde: de dood van haar laatste jongetje, een zuigeling nog, die aan kroep was gestorven, zijn begrafenis, de onverschilligheid van iedereen voor dit kleine roze kistje en haar eenzame hartverscheurende pijn om dat bleke voorhoofdje met de krulletjes, om dat gesloten en verbaasde mondje, dat nog vanuit de kist te zien was op het moment dat die met een roze dekseltje met een gegalonneerd kruis gesloten werd.

En wat heeft dit allemaal voor zin? Waar leidt dit allemaal toe? Dat ik zonder ook maar een moment van rust zwanger ben of een kind aan de borst heb, altijd boos en humeurig, zelf gekweld en een kwelling voor anderen, dat ik mijn man tegen ga staan en dat hij zijn eigen leven gaat leiden en dat er ongelukkige, slecht opgevoede en armlastige kinderen opgroeien. En nu, als we deze zomer niet bij de Levins hadden doorgebracht, zou ik niet geweten hebben hoe we rond hadden moeten komen. Natuurlijk zijn Kostja en Kitty zo fijngevoelig dat we er geen erg in hebben, maar dat kan zo niet doorgaan. Zij krijgen zelf kinderen en ze zullen ons niet meer kunnen helpen; we zijn hen nu reeds tot last. En papa, hoe zal hij ons kunnen helpen, nu hij bijna niets meer voor zichzelf over heeft gehouden? Ik kan mijn kinderen dus niet zelf groot brengen, alleen met de hulp van anderen, door mezelf te vernederen. Ja, als we tenminste van de gelukkigste situatie uitgaan: dat er geen kinderen meer sterven en dat ik ze zo goed en zo kwaad als het gaat op kan voeden. In het allergunstigste geval zullen het geen deugdeloze mensen worden. Dat is alles wat ik me wensen kan. Maar ten koste van hoeveel leed en moeite dat alles gaat... Heel mijn leven is geruïneerd! Weer herinnerde ze zich wat de jonge vrouw had gezegd en weer vond ze het afschuwelijk om eraan te denken, maar ze kon niet ontkennen dat in deze woorden een kern van harde waarheid school.

‘Is het nog ver, Michajla?’ vroeg Darja Aleksandrovna aan de klerk om afgeleid te worden van de gedachten die haar angst aanjoegen.

‘Na dit dorp is het nog zeven verst, zeggen ze.’

Het rijtuig reed over de dorpsstraat en kwam op een bruggetje. Over de brug liep een groep vrolijke vrouwen met strobindsels voor schoven op hun rug luid en vrolijk met elkaar te praten. De vrouwen bleven op de brug staan en keken nieuwsgierig om naar het rijtuig. Al die naar haar omgewende gezichten leken Darja Aleksandrovna gezond en vrolijk, en ze leken haar te tarten met hun levensvreugde. Iedereen leeft en iedereen geniet van het leven, vervolgde Darja Aleksandrovna haar gedachtengang terwijl ze de vrouwen passeerde, de helling opreed en weer door de cadans van de draf aangenaam gewiegd werd op de zachte veren van het oude rijtuig, en ik word als uit een gevangenis losgelaten in een wereld die mij vermoordt met zijn zorgen en pas nu kom ik een ogenblik tot mezelf. Iedereen leeft: deze vrouwen, mijn zuster Natalie en Varenka, en ook Anna waar ik nu heen rijd, alleen ik niet.

En ze wijzen Anna na. Waarom? Ben ik soms beter? Ik heb tenminste een man waarvan ik houd. Wel geen houden van zoals ik zou willen maar toch houd ik van hem terwijl Anna niet van haar man hield. Waarom zou ze schuldig zijn? Ze wil leven. God heeft ons zo geschapen. Het is best mogelijk dat ik hetzelfde had gedaan. En ik weet nog steeds niet of ik er goed aan heb gedaan door in die vreselijke tijd, toen ze me in Moskou kwam bezoeken, naar haar te luisteren. Ik had mijn man toen moeten verlaten en een nieuw leven moeten beginnen. Ik had echt kunnen beminnen en bemind kunnen worden. Maar heb ik het nu soms beter? Ik heb geen achting voor hem. Ik heb hem nodig, dacht ze over haar man, en ik verdraag hem. Is dat soms beter? Ik had toen nog iemand kunnen bekoren, ik was nog knap, vervolgde Darja Aleksandrovna haar gedachtengang en ze wilde in de spiegel kijken. Ze had een reisspiegeltje in haar tasje en wilde het te voorschijn halen, maar na een blik op de rug van de koetsier en de schommelende klerk beseft ze dat ze zich zou schamen als een van hen om zou kijken en daarom liet ze het spiegelkje waar het was.

Maar ook zonder in de spiegel te kijken, dacht ze dat het nu nog niet te laat was, en herinnerde zich Sergej Ivanovitsj die bijzonder aardig tegen haar was, een vriend van Stiva, de goedzak Toerovtsyn die samen met haar voor de kinderen zorgde toen ze roodvonk hadden en die verliefd op haar was. En dan was er nog een heel jonge man die haar, zoals haar man gekscherend tegen haar zei, de knapste van alle zusters vond. En Darja Aleksandrovna droomde de meest hartstochtelijke en onmogelijke romances. Anna heeft er heel goed aan gedaan en ik zal haar geen enkel verwijt maken. Ze is gelukkig, maakt iemand anders gelukkig en is niet gebroken zoals ik, maar vast en zeker nog dezelfde als altijd: fris, intelligent, voor alles openstaand, dacht Darja Aleksandrovna en een schalkse glimlach rimpelde haar mond, vooral omdat ze parallel met de gedachte aan de romance van Anna voor zichzelf een bijna eendere romance fantaseerde met een denkbeeldige man die alle goede eigenschappen in zich verenigde en

verliefd op haar was. Evenals Anna bekende ze alles aan haar man. En ze moest glimlachen om de verbazing en de verwarring van Stepan Arkadjitsj toen ze het hem vertelde.

En verzonken in zulke dromen bereikte ze de afslag van de grote weg die naar Vozdvizjenskoje leidde.

De koetsier bracht het vierspan tot staan en keek naar rechts, naar een roggeveld waar boeren bij een kar zaten. De klerk die eerst uit het rijtuig wilde springen, bedacht zich, riep bevelend naar een boer en wenkte hem dat hij bij hem moest komen. Het windje dat ze tijdens de rit hadden gevoeld, was verdwenen zodra het rijtuig stilstond; horzels plakten rondom op de bezwete paarden die ze nijdig van zich af probeerden te schudden. Het metalen geluid van het haren van een zeis bij de boerenkar verstomde. Een van de boeren stond op en kwam naar het rijtuig.

‘Hé, slome!’ riep de klerk kwaad tegen de boer die langzaam met blote voeten over de karresporen van de weinig bereden, droge weg stapte. ‘Schiet een beetje op!’

De oude man die een stuk lindebast op zijn krullende haren had gebonden en wiens kromme rug nat was van het zweet, versnelde zijn pas, kwam bij het rijtuig staan en greep met zijn gebruinde hand het spatbord vast.

‘Vozdvizjenskoje, naar het herenhuis? Naar de graaf?’ herhaalde hij. ‘Je hoeft alleen maar dat heuveltje over. De bocht naar links. De laan langs en dan ben je er. Wie moet je hebben? Hemzelf?’

‘Weet je of ze thuis zijn, beste man?’ vroeg Darja Aleksandrovna wat onzeker omdat ze zelfs niet wist hoe ze bij een boer naar Anna moest informeren.

‘Dat moet wel,’ zei de boer terwijl hij zijn blote voeten verzette en in het stof een duidelijk spoor van zijn voetzool met vijf tenen achterliet. ‘Dat moet wel,’ herhaalde hij kennelijk belust op een praatje. ‘Gisteren zijn er nog gasten gekomen. Bergen gasten... Wat moet je?’ Hij keerde zich om naar een jongen die vanaf de wagen iets naar hem riep. ‘Zeker! Ze zijn daarnet hier nog allemaal te paard naar het maaien wezen kijken. Ze moeten nu wel thuis zijn. Maar van wie komme jullie...?’

‘Wij komen van ver,’ zei de koetsier terwijl hij op de bok klom. ‘Het is dus dichtbij?’

‘Wat ik zeg, het is gunder. Als je over...’ zei hij terwijl hij zijn hand over het spatbord liet glijden.

Een jonge, stevige, gedrongen knaap kwam bij hen staan.

‘Is er geen werk, nu bij het oogsten?’ vroeg hij.

‘Ik weet het niet, knul.’

‘Je moet dus naar links en dan kom je er vanzelf,’ zei de boer die de reizigers

kennelijk met tegenzin liet gaan en nog wat had willen praten.

De koetsier zette de paarden aan, maar het rijtuig was nog maar nauwelijks afgeslagen toen de boer begon te roepen:

‘Wacht! Hé, vriend! Stop!’ riepen ze allebei.

De koetsier stopte het rijtuig.

‘Daar komen ze! Dat zijn ze!’ riep de boer. ‘Kijk eens, wat een troep!’ zei hij terwijl hij naar vier ruiters wees en naar een tweetal dat in een open koetsje op de weg reed.

Het was Vronski met zijn jockey. Veslovski en Anna reden te paard en prinses Varvara en Svijazjski zaten in een *char-à-bancs*. Ze hadden een tochtje gemaakt en kwamen nu kijken hoe de nieuwe oogstmachines werkten.

Toen het rijtuig stilhield, gingen de ruiters stapvoets rijden. Voorop reed Anna naast Veslovski. Anna reed met een rustige tred op een lage, gedrongen Engelse merrie met geknipte manen en een korte staart. Haar sierlijke hoofd met de zwarte haren die onder haar hoed uitsprongen, haar volle schouders, haar slanke taille in het zwarte rijkostuum en heel haar rustige gracieuze houding maakten diepe indruk op Dolly.

Eerst leek het haar ongepast dat Anna te paard reed. In Darja Aleksandrovna’s opvatting ging het beeld van vrouwen te paard hand in hand met het beeld van jeugdige, lichtzinnige koketterie en dat paste volgens haar niet bij Anna’s situatie, maar toen ze haar van nabij goed bekeek, had ze onmiddellijk vrede met haar paardrijden. Ondanks haar elegantie was alles zo vol eenvoud, rust en waardigheid, zowel in Anna’s houding, in haar kleding als in haar bewegingen, dat niets natuurlijker kon zijn.

Naast Anna reed Vasenka Veslovski die op een grijs, verhit cavaleriepaard zat. Zijn dikke benen staken naar voren en hij droeg het Schotse mutsje met uitwaaierende linten. Hij was blijkbaar zeer met zichzelf ingenomen en Darja Aleksandrovna kon een vrolijke glimlach niet onderdrukken toen ze zag dat hij het was. Vronski reed achter hen. Hij zat op een roodbruine volbloed die kennelijk verhit was door de snelle galop. Hij werkte met de teugels om hem in bedwang te houden.

Achter hem reed een kleine man in een jockey-kostuum. Svijazjski en de prinses zaten in de gloednieuwe *char-à-bancs* met een forse ravezwarte hengst en haalden de ruiters in.

Op dit moment gleed er plotseling een stralende blijde glimlach over Anna’s gezicht toen ze in de kleine in elkaar gedoken gedaante in de hoek van het oude rijtuig Dolly herkende. Ze slaakte een kreet, veerde op in haar zadel en zette haar paard aan tot galop. Toen ze bij het rijtuig kwam, sprong ze zonder hulp van haar paard en rende met haar hand aan haar amazonerok naar Dolly toe.

‘Ik heb hier zo naar verlangd maar ik durfde het niet te hopen. Wat ben ik blij!’

Je kunt je niet voorstellen hoe blij je me maakt!’ zei ze terwijl ze zich nu eens met haar gezicht tegen Dolly aandrukte en haar kuste om haar dan weer van zich af te houden en glimlachend te bekijken.

‘Wat heerlijk, Aleksej!’ zei ze terwijl ze omkeek naar Vronski die van zijn paard afsteeg en naar hen toekwam.

Vronski nam zijn grijze hoge hoed af en ging naar Dolly toe.

‘U zult niet kunnen geloven hoe blij we zijn met uw komst,’ zei hij met bijzondere nadruk terwijl hij glimlachend zijn stevige witte tanden ontblootte.

Vasenska Veslovski lichtte zonder van zijn paard te komen zijn muts op en begroette de gast door boven zijn hoofd vrolijk met de linten te wapperen.

‘Dit is prinses Varvara,’ antwoordde Anna op de vragende blik van Dolly toen ze bij de *char-à-bancs* kwamen.

‘O!’ zei Darja Aleksandrovna en zonder dat ze het wilde kwam er een ontevreden trek op haar gezicht.

Prinses Varvara was de tante van haar man; ze kende haar al lang en koesterde minachting voor haar. Ze wist dat prinses Varvara een klaplooperster was die heel haar leven bij rijke verwanten bivakkeerde, maar dat ze nu bij Vronski, een man die een vreemde voor haar was, verbleef, kwetste haar vanwege de verwantschap met haar man. Anna zag de uitdrukking op Dolly’s gezicht, werd verlegen, bloosde, liet haar amazonerok los en struikelde erover.

Darja Aleksandrovna ging naar de stilstaande *char-à-bancs* en wisselde een kille groet met prinses Varvara. Svijazjski kende ze ook. Hij informeerde hoe haar excentrieke vriend met zijn jonge vrouw het maakte en stelde de dames na een vluchtige blik op de ongelijke paarden en het opgelapte rijtuig voor om in de *char-à-bancs* te stappen.

‘Dan ga ik met dat vehikel,’ zei hij. ‘Het is een rustig paard en de prinses ment uitstekend.’

‘Nee, blijft u maar waar u bent,’ zei Anna naderbij komend. ‘Wij gaan met het rijtuig.’ Ze nam Dolly bij de arm en nam haar met zich mee.

Darja Aleksandrovna’s ogen dwaalden naar het elegante rijtuig, een rijtuig zoals ze nog nooit had gezien, naar de prachtige paarden en naar de elegante stralende gezichten om haar heen. Maar wat haar het meest trof, was de verandering die zich in haar vertrouwde en geliefde Anna had voltrokken. Een andere, minder oplettende vrouw, een vrouw die Anna vroeger niet gekend zou hebben en vooral een die niet die gedachten had die Darja Aleksandrovna onderweg bezig hadden gehouden, zou niets bijzonders aan Anna hebben opgemerkt. Maar Dolly was onder de indruk van die tijdelijke schoonheid die vrouwen slechts op een moment van liefde plegen te hebben en die ze nu op Anna’s gezicht zag. Alles in haar gezicht – de duidelijke kuiltjes in haar wangen en haar kin, de plooi van haar lippen, de glimlach die om haar gezicht leek te

zweven, de glans van haar ogen, haar gracieuze en vlugge bewegingen, haar volle stemgeluid, zelfs de wijze waarop ze Veslovski boos en beminnelijk antwoordde toen hij toestemming vroeg om op haar merrie te mogen rijden om die te leren de galop vanuit de rechterpoot te beginnen – dit alles was heel aantrekkelijk; en ze leek dit zelf te weten en er zich over te verheugen.

Toen de twee vrouwen in het rijtuig stapten, werden ze allebei plotseling verlegen. Anna werd verlegen door de vorsende aandachtige blik waarmee Dolly haar opnam; Dolly omdat ze zich na de opmerking van Svijazjski over het vehikel onwillekeurig schaamde voor het oude smerige rijtuig waarin ze met Anna plaats had genomen. Filip de koetsier en de klerk ondergingen hetzelfde gevoel. Om zijn verlegenheid te verbergen had de klerk de dames bedrijvig bij het instappen geholpen maar Filip de koetsier werd somber en nam zich voor om zich niet meer door zoveel uiterlijk vertoon te laten imponeren. Hij glimlachte ironisch terwijl hij naar de ravezwarte hengst keek en had voor zichzelf al uitgemaakt dat die zwarte voor die *char-à-bancs* alleen maar deugde voor een *prominage* maar dat hij in de hitte, alleen in het tuig, geen veertig verst zou halen.

De boeren bij de kar waren allemaal overeind gaan staan, keken nieuwsgierig en vrolijk naar de begroeting van de vrouwelijke gast en voorzagen die van commentaar.

‘Die zijn ook blij, die hebben mekaar lang niet gezien,’ zei de oude man met het stuk lindebast op zijn krullen.

‘Hé, ome Gerasim, die zwarte hengst zou schoven moeten rijden, dat zou vlug gaan!’

‘Moet je kijken. Is dat een vrouw in die broek?’ zei een van hen terwijl hij naar Vasenka Veslovski wees die in een dameszadel ging zitten.

‘Welnee, man. Kijk maar hoe rap die d’rop klimt!’

‘Wat zeggen jullie, jongens, van slapen zal wel niks meer komen?’

‘Wat slapen!’ zei de oude man met een schuine blik op de zon. ‘Kijk maar, het is middag geweest! Pak je haak en aan het werk!’

Anna keek naar het magere, afgetobde gezicht van Dolly met de rimpels vol stof en wilde zeggen wat ze dacht, namelijk dat Dolly mager was geworden. Ze bedacht echter dat ze er zelf beter uit was gaan zien en dat Dolly's ogen haar dit vertelden, daarom zuchtte ze en begon over zichzelf.

'Je kijkt naar me,' zei ze, 'en je vraagt je af of ik in mijn toestand wel gelukkig kan zijn? Nou, reken maar! Ik schaam me om ervoor uit te komen; maar ik... ik ben onvergeeflijk gelukkig. Er is mij iets sprookjesachtigs overkomen, zoals een droom vol angst en beven waaruit je plotseling wakker wordt in het besef dat al die verschrikkingen er niet zijn. Ik ben wakker geworden. Ik heb iets vreselijks en moeilijks doorstaan maar nu ben ik al lang, vooral sinds we hier zijn, zo gelukkig...!' zei ze terwijl ze Dolly met een schuchtere vragende glimlach aankeek.

'Wat ben ik daar blij om!' zei Dolly glimlachend maar onwillekeurig koeler dan ze het wenste. 'Ik ben erg blij voor je. Waarom heb je me niet geschreven?'

'Waarom...? Daarom, omdat ik niet durfde... je vergeet mijn situatie...'

'Mij? Je durfde niet? Als je eens wist hoe ik... Ik vind...'

Darja Aleksandrovna wilde vertellen wat ze die ochtend had gedacht maar om een of andere reden leek dat haar nu niet op zijn plaats.

'Trouwens, laten we het daar later over hebben. Wat zijn dat allemaal voor gebouwen?' vroeg ze omdat ze van onderwerp wilde veranderen en ze wees naar de rode en groene daken die opdoemden achter het groen van de levende aanplant van acacia's en sering. 'Het lijkt wel een stadje.'

Maar Anna gaf haar geen antwoord.

'Nee, nee! Wat vind je van mijn situatie, wat denk je, wat?' vroeg ze.

'Ik veronderstel...' wilde Darja Aleksandrovna beginnen maar op dat moment galoppeerde Vasenka Veslovski die de merrie in galop had gekregen vanaf de rechterpoot, in zijn korte jasje langs hen heen terwijl hij zwaar op het zeemleer van het zadel neerplofte.

'Het gaat, Anna Arkadjevna!' riep hij.

Anna keek zelfs niet naar hem. En weer leek het Darja Aleksandrovna dat het niet paste om in het rijtuig dat lange gesprek te beginnen en daarom sprak ze haar gedachte niet verder uit.

'Ik vind niets,' zei ze. 'Ik heb altijd van je gehouden en als je van iemand houdt, dan houd je van heel de mens zoals hij is en niet zoals ik zou willen dat hij

was.'

Met haar ogen afgewend en half toegeknepen (dit was een nieuwe gewoonte die Dolly nog niet van haar kende), dacht Anna even diep na omdat ze de betekenis van deze woorden volledig wilde doorgronden. En toen ze het blijkbaar begrepen had zoals ze wilde, keek ze Dolly weer aan.

'Zo jij al zonden hebt,' zei ze, 'zullen die jou alle vergeven worden voor je komst en voor deze woorden.'

En Dolly zag hoe haar ogen zich vulden met tranen. Zwijgend drukte ze Anna's hand.

'Wel, wat zijn dat voor gebouwen? Wat veel!' herhaalde ze na een moment van zwijgen haar vraag.

'Dat zijn huizen voor het personeel, een fabriek en paardestallen,' antwoordde Anna. 'En hier begint het park. Alles was verwaarloosd maar Aleksej heeft alles hersteld en in de oorspronkelijke staat teruggebracht. Hij houdt heel veel van dit landgoed en, wat ik nooit verwacht had, hij is zo enthousiast voor de bedrijfsvoering geworden. Trouwens, hij heeft zoveel talent. Alles, waar hij aan begint, wordt een succes. En het is niet slechts dat hij zich niet verveelt, nee, hij kwijt zich hartstochtelijk van zijn taak. Hij is, zoals ik hem ken, een uitstekend en spaarzaam beheerder geworden; hij is zelfs gierig waar het de bedrijfsvoering betreft. Maar alleen in de bedrijfsvoering. Daar waar het om tienduizenden gaat, rekent hij niet,' zei ze met dat olijke glimlachje waarmee vrouwen vaak over geheime eigenschappen van een geliefde man praten waar alleen zij kennis van hebben genomen. 'Zie je dat grote gebouw daar? Dat is een nieuw ziekenhuis. Ik denk dat het meer dan honderdduizend gaat kosten. Dat is nu zijn *dada*. En weet je hoe dat gekomen is? De boeren vroegen, naar het schijnt, of ze de weilanden goedkoper konden pachten, maar hij weigerde en ik verweet hem dat hij gierig was. Natuurlijk niet daarom maar om alles bij elkaar begon hij aan dat ziekenhuis, om te laten zien, begrijp je, dat hij niet gierig is. C'est une *petitesse*, zo je wilt, maar ik houd daardoor nog meer van hem. En kijk, nu zie je het huis. Het is nog van zijn grootvader geweest en hij heeft er aan de buitenkant niets aan veranderd.'

'Wat mooi!' zei Dolly terwijl ze onwillekeurig met verbazing naar het prachtige huis met de zuilen keek dat daar uit het veelkleurige loof van de oude bomen van het park naar voren kwam.

'Mooi, nietwaar? En boven vanuit het huis heb je zo'n prachtig uitzicht.'

Ze reden het met grind bestrooide en met bloemperken versierde erf op, waar twee arbeiders ruwe poreuze stenen rond een opgeruld bloembed legden, en bleven op de overdekte oprit staan.

'O, ze zijn er al!' zei Anna terwijl ze naar de rijpaarden keek die juist bij het bordes werden weggeleid. 'Is dat geen prachtig paard? Het is een cob. Mijn

lievelingspaard. Breng haar hierheen en geef me wat suiker. Waar is de graaf?' vroeg ze aan twee keurig in uniform gestoken bedienden die snel naar buiten kwamen. 'O, daar is hij!' zei ze toen ze Vronski zag die haar met Veslovski tegemoetkwam.

'Welke kamer wil je de vorstin geven?' vroeg Vronski in het Frans aan Anna. Zonder haar antwoord af te wachten groette hij Darja Aleksandrovna nogmaals en ditmaal kuste hij haar de hand. 'De grote balkonkamer naar ik mag aannemen?'

'O nee, dat is te ver! Liever de hoekkamer, dan zullen we elkaar vaker zien. Kom mee,' zei Anna terwijl ze de suiker die de bediende bracht aan haar lievelingspaard gaf.

'*Et vous oubliez votre devoir*,' zei ze tegen Veslovski die ook naar het bordes gekomen was

'*Pardon, j'en ai tout plein les poches*,' antwoordde hij glimlachend terwijl hij zijn vingers in zijn vestzak stak.

'*Mats vous venez trop tard*,' zei ze terwijl ze met haar zakdoek haar hand afdroogde die het paard nat had gemaakt toen het de suiker eruit hapte. Anna wendde zich tot Dolly: 'Je blijft toch lang? Eén dag? Dat kan niet!'

'Zo heb ik het beloofd en de kinderen...' zei Dolly die verlegen werd omdat ze haar tas uit het rijtuig moest halen en omdat ze wist dat haar gezicht erg vuil was van het stof.

'Nee, Dolly, lieve schat... Goed, we zullen wel zien. Kom mee, kom mee!' en Anna bracht Dolly naar haar kamer.

Het was niet de pronkkamer die Vronski had voorgesteld maar een kamer waarvoor Anna zich tegenover Dolly verontschuldigde. En deze kamer waarvoor zij zich moest verontschuldigen, was overladen met een voor Dolly ongekende luxe die haar deed denken aan de beste hotelkamers in het buitenland.

'O, lieve schat, ik ben zo gelukkig!' zei Anna nadat ze een ogenblik in haar amazonekleed bij Dolly had gezeten. 'Vertel me eens over je man en je kinderen. Ik heb Stiva even in een flits gezien. Maar hij kon me niets over de kinderen vertellen. Hoe gaat het met mijn lievelingetje Tanja? Al een grote meid, zeker?'

'Ja, erg groot,' antwoordde Darja Aleksandrovna kortaf en ze was zelf verbaasd dat ze zo koel antwoordde waar het haar kinderen betrof. 'We hebben het zo heerlijk bij de Levins,' voegde ze eraan toe.

'Als ik geweten had,' zei Anna, 'dat je mij niet verachtte... Jullie hadden allemaal bij ons moeten komen. Stiva is immers al heel lang een goede vriend van Aleksej,' voegde ze eraan toe en ze kreeg plotseling een kleur.

'Ja, maar we hebben het zo goed...' antwoordde Dolly in verlegenheid gebracht.

'Ach, ik zeg domme dingen uit blijdschap. Maar één ding, lieve schat, wat ben

ik blij dat je gekomen bent!’ zei Anna en weer kuste ze haar. ‘Je hebt me nog niet gezegd hoe en wat je over mij denkt en ik wil alles weten. Maar ik ben blij dat je mij ziet zoals ik ben. Ik zou vooral niet willen dat men dacht dat ik iets zou willen bewijzen. Ik wil niets bewijzen; ik wil gewoon leven en niemand kwaad doen behalve mijzelf. Daar heb ik het recht toe, waar of niet? Trouwens, dat zou te ver voeren en we moeten over alles nog uitvoerig praten. Nu ga ik me kleden en ik stuur het meisje naar je toe.’

Toen Darja Aleksandrovna alleen was, bekeek ze haar kamer door de ogen van een huisvrouw. Alles wat ze had gezien: bij het voorrijden, op haar weg door het huis en nu in haar kamer, alles maakte op haar de indruk van overvloed, van pronk en van die moderne Europese luxe waarover ze slechts in Engelse romans had gelezen maar die ze in Rusland en buiten de stad nog nooit had gezien. Alles was modern, vanaf het Franse behang tot het tapijt waarmee de hele kamer was gestoffeerd. Het bed bestond uit een springveren matras met een speciale peluw en kleine kussentjes in zijden slopen. Een marmeren wastafel, een toilettafel, een couchette, een bronzen klok op de schoorsteenmantel, gordijnen en portretten, alles was kostbaar en nieuw.

Het chique kamermeisje dat haar diensten aan kwam bieden en dat modieuzer gekapt en gekleed was dan Darja Aleksandrovna, was even modern en duur als heel de kamer. Darja Aleksandrovna vond het prettig dat ze zo beleefd, keurig en gediensig was maar ze voelde zich ongemakkelijk als het meisje bij haar was. Ze schaamde zich voor haar verstelde jakje dat ze ongelukkigerwijs bij vergissing had ingepakt; ze schaamde zich voor die verstelde en gestopte plekken waar ze thuis zo prat op ging. Thuis was het zo logisch dat ze voor zes jakjes vierentwintig el nansoekkatoen van vijfenzestig kopeken de el nodig had, hetgeen neerkwam op goed vijftien roebel, het werk en de garnering niet meegerekend, en die vijftien roebel betekenden een besparing. Het was wel niet zo dat ze zich schaamde voor het kamermeisje maar ze voelde zich wel ongemakkelijk.

Darja Aleksandrovna was bijzonder opgelucht toen Annoesjka die ze reeds lang kende, de kamer binnenkwam. Het chique kamermeisje werd bij mevrouw ontboden en Annoesjka bleef bij Darja Aleksandrovna.

Annoesjka was kennelijk erg blij met de komst van de mevrouw en praatte aan een stuk door. Dolly merkte dat ze wilde zeggen wat ze dacht van de situatie waar haar mevrouw in verkeerde, vooral over de liefde en toewijding van de graaf voor Anna Arkadjevna maar Dolly legde haar resoluut het zwijgen op zodra ze hierover begon.

‘Ik ben met Anna Arkadjevna opgegroeid, mevrouw is het liefste wat ik heb. Ach, het is niet aan ons om een oordeel te vellen. En als je zoveel van iemand lijkt te houden...’

‘Wil je dit alsjeblieft afgeven voor de was als dat kan,’ onderbrak Darja

Aleksandrovna haar.

‘Tot uw dienst, mevrouw. Er zijn twee vrouwen speciaal voor de kleine wasjes maar de grote was gaat helemaal met de machine. De graaf zorgt overal zelf voor. Dat is zo’n goede man...’

Dolly was blij dat Anna binnenkwam waardoor er een einde kwam aan het gebabbel van Annoesjka.

Anna had een heel eenvoudige japon van batist aangetrokken. Dolly keek vol aandacht naar dit eenvoudige kleed. Ze wist wat deze eenvoud betekende en welke prijs ervoor moest worden betaald.

‘Een oude bekende,’ zei Anna over Annoesjka.

Anna voelde nu geen verlegenheid meer. Ze was volkomen rustig en ontspannen. Dolly zag dat ze zich nu volledig had hersteld van de indruk die haar komst had gemaakt en dat ze weer die houding van oppervlakkige nonchalance had aangenomen waarmee ze als het ware de deur naar de afdeling waar zich haar gevoelens en diepste gedachten bevonden, afsloot.

‘Wel, hoe gaat het met je dochtertje, met Anna?’ vroeg Dolly.

‘Met Annie? (Zo noemde ze haar dochter.) Goed. Ze is heel erg opgeknapt. Wil je haar zien? Kom mee, dan zal ik je haar laten zien. We hebben vreselijk veel afgetobd,’ begon ze te vertellen, ‘met kinderjuffrouwen. We hadden een Italiaanse als min. Een goed mens, maar zo dom! We wilden haar wegsturen maar de baby was zo aan haar gewend dat we haar toch nog steeds houden.’

‘Maar hoe hebben jullie het geregeld met...?’ wilde Dolly haar vraag beginnen over de naam die het kind zou dragen, maar omdat ze zag hoe Anna’s gezicht plotseling betrok, gaf ze haar vraag een andere wending. ‘Hoe hebben jullie het dan geregeld? Is het al van de borst?’

Maar Anna had haar begrepen.

‘Dat was niet wat je wilde vragen? Je wilde naar haar naam vragen? Waar of niet? Aleksej lijdt daaronder. Ze heeft geen naam. Ze is dus een Karenina,’ zei Anna die haar ogen zo ver toekneep dat slechts de elkaar rakende wimpers te zien waren. ‘Trouwens,’ haar gezicht klaarde plotseling op, ‘we zullen hier nog wel eens uitvoerig over praten. Kom mee, dan laat ik je haar zien. *Elle est très gentille*. Ze kruipt al.’

In de kinderkamer werd Darja Aleksandrovna nog meer getroffen door die luxe waarover ze zich in heel het huis al had verbaasd. Er waren uit Engeland bestelde wagentjes, instrumenten om te leren lopen, een kruipdivan die expres als een soort biljart was gemaakt, schommels en speciale, nieuwe badkuipjes. Dat was allemaal Engels, degelijk en goed, en zag er zeer kostbaar uit. De kamer was groot, erg hoog en licht.

Toen ze binnenkwamen, zat het meisje met niets dan een hemdje aan in een armstoeltje aan tafel bouillon te eten die ze over heel haar borstje had gemorst.

Een Russisch meisje dat dienst deed in de kinderkamer voedde haar en at kennelijk gelijk met haar mee. Noch de min, noch de kinderjuffrouw was er; ze zaten in de kamer ernaast waar men hen in een vreemd Frans, hun enige mogelijkheid om zich aan elkaar verstaanbaar te maken, kon horen praten.

Bij het horen van Anna's stem verscheen een keurige, lange Engelse dame in de deuropening. Haar onplezierige gezicht droeg een onwaarachtige uitdrukking. Ze schudde haastig haar blonde krullen en begon zich meteen te rechtvaardigen hoewel Anna haar geen enkel verwijt maakte. Op alles wat Anna zei, haastte de Engelse zich enige malen te zeggen: *'Yes, my lady.'*

Darja Aleksandrovna vond de blozende baby met de zwarte wenkbrauwen, de zwarte haren en het stevige, rode lijfje met het strakke kippevel, ondanks de strenge blik waarmee ze naar het nieuwe gezicht keek, schattig; ze was zelfs even jaloers omdat ze er zo gezond uitzag. Ze vond het ook schattig zoals het kindje kroop. Geen van haar kinderen had zo gekropen. Als dit meisje op het tapijt werd gezet en van achteren een duwtje tegen haar jurkje kreeg, was ze allerliefst. Als een diertje keek ze met haar glinsterende zwarte ogen naar de grote mensen, kennelijk blij dat ze zo aardig werd gevonden; ze lachte en steunde met haar beentjes naar opzij krachtig op haar handjes, ze trok snel heel haar achterlijfje bij en plaatste haar handjes weer naar voren.

Maar heel de kinderkamer en vooral de Engelse kinderjuffrouw ademde een sfeer die Darja Aleksandrovna erg tegenstond. De enige verklaring die Darja Aleksandrovna wist te bedenken, was dat voor een oneigenlijk gezin als dat van Anna geen goede kinderjuffrouw te krijgen zou zijn en dat Anna daarom met al haar mensenkennis voor haar dochtertje zo'n onsympathieke, onrespectabele Engelse kinderjuffrouw had genomen. Bovendien begreep Darja Aleksandrovna onmiddellijk uit een paar woorden dat Anna, de min, het kindermeisje en het kind elkaar maar weinig zagen en dat het bezoek van de moeder iets ongebruikelijks was. Anna wilde het meisje haar speelgoedje geven en kon het niet vinden.

Het meest verbazingwekkende was nog wel dat Anna op de vraag hoeveel tandjes de baby had, fout antwoordde en niets van de laatste twee tandjes bleek te weten.

'Ik heb er soms moeite mee dat ik hier zo overbodig ben,' zei Anna terwijl ze de kinderkamer verliet en haar sleep optrok om langs het speelgoed in de deuropening te lopen. 'Heel anders dan met de eerste.'

'Ik had het tegendeel verwacht,' zei Darja Aleksandrovna schuchter.

'O nee! Je weet toch dat ik hem gezien heb, Serjozja,' zei Anna terwijl ze haar ogen half toekneep alsof ze naar iets in de verte keek. 'Trouwens, daar praten we later nog wel over. Je zult het niet geloven maar ik voel me net als iemand die honger heeft en plotseling een volledig maal krijgt voorgezet maar niet weet

waarmee hij zal beginnen. Een volledig maal, dat ben jij en alles waarover ik met jou zal praten, de gesprekken die ik met niemand anders voeren kan; en ik weet niet met welk gesprek ik het eerst zal beginnen. *Mais je ne vous ferai grâce de rien.* Ik moet alles vertellen. Ja, ik moet je een beeld geven van het gezelschap waarin je je bij ons bevindt,' begon ze. 'Ik zal met de dames beginnen. Prinses Varvara. Je kent haar en ik ken jouw mening en die van Stiva over haar. Stiva zegt dat haar enige levensdoel eruit bestaat te bewijzen dat ze tante Katerina Pavlovna overtreft; dat is allemaal waar maar ze heeft een goed hart en ik ben haar zo dankbaar. Er was een moment in Petersburg dat ik absoluut een *chaperone* nodig had. En toen verscheen zij. Heus, ze heeft een goed hart. Ze heeft mijn situatie zoveel draaglijker voor mij gemaakt. Ik zie dat je niet helemaal begrijpt hoe moeilijk mijn situatie... daar, in Petersburg was,' voegde ze eraan toe. 'Hier voel ik me volmaakt gelukkig en kalm. Maar daarover later. Ik moet verder met mijn opsomming. Dan Svijazjski, hij is adelsmaarschalk en een voornaam man maar hij heeft iets nodig van Aleksej. Begrijp je, met zijn vermogen kan Aleksej, nu we op het land zijn gaan wonen, grote invloed uitoefenen. Dan Toesjkjevitsj, je hebt hem ontmoet; hij was bij Betsy. Ze hebben hem nu aan de kant gezet en hij is bij ons gekomen. Hij is, naar Aleksej zegt, een van die mensen die heel erg aardig zijn als je ze in hun waarde laat, *et puis, il est comme il faut*, zoals prinses Varvara zegt. Dan Veslovski... die ken je. Een heel lieve jongen,' zei ze en een schalkse glimlach plooidde haar lippen. 'Wat is dat voor een barbaarse geschiedenis met Levin? Veslovski vertelde het aan Aleksej maar we wilden het niet geloven. *Il est très gentil et naïf*,' zei ze weer met diezelfde glimlach. 'Mannen hebben behoefte aan vertier en Aleksej heeft behoefte aan publiek en daarom stel ik heel dit gezelschap op prijs. Het moet bij ons levendig en vrolijk zijn zodat Aleksej niets nieuws wenst. Dan zul je de rentmeester zien. Een Duitser, erg goed en hij verstaat zijn vak. Aleksej heeft grote waardering voor hem. Dan de dokter, een jongeman, nog net geen nihilist, want hij eet met een mes, weet je... maar een heel goede dokter. Dan de architect... *Une petite cour*.'

‘Wel, prinses, hier is Dolly die u zo graag wilde ontmoeten,’ zei Anna terwijl ze met Darja Aleksandrovna het grote stenen terras betrad waar prinses Varvara in de schaduw een kleedje voor de armstoel van graaf Aleksej Kirillovitsj aan het kantklossen was. ‘Ze zegt dat ze voor het diner niets wenst maar bestel toch maar iets te eten, ondertussen ga ik Aleksej zoeken en breng ze allemaal hiernaar toe.’

Prinses Varvara ontving Dolly vriendelijk en ietwat beschermend. Ze begon Dolly meteen uit te leggen dat ze bij Anna ingetrokken was omdat ze altijd meer van haar had gehouden dan haar zuster Katerina Pavlovna die Anna had opgevoed, en dat ze het, nu iedereen Anna de rug toekeerde, als haar plicht beschouwde om haar in deze uiterst moeilijke overgangperiode bij te staan.

‘Haar man zal van haar scheiden en dan trek ik me weer terug in mijn eenzaamheid, maar nu kan ik van nut zijn en ik vervul mijn plicht, hoe zwaar me dit ook valt, anders dan anderen. En wat lief van je om te komen, daar heb je echt goed aan gedaan! Ze leven helemaal als in het beste huwelijk; God zal hen oordelen en niet wij. En Birjoezovski en Avenjeva dan... En Nikandrov zelf, en Vasiljev met Mamonova, en Liza Neptoenova... Daar praatte toch niemand over? En ten slotte werden ze toch door iedereen ontvangen. En dan, *c'est un interieur si joli, si eomme il faut. Tout-à-fait a l'anglaise. On se réunit le matin au breakfast et puis on se sépare.* Tot het diner doet een ieder waar hij zin in heeft. Het diner is om zeven uur. Stiva heeft er heel goed aan gedaan dat hij je hierheen stuurde. Hij moet hen in ere houden. Weet je, via zijn moeder en zijn broer kan hij alles gedaan krijgen. Daarbij doen ze nog veel goeds. Heeft hij je nog niet over zijn ziekenhuis verteld? *Ce sera admirable*, alles uit Parijs.’

Anna die het gezelschap heren in de biljartzaal gevonden had en samen met hen naar het terras terugkeerde, maakte een eind aan hun gesprek. Er restte nog veel tijd tot het diner, het weer was schitterend en daarom werden verschillende voorstellen gedaan over hoe men deze resterende twee uur door zou kunnen brengen. Er waren veel tijdpasseringen in Vozdvizjenskoje en geen ervan strookte met die van Pokrovskoje.

‘*Une partie de lawn tennis*,’ stelde Veslovski voor en hij glimlachte zijn fraaie glimlach. ‘Wij spelen weer samen, Anna Arkadjevna.’

‘Nee, het is te warm. Laat ons liever door het park wandelen en een stukje gaan roeien om Darja Aleksandrovna de oevers te laten zien,’ stelde Vronski voor.

‘Ik ben het overal mee eens,’ zei Svijazjski.

‘Ik denk dat Dolly het liefst wil wandelen, nietwaar? En daarna nog wat roeien,’ zei Anna.

Aldus werd besloten. Veslovski en Toesjkjevitsj gingen naar de badhokjes. Ze beloofden daar het bootje klaar te maken en te wachten.

Ze liepen in twee paren over het pad, Anna met Svijazjski en Dolly met Vronski. Dolly was een beetje verlegen en bang door dit voor haar volslagen nieuwe milieu waarin zij was beland. Los van alles en theoretisch had Anna’s daad niet slechts haar goedkeuring maar zelfs haar bewondering. Zoals dat trouwens vaker voorkomt bij vrouwen met een onberispelijke moraal die de kleurloosheid van hun standvastige leven beu zijn, verontschuldigde ze van een afstand bezien niet slechts de zondige liefde maar was er zelfs jaloers op. Bovendien hield ze zielsveel van Anna. Maar Darja Aleksandrovna voelde zich ongemakkelijk nu ze Anna daadwerkelijk te midden van al deze mensen zag die Anna vreemd waren met hun voor Darja Aleksandrovna zo nieuwe goede manieren. Het stuitte haar vooral tegen de borst om prinses Varvara te zien die hen alles vergaf vanwege het comfort dat ze hier genoot.

Dolly keurde trouwens, los van alles, Anna’s daad goed, maar ze vond het niet prettig de man te moeten zien voor wie dit was gedaan. Daar kwam nog bij dat ze Vronski nooit aardig had gevonden. Ze vond dat hij erg trots was terwijl ze behalve zijn rijkdom niets aan hem zag waarop hij trots zou kunnen zijn. Maar onwillekeurig imponeerde hij haar hier bij hem thuis nog meer dan vroeger en ze kon niet ongedwongen met hem omgaan. Ze voelde zich bij hem precies hetzelfde als bij het kamermeisje vanwege het jakje. Zoals ze zich tegenover het kamermeisje niet schaamde maar zich wel ongemakkelijk voelde vanwege de verstelstukken, zo schaamde ze zich niet voor hem maar voelde zich ongemakkelijk vanwege zichzelf.

Dolly voelde zich verlegen en zocht een onderwerp voor een gesprek. Hoewel ze meende dat het hem met zijn trots onaangenaam moest zijn om loftuitingen over zijn huis en tuin aan te moeten horen, zei ze toch, omdat ze geen ander onderwerp van gesprek wist te vinden, dat ze zijn huis erg mooi vond.

‘Ja, dit is een heel mooi bouwwerk en in een goede, oude stijl,’ zei hij.

‘Ik vond het erf voor het bordes zo mooi. Was dat al zo?’

‘O, nee!’ zei hij en zijn gezicht begon te stralen van voldoening. ‘U had het dit voorjaar eens moeten zien!’

En hij begon, eerst behoedzaam, maar dan steeds enthousiaster, haar aandacht op te eisen voor de verschillende aspecten van de verfraaiing van huis en tuin. Het was duidelijk te zien dat Vronski, die zich zoveel moeite had getroost voor de verbetering en verfraaiing van zijn landgoed, het niet kon laten daarmee te pralen tegenover de nieuwe gast, en ook dat hij zielsblij was met de lof die Darja Aleksandrovna hem toezwaaide.

‘Als u het ziekenhuis wilt zien en niet te vermoeid bent; het is niet ver. Zullen we?’ zei hij terwijl hij naar haar gezicht keek om er zeker van te zijn of ze het echt niet vervelend vond.

‘Ga je ook mee, Anna?’ vroeg hij.

‘Ja, goed. Nietwaar?’ wendde ze zich tot Svijazjski. ‘*Mais il ne faut pas laisser le pauvre Veslovski en Toesjkjevitsj se morfondre là dans le bateau.* We moeten het hun laten weten. Ja, dat is een monument dat hij hier achter zal laten,’ zei Anna terwijl ze zich met dezelfde slimme, alwetende glimlach tot Dolly wendde waarmee ze al eerder over het ziekenhuis sprak.

‘Ja, een kapitaal karwei!’ zei Svijazjski. Maar om niet de indruk te wekken dat hij Vronski naar de mond praatte, voegde hij er direct een lichtelijk verwijtende opmerking aan toe. ‘Het verwondert me echter, graaf,’ zei hij, ‘dat u die zoveel voor de volksgezondheid doet, zo onverschillig tegenover scholen staat.’

‘*C’est devenu tellement commun, les écoles,*’ zei Vronski. ‘U begrijpt dat dat niet de reden is, maar het kwam zomaar, ik werd enthousiast. Hier moeten we heen naar het ziekenhuis,’ wendde hij zich tot Darja Aleksandrovna terwijl hij naar een zijpad van de laan wees.

De dames openden hun parasols en liepen het zijpaadje in. Na enige kronkels in het pad kwamen ze door een hekje en daar zag Darja Aleksandrovna op een terp voor zich een bijna voltooid groot, rood gebouw met een pretentieuze vorm. Het nog niet geverfde ijzeren dak schitterde verblindend in de heldere zon. Naast dit bijna voltooide gebouw werd een ander bouwwerk opgetrokken dat nog in de steigers stond. Werklieden met voorschoten stonden op de stellingen, plaatsten de bakstenen, goten er specie op uit metselbakken en controleerden de streklagen met hun metseldraden.

‘Wat vordert het werk snel bij u!’ zei Svijazjski. ‘De laatste keer dat ik hier was, zat er nog geen dak op.’

‘Tegen de herfst is alles klaar. Binnen is bijna alles al afgewerkt,’ zei Anna.

‘En wat is dat voor een nieuw gebouw?’

‘Dat is voor de dokter en de apotheek,’ antwoordde Vronski. Hij zag dat de architect in zijn korte jas naar hem toekwam, verontschuldigde zich tegenover de dames en ging hem tegemoet.

Hij liep om een kuip heen waar de arbeiders kalk uithaalden, bleef bij de architect staan en begon opgewonden tegen hem te praten.

‘De gevellijst komt nog steeds te laag,’ antwoordde hij Anna op haar vraag wat er was.

‘Ik heb gezegd dat het fundament hoger moest,’ zei Anna.

‘Ja, dat was vanzelfsprekend beter geweest, Anna Arkadjevna,’ zei de architect, ‘maar daar is het nu te laat voor.’

‘Ja, ik ben daar bijzonder in geïnteresseerd,’ zei Anna tegen Svijazjski die zijn

verbazing uitsprak over haar kennis van de architectuur. ‘Dit nieuwe gebouw moet harmoniëren met het ziekenhuis. Maar het is later bedacht en is zonder ontwerp begonnen.’

Toen Vronski klaar was met de architect, kwam hij weer bij de dames en leidde hen het ziekenhuis binnen.

Hoewel buiten nog aan de kroonlijsten werd gewerkt en op de begane grond nog werd geschilderd, was de afwerking van de verdieping al bijna helemaal gereed. Ze kwamen langs een brede gietijzeren trap op de overloop en vervolgens in de eerste grote kamer. De muren waren met marmer bepleisterd en de grote ramen uit één stuk waren reeds ingezet; alleen de parketvloer was nog niet gereed en de timmerlieden die bezig waren een opgetild vierkant stuk parket glad te schaven, onderbraken hun werk en deden hun haarbanden af om het gezelschap te groeten.

‘Dit is de ontvangstkamer,’ zei Vronski. ‘Hier komt een lessenaar, een tafel, een kast en verder niets.’

‘Hierheen, loop hier maar door. En niet bij het raam komen,’ zei Anna terwijl ze voelde of de verf droog was. ‘De verf is al droog, Aleksej,’ voegde ze eraan toe.

Na de ontvangstkamer kwamen ze in de gang. Vronski liet hun hier de ventilatie zien die volgens een nieuw systeem was aangelegd. Daarna liet hij de marmeren baden en de bedden met een ongebruikelijke vering zien. Daarna liet hij één voor één de ziekenkamers, de voorraadkamer, de linnenkamer zien. Daarna de kachels die volgens een nieuwe constructie waren gemaakt, daarna van die wagentjes die geen lawaai maakten als ze door de gang reden om benodigheden rond te brengen, en nog veel meer. Svijazjski had als kenner van de laatste vervolmakingen voor alles grote waardering. Dolly verbaasde zich gewoon over al die dingen die ze nog nooit had gezien en omdat ze alles wilde begrijpen, vroeg ze honderd uit en dat deed Vronski zichtbaar genoeg.

‘Ja, ik denk dat dit het enige ziekenhuis in Rusland is dat volledig juist is ingericht,’ zei Svijazjski. \

‘Maar krijgt u geen kraamafdeling?’ vroeg Dolly. ‘Daar is op het platteland nu juist zo’n behoefte aan. Ik heb zo vaak...’

Niettegenstaande zijn hoffelijkheid viel Vronski haar in de rede.

‘Dit is geen kraaminrichting maar een ziekenhuis en het is bestemd voor alle ziekten behalve de besmettelijke,’ zei hij. ‘Bekijk dit maar eens...’ En hij duwde een pas bestelde rolstoel voor herstellende zieken Dolly’s kant op. ‘Kijk maar eens.’ Hij ging in de rolstoel zitten en begon ermee te rijden. ‘De patiënt kan nog niet lopen omdat hij nog te zwak is of iets aan zijn benen mankeert maar hij heeft frisse lucht nodig en gaat uit rijden, maakt een uitstapje...’

Darja Aleksandrovna had overal belangstelling voor en vond alles even prachtig maar wat haar het meest beviel was Vronski met zijn natuurlijke, naïeve

enthousiasme. Ja, dat is een heel lieve en goede man, dacht ze soms terwijl ze, zonder naar hem te luisteren, geboeid naar de uitdrukking van zijn gezicht keek en zich in gedachten in Anna verplaatste. Ze vond hem nu zo aardig met zijn levendige enthousiasme dat ze begreep hoe Anna op hem verliefd had kunnen worden.

‘Nee, ik denk dat de vorstin te vermoeid is en dat de paarden haar niet interesseren,’ zei Vronski tegen Anna toen ze voorstelde om naar de stoeterij te gaan waar Svijazjski de nieuwe hengst wilde zien. ‘Gaan jullie maar, ik vergezel de vorstin naar huis en we praten nog wat,’ zei hij. ‘Als u dat tenminste prettig vindt,’ wendde hij zich tot Dolly.

‘Heel graag want ik heb helemaal geen verstand van paarden,’ zei Darja Aleksandrovna enigszins verwonderd.

Ze zag aan Vronski’s gezicht dat hij iets van haar wilde. En daarin vergiste ze zich niet. Zodra ze weer door het hekje in de tuin waren gekomen, keek hij welke kant Anna opliep en nadat hij zich ervan had overtuigd dat zij hen niet kon horen en zien, begon hij:

‘U heeft wel begrepen dat ik iets met u wil bespreken?’ zei hij terwijl hij haar met lachende ogen aankeek. ‘Ik vergis me niet als ik zeg dat u een vriendin van Anna bent.’ Hij nam zijn hoed af, pakte zijn zakdoek en veegde daarmee over zijn kalende hoofd.

Darja Aleksandrovna gaf geen antwoord en keek hem slechts geschrokken aan. Toen ze met hem alleen gebleven was, werd ze plotseling bang: zijn lachende ogen en de strenge uitdrukking van zijn gezicht joegen haar angst aan.

De meest vreemde veronderstellingen over wat hij met haar wilde bespreken, flitsten door haar hoofd: Hij gaat me vragen om met mijn kinderen bij hen in te trekken en dat zal ik hem moeten weigeren; of dat ik in Moskou een kring voor Anna zal vormen... Of toch niet over Vasenka Veslovski en zijn relatie tot Anna? En misschien over Kitty en dat hij zich schuldig voelt? Ze voorzag niets dan onplezierige zaken maar ze had er geen idee van wat hij werkelijk met haar wilde bespreken.

‘U heeft zo’n invloed op Anna; ze is zo op u gesteld,’ zei hij. ‘Helpt u mij.’

Darja Aleksandrovna keek vragend en schuchter naar zijn energieke gezicht dat geheel of gedeeltelijk uit de schaduw van de linden in het zonlicht kwam om daarna weer helemaal in de schaduw te verdwijnen en wachtte op wat hij verder zou gaan zeggen. Hij liep echter zwijgend naast haar voort terwijl zijn wandelstok door het grint kraste.

‘Dat u bij ons kwam, u, als enige vrouw van Anna’s vroegere vriendinnen, prinses Varvara reken ik niet mee, maakte mij duidelijk dat u dat niet deed omdat u onze situatie normaal vindt, maar omdat u in het volle besef van de

moeilijkheid van deze situatie nog evenveel van haar houdt en haar wilt helpen. Heb ik u juist begrepen?’ vroeg hij terwijl hij haar van opzij aankeek.

‘O, ja,’ antwoordde Darja Aleksandrovna terwijl ze haar parasol dichtdeed, ‘maar...’

‘Nee,’ viel hij haar in de rede en hij bleef onwillekeurig staan, vergetend dat hij zijn gesprekspartner hiermee in een lastig parket bracht omdat zij nu ook verplicht was te blijven staan. ‘Niemand voelt zo sterk en zo hevig als ik hoe moeilijk Anna’s situatie is. En dat is begrijpelijk indien u mij de eer wilt aandoen mij als een man met een hart te willen zien. Ik ben de oorzaak van deze situatie en daarom voel ik haar ook.’

‘Ik begrijp het,’ zei Darja Aleksandrovna die hem onwillekeurig bewonderde omdat hij dit zo oprecht en vastberaden zei. ‘Maar juist doordat u zichzelf als de oorzaak voelt, overdrijft u, vrees ik,’ zei ze. ‘Ik begrijp dat haar situatie in de wereld moeilijk is.’

‘In de wereld is het een hel!’ zei hij snel terwijl hij zijn gezicht somber fronste. ‘Het is onmogelijk zich morele martelingen voor te stellen die erger zijn dan die welke zij gedurende twee weken in Petersburg moest doorstaan... en ik smeed u dat te willen geloven.’

‘Ja, maar hier, zolang noch Anna... noch u behoefte voelt aan het wereldse leven...’

‘Het wereldse leven!’ zei hij vol verachting. ‘Wat voor behoefte kan ik hebben aan de wereld?’

‘Tot dan, en dat kan voor altijd zijn, bent u gelukkig en gerust. Ik zie aan Anna dat ze gelukkig is, volmaakt gelukkig, dat heeft ze me al duidelijk kunnen maken,’ zei Darja Aleksandrovna met een glimlach, maar terwijl ze dit nu zei, twijfelde ze onwillekeurig of Anna wel echt gelukkig was.

Vronski scheen daar echter niet aan te twijfelen.

‘Ja, ja,’ zei hij. ‘Ik weet dat ze na al haar doorstane leed weer is opgeleefd; ze is gelukkig. Ze is werkelijk gelukkig. Maar ik...? Ik ben bang voor wat ons wacht... Neemt u mij niet kwalijk, wilt u verder lopen?’

‘Nee, dat maakt niet uit.’

‘Wel, laten we hier dan gaan zitten.’

Darja Aleksandrovna ging op een tuinbankje op een hoek van de laan zitten. Hij bleef voor haar staan.

‘Ik zie dat ze gelukkig is,’ herhaalde hij en Darja Aleksandrovna werd nog heviger door twijfel getroffen of ze werkelijk gelukkig was. ‘Maar zal dat zo blijven? Of wij goed of verkeerd hebben gehandeld, dat is een andere vraag, maar de teerling is geworpen,’ zei hij en hij ging van het Russisch over op het Frans, ‘en wij zijn voor heel het leven verbonden. Wij zijn verbonden door liefdesbanden die ons bijzonder heilig zijn. We hebben een kind en we kunnen nog meer

kinderen krijgen. De wet echter en alle omstandigheden waaronder wij leven zijn dusdanig dat zich duizenden complicaties voordoen die zij, nu zij na al dat leed en al die beproevingen uitrust en tot zichzelf komt, niet ziet en niet wil zien. En dat is begrijpelijk. Maar ik moet ze wel zien. Mijn dochter is naar de letter der wet niet mijn dochter maar de dochter van Karenin. En ik wens dit bedrog niet!’ zei hij terwijl hij een energiek, afwijzend gebaar maakte en Darja Aleksandrovna somber en vragend aankeek.

Ze gaf geen antwoord en keek hem slechts aan. Hij vervolgde:

‘En zo dadelijk wordt er een zoon geboren, mijn zoon, maar volgens de wet een Karenin. Hij zal noch erfgenaam van mijn naam, noch van mijn vermogen zijn, en al worden we nog zo’n gelukkig gezin en al krijgen we nog zoveel kinderen, er zal tussen hen en mij geen band bestaan. Het zouden Karenins zijn. U zult begrijpen hoe moeilijk en verschrikkelijk deze situatie is! Ik heb geprobeerd hierover met Anna te praten. Maar het irriteert haar. Ze begrijpt het niet en ik kan *haar* niet alles zeggen. Bekijkt u het nu eens van de andere kant. Ik ben gelukkig met haar liefde maar ik moet een bezigheid hebben. Ik heb deze bezigheid gevonden, ben er trots op en beschouw haar als nobeler dan de bezigheden van mijn voormalige kameraden aan het hof en in de dienst. En zonder twijfel zou ik dit werk niet meer voor hun werk willen ruilen. Ik werk hier, ik ben op mijn plaats, ik ben gelukkig en tevreden en we hebben voor ons geluk verder niets nodig. Ik houd van dit werk. *Cela n’est pas un pis-aller*, integendeel...’

Darja Aleksandrovna zag hoe hij op dit punt van zijn verklaring in verwarring raakte. Ze begreep deze uitweiding niet helemaal maar ze voelde dat hij, nu hij begonnen was over aangelegenheden die hem zeer na aan het hart lagen en waar hij niet met Anna over kon spreken, ook alles zou zeggen wat hij op zijn hart had en dat het probleem van zijn werk op het land onder dezelfde afdeling hartszaken viel als het probleem van zijn relatie tot Anna.

‘Laat ik dus verder gaan,’ zei hij nadat hij zijn kalmte had herwonnen. ‘De hoofdzaak is dat ik al werkend de overtuiging moet hebben dat mijn werk niet met mij zal sterven, dat ik erfgenamen zal hebben; maar die heb ik niet. Stelt u zich de positie van een man voor die bij voorbaat weet dat de kinderen van hem en van de vrouw van wie hij houdt, niet hem zullen toebehoren maar iemand anders, iemand die hen haat en niets van hen wil weten. Dat is immers verschrikkelijk!’

Even zweeg hij, kennelijk ten prooi aan een hevige emotie.

‘Ja, natuurlijk begrijp ik dit. Maar wat kan Anna daaraan doen?’ vroeg Darja Aleksandrovna.

‘Ja, dit brengt mij naar het doel van mijn gesprek,’ zei hij, zijn emotie met geweld onderdrukkend. ‘Anna kan daar iets aan doen, dit alles hangt van haar

af... Zelfs om de keizer te verzoeken het kind te echten is een scheiding noodzakelijk. En dit hangt van Anna af. Haar man ging akkoord met een scheiding. Uw man had dat toentertijd zo goed als geregeld. En ook nu zou hij, naar ik weet, niet weigeren. Ze behoeft hem slechts te schrijven. Hij heeft toen zonder meer geantwoord dat hij niet zou weigeren, indien zij uitdrukking aan deze wens zou geven. Dit is natuurlijk,' zei hij grimmig, 'weer een van die farizeeërsweed heden waartoe slechts dit soort mensen zonder hart in staat is. Hij weet welk een leed alleen al de herinnering aan hem haar bezorgt en toch eist hij, haar kennend, deze brief van haar. Ik begrijp dat dit een marteling voor haar is. Maar het is allemaal zo belangrijk dat *il faut passer pardessus toutes ces finesses de sentiment. Il y va du bonheur et de l'existence d'Anne et de ses enfants*. Ik spreek niet over mijzelf hoewel het mij zwaar, bijzonder zwaar valt,' zei hij. Het was of hij dreigend tegen iemand sprak omdat het hem zo zwaar viel. 'En daarom, vorstin, klamp ik me schaamteloos aan u vast als aan een reddingboei. Helpt u mij om haar te overreden deze brief aan hem te schrijven en echtscheiding te eisen!'

'Ja, vanzelfsprekend,' zei Darja Aleksandrovna peinzend en haar laatste ontmoeting met Aleksandr Aleksandrovitsj stond haar weer levendig voor de geest. 'Ja, vanzelfsprekend,' herhaalde ze vastbesloten terwijl ze aan Anna dacht.

'Gebruikt u uw invloed op haar, maakt u dat ze de brief schrijft. Ik wil hier niet met haar over praten en dat gaat ook nauwelijks.'

'Goed, ik zal erover spreken. Maar waarom komt ze zelf niet op de gedachte?' zei Darja Aleksandrovna die hierbij plotseling aan Anna's vreemde nieuwe gewoonte moest denken om haar ogen half toe te knijpen. En ze herinnerde zich dat Anna haar ogen zo toekneep op die momenten dat het gesprek de intiemere zaken van haar leven raakte. Het is alsof ze haar ogen voor haar leven sluit om niet alles te zien, dacht Dolly. 'Ik zal beslist met haar praten, zowel voor mezelf als voor haar,' antwoordde Darja Aleksandrovna toen hij zei hoe dankbaar hij was.

Ze stonden op en liepen naar het huis.

Anna die na Dolly thuiskwam, keek nauwlettend naar haar ogen als wilde ze naar het gesprek informeren dat Dolly met Vronski had gehad maar ze bracht haar vraag niet onder woorden.

‘Het is geloof ik al tijd voor het diner,’ zei ze. ‘We hebben elkaar nog helemaal niet gezien. Ik reken op vanavond. Ik moet me nu gaan verkleeden. En jij ook, denk ik. We zijn allemaal vuil geworden op de bouw.’

Dolly ging naar haar kamer en ze moest lachen. Ze had niets om zich te verkleeden want ze had haar beste japon al aan, maar om toch van enige voorbereiding voor het diner blijk te geven vroeg ze aan het kamermeisje om haar japon schoon te maken, verwisselde van manchetten en van strik en speldde wat kant op haar haar.

‘Dat is alles wat ik kon doen,’ zei ze met een glimlach tegen Anna die in haar derde, wederom zeer eenvoudige japon naar haar toekwam.

‘Ja, we zijn hier erg formeel,’ zei ze als wilde ze zich verontschuldigen voor haar elegante kleding. ‘Aleksej is zo blij met je komst, zoals hij dat maar zelden is. Hij moet beslist verliefd op je zijn,’ voegde ze eraan toe. ‘Maar ben je niet moe?’

Er was voor het diner geen tijd om ergens over te praten. Toen ze in de salon kwamen, was prinses Varvara daar reeds en ook de heren in zwarte, geklede jassen. De architect was in rokkostuum. Vronski stelde zijn gast voor aan de dokter en de rentmeester. Met de architect had hij haar in het ziekenhuis reeds kennis laten maken.

De dikke hofmeester met zijn glanzende ronde gladgeschoren gezicht en gesteven witte das kondigde aan dat de maaltijd gereed was en de dames stonden op. Vronski verzocht Svijazjski Anna Arkadjevna een arm te geven en zelf ging hij naar Dolly. Veslovski gaf prinses Varvara een arm voordat Toesjkjevitsj dit kon doen zodat Toesjkjevitsj, de rentmeester en de dokter alleen liepen.

Het diner, de eetkamer, het servies, de bedienden, de wijn en de spijsen beantwoordden niet slechts aan de algemene nieuwe luxueuze stijl van het huis maar wekten de indruk nog luxueuzer en nieuwer te zijn. Darja Aleksandrovna keek naar al die luxe die zo nieuw voor haar was en verdiepte zich als vrouw die gewend was een huishouden te leiden (hoewel ze niet verwachtte iets van alles wat ze gezien had in haar eigen huis te gebruiken, zo ver stond al deze luxe van haar levenswijze af), onwillekeurig in elk detail en stelde zich de vraag door wie en hoe dit alles was geregeld. Vasenka Veslovski, haar man en zelfs Svijazjski en

vele mensen die ze kende, dachten hier nooit over na en geloofden onvoorwaardelijk datgene wat elke ordentelijke gastheer zijn gasten wil doen geloven; namelijk, dat alles wat zo goed bij hem geregeld was, hem, de gastheer, geen enkele moeite had gekost en vanzelf was gegaan. Darja Aleksandrovna wist echter dat zelfs de pap voor het ontbijt van de kinderen er niet vanzelf kwam en dat daarom aan zo'n gecompliceerde en perfecte organisatie door iemand veel aandacht moest zijn besteed. En de blik waarmee Aleksej Kirillovitsj de tafel overzag, én het knikje dat hij de hofmeester gaf, én de wijze waarop hij Darja Aleksandrovna de keuze liet tussen de koude kvassoepe en gewone soep, maakten haar duidelijk dat de gastheer zelf overal voor zorgde. Dit alles was kennelijk evenmin van Anna afhankelijk als van Veslovski. Zij, Svijazjski, de prinses en Veslovski waren gelijkelijk gasten die blijmoedig genoten van wat hun werd toebedeeld.

Anna was slechts gastvrouw waar het het voeren van het gesprek betrof. En dit gesprek dat voor de vrouw des huizes heel moeilijk was aan een kleine tafel in aanwezigheid van lieden als de rentmeester en de architect, mensen uit een volstrekt andere wereld die hun best deden niet verlegen te worden door de ongewone luxe en die niet bij machte waren een langdurige bijdrage te leveren aan de algemene conversatie, dit moeilijke gesprek voerde Anna met haar gebruikelijke tact, natuurlijkheid en zelfs met voldoening, naar Darja Aleksandrovna opmerkte.

Het gesprek kwam op de eenzame roeitocht van Toesjkjevitsj en Veslovski, en Toesjkjevitsj begon te vertellen over de laatste regatta's in Petersburg in de Jachtclub. Anna wachtte echter op een pauze en wendde zich onmiddellijk tot de architect om hem in het gesprek te betrekken.

'Nikolaj Ivanytsj was verrast,' zei ze over Svijazjski, 'dat het nieuwe gebouw zo gevorderd was sinds zijn laatste bezoek; ik kom er echter elke dag en elke dag verwonder ik mij erover dat het zo snel gaat.'

'Het is prettig werken met zijne excellentie,' zei de architect met een glimlach (hij was een eerbiedig en rustig man die zich bewust was van zijn waardigheid). 'Het is heel iets anders dan met de autoriteiten van het gouvernement. Waar zij een riem papier vol zouden schrijven, geef ik iets door aan de graaf, we praten even en met een paar woorden is het geregeld.'

'De Amerikaanse aanpak,' zei Svijazjski glimlachend.

'Ja, mijnheer, daar wordt rationeel gebouwd...'

Het gesprek kwam hierna op het machtsmisbruik van de autoriteiten in de Verenigde Staten maar Anna gaf direct een andere wending aan het gesprek om ook de rentmeester uit zijn zwijgen te verlossen.

'Heb jij wel eens oogstmachines gezien?' wendde ze zich tot Darja Aleksandrovna. 'We hadden ze net bekeken toen we jou tegenkwamen. Ik had ze

nog niet eerder gezien.'

'Hoe gaat dat in zijn werk?' vroeg Dolly.

'Precies als een schaar. Een plank en een heleboel kleine schaaftjes. Kijk zo.'

Anna pakte met haar fraaie, blanke, beringde handen een mes en een vork en begon het te demonstreren. Ze zag blijkbaar dat niemand ook maar iets van haar uitleg begreep maar ze ging toch door omdat ze wist dat ze een mooie stem en fraaie handen had.

'Het heeft meer van pennemesjes,' zei Veslovski die zijn ogen niet van haar af kon houden, koketterend.

Anna glimlachte nauwelijks merkbaar maar ze gaf hem geen antwoord.

'Niet waar, Karl Fjodorytsj, het zijn toch net schaaftjes?' wendde ze zich tot de rentmeester.

'O ja,' antwoordde de Duitser. '*Es ist ein ganz einfaches Ding*,' en hij begon de werking van de machine uit te leggen.

'Jammer dat ze niet bindt. Op een expositie in Wenen zag ik er één die met ijzerdraad bond,' zei Svijazjski. 'Dat zou gunstiger zijn.'

'*Es kommt drauf an... Der Preis vom Draht muss ausgerechnet werden*.' En de Duitser was uit zijn zwijgen verlost en wendde zich tot Vronski: '*Das lässt sich ausrechnen, Erlaucht*.' De Duitser wilde al naar zijn zak grijpen met het potlood en het notitieboekje waarin hij alles uitrekende, maar beheerste zich daar hij beseftte dat hij aan een diner zat en de koele blik van Vronski zag. '*Zu complicirt, macht zu viel Klopot*,' besloot hij.

'*Wünscht man Dochots, so hat man auch Klopots*,' zei Vasenka Veslovski die de Duitser voor de gek hield. '*J'adore l'allemand*,' wendde hij zich weer met dezelfde glimlach tot Anna.

'*Cessez*,' zei ze quasi streng.

'Maar we hadden u op het veld verwacht, Vasili Semjonytsj,' wendde ze zich tot de dokter, een man met een ongezond uiterlijk. 'Bent u er geweest?'

'Ik ben er geweest maar ik ben vervlogen,' antwoordde de dokter somber schertsend.

'Dan heeft u dus flink wat lichaamsbeweging gehad?'

'Voortreffelijk!'

'Wel, hoe maakt de oude vrouw het? Ik hoop dat het geen tyfus is?'

'Tyfus of niet, maar er is geen vooruitgang te bespeuren.'

'Wat jammer!' zei Anna en na op deze wijze haar huisgenoten de verschuldigde beleefdheid bewezen te hebben, wendde zij zich weer tot de intimi.

'En toch zou het een hele opgave zijn om een machine te vervaardigen aan de hand van wat u verteld heeft, Anna Arkadjevna,' zei Svijazjski voor de grap.

'Welnee, waarom?' zei Anna met een lachje dat verried dat ze wel wist dat haar uitleg van de constructie van een machine iets vertederends had dat ook

Svijazjski niet was ontgaan. Dolly werd onaangenaam getroffen door dit nieuwe trekje van jeugdige koketterie.

‘Maar Anna Arkadjevna’s kennis van de architectuur is daarentegen verbazingwekkend,’ zei Toesjkjevitsj.

‘Nou en of, ik hoorde Anna Arkadjevna gisteren zeggen: ook de plinten waterpas,’ zei Veslovski. ‘Zeg ik het goed?’

‘Daar is niets verbazingwekkends aan wanneer je zoveel hoort en ziet,’ zei Anna. ‘Maar u weet waarschijnlijk nog niet eens waarvan een huis wordt gemaakt?’

Darja Aleksandrovna merkte dat Anna ontevreden was over die speelse toon die tussen haar en Veslovski heerste maar dat ze er zelf onwillekeurig in verviel.

Vronski’s handelwijze in deze leek niet op die van Levin. Hij hechtte kennelijk geen enkel belang aan het gebabbel van Veslovski en moedigde deze grapjes zelfs aan.

‘Wel, zeg op, Veslovski, waar worden de stenen mee aan elkaar gemaakt?’

‘Met cement, natuurlijk.’

‘Bravo! En wat is cement?’

‘Ja, een soort van pap... nee, vulling,’ zei Veslovski en iedereen moest lachen.

Met uitzondering van de in somber zwijgen verzonken dokter, architect en rentmeester, zwegen de disgenoten geen ogenblik; nu eens gleed het gesprek luchtig ergens overheen, dan weer kreeg het houvast en soms voelde iemand zich gekwetst. Eenmaal voelde Darja Aleksandrovna zich gekwetst. Ze wond zich zo op dat ze er zelfs een kleur van kreeg en later trachtte ze in haar herinnering na te gaan of ze niet iets te veel of iets onvriendelijks had gezegd. Svijazjski begon over Levin en over diens vreemde ideeën dat machines alleen maar schadelijk zouden zijn in de Russische economie.

‘Ik heb niet het genoegen deze mijnheer Levin te kennen,’ zei Vronski met een glimlach, ‘maar hij heeft de machines waarover hij een negatief oordeel uitspreekt, waarschijnlijk nooit gezien. En als hij er één gezien en geprobeerd heeft dan was dat maar zozo, en was dat geen buitenlandse maar een of andere Russische machine. En hoe kan men dan van inzicht spreken?’

‘Zeker een Turks inzicht,’ zei Veslovski glimlachend terwijl hij zich tot Anna wendde.

‘Ik kan zijn ideeën niet verdedigen,’ zei Darja Aleksandrovna opgewonden, ‘maar ik kan wel zeggen dat hij een heel ontwikkeld mens is; als hij hier was zou hij weten wat hij u moest antwoorden maar ik kan het niet.’

‘Ik ben zeer op hem gesteld en we zijn heel goede vrienden,’ zei Svijazjski met een goedmoedige glimlach. ‘*Mais pardon, il est un petit peu toqué*: hij beweert bijvoorbeeld dat zowel de Zemstvo als de vrederechters allemaal onnodige zaken zijn en hij wil nergens aan meedoen.’

‘Dat is onze Russische onverschilligheid,’ zei Vronski terwijl hij water uit een karaf met ijs in een dun glas op een voet schonk, ‘om niet te beseffen welke verplichtingen onze rechten ons opleggen en die verplichtingen daarom te loochenen.’

‘Ik ken niemand die strenger is bij het nakomen van zijn verplichtingen,’ zei Darja Aleksandrovna, geprikkeld door Vronski’s superieure toon.

‘Daarentegen ben ik,’ vervolgde Vronski die zich kennelijk aangesproken voelde door dit gesprek, ‘ik daarentegen, ben werkelijk zeer erkentelijk voor de eer die mij is aangedaan, en wel dank zij Nikolaj Ivanytsj (hij wees naar Svijazjski), door mijn verkiezing tot honorair vrederechter. Ik vind voor mij de verplichting om naar een zitting te gaan en mijn oordeel te geven over de zaak van een boer en een paard even belangrijk als al het andere wat ik kan doen. En ik zal het als een eer beschouwen wanneer men mij tot lid van het plaatselijk bestuur zal kiezen. Slechts zo kan ik betalen voor al die privileges die ik als grondbezitter geniet. Jammer genoeg wordt de betekenis die de grootgrondbezitters in de staat behoren te hebben, niet begrepen.’

Het bevreemdde Darja Aleksandrovna te horen dat hij bij zichzelf aan tafel zo zeker was van zijn gelijk. Ze herinnerde zich hoe Levin die het tegenovergestelde dacht, bij zichzelf aan tafel even zelfverzekerd zijn ideeën verkondigde. Maar ze hield van Levin en daarom stond ze aan zijn kant.

‘Op de volgende zitting kunnen we dus op u rekenen, graaf?’ zei Svijazjski. ‘Maar we moeten er wat vroeger heen om de achtste daar reeds te zijn. Indien u mij de eer zou willen doen om bij mij te komen?’

‘Maar ik ben het wel een beetje met je *beau-frère* eens,’ zei Anna. ‘Maar niet helemaal,’ voegde ze er glimlachend aan toe. ‘Ik vrees dat wij de laatste tijd wat al te veel sociale verplichtingen hebben. Terwijl er vroeger zoveel ambtenaren waren dat voor elke zaak een ambtenaar moest worden genomen, zo wordt nu alles gedaan door lieden die zich in dienst stellen van de gemeenschap. Aleksej is hier nu zes maanden en hij is geloof ik al lid van vijf of zes verschillende sociale instellingen: het College van Curatoren, rechter, lid van het plaatselijke bestuur, gezworene, iets met paarden. *Du train que cela va* zal dit al zijn tijd in beslag nemen. En ik ben bang dat het slechts voor de vorm zal zijn wanneer het zoveel wordt. Van hoeveel instellingen bent u lid, Nikolaj Ivanytsj?’ wendde ze zich tot Svijazjski. ‘Ik denk wel meer dan twintig?’

Anna sprak schertsend maar toch klonk er wat irritatie in haar stem. Darja Aleksandrovna die Anna en Vronski nauwlettend gadesloeg, merkte dit meteen op. Ook merkte ze dat Vronski’s gezicht tijdens dit gesprek meteen een ernstige en koppige uitdrukking kreeg. Hierdoor en ook omdat ze merkte dat prinses Varvara onmiddellijk, om het gesprek een andere wending te geven, haastig over Petersburgse kennissen begon te praten en ook omdat ze zich herinnerde dat

Vronski in het park plompverloren over zijn activiteiten sprak, begreep Dolly dat dit vraagstuk van zijn sociale activiteiten samenhang met een intiem meningsverschil tussen Anna en Vronski.

Het diner, de wijn, het servies, het was allemaal voortreffelijk maar het was zoals Darja Aleksandrovna het op de feestelijke diners en bals had gezien die ze reeds lang was ontwend en het droeg hetzelfde onpersoonlijke en dwangmatige karakter; en daarom maakte dit alles op een gewone dag en in kleine kring een onplezierige indruk op haar.

Na het diner zaten ze nog een tijdje op het terras. Daarna gingen ze tennissen. De in twee partijen verdeelde spelers namen op de keurig geëffende en gewalste *croquet-ground* hun plaats in aan weerszijden van het tussen twee vergulde paaltjes gespannen net. Darja Aleksandrovna probeerde mee te spelen maar het duurde lang voor ze het begreep en toen ze het begrepen had, was ze zo moe dat ze bij prinses Varvara ging zitten en alleen nog naar de spelers keek. Haar partner Toesjkjevitsj hield er ook mee op maar de anderen speelden nog lang door. Svjazjski en Vronski speelden allebei erg goed en heel serieus. Ze hielden de geserveerde bal nauwlettend in het oog, liepen zonder haast of getreuzel behendig op, wachtten op het stuiten van de bal en sloegen hem feilloos met hun racket over het net. Veslovski speelde slechter dan de anderen. Hij was te opgewonden maar wel animeerde hij de andere spelers met zijn vrolijkheid. Zijn gelach en geroep was geen moment van de lucht. Evenals de andere heren had hij met toestemming van de dames zijn jas uitgetrokken en zijn forse, fraaie figuur in de witte hemdsmouwen, met het rood bezwete gezicht en de felle bewegingen, griften zich in het geheugen.

Toen Darja Aleksandrovna die avond naar bed ging, zag ze zodra ze haar ogen had gesloten, de over de *croquet-ground* heen en weer rennende Vasenka Veslovski.

Darja Aleksandrovna voelde zich niet vrolijk tijdens het spel. De speelse wijze waarop Vasenka Veslovski en Anna zich tegenover elkaar bleven gedragen en die altijd weer onnatuurlijke toon van volwassenen wanneer ze een kinderspel spelen zonder dat er kinderen bij zijn, stonden haar tegen. Maar om de stemming niet te bederven en haar tijd toch door te komen, ging ze nadat ze was uitgerust, weer met het spel meedoen en veinsde dat ze het leuk vond. Ze had deze hele dag het gevoel dat ze in een schouwburg speelde met betere acteurs dan ze zelf was en dat haar slechte spel de hele voorstelling bedierf.

Ze had zich voorgenomen om twee dagen te blijven als alles goed zou gaan. Maar die avond, tijdens het spel, besloot ze dat ze de volgende dag zou vertrekken. Nu ze één dag van die kwellende, moederlijke zorgen waar ze op de heenweg zo'n weerzin tegen had, verlost was geweest, kwamen die al in een ander licht te staan en trokken haar aan.

Toen Darja Aleksandrovna die avond na de thee en het boottochtje alleen in haar kamer was, haar japon uittrok en haar dunne haren schikte voor de nacht, voelde ze zich heel opgelucht.

Zelfs de gedachte dat Anna dadelijk bij haar binnen zou komen, vond ze onplezierig. Ze wilde alleen zijn met haar gedachten.

Dolly wilde al naar bed gaan toen Anna in haar nachtkleding bij haar binnenkwam.

In de loop van de dag was Anna enige malen een gesprek over intieme aangelegenheden begonnen maar er telkens na een paar woorden weer mee opgehouden. 'Als we straks alleen zijn, gaan we over alles praten. Ik moet je zoveel zeggen,' zei ze dan.

Nu waren ze alleen en Anna wist niet wat ze moest zeggen. Ze zat bij het raam naar Dolly te kijken terwijl ze in haar herinnering al die onuitputtelijk lijkende voorraden intieme gesprekken doorzocht en niets kon vinden. Ze had op dit ogenblik het gevoel dat alles reeds was gezegd.

'Wel, hoe gaat het met Kitty?' vroeg ze terwijl ze een diepe zucht slaakte en Dolly schuld bewust aankeek. 'Zeg me eens eerlijk, Dolly, is ze niet kwaad op me?'

'Kwaad? Welnee,' zei Darja Aleksandrovna glimlachend.

'Maar ze voelt toch wel haat, verachting?'

'Nee, hoor! Maar je weet dat men zoiets niet vergeeft.'

'Ja, ja,' zei Anna terwijl ze zich omwendde en door het open raam naar buiten keek. 'Maar het was mijn schuld niet. Maar wiens schuld dan wel? En wat is schuld? Alsof het anders had gekund? Wat denk jij? Had het zo kunnen zijn dat jij niet de vrouw van Stiva was?'

'Ik weet het echt niet. Maar vertel me nu eens...'

'Ja, ja, maar we zijn nog niet klaar over Kitty. Is ze gelukkig? Hij is een geweldig mens, naar men zegt.'

'Geweldig is te weinig gezegd. Ik ken geen beter mens.'

'Ach, wat ben ik daar blij om! Wat ben ik blij! Geweldig is te weinig gezegd,' herhaalde ze.

Dolly glimlachte.

'Maar vertel me nu over jezelf. We moeten over zoveel met elkaar praten. Ik heb met...'. Dolly wist niet meer hoe ze hem moest noemen. Ze vond het niet prettig om hem graaf en Aleksej Kirillytsj te noemen.

'Met Aleksej,' zei Anna. 'Ik weet dat jullie met elkaar gepraat hebben. Maar ik wilde je zonder omwegen vragen hoe je over mij denkt, over mijn leven?'

'Moet ik dat zo ineens zeggen? Ik weet het werkelijk niet.'

'Nee, zeg het me toch maar... Je ziet hoe ik leef. Maar je moet niet vergeten

dat je ons nu, na je komst, in de zomer ziet en dat we niet alleen zijn... We kwamen hier echter in het vroege voorjaar; we waren helemaal alleen en zullen ook weer alleen zijn, en ik kan me niet beter wensen. Maar stel je voor dat ik hier alleen moet zijn zonder hem, alleen, en dat staat te gebeuren... Ik zie aan alles dat het vaker voor zal komen dat hij de helft van de tijd niet thuis zal zijn,' zei ze terwijl ze opstond en dichterbij Dolly kwam zitten.

'Het spreekt vanzelf,' viel ze Dolly die haar tegen wilde spreken, in de rede, 'het spreekt vanzelf dat ik hem niet met geweld tegen zal houden. En ik houd hem ook niet tegen. De races staan voor de deur, zijn paarden zijn in de race en hij gaat. Daar ben ik erg blij om. Maar je moet eens aan mij denken, je moet je mijn positie eens voorstellen... Ach, wat heeft het voor zin om daarover te praten!' Ze glimlachte. 'Wel, waar heb je met hem over gesproken?'

'Hij heeft het over iets gehad waar ik ook zelf over wil praten en het valt me licht zijn pleiter te zijn: over, of er geen mogelijkheid is en of...' Darja Aleksandrovna haperde, 'jouw situatie niet geregeld, verbeterd kan worden... Je weet hoe ik het zie... Maar toch moet je, zo mogelijk, gaan trouwen...'

'Scheiden dus?' zei Anna. 'Weet je dat Betsy Tverskaja de enige vrouw was die mij in Petersburg bezocht? Je kent haar toch? *Au fond c'est la femme la plus dépravée qui existe*. Ze had een verhouding met Toesjkjevitsj en placht haar man op de meest schandelijke wijze te bedriegen. En zij heeft mij gezegd dat ze niets met mij te maken wil hebben zolang mijn situatie niet geregeld is. Denk nu niet dat ik een vergelijking trek... Ik ken jou toch, mijn lieve schat. Maar ik moest er onwillekeurig aan denken... Wel, wat heeft hij dus tegen je gezegd?' herhaalde ze.

'Hij zei dat hij lijdt om jou en om zichzelf. Misschien zul je dit egoïsme noemen maar dan wel een heel gerechtvaardigd en nobel egoïsme! Hij wil in de eerste plaats zijn dochter wettigen en jouw echtgenoot zijn, recht op je hebben.'

'Welke getrouwde vrouw, welke slavin kan in zulk een mate slavin zijn als ik, in mijn situatie?' viel ze Dolly somber in de rede.

'Wat hij vooral wil... hij wil dat jij niet lijdt.'

'Dat is niet mogelijk. Verder?'

'En verder de meest gerechtvaardigde wens: hij wil dat jullie kinderen een naam zullen hebben.'

'Welke kinderen?' zei Anna en ze kneep zonder naar Dolly te kijken haar ogen halfdicht.

'Annie en toekomstige kinderen...'

'Wat dat betreft kan hij gerust zijn: ik zal geen kinderen meer krijgen.'

'Hoe kan je nu zeggen dat je geen kinderen meer zult krijgen?'

'Ik krijg geen kinderen meer omdat ik het niet wil.'

En ondanks al haar emotie moest Anna glimlachen toen ze de naïeve nieuwsgierige uitdrukking, de verbazing en de schrik zag op Dolly's gezicht.

‘De dokter heeft mij na mijn ziekte gezegd.....’

‘Dat kan niet!’ zei Dolly terwijl ze haar ogen wijd opensperde. Dit was voor haar een van die openbaringen waarvan de gevolgen en de gevolgtrekkingen zo enorm waren, dat ze in de eerste ogenblikken slechts kon aanvoelen dat ze niet helemaal te overzien waren maar dat er heel lang en heel diep over moest worden nagedacht.

Deze openbaring die haar plotseling een verklaring gaf voor al die voor haar voordien onbegrijpelijke gezinnen met slechts een of twee kinderen, riep zoveel gedachten, overwegingen en tegenstrijdige gevoelens bij haar op dat ze niets kon zeggen en Anna slechts met wijd open ogen verbaasd aanstaarde. Dit was waarvan ze op de heenweg had gedroomd, maar nu, nu ze hoorde dat dit mogelijk was, schrok ze. Ze voelde dat dit een al te eenvoudige oplossing was voor zo’n gecompliceerd probleem.

‘*Nest ce pas immoral?*’ zei ze slechts na een moment van zwijgen.

‘Waarom? Bedenk dat ik de keuze heb uit twee mogelijkheden: of zwanger zijn, dat wil zeggen ziek, of de vriendin, de kameraad zijn van mijn man, toch mijn man,’ zei Anna op een opzettelijk oppervlakkige en luchthartige toon.

‘Toe nou, toe nou,’ zei Darja Aleksandrovna terwijl ze naar dezelfde argumenten luisterde die ze ook voor zichzelf had aangevoerd maar die haar niet meer zo overtuigend in de oren klonken als voordien.

‘Voor jou, voor anderen,’ zei Anna als raadde ze haar gedachten, ‘kan er nog twijfel bestaan, maar voor mij... Je moet begrijpen dat ik geen getrouwde vrouw ben; hij houdt van mij voor zolang het duurt. Trouwens, waarmee kan ik zijn liefde dan vasthouden? Hiermee?’

En ze strekte haar blanke armen voor haar buik.

Met een ongewone snelheid, zoals dat soms gaat in ogenblikken van opwindings, verdrongen de gedachten en de herinneringen zich in Darja Aleksandrovna’s hoofd. Ik, dacht ze, heb niet mijn best gedaan om Stiva te bekoren. Hij liet me alleen en ging naar anderen, maar die eerste met wie hij me bedroog, heeft hem niet vast kunnen houden door altijd mooi en vrolijk te zijn. Hij liet haar in de steek en nam een ander. En zou Anna graaf Vronski daarmee kunnen bekoren en vast kunnen houden? Als hij dat zou zoeken, zou hij wel fraaie kleding en manieren kunnen vinden die nog aantrekkelijker en vrolijker zijn. En hoe blank, hoe fraai haar naakte armen, hoe mooi heel haar volle figuur en haar opgewonden gezicht achter die zwarte haren ook mogen zijn, hij zal nog betere kunnen vinden dan mijn afschuwelijke, zielige en lieve man zoekt en vindt.

Dolly antwoordde niet en zuchtte slechts. Anna merkte deze zucht die toonde dat Dolly het niet met haar eens was en ging door. Ze had nog meer argumenten

voorhanden, en wel zo sterk dat er niets tegen in te brengen viel.

‘Je zegt dat dit niet goed is? Maar je moet goed bedenken...’ vervolgde ze. ‘Je vergeet mijn situatie. Hoe zou ik kinderen kunnen wensen? Ik heb het niet over de pijn, daar ben ik niet bang voor. Maar bedenk eens hoe mijn kinderen zullen zijn. Ongelukkige kinderen die een vreemde naam zullen dragen. Alleen al door hun geboorte zullen ze zich voor hun moeder, voor hun vader, voor hun geboorte moeten schamen.’

‘Ja, maar daar is juist een scheiding voor nodig.’

Maar Anna luisterde niet naar haar. Ze wilde die argumenten waarmee ze zichzelf zo vaak had overtuigd, naar voren brengen.

‘Waar heb ik mijn verstand voor gekregen wanneer ik het niet gebruik om te voorkomen dat ik ongelukkige kinderen ter wereld breng?’

Ze keek Dolly aan maar zonder op een antwoord te wachten, ging ze verder.

‘Ik zou me altijd schuldig voelen tegenover die ongelukkige kinderen,’ zei ze. ‘Wanneer ze er niet zijn, zijn ze tenminste ook niet ongelukkig en als ze ongelukkig zijn dan ben ik de enige die daar schuldig aan is.’

Dit waren dezelfde argumenten die Darja Aleksandrovna voor zichzelf had aangedragen, maar nu luisterde ze ernaar zonder er begrip voor op te kunnen brengen. Hoe kan je nu schuldig zijn tegenover wezens die niet bestaan? dacht ze. En dan plotseling: zou het in bepaalde omstandigheden voor haar lieveling Grisja beter zijn als hij er nooit was geweest? En dit kwam haar zo ongehoord, zo vreemd voor dat ze met haar hoofd schudde om die chaos van ronddraaiende krankzinnige gedachten te verdrijven.

‘Nee, ik weet het niet, dit is niet goed,’ was het enige dat ze met een uitdrukking van walging op haar gezicht zei.

‘Ja, maar je moet niet vergeten wat jij en wat ik... En bovendien,’ voegde Anna eraan toe die ondanks haar eigen rijkdom aan argumenten en de armoede van Dolly’s argumenten toch leek toe te geven dat het niet goed was, ‘je moet vooral niet vergeten dat ik me nu niet in jouw positie bevind. Voor jou is het de vraag of je niet meer kinderen wilt hebben en voor mij of ik ze wil hebben. En dat is een groot verschil. Je begrijpt dat ik dit in mijn situatie niet kan wensen.’

Darja Aleksandrovna gaf geen antwoord. Ze voelde plotseling dat ze al zo ver van Anna afstond, dat ze door kwesties gescheiden werden waarover ze het nooit eens zouden worden en waar ze beter niet over konden spreken.

‘Dan is het des te noodzakelijker om je situatie zo mogelijk te regelen,’ zei Dolly.

‘Ja, zo mogelijk,’ zei Anna plotseling met een heel andere, zachte en verdrietige stem.

‘Is een scheiding dan onmogelijk? Ik heb gehoord dat je man ermee instemt.’

‘Dolly! Ik wil daar niet over praten.’

‘Goed,’ haastte Dolly zich te zeggen toen ze de uitdrukking vol leed op Anna’s gezicht zag. ‘Ik zie alleen dat je het te somber inziet.’

‘Ik? Niet in het minst. Ik ben erg vrolijk en tevreden. Je hebt het gezien, *je fais des passions*. Veslovski...’

‘Ja, maar om de waarheid te zeggen, ik erger me aan Veslovski’s toon,’ zei Darja Aleksandrovna die het gesprek een andere wending wilde geven.

‘Ach, wat zou het! Aleksej vindt het amusant en verder niets. Het is maar een jongen en ik heb hem helemaal in de hand; begrijp je, ik laat hem doen wat ik wil. Hij is precies als jouw Grisja... Dolly!’ ze veranderde plotseling van onderwerp, ‘jij zegt dat ik het te somber inzie. Je kunt het niet begrijpen. Het is te erg. Ik doe mijn best om helemaal niets te zien.’

‘Maar volgens mij moet dat wel. Je moet alles doen wat je kan.’

‘Maar wat kan ik doen? Niets. Jij zegt, dat ik met Aleksej moet gaan trouwen en je zegt dat ik daar niet aan denk. Ik denk daar niet aan!’ herhaalde ze en haar gezicht werd rood. Ze stond op, strekte zich uit, zuchtte diep en begon met haar lichte tred door de kamer heen en weer te lopen waarbij ze af en toe stil bleef staan. ‘Denk ik daar niet aan? Er gaat geen uur en geen dag voorbij zonder dat ik eraan denk en mezelf verwijten maak dat ik eraan denk... omdat die gedachten daaraan me gek kunnen maken. Gek,’ herhaalde ze. ‘Wanneer ik daaraan denk, kan ik al niet meer zonder morfine in slaap komen. Maar goed. Laten we rustig praten. Scheiden, zegt men tegen mij. Ten eerste zal *hij* me die scheiding niet toestaan. Hij wordt nu beïnvloed door gravin Lidija Ivanovna.’

Darja Aleksandrovna ging recht op haar stoel zitten en haar hoofd bewoog heen en weer terwijl haar ogen Anna vol verdriet en medelijden volgden.

‘Je moet het proberen,’ zei ze zacht.

‘Veronderstel dat ik het probeer. Wat zou dat betekenen?’ zei Anna die blijkbaar iets uitsprak wat ze al duizendmaal had overdacht en uit haar hoofd had geleerd. ‘Dit betekent voor mij, die hem haat maar mezelf toch als schuldig jegens hem beschouw, en ik zie hem als een grootmoedig mens, dat ik me ertoe

moet vernederen om hem te schrijven. Nu, laten we aannemen dat ik dit op kan brengen en het doe. Ik ontvang òf een beledigend antwoord, òf toestemming. Goed, ik heb toestemming gekregen...' Anna was op dit ogenblik in de verste hoek van de kamer en bleef daar staan terwijl ze iets met het gordijn voor het raam deed. 'Ik krijg toestemming maar mijn zoon...? Die zullen ze me toch niet geven. Hij zal toch, mij verachtend, bij een vader opgroeien die ik verlaten heb. Je moet begrijpen dat ik van twee schepsels evenveel meen te houden, van allebei echter meer dan van mijzelf, van Serjozja en van Aleksej.'

Ze liep naar het midden van de kamer en bleef met haar armen tegen haar borst geklemd voor Dolly staan. In haar witte peignoir leek ze heel groot en fors. Ze boog haar hoofd en keek van onder haar wenkbrauwen met glanzende vochtige ogen naar de kleine, magere Dolly die van opwindning over heel haar lichaam beefde en in haar verstelde jakje en slaapmuts een beklaglijke aanblik bood.

'Dit zijn de enige twee wezens waarvan ik houd en de een sluit de ander uit. Ik kan ze niet verenigen en dat is het enige dat ik nodig heb. En als dat niet kan, laat al het overige mij koud. Alles, alles laat mij koud. En op de een of andere manier zal er wel een eind aan komen en daarom kan ik, houd ik er niet van om hierover te praten. Je moet me dus geen verwijten maken, me nergens van beschuldigen. Met jouw zuiverheid kan je niet al mijn leed begrijpen.'

Ze kwam naar Dolly toe, ging naast haar zitten en pakte, terwijl ze met een schuldbevuste blik naar haar gezicht keek, haar hand vast.

'Wat denk je? Hoe denk je over mij? Veracht me niet. Ik ben jouw verachting niet waard. Ik ben echt ongelukkig. Indien er iemand ongelukkig is, dan ben ik dat,' sprak ze. Ze wendde haar gezicht af en begon te huilen.

Alleen achtergebleven bad Dolly tot God en ging naar bed. Toen ze met Anna praatte, had ze zielsmedelijden met haar, maar ze kon er nu niet toe komen om aan haar te denken. De herinneringen aan huis en aan de kinderen drongen zich met een bijzondere bekoring die nieuw voor haar was en in een nieuwe glans aan haar op. Haar eigen wereld leek haar nu zo dierbaar en lief dat ze haar voor niets ter wereld nog een dag zou willen missen en ze besloot om in ieder geval de volgende dag te vertrekken.

Intussen had Anna terug in haar boudoir een glaasje gepakt waar ze iets van een medicijn indruppelde waarvan het belangrijkste bestanddeel morfine was. Ze dronk het leeg, bleef een tijdje roerloos zitten en ging met een gerustgesteld en blij gemoed naar het slaapvertrek.

In de slaapkamer keek Vronski vol aandacht naar haar. Hij zocht naar sporen van het gesprek dat ze, zo wist hij, met Dolly gevoerd moest hebben omdat ze zo lang in haar slaapkamer was gebleven. Maar aan haar gezicht dat ingetogen

opwinding uitdrukte en dat iets verborg, zag hij niets behalve de hem vertrouwde maar nog steeds boeiende schoonheid en ook dat ze zich van die schoonheid bewust was en wilde dat die op hem in zou werken. Hij wilde haar niet vragen waar ze over hadden gesproken maar hoopte dat ze uit zichzelf iets zou zeggen. Maar ze zei slechts:

‘Ik ben blij dat je Dolly zo aardig vindt. Nietwaar?’

‘Ik ken haar immers al zo lang. Ze lijkt me een heel lieve vrouw maar *excessivement terre-à-terre*. Maar ik was toch heel blij met haar komst.’

Hij pakte Anna’s hand en keek haar vragend aan.

Ze begreep deze blik anders dan hij was bedoeld en glimlachte tegen hem.

De volgende morgen maakte Darja Aleksandrovna zich ondanks de smeekbeden van Anna en Vronski klaar om te vertrekken. Levins koetsier kwam in zijn oude kaftan en een vrachtrijdershoed, met paarden van verschillende kleur en een rijtuig met opgelapte spatborden, nors en resoluut de overdekte, met zand bestrooide oprit ingereden.

Darja Aleksandrovna vond het afscheid nemen van prinses Varvara en de mannen onaangenaam. Na hier een dag te hebben doorgebracht, voelde zowel zij als Anna en Vronski duidelijk dat ze niet bij elkaar pasten en dat ze verder contact maar beter konden vermijden. Alleen Anna was verdrietig. Ze besepte dat er nu na Dolly’s vertrek niemand meer zou zijn die zulke gevoelens in haar zou wekken als tijdens dit bezoek.

Het wekken van deze gevoelens deed haar pijn maar toch wist ze dat dit het beste deel van haar ziel was en dat dit snel overwoekerd zou worden in dit leven dat ze leidde.

Toen Darja Aleksandrovna weer tussen de velden reed, kreeg ze een aangenaam gevoel van opluchting en ze wilde de mannen vragen hoe zij het bij Vronski hadden gevonden toen de koetsier Filipp plotseling uit zichzelf begon te praten:

‘Het mogen dan rijke mensen zijn maar ze gaven maar drie maten haver. Voor het eerste hanegekraai was alles schoon op. Wat zijn nou drie maten? Net een mondvul. De haver doet nu vijfenveertig kopeken. Wat er bij ons ook langskomt, ze krijgen zoveel als ze op kunnen.’

‘Een gierig heer,’ beaamde de klerk.

‘Maar hun paarden vond je toch wel mooi?’ vroeg Dolly.

‘Voor de paarden niets dan lof. En het eten was goed. Maar ik vond het er toch een beetje vervelend, Darja Aleksandrovna. Ik weet niet wat u ervan vond,’ zei hij terwijl hij zijn knappe en vriendelijke gezicht naar haar omwende.

‘Ja, dat vond ik ook. Wat denk je, komen we vanavond nog thuis?’

‘Ja, dat moet.’

Nadat Darja Aleksandrovna bij haar thuiskomst allen blakend van gezondheid en heel erg lief had aangetroffen, vertelde ze heel enthousiast over haar reis, over hoe goed ze ontvangen was, over de weelde en de smaakvolle levensstijl van de familie Vronski, over hoe ze zich vermaakten en ze stond niet toe dat iemand ook maar een kwaad woord over hen zei.

‘Je moet Anna en Vronski kennen, en ik heb hem nu beter leren kennen om te kunnen begrijpen hoe lief en gevoelig ze zijn,’ zei ze nu volkomen oprecht en ze was het vage gevoel van ontevredenheid en onbehagen dat ze bij hen had gehad, alweer vergeten.

Vronski en Anna bleven op dezelfde wijze, nog steeds zonder ook maar een stap te ondernemen om tot een scheiding te komen, de gehele zomer en een deel van de herfst op hun buitenverblijf wonen. Ze hadden samen besloten om nergens meer heen te gaan. Beiden voelden echter dat ze dit leven, hoe langer ze alleen waren en vooral in de herfst en zonder gasten, niet vol konden houden en dat er verandering in moest komen.

Het scheen dat ze zich geen beter leven konden wensen: ze verkeerden in grote welstand, ze waren gezond, ze hadden een kind en ze hadden allebei hun bezigheden. Ook als er geen gasten waren, verzorgde Anna zich bijzonder goed en ze las erg veel: zowel romans als de meer serieuze, in de mode zijnde boeken. Ze bestelde alle boeken die lovend werden besproken in de buitenlandse kranten en tijdschriften die ze ontvingen en ze las deze lectuur met een aandacht zoals die slechts in eenzame afzondering voorkomt. Bovendien bestudeerde ze alle zaken waar Vronski zich mee bezighield in boeken en speciale tijdschriften zodat hij zich vaak met agrarische en architectonische problemen direct tot haar wendde en soms zelfs met vraagstukken op het gebied van paardenfokkerij en sport. Hij verbaasde zich over haar kennis, haar geheugen en in het begin zocht hij zekerheid omdat hij twijfelde; ze vond in de boeken waar hij naar vroeg en liet het hem zien.

Ze was ook geïnteresseerd in de inrichting van het ziekenhuis. Ze hielp niet slechts maar regelde en bedacht ook veel zelf. Maar haar voornaamste zorg betrof toch haarzelf; haarzelf, hoeveel ze voor Vronski betekende, hoezeer ze alles wat hij voor haar had opgegeven, kon vervangen. Vronski waardeerde dit verlangen dat het enige doel van haar leven geworden was, het verlangen om hem niet slechts te behagen maar ook te dienen, maar tegelijkertijd voelde hij zich bezwaard door al die netten der liefde waarin ze hem trachtte te verstrikken. Hoe meer tijd er verstreek, hoe vaker hij merkte dat hij in deze netten verstrikt raakte en hoe sterker zijn verlangen werd om er zich niet zozeer uit te bevrijden als wel om na te gaan of ze hem niet in zijn vrijheid belemmerden. Zonder dit steeds sterker wordende verlangen om vrij te zijn, zonder die steeds terugkerende scènes als hij naar de stad moest voor een vergadering of de rennen, zou Vronski volmaakt tevreden zijn geweest met het leven dat hij leidde. De rol die hij op zich had genomen, de rol van een van de rijke grondbezitters waaruit de kern van de Russische aristocratie moest bestaan, was niet slechts geheel naar zijn zin maar

schonk hem, nu hij zo een halfjaar had geleefd, steeds meer voldoening. En met zijn werk dat hem steeds meer in beslag nam en boeide, ging het uitstekend. Ondanks de geweldige sommen gelds die hij besteedde aan het ziekenhuis, de machines, de in Zwitserland bestelde koeien en vele andere zaken, was hij ervan overtuigd dat hij zijn vermogen niet verspilde maar vermeerderde. Waar het inkomsten betrof, de verkoop van bossen, van graan, van wol, het verpachten van grond was Vronski spijkerhard en gaf hij, waar het de prijs betrof, geen duimbreed toe. Bij de zaken van het grote bedrijf, zowel van dit als van de andere landgoederen, beperkte hij zich tot de eenvoudigste methoden zonder enig risico en waar het kleinheden van het bedrijf betrof, was hij uitermate spaarzaam en berekenend. Ondanks alle sluwheid en handigheid van de Duitser die hem tot aankopen trachtte te verleiden waarbij hij alles zo berekende dat het aanvankelijk veel meer moest kosten maar bij nader inzien goedkoper kon en meteen winst opleverde, ging Vronski daar toch niet op in. Hij luisterde naar de rentmeester, vroeg hem honderd uit en was het slechts met hem eens indien datgene wat besteld of gemaakt moest worden tot het allernieuwste behoorde dat in Rusland nog niet bekend was en verwondering kon wekken. Bovendien besloot hij alleen tot hoge uitgaven als er extra geld was en bij het besteden van dit geld verdiepte hij zich in elk detail en hij stond erop dat hij het allerbeste voor zijn geld kreeg. Zodat uit de manier waarop hij zijn zaken beheerde, duidelijk bleek dat hij zijn vermogen niet verspilde maar vermeerderde.

In oktober waren de adellijke verkiezingen in het gouvernement van Kasjin waar de landgoederen gelegen waren van Vronski, Svijazjski, Koznysjov, Oblonski en een klein gedeelte van Levins landgoed.

Deze verkiezingen trokken door veel omstandigheden en door de lieden die eraan deelnamen, de algemene belangstelling. Er werd veel over gesproken en er werden veel voorbereidingen voor getroffen. Inwoners van Moskou en Petersburg en ook buitenlanders die nooit verkiezingen bijwoonden, kwamen ernaar toe.

Vronski had Svijazjski reeds lang geleden beloofd om erheen te gaan. Voor de verkiezingen kwam Svijazjski die Vozdvizjenskoje vaak bezocht, langs om hem mee te nemen.

Nog de dag tevoren hadden Anna en Vronski bijna ruzie gekregen vanwege deze voorgenomen reis. Het was in de herfst, de saaiste en moeilijkste tijd op het land, en daarom had Vronski haar strijdvaardig met een koel en streng gezicht, op een manier zoals hij nog nooit tegen Anna had gesproken, van zijn voornemen om te vertrekken op de hoogte gesteld. Maar tot zijn verbazing vatte Anna dit nieuws zeer rustig op en vroeg slechts wanneer hij terug zou komen. Hij keek haar aandachtig aan omdat hij deze rust niet begreep. Ze glimlachte om deze vorsende blik. Hij kende deze eigenschap van haar om zich in zichzelf terug

te trekken en hij wist dat dit slechts gebeurde wanneer ze voor zichzelf een of ander besluit had genomen waarin ze hem niet wilde kennen. Hij was daar bang voor, maar hij wilde zo graag een scène vermijden dat hij deed alsof hij geloofde waaraan hij wilde geloven en deels ook echt geloofde; aan haar redelijkheid.

‘Ik hoop dat je je niet zult vervelen?’

‘Ik hoop het,’ zei Anna. ‘Ik heb gisteren een kist met boeken van Gauttier gekregen. Nee, ik zal me niet vervelen.’

Als ze die toon aan wil nemen, des te beter, dacht hij, anders gaat het weer net als anders.

En zo vertrok hij naar de verkiezingen zonder haar eerlijk te laten zeggen wat ze op het hart had. Dit was de eerste maal sinds het begin van hun relatie dat hij afscheid van haar nam zonder dat alles tot het einde toe was uitgesproken. Enerzijds verontrustte dit hem, anderzijds vond hij het beter zo. In het begin zal er, zoals nu, wat vaagheid en onduidelijkheid bestaan maar later zal ze daaraan gewend raken. In ieder geval kan ik haar alles geven maar niet mijn onafhankelijkheid als man, dacht hij.

In september verhuisde Levin naar Moskou voor Kitty's bevalling. Hij woonde al een maand werkeloos in Moskou toen Sergej Ivanovitsj die een landgoed bezat in het gouvernement van Kasjin en zeer betrokken was bij de aanstaande verkiezingen, zich opmaakte om naar de verkiezingen te gaan. Hij nodigde zijn broer, die een stem had in het Seleznevski-district, uit om met hem mee te gaan. Daar kwam nog bij dat Levin voor zijn zuster die in het buitenland woonde, in Kasjin een uiterst belangrijke zaak betreffende voogdij af moest handelen en geld van een afbetaling voor haar in ontvangst moest nemen.

Levin wist nog steeds niet wat hij zou doen maar Kitty die zag dat hij zich vervelde in Moskou en die hem aanraade te gaan, bestelde buiten zijn medeweten een uniform van tachtig roebel voor hem. En deze tachtig roebel die voor het uniform waren betaald, waren de voornaamste drijfveer die maakte dat Levin ging. Hij vertrok naar Kasjin.

Levin was reeds zes dagen in Kasjin waar hij elke dag de vergadering bezocht en zich om de zaak van zijn zuster bemoeide waar nog steeds geen voortgang in zat. Alle adelsmaarschalken hadden het druk met de verkiezingen en het was onmogelijk om deze doodeenvoudige zaak die van het voogdijschap afhing, gedaan te krijgen. Ook de andere zaak, het in ontvangst nemen van het geld, stuitte op dezelfde hindernissen. Na langdurige bemoeienissen om een verbod op te heffen, lag het geld eindelijk klaar om uitbetaald te worden; maar de notaris, een zeer gedienschtig man, kon het bewijs niet afgeven omdat daar de handtekening van de voorzitter voor nodig was en de voorzitter die zijn bevoegdheden niet had gedelegeerd, was naar de zitting. Al deze beslommeringen, het geloop van de ene plaats naar de andere, de gesprekken met erg aardige, vriendelijke mensen die een volledig begrip hadden voor het onplezierige van de situatie voor de indiener van het verzoek maar die niet bij machte waren hem van dienst te zijn, al die inspanning zonder enig resultaat, bezorgde Levin de pijnlijke gewaarwording die leek op de onaangename machteloosheid die men in zijn slaap voelt als men fysieke kracht wil gebruiken. Dit gevoel had hij vaak als hij met zijn alleraardigste zaakgelastigde sprak. Deze zaakgelastigde leek al het mogelijke te doen en al zijn verstandelijke vermogens in het werk te stellen om Levin uit de problemen te halen. 'Probeer dit nog eens,' zei hij meermalen, 'ga hier eens heen of daar eens heen,' en de zaakgelastigde maakte een heel plan om het fatale begin dat alles in de war had gestuurd, te

omzeilen. Hij voegde er echter meteen aan toe: 'Ze zullen toch wel weer voor vertraging zorgen, maar probeert u het toch.' En Levin probeerde het, hij liep af en aan, hij reed af en aan. Allen waren aardig en beminnelijk maar de omzeilde hindernis bleek weer aan het einde voort te woekeren en de weg te versperren. Wat Levin vooral kwetste was dat hij absoluut niet kon begrijpen waartegen hij vocht en wie er baat bij had dat er aan zijn zaak geen einde kwam. Niemand scheen dit te weten; ook de zaakgelastigde wist dit niet. Als Levin het nu nog had kunnen begrijpen, zoals hij begreep dat men slechts bij het loket van de spoorwegen kan komen door in de rij te gaan staan, dan zou hij het niet zo ergerlijk en grievend hebben gevonden, maar niemand kon hem verklaren waar de hindernissen die hij bij zijn zaak ontmoette, voor dienden.

Maar Levin was sinds zijn huwelijk erg veranderd. Hij was geduldig geworden en als hij niet begreep waarom alles zo was geregeld, zei hij tot zichzelf dat hij daar niet over kon oordelen zonder dat hij alles wist, dat het waarschijnlijk niet anders kon en deed hij zijn best om zich niet op te winden.

Ook nu hij bij de verkiezingen aanwezig was en eraan deelnam, deed hij zijn best om geen kritiek te hebben, niet te redetwisten en deze zaak waar achtenswaardige, eerlijke en goede lieden met zoveel ernst en enthousiasme hun tijd aan gaven, zo goed mogelijk te begrijpen. Sinds Levin getrouwd was, had hij zoveel nieuwe serieuze kanten ontdekt aan zaken die hem vroeger door zijn lichtvaardige houding als onbeduidend voorkwamen dat hij nu ook meende dat de verkiezingen serieuze betekenis hadden en trachtte die te ontdekken.

Sergej Ivanovitsj legde hem de zin en betekenis uit van de ommekeer die van deze verkiezingen werd verwacht. De adelsmaarschalk van het gouvernement die volgens de wet over zoveel belangrijke gemeenschapszaken beschikte, over de voogdijschappen (dezelfde die Levin nu zoveel leed berokkend), over de enorme geldsommen van de adel, over het gymnasium voor meisjes, voor jongens en voor militairen, over het volksonderwijs volgens de nieuwe regels, en ten slotte over de Zemstvo; de adelsmaarschalk van het gouvernement, Snetkov, was een edelman van de oude stempel die er een immens vermogen had doorgejaagd. Hij was een aardige, op zijn manier eerlijke man maar hij begreep absoluut niets van de eisen van de nieuwe tijd. Hij koos in alles altijd de zijde van de adel, verzette zich zonder meer tegen de verbreiding van de volksopvoeding en gaf aan de Zemstvo die zo'n geweldige betekenis behoorde te hebben, een standen karakter. Er moest op zijn plaats een frisse, moderne, zakelijke man benoemd worden die geheel nieuw zou zijn, en er moest op aangestuurd worden dat waar mogelijk uit alle aan de adel geschonken rechten, niet als adel maar als onderdeel van de Zemstvo, die voordelen van zelfbestuur gehaald werden die er maar uit te halen waren. Er hadden zich nu in het rijke gouvernement van Kasjin, dat de andere altijd in alles voor was geweest, zulke krachten verzameld

dat wanneer de zaken hier naar behoren waren geregeld, deze als voorbeeld voor de andere gouvernementen, voor heel Rusland konden dienen. En daarom was deze hele aangelegenheid van grote betekenis. Men wilde Svijazjski of nog liever, Nevedovski, een gewezen professor, een bijzonder verstandig man en een groot vriend van Sergej Ivanovitsj, in plaats van Snetkov tot adelsmaarschalk benoemen.

De vergadering werd geopend door de gouverneur die in zijn rede tot de adel zei dat zij de functionarissen niet uit persoonlijke voorkeur maar vanwege hun verdiensten en tot heil van het vaderland moesten kiezen en dat hij hoopte dat de voorname adel van Kasjin zoals ook bij voorgaande verkiezingen haar heilige plicht zou vervullen en de hoge verwachtingen van de monarch zou rechtvaardigen.

Nadat de gouverneur zijn rede beëindigd had, verliet hij de zaal waarbij de leden van de adel hem luidruchtig en levendig, en sommigen zelfs enthousiast vergezelden en een kring om hem vormden terwijl hij zijn pels aantrok en vriendschappelijk met de adelsmaarschalk van het gouvernement converseerde. Levin die van alles het fijne wilde weten en niets aan zich voorbij wilde laten gaan, stond ook in die groep en hoorde de gouverneur zeggen: 'Zegt u alstublieft aan Marja Ivanovna dat het mijn vrouw heel erg spiet dat zij naar het tehuis moest.' En hierna zochten de leden van de adel vrolijk hun pelsjassen op en reden allen naar de kathedraal.

In de kathedraal hief Levin samen met de anderen zijn hand op, herhaalde de woorden van de protopope en zwoer de vreselijkste eden om alles te volbrengen waar de gouverneur op hoopte. Levin kwam altijd onder de indruk van een kerkdienst en toen hij de woorden 'ik kus het kruis' uitsprak en om zich heen keek naar de menigte van deze jonge en oude mensen die dezelfde woorden herhaalden, voelde hij zich ontroerd.

Op de tweede en de derde dag dienden de zaken aangaande de adellijke gelden en het meisjesgymnasium, zaken die zoals Sergej Ivanovitsj verklaarde van geen enkel belang waren en daar Levin het druk had met het nalopen van zijn eigen zaken, besteedde hij er geen aandacht aan. Op de vierde dag diende achter de gouvernementstafel de controle van de gouvernementsgelden. En hierbij ontstond voor het eerst een botsing van de nieuwe partij met de oude. De commissie waaraan de controle van de gelden was opgedragen, deelde de vergadering mee dat alle financiën in orde waren bevonden. De adelsmaarschalk van het gouvernement stond op om de adel te bedanken voor het vertrouwen en plengde een traantje. De adel juichte hem luidkeels toe en drukte hem de hand. Maar op dit moment zei een van de edelen van de partij van Sergej Ivanovitsj dat hij gehoord had dat de commissie de financiën niet gecontroleerd had omdat ze de controle kwetsend vonden voor de adelsmaarschalk van het gouvernement.

Een van de leden van de commissie was zo onvoorzichtig geweest om dit te bevestigen. Toen nam een heer het woord die klein van postuur was, er jeugdig uitzag maar een erg scherpe tong had en deze verklaarde dat de adelsmaarschalk van het gouvernement het waarschijnlijk op prijs zou stellen om verantwoording af te leggen van de financiën en dat deze morele genoegdoening hem door de al te delicate houding van de commissie werd onthouden. Daarop distantieerden de commissieleden zich van hun verklaring en Sergej Ivanovitsj voerde het logische bewijs aan dat ze moesten erkennen dat de financiën wel of niet gecontroleerd waren en hij gaf een gedetailleerde analyse van dit dilemma. Een spreker van de tegenpartij diende Sergej Ivanovitsj van repliek. Vervolgens voerde Svijazjski het woord en daarna weer de heer met de scherpe tong. Het debat duurde lang maar leidde tot geen enkel resultaat. Het verbaasde Levin dat men hier zo lang over debatteerde, vooral omdat Sergej Ivanovitsj hem op zijn vraag of hij veronderstelde dat er gelden verduisterd waren, antwoordde:

‘Welnee! Hij is een eerlijk man. Maar deze verouderde methode om de zaken van de adel op een patriarchale gezinsmanier te besturen moet maar eens aan het wankelen worden gebracht.’

Op de vijfde dag waren de verkiezingen van de adelsmaarschalken van de districten. Deze dag verliep in enkele districten nogal stormachtig. Svijazjski werd in het Seleznevski-district zonder hoofdelijke stemming gekozen en gaf die dag een diner aan huis.

Op de zesde dag moesten de gouvernementsverkiezingen worden gehouden. De grote en kleine zalen waren vol edellieden in allerlei uniformen. Velen waren slechts voor deze dag gekomen. Bekenden die elkaar in lange tijd niet hadden gezien, uit de Krim, uit Petersburg, uit het buitenland, kwamen elkaar in de zalen tegen. Aan de gouvernementstafel vond onder het portret van de tsaar een discussie plaats.

De adel in de grote en de kleine zaal groepeerde zich in verschillende kampen en aan de vijandige en wantrouwende blikken, aan gesprekken die verstomden bij de nadering van vreemde personen, aan het feit dat sommigen zelfs fluisterend naar een afgelegen gang gingen, was te merken dat elke partij geheimen had voor de andere. Naar het uiterlijk was de adel in twee scherp gescheiden klassen verdeeld: in ouderen en jongeren. De ouderen droegen meest oude adellijke dichtgeknoopte uniformen met degens en steken of hun eigen speciale uniformen van de marine, de cavalerie, de infanterie of van oudgedienden. De uniformen van de oude adel waren ouderwets van snit met schoudervullingen; ze hadden opmerkelijk korte en smalle tailles zodat het leek of hun dragers eruit waren gegroeid. De jongeren droegen openhangende adellijke uniformjassen met lage tailles, brede schouders en witte vesten of uniformen met zwarte kragen en lauwertakken, een uitmonstering van het ministerie van Justitie. Van de jongeren waren ook de hofuniformen die hier en daar de menigte opfleurden.

Maar de verdeling in jong en oud viel niet samen met de verdeling der partijen. Sommige jongeren behoorden volgens Levins observaties tot de oude partij terwijl enkele van de oudste leden van de adel daarentegen met Svijazjski stonden te fluisteren en kennelijk vurige aanhangers van de nieuwe partij waren.

Levin stond in de kleine zaal, waar men rookte en een hapje at, bij een groepje van zijn eigen partij. Hij luisterde naar wat ze zeiden en spande tevergeefs zijn hersens in om te begrijpen wat er werd gezegd. Sergej Ivanovitsj was het middelpunt waar de anderen zich omheen groepeerden. Hij luisterde naar Svijazjski en naar Chljoestov die adelsmaarschalk van een ander district was en tot hun partij behoorde. Chljoestov was het er niet mee eens dat hij met zijn district aan Snetkov zou vragen zich verkiesbaar te stellen hoewel Svijazjski hem probeerde over te halen om dit wel te doen en Sergej Ivanovitsj het plan goedkeurde. Levin begreep niet waarom de tegenpartij aan de adelsmaarschalk

die ze weg wilde stemmen, moest vragen zich verkiesbaar te stellen.

Stepan Arkadjitsj die juist gegeten en gedronken had, kwam in zijn uniform van kamerheer naar hen toe terwijl hij met zijn geparfumeerde, batisten, gezoomde zakdoek zijn mond afveegde.

‘We betrekken de stellingen, Sergej Ivanovitsj!’ zei hij terwijl hij allebei zijn bakkebaarden gladstreek.

En nadat hij aandachtig naar het gesprek geluisterd had, verklaarde hij het met Svijazjski eens te zijn.

‘Eén district is voldoende en Svijazjski zit kennelijk al in de oppositie,’ zei hij en zijn woorden werden door iedereen behalve door Levin begrepen.

‘Wel Kostja, jij begint, geloof ik, ook de smaak te pakken te krijgen?’ voegde hij eraan toe terwijl hij zich tot Levin wendde en hem bij de arm nam. Levin had met plezier de smaak te pakken willen krijgen maar hij kon niet begrijpen waar het om ging en toen ze op enkele passen afstand van de sprekers in het groepje gekomen waren, zei hij tegen Stepan Arkadjitsj dat hij niet begreep waarom de maarschalk van het gouvernement gevraagd moest worden zich verkiesbaar te stellen.

‘*O sancta simplicitas!*’ zei Stepan Arkadjitsj en hij legde Levin kort en duidelijk uit hoe het in elkaar zat.

Indien evenals bij vorige verkiezingen alle districten de adelsmaarschalk van het gouvernement zouden vragen zich verkiesbaar te stellen, zou hij zonder tegenstemmen worden gekozen. En dat mocht niet. Nu gingen er echter acht districten mee akkoord om hem te vragen; indien er twee zouden weigeren hem te vragen dan zou Snetkov kunnen weigeren zich verkiesbaar te stellen. En dan kon de oude partij iemand anders uit haar midden kiezen zodat er van de hele opzet niets meer terecht kwam. Indien echter alleen het district van Svijazjski hem niet zou vragen, zou Snetkov zich verkiesbaar stellen. Ze zouden zelfs op hem stemmen en hem opzettelijk veel stemmen bezorgen zodat de tegenpartij de tel kwijtraakte en dan zou er een kandidaat van ons naar voren worden gebracht en die zou meer stemmen krijgen.

Levin begreep het nog niet helemaal en wilde nog wat vragen toen iedereen plotseling begon te praten, rumoer begon te maken en op weg ging naar de grote zaal.

‘Wat is er? Wat? Wie?’ ‘Volmacht? Voor wie? Wat?’ ‘Verworpen?’ ‘Geen volmacht.’ ‘Ze laten Flerov niet toe.’ ‘Wat zou het dat hij is aangeklaagd?’ ‘Dan kunnen ze niemand toelaten. Dat is een gemene streek.’ ‘De wet!’ hoorde Levin van verschillende kanten en hij begaf zich samen met de anderen die haast hadden ergens te komen en bang waren iets te missen naar de grote zaal. Tussen de zich verdringende adel naderde hij de gouvernementstafel waar de gouvernementadelsmaarschalk, Svijazjski en andere leidinggevende figuren een

heftige discussie over het een of ander voeren.

Levin stond vrij ver van de tafel. Een edelman die naast hem stond en zwaar en hijgend ademhaalde en een andere met krakende dikke zolen, beletten hem om duidelijk te horen wat er werd gezegd. Hij hoorde slechts van verre de zachte stem van de adelsmaarschalk, daarna de schrille stem van de landedelman met de scherpe tong en daarna Svijazjski's stem. Voor zover hij kon begrijpen, ging het meningsverschil over de betekenis van een wetsartikel en over de betekenis van de woorden: *zich in staat van beschuldiging bevinden*.

De menigte week uiteen om plaats te maken voor Sergej Ivanovitsj die naar de tafel ging. Sergej Ivanovitsj die gewacht had tot de landedelman met de scherpe tong uitgesproken was, zei dat het hem het best leek om zich aan de letter van de wet te houden en de secretaris te vragen het wetsartikel op te zoeken.

Het artikel vermeldde dat er in geval van onenigheid gestemd moest worden.

Sergej Ivanovitsj las het artikel voor en begon de betekenis te verklaren, maar een lange, dikke landheer met een hoge rug, een geverfde snor en een te krap zittend uniform met een kraag waar zijn nek van achteren overheen hing, viel hem in de rede. Hij kwam naar de tafel, sloeg er met zijn zegelring op en begon luid te schreeuwen:

‘Stemmen! Wat praten we nog! Stemmen!’

Nu klonken er plotseling verschillende stemmen door elkaar en de lange landheer met de zegelring die zich steeds kwader maakte, begon ook steeds harder te schreeuwen. Maar wat hij zei, was met geen mogelijkheid te verstaan.

Wat hij zei was hetzelfde wat Sergej Ivanovitsj voorstelde, maar kennelijk haatte hij Sergej Ivanovitsj en heel diens partij en dit haatgevoel verspreidde zich over heel zijn eigen partij en ontlokte aan de andere kant een zelfde kwaadaardige reactie, alleen wat fatsoenlijker. Er werd geschreeuwd en even heerste er zo'n chaos dat de adelsmaarschalk van het gouvernement hen tot de orde moest roepen.

‘Stemmen, stemmen! Elke edelman zal dit begrijpen. Wij hebben ons bloed vergoten... Het vertrouwen van de monarch... Je controleert geen adelsmaarschalk, dat is geen opzichter... Maar dat heeft hier niets mee te maken... Kom op, stemmen! De smeerlapperij...!’ klonken van alle kanten kwade en woedende kreten. Hun gezichten en hun blikken waren nog kwader en woedender dan hun woorden. Ze drukten een onverzoenlijke haat uit. Levin begreep absoluut niet wat er aan de hand was en verwonderde zich over de

hartstocht waarmee gediscussieerd werd over de vraag of er al of niet gestemd moest worden over toelating van Flerov. Hij vergat het syllogisme, zoals Sergej Ivanovitsj het hem later uitlegde, dat het voor het algemeen welzijn nodig was de adelsmaarschalk van het gouvernement af te zetten; dat voor het afzetten van de adelsmaarschalk een meerderheid van stemmen noodzakelijk was; dat het voor de meerderheid van stemmen noodzakelijk was Flerov stemrecht te geven; en dat om tot erkenning van Flerovs stemrecht te komen, uitgelegd diende te worden hoe men het wetsartikel moest interpreteren.

‘Maar één stem kan doorslaggevend zijn en men moet serieus en consciëntieus zijn als men het algemeen belang wil dienen,’ besloot Sergej Ivanovitsj.

Levin was dit echter vergeten en hij vond het naar om al die aardige mensen die hij zo respecteerde in deze onplezierige, boosaardige opwindung te zien. Om dit nare gevoel kwijt te raken, ging hij zonder het eind van het debat af te wachten naar de grote zaal waar behalve de bedienden bij het buffet niemand was. Bij het zien van de bedienden die druk bezig waren het servies op te poetsen en de borden en glazen op hun plaats te zetten, bij het zien van hun rustige, levendige gezichten kreeg Levin plotseling een gevoel van opluchting als was hij uit een bedompte kamer in de frisse lucht gekomen. Hij begon heen en weer te lopen terwijl hij hen met voldoening gadesloeg. Hij vond het erg plezierig om te zien hoe een bediende met grijze bakkebaarden, die zijn minachting voor de andere, jonge bedienden die de spot met hem dreven, niet onder stoelen of banken stak, hen leerde hoe ze servetten op moesten vouwen. Levin stond juist op het punt om een gesprek met de oude bediende te beginnen toen hij werd afgeleid door de secretaris van het adellijke voogdijschap, een oudere heer wiens specialiteit het was alle edellieden van het gouvernement bij naam en vadersnaam te kennen.

‘Neemt u mij niet kwalijk, Konstantin Dmitritsj,’ zei hij tegen hem, ‘uw broer zoekt u. De interpretatie wordt in stemming gebracht.’

Levin ging naar de zaal, kreeg een wit balletje en volgde zijn broer Sergej Ivanovitsj naar de tafel waarnaast Svjazjski met een veelbetekenende en ironische uitdrukking op zijn gezicht aan zijn baard die hij in de vuist klemde, stond te snuiven. Sergej Ivanovitsj stak zijn hand in de kist, legde zijn balletje ergens neer, maakte plaats voor Levin en bleef staan. Levin stapte naar voren maar hij was totaal vergeten waar het om ging en wendde zich in verwarring tot Sergej Ivanovitsj met de vraag: ‘Waar moet ik het leggen?’ Hij vroeg het heel zacht op een moment dat er in zijn buurt gepraat werd zodat hij hoopte dat men zijn vraag niet zou horen. Maar men hield op met praten en zijn ongepaste vraag werd gehoord. Sergej Ivanovitsj fronste zijn wenkbrauwen.

‘Dat is een zaak van ieders eigen overtuiging,’ antwoordde hij streng.

Sommigen glimlachten. Levin bloosde, stak haastig zijn hand onder het laken en legde het balletje rechts omdat hij het in zijn rechterhand hield. Nadat hij het had neergelegd, bedacht hij dat hij zijn linkerhand had moeten nemen en stak die erin maar al te laat en hij verdween, ten prooi aan nog grotere verwarring, zo vlug mogelijk naar de achterste rijen.

‘Honderd zesentwintig voor! Achtennegentig tegen!’ klonk de stem van de secretaris die de *r* niet uitsprak. Daarna werd er gelachen: er werden een knoop en twee noten in de kist gevonden. De landedelman werd toegelaten en de nieuwe partij had gewonnen.

De oude partij beschouwde zichzelf echter nog niet als overwonnen. Levin hoorde hoe men Snetkov vroeg zich weer verkiesbaar te stellen en zag hoe de adelsmaarschalk van het gouvernement een groep edelen, die om hem heen kwam staan, toesprak. Levin kwam dichterbij. Als antwoord aan de edelen sprak Snetkov over het vertrouwen dat de adel in hem stelde, over de liefde die hem betoond werd en die hij niet verdiende; zijn verdienste bestond immers slechts uit zijn toewijding aan de adel die hij twaalf jaar trouw had gediend. Hij herhaalde enige malen de woorden: ‘Ik diende naar mijn beste vermogens, geloof en waarheid, ik waardeer uw verzoek en ik ben u dankbaar’, en plotseling werden zijn woorden gesmoord in tranen en liep hij de zaal uit. Of die tranen nu veroorzaakt werden door het besef dat men hem onrechtvaardig bejegende, door zijn liefde voor de adel, of door de gespannen situatie waarin hij verkeerde doordat hij zich omringd voelde door vijanden, hoe dan ook, zijn emotie ging op de anderen over, de meeste edellieden waren ontroerd en Levin voelde genegenheid voor Snetkov.

De adelsmaarschalk van het gouvernement botste in de deuropening tegen Levin aan.

‘Pardon, neemt u mij alstublieft niet kwalijk,’ zei hij als tegen een vreemde maar toen hij Levin herkende, glimlachte hij verlegen. Levin had het gevoel dat hij iets wilde zeggen maar dat zijn emotie het hem belette. Zijn gelaatsuitdrukking, heel zijn geüniformeerde gestalte met de kruisen en de witte gegalonneerde pantalon, zijn haastige loop, dit alles deed Levin denken aan een opgejaagd dier dat ziet dat hij er slecht voorstaat. Deze uitdrukking op het gezicht van de adelsmaarschalk ontroerde Levin vooral omdat hij nog de dag tevoren in verband met de voorgdij bij hem aan huis was geweest en hem in al zijn grootheid van goedhartig gezinshoofd had gezien. Een groot huis met oud familiemeubilair; de niet elegante, groezelige maar onderdanige oude bedienden die kennelijk nog zonder van heer veranderd te zijn uit de oude lijfeigenschap voortkwamen; een dikke, goedhartige vrouw met een kapje met kanten stroken en een Turkse sjaal, die een snoezig kleinkind liefkoosde, het dochttertje van haar dochter; de knappe zoon, een gymnasiast van de zesde klas, die van school

thuis kwam, zijn vader groette en diens grote hand kuste; de indrukwekkende hartelijkheid in woord en gebaar van de heer des huizes; dat alles had de dag tevoren onwillekeurig Levins eerbied en sympathie gewekt. Levin vond de oude man nu ontroerend en meelijwekkend en hij wilde iets vriendelijks tegen hem zeggen.

‘U wordt dus vast weer onze adelsmaarschalk,’ zei hij.

‘Dat is niet waarschijnlijk,’ zei de adelsmaarschalk terwijl hij angstig om zich heen keek. ‘Ik ben vermoeid en al te oud. Er zijn er die jonger en beter zijn dan ik, laat die het maar doen.’

En de adelsmaarschalk verdween door een zijdeur.

Het plechtigste moment was aangebroken. De verkiezing moest zo dadelijk beginnen. De leiders van beide partijen telden op hun vingers de witten en de zwarten.

Het debat over Flerov had de nieuwe partij niet slechts de stem van Flerov bezorgd maar ook nog tijdwinst zodat nog drie edelen opgehaald konden worden die door intriges van de oude partij van de mogelijkheid om aan de verkiezingen deel te nemen, verstoken waren. Twee edelen die een zwak hadden voor sterke drank waren door handlangers van Snetkov dronken gevoerd en bij de derde was zijn uniformkleding ontfutseld.

Nadat de nieuwe partij dit te weten was gekomen, slaagde zij erin om tijdens het debat over Flerov enige van haar mensen met een huurkoets naar de landedelman te sturen om hem in uniform te steken en om een van de twee dronken edellieden naar de vergadering te vervoeren.

‘Ik heb er één meegenomen. Ik heb hem met water bijgebracht,’ zei de landheer die hem had opgehaald, toen hij bij Svijazjski kwam. ‘Het gaat wel, hij is bruikbaar.’

‘Is hij niet te dronken, valt hij niet om?’ zei Svijazjski hoofdschuddend.

‘Nee, een flinke vent. Als ze hem hier maar niets te drinken geven... Ik heb tegen de buffetchef gezegd dat hij hem onder geen voorwaarde iets mag geven.’

De smalle zaal waar geroookt en gegeten werd, was vol edelen. De opwinding werd steeds groter en van alle gezichten viel ongerustheid af te lezen. Vooral de leiders die alle details en de stemverhouding kenden, verkeerden in grote opwinding. Zij waren de organisatoren van de komende veldslag. De rest zocht ondertussen als soldaten voor de veldslag hun vertier hoewel ze voorbereid waren voor de strijd. Sommigen aten, staande of half aan een tafel gezeten, een hapje, anderen liepen sigaretten rokend door de lange kamer heen en weer en maakten een praatje met vrienden die ze lange tijd niet hadden gezien.

Levin had geen trek in eten en roken deed hij niet. Hij wilde zich niet bij de zijnen, dat wil zeggen Sergej Ivanovitsj, Stepan Arkadjitsj, Svijazjski en anderen voegen omdat Vronski in zijn stalmeestersuniform bij hen stond en in een levendig gesprek met hen gewikkeld was. Levin had hem reeds de vorige dag op de verkiezingen gezien en had ijverig zijn best gedaan om hem te ontlopen omdat hij hem niet wilde begroeten. Hij ging bij het raam zitten om naar de groepen te kijken, en te luisteren naar wat er om hem heen werd gezegd. Hij voelde zich verdrietig, vooral omdat hij zag dat allen levendig, bezorgd en druk bezig waren terwijl alleen hij en een naast hem zittende, stokoude, tandeloze grijsaard in een marine-uniform en een mummelmond, ongeïnteresseerd waren en niets te doen hadden.

‘Dat is zo’n schurk! Ik heb hem gezegd dat het zo niet langer ging. En moet je zien! Hij heeft het in drie jaar nog niet bij elkaar kunnen krijgen,’ klonk de energieke stem van een kleine, gebochelde landheer met gepommadeerde haren tot op de geborduurde kraag van zijn uniform, die stevig met de hakken van zijn nieuwe, blijkbaar voor de verkiezing aangetrokken laarzen stampte. En de landheer keerde zich na een ontevreden blik op Levin, abrupt om.

‘Ja, een smerige zaak, daar valt niets tegenin te brengen,’ zei de kleine landheer met een hoge stem.

Hierna kwam een hele groep landheren die een dikke generaal omringden, haastig naderbij. De landheren zochten blijkbaar een plaats waar ze met elkaar konden spreken zonder gehoord te worden.

‘Hoe durft hij te zeggen dat ik opdracht heb gegeven om zijn broek te stelen! Ik denk dat hij hem verdrongen heeft. Ik heb maling aan hem met zijn vorstentitel erbij. Hij moet zijn mond houden, dat is smeerlapperij!’

‘Ja, maar neemt u me niet kwalijk! Ze beroepen zich op het artikel,’ werd er in

de andere groep gezegd. 'De echtgenote moet als adellijk ingeschreven zijn.'

'Ach, naar de duivel met dat artikel! Ik kom eerlijk voor mijn mening uit. Daar zijn edellieden toch voor. Die moet je vertrouwen.'

'Uwe excellentie, komt u mee, *fine champagne*.'

Een andere groep liep achter een luid schreeuwende edelman aan: een van de drie die te veel gedronken hadden.

'Ik heb altijd tegen Marja Semjonovna gezegd dat ze het beter kan verpachten omdat ze een gat in haar hand heeft,' zei een landheer met een grijze snor en een plezierige stem die een kolonelsuniform van de oude generale staf droeg. Het was dezelfde landheer die Levin bij Svijazjski had ontmoet. Hij herkende hem direct. De landheer keek ook aandachtig naar Levin en ze begroetten elkaar.

'Erg aangenaam. Natuurlijk! Ik herinner het me nog heel goed. Vorig jaar bij Nikolaj Ivanovitsj, de adelsmaarschalk.'

'En, hoe gaat het met uw landbouwbedrijf?' vroeg Levin.

'Nog steeds hetzelfde, ik werk met verlies,' antwoordde de landheer, die bij hem bleef staan, met een gelaten glimlach maar met een uitdrukking van rust en zekerheid dat het niet anders kon. 'Maar hoe bent u zo in ons gouvernement verzeild geraakt?' vroeg hij. 'Bent u gekomen om aan onze *coup d'état* deel te nemen?' zei hij met een harde, maar slechte uitspraak van de Franse woorden. 'Heel Rusland is hier samengekomen: kamerheren en bijna ook ministers.' Hij wees naar de representatieve figuur van Stepan Arkadjitsj in zijn witte pantalon en zijn kamerheeruniform die met een generaal heen en weer liep.

'Ik moet u bekennen dat ik maar heel weinig begrijp van de betekenis van de adellijke verkiezingen,' zei Levin.

De landheer keek hem aan.

'Maar wat valt eraan te begrijpen? Het heeft geen enkele betekenis. Het is een decadent instituut dat alleen maar in beweging blijft door de kracht van de inertie. Kijkt u, de uniformen, die vertellen het u: dit is een bijeenkomst van vrederechters, vaste leden enzovoort maar geen edelen.'

'Waarom bent u dan gekomen?' vroeg Levin.

'Uit gewoonte, meer niet. Verder moet je je contacten onderhouden. Een soort van morele verplichting. En bovendien, om u de waarheid te zeggen, uit persoonlijk belang. Mijn zwager wil tot vast lid gekozen worden. Ze hebben het niet breed en ik moet hem op weg helpen. Die heren daar, waarom zijn die gekomen?' vroeg hij terwijl hij naar de heer met de scherpe tong wees die achter de gouvernementstafel het woord voerde.

'Dat is de nieuwe generatie van de adel.'

'Misschien wel nieuw. Maar geen adel. Dat zijn grondbezitters maar wij zijn landheren. Die draaien zichzelf als edellieden de nek om.'

'Maar u zegt immers dat het een overleefde instelling is?'

‘Misschien overleefd maar je moet toch wat eerbiediger met ze omgaan. Neem nou Snetkov... Of we nu goed zijn of niet, we hebben een duizendjarige traditie achter de rug. Weet u, als u voor uw huis een tuintje aan wilt leggen, moet u een plan maken. Maar nu groeit er op die plaats bij u een honderdjarige boom... Al is het dan een oude en knoestige boom, u zult die grijsaard toch niet omhakken voor een bloembedje maar de bloembedjes zo aanleggen dat u toch nog plezier beleeft aan die boom. Zo’n boom kweek je niet in een jaar,’ zei hij voorzichtig en hij veranderde meteen van onderwerp. ‘Wel, hoe gaat het met uw bedrijf?’

‘Niet zo best. Een procent of vijf.’

‘Ja, maar u rekent uzelf niet mee. U bent toch ook wel wat waard? Ik zal u iets over mijzelf vertellen. Totdat ik me met de landbouw bezig ging houden, ontving ik uit mijn dienstbetrekking drieduizend roebel. Ik verzet nu meer werk dan in mijn dienstbetrekking en ik krijg net als u maar vijf procent als het meezit. Maar je werkt zelf voor niets.’

‘Maar waarom doet u het dan? Als het alleen maar verlies oplevert?’

‘Ach, je doet het nu eenmaal! Wat moet je anders? Het is een gewoonte en je weet nu eenmaal dat het moet. Ik zal u nog eens wat vertellen,’ vervolgde de landheer die met zijn ellebogen op de vensterbank steunde en op dreef kwam. ‘Mijn zoon heeft absoluut geen belangstelling voor het boerenbedrijf. Dat wordt vast een geleerde. Er is dus niemand om het bedrijf voort te zetten. Maar toch blijf je het doen. Ik heb nu een boomgaard aangelegd.’

‘Ja, ja,’ zei Levin, ‘dat is volkomen juist. Ik heb altijd het gevoel dat mijn bedrijf niet echt lonend is maar je doet het... Het is een soort plicht die je tegenover de grond voelt.’

‘Ik zal u eens wat zeggen,’ ging de landheer door. ‘Mijn buurman, een koopman, was bij me. We liepen over het bedrijf, door de boomgaard. “Nee, Stepan Vasiljitsj,” zei hij, “alles ziet er bij u goed verzorgd uit maar dat bongerdje is verwaarloosd.” Maar mijn boomgaard was goed verzorgd. “Als ik u was zou ik die lindebomen kappen. Je hebt alleen de hars maar nodig. Er staan wel duizend lindebomen en elk levert twee drukplanken op. En die planken zijn vandaag de dag goed aan de prijs en ik zou die lindeboompjes maar kappen.”’

‘En voor dat geld zou hij vee kopen of wat grond voor een zacht prijsje en dat zou hij weer aan de boeren verpachten,’ besloot Levin, die blijkbaar meer dan eens met zulke berekeningen in aanvaring gekomen was, met een glimlach. ‘En zo maakt hij fortuin. Maar u en ik: god geve slechts dat we ons bezit in stand houden en het onze kinderen na kunnen laten.’

‘Ik heb gehoord dat u getrouwd bent?’ zei de landheer.

‘Ja,’ antwoordde Levin met trotse voldoening. ‘Ja, dat is toch vreemd,’ vervolgde hij. ‘Zo leven we zonder winstbejag als waren we net als de Vestaalse maagden uit de Oudheid aangesteld om een of ander vuur brandend te houden.’

De landheer grinnikte onder zijn witte snor.

‘Er zijn er onder ons ook, neem nou maar onze vriend Nikolaj Ivanytsj of nu graaf Vronski die hier is komen wonen, die een agrarische industrie op willen bouwen, maar dat heeft tot nog toe, behalve tot het verkwisten van kapitaal, nergens toe geleid.’

‘Maar waarom doen we niet zoals de kooplieden? Waarom kappen we de boomgaard niet om er lindeplanken van te maken?’ zei Levin die weer terugkwam op deze gedachte die hem getroffen had.

‘Ja, zoals u al zei, om het vuur brandend te houden. Dat is trouwens geen werk voor de adel. En ons adellijk werk verrichten we niet hier op deze verkiezingen maar daar in onze eigen hoek. Er bestaat ook nog zoiets als klasse-instinct dat zegt wat wel en wat niet moet. De boeren vergaat het net zo. Ik bekijk ze zo af en toe: zoals een goede boer zoveel grond pacht als hij maar kan. En hoe slecht de grond ook is, hij blijft ploegen. Ook zonder winstbejag. Alleen maar verlies.’

‘Zoals het ook ons vergaat,’ zei Levin. ‘Het was heel, heel aangenaam u te mogen ontmoeten,’ voegde hij eraan toe omdat hij Svijazjski naar hem toe zag komen.

‘Dit is onze eerste ontmoeting na dat bezoek bij u,’ zei de landheer, ‘en we zijn meteen al aan de praat geraakt.’

‘En, hebben jullie afgegeven op de nieuwe gang van zaken?’ vroeg Svijazjski met een glimlach.

‘Uiteraard.’

‘We hebben ons hart gelucht.’

Svijazjski nam Levin bij de arm en ging met hem naar zijn groep.

Het was nu niet meer mogelijk om Vronski te ontlopen. Hij stond bij Stepan Arkaditsj en Sergej Ivanovitsj en keek de naderende Levin recht in het gezicht.

‘Heel aangenaam. Ik had geloof ik het genoeg u te ontmoeten... bij vorstin Sjtsjerbatskaja,’ zei hij terwijl hij Levin een hand gaf.

‘Ja, ik kan me onze ontmoeting nog heel goed herinneren,’ zei Levin die vuurrood werd, zich onmiddellijk afwendde en met zijn broer begon te praten.

Vronski glimlachte even en praatte door met Svijazjski. Hij had blijkbaar geen enkel verlangen om met Levin in gesprek te raken, maar Levin keek, terwijl hij met zijn broer praatte, voortdurend naar Vronski en dacht waarover hij met hem zou kunnen praten om zijn lomphheid weer goed te maken.

‘Waar gaat het nu om?’ vroeg Levin terwijl hij naar Svijazjski en Vronski keek.

‘Om Snetkov. Hij moet zich terugtrekken of de kandidatuur aanvaarden,’ antwoordde Svijazjski.

‘En wat zal hij doen, aanvaarden of niet?’

‘Dat is het hem juist; hij doet het een noch het ander,’ zei Vronski.

‘Maar als hij zich terugtrekt, wie wordt er dan verkiesbaar gesteld?’ vroeg Levin terwijl hij naar Vronski keek.

‘Wie maar wil,’ zei Svijazjski.

‘U?’ vroeg Levin.

‘Ik zeker niet,’ zei Svijazjski die verlegen werd en een angstige blik wierp op de heer met de scherpe tong die naast Sergej Ivanovitsj stond.

‘Wie dan wel? Nevedovski?’ zei Levin die voelde dat hij in verwarring raakte.

Maar hiermee maakte hij het nog erger. Nevedovski en Svijazjski waren de twee kandidaten.

‘Ik in geen geval,’ antwoordde de heer met de scherpe tong.

Dit was Nevedovski zelf. Svijazjski stelde Levin aan hem voor.

‘Wel, voel jij je ook aangesproken?’ vroeg Stepan Arkaditsj met een knipoog tegen Vronski. ‘Dit lijkt op de rennen. We zouden kunnen wedden.’

‘Ja, het is wel spannend,’ zei Vronski. ‘En als je er eenmaal aan begonnen bent, wil je het ook afmaken. Strijd!’ zei hij terwijl hij zijn voorhoofd fronste en zijn machtige kaken opeenklemde.

‘Wat is Svijazjski toch een zakelijk man! Alles is bij hem zo duidelijk.’

‘O, ja,’ zei Vronski verstrooid.

Er volgde een stilte waarin Vronski – hij moest toch ergens heen kijken – naar Levin keek, naar zijn voeten, naar zijn uniform, daarna naar zijn gezicht en toen hij de sombere, op hem gerichte ogen zag, zei hij om toch maar iets te zeggen:

‘Hoe komt het toch dat u, die altijd op het land woont, geen vrederechter bent? U draagt niet het uniform van vrederechter.’

‘Wel daarom, omdat ik het vredegerecht een dwaze instelling vind,’ luidde het sombere antwoord van Levin die voortdurend op een gelegenheid had gewacht om met Vronski in gesprek te komen en zijn lompheid van de eerste begroeting uit te kunnen wissen.

‘Dat vind ik niet, integendeel,’ zei Vronski met kalme verbazing.

‘Het is speelgoed,’ viel Levin hem in de rede. ‘Vrederechters hebben we niet nodig. Ik heb acht jaar lang geen enkele rechtszaak gehad. En die ik had, die werd faliekant verkeerd opgelost. De vrederechter woont veertig kilometer bij mij vandaan. Voor een zaak van twee roebel moet ik een gevolmachtigde sturen die vijftien roebel kost.’

En hij vertelde van een boer die bij een molenaar meel gestolen had; toen de molenaar hem dit zei, diende de boer een klacht in wegens kwaadsprekerij. Dit was alles dom en deed niet ter zake en Levin besepte dit zelf terwijl hij sprak.

‘O, dit is zo’n originele kerel!’ zei Stepan Arkadjitsj met zijn meest fluwelen glimlach. ‘Maar laat ons gaan; ik geloof dat er gestemd gaat worden...’

En ze gingen uiteen.

‘Ik begrijp niet,’ zei Sergej Ivanovitsj die gemerkt had hoe onhandig zijn broer zich gedroeg, ‘ik begrijp niet hoe iemand zozeer gespeend kan zijn van elke politieke tact. Dat is iets wat ons Russen ontbreekt. De adelsmaarschalk van het gouvernement is onze tegenstander maar jij bent *arm cochon* met hem en vraagt hem om zich verkiesbaar te stellen. En graaf Vronski... ik zal hem niet vragen mijn vriend te worden; hij nodigde me uit voor een diner en ik ga niet naar hem toe. Maar hij is een der onzen, waarom zou je hem tot vijand maken? Dan vraag je aan Nevedovski of hij zich verkiesbaar stelt! Zoiets doe je niet.’

‘Ach, ik begrijp er niets van! En het is allemaal zo onbenullig,’ antwoordde Levin somber.

‘Nu zeg je dat het allemaal zo onbenullig is maar zodra je je ermee gaat bemoeien, maak je er een chaos van.’

Levin zei maar niets meer en ze liepen samen de grote zaal in.

De adelsmaarschalk van het gouvernement besloot zich toch verkiesbaar te stellen hoewel hij voelde dat men iets tegen hem beraamde en hoewel hij niet door allen was gevraagd. Het werd doodstil in de zaal en de secretaris verkondigde luidkeels dat ritmeester van de garde Michail Stepanovitsj Snetkov zich verkiesbaar stelde als adelsmaarschalk van het gouvernement.

De districtsadelsmaarschalken gingen met de schaaltes met ballen van hun

eigen tafels naar de gouvernementstafel en het stemmen begon.

‘Rechts neerleggen,’ fluisterde Stepan Arkadjitsj tegen Levin toen deze samen met zijn broer achter hun adelsmaarschalk naar de tafel liep. Maar Levin was de berekeningen alweer vergeten die hem waren uitgelegd en hij was bang dat Stepan Arkadjitsj zich misschien vergiste toen hij ‘rechts’ zei. Snetkov was immers een tegenstander. Bij het naderen van de kist hield hij de bal in zijn rechterhand maar omdat hij dacht dat hij zich vergiste, nam hij hem vlak voor de kist in zijn linkerhand en legde hem onmiskenbaar aan de linkerkant. Een ter zake kundige die bij de kist stond, zag alleen al aan het bewegen van de elleboog waar iemand zijn bal legde en fronste misnoegd het voorhoofd. Hij had zijn scherpzinnigheid voor niets getraind.

Het was doodstil en men kon het tellen van de ballen horen. Daarna verkondigde een eenzame stem het aantal voor- en tegenstemmen.

De adelsmaarschalk was met een aanzienlijke meerderheid gekozen. Iedereen rende rumoerig naar de deur. Snetkov kwam binnen en de adel omringde hem om hem geluk te wensen.

‘Wel, is het nu afgelopen?’ vroeg Levin aan Sergej Ivanovitsj.

‘Het begint pas,’ gaf Svijazjski hem glimlachend antwoord in plaats van Sergej Ivanovitsj. ‘Een kandidaat-adelsmaarschalk kan meer stemmen krijgen.’

Levin was dit weer helemaal vergeten. Hij herinnerde zich nu pas dat er een of andere fijne nuance in het spel was maar vond het vervelend om erover na te denken hoe dat ook alweer zat. Hij werd moedeloos en wilde weg uit deze menigte.

Omdat niemand aandacht aan hem schonk en niemand hem nodig scheen te hebben, begaf hij zich stilletjes naar de kleine zaal waar gegeten werd en hij voelde zich heel erg opgelucht toen hij de bedienden weer zag. De oude bediende vroeg of hij wat wilde eten. Levin at een koteletje met bonen, maakte een praatje met de bediende over vroegere heren en ging in de galerijen wandelen omdat hij geen zin had naar de zaal te gaan waar hij het zo vervelend vond.

De galerijen waren vol elegant geklede dames die zich ver over de balustrade bogen om maar geen woord te missen van wat daar beneden besproken werd. Elegante advocaten, gebrilde leraren van het gymnasium en officieren zaten en stonden bij de dames. Overal werd over de stemmingen gesproken, over hoe moeilijk de adelsmaarschalk het had en hoe goed de debatten wel waren. Levin hoorde hoe men in een groep vol lof over zijn broer sprak. Een dame zei tegen een advocaat:

‘Wat ben ik blij dat ik naar Koznyshov heb mogen luisteren. Het loont de moeite daarvoor te hongeren. Prachtig! Alles zo duidelijk en verstaanbaar! Er is niemand bij uw gerecht die zo spreekt. Misschien alleen Majdel, maar die is lang niet zo welbespraakt.’

Toen Levin een vrij plekje bij de balustrade had gevonden, boog hij zich voorover en begon te kijken en te luisteren.

Alle edelen zaten in hun eigen districten die door tussenschotjes van elkaar gescheiden waren. Midden in de zaal stond een man in uniform die met een hoge, luide stem proclameerde:

‘Er zal gestemd worden over de kandidatuur van gouvernementsadelsmaarschalk van stafritmeester Jevgeni Ivanovitsj Apoechtin!’

In de doodse stilte die intrad, hoorde men een zwakke, oude stem:

‘Niet verkiesbaar!’

‘Er zal gestemd worden over hofraad Pjotr Petrovitsj Bol,’ begon de stem weer.

‘Niet verkiesbaar!’ klonk een jonge, schrille stem.

En weer begon hetzelfde en weer ‘niet verkiesbaar’. Dat ging zo ongeveer een uur door. Levin luisterde en keek terwijl hij met zijn ellebogen op de balustrade leunde. Eerst was hij verbaasd en wilde hij begrijpen wat dit betekende; daarna begon hij zich te vervelen omdat hij tot de overtuiging was gekomen dat hij dit niet kòn begrijpen. Daarna dacht hij aan de opwindning en de woede die hij op alle gezichten had gezien en begon zich verdrietig te voelen; hij besloot te vertrekken en ging naar beneden. Toen hij door het voorportaal van de galerijen liep, ontmoette hij een mistroostige gymnasiast met dikke ogen. Ook op de trap kwam hij twee mensen tegen: een zich haastende dame op hoge hakjes en een tengere adjunct-officier van Justitie.

‘Ik heb u toch gezegd dat u niet te laat bent,’ zei de adjunctofficier op het moment dat Levin opzij stapte om de dame te laten passeren.

Levin liep reeds op de trap naar de uitgang en wilde het garderobenummer voor zijn jas uit zijn vestzak halen toen de secretaris hem tegenhield. ‘Komt u alstublieft, Konstantin Dmitritsj, er wordt gestemd.’

Er werd gestemd over de kandidatuur van Nevedovski die zo pertinent geweigerd had zich verkiesbaar te stellen.

Levin ging naar de deur van de zaal: die zat dicht. De secretaris klopte, de deur ging open en twee landheren met vuurrode koppen glipten langs Levin naar buiten.

‘Ik kan niet meer,’ zei een van de vuurrode landheren.

Direct na de landheer verscheen het gezicht van de adelsmaarschalk van het gouvernement. Dit gezicht was door uitputting en angst vreselijk om aan te zien.

‘Ik heb je gezegd om niemand naar buiten te laten,’ schreeuwde hij tegen de portier.

‘Ik liet iemand naar binnen, uwe excellentie!’

‘God nog aan toe!’ en de adelsmaarschalk van het gouvernement dribbelde na een diepe zucht met gebogen hoofd vermoeid door het midden van de zaal naar de grote tafel.

De meeste stemmen gingen, zoals de opzet was, naar Nevedovski en hij werd adelsmaarschalk van het gouvernement. Velen waren vrolijk, velen waren gelukkig en tevreden, velen waren enthousiast, velen waren ongelukkig en ontevreden. De adelsmaarschalk van het gouvernement was wanhopig en hij kon dat niet verbergen. Toen Nevedovski de zaal verliet, werd hij omringd door een menigte die geestdriftig met hem meeliep, precies zoals zij de eerste dag met de gouverneur meeliep die de verkiezingen geopend had en precies zoals zij met Snetkov meeliep toen die gekozen was.

De nieuw gekozen adelsmaarschalk van het gouvernement en vele anderen van de triomferende nieuwe partij dineerden die avond bij Vronski.

Vronski was naar de verkiezingen gegaan omdat hij zich op het land verveelde en omdat hij Anna wilde laten zien dat hij recht had op vrijheid, om door zijn steun bij de verkiezingen zijn schuld aan Svijazjski in te lossen voor alle moeite die hij zich voor Vronski had getroost bij de verkiezing voor de Zemstvo en vooral om al zijn verplichtingen als edelman en grondbezitter die hij zichzelf had opgelegd, stipt na te komen. Hij had echter absoluut niet verwacht dat deze verkiezingskwestie hem zo zou interesseren, zo'n spanning zou bezorgen en dat hij zo'n goed figuur zou slaan. Hij was een volslagen nieuweling in de kring der edelen maar hij had blijkbaar succes gehad en hij vergiste zich niet door te denken dat hij reeds invloed onder de edelen had verworven. Deze invloed dankte hij mede aan zijn rijkdom en aristocratie; aan de prachtige woning in de stad die een oude bekende, Sjirkov, die op Financiën werkte en een florerende bank in Kasjin had gesticht, aan hem ter beschikking had gesteld; aan de uitnemende kok van Vronski die hij meegenomen had van het platteland; aan zijn vriendschap met de gouverneur die een schoolkameraad van hem was geweest en nog wel een schoolkameraad die door Vronski in bescherming was genomen; maar vooral aan de eenvoudige, evenwichtige wijze waarop hij met iedereen omging, een houding die er al heel snel voor zorgde dat de meeste edelen hun oordeel over zijn vermeende trots wijzigden. Hij voelde zelf dat elke edelman, behalve die dolle hond die met Kitty Sjtsjerbatskaja getrouwd was en die hem *à propos de hottes* met een bezeten kwaadaardigheid een aantal nergens op slaande stommititeiten had gedebiteerd, dat elke edelman met wie hij kennis maakte, zijn aanhanger werd. Hij was zich er terdege van bewust, en anderen beaamden dit, dat hij aanzienlijk bijgedragen had aan het succes van Nevedovski. En nu hij aan zijn eigen tafel de verkiezing van Nevedovski vierde, had hij een prettig triomfantelijk gevoel vanwege zijn uitverkoren kandidaat. Hij was zo onder de bekoring gekomen van deze verkiezingen dat hij erover dacht om zichzelf kandidaat te stellen indien hij vóór de volgende periode van drie jaar getrouwd zou zijn. Precies zo had hij na het winnen van een prijs door zijn jockey ernaar verlangd om zelf mee te draven.

Maar nu vierde hij de overwinning van zijn jockey. Vronski zat aan het hoofd van de tafel, aan zijn rechterzijde zat de jonge gouverneur, een generaal *à la suite*.

Voor velen was hij de heer van het gouvernement die de verkiezingen met zijn redevoering plechtig opende en die bij velen, zoals Vronski zag, zowel respect als vleierige onderdanigheid afdwong; voor Vronski was hij echter Maslov Katka, zo luidde zijn bijnaam in het Page-corps, die verlegen was in zijn bijzijn en die Vronski probeerde *mettre à son aise*. Aan zijn linkerkant zat Nevedovski met zijn jeugdige, zelfverzekerde en venijnige gezicht. Tegenover hem gedroeg Vronski zich met eenvoud en eerbied.

Svijazjski droeg zijn verlies opgewekt. Dit was zelfs geen verlies voor hem, zoals hij het zelf zei, terwijl hij zich met een bokaal in de hand tot Nevedovski wendde: er was geen betere vertegenwoordiger denkbaar van de nieuwe richting die de adel nu moest volgen. En daarom stond alles wat eerlijk was, zo zei hij, aan de kant van het succes van vandaag om het te vieren.

Stepan Arkadjitsj was ook blij vanwege de vrolijke tijdpassering en omdat iedereen zo tevreden was. Tijdens het briljante diner passeerden de verschillende episodes van de verkiezingen de revue. Svijazjski gaf een komische imitatie van de huilerige rede van de adelsmaarschalk en merkte, zich tot Nevedovski wendend, daarbij op dat zijne excellentie een andere, meer gecompliceerde controle van de overheids gelden moest kiezen dan tranen. Een andere schertsende edelman vertelde dat er bedienden met slobkousen waren besteld voor het bal van de adelsmaarschalk van het gouvernement en dat die nu moesten worden teruggestuurd indien de nieuwe adelsmaarschalk van het gouvernement geen bal met bedienden met slobkousen zou geven.

Tijdens het diner wendde men zich voortdurend met de woorden ‘onze adelsmaarschalk van het gouvernement’ en ‘uwe excellentie’ tot Nevedovski.

Dit werd met dezelfde genoegzaamheid gezegd als waarmee men een jonge vrouw met ‘*madame*’ en de naam van haar man aanspreekt. Nevedovski deed alsof hij niet slechts onverschillig was voor deze titel maar hem zelfs verachtte. Hij was echter onmiskenbaar gelukkig en moest zichzelf in toom houden om geen blijk te geven van zijn geestdrift die zich slecht verdroeg met dat nieuwe, liberale milieu waar allen in verkeerden.

Tijdens het diner werden enige telegrammen gezonden aan lieden die geïnteresseerd waren in de resultaten van de verkiezingen. Ook Stepan Arkadjitsj die erg vrolijk was, stuurde aan Darja Aleksandrovna een telegram van de volgende inhoud: ‘Nevedovski met twaalf stemmen gekozen. Gelukgewenst. Zeg het voort.’ Hij dicteerde het hardop met de opmerking: ‘We moeten hen opvrolijken.’ Maar toen Darja Aleksandrovna het telegram ontving, zuchtte ze slechts vanwege de roebel voor het telegram en ze begreep dat het aan het eind van het diner moest zijn geweest. Ze kende Stiva’s zwak om aan het einde van de diners *faire jouer le télégraphe*.

Alles was, te zamen met de uitstekende maaltijd en de wijnen die niet van

Russische wijnhandelaren kwamen maar rechtstreeks uit het buitenland waren geïmporteerd, zeer eerbiedwaardig, eenvoudig en vrolijk. Het door Svijazjski bijeengezochte gezelschap van twintig mensen bestond uit gelijkgestemde liberalen, aanhangers van de nieuwe zakelijkheid, die zowel intelligent als van aanzien waren. Er werden toosten uitgebracht, ten dele ook gekscherend, zowel op de nieuwe adelsmaarschalk van het gouvernement, als op de gouverneur, de directeur van de bank, en op 'onze beminnelijke gastheer'.

Vronski was tevreden. Hij had nooit zo'n vriendelijke toon in de provincie verwacht.

Tegen het einde van het diner werd het nog vrolijker. De gouverneur nodigde Vronski uit voor een concert dat zijn vrouw die graag kennis met hem wilde maken, voor een *broederschap* had georganiseerd.

'Er wordt een bal gegeven en u zult onze schonen zien. Werkelijk heel bijzonder.'

'*Not in my line,*' antwoordde Vronski die deze uitdrukking graag gebruikte maar hij glimlachte en beloofde te komen.

Nog voordat men van tafel opstond, terwijl iedereen zat te roken, kwam Vronski's bediende met een brief op een dienblad naar hem toe.

'Van Vozdvizjenskoje per expres,' zei hij met een veelbetekenende blik.

'Verbazend zoveel als hij op de adjunct-officier van Justitie Sventitski lijkt,' zei een van de gasten in het Frans over de bediende terwijl Vronski met gefronst voorhoofd de brief las.

Het was een brief van Anna. Hij wist reeds voordat hij de brief gelezen had, wat erin stond. Omdat hij in de mening verkeerde dat de verkiezingen vijf dagen zouden duren, had hij beloofd op vrijdag terug te zijn. Het was nu zaterdag en hij wist dat de brief verwijten zou bevatten omdat hij niet op tijd was teruggekomen. De brief die hij de avond tevoren stuurde, had haar waarschijnlijk nog niet bereikt.

Er stond inderdaad in wat hij verwachtte maar de vorm was onverwacht en bijzonder onaangenaam voor hem. 'Annie is erg ziek, de dokter zegt dat het een ontsteking kan zijn. Ik kan het alleen niet aan. Prinses Varvara is geen steun maar een last. Ik verwachtte je eergisteren, gisteren en nu laat ik vragen waar je bent en wat er met je is? Ik wilde zelf komen, maar ik bedacht me omdat ik weet dat je dat niet prettig zult vinden. Stuur me enig teken van leven zodat ik weet wat ik moet doen.'

Het kind ziek en zichzelf wilde komen. Hun dochter ziek en die vijandige toon.

Vronski werd getroffen door het contrast van deze onschuldige verkiezingsvreugde en die sombere drukkende liefde waar hij weer naar toe moest. Maar hij moest gaan en hij vertrok met de eerste trein in de nacht naar huis.

Omdat Anna bedacht dat de zich telkens voor zijn vertrek herhalende scènes zijn liefde alleen maar deden bekoelen en hem niet konden binden, had ze zich voor zijn vertrek naar de verkiezingen voorgenomen zich tot het uiterste in te spannen om de scheiding van hem met kalmte te dragen. Maar de koele, strenge blik waarmee hij haar had aangekeken toen hij kwam zeggen dat hij wegging, had haar diep gekwetst en hij was nog niet weg of het was reeds met haar rust gedaan.

Terwijl ze daarna in eenzaamheid nadacht over die blik die uitdrukking gaf aan zijn recht op vrijheid, kwam ze zoals altijd tot één en hetzelfde, tot het besef van haar vernedering. Hij heeft het recht weg te gaan, wanneer en waarheen hij maar wil. En niet slechts om weg te gaan maar ook om mij te verlaten. Hij heeft alle rechten, ik heb er niet één. En omdat hij dit weet, zou hij dit niet moeten doen. Maar wat deed hij...? Hij keek me aan met een koele, strenge blik. Dat is natuurlijk wel onbepaald en ontastbaar maar dit is nog nooit gebeurd en deze blik betekent heel veel, dacht ze. Deze blik betekent dat zijn liefde begint te bekoelen.

En hoewel ze ervan overtuigd was dat de bekoeling inderdaad begonnen was, kon ze toch niets doen, kon ze geen enkele verandering in haar houding jegens hem brengen. Precies als voorheen kon ze hem slechts door liefde en charme aan zich binden. En net als voorheen kon ze met bezigheden overdag en morfine 's nachts de verschrikkelijke gedachten van zich afzetten over de vraag hoe het zou zijn als hij niet meer van haar hield. Weliswaar was er nog slechts één middel: hem niet trachten vast te houden, en in ruil daarvoor wilde ze slechts dat hij haar liefhad, maar dicht bij hem zijn, en onder zulke omstandigheden dat hij haar niet zou verlaten. Het middel daartoe was een scheiding en een huwelijk. Ze begon daar nu naar te verlangen en besloot ermee in te stemmen zodra hij of Stiva er tegen haar over zou beginnen.

Met zulke gedachten bracht ze vijf dagen zonder hem door, de dagen waarop hij niet aanwezig kon zijn.

Ze besteedde haar tijd aan wandelingen, aan gesprekken met prinses Varvara, aan bezoeken aan het ziekenhuis en vooral aan lezen. Ze las het ene boek na het andere. Maar op de zesde dag toen de koetsier zonder hem terugkeerde, voelde ze dat ze niet meer bij machte was om de gedachte aan hem en aan wat hij daar deed, op enigerlei wijze te onderdrukken. Terzelfder tijd werd haar dochttertje ziek. Anna begon haar te verzorgen maar ook dit gaf geen afleiding, te meer

omdat de ziekte niet ernstig was. Hoe ze ook haar best deed, ze kon niet van het meisje houden en liefde veinzen kon ze niet. Toen Anna die avond alleen was, voelde ze zo'n angst om hem dat ze bijna besloot naar de stad te gaan. Maar bij nader inzien schreef ze Vronski de tegenstrijdige brief die hij nu ontvangen had, en ze verzond hem per expres zonder hem over te lezen. De volgende ochtend ontving ze zijn brief en berouwde ze haar eigen brief. Ze vreesde een herhaling van de strenge blik waarmee hij haar had aangezien toen hij vertrok, vooral wanneer hij zou weten dat het meisje niet ernstig ziek was. Maar ze was toch blij dat ze hem geschreven had. Anna was nu voor zichzelf reeds tot het inzicht gekomen dat ze hem tot last was, dat hij met spijt zijn vrijheid op zou geven om naar haar terug te keren, en was desondanks blij dat hij kwam. Laat ze hem maar tot last zijn, maar hij zal hier bij haar zijn zodat ze hem kan zien en al zijn bewegingen zal kunnen volgen.

Ze zat in de salon onder de lamp met een nieuw boek van Taine en terwijl ze las, luisterde ze naar het geluid van de wind om het huis en verwachtte elk moment de komst van het rijtuig. Een paar maal leek het haar dat ze het geluid van de wielen hoorde maar ze vergiste zich. Eindelijk hoorde ze niet slechts het geluid van de wielen maar ook het geroep van de koetsier en het gedempte geluid onder het afdak van de oprit. Zelfs prinses Varvara die patience speelde, zei dat het zo was en Anna stond op met een kleur als vuur maar in plaats van naar beneden te gaan zoals ze reeds tweemaal eerder had gedaan, bleef ze stilstaan. Ze schaamde zich plotseling voor haar bedrog maar het meest vreesde ze hoe hij haar zou begroeten. Ze voelde zich al niet meer gekwetst; ze was alleen maar bang voor die ontevreden trek op zijn gezicht. Ze bedacht dat hun dochttertje alweer twee dagen helemaal beter was. Ze was zelfs kwaad op haar omdat ze juist beter werd op het tijdstip dat de brief werd verstuurd. Daarna bedacht ze dat hij nu hier was, met zijn armen, zijn ogen. Ze hoorde zijn stem. En, alles vergetend, rende ze hem blij tegemoet.

‘Wel, hoe gaat het met Annie?’ vroeg hij bedeesd onder aan de trap terwijl hij naar Anna keek die naar beneden rende, naar hem toe.

Hij zat op een stoel terwijl een bediende zijn warme laars probeerde uit te trekken.

‘Het gaat wel, ze knapt op.’

‘En jij?’ zei hij terwijl hij zich afschudde.

Ze pakte met allebei haar handen zijn arm en legde die om haar taille terwijl ze hem aan bleef kijken.

‘Wel, daar ben ik blij om,’ zei hij en hij keek koel naar haar, naar haar kapsel en naar haar japon die ze, dat wist hij, voor hem had aangetrokken.

Hij vond dat allemaal erg charmant maar hoe vaak had hij dat al niet charmant gevonden! En die strenge, starre uitdrukking waar ze zo bang van was,

week niet van zijn gezicht.

‘Wel, daar ben ik blij om. En ben jij gezond?’ vroeg hij terwijl hij met zijn zakdoek zijn natte baard afveegde en haar hand kuste.

Wat maakt het uit, dacht ze, als hij maar hier is, en als hij hier is kan hij niet anders, dan waagt hij het niet om me niet lief te hebben.

De avond vergeleed gelukkig en vrolijk in gezelschap van prinses Varvara die er zich bij hem over beklaagde dat Anna morfine gebruikte wanneer hij er niet was.

‘Wat kan ik eraan doen? Ik kan niet slapen... Dat komt van het denken. Als hij er is, gebruik ik het nooit. Bijna nooit.’

Hij vertelde over de verkiezingen en Anna wist hem met vragen te sturen naar datgene waarover hij zich het meest verheugde: zijn succes. Zij vertelde hem alles over thuis wat hem interesseerde. En alles wat ze hem vertelde, was heel vermakelijk.

Maar laat op de avond, toen ze alleen waren, wilde Anna, die zag dat ze hem weer helemaal in haar macht had, de pijnlijke indruk uitwissen die zijn blik vanwege de brief bij haar had achtergelaten. Ze zei:

‘Maar zeg eens eerlijk, was je kwaad toen je de brief kreeg en geloofde je me niet?’

Ze had dit nog maar nauwelijks gezegd of ze begreep dat hij haar dit ondanks de liefde die hij nu voor haar voelde, niet vergaf.

‘Ja,’ zei hij. ‘De brief was ook zo vreemd. Dat Annie ziek was, dat je zelf wilde komen.’

‘Dat was allemaal waar.’

‘Daar twijfel ik ook niet aan.’

‘Ja, je twijfelt wel. Je bent ontevreden, ik zie het.’

‘Geen ogenblik. Ik ben alleen ontevreden, dat is de waarheid, omdat je niet schijnt te willen toestaan dat er verplichtingen zijn...’

‘Verplichtingen om naar een concert te gaan...’

‘Laten we er maar over zwijgen,’ zei hij.

‘Waarom zouden we erover zwijgen?’ zei ze.

‘Ik wil alleen maar zeggen dat zich noodzakelijke dingen kunnen voordoen. Zo moet ik nu naar Moskou voor zaken betreffende het huis... Ach Anna, waarom ben je zo geprikkeld? Je weet toch dat ik zonder jou niet leven kan?’

‘Als het zo is,’ zei Anna met een stem die plotseling heel anders klonk, ‘dat dit leven je bezwaart... Ja, je komt één dag en je gaat weer weg zoals mensen doen die...’

‘Anna, dit is wreed. Ik ben bereid heel mijn leven te geven...’

Maar ze luisterde niet naar hem.

‘Als jij naar Moskou gaat, dan ga ik ook. Ik blijf hier niet. Of we moeten uit

elkaar gaan of samenleven.'

'Je weet immers dat dit mijn enige wens is. Maar daarvoor...'

'Is scheiding nodig? Ik zal hem schrijven. Ik zie dat ik zo niet kan leven... Maar ik ga met je mee naar Moskou.'

'Het klinkt als een dreigement. Ik wil immers niets liever dan nooit van jou gescheiden zijn,' zei Vronski glimlachend.

Maar toen hij deze tedere woorden sprak, schitterde in zijn ogen niet slechts de koele maar ook de boosaardige blik van een vervolgd en verbitterd man.

Ze zag die blik en raadde feilloos zijn betekenis.

Als dat zo is, is het rampzalig! vertelde deze blik. Dit was een impressie in een flits maar ze zou die nooit meer vergeten.

Anna schreef een brief aan haar man waarin ze hem om een scheiding vroeg en eind november nam ze afscheid van prinses Varvara die in Petersburg moest zijn en verhuisde ze samen met Vronski naar Moskou. Ze waren nu elke dag in afwachting van de brief van Aleksej Aleksandrovitsj met onmiddellijk daarna de scheiding en ze woonden nu echtelijk te zamen.

ZEVENDE DEEL

De Levins woonden nu al drie maanden in Moskou. Volgens de meest betrouwbare berekeningen van lieden die op dit gebied ter zake kundig waren, was Kitty reeds lang over tijd. Ze was echter nog steeds zwanger en niets wees erop dat de geboorte nu dichterbij was dan twee maanden daarvoor. De dokter en de vroedvrouw en Dolly en haar moeder en vooral Levin, die niet zonder angst aan de naderende gebeurtenis kon denken, begonnen ongeduldig en ongerust te worden; alleen Kitty voelde zich volmaakt kalm en gelukkig.

Ze besepte nu duidelijk dat een nieuw gevoel van liefde in haar groeide voor het komende kind dat ten dele reeds voor haar bestond, en vol behagen gaf ze zich over aan dit gevoel. Het was nu meer dan slechts een deel van haar en het leefde soms ook zijn eigen, van haar onafhankelijke leven. Vaak deed dit haar pijn maar terzelfder tijd wilde ze lachen vanwege een vreemde, nieuwe blijdschap.

Een ieder van wie ze hield, was bij haar en allen waren zo aardig en zorgden zo goed voor haar dat alles haar louter vreugde leek. Had ze niet geweten en gevoeld dat hier weldra een eind aan moest komen, ze had zich geen beter en plezieriger leven kunnen wensen. Het enige dat afbreuk deed aan dit heerlijke leven van haar, was dat haar man niet was zoals ze van hem hield en zoals hij buiten placht te zijn.

Ze hield van zijn rustige, vriendelijke en gastvrije levenswijze op het land. In de stad leek hij voortdurend onrustig en op zijn hoede als vreesde hij dat iemand hem en vooral haar onheus zou behandelen. Daar op het land voelde hij zich kennelijk thuis, haastte zich nergens heen en had altijd wat te doen. Hier in de stad had hij altijd haast alsof hij bang was iets te missen terwijl hij toch niets om handen had. En ze had medelijden met hem. Ze wist dat anderen hem niet beklagenswaardig vonden; integendeel, als Kitty in gezelschap naar hem keek zoals men soms naar een geliefd persoon kijkt, en als ze hem trachtte te zien alsof hij een vreemde was, om voor zichzelf te weten te komen wat voor indruk hij op anderen maakte, zag ze, en ze schrok zelfs van haar eigen jaloezie, dat hij absoluut niet beklagenswaardig was maar zelfs heel aantrekkelijk met zijn onberispelijke gedrag, met zijn wat ouderwetse, verlegen hoffelijkheid jegens dames, met zijn krachtige gestalte en zijn bijzondere, naar het haar leek, expressieve gezicht. Maar ze zag hem niet met haar ogen maar met haar hart; ze zag dat hij hier zichzelf niet was; anders had ze nooit ontdekt hoe hij eraan toe

was. In haar hart verweet ze hem soms dat hij niet in de stad kon leven, maar soms ook beseftte ze dat het inderdaad moeilijk voor hem was om zijn leven hier zo in te richten dat hij er voldoening in vond.

Inderdaad, wat kon hij doen? Hij hield niet van kaartspelen. Naar een club ging hij niet. Ze wist nu reeds wat het betekende om met vrolijke figuren als Oblonski om te gaan... dat betekende drinken en daarna ergens heen gaan. Ze kon er niet zonder afgrijzen aan denken waar die mannen in zulke gevallen heengingen. Uitgaan en bezoeken afleggen? Ze wist echter dat hij het dan plezierig moest vinden om met jonge vrouwen om te gaan en dat kon ze niet wensen. Thuis blijven bij haar, haar moeder en haar zusters? Hoe prettig en vrolijk het ook voor haar was om steeds diezelfde gesprekken te voeren, 'Aliny-Nadiny' zoals de oude vorst deze gesprekken tussen de zusters placht te noemen, ze wist hoe vervelend dit voor hem moest zijn. Wat kon hij verder nog doen? Verder aan zijn boek schrijven? Dat probeerde hij ook. In het begin ging hij naar de bibliotheek om voor zijn boek uittreksels te maken en naslagwerken te bestuderen, maar, zoals hij tegen haar placht te zeggen, hoe meer hij niets deed, hoe minder tijd hij overhield. En bovendien klaagde hij tegen haar dat hij hier te veel over zijn boek praatte, waardoor al zijn ideeën chaotisch en onbelangrijk werden.

Het enige voordeel van dit leven in de stad was dat ze hier nooit ruzie zochten. Of dat nu kwam omdat de levensomstandigheden in een stad heel anders zijn, of omdat beiden in dit opzicht voorzichtiger en verstandiger waren geworden van jaloerse ruzies waar ze zo bang voor waren toen ze naar de stad verhuisden, hadden ze hier in Moskou geen last.

In dit opzicht gebeurde er zelfs iets dat voor hen beiden erg belangrijk was, namelijk een ontmoeting van Kitty met Vronski.

De oude vorstin Marja Borisovna, Kitty's peetmoeder die altijd veel van haar gehouden had, wilde haar beslist ontmoeten. Kitty die vanwege haar toestand nergens heenging, reed met haar vader naar de eerbiedwaardige oude dame en het was bij haar dat ze Vronski ontmoette.

Het enige dat Kitty zichzelf bij deze ontmoeting kon verwijten was dat haar adem gedurende een ogenblik stakte, dat het bloed naar haar hart stroomde en dat haar gezicht, ze voelde dit, vuurrood werd toen ze in de heer in burger de haar zo bekende trekken herkende. Maar dit duurde slechts enkele luttele seconden. Nog voor haar vader die opzettelijk met luide stem met Vronski begon te praten, uitgesproken was, had ze zich geheel hersteld, was ze in staat Vronski aan te kijken, zo nodig met hem te praten, precies zoals ze met vorstin Marja Borisovna praatte, en vooral zodanig dat elke intonatie en glimlach de goedkeuring van haar man wiens onzichtbare aanwezigheid ze op dit moment als het ware boven zich voelde, weg zou dragen.

Ze sprak een paar woorden met hem en glimlachte zelfs rustig om zijn grapje over de verkiezingen die hij 'ons parlement' noemde. (Ze moest wel glimlachen om te laten zien dat ze zijn grapje begrepen had.) Maar direct daarop draaide ze zich om naar vorstin Marja Borisovna en keek geen enkele keer meer naar hem tot hij opstond om afscheid te nemen. Op dat moment keek ze hem aan, maar kennelijk alleen omdat het onbeleefd is om iemand die afscheid neemt, niet aan te kijken.

Ze was haar vader dankbaar omdat hij tegenover haar met geen woord repte over de ontmoeting met Vronski, maar toen ze na het bezoek hun gebruikelijke wandeling maakten, was hij zo lief tegen haar dat ze begreep dat hij tevreden over haar was. Ze was ook tevreden over zichzelf. Ze had nooit verwacht dat ze deze kracht zou hebben om alle herinneringen aan haar vroegere gevoelens voor Vronski diep in haar ziel verborgen te houden en dat ze niet slechts volkomen onverschillig en kalm tegenover hem zou schijnen maar het ook zou zijn.

Levin bloosde heel wat heviger dan zij toen ze hem vertelde dat ze Vronski bij vorstin Marja Borisovna had ontmoet. Ze vond het heel erg moeilijk om dit tegen hem te zeggen maar nog moeilijker was het voor haar om hem verder de details van deze ontmoeting te vertellen omdat hij haar geen vragen stelde en haar slechts met een somber gezicht aan bleef kijken.

'Ik vind het erg jammer dat je er niet was,' zei ze. 'Niet, dat je niet in de kamer was... als jij er bij was geweest, had ik me nooit zo natuurlijk gedragen... Ik bloos nu veel erger, veel, veel erger,' zei ze en ze bloosde zo dat ze er tranen van in haar ogen kreeg. 'Maar dat je niet door een klein kiertje mee kon kijken.'

Haar trouwhartige ogen zeiden Levin dat ze tevreden was over zichzelf en ondanks dat ze bloosde, voelde hij zich onmiddellijk gerustgesteld en begon haar honderd uit te vragen en dat was alles wat ze wenste. Toen hij alles wist, zelfs tot het detail dat ze alleen in het begin even moest blozen maar dat ze zich daarna net zo op haar gemak voelde als bij de eerste de beste, fleurde Levin weer helemaal op en zei dat hij daar erg blij om was en dat hij zich nu niet meer zo dwaas zou gedragen als bij de verkiezingen maar dat hij zijn best zou doen bij de eerste de beste ontmoeting met Vronski zo vriendelijk mogelijk te zijn.

'Het is zo'n hinderlijke gedachte dat iemand bijna je vijand is en dat het pijnlijk is hem te ontmoeten,' zei Levin. 'Ik ben blij, heel erg blij.'

‘Ga dan alsjeblieft even bij de Bols langs,’ zei Kitty tegen haar man toen hij om elf uur alvorens het huis te verlaten, even bij haar binnenkwam. ‘Ik weet dat je in de club eet, papa heeft je genoteerd. Maar wat doe je vanmorgen?’

‘Ik ga alleen maar naar Katavasov,’ antwoordde Levin.

‘Waarom zo vroeg?’

‘Hij heeft beloofd me aan Metrov voor te stellen. Ik wil graag met hem over mijn werk spreken. Hij is een bekende geleerde uit Petersburg,’ zei Levin.

‘O ja, was dat zijn artikel dat je laatst zo prees? Wel, en daarna?’ zei Kitty.

‘Misschien ga ik nog bij de rechtbank langs voor de zaak van mijn zuster.’

‘En naar het concert?’ vroeg ze.

‘Ja, alleen zeker!’

‘Nee, ga nu toch. Ze spelen daar die nieuwe stukken... Dat vond je zo interessant. Ik zou beslist gaan.’

‘Ja, maar ik kom in ieder geval voordat ik ga eten nog even langs,’ zei hij terwijl hij op zijn horloge keek.

‘Doe je geklede jas maar aan zodat je rechtstreeks bij gravin Bol langs kan gaan.’

‘Moet dat nu beslist?’

‘Ach, ja! Hij is bij ons geweest. Dat is toch een kleine moeite? Je gaat er even heen, je gaat zitten, je praat vijf minuten over het weer, je staat op en je vertrekt.’

‘Ja, je zult het niet geloven, maar ik ben dat zo ontwend dat ik me ervoor schaam. Want hoe gaat dat? Er komt een vreemde, hij gaat zitten en blijft zitten terwijl hij er niets te maken heeft, hij stoort die mensen, hij raakt zelf uit zijn doen en hij gaat weg.’

Kitty schoot in de lach.

‘Maar als vrijgezel legde je toch ook wel bezoeken af?’ zei ze.

‘Dat wel, maar ik voelde me toch altijd beschaamd en nu ben ik het zo ontwend dat ik bij god liever twee dagen niet eet dan dat ik op visite ga. Het is zo beschamend! Ik heb steeds het gevoel dat ze zich beledigd voelen, dat ze zullen zeggen: “Wat kom je hier doen als je hier niets te maken hebt?”’

‘Nee, ze voelen zich niet beledigd. Daar sta ik voor in,’ zei Kitty terwijl ze hem lachend aankeek. Ze pakte zijn hand vast. ‘Wel, tot straks... Ga nu alsjeblieft.’

Hij kustte de hand van zijn vrouw en wilde al weggaan toen ze hem tegenhield.

‘Kostja, weet je dat ik nog maar vijftig roebel heb?’

‘Goed, dan ga ik wel even naar de bank om geld te halen. Hoeveel?’ zei hij met de ontevreden uitdrukking op zijn gezicht die ze zo goed kende.

‘Nee, wacht even.’ Ze hield zijn hand vast. ‘Laten we er even over praten, ik trek me dit aan. Ik geloof dat ik niets te veel betaal maar het geld vliegt weg. Er is iets wat we verkeerd doen.’

‘Helemaal niet,’ zei hij terwijl hij kuchte en haar van onder zijn wenkbrauwen nors aankeek.

Ze kende dit kuchje. Dat was een teken dat hij heel erg ontevreden was, niet over haar, maar over zichzelf. Hij was inderdaad ontevreden, maar niet omdat er zoveel geld uitgegeven werd maar omdat hij aan iets herinnerd werd waarvan hij wel wist dat het niet helemaal klopte maar dat hij liever wilde vergeten.

‘Ik heb Sokolov gezegd dat hij de tarwe moet verkopen en vooruitbetaling moet vragen voor de molen. Geld komt er in ieder geval.’

‘Ja, maar ik ben bang dat we toch te veel...’

‘Welnee, helemaal niet,’ herhaalde hij. ‘Nou, tot straks, lieveling.’

‘Nee, ik heb er soms spijt van dat ik naar mijn moeder heb geluisterd. Wat zou het heerlijk zijn op het land! Ik ben jullie allemaal tot last en we geven zoveel geld uit.’

‘Welnee, helemaal niet. Sinds ik getrouwd ben, is het nog niet één keer voorgekomen dat ik gezegd heb dat het beter zou kunnen zijn dan het is...’

‘Echt waar?’ zei ze terwijl ze hem in de ogen keek.

Hij zei dit zonder erbij na te denken, alleen maar om haar gerust te stellen. Maar toen hij naar haar keek en zag hoe haar lieve, trouwhartige ogen hem vragend aankeken, herhaalde hij hetzelfde maar nu uit de grond van zijn hart. Ik vergeet haar veel te veel, dacht hij. En hij herinnerde zich wat hun zo spoedig te wachten stond.

‘Zal het gauw zijn? Hoe voel je je?’ fluisterde hij terwijl hij haar beide handen vastpakte.

‘Ik heb het al zo vaak gedacht dat ik nu niets meer denk en weet.’

‘Maar ben je niet bang?’

Ze grinnikte meewarig.

‘Geen greintje,’ zei ze.

‘Als er dus wat is, ik ben bij Katavasov.’

‘Heus, er gebeurt niets, denk er maar niet aan. Ik ga met papa wandelen op de boulevard. En we gaan even bij Dolly langs. Ik verwacht je voor het eten. O ja! Weet je dat Dolly in een absoluut onmogelijke positie verkeert? Ze zit tot over haar oren in de schulden en al haar geld is op. Mama en Arseni (zo noemde ze haar zwager Lvov) en ik hebben gisteren besloten dat jij en Arseni maar eens met Stiva moeten gaan praten. Dit gaat echt niet langer. Met papa valt hier niet over te praten... Maar als jullie samen...’

‘Maar wat kunnen we doen?’ zei Levin.

‘Ga in ieder geval naar Arseni en praat met hem; hij zal je wel zeggen wat we besloten hebben.’

‘Wel, met Arseni ben ik het bij voorbaat over alles eens. Dan ga ik wel bij hem langs. Trouwens, als ik naar het concert moet dan ga ik er met Natalie heen. Tot straks dan.’

Op het bordes werd Levin staande gehouden door zijn oude bediende Koezma die al voor het huwelijk bij hem was en nu zijn huishouden in de stad bestierde.

‘Krasavtsjik (dit was het bijdehandse paard dat hij van zijn landgoed meegenomen had) heeft nieuw beslag gekregen en kreupelt steeds,’ zei hij. ‘Wat wenst u dat ik doe?’

De eerste tijd in Moskou gebruikte Levin de paarden die van het landgoed waren meegenomen. Hij wilde zijn verblijf in dit opzicht zo goed en zo goedkoop mogelijk regelen. Het gebruik van eigen paarden bleek echter duurder dan huren en daarom namen ze nu huurrijtuigen.

‘Laat de veearts maar komen, misschien is het een ontsteking aan de hoef.’

‘Goed, en voor Katerina Aleksandrovna?’ vroeg Koezma.

Levin was nu niet meer verbaasd, zoals aan het begin van zijn verblijf in Moskou, dat er twee sterke paarden voor het zware rijtuig gespannen moesten worden om dat rijtuig door de sneeuwrij de kwart kilometer van Vozdvizjenskoje naar Sivtsev Vrazjek te laten trekken, ze daar vier uur te laten staan en vervolgens vijf roebel te betalen. Dit leek hem nu al heel gewoon.

‘Zeg maar tegen de huurkoetsier dat hij twee paarden brengt voor ons rijtuig,’ zei hij.

‘Tot uw dienst, mijnheer.’

En toen Levin dank zij de stedelijke voorzieningen op een eenvoudige en gemakkelijke wijze een probleem had opgelost dat op het land heel wat persoonlijke moeite en aandacht zou hebben gevergd, ging hij het bordes op, riep een huurkoets, stapte in en reed naar Nikitskaja. Onderweg dacht hij al niet meer aan geld maar aan hoe hij kennis zou maken met de Petersburgse geleerde die zich met sociologie bezighield, en hoe hij met hem over zijn boek zou praten.

Levin had zich slechts gedurende het allereerste begin van zijn verblijf in Moskou verbaasd over die voor iemand van het land vreemde, onproductieve maar onvermijdelijke uitgaven die hier alom van hem werden gevraagd. Maar hij was er nu al aan gewend. Wat dit betreft, verging het hem net zoals het dronkaards vergaat: het eerste glas ligt zwaar op de maag, het tweede vliegt als een valk en alle glaasjes na het derde zijn als kleine vogeltjes. Toen Levin zijn eerste briefje van honderd wisselde voor aankoop van livreen voor de bediende en de portier, maakte hij onwillekeurig de afweging dat deze livreen waar

niemand behoefte aan had maar die absoluut noodzakelijk waren, te oordelen naar de verbazing van de vorstin en Kitty toen hij opmerkte dat het ook zonder livreien ging, dat die livreien evenveel kostte als twee seizoenarbeiders, dat wil zeggen ongeveer driehonderd werkdagen van Pasen tot de grote vasten, en elke dag met zwaar werk van de vroege ochtend tot de late avond; en dit briefje lag hem zwaar op de maag. Het volgende dat hij wisselde om achtentwintig roebel provisie voor een familiediner te kunnen betalen, bracht Levin nog wel even in herinnering dat achtentwintig roebel de prijs was voor dertig mud haver die zwetend en steunend waren gemaaid, gebonden, gedorst, gewand, uitgezaaid en gestort, maar het ging toch gemakkelijker. Maar nu wekten de gewisselde briefjes al lang niet meer van zulke gedachten bij hem op en vlogen als vogeltjes de deur uit. Of de arbeid die aan het verdienen van het geld was besteed, wel overeenstemde met het genot dat het gekochte produkt hun bezorgde, die overweging had hij al lang overboord gezet. Ook de economische berekening dat er een bepaalde prijs was, waaronder een partij graan niet mocht worden verkocht, was vergeten. De rogge waarvan hij de prijs zo lang op hetzelfde peil had weten te handhaven, ging voor drie kopeken de mud minder van de hand dan wat er een maand tevoren voor werd gegeven. Zelfs de rekensom dat het onmogelijk zou zijn om met zulke uitgaven het hele jaar zonder schuld te leven, had al geen enkele betekenis meer. Er was slechts één eis: geld op de bank zonder te vragen waar het vandaan kwam, zodat je altijd wist dat er geld was om de volgende dag rundvlees te kopen. En aan deze voorwaarde had hij tot nu toe voldaan: hij had altijd geld op de bank. Maar nu was er geen geld meer op de bank en hij wist niet zo goed waar hij het vandaan moest halen. En daardoor raakte hij een ogenblik ontstemd toen Kitty hem aan geld herinnerde, maar hij had geen tijd om hierover na te denken. Terwijl hij reed, was hij met zijn gedachten bij Katavasov en bij de kennismaking met Metrov die hem wachtte.

Levin had na zijn komst naar Moskou weer nader contact gekregen met zijn voormalige vriend op de universiteit, professor Katavasov, die hij sinds zijn huwelijk niet meer had ontmoet. Hij was op Katavasov gesteld vanwege de helderheid en eenvoud van diens levensbeschouwing. Levin dacht dat de helderheid van de levensbeschouwing van Katavasov voortvloeide uit zijn sobere aard en Katavasov dacht dat Levins inconsequente manier van denken voortvloeide uit een gebrek aan geestelijke discipline, maar Levin vond de helderheid van Katavasov plezierig en de overvloed aan ongedisciplineerde gedachten van Levin werd door Katavasov als plezierig ervaren en ze vonden het prettig elkaar te ontmoeten en te redetwisten.

Levin had Katavasov enige passages uit zijn werk voorgelezen en Katavasov vond ze erg goed. En nu had Katavasov toen hij Levin gisteren op een openbaar college tegen het lijf liep, tegen hem gezegd dat de beroemde Metrov voor wiens artikel Levin zoveel bewondering had, in Moskou verbleef en dat hij zich erg interesseerde voor wat Katavasov hem over het werk van Levin had verteld en dat Metrov de volgende dag om elf uur bij hem zou zijn en graag kennis met hem wilde maken.

‘Je bent je leven beslist aan het verbeteren, vadertje, ik ben blij je te zien,’ zei Katavasov terwijl hij Levin in de kleine salon begroette. ‘Ik hoorde de bel en ik dacht: dat kan niet, dat hij op tijd is... Wel, wat vind je van de Montenegrijnen? Dat zijn toch rassoldaten.’

‘Wat is er dan?’ vroeg Levin.

Katavasov vertelde hem in het kort het laatste nieuws, ging zijn werkkamer binnen en stelde Levin voor aan een korte, corpulente heer met een heel vriendelijk uiterlijk. Dit was Metrov. Het gesprek verpoosde korte tijd bij de politiek en hoe men tegen de laatste ontwikkelingen aankeek in de hoogste regionen van Petersburg. Metrov vertelde wat de tsaar en een van de ministers naar aanleiding hiervan volgens betrouwbare bron gezegd zouden hebben. Katavasov had ook uit betrouwbare bron vernomen dat de tsaar iets heel anders had gezegd. Levin probeerde een situatie te bedenken waarin zowel het ene als het andere gezegd kon zijn en het gesprek over dit onderwerp werd afgebroken.

‘Wel, hij heeft bijna een boek af over de natuurlijke condities van de arbeider in relatie tot de grond,’ zei Katavasov. ‘Ik ben geen deskundige maar het bevalt mij als natuurkundige dat hij de mensheid niet neemt als iets wat buiten de

zoölogische wetten valt maar dat hij daarentegen zijn afhankelijkheid ziet van het milieu en in deze afhankelijkheid naar de wetten der evolutie zoekt.

‘Dat is heel interessant,’ zei Metrov.

‘Eigenlijk ben ik begonnen om een boek te schrijven over de landbouw maar ongewild kwam ik, door me te gaan bezighouden met het belangrijkste instrument van de landbouw, de arbeider,’ zei Levin blozend, ‘tot volkomen onverwachte resultaten.’

En Levin begon voorzichtig, alsof hij de bodem onderzocht, zijn zienswijze uiteen te zetten. Hij wist dat Metrov een artikel had geschreven dat tegen de algemeen aanvaarde politiek-economische leer indruiste maar hij wist niet in hoeverre hij bij hem op begrip kon rekenen voor zijn nieuwe inzichten, en hij kon het ook niet raden uit het intelligente en rustige gezicht van de geleerde.

‘Maar waarin ziet u de bijzondere eigenschappen van de Russische arbeider?’ vroeg Metrov. ‘In zijn zogenaamde zoölogische eigenschappen of in die omstandigheden waaronder hij leeft?’

Levin zag dat in deze vraag reeds een gedachte tot uitdrukking kwam waarmee hij zich niet kon verenigen, maar hij vervolgde de uiteenzetting van zijn denkbeeld dat inhield dat de Russische arbeider een heel eigen opvatting over grond had die verschilde van andere volkeren. En als bewijs voor deze stelling voegde hij er haastig aan toe dat naar zijn mening deze opvatting van het Russische volk voortspoot uit het besef geroepen te zijn de uitgestrekte, lege vlakten in het oosten te bevolken.

‘Men kan gemakkelijk op een dwaalspoor komen als men conclusies gaat trekken uit de algemene roeping van een volk,’ viel Metrov Levin in de rede. ‘De toestand waarin een arbeider verkeert, zal altijd afhankelijk zijn van zijn relatie tot de grond en het kapitaal.’

En zonder Levin verder uit te laten spreken, begon Metrov hem het bijzondere van zijn eigen theorie uiteen te zetten.

Waaruit het bijzondere van zijn theorie bestond, begreep Levin niet omdat hij geen moeite deed om het te begrijpen: hij zag dat Metrov ondanks zijn artikel waarin hij de theorie van de economen verwierp, net als de anderen toch slechts vanuit het oogpunt van kapitaal, arbeidsloon en rente naar de positie van de Russische arbeider keek. Hoewel hij toe moest geven dat in het oostelijk, grootste deel van Rusland de rente nog nul was, dat arbeidsloon voor negen tiende van de Russische bevolking van tachtig miljoen zielen slechts uitgedrukt werd in voedsel voor het eigen gezin, en dat kapitaal nog slechts bestond in de vorm van de meest primitieve werktuigen, bekeek hij toch elke arbeider slechts vanuit dit gezichtspunt; hoewel hij het in veel niet eens was met de economen en zijn eigen nieuwe theorie had over arbeidsloon die hij nu ook aan Levin ontvouwde.

Levin luisterde met tegenzin en had in het begin een weerwoord. Hij wilde Metrov onderbreken om zijn eigen denkbeelden te ontvouwen die naar zijn mening een verdere uitleg overbodig zouden maken. Maar daarna, toen hij tot de overtuiging gekomen was dat hun zienswijzen zo volkomen van elkaar verschilden dat ze elkaar nooit zouden begrijpen, sprak hij Metrov niet meer tegen maar luisterde slechts. Hoewel het hem absoluut niet meer interesseerde wat Metrov zei, schonk het hem toch wel enige voldoening om naar hem te luisteren. Het streekte hem in zijn eigenliefde dat zo'n geleerd man zo enthousiast, zo vol aandacht en met zoveel vertrouwen in Levins kennis over dit onderwerp, waarbij hij soms één enkele toespeling voldoende achtte om een volledige kant van de zaak te belichten, zijn denkbeelden voor hem ontvouwde. Hij schreef dit toe aan zijn eigen verdienste omdat hij niet wist dat Metrov die dit onderwerp met al zijn naaste vrienden reeds uitentreuren had besproken, er nu bijzonder graag met elke nieuweling over sprak. Trouwens, hij sprak graag met iedereen over een onderwerp dat hem interesseerde en dat hem zelf nog niet duidelijk was.

‘Maar we komen te laat,’ zei Katavasov met een blik op zijn horloge toen Metrov zijn betoog beëindigd had.

‘Ja, er is vandaag een bijeenkomst in de Amateurssociëteit ter gelegenheid van het vijftigjarig jubileum van Svintitsj,’ antwoordde Katavasov op een vraag van Levin. ‘Pjotr Ivanytsj en ik staan op het punt erheen te gaan. Ik heb beloofd een lezing te houden over zijn werken over de zoölogie. Ga mee, het is heel interessant.’

‘Ja, het is inderdaad hoogtijd,’ zei Metrov. ‘Gaat u met ons mee en vandaar, als het u schikt, naar mijn huis. Ik zou erg graag naar uw werk willen luisteren.’

‘Ach, nee. Het is nog niet goed, nog niet klaar. Maar ik zal graag naar de bijeenkomst gaan.’

‘Zeg, hebben jullie het gehoord? Hij heeft een afwijkende interpretatie ingediend,’ zei Katavasov die in de andere kamer zijn rokkostuum aantrok.

En er begon een gesprek over een universitaire kwestie.

Deze universitaire kwestie was die winter in Moskou een zeer belangrijke gebeurtenis. Drie oude professoren van de senaat hadden de interpretatie van de jongeren niet aanvaard; de jongeren hadden een afwijkende interpretatie ingediend. Volgens het oordeel van sommigen was het een afschuwelijke interpretatie, naar het oordeel van anderen was het de meest simpele en meest juiste interpretatie en de professoren waren in twee partijen verdeeld.

Enkelen, waaronder Katavasov, vonden dat de tegenpartij zich schuldig maakte aan laaghartig verraad en bedrog; volgens anderen was het kwajongensgedoe en gebrek aan eerbied jegens de autoriteiten. Hoewel Levin geen lid was van de universiteit, had hij al enige malen tijdens zijn verblijf in

Moskou van deze kwestie gehoord, erover gesproken en zich een mening gevormd. Hij nam deel aan het gesprek dat op straat werd voortgezet totdat ze gedrieën het gebouw van de oude universiteit bereikten.

De vergadering was al begonnen... Aan een met een laken bedekte tafel waarachter Katavasov en Metrov plaats namen, zaten zes mannen en een van hen was, voorovergebogen met zijn neus in een manuscript, bezig iets voor te lezen. Levin ging zitten op een van de lege stoelen die rond de tafel stonden en vroeg fluisterend aan een student naast hem wat er werd voorgelezen. De student keek Levin gramstorig aan en antwoordde:

‘De biografie.’

Hoewel Levin niet in de biografie van de geleerde geïnteresseerd was, moest hij onwillekeurig toch luisteren en kwam zo enige interessante en nieuwe wetenswaardigheden uit het leven van de beroemde geleerde te weten.

Na de voorlezing bedankte de voorzitter de spreker en las een gedicht voor van de dichter Ment dat hem ter gelegenheid van dit jubileum was toegezonden en sprak enige woorden van dank jegens de dichter. Vervolgens las Katavasov met zijn luide, schrille stem zijn notitie over de wetenschappelijke werken van de jubilaris voor.

Toen Katavasov klaar was, keek Levin op zijn horloge en zag dat het al over enen was. Hij bedacht dat hij geen tijd meer had om voor de aanvang van het concert voor Metrov uit zijn werk voor te lezen en had daar ook geen zin meer in. Tijdens de lezing had hij ook over hun gesprek nagedacht. Het was hem nu duidelijk dat, hoewel de denkbeelden van Metrov van betekenis konden zijn, zijn eigen denkbeelden dat ook waren. Zijn denkbeelden konden slechts duidelijk worden en ergens toe leiden wanneer elk afzonderlijk zou doorwerken op zijn eigen gekozen weg terwijl uitwisseling van deze denkbeelden nergens toe zou leiden. En Levin ging, na zijn besluit om de uitnodiging van Metrov af te slaan, aan het slot van de vergadering naar hem toe. Metrov stelde Levin aan de voorzitter voor met wie hij over het politieke nieuws sprak. Metrov vertelde de voorzitter hierbij hetzelfde wat hij Levin had verteld en Levin plaatste dezelfde opmerkingen die hij die morgen reeds had geplaatst, maar voor de variatie gaf hij ook zijn eigen nieuwe mening die hem ter plekke inviel. Hierna kwam het gesprek weer op de universitaire kwestie. Daar Levin dit allemaal reeds had gehoord, haastte hij zich om tegen Metrov te zeggen dat het hem speet maar dat hij geen gebruik kon maken van diens uitnodiging, nam afscheid en ging naar Lvov.

Lvov die met Natalie, Kitty's zuster, getrouwd was, had heel zijn leven in hoofdsteden en in het buitenland gewoond waar hij zowel was opgevoed als diplomaat was geweest.

Het jaar daarvoor had hij de diplomatieke dienst vaarwel gezegd, niet wegens onaangenaamheden (hij had nog nooit met iemand onaangenaamheden gehad) en trad in dienst van het hofdepartement in Moskou om zijn beide zoons een zo goed mogelijke opvoeding te kunnen geven.

Ondanks de lijnrechte tegenstelling tussen hun beider gewoonten en opvattingen en ondanks het feit dat Lvov een stuk ouder was dan Levin, waren ze deze winter veel met elkaar opgetrokken en op elkaar gesteld geraakt.

Lvov was thuis en Levin liep zonder zich aan te laten dienen door naar zijn kamer.

Lvov droeg een kamerjas met ceintuur, peau de suède-schoenen, zat in een armstoel en las met een pince-nez met blauwe glazen een boek dat voor hem op een lessenaar stond, waarbij hij met zijn fraaie hand een sigaar met een lange askegel voorzichtig voor zich uit hield.

Toen hij Levin zag, verscheen er een stralende glimlach op zijn knappe, verfijnde en nog jonge gezicht waaraan het krullende, glanzende en grijze haar een nog gedistingeerder uitdrukking verleende.

'Geweldig! En ik wilde juist iemand naar je toe sturen. En, hoe is het met Kitty? Ga hier zitten, daar zit je prettiger...' Hij stond op en schoof een schommelstoel bij. 'Heb je de laatste circulaire in *Journal de St. Pétersbourg* gelezen? Ik vind het schitterend,' zei hij met een licht Frans accent.

Levin vertelde wat hij van Katavasov had gehoord over wat men in Petersburg zei, en na wat over de politiek te hebben gepraat, vertelde hij over zijn kennismaking met Metrov en het bezoek aan de vergadering. Lvov was hierin zeer geïnteresseerd.

'Ik benijd jou met je relaties die toegang verlenen tot deze interessante wetenschappelijke wereld,' zei hij. En eenmaal op zijn praatstoel ging hij zoals gewoonlijk direct over op het Frans dat hem beter lag. 'Het is waar dat ik er ook geen tijd voor heb. Zowel mijn werk als het studeren met mijn kinderen maakt het me onmogelijk, maar ik schaam me niet tevens te zeggen dat mijn ontwikkeling te gebrekkig is.'

'Dat denk ik niet,' zei Levin met een glimlach. Zoals altijd was hij vertederd

door de geringschatting die zijn zwager had voor zichzelf en die absoluut niet voortvloeide uit het verlangen bescheiden te lijken of zelfs maar te zijn, maar volkomen oprecht was.

‘Ach, toe nou! Ik besef nu maar al te goed dat ik een te geringe ontwikkeling heb. Zelfs voor de opvoeding van mijn kinderen moet ik weer heel wat in mijn geheugen oprispen en gewoon weer opnieuw leren. Want leraren alleen zijn niet voldoende; er moet ook iemand zijn die toezicht houdt, zoals jij in jouw bedrijf zowel arbeiders als een opzichter moet hebben. Ik ben dit aan het lezen,’ en hij liet de grammatica van Boeslajev zien die op de lessenaar lag, ‘dit eisen ze van Misja maar het is zo moeilijk... Dat moet je me eens uitleggen. Hij zegt hier...’

Levin wilde hem uitleggen dat je het niet moest begrijpen maar leren; Lvov was het daar echter niet mee eens.

‘Ja, maar jij lacht erom!’

‘Integendeel, je kunt je niet voorstellen hoe ik altijd als ik naar je kijk, leer wat me te wachten staat, namelijk de opvoeding van mijn kinderen.’

‘Nou, daar valt niets te leren,’ zei Lvov.

‘Ik weet alleen,’ zei Levin, ‘dat ik nooit beter opgevoede kinderen heb gezien dan die van jullie en dat ik me geen betere kinderen dan die van jullie zou kunnen wensen.’

Lvov wilde kennelijk niet laten zien hoe blij hij was maar er verscheen toch een stralende glimlach op zijn gezicht.

‘Als ze maar beter zijn dan ik. Dat is alles wat ik wens. Je weet nog niet half wat een karwei het is,’ begon hij, ‘met jongens die, zoals die van mij, door dat leven in het buitenland aan hun lot waren overgelaten.’

‘Dat halen jullie weer allemaal in. Het zijn zulke begaafde kinderen. Hoofdzaak is de karaktervorming. Dat is wat ik leer als ik naar jullie kinderen kijk.’

‘Karaktervorming zeg je. Je kunt je niet voorstellen hoe moeilijk dat is! Nauwelijks heb je één kant bevochten of er komen weer andere opdagen en weer is er strijd. Zonder steun van de religie, je weet nog dat we daarover spraken, zou geen enkele vader op eigen kracht zijn kinderen op kunnen voeden.’

Dit gesprek dat Levin altijd interesseerde, werd afgebroken door de binnenkomst van de knappe Natalja Aleksandrovna die al gekleed was om uit te gaan.

‘Ik wist niet dat jullie hier waren,’ zei ze zonder spijt en kennelijk zelfs blij dat ze aan dit gesprek dat ze al zo vaak aan had moeten horen en dat haar zo verveelde, een eind maakte. ‘En, hoe gaat het met Kitty? Ik kom vandaag bij jullie dineren. Weet je wat, Arseni,’ wendde ze zich tot haar man, ‘jij neemt het rijtuig...’

En tussen man en vrouw ontspon zich een discussie over hoe ze de dag door

zouden brengen. Daar de man weg moest om diensthalve iemand te begroeten en daar de vrouw naar het concert en naar de openbare vergadering van het zuidoostelijke comité ging, moest er heel wat worden beslist en over veel worden nagedacht. Levin was als vriend des huizes verplicht om aan deze besprekingen deel te nemen. Besloten werd dat Levin met Natalie naar het concert en naar de openbare vergadering zou gaan en dat ze het rijtuig vandaar naar het kantoor zouden sturen om Arseni op te halen en dat hij haar op zou halen en mee zou nemen naar Kitty; of, als hij nog niet klaar was, zou hij het rijtuig sturen en zou Levin met haar meerijden.

‘Hij vleit me,’ zei Lvov tot zijn vrouw. ‘Hij beweert dat we van die prachtige kinderen hebben terwijl ik weet dat er zoveel slecht aan hen is.’

‘Arseni vervalt altijd tot uitersten, ik zeg het steeds weer,’ zei zijn vrouw. ‘Als je het volmaakte zoekt, zal je nooit tevreden zijn. Het is waar wat mijn vader zegt, dat men tijdens onze opvoeding tot uitersten verviel: wij moesten in het opkamertje blijven terwijl onze ouders de belétagé bewoonden. Nu is het tegenovergesteld: de ouders in de bijkkeuken en de kinderen op de belétagé. De ouders behoren nu niet meer te leven want alles is voor de kinderen.’

‘Wat geeft dat als dat plezieriger is?’ zei Lvov terwijl hij zijn mooie glimlach liet zien en even haar arm aanraakte. ‘Wie jou niet kent, zou denken dat je niet de moeder maar de stiefmoeder bent.’

‘Nee, uitersten zijn nooit goed,’ zei Natalie kalm terwijl ze zijn vouwbeen op de vaste plaats op tafel legde.

‘Komen jullie eens hier, volmaakte kinderen,’ zei hij tegen twee binnenkomende, aardige jongens die na een buiging voor Levin naar hun vader gingen omdat ze hem blijkbaar iets wilden vragen.

Levin wilde even met hen praten en horen wat ze tegen hun vader zeiden maar Natalie begon een gesprek met hem en op hetzelfde moment kwam Lvovs collega Machotin in zijn hofuniform de kamer binnen omdat hij samen met hem iemand wilde begroeten en weer begon de eindeloze conversatie over Herzegovina, over prinses Korzinskaja, over de doema en over de plotselinge dood van Apraksina.

Levin was ook de boodschap die hij meegekregen had, vergeten. Hij was al in de hal toen hij eraan dacht.

‘Ach ja, Kitty heeft me gevraagd om met jou over Oblonski te praten,’ zei hij toen Lvov die zijn vrouw en hem uitgeleide deed, op de trap stil bleef staan.

‘Ja, ja, *maman* wenst dat wij, *les beaux-frères*, hem de les lezen,’ zei hij blozend en glimlachend. ‘En trouwens, waarom moet ik dat doen?’

‘Dan zal ik hem de les wel eens lezen,’ zei mevrouw Lvova die in haar witte rotonde van hondebont het einde van het gesprek afwachtte. ‘Kom, laat ons gaan.’

Er werden op het middagconcert twee erg interessante stukken ten gehore gebracht.

Het ene was een fantasie, 'Koning Lear in de steppe', het andere een kwartet dat gewijd was aan de nagedachtenis van Bach. Beide stukken waren nieuw en modern van geest en Levin wilde er zich een eigen mening over vormen. Nadat hij zijn schoonzuster naar haar plaats had gebracht, ging hij bij een pilaar staan en besloot zo aandachtig en consciëntieus mogelijk te luisteren. Hij deed zijn best om niet afgeleid te worden en zijn impressies niet te laten bederven door het kijken naar het armgezwaai van de dirigent met zijn witte das, iets wat de muzikale aandacht altijd zo onplezierig afleidt, of naar de dames met de hoeden die voor een concert altijd hun oren zorgvuldig met linten dichtknopen, en naar al die gezichten die of nergens mee bezig zijn, of met allerlei vreemdsoortige interesses, alleen niet met muziek. Hij deed zijn best om ontmoetingen met muziekkenners en spraaklustigen te vermijden, hield zijn ogen voor zich op de grond gericht en luisterde.

Maar hoe langer hij naar de fantasie van Koning Lear luisterde, hoe onmogelijker het hem leek om zich een bepaalde mening te vormen. Er werd voortdurend een begin gemaakt, als het ware een poging ondernomen om tot een muzikale gevoelsimpressie te komen maar dat viel onmiddellijk in fragmenten van nieuwe aanzetten tot muzikale impressies uiteen en soms ook in niets behalve uiterst gecompliceerde klanken met de grillen van de componist als enige samenhang. Maar ook de fragmenten zelf van deze muzikale impressies, soms goede fragmenten, waren onplezierig om te horen omdat ze volkomen onverwacht waren en nergens uit voortvloeiden. Vrolijkheid, verdriet, wanhoop, tederheid en triomf gingen zonder enige logica in elkaar over, zoals de gevoelens van een krankzinnige. En precies zoals bij een krankzinnige verdwenen deze gevoelens weer even plotseling.

Tijdens de gehele uitvoering had Levin dezelfde gewaarwording die een dove moet hebben die naar dansers kijkt. Toen het muziekstuk afgelopen was, verkeerde hij in een toestand van totale verbijstering en was volledig uitgeput door zijn ingespannen en met niets beloonde aandacht. Van alle kanten klonk luid applaus. Iedereen stond op, begon te lopen, te praten. Levin ging ook rondlopen op zoek naar deskundigen omdat hij door de impressies van anderen van zijn onbegrip verlost wilde worden en hij was blij een van de bekendste

muziekcritici in gesprek te zien met de hem bekende Pestsov.

‘Verbazingwekkend!’ sprak de zware bas van Pestsov. ‘Hallo, Konstantin Dmitritsj. Bijzonder beeldend en uitdrukkingvol, zo gezegd, en de passage waar je de nadering van Cordelia voelt, is heel kleurrijk, waar de vrouw, *das ewig Weibliche*, de strijd aanbindt met het noodlot. Nietwaar?’

‘Maar wat heeft Cordelia hiermee te maken?’ vroeg Levin schuchter omdat hij helemaal vergeten was dat de fantasie koning Lear in de steppe moest vertolken.

‘Cordelia komt op... kijk hier!’ zei Pestsov terwijl hij met zijn vingers op het fluwelen programma tikte dat hij in zijn hand hield, en het doorgaf aan Levin.

Pas toen herinnerde Levin zich de titel van de fantasie en hij haastte zich de versregels van Shakespeare die in Russische vertaling op de achterkant van het programma waren afgedrukt, te lezen.

‘Zonder dat is het niet te volgen,’ zei Pestsov die zich tot Levin wendde omdat zijn gesprekspartner hem alleen had gelaten en hij niemand meer had om tegen te praten.

In de pauze ontspon zich tussen Levin en Pestsov een discussie over de verdiensten en gebreken van de Wagneriaanse school. Levin trachtte aan te tonen dat de fout van Wagner en al zijn navolgers was dat ze de muziek wilden overbrengen naar het gebied van een vreemde kunst, dat de poëzie dezelfde vergissing maakt wanneer het de gelaatsuitdrukking beschrijft zoals de schilderkunst dat behoort te doen en als voorbeeld van zo’n fout voerde hij een beeldhouwer ten tonele die op het idee kwam om uit marmer silhouetten te houwen van poëtische vormen die hij op het voetstuk rond het standbeeld van de dichter opstelde. ‘Deze silhouetten waren bij de beeldhouwer zo weinig silhouet dat ze zich zelfs aan de trap vasthielden,’ zei Levin. Hij vond dit een mooie zin maar hij wist niet zeker of hij diezelfde zin niet al eens eerder had gebruikt en nog wel tegen Pestsov en daarom werd hij verlegen toen hij hem uitgesproken had.

Pestsov trachtte echter aan te tonen dat er maar één kunst bestaat en dat die slechts in een samenwerking van alle vormen tot haar hoogste prestaties kan komen.

Naar het tweede nummer van het concert kon Levin niet luisteren. Pestsov die bij hem bleef staan, praatte bijna aan één stuk door, bekritiseerde dit stuk vanwege de overdadige, zoetsappige, geforceerde eenvoud en vergeleek het met de eenvoud van de prerafaëlieten in de schilderkunst. Levin ontmoette na afloop nog veel bekenden met wie hij een praatje maakte over politiek, over muziek, over gemeenschappelijke kennissen. Onder andere ontmoette hij graaf Bol die hij helemaal vergeten was te bezoeken.

‘Wel, ga dan meteen,’ zei mevrouw Lvova aan wie hij dit vertelde. ‘Misschien ontvangen ze niet en daarna kom je mij van de vergadering halen. Ik ben er nog

wel.

‘Misschien ontvangt mevrouw niet?’ vroeg Levin in de hal van het huis van gravin Bol.

‘Welzeker, alstublieft,’ zei de portier terwijl hij hem resoluut uit zijn jas hielp.

Wat jammer, dacht Levin terwijl hij met een zucht een handschoen uitdeed en zijn hoed gladstreek. Wat doe ik hier toch? Waar moet ik met hen over praten?

Levin liep de eerste salon door en bij de deur ontmoette hij gravin Bol die met een zorgelijk en streng gezicht een bediende een opdracht gaf. Ze glimlachte toen ze Levin zag en vroeg hem door te lopen naar de volgende kleine salon waar stemmen klonken. In deze salon zaten twee dochters van de gravin en een Moskouse kolonel die Levin kende, in armstoelen. Levin ging naar hen toe, groette hen en ging met zijn hoed op zijn knieën bij de sofa zitten.

‘Hoe gaat het met uw vrouw? Bent u naar het concert geweest? Wij waren verhinderd. Mama moest naar een dodendienst.’

‘Ja, ik heb het gehoord... Wat een plotselinge dood,’ zei Levin.

De gravin kwam binnen, ging op de sofa zitten en ook zij informeerde naar zijn vrouw en naar het concert.

Levin antwoordde en herhaalde de vraag over de plotselinge dood van Apraksina.

‘Ze had trouwens altijd al een zwakke gezondheid.’

‘Bent u gisteren naar de opera geweest?’

‘Ja, daar ben ik geweest.’

‘Wat was Lucca goed.’

‘Ja, erg goed,’ zei hij en hij begon, daar het hem volkomen koud liet wat ze van hem dachten, datgene te herhalen wat hij al talloze malen over het bijzondere talent van de zangeres had gehoord. Gravin Bol deed alsof ze luisterde. Vervolgens, toen hij voldoende had gezegd en zweeg, begon de kolonel die tot dan had gezwegen, te praten. De kolonel sprak ook over de opera en over de verlichting. Ten slotte, na een laatste opmerking over de voorgenomen *folk journée* bij Tjoerin, lachte de kolonel, stond luidruchtig op en ging weg. Levin stond ook op maar hij zag aan het gezicht van de gravin dat het zijn tijd nog niet was om weg te gaan. Hij moest nog een paar minuten blijven. Hij ging weer zitten.

Maar hij kon, omdat hij er steeds aan moest denken hoe dom dit wel was, geen onderwerp van gesprek vinden en zweeg.

‘Gaaf u niet naar de openbare vergadering? Heel interessant, naar men zegt,’ begon de gravin.

‘Nee, ik heb mijn *belk-soeur* beloofd haar af te halen,’ zei Levin.

Er viel een stilzwijgen. Moeder en dochter keken elkaar nogmaals aan.

Nu kan het wel, dacht Levin en hij stond op. De dames drukten hem de hand en vroegen hem zijn vrouw *mille choses* over te brengen.

Terwijl de portier hem zijn jas aangaf, vroeg hij:

‘Waar verblijft mijnheer?’ en onmiddellijk noteerde hij het in een groot, fraai gebonden boek.

Het laat me natuurlijk koud maar toch is het beschamend en vreselijk dom, dacht Levin die zich met de gedachte troostte dat iedereen dit deed, en hij reed naar de openbare vergadering van het comité waar hij zijn schoonzuster moest vinden om samen met haar naar huis te rijden.

Er was veel publiek op de openbare vergadering van het comité en bijna de gehele spraakmakende gemeente. Levin was nog op tijd voor het overzicht dat volgens iedereen heel interessant was. Na afloop van het voorlezen van het overzicht, zochten de leden van de spraakmakende gemeente elkaar op en Levin ontmoette zowel Svijazski die hem uitnodigde die avond beslist naar de Landbouwgemeenschap te komen waar een gedenkwaardige rede zou worden uitgesproken, alsook Stepan Arkadjitsj die juist van de rennen kwam en nog vele andere bekenden. Levin praatte nog wat en hoorde allerlei meningen over de vergadering, over het nieuwe stuk en over het proces. Maar waarschijnlijk verslapte zijn aandacht door geestelijke vermoeidheid waardoor hij zich vergiste toen hij over het proces sprak en tot zijn ergernis werd hij vervolgens nog enkele malen aan die vergissing herinnerd. Tijdens het gesprek over de straf die een buitenlander die in Rusland terechtstond, wachtte en over hoe onrechtvaardig het was om hem met verbanning naar het buitenland te straffen, herhaalde Levin wat hij de dag tevoren tijdens een gesprek van een kennis had gehoord.

‘Ik denk dat hem over de grens zetten, gelijkstaat met een snoek straffen door hem in het water te zetten,’ zei Levin. Eerst daarna herinnerde hij zich dat deze van een kennis gehoorde gedachte die hij deed voorkomen van hemzelf te zijn, uit een fabel van Krylov kwam en dat die kennis uit een feuilleton van een krant had geciteerd.

Na zijn schoonzuster naar zijn huis te hebben gebracht en Kitty blij en welvarend te hebben aangetroffen, ging Levin naar de club.

Levin kwam precies op tijd bij de club. Tegelijk met hem arriveerden gasten en leden. Levin was in lange tijd niet in de club geweest, niet meer sinds de tijd dat hij na beëindiging van de universiteit nog in Moskou woonde en zich in de uitgaanswereld bewoog. Hij herinnerde zich de club, de uiterlijke details van de inrichting, maar hij was helemaal vergeten welke indruk de club vroeger op hem maakte. Maar zodra hij, na het ruime, halfronde plein opgereden te zijn, uit zijn huurkoets stapte, het bordes betrad, en de portier met sjerp geluidloos en met een buiging de deur voor hem opende; zodra hij in de portiersloge de overschoenen en de jassen van de leden zag die vonden dat het minder werk was om hun overschoenen beneden uit te trekken dan ze mee naar boven te nemen; zodra hij het mysterieuze belletje hoorde dat hem aankondigde; zodra hij de glooiende, met tapijt bedekte trap opliep en het standbeeld op de overloop zag en boven bij de deur de derde, oud geworden, bekende portier in de livrei van de club die zonder haast of aarzeling de deur opendeed en de gast bekeek, voelde Levin weer dezelfde sfeer als vanouds, een sfeer van ontspanning, welstand en fatsoen.

‘Uw hoed, alstublieft,’ zei de portier tegen Levin die vergat dat het een clubregel was om je hoed in de portiersloge achter te laten. ‘Mijnheer is hier lang niet geweest. De vorst heeft u gisteren genoteerd. Vorst Stepan Arkadjitsj is er nog niet.’

De portier kende niet alleen Levin maar ook al zijn familieleden en relaties en daarom zei hij onmiddellijk iets over mensen die hem na stonden.

Levin liep door de eerste tussenzaal met de schermen en het afgescheiden kamertje voor de fruitverkoper aan de rechterkant, passeerde een langzaam lopende, oude heer en kwam in de volle, rumoerige eetzaal.

Hij liep langs de tafels die bijna allemaal bezet waren en liet zijn ogen langs de bezoekers gaan. Her en der zaten mensen van allerlei slag, zowel oud als jong, zowel mensen die hij nauwelijks kende als goede vrienden. Er was er niet één die boos of zorgelijk keek. Het leek wel of ze allemaal met hun hoeden ook dat wat hen verontrustte en zorgen baarde, in de portiersloge hadden achtergelaten en zich opmaakten om op hun gemak van de materiële zegeningen van het leven te genieten. Svijazski was er, en Sjtsjerbatski, en Nevedovski, en de oude vorst, en Vronski, en Sergej Ivanovitsj.

‘Ha! Waarom ben je zo laat?’ zei de vorst glimlachend terwijl hij hem over zijn

schouder de hand reikte. 'Hoe is het met Kitty?' zei hij erbij terwijl hij zijn servet dat hij achter een knoop van zijn vest had gestoken, gladstreek.

'Goed, ze voelt zich gezond; ze eten vanmiddag met zijn drieën thuis.'

'Ha, Aliny-Nadiny. Wel, bij ons is geen plaats meer. Ga maar naar die tafel en neem zo gauw mogelijk een stoel,' zei de vorst, keerde zich om en nam voorzichtig een bord vissoep van puitaal.

'Levin, hierheen!' riep een goedmoedige stem wat verderop. Het was Toerovtsyn. Hij zat met een jonge officier en naast hen stonden twee omgekeerde stoelen. Levin stapte blij naar hen toe. Hij had het goedmoedige fuifnummer Toerovtsyn altijd graag gemogen; de herinnering van zijn liefdesverklaring aan Kitty was met hem verbonden, maar nu, na al die inspannende intellectuele gesprekken, vond hij het bijzonder plezierig het goedmoedige gezicht van Toerovtsyn te zien.

'Die zijn voor jou en Oblonski. Hij komt zo meteen.'

De officier met de kaarsrechte houding en ogen die voortdurend lachten, heette Gagin en kwam uit Petersburg. Toerovtsyn stelde hen aan elkaar voor.

'Oblonski komt altijd en eeuwig te laat.'

'Ha, daar is hij.'

'Ben je hier net aangekomen?' vroeg Oblonski die snel naar hen toekwam. 'Hallo! Heb je al vodka gedronken? Nou, kom op.'

Levin stond op en liep met hem mee naar een grote tafel met glazen sterke drank en allerlei hapjes. Men bleek naar believen uit twee dozijn verschillende hapjes te kunnen kiezen maar Stepan Arkaditsj vroeg iets speciaals en wat hij verlangde, werd onmiddellijk door een van de bedienden in livrei die daar stond, gebracht. Ze dronken beiden een glaasje en keerden naar hun tafel terug.

Direct al, nog tijdens de vissoep, werd er voor Gagin champagne gebracht en hij gaf opdracht vier glazen vol te schenken. Levin weigerde de hem aangeboden wijn niet en bestelde nog een fles. Hij had honger gekregen, at en dronk met veel genoegen en nam met nog meer genoegen deel aan de vrolijke en simpele conversatie van zijn gesprekspartners. Gagin vertelde met gedempte stem een nieuwe, Petersburgse anekdote en hoewel deze ongepast en stupide was, was hij zo vermakelijk dat Levin zo hard moest lachen dat zijn burens omkeken.

'Dat is net zoiets als: Ik kan dit niet verdragen! Ken je die?' vroeg Stepan Arkaditsj. 'Ach, dat is een prachtverhaal! Breng nog een fles,' zei hij tegen de kelner en hij begon te vertellen.

'Pjotr Iljitsj Vinovski nodigt u uit een glas met hem te drinken,' onderbrak de oude kelner Stepan Arkaditsj terwijl hij twee dunne glazen schuimende champagne bracht en zich tot Levin en Stepan Arkaditsj wendde. Stepan Arkaditsj pakte het glas aan, wisselde een blik met een kale man met een rode snor aan het andere eind van de tafel en knikte hem glimlachend toe.

‘Wie is dat?’ vroeg Levin.

‘Die heb je een keer bij mij ontmoet, weet je nog? Een aardige kerel.’

Levin deed hetzelfde wat Stepan Arkaditsj had gedaan en pakte een glas.

De anekdote van Stepan Arkaditsj was ook erg vermakelijk. Levin vertelde op zijn beurt een anekdote die ook leuk werd gevonden. Daarna spraken ze over paarden, over de rennen van die dag en over hoe driest Vronski de eerste prijs had weggehaald. Levin merkte niet hoe de tijd voorbijvloog.

‘Ha! Daar zijn ze!’ zei Stepan Arkaditsj al aan het eind van de maaltijd terwijl hij zich over de rug van zijn stoel achteroverboog en zijn hand uitstreckte naar Vronski die met een oude, lange gardekolonel op hem afkwam. Ook van Vronski’s gezicht straalde de in de club alom heersende blijmoedigheid. Hij leunde vrolijk met zijn ellebogen op Stepan Arkaditsj’s schouders, fluisterde hem iets in het oor en reikte Levin met dezelfde vrolijke glimlach de hand.

‘Ik ben erg blij u te zien,’ zei hij tegen hem. ‘Ik heb u toen tijdens de verkiezingen nog gezocht maar men zei dat u al weg was.’

‘Ja, ik ben nog diezelfde dag vertrokken. We hadden het zojuist over uw paard. Mijn gelukwensen,’ zei Levin. ‘Dat was een heel snelle rit.’

‘Maar u heeft toch ook renpaarden?’

‘Nee, die had mijn vader, maar ik herinner het me nog en ik weet er wel iets van.’

‘Waar heb jij gegeten?’ vroeg Stepan Arkaditsj.

‘We zaten aan de tweede tafel, achter de pilaren.’

‘We hebben zijn overwinning gevierd,’ zei de lange kolonel. ‘Zijn tweede keizerlijke prijs. Als ik eens zoveel geluk mocht hebben bij het kaarten als hij met zijn paarden.’

‘Maar wat sta ik hier mijn kostbare tijd te verdoen. Ik ga naar de infernale,’ zei de kolonel en hij verliet de tafel.

‘Dat is Jasjvin,’ gaf Vronski Toerovtsyn ten antwoord en hij ging bij hen zitten op een plaats die vrijgekomen was. Nadat hij het hem aangeboden glas leeggedronken had, bestelde hij een fles. Onder invloed van de clubsfeer of van de drank raakte Levin met Vronski aan de praat over het beste soort vee en hij was erg blij dat hij geen enkele wrok jegens deze man voelde. Zo vertelde hij hem zelfs onder meer dat hij van zijn vrouw had gehoord dat ze hem bij vorstin Marja Borisovna ontmoet had.

‘Ach, vorstin Marja Borisovna, dat is zo’n prachtvrouw!’ zei Stepan Arkaditsj en hij vertelde een anekdote over haar waar ze allemaal om moesten lachen. Vooral Vronski schaterde zo hartelijk dat Levin zich al geheel en al met hem verzoend voelde.

‘En, zijn we klaar?’ vroeg Stepan Arkaditsj terwijl hij glimlachend opstond. ‘Laten we dan gaan!’

Nadat hij van tafel was opgestaan, liep Levin met het gevoel dat zijn armen onder het lopen bijzonder correct en soepel bewogen, naast Gagin door de hoge kamers naar de biljartzaal. In de grote zaal liep hij zijn schoonvader tegen het lijf.

‘Wel? Hoe bevalt onze tempel der ledigheid je?’ zei de vorst terwijl hij zijn arm vastpakte. ‘Kom mee, dan lopen we even rond.’

‘Ja, ik wilde juist wat gaan rondkijken. Interessant.’

‘Ja, voor jou is dat interessant. Maar ik heb een andere interesse dan jij. Je moet maar eens naar die oude baasjes kijken,’ zei hij terwijl hij een clublid met een hoge rug en hanglip aanwees die nauwelijks zijn ene been voor het andere kon verzetten en hen in zijn zachte laarzen tegemoetkwam. ‘Je zou denken dat ze zo als kneuzen geboren zijn.’

‘Hoezo kneuzen?’

‘Die uitdrukking ken jij nog niet. Dat is een uitdrukking van onze club. Weet je, als eieren rollen dan worden het na veel gerol kneuzen. Zo gaat het nu met ons ook: je blijft maar naar de club gaan en op den duur word je een kneus. Ja, daar lach jij om maar wij lopen al te kijken wanneer we zelf tot de kneuzen gaan behoren. Ken je vorst Tsjetsjenski?’ vroeg de vorst en Levin zag aan zijn gezicht dat hij iets grappigs wilde gaan vertellen.

‘Nee, die ken ik niet.’

‘Kom nou! Die kent toch iedereen. Nou ja, wat maakt het uit. Hij komt hier altijd biljarten. Zo’n jaar of drie geleden behoorde hij nog steeds niet tot de kneuzen en daar ging hij prat op. En zelf noemde hij anderen kneuzen. Maar op een keer komt hij hier en onze portier... je kent Vasili? Dat is die dikke. Hij staat bekend om zijn *bons mots*. Vraagt vorst Tsjetsjenski aan hem: “Wel, Vasili, wie zijn er allemaal? Zijn er al kneuzen?” Krijgt hij als antwoord: “U bent de derde.” Ja, jongen, zo gaat dat!’

Al pratend en groeten wisselend met bekenden doorliepen Levin en de vorst alle kamers: de grote kamer waar reeds tafels stonden en waar vaste partners tegen een kleine inzet speelden; de rustkamer waar geschaakt werd en waar Sergej Ivanovitsj met iemand zat te praten; de biljartkamer waar zich om een hoek van de kamer bij een sofa een vrolijk groepje met champagne had verzameld waar ook Gagin deel van uitmaakte. Ze wierpen ook een blik in de infernale waar zich een groep gokkers verdrong om een tafel waaraan Jasjevin gezeten was. Ze gingen zo stil mogelijk de donkere leeszaal binnen waar onder

lampen met kappen een jongeman met een kwaad gezicht, die het ene tijdschrift na het andere ter hand nam, en een in zijn lectuur verdiepte, kale generaal zaten. Ze gingen ook een kamer binnen die de vorst de wijze kamer noemde. In deze kamer waren drie heren in een heftige discussie over het laatste politieke nieuws gewikkeld.

‘Alstublieft, vorst, we zijn zover,’ zei een van de spelers die hem liep te zoeken en de vorst ging weg. Levin ging zitten luisteren, maar hij herinnerde zich alle gesprekken van die ochtend en vond het plotseling vreselijk vervelend. Hij stond haastig op en ging Oblonski en Toerovtsyn zoeken bij wie het vrolijk toeging.

Toerovtsyn zat met een bekertje op de hoge sofa in de biljartkamer en Stepan Arkadjitsj stond met Vronski bij de deur in de andere hoek van de kamer ergens over te praten.

‘Het is niet dat ze zich verveelt maar die vaagheid, dat onduidelijke van haar situatie,’ hoorde Levin en hij wilde zich haastig verwijderen, maar Stepan Arkadjitsj riep hem.

‘Levin!’ zei Stepan Arkadjitsj en Levin merkte dat er geen tranen in zijn ogen stonden maar dat ze wel vochtig waren, iets wat hem altijd overkwam wanneer hij gedronken had of sentimenteel werd. Het was nu zowel het een als het ander. ‘Levin, loop niet weg,’ zei hij en hij greep hem stevig bij zijn elleboog omdat hij hem kennelijk in geen geval wilde laten gaan.

‘Dit is een echte vriend van me, misschien wel mijn beste vriend,’ zei hij tegen Vronski. ‘Jij staat me nu ook nog nader en jij bent me ook nog dierbaarder geworden. En ik wil en ik weet dat jullie vrienden, goede vrienden van elkaar moeten worden, want jullie zijn allebei goede mensen.’

‘Wel, we hoeven elkaar alleen nog maar te kussen,’ schertste Vronski goedmoedig terwijl hij zijn hand uitstak.

Hij nam snel de hand die hem toegestoken werd en drukte die stevig.

‘Ik ben heel, heel blij,’ zei Levin terwijl hij zijn hand drukte.

‘Kelner, een fles champagne,’ zei Stepan Arkadjitsj.

‘En ook ik ben blij,’ zei Vronski.

Maar ondanks de wens van Stepan Arkadjitsj en hun wederzijds verlangen hadden ze niets te zeggen en beiden voelden dit.

‘Weet je dat hij Anna nog nooit heeft ontmoet?’ zei Stepan Arkadjitsj tegen Vronski. ‘En ik wil hem beslist naar haar toe brengen. Laten we gaan, Levin!’

‘Werkelijk?’ zei Vronski. ‘Ze zal erg blij zijn. Ik zou nu naar huis moeten,’ voegde hij eraan toe, ‘maar ik maak me zorgen over Jasjevin en ik wil hier blijven tot hij is uitgespeeld.’

‘Wel, staat hij er slecht voor?’

‘Hij verliest voortdurend en ik ben de enige die hem kan tegenhouden.’

‘Wat zeggen jullie van een piramidetje? Levin, speel je mee? Mooi zo,’ zei

Stepan Arkadjitsj. ‘Zet eens een piramidetje op,’ wendde hij zich tot de markeur.

‘Die is al lang klaar,’ antwoordde de markeur die de ballen reeds in een driehoek had gelegd en de rode uit verveling heen en weer rolde.

‘Vooruit dan.’

Na het partijtje gingen Vronski en Levin aan de tafel van Gagin zitten en Levin begon op aanraden van Stepan Arkadjitsj op de azen te zetten. Vronski zat het ene moment aan tafel te midden van bekenden die voortdurend naar hem toekwamen en ging het volgende ogenblik weer naar de infernale om te zien hoe Jasjvin het maakte. Levin vond het een plezierige ontspanning na de geestelijke vermoeienis van die morgen. Hij was blij dat de vijandschap met Vronski ten einde was en het gevoel van rust, fatsoen en tevredenheid verliet hem niet.

Toen het kaartspelletje afgelopen was, nam Stepan Arkadjitsj Levin bij zijn arm.

‘Wel, zullen we dan naar Anna gaan. Nu meteen? Ja? Ze is thuis. Ik heb haar al lang geleden beloofd je mee te nemen. Waar was je van plan vanavond heen te gaan?’

‘Ja, nergens in het bijzonder. Ik heb Svijazjski beloofd naar de Landbouwgemeenschap te gaan. Goed, laten we maar gaan,’ zei Levin.

‘Uitstekend, dat doen we! Ga eens kijken of mijn rijtuig er al is,’ zei Stepan Arkadjitsj tegen een bediende.

Levin ging naar de tafel, betaalde de veertig roebel die hij met de azen verloren had, rekende af met de oude kelner die bij de toonbank stond en op een of andere geheimzinnige manier wist hoeveel hij in de club had verteerd, en liep opvallend met zijn armen zwaaiend door alle zalen naar de uitgang.

‘Het rijtuig van Oblonski!’ riep de portier met een boze basstem. Het rijtuig reed voor en beiden stapten in. Slechts in het begin, tot het moment dat het rijtuig de poort van de club achter zich liet, was Levin nog in de sfeer van de rust, de tevredenheid en het absolute fatsoen van de club. Zodra het rijtuig echter de straat inreed, voelde hij het geschommel over de oneffen weg, hoorde de nijdige schreeuw van een huurkoetsier die van de tegengestelde richting kwam, zag in het zwakke lichtschijnsel het rode uithangbord vaneen kroeg en een winkeltje, begon over zijn handelingen na te denken en zich af te vragen of hij er wel goed aan deed door naar Anna te gaan. Wat zal Kitty zeggen? Maar Stepan Arkadjitsj gaf hem geen kans om na te denken en probeerde hem van zijn twijfel die hij leek te raden, te verlossen.

‘Wat ben ik blij,’ zei hij, ‘dat je haar zult leren kennen. Je weet dat Dolly dit al zo lang wilde. En Lvov is ook bij haar geweest en komt er nog. Hoewel ze mijn zuster is,’ praatte Stepan Arkadjitsj door, ‘kan ik met de hand op mijn hart zeggen dat ze een heel bijzondere vrouw is. Je zult het zien. Ze verkeert in een heel moeilijke situatie, vooral nu.’

‘Waarom juist nu?’

‘We voeren besprekingen met haar man over de echtscheiding. En hij gaat akkoord, maar er zijn problemen vanwege haar zoontje en deze zaak die al lang achter de rug had moeten zijn, sleept zich nu reeds drie maanden voort. Zodra de scheiding erdoor is, trouwt ze met Vronski. Wat is dat toch dom, die traditie om rond het altaar te lopen, dat “jubel Jezaja” waarin niemand gelooft en dat het geluk van mensen in de weg staat!’ draafde Stepan Arkadjitsj door. ‘Ja, en dan weten ze waar ze aan toe zijn, zoals jij en ik.’

‘Wat is het probleem dan?’ vroeg Levin.

‘Ach, dat is een langdradige geschiedenis! Het is bij ons allemaal zo vaag. Maar het probleem is dat ze in afwachting van deze scheiding nu al drie maanden in Moskou woont waar iedereen haar en hem kent. Ze gaat nergens heen, ze ziet geen enkele vrouw behalve Dolly omdat ze, begrijp je, niet wil dat men haar uit barmhartigheid komt bezoeken. Die idiote prinses Varvara is ook weggegaan omdat ze het geen pas vond geven. Een andere vrouw zou in zo’n situatie de moed verloren hebben. Maar je zult eens zien hoe zij haar leven heeft ingericht, hoe kalm ze is, hoe waardig. Links, die straat in, tegenover de kerk!’ riep Stepan Arkadjitsj terwijl hij uit het raampje van het rijtuig boog. ‘Pfoe, wat heet!’ zei hij

terwijl hij ondanks de twaalf graden vorst zijn openhangende bontjas nog verder opendeed.

‘Maar ze heeft toch een dochtertje, daar heeft ze het toch zeker wel druk mee?’ zei Levin.

‘Het lijkt wel of jij in elke vrouw een wijfje, *une couveuse*, ziet,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Als een vrouw het druk heeft, dan beslist ook met kinderen. Nee, ze geeft haar een uitstekende opvoeding naar het zich laat aanzien maar je hoort haar niet over het kind. Ze heeft het in de eerste plaats druk met schrijven. Ik zie dat je ironisch glimlacht maar dat is ten onrechte. Ze schrijft een kinderboek en praat er met niemand over maar ze heeft het mij voorgelezen en ik heb het manuscript aan Vorkoejev gegeven... je weet wel, die uitgever... hij is zelf een schrijver, geloof ik. Hij weet waarover hij praat en hij zegt dat het iets heel bijzonders is. En als jij nu denkt dat het een vrouwelijke schrijfster is? Absoluut niet. Zij is voor alles een vrouw met een hart, dat zal je zien. Ze heeft nu een Engels meisje in huis en een heel gezin waar ze het druk mee heeft.’

‘Hoezo, iets filantropisch?’

‘Jij wilt nu van alles meteen de slechte kant zien. Niet filantropisch, maar met haar hart. Zij hadden, dat wil zeggen Vronski, een Engelse trainer, een vakman eerste klas maar een dronkaard. Hij raakte volledig aan de drank, *delirium tremens*, en het gezin werd aan zijn lot overgelaten. Zij zag hen, bood hulp, nam hen op en nu ligt het lot van heel het gezin in haar handen; en niet zomaar, hooghartig, met geld. Nee, ze maakt zelf de jongens met Russisch klaar voor het gymnasium en het meisje heeft ze in huis genomen. Maar je zult haar zo zien.’

Het rijtuig reed een binnenplaats op en Stepan Arkadjitsj belde luid bij het bordes waar een slee stond.

Zonder aan de knecht die de deur opende, te vragen of mevrouw thuis was, liep Stepan Arkadjitsj de hal in. Levin kwam achter hem aan en verkeerde steeds meer in twijfel of hij er goed of verkeerd aan deed.

Toen Levin in een spiegel keek, zag hij zijn rode gezicht. Hij was er echter van overtuigd dat hij niet dronken was en liep over de met tapijt belegde trap achter Stepan Arkadjitsj naar boven. Boven vroeg Stepan Arkadjitsj aan de bediende die een buiging voor hem maakte als voor een vriend des huizes, wie er bij Anna Arkadjevna was en hij kreeg ten antwoord dat het de heer Vorkoejev was.

‘Waar zitten ze?’

‘In de studeerkamer.’

Stepan Arkadjitsj en Levin liepen door een kleine eetsalon met donkere houten wanden over een zacht tapijt naar de halfdonkere studeerkamer die verlicht werd door een lamp met een grote donkere kap. Aan de muur brandde een andere lamp met een dioptrische kijker die een levensgroot vrouwenportret verlichtte dat onwillekeurig Levins aandacht trok. Het was het in Italië door

Michajlov gemaakte portret van Anna. Terwijl Stepan Arkadjitsj achter het latwerk met klimplanten verdween en de man die aan het woord was, zweeg, keek Levin gekluisterd naar het portret dat in de felle belichting uit zijn lijst leek te treden. Hij vergat zelfs waar hij was en bleef zonder te luisteren naar wat werd gezegd en zonder zijn ogen af te wenden naar het prachtige portret kijken. Dit was geen schilderij maar een levende, bekoorlijke vrouw met zwart krullend haar, ontblote schouders en armen, een peinzende glimlach op haar met teer dons bedekte lippen die hem aankeek met een triomfantelijke en tedere blik in ogen die hem verlegen maakten. Ze was slechts daarom niet levend omdat ze te mooi was om levend te kunnen zijn.

‘Ik ben erg blij dat u gekomen bent,’ hoorde hij plotseling een stem naast zich die blijkbaar tegen hem sprak, de stem van dezelfde vrouw die hij op het portret bewonderde. Anna kwam van achter de *treillage* naar hem toe en in de schemer van het studeervertrek zag Levin dezelfde vrouw van het portret in een donkere japon van verschillende schakeringen blauw, wel niet in dezelfde houding en niet met dezelfde uitdrukking maar met een zelfde volmaakte schoonheid als door de schilder op het portret was uitgebeeld. In werkelijkheid was ze van een minder verblindende schoonheid maar het levende voorbeeld had daarentegen een nieuwe charme die het portret miste.

Ze stond op om hem te begroeten zonder haar blijdschap over zijn komst te verbergen. En in de kalmte waarmee ze hem haar kleine, energieke hand toestak, Vorkoejev aan hem voorstelde en naar het hoogblonde, aardige meisje wees dat bij hen zat te werken en dat ze tiaar pupil noemde, zag Levin de hem bekende en aangename manieren van een altijd kalme en natuurlijke vrouw van de wereld.

‘Ik ben heel, heel erg blij,’ herhaalde ze en er was iets waardoor deze simpele woorden in haar mond voor Levin een bijzondere betekenis kregen. ‘Ik ken u al lang en ik ben al lang op u gesteld, zowel vanwege uw vriendschap met Stiva als vanwege uw vrouw... ik heb haar heel weinig gezien maar ze heeft bij mij de indruk achtergelaten van een bekoorlijke bloem, ja, van een bloem. En ze wordt weldra moeder!’

Ze sprak ongedwongen en zonder haast terwijl ze af en toe haar blik van Levin naar haar broer liet gaan en Levin voelde dat hij een goede indruk op haar maakte en ook voelde hij zich terstond op zijn gemak, ontspannen en prettig alsof hij haar al sinds hun kinderjaren kende.

‘Ivan Petrovitsj en ik waren juist in de studeerkamer van Aleksej gaan zitten,’ zei ze als antwoord op Stepan Arkadjitsj’ vraag of het toegestaan was te roken, ‘om te roken,’ en met een blik naar Levin die de vraag inhield of hij rookte, schoof ze een sigarettenetui van schildpadleer naar zich toe en haalde er een damessigaret uit.

‘Hoe voel je je vandaag?’ vroeg haar broer.

‘Het gaat wel. Zenuwen, zoals altijd.’

‘Is het niet buitengewoon mooi?’ vroeg Stepan Arkadjitsj die merkte dat Levin naar het portret bleef kijken.

‘Ik heb nog nooit zo’n mooi portret gezien.’

‘En buitengewoon goed gelijkend, nietwaar?’ zei Vorkoejev.

Levin keek van het portret naar het origineel. Een bijzondere glans verlichtte Anna’s gezicht op het moment dat ze voelde dat zijn blik op haar rustte. Levin kreeg een kleur en om zijn verlegenheid te verbergen wilde hij vragen of het lang geleden was dat ze Darja Aleksandrovna had gezien. Maar op dat moment vroeg Anna hem iets:

‘Ivan Petrovitsj en ik hadden het juist over de laatste schilderijen van Vasjtsjenkov. Heeft u ze gezien?’

‘Ja,’ antwoordde Levin.

‘Maar neemt u me niet kwalijk dat ik u in de rede viel; u wilde iets zeggen...’

Levin vroeg of het lang geleden was dat ze Dolly had gezien.

‘Ze is gisteren bij mij geweest; ze was erg kwaad op het gymnasium vanwege Grisja. De leraar Latijn schijnt hem onrechtvaardig behandeld te hebben.’

‘Ja, ik heb die schilderijen gezien. Ik vond ze erg mooi,’ kwam Levin terug op het door haar begonnen gesprek.

Levin sprak nu helemaal niet meer zo zakelijk als hij die morgen had gedaan. Elk woord kreeg in het gesprek met haar een bijzondere betekenis. Het was prettig om met haar te praten en nog prettiger om naar haar te luisteren.

Anna sprak niet slechts natuurlijk, intelligent, maar intelligent en nonchalant, zonder enige waarde toe te schrijven aan haar eigen gedachten en met grote waardering voor de gedachten van degene met wie ze sprak.

Het gesprek kwam op de nieuwe richting in de kunst, op de nieuwe illustraties van de bijbel door een Franse kunstenaar. Vorkoejev beschuldigde de kunstenaar van een realisme die tot grofheid leidde. Levin zei dat de Fransen als geen ander conventionele methoden in de kunst toepasten en dat zij daarom een bijzondere verdienste zagen in de terugkeer naar de natuur. Dat ze niet meer liegen, zien ze als poëzie.

Nog nooit had Levin aan iets intelligents dat hij zelf had gezegd, zoveel plezier beleefd als aan deze opmerking. Anna's gezicht begon ineens te stralen toen het haar duidelijk werd wat hij bedoelde. Ze begon te lachen.

‘Ik lach,’ zei ze, ‘zoals men soms ook lacht bij het zien van een goed gelijkend portret. Hetgeen u zei, geeft een volkomen juiste karakteristiek van de Franse kunst van dit moment, zowel van de schilderkunst als ook van de literatuur: *Zola*, *Daudet*. Maar misschien gaat het altijd zo dat men zijn eigen *conceptions* maakt uit verzonnen, conventionele figuren en daarna zijn alle *combinaisons* gemaakt, de verzonnen figuren gaan vervelen en men begint natuurlijker en waarheidsgetrouwer figuren te bedenken.’

‘Dat is volkomen juist,’ zei Vorkoejev.

‘Je bent dus naar de club geweest?’ wendde ze zich tot haar broer.

Ja, wat een vrouw! dacht Levin, die alles om zich heen vergat en naar haar knappe, beweeglijke gezicht staarde dat nu plotseling heel anders werd. Levin hoorde niet waarover ze sprak, nu ze zich helemaal naar haar broer overboog, maar hij werd getroffen door haar veranderde gelaatsuitdrukking. Haar gezicht dat eerst zo prachtig was in zijn rust, drukte nu plotseling een vreemde nieuwsgierigheid, woede en trots uit. Maar dit duurde maar heel kort. Ze kneept haar ogen half dicht alsof haar iets te binnen schoot.

‘Nou ja, trouwens, dat is voor niemand interessant,’ zei ze en ze wendde zich tot het Engelse meisje:

‘Please, order the tea in the drawing-room.’

Het meisje stond op en ging de kamer uit.

‘En, is ze geslaagd voor haar examen?’ vroeg Stepan Arkadjijsj.

‘Uitstekend. Het is een heel begaafd meisje met een lief karakter.’

‘Het draait er nog op uit dat je meer van haar gaat houden dan van je eigen dochter.’

‘Daar spreekt de man. In de liefde bestaat geen meer en minder. Van mijn dochter houd ik met de ene liefde, van haar met de andere.’

‘Ik zei zojuist tegen Anna Arkadjevna,’ zei Vorkoejev, ‘dat Anna Arkadjevna, indien ze ook maar een honderdste van de energie die ze aan de opvoeding van dit Engelse meisje besteedt, aan de algemene zaak van de opvoeding van Russische kinderen zou besteden, een groot en nuttig werk zou verrichten.’

‘Ja, wat wil je, ik kon het niet. Graaf Aleksej Kirillytsj heeft me heel erg aangemoedigd (terwijl ze de woorden *graaf Aleksej Kirillytsj* uitsprak, keek ze vragend verlegen naar Levin en hij antwoordde haar onwillekeurig met een eerbiedige en goedkeurende blik), hij moedigde mij aan om me met de dorpsschool bezig te gaan houden. Ik ben er een paar keer geweest. Ze zijn erg lief maar dit werk lag me toch niet. Energie, zegt u. Energie is gegrondvest op liefde. En liefde kan je nergens vandaan halen, die krijg je niet op bevel. Van dit meisje hier ben ik gaan houden en ik weet zelf niet waarom.’

En weer keek ze naar Levin. Zowel haar glimlach als haar ogen, alles zei hem dat haar woorden slechts voor hem bestemd waren, dat ze zijn mening waardeerde en ook vooruit al wist dat ze elkaar zouden begrijpen.

‘Ik heb daar volledig begrip voor,’ antwoordde Levin. ‘Men kan zich niet met heel zijn hart aan scholen en dergelijke instellingen in het algemeen wijden en daarom denk ik dat juist deze filantropische instellingen altijd zo weinig resultaat afwerpen.’

Ze zweeg even en glimlachte dan.

‘Ja, ja,’ beaamde ze. ‘Ik heb dat nooit gekund. Je *n'ai pas le coeur assez large* om van een heel tehuis met van die afschuwelijke meisjes te gaan houden. *Cela ne m'a jamais réussi*. Er zijn zoveel vrouwen die dit tot hun *position sociale* hebben gemaakt. En vooral nu,’ zei ze, terwijl ze zich zo te zien met een verdrietige, vertrouwensvolle uitdrukking op haar gezicht tot haar broer wendde terwijl haar woorden onmiskenbaar voor Levin waren bestemd. ‘En nu, terwijl ik zo’n behoefte heb aan een of andere bezigheid, kan ik het niet.’ En plotseling fronste ze haar wenkbrauwen (Levin begreep dat ze dit deed omdat ze over zichzelf praatte) en veranderde van onderwerp. ‘Ik weet van u,’ zei ze tegen Levin, ‘dat u een slecht staatsburger bent en ik heb u beschermd naar mijn beste kunnen.’

‘Hoe heeft u mij dan beschermd?’

‘Al naar gelang de aanvallen. Trouwens, wenst u geen thee?’ Ze stond op en nam een in saffiaanleer gebonden boek ter hand.

‘Geef u het aan mij, Anna Arkadjevna,’ zei Vorkoejev, naar het boek wijzend. ‘Het is het alleszins waard.’

‘O nee, het is nog helemaal niet af.’

‘Ik heb het hem verteld,’ zei Stepan Arkadjitsj tegen zijn zuster, naar Levin wijzend.

‘Dat had je niet moeten doen. Mijn geschrijf is net zoiets als die bakjes met houtsnijwerk die Liza Mertsalova van de gevangenen wel eens aan mij verkocht. Zij bestuurde in dit genootschap de gevangenen,’ wendde ze zich tot Levin. ‘En deze ongelukkigen schiepen wonderen van geduld.’

En Levin ontdekte in deze vrouw die hij zo buitengewoon aardig vond, nog een nieuwe karaktertrek. Behalve dat ze intelligentie, gratie en schoonheid bezat, was ze ook waarheidslievend. Ze wilde niet geheel en al voor hem verbergen hoe moeilijk haar situatie was. Nadat ze dit had gezegd, zuchtte ze en haar gezicht kreeg plotseling een strenge uitdrukking alsof het van steen werd. Met deze gelaatsuitdrukking was ze nog mooier dan voorheen, maar deze uitdrukking was nieuw. Ze viel buiten die van geluk stralende en geluk schenkende kring van uitdrukkingen die de kunstschilder zag en die hij op het portret had vastgelegd. Levin keek nogmaals van het portret naar haar gestalte; hij keek hoe ze haar broer bij de arm nam en door de hoge deuropening ging en voelde een genegenheid en een medelijden die hemzelf verbaasden.

Ze vroeg Levin en Vorkoejev om naar de salon te gaan terwijl ze zelf nog iets met haar broer besprak. Over de scheiding, over Vronski, over wat hij in de club doet, over mij? dacht Levin. En de vraag waarover zij met Stepan Arkadjitsj sprak, wond hem zo op dat hij bijna niets hoorde van wat Vorkoejev hem vertelde over de verdiensten van het kinderboek dat Anna Arkadjevna geschreven had.

Bij de thee werd hetzelfde prettige gesprek dat zo vol inhoud was, voortgezet. Het was niet slechts zo dat men geen moment naar een onderwerp van gesprek behoefde te zoeken, maar dat men integendeel besepte er niet in te zullen slagen om dat te zeggen wat men wilde zeggen en men zich gaarne beheerste om te luisteren naar wat een ander te zeggen had. En alles, wat ze ook zeiden, niet alleen zichzelf maar ook Vorkoejev en Stepan Arkadjitsj, alles verkreeg door haar aandacht en haar opmerkingen, naar het Levin scheen, een bijzondere betekenis.

Terwijl Levin het interessante gesprek volgde, bewonderde hij haar voortdurend, zowel om haar schoonheid als om haar intelligentie, haar ontwikkeling en tegelijkertijd ook om haar eenvoud en haar bedachtzaamheid. Terwijl hij luisterde en sprak, dacht hij voortdurend aan haar, aan haar innerlijke leven en trachtte haar gevoelens te raden. En hij, die haar voorheen zo streng veroordeeld had, probeerde nu door een vreemde kronkel in zijn gedachten haar handelwijze te rechtvaardigen terwijl hij tegelijkertijd betreurde en vreesde dat

Vronski haar niet goed begreep. Toen Stepan Arkadjitsj om elf uur opstond om weg te gaan (Vorkoejev was al eerder vertrokken) had Levin het gevoel dat hij nog maar zojuist gekomen was. Met spijt stond ook Levin op.

‘Vaarwel,’ zei ze terwijl ze zijn hand vasthield en hem langdurig in de ogen keek. ‘Ik ben erg blij *que la glace est rompue*?’

Ze liet zijn hand los en kneep haar ogen half dicht.

‘Wilt u tegen uw vrouw zeggen dat ik nog evenzeer op haar gesteld ben als vroeger en dat ik, als ze mij de situatie waarin ik verkeer, niet kan vergeven, wens dat ze mij nooit zal vergeven. Voor die vergiffenis zou ze eerst moeten doorstaan wat ik heb doorstaan en moge god haar daarvoor behoeden.’

‘Zeker, ja, ik zal het zeggen...’ zei Levin blozend.

Wat een prachtige, lieve en beklagenswaardige vrouw, dacht hij toen hij met Stepan Arkadjitsj de deur uitging en in de koude vrieslucht kwam.

‘Nou, wat heb ik je gezegd?’ zei Stepan Arkadjitsj die zag dat Levin volledig voor haar gewonnen was.

‘Ja,’ antwoordde Levin peinzend, ‘een buitengewone vrouw! Ze is niet alleen intelligent maar ook zo verbazend hartelijk! Ik heb ontzettend met haar te doen!’

‘God geve dat alles nu spoedig geregeld zal zijn. Zo zie je, je moet nooit te vroeg oordelen,’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij het portier van het rijtuig opendeed. ‘Vaarwel, hier scheiden onze wegen.’

Terwijl Levin naar huis reed, dacht hij voortdurend aan Anna, aan al die heel gewone gesprekken die met haar waren gevoerd en hij herinnerde zich daarbij alle nuances in haar gelaatsuitdrukking, leefde zich steeds meer in haar toestand in en voelde medelijden met haar.

Thuis vertelde Koezma aan Levin dat Katerina Aleksandrovna gezond was, dat haar zusjes nog maar pas vertrokken waren en hij overhandigde twee brieven. Levin las ze meteen in de hal om later niet afgeleid te worden. Eén was van de opzichter. Sokolov schreef dat hij de tarwe niet kon verkopen omdat ze niet méér dan vijfenhalve roebel gaven en hij nergens meer kon krijgen. De andere brief was van zijn zuster. Ze verweet hem dat hij haar zaak nog steeds niet geregeld had.

Wel, dan maar voor vijfenhalf verkopen als ze niet méér geven, vond Levin onmiddellijk en met buitengewoon gemak als oplossing voor het eerste probleem dat hem vroeger altijd zo moeilijk had geschenen. Verbazend zo druk als ik het hier steeds heb, dacht hij over de tweede brief. Hij voelde zich schuldig tegenover zijn zuster omdat hij nog steeds niet had gedaan wat ze hem vroeg. Ik ben vandaag weer niet naar de rechtbank geweest maar ik had er ook echt geen tijd voor. En na besloten te hebben om dit in ieder geval de volgende dag te doen, ging hij naar zijn vrouw. Terwijl hij bij haar binnenkwam, ging hij in zijn herinnering snel na hoe hij de dag had doorgebracht. Alle gebeurtenissen van die dag waren gesprekken geweest: gesprekken waarnaar hij had geluisterd en gesprekken waaraan hij had deelgenomen. Alle gesprekken gingen over onderwerpen waarmee hij zich, als hij alleen en op het land was geweest, nooit bezig zou houden maar hier waren ze erg interessant. En het waren allemaal

goede gesprekken; slechts in twee gevallen was het niet zo goed geweest. Het ene was wat hij over die snoek had gezegd, en het andere, dat er iets niet helemaal klopte met het innige medelijden dat hij voor Anna voelde.

Levin vond zijn vrouw in een verdrietige en verveelde stemming. De maaltijd van de drie zusters was heel vrolijk geweest maar daarna hadden ze maar steeds op hem zitten wachten, waren ze zich alledrie gaan vervelen, waren haar zusters weggegaan en was ze alleen gebleven.

‘En, wat heb jij gedaan?’ vroeg ze terwijl ze hem recht in zijn ogen keek die wel bijzonder verdacht glommen. Maar om hem er niet van te weerhouden alles te vertellen, liet ze niet merken hoe nieuwsgierig ze was en luisterde met een goedkeurend glimlachje naar zijn verhaal over hoe hij de avond had doorgebracht.

‘Wel, ik ben erg blij dat ik Vronski heb ontmoet. Ik voelde me heel ontspannen en op mijn gemak bij hem. Je begrijpt dat ik nu nooit meer zal trachten hem te ontmoeten, maar ik ben blij dat die onplezierige toestand voorbij is,’ zei hij en daar hij zich herinnerde dat hij, *trachtend hem nooit meer te ontmoeten*, onmiddellijk naar Anna reed, kreeg hij een kleur. ‘Wij zeggen dat het volk drinkt maar ik weet niet wie meer drinkt, het volk of mensen van onze stand; het volk alleen maar op feestdagen maar...’

Kitty stelde echter geen belang in zijn beschouwing over hoe het volk dronk. Ze zag dat hij bloosde en wilde weten waarom.

‘En, waar ben je daarna geweest?’

‘Stiva drong er vreselijk bij mij op aan om naar Anna Arkadjevna te gaan.’

En terwijl Levin dit zei, bloosde hij nog erger en zijn twijfel of hij er goed of verkeerd aan had gedaan door naar Anna te gaan was definitief opgelost. Hij wist nu dat hij het niet had moeten doen.

Kitty's ogen gingen vreemd open en kregen een vreemde gloed bij het horen van Anna's naam maar met grote moeite wist ze haar emotie te beheersen en hem te misleiden.

‘Ach!’ was alles wat ze zei.

‘Je zult vast niet boos zijn omdat ik erheen ging. Stiva vroeg het en het was de wens van Dolly,’ praatte Levin door.

‘Welnee,’ zei ze maar aan haar ogen zag hij dat het haar moeite kostte om zich te beheersen en dat beloofde niet veel goeds voor hem.

‘Ze is een heel lieve, heel, heel beklagenswaardige, goede vrouw,’ zei hij terwijl hij over Anna vertelde, over wat ze deed en over wat ze hem opgedragen had te zeggen.

‘Ja, dat spreekt vanzelf dat ze beklagenswaardig is,’ zei Kitty toen hij uitgesproken was. ‘Van wie heb je een brief gekregen?’

Hij vertelde het haar en ging zich, vertrouwend op haar kalme toon,

verkleeden.

Toen hij terugkwam, trof hij Kitty in dezelfde armstoel aan. Toen hij naar haar toekwam, keek ze hem aan en begon te snikken.

‘Wat is er? Wat is er?’ vroeg hij terwijl hij al wist *wat* er was.

‘Jij bent verliefd geworden op die afschuwelijke vrouw. Ze heeft je het hoofd op hol gebracht. Ik zag het aan je ogen. Ja, ja! Wat moet hiervan terechtkomen? Je hebt in de club gedronken, gedronken, gespeeld en daarna ging je... naar wie? Nee, we gaan weg... Morgen vertrek ik.’

Het duurde lang voordat Levin zijn vrouw tot kalmte wist te brengen. Ten slotte wist hij haar gerust te stellen maar pas nadat hij toegegeven had dat hij door het gevoel van medelijden in combinatie met de drank van de wijs was gebracht en dat hij bezweken was voor de sluwe invloed van Anna en dat hij haar zou ontlopen. Hetgeen hij het oprechtst van alles erkende, was dat hij, door zo lang in Moskou te wonen met niets dan gesprekken, eten en drinken, zijn verstand verloren had. Ze bleven doorpraten tot drie uur in de nacht. Pas om drie uur waren ze in zoverre verzoend dat ze konden slapen.

Nadat Anna haar gasten had uitgelaten, begon ze zonder te gaan zitten door de kamer heen en weer te lopen. Hoewel ze onbewust (zoals ze zich de laatste tijd tegenover alle jongemannen gedroeg) de hele avond al het mogelijke had gedaan om in Levin een gevoel van liefde voor haar wakker te roepen en hoewel ze wist dat ze daarin was geslaagd, voor zover dat op één avond mogelijk was bij een getrouwd en eerlijk man; en hoewel ze hem heel aardig vond (ondanks de scherpe tegenstelling die er als man tussen Vronski en Levin bestond, zag ze als vrouw wat ze gemeen hadden en waardoor ook Kitty zowel op Vronski als op Levin verliefd was geworden) dacht ze niet meer aan hem zodra hij de kamer uit was.

Een en dezelfde gedachte achtervolgde haar als een obsessie in allerlei gedaanten. Als ik zo'n invloed heb op anderen, op deze liefhebbende man met een gezin, waarom is *hij* dan zo koel tegen mij...? Nee, koel is het niet; hij houdt van me, dat weet ik. Maar er is nu iets nieuws dat ons scheidt. Waarom is hij heel de avond weg? Hij liet Stiva tegen me zeggen dat hij Jasvin niet alleen kon laten en op zijn spel moest letten. Is Jasvin soms een kind? Maar laten we veronderstellen dat het de waarheid is. Hij spreekt nooit onwaarheden. Maar er is iets anders aan de hand met deze waarheid. Hij is blij met een gelegenheid om mij te tonen dat hij andere verplichtingen heeft. Ik weet dat en ik stem ermee in. Maar waarom mij dat bewijzen? Hij wil me bewijzen dat zijn liefde voor mij hem niet in zijn vrijheid mag belemmeren. Maar ik heb geen bewijzen nodig; ik heb liefde nodig. Hij zou moeten begrijpen hoe zwaar dit leven voor mij hier, in Moskou, is. Is dit soms leven? Ik leef niet maar ik wacht op een oplossing die steeds wordt uitgesteld. Weer geen antwoord! En Stiva zegt dat hij niet naar Aleksej Aleksandrovitsj kan gaan. En ik kan niet nog eens schrijven. Ik kan niets doen, niets beginnen, niets veranderen. Ik beheers me, ik wacht, ik zoek afleiding: het gezin van die Engelsman, schrijven, lezen maar dat is allemaal niets dan bedrog, dat is allemaal hetzelfde als morfine. Hij zou medelijden met me moeten hebben, zei ze en ze voelde hoe tranen van zelfbeklag haar ogen vulden.

Ze hoorde hoe Vronski aan de bel rukte en ze wiste niet slechts haar tranen weg maar ging ook bij de lamp zitten, opende een boek en veinsde kalm te zijn. Ze moest hem laten zien dat ze ontevreden was omdat hij niet thuis was gekomen zoals hij had beloofd; alleen maar ontevreden maar niets laten merken van haar leed en vooral niet van haar zelfbeklag. Zij mocht wel medelijden met

zichzelf hebben maar hij niet met haar. Ze wilde geen strijd en ze verweet hem dat hij strijd wilde, maar ongewild nam ze zelf een strijdlustige houding aan.

‘En, heb je je niet verveeld?’ vroeg hij terwijl hij opgewekt en vrolijk naar haar toekwam. ‘Wat een vreselijke hartstocht, dat spelen!’

‘Nee, ik heb me niet verveeld en heb al lang geleden geleerd me niet te vervelen. Stiva was hier met Levin.’

‘Ja, ze wilden naar je toe. Wel, hoe vond je Levin?’ zei hij terwijl hij naast haar ging zitten.

‘Heel erg aardig. Ze zijn nog niet zo lang weg. Hoe heeft Jasvin het gedaan?’

‘Hij won, zeventienduizend. Ik heb hem weggeroepen. Hij was al bijna vertrokken. Maar hij is weer teruggegaan en nu staat hij op verlies.’

‘Maar waarom ben je dan gebleven?’ vroeg ze terwijl ze hem plotseling aankeek. De uitdrukking van haar gezicht was kil en vijandig. ‘Je zei tegen Stiva dat je bleef om Jasvin weg te halen. Maar je hebt hem daar toch achtergelaten.’

Dezelfde uitdrukking van koele strijdvaardigheid tekende zich nu ook af op zijn gezicht.

‘Ten eerste heb ik hem niet gevraagd je iets mee te delen, ten tweede spreek ik nooit onwaarheden. Maar de hoofdzaak is dat ik wilde blijven en ik ben gebleven,’ zei hij met gefronste wenkbrauwen. ‘Anna, waarom, waarom?’ zei hij na een ogenblik van zwijgen terwijl hij over haar heen boog en zijn hand opende in de hoop dat ze haar hand in de zijne zou leggen.

Ze was blij met dit verzoek om tederheid. Maar een of andere vreemde boze kracht stond niet toe dat ze aan haar verlangen toegaf, alsof de strijdcondities geen overgave toestonden.

‘Natuurlijk wilde je blijven en ben je gebleven. Jij doet alles wat je wilt. Maar waarom zeg je dat tegen mij? Waarom?’ vroeg ze terwijl ze zich steeds meer opwond. ‘Is er soms iemand die jou je rechten betwist? Maar jij wilt gelijk hebben, nu, heb dan ook gelijk.’

Zijn hand sloot zich, hij wendde zich van haar af en zijn gezicht kreeg een nog koppiger uitdrukking dan tevoren.

‘Voor jou is dit een zaak van hardnekkigheid,’ zei ze terwijl ze hem nauwlettend aankeek en plotseling een naam vond voor die uitdrukking op zijn gezicht die haar zo irriteerde. ‘Hardnekkigheid, dat is het. Voor jou geldt de vraag of je van mij zult winnen maar voor mij...’ Weer kreeg ze medelijden met zichzelf en ze begon haast te huilen. ‘Als je eens wist waar het mij om gaat! Als ik, zoals nu, voel dat je me vijandig, ja vijandig gezind bent, als je eens zou weten wat dat voor mij betekent! Als je eens zou weten hoe ik in deze ogenblikken aan de rand van de ondergang sta, hoe bang ik ben, bang voor mezelf!’ En ze wendde zich af om haar snikken te verbergen.

‘Maar wat doen we toch?’ zei hij verbijsterd door deze uiting van haar

wanhoop en weer boog hij over haar heen, nam haar hand en kuste die. 'Waarom? Zoek ik soms mijn vertier buitenshuis? Vermijd ik het gezelschap van vrouwen niet?'

'Dat moest er nog bijkomen!' zei ze.

'Wel, zeg me dan wat ik moet doen om te zorgen dat jij rustig wordt. Ik ben bereid alles te doen om jou gelukkig te maken,' zei hij ontroerd door haar wanhoop. 'Wat zou ik allemaal niet willen doen om jou van zulk leed als je nu voelt, te verlossen, Anna!' zei hij.

'Het is niets, het is niets,' zei ze. 'Ik weet het zelf niet: of het door het eenzame leven komt of door zenuwen... Laten we er maar niet over praten. Hoe was de race? Dat heb je me nog niet verteld,' vroeg ze en ze trachtte de triomf van de overwinning die toch aan haar kant was, te verbergen.

Hij vroeg het avondeten op te dienen en begon haar de bijzonderheden van de race te vertellen; maar aan zijn toon en aan zijn steeds koeler wordende blikken zag ze dat hij haar haar overwinning niet vergaf, dat het gevoel van hardnekkigheid waarmee zij streed ook weer bij hem post had gevat. Hij was koeler tegen haar dan tevoren, als berouwde hij het dat hij zich gewonnen had gegeven. En toen ze terugdacht aan de woorden die haar die overwinning hadden bezorgd, namelijk: 'Ik sta aan de rand van een vreselijke ondergang en ik ben bang voor mezelf,' begreep ze dat dit wapen gevaarlijk was en dat ze het geen tweede keer zou mogen gebruiken. En ze voelde dat naast de liefde die hen verbond, een boze strijdgeest tussen hen had post gevat die zij niet meer uit zijn, en nog minder uit haar eigen hart kon verjagen.

Er bestaan geen levensomstandigheden waaraan een mens niet zou kunnen wennen, vooral als hij ziet dat allen om hem heen op dezelfde manier leven. Levin zou drie maanden daarvoor niet geloofd hebben dat hij in de omstandigheden waarin hij nu verkeerde, rustig zou gaan slapen; dat hij, terwijl hij een doelloos, stompzinnig leven leefde en daarbij nog een leven dat zijn middelen te boven ging, na een drinkgelag (hij kon wat in de club geschiedde geen andere naam geven), na een ongepast vriendschappelijk gedrag tegenover een man op wie zijn vrouw eens verliefd was geweest, na een nog ongepaster bezoek aan een vrouw die niet anders dan gevallen genoemd kon worden, en na zijn enthousiasme over deze vrouw en het verdriet van zijn eigen vrouw; dat hij onder zulke omstandigheden rustig kon gaan slapen. Maar door vermoeidheid, een slapeloze nacht en al die drank sliep hij vast en rustig.

Om vijf uur werd hij wakker van het gekraak van een deur die geopend werd. Hij schoot overeind en keek om zich heen. Kitty lag niet naast hem in bed. Achter het schot was echter een bewegend licht en hij hoorde haar voetstappen.

‘Wat is er...? Wat is er...?’ vroeg hij slaapdronken. ‘Kitty! Wat is er?’

‘Het is niets,’ zei ze en ze kwam met de kaars in haar hand achter het schot vandaan. ‘Ik voelde me niet goed,’ zei ze en ze glimlachte bijzonder lief en betekenisvol.

‘Wat? Is het begonnen, is het begonnen?’ vroeg hij angstig. ‘Dan moeten we iemand halen,’ en hij begon zich haastig aan te kleden.

‘Nee, nee,’ zei ze terwijl ze glimlachte en hem met haar hand tegenhield. ‘Het is waarschijnlijk niets. Ik voelde me alleen even niet goed. Maar het is nu voorbij.’

En ze kwam naar het bed, doofde de kaars, ging liggen en werd stil. Hoewel het feit dat haar adem zo stil was dat het wel leek dat ze die inhield, zijn argwaan wekte, en vooral ook die vreemde gelaatsuitdrukking van tederheid en opgewektheid toen ze achter het schot vandaan kwam en ‘Het is niets’ tegen hem zei, had hij toch zoveel slaap dat hij onmiddellijk weer insliep. Pas later herinnerde hij zich de stilte van haar ademhaling en begreep hij alles wat er in haar dierbare, lieve ziel omging in die tijd dat ze roerloos in afwachting van de belangrijkste gebeurtenis in een vrouwenleven naast hem lag. Om zeven uur werd hij gewekt doordat ze met haar hand zijn schouder aanraakte en zachtjes fluisterde. Ze scheen in tweestrijd te verkeren tussen haar verlangen met hem te praten en haar medelijden om hem te wekken.

‘Kostja, niet schrikken. Maar het lijkt... We moeten Lizaveta Petrovna laten halen.’

De kaars was weer aangestoken. Ze zat rechtop in bed en hield het breiwerk in haar hand waar ze de laatste dagen mee bezig was geweest.

‘Alsjeblieft, schrik niet, het is niets. Ik ben helemaal niet bang,’ zei ze toen ze zijn angstige gezicht zag en ze drukte zijn hand tegen haar borst en daarna tegen haar lippen.

Hij vloog haastig en ontdaan overeind, schoot zonder haar ook maar een moment uit het oog te verliezen zijn kamerjas aan en bleef haar daarna stil aan staan kijken. Hij moest gaan, maar hij kon zich niet losmaken van haar blik. Hij, die toch van haar gezicht hield, die haar gelaatsuitdrukking, haar oogopslag kende, had haar nog nooit zo gezien. Wat afschuwelijk en verschrikkelijk vond hij zichzelf terwijl hij voor haar stond zoals ze nu was, en terugdacht aan het leed dat hij haar de vorige dag had aangedaan! Haar blozende gezicht, omgeven door een krans van zacht, onder haar nachtmutsje uitspringend haar, straalde van vreugde en vastberadenheid.

Hoe weinig onnatuurlijk en conventioneel Kitty’s karakter over het algemeen ook was, Levin werd er toch door getroffen dat het nu naakt voor hem lag, nu plotseling alle omhulsels werden afgeworpen en de kern zelf van haar ziel in haar ogen schitterde. En in deze eenvoud en naaktheid zag hij haar, de vrouw van wie hij hield, nog duidelijker voor zich. Ze keek hem glimlachend aan, maar plotseling trilden haar wenkbrauwen, tilde ze haar hoofd op, kwam snel naar hem toe, pakte zijn hand en drukte zich helemaal tegen hem aan terwijl ze hem met haar hete adem omgaf. Ze leed en het leek of ze zich bij hem over haar leed beklaagde. En het eerste moment dacht hij gewoontegetrouw dat hij schuldig was. Er lag echter een tederheid in haar blik die zei dat ze hem niet slechts geen enkel verwijt maakte maar dat ze om dit lijden zelfs van hem hield. Indien ik hier geen schuld aan draag, wie dan wel? dacht hij onwillekeurig want hij zocht iemand die schuldig was om die te kunnen straffen, maar een schuldige was er niet. Ze leed, klaagde en triomfeerde vanwege dit leed, ze verheugde zich erover, ze had het lief. Hij zag hoe zich iets prachtigs in haar ziel voltrok, maar wat? Dat kon hij niet begrijpen. Dat ging zijn begrip te boven.

‘Ik heb iemand gestuurd om mama te halen. Maar ga jij zo gauw mogelijk naar Lizaveta Petrovna... Kostja! Het is niets, het is alweer voorbij.’

Ze ging bij hem vandaan en belde.

‘Kom, ga nu maar. Pasja komt zo. Er is niets met mij aan de hand.’

En Levin zag tot zijn verbazing dat ze het breiwerk dat ze die nacht had meegenomen, weer ter hand nam en begon te breien.

Op het moment dat Levin door de ene deur naar buiten ging, hoorde hij hoe het meisje door de andere naar binnen kwam. Hij bleef bij de deur staan en

hoorde hoe Kitty het meisje nauwgezette aanwijzingen gaf en hoe ze samen met haar zelf het bed begon te verschuiven.

Hij kleepte zich aan en terwijl de paarden ingespannen werden omdat er op dit tijdstip nog geen huurkoetsen waren, rende hij weer de slaapkamer in, en niet op zijn tenen maar op vleugels naar het hem leek. Twee meisjes waren zorgvuldig bezig iets in de slaapkamer te verzetten. Kitty liep heen en weer, breide met snelle steken en gaf aanwijzingen.

‘Ik ga nu meteen naar de dokter. Er is al iemand naar Lizaveta Petrovna maar ik ga er ook nog langs. Heb je nog iets nodig? Ja, moet ik naar Dolly?’

Ze keek naar hem, kennelijk zonder te horen wat hij zei.

‘Ja, ja. Ga maar, ga maar,’ zei ze snel terwijl ze haar voorhoofd fronste en hem wenkte te gaan.

Hij was al in de salon toen er plotseling uit de slaapkamer een klagelijk gekreun klonk dat direct weer verstomde. Hij bleef staan en het duurde enige tijd voor hij het begreep.

Ja, dat is zij, zei hij tot zichzelf en hij rende met zijn handen aan zijn hoofd naar beneden.

‘Heer, heb erbarmen! Vergeef ons, sta ons bij!’ Hij bleef deze woorden die plotseling over zijn lippen kwamen, maar steeds herhalen. En het was niet slechts met zijn mond dat hij, een ongelovig man, deze woorden herhaalde. Nu, in dit ogenblik, wist hij dat niet slechts al zijn twijfel, maar ook die onmogelijkheid die hij zich bewust was, om met zijn verstand te geloven, absoluut geen beletsel voor hem vormde om zich tot God te wenden. Dat alles vervloog nu als stof van zijn ziel. Tot wie anders zou hij zich moeten wenden als het niet tot Hem was, in Wiens handen hij zichzelf, zijn ziel en zijn liefde wist?

Het paard was nog niet klaar maar hij voelde in zichzelf zo’n vreemde stuwung van fysieke krachten en zo’n gerichtheid op wat hem te doen stond dat hij, om geen moment te verliezen, zonder op het paard te wachten te voet vertrok en tegen Koezma zei hem in te halen.

Op de hoek ontmoette hij een voortijlende nachtelijke koetsier. In een kleine slee zat Lizaveta Petrovna in een wijde fluwelen cape en met een doek om haar hoofd gebonden. Goddank! Goddank! zei hij toen hij vol geestdrift haar kleine gezicht met het blonde haar herkende dat nu een bijzonder serieuze, zelfs strenge uitdrukking droeg. Zonder de koetsier te laten stoppen, rende hij naast haar terug.

‘Ongeveer twee uur, dus? Meer niet?’ vroeg ze. ‘U treft Pjotr Dmitritsj nog thuis maar laat hij zich niet haasten. Ja, en haal wat opium in de apotheek.’

‘U denkt dus dat het goed zal kunnen gaan? Heer, heb erbarmen en sta ons bij!’ zei Levin die zijn paard de poort uit zag komen. Hij sprong naast Koezma in de slee en zei hem naar de dokter te rijden.

De dokter was nog niet op en de bediende zei dat mijnheer laat naar bed was gegaan en gezegd had hem niet wakker te maken maar dat mijnheer weldra op zou staan. De bediende poetste lampeglazen en leek het daar erg druk mee te hebben. Deze aandacht van de bediende voor de glazen en de onverschilligheid voor hetgeen zich bij Levin voltrok, verbaasden hem aanvankelijk, maar onmiddellijk, na even te hebben nagedacht, begreep hij dat niemand wist wat hij voelde en ook niet verplicht was dit te weten en dat het daarom des te meer nodig was dat hij rustiger, bedachtzamer en resoluter te werk ging om deze muur van onverschilligheid te doorbreken en zijn doel te bereiken. Niet haasten en niets vergeten, zei Levin tot zichzelf en hij voelde een steeds sterker wordende toevloed van fysieke kracht en aandacht voor al datgene wat hem te doen stond.

Nadat Levin had vernomen dat de dokter nog niet was opgestaan, koos hij van de verschillende plannen die hij voor ogen had, het volgende: Koezma moest met een briefje naar een andere dokter en hij ging zelf naar de apotheek om opium te halen en als de dokter bij zijn terugkomst nog niet op was, zou hij de bediende omkopen of, als die niet mee wilde werken, de dokter, wat er ook gebeurde, met geweld wakker maken.

In de apotheek was een schrale man met een zelfde onverschilligheid waarmee de bediende de lampeglazen poetste, bezig poeders met een capsule voor een wachtende koetsier te verzegelen en hij weigerde opium te geven. Levin probeerde zich niet te haasten en zich niet op te winden, noemde de naam van de dokter en de vroedvrouw en legde uit waar de opium voor diende om aldus de apotheker te overreden. De apotheker vroeg in het Duits advies of hij het af kon geven en nadat hij van achter een schot toestemming gekregen had, haalde hij een flesje en een trechter, schonk langzaam vloeistof uit een grote fles in het kleine flesje, plakte er een etiket op, verzegelde het en wilde, hoewel Levin hem verzocht dit niet te doen, het ook nog in papier wikkelen. Dit was meer dan Levin kon verdragen; hij trok het flesje resoluut uit de handen van de apotheker en rende door de grote, glazen deur naar buiten. De dokter was nog niet opgestaan en de bediende die nu bezig was het tapijt uit te leggen, weigerde hem te roepen. Levin haalde zonder zich te haasten een briefje van tien roebel te voorschijn, overhandigde het briefje, legde langzaam sprekend maar zonder tijdverlies uit dat Pjotr Dmitritsj (welk een groot en beduidend man leek Levin nu de voorheen zo onbelangrijke Pjotr Dmitritsj) beloofd had dat hij op elk

moment wilde komen, dat hij zeker niet boos zou zijn en dat hij hem daarom onmiddellijk moest wekken.

De bediende stemde toe, ging naar boven en vroeg Levin naar de wachtkamer te gaan.

Levin hoorde hoe de dokter achter de deur hoestte, heen en weer liep, zich waste en iets zei. Drie minuten gingen voorbij; voor Levin leek het meer dan een uur. Hij kon niet langer wachten.

‘Pjotr Dmitritsj, Pjotr Dmitritsj!’ riep hij met een smekende stem door de open deur. ‘Neemt u me niet kwalijk, in godsnaam. Ontvangt u me toch. Het is nu al meer dan twee uur.’

‘Zo dadelijk, zo dadelijk!’ antwoordde de stem en Levin hoorde met verbazing dat de dokter zachtjes lachte terwijl hij dit zei.

‘Een ogenblikje maar...’

‘Zo dadelijk.’

Er gingen nog twee minuten voorbij waarin de dokter zijn laarzen aantrok en nog eens twee minuten waarin de dokter zich verder kleepte en zijn haar kamde.

‘Pjotr Dmitritsj!’ wilde Levin weer met een klaaglijke stem uitroepen maar op dat ogenblik kwam de dokter gekleed en gekamd te voorschijn. Die mensen kennen geen schaamte, dacht Levin. Ze kammen hun haar terwijl wij doodgaan!

‘Goedemorgen!’ zei de dokter terwijl hij hem een hand gaf en hem met zijn kalmte leek te willen plagen. ‘U moet niet zo’n haast hebben. Wel, hoe gaat het?’

Levin probeerde zo uitvoerig mogelijk te zijn en begon allerlei onnodige bijzonderheden over de toestand van zijn vrouw te vertellen waarbij hij zijn relaas voortdurend onderbrak met smeekbeden aan de dokter om direct met hem mee te gaan.

‘Ja, maar u moet niet zo’n haast maken. U weet het immers nog niet. Ik ben waarschijnlijk niet nodig maar ik heb het beloofd en ik zal heus wel komen. Maar er is geen haast. Gaat u alstublieft zitten; belooft u geen koffie?’

Levin keek hem aan met ogen die vroegen of hij hem voor de gek hield. Maar de dokter dacht er niet aan om hem voor de gek te houden.

‘Ik weet het, ik weet het,’ zei de dokter glimlachend. ‘Ik heb zelf een gezin, maar wij mannen zijn op zulke momenten de meest beklagenswaardige wezens die er bestaan. Ik heb een patiënte wier man bij zoiets altijd de wijk neemt naar de paardestal.’

‘Maar wat denkt u, Pjotr Dmitritsj? Denkt u dat het goed zal gaan?’

‘Alles wijst op een voorspoedige afloop.’

‘U komt dus meteen?’ vroeg Levin terwijl hij met woede naar de bediende keek die koffie binnenbracht.

‘Over een uurtje.’

‘Nee, om godswil!’

‘Goed dan, maar laat me even mijn koffie opdrinken.’

De dokter begon aan zijn koffie. Beide mannen zwegen.

‘Maar ze hebben de Turken nu toch definitief verslagen. Heeft u dat bulletin van gisteren gelezen?’ zei de dokter op een broodje kauwend.

‘Nee, ik houd het niet meer uit!’ zei Levin terwijl hij opsprong. ‘Over een kwartier bent u er dus?’

‘Over een halfuur.’

‘Op uw erewoord?’

Toen Levin thuiskwam, kwam ook het rijtuig van de vorstin voorrijden en gelijktijdig liepen ze naar de deur van de slaapkamer. De vorstin had tranen in haar ogen en haar handen trilden. Toen ze Levin zag, omhelsde ze hem en begon te huilen.

‘Wel, hoe is het, mijn lieve Lizaveta Petrovna,’ zei ze terwijl ze haar die hen met een stralend en bezorgd gezicht tegemoetkwam, bij de arm pakte.

‘Het gaat goed,’ zei ze. ‘Probeer haar over te halen om te blijven liggen. Dan gaat het gemakkelijker.’

Vanaf het moment dat hij ontwaakte en begreep wat er aan de hand was, had Levin zich erop voorbereid om zonder ergens aan te denken, zonder vooruit te kijken, zonder gedachten en gevoelens toe te laten, standvastig, zonder zijn vrouw van streek te maken maar haar integendeel gerust te stellen en te bemoedigen, datgene te verdragen wat hem te wachten stond. Hij wilde zelfs niet denken aan wat er kon gebeuren, hoe het af zou kunnen lopen, en hij had er zich, na geïnformeerd te hebben hoe lang dit gewoonlijk kon duren, geestelijk op voorbereid het een uur of vijf te verdragen en zichzelf in de hand te houden, en dit leek hem mogelijk. Toen hij echter terugkwam van de dokter en zag hoe zij leed, begon hij steeds vaker te herhalen: ‘Heer, vergeef ons, sta ons bij,’ te zuchten en omhoog te kijken; en hij was bang dat hij het niet uit zou kunnen houden, dat hij in tranen uit zou barsten en weg zou vluchten. Zo moeilijk had hij het. Maar er was pas een uur verstreken.

En na dat uur verstreek er nog een uur, twee uur, drie uur, al die vijf uren die hij voor zichzelf had vastgesteld als de uiterste termijn om te verdragen maar de toestand was nog steeds hetzelfde; hij verdroeg het nog steeds, want verdragen was het enige dat hij kon doen, terwijl hij elk ogenblik dacht dat hij de uiterste grens van wat hij kon verdragen, had bereikt en dat zijn hart elk moment zou breken van medelijden.

Er gingen echter nog minuten, uren en nog eens uren voorbij en het leed en de angst die hij voelde, groeiden steeds en werden steeds heviger.

Al die normale levensvoorwaarden die nodig zijn om zich een beeld van iets te kunnen vormen, bestonden niet meer voor Levin. Hij had alle besef van tijd verloren. Nu eens leken de minuten, die minuten waarin ze hem vroeg bij haar te

komen en waarin hij haar klamme hand vasthield die nu eens met een ongewone kracht kneep en hem dan weer wegduwde, hem uren; dan weer leken de uren hem minuten. Hij was verbaasd toen Lizaveta Petrovna vroeg of hij een kaars achter de schermen aan wilde steken en hij vernam dat het al vijf uur in de middag was. Als men hem gezegd had dat het pas tien uur in de ochtend was geweest, zou hem dat niet meer verbaasd hebben. Hij wist evenmin waar hij in die tijd was geweest als wanneer iets bepaalds was gebeurd. Hij zag haar koortsige gezicht nu eens vol onbegrip en leed, dan weer glimlachend en pogend hem gerust te stellen. Hij zag de vorstin, rood, gespannen, met verwarde grijze krullen, in tranen die ze naarstig weg trachtte te slikken terwijl ze op haar lippen beet; hij zag ook Dolly, en de dokter die dikke sigaretten rookte, en Lizaveta Petrovna met haar vastberaden, resolute en geruststellende gezicht, en de oude vorst die met een sombere blik door de salon wandelde. Maar hoe ze kwamen en gingen, waar ze zich bevonden, hij wist het niet. De vorstin was nu eens met de dokter in de slaapkamer en dan weer in het studeervertrek waar plotseling een gedekte tafel stond; en dan was zij het weer niet maar was het Dolly. Dan herinnerde Levin zich dat ze hem ergens heen hadden gestuurd. Op een keer stuurden ze hem om de tafel en de divan te gaan verzetten. Hij had dat vol ijver gedaan omdat hij dacht dat het voor haar nodig was, en pas daarna hoorde hij dat hij voor zichzelf een slaappleats had klaargemaakt. Daarna stuurden ze hem naar de dokter in de studeerkamer om iets te vragen. De dokter gaf antwoord en begon vervolgens over de ongeregeldheden in de doema te praten. Daarna stuurden ze hem naar de slaapkamer van de vorstin om de icoon met het vergulde zilverbeslag te halen, klom hij met het oude kamermeisje van de vorstin op een kastje om erbij te kunnen, brak het icoonlampje, probeerde het kamermeisje van de vorstin hem gerust te stellen wat het lampje en zijn vrouw betrof, droeg hij de icoon, zette haar bij het hoofdeinde van Kitty en stopte haar zorgvuldig achter het kussen. Maar waar, wanneer en waarom dat allemaal gebeurde, wist hij niet. Hij begreep ook niet waarom de vorstin hem bij zijn arm nam, medelijdend naar hem keek en hem verzocht te kalmeren, waarom Dolly probeerde hem over te halen wat te eten en hem de kamer uitbracht en zelfs niet waarom de dokter ernstig en medelijdend naar hem keek en hem aanraadde wat druppeltjes te nemen.

Hij wist en voelde slechts dat hetgeen zich hier voltrok gelijk was aan wat zich een jaar geleden in het hotel van de gouvernementsstad aan het doodsbed van zijn broer Nikolaj had voltrokken. Dat was echter leed geweest en dit was vreugde. Maar zowel dat leed als deze vreugde vielen gelijkelijk buiten alle normale levensomstandigheden; ze leken in dit normale leven op openingen waardoor iets hogers zichtbaar werd. Het voltrok zich even moeilijk, even pijnlijk, en de ziel verhief zich even onbereikbaar bij het aanschouwen van dit

hogere, naar die hoogte waarvan zij voordien nooit enig begrip had gehad en waar het verstand haar niet meer volgen kon.

Heer, vergeef ons en sta ons bij, bleef hij maar steeds voor zichzelf herhalen en hij voelde dat hij zich, niettegenstaande de zo langdurige en naar het leek volledige vervreemding, precies zo vol vertrouwen en eenvoud tot God wendde als tijdens zijn kinderjaren en zijn vroegste jeugd.

Gedurende deze hele tijd verkeerde hij om de beurt in twee tegenstrijdige stemmingen. Eén, wanneer hij niet bij haar was, met de dokter, die de ene dikke sigaret na de andere rookte en op de rand van de volle asbak uitdoofde, met Dolly en de vorst, waar over het eten werd gesproken, over de politiek, over de ziekte van Marja Petrovna en waar Levin plotseling gedurende een ogenblik absoluut vergat wat er gebeurde en zich voelde als iemand die wakker wordt; en de andere stemming, als hij bij haar was, bij het hoofdeinde van haar bed waar zijn hart wilde breken van medelijden maar nog steeds niet brak en waar hij niet ophield tot God te bidden. En telkens wanneer hij uit een moment van vergetelheid werd gewekt door een schreeuw die uit de slaapkamer naar hem toevloog, verviel hij weer tot die vreemde dwaling van het eerste ogenblik; telkens wanneer hij die schreeuw hoorde, sprong hij op en rende om zich vrij te pleiten maar bedacht onderweg dat hij onschuldig was en wilde haar beschermen, helpen. Maar wanneer hij naar haar keek, zag hij weer dat hij niet helpen kon en hij werd bang en zei: 'Heer, vergeef ons en sta ons bij.' En hoe verder de tijd voortschreed, des te sterker deze beide stemmingen werden: des te rustiger werd hij, haar helemaal vergetend, wanneer hij niet bij haar was; des te sterker werd de kwelling van haar lijden en het gevoel van machteloosheid bij het zien ervan. Hij sprong op, wilde ergens heen vluchten maar rende naar haar toe.

Soms als ze hem steeds weer riep, maakte hij haar verwijten. Maar bij het zien van haar gezicht met de gedweë glimlach en bij het horen van de woorden: 'Ik put je helemaal uit,' verweet hij God, maar denkend aan God vroeg hij onmiddellijk om vergiffenis en erbarmen.

Hij wist niet meer of het vroeg of laat was. Alle kaarsen waren reeds opgebrand. Dolly was zojuist in de studeerkamer geweest en had de dokter voorgesteld om wat te gaan liggen. Levin zat naar de verhalen van de dokter te luisteren over een charlatan-magnetiseur en keek naar de as van diens sigaret. Er was enige tijd rust en hij was alles om zich heen vergeten. Hij was helemaal vergeten wat er op dat moment gebeurde. Hij luisterde naar het verhaal van de dokter en begreep wat hij zei. Plotseling klonk er een onmenselijk geschreeuw. Het geschreeuw was zo vreselijk dat Levin zelfs niet overeind sprong maar met ingehouden adem en een angstig vragende blik in zijn ogen naar de dokter keek. De dokter boog zijn hoofd wat opzij, luisterde aandachtig en glimlachte goedkeurend. Alles was zo ongewoon dat Levin zich al nergens meer over verwonderde. Dat hoort zeker zo, dacht hij en hij bleef zitten. Maar van wie was dat geschreeuw? Hij sprong overeind, stoomde op zijn tenen de slaapkamer in, rende Lizaveta Petrovna en de vorstin voorbij en ging op zijn plaats bij het hoofdeinde staan. Het geschreeuw verstomde maar er was nu iets veranderd. Hij zag en begreep niet wat dat iets was en wilde het niet zien en begrijpen. Maar hij zag dit aan het gezicht van Lizaveta Petrovna: het stond streng, bleek en nog even vastberaden hoewel haar kaken lichtelijk trilden en haar ogen strak op Kitty waren gericht. Kitty's koortsige, uitgeputte, klamme gezicht waar een haarlok aan plakte, was naar hem toegewend en zocht zijn blik. Haar opgeheven handen vroegen de zijne. Ze pakte met haar klamme handen zijn koele handen vast en drukte ze tegen haar gezicht.

‘Ga niet weg, ga niet weg! Ik ben niet bang, ik ben niet bang!’ sprak ze snel. ‘Mama, neem mijn oorbellen. Ze hinderen mij. Ben je niet bang? Gauw, gauw, Lizaveta Petrovna...’

Ze praatte snel, heel snel en wilde glimlachen. Maar plotseling vertrok haar gezicht en ze duwde hem van zich af.

‘Nee, dit is vreselijk! Ik ga dood, ik ga dood! Ga weg, ga weg!’ riep ze en weer klonk dat zelfde onmenselijke geschreeuw.

Levin rende met zijn handen aan zijn hoofd de kamer uit.

‘Het is niets, het is niets, alles gaat goed!’ riep Dolly hem achterna.

Maar wat ze ook zeiden, hij wist dat alles nu verloren was. Hij stond met zijn hoofd tegen de deurpost van de kamer ernaast geleund, hoorde het nooit eerder gehoorde gekrijs en gegil van iemand en wist dat daar iets schreeuwde dat vroeger Kitty was geweest. Een kind wenste hij al lang niet meer. Nu haatte hij

dat kind. Hij wenste nu zelfs niet meer dat ze bleef leven. Hij wenste slechts dat er een einde zou komen aan dit vreselijke lijden.

‘Dokter! Wat gebeurt er? Wat gebeurt er? Mijn god!’ zei hij terwijl hij de dokter die binnenkwam bij zijn arm pakte.

‘Het is haast afgelopen,’ zei de dokter. En de dokter keek zo ernstig toen hij dit zei dat Levin *het is haast afgelopen* opvatte in de betekenis: ze is stervende.

Buiten zinnen rende hij de slaapkamer in. Het eerste dat hij daar zag, was het gezicht van Lizaveta Petrovna dat nog somberder en strenger was. Kitty’s gezicht was er niet meer. Op de plaats waar het vroeger was, was nu iets vreselijks, zowel door de krampachtige aanblik die het bood als door de klanken die eruit opstegen. Hij viel met zijn hoofd tegen de houten rand van het ledikant en voelde hoe zijn hart brak. Het verschrikkelijke geschreeuw hield niet op maar werd nog verschrikkelijker om dan plotseling te zwijgen als had het de laatste grens der verschrikking bereikt. Levin geloofde zijn oren niet maar er was geen twijfel mogelijk: het geschreeuw had opgehouden, hij hoorde een stille bedrijvigheid, geritsel, snel ademen en haar hortende, levende en tedere, gelukkige stem die zachtjes zei: ‘Het is voorbij.’

Hij tilde zijn hoofd op. Met haar handen krachteloos op de deken, ongewoon mooi en stil, keek ze hem sprakeloos aan en wilde maar kon niet glimlachen.

En plotseling voelde Levin zich uit die mysterieuze en vreselijke, onaardse wereld waarin hij deze laatste tweeëntwintig uur had doorgebracht, verplaatst naar zijn oude, vertrouwde wereld die nu echter zo’n nieuwe gloed van geluk uitstraalde dat hij het niet verdroeg. De gespannen snaren knapten allemaal. Snikken en vreugdetranen die hij nooit verwacht had, welden met zo’n kracht in hem omhoog en deden heel zijn lijf zo schokken dat ze hem lange tijd het spreken beletten.

Hij viel op zijn knieën voor het bed, hield de hand van zijn vrouw tegen zijn lippen en kuste haar, en die hand beantwoordde zijn kussen met een zwakke beweging van haar vingers. En ondertussen wiegde daar aan het voeteneinde van het ledikant, in de bekwame armen van Lizaveta Petrovna, als een vlammetje boven een kandelaar, het leven van een menselijk wezen dat nooit eerder had bestaan en dat nu precies zo, met hetzelfde recht, met dezelfde belangrjkheid voor zichzelf, zou leven en zijn gelijken voort zou brengen.

‘Het leeft! Het leeft! En een jongen nog wel! Maakt u zich toch niet zo ongerust!’ hoorde Levin de stem van Lizaveta Petrovna die met een bevende hand op de rug van het kind sloeg.

‘Mama, is het waar?’ vroeg Kitty’s stem.

Slechts het snikken van de vorstin was haar antwoord.

En midden in de stilte klonk, als een onweerlegbaar antwoord op de vraag van de moeder, een heel andere stem dan al de onderdrukt sprekende stemmen

in de kamer. Dit was de moedige, brutale schreeuw van een nieuw menselijk wezen van een onbegrijpelijke herkomst dat nog van niets wilde weten.

Als men eerder tegen Levin gezegd zou hebben dat Kitty dood was, dat hij samen met haar gestorven was, dat hun kinderen engelen waren en dat God hier voor hen stond, hij zou zich nergens over hebben verbaasd; maar nu hij tot de wereld der werkelijkheid was teruggekeerd, moest hij zijn hersens geweldig inspannen om te kunnen begrijpen dat ze leefde, dat het goed met haar ging en dat het wanhopig krijgende wezen zijn zoon was. Kitty leefde, er was een eind aan het lijden gekomen. En hij was onuitsprekelijk gelukkig. Hij begreep het en het maakte hem volmaakt gelukkig. Maar het kind? Waar kwam het vandaan, waarom, wie was het...? Hij kon het maar niet begrijpen; hij kon niet aan deze gedachte wennen. Dit leek hem wat al te veel van het goede, een overvloed waaraan hij lange tijd niet wennen kon.

Zo tussen negen en tien uur zaten de oude vorst, Sergej Ivanovitsj en Stepan Arkadjitsj bij Levin. Ze spraken even over de jonge moeder en gingen toen over op andere onderwerpen. Levin luisterde naar hen maar tijdens deze gesprekken dwaalden zijn gedachten onwillekeurig terug naar wat nu verleden tijd was, naar wat er tot die ochtend was gebeurd. Hij dacht ook aan zichzelf, aan hoe hij vanaf de vorige dag tot aan dit moment was geweest. Honderd jaren leken sindsdien te zijn voorbijgegaan. Hij voelde zich op een onbereikbare hoogte waarvan hij welwillend af trachtte te dalen om diegenen met wie hij sprak, niet te kwetsen. Terwijl hij sprak, dacht hij voortdurend aan zijn vrouw, aan bijzonderheden van haar toestand en aan zijn zoon, en hij probeerde aan de gedachte van diens bestaan te wennen. Heel de vrouwenwereld die na zijn trouwen voor hem een nieuwe, onbekende betekenis had gekregen, was nu in zijn begrip tot zo'n hoogte gestegen dat zijn verbeelding te kort schoot. Hij hoorde het gesprek over het diner in de club van de vorige dag en dacht: Wat gebeurt er nu met haar, zou ze slapen? Hoe gaat het met haar? Waar denkt ze aan? Zou mijn zoon Dmitri huilen? En midden in het gesprek, halverwege een zin, sprong hij op en liep de kamer uit.

‘Vraag even wanneer ik bij haar mag,’ zei de vorst.

‘Goed, dadelijk,’ zei Levin en hij ging zonder ook maar even stil te blijven staan naar haar toe.

Ze sliep niet maar sprak zachtjes met haar moeder en maakte plannen voor de aanstaande doopplechtigheid.

Ze lag achterover met haar armen boven de dekens, schoon, een keurig nachtmutsje met iets blauws op het gekamde haar, met een blik in haar ogen die hem verwelkomde, een blik die hem naar haar toetrok. En haar toch al zo gelukkige ogen keken nog gelukkiger naarmate hij dichterbij haar kwam. Haar gezicht weerspiegelde dezelfde overgang van het aardse naar het onaardse die men ook op het gezicht van overledenen ziet; waar het daar echter een afscheid is, was het hier een verwelcoming. Weer werd hij bevangen door een emotie zoals hij die tijdens de geboorte voelde. Ze pakte zijn hand. ‘Heb je geslapen?’ vroeg ze. Maar hij kon geen antwoord geven en wendde zich af want hij wist hoe zwak hij was.

‘Maar ik ben even ingedommeld, Kostja!’ zei ze tegen hem. ‘En ik voel me nu zo heerlijk.’

Ze keek hem aan en plotseling veranderde de uitdrukking van haar gezicht.

‘Geef u hem maar aan mij,’ zei ze omdat ze de baby hoorde huilen. ‘Geef u maar, Lizaveta Petrovna, dan kan hij ook kijken.’

‘Ja, laat papa maar eens kijken,’ zei Lizaveta Petrovna terwijl ze iets optilde en naar hen toebracht wat rood, vreemd en beweeglijk was. ‘Wacht even, we zullen hem eerst nog even verschonen,’ en Lizaveta Petrovna legde dat rode en beweeglijke op het bed en begon de baby uit en in te pakken, tilde hem met één vinger op, keerde hem om en bestrooide hem ergens mee.

Terwijl Levin naar dit nietige, zielige wezentje keek, deed hij vergeefse pogingen om in zijn hart tekenen van vaderlijke gevoelens te bespeuren. Maar hij voelde slechts afkeer. Toen het echter blootlag en hij het gespartel zag van de piepkleine saffraankleurige handjes en voetjes met vingertjes en teentjes en zelfs een grote teen die anders was dan de andere tenen, en toen hij zag dat Lizaveta Petrovna de uitgespreide armpjes als zachte veren in de linnen kleertjes drukte, kreeg hij zo’n medelijden met dit wezentje en werd hij zo bang dat ze het zou beschadigen dat hij haar hand tegenhield.

Lizaveta Petrovna begon te lachen.

‘Weest u maar niet bang, weest u niet bang!’

Toen de baby verschoond en in een stevige pop veranderd was, wiegde Lizaveta Petrovna hem als was ze trots op haar werk en stapte wat achteruit om Levin zijn zoon in al zijn glorie te laten zien.

Kitty die haar ogen niet van de baby af kon houden, keek van opzij toe.

‘Geef, geef!’ zei ze en ze wilde zelfs overeind gaan zitten.

‘Wat doet u, Katerina Aleksandrovna. Dat mag niet, zulke bewegingen! Wacht maar, ik geef hem wel. We zullen papaatje eens laten zien hoe flink we zijn!’

En op haar ene hand (van de andere hand steunden slechts de vingers het wankelende nekje) tilde Lizaveta Petrovna dat vreemde, waggelende rode wezentje dat zijn kopje achter de rand van de luier verborg, naar Levin toe. Maar er waren ook een neus, schele ogen en smakkende lippen.

‘Een prachtig kind!’ zei Lizaveta Petrovna.

Levin zuchtte verdrietig. Dit prachtige kind boezemde hem slechts een gevoel van weerzin en medelijden in. Dit was absoluut niet het gevoel dat hij had verwacht.

Hij wendde zich af toen Lizaveta Petrovna de baby aan de onwennige borst legde.

Gelach deed hem plotseling opkijken. Het was Kitty die lachte. De baby had de borst genomen.

‘Genoeg nu, genoeg!’ zei Lizaveta Petrovna maar Kitty wilde de baby niet afgeven. Hij was in haar armen in slaap gevallen.

‘Kijk nu eens,’ zei Kitty terwijl ze de baby zo naar hem toe draaide dat hij hem

kon zien. Het oudemannetjesgezichtje trok zich plotseling tot nog meer rimpels samen en de baby nieste.

Levin kuste zijn vrouw en glimlachend, terwijl hij zijn tranen van vertedering nauwelijks kon bedwingen, verliet hij de donkere kamer.

Hij voelde voor dit kleine wezentje heel iets anders dan hij had verwacht. Niets in dit gevoel was vrolijk of blij; integendeel, het was een nieuw en pijnlijk angstgevoel. Het was het besef van weer een nieuw gebied waarop hij kwetsbaar was. En dat besef was aanvankelijk zo pijnlijk en de angst dat dit hulpeloze wezentje iets overkomen zou, was zo sterk dat daardoor het vreemde gevoel van redeloze vreugde en zelfs trots toen het kind nieste, ongemerkt aan hem voorbijging.

Stepan Arkadjitsj' zaken bevonden zich in een deplorabele toestand.

Het geld voor het twee derde deel van het bos was al gespendeerd en tegen tien procent korting had hij bij de koopman voorschot genomen op bijna het gehele laatste deel. De koopman wilde geen geld meer geven, te meer daar Darja Aleksandrovna deze winter, met een direct beroep op haar recht op dit bezit, weigerde het contract voor ontvangst van het geld van het laatste derde deel te tekenen. Heel zijn salaris ging op aan de kosten voor het huishouden en aan het betalen van schulden waarbij het ene gat niet meer met het andere kon worden gedicht. Er was absoluut geen geld meer.

Dit was onplezierig, hinderlijk en kon volgens Stepan Arkadjitsj zo niet voortduren. De oorzaak moest naar zijn opvatting gezocht worden in het feit dat hij te weinig salaris ontving. Vijf jaar geleden was zijn betrekking blijkbaar heel goed geweest maar het was nu niet meer wat het zijn moest. Petrov kreeg als directeur van een bank twaalfduizend roebel; Sventitski als genootschapslid zeventienduizend; Mitin, die een bank had opgericht, vijftigduizend. Ik ben klaarblijkelijk in slaap gevallen en ze hebben me vergeten, dacht Stepan Arkadjitsj. Hij begon zijn ogen en oren goed de kost te geven en tegen het eind van de winter kreeg hij een uitstekende positie in het oog waar hij de aanval op opende, eerst vanuit Moskou via ooms, tantes en vrienden om daarna, toen de tijd er rijp voor was, in het voorjaar zelf naar Petersburg te vertrekken. Het was een van die lucratieve smeergelddbetrekkingen waarvan er toen in alle salarisklassen van duizend tot vijftigduizend roebel per jaar steeds meer kwamen; het ging om de positie van commissielid in het Verenigde agentschap van de wederzijdse kredietbalans van de zuidelijke spoorwegen en bankinstellingen. Deze positie, zoals al dergelijke posities, vereiste zo'n enorme kennis en activiteit dat die maar moeilijk in één mens te verenigen waren. Maar daar er niemand was die deze kwaliteiten in zich verenigde, was het altijd nog beter dat een eerlijk man in plaats van een oneerlijk man deze post bezette. En Stepan Arkadjitsj was niet slechts een eerlijk man (zonder nadruk) maar hij was een éerlijk man (met nadruk) in die bijzondere betekenis die dit woord in Moskou heeft wanneer men zegt: een éerlijk politicus, een éerlijk schrijver, een éerlijk tijdschrift, een éerlijke instelling, een éerlijke richting, en hetgeen niet slechts wil zeggen dat de man of de instelling niet oneerlijk is maar ook dat ze bij gelegenheid in staat zijn de regering lik op stuk te geven. Stepan Arkadjitsj

verkeerde in Moskou in die kringen waar dit woord in zwang was gekomen, werd daar als een éérlijk man beschouwd en had daarom meer recht op deze positie dan iemand anders.

Deze betrekking gaf tussen de zeven- en tienduizend roebel per jaar en Oblonski kon hem bekleden zonder zijn staatsbetrekking op te moeten geven. Het was afhankelijk van twee ministeries, van een dame en van twee joden; en hoewel al deze mensen reeds voorbereid waren, moest Stepan Arkadjitsj hen toch in Petersburg gaan bezoeken. Bovendien had Stepan Arkadjitsj zijn zuster Anna een definitief antwoord van Karenin aangaande de scheiding beloofd. En na vijftig roebel aan Dolly te hebben gevraagd en gekregen, was hij naar Petersburg vertrokken.

Terwijl Stepan Arkadjitsj in Karenins werkkamer naar diens verslag over de oorzaken van de slechte situatie van de Russische financiën zat te luisteren, wachtte hij slechts op het moment dat deze op zou houden om over zijn eigen zaken en over Anna te beginnen.

‘Ja, dat is zeer juist,’ zei hij toen Aleksej Aleksandrovitsj zijn *pince-nez*, zonder welke hij nu niet meer kon lezen, afzette en zijn gewezen zwager vragend aankeek. ‘Dat is in zijn details zeer juist maar toch is het principe van onze tijd: de vrijheid.’

‘Ja, maar ik breng een ander principe naar voren dat ook het principe van de vrijheid behelst,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj met de nadruk op ‘behelst’ en hij zette zijn *pince-nez* weer op om voor zijn toehoorder nogmaals de passage voor te kunnen lezen waarin dat werd gezegd.

En na het prachtig geschreven manuscript met de enorm brede kantlijnen doorgebladerd te hebben, las Aleksej Aleksandrovitsj de overtuigende passage nogmaals voor.

‘Ik wil geen systeem van protectie om particulieren te begunstigen maar voor het algemeen welzijn, en in gelijke mate voor lagere en hogere klassen,’ zei hij terwijl hij Oblonski over zijn *pince-nez* aankeek. ‘Maar *zij* kunnen dit niet begrijpen, *zij* zijn slechts met hun persoonlijke belangen bezig en laten zich meeslepen door mooie woorden.’

Stepan Arkadjitsj wist dat wanneer Karenin begon te praten over wat *zij* deden en dachten, juist zij die zijn projecten niet wilden aanvaarden en de oorzaak waren van alle kwaad in Rusland, dat hij dan bijna aan het eind was; en daarom loochende hij met graagte het principe van de vrijheid en was hij het helemaal met hem eens. Aleksej Aleksandrovitsj zweeg terwijl hij peinzend in zijn manuscript bladerde.

‘Ach, dat is waar ook,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Ik had je willen vragen of je, wanneer je Pomorski toevallig ziet, zo terloops de opmerking zou willen maken dat ik heel graag de vacante betrekking van commissielid bij het Verenigde

agentschap van de wederzijdse kredietbalans van de zuidelijke spoorwegen zou willen vervullen.’

Stepan Arkadjitsj was gewend geraakt aan de naam van deze betrekking die hem zo na aan het hart lag, en hij sprak hem heel snel en feilloos uit. Aleksej Aleksandrovitsj informeerde naar de activiteiten van deze commissie en verzonk in gepeins. Hij vroeg zich af of er in deze activiteiten niet iets school wat indruiste tegen zijn projecten. Maar daar de activiteiten van deze nieuwe instelling zeer gecompliceerd waren en zijn projecten een zeer groot terrein besloegen, kon hij dat niet meteen overzien en zei na zijn *pince-nez* te hebben afgezet: ‘Ik zal het zeer zeker tegen hem zeggen maar waarom heb je eigenlijk belangstelling voor deze betrekking?’

‘Een goed salaris, tot negenduizend, en mijn middelen...’

‘Negenduizend,’ herhaalde Aleksej Aleksandrovitsj en hij fronste het voorhoofd. Dit hoge salarisbedrag deed hem eraan denken dat de beoogde activiteit van Stepan Arkadjitsj indruiste tegen het hoofdmotief van zijn projecten die altijd economisch gericht waren.

‘Ik ben van oordeel, en ik heb daarover een memorandum geschreven, dat deze enorme salarissen in onze tijd tekenen van de foutieve economische *assiette* van onze regering zijn.’

‘Maar, hoe wil jij het dan?’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Goed, laten we veronderstellen dat een directeur van een bank tienduizend ontvangt, maar dat is hij immers waard. Of een ingenieur ontvangt twintigduizend. Een vitaal belang, wat wil je!’

‘Ik veronderstel dat salaris betaling is voor koopwaar en onderhevig moet zijn aan de wet van vraag en aanbod. Als een vastgesteld salaris niet overeenkomstig deze wet is zoals bijvoorbeeld wanneer ik zie dat twee ingenieurs de hogeschool verlaten, beiden met dezelfde kennis en bekwaamheden, en de een veertigduizend krijgt terwijl de ander zich tevreden moet stellen met tweeduizend; of wanneer de genootschappen rechtskundigen of huzaren zonder enige bijzondere speciale kennis tegen een geweldig salaris tot bankdirecteur benoemen, dan concludeer ik dat de salarissen niet volgens de wet van vraag en aanbod worden bepaald maar gewoonweg door persoonlijke bevoordeling. En hier is sprake van een op zichzelf heel belangrijk misbruik dat een schadelijke invloed heeft op de staatsdienst. Ik ben van mening...’

Stepan Arkadjitsj haastte zich zijn zwager in de rede te vallen.

‘Ja, maar je moet toch toegeven dat hier een nieuwe, ongetwijfeld nuttige instelling wordt gevestigd. Hoe je het ook ziet, het is van vitaal belang! Wat vooral wordt gewaardeerd, is dat de leiding in éérlijke handen is,’ zei Stepan Arkadjitsj met nadruk.

Maar Aleksej Aleksandrovitsj begreep de Moskouse betekenis van het woord

eerlijk niet.

‘Eerlijkheid is slechts een negatieve eigenschap,’ zei hij.

‘Maar je zult me toch een grote dienst bewijzen,’ zei Stepan Arkadjitsj, ‘door bij Pomorski zo even een woordje te laten vallen. Zomaar, tussen neus en lippen...’

‘Ja, maar ik dacht dat het toch veel meer van Bolgarinov afhing,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Bolgarinov is het er van zijn kant helemaal mee eens,’ zei Stepan Arkadjitsj die een kleur kreeg.

Stepan Arkadjitsj kleurde omdat hij diezelfde ochtend bij de jood Bolgarinov was geweest en dat bezoek had een heel onplezierige herinnering bij hem achtergelaten. Stepan Arkadjitsj wist zeker dat de instelling waarvoor hij wilde gaan werken nieuw, vitaal en eerlijk was, maar die oentend toen Bolgarinov hem blijkbaar opzettelijk twee uur in zijn ontvangkamer liet wachten met de andere indieners van verzoeken, had hij zich plotseling helemaal niet op zijn gemak gevoeld.

Of het nu kwam omdat hij, vorst Oblonski, nazaat van Rurik, twee uur in de ontvangkamer van een jood moest wachten, of omdat hij voor de eerste keer in zijn leven niet het voorbeeld volgde van zijn voorvaderen die altijd in staatsdienst waren geweest maar zich nu een andere carrière wenste; hij voelde zich in ieder geval niet op zijn gemak. Gedurende deze twee uur die Stepan Arkadjitsj bij Bolgarinov moest wachten, liep hij ferm door de wachtkamer heen en weer, streek zijn bakkebaarden glad, begon een gesprek met de andere indieners van verzoeken en verzoon een woordspeling over het wachten bij een jood terwijl hij zijn uiterste best deed om datgene wat hij voelde, voor de anderen en ook voor zichzelf verborgen te houden.

Maar al die tijd voelde hij zich niet op zijn gemak en ontstemd en hij wist zelf niet waarom: was het omdat er van zijn woordspeling over wachten bij een jood niets terechtkwam of had het een andere oorzaak? Toen Bolgarinov hem ten slotte buitengewoon hoffelijk en zichtbaar triomferend vanwege zijn vernedering ontving en bijna weigerde aan zijn verzoek te voldoen, had Stepan Arkadjitsj zich gehaast om dit bezoek zo snel mogelijk te vergeten. En nu steeg hem alleen al bij de herinnering het schaamrood naar zijn kaken.

‘Nu heb ik nog iets op mijn hart en je weet wel wat. Het gaat over Anna,’ zei Stepan Arkadjitsj na even te hebben gezwegen en de onaangename indruk te hebben afgeschud.

Zodra Oblonski de naam Anna uitsprak, veranderde Aleksej Aleksandrovitsj’ gezicht volkomen: de voorgaande levendigheid maakte plaats voor een vermoeide en levenloze uitdrukking.

‘Wat wil je eigenlijk van me?’ zei hij terwijl hij op zijn stoel draaide en zijn *pince-nez* dichtklikte.

‘Een beslissing, Aleksej Aleksandrovitsj, een beslissing. Ik wend me nu tot jou,’ (‘niet als tot een gekwetste echtgenoot,’ wilde Stepan Arkadjitsj zeggen maar omdat hij bang was de zaak hiermee te bederven, veranderde hij wat woorden:) ‘niet als tot een staatsman’ (dat sloeg nergens op) ‘maar eenvoudig als tot een mens, zowel een goed mens als een christen. Je moet medelijden met haar hebben,’ zei hij.

‘Waarom dan wel?’ zei Karenin zacht.

‘Ja, medelijden met haar. Als je haar eens gezien had zoals ik haar zag, ik ben heel de zomer bij haar geweest, je zou met haar te doen hebben. Haar situatie is vreselijk, echt vreselijk.’

‘Ik had de indruk,’ antwoordde Aleksej Aleksandrovitsj met een nog hogere, bijna gillende stem, ‘dat Anna Arkadjevna alles heeft wat zij wenste.’

‘Ach, Aleksej Aleksandrovitsj, om godswil, laten we nu geen recriminaties maken! Wat voorbij is, is voorbij en je weet wat ze wenst en waarop ze wacht, de scheiding.’

‘Maar ik verkeer in de veronderstelling dat Anna Arkadjevna van de scheiding wenst af te zien indien ik de eis stel dat de zoon aan mij wordt toegewezen. Ik heb ook in die zin geantwoord en ik denk dat deze zaak afgehandeld is. Ik beschouw hem als afgehandeld,’ gilte Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Maak je in godsnaam toch niet kwaad,’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij de knie van zijn zwager aanraakte. ‘De zaak is niet afgehandeld. Als je mij toestaat te recapituleren, dan was het aldus: toen jullie uit elkaar gingen, was je zo grootmoedig als maar zijn kon: je gaf haar alles, haar vrijheid, zelfs een scheiding. Ze waardeerde dit. Nee, dat moet je niet denken. Ze waardeerde het werkelijk. Zozeer dat ze in die eerste ogenblikken toen ze zich schuldig tegenover jou voelde, niet alles overzag en ook niet kon overzien. Ze deed toen overal

afstand van. Maar de werkelijkheid, de tijd heeft geleerd dat haar toestand ondraaglijk en onmogelijk is.'

'Het leven van Anna Arkadjevna vermag mij niet te interesseren,' viel Aleksej Aleksandrovitsj hem met opgetrokken wenkbrouwen in de rede.

'Sta me toe om dat te betwijfelen,' antwoordde Stepan Arkadjitsj op zachte toon. 'De situatie waarin zij verkeert is een marteling voor haar en kan niemand, wie dan ook, tot voordeel strekken. Haar verdiende loon, zal jij zeggen. Dat weet ze en ze vraagt je niets; ze zegt zonder meer dat ze je nergens om durft te vragen. Maar ik, wij, alle familieleden die van haar houden, vragen, smeken je. Waarom moet zij zo lijden? Wie wordt hier beter van?'

'Neem me niet kwalijk, maar je schijnt mij in de beklaagdenbank te willen zetten,' zei Aleksej Aleksandrovitsj.

'Welnee, welnee, niet in het minst, begrijp me toch,' zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij zijn zwagers hand weer aanraakte als wist hij zeker dat deze aanraking hem milder zou stemmen. 'Ik zeg alleen maar dat haar toestand ondraaglijk is en dat jij die kunt verlichten zonder er zelf iets bij in te schieten. Ik zal alles zo voor je regelen dat je er niets van merkt. Je hebt het immers beloofd.'

'Die belofte is in een vroeger stadium gedaan. En ik veronderstelde dat de kwestie aangaande mijn zoon voor een beslissing had gezorgd. Bovendien hoopte ik dat Anna Arkadjevna nog grootmoedig genoeg was...' Aleksej Aleksandrovitsj trok wit weg, hij sprak met moeite en zijn lippen trilden.

'Ze laat alles aan jouw grootmoedigheid over. Ze vraagt, ze smeekt maar één ding, haar verlossen uit die onmogelijke situatie waarin ze zich bevindt. Ze vraagt al niet meer om haar zoon. Aleksej Aleksandrovitsj, je bent een goed mens. Verplaats jezelf voor een enkel ogenblik in haar toestand. Het vraagstuk van de scheiding is voor haar, in haar toestand, een kwestie van leven en dood. Als je het toen niet had beloofd, zou ze zich in haar situatie hebben geschikt en zou ze op het platteland wonen. Maar je beloofde het, ze heeft je geschreven en ze verhuisde naar Moskou. En hier in Moskou waar elke ontmoeting voor haar als een mes in het hart is, woont ze al zes maanden terwijl ze elke dag de beslissing verwacht. Dit staat immers gelijk met een ter dood veroordeelde maandenlang met een strop om zijn nek te laten zitten met de belofte dat het misschien de dood, misschien ook gratie wordt. Heb medelijden met haar en daarna neem ik het op mij om alles zo te regelen... *Vos scrupules...*'

'Daar praat ik niet over, daar praat ik niet over...' viel Aleksej Aleksandrovitsj hem vol walging in de rede. 'Maar misschien heb ik iets beloofd wat ik niet had mogen beloven omdat ik daar het recht niet toe had.'

'Je weigert dus je belofte na te komen?'

'Ik heb nooit geweigerd om te doen wat mogelijk was maar ik heb tijd nodig om erover na te denken in hoeverre hetgeen ik beloofde, mogelijk is.'

‘Nee, Aleksej Aleksandrovitsj!’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij opsprong. ‘Ik weiger dit te geloven! Zij is zo ongelukkig als een vrouw kan zijn en je kunt niet weigeren in zo’n...’

‘Voor zover hetgeen ik beloofde, mogelijk is. *Vous professez d’être un libre penseur*. Maar ik kan als gelovig mens in zo’n gewichtige aangelegenheid niet handelen tegen de wetten van het christendom.’

‘Maar voor zover ik weet, is echtscheiding in christelijke samenlevingen ook bij ons toegestaan,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Ook onze Kerk staat echtscheiding toe. En wij zien...’

‘Het is toegestaan maar niet in deze zin.’

‘Aleksej Aleksandrovitsj, ik herken je niet meer,’ zei Oblonski na een ogenblik gezwegen te hebben. ‘Was jij het niet (en waardeerden wij dit niet?) die alles vergaf en die, juist door christelijke gevoelens bewogen, alles op wilde offeren? Je hebt zelf gezegd: de rok geven wanneer het hemd ontnomen wordt en nu...’

‘Ik verzoek u,’ Aleksej Aleksandrovitsj stond plotseling op, hij was bleek en zijn kaak trilde terwijl hij met een hoge stem zei: ‘ik verzoek u om dit gesprek, om dit gesprek... te beëindigen.’

‘Ach nee! Vergeef me als ik je gekwetst heb,’ zei Stepan Arkadjitsj met een verlegen glimlach terwijl hij zijn hand uitstak. ‘Ik heb toch alleen maar als afgezant mijn boodschap doorgegeven.’

Aleksej Aleksandrovitsj gaf hem een hand, verzonk even in gepeins en zei: ‘Ik moet hier over nadenken en advies inwinnen. Overmorgen zal ik u een definitief antwoord geven,’ voegde hij hieraan toe na iets overwogen te hebben.

Stepan Arkadjitsj wilde reeds weggaan toen Kornej iemand aandiende: 'Sergej Aleksejtsj!'

'Wie is die Sergej Aleksejtsj?' wilde Stepan Arkadjitsj vragen maar meteen schoot het hem te binnen.

'Ach, Serjozja!' zei hij. 'Ik dacht Sergej Aleksejtsj, de directeur van het departement.' En hij herinnerde zich dat Anna hem gevraagd had te trachten hem te ontmoeten.

En hij moest denken aan het verlegen, verdrietige gezicht waarmee Anna tijdens het uitlaten tegen hem had gezegd: 'Je zult hem vast wel zien. Probeer precies te weten te komen waar hij is en wie er bij hem is. En Stiva... als het mogelijk zou zijn! Het zou toch mogelijk kunnen zijn?' Stepan Arkadjitsj begreep dat dit 'als het mogelijk zou zijn' betekende: als het mogelijk zou zijn om de echtscheiding zo te regelen dat de zoon aan haar zou worden toegewezen... Stepan Arkadjitsj zag nu in dat daar zelfs niet aan te denken viel maar hij was toch blij zijn neef te zien.

Aleksej Aleksandrovitsj herinnerde zijn zwager eraan dat tegen de zoon nooit over de moeder gesproken werd, en verzocht hem om met geen woord over haar te spreken.

'Hij is erg ziek geweest na die ontmoeting met zijn moeder die wij niet hadden vóórzien,' zei Aleksej Aleksandrovitsj. 'We vreesden zelfs voor zijn leven. Maar een goede behandeling en baden in zee gedurende de zomer hebben zijn gezondheid weer hersteld en ik heb hem nu op aanraden van de dokter naar school gedaan. Inderdaad bleek de invloed van vrienden gunstig voor hem te zijn; hij is nu weer helemaal gezond en leert goed.'

'Wat een kerel is dat geworden! Dat is geen Serjozja maar helemaal een Sergej Aleksejtsj!' zei Stepan Arkadjitsj glimlachend terwijl hij naar de mooie, breedgeschouderde jongen keek die levendig en ontspannen in een blauw jasje en een lange broek de kamer binnenkwam. De jongen zag er vrolijk en gezond uit. Hij maakte een buiging voor zijn oom als voor een onbekende maar toen hij zag wie hij was, bloosde hij en keerde zich snel van hem af alsof hij ergens kwaad en beledigd over was. De jongen ging naar zijn vader toe en gaf hem het lijstje van de op school behaalde cijfers.

'Ja, dat ziet er goed uit,' zei de vader, 'je kunt gaan.'

'Hij is mager geworden en groot; het is geen kind meer maar een jongen; ik

mag dat graag zien,' zei Stepan Arkadjitsj. 'Weet je nog wie ik ben?'

De jongen keek vlug om naar zijn vader.

'Dat weet ik, *mon oncle*,' antwoordde hij terwijl hij hem aankeek en daarna zijn ogen weer neersloeg.

De oom riep de jongen bij zich en pakte zijn hand vast.

'Vertel me eens, hoe gaat het met je?' zei hij omdat hij met hem wilde praten maar niet wist wat hij moest zeggen.

De jongen bloosde en probeerde zonder antwoord te geven zijn hand voorzichtig uit zijn ooms hand te trekken. Zodra Stepan Arkadjitsj zijn hand losliet, vluchtte hij na eerst zijn vader vragend te hebben aangekeken als een vrijgelaten vogeltje de kamer uit.

Er was een jaar voorbijgegaan sinds Serjozja zijn moeder voor het laatst had gezien. Sindsdien had hij nooit meer iets over haar gehoord. En in dat jaar had men hem op school gedaan waar hij kameraadjes had gekregen van wie hij was gaan houden. Hij werd niet meer geplaagd door dromen en herinneringen aan zijn moeder die ervoor gezorgd hadden dat hij na hun weerzien ziek was geworden. Hij verdreef ze verwoed wanneer ze weer kwamen omdat hij ze beschamend vond en slechts passend bij meisjes maar niet bij een jongen en bij een schoolkameraad. Hij wist dat er tussen zijn vader en moeder een twist bestond waardoor ze van elkaar gescheiden leefden, dat hij gedoemd was bij zijn vader te blijven en hij probeerde aan deze gedachte te wennen.

Hij vond het onaangenaam om deze oom te zien die op zijn moeder leek want daardoor werden die herinneringen opgeroepen waar hij zich voor schaamde. En nog vervelender vond hij het omdat enkele woorden die hij gehoord had terwijl hij bij de deur van de werkkamer stond te wachten, en vooral de gezichten van zijn vader en oom, hem deden begrijpen dat ze over zijn moeder hadden gesproken. En om die vader, met wie hij samenleefde en van wie hij afhankelijk was, niet te veroordelen en vooral om zich niet over te geven aan een overgevoeligheid die hij zo vernederend vond, deed Serjozja zijn best om niet naar deze oom die zijn rust was komen verstoren, te kijken en om zich van zijn herinneringen los te maken.

Maar toen Stepan Arkadjitsj, die na hem de kamer verliet, hem op de trap zag, bij zich riep en vroeg hoe hij zijn tijd op school tussen de lesuren doorbracht, begon Serjozja, nu zijn vader er niet bij was, toch tegen hem te praten.

'We hebben nu een spoorlijn,' gaf hij als antwoord op de vraag. 'Ziet u, dat gaat zo: twee jongens stappen in de bank. Dat zijn de passagiers. Maar één gaat boven op diezelfde bank staan. En alle anderen worden ingespannen. Het mag met je armen, het mag met riemen en dan gaan ze door alle lokalen. De deuren worden al van tevoren opengezet. Ja, en het is moeilijk om bestuurder te zijn!'

'Dat is de jongen die staat?' vroeg Stepan Arkadjitsj glimlachend.

‘Ja, je moet durf hebben en handig zijn, vooral als ze plotseling stoppen of als er eentje afvalt.’

‘Ja, dat is geen peuleschilletje,’ zei Stepan Arkadjitsj en hij keek verdrietig naar die levendige ogen die de jongen van zijn moeder had en die al niet meer kinderlijk, al niet meer helemaal onschuldig waren. En hoewel hij Aleksej Aleksandrovitsj beloofd had om niet over Anna te praten, kon hij het toch niet laten.

‘Herinner je je moeder nog?’ vroeg hij plotseling.

‘Nee,’ zei Serjozja snel. Hij werd vuurrood, sloeg zijn ogen neer en zijn oom kon verder niets meer uit hem krijgen.

Een halfuur later vond de Slavische gouverneur zijn pupil op de trap en hij wist een hele tijd niet of hij kwaad was of dat hij huilde.

‘Wat nu, je hebt je zeker pijn gedaan bij het vallen?’ zei de gouverneur. ‘Ik heb nog zo gezegd dat dit een gevaarlijk spel is. Ik zal het tegen de directeur moeten zeggen.’

‘Als ik me pijn had gedaan, zou niemand daar iets van merken. Dat is vast en zeker.’

‘Maar wat is er dan?’

‘Laat me toch met rust! Of ik het me nu herinner of niet... Wat heb ik ermee te maken? Waarom moet ik het me herinneren? Laat me met rust!’ sprak hij al niet meer tegen de gouverneur maar tegen de hele wereld.

Zoals altijd bracht Stepan Arkadjitsj ook nu zijn tijd in Petersburg niet in ledigheid door. Naast het regelen van zaken aangaande de echtscheiding van zijn zuster en de nieuwe betrekking, moest hij zich daar, zoals altijd, verfrissen na de mufte sfeer van Moskou, zoals hij het noemde.

Ondanks de *café-chantants* en de omnibussen was Moskou toch een stilstaand moeras. Zo voelde Stepan Arkadjitsj het altijd. Als hij in Moskou woonde, vooral dicht bij zijn familie, begon hij neerslachtig te worden. Als hij te lang in Moskou verbleef zonder ergens anders heen te gaan, kwam het zover met hem dat hij begon te tobben over het slechte humeur en de verwijten van zijn vrouw, zijn gezondheid, de opvoeding van de kinderen, kleinigheden van zijn werk; zelf zijn schulden begonnen hem zorgen te baren. Maar hij behoefde maar naar Petersburg te gaan en enige tijd door te brengen in die kringen waarin hij verkeerde en waar men leefde, echt leefde, en waar ze niet sukkelden zoals in Moskou, of die gedachten waren op slag verdwenen en smolten weg als sneeuw voor de zon.

Zijn vrouw...? Hij had die dag met vorst Tsjetsjenski gesproken. Vorst Tsjetsjenski had een vrouw en kinderen, grote jongens die page waren in het corps, en had daarnaast nog een ander, een onwettig gezin, ook met kinderen. Hoewel het eerste gezin ook een goed gezin was, voelde vorst Tsjetsjenski zich in het tweede gelukkiger. Hij placht zijn oudste zoon mee te nemen naar het tweede gezin en hij vertelde Stepan Arkadjitsj dat hij dit nuttig vond voor zijn zoon en goed voor diens ontwikkeling. Wat zou men hier in Moskou van zeggen?

Kinderen? In Petersburg vormden kinderen geen belemmering voor het leven van hun vaders. Kinderen werden opgevoed in inrichtingen, en hier heerste niet die in Moskou wijdverbreide, zoals bijvoorbeeld ook in Lvov, barbaarse opvatting dat alle luxe van het leven er voor kinderen was en voor ouders slechts werk en zorgen. Hier begrepen ze, dat een man verplicht was een eigen leven te leiden en hoe een ontwikkeld man behoorde te leven.

Het werk? Ook het werk was niet die hardnekkige, hopeloze tredmolen van Moskou; hier bestond belangstelling voor het werk. Een ontmoeting, een dienst bewijzen, een rake opmerking, de kunst te kunnen imiteren... en een man maakte plotseling carrière, zoals Brjantsev die Stepan Arkadjitsj de vorige dag had ontmoet en die nu eerste hofraad was. Zulk werk was interessant.

Wat vooral kalmerend op Stepan Arkadjitsj werkte was de wijze waarop men

in Petersburg over geldzaken dacht. Bartnjanski die met die *train* die hij leidde, minstens vijftigduizend nodig had, maakte daar de vorige dag een interessante opmerking over.

Toen ze voor het eten aan de praat waren geraakt, zei Stepan Arkadjitsj tegen Bartnjanski: 'Je schijnt nogal goed bevriend te zijn met Mordvinski; je zou me een dienst kunnen bewijzen. Zou je alsjeblieft een goed woordje voor me bij hem willen doen? Het gaat om een betrekking die ik graag zou willen hebben. Lid van het agentschap...'

'Ja, maar dat onthoud ik toch niet... Maar waar je zin in hebt, die spoorwegzaken met die joden... Je kan zeggen wat je wilt, het is toch smeerlapperij!'

Stepan Arkadjitsj zei niet tegen hem dat dit van vitaal belang was; Bartnjanski zou dat toch niet begrijpen.

'Ik heb geld nodig, ik heb niets meer om van te leven.'

'Je leeft toch?'

'Ja, maar met schulden.'

'Het is niet waar! Veel?' vroeg Bartnjanski medelijdend.

'Heel veel, twintigduizend.'

Bartnjanski schaterde het uit.

'O, gelukkig mens!' zei hij. 'Ik heb anderhalf miljoen schuld, geen enkel bezit en je ziet, ik leef er nog goed van!'

En Stepan Arkadjitsj zag dat het niet slechts woorden waren maar dat het strookte met de werkelijkheid. Zjivachov had dertigduizend schuld, geen luis om dood te drukken maar toch leefde hij en hoe! Graaf Krivtsov was al lang door iedereen afgeschreven maar hij hield er twee maitresses op na. Petrovski had er vijf miljoen doorgejaagd en leefde op dezelfde voet voort. Hij was zelfs financieel directeur tegen een salaris van twintigduizend. Maar afgezien daarvan had Petersburg fysiek een weldadige uitwerking op Stepan Arkadjitsj. Petersburg maakte hem jong. In Moskou keek hij soms naar zijn grijze haren, deed een tukje na het eten, rekte zich zo af en toe uit, liep hijgend de trap op, verveelde zich bij jonge vrouwen en danste niet op bals. In Petersburg voelde hij zich altijd ten minste tien jaar jonger.

In Petersburg had hij altijd dat zelfde gevoel waarover de zestigjarige vorst Oblonski, Pjotr, die zojuist uit het buitenland was teruggekeerd, de dag tevoren nog tegen hem gesproken had.

'Wij weten hier niet hoe we moeten leven,' zei Pjotr Oblonski. 'Geloof me, ik heb de zomer in Baden doorgebracht en ik voelde me echt weer van top tot teen een jongeman. Ik hoefde maar een aardige jonge vrouw te zien en mijn gedachten... Een diner, een klein glaasje... kracht en levenslust. Ik kwam in Rusland. (Ik moest naar mijn vrouw en nog wel op het land.) Wel, je zult het niet

geloven: na twee weken trok ik mijn kamerjas aan en kleepte me niet meer voor het eten. Om over het denken aan jonge vrouwen nog maar te zwijgen! Ik was een volslagen oude man geworden. Er bleef mij niets over dan mijn ziel te redden. Ik vertrok naar Parijs en ik knapte weer helemaal op.'

Stepan Arkaditsj voelde nu hetzelfde verschil als Pjotr Oblonski. In Moskou zakte hij zo af dat het, inderdaad, als hij daar lang leefde, zover met hem kwam dat hij zijn ziel moest redden, maar in Petersburg voelde hij zich weer een man van vlees en bloed.

Tussen vorstin Betsy Tverskaja en Stepan Arkaditsj bestond reeds lang een heel vreemde relatie. Stepan Arkaditsj placht haar altijd schertsend het hof te maken en ook schertsend zei hij de meest onoorbare dingen tegen haar in de wetenschap dat ze niets liever wilde. Toen Stepan Arkaditsj op de dag na zijn gesprek met Karenin even bij haar aanwipte, voelde hij zich zo jong dat hij bij dit schertsende flirten onverhoeds zover ging dat hij al niet meer wist hoe hij zich uit de situatie moest redden omdat hij haar helaas niet alleen onaantrekkelijk vond maar zelfs weersprekend. Dat dit zover gekomen was, kwam omdat zij hem heel erg aardig vond. En daarom was hij erg blij met de komst van vorstin Mjagkaja die aan hun eenzame afzondering een einde maakte.

'Ha, bent u hier ook,' zei ze toen ze hem zag. 'Wel, hoe gaat het met uw arme zuster? U ziet mij verkeerd,' voegde ze eraan toe. 'Ik vind dat ze het, sinds allen zich tegen haar hebben gekeerd, al diegenen die honderdduizend maal slechter zijn dan zij, uitstekend heeft gedaan. Ik neem het Vronski nog steeds kwalijk dat hij me niet heeft laten weten dat ze in Petersburg was. Ik was naar haar toegegaan en had me overal met haar vertoond. Wilt u alstublieft tegen haar zeggen dat ik erg op haar gesteld ben. Wel, vertelt u eens over haar.'

'Ja, ze verkeert in een moeilijke situatie, ze...' wilde Stepan Arkaditsj beginnen omdat hij, in zijn eenvoud van geest, dacht dat de woorden van vorstin Mjagkaja 'vertelt u eens over uw zuster' oprecht gemeend waren. Maar vorstin Mjagkaja viel hem, zoals ze dat gewoonlijk deed, onmiddellijk in de rede en begon zelf te vertellen.

'Ze deed wat iedereen, behalve ik, doet maar dan stiekem. Zij wilde echter niet liegen en ze heeft het uitstekend gedaan. En ze heeft er nog beter aan gedaan door die gekke zwager van u aan de kant te zetten. Neemt u me niet kwalijk. Iedereen zei dat hij zo intelligent was, alleen ik zei dat het een domoor was. En nu, nu hij met Lidija Ivanovna en met *Landau* omgaat, zegt iedereen dat hij niet goed wijs is en ik zou het met plezier met iedereen oneens zijn maar ditmaal kan ik dat niet.'

'Wilt u mij alstublieft uitleggen,' zei Stepan Arkaditsj, 'wat dat betekent? Ik was gisteren bij hem om de zaak van mijn zuster te behartigen en ik vroeg om een definitief antwoord. Hij gaf me geen antwoord en zei erover na te zullen

denken en vanmorgen kreeg ik in plaats van een antwoord een uitnodiging voor vanavond bij gravin Lidija Ivanovna.'

'Ja, ja, zie je wel!' zei vorstin Mjagkaja opgetogen. 'Ze vragen aan *Landau* wat hij ervan zegt.'

'Hoezo aan *Landau*? Waarom? Wie is die *Landau*?'

'Wat, kent u *Jules Landau*, *le fameux Jules Landau*, *le clairvoyant* niet? Hij is ook gek maar van hem hangt het lot van uw zuster af. Dat krijg je nou van het leven in de provincie, u weet niets. *Landau*, zo moet u weten, was *comtnis* in een winkel in Parijs en kwam bij een dokter. In de wachtkamer van de dokter viel hij in slaap en in zijn slaap begon hij alle patiënten adviezen te geven. En verbazingwekkende adviezen. Daarna hoorde de vrouw van Joeri Meledinski, u weet wel, die ziek is, van deze *Landau* en ontbood hem bij haar man. En nu behandelt hij haar man. Maar volgens mij heeft het hem volstrekt geen goed gedaan want hij is nog steeds even zwak, ze geloven echter in hem en nemen hem overal mee naar toe. Ook naar Rusland. Er is hier een wedloop om hem begonnen en nu is hij iedereen gaan behandelen. Hij heeft gravin Bezzoebova genezen en die is zo verliefd op hem geworden dat ze hem heeft geadopteerd.'

'Hoe geadopteerd?'

'Gewoon, geadopteerd. Hij heet nu geen *Landau* meer maar graaf Bezzoebov. Maar daar gaat het niet om, maar Lidija (ik ben zeer op haar gesteld maar er is een steekje aan haar los), heeft zich nu, dat spreekt vanzelf, op deze *Landau* geworpen en zonder hem wordt noch door haar, noch door Aleksej Aleksandrovitsj ook maar iets beslist en daarom ligt het lot van uw zuster nu in handen van deze *Landau*, alias graaf Bezzoebov.'

Stepan Arkadjitsj verscheen, na bij Bartnjanski een voortreffelijk diner en een flinke hoeveelheid cognac te hebben genoten, slechts iets later dan op de afgesproken tijd bij gravin Lidija Ivanovna.

‘Wie is er nog meer bij de gravin? De Fransman?’ vroeg Stepan Arkadjitsj aan de portier toen hij de bekende jas van Aleksej Aleksandrovitsj zag en nog een vreemde, kinderlijke jas met gespen.

‘Aleksej Aleksandrovitsj Karenin en graaf Bezzoebov,’ antwoordde de portier streng.

Dat heeft vorstin Mjagkaja goed geraden, dacht Stepan Arkadjitsj terwijl hij de trap opliep. Vreemd! Maar het zou toch geen kwaad kunnen om wat nader kennis met haar te maken. Ze heeft een geweldige invloed. Als zij een goed woordje bij Pomorski doet, kan ik er wel zeker van zijn.

Het was buiten nog volop dag maar in de kleine salon van gravin Lidija Ivanovna waren de blinden neergelaten en de lampen reeds aangestoken.

Gravin Lidija Ivanovna en Aleksej Aleksandrovitsj zaten aan een ronde tafel onder een lamp zachtjes over iets te praten. Een kleine, schrale man met vrouwelijke heupen, lichtelijk doorgezakt in de knieën, erg bleek, knap, met glanzende, fraaie ogen en lange haren die over de kraag van zijn colbert hingen, stond aan de andere kant van de kamer en bekeek de portretten aan de muur. Nadat Stepan Arkadjitsj de gastvrouw en Aleksej Aleksandrovitsj had begroet, keek hij onwillekeurig nogmaals naar de onbekende.

‘*Monsieur Landau!*’ wendde de gravin zich zo zacht en voorzichtig tot Stepan Arkadjitsj dat het hem verbaasde. En ze stelde hen aan elkaar voor.

Landau keek haastig om, kwam naderbij, legde glimlachend zijn levenloze, klamme hand in de uitgestrekte hand van Stepan Arkadjitsj en liep meteen weer weg om naar de portretten te gaan kijken. De gravin en Aleksej Aleksandrovitsj wisselden een veelbetekenende blik.

‘Ik ben heel blij u te zien en vooral nu,’ zei gravin Lidija Ivanovna terwijl ze Stepan Arkadjitsj op de stoel naast Karenin wees.

‘Ik heb hem aan u voorgesteld als *Landau*,’ zei ze met een zachte stem terwijl ze naar de Fransman keek en daarna direct weer naar Aleksej Aleksandrovitsj, ‘maar hij heet eigenlijk graaf Bezzoebov zoals u waarschijnlijk wel weet. Hij houdt alleen niet van die titel.’ ‘Ja, ik heb het gehoord,’ antwoordde Stepan Arkadjitsj. ‘Men zegt dat hij gravin Bezzoebova volledig genezen heeft.’

‘Ze was vandaag bij me en ze was zo beklagenswaardig!’ wendde de gravin zich tot Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Deze scheiding is vreselijk voor haar. Het is voor haar zo’n slag!’

‘Maar vertrekt hij definitief?’ vroeg Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Ja, hij vertrekt naar Parijs. Hij heeft gisteren een stem gehoord,’ zei gravin Lidija Ivanovna met een blik naar Stepan Arkadjitsj.

‘Ach, een stem!’ herhaalde Oblonski die voelde dat hij in dit gezelschap waarin iets bijzonders gebeurde of stond te gebeuren waarvoor hij nog geen sleutel had, zo voorzichtig mogelijk diende te zijn.

Na een ogenblik van stilzwijgen wendde gravin Lidija Ivanovna zich, als ging zij over op het belangrijkste onderwerp van het gesprek, met een delicaat glimlachje tot Oblonski:

‘Ik ken u al lang en ik ben blij u nader te leren kennen. *Les arms de nos amis sont nos amis*. Maar om iemands vriend te worden moet men zich in de gemoedstoestand van de vriend in kunnen denken en ik vrees dat u dat, wat Aleksej Aleksandrovitsj betreft, niet doet. U begrijpt waar ik over spreek,’ zei ze, haar prachtige, peinzende ogen naar hem opheffend.

‘Ten dele, gravin. Ik begrijp dat de situatie van Aleksej Aleksandrovitsj...’ zei Oblonski die niet zo goed begreep waar het over ging en daarom maar liever op de vlakte wilde blijven.

‘Het is geen verandering in de uiterlijke situatie,’ zei gravin Lidija Ivanovna streng terwijl ze tegelijkertijd met haar verliefde ogen Aleksej Aleksandrovitsj volgde die was opgestaan en naar *Landau* ging. ‘Zijn hart is veranderd; hij heeft een nieuw hart gekregen en ik vrees dat u zich niet volledig heeft verplaatst in die verandering die in hem heeft plaatsgevonden.’

‘Ik kan mij deze verandering toch wel in algemene trekken voorstellen. Wij zijn altijd bevriend geweest en nu...’ zei Stepan Arkadjitsj terwijl hij de blik van de gravin met een beminnelijke blik beantwoordde en overwoog met welk van de twee ministers zij het meest bevriend zou zijn zodat hij zou weten voor wie van beiden hij haar aandacht moest vragen.

‘Die verandering die in hem heeft plaatsgegrepen, mag zijn gevoelens van naastenliefde niet verzwakken; integendeel, de verandering die in hem heeft plaatsgegrepen, moet die liefde versterken. Maar ik vrees dat u mij niet begrijpt. Wilt u geen thee?’ zei ze terwijl ze met haar ogen naar een bediende wees die het op een dienblad offereerde.

‘Niet helemaal, gravin. Het spreekt vanzelf dat het ongeluk dat hem...’

‘Ja, het ongeluk dat een hoger geluk werd toen hij een nieuw hart kreeg en van Hem vervuld werd,’ zei ze terwijl ze Stepan Arkadjitsj met een verliefde blik aankeek.

Ik denk dat ik wel kan vragen of ze tegen allebei iets zegt, dacht Stepan

Arkadjitsj.

‘O, natuurlijk, gravin,’ zei hij, ‘maar ik denk dat deze veranderingen zo intiem zijn dat niemand, zelfs een naaste vriend, daar graag over spreekt.’

‘Integendeel! We moeten spreken en elkander helpen.’

‘Ja, ongetwijfeld, maar er is vaak zo’n verschil in overtuiging en bovendien...’ zei Oblonski met een fluwelen glimlach.

‘Er mag geen verschil bestaan waar het om de heilige waarheid gaat.’

‘O ja, natuurlijk, maar...’ en Stepan Arkadjitsj zweeg, uit het veld geslagen. Hij begreep eindelijk dat het over religie ging.

‘Ik geloof dat hij zo meteen inslaapt,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj op een veelbetekenende fluisterton terwijl hij naar Lidija Ivanovna toekwam.

Stepan Arkadjitsj keek om. *Landau* zat met gebogen hoofd bij het venster en steunde met zijn ellebogen op de leuning en de rug van een armstoel. Toen hij alle blikken op zich gericht zag, hief hij zijn hoofd op en glimlachte kinderlijk naïef.

‘Geen aandacht aan schenken,’ zei Lidija Ivanovna en ze schoof zachtjes een stoel bij voor Aleksej Aleksandrovitsj. ‘Het is mij opgevallen...’ wilde ze gaan zeggen toen een bediende met een brief de kamer binnenkwam. Lidija Ivanovna las het briefje vlug door, verontschuldigde zich, schreef met een buitengewone snelheid een antwoord, gaf het aan de bediende en keerde naar de tafel terug. ‘Het is mij opgevallen,’ hervatte ze het begonnen gesprek, ‘dat bewoners van Moskou, vooral de mannen, buitengewoon onverschillig tegenover de religie staan.’

‘O nee, gravin, ik meen dat bewoners van Moskou de reputatie hebben buitengewoon vast in het geloof te staan,’ antwoordde Stepan Arkadjitsj.

‘Ja, maar voor zover ik begrepen heb, behoort u helaas tot de onverschilligen,’ wendde Aleksej Aleksandrovitsj zich met een vermoeide glimlach tot hem.

‘Hoe kan men toch onverschillig zijn!’ zei Lidija Ivanovna.

‘Ik ben wat dit betreft niet onverschillig maar in afwachting,’ zei Stepan Arkadjitsj met zijn allerbeminnelijkste glimlach. ‘Ik geloof niet dat voor mij de tijd voor deze vraagstukken gekomen is.’

Aleksej Aleksandrovitsj en Lidija Ivanovna wisselden een blik.

‘Wij kunnen nooit weten of onze tijd wel of niet gekomen is,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj streng. ‘Wij moeten er niet aan denken of we bereid of niet bereid zijn: de goddelijke genade laat zich niet leiden door menselijke overwegingen; soms worden zij die ernaar streven, haar niet deelachtig maar worden zij die zich niet hebben voorbereid zoals Saul, haar wel deelachtig.’

‘Nee, het is geloof ik nog niet zo ver,’ zei Lidija Ivanovna die op dat ogenblik de bewegingen van de Fransman volgde.

Landau stond op en kwam naar de tafel.

‘Staat u mij toe te luisteren?’ vroeg hij.

‘O ja, ik wilde u niet storen,’ zei Lidija Ivanovna terwijl ze hem teder aankeek. ‘Komt u bij ons zitten.’

‘Men behoeft slechts de ogen niet te sluiten om het licht niet te ontberen,’ vervolgde Aleksej Aleksandrovitsj.

‘Ach, als u het geluk zou kennen dat wij ervaren, die Zijn aanwezigheid altijd in ons hart voelen!’ zei gravin Lidija Ivanovna met een gelukzalige glimlach.

‘Het kan echter gebeuren dat een mens zich niet bekwaam voelt om naar deze hoogte te stijgen,’ zei Stepan Arkadjitsj die voelde hoe schijnheilig hij was door toe te geven dat er een religieuze hoogte bestond terwijl hij terzelfder tijd niet voor zijn ideeën als vrijdenker uit durfde te komen tegenover iemand die met een enkel woord tegen Pomorski hem de begeerde positie kon bezorgen.

‘Wilt u daarmee zeggen dat zonde hem de weg verspert?’ zei Lidija Ivanovna. ‘Maar dat is een valse redenering. Voor gelovigen bestaat geen zonde: de zonde is reeds afgekocht. *Pardon*,’ voegde ze eraan toe, met een blik op de bediende die weer met een nieuw briefje binnenkwam. Ze las het door en antwoordde mondeling: ‘Morgen bij de grootvorstin, zeg dat maar. Voor gelovigen bestaat geen zonde,’ vervolgde ze het gesprek.

‘Ja, maar een geloof zonder daden is een dood geloof,’ zei Stepan Arkadjitsj die zich deze zin uit de catechismus herinnerde en zijn onafhankelijkheid nog slechts met een glimlach hoog hield.

‘Daar heb je het, dat is uit de zendbrieven van de apostel Jacobus,’ zei Aleksej Aleksandrovitsj met iets van verwijt in zijn stem tegen Lidija Ivanovna. Dit was kennelijk iets waarover ze meer dan eens hadden gesproken. ‘Hoeveel schade heeft een foutieve uitleg van deze passage aangericht! Er is niets wat mensen zo van het geloof verwijdt als deze uitleg. “Ik heb geen goede daden verricht, ik mag niet geloven,” terwijl dat toch nergens wordt gezegd. Wel wordt het tegenovergestelde gezegd.’

‘Voor God werken, met werken en vasten zijn ziel redden,’ zei gravin Lidija Ivanovna met afschuw en verachting, ‘dat zijn barbaarse opvattingen van onze monniken... Terwijl dat nergens staat. Dit is heel wat eenvoudiger en gemakkelijker,’ voegde ze eraan toe terwijl ze met diezelfde goedkeurende glimlach naar Oblonski keek als waarmee ze aan het hof de jonge freules aanmoedigde die nog wat onwennig waren in de nieuwe omgeving.

‘We zijn gered door Christus die voor ons geleden heeft. We zijn gered door het geloof,’ beaamde Aleksej Aleksandrovitsj terwijl zijn blik haar woorden prees.

‘*Vous comprenez l'anglais?*’ vroeg Lidija Ivanovna en toen ze een bevestigend antwoord had gekregen, stond ze op en begon op een boekenplankje in boeken te bladeren.

‘Zal ik *Safe and Happy* of *Under the wing* voorlezen?’ zei ze terwijl ze Karenin

vragend aankeek. Toen ze het boek gevonden had, ging ze weer op haar plaats zitten en sloeg het open. ‘Het is heel kort. Hier wordt de weg beschreven waarlangs het geloof verkregen wordt en het geluk dat al het aardse ver te boven gaat en hierbij de ziel vervult. Een gelovig mens kan niet ongelukkig zijn omdat hij niet alleen is. Maar u zult het zien.’ Ze wilde al gaan lezen toen de bediende weer binnenkwam. ‘Borozdina? Zeg maar, morgen om twee uur. Ja,’ zei ze nadat ze haar vinger op een plaats in het boek had gelegd en met haar peinzende, prachtige ogen zuchtend voor zich uit keek. ‘Zo werkt nu het ware geloof. Kent u Marie Sanina? U weet welk ongeluk haar overkomen is? Ze heeft haar enig kind verloren. Ze was wanhopig. En wat gebeurde er? Ze vond deze vriend en nu dankt ze God voor de dood van haar kind. Ziedaar het geluk dat het geloof schenkt!’

‘O ja, dat is zeer...’ zei Stepan Arkadjitsj die blij was dat ze gingen lezen en hem weer wat tot zichzelf lieten komen. Nee, zo te zien is het beter om vandaag maar nergens om te vragen, dacht hij, als ik hier maar vandaan kan komen zonder me in de nesten te steken.

‘U zult het wel vervelend vinden,’ zei gravin Lidija Ivanovna tegen *Landau*. ‘U kent geen Engels maar het is kort.’

‘O, ik begrijp het,’ zei *Landau* met dezelfde glimlach en hij sloot zijn ogen.

Aleksej Aleksandrovitsj en Lidija Ivanovna wisselden een veelbetekenende blik en de voorlezing begon.

Stepan Arkadjitsj voelde zich totaal uit het veld geslagen door dit nieuwe en voor hem vreemde gepraat dat hij voor het eerst hoorde. Het gecompliceerde Petersburgse leven stimuleerde hem altijd en haalde hem uit de Moskouse sleur; in de kring van goede vrienden en bekenden waar hij zich thuis voelde, hield hij van complicaties en begreep ze; maar in deze vreemde omgeving voelde hij zich uit het veld geslagen en verbijsterd en kon niet alles begrijpen. Terwijl Stepan Arkadjitsj naar Lidija Ivanovna luisterde en de fraaie, naïeve of schurkachtige ogen (hij wist het zelf niet) van *Landau* op zich gericht voelde, kreeg hij een vreemd zwaar gevoel in zijn hoofd.

De meest uiteenlopende gedachten dwarrelden chaotisch door zijn hoofd. Marie Sanina is blij dat haar kind gestorven is... Ik zou wel willen roken... Om gered te worden dient men slechts te geloven en de monniken weten niet hoe dit moet maar gravin Lidija Ivanovna weet het wel... En waarom heb ik zo'n zwaar gevoel in mijn hoofd? Van de cognac of omdat het allemaal wel heel erg vreemd is? Toch heb ik, geloof ik, tot nu toe niets gedaan wat niet door de beugel kan. Maar ik kan het haar toch niet vragen. Men zegt dat ze je laten bidden. Als ze er mij maar niet toe verplichten. Dat zou toch al te dwaas zijn. En wat een onzin leest ze daar, maar ze spreekt het goed uit. *Landau*... Bezzoebov. Waarom heet hij Bezzoebov? Plotseling voelde Stepan Arkadjitsj dat zijn onderkaak onweerstaanbaar verkrampde tot een geeuw. Hij streek over zijn bakkebaarden om het geeuwen te verbergen en schudde zijn hoofd. Maar onmiddellijk daarna voelde hij dat hij reeds sliep en op het punt stond te gaan snurken. Hij ontwaakte op het moment dat hij gravin Lidija Ivanovna hoorde zeggen: 'Hij slaapt.'

Stepan Arkadjitsj schrok op want hij voelde zich schuldig en betrapt. Maar hij was onmiddellijk gerustgesteld toen hij zag dat de woorden 'hij slaapt' niet op hem maar op *Landau* sloegen. De Fransman was precies als Stepan Arkadjitsj in slaap gevallen. Maar het in slaap vallen van Stepan Arkadjitsj zou een belediging voor hen kunnen zijn, naar hij dacht (trouwens, ook dat dacht hij niet omdat het hem allemaal zo vreemd leek), terwijl het in slaap vallen van *Landau* hen buitengewoon blij maakte, vooral gravin Lidija Ivanovna.

'*Mon ami*,' zei Lidija Ivanovna terwijl ze de plooiën van haar zijden japon voorzichtig oppakte om geen lawaai te maken en in haar opwindning Karenin al geen Aleksej Aleksandrovitsj maar '*mon ami*' noemde, '*donnez lui la main. Vous voyez?* Ssji!' maande ze de bediende die weer binnenkwam, tot stilte. 'Ik ontvang

niemand.'

De Fransman sliep of deed alsof hij sliep. Zijn hoofd steunde tegen de rug van de armstoel en met zijn klamme hand die op zijn knie lag, maakte hij zwakke bewegingen alsof hij iets wilde vangen. Aleksej Aleksandrovitsj wilde voorzichtig opstaan maar stootte tegen de tafel. Hij ging naar de Fransman toe en legde zijn hand in diens hand. Stepan Arkadjitsj stond ook op, sperde zijn ogen wijd open omdat hij zichzelf wakker wilde maken indien hij sliep en keek eerst naar de één en dan naar de ander. Het gebeurde allemaal echt. Stepan Arkadjitsj voelde dat het steeds slechter ging met zijn hoofd.

'Que la personne qui est arrivée la dernière, celle qui demande, qu'elle sorte! Qu'elle sorte!' sprak de Fransman zonder zijn ogen te openen.

'Vous m'excuserez, mais vous voyez... Revenez a dix heures, encore mieux demain.'

'Qu'elle sorte!' herhaalde de Fransman ongeduldig.

'C'est moi, n'est ce pas?'

En na een bevestigend antwoord te hebben gekregen, vergat Stepan Arkadjitsj wat hij Lidija Ivanovna wilde vragen, vergat ook de wens van zijn zuster en sloop, slechts vervuld van het verlangen hier zo snel mogelijk weg te komen, op zijn tenen het huis uit alsof het besmet was, rende de straat op en praatte en schertste langdurig met de huurkoetsier omdat hij zich zo gauw mogelijk weer normaal wilde voelen.

In de Franse schouwburg waar hij de laatste akte meemaakte, en vervolgens achter de champagne bij de Tataren kwam Stepan Arkadjitsj in deze hem vertrouwde atmosfeer weer wat op verhaal. Maar toch was hij deze hele avond erg uit zijn doen.

Toen hij weer terugkeerde in het huis van Pjotr Oblonski bij wie hij in Petersburg logeerde, vond Stepan Arkadjitsj een briefje van Betsy. Ze schreef hem dat ze er erg naar verlangde om het begonnen gesprek tot het einde voort te zetten en vroeg hem de volgende dag te komen. Hij had het briefje nog maar nauwelijks gelezen en zijn wenkbrouwen ervoor opgetrokken toen hij beneden de zware voetstappen hoorde van mensen die iets zwaars droegen.

Stepan Arkadjitsj ging zijn kamer uit om te kijken. Het was de verjongde Pjotr Oblonski. Hij was zo dronken dat hij de trap niet meer op kon, maar toen hij Stepan Arkadjitsj zag, liet hij zich weer neerzetten, pakte zich aan hem vast, ging met hem mee naar diens kamer, begon daar te vertellen hoe hij de avond had doorgebracht en viel ter plekke in slaap.

Stepan Arkadjitsj was neerslachtig, iets wat hem zelden overkwam, en hij kon lange tijd de slaap niet vatten. Alles wat hij zich herinnerde, alles was walgelijk, maar het walgelijkst van alles, als was het iets waar hij zich voor moest schamen, was de herinnering aan de avond bij gravin Lidija Ivanovna.

De dag daarop ontving hij van Aleksej Aleksandrovitsj diens definitieve weigering om zich van Anna te laten scheiden en hij begreep dat deze weigering was gebaseerd op hetgeen de Fransman de vorige dag in zijn werkelijke of geveinsde droom had gezegd.

Om in het gezinsleven iets te kunnen ondernemen moeten echtelieden in volslagen onenigheid met elkaar leven of in liefhebbende harmonie. Wanneer de verhouding tussen de echtelieden vaag is, noch het een noch het ander, kan er niets ondernomen worden.

Vele gezinnen verblijven jaar in jaar uit op dezelfde plaats die door beide echtelieden wordt gehaat, en dat alleen omdat er noch een volledige breuk noch harmonie bestaat.

Zowel voor Vronski als voor Anna was het Moskouse leven in hitte en stof, toen de voorjaarszon plaats had gemaakt voor de zomerzon, toen alle bomen op de boulevards al lang in blad stonden, toen de bladeren bedekt waren met stof, ondraaglijk. Ze verhuisden echter niet naar Vozdvizjenskoje zoals dit reeds lang geleden was beslist, maar bleven in het door hen beiden verguisde Moskou omdat er de laatste tijd geen harmonie tussen hen bestond.

De irritatie die hen uiteendreef, had geen enkele uiterlijke oorzaak en werd door alle pogingen om het uit te praten, niet slechts niet uit de weg geruimd maar zelfs versterkt. Het was een innerlijke irritatie die bij haar veroorzaakt werd door het minder worden van zijn liefde, en bij hem door de spijt dat hij zich om harentwille in een moeilijke situatie had gebracht die zij in plaats van haar te verlichten nog moeilijker maakte. Noch hij, noch zij spraken uit welke oorzaken hun irritatie had maar ze vonden dat de ander ongelijk had en gebruikten iedere aanleiding om dat elkaar te bewijzen.

Er was voor haar slechts één ding dat belangrijk was aan hem, aan heel zijn persoon met al zijn gewoonten, gedachten, verlangens, met heel zijn geestelijke en lichamelijke gesteldheid, dat was zijn liefde voor vrouwen, en deze liefde die voor haar gevoel helemaal op haar geconcentreerd moest zijn, werd minder; en dientengevolge moest volgens haar een deel van zijn liefde naar andere vrouwen of naar een andere vrouw gaan, en zij werd jaloers. Ze was niet jaloers op een of andere vrouw maar op het minder worden van zijn liefde. En omdat er nog geen object was voor haar jaloezie, zocht ze dat. Bij het minste of geringste verplaatste ze haar jaloezie van het ene object naar het andere. Nu eens was ze jaloers op die vrouwen van laag allooi waarmee hij dank zij zijn contacten als vrijgezel zo gemakkelijk om kon gaan; dan weer was ze jaloers op de vrouwen van de wereld die hij kon ontmoeten; daarna was het weer jaloezie op een denkbeeldig meisje waarmee hij na verbreking van de relatie met haar, wilde trouwen. En deze

laatste jaloezie was nog de grootste kwelling voor haar, vooral omdat hij zo onvoorzichtig was geweest om haar in een moment van onbedachtzaamheid te vertellen dat zijn moeder zó weinig van hem begreep dat ze zich de vrijheid veroorloofde hem te trachten over te halen met prinses Sorokina te trouwen.

En omdat Anna jaloers was, was ze verontwaardigd op hem en vond in alles aanleiding voor deze verontwaardiging. Ze gaf hem de schuld van elke moeilijkheid in haar situatie. De marteling om hier in Moskou tussen hemel en aarde te moeten wachten, de traagheid en de besluiteloosheid van Aleksej Aleksandrovitsj, haar eigen eenzaamheid... van alles gaf ze hem de schuld. Als hij van haar zou houden, zou hij begrijpen hoe moeilijk haar situatie was en hij zou haar hieruit verlost hebben. Dat ze nu in Moskou woonde maar niet op het land, was immers zijn schuld. Hij kon niet in afzondering op het land wonen zoals zij dat wenste. Hij had het gezelschap van mensen nodig en hij had haar in deze vreselijke situatie gebracht waarvan hij niet wilde inzien hoe moeilijk die was. En weer was het zijn schuld dat ze voor altijd van haar zoon gescheiden was.

Zelfs die zeldzame momenten van tederheid die er tussen hen voorkwamen, maakten haar niet kalm: ze zag nu in zijn tederheid een zweem van rust en zekerheid die er voorheen niet was en waar ze zich aan ergerde.

Het schemerde reeds. Anna was alleen en wachtte op zijn thuiskomst van een vrijgezellendiner waar hij heen was. Ze liep heen en weer door zijn studeerkamer (de kamer waar het lawaai van de straat minder hoorbaar was) en dacht na over alles wat er tijdens hun ruzie van de vorige dag was gezegd. Terwijl ze de beledigende woorden van de ruzie in haar herinnering helemaal vanaf het einde voor zichzelf terugriep om de aanleiding te vinden, kwam ze uiteindelijk bij het begin van het gesprek. Ze kon lange tijd niet geloven dat hun ruzie met zo'n onschuldig gesprek over een onderwerp dat hun geen van beiden na aan het hart lag, begonnen was. Maar inderdaad, het was zo. Het begon allemaal omdat hij de spot dreef met meisjescolleges die hij als onnodig beschouwde terwijl zij ze verdedigde. Hij liet zich minachtend uit over de vrouweneducatie in het algemeen en zei dat Hanna, het Engelse protégéetje van Anna, absoluut geen kennis der fysica nodig had.

Dit ergerde Anna. Ze zag het als een minachtende toespeling op datgene waar zij zich mee bezighield. En ze bedacht een zin die een afrekening moest zijn voor de pijn die hij haar aandeed.

'Ik verwacht niet dat je op dezelfde manier rekening houdt met mij en met mijn gevoelens zoals een liefhebbende man dat zou doen maar wel verwacht ik wat meer fijngevoeligheid,' had ze gezegd.

En inderdaad, hij had een kleur gekregen van ergernis en iets onaangenaams gezegd. Ze herinnerde zich niet welk antwoord ze hem gegeven had maar slechts dat hij kennelijk met de wens haar ook pijn te doen, ergens op reageerde door te

zeggen: 'Ik vind jouw voorliefde voor dat meisje oninteressant, dat is waar, omdat ik zie dat die voorliefde onnatuurlijk is.'

Deze wreedheid van hem waarmee hij de wereld verwoestte die ze met zoveel moeite voor zichzelf had opgebouwd om haar zware leven te verdragen, deze onrechtvaardigheid van hem waarmee hij haar beschuldigde van huichelarij en onnatuurlijkheid, verscheurde haar.

'Het spijt me zeer dat je alleen wat grof en materieel is, kunt begrijpen en natuurlijk vindt,' zei ze en ze ging de kamer uit.

Toen hij de vorige avond bij haar kwam, zeiden ze niets over deze ruzie maar beiden voelden dat de ruzie wel gesust maar niet voorbij was.

Hij was heel die dag van huis geweest en ze voelde zich zo eenzaam en verdrietig omdat ze met hem in onmin verkeerde, dat ze alles wilde vergeten, vergeven en zich met hem wilde verzoenen; ze wilde zichzelf de schuld en hem gelijk geven.

Het is mijn eigen schuld. Ik ben geprikkeld; ik ben redeloos jaloers. Ik zal me met hem verzoenen; we zullen de stad uitgaan en daar zal ik rustiger zijn, zei ze tot zichzelf.

'Onnatuurlijk,' plotseling moest ze denken aan wat haar het meest had gegriefd en niet zozeer door wat hij zei als wel door zijn bedoeling haar pijn te doen.

Ik weet wat hij wilde zeggen; hij wilde zeggen: onnatuurlijk, om niet van je eigen dochter te houden maar wel van een vreemd kind. Wat begrijpt hij van liefde voor kinderen, van mijn liefde voor Serjozja die ik voor hem heb opgeofferd? Maar die wens om mij pijn te doen! Nee, hij houdt van een andere vrouw, dat kan niet anders.

En ze schrok van zichzelf omdat ze zag dat ze, terwijl ze zichzelf wilde kalmeren, weer voor de zoveelste maal dezelfde cirkel doorlopen had en tot haar eerdere irritatie was teruggekeerd. Kan het dan werkelijk niet? Kan ik dit echt niet op mij nemen? zei ze tot zichzelf en weer begon ze van voren af aan. Hij is rechtvaardig, hij is eerlijk, hij houdt van mij. Ik houd van hem en binnenkort wordt de scheiding uitgesproken. Wat wil ik nog meer? Rust en vertrouwen wil ik en ik zal de schuld op mij nemen. Ja, als hij nu thuiskomt, zal ik zeggen dat het mijn schuld was, hoewel het mijn schuld niet was, en dan zullen we weggaan.

En om niet meer te denken en niet aan haar ergernis toe te geven, belde ze en gaf opdracht de koffers binnen te brengen om te pakken voor de verhuizing naar het landgoed.

Om tien uur kwam Vronski thuis.

‘En, was het gezellig?’ vroeg ze met een schuldige en deemoedige uitdrukking op haar gezicht terwijl ze hem tegemoetging.

‘Zoals gewoonlijk,’ antwoordde hij en hij begreep onmiddellijk na een blik op haar dat ze in een van haar betere stemmingen verkeerde. Hij was al gewend aan deze overgangen en die dag was hij er heel erg blij mee omdat hij zelf in een uitstekende stemming verkeerde.

‘Wat zie ik! Maar dat is prachtig!’ zei hij op de koffers in de hal wijzend.

‘Ja, we moeten weg. Ik ben een ritje gaan maken en vond het zo heerlijk dat ik de stad uit wilde. Er is immers niets dat jou tegenhoudt?’

‘Het is het enige dat ik wil. Ik kom zo, dan kunnen we praten. Ik moet me alleen even verkleden. Laat maar thee brengen.’

En hij ging naar zijn werkkamer.

Er lag iets kwetsends in de manier waarop hij zei: ‘Maar dat is prachtig.’ Zo praatte men tegen een kind wanneer het ophield ondeugend te zijn; en nog kwetsender was die tegenstelling tussen haar schuldbewuste en zijn zelfverzekerde toon; en ze voelde even hoe de strijd lust in haar weer de kop opstak maar ze beheerste zichzelf, onderdrukte haar strijd lust en trad Vronski weer even vrolijk tegemoet.

Toen hij bij haar in de kamer was, vertelde ze hem deels in tevoren bedachte bewoordingen hoe ze haar dag had doorgebracht en over haar plannen voor het vertrek.

‘Weet je, het leek bijna een inspiratie die ik kreeg,’ zei ze. ‘Waarom zouden we hier op de scheiding wachten? Dat gaat op het land toch even goed? Ik kan niet langer wachten. Ik wil geen hoop meer koesteren. Ik wil niets meer horen over de scheiding. Ik heb besloten dat ik mijn leven er niet meer door laat beïnvloeden. Ben je het ermee eens?’

‘Nou en of!’ zei hij terwijl hij met een gevoel van onrust naar haar opgewonden gezicht keek.

‘Wat deden jullie daar. Wie waren er?’ vroeg ze na een moment gezwegen te hebben.

Vronski noemde de gasten.

‘Het diner was voortreffelijk en er was een roeiwedstrijd en dat was allemaal heel aardig maar in Moskou kan men niet zonder *ridicule*. Er verscheen een of andere dame, de zwemlerares van de Zweedse koningin, en die vertoonde haar

kunsten.'

'Hoe? Zwom ze?' vroeg Anna somber.

'In een of ander rood *costume de natation*, oud en lelijk was ze. Wel, wanneer vertrekken we?'

'Wat een dwaze fantasie! Wat is dat dan, zwemt ze op een bijzondere manier?' vroeg Anna, zonder antwoord te geven.

'Absoluut niets bijzonders. Ik zeg toch, vreselijk dom. Wel, wanneer denk je te vertrekken?'

Anna schudde haar hoofd alsof ze een onprettige gedachte wilde verdrijven.

'Wanneer? Ja, hoe eerder, hoe liever. Morgen lukt niet. Overmorgen.'

'Ja... nee, wacht even. Overmorgen is zondag, dan moet ik naar *maman*,' zei Vronski die onzeker werd omdat hij, zodra hij de naam van zijn moeder uitsprak, haar argwanende blik op zich gericht voelde.

Zijn onzekerheid sterkte haar in haar argwaan. Ze kreeg een kleur als vuur en liep bij hem vandaan. Nu zag Anna in haar verbeelding niet meer de lerares van de Zweedse koningin maar prinses Sorokina die met gravin Vronskaja in een dorp buiten Moskou woonde.

'Kan je morgen niet vertrekken?' vroeg ze.

'Nee, dat gaat niet! Voor de zaak waarvoor ik erheen moet, kan ik morgen geen gemachtigde en geld krijgen,' antwoordde hij.

'Als dat zo is, dan gaan we helemaal niet.'

'Waarom dan toch?'

'Ik ga niet later. Maandag of nooit!'

'Waarom dan?' zei Vronski alsof hij zich verbaasde. 'Dit heeft immers geen zin!'

'Voor jou heeft het geen zin omdat je je niets van mij aantrekt. Je wilt mijn leven niet begrijpen. Het enige dat me hier interesseert is Hanna. En jij zegt dat dat huichelarij is. Je zei gisteren immers dat ik niet van mijn dochter houd maar dat ik net doe of ik van dat Engelse meisje houd, dat dat onnatuurlijk is; ik zou wel eens willen weten wat voor leven hier voor mij natuurlijk kan zijn!'

Ze kwam een ogenblik tot bezinning en schrok omdat ze zich niet aan haar voornemen had gehouden. Maar hoewel ze wist dat ze zichzelf ten gronde richtte, kon ze zich niet beheersen, kon ze niet anders dan hem laten zien dat hij ongelijk had, kon ze zich niet gewonnen geven.

'Dat heb ik nooit gezegd; ik heb gezegd dat ik voor deze plotselinge liefde geen begrip op kan brengen.'

'Waarom zeg jij, die zo prat gaat op jouw oprechtheid, de waarheid niet?'

'Ik ga nooit ergens prat op en ik spreek nooit onwaarheden,' zei hij heel zacht terwijl hij zijn opkomende woede onderdrukte. 'Ik vind het erg jammer dat je geen eerbied...'

‘Erbied heeft men bedacht om een lege plaats te verbergen waar liefde behoort te zijn. En als je niet meer van me houdt, is het beter en eerlijker om dat te zeggen.’

‘Nee, dit wordt onuitstaanbaar!’ riep Vronski terwijl hij opstond van zijn stoel. En terwijl hij voor haar ging staan, zei hij zacht: ‘Waarom beproef je mijn geduld?’ Hij zei het met een gezicht alsof hij nog veel meer zou kunnen zeggen maar zich inhield. ‘Er zijn grenzen aan.’

‘Wat wil je daarmee zeggen?’ riep ze uit terwijl ze met ontzetting naar de duidelijke uitdrukking van haat op zijn gezicht en vooral in zijn wrede, dreigende ogen keek.

‘Ik wil zeggen...’ wilde hij beginnen maar hij hield op. ‘Ik moet je vragen wat je van mij wilt.’

‘Wat kan ik willen? Ik kan alleen maar willen dat je me niet in de steek laat zoals je overwoog,’ zei ze omdat ze alles begreep wat hij niet uitgesproken had. ‘Maar dat is het niet wat ik wil, dat komt op de tweede plaats. Ik wil liefde en ide is er niet. Alles is dus afgelopen!’

Ze liep naar de deur.

‘Wacht even! Wa...acht even!’ zei Vronski terwijl de duistere rimpels van zijn wenkbrauwen bleef en hij haar staande hield bij haar arm. ‘Wat is er aan de hand? Ik heb gezegd dat het vertrek drie dagen moet worden uitgesteld waarna jij tegen mij zei dat ik loog, dat ik een oneerlijk man ben.’

‘Ja, en ik herhaal dat een man die mij voor de voeten werpt dat hij alles voor mij heeft opgeofferd,’ zei ze, zich de woorden van een vroegere twist herinnerend, ‘dat dat erger is dan een oneerlijk man; dat is een man zonder hart.’

‘Nee, er zijn grenzen aan mijn geduld!’ schreeuwde hij uit en hij liet snel haar arm los.

Hij haat mij, dat is duidelijk, dacht ze en met onzekere stappen verliet ze zwijgend zonder om te kijken de kamer.

Hij houdt van een andere vrouw, dat is nog duidelijker, zei ze tot zichzelf terwijl ze haar eigen kamer binnenging. Ik wil liefde maar die is er niet. Alles is dus afgelopen, herhaalde ze. Er moet een eind aan komen.

Maar hoe? vroeg ze zichzelf af en ze ging in een armstoel voor de spiegel zitten.

Gedachten waar ze nu heen moest, naar haar tante bij wie ze was opgevoed, naar Dolly of gewoon alleen naar het buitenland, wat *hij* nu alleen in zijn werkkamer deed, of deze ruzie definitief was of dat er nog een verzoening mogelijk was, over wat alle vroegere Petersburgse kennissen van haar zouden zeggen, hoe Aleksej Aleksandrovitj dit zou vinden, en nog vele andere gedachten over hoe het nu verder moest na de breuk, kwamen in haar op, maar het was niet met heel haar hart dat ze zich hieraan overleverde. In haar hart

leefde een vage gedachte die als enige haar interesseerde maar die ze niet kon begrijpen. Terwijl ze weer aan Aleksej Aleksandrovitsj dacht, moest ze ook denken aan de periode waarin ze ziek was na de bevalling en dat gevoel dat haar maar niet verliet. Waarom ben ik niet gestorven? herinnerde ze zich wat ze toen zei en wat ze toen voelde. En plotseling begreep ze wat er in haar hart leefde. Ja, dat was de gedachte die als enige alles oploste. Ja, sterven...!

De schaamte en de schande van Aleksej Aleksandrovitsj, en van Serjozja, en mijn verschrikkelijke schaamte, alles wordt opgelost door de dood. Sterven... en hij zal wroeging krijgen, hij zal medelijden krijgen, hij zal me liefhebben, hij zal om mij leiden. Met een verstarde glimlach van zelfbeklag zat ze in haar armstoel terwijl ze de ringen van haar linkerhand af- en aandeed en zich een levendig en veelzijdig beeld trachtte te vormen van zijn gevoelens na haar dood.

Ze werd afgeleid door naderende voetstappen, zijn voetstappen. Ze deed alsof ze druk bezig was met het weleggen van haar ringen en keek hem zelfs niet aan.

Hij kwam naar haar toe, nam haar hand en zei zacht:

‘Anna, we vertrekken overmorgen als je dat wilt. Ik vind alles goed.’

Ze zei niets.

‘Wat is er?’ vroeg hij.

‘Dat weet je zelf,’ zei ze en op hetzelfde moment begon ze, niet bij machte zich nog verder te beheersen, hevig te snikken.

‘Verlaat me, verlaat me,’ zei ze tussen haar snikken door. ‘Ik ga morgen weg... Ik zal meer doen. Wat ben ik? Een slechte vrouw. Een steen aan je hals. Ik wil je geen pijn doen, ik wil niet! Ik zal je verlossen. Je houdt niet van me, je houdt van een ander!’

Vronski smeekte haar kalm te worden en verzekerde haar dat er geen enkele reden was voor haar jaloezie, dat hij nooit had opgehouden en nooit op zou houden haar lief te hebben en dat hij nog meer van haar hield dan vroeger.

‘Anna, waarom maak je het zo moeilijk voor jezelf en voor mij?’ vroeg hij terwijl hij haar handen kustte. Zijn gezicht drukte tederheid uit, ze dacht dat ze tranen in zijn stem hoorde en voelde haar handen vochtig worden. En ogenblikkelijk ging Anna’s wanhopige jaloezie over in een wanhopige, hartstochtelijke tederheid; ze omhelsde hem en bedekte zijn hoofd, zijn hals en zijn handen met kussen.

Anna voelde dat de verzoening volledig was en begon vanaf de vroege ochtend aan de voorbereidselen voor het vertrek. Hoewel niet beslist was of ze maandag of dinsdag zouden gaan omdat ze zich gisteren allebei naar de ander hadden geschikt, wijdde Anna zich vol energie aan de voorbereidingen voor het vertrek omdat het haar absoluut onverschillig liet of ze nu een dag vroeger of later zouden gaan. Ze stond in haar kamer boven een geopende koffer iets uit te zoeken toen hij reeds aangekleed en vroeger dan normaal bij haar binnenkwam.

‘Ik ga nu direct naar *maman*, zij kan mij het geld door Jegorov laten brengen. En morgen ben ik klaar om te vertrekken,’ zei hij.

Hoe goed haar stemming ook was, de mededeling dat hij naar het buitenverblijf van zijn moeder ging, stak haar.

‘Nee, het lukt mijzelf ook niet,’ zei ze en meteen dacht ze: het kon dus wel zo geregeld worden als ik het wilde. ‘Nee, doe maar zoals je het wilde. Ga maar naar de eetkamer, ik kom zo, ik moet alleen die onnodige spullen eruit halen,’ zei ze terwijl ze nog iets op de stapel lappen legde die Annoesjka al in haar armen hield.

Vronski zat zijn biefstuk te eten toen ze de eetkamer inkwam.

‘Je zult niet geloven hoe die kamers me tegenstaan,’ zei ze terwijl ze naast hem kwam zitten voor haar ontbijt. ‘Er is niets zo vreselijk als die *chambres garnies*. Ze hebben geen gezicht en ze hebben geen ziel. Die klokken, gordijnen, vooral het behang: het is een nachtmerrie. Ik denk aan Vozdvizjenskoje als aan het beloofde land. Stuur je er nog paarden heen?’

‘Nee, die komen na. En ga jij nog ergens heen?’

‘Ik wilde naar Wilson gaan. Ik moet haar japonnen brengen. Het wordt dus definitief morgen?’ vroeg ze met een blijde stem, maar plotseling veranderde haar gezicht.

Vronski's kamerbediende kwam om het ontvangstbewijs van een telegram uit Petersburg vragen. Het was niets bijzonders dat Vronski een telegram ontving maar hij zei, alsof hij iets voor haar wilde verbergen, dat het ontvangstbewijs in zijn kamer lag en wendde zich haastig tot haar.

‘Morgen ben ik beslist overal mee klaar.’

‘Van wie is dat telegram?’ vroeg ze, zonder naar hem te luisteren.

‘Van Stiva,’ antwoordde hij met tegenzin.

‘Waarom heb je het me dan niet laten zien? Wat voor geheim kan er tussen

mij en Stiva bestaan?’

Vronski riep de kamerbediende terug en zei hem het telegram te brengen.

‘Ik wilde het niet laten zien omdat Stiva verzot is op telegraferen. En waarom telegraferen wanneer er nog niets besloten is?’

‘Over de scheiding?’

‘Ja, maar hij schrijft: “Heb nog niets kunnen bereiken. Beloofde binnenkort definitief antwoord.” Hier, lees zelf maar.’

Anna pakte het telegram met trillende handen aan en las hetgeen Vronski al had gezegd. Aan het eind was er nog aan toegevoegd: ‘Er is weinig hoop maar ik zal al het mogelijke en onmogelijke doen.’

‘Ik heb gisteren gezegd dat het me volslagen koud laat wanneer de scheiding uitgesproken wordt en zelfs of ze uitgesproken wordt,’ zei ze rood aanlopend. ‘Er was geen enkele reden om het voor me te verbergen.’ Zo kan hij zijn correspondentie met andere vrouwen verborgen houden en zo houdt hij die ook verborgen, dacht ze.

‘Jasjvin wilde deze morgen met Vojtov komen,’ zei Vronski. ‘Het schijnt dat hij alles van Pevtsov heeft gewonnen en nog meer dan die kan betalen, ongeveer zestigduizend.’

‘Nee,’ zei ze geïrriteerd omdat hij haar zo duidelijk met deze verandering van gespreksonderwerp wilde laten zien dat ze geïrriteerd was, ‘waarom denk je dat dit nieuws me zodanig interesseert dat het zelfs verborgen moet worden? Ik heb gezegd dat ik hier niet aan wens te denken en ik zou willen dat je hier even weinig belang in stelde als ik.’

‘Ik stel er belang in omdat ik van duidelijkheid houd,’ zei hij.

‘Duidelijkheid komt niet in formaliteiten maar in liefde tot uitdrukking,’ zei ze terwijl ze steeds meer geïrriteerd raakte, niet om wat hij zei maar om de koele, kalme toon waarop hij het zei. ‘Waarom wil je dit?’

Mijn god, ze heeft het weer over liefde, dacht hij en zijn gezicht betrok.

‘Je weet immers waarom: voor jou en voor onze toekomstige kinderen,’ zei hij.

‘Er komen geen kinderen.’

‘Dat is dan heel jammer,’ zei hij.

‘Je vindt dat nodig voor de kinderen maar aan mij denk je niet?’ zei ze omdat ze helemaal vergeten was en niet gehoord had dat hij had gezegd: *voor jou* en voor de kinderen.

De vraag over de mogelijkheid kinderen te hebben was al lang een twistpunt en iets wat haar irriteerde. Ze zag zijn verlangen naar kinderen als een bewijs dat hij geen waarde hechtte aan haar schoonheid.

‘Ach, ik zei toch: voor jou. In de eerste plaats voor jou,’ herhaalde hij terwijl zijn gezicht in rimpels trok alsof hij pijn leed, ‘omdat ik zeker weet dat jouw geprikkeldheid voor het merendeel voortkomt uit de onduidelijkheid van de

situatie.’

Ja, nu huichelt hij niet meer, nu kan ik heel zijn kille haat jegens mij zien, dacht ze terwijl ze niet luisterde naar wat hij zei maar vol afgrijzen naar de kille en wrede rechter keek die haar spottend door zijn ogen aanzag.

‘Dat is de oorzaak niet,’ zei ze, ‘en ik begrijp zelfs niet hoe de oorzaak van mijn, zoals jij het noemt, geprikkeldheid zou kunnen zijn dat ik volledig in jouw macht ben. Hoe zou hier sprake kunnen zijn van een onduidelijke situatie? Integendeel.’

‘Ik vind het erg jammer dat je het niet wilt begrijpen,’ viel hij haar in de rede omdat hij hardnekkig wenste zijn gedachte onder woorden te brengen. ‘De onduidelijkheid ligt daarin dat jij gelooft dat ik vrij ben.’

‘Wat dat betreft, behoef je je absoluut niet ongerust te maken,’ zei ze. Ze wendde zich van hem af en begon van haar koffie te drinken.

Ze tilde haar kopje op en bracht het met haar pink opzij gericht naar haar mond. Ze keek naar hem nadat ze enkele slokjes had gedronken en aan de uitdrukking van zijn gezicht kon ze duidelijk zien dat haar hand, haar gebaar en het geluid dat ze met haar lippen maakte, zijn weerzin opwekten.

‘Het laat mij volslagen koud wat jouw moeder denkt en hoe ze je uit wenst te huwelijken,’ zei ze terwijl ze het kopje met een bevende hand neerzette.

‘Maar daar praten we niet over.’

‘Jawel, juist daarover. En geloof me dat een harteloze vrouw, of het nu een oude vrouw is of geen oude vrouw, of het jouw moeder is of iemand anders, mij niet interesseert en dat ik niets met haar te maken wil hebben.’

‘Anna, ik vraag je om niet minachtend over mijn moeder te spreken.’

‘Een vrouw die niet met haar hart voelt waar het geluk en de eer van haar zoon gezocht moeten worden, heeft geen hart.’

‘Ik herhaal mijn verzoek om niet minachtend over mijn moeder, voor wie ik eerbied heb, te spreken,’ zei hij met stemverheffing terwijl hij haar streng aankeek.

Ze antwoordde niet. Terwijl ze hem strak aankeek, zijn gezicht, zijn handen, herinnerde ze zich weer tot in alle bijzonderheden het toneel van hun verzoening van de vorige dag en zijn hartstochtelijke liefkozingen. Ja, precies zulke liefkozingen verspilde hij aan andere vrouwen en zal en wil hij aan andere vrouwen verspillen! dacht zij.

‘Je houdt niet van je moeder. Dat zijn alleen maar holle frasen, frasen en nog eens frasen!’ zei ze terwijl ze hem vol haat aankeek.

‘Maar als het zo gaat, dan moet...’

‘Moet er beslist worden en ik heb besloten,’ zei ze en ze wilde weggaan maar op dat moment kwam Jasvin de kamer binnen. Anna wisselde een groet met hem en bleef.

Ze wist zelf niet waarom ze, terwijl er een storm in haar ziel woedde en ze zelf beseftte dat ze op een keerpunt in haar leven gekomen was dat vreselijke gevolgen kon hebben, waarom ze op dit moment moest huichelen voor een vreemde man die vroeg of laat toch alles te weten zou komen, maar ze bracht de storm die in haar woedde, onmiddellijk tot bedaren, ging zitten en begon met hun gast te praten.

‘Wel, hoe is het u vergaan? Heeft u het verschuldigde ontvangen?’ vroeg ze aan Jasjvin.

‘Dat gaat; ik denk niet dat ik alles krijg maar ik moet woensdag op reis. Maar wanneer vertrekken jullie?’ vroeg Jasjvin terwijl hij Vronski met half toegeknepen ogen aankeek en kennelijk raadde dat ze ruzie hadden.

‘Overmorgen, denk ik,’ zei Vronski.

‘Jullie waren dat trouwens toch al lang van plan.’

‘Maar nu is het toch beslist,’ zei Anna terwijl ze Vronski recht in de ogen keek met een blik die hem vertelde dat hij niet over de mogelijkheid van verzoening hoefde te denken.

‘Hebt u dan geen medelijden met die ongelukkige Pevtsov?’ vervolgde ze haar gesprek met Jasjvin.

‘Ik heb mezelf nooit afgevraagd, Anna Arkadjevna, of ik medelijden moet hebben of niet. Mijn hele vermogen zit immers hier,’ hij wees op zijn zijzak, ‘en nu ben ik een rijk man; maar vandaag ga ik naar de club en misschien kom ik er weer straatarm uit. Immers, wie zich met mij aan tafel zet, wil mij, even als ik hem, zonder hemd achterlaten. Wel, we vechten en daar hebben we plezier in.’

‘Maar, als u nu eens getrouwd was,’ vroeg Anna. ‘Hoe zou dat voor uw vrouw zijn?’

Jasjvin schoot in de lach.

‘Daarom ben ik dus nooit getrouwd en ben ik het ook nooit van plan geweest.’

‘Maar Helsingfors?’ zei Vronski die zich in het gesprek mengde en even naar de glimlachende Anna keek.

Toen Anna zijn blik op haar gericht zag, nam haar gezicht plotseling een koele, strenge uitdrukking aan alsof ze wilde zeggen: Niets is vergeten. Alles is hetzelfde.

‘Bent u echt wel eens verliefd geweest?’ zei ze tegen Jasjvin.

‘O, mijn hemel! Zo vaak! Maar, begrijpt u, sommige lieden kunnen zo gaan zitten kaarten dat ze altijd op kunnen staan wanneer de tijd voor een *rendez-vous* gekomen is. En ik kan me zo aan de liefde wijden dat ik ’s avonds niet te laat kom voor het kaarten. Zo regel ik het.’

‘Nee, daar vraag ik niet naar, ik vraag naar het heden.’ Ze wilde *Helsingfors* zeggen, maar ze wilde niet herhalen wat Vronski al had gezegd.

Vojtov kwam om een hengst te kopen; Anna stond op en ging de kamer uit.

Voordat hij de deur uitging, kwam Vronski bij haar binnen. Ze wilde doen alsof ze iets op een tafel zocht maar omdat ze zich schaamde voor die huichelarij, keek ze hem met kille ogen recht in het gezicht.

‘Wat wil je?’ vroeg ze in het Frans.

‘Het certificaat van Gambetta halen, ik heb hem verkocht,’ zei hij op een toon die duidelijker dan woorden uitdrukte: Ik heb geen tijd om het uit te praten en dat leidt toch tot niets.

Ik heb haar niets misdaan, dacht hij. Als ze zichzelf wil straffen, *tant pis pour elle*. Maar terwijl hij de deur uitging, meende hij dat ze iets zei en zijn hart beefde plotseling van medelijden met haar.

‘Wat is er, Anna?’ vroeg hij.

‘Niets,’ antwoordde ze even koel en kalm.

Niets dan, *tant pis*, dacht hij weer even koel. Hij draaide zich om en ging weg. Terwijl hij de deur uitging, zag hij haar gezicht in de spiegel: het was bleek en haar lippen trilden. Hij wilde blijven en woorden van troost tegen haar zeggen maar zijn benen droegen hem de kamer uit voordat hij iets had kunnen bedenken. Heel die dag bracht hij buitenshuis door en toen hij ’s avonds laat thuiskwam, zei het meisje tegen hem dat Anna Arkadjevna hoofdpijn had en hem verzocht niet in haar kamer te komen.

Nog nooit had een ruzie een hele dag geduurd. Dat gebeurde die dag voor het eerst. En dit was geen ruzie. Dit was de duidelijke erkenning van de absolute verkoeling. Zou hij anders zo naar haar kunnen kijken als hij naar haar gekeken had toen hij de kamer binnenkwam voor het certificaat? Naar haar kijken, zien hoe haar hart verscheurd werd door wanhoop, en dan zonder iets te zeggen met die onverschillige rust op zijn gezicht doorlopen? Zijn gevoelens voor haar waren niet alleen verkoeld maar hij haatte haar ook omdat hij van een andere vrouw hield, dat was duidelijk.

En terwijl Anna zich al die wrede woorden die hij had gezegd, herinnerde, verzon ze ook nog die woorden erbij die hij kennelijk tegen haar had willen en kunnen zeggen en haar verontwaardiging werd steeds heviger.

Ik houd je niet tegen, had hij kunnen zeggen. Je kunt gaan waarheen je wilt. Je wilde waarschijnlijk niet van je man scheiden om naar hem terug te kunnen gaan. Ga maar terug. Als je geld nodig hebt, zal ik dat geven. Hoeveel roebel heb je nodig?

In haar verbeelding zei hij haar de wreedste dingen die een brutoot maar zeggen kon en ze vergaf het hem niet, als had hij het werkelijk gezegd.

Maar heeft hij me niet nog gisteren zijn liefde bezworen, hij, een rechtvaardig en eerlijk man? Ik ben toch al zo vaak zonder reden wanhopig geweest? zei ze daarna weer tot zichzelf.

Anna bracht heel die dag, met uitzondering van haar uitstapje naar Wilson, dat twee uur van haar tijd in beslag nam, in vertwijfeling door omdat ze niet wist of alles nu afgelopen was of dat er nog hoop op verzoening bestond, of ze onmiddellijk moest vertrekken of dat ze hem nog een keer moest zien. Ze wachtte de hele dag op hem en toen ze 's avonds naar haar kamer ging, gaf ze opdracht om tegen hem te zeggen dat ze hoofdpijn had en voor zichzelf besloot ze: als hij ondanks de boodschap van het meisje toch komt, betekent dat dat hij nog van me houdt. Zo niet, dan betekent het dat alles afgelopen is en dan zal ik beslissen wat mij te doen staat...!

's Avonds hoorde ze het geluid van zijn rijtuig dat tot stilstand kwam, ze hoorde hem bellen, zijn voetstappen en het gesprek met het meisje: hij geloofde wat er tegen hem werd gezegd, wilde verder nergens naar vragen en ging naar zijn kamer. Het was dus allemaal afgelopen.

En duidelijk en fel zag ze de dood als enig middel om zijn liefde voor haar in

zijn hart terug te roepen, om hem te straffen en de overwinning te behalen in die strijd die een kwade, in haar hart neergedaalde geest met hem voerde.

Het maakte nu allemaal niets meer uit: naar Vozdvizjenskoje gaan of niet, van haar man scheiden of niet, het was allemaal nodeloos. Hem straffen was het enige dat nodig was.

Toen ze haar gebruikelijke dosis opium tot zich had genomen en bedacht dat ze slechts het hele flesje leeg behoefde te drinken om dood te gaan, leek dit haar zo gemakkelijk en eenvoudig dat ze weer begon te genieten van de gedachte hoe hij geplaagd zou worden, berouw zou krijgen en haar herinnering lief zou hebben wanneer het reeds te laat was. Ze lag met open ogen in bed en keek bij het licht van een bijna opgebrande kaars naar de gepleisterde kroonlijst van het plafond en naar het deel van de schaduw van het kamerscherm dat erop viel, en ze stelde zich levendig voor wat hij zou voelen wanneer ze er al niet meer was en slechts een herinnering voor hem zou zijn. Hoe kon ik zulke wrede dingen tegen haar zeggen? zal hij denken. Hoe kon ik de kamer uitgaan zonder iets tegen haar gezegd te hebben. Maar nu is ze er niet meer. Ze is voor altijd van ons heengegaan. Zij is daar... Plotseling begon de schaduw van het scherm te bewegen, hij viel over heel de kroonlijst, over heel het plafond, andere schaduwen vlogen hem van de andere kant tegemoet; gedurende een ogenblik vielen de schaduwen naar beneden, maar dan kwamen ze weer met hernieuwde snelheid naderbij, wiegden, vloeiden ineen en het werd helemaal donker. De dood! dacht ze. En ze werd zo door schrik bevangen dat ze lange tijd niet kon begrijpen waar ze was, en het duurde lang voordat ze met haar bevende handen de lucifers kon vinden en een andere kaars aanstak in plaats van de kaars die uitgebrand was en gedoofd. Nee, genoeg, als ik maar kan leven! Ik houd immers van hem. Hij houdt immers van mij! Dit is al vaker gebeurd en het gaat voorbij, zei ze terwijl ze voelde hoe tranen van blijdschap over haar terugkeer naar het leven langs haar wangen stroomden. En om van haar angst verlost te worden ging ze haastig naar zijn kamer.

Hij lag in zijn werkkamer in een diepe slaap verzonken. Ze ging naar hem toe, hield de kaars boven zijn gezicht en keek hem langdurig aan. Nu ze hem zag zoals hij sliep, hield ze zoveel van hem dat tranen van vertedering naar haar ogen drongen; maar ze wist dat hij, wanneer hij wakker werd, naar haar zou kijken met de koele blik van iemand die weet dat hij gelijk heeft en dat ze hem, alvorens van haar liefde te spreken, moest laten zien hoe schuldig hij was. Zonder hem wakker te maken ging ze terug naar haar kamer en viel na een tweede dosis opium tegen de ochtend in een diepe halfslaap waarin ze zich voortdurend bewust bleef van zichzelf.

's Morgens werd ze wakker door een vreselijke nachtmerrie die haar al enkele malen voordat ze Vronski kende, had bezocht. Een oud mannetje met een

warrige baard was gebogen boven een stuk ijzer ergens mee bezig terwijl hij Franse woorden zei die niets betekenden en zoals altijd bij deze nachtmerrie (en dat maakte haar zo verschrikkelijk) voelde ze dat dit mannetje geen aandacht aan haar schonk maar wel boven haar iets vreselijks met het ijzer deed. En ze werd wakker in het koude zweet.

Toen ze was opgestaan, herinnerde ze zich de vorige dag als in een mist.

We hadden ruzie. Er gebeurde weer hetzelfde dat al enige malen gebeurd was. Ik zei dat ik hoofdpijn had en hij kwam niet in mijn kamer. Morgen vertrekken we, ik moet hem zien en voorbereidingen treffen voor het vertrek, zei ze tot zichzelf. En toen ze hoorde dat hij in zijn werkkamer was, ging ze naar hem toe. Terwijl ze door de salon liep, hoorde ze een rijtuig stilhouden bij het bordes. Ze keek uit het raam en zag het rijtuig en een jong meisje met een lila hoedje dat haar hoofd naar buiten stak en aan een bediende, die aanbelde, een of andere opdracht gaf. Na wat heen en weer gepraat in de hal ging er iemand naar boven en hoorde ze naast de salon Vronski's voetstappen. Hij ging snel de trap af. Anna liep weer naar het raam. Ze zag hem blootshoofds de deur uitkomen en naar het rijtuig gaan. Het jonge meisje met het lila hoedje overhandigde hem een pakje. Vronski glimlachte en zei iets tegen haar. Het rijtuig reed weg; hij liep weer snel de trap op.

De mist die als een floers om alles in haar ziel lag, werd plotseling uiteengedreven. De gevoelens van de vorige dag klemde zich met hernieuwde pijn om haar zieke hart. Ze kon nu niet begrijpen hoe ze er zich toe had kunnen verlagen om de hele dag met hem in zijn huis door te brengen. Ze ging naar zijn werkkamer om hem haar besluit mede te delen.

'Dat was mevrouw Sorokina met haar dochter die even langskwamen om het geld en de papieren van *maman* te brengen. Ik kon het gisteren niet krijgen. Hoe is het met je hoofdpijn, beter?' zei hij rustig zonder de sombere en triomfantelijke uitdrukking op haar gezicht te willen zien en begrijpen.

Ze keek hem strak en zwijgend aan terwijl ze midden in de kamer bleef staan. Hij keek naar haar, fronste een ogenblik zijn wenkbrauwen en ging door met het lezen van de brief. Ze draaide zich om en liep langzaam de kamer uit. Hij kon haar nog terugroepen maar ze was al bij de deur. Hij zweeg nog steeds en het geritsel van het omslaan van bladen papier was het enige geluid dat te horen was.

'O ja,' zei hij toen ze al in de deuropening stond, 'morgen gaan we beslist. Nietwaar?'

'Jij, maar ik niet,' zei ze terwijl ze zich naar hem omwende.

'Anna, dat is toch geen leven...'

'Jij, maar ik niet,' herhaalde ze.

'Dit wordt toch onverdraaglijk!'

'Jij... jij zult dit berouwen,' zei ze en ze liep weg.

Omdat hij schrok van de wanhopige uitdrukking op haar gezicht waarmee ze dit zei, sprong hij op en wilde achter haar aanrennen maar bij nader inzien ging hij weer zitten, met zijn wenkbrauwen gefronst en zijn tanden op elkaar geklemd. Dit dreigement dat hij onfatsoenlijk vond, ergerde hem. Ik heb alles geprobeerd, dacht hij. Het enige wat mij overblijft is er geen aandacht aan te schenken. En hij begon zich gereed te maken om naar de stad te gaan en ook weer naar zijn moeder van wie hij nog een handtekening onder een machtiging moest krijgen.

Ze hoorde het geluid van zijn voetstappen door het studeervertrek en de eetzaal. Bij de salon bleef hij staan. Maar hij kwam niet bij haar terug; hij gaf alleen maar opdracht om de hengst aan Vojtov te geven als hij er niet mocht zijn. Daarna hoorde ze hoe het rijtuig werd voorgereden, hoe de deur werd geopend, en hoe hij weer naar buiten ging. Maar daarna kwam hij weer de hal in en iemand rende naar boven. Dat was zijn kamerbediende die haastig zijn handschoenen haalde die hij vergeten was. Ze ging naar het raam en zag hoe hij zonder te kijken de handschoenen aanpakte, de rug van de koetsier met zijn hand aanraakte en iets tegen hem zei. Daarna ging hij zonder naar de ramen te kijken, in zijn gewone houding met zijn benen over elkaar, in de koets zitten en verdween, zijn handschoenen aantrekkend, om de hoek.

Hij is weg! Het is afgelopen! zei Anna die bij het raam stond, tegen zichzelf; en als antwoord op deze vraag vloeiden de indrukken van de duisternis bij de gedoofde kaars en van de vreselijke droom ineen en vervulden haar hart met een kil afgrijzen.

‘Nee, dit kan niet waar zijn!’ riep ze. Ze liep naar de andere kant van de kamer en belde luid. Ze was nu zo bang om alleen te blijven dat ze de bediende, zonder zijn komst af te wachten, tegemoetliep.

‘Ga vragen waar de graaf heen is gegaan,’ zei ze.

De bediende antwoordde dat de graaf naar de paardestallen was gegaan.

‘Mijnheer laat zeggen dat het rijtuig onmiddellijk terug zal komen indien u uit rijden wenst te gaan.’

‘Goed. Wacht even. Ik schrijf meteen een briefje. Stuur Michajla met het briefje naar de stallen. Zo vlug mogelijk.’

Ze ging zitten en schreef:

‘Het is mijn schuld. Kom thuis, we moeten het uitpraten. Om godswil, kom, ik ben zo vreselijk bang.’

Ze deed het briefje in een envelop, plakte die dicht en gaf haar aan de bediende.

Ze was bang om nu alleen te blijven. Ze liep achter de bediende de kamer uit en ging naar de kinderkamer.

Wat nu, dat is de verkeerde, dat is hij niet! Waar zijn zijn blauwe ogen, waar is zijn lieve en verlegen glimlach? was het eerste dat ze dacht toen ze haar mollige, blozende dochttertje met het zwarte, krullende haar zag en niet Serjozja die zij, in haar chaotische gedachtengang, in de kinderkamer verwachtte te zien. Het meisje zat aan tafel waar ze met een stop hard en hardnekkig op sloeg en keek uitdrukkingloos met twee zwarte bessen, met haar zwarte ogen, naar haar moeder. Nadat Anna de Engelse kinderjuffrouw had geantwoord dat ze zich uitstekend voelde en de volgende dag naar het land zou vertrekken, ging ze naast het meisje zitten en begon voor haar een stop van een karaf te draaien. Maar de heldere, luide lach van het kind en de beweging die ze met haar wenkbrauw maakte, deden haar zo levendig aan Vronski denken dat ze haar tranen moest

inhouden, haastig opstond en de deur uitging. Is alles dan heus voorbij? Nee, dat kan niet, dacht ze. Hij komt terug. Maar hoe zal hij mij die glimlach verklaren en die levendige opgewektheid nadat hij met haar had gepraat? Maar al verklaart hij het niet, ik zal het toch geloven. Als ik het niet geloof, blijft me alleen nog... maar dat wil ik niet.

Ze keek op haar horloge. Er waren twaalf minuten verstreken. Nu heeft hij het briefje ontvangen en rijdt hij terug. Nog even, nog tien minuten... Maar als hij niet komt? Nee, dat kan niet. Hij mag mijn behuilde ogen niet zien. Ik ga me wassen. Ja, ja, heb ik mijn haar nu gedaan of niet? vroeg ze zich af. Maar ze wist het zich niet te herinneren. Ze voelde met haar hand aan haar hoofd. Ja, het is gekamd maar wanneer, ik weet het echt niet meer. Ze vertrouwde haar eigen hand niet en ging naar de trumeau om te zien of haar haar werkelijk gedaan was of niet. Het was gekamd en ze kon zich niet herinneren wanneer ze dit had gedaan. Wie is dat? dacht ze terwijl ze in de spiegel naar het koortsige gezicht met de vreemd glanzende ogen keek die haar geschrokken aanzagen. Ja, dat ben ik, drong het plotseling tot haar door en terwijl ze zichzelf helemaal bekeek, voelde ze plotseling zijn kussen en schokte ze huiverend met haar schouders. Daarna bracht ze haar hand naar haar lippen en drukte er een kus op.

Wat is dat, ik word gek, en ze ging naar de slaapkamer waar Annoesjka bezig was op te ruimen.

‘Annoesjka,’ zei ze terwijl ze voor het kamermeisje ging staan en haar aankeek zonder dat ze zelf wist wat ze tegen haar wilde zeggen.

‘U wilde naar Darja Aleksandrovna gaan,’ zei het kamermeisje alsof ze haar begreep.

‘Naar Darja Aleksandrovna? Ja, daar ga ik heen.’

Vijftien minuten heen; vijftien minuten terug. Hij is al onderweg, hij komt direct. Ze haalde haar horloge te voorschijn en keek erop. Maar hoe kan hij toch weggaan en mij in zo’n toestand achterlaten? Hoe kan hij leven zonder zich met mij verzoend te hebben? Ze ging naar het raam en begon over de straat uit te kijken. Naar de tijd gerekend had hij al terug kunnen zijn. Maar misschien klopte haar berekening niet en opnieuw begon ze in gedachten na te gaan wanneer hij vertrokken was en de minuten te tellen.

Op het moment dat ze van het raam wegging om haar horloge met de grote klok te vergelijken, kwam er iemand voorrijden. Ze keek uit het raam en zag dat het zijn rijtuig was. Maar er kwam niemand de trap op en beneden klonken stemmen. Het was de boodschapper die met het rijtuig teruggekomen was. Ze ging naar beneden naar hem toe.

‘De graaf was er niet meer. Mijnheer was vertrokken naar de spoorlijn van Nizjgorod.’

‘Wat zeg je? Wat...’ wendde ze zich tot de blozende, blijmoedige Michajla die

haar briefje aan haar terug wilde geven.

Maar dan heeft hij het niet ontvangen, drong het tot haar door.

‘Ga met dit zelfde briefje naar het landgoed van gravin Vronskaja, weet je dat te vinden? En breng onmiddellijk antwoord,’ zei ze tegen de boodschapper.

Maar ik, wat ga ik zelf doen? dacht ze. O ja, ik ga naar Dolly, dat is waar, anders word ik gek. Ja, ik kan ook nog telegraferen. En ze stelde een telegram op:

‘Ik moet je spreken, kom onmiddellijk.’

Nadat ze het telegram had weggestuurd, ging ze zich verkleden. Toen ze reeds gekleed was en haar hoed op had, keek ze weer in de ogen van de dikker geworden, kalme Annoesjka. Ze zag duidelijk medelijden in die kleine goedgegrijze ogen.

‘Annoesjka, lieveling, wat moet ik doen?’ zei Anna snikkend terwijl ze hulpeloos op een stoel neerviel.

‘U moet zich niet zo opwinden, Anna Arkadjevna! Zulke dingen gebeuren nu eenmaal! U moet ergens heengaan, dat geeft wat verstrooiing,’ zei het kamermeisje.

‘Ja, dat doe ik,’ zei Anna die weer tot bezinning kwam en opstond. ‘Maar als er een telegram komt terwijl ik weg ben, stuur het dan naar Darja Aleksandrovna... Nee, ik kom zelf terug.’

Ja, ik moet niet denken, ik moet iets doen, ergens heengaan en vooral weg uit dit huis, zei ze terwijl ze angstig luisterde naar het vreselijke bonzen van haar hart. Haastig ging ze de deur uit en stapte in het rijtuig.

‘Waarheen wenst mevrouw?’ vroeg Pjotr voordat hij op de bok klom.

‘Naar Znamenka, naar de familie Oblonski.’

Het was mooi, helder weer. Heel de morgen had het gemotregend en het was nu kort tevoren opgeklaard. De ijzeren daken, de trottoirtegels, de gladde stenen van de straatweg, de wielen en het leer, het koper en het metaalbeslag van de rijtuigen, alles glansde helder in de meizon. Het was drie uur en de drukste tijd op de straten.

Terwijl Anna in de hoek zat van het rustige rijtuig dat ondanks het snelle draven van de grijze paarden vanwege zijn soepele veren nauwelijks schommelde, en bij het voortdurende geratel van de wielen en de snel wisselende impressies in de zuivere lucht, in gedachten opnieuw de gebeurtenissen van de laatste dagen naging, zag ze haar situatie heel anders dan zij haar thuis had geschenen. De gedachte aan de dood leek haar nu niet meer zo vreselijk en zo duidelijk, en ook de dood zelf zag ze nu niet meer als onvermijdelijk. Nu verweet ze zichzelf de vernedering waartoe ze zich had verlaagd. Ik smeeek hem mij te vergeven. Ik heb me aan hem onderworpen. Ik heb toegegeven dat het mijn schuld is. Waarom? Kan ik soms niet zonder hem leven? En zonder antwoord te geven op de vraag hoe ze zonder hem moest leven, begon ze uithangborden te lezen. Kantoor en opslagruimte. Tandarts. Ja, ik zal Dolly alles zeggen. Zij mag Vronski niet. Het zal pijnlijk en beschamend zijn maar ik zal alles tegen haar zeggen. Zij houdt van mij en ik zal haar raad opvolgen. Ik zal me niet aan hem onderwerpen; ik laat me niet door hem de les lezen. Filippov, banketbakker. Men zegt dat ze deeg naar Petersburg brengen. Moskovisch water is zo goed. En de bronnen van Mytisjsjensk en pannekoeken. En ze herinnerde zich, hoe ze lang, heel lang geleden toen ze nog zeventien was, met haar tante naar de Drievuldigheid ging. Nog te paard. Ben ik dat echt geweest met die rode handen? Hoeveel van datgene wat me toen zo prachtig en onbereikbaar leek, is onbeduidend geworden, terwijl hetgeen er toen was nu voor altijd onbereikbaar is. Had ik toen kunnen geloven dat ik me tot zo'n vernedering zou verlagen? Wat zal hij trots zijn en voldaan wanneer hij mijn briefje krijgt! Maar ik zal hem bewijzen... Wat stinkt die verf. Waarom zijn ze altijd aan het verven en het bouwen? Moderne kleding, las ze. Een man boog voor haar. Dat was de man van Annoesjka. Onze parasieten, ze herinnerde zich dat Vronski het zo placht te zeggen. Onze? Waarom onze? Het is vreselijk dat het verleden zich niet met wortel en tak uit laat rukken. Uitrukken kan niet maar de herinnering aan hem kon worden weggestopt. En ik zal haar wegstoppen. En op dat moment dacht ze

aan haar verleden met Aleksej Aleksandrovitsj, aan hoe ze dat uit haar geheugen had gebannen. Dolly zal denken dat ik mijn tweede man verlaat en dat ik daarom vast wel ongelijk zal hebben. Alsof ik gelijk wil hebben! Dat kan ik niet! zei ze en ze wilde gaan huilen. Maar meteen begon ze zich af te vragen waarom die twee meisjes zo glimlachten. Om de liefde zeker? Ze weten niet hoe onplezierig en banaal dat is... De boulevard en kinderen. Drie jongens draven en spelen paardje. Serjozja! En ik verlies alles en ik krijg hem niet terug. Ja, alles verlies ik indien hij niet terugkomt. Misschien heeft hij de trein gemist en is hij nu al terug. Je wilt weer vernederd worden! zei ze tot zichzelf. Nee, ik ga naar Dolly en ik zal haar eerlijk zeggen: ik ben ongelukkig, ik heb dit verdiend, het is mijn eigen schuld maar toch ben ik ongelukkig, help me. Deze paarden, dit rijtuig (wat verafschuw ik mezelf in dit rijtuig), het is allemaal van hem, maar ik zal het niet meer zien.

Anna ging, de woorden bedenkend waarmee ze alles tegen Dolly zou zeggen en opzettelijk de wonden van haar eigen hart openrijtend, de trap op.

‘Is er bezoek?’ vroeg ze in de hal.

‘Katerina Aleksandrovna Levina,’ antwoordde de bediende.

Kitty! Dezelfde Kitty op wie Vronski verliefd is geweest, dacht Anna, dezelfde aan wie hij vaak met liefde terugdacht. Hij heeft spijt dat hij niet met haar getrouwd is. Maar aan mij denkt hij met haat en het spijt hem dat hij nu met mij samenleeft.

Op het moment dat Anna kwam, waren de zusters aan het overleggen hoe de baby het best kon worden gevoed. Dolly kwam alleen de kamer uit om de gast te verwelkomen die hun conversatie op dat moment verstoorde.

‘Ach, je bent nog niet vertrokken? Ik wilde zelf naar je toekomen,’ zei ze. ‘Ik heb vandaag een brief van Stiva gekregen.’

‘Wij hebben ook een telegram gekregen,’ antwoordde Anna die rondkeek om Kitty te zien.

‘Hij schrijft dat hij niet kan begrijpen wat Aleksej Aleksandrovitsj nu eigenlijk wil maar dat hij niet zonder antwoord vertrekt.’

‘Ik dacht dat je bezoek had. Mag ik de brief lezen?’

‘Ja, Kitty,’ zei Dolly die verlegen werd. ‘Ze is in de kinderkamer gebleven. Ze is erg ziek geweest.’

‘Ik heb het gehoord. Mag ik de brief lezen?’

‘Ik breng hem meteen. Maar hij weigert niet; integendeel, Stiva heeft goede hoop,’ zei Dolly terwijl ze in de deuropening bleef staan.

‘Ik koester geen hoop en ik wil het ook niet,’ zei Anna.

Wat is dat nu? Vindt Kitty het vernederend om mij te ontmoeten? dacht Anna toen ze alleen gebleven was. Misschien heeft ze ook wel gelijk. Maar het is niet aan haar, aan het meisje dat verliefd was op Vronski, het is niet aan haar om me

dat te laten zien hoewel het de waarheid is. Ik weet dat geen enkele fatsoenlijke vrouw mij in mijn situatie kan ontvangen. Ik weet dat ik vanaf dat eerste moment alles voor hem heb opgeofferd! En dit is mijn beloning! O, wat haat ik hem! En waarom ben ik hierheen gekomen? Ik voel me nog minder, nog ellendiger. Uit de andere kamer klonken de stemmen van de zusters die met elkaar spraken. En wat moet ik nu tegen Dolly zeggen? Moet ik Kitty blij maken door te laten zien dat ik ongelukkig ben en me door haar laten troosten? Neen, ja en Dolly zal er trouwens ook niets van begrijpen. En ik heb haar niets te zeggen. Het zou alleen wel de moeite waard zijn om Kitty te ontmoeten en haar te laten zien hoe ik alles en iedereen veracht, hoe onverschillig mij nu alles laat.

Dolly kwam binnen met de brief. Anna las hem en gaf hem zwijgend terug.

‘Ik wist dit allemaal,’ zei ze. ‘En dit interesseert me absoluut niet.’

‘Maar waarom dan toch? Ik heb daarentegen nog alle hoop,’ zei Dolly terwijl ze Anna nieuwsgierig aankeek. Ze had haar nog nooit in zo’n vreemde, geprikkelde toestand gezien. ‘Wanneer vertrek je?’ vroeg ze.

Anna staarde met half toegeknepen ogen voor zich uit en gaf haar geen antwoord.

‘Waarom verstoep Kitty zich voor mij?’ vroeg ze terwijl ze naar de deur keek en een kleur kreeg.

‘Ach, wat een onzin nou toch! Ze heeft haar kind aan de borst en dat lukt niet zo goed bij haar, ik heb haar raad gegeven... Ze is erg blij dat je er bent. Ze komt zo,’ zei Dolly, die niet erg op haar gemak was omdat ze niet kon liegen. ‘Kijk, daar is ze al.’

Toen Kitty hoorde dat Anna er was, wilde ze niet uit haar kamer komen, maar Dolly had haar overgehaald. Nadat Kitty moed verzameld had, kwam ze de kamer uit, ging met een rode kleur naar Anna toe en gaf haar een hand.

‘Ik ben erg blij u te zien,’ zei ze met een trillende stem.

Kitty was van streek door de tweestrijd in haar tussen haar vijandige gevoelens jegens deze slechte vrouw en haar verlangen verdraagzaam tegenover haar te zijn; maar zodra ze het mooie, sympathieke gezicht van Anna zag, was alle vijandigheid op slag verdwenen.

‘Het zou mij niet hebben verbaasd als u mij niet had willen ontmoeten. Ik ben aan alles gewend geraakt. Bent u ziek geweest? Ja, u bent veranderd,’ zei Anna.

Kitty voelde dat Anna haar met vijandige ogen bekeek. Ze verklaarde die vijandigheid uit de onplezierige situatie waarin Anna, die haar vroeger protegeerde, zich nu tegenover haar bevond en ze kreeg medelijden met haar.

Ze spraken over de ziekte, over de baby, over Stiva maar Anna had blijkbaar nergens belangstelling voor.

‘Ik ben gekomen om afscheid van je te nemen,’ zei ze terwijl ze opstond.

‘Wanneer vertrekken jullie?’

Maar Anna wendde zich weer zonder antwoord te geven tot Kitty.

‘Ja, ik was erg blij u te mogen ontmoeten,’ zei ze met een glimlach. ‘Ik heb van alle kanten zoveel over u gehoord, zelfs van uw man. Hij is bij me geweest en ik vond hem heel erg aardig,’ voegde ze er kennelijk te kwader trouw aan toe. ‘Waar is hij?’

‘Hij is naar het landgoed vertrokken,’ zei Kitty blozend.

‘Doet u hem de groeten van mij, u moet hem beslist de groeten doen.’

‘Ik zal het beslist doen!’ herhaalde Kitty naïef terwijl ze haar vol medelijden in de ogen keek.

‘Vaarwel dan, Dolly!’ En na Dolly een kus en Kitty een hand te hebben gegeven, liep Anna haastig de kamer uit.

‘Ze is nog steeds dezelfde en nog even aantrekkelijk. Ze is erg knap!’ zei Kitty toen ze alleen met haar zuster was achtergebleven. ‘Maar ze heeft iets triests, iets vreselijk triests!’

‘Ja, er was vandaag iets bijzonders met haar,’ zei Dolly. ‘Toen ik haar in de hal uitliet, had ik het gevoel dat ze wilde huilen.’

Toen Anna in haar rijtuig stapte, was ze er nog slechter aan toe dan toen ze van huis ging. Bij haar eerdere kwellingen had zich nu het besef gevoegd van beledigd en verstoten te zijn, iets wat ze tijdens haar ontmoeting met Kitty duidelijk had gevoeld.

‘Waarheen wenst u? Naar huis?’ vroeg Pjotr.

‘Ja, naar huis,’ zei ze zonder dat ze er nu aan dacht waar ze heenging.

Wat keken ze naar me als naar iets wat verschrikkelijk, onbegrijpelijk en interessant was. Wat zou hij die ander met zo’n geestdrift kunnen vertellen? dacht ze terwijl ze naar twee voetgangers keek. Alsof je een ander zou kunnen vertellen wat je voelt! Ik wilde het Dolly vertellen en het is maar goed dat ik dat niet gedaan heb. Wat zou ze blij geweest zijn met mijn ellende! Ze had het niet laten merken, maar ze zou vooral vreugde hebben gevoeld omdat ik gestraft ben voor die genoegens waar ze me zo om benijdde. En Kitty, die zou zich nog meer verheugen. Ik kijk dwars door haar heen! Ze weet dat ik vriendelijker dan normaal tegen haar man ben geweest. En ze is jaloers op me en haat me. En ze veracht me ook nog. In haar ogen ben ik een vrouw zonder moraal. Als ik een vrouw zonder moraal was geweest, had ik haar man verliefd op me kunnen maken... als ik dat gewild had. Ja, en ik wilde het ook. Kijk die eens zelfingenomen zijn, dacht ze over een dikke, blozende heer die haar tegemoetreed, haar voor een bekende hield en zijn glimmende hoed van zijn kale glimmende schedel lichtte om daarna te bemerken dat hij zich had vergist. Hij dacht dat hij me kende. Maar hij kent mij evenmin als wie ook ter wereld mij kent. Ik ken mezelf niet. Ik ken alleen mijn eigen appetijt, zoals de Fransen het uitdrukken. Moet je zien, die hebben trek in zo’n vies ijsje. Dat is iets wat ze zeker weten, dacht ze terwijl ze naar de twee jongens keek die een ijsventer aanhielden die een kuip van zijn hoofd nam en zijn bezwete gezicht met de punt van een handdoek afveegde. We willen allemaal wat zoet en lekker is. Geen bonbons, dan maar zo’n vies ijsje. En Kitty is al net zo: geen Vronski, dan maar Levin. En ze is jaloers op me. En ze haat me. En we haten elkaar allemaal. Ik Kitty, Kitty mij. Dat is de waarheid. Tjoetkin, *coiffeur*... *Je me fais coiffer par Tjoetkin*... Dat zal ik tegen hem zeggen wanneer hij thuiskomt, dacht ze en ze glimlachte. Maar op hetzelfde moment bedacht ze dat ze niemand meer had waar ze nu iets grappigs tegen kon zeggen. Ja, en er is ook niets grappigs, niets vrolijks. Alles is afschuwelijk. Ze luiden voor de vesper en kijk eens hoe accuraat die koopman een kruis slaat!

Alsof hij bang is iets te laten vallen. Waartoe die kerken, dat klokgelui en die leugens? Alleen maar om te verhullen dat we elkaar allemaal haten zoals die koetsiers die elkaar zo kwaadaardig uitschelden. Jasjvin zegt: hij wil mij zonder hemd achterlaten en ik hem. Dat is de waarheid!

Terwijl ze zozeer opging in deze gedachten dat ze zelfs niet meer aan haar toestand dacht, kwam het rijtuig tot stilstand bij het bordes van haar huis. Toen ze de portier naar buiten, naar haar toe zag komen, herinnerde ze zich pas dat ze een briefje en een telegram had gestuurd.

‘Is er antwoord?’ vroeg ze.

‘Ik kijk meteen,’ antwoordde de portier en na een blik op zijn tafeltje, pakte hij het vierkante, dunne couvert van een telegram en gaf het haar. ‘Ik kan niet eerder komen dan om tien uur. Vronski,’ las ze.

‘En is de boodschapper nog niet terug?’

‘Nee, nog niet,’ antwoordde de portier.

Wel, als het zo is, dan weet ik wat mij te doen staat, zei ze tot zichzelf en terwijl ze voelde hoe een vage woede en het verlangen naar wraak in haar naar boven kwamen, rende ze de trap op. Ik ga zelf naar hem toe. Voordat ik voor altijd vertrek, zal ik hem alles zeggen. Ik heb nog nooit iemand zo gehaat als deze man! dacht ze. Bij het zien van zijn hoed op de kapstok sidderde ze van afschuw. Ze kwam niet op de gedachte dat zijn telegram een antwoord was op haar telegram en dat hij haar briefje nog niet ontvangen had. Ze stelde zich voor hoe hij nu rustig met zijn moeder en prinses Sorokina zat te praten en zich verheugde over haar leed. Ja, ik moet zo vlug mogelijk weg, zei ze tegen zichzelf hoewel ze nog niet wist waarheen. Ze wilde zo snel mogelijk wegvlugten voor die gevoelens waardoor ze in dit vreselijke huis bevangen werd. Het bedienend personeel, de muren, de dingen in dit huis, alles wekte afkeer en woede in haar op en drukte op haar als een zware last.

Ja, ik moet naar het spoorwegstation en als hij er niet is, dan moet ik daarheen en hem betrappen. Anna keek in de kranten naar de dienstregeling van de treinen. Hij vertrekt ’s avonds om twee minuten over acht. Ja, dat haal ik nog. Ze gaf opdracht andere paarden in te spannen en begon de voor enkele dagen benodigde bagage in haar reistas te pakken. Ze wist dat ze hier niet meer terug zou komen. Ze had van alle plannen die er in haar hoofd opkwamen, vaag voor zichzelf besloten om, na wat er op het station of op het landgoed van de gravin mocht gebeuren, de trein van Nizjgorod tot de eerste stad te nemen en daar te blijven.

Het eten stond op tafel; ze ging erheen, rook het brood en de kaas en toen het tot haar doordrong dat alles wat eetbaar was haar weerszin opwekte, liet ze het rijtuig voorkomen en ging naar buiten. Het huis wierp zijn schaduw reeds over heel de straat en het was een heldere avond die nog warm was van de zon.

Allemaal stonden ze haar tegen, Annoesjka die meeliep met de bagage, Pjotr die de bagage in het rijtuig legde en de koetsier die zichtbaar ontevreden was, en ze ergerde zich aan hun woorden en gebaren.

‘Ik heb je niet nodig, Pjotr.’

‘En hoe moet het dan met het kaartje?’

‘Goed, zoals je wilt, het kan me niet schelen,’ zei ze geërgerd.

Pjotr sprong op de bok en gaf met zijn handen in zijn zij opdracht naar het station te rijden.

Daar is ze weer! Ik begrijp weer alles, zei Anna tegen zichzelf zodra het rijtuig zich in beweging zette en schommelend over de kleine steentjes van de straatweg ratelde, en de indrukken elkaar weer begonnen af te wisselen.

Ja, wat was die laatste gedachte van me die zo aardig was? probeerde ze zich te herinneren. Tjoetkin, *coiffeur*? Nee, dat was het niet. Ja, wat Jasjvin zei: de strijd om het bestaan en de haat is het enige dat mensen bindt. Nee, jullie maken een zinloze tocht, zei ze in gedachten tegen een gezelschap in een rijtuig met een vierspan dat zich kennelijk in de stad ging vermaken. En die hond die jullie meenemen, zal jullie niet helpen. Jezelf ontvlucht je niet. Toen ze dezelfde kant uitkeek als Pjotr, zag ze een stomdronken fabrieksarbeider met een waggelend hoofd die door een politieagent werd opgebracht. Kijk, die lukt het eerder, dacht ze. Graaf Vronski en ik hebben die voldoening ook niet mogen smaken hoewel ook wij er veel van hadden verwacht. En voor het eerst richtte Anna nu dat heldere licht waarbij ze alles kon zien, op haar relatie met hem, iets waar ze voorheen niet aan wilde denken. Wat zocht hij in mij? Niet zozeer liefde als wel bevrediging van zijn ijdelheid. Ze herinnerde zich zijn woorden, de uitdrukking van zijn gezicht die aan een slaafse jachthond deed denken in die eerste tijd van hun relatie. En alles bevestigde dit nu. Ja, het was voor hem de triomf van het succes van zijn ijdelheid. Natuurlijk was er ook liefde maar het was grotendeels trots op zijn succes. Hij pochte met mij. Nu is dat voorbij. Er is niets om trots op te zijn. Geen trots maar schaamte. Hij heeft alles van mij genomen wat hij kon en nu heeft hij me niet meer nodig. Ik ben een last voor hem en hij doet zijn best om mij niet eerloos te behandelen. Gisteren versprak hij zich: hij wil een scheiding en een huwelijk om zijn schepen achter zich te verbranden. Hij houdt van me, maar hoe? *The zest is gone*. Die wil iedereen verbaasd doen staan en is heel erg met zichzelf ingenomen, dacht ze terwijl ze naar een blozende verkoper keek die een manegepaard bereed. Ja, zo appetijtelijk vindt hij me ook niet meer. Als ik bij hem wegga, zal hij diep in zijn hart blij zijn.

Dat was niet zomaar een veronderstelling: ze zag het duidelijk met behulp van dat doordringende licht dat haar nu de zin van het leven en menselijke relaties openbaarde.

Mijn liefde wordt steeds hartstochtelijker en zelfzuchtiger terwijl de zijne steeds meer uitdooft en daardoor komt het dat we uit elkaar drijven, dacht ze verder. En daar helpt niets tegen. Hij is alles wat ik heb en ik verlang dat hij zich

steeds meer aan mij overlevert. Maar hij wil steeds verder bij mij vandaan. We gingen elkaar juist tegemoet voor we bij elkaar gingen wonen, maar daarna zijn we onstuitbaar uiteengedreven. Hij zegt me dat ik redeloos jaloers ben en ik zeg ook tegen mezelf dat ik redeloos jaloers ben; maar dat is niet waar. Ik ben niet jaloers maar ik ben ontevreden. Maar... Ze deed haar mond open en door de opwinding die een plotseling opkomende gedachte in haar teweegbracht, ging ze verzitten in het rijtuig. Als ik maar iets anders kon zijn behalve een minnares die alleen maar hartstochtelijk verliefd is op zijn liefkozingen; maar ik kan en wil niets anders zijn. En door dit verlangen wek ik zijn afkeer op en hij mijn woede, en dit kan ook niet anders. Alsof ik niet weet dat hij me niet zou willen bedriegen, dat hij niets in prinses Sorokina ziet, dat hij niet verliefd is op Kitty en dat hij me niet ontrouw zal worden. Dat weet ik allemaal maar dat maakt het voor mij niet gemakkelijker. Als hij, zonder van mij te houden, uit *plichtsbeseft* aardig en lief tegen mij zou zijn, zonder degene te zijn die ik wil dat hij is, dan is dat duizendmaal erger dan woede! Dat is de hel! En dat is het. Hij houdt al lang niet meer van me. En waar de liefde eindigt, daar begint de haat. Deze straten ken ik helemaal niet. Die heuvels en allemaal huizen, huizen... En in die huizen altijd maar mensen, mensen... Hoeveel zijn het er niet, eindeloos, en allemaal haten ze elkaar. Maar laat ik nu eens voor mezelf bedenken wat ik wil om gelukkig te worden. Nou? Ik verkrijg de scheiding, Aleksej Aleksandrovitsj geeft Serjozja aan mij en ik trouw met Vronski. Nu ze aan Aleksej Aleksandrovitsj dacht, stond hij haar plotseling heel duidelijk, als in levenden lijve voor de geest, met zijn zachtmoedige, levenloze, uitgebluste ogen, met de blauwe aderen op zijn witte handen, met zijn intonaties en met zijn knakkende vingers, en nu ze terugdacht aan het gevoel dat tussen hen bestond en dat ook liefde werd genoemd, huiverde ze van afschuw. En dan zal de scheiding doorgaan en zal ik Vronski's vrouw zijn. Wat dan, zal Kitty dan niet meer naar me kijken zoals ze vandaag naar me keek? Nee. En zal Serjozja geen vragen meer stellen over mijn twee mannen en niet verder over hen nadenken? En wat voor nieuwe gevoelens had ik me tussen Vronski en mij voorgesteld? Bestaat de mogelijkheid van iets wat wel geen geluk meer is maar toch ook geen kwelling? Nee, nee en nog eens nee! antwoordde ze zichzelf nu zonder de geringste aarzeling. Onmogelijk! We worden door het leven uit elkaar gedreven en ik word zijn ongeluk en hij het mijne, en noch hij, noch ik kunnen andere mensen worden. Alles is geprobeerd, de moer is dolgedraaid. Kijk, een bedelares met een kind. Ze denkt dat ik medelijden met haar heb. Maar zijn we dan niet allemaal op de wereld geworpen om elkaar te haten en daarna onszelf en anderen tot marteling te zijn? Daar lopen gymnasiasten te lachen. Serjozja? herinnerde ze zich. Ik dacht ook dat ik van hem hield en ik voelde me vertederd door mijn eigen vertedering. Maar ik heb toch zonder hem geleefd; ik heb hem toch ingeruild voor een andere liefde

en zolang die liefde mij bevredigde, heb ik me niet over deze ruil beklaagd. En ze dacht met afschuw terug aan dat wat zij die liefde noemde. En ze was blij dat ze nu zo'n duidelijk inzicht in haar eigen leven en het leven van alle mensen had. Zo ben ik, en Pjotr, en de koetsier Fjodor, en die koopman en al die mensen die daar aan de Volga wonen waar die reclameborden ons uitnodigen heen te gaan; zo is het overal en altijd, dacht ze, terwijl ze al voorreed bij het lage stationsgebouw van Nizjgorod en de kruiers op haar afrenden.

‘Wenst u naar Obiralovka te gaan?’ zei Pjotr.

Ze was helemaal vergeten waarheen en waarom ze op reis was gegaan en kon de vraag pas na veel moeite begrijpen.

‘Ja,’ zei ze terwijl ze hem haar beurs met geld aanreikte en ze stapte, na haar kleine rode tas in haar hand genomen te hebben, uit het rijtuig.

Terwijl ze tussen de mensen naar de eerste-klaswachtkamer liep, drongen alle bijzonderheden van de toestand waarin ze verkeerde, en alle beslissingen waartussen ze aarzelde, weer enigermate tot haar door. En weer werden de wonden van haar afgetobde hart dat zo vreselijk tekeerging nu eens door hoop en dan weer door wanhoop op de oude pijnlijke plaatsen stukgereten. Terwijl ze op de stervormige bank op de trein zat te wachten en met afschuw naar de komende en gaande passagiers keek (ze vond ze allemaal weerzinwekkend), bedacht ze nu eens hoe ze bij het station aan zou komen, hem een briefje zou schrijven en wat ze hem zou schrijven; dan weer hoe hij zich nu bij zijn moeder (zonder begrip voor haar lijden) over zijn toestand zat te beklagen en hoe ze de kamer binnen zou komen en wat ze tegen hem zou zeggen. Of ze bedacht dat haar leven nog wel gelukkig zou kunnen worden, en hoe ze gemarteld werd door haar liefde en haat voor hem en hoe verschrikkelijk haar hart tekeerging.

De bel luidde. Er liepen wat wanstaltige, brutale jonge mannen voorbij die haast hadden en tegelijkertijd ook benieuwd waren naar de indruk die ze maakten; ook Pjotr kwam in zijn livrei en bottines, met zijn botte dierlijke gezicht door de wachtkamer naar haar toe om haar naar de coupé te brengen. Luidruchtige mannen werden stil wanneer ze over het perron langs hen heen liep en een van hen fluisterde iets over haar tegen een ander, natuurlijk iets vunzigs. Ze stapte op het hoge treetje en ging alleen in de coupé zitten op de verende, smerige bank die eens wit was geweest. Haar tas schokte op de veren en bleef stil liggen. Met een dwaze glimlach tilde Pjotr ten teken van afscheid bij het raam zijn gegalonneerde pet op; de drieste conducteur sloeg de deur dicht en vergrendelde hem. Een wanstaltige dame met vulstukken op haar heupen (Anna kleepte haar in gedachten uit en gruwde van haar lelijke lichaam) en een meisje dat onnatuurlijk lachte, liepen beneden haar voorbij.

‘Het is allemaal bij Katerina Andrejevna, *ma tante!*’ riep het meisje.

Ook dat meisje is misvormd en stelt zich aan, dacht Anna. Ze stond snel op en ging, om niemand te zien, aan de andere kant van de lege coupé voor het raam zitten. Een vieze, afzichtelijke man met een uniformpet op, waar zijn klitterige haren onderuitstaken, liep langs dit raam en boog zich naar de wielen van het rijtuig. Die afschuwelijke man komt me bekend voor, dacht Anna. En toen ze zich haar droom herinnerde, ging ze bevend van angst naar de deur aan de andere kant. De conducteur deed de deur open en liet een man met zijn vrouw instappen.

‘Belieft u uit te stappen?’

Anna gaf geen antwoord. De conducteur en het echtpaar dat instapte, merkten door de voile niets van het afgrijzen op haar gezicht. Ze keerde terug naar haar hoek en ging zitten. Het paar ging tegenover haar zitten en bekeek met heimelijke belangstelling haar japon. Anna vond zowel de man als de vrouw weerinwekkend. De man vroeg of ze hem toestond te roken, en kennelijk niet om te roken maar om een gesprek met haar te beginnen. Nadat hij haar toestemming had gekregen, begon hij in het Frans tegen zijn vrouw te praten over iets waar hij nog minder behoefte aan had dan aan roken. Ze zeiden op een aanstellerige manier onbenulligheden tegen elkaar, alleen maar opdat zij het zou horen. Anna zag duidelijk hoe ze elkaar verveelden en hoe ze elkaar haatten. En dergelijke beklagenswaardige monsters moest je wel haten.

Ze hoorde de tweede bel en onmiddellijk daarna het verzetten van bagage, rumoer, geschreeuw en gelach. Anna vond het zo overduidelijk dat er voor niemand enige reden tot vreugde was en ergerde zich zo aan dit gelach dat het haar pijn deed en ze haar oren dicht wilde stoppen om het niet te horen. Eindelijk luidde de derde bel. Er klonk een fluitsignaal, het gesis van de locomotief, het geruk van de kettingen, en de man sloeg een kruis. Het zou interessant zijn hem te vragen wat hij daarmee bedoelt, dacht Anna terwijl ze hem kwaad aankeek. Ze keek langs de dame door het raam naar de mensen die op het perron stonden om de trein uit te zwaaien en achteruit leken te glijden. Het rijtuig waarin Anna zat, rolde gelijkmatig schokkend op de lussen in de rails langs het perron, een stenen muur, de schijf en langs andere rijtuigen; de wielen begonnen gelijkmatiger en gesmeerder, met een licht geklik over de rails te ruisen, het venster werd verlicht door de heldere avondzon en een licht windje speelde met het gordijn. Anna vergat haar bureau in de coupé, ademde frisse lucht in bij het lichte schommelen van de trein en begon weer na te denken.

Ja, waar was ik ook alweer gebleven? Dat ik me geen situatie kan bedenken waarin het leven geen kwelling is, dat we allemaal geschapen zijn om te lijden, dat we dat allemaal weten en allerlei middelen bedenken om onszelf om de tuin te leiden. Maar wat moet je doen wanneer je de waarheid ziet?

‘De mens heeft zijn verstand gekregen om zich te bevrijden van hetgeen hem belast,’ zei de dame in het Frans. Ze was kennelijk voldaan over haar zin en grimaste met haar tong.

Deze woorden leken een antwoord te geven op Anna’s gedachte.

Bevrijden van hetgeen hem belast, herhaalde Anna. En na een blik op de man met de blozende wangen en de magere vrouw, begreep ze dat de ziekelijke echtgenote zichzelf als een onbegrepen vrouw zag, en dat haar man haar bedroog en voedsel gaf aan deze mening die ze over zichzelf had. Anna zag als het ware hun levensverhaal en alle uithoeken van hun ziel door het licht naar hen te verplaatsen. Maar er was hier niets interessants en ze vervolgde haar eigen gedachten.

Ja, het belast mij heel erg en de mens heeft zijn verstand gekregen om zich daarvan te bevrijden; ik moet me er dus van bevrijden. Waarom de kaars niet doven wanneer er niets meer is om naar te kijken, wanneer het weerzinwekkend is om dit alles te zien? Maar hoe? Waarom liep de conducteur zo snel langs de leuning, waarom schreeuwen ze zo, die jonge mensen in dat rijtuig? Waarom praten ze, waarom lachen ze? Het is allemaal onwaarheid, allemaal leugen, allemaal bedrog, allemaal kwaadaardigheid...!

Toen de trein het station was binnengereden, stapte Anna uit te midden van de andere passagiers die ze ontweek alsof het melaatsen waren. Ze bleef op het perron staan en trachtte zich te herinneren waarom ze hier naar toegekomen was

en wat ze van plan was te doen. Ze kon zich alles wat haar eerder mogelijk leek, nu zo moeilijk voorstellen, vooral in deze rumoerige massa van al die afschuwelijke mensen die haar niet met rust lieten. Nu eens kwamen er kruiers naar haar toe om hun diensten aan te bieden; dan waren het weer jongemannen die met hun hakken over het plankier van het perron klakten, luidruchtig spraken en haar van alle kanten bekeken; dan weer waren het tegemoetkomende mensen die naar de verkeerde kant uitweken. Nadat ze zich herinnerde dat ze verder wilde reizen als er geen antwoord zou zijn, hield ze een kruier aan en vroeg hem of hier geen koetsier was met een briefje voor graaf Vronski.

‘Graaf Vronski? Er is juist iemand van hen geweest. Ze kwamen vorstin Sorokina met haar dochter afhalen. Maar hoe ziet die koetsier eruit?’

Terwijl ze met de kruier praatte, kwam haar koetsier Michajla, blozend, vrolijk in zijn blauwe, chique, getailleerde jas met horlogeketting naar haar toe. Hij was kennelijk trots dat hij zich zo goed van zijn taak had gekweten en gaf haar een briefje. Ze maakte het open en nog voor ze gelezen had, kromp haar hart ineen.

‘Het spijt me erg dat je briefje me niet heeft bereikt. Ik kom om tien uur,’ schreef Vronski in een achteloos handschrift.

Juist! Dit had ik verwacht! zei ze tegen zichzelf met een kwaadaardige grijns.

‘Goed, ga maar naar huis,’ zei ze zachtjes tegen Michajla. Ze sprak zo zacht omdat het snelle kloppen van haar hart haar ademhaling bemoeilijkte. Nee, ik laat me niet door jou kwellen, dacht ze terwijl ze zich met haar bedreiging niet tot de koetsier, niet tot zichzelf maar tot hem die haar liet lijden, keerde en ze liep over het perron langs het station.

Twee kamermeisjes die over het perron heen en weer liepen, draaiden hun hoofd om terwijl ze naar haar keken en gaven hardop commentaar op haar kleding: ‘Het is echt,’ zeiden ze over de kant die ze droeg. De jongemannen lieten haar niet met rust. Ze liepen weer langs haar waarbij ze haar in het gezicht keken en met gelach en onnatuurlijke stemmen iets riepen. De stationschef vroeg in het voorbijgaan of ze met de trein mee moest. Een jongen, een kvasverkoper, kon zijn ogen niet van haar afhouden. Mijn god, waar moet ik heen? dacht ze terwijl ze steeds verder wegliep langs het perron. Aan het eind bleef ze staan. Wat dames en kinderen die een heer met een bril hadden afgehaald en luid spraken en lachten, keken haar tijdens het passeren zwijgend aan. Ze versnelde haar pas en liep bij hen vandaan naar de rand van het perron. Er naderde een goederentrein. Het perron schudde en het leek haar dat ze weer in de trein zat.

En plotseling herinnerde ze zich de man die tussen de wagons verpletterd werd op de dag dat ze Vronski voor het eerst ontmoette en ze begreep wat haar te doen stond. Met vlugge, lichte passen liep ze het trapje af dat van de waterpomp naar de rails leidde en bleef naast de trein staan die vlak voor haar langreed. Ze

keek naar de onderkant van de wagons, naar de bouten en de kettingen, naar de hoge ijzeren wielen van de langzaam voorbijglijdende eerste wagon en probeerde op het oog het midden tussen de voor- en achterwielen te berekenen en het moment dat dit zich recht voor haar zou bevinden.

Daar! zei ze tegen zichzelf en ze keek naar de schaduw van de wagon en naar het met kolen vermengde zand waarmee de bielzen waren bestrooid, daar, precies in het midden, en ik zal hem straffen en me van iedereen en van mezelf bevrijden.

Ze wilde zich onder het midden van de eerste wagon dat juist voor haar was, laten vallen. Maar de rode tas die ze van haar arm wilde halen, hield haar tegen en het was al te laat: het midden van de wagon was al voorbijgereden. Ze moest op de volgende wagon wachten. Ze werd bevangen door hetzelfde gevoel dat ze had, wanneer ze bij het baden op het punt stond het water in te gaan en ze sloeg een kruis. Dit gewoontegebaar van het kruisteken riep in haar een hele reeks herinneringen op uit haar meisjes- en kindertijd en plotseling scheurde de duisternis waarin alles voor haar was gehuld en in een flits zag ze heel haar leven voor zich met al zijn gelukkige, blijde momenten uit het verleden. Maar de wielen van de tweede wagon verloor ze geen moment uit het oog. En precies op het moment dat het midden tussen de wielen haar bereikte, liet ze haar rode tas los; viel, met haar hoofd tussen haar schouders getrokken, op haar handen onder de wagon en knielde neer alsof ze elk moment weer op kon staan. En op hetzelfde moment schrok ze van wat ze deed. Waar ben ik? Wat doe ik? Waarom? Ze wilde overeind komen, wegspringen; maar iets wat geweldig groot was, stootte onverbiddelijk tegen haar hoofd en sleurde haar bij haar rug mee. Heer, vergeef mij alles! zei ze omdat ze voelde dat tegenstand onmogelijk was. Het mannetje werkte met het ijzer boven haar en zei er iets bij. En de kaars waarbij ze zo vol van onrust, bedrog, leed en boosheid het boek gelezen had, flitste met een helderder licht dan ooit tevoren, verlichtte alles voor haar dat voorheen in duisternis was gehuld om dan flakkerend voor altijd gedooft te worden.

ACHTSTE DEEL

Er waren bijna twee maanden verstreken. Het was reeds halverwege de hete zomer en eerst nu maakte Sergej Ivanovitsj zich op om Moskou te verlaten.

In Sergej Ivanovitsj' leven was gedurende die tijd wel het een en ander voorgevallen. Reeds een jaar daarvoor was zijn boek, de vrucht van zes jaar arbeid, gereedgekomen met als titel: *Studie der staatkundige grondslagen en staatsvormen in Europa en in Rusland*. Enige fragmenten van dit boek en de inleiding waren in periodieken afgedrukt en andere gedeelten waren door Sergej Ivanovitsj voorgelezen aan mensen uit zijn omgeving zodat de gedachten van dit werk al niet meer geheel nieuw waren voor het publiek; maar toch verwachtte hij dat zijn boek door zijn verschijning publiekelijk grote indruk zou maken en dat het, zo het al geen ommekeer in de wetenschap teweeg zou brengen, toch in ieder geval grote opwinding in de wetenschappelijke wereld zou veroorzaken.

Na een grondige bewerking was het boek het jaar daarvoor uitgegeven en onder de boekverkopers verspreid.

Hoewel hij bij niemand naar het boek informeerde en met tegenzin en geveinsde onverschilligheid antwoordde op vragen van vrienden hoe het boek liep, en hoewel hij zelfs niet bij de boekverkopers informeerde hoe het met de verkoop ging, keek Sergej Ivanovitsj nauwlettend en met gespannen aandacht uit naar hoe zijn boek ontvangen zou worden en welke indruk het in de literatuur zou maken.

Er ging echter een week, een tweede week, een derde week voorbij en er was geen enkele reactie te bespeuren; zijn vrienden, specialisten en geleerden, begonnen er soms kennelijk uit beleefdheid over te praten. De rest van zijn kennissen die zich niet interesseerden voor wetenschappelijk werk, spraken er helemaal niet met hem over. En bij het publiek, dat vooral in deze tijd door iets anders in beslag werd genomen, was er absoluut geen belangstelling voor. Ook in de literatuur werd er gedurende een maand met geen woord over gerept.

Sergej Ivanovitsj berekende nauwkeurig de tijd die nodig was voor het schrijven van een recensie maar er ging een maand voorbij en nog een maand en er werd nog steeds gezwegen. Alleen in het tijdschrift *De Noordelijke Kever* werden in een komisch-satirisch stukje over de zanger Drabanti die zijn stem kwijt was, terloops enige minachtende woorden gezegd over het boek van Koznysjov die deden voorkomen dat iedereen al lang zijn afkeuring over dit boek had uitgesproken en dat het aan de publieke spot was prijsgegeven.

Eindelijk verscheen er in de derde maand in een serieus tijdschrift een kritisch artikel. Sergej Ivanovitsj kende de auteur. Hij had hem een keer bij Goloebtsov ontmoet.

De schrijver van het artikel was een erg jong en ziekelijk satiricus; hij was erg stoutmoedig als schrijver maar zijn ontwikkeling was zeer gering en hij was erg bedeesd in de persoonlijke omgang.

Hoewel Sergej Ivanovitsj een absolute minachting koesterde voor deze schrijver, begon hij toch vol respect aan het lezen van het artikel. Het was verschrikkelijk.

De satirische stukjesschrijver had heel het boek blijkbaar begrepen op een manier zoals het onmogelijk begrepen kon worden. Maar hij had zijn citaten zo handig gekozen dat het voor iemand die het boek niet gelezen had (en blijkbaar had bijna niemand het gelezen), volkomen duidelijk was dat heel het boek niets anders was dan een verzameling hoogdravende, holle woorden die ook nog onterecht waren gebruikt (hetgeen door vraagtekens werd aangegeven) en dat de auteur van het boek een volslagen leek was. En dat alles was zo spitsvondig dat Sergej Ivanovitsj zelf niet wars zou zijn over een dergelijke spitsvondigheid te beschikken; maar dat maakte het juist zo verschrikkelijk.

Hoewel Sergej Ivanovitsj de argumenten van de recensent uiterst gewetensvol verifieerde, stond hij toch geen moment stil bij de fouten en tekortkomingen die belachelijk waren gemaakt (het was al te duidelijk dat dit alles opzettelijk bij elkaar was geraapt), maar wel begon hij onwillekeurig en onmiddellijk zijn ontmoeting en zijn gesprek met de auteur van het artikel tot in de kleinste details in zijn herinnering terug te roepen.

Ik zal hem toch nergens mee beledigd hebben? vroeg Sergej Ivanovitsj zich af.

En toen Sergej Ivanovitsj zich herinnerde hoe hij tijdens de ontmoeting een uitspraak van deze jongeman die zijn onkunde verried, verbeterde, had hij een verklaring voor de strekking van het artikel gevonden.

Na dit artikel trad er een dodelijk stilzwijgen rond het boek in, zowel mondeling als schriftelijk, en hij zag dat zijn produkt van zes jaar liefdevolle en noeste arbeid spoorloos verloren was gegaan.

Sergej Ivanovitsj had het des te zwaarder te verduren omdat hij na voltooiing van het boek geen studeerkamerwerk meer had terwijl dat voorheen het merendeel van zijn tijd in beslag had genomen.

Hij was intelligent, ontwikkeld, gezond, energiek en hij wist nu geen raad met al zijn energie. Gesprekken in salons, op congressen, op vergaderingen, in comités en overal waar gepraat kon worden, namen een deel van zijn tijd in beslag; maar hij, die al zo lang in de stad woonde, stond zichzelf niet toe al zijn tijd en energie aan gesprekken te verdoen zoals zijn onervaren broer dit placht te doen wanneer hij in Moskou verbleef; er bleven nog heel wat lege uren en

verstandelijke energie over.

Tot zijn geluk moesten in deze tijd die door het débacle van zijn boek voor hem zo moeilijk was, de vraagstukken van de mensen met een ander geloof, van de Amerikaanse vrienden, de hongersnood in Samara, de exposities en het spiritisme, plaats maken voor het Slavische vraagstuk dat voorheen slechts publiekelijk wat had gesmeuld; en Sergej Ivanovitsj die altijd al een van de voorvechters van dit vraagstuk was geweest, wijdde zich hier met volle overgave aan.

In de kringen waartoe hij behoorde, werd toentertijd over niets anders gesproken en geschreven dan over de Slavische kwestie en de Servische oorlog. Alles wat de ledige massa gewoonlijk doet om de tijd te doden, werd nu ten bate van de Slaven gedaan. Bals, concerten, diners, speeches, fraaie dameskleding, bier, restaurants: alles getuigde van medeleven met de Slaven.

Sergej Ivanovitsj was het in details met veel oneens, dat hierover werd gezegd en geschreven. Hij zag dat de Slavische kwestie een van die moderne vermaken was die in openvolging het publiek altijd als object voor tijdverdrijf dienen; ook zag hij dat vele lieden zich met hebzuchtige en eierzuchtige oogmerken met deze zaak bezighielden. Hij zag dat de kranten veel onnodigs en overdrevens afdrukten met als enig doel de aandacht op zich te vestigen en de andere te overschreeuwen. Hij zag dat allen die zich mislukt en gekrenkt voelden, zich bij deze algemene publieke opwindning op de voorgrond drongen en harder schreeuwden dan de anderen: opperbevelhebbers zonder legers, ministers zonder ministeries, journalisten zonder kranten, partijleiders van partijen zonder aanhangers. Hij zag dat veel hiervan lichtzinnig en belachelijk was, maar ook zag en erkende hij een onmiskenbaar, voortdurend groeiend enthousiasme dat alle sociale lagen verenigde en waar men wel sympathie voor moest voelen. Het bloedbad van de geloofsgenoten en Slavische broeders wekte sympathie met hen die leden en verontwaardiging jegens de onderdrukkers. En de heldhaftigheid van de Serven en Montenegrijnen die voor de grote zaak streden, wekte in heel het volk het verlangen hun broeders niet slechts met woorden maar ook metterdaad ter zijde te staan.

Er was hierbij echter nog een verschijnsel waarover Sergej Ivanovitsj zich verheugde: dat was de manifestatie van de publieke opinie. Het publiek gaf duidelijk uitdrukking aan zijn verlangen. De ziel van het volk was tot uitdrukking gekomen, zoals hij placht te zeggen. En hoe meer hij zich met deze zaak bezighield, hoe duidelijker het hem leek dat deze kwestie geweldige afmetingen moest aannemen en het tijdperk zou bepalen.

Hij stelde zich helemaal in dienst van deze grote zaak en vergat aan zijn boek te denken.

Al zijn tijd werd nu hierdoor in beslag genomen zodat hij er niet in slaagde

om alle aan hem gerichte brieven te beantwoorden en aan alle verzoeken te voldoen.

Na heel het voorjaar en een deel van de zomer te hebben gewerkt, besloot hij pas in de maand juli naar zijn broer op het land te gaan.

Hij ging om twee weken vakantie te nemen en om in het heiligste heiligdom van het volk, op het afgelegen platteland, zich te verlustigen in de aanblik van die verheffing van de volksziel waarvan hij en alle bewoners van steden en hoofdsteden volledig overtuigd waren. Katavasov die reeds lang zijn aan Levin gegeven belofte in wilde lossen, reisde met hem mee.

Sergej Ivanovitsj en Katavasov waren er nog maar nauwelijks in geslaagd om bij het station van de Koersk-spoorlijn waar het die dag bijzonder druk was, aan te komen, uit hun rijtuig te stappen en hun bediende, die met de bagage achternakwam, op te zoeken, toen er ook vier huurkoetsen met vrijwilligers arriveerden. Ze werden verwelkomd door dames met boeketten en liepen begeleid door een achter hen aan stromende menigte het station binnen.

Een van de dames die ter verwelkoming van de vrijwilligers aanwezig was, wendde zich bij het verlaten van de wachtkamer tot Sergej Ivanovitsj.

‘Bent u ook gekomen om hen uitgeleide te doen?’ vroeg ze in het Frans.

‘Nee, ik ga zelf op reis, vorstin. Met vakantie naar mijn broer. Maar doet u hen altijd uitgeleide?’ vroeg Sergej Ivanovitsj met een nauwelijks merkbaar glimlachje.

‘Dat kan toch niet!’ antwoordde de vorstin. ‘Is het waar dat er al achthonderd van ons onderweg zijn? Malvinski geloofde me niet.’

‘Meer dan achthonderd. Als men degenen meerekent die niet direct uit Moskou komen, meer dan duizend,’ zei Sergej Ivanovitsj.

‘Zie je wel. Ik zei het toch!’ beaamde de dame verheugd. ‘En het is toch ook waar dat er nu ongeveer één miljoen is ingezameld?’

‘Meer, vorstin.’

‘En wat zegt u van het bulletin van vandaag? Ze hebben de Turken weer verslagen.’

‘Ja, ik heb het gelezen,’ antwoordde Sergej Ivanovitsj. Hun gesprek ging over het laatste bulletin dat bevestigde dat men de Turken drie dagen achtereen op alle fronten verslagen had, dat ze op de vlucht waren en dat de volgende dag de beslissende slag werd verwacht.

‘Ach, ja, weet u, een voortreffelijke jongeman wilde zich aanmelden. Ik weet niet waarom ze bezwaar maakten. Ik wilde u vragen, ik ken hem, schrijft u alstublieft een briefje. Hij is door gravin Lidija Ivanovna gestuurd.’

Nadat Sergej Ivanovitsj bij de vorstin geïnformeerd had naar de bijzonderheden die haar van deze jongeman die zich aan wilde melden, bekend waren, ging hij naar de eerste klas om een briefje te schrijven voor degene die over de aanmelding besliste en gaf dit aan de vorstin.

‘Weet u, graaf Vronski, de beroemde... vertrekt met deze trein,’ zei de vorstin met een triomfantelijke en veelzeggende glimlach toen hij haar weer gevonden

had en het briefje overhandigde.

‘Ik hoorde dat hij zou gaan maar ik wist niet wanneer. Met deze trein?’

‘Ik zag hem. Hij is hier. Alleen zijn moeder doet hem uitgeleide. Dit is toch maar het beste dat hij kon doen.’

‘O ja, dat spreekt vanzelf.’

Terwijl ze stonden te praten, stroomde de menigte langs hen heen naar de eetzaal. Ze liepen mee en hoorden de luide stem van een heer die met een bokaal in de hand de vrijwilligers toesprak. ‘Om te dienen voor het geloof, voor de mensheid, voor onze broeders,’ sprak hij met steeds meer stemverheffing. ‘Voor de grote zaak zegent moedertje Moskou u. *Zjivijo!*’ besloot hij luidkeels en met tranen in zijn stem.

Allen schreeuwden *zjivijo*, weer gutste een nieuwe menigte de wachtkamer in en het scheelde niet veel of de vorstin werd onder de voet gelopen.

‘Ha! Vorstin, wat zegt u daarvan!’ zei Stepan Arkadjitsj die plotseling midden in de menigte opdook, met een stralende blijde glimlach. ‘Heeft hij het niet mooi, niet goed gezegd? Bravo! En Sergej Ivanovitsj! U zou zelf eigenlijk ook een paar woorden moeten spreken, weet u, om hun een hart onder de riem te steken; u kunt dat zo goed,’ voegde hij er, terwijl hij Sergej Ivanovitsj zacht bij zijn arm nam en naar voren duwde, met een vriendelijke, eerbiedige en voorzichtige glimlach aan toe.

‘Nee, ik vertrek zo meteen.’

‘Waarheen?’

‘De stad uit, naar mijn broer,’ antwoordde Sergej Ivanovitsj.

‘Dan ziet u mijn vrouw. Ik heb haar geschreven maar u zult haar eerder zien; zegt u alstublieft tegen haar dat u mij heeft gezien en dat alles *all right* is. Ze begrijpt het wel. Maar trouwens, zegt u tegen haar, weest u zo goed, dat ik benoemd ben tot lid van de commissie van verenigde... Nou ja, ze begrijpt het wel! Weet u, *les petites misères de la vie humaine*,’ richtte hij zich, als wilde hij zich verontschuldigen, tot de vorstin. ‘En vorstin Mjagkaja, niet Liza maar Bibisj, stuurt me daar even duizend geweren en twaalf verpleegsters. Had ik u dat al verteld?’

‘Ja, ik heb het gehoord,’ antwoordde Koznysjov korzelig.

‘Maar jammer dat u vertrekt,’ zei Stepan Arkadjitsj. ‘Morgen geven we een diner voor twee vertrekkende vrienden, Dimer-Bartnjanski uit Petersburg en onze Veslovski, Grisja. Die gaan allebei. Veslovski is pas getrouwd. Dat is nog eens een flinke vent! Nietwaar, vorstin?’ richtte hij zich tot de dame.

De vorstin keek zonder antwoord te geven naar Koznysjov. Maar het feit dat Sergej Ivanovitsj en de vorstin hem liever kwijt dan rijk waren, hinderde Stepan Arkadjitsj niet in het minst. Glimlachend keek hij nu eens naar de veer op de hoed van de vorstin en dan weer in het rond alsof hem iets te binnen schoot.

Toen hij een dame met een collectebus voorbij zag komen, riep hij haar bij zich en deed een briefje van vijf roebel in de bus.

‘Zolang ik geld bij me heb, kan ik niet onbewogen naar die collectebussen kijken,’ zei hij. ‘En wat vinden jullie van het bulletin van vandaag? Wat een prachtkerels zijn die Montenegrijnen!’

‘Wat zegt u me nu!’ riep hij uit toen de vorstin hem zei dat Vronski met deze trein vertrok. Heel even verscheen er een trieste uitdrukking op het gezicht van Stepan Arkadjitsj maar toen hij een minuut later, licht trekkend met beide benen en zijn bakkebaarden opstrijkend, het vertrek binnenkwam waar Vronski zich bevond, was Stepan Arkadjitsj zijn wanhopige gesnik boven het lijk van zijn zuster alweer helemaal vergeten en zag hij in Vronski slechts een held en een oude vriend.

‘Met al zijn tekortkomingen moet men hem toch recht doen,’ zei de vorstin tegen Sergej Ivanovitsj zodra Oblonski hen verlaten had. ‘Dat is nu helemaal een Russische, Slavische natuur! Ik ben alleen bang dat Vronski het onaangenaam zal vinden hem te zien. Wat u ook zegt, ik voel me getroffen door het lot van deze man. Praat u onderweg wat met hem,’ zei de vorstin.

‘Ja, misschien, als het zo uitkomt.’

‘Ik heb hem nooit gemogen. Maar dit maakt veel goed. Hij gaat niet slechts zelf, maar hij leidt ook nog een heel eskadron voor zijn eigen rekening.’

‘Ja, dat hoorde ik.’

De bel luidde. Een ieder begon naar de deur te dringen.

‘Daar is hij!’ zei de vorstin terwijl ze naar Vronski wees die in een lange overjas en met een zwarte breedgerande hoed aan de arm van zijn moeder liep. Oblonski liep levendig pratend met hem op.

Vronski keek somber voor zich uit en het was alsof hij niet hoorde wat Stepan Arkadjitsj zei.

Waarschijnlijk keek hij op instigatie van Oblonski in de richting waar de vorstin en Sergej Ivanovitsj stonden en zwijgend lichtte hij zijn hoed op. Zijn verouderde gezicht met de lijdende uitdrukking leek versteend.

Op het perron gekomen verdween Vronski, na van zijn moeder afscheid te hebben genomen, zwijgend in het compartiment.

Op het perron klonk *Lang leve de tsaar*, daarna de kreten: *Hoera! en Zjivijo!* Een van de vrijwilligers, een lange, nog erg jonge man met een ingevallen borst maakte een bijzonder in het oog lopende afscheidsbuiging door met zijn vilthoed en een boeket boven het hoofd te zwaaien. Na hem staken twee officieren en een oudere man met een volle baard en een vettige pet ook buigend hun hoofden uit het raam.

Na afscheid van de vorstin te hebben genomen stapte Sergej Ivanovitsj samen met Katavasov die zich bij hem had gevoegd, in het stampvolle rijtuig en de trein zette zich in beweging.

Op het station van Tsaritsyno werd de trein verwelkomd door een prachtig jongemannenkoor dat 'Glorie zij u' zong. De vrijwilligers staken weer buigend en groetend hun hoofden naar buiten maar Sergej Ivanovitsj schonk hun geen aandacht; hij had zoveel met vrijwilligers te maken gehad dat hij hun slag al kende en er geen belangstelling meer voor had. Maar Katavasov die door zijn wetenschappelijk werk geen gelegenheid had gehad om de vrijwilligers te observeren, was erg in hen geïnteresseerd en vroeg Sergej Ivanovitsj honderd uit over hen.

Sergej Ivanovitsj raadde hem aan om naar de tweede klas te gaan en zelf met hen te praten. Bij het volgende station volgde Katavasov deze raad op.

Hij stapte over in de tweede klas en maakte kennis met de vrijwilligers. Ze zaten in een hoek van het rijtuig luidruchtig te praten en waren er zich blijkbaar van bewust dat de aandacht van de passagiers en de binnengekomen Katavasov op hen gericht was. Het luidruchtigst was de lange jongen met de ingevallen borst. Hij was zichtbaar dronken en vertelde over iets wat in hun instituut was voorgevallen. Tegenover hem zat een niet meer zo jonge officier in het uniform van de Oostenrijkse garde. Hij luisterde glimlachend naar de verteller en viel hem af en toe in de rede. Een derde zat in een artillerie-uniform naast hen op een koffer. Een vierde sliep.

Katavasov begon een gesprek met de jongeman en vernam dat hij een rijke koopman uit Moskou was die er voor zijn tweeëntwintigste een groot vermogen had doorgejaagd. Katavasov vond hem onsympathiek omdat hij verwijfd, verwend en ziekelijk was; hij was er blijkbaar van overtuigd, vooral nu hij gedronken had, dat hij een heldendaad verrichtte en hij zat op een allervervelendste manier op te scheppen.

De ander, een gepensioneerd officier, maakte ook een onaangename indruk op Katavasov. Dit was zo te zien een man die alles al had geprobeerd. Hij had bij de spoorwegen gewerkt, was rentmeester geweest en had zelf fabrieken gesticht; hij sprak over alles waarbij hij te pas en te onpas geleerde woorden verkeerd gebruikte.

Katavasov vond daarentegen de derde, de artillerist, bijzonder aardig. Dit was

een bescheiden, stille man die blijkbaar onder de indruk was van de kennis van de gepensioneerde garde-officier en van de heldhaftige opofferingsgezindheid van de koopman, en die niets over zichzelf vertelde. Toen Katavasov hem vroeg wat hem bewogen had naar Servië te gaan, antwoordde hij bescheiden: 'Ach ja, ze gaan allemaal. En die Serven moeten ook geholpen worden. Het is zo triest.'

'Ja, er is daar vooral gebrek aan artilleristen zoals jullie,' zei Katavasov.

'Ja, maar ik dien nog niet zo lang bij de artillerie; misschien moet ik bij de infanterie of de cavalerie.'

'Waarom bij de infanterie als er vooral gebrek aan artilleristen is?' zei Katavasov die uit de leeftijd van de artillerist meende op te kunnen maken dat hij al een aanzienlijke rang moest hebben.

'Ik heb niet lang bij de artillerie gediend. Ik heb bij de officersopleiding gezeten,' zei hij en hij begon uit te leggen waarom hij gezakt was voor het examen.

Dit maakte alles bij elkaar een onplezierige indruk op Katavasov en toen de vrijwilligers bij een station uitstapten om wat te drinken, wilde Katavasov met iemand anders een praatje maken om er achter te komen of hij ook zo'n slechte indruk gekregen had. Een oude reiziger in een militaire jas had voortdurend en vol aandacht naar het gesprek van Katavasov met de vrijwilligers geluisterd. Toen hij alleen met hem achterbleef, sprak Katavasov hem aan.

'Ja, wat een verschil in achtergrond hebben al die mensen die daarheen gaan,' zei Katavasov vaag omdat hij zijn eigen mening wilde zeggen en ook wilde weten wat de oude heer ervan dacht.

De oude heer was een militair die twee campagnes had meegemaakt. Hij wist hoe een militair behoorde te zijn en beschouwde deze heerschappen naar hun uiterlijk, naar hun gesprekken en naar de branie waarmee zij onderweg de fles aanspraken, als slechte militairen. Bovendien was hij inwoner van de hoofdstad van een district en wilde hij vertellen hoe er uit zijn stad een soldaat met groot verlof, een dronkaard en een dief die nergens meer werk kon krijgen, vertrokken was. Maar omdat hij uit ervaring wist dat het bij de stemming die op dat moment onder het publiek heerste, gevaarlijk was om voor een mening uit te komen die tegen de publieke opinie indruiste, en vooral om kritiek op de vrijwilligers te hebben, keek hij Katavasov afwachting aan.

'Ach, ze hebben daar mensen nodig,' zei hij met lachende ogen. En ze raakten in gesprek over het laatste oorlogsnieuws en de één liet de ander niet merken dat hij niet begreep tegen wie de veldslag, die de volgende dag werd verwacht, moest worden geleverd, omdat de Turken volgens het laatste nieuws toch op alle fronten waren verslagen. En zo gingen ze uiteen zonder eerlijk voor hun mening te zijn uitgekomen.

Terug in zijn coupé vertelde Katavasov met een onwillekeurige hypocrisie aan

Sergej Ivanovitsj zijn bevindingen aangaande de vrijwilligers waaruit bleek dat het prima jongens waren.

Op een groot station in een stad werden de vrijwilligers weer met gezang en gejuich begroet, weer verschenen mannen en vrouwen met collectebussen, weer brachten dames van het gouvernement boeketten naar de vrijwilligers en volgden hen naar het buffet; maar dit alles voltrok zich reeds in aanmerkelijk zwakkere vorm en in aanmerkelijk mindere mate dan dit in Moskou het geval was geweest.

Tijdens het oponthoud in de gouvernementsstad ging Sergej Ivanovitsj niet naar het buffet maar liep wat heen en weer over het perron.

Toen hij het compartiment van Vronski voor de eerste maal passeerde, merkte hij dat het gordijn voor het raam was geschoven. Toen hij er echter voor de tweede maal langskwam, zag hij de oude gravin voor het raam. Ze wenkte Koznysjov om naderbij te komen.

‘U ziet, ik ben op reis; ik vergezel hem tot Koersk,’ zei ze.

‘Ja, ik heb het gehoord,’ zei Sergej Ivanovitsj die bij haar raam bleef staan en een blik naar binnen wierp. ‘Wat geweldig van hem!’ voegde hij eraan toe toen hij zag dat Vronski niet in het compartiment was.

‘Ja, wat moest hij doen na dat ongeluk dat hem overkomen is?’

‘Wat een vreselijk voorval,’ zei Sergej Ivanovitsj.

‘Ach, wat ik niet allemaal heb doorstaan! Komt u toch even binnen... Ach, wat ik niet allemaal heb doorstaan!’ herhaalde ze toen Sergej Ivanovitsj binnen was gekomen en naast haar op de bank was gaan zitten. ‘Daar kan men zich geen voorstelling van vormen! Hij heeft zes weken lang met niemand gesproken en hij at slechts als ik er hem om smeekte. En hij kon geen moment alleen worden gelaten. We haalden alles weg waarmee hij zich dodelijk had kunnen verwonden; we woonden gelijkvloers maar je kon nergens zeker van zijn. U weet immers dat hij zich om haar al eens probeerde dood te schieten,’ zei ze en de oude dame fronste haar wenkbrauwen bij deze herinnering. ‘Ja, ze is aan haar eind gekomen zoals zo’n vrouw aan haar eind behoort te komen. Zelfs de dood die ze koos, was vulgair en platvloers.’

‘Het is niet aan ons te oordelen, gravin,’ zei Sergej Ivanovitsj met een zucht, ‘maar ik begrijp hoe moeilijk dit voor u was.’

‘Ach, praat me er niet van! Ik woonde op mijn landgoed en hij was bij me. Ze brachten een briefje. Hij schreef een antwoord en stuurde het weg. Wij wisten helemaal niet dat ze zo dichtbij, op het station was. Ik was ’s avonds juist naar mijn kamer gegaan toen onze Mary me kwam vertellen dat een dame zich op het station onder de trein had geworpen. Het was alsof er een schok door me heenging! Ik begreep dat zij het was. Het eerste wat ik zei: “Niets tegen hem zeggen.” Maar ze hadden het hem al gezegd. Zijn koetsier was erbij geweest en had alles gezien. Toen ik vlug naar zijn kamer ging, was hij zichzelf al niet meer; hij was vreselijk om aan te zien. Hij zei geen woord en draafde er te paard heen.

Ik weet niet wat daar is gebeurd maar hij werd als een dode thuisgebracht. Ik zou hem niet herkend hebben. *Prostration complète*, zei de dokter. Daarna verviel hij bijna tot razernij.'

'Ach, laat ik erover ophouden!' zei de gravin met een afwerend gebaar. 'Een vreselijke tijd! Nee, wat u ook zegt, een slechte vrouw. Wat zijn dat toch voor wanhopige passies! Dat was allemaal om iets bijzonders te laten zien. Nou, dat heeft ze laten zien. Ze heeft zichzelf te gronde gericht en ook twee prachtige mensen: haar eigen man en mijn ongelukkige zoon.'

'Maar hoe gaat het met haar man?' vroeg Sergej Ivanovitsj.

'Hij heeft haar dochter genomen. Aljosja was het in het begin overal mee eens. Maar nu wordt hij vreselijk gekweld door de gedachte dat hij zijn dochter aan een vreemde heeft afgestaan. Maar zijn woord terugnemen kan hij niet. Karenin is naar de begrafenis gekomen. Maar we hebben ons best gedaan dat hij Aleksej niet zou ontmoeten. Voor hem, voor haar man was het toch gemakkelijker. Ze was bij hem weggegaan. Maar mijn arme zoon had zich helemaal aan haar overgeleverd. Hij had alles opgegeven: zijn carrière, mij, en nog werd hij niet door haar gespaard en heeft ze hem opzettelijk helemaal te gronde gericht. Nee, wat u ook zegt, haar dood is echt de dood van een slechte vrouw zonder geloof. God vergeve mij, maar wanneer ik naar de ondergang van mijn zoon kijk, kan ik niet anders dan haar nagedachtenis haten.'

'Maar hoe gaat het nu met hem?'

'God heeft ons geholpen met deze Servische oorlog. Ik ben een oud mens en ik begrijp hier niets van, maar God heeft hem dit gezonden. Het spreekt vanzelf dat ik dit als moeder vreselijk vind; en vooral nu men zegt, *ce n'est pas très bien vu à Petersbourg*. Maar wat is eraan te doen? Alleen dit kan hem er overheen helpen. Jasjvin, zijn vriend, verspeelde alles en ging naar Servië. Hij kwam bij hem langs en heeft hem overgehaald. Dit houdt hem nu bezig. Praat u alstublieft even met hem. Ik wil hem zo graag wat afleiding bezorgen. Hij is zo triest. En tot overmaat van ramp heeft hij ook nog kiespijn. Maar hij zal erg blij zijn u te zien. Alstublieft, praat u even met hem; hij loopt aan deze kant heen en weer.'

Sergej Ivanovitsj zei dat hij het met genoegen zou doen en ging naar de andere kant van de trein.

In de schuin vallende avondschaaduw van op het perron gestorte balen, liep Vronski in zijn lange overjas, met zijn hoed laag over de ogen en zijn handen in zijn zakken als een gekooid dier heen en weer, waarbij hij zich telkens na twintig passen abrupt omkeerde. Het leek Sergej Ivanovitsj dat Vronski hem wel zag toen hij naderbij kwam maar veinsde hem niet te zien. Maar dit deerde Sergej Ivanovitsj niet. Wat Vronski betrof, stond hij boven alle persoonlijke scrupules.

Op dat moment was Vronski voor Sergej Ivanovitsj een belangrijk werker voor de grote zaak en Koznysjov beschouwde het als zijn plicht om hem een hart onder de riem te steken en zijn waardering uit te spreken. Hij ging naar hem toe.

Vronski bleef staan, keek eens goed en herkende Sergej Ivanovitsj. Hij deed een paar passen in zijn richting en drukte hem bijzonder stevig de hand.

‘Misschien wilde u mij liever niet zien,’ zei Sergej Ivanovitsj, ‘maar kan ik u ergens mee van dienst zijn?’

‘Niets kan voor mij zo weinig onaangenaam zijn als u te ontmoeten,’ zei Vronski. ‘Neemt u mij niet kwalijk. Er is voor mij niets in het leven dat aangenaam is.’

‘Ik begrijp het en ik wilde u mijn diensten aanbieden,’ zei Sergej Ivanovitsj terwijl hij naar Vronski’s gezicht keek waar het leed duidelijk van af te lezen viel. ‘Heeft u geen brief nodig voor Ristitsj, voor Milan?’

‘O, nee!’ zei Vronski alsof het hem moeite kostte het te begrijpen. ‘Als het u om het even is, laat ons dan wat heen en weer lopen. Het is zo benauwd in de rijtuigen. Een brief? Nee, dank u; om te sterven heeft men geen recommandatie nodig. Of misschien voor de Turken...’ zei hij terwijl alleen zijn mond glimlachte. Zijn ogen behielden hun kwade, lijdzame uitdrukking.

‘Ja, maar het zal voor u misschien gemakkelijker zijn om de noodzakelijke contacten te leggen met iemand die op uw komst is voorbereid. Trouwens, zoals u wenst. Ik verheugde mij toen ik uw besluit hoorde. En de vrijwilligers zijn al zo van alle kanten aangevallen dat een man als u hen in de publieke opinie meer aanzien zal geven.’

‘Ik deug als mens alleen,’ zei Vronski, ‘omdat het leven voor mij geen enkele waarde meer heeft. En ik weet dat ik nog genoeg lichaamskracht heb om op een carré in te hakken en het uiteen te slaan of zelf te sneuvelen. Ik ben blij dat er iets is waarvoor ik mijn leven, waaraan ik niet slechts niet meer hang maar waarvan ik zelfs een afkeer heb, kan geven. Dan heeft iemand er nog iets aan.’ En hij

maakte een ongeduldige beweging met zijn wang vanwege de niet aflatende, zeurende kiespijn die hem zelfs verhinderde om met de gewenste intonatie spreken.

‘U komt als herboren terug, zo voorspel ik u,’ zei Sergej Ivanovitsj, die ontroerd was. ‘Uw broeders bevrijden van het juk is een doel dat waard is om voor te leven en te sterven. Moge God u uiterlijk succes en innerlijke vrede geven,’ voegde hij er nog aan toe en hij stak zijn hand uit.

Vronski drukte stevig de uitgestoken hand van Sergej Ivanovitsj.

‘Ja, als wapen kan ik nog ergens voor dienen. Maar als mens ben ik een geestelijk wrak,’ sprak hij langzaam met kleine onderbrekingen.

De drukkende pijn van de sterke kies waardoor zijn mond volliep met speeksel, belette hem het spreken. Hij zweeg en keek naar de wielen van een langzaam en gelijkmatig over de rails rijdende tender.

En plotseling dwong een heel ander gevoel, geen pijn maar een martelend, innerlijk gevoel van onbehagen, hem zijn kiespijn voor een ogenblik te vergeten. Nu hij naar de tender en de rails keek, werd hij onder invloed van het gesprek met een bekende die hij na het ongeluk dat hem had getroffen, niet meer had gezien, plotseling aan *haar* herinnerd, dat wil zeggen aan wat er van haar over was toen hij als een waanzinnige het lokaal voor spoorwegwerkers binnenrende: het op de tafel van het lokaal schaamteloos te midden van vreemden uitgestrekte, bebloede lichaam was nog vol van nauwelijks beëindigd leven; het ongedeerde, achteroverliggende hoofd met de zware vlechten, met het krullende haar aan de slapen, met op het knappe gezicht met de halfopen rode mond een verstarde uitdrukking die op haar lippen vreemd en klaaglijk was, maar angstaanjagend in haar nog niet gesloten, tot stilstand gekomen ogen, en die als met woorden dat vreselijke uitsprak, dat hij het berouwen zou; datgene wat zij tijdens de ruzie tegen hem had gezegd.

En hij probeerde zich haar te herinneren zoals ze was toen hij haar voor het eerst ontmoette, ook op een station, geheimzinnig, charmant, liefhebbend, geluk zoekend en geluk gevend, en niet wreed en wraakzuchtig zoals hij zich haar op dat laatste moment herinnerde. Hij probeerde terug te denken aan de mooiste momenten met haar maar deze momenten waren voor altijd vergiftigd. Hij herinnerde zich slechts haar triomferende, ten uitvoer gebrachte dreigement van de wroeging waar niemand iets aan had maar die onuitwisbaar was. Hij voelde zijn kiespijn niet meer en snikken verkrampten zijn gezicht.

Nadat hij tweemaal zwijgend langs de balen gelopen was en zijn zelfbeheersing herwonnen had, wendde hij zich kalm tot Sergej Ivanovitsj:

‘Heeft u nog andere bulletins ontvangen na dat van gisteren? Ja, voor de derde keer verslagen, maar toch wordt morgen de beslissende slag verwacht.’

En na nog wat gepraat te hebben over de proclamatie van koning Milan en

over de enorme consequenties die dit kon hebben, ging elk van hen na de tweede bel weer naar zijn eigen rijtuig.

Omdat Sergej Ivanovitsj niet wist wanneer hij uit Moskou zou kunnen vertrekken, had hij zijn broer geen telegram gestuurd om hem af te laten halen. Levin was niet thuis toen Katavasov en Sergej Ivanovitsj in een open koetsje dat ze bij het station hadden genomen, onder het stof, als negers, om twaalf uur 's middags bij het bordes van het huis in Pokrovskoje voorreden. Kitty, die met haar vader en haar zuster op het terras zat, herkende haar zwager en rende naar beneden om hem te verwelkomen.

‘Dat je je niet schaamt om ons geen bericht te sturen,’ zei ze terwijl ze Sergej Ivanovitsj een hand gaf en haar voorhoofd neigde voor een kus.

‘We zijn hier op uitstekende wijze gekomen en we hebben jullie niet lastig gevallen,’ antwoordde Sergej Ivanovitsj. ‘Ik zit zo onder het stof dat ik bang ben om je aan te raken. Ik had het zo druk dat ik ook niet wist wanneer ik ertussenuit zou kunnen breken. En jullie genieten als vanouds,’ zei hij glimlachend, ‘van het stille geluk buiten de stromingen in jullie stille kreek. Kijk, onze vriend Fjodor Vasiljitsj is ook eindelijk gekomen.’

‘Maar ik ben geen neger, ik zal me wassen en dan lijkt ik weer op een mens,’ zei Katavasov met zijn gebruikelijke spotlust terwijl hij haar een hand gaf en zo glimlachte dat zijn tanden vreemd flonkerden in zijn zwarte gezicht.

‘Kostja zal erg blij zijn. Hij is naar de boerderij gegaan. Hij kan elk moment terugkomen.’

‘Steeds bezig met zijn bedrijf. Ja, het is hier echt een stilstaande kreek,’ zei Katavasov. ‘Maar voor ons in de stad bestaat er niets dan de Servische oorlog. Wel, hoe staat mijn vriend daartegenover? Vast en zeker anders dan anderen?’

‘Ach, gewoon, zoals iedereen,’ antwoordde Kitty terwijl ze wat verlegen naar Sergej Ivanovitsj keek. ‘Ik zal hem laten waarschuwen. Papa logeert ook bij ons. Hij is pas terug uit het buitenland.’

En nadat ze opdracht had gegeven om Levin te waarschuwen, om de stoffige gasten een plaatsje te wijzen waar ze zich konden wassen, één in de werkkamer en de ander in Dolly's grote kamer, en om een lunch voor de gasten klaar te zetten, liep ze, genietend van het recht zich weer snel te kunnen bewegen, hetgeen haar tijdens haar zwangerschap was ontzegd, vlug het terras op.

‘Het zijn Sergej Ivanovitsj en Katavasov, de professor,’ zei ze.

‘Och, wat een opgave met die warmte!’ zei de vorst.

‘Nee, papa, hij is heel aardig en Kostja is erg op hem gesteld,’ zei Kitty met een

glimlach als wilde ze iets van haar vader gedaan krijgen toen ze de spottende uitdrukking op zijn gezicht zag.

‘Ach, ik vind het best.’

‘Liefste,’ zei Kitty tegen haar zuster, ‘ga jij naar hen toe en houd ze even bezig. Ze hebben Stiva op het station gezien. Hij maakte het goed. Maar ik moet nu vlug naar Mitja. Ook dat nog, ik heb hem sinds de thee niet meer gevoed. Hij is nu wakker geworden en zal vast wel huilen.’ Ze voelde hoe haar melk begon te stuwen en ze haastte zich naar de kinderkamer.

Inderdaad, ze hoefde niet te raden (de band tussen haar en het kind was nog niet verbroken), nee, aan het stuwen van de melk wist ze dat het kind gevoed moest worden.

Nog voor ze bij de kinderkamer kwam, wist ze dat het hilde. En inderdaad, het hilde. Ze hoorde het stemmetje en ging sneller lopen. Hoe sneller ze echter liep, hoe luider het schreeuwde. Het was een goed en gezond stemgeluid, alleen maar hongerig en ongeduldig.

‘Huilt hij al lang, njanja?’ zei Kitty haastig terwijl ze op een stoel ging zitten en zich voor de voeding gereedmaakte. ‘Ja, geef maar gauw hier. Ach, njanja, doe niet zo vervelend, maak dat mutsje straks maar vast!’

Het kind raakte van streek van het hongerige gekrijs.

‘Maar dat gaat zo toch niet, moedertje,’ zei Agafja Michajlovna die bijna altijd in de kinderkamer was. ‘Hij moet er netjes uitzien. Akoe, akoe!’ neuriede ze boven het kind zonder aandacht aan de moeder te schenken.

Het kindermisje bracht het kind bij de moeder. Agafja Michajlovna liep met een gezicht dat overliep van tederheid achter hen aan.

‘Hij kent me, hij kent me. God zij geloofd, moedertje Katerina Aleksandrovna, hij heeft me herkend!’ trachtte Agafja Michajlovna het kind te overschreeuwen.

Kitty luisterde echter niet naar haar. Haar ongeduld groeide even hard als het ongeduld van het kind.

En door dit ongeduld wilde het lange tijd niet lukken. Het kind pakte niet wat het pakken moest en werd kwaad.

Eindelijk, na wanhopig, benauwd gekrijs, na tevergeefs gezuig, lukte het toch en moeder en kind voelden zich gelijktijdig gerustgesteld en werden beiden stil.

‘Kijk toch eens, dat arme schatje is helemaal bezweet,’ zei Kitty fluisterend terwijl ze de baby bevoelde. ‘Waarom denk je dat hij je heeft herkend?’ vroeg ze met een schuine blik naar zijn oogjes, die, zo leek het haar, schalks van onder het diep over het voorhoofd getrokken mutsje uit keken, naar de gelijkmatig opbollende wangen en naar zijn handje met het rode handpalmpje waarmee hij draaiende bewegingen maakte.

‘Dat kan niet! Als hij iemand zou herkennen, zou het mij zijn,’ zei Kitty als reactie op de bewering van Agafja Michajlovna en ze glimlachte.

Ze glimlachte omdat ze, hoewel ze zei dat hij nog niemand kon herkennen, in haar hart wist dat hij niet alleen Agafja Michajlovna herkende maar dat hij alles wist en begreep, en dat hij ook veel wist en begreep dat niemand begreep, en dat zij, de moeder, pas door hem tot herkennen en begrip begon te komen. Voor Agafja Michajlovna, voor het kindermisje, voor de grootvader en zelfs voor de vader was Mitja een levend wezen dat slechts materiële verzorging behoefde; voor de moeder was hij echter al lang een wezen met een karakter met wie er al heel veel geestelijk contact was geweest.

‘Als hij wakker wordt, met godswil, zult u het zelf zien. Als ik zo doe, dan begint hij te stralen, de lieverd. Dan straalt hij helemaal als een zonnetje,’ zei Agafja Michajlovna.

‘Nou, goed, goed, dat zien we dan wel,’ fluisterde Kitty. ‘Ga nu maar, hij valt in slaap.’

Agafja Michajlovna liep op haar tenen de kamer uit; het kindermisje liet de gordijnen neer, verjoeg de muggen onder het gazen gordijntje boven het ledikantje en een tegen het vensterglas zwoegende bromvlieg en ging zitten om moeder en kind met een dorre berketak koelte toe te wuiven.

‘Wat een hitte, wat een hitte! Als God toch eens voor een klein regenbuitje zou zorgen,’ zei ze.

‘Ja, ja, sj-sj-sj...’ antwoordde Kitty slechts terwijl ze het mollige knuistje met het polsje waar een draadje omheen gespannen leek, en dat Mitja steeds zwakker bewoog terwijl zijn oogjes nu eens open- en dan weer dichtgingen, zachtjes wiegde en teder drukte. Dat handje maakte Kitty van streek: ze wilde het kussen maar durfde niet omdat ze bang was hem wakker te maken. Ten slotte bewoog het handje niet meer en bleven de ogen dicht. Slechts af en toe sloeg het kind, terwijl het doorging met zuigen, zijn lange, gebogen wimpers op en keek naar zijn moeder met ogen die in het halfdonker zwart en vochtig leken. Het kindermisje wuifde niet meer en was ingedut. Van boven klonk de schallende stem van de oude vorst en het gelach van Katavasov.

Zo, die zijn ook zonder mij aan de praat geraakt, dacht Kitty, maar toch is het vervelend dat Kostja er niet is. Die is vast weer naar de bijenkorven. Hoewel ik het verdrietig vind dat hij daar zo vaak is, ben ik er toch blij om. Het leidt hem af. Hij is nu veel vrolijker en aardiger dan in het voorjaar.

Hij was toen zo somber en hij had het zo moeilijk dat ik vreselijk met hem te doen had. En het is zo’n dwaas! fluisterde ze glimlachend.

Ze wist wel wat haar man dwarszat. Dat was zijn ongeloof. Hoewel ze, als men haar zou vragen of ze van mening was dat hij in het leven na de dood verdoemd zou worden indien hij niet geloofde, toe zou moeten geven dat dit het geval was, maakte zijn ongeloof haar niet ongelukkig; en terwijl ze erkende dat er voor een ongelovige geen redding kon zijn en hoewel ze van niets ter wereld zoveel hield als van de ziel van haar man, dacht ze met een glimlach aan zijn ongeloof en zei bij zichzelf dat hij een dwaas was.

Waarom zit hij het hele jaar steeds maar van die filosofen te lezen? dacht ze. Als dat allemaal in die boeken staat, kan hij die toch begrijpen. Als het niet waar is wat erin staat, waarom zou hij ze dan lezen? Hij zegt zelf dat hij zou willen geloven. Waarom gelooft hij dan niet? Zeker omdat hij zoveel denkt? Maar het komt door de eenzaamheid dat hij zoveel denkt. Hij is altijd alleen, alleen. Met

ons kan hij niet over alles praten. Ik denk dat hij wel blij is met deze gasten, vooral Katavasov. Hij houdt ervan om met hen te discussiëren, dacht ze en meteen dacht ze aan iets anders, namelijk waar ze Katavasov het best te slapen kon leggen, apart of samen met Sergej Ivanovitsj. En plotseling kwam er een gedachte bij haar op die haar deed beven van opwindning en zelfs Mitja aan het schrikken maakte met als gevolg dat hij haar streng aankeek. De wasvrouw heeft geloof ik nog geen schoon beddegoed gebracht en al het beddegoed voor de gasten is in omloop. Als ik niets zeg, geeft Agafja Michajlovna gebruikte lakens aan Sergej Ivanovitsj. En alleen al door deze gedachte joeg het bloed naar Kitty's gezicht.

Ja, ik zal het zeggen, besloot ze en terugkerend tot haar vorige overwegingen herinnerde ze zich dat ze bezig was over iets belangrijks te denken, iets dat met de ziel te maken had, en ze probeerde het in haar herinnering terug te roepen. Ja, Kostja is ongelovig, herinnerde ze zich weer met een glimlach.

Goed, ongelovig! Maar ik heb liever dat hij altijd zo zal zijn dan dat hij wordt als madame Stahl of zoals ik toen in het buitenland wilde zijn. Nee, hij zal in ieder geval niet gaan huichelen.

En ze zag weer levendig voor zich hoe hij kort geleden zijn goede karakter had getoond. Twee weken daarvoor was er een berouwvolle brief van Stepan Arkaditsj voor Dolly gekomen. Hij had haar gesmeekt om zijn eer te redden en haar landgoed te verkopen zodat hij zijn schulden kon betalen. Dolly was wanhopig, haatte haar man, verachtte hem, had medelijden met hem, besloot te scheiden, te weigeren maar het draaide er ten slotte toch op uit dat ze erin toestemde om een deel van haar landgoed te verkopen. Hierna moest Kitty onwillekeurig vertederd glimlachen als ze terugdacht aan de verlegenheid van haar man, aan de veelvuldige onhandige aanloopjes om te zeggen wat hij op zijn hart had en hoe hij ten slotte het enige middel bedacht om Dolly te helpen zonder haar te kwetsen, en Kitty voorstelde om haar deel van het landgoed aan Dolly te geven, iets wat tevoren niet bij haar opgekomen was.

Hoe kan hij ongelovig zijn? Met zijn hart, met deze angst om iemand, zelfs een kind verdriet te doen! Alles voor anderen, niets voor zichzelf.

Sergej Ivanovitsj denkt ook al dat het Kostja's plicht is om opzichter voor hem te spelen. Net als zijn zuster. En nu heeft hij weer de zorg voor Dolly en de kinderen. En al die boeren die dagelijks bij hem komen, alsof hij verplicht is om hen van dienst te zijn.

Ja, word jij maar als je vader, precies zo, zei ze terwijl ze Mitja aan het kindermeisje gaf en met haar lip zijn wangetje aanraakte.

Sinds het moment dat Levin aan het sterfbed van zijn geliefde broer het vraagstuk van leven en dood voor het eerst bekeek vanuit die nieuwe, zoals hij ze noemde, overtuigingen die onopgemerkt in een periode van twintig tot dertig jaar voor het geloof van het kind en de jongen in de plaats gekomen waren, voelde hij ontzetting, en niet zozeer voor de dood alswel voor het leven; zonder enige kennis van het waarvandaan, het waartoe, het waarom van het leven en wat het leven was. Organismen, de vernietiging ervan, de onvergankelijkheid van de materie, de wet van het behoud van kracht, evolutie, dat waren de woorden die voor zijn vroegere geloof in de plaats waren gekomen. Deze woorden en de ermee verbonden begrippen waren uitstekend voor verstandelijke doeleinden, maar voor het leven betekenden ze niets en Levin voelde zich plotseling zoals iemand zich moet voelen die zijn warme bontjas voor gazen kleding zou ruilen en die voor de eerste keer in de vrieskou, onmiskenbaar, niet door beredenering maar met heel zijn wezen, tot de overtuiging komt dat hij zo goed als naakt loopt en dat hij onvermijdelijk ellendig aan zijn eind moet komen.

Sinds dat moment voelde Levin, hoewel hij er zich geen rekenschap van gaf en op dezelfde manier doorleefde, onophoudelijk deze angst vanwege zijn onwetendheid.

Hij had bovendien het vage gevoel dat hetgeen hij zijn overtuigingen noemde, niet slechts onwetendheid was maar dat het een denkwijze was die hem de kennis van datgene waar hij behoefte aan had, onmogelijk maakte.

Door de begintijd van zijn huwelijk, door de nieuwe vreugden en plichten die hij leerde kennen, werden deze gedachten helemaal verdrongen; maar gedurende de laatste periode waarin hij na de bevalling van zijn vrouw werkloos in Moskou woonde, drong zich steeds vaker, steeds nadrukkelijker een vraag aan Levin op die om een oplossing vroeg.

De vraag die hem bezighield, was als volgt: Indien ik de antwoorden die het christendom op de vragen van mijn leven geeft, niet erken, welke antwoorden erken ik dan wel? En in heel zijn arsenaal van overtuigingen kon hij niet slechts geen antwoord vinden maar ook niets dat op een antwoord leek.

Hij bevond zich in de situatie van iemand die in een speelgoedwinkel of bij de wapenhandel naar voedsel zoekt.

Onwillekeurig en zonder het zich bewust te zijn zocht hij nu in elk boek, in elk gesprek, in elk mens naar iets wat met dit vraagstuk in verband kon worden

gebracht en wat tot de oplossing ervan kon leiden.

Wat hem hierbij vooral verwonderde en van de wijs bracht, was dat de meeste mensen van zijn milieu en leeftijd die evenals hij hun vroegere geloof vervangen hadden door nieuwe overtuigingen, dat helemaal niet erg vonden en volkomen rustig en tevreden waren. Zodat Levin behalve door deze voornaamste vraag ook nog door andere vragen werd geplaagd: Waren deze mensen wel oprecht? Huichelden ze niet? Of begrepen zij de antwoorden die de wetenschap gaf op de vragen die hem bezighielden, misschien anders, duidelijker dan hij? En vol ijver bestudeerde hij zowel de meningen van deze mensen als de boeken die deze antwoorden trachtten te verwoorden.

Het enige dat hij had ontdekt sinds het moment dat deze vragen hem bezig begonnen te houden, was dat hij zich vergiste door uit herinneringen van zijn jongens- en studietijd op te maken dat de godsdienst zijn tijd had gehad en niet meer bestond. Alle goede mensen in zijn leven die hem na aan het hart lagen, geloofden. De oude vorst, en Lvov met wie hij deze winter zo bevriend was geraakt, en Sergej Ivanovitsj en alle vrouwen geloofden, en zijn eigen vrouw geloofde zoals hij in zijn vroege jeugd geloofd had en negenennegentig procent van het Russische volk, heel dat volk, waarvan het leven hem het allergrootste ontzag inboezemde, geloofde.

Iets anders was, dat hij na het lezen van vele boeken tot de overtuiging was gekomen dat de mensen die zijn opvattingen deelden, die niet anders begrepen dan hij; en dat zij zonder iets te verklaren, gewoon die vragen negeerden waarop hij voor zijn gevoel het antwoord moest hebben om te kunnen leven; en dat ze probeerden heel andere vraagstukken, die hem niet vermochten te interesseren, op te lossen zoals bijvoorbeeld de evolutie der organismen, de mechanische verklaring van de ziel enzovoort.

Bovendien was er tijdens de bevalling van zijn vrouw iets buitengewoons met hem gebeurd. Hij was als ongelovige gaan bidden en op het moment dat hij bad, geloofde hij. Maar dit moment was voorbijgegaan en hij kon de stemming van dat ogenblik nergens in zijn leven een plaats geven.

Hij kon niet toegeven dat hij toen de waarheid kende en zich nu vergiste; omdat alles, wanneer hij hier rustig over na ging denken, in scherven uiteenviel; maar ook kon hij niet toegeven dat hij zich toen vergiste, omdat die gemoedsstemming van dat moment hem dierbaar was, en als hij zou toegeven dat het een moment van zwakte was geweest, zou hij die ogenblikken ontheiligd hebben. Hij verkeerde in een vreselijke tweestrijd en spande al zijn geestkracht in om een uitweg te vinden.

Deze gedachten plaagden hem nu eens meer en dan weer minder maar lieten hem nooit met rust. Hij las en dacht, maar hoe meer hij las en dacht, des te verder raakte hij verwijderd van het doel dat hij voor ogen had.

Gedurende de laatste tijd die hij in Moskou en op het land doorbracht, las en herlas hij Plato, Spinoza, Kant, Schelling, Hegel en Schopenhauer, de filosofen met een niet-materialistische verklaring van het leven, omdat hij tot de overtuiging was gekomen dat hij bij de materialisten geen antwoord zou vinden.

De gedachten leken hem vruchtbaar wanneer hij argumenten tegen andere leerstellingen en vooral tegen de leer van het materialisme las of zelf bedacht; maar zodra hij een oplossing van de problemen las of zelf bedacht, herhaalde zich altijd weer hetzelfde. Als hij een definitie volgde die gegeven werd van vage begrippen als *geest*, *wil*, *vrijheid*, *substantie* en zich opzettelijk in die valkuil van woorden begaf die door de filosofen voor hem of door hem voor zichzelf was opgesteld, scheen het hem toe dat hij iets begon te begrijpen. Maar hij behoefde deze kunstmatige gedachtengang maar te vergeten en vanuit het leven terug te keren naar hetgeen hem bevredigde toen hij al denkend de gegeven draad volgde, en opeens zakte dit hele kunstmatige bouwwerk als een kaartenhuis in elkaar en het was duidelijk dat het vervaardigd was van dezelfde getransformeerde woorden, die losstonden van iets in het leven wat belangrijker was dan verstand.

Eens, toen hij Schopenhauer las, verving hij het woord *wil* door *liefde* en deze nieuwe filosofie troostte hem een paar dagen tot hij er wat afstand van had genomen; maar toen hij er daarna vanuit het leven naar keek, zakte ze op dezelfde wijze ineen en bleek het gazen kleding die geen warmte gaf.

Zijn broer Sergej Ivanovitsj raadde hem aan de theologische werken van Chomjakov te lezen. Levin las deel twee van de werken van Chomjakov en ondanks de polemische, elegante en spitsvondige toon die hem in het begin afstootte, werd hij getroffen door zijn leer van de Kerk. Aanvankelijk trof hem de gedachte dat het deelachtig worden van de goddelijke waarheden niet aan een mens maar aan een geheel van mensen verenigd in liefde, aan de Kerk, gegeven was. Hij verheugde zich over de gedachte dat het eenvoudiger was te geloven in een bestaande, nu levende Kerk die het hele geloof van de mensen met God aan het hoofd omvatte en daarom heilig en onfeilbaar was, en van haar het geloof te ontvangen in God, in de schepping, in de zondeval, in de verlossing, dan met

God te beginnen, de verre, geheimzinnige God, de schepping enzovoort. Maar toen hij daarna de geschiedenis van de Kerk van een katholieke schrijver en de geschiedenis van de Kerk van een Grieksoorthodoxe schrijver las en zag dat beide Kerken die in hun wezen onfeilbaar waren, elkaar verguisden, was hij ook teleurgesteld in Chomjakovs leer aangaande de Kerk, en dit bouwwerk viel tot hetzelfde stof uiteen als de filosofische bouwwerken.

Heel dit voorjaar was hij zichzelf niet en hij doorleefde vreselijke momenten.

Zonder de wetenschap wat ik ben en waarom ik hier ben, kan ik niet leven. En ik kan dit niet weten, dus kan ik ook niet leven, zei Levin tot zichzelf.

In de eindeloze tijd, in de eindeloze materie, in de eindeloze ruimte scheidt zich een organisch blaasje af en dat blaasje houdt even stand en spat dan uiteen, en dat blaasje ben ik.

Dit was een pijnlijke onwaarheid maar dit was het enige en laatste resultaat van eeuwenlange geestelijke arbeid van de mens in deze richting.

Dit was die laatste geloofsovertuiging waarop alle bevindingen van het menselijke denken op bijna elk gebied waren gebaseerd. Dit was de heersende overtuiging, en van alle andere verklaringen had Levin toch onwillekeurig zonder zelf te weten hoe en wanneer, juist deze tot de zijne gemaakt omdat hij toch het duidelijkst was.

Maar dit was niet slechts een onwaarheid, dit was de wrede spot van een of andere boze macht, weerzinwekkend en zodanig dat men er zich onmogelijk aan kon onderwerpen.

Van deze macht moest men zich bevrijden. En deze bevrijding had een ieder in eigen handen. Deze afhankelijkheid van het kwaad moest verbroken worden. En er was maar één middel: de dood.

En Levin, deze gelukkige huisvader, deze gezonde man, was enige malen de zelfmoord zo nabij dat hij het koord wegstopte om zich er niet aan op te hangen, en niet met een geweer durfde te lopen omdat hij bang was zichzelf dood te schieten.

Maar Levin schoot zich niet dood en hing zich niet op en ging door met leven.

Wanneer Levin nadacht over wat hij was en waarvoor hij leefde, vond hij geen antwoord en verviel tot wanhoop, maar wanneer hij zich dit niet meer afvroeg, leek het of hij wist wat hij was en waarvoor hij leefde omdat hij zeker en vastberaden handelde en leefde; zelfs in deze laatste tijd leefde hij veel zekerder en vastberadener dan voorheen.

Nadat hij begin juni naar het platteland was teruggekeerd, keerde hij ook terug naar zijn gewone werkzaamheden. Het landbouwbedrijf, zijn omgang met de boeren en zijn burens, het huishouden, de zakelijke belangen van zijn zuster en zijn broer die aan hem waren toevertrouwd, de omgang met zijn vrouw, zijn familie, de zorgen voor het kind en de nieuwe bijenteelt die hem sinds het voorjaar boeide, namen al zijn tijd in beslag.

Deze zaken hielden hem niet zozeer bezig omdat hij ze vanuit een of ander algemeen standpunt voor zichzelf rechtvaardigde, zoals hij vroeger placht te doen; integendeel, hij had nu, enerzijds teleurgesteld door de mislukking van de vroegere ondernemingen voor het algemeen welzijn, anderzijds te zeer in beslag genomen door zijn gedachten en die hoeveelheid zaken die van alle kanten op hem afkwamen, alle beschouwingen over het algemeen welzijn helemaal van zich afgezet en deze zaken hielden hem alleen maar bezig omdat hij vond dat hij moest doen wat hij deed, dat hij niet anders kon.

Vroeger (dat was zo ongeveer in zijn kindertijd begonnen en steeds toegenomen tot hij volwassen was), wanneer hij iets probeerde te doen wat goed was voor iedereen, voor de mensheid, voor Rusland, voor heel het platteland, merkte hij dat het denken hieraan plezierig was maar dat de handeling zelf hem nooit goed afging; het ontbrak hem aan de volle overtuiging dat het absoluut noodzakelijk was; en de handeling zelf die aanvankelijk zo belangrijk leek, verminderde steeds tot er niets meer van over bleef; nu echter, nu hij zich na zijn huwelijk steeds meer beperkte tot een leven voor zichzelf, voelde hij, hoewel de gedachte aan zijn werkzaamheid hem geen enkele vreugde meer schonk, de zekerheid dat dit werk noodzakelijk was, en zag hij dat het heel wat vlotter ging dan vroeger en steeds meer werd.

Hij sneed nu, naar het leek tegen zijn wil, als een ploeg steeds dieper en dieper de aarde in zodat hij er niet uit te voorschijn kon komen zonder voren op te werpen.

Dat zijn gezin diende te leven zoals zijn vader en grootvaders gewend waren

te leven, dat wil zeggen onder dezelfde opvoedkundige voorwaarden, en dat de kinderen daarmee moesten opgroeien, was een noodzaak waar niet aan getwijfeld kon worden. Dit was even noodzakelijk als een maaltijd wanneer men honger heeft; en daarom was het bereiden van een maaltijd even noodzakelijk als de landbouweconomie op Pokrovskoje zo te laten draaien dat er geld binnenkwam. Evenzeer als men zijn schulden moet betalen, moest ook het erfgoed in zo'n staat gehouden worden dat zijn zoon die dit erfgoed zou krijgen, zijn vader zou bedanken zoals Levin zijn vader had bedankt voor alles wat hij gebouwd en geplant had. En daarom was het noodzakelijk om de grond niet in pacht te geven maar zelf te beheren, vee te houden, grond te bemesten, bos aan te leggen.

Het was onmogelijk om de belangen van Sergej Ivanovitsj, van zijn zuster en van alle boeren die om raad kwamen en daaraan gewend waren, niet te behartigen zoals je ook een kind dat je al in je armen hebt, niet mag laten vallen. Hij moest ervoor zorgen dat het zijn door hem uitgenodigde schoonzuster met haar kinderen en zijn vrouw met haar kind aan niets ontbrak en op zijn minst een klein gedeelte van de dag bij hen doorbrengen.

En dit alles vulde, samen met het jagen op wild en de nieuwe bijenteelt, heel dat leven van Levin dat voor hem, wanneer hij erover nadacht, geen enkele zin had.

En behalve dat Levin heel goed wist *wat* hij moest doen, wist hij even zeker *hoe* hij dit alles moest doen en welke zaken belangrijker dan de andere waren.

Hij wist dat hij zo goedkoop mogelijk arbeiders moest huren; maar ze afhankelijk maken door het betalen van voorschotten zodat hij ze voor minder kon krijgen dan ze waard waren, kon niet, hoe voordelig dit ook was. Hij mocht de boeren wel stro verkopen als ze zonder voer zaten, hoewel dat ook triest voor hen was, maar de herberg en de kroeg moesten, hoewel ze geld opbrachten, met de grond worden gelijkgemaakt. Tegen het kappen van bossen moest zo streng mogelijk worden opgetreden maar voor hongerig vee dat naar zijn weiden was gedreven, legde hij geen straf op, en hoewel dit de oppassers griefde en de angst verminderde, kon hij het toch niet over zijn hart verkrijgen om het verdreven vee niet vrij te laten.

Hij moest Pjotr, die elke maand tien procent aan een woekeraar betaalde, geld lenen zodat hij zijn schuld af kon kopen, maar hij kon boeren die niet betaalden wat zij schuldig waren, geen kwijschelding en uitstel van betaling geven. Hij kon niet door de vingers zien dat de opzichter een wekje niet liet maaien, zodat gras verloren ging, maar de tachtig hectaren maaien waar jong bos was aangeplant, mocht ook weer niet. Hij kon het een arbeider die in de drukke tijd naar huis ging omdat zijn vader dood was, niet kwijschelden, hoe triest hij dat ook voor hem vond, en hij moest de dure maanden waarin hij niet op zijn werk kwam,

korten op zijn loon, maar hij moest wel in het levensonderhoud voorzien van oud personeel dat nergens meer voor diende.

Levin wist ook dat hij, wanneer hij thuiskwam, allereerst naar zijn vrouw moest gaan die zich niet goed voelde; maar boeren die al drie uur op hem wachtten, konden nog wel even wachten; en hij wist dat, hoeveel genoeg het hem ook verschaftte om een nieuwe bijenzwerm in een korf te vegen, hij zich dit genoeg moest onzeggen en het vegen van de zwerm aan de oude man over moest laten om boeren die hem in de bijenstal op kwamen zoeken, te woord te staan.

Hij wist niet of hij goed of verkeerd handelde en zocht nu niet alleen geen rechtvaardiging maar vermeed erover te praten en te denken.

Overpeinzingen brachten hem aan het twijfelen en belemmerden hem te zien wat wel en wat niet moest. Wanneer hij niet dacht maar doorleefde, voelde hij in zijn ziel de voortdurende aanwezigheid van een onfeilbare rechter die besliste welke van twee mogelijke handelingen beter en welke slechter was; en zodra hij onjuist handelde, voelde hij dit meteen.

Zo leefde hij zonder te weten en zonder een mogelijkheid te zien om te weten te komen wat hij was en waarom hij op de wereld leefde, en hij werd zo hevig door deze onwetendheid gekweld dat hij vreesde zelfmoord te plegen en terzelfder tijd vastberaden zijn eigen afgebakende weg door het leven ging.

Toen Sergej Ivanovitsj naar Pokrovskoje kwam, beleefde Levin een van zijn moeilijkste dagen.

Het was in die allerdrukste tijd dat heel het volk zo'n zelfopofferende inspanning bij het werk aan de dag legt als onder geen andere levensomstandigheden, een inspanning die hoog gewaardeerd zou worden indien de mensen die blijk geven van deze hoedanigheden, deze ook zelf zouden waarderen, indien dit niet elk jaar herhaald zou worden, en indien de resultaten van deze inspanning niet zo eenvoudig zouden zijn.

De rogge en de haver maaien, binden en van het land halen, het grasland maaien, het braakland voor de tweede keer omploegen, het graan dorsen en de wintertarwe zaaien: het lijkt allemaal eenvoudig en gewoon, maar om dit alles klaar te krijgen, moest heel de plattelandsbevolking, van jong tot oud, in deze drie weken onafgebroken driemaal harder werken dan ze gewend waren; ze leefden op kvas, uien en zwart brood, 's nachts reden en dorsten ze de schoven en ze kregen niet meer slaap dan twee, drie uur per etmaal. En zo gaat het elk jaar in heel Rusland.

Levin die het grootste deel van zijn leven in nauw contact met het volk op het land leefde, voelde in de drukke periode altijd hoe deze gemeenschappelijke opwinding van het volk op hem overging.

Hij ging 's morgens vroeg naar het inzaaien van de rogge en naar de haver die op mijten gereden werd. Weer thuisgekomen ontbeet hij met zijn vrouw en zijn schoonzuster, die intussen waren opgestaan, en ging daarna te voet naar de boerderij waar de opnieuw opgestelde dorsmachine op gang moest worden gebracht voor de bereiding van het graan.

Deze hele dag dacht Levin, terwijl hij met de opzichter en de boeren, en thuis met zijn vrouw, met Dolly, met haar kinderen en met zijn schoonvader praatte, voortdurend aan wat hem in deze tijd naast de beslommeringen van zijn bedrijf bezighield, en in alles zocht hij naar iets wat in verband met zijn vraag kon worden gebracht: Wat ben ik? En waar ben ik? En waarom ben ik hier?

Levin stond in de koele schaduw van de graanschuur die opnieuw overdekt was met een rek van notehouten takken waar de geurende bladeren nog aan zaten en dat tegen de geschildte verse espehouten staken van het strodak was gevoegd; en hij keek nu eens door de open schuurdeuren, waar het droge, bittere stof van het dorsen speels doorheen drong, naar het door de hete zon beschenen

gras van de dorsvloer, en het verse stro dat juist de schuur uit werd gedragen; dan weer naar de zwaluwen met hun kleurige kopjes en hun witte borstjes die met getsjilp onder het dak naar binnen vlogen en met trillende vleugels even stilstonden in de overgang naar het duister van de deuropening; en dan weer naar al die bedrijvige mensen in de donkere en stoffige graanschuur en er dwaalden vreemde gedachten door zijn hoofd.

Waarom gebeurt dit alles? dacht hij. Waarom sta ik hier en laat ik hen werken? Waarom maken ze zich allemaal zo druk en doen ze, als ik erbij ben, hun best om me te laten zien hoe ijverig of ze wel zijn? Waarom zwoegt die oude Matrjona, die ik zo goed ken? (ik genas haar toen er tijdens een brand een steunbalk op haar was gevallen), dacht hij terwijl hij naar een magere vrouw keek die krampachtig met haar zwartgeblakerde blote voeten over de ongelijke, harde dorsvloer stapte terwijl ze het graan met een riek verder harkte. Ze is toen beter geworden, maar zo ze al niet vandaag of morgen begraven wordt, dan toch over tien jaar, en er blijft niets van haar over, en ook niet van dat modepoppetje in haar rode kleedje dat met zo'n handige, lieve beweging de aren uit het kaf slaat. Ook zij wordt begraven, en die bonte ruïn al heel snel, dacht hij, kijkend naar het paard met de zwaar doorgezakte buik en de snuivende, opgeblazen neusvleugels dat langs het beneden hem bewegende glooiende wiel stapte. Ook hij wordt begraven en Fjodor de opgever met zijn krullende baard vol kaf en zijn op zijn witte schouder gescheurde hemd wordt begraven. En hij trekt de schoven los, hij commandeert iets, hij schreeuwt tegen de vrouwen en met een snelle beweging trekt hij de riem op het vliegwiel weer recht. En het voornaamste is dat ze niet alleen hen maar ook mij zullen begraven en dat er niets overblijft. Waarom?

Hij dacht hierover maar keek tegelijkertijd op zijn horloge om te berekenen hoeveel er per uur werd gedorst. Hij moest dit weten om aan de hand daarvan de hoeveelheid per dag op te geven.

Al bijna een uur en ze zijn pas aan de derde mijt begonnen, dacht Levin. Hij ging naar de opgever toe en schreeuwde boven het lawaai van de machine tegen hem dat hij er minder per greep in moest doen.

'Je geeft te veel op, Fjodor! Kijk, hij raakt verstopt en daardoor gaat het zo langzaam. Je moet het uitvloeren!'

Fjodor die zwart zag van het stof dat aan zijn bezwete gezicht kleefde, schreeuwde iets terug maar deed het nog steeds niet zoals Levin het wilde.

Levin ging naar de trommel, duwde Fjodor opzij en begon zelf op te geven.

Hij werkte door tot de schaf tijd van de boeren die kort daarna begon, en liep samen met de opgever de schuur uit. Al pratend bleef hij staan bij een op de dorsvloer uitgevloerde keurige gele roggemijt.

De opgever kwam uit een ver dorp, uit dat dorp waar Levin voorheen grond had verpacht op coöperatieve grondslag. Nu was die grond in pacht gegeven aan

een huisknecht.

Levin raakte met de opgever Fjodor aan de praat over deze grond en informeerde of Platon, een rijke en goede boer van dat zelfde dorp, de grond voor het komende jaar niet zou willen nemen.

‘De prijs is te hoog, daar komt Platon niet mee uit, Konstantin Dmitritsj,’ antwoordde de boer terwijl hij de aren van zijn bezwete borstharen plukte.

‘Maar hoe komt Kirillov er dan mee uit?’

‘Mitjoecha (dat was de naam die de boer minachtend voor de huisknecht gebruikte), Konstantin Dmitritsj, hoe zou die er niet aan verdienen! Die perst iemand uit en zorgt zelf dat hij aan zijn trekken komt. Die heeft geen meelij met een christenmens. Maar geloof maar niet dat ome Fokanytsj (zo noemde hij de oude Platon) iemand het vel over de oren zal halen. De één geeft hij geld te leen en de ander scheldt hij het kwijt. Die kleedt iemand niet uit. Dat is een mens.’

‘Maar waarom zou hij een schuld kwijschelden?’

‘Ach, ja, mensen verschillen nou eenmaal; de ene mens leeft alleen maar voor zijn eigen behoeften, neem nou Mitjoecha, die vreet zich alleen maar vol, maar Fokanytsj, dat is een eerlijke oude man. Die leeft voor zijn ziel. Die gedenkt God.’

‘Hoezo God gedenken? Hoezo voor zijn ziel leven?’ Levin schreeuwde het bijna uit.

‘Nogal logisch hoe; in waarheid, naar Gods wil. Mensen zijn immers verschillend. Neem u nou, u zult ook geen mens te kort doen...’

‘Ja, ja, tot ziens!’ zei Levin die ademloos was van emotie. Hij draaide zich om, pakte zijn stok en liep snel weg naar huis. Bij de woorden dat Fokanytsj voor zijn ziel leefde, in waarheid en naar Gods wil, leek het of vage maar belangrijke gedachten die ergens opgesloten hadden gezeten, als in een menigte in hem losbraken, en steeds op één doel gericht en hem verblindend met hun licht door zijn hoofd begonnen te draaien.

Levin liep met grote stappen over de hoofdweg en werd daarbij niet zozeer geobsedeerd door zijn gedachten (hij kon er nog geen wijs uit worden) als wel door een nog nooit eerder ervaren gemoedstoestand.

De woorden van de boer hadden in zijn ziel de uitwerking gehad van een elektrische vonk die een hele zwerm onsamenvangende, krachteloze, afzonderlijke gedachten die hem nooit hadden verlaten, plotseling omvormde en tot één geheel samensmolt. Deze gedachten hadden hem, zonder dat hij het zelf wist, ook toen hij over het verpachten van de grond sprak, niet met rust gelaten.

Hij voelde iets nieuws in zijn ziel en genietend tastte hij naar dit nieuwe zonder nog te weten wat het was.

Niet voor zijn eigen behoeften leven maar voor God. Voor welke God? En kan iemand iets onzinnigers zeggen dan dat wat hij zei? Hij zei dat men niet voor zijn eigen behoeften moet leven, dus we moeten niet leven voor dat wat we begrijpen, waar we ons toe aangetrokken voelen en wat we graag willen, maar we moeten leven voor iets onbegrijpelijks, voor God die niemand kan begrijpen of definiëren. En wat zou dat? Heb ik deze onzinnige woorden van Fjodor niet begrepen? En toen ik ze begrepen had, twijfelde ik toen soms aan hun waarheid? Vond ik ze dom, vaag, onduidelijk?

Nee, ik heb het begrepen en precies zoals hij het begrijpt. Ik begreep het volkomen, en duidelijker dan ik iets in het leven begrijp, en nooit in mijn leven heb ik hieraan getwijfeld en kan ik hieraan twijfelen. En niet ik alleen maar iedereen, heel de wereld, begrijpt alleen dit volkomen, twijfelt alleen hier niet aan en is het hier altijd mee eens.

Fjodor zegt dat Kirillov, de huisknecht, voor zijn buik leeft. Dat is begrijpelijk en redelijk. Wij kunnen geen van allen, als redelijke wezens, anders leven dan voor onze buik. En dan ineens zegt diezelfde Fjodor dat het verkeerd is om voor je buik te leven maar dat men voor de waarheid, voor God moet leven en na zo'n enkele opmerking begrijp ik hem! En ik en miljoenen mensen die eeuwen geleden leefden en nu leven, boeren, armen van geest en wijsgeren die hierover dachten en schreven en in hun vage taal hetzelfde zeiden, wij allen zijn het over dit ene eens: waarvoor men moet leven en wat goed is. Met alle mensen bezit ik slechts één vaste, onmiskenbare en duidelijke wetenschap, en deze wetenschap kan niet met het verstand worden verklaard, ze staat daarbuiten en heeft geen enkele oorzaak en kan geen enkel gevolg hebben.

Als het goede een oorzaak heeft, houdt het op goed te zijn; als het een gevolg heeft, een beloning, dan is het ook niet goed. Dientengevolge ligt het goede buiten de keten van oorzaken en gevolgen.

En dat weet ik, en we weten het allemaal.

Maar ik zocht wonderen, en het speet me dat ik geen wonderen zag die mij zouden overtuigen! En hier is het, het wonder, het enig mogelijke dat altijd bestaat, mij van alle kanten omringt, en ik zag het niet!

Welk wonder kan groter zijn dan dit?

Heb ik dan werkelijk de oplossing voor alles gevonden, is er dan werkelijk een einde aan mijn lijdensweg gekomen? dacht Levin terwijl hij over de stoffige weg stapte zonder iets van hitte of vermoeidheid te merken maar wel met het gevoel verlost te zijn van een langdurig lijden. Dit was zo'n heerlijk gevoel dat het hem ongelooflijk leek. Hij was ademloos van emotie en niet in staat verder te gaan; hij verliet de weg, liep het bos in en ging in de schaduw van de espebomen in het ongemaaide gras zitten. Hij nam zijn hoed van zijn bezwete hoofd en ging steunend op zijn elleboog in het malse bosgras met zijn brede sprietten liggen.

Ja, ik moet tot mezelf komen en nadenken, dacht hij terwijl hij vol aandacht naar het hoge, opstaande gras voor hem keek en de bewegingen van een groen beestje volgde dat langs een grasspriet omhoogklom en daarbij gehinderd werd door een fluitekruidblad. Alles opnieuw, zei hij tegen zichzelf terwijl hij het fluitekruidblad wegdraaide zodat het blad het beestje niet meer hinderde en hij boog een andere grashalm naar het beestje toe om het over te laten stappen. Wat maakt me zo blij? Wat heb ik ontdekt?

Vroeger zei ik dat zich in mijn lichaam, in het lichaam van dit gras en dit beestje (kijk, het wilde niet op dat gras, het heeft zijn vleugels gestrekt en is weggevlogen) een stofwisseling voltrok volgens natuurkundige, scheikundige en fysiologische wetten. En in ons allen, samen met de espen, en met de wolken, en met de mistflarden, voltrekt zich een evolutie. Een evolutie waaruit? Tot wat? Een eindeloze evolutie en strijd...? Alsof er in de oneindigheid richting en strijd zouden kunnen zijn! En ik verbaasde me dat de zin van het leven, de zin van wat mij stimuleert en de zin van mijn streven, mij, hoewel ik mijn gedachten tot het uiterste in deze richting inspande, toch niet werd geopenbaard. Maar de zin van wat mij stimuleert, is zo duidelijk in mij aanwezig dat ik er voortdurend naar leef, en ik verbaasde en verheugde me toen die man hem onder woorden bracht: Leven voor God, voor de ziel.

Ik heb niets ontdekt. Ik ben alleen te weten gekomen wat ik reeds wist. Ik heb de kracht begrepen die het leven mij niet slechts in het verleden heeft gegeven maar die het leven mij ook nu geeft. Ik heb me van het bedrog bevrijd, ik heb mijn Meester leren kennen.

En in het kort herhaalde hij voor zichzelf heel zijn gedachtenloop van deze

laatste twee jaren die begonnen was met het duidelijke, onvermijdelijke denken aan de dood bij het zien van zijn dierbare, ongeneeslijk zieke broer.

Toen hij daar voor het eerst duidelijk begreep dat elk mens, en ook hij, niets in het vooruitzicht had dan lijden, de dood en eeuwige vergetelheid, kwam hij tot de slotsom dat hij zo niet leven kon, dat hij óf zijn leven verklaren moest als de kwade ironie van een of andere duivel óf zich een kogel door het hoofd moest jagen.

Hij deed echter het een noch het ander maar ging door met leven, denken en voelen, trouwde zelfs in deze periode, beleefde veel vreugde en was gelukkig wanneer hij maar niet over de zin van zijn leven nadacht.

Wat betekende dit toch? Dit betekende dat hij goed leefde maar verkeerd dacht.

Hij leefde (zonder zich hiervan bewust te zijn) vanuit die geestelijke waarheden die hij met de moedermelk had ingezogen, maar in gedachten loochende hij die waarheden niet slechts maar deed zijn uiterste best ze te omzeilen.

Het was hem nu duidelijk dat hij slechts kon leven dank zij dit geloof waarin hij was opgevoed.

Wat zou ik geweest zijn en hoe zou ik geleefd hebben als ik dit geloof niet had gehad, als ik niet wist dat men voor God moet leven en niet voor zijn eigen behoeften? Ik zou gestolen, gelogen en gemoord hebben. Niets van datgene wat de belangrijkste vreugden van mijn leven vormt, zou voor mij hebben bestaan. En hoewel hij zijn verbeeldingskracht tot het uiterste inspande, kon hij zich toch dat dierlijke wezen niet voorstellen dat hij zelf geweest zou zijn als hij niet geweten had waarvoor hij leefde.

Ik zocht een antwoord op mijn vraag. Maar het verstand kon mij geen antwoord op mijn vraag geven, zijn maatstaven zijn niet van toepassing op deze vraag. Het leven zelf heeft mij het antwoord gegeven in mijn kennis van het goede en het kwaad. En deze kennis heb ik nergens door verworven maar ze is mij te zamen met iedereen gegeven, *gegeven* omdat ik haar nergens vandaan kon halen.

Waar heb ik dit vandaan? Ben ik door mijn verstand tot het besef gekomen dat ik mijn naaste lief moet hebben en hem niet mag doden? Dit werd mij als kind verteld en ik geloofde het met blijdschap omdat me iets verteld werd wat reeds in mijn ziel leefde. Maar wie heeft dit ontdekt? Niet het verstand. Het verstand ontdekte de strijd om het bestaan en de wet die eist dat ik een ieder dood die de bevrediging van mijn verlangens in de weg staat. Dit is een gevolgtrekking van het verstand. Maar zijn naaste liefhebben kon het verstand niet omdat dit onverstandig is.

Ja, trots, zei hij tot zichzelf terwijl hij zich op zijn buik draaide en grashalmen

zonder ze te knakken aan elkaar trachtte te knopen.

En niet slechts trots van het verstand maar domheid van het verstand. Maar vooral een schurkenstreek, echt een schurkenstreek van het verstand. Echt zwendel van het verstand, herhaalde hij.

En Levin herinnerde zich iets wat kort geleden met Dolly en haar kinderen gebeurd was. De kinderen begonnen, toen ze alleen waren, frambozen boven kaarsen te roosteren en melk in hun mond te spuiten. De moeder betrapte hen en trachtte hen, waar Levin bij was, ervan te doordringen dat wat zij kapot maakten, de volwassenen zoveel moeite had gekost, dat al dat werk voor hen werd gedaan, dat ze, wanneer ze kopjes zouden breken, niets meer hadden om uit te drinken en dat ze, wanneer ze de melk zouden vermorsen, niets meer te eten zouden hebben en dood zouden gaan van de honger.

En Levin werd getroffen door het kalme, verveelde ongeloof waarmee de kinderen naar de woorden van hun moeder luisterden. Ze vonden het alleen maar verdrietig dat hun boeiende spel was verstoord en geloofden geen woord van wat hun moeder zei. Ze konden het ook niet geloven omdat ze zich heel de omvang van alles wat ze genoten, niet voor konden stellen en daarom konden ze zich niet voorstellen dat hetgeen ze kapotmaakten juist dat was waardoor ze leefden.

Dat komt allemaal vanzelf, dachten ze, en er is niets interessants en belangrijks aan omdat het er altijd is geweest en altijd zal blijven. En het is altijd hetzelfde. Daar behoeven wij ons niet druk over te maken, dat is allemaal al klaar; maar wij willen iets van onszelf en iets nieuws bedenken. Daarom bedachten we om frambozen in een kopje te doen en boven een kaarsje te roosteren en de melk direct in eikaars mond te spuiten. Dat is leuk en nieuw en helemaal niet slechter dan uit kopjes drinken.

Doen wij, deed ik dan niet hetzelfde door met mijn verstand naar de betekenis van de krachten in de natuur en de zin van het leven van de mens te zoeken? vervolgde hij zijn gedachten.

En doen niet alle filosofische theorieën hetzelfde als ze de mens door middel van een hem vreemde, oneigenlijke gedachte, kennis bij proberen te brengen van iets wat hij al lang weet en wat hij zo zeker weet dat hij zonder die kennis niet zou kunnen leven? Is in de ontwikkeling van de theorie van elke filosoof niet duidelijk zichtbaar dat hij van tevoren al even zeker als boer Fjodor en helemaal niet duidelijker dan hij weet wat de belangrijkste zin van het leven is en dat hij slechts op een twijfelachtige, verstandelijke wijze terug wil keren naar wat iedereen weet?

Ja, laat de kinderen zelf hun gang gaan, zodat ze zelf verwerven, aardewerk

maken, koeien melken enzovoort. Zouden ze dan katekwaad uithalen? Ze zouden sterven van honger. Ja, laat ons met onze hartstochten, gedachten, onze gang gaan, zonder begrip van de enige God en Schepper! Of zonder begrip van wat goed is, zonder uitleg van het morele kwaad.

Ja, bouw maar eens iets op zonder deze begrippen!

We maken alleen kapot omdat we geestelijk verzadigd zijn. Precies als de kinderen!

Waar heb ik de blijde wetenschap vandaan die ik met die boer gemeen heb en die mij als enige rust geeft in mijn ziel? Waar heb ik die vandaan gehaald?

Ik, die in het godsbesef, als christen, ben grootgebracht, die heel mijn leven gevuld heb met die geestelijke zegeningen die het christendom mij gaf, die geheel vervuld ben en leef door die zegeningen die ik kapotmaak, evenals kinderen die ze niet begrijpen; zodat ik dus kapot wil maken waardoor ik leef. En zodra er een belangrijk ogenblik aanbreekt in mijn leven, ga ik, als kinderen die honger of kou voelen, naar Hem en ik voel nog minder dan kinderen die de moeder berispt voor hun kinderlijke ondeugende streken, dat mijn naïeve wispelturige pogingen mij niet aangerekend worden.

Ja, dat wat ik weet, weet ik niet door mijn verstand maar het is mij gegeven, geopenbaard, en ik weet dit door mijn hart, door het geloof in het belangrijkste dat de Kerk verkondigt.

De Kerk? De Kerk! herhaalde Levin terwijl hij op zijn andere zij ging liggen en steunend op zijn elleboog naar de verte begon te kijken, naar een kudde die aan de overkant afdaalde naar de rivier.

Maar kan ik in alles geloven wat de Kerk verkondigt? dacht hij vorsend in zichzelf en alles overdenkend wat zijn rust van dat moment zou kunnen verstoren. Opzettelijk begon hij te denken aan die leerstellingen van de Kerk die hem altijd het vreemdste hadden geleken en altijd bekoring voor hem hadden gehad. De schepping? Maar hoe probeerde ik het bestaan dan te verklaren? Door het bestaan? Door niets? Door de duivel en de zonde? En hoe verklaar ik het kwaad...? De Verlosser...?

Maar ik weet en kan niets, niets weten behalve datgene wat aan mij en aan iedereen is verteld.

En het leek hem nu dat er niet één kerkelijke geloofsregel was die afbreuk deed aan de voornaamste, het geloof in God, in het goede als enige bestemming van de mens.

Onder elke kerkelijke geloofsregel kon de geloofsregel van het dienen van de waarheid in plaats van de eigen behoeften begrepen worden. En elk deed hier niet slechts geen afbreuk aan maar was noodzakelijk opdat zich dat gewichtigste, voortdurend op aarde plaatsvindende wonder zou voltrekken dat eruit bestond dat het een ieder, te zamen met miljoenen verschillende mensen, wijsgeren en

profeten, kinderen en grijsaards, met allen, met de boer, met Lvov, met Kitty, met bedelaars en tsaren, mogelijk werd één en hetzelfde absoluut zeker te weten; en dat leven van de ziel op te bouwen waarvoor het slechts loont te leven en dat het enige is waar wij eerbied voor hebben.

Liggend op zijn rug keek hij nu naar de hoge, wolkeloze hemel. Weet ik dan niet dat dit een oneindige ruimte is en geen rond booggewelf? Maar hoe ik ook tuur en mijn ogen inspan, ik kan hem slechts rond en begrensd zien en ondanks mijn wetenschap aangaande de oneindige ruimte, heb ik ongetwijfeld gelijk wanneer ik een vast, blauw booggewelf zie, meer nog dan wanneer ik mij inspan om verder te kunnen zien.

Levin dacht niet meer en leek slechts te luisteren naar mysterieuze stemmen die ergens blij en zorgzaam met elkaar over spraken.

Is dit echt het geloof? dacht hij, bang om in zijn geluk te geloven. Mijn God, ik dank U! zei hij terwijl hij opkomende snikken wegslikte en met allebei zijn handen de tranen die zijn ogen vulden, wegwreef.

Levin keek en zag de kudde voor zich, daarna zag hij zijn eigen koetsje met de Zwarte ervoor, en de koetsier die bij de kudde aangekomen, even met de herder praatte; daarna hoorde hij reeds dichtbij het geratel van wielen en het gesnuif van het weldoorvoede paard. Hij ging echter zozeer op in zijn eigen gedachten dat hij zich zelfs niet afvroeg waarom de koetsier naar hem toe kwam rijden.

Hij deed dit pas toen de koetsier al heel dicht bij hem was en hem riep.

‘Mevrouw heeft me gestuurd. Uw broer is gekomen met nog een heer.’

Levin ging in het koetsje zitten en pakte de teugels.

Het was of hij uit zijn slaap was gewekt, zolang duurde het tot hij weer tot zichzelf was gekomen. Hij keek naar het weldoorvoede paard dat tussen de schoften en aan zijn hals waar de teugels langsschuurden, nat van het zweet was; hij keek naar Ivan de koetsier die naast hem zat, en dacht eraan dat hij zijn broer verwachtte, dat zijn vrouw zich waarschijnlijk ongerust maakte omdat hij zo lang wegbleef en hij trachtte te raden wie de gast was die met zijn broer was meegekomen. Hij bezag zowel zijn vrouw, als zijn broer, als de onbekende gast nu anders dan voorheen. Hij meende dat zijn relatie tot alle mensen nu reeds anders zou zijn.

Die afstandelijkheid die er altijd tussen mijn broer en mij heeft bestaan, zal er nu niet meer zijn, en ook geen twistgesprekken; en nooit meer ruzies met Kitty; tegen de gast, wie hij ook is, zal ik vriendelijk en aardig zijn; tegen het personeel, tegen Ivan, alles zal anders zijn.

Terwijl Levin de teugels van het goede, van ongeduld snuivende paard dat naar de vrije loop verlangde, strak in handen hield, keek hij opzij naar Ivan die naast hem zat, niet wist wat hij met zijn werkeloze handen moest doen en voortdurend zijn hemd tegen zich aandrukte. Levin zocht een aanleiding om een gesprek met hem te beginnen. Hij wilde zeggen dat Ivan de zadelriem te hoog had doorgetrokken maar dat zou te veel op kritiek lijken en hij verlangde naar een vriendelijk gesprek. Maar iets anders wist hij niet te bedenken.

‘Houdt u wat meer rechts, mijnheer, anders raakt u die boomstronk,’ zei de koetsier terwijl hij naar de teugels greep om Levin te corrigeren.

‘Afblijven, alsjeblieft, je hoeft mij niets te leren!’ zei Levin geërgerd om deze bemoeienis van de koetsier. Precies zoals altijd ergerde hij zich ook nu aan andermans bemoeienis, maar hij werd onmiddellijk verdrietig omdat hij voelde hoe fout zijn veronderstelling was geweest dat zijn gemoedstoestand hem direct

zou veranderen waar het zijn contact met de werkelijkheid betrof.

Hij was nog geen paar honderd meter van huis toen hij Grisja en Tanja zag die hem tegemoetrenden.

‘Oom Kostja! Mama komt ook, en grootvader, en Sergej Ivanytsj en nog iemand,’ zeiden ze terwijl ze in het koetsje klommen.

‘Wie dan?’

‘O zo eng! Hij doet zo met zijn armen,’ zei Tanja terwijl ze in het koetsje ging staan en Katavasov imiteerde.

‘Is hij oud of jong?’ vroeg Levin lachend omdat deze voorstelling van Tanja hem aan iemand herinnerde.

Ach, als hij maar geen onaangenaam mens is! dacht Levin.

Zodra hij de bocht om was en het tegemoetkomende gezelschap zag, herkende Levin Katavasov met zijn strooien hoed die precies zo met zijn armen zwaaide als Tanja dat had gedaan.

Katavasov praatte heel graag over filosofie waar hij evenveel van wist als andere natuurkundigen die nooit filosofie hadden bestudeerd, en Levin had de laatste tijd in Moskou veel met hem gediscussieerd.

En toen Levin hem herkende, was een van deze discussies, die Katavasov blijkbaar meende te hebben gewonnen, het eerste waaraan hij dacht.

Nee, ik denk er niet aan om een discussie met hem aan te gaan en lichtzinnig voor mijn denkbeelden uit te komen, dacht hij.

Nadat Levin was uitgestapt en zijn broer en Katavasov had begroet, vroeg hij waar zijn vrouw was.

‘Ze heeft Mitja naar het Bosje’ (dat was een bos dichtbij huis) ‘gebracht. Ze wilde hem daar een plaatsje geven want in huis is het te warm,’ zei Dolly.

Levin raadde zijn vrouw altijd af om het kind naar het bos te brengen omdat hij het gevaarlijk vond en hij voelde zich door dit bericht onplezierig getroffen.

‘Ze sjouwt van de ene plaats naar de andere met hem,’ zei de vorst glimlachend. ‘Ik heb haar aangeraden om eens te proberen hem naar de ijskelder te brengen.’

‘Ze wilde naar de bijenstal gaan. Ze dacht dat je daar was. Wij gaan daar ook heen,’ zei Dolly.

‘Wel, wat doe je zoal?’ vroeg Sergej Ivanovitsj die de anderen voor liet gaan en naast zijn broer kwam lopen.

‘Ach, niets bijzonders. Ik ben zoals altijd met mijn bedrijf bezig,’ antwoordde Levin. ‘Hoe gaat het met je, hoe lang blijf je? We verwachten je al zo’n tijd.’

‘Een weekje of twee. Er is veel te doen in Moskou.’

Terwijl hij dit zei, ontmoetten de ogen van de broers elkaar en Levin voelde ondanks zijn voortdurende en nu wel heel sterke verlangen naar een vriendschappelijke en ongedwongen omgang met zijn broer, dat hij zich niet op

zijn gemak voelde terwijl hij naar hem keek. Hij sloeg zijn ogen neer en wist niet wat hij moest zeggen.

Levin nam in gedachten de gespreksonderwerpen door die Sergej Ivanovitsj prettig zou vinden en die hem af zouden leiden van de Servische oorlog en het Slavische vraagstuk waar hij al op doelde met zijn opmerking over zijn drukke werkzaamheden in Moskou, en hij begon over het boek van Sergej Ivanovitsj.

‘Wel hoe is het, zijn er nog recensies over je boek verschenen?’ informeerde hij.

Sergej Ivanovitsj glimlachte om de duidelijke bedoeling van deze vraag.

‘Daar houdt niemand zich mee bezig en ik nog wel het minst,’ zei hij. ‘Kijk, Darja Aleksandrovna, we krijgen regen,’ voegde hij eraan toe terwijl hij met zijn parasol naar de witte wolkjes wees die zich boven de toppen van de espen vertoonden.

En deze woorden waren voldoende om de weliswaar niet vijandige maar toch koele onderlinge verstandhouding die Levin zo graag had willen vermijden, weer tussen de broers post te doen vatten.

Levin ging naar Katavasov.

‘Wat heb je er goed aan gedaan om ons op te komen zoeken,’ zei hij tegen hem.

‘Ik was het al zo lang van plan. We zullen nu een goed gesprek beginnen, daar zorgen we voor. Heb je Spencer gelezen?’

‘Nee, ik ben er nog niet aan toegekomen,’ zei Levin. ‘Trouwens, ik heb op het ogenblik geen behoefte aan hem.’

‘Hoezo? Dit is heel interessant. Waarom?’

‘Dat komt omdat ik definitief tot de overtuiging gekomen ben dat ik de oplossingen van de vragen die mij bezighouden, niet bij hem en bij mensen zoals hij zal vinden. Nu...’

Hij werd echter plotseling getroffen door de rustige en vrolijke uitdrukking van Katavasovs gezicht en hij vond het zo jammer van zijn stemming, die hij vast en zeker met dit gesprek bederven zou, dat hij het gesprek indachtig zijn voornemen afbrak.

‘Trouwens, daar hebben we het later nog wel over,’ zei hij nog. ‘Als we naar de bijenstal willen, moeten we hierheen, langs dit paadje,’ wendde hij zich tot iedereen.

Via het smalle paadje kwamen ze bij een ongemaaid bosweijtje dat aan één kant dichtbegroeid was met fel gekleurd zwartkoren, met daartussen een menigte hoge donkergroene eremurusplanten. Levin liet zijn gasten in de dichte, koele schaduw van de jonge espebomen plaats nemen op een bankje en op houtblokken die daar speciaal waren neergezet voor bezoekers van de bijenstal die bang voor bijen waren, en hij ging zelf naar de boet om voor de kinderen en

volwassenen brood, augurken en verse honing te halen.

Terwijl hij zijn best deed om zo min mogelijk snelle bewegingen te maken en op de bijen lette die in steeds grotere getale langs hem vlogen, kwam hij over het paadje bij de hut. Juist bij het portaaltje begon een bij hevig te zoemen omdat ze in zijn baard verward was geraakt, maar Levin haalde haar er heel voorzichtig uit. Toen hij in de schaduw van het portaaltje kwam, haalde hij zijn bijenkap van een pen aan de muur, zette hem over zijn hoofd en ging met zijn handen in zijn zakken naar de afgezette bijenstal waar de oude korven, die hij allemaal kende en die allemaal een eigen geschiedenis hadden, in rechte rijen, met baststroken aan staken gebonden, op een gemaaide plek stonden; met langs de gevlochten omheining de nieuwe korven met nieuwe volken van dat jaar. Voor de vlieggaten van de korven schemerde het hem voor de ogen van de krioelende, elkaar verdringende, spelende bijen en darren met de werkbijen die steeds in dezelfde richting daartussendoor vlogen; heen naar het bos, naar de bloeiende lindebomen voor buit, en terug met buit naar de korven.

In zijn oren klonken voortdurend allerlei geluiden: van een bezige, vlug voorbijvliegende werkbij, van een brommende, niet werkende dar, van opgeschrikte bijen die de wacht hielden om het bezit tegen vijanden te beschermen en die wilden gaan steken. Aan de andere kant van de omheining was de oude man een hoepel aan het schaven en hij zag Levin niet. Levin bleef zonder naar hem te roepen midden in de bijenstal staan.

Hij was blij dat hij even alleen kon zijn om bij te komen van de werkelijkheid waardoor zijn stemming alweer zo gedaald was.

Hij bedacht dat hij alweer kwaad op Ivan was geworden, dat hij een koele houding tegen zijn broer had aangenomen en lichtzinnig een discussie met Katavasov was aangegaan.

Is dit dan slechts de stemming van een moment geweest die voorbijgaat zonder een spoor achter te laten? dacht hij.

Op het moment echter dat hij aan zijn stemming terugdacht, voelde hij met blijdschap dat er iets nieuws en belangrijks met hem was gebeurd. De werkelijkheid had de geestelijke rust die hij gevonden had, slechts tijdelijk overschaduwd. Ze was nog onaangetast.

Precies zoals de bijen die om hem heen zweefden, hem dreigden en probeerden af te leiden, hem van zijn lichaamsrust beroofden en hem dwongen in elkaar te krimpen om hen te ontwijken, precies zo beroofden de zorgen, waardoor hij op het moment dat hij in zijn koetsje stapte, omringd werd, hem van zijn geestelijke vrijheid; dit duurde echter zolang hij zich in hun midden bevond. Zoals zijn lichaamskracht ondanks de bijen totaal ongeschonden was, zo was ook zijn geestkracht die hij zich opnieuw bewust was geworden, ongeschonden gebleven.

‘Kostja, weet je met wie Sergej Ivanovitsj hierheen reisde?’ vroeg Dolly nadat ze augurken en honing aan de kinderen had rondgedeeld. ‘Met Vronski! Hij is op weg naar Servië.’

‘En ook niet alleen want hij leidt een heel eskadron voor eigen rekening!’ zei Katavasov.

‘Dat is echt iets voor hem,’ zei Levin. ‘Maar gaan er werkelijk nog steeds vrijwilligers heen?’ voegde hij eraan toe terwijl hij naar Sergej Ivanovitsj keek.

Sergej Ivanovitsj bevrijdde voorzichtig zonder antwoord te geven met een bot tuigmes een nog levende bij die in de honing die uit een stuk honingraat in een schaalte gedropen was, was blijven kleven.

‘Ja, en hoe! Je had gisteravond eens moeten zien op het station!’ zei Katavasov terwijl hij krakend een augurk verorberde.

‘Ja, dat is toch onbegrijpelijk? Om christuswil, Sergej Ivanovitsj, leg me eens uit waar die vrijwilligers heengaan en met wie ze vechten?’ vroeg de oude vorst die blijkbaar een gesprek voortzette dat voor de komst van Levin begonnen was.

‘Met de Turken,’ antwoordde Sergej Ivanovitsj met een rustige glimlach. Hij had de bij die hulpeloos met zijn pootjes bewoog en zwart zag van de honing, verlost en van zijn mes op een stevig espeblad gezet.

‘Maar wie heeft dan de oorlog aan de Turken verklaard? Ivan Ivanytsj Ragozov en gravin Lidija Ivanovna met madame Stahl?’

‘Niemand heeft de oorlog verklaard maar de mensen hebben medelijden met hun naasten en willen hen helpen,’ zei Sergej Ivanovitsj.

‘Maar de vorst heeft het niet over hulp,’ zei Levin die het voor zijn schoonvader opnam, ‘maar over oorlog. De vorst zegt dat particulieren niet aan een oorlog mogen deelnemen zonder toestemming van de regering.’

‘Kostja, kijk, daar is een bij! Echt, ze steken ons!’ zei Dolly terwijl ze naar een wesp sloeg.

‘Ja, maar dat is geen bij, dat is een wesp,’ zei Levin.

‘Nou, nou, wat is jouw theorie?’ zei Katavasov met een glimlach tegen Levin die hij kennelijk uitdaagde tot een discussie. ‘Waarom hebben particulieren dat recht niet?’

‘Ja, mijn theorie is deze: de oorlog is enerzijds zo’n dierlijke, wrede en vreselijke zaak dat geen enkel mens, en ik heb het nog niet eens over een christen, het aangaan van zo’n oorlog persoonlijk voor zijn verantwoording kan

nemen; dat mag slechts een regering die hiertoe geroepen is en er onvermijdelijk in betrokken wordt. Anderzijds dienen burgers, zowel volgens de wetenschap als volgens het gezonde verstand, af te zien van hun persoonlijke wil waar het staatszaken en in het bijzonder waar het oorlog betreft.’

Sergej Ivanovitsj en Katavasov hadden hun antwoord al klaar en begonnen gelijktijdig te praten.

‘Maar daar zit hem de kneep, beste kerel, dat er zich gevallen voor kunnen doen dat de regering niet volgens de wil van de burgers handelt en dan verkondigt de gemeenschap haar wil,’ zei Katavasov.

Maar Sergej Ivanovitsj keurde dit antwoord kennelijk niet goed. Hij fronste het voorhoofd bij deze woorden van Katavasov en zei het anders:

‘Je stelt het probleem niet juist. Hier is geen sprake van een oorlogsverklaring maar gewoon van een uiting van menselijke, christelijke gevoelens. Onze broeders van hetzelfde bloed en hetzelfde geloof worden omgebracht. Wel, laten we aannemen dat het geen broeders, geen geloofsgenoten zijn maar gewoon kinderen, vrouwen, grijsaards; het gevoel gaat muiten en Russen snellen te hulp om een eind aan deze verschrikkingen te maken. Stel je voor dat jij op straat liep en dat je zou zien dat dronkaards een vrouw of een kind sloegen; ik denk dat je niet zou gaan vragen of de oorlog al of niet aan deze man verklaard was maar dat je hem aan zou vliegen en de belaagden zou verdedigen.’

‘Maar ik zou niet doden,’ zei Levin.

‘Ja, dat zou je wel.’

‘Ik weet het niet. Als ik zoiets zou zien, zou ik spontaan reageren, maar ik kan het niet van tevoren zeggen. En een dergelijk spontaan gevoel is er niet voor de onderdrukking van de Slaven en kan er ook niet zijn.’

‘Misschien niet voor jou. Maar voor anderen wel,’ zei Sergej Ivanovitsj terwijl hij ontevreden het voorhoofd fronste. ‘Onder het volk leven nog steeds overleveringen van de orthodoxe mensen die geleden hebben onder het juk van de “zondige zonen van Hagar”. Het volk hoorde van het lijden van zijn broeders en begon te spreken.’

‘Misschien,’ zei Levin ontwijkend, ‘maar ik zie het niet; ik ben zelf het volk en ik voel dit niet.’

‘Net als ik,’ zei de vorst. ‘Ik woonde in het buitenland, ik las kranten en, ik geef het toe, vóór de Bulgaarse verschrikkingen begreep ik nog helemaal niet waarom alle Russen zo plotseling van hun Slavische broeders gingen houden terwijl ik geen enkele liefde voor hen voelde. Ik werd erg verdrietig en ik dacht dat ik een monster was of dat Karlsbad zo’n slechte invloed op mij had. Maar toen ik hier kwam, voelde ik me gerustgesteld. Ik zag dat ik niet de enige was maar dat nog andere mensen zich slechts voor Rusland interesseerden en niet voor hun Slavische broeders. Net als Konstantin.’

‘Persoonlijke meningen betekenen hier niets,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘Het gaat niet om persoonlijke meningen wanneer heel Rusland, het volk, uitdrukking aan zijn wil heeft gegeven.’

‘Maar neem me niet kwalijk. Ik zie dat niet. Het volk heeft er absoluut geen weet van,’ zei de vorst.

‘Kom, papa... hoezo niet? En zondag in de kerk dan?’ zei Dolly die meeluisterde. ‘Geef me alsjeblieft een handdoek,’ zei ze tegen de oude man die met een glimlach naar de kinderen keek. ‘Het kan toch niet zo zijn dat iedereen...’

‘Wat was dat dan zondag in de kerk? De priester had opdracht om het voor te lezen. En dat deed hij. Ze hebben er niets van begrepen; ze zaten te zuchten zoals bij elke preek,’ ging de vorst door. ‘Daarna zeiden ze tegen de mensen dat er een collecte in de kerk zou zijn voor een zaligmakend doel en ze haalden elk een kopeke te voorschijn en die gaven ze. Maar ze wisten zelf niet waarvoor.’

‘Het volk moet het weten; er leeft altijd een lotsbesef in het volk en in zulke ogenblikken als nu komt dit tot uiting,’ zei Sergej Ivanovitsj nadrukkelijk terwijl hij naar de oude imker keek.

De knappe, oude man met een zwarte, grijzende baard en een dichte, zilveren haardos stond roerloos met het schaalje met honing in zijn hand en keek door zijn lengte vanuit de hoogte op de heren neer zonder kennelijk iets te begrijpen en te willen begrijpen.

‘Zo is het maar net,’ beantwoordde hij de woorden van Sergej Ivanovitsj met een gewichtig hoofdknikje.

‘Vraag het hem maar. Hij weet niets en denkt niets,’ zei Levin. ‘Michajlytsj, heb jij van de oorlog gehoord?’ wendde hij zich tot de grijsaard. ‘Wat hebben ze in de kerk gelezen? Wat denk jij ervan? Moeten wij strijden voor de christenen?’

‘Wat moeten wij denken? Aleksandr Nikolajevitsj, de keizer, heeft voor ons gedacht. Hij denkt in alle zaken voor ons. Hij heeft daar meer kijk op... Zal ik nog wat brood brengen? Zal ik dat jongetje nog wat geven?’ wendde hij zich tot Darja Aleksandrovna terwijl hij naar Grisja wees die van een korst zat te eten.

‘Ik hoef niets te vragen,’ zei Sergej Ivanovitsj. ‘We zagen en zien honderden en honderden mensen die alles achterlaten om de rechtvaardige zaak te dienen. Ze komen van alle streken van Rusland en zeggen duidelijk en zonder omwegen wat ze denken en wat ze willen. Ze brengen hun laatste oortje of ze gaan zelf en ze zeggen zonder omwegen waarom. Wat betekent dat dan?’

‘Dat betekent volgens mij,’ zei Levin die zich begon op te winden, ‘dat er onder een bevolking van tachtig miljoen altijd, geen honderden zoals nu, maar tienduizenden mensen gevonden worden die maatschappelijk het spoor bijster zijn, waaghalzen die altijd klaarstaan: voor de horden van Poegatsjov, om naar Chiva, naar Servië...’

‘Ik zeg je dat het geen honderden zijn en ook geen waaghalzen maar de beste vertegenwoordigers van het volk!’ zei Sergej Ivanovitsj met zoveel ergernis dat het was alsof hij zijn laatste bezit verdedigde. ‘En de bijdragen? Hierin brengt heel het volk rechtstreeks zijn wil tot uitdrukking.’

‘Dit woord “volk” is zo’n vaag begrip,’ zei Levin. ‘Districtsklerken, schoolmeesters en één op de duizend boeren weten misschien waar het om gaat. De overige tachtig miljoen zoals Michajlytsj maken niet slechts hun wil niet kenbaar maar hebben geen flauw benul van datgene waarover zij hun wil kenbaar zouden moeten maken. Wat voor recht hebben we dan om te zeggen dat dit de wil van het volk is?’

De in de dialectiek bedreven Sergej Ivanovitsj verplaatste zonder hierop antwoord te geven het gesprek onmiddellijk naar een ander terrein.

‘Ja, als je de geest onder het volk op rekenkundige wijze wilt leren kennen dan is dat vanzelfsprekend moeilijk te verwezenlijken. En het uitbrengen van stemmen is bij ons niet ingevoerd en kan ook niet worden ingevoerd omdat het de wil van het volk niet tot uitdrukking brengt, maar daar zijn wel andere wegen voor. Dat voelt men in de lucht, dat voelt men met zijn hart. Ik heb het niet meer over die stromingen onder de oppervlakte die zich in de stilstaande zee van het volk voortbewegen en die voor ieder onbevooroordeeld mens duidelijk zichtbaar zijn. Bekijk de gemeenschap in engere zin. Al die uiteenlopende partijen van de wereld van de intelligentsia die elkaar voorheen zo vijandig gezind waren, zijn nu hecht aaneengesloten. Aan alle onenigheid is een einde gekomen, alle publieke organen zeggen één en hetzelfde, en voelen de elementaire kracht die hen in zijn greep genomen heeft en in één richting stuwt.’

‘Ja, dat zijn de kranten die allemaal hetzelfde zeggen,’ zei de vorst. ‘Dat is waar. Maar het is toch allemaal hetzelfde, net kikvorsen voor het onweer. Ze maken zo’n lawaai dat je niets kan horen.’

‘Kikvorsen of geen kikvorsen, ik geef geen kranten uit en ik wil ze ook niet verdedigen; maar ik heb het over de eensgezindheid in de wereld van de intelligentsia,’ zei Sergej Ivanovitsj zich tot zijn broer wendend.

Levin wilde antwoorden maar de oude vorst was hem voor.

‘Nou, over die eensgezindheid kan nog wel wat anders worden gezegd,’ zei de vorst. ‘Neem nou mijn schoonzoon, Stepan Arkadjitsj, jullie kennen hem wel. Hij krijgt nu de betrekking van lid van het comité van de commissie en nog zoiets, dat herinner ik me niet. Alleen, daar is niets te doen. Kom nu, Dolly, dat is geen geheim! Maar wel een salaris van achtduizend roebel. Probeer hem maar eens te vragen of hij een nuttige betrekking heeft. Hij zal jullie bewijzen dat ze uiterst nuttig is. En hij is een waarheidslievend man maar het is onmogelijk om niet in het nut van achtduizend roebel te geloven.’

‘Ja, hij vroeg me of ik Darja Aleksandrovna wilde vertellen dat hij de betrekking heeft gekregen,’ zei Sergej Ivanovitsj ontevreden omdat hij van mening was dat de opmerking van de vorst nergens op sloeg.

‘Zo is het ook met die eensgezindheid van de kranten. Dat hebben ze me uitgelegd: hun inkomsten verdubbelen zodra het oorlog is. Hoe zouden ze niet

van mening zijn dat het lot van het volk en de Slaven... en al dat soort gepraat?’

‘Er zijn veel kranten die ik ongaarne mag maar dit is onterecht,’ zei Sergej Ivanovitsj.

‘Ik zou slechts één voorwaarde willen stellen,’ ging de vorst verder. ‘*Alphonse Karr* heeft dit voor de oorlog met Pruisen zo mooi geschreven. Bent u van mening dat de oorlog onvermijdelijk is? Prachtig! Wie oorlog verkondigt: in een speciaal stoottroepenlegioen en dan in een stormaanval, voor alle anderen uit!’

‘Die redacteurs zouden een fraai figuur slaan,’ zei Katavasov met een luide schaterlach omdat hij zich de redacteuren die hij kende in dit elitelegioen voorstelde.

‘Kom nou, die slaan op de vlucht,’ zei Dolly. ‘Daar hebben ze alleen maar last van.’

‘En als ze op de vlucht slaan, dan vanachter een schot hagel of kozakken met zweepen neerzetten,’ zei de vorst.

‘Ja, dat is een grap en een slechte grap, neemt u mij niet kwalijk, vorst,’ zei Sergej Ivanovitsj.

‘Ik zie niet in waarom dit een grap zou moeten zijn, dit...’ wilde Levin beginnen maar Sergej Ivanovitsj viel hem in de rede.

‘Elk lid van de gemeenschap is geroepen de taak te verrichten die hem eigen is,’ zei hij. ‘En de mensen van de gedachte verrichten hun taak door uitdrukking te geven aan de publieke opinie. En eensgezindheid en het volledig tot uitdrukking brengen van de publieke opinie is een verdienste van de pers en bovendien een verheugend verschijnsel. Twintig jaar geleden zouden we gezwezen hebben maar nu wordt de stem gehoord van het Russische volk dat bereid is als één man op te staan en dat bereid is zich te offeren voor de onderdrukte broeders; dat is een grote stap voorwaarts en een teken van kracht.’

‘Maar het is niet slechts een offer brengen maar ook Turken vermoorden,’ zei Levin verlegen. ‘Het volk offert en is bereid te offeren voor zijn zieleheil maar niet voor moord,’ voegde hij eraan toe terwijl hij het gesprek onwillekeurig in verband bracht met de gedachten die hem zo bezighielden.

‘Hoezo voor het zieleheil? Je begrijpt dat dat voor een natuurkundige een moeilijke uitdrukking is. Wat is dat een ziel?’ zei Katavasov glimlachend.

‘Ach, dat weet je wel!’

‘Nee, bij god, ik heb er niet het flauwste benul van!’ zei Katavasov met een luide lach.

‘Ik heb geen vrede maar het zwaard gebracht, zegt Christus,’ bracht Sergej Ivanovitsj van zijn kant eenvoudig te berde, alsof het iets heel begrijpelijks was terwijl hij juist die passage uit het evangelie aanhaalde die Levin altijd het meest in verlegenheid bracht.

‘Zo is het maar net,’ herhaalde de oude man die bij hen stond, weer als

antwoord op een toevallige blik in zijn richting.

‘Nee, vadertje, verslagen ben je, verslagen, helemaal verslagen!’ riep Katavasov vrolijk uit.

Levin werd rood van kwaadheid en niet omdat hij verslagen was maar omdat hij zich niet had beheerst en toch was gaan discussiëren.

Nee, ik moet niet met hen discussiëren, dacht hij. Zij hebben een ondoordringbaar pantser maar ik ben naakt.

Hij zag in dat het onmogelijk was om zijn broer en Katavasov te overtuigen en nog minder zag hij de mogelijkheid om het zelf met hen eens te worden. Hetgeen zij verkondigden, was diezelfde hovaardij van het verstand die hem bijna te gronde had gericht. Hij kon zich er niet mee verenigen dat tientallen mensen waaronder ook zijn broer het recht hadden om – op grond van wat honderden mooipratende vrijwilligers die naar de hoofdsteden kwamen, hun vertelden – te zeggen dat zij in de kranten uitdrukking gaven aan de wil en de gedachte van het volk, en dan nog wel een gedachte die zich uitte in wraak en moord. Hij kon het hier niet mee eens zijn omdat hij bij het volk waaronder hij leefde, niets zag wat deze gedachte tot uitdrukking bracht en in zichzelf vond hij deze gedachte ook niet (en hij kon zichzelf niet anders zien dan als een van de mensen die het Russische volk vormden); en vooral omdat hij samen met het volk niet wist, niet kon weten, waaruit het algemeen welzijn bestond maar wel heel zeker wist dat dit algemeen welzijn slechts bereikt kon worden indien men de wet van het goede die aan elk mens is geopenbaard, naleefde; en dat hij daarom niet naar een oorlog mocht verlangen en die niet, voor welke doeleinden dan ook, mocht verkondigen. Hij zei samen met Michajlytsj en met het volk, dat zijn gedachte in de legende van de oproep aan de Vikingen tot uitdrukking bracht: ‘Wees onze vorst en regeer over ons. Vol van blijdschap beloven wij u volledige gehoorzaamheid. Wij nemen alle arbeid, alle vernederingen, alle offers op ons; maar wij willen geen recht spreken en geen beslissingen nemen.’ En nu deed het volk volgens de woorden van Sergej Ivanovitsj afstand van dit zo duur betaalde waardevolle recht.

Hij wilde ook nog vragen waarom, indien de publieke opinie een onfeilbare rechter is, een revolutie en een commune niet even wettig zijn als de beweging ten bate van de Slaven. Dat waren echter allemaal ideeën die niets op konden lossen. Aan één ding viel niet te twijfelen, namelijk dat een discussie Sergej Ivanovitsj op dit moment kwaad zou maken en dat het daarom verkeerd was een discussie met hem aan te gaan; en Levin zweeg en wees zijn gasten erop dat er zich onweerswolken verzamelden en dat het beter was om voor de regen naar huis te gaan.

De vorst en Sergej Ivanovitsj stapten in het koetsje en vertrokken; de rest van het gezelschap zette er de pas in en ging te voet naar huis.

Maar de onweerswolk die nu eens wit en dan weer zwart was, kwam zo snel naderbij dat ze er nog een stapje bij moesten doen om voor de regen thuis te kunnen zijn. De wolken ervoor waren laag en zwart als met roet beladen rook en joegen met een ongewone snelheid langs de lucht. Ze waren nog slechts een tweehonderd passen van huis of de wind stak al op en er kon elk moment een stortbui worden verwacht.

De kinderen stoven met angstig en opgetogen gegil vooruit. Darja Aleksandrovna die een moeizaam gevecht leverde met de om haar benen plakkende rokken, liep al niet meer maar draafde zonder haar kinderen uit het oog te verliezen. De mannen liepen met grote passen en hielden hun handen aan hun hoeden. Ze waren al bij het bordes toen een dikke regendruppel op de rand van de ijzeren goot viel en uiteenspatte. De kinderen vluchtten, op de voet gevolgd door de volwassenen, vrolijk pratend onder de beschutting van het dak.

‘Katerina Aleksandrovna?’ vroeg Levin aan Agafja Michajlovna die hem in de hal met doeken en plaids tegemoet kwam.

‘We dachten dat ze bij u was,’ zei ze.

‘En Mitja?’

‘Waarschijnlijk in het Bosje, en het kindermisje is bij hen.’

Levin greep de plaids en rende naar het Bosje.

In dit korte tijdsverloop was de onweerswolk al zo ver voor de zon getrokken dat het donker was als bij een zonsverduistering. De wind trachtte Levin hardnekkig tegen te houden, als stond hij op zijn recht, rukte de bladeren en de bloesem van de lindebomen, legde de witte berketakken vreemd en vormeloos bloot en boog alles naar één kant: de acacia's, de bloemen, de klitten, het gras en de boomkruinen. De meiden die in de tuin aan het werk waren, namen gillend de wijk onder het dak van de personeelsafdeling. Een wit gordijn van stortregens had zich al over heel het verre bos en de helft van het nabije veld gelegd en ging snel in de richting van het Bosje. De lucht was vochtig door de fijne druppeltjes van de uiteenspattende regen.

Met voorovergebogen hoofd en vechtend met de wind die aan zijn doeken rukte, kwam Levin bij het Bosje en zag al iets wits achter een eik toen plotseling alles opflitste, heel de aarde in vuur en vlam stond en de hemelkoepel boven hem

leek te scheuren. Toen Levin zijn verblinde ogen opende, zag hij door het dichte regengordijn dat hem nu van het Bosje scheidde, allereerst met ontzetting de vreemd veranderde houding van de groene kruin van een bekende eik midden in het bos. Hij zal toch niet getroffen zijn? had Levin nog maar nauwelijks kunnen denken toen de kruin van de eik steeds sneller en sneller bewegend achter de andere bomen verdween en hij het gekraak hoorde van de grote boom die op andere bomen viel.

De bliksemflits, de donderslag en het gevoel alsof zijn lichaam plotseling door kou omgeven werd, vloeiden voor Levin samen tot een afgrijpselijke gewaarwording.

‘O god! O mijn god, laat het niet op hen zijn!’ smeekte hij.

En hoewel hij onmiddellijk de zinloosheid beseftte van zijn smeekbede dat ze niet gedood zouden zijn door de eik die nu toch al gevallen was, herhaalde hij haar omdat hij wist dat dit zinloze bidden het enige was wat hij kon doen.

Hij rende naar de plaats waar ze gewoonlijk waren maar vond hen niet.

Ze waren aan de andere kant van het bos onder de oude lindeboom en riepen hem. Twee gedaanten in donkere kleding (ze waren met lichte kleding weggegaan) stonden ergens overheen gebogen. Het waren Kitty en het kindermisje. De regen begon reeds op te houden en het werd al lichter toen Levin naar hen toerende. Het kindermisje was droog onder haar kleren maar Kitty was door en door nat en alles plakte aan haar vast. Hoewel het niet meer regende, stonden ze nog steeds in dezelfde houding waarin zij waren gaan staan toen het onweer losbarstte. Ze stonden allebei over een wagentje met een groene parasol gebogen.

‘Jullie leven? Jullie zijn ongedeerd? God zij dank!’ zei hij terwijl hij met volgelopen schoenen, die van zijn voeten gleden, door het water plonsde dat nog niet weg had kunnen lopen en naar hen toerende.

Kitty wendde haar natte, blozende gezicht naar hem toe en glimlachte verlegen onder haar vormloos geworden hoed.

‘Dat je je niet schaamt! Ik begrijp niet hoe je zo onvoorzichtig kan zijn!’ viel hij boos uit tegen zijn vrouw.

‘Maar ik kan er echt niets aan doen. We wilden net weggaan toen hij een vuile luiër kreeg. We moesten hem verschonen. We waren juist...’ begon Kitty zich te verontschuldigen.

Mitja mankeerde niets; hij was droog en sliep aan een stuk door.

‘Nou, god zij dank! Ik weet niet wat ik zeg!’

Ze pakten de natte luiers bij elkaar; het kindermisje nam de baby uit het wagentje en droeg hem met zich mee. Levin liep naast zijn vrouw. Hij was boos op zichzelf vanwege zijn uitval en drukte heimelijk haar arm zodat het kindermisje het niet merkte.

Gedurende deze hele dag behield Levin tijdens de meest uiteenlopende gesprekken waaraan hij slechts met de buitenkant van zijn verstand scheen deel te nemen, ondanks de teleurstelling over de verandering die had moeten komen, het blijde gevoel van de volheid van zijn hart.

Na de regen was het te nat om te gaan wandelen; bovendien weken de onweerswolken niet van de horizon en doemden ze zwart en rommelend nu eens hier en dan weer daar langs de randen van de hemel op. Heel het gezelschap bracht de rest van de dag binnenshuis door.

Er ontstonden geen twistgesprekken meer, integendeel, allen waren na het diner in een opperbeste stemming.

Katavasov maakte in het begin de dames aan het lachen met zijn originele grappen die bij de eerste kennismaking met hem altijd zo in de smaak vielen maar daarna vertelde hij op aandringen van Sergej Ivanovitsj over zijn bijzonder interessante observaties van het verschil in karakter en zelfs in fysionomie van de mannetjes en vrouwtjes bij de kamervliegen en over hun leven. Ook Sergej Ivanovitsj was opgewekt en bij de thee gaf hij op aandringen van zijn broer een uiteenzetting van zijn zienswijze over de toekomst van de oosterse kwestie en hij deed dit zo eenvoudig en goed dat allen vol aandacht naar hem luisterden.

Slechts Kitty kon niet tot het einde naar hem luisteren; ze werd geroepen om Mitja in bad te doen.

Enkele minuten nadat Kitty was weggegaan werd ook Levin gevraagd om bij haar in de kinderkamer te komen.

Hij liet zijn thee staan en ging met spijt over het onderbreken van het interessante gesprek maar toch ook ongerust over de reden waarom ze hem riepen, want dat gebeurde slechts wanneer er iets belangrijks was, naar de kinderkamer.

Hoewel het slechts ten dele gehoorde plan van Sergej Ivanovitsj over hoe de veertig miljoen bevrijde Slaven samen met Rusland een nieuw tijdperk in de geschiedenis moesten beginnen, hem erg interesseerde, als iets wat volkomen nieuw voor hem was, herinnerde hij zich zodra hij alleen was, hoewel hij nieuwsgierig en ongerust was waarom ze hem riepen, toch weer zijn gedachten van die ochtend. En al die beschouwingen over de betekenis van het Slavische element in de wereldgeschiedenis leken hem zo onbeduidend in vergelijking met wat er in zijn ziel gebeurde dat hij dat alles ogenblikkelijk vergat en weer in

dezelfde stemming kwam waar hij die morgen in verkeerde.

Hij herinnerde zich nu niet zoals dat eerder het geval was, zijn hele gedachtengang (dat had hij nu niet nodig). Hij kwam direct bij dat gevoel dat hem leidde, dat met deze gedachten samenhang en hij vond dit gevoel nog sterker en nog duidelijker in zijn ziel dan tevoren. Het verging hem nu heel anders dan bij voorgaande pogingen om kalm te worden, waarbij hij heel zijn gedachtengang moest laten herleven om dat gevoel te vinden. Nu daarentegen was het gevoel van blijdschap en geruststelling levendiger dan voorheen en zijn gedachten bleven achter bij zijn gevoel.

Hij liep over het terras en keek naar twee sterren die aan de reeds duister wordende hemel verschenen en plotseling herinnerde hij zich: Ja, terwijl ik naar de lucht keek, dacht ik eraan dat de koepel die ik zie geen onwaarheid is en daarbij ben ik ergens niet helemaal uitgekomen, iets verborg ik voor mezelf, dacht hij. Maar wat daar ook moge zijn, er is geen tegenspraak mogelijk. Ik behoef maar even te denken en alles wordt verklaard!

Reeds bij het binnengaan van de kinderkamer, wist hij wat hij voor zichzelf verborgen had: wanneer het belangrijkste bewijs van de godheid zijn openbaring van het goede is, waarom wordt deze openbaring dan beperkt tot de christelijke kerk alleen? Wat is de relatie van deze openbaring tot de geloofsovertuigingen van boeddhisten en mohammedanen, die ook het goede verkondigen en het goede doen?

Het scheen hem toe dat hij het antwoord wist op deze vraag, maar hij had hem nog niet voor zichzelf onder woorden kunnen brengen toen hij de kinderkamer binnenging.

Kitty stond met opgestroopte mouwen boven het badje waarin de baby werd afgespoeld. Toen ze de voetstappen van haar man hoorde, keerde ze haar gezicht naar hem toe en beduidde hem met een glimlach bij haar te komen. Ze hield een hand onder het hoofd van de op zijn rug drijvende mollige baby met de gekromde beentjes terwijl ze met de andere hand de spons boven hem uitkneep waarbij haar spieren regelmatig spanden.

‘Kijk eens, kijk eens!’ zei ze toen haar man bij haar stond. ‘Agafja Michajlovna heeft gelijk. Hij herkent ons.’

De reden was dat er geen twijfel aan bestond dat Mitja vanaf deze dag blijkbaar al de zijnen herkende.

Zodra Levin bij het badje kwam, werd er direct een proef genomen en die lukte volkomen. De keukenmeid die hier speciaal voor geroepen was, boog zich over de baby. Hij trok zijn voorhoofd in rimpels en schudde ontkennend het hoofd. Kitty boog zich over hem heen en hij liet een stralende glimlach zien, duwde met zijn handjes tegen de spons, tuitte zijn lipjes en maakte zo’n voldaan en vreemd geluid dat niet slechts Kitty maar ook het kindermisje en Levin

plotseling verrukt waren.

De baby werd op één hand uit het badje getild, afgespoeld, in een laken gewikkeld, drooggewreven en na een doordringend gekrijs aan de moeder gegeven.

‘Nou, ik ben blij dat je van hem begint te houden,’ zei Kitty tegen haar man nadat ze met de baby aan de borst rustig op haar gewone plaats was gaan zitten. ‘Ik ben erg blij. Want het begon me al verdriet te doen. Je zei dat je niets voor hem voelde.’

‘Welnee, heb ik gezegd dat ik niets voor hem voelde? Ik heb alleen gezegd dat ik teleurgesteld was.’

‘Wat, in hem teleurgesteld?’

‘Niet zozeer teleurgesteld in hem maar in mijn gevoelens; ik had meer verwacht. Ik had verwacht dat er als bij verrassing een nieuw aangenaam gevoel in me zou ontluiken. En dan ineens, in plaats daarvan, afkeer en medelijden...’

Ze luisterde aandachtig naar hem terwijl ze over de baby naar hem keek en de ringen die ze afgedaan had om Mitja te wassen, aan haar dunne vingers schoof.

‘En vooral omdat ik veel meer angst en medelijden voelde dan voldoening. Vandaag na die schrik tijdens het onweer heb ik begrepen hoeveel ik van hem houd.’

Een stralende glimlach verscheen op Kitty's gezicht.

‘Maar ben je erg geschrokken?’ zei ze. ‘Ik ook, maar nu het voorbij is, voel ik nog de meeste angst. Ik ga naar de eik kijken. Maar wat is Katavasov lief! Trouwens, het was helemaal zo'n prettige dag. En wanneer jij wilt, gaat het zo goed tussen Sergej Ivanovitsj en jou... Ga maar naar hen toe. Want na het badje is het hier altijd warm en dampig...’

Toen Levin uit de kinderkamer kwam en alleen was, herinnerde hij zich onmiddellijk weer de gedachte die nog niet helemaal duidelijk voor hem was.

In plaats van naar de salon te gaan waar stemmen klonken, bleef hij op het terras staan en keek steunend op de balustrade naar de hemel.

Het was al helemaal donker geworden en in het zuiden, waarheen hij keek, waren geen wolken. De wolken hingen in de tegenovergestelde richting. Daar bliksemde het en er klonk een ver gerommel. Levin luisterde naar de druppels die regelmatig van de lindebomen in de tuin vielen en keek naar de driehoek van sterren die hij zo goed kende en naar de melkweg die er met zijn vertakking middendoor liep. Bij elke bliksemflits verdwenen niet alleen de melkweg maar ook de heldere sterren; maar zodra de bliksemflits doofde, verschenen ze weer op dezelfde plaats alsof ze daar door een of andere trefzekere hand waren uitgestrooid.

Nou, wat zit me nog dwars? zei Levin tegen zichzelf terwijl hij bij voorbaat voelde dat de oplossing van zijn twijfel, hoewel hij die nog niet kende, al gereedlag in zijn ziel.

Ja, de enige duidelijke, onmiskenbare uiting van de godheid zijn de wetten van het goede die aan de wereld zijn geopenbaard en die ik in mijzelf voel, en door die te erkennen verenig ik me niet zelf, maar ben ik, of ik wil of niet, verenigd met de andere mensen in een gemeenschap van gelovigen die Kerk wordt genoemd. Ja, maar de joden, de mohammedanen, de confucianisten, de boeddhisten, wat zijn zij dan? stelde hij zichzelf weer juist die vraag die hem gevaarlijk leek. Zijn die honderden miljoenen mensen dan beroofd van dat alles zaligmakende, zonder hetwelke het leven geen zin heeft? Hij verzonk in gepeins maar onmiddellijk herstelde hij zich weer. Maar waar vraag ik naar? zei hij tegen zichzelf. Ik vraag naar de relatie van de godheid tot alle verschillende geloven van heel de mensheid. Ik vraag om een gemeenschappelijke manifestatie van God voor heel de wereld met al die nevelvlekken. Wat doe ik toch? Voor mij persoonlijk, voor mijn hart is de kennis die niet met het verstand verkregen kan worden zonder enige twijfel geopenbaard maar ik wil deze kennis koppig met mijn verstand en met woorden tot uitdrukking brengen.

Weet ik dan niet dat de sterren niet bewegen? vroeg hij zichzelf af terwijl hij naar een heldere planeet keek die al van plaats veranderd was naar de hoogste tak van de berk. Wanneer ik echter naar de beweging van de sterren kijk, kan ik me

de draaiing van de aarde niet voorstellen en heb ik gelijk als ik zeg dat de sterren bewegen.

En hadden de astronomen iets kunnen begrijpen en uit kunnen rekenen indien ze alle veelsoortige bewegingen van de aarde in overweging hadden genomen? Al hun verbazingwekkende conclusies over afstanden, gewicht, bewegingen en afwijkingen van de hemellichamen zijn slechts gegrond op de zichtbare beweging van de hemellichamen rond de onbeweeglijke aarde, op diezelfde beweging die ik nu voor mij zie en die in de loop der eeuwen al zo was voor miljoenen mensen en die altijd eender was en zal zijn en waarop altijd vertrouwd kan worden. En gelijk de conclusies van de astronomen zinloos en onzeker zouden zijn indien ze niet gebaseerd waren op observaties van de zichtbare hemel in relatie tot een meridiaan en een horizon, zo zinloos en onzeker zouden mijn conclusies zijn wanneer die niet gebaseerd zouden zijn op dat begrip van het goede dat er voor ieder altijd is geweest en zal zijn en dat mij door het christendom is geopenbaard en dat altijd in mijn ziel kan worden gewogen. Ik heb het recht niet om te vragen naar andere geloven en naar hun relatie tot de godheid en ik ben niet in staat om over deze vraag te beslissen.

‘Ach, sta je hier nog?’ hoorde hij plotseling de stem van Kitty zeggen die dezelfde weg nam naar de salon. ‘Wat is er? Je bent toch nergens door uit je humeur?’ vroeg ze terwijl ze bij het licht van de sterren aandachtig naar zijn gezicht keek.

Maar ze zou zijn gezicht toch niet goed hebben kunnen zien als de bliksem die de sterren deed verdwijnen, het niet weer had verlicht. Bij het licht van de bliksem kon ze heel zijn gezicht goed zien en toen ze zag dat hij rustig en blij was, glimlachte ze tegen hem.

Zij begrijpt het, dacht hij. Zij weet waaraan ik denk. Zal ik het haar zeggen of niet? Ja, ik zal het haar zeggen. Maar op het ogenblik dat hij wilde gaan spreken, begon zij ook te praten.

‘Weet je, Kostja! Wil je iets voor mij doen?’ zei ze. ‘Ga even naar de zijkamer om te kijken of alles in orde is voor Sergej Ivanovitsj. Ik vind het vervelend om dat te doen. Hebben ze de nieuwe wastafel geplaatst?’

‘Goed, ik ga er beslist naar toe,’ zei Levin terwijl hij zich oprichtte en haar een kus gaf.

Nee, ik kan het beter niet zeggen, dacht hij toen ze voor hem uitliep. Dat geheim is alleen voor mij noodzakelijk en belangrijk en het is niet met woorden uit te drukken.

Dit nieuwe gevoel heeft me niet veranderd, heeft me niet gelukkig gemaakt, het heeft mij niet plotseling verstand geschonken zoals ik droomde: het ging precies als met de gevoelens voor mijn zoontje. Daar was ook geen sprake van een verrassing. En geloof of geen geloof, ik weet niet wat het is, maar dit gevoel is

via veel lijden even ongemerkt tot me gekomen en heeft zich stevig in mijn ziel geworteld.

Ik zal precies zo kwaad worden op Ivan de koetsier, ik zal precies zo twisten, ik zal zeggen wat ik denk als ik beter mijn mond kan houden, precies zo zal er een muur zijn tussen het heiligste der heiligen van mijn ziel en de anderen, zelfs mijn vrouw, precies zo zal ik haar de schuld geven van mijn angst en er spijt van hebben, precies zo zal ik niet met mijn verstand begrijpen, waarom ik bid en zal ik toch bidden; maar nu is mijn leven, heel mijn leven, los van alles wat er met mij kan gebeuren, elk moment ervan, niet alleen niet zinloos zoals vroeger maar het heeft zonder enige twijfel de zin van het goede die ik bij machte ben erin te leggen!

NAWOORD

De roman *Anna Karenina* (1873-1876) bestaat uit twee romans die niet zozeer met elkaar verweven zijn alswel enige raakpunten hebben.

Anna Karenina is de hoofdpersoon van de belangrijkste van deze twee romans. Het verhaal van haar echtbreuk en haar ondergang is een op zichzelf staande, afgeronde dramatische vertelling.

De tweede roman gaat over Konstantin Levin. Over zijn onzekerheid, zijn Wertheriaanse hoop en wanhoop in de liefde, zijn enthousiasme voor het landbouwbedrijf, zijn nihilisme en zijn weg naar het geloof.

Deze geschiedenis van Konstantin Levin is in belangrijke mate geënt op het leven en lijden van Tolstoj zelf. Het bevat veel autobiografische elementen. Ook vormt deze geschiedenis van het wel en wee van Konstantin Levin een spiegel van de politieke en culturele gebeurtenissen van de tweede helft van de negentiende eeuw. Dit is ook, zij het in mindere mate, het geval met het verhaal van Anna Karenina.

Konstantin Levin zoekt de zin van het leven. Anna Karenina zoekt de liefde die voor haar de enige zin van het leven is.

DE SCHRIJVER

Graaf Lev Nikolajevitsj Tolstoj wordt in 1828 op het adellijke landgoed Jasnaja Poljana op tweehonderd kilometer ten zuiden van Moskou in het gouvernement Toela geboren. Hij brengt daar het grootste deel van zijn leven door en ligt er ook begraven.

Tolstoj groeit op met drie broers en een zuster. In september 1860 sterft zijn broer Nikolaj aan tuberculose. In de roman *Anna Karenina* sterft Nikolaj, de broer van de tweede romanfiguur Konstantin sterft Nikolaj, de broer van de tweede romanfiguur Konstantin Levin, ook aan tuberculose. Levin staat in veel voor Tolstoj zelf.

Tolstoj bezoekt de universiteit maar hij is een slecht student. Hij haalt heel wat lage cijfers en verzuimt veel colleges. Alleen voor de taalvakken behaalt hij veelal het hoogste cijfer 5. Hij studeert daarvoor met grote zelfdiscipline, stelt strakke studieschema's op en leest veel. Na enkele weken studie leest hij reeds Oudgrieks.

Hij beschrijft zijn jeugd in de trilogie *Kindertijd* (1852), *Jeugd* (1854) en *Jongelingsjaren* (1857).

Tolstoj is een emotioneel en bevlogen mens. Hij is wispelturig, ongedurig en grillig. Hij is onderhevig aan sterk wisselende stemmingen. *Himmelhoch jauchzend zum Tode betrübt*.

Hij heeft grote bewondering voor Poesjkin, Lermontov, Schiller, Stendhal, Sterne, Prescott en vooral voor Jean-Jacques Rousseau. In woord en geschrift beheerst hij diverse talen.

In april 1847 krijgt Tolstoj zijn kindsdeel uit de erfenis van zijn ouders: Jasnaja Poljana en vier andere landgoederen, met een gezamenlijke oppervlakte van 6000 hectaren en een bezit van 330 zielen. In 1851 vertrekt hij voor drie jaar naar de Kaukasus waar hij een teruggetrokken leven leidt. Hij strijdt in 1855 mee als officier in de Krimoorlog tegen de Turken en leidt daar het vlotte, mondaine leven van adellijk officier. Over deze oorlog schrijft hij zijn trilogie *Sebastopol in december, in mei, in augustus* (1855). In november 1855 gaat Tolstoj, wiens militaire eerezucht door zijn bevordering tot luitenant bevredigd is, naar Petersburg en stort zich in het literaire leven. Eind 1856 neemt hij ontslag uit de militaire dienst en besluit zich geheel aan de literatuur te wijden.

In 1857 en in 1860 maakt hij maandenlange reizen door Duitsland, Zwitserland, Frankrijk, Italië, België en Engeland. Na zijn terugkeer trouwt hij met Sofja Andrejevna Behrs, de dochter van een bevriende arts van de familie Tolstoj. Het echtpaar neemt zijn intrek op Jasnaja Poljana. Sofja en Lev krijgen twaalf kinderen.

Na het voltooiën van *Oorlog en Vrede* (1864-1869) wordt Tolstoj depressief. Het duurt drie jaar voor hij aan zijn volgende werk, de roman *Anna Karenina*, begint en in deze jaren wordt Tolstoj gekweld door twijfel en lusteloosheid. Ook maakt hij een geloofscrisis door die ten grondslag ligt aan het verhaal van de worsteling met het geloof en van de bekering van Levin, de tweede hoofdpersoon van de roman *Anna Karenina*. Het duurt geruime tijd voor hij na vele veranderingen tot de uiteindelijke versie van de roman komt. Dit het verhaal en het beëindigt.

Tolstoj lijdt vanaf omstreeks 1880 een ascetisch leven. Hij rookt niet meer, eet geen vlees, gaat niet meer op jacht. Hij doet afstand van zijn bezit en zijn royalty's ten behoeve van zijn vrouw. Zijn vrouw geneert zich omdat hij uitspraken doet tegen seksualiteit terwijl zij doorgaat met het baren van zijn kinderen. Hij schrijft nu ook over religie en moraal. Zijn roem stijgt tot ongekennde hoogte. Jasnaja Poljana is reeds tijdens zijn leven een pelgrimsoord.

Tolstoj is eenentachtig als hij op 28 oktober 1910 Jasnaja Poljana verlaat om zijn vrouw die zijn levensbeschouwing niet deelt en hem met haar hysterische en jaloerse scènes het leven onmogelijk maakt, te ontvluchten. Op 7 november 1910 sterft hij in Astapovo in het huis van de stationschef terwijl dit belegerd wordt door horden journalisten en filmploegen.

Tolstoj schrijft veel in zijn lange leven. Behalve het hierboven genoemde, ook *Huwelijksgeluk* (1859), *Kozakken* (1863), *Opstanding* (1899), *De dood van Ivan Iljitsj* (1886), *De macht der duisternis* (1886) en nog vele andere werken.

Tolstoj brengt veel veranderingen aan in zijn manuscripten. Zijn vrouw Sofja Behrs schrijft alles in het net. De monumentale roman *Oorlog en vrede* wordt zevenmaal door haar overgeschreven.

DE TIJD

Oorlog en Vrede en *Anna Karenina*, de twee belangrijkste werken van Tolstoj, zijn beide historische romans. *Oorlog en vrede* speelt zich af in de tijd van de Napoleontische oorlogen, nog voor Tolstoj's geboorte.

Tijdens de regering van tsaar Nikolaas de Eerste [1825-1855] en tsaar Alexander de Tweede [1855-1881] verandert er veel in Rusland.

In de roman wordt veel gediscussieerd en gedacht. Deze discussies en gedachten hebben meermalen de economische, de staatkundige en de industriële veranderingen tot onderwerp.

De trein van Petersburg naar Moskou die aan het begin en aan het eind van de roman zo'n dramatische rol speelt, rijdt over een spoorlijn die in 1851 is aangelegd. Tussen de jaren dertig en vijftig wordt het aantal machines in Rusland vertwaalfvoudigd en vanzelfsprekend zijn er voor- en tegenstanders.

Er wordt gediscussieerd over Polen. De Polen leven onder Russische heerschappij. Hun opstand in Warschau van 1830 wordt neergeslagen.

Alexander de Tweede heeft de kritiek van de dekabristen [1825] ter harte genomen. De slavernij wordt in 1861 afgeschaft. Alexander wenst geen constitutie maar voert in 1864 diverse veranderingen in waaronder het instellen van zemstvo's als gouvernementele bestuursorganen en van doema's voor het bestuur van de grote steden. In de zemstvo's zwaait de landadel de scepter, in de doema's de welvarende en belangrijke stedelingen. Ook de rechtspraak wordt in 1864 hervormd naar Europees model.

Het was in die tijd de gewoonte om een roman eerst in afleveringen in literaire tijdschriften te laten verschijnen. De eerste aflevering van *Anna Karenina* verschijnt in januari 1875 in het tijdschrift *Roeski Vjestnik*, (*De Russische Bode*).

De roman wordt goeddeels bevolkt door personen met een adellijke titel: graven, gravinnen, vorsten, vorstinnen, prinsessen. Adellijke titels worden in de wereld waarin Tolstoj opgroeit, veel gebruikt. Hij stamt uit een geslacht van aanzienlijke adel en onder de voorvaderlijke graven Tolstoj vinden we vele hooggeplaatste officieren, diplomaten, een schrijver, een minister.

Tolstoj hekelt de huichelachtige en schijnheilige wereld van de hogere

kringen. Adellijke figuren die recht door zee gaan en geen blad voor de mond nemen, hebben zijn sympathie, zoals de vader van Kitty en het *enfant terrible* vorstin Mjagkaja.

Het veelvuldig gebruik van de Franse taal in deze kringen, dat enerzijds een elitaire pretentie heeft en anderzijds ervoor moet zorgen dat het personeel het gesprokene niet verstaat, is een van de door Tolstoj gehekeldde uitingen van hypocrisie. Een grappig automatisme doet Vronski in Italië van het Russisch op het Frans overgaan als er personeel aanwezig is dat geacht wordt het gesprokene niet te verstaan. 'En met de aan Russen eigen gewoonte ging hij in het Frans verder in plaats van juist in het Russisch te zeggen wat het personeel niet mocht horen.'

De gewone, werkende mensen worden veelal met warmte en sympathie getekend. Tolstoj schetst meerdere boeren en arbeiders als mensen van grote wijsheid en zuivere geloofsopvattingen.

DE ROMAN

Stepan Arkadjitsj Oblonski, de broer van Anna Karenina en vriend en later zwager van Konstantin Levin, is de man die de figuren van de beide romans met elkaar in contact brengt. Oblonski pendelt als het ware heen en weer tussen de roman van Anna Karenina en die van Konstantin Levin en zorgt voor de weinige ontmoetingen tussen de hoofdfiguren van de twee romans. Konstantin Levin en Anna Karenina, de twee hoofdpersonen, ontmoeten elkaar slechts eenmaal aan de vooravond van Anna's zelfmoord. Levin en Vronski ontmoeten elkaar in het begin van de roman op de avond dat Levin door Kitty is afgewezen omdat ze meent op Vronski verliefd te zijn, en tegen het einde van de roman tijdens de verkiezingen voor de zemstvo wanneer Levin reeds met Kitty getrouwd is en Anna en Vronski moeizaam samenleven.

Het is duidelijk dat Tolstoj zichzelf in niet geringe mate in Levin portretteert. Levins wisselende stemmingen, zijn geloofsstrijd en de argumentatie om gelovig te kunnen worden, weerspiegelen het twijfelen, de onzekerheid en het zoeken naar God van Tolstoj in de drie jaren die verliepen tussen het beëindigen van *Oorlog en vrede* en het beginnen aan *Anna Karenina*.

De episode waarin de schrijver vertelt hoe Konstantin Levin touw en schiettuig verstoppt uit angst zelfmoord te plegen is in wezen een episode uit zijn eigen leven: 'En Levin, deze gelukkige huisvader, deze gezonde man, was enige malen de zelfmoord zo nabij dat hij het koord wegstopte om zich er niet aan op te hangen en niet met een geweer durfde te lopen omdat hij bang was zichzelf dood te schieten.' Ook van Tolstoj is bekend dat hij soms zo bang was zelfmoord te plegen dat hij touw en schiettuig wegborg.

Na het dramatische einde van Anna Karenina vervolgt Tolstoj zijn roman met nog eens enige tientallen bladzijden waarin hij vertelt hoe Levin tot het geloof komt. Waarschijnlijk zoekt Tolstoj in deze laatste hoofdstukken ook voor zichzelf naar argumenten voor zijn sterker wordende geloof en tegen zijn twijfel.

Tolstoj plaatste boven de roman het motto 'Van Mij is de wrake en de vergelding!' [Deuteronomium 32: 35 luidt: 'Van Mij is de wrake en de vergelding, ten tijde dat hun voet zal wankelen; want de dag huns ondergangs is nabij, en de dingen die hun zullen gebeuren, naderen met spoed.'] Een opgestoken dreigende vinger? Een waarschuwing?

In vele romans van de vorige eeuw wordt na het wezenlijke verhaal nog een epiloog toegevoegd om de lezer te vertellen hoe het de romanfiguren verder vergaat.

De hoofdstukken na Anna's dood vormen in feite zo'n epiloog. We lezen hoe Vronski gebroken is door Anna's zelfmoord en melodramatisch zijn leven, dat geen betekenis meer voor hem heeft, wil offeren voor de Serven in hun strijd tegen de Turken; hoe de joyeuze Oblonski zorgeloos en trouweloos blijft; hoe Kitty een gelukkige huismoeder wordt en hoe het andere figuren uit de roman vergaat. Maar het belangrijkste van deze laatste hoofdstukken is hoe Levin gelovig wordt en het belang van de kerkelijke gemeenschap inziet. En het is niet bij de intellectuelen en de adel dat hij het antwoord op zijn vragen vindt maar bij een simpele boer: 'Bij de woorden dat Fokanytsj voor zijn ziel leefde, in waarheid en naar Gods wil, leek het of er een menigte vage maar belangrijke gedachten die ergens opgesloten hadden gezeten, in hem losgebroken waren en steeds op één doel gericht door zijn hoofd cirkelden en hem verblindden met hun licht.'

De feuilleton in het tijdschrift eindigt met de dood van Anna Karenina en laat de epiloog met het bekeringsverhaal weg.

Anna Karenina, die voor haar zondeval beschreven wordt als een prachtige vrouw, alom geacht, evenwichtig, rustig, wars van ijdel vertoon en het gezelschapsleven, wordt door de minachting die ze ontmoet vanwege haar buitenechtelijke verhouding en door alle geestelijke crises die ze doormaakt, van lieverlede onzeker, nerveus, jaloers en zoekt status en bevestiging in overdreven luxe en bij lieden die ze voorheen veracht zou hebben. Deze verandering die zich in Anna voltrekt is tegengesteld aan hetgeen we met Levin zien gebeuren. Anna is aanvankelijk heel evenwichtig en zelfverzekerd maar ze wordt na de breuk met haar man en tijdens haar samenleven met Vronski steeds geëxalteerder, onwaarachtiger en onzekerder. Levin zien we aanvankelijk als een onzekere man met weinig zelfvertrouwen. Hij verlangt naar het huwelijk en het gezinsleven maar vindt zichzelf onwaardig. Hij is heel onevenwichtig. Hij is overdreven enthousiast voor de boeren en de landbouw. Waar het om moderne verworvenheden in de landbouw en het verkeer en om nieuwe instellingen als de

zemstvo, vrederechters en dergelijke gaat, toont hij zich nurks en negatief. Hij is gelovig in zijn jeugd, wordt ongelovig in zijn studententijd en wordt weer gelovig na zijn huwelijk. Maar allengs ontgroeit hij zijn onzekerheid, zijn wanhoop en zijn gebrek aan zelfvertrouwen door zijn werk, zijn gezinsleven en zijn sterker wordend geloof en wordt een gelukkig en evenwichtig man, vader en landeigenaar. Een tegengestelde verandering als bij Anna. Enig moralisme kan Tolstoj niet ontzegd worden.

Tolstoj laat zijn romanfiguren soms ontspreken in vreemde, bizarre gedragingen en gedachten. Ze handelen dan inconsequent en in tegenstelling met eerdere uitspraken en gedragingen. Oblonski en Kitty behouden hetzelfde karakter maar Levin, Vronski, Anna Karenina en Aleksej Aleksandrovitsj veranderen volkomen in hun denken en handelen. Anna en haar man zijn aanvankelijk evenwichtige, rustige mensen. Ze gedragen zich zoals dat in de grote wereld behoort. Keurig, beminnelijk, afstandelijk. *Un mariage de raison* georganiseerd door een tante. Geen liefde. Wel comfort, rust, de wereld. Er is echter een verschil tussen hen beiden. De pose van Anna is heel menselijk terwijl haar man zich aanvankelijk als een robot gedraagt. Hij benadert de ontrouw van zijn vrouw op een bureaucratische wijze. Hij is een carrièremaker en alles wordt hieraan ondergeschikt gemaakt. Beiden vallen echter uit hun rol. Bij Anna gebeurt dit als ze bezwijkt voor de avances van Vronski en het duurt voort tot haar ondergang; haar man valt uit zijn rol als zijn vrouw bij de geboorte van het dochtertje van Vronski op haar sterfbed ligt en hem om vergiffenis smeekt. Hij gooit zijn masker af en schenkt haar volledige vergiffenis. Anna sterft echter niet en Aleksej Aleksandrovitsj wordt een toegewijde echtgenoot en een zorgzame vader voor het kind dat niet van hem is en slechts zijn naam draagt. Het houdt echter geen stand. Anna vertrekt met Vronski die tengevolge van zijn wanhoop om Anna's ommezwaai een poging heeft gedaan zichzelf dood te schieten. Haar man maakt een maatschappelijke neergang door en voelt zich geroepen tot een nieuwe pose. Hij zoekt zijn heil in een absurd godsdienstig gedrag, bij een geëxalteerde vriendin en een gebedsgenezer.

Beroemd is de eerste zin van de roman *Anna Karenina*. Berucht zijn de diverse vertalingen van deze eerste zin in het Nederlands.

Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze.

Het geluk van de een lijkt op dat van de ander, maar ieder ongeluk heeft zijn eigen bijzonder karakter.

Het ene geluk lijkt op het andere, maar elk ongeluk heeft zijn eigen kenmerken.

Gelukkige families lijken op elkaar, maar ongeluk wordt door allen op eigen wijze gedragen.

In het geluk van verschillende mensen kan men altijd enige overeenkomst vinden. Daarentegen draagt ieders leed een afzonderlijk karakter.

Voor de aardigheid geef ik hier nog een Spaanse, een Franse, een Duitse en een Engelse vertaling.

Todas las familias dichosas se parecen, y las desgraciadas, lo son cada una a su manera.

Toutes les familles heureuses se ressemblent. Chaque famille malheureuse, au contraire, l'est à sa façon.

Alle glückliche Familien sind einander ähnlich; jede unglückliche Familie ist auf ihre besondere Weise unglücklich.

Happy families are all alike; every unhappy family is unhappy in its own way.

De historische achtergrond, de maatschappelijke veranderingen, de problemen na de afschaffing van de slavernij, de overgang van feodaal naar kapitalistisch systeem, de emancipatie van de vrouw, slavofielen contra westers georiënteerden, de bevrijding van de Serven. In deze realistische, warm-menselijke roman komen vele maatschappelijke en politieke problemen van het Rusland van de tweede helft van de negentiende eeuw aan bod.

Het meesterschap van Tolstoj uit zich vooral wanneer hij beschrijft wat er in de ziel van zijn personages omgaat, of dit nu de verslagen adelsmaarschalk betreft, de wijze oude boer, of Dolly, de keurige vrouw van Oblonski, die in een lange, deels zwoele, monoloog in haar rijtuig verlangt naar een liefde als die van Anna. In *Oorlog en vrede* beschreef hij in een briljante, adembenemende passage de extase van de juichende Natasja voor haar eerste bal en in *Anna Karenina* de hoge verwachtingen en daarna het verdriet van de door Vronski versmade Kitty. Als Vronski al verrukt is van Anna en voor de laatste maal met Kitty danst, lezen we de ontroerende zin: 'Kitty keek naar zijn gezicht dat zo dicht bij haar was, en nog lang daarna, jaren later, werd ze verpletterd van schaamte om die blik vol liefde waarmee zij hem aankeek en die door hem niet beantwoord werd.'

Een Russische spreekwoord luidt: 'Andermans ziel is een en al duisternis.' Tolstoj dringt echter door tot in de verste uithoeken van andermans ziel. Veelal is het licht dat hij er laat schijnen liefdevol, soms ook genadeloos.

NOTEN

Bladzijde 27

Côterie – kliek

Bladzijde 40

Tiny Bear – beertje

Bladzijde 43

poudre de riz en *vinaigre de toilette* – rijstpoeder en toiletazijn

Bladzijde 46

grande dame – dame van stand

Bladzijde 51

Himmlisch ist's wenn ich bezwungen ... – Hemels wanneer ik mijn aardse begeerte heb overwonnen; maar ook indien dat niet gelukt, heb ik toch plezier gehad!

Bladzijde 71

Honni soit qui mal y pense! – Schande over hem die er kwaad van denkt! *not in my line* – dat is niets voor mij

Bladzijde 72

belle soeur – schoonzuster

Bladzijde 75

vous filez le parfait amour. Tant mieux, mon cher, tant mieux. – jij koestert de volmaakte liefde. Des te beter, mijn waarde, des te beter.

Bladzijde 96

une grande rond – een grote kring

une chain – een keten

Bladzijde 98

Un bijou! – Een juweel!

Bladzijde 114

skeletons – geheimen

Bladzijde 129

Poésie des enfers – Poëzie van de hel

Bladzijde 144

vieux saxe – oudsaksisch porselein

Bladzijde 149

entendons nous – laten we elkaar goed begrijpen

Bladzijde 152

bonne chance – veel geluk

Bladzijde 156

diable rose – afschuwelijk roze

Bladzijde 163

sneering – honend

Bladzijde 239

la pointe de la sauce – de spitsvondigheid

Bladzijde 244

Fürst ... samt Gemahlin und Tochter – vorst ... met gemalin en dochter

Bladzijde 247

Kurliste – bezoekerslijst van de badplaats

Bladzijde 248

engouements – overdreven bewondering

Bladzijde 249

sa compagne – zijn metgezel

Bladzijde 257

Il ne faut jamais rien outrer. – Men moet nooit overdrijven.

Bladzijde 266

Erlaucht, Excellenz, Durchlaucht! – Doorluchtigheid, Excellentie, Doorluchtigheid

Bladzijde 296

Arbeitskur – genezing door arbeid

Bladzijde 297

pnme-sautière – toegeven aan de eerste opwelling

Bladzijde 302

Please, some more – Nog wat, alstublieft

Bladzijde 321

ridicule – belachelijk persoon

Bladzijde 337

les sept merveilles du monde – de zeven wereldwonderen

Bladzijde 339

we'll have a cosy chat – we zullen gezellig babbelen

Bladzijde 346

faire la lessive – de was doen

Bladzijde 355

Toute ça est une blague. – Dat is allemaal dwaasheid.

Bladzijde 356

Cela n'est pas plus fin que ça – Dat is niet zo slim
carte blanche – vrijheid van handelen

Bladzijde 357

fardeau – last

Bladzijde 358

terre-à-terre – alledaags

Bladzijde 400

tabula rasa – een schone lei

Bladzijde 401

metayers – halfbouwer (Halfbouw is een stelsel waarbij de pachter een deel van de opbrengst afstaat aan de eigenaar.)

Bladzijde 414

Il faut le battre le fer, le broyer, le pétrir – Men moet het ijzer smeden, verbrijzelen, kneden

Bladzijde 416

la constatation dun fait – het constateren van een feit

Bladzijde 427

pièce de résistance – hoofdgerecht

Bladzijde 442

disons le mot – laten we het maar eerlijk zeggen

Bladzijde 466

Quos vult perdere dementat – Hem die hij wil vernietigen berooft hij van het verstand

Bladzijde 523

breloques – sieraden

Bladzijde 533

d'emblée – even vlug

Bladzijde 550

broderie anglaise – Engels kantwerk

Bladzijde 578

J'ai forcé la consigne – ik heb uw opdracht genegeerd

Bladzijde 586

Il fait des passions. – Hij heeft succes in de liefde.

bras dessus, bras dessous – arm in arm

C'est un homme qui n'a pas... – Het is een man zonder...

Bladzijde 601

Ça se fait – Dat gaat zo

Bladzijde 617

nest pas compromettant – is niet compromitterend

Bladzijde 622

faire la cour à madame Karenine – madame Karenina het hof maken *Elle fait sensation. On oublie la Patti pour elle.* – Ze veroorzaakt sensatie. Men vergeet Patti voor haar.

Bladzijde 623

Le moule en est brisé. – De pit is eruit.

Bladzijde 631

A propos de Varenka – Maar wat Varenka betreft

Bladzijde 640

dans la force de l'âge – in de kracht van zijn leven

un jeune homme – een jonge man

Bladzijde 646

Is, ea, id, ejus, ejus – Hij, zij, het (Latijn, eerste en tweede naamval) *cousins* – neef en nicht

Bladzijde 647

sainte nitouche – schijnheilig

Bladzijde 648

fuss – toestand

Bladzijde 659

Bon appétit – bonne conscience! Ce poulet va tomber jusqu'au fond de mes bottes –

Een goede eetlust, een goed geweten! Dit kippetje zal tot de bodem van mijn laarzen vallen

Bladzijde 660

four in hand – vierspan

Bladzijde 663

Qu'est ce qu'ils disent? – Wat zeggen ze?

Allons, c'est curieux. – Kom mee, dat is interessant.

Bladzijde 665

Ils ont été charmants. – Ze zijn alleraardigst geweest.

Delicieux! – Verrukkelijk!

Bladzijde 665

lafitte – een rode druivenwijn

Bladzijde 666

bonhomie – goedhartigheid

Le roi est mort, vive le roi! – De koning is dood, leve de koning!

Bladzijde 669

Ça ne tire pas à conséquence. – Dat heeft geen gevolgen.

Messieurs, venez vite! – Heren, kom vlug!

Bladzijde 676

Entrez – Kom binnen

ablutions – bewassingen

Bladzijde 681

Figurez vous, que la petite... – Stel je voor dat de kleine meid...

Il fait la cour à une jeune et folie femme – Hij maakt een jonge, aardige vrouw het hof

je crois que Veslovski fait un petit brin de cour à Kitty. – ik geloof dat Veslovski Kitty een tikkeltje het hof maakt.

Bladzijde 682

ce petit brin de cour – dit tikkeltje het hof maken

Bladzijde 683

Mais c'est ridicule! – Maar dit is belachelijk!

Mais c'est du dernier ridicule! – Dit is het toppunt van belachelijkheid!

Et puis c'est ridicule! – En dan, het is belachelijk!

Bladzijde 684

On peut être jaloux, mais à ce point, c'est du dernier ridicule! – Men mag jaloers zijn, maar in die mate, dat is het toppunt van belachelijkheid!

Bladzijde 695

dada – stokpaardje

petitesse – kleinigheid

Bladzijde 696

Et vous oubliez votre devoir – En u verzaakt uw plicht

Pardon, j'en ai tout plein les poches – Pardon, ik heb mijn zakken er vol mee

Mais vous venez trop tard – Maar u komt te laat

Bladzijde 699

Elle est très gentille. – Ze is erg lief.

Bladzijde 700

Mais je ne vous ferai grâce de rien. – Maar ik zal je niets schenken.

Bladzijde 701

et puis, il est comme il faut – en dan, hij is een behoorlijk mens

Il est très gentil et naïf – Hij is heel lief en kinderlijk

Une petite cour – Een klein gezelschap

Bladzijde 702

c'est un intérieur si joli, si ... on se sépare. – het is zo'n aardig en keurig interieur. Helemaal Engels, 's Morgens komen ze bij het ontbijt bij elkaar en daarna gaan ze uiteen.

Ce sera admirable – Dat zal prachtig zijn

Une partie de lawn tennis – Een partijtje tennis

Bladzijde 703/704

Mais il ne faut pas... bateau. – Maar we moeten die arme Veslovski en Toesjkjevitsj niet voor niets in de boot laten wachten.

Bladzijde 704

C'est devenu tellement commun, les écoles – Scholen zijn zo gewoon geworden.

Bladzijde 709

Cela n'est pas un pis-aller – Dat is niet bij gebrek aan beter *il faut passer... ses enfants*. – er moet over deze sentimenten heengestapt worden. Het gaat om het geluk en het lot van Anna en haar kinderen.

Bladzijde 713

Es ist ein ganz einfaches Ding – Het is een heel eenvoudig ding

Es kommt drauf an... werden. – Dat hangt ervan af... De prijs van de draad moet berekend worden.

Das lässt sich ausrechnen, Erlaucht. – Dat kan berekend worden, excellentie.

Zu complicirt, macht zu viel Klopot – Te gecompliceerd, dat kost te veel hoofdbrekens.

Wünscht man Dochots, so hat man auch Klopots – Als men inkomsten wenst, dan heeft men ook hoofdbrekens.

J'adore l'allemand – Ik verafgood Duits

Cessez – Houd op

Bladzijde 714/715

Mais pardon, il est un petit peu toqué – Maar, neem me niet kwalijk, hij is een beetje getikt

Bladzijde 715

beau-frère – zwager

Bladzijde 715

Du train que cela va – Als dat zo door gaat

Bladzijde 719

Au fond c'est la femme la plus dépravée qui existe. Zij is in feite de meest verdorven vrouw die er bestaat.

Bladzijde 720

N'est ce pas immoral? – Is dat niet onzedelijk?

Bladzijde 722

je fais des passions – ik wek hartstocht op

Bladzijde 724

excessivement terre-à-terre. – maar uiterst prozaïsch.

Bladzijde 734

O sancta simplicitas – O heilige eenvoud

Bladzijde 740

coup d'état – staatsgreep

Bladzijde 745

ami cochon – goede maatjes

Bladzijde 749

à propos de bottes – plompverloren

mettre à son aise – op zijn gemak te stellen

Bladzijde 750

faire jouer le télégraphe – telegraaf te gaan spelen

Bladzijde 751

Not in my line – Dat is niets voor mij

Bladzijde 775

das ewig Weibliche – het eeuwig vrouwelijke

Bladzijde 777

folie journée – dwaze dag

mille choses – duizend wensen

Bladzijde 786

une couveuse – broedkip, broedmachine

Bladzijde 787

treillage – latwerk

Bladzijde 789

conceptions – beelden

combinaisons – combinaties

Bladzijde 790

Please, order the tea in the drawing room. – Bestel de thee alsjeblieft in de salon.

Bladzijde 791

Je n'ai pas le coeur assez large – Daar is mijn hart niet groot genoeg voor *Cela ne m'a jamais réussi* – Dat is me nog nooit gelukt
position sociale – sociale positie

Bladzijde 792

que la glace est rompue. – dat het ijs gebroken is

Bladzijde 815

assiette – houding

Bladzijde 819

Vous professez d'être un libre penseur. – U verkondigt een vrijdenker te zijn.

Bladzijde 820

mon oncle – oom

Bladzijde 823

train – levenswijze

Bladzijde 825

le fameux ... le clairvoyant – de beroemde ..., de helderziende

Bladzijde 826

commis – bediende

Bladzijde 827

Les amis de nos amis sont nos amis. – De vrienden van onze vrienden zijn onze vrienden.

Bladzijde 830

Vous comprenez l'anglais? – Verstaat u Engels?

Bladzijde 831

Safe and Happy – Veilig en gelukkig

Under the wing – Onder de vleugel

Bladzijde 832

mon ami, donnez lui la main. Vous voyez? – Mijn vriend, geef hem een hand. Ziet u?

Bladzijde 833

Que la personne... Qu'elle sorte! – Laat hij die het laatst gekomen is, hij die vraagt, laat hij weggaan! Laat hij weggaan!

Vous m'excuserez,... demain. – Neemt u mij niet kwalijk, maar u ziet...

Komt u om tien uur terug, nog beter morgen.

Qu'elle sorte! – Laat hij weggaan!

C'est moi, n'est ce pas? – Ik ben het, nietwaar?

Bladzijde 838

ridicule – belachelijke situatie

costume de natation – badpak

Bladzijde 842

chambres garnies – gemeubileerde kamers

Bladzijde 846

tant pis pour elle – des te erger voor haar

Bladzijde 858

coiffeur... Je me fais coiffer par Tjoetkin. – kapper... Ik laat me bij Tjoetkin kappen.

Bladzijde 876

Zjivijo! – Lang zullen ze leven! of Hoera! (Servisch)

les petites misères de la vie humaine – de kleine misères van het menselijk leven

Bladzijde 881

Prostration complète – Een volledige zenuwinzinking

Bladzijde 882

ce n'est pas très bien vu à Petersbourg. – dat men er in Petersburg weinig waardering voor heeft

Over de auteur

Lev Tolstoj (1828-1910) schreef met *Anna Karenina* een van de beroemdste en mooiste liefdesverhalen van de wereldliteratuur. Het boek werd succesvol verfilmd door regisseur Joe Wright (*Pride & Prejudice* en *Bring It On*) met in de hoofdrollen Keira Knightley, Aaron Taylor Johnson en Jude Law.

Wilt u op de hoogte blijven van e-bookacties of het laatste nieuws over onze boeken? Meld u dan aan op <http://www.atlascontact.nl/nieuwsbrief/> voor een van onze nieuwsbrieven.